

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

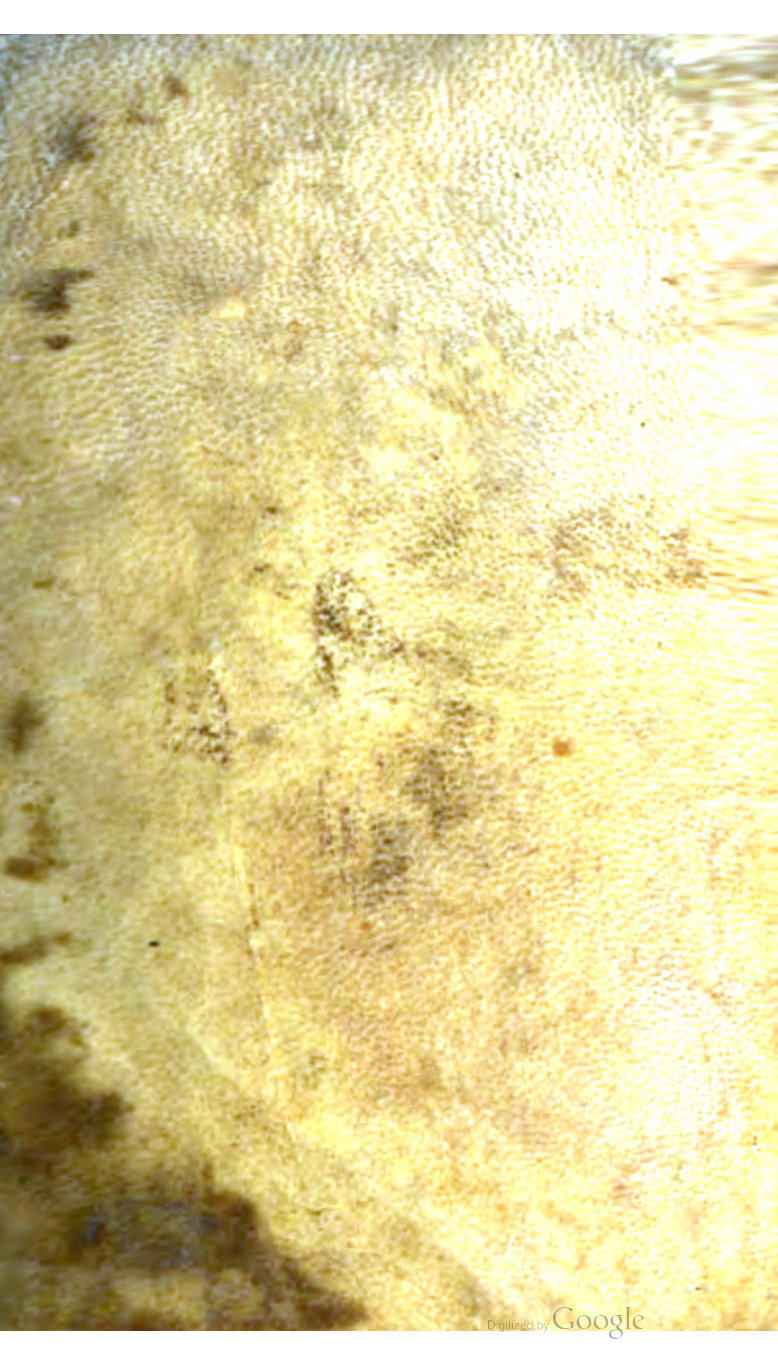
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

17 311 111

KL

71.

~~109-6.~~-

80-9-25568

22856

OPERV M HOC ALTERO TO-
mo contentorum Elenchus.

081

22856

A 15

DE incertitudine & vanitate Scientiarum at-
que Artium declamatio investiva, seu Cy-
nica, quae docetur, Nulquam certi quicquam
perpetui & divini, nisi in solidis Dei eloquiis atque
eminentia verbi Dei latere. pag. 1.

Apologia pro defensione Declamationis de Vanitate
Scientiarum, & Excellentia Verbi Dei, contra The-
ologos I.ouanientes 257

Querela ob eandem Declamationem ipsi, qui ad Ca-
laream Maieft. 407

In artem brevem Ray. Lullii Commentaria. 334

Tabula abbreviata in artem breuem Ray. Lull. 460

De triplici ratione cognoscendi Deum lib. unus. 480

Dehortatio Gentilis Theologiz. 502

Expostulatio cum Ioan. Carilineti, Theologiz Do-
ctore, super expositione sua in librum Ioannis Ca-
pionis de verbo mirifico. 508

De nobilitate & praecellencia feminae lexus declama-
tio seu libellus. 518

De Sacramento Matrimonii declamatio. 544

De originali peccato disputabilis opinionis declama-
tio. 553

De vita monastica sermo, per venerabilem Abbatem
in Breuiler habitus. 565

De inuentione reliquiarum B. Antonii Eremitae ser-
mo pro quodam venerabili eius Ordinis religioso
conscriptus. 573

Regimen seu antidota aduersus pestem. 578

De beatissimae Annae Monogamia, ac unico puerpe-
rio propositiones abbreviatæ & articulatae. 588

)(2

Defen-

Defensio propositionum prænarratarum contra quen-
dam Dominicastrum , earundem impugnatores
594.

Epistolarum ad Familiares , & eorum ad ipsum Libri se-
ptem, nunc primum evulgati. 683

Orationes decem, scilicet.

I. In prælectionem convivii Platonis, Amoris laudem
continens, in Ticinensi gymnasio habita.

II. In prælectionem Hermetis Trismegisti, de potestate
& sapientia Dei.

III. Pro quodam Doctorando.

IV. Ad Metensium Dominos, cum in illorum advoca-
tum, syndicum & oratorem acceptaretur.

V. Ad Senatum Lucemburgiorum, pro Dominis suis
Metensibus habita.

VI. In salutatione cuiusdam Principis & Episcopi, pro
Dominis suis Metensibus scripta.

VII. In salutatione cuiusdam magnifici Viri pro Domi-
nis Metensibus scripta.

VIII. Per quendam affinem suum Carmelitanum,
S. Theologiæ Baccalaureum formatum, Parisiis ha-
bita.

IX. Pro filio Christierni Regis Daciæ, Norvvegiæ &
Sueciæ, &c. in adventu Cæsaris habita.

X. In funere D. Margarete, Austriacorum & Burgun-
diorum Principis, habita.

Historiola de duplici coronatione Caroli V. Romano-
rum Imperatoris apud Bononiam.

Epigrammata nonnulla, partim ipsius Agrippæ, partim
verò aliorum doctorum Virorum.

SPECTA

SPECTABILI VIRO, DOMINO
AVGVSTINO FVRNARIO,

Civi Genuensi.

HENRICVS CORNELIVS AGRIPPA

AB NETTESHEYM,

S. P. D.

 Ogitanti mihi, Integerrime Augusti-
ne, qui bene merendi studio me tibi per-
petuo debēda gratia reum effecisti, quo
cultu, qua veneratione, quo pignore,
quave ingenii industria tibi hanc animi mei observan-
tiam testarer, animus erat te pulchro aliquo & ma-
gno (quando tu pulcherrimis maximisq; dignissimus)
munere adornare, ac cum ornatissima sermonis in-
tegritate, tum locupletissima rerum dignitate, gra-
vissimarumq; sententiarum pondere, tibi de penitis-
simis vtriusq; divina & humana literatura Libros
offerre; verum cum ego tanto animo meo cum do-
ctrina & ingenio longesim inferior, tum dicendi fa-
cundia, sermonisq; elegantia illum remoto gressu se-
quar, non habeo in mei ingenii supellectile, quod prae-
stare possim prater insignem ignorantiam, ipsumq;
jacet ingenium, fortuna mea indignatione dejectum,
adeo ut ex ipsa indignatione ferme cum Trojana illa
Hecuba versus sim in canem, ac nullarum virium sim
ad benedicendum, nil amplius memini, nisi mordere,
oblatrare, maledicere, convitiari; atq; sic adfectus,
scripsi his diebus volumen satis amplum, cui De in-
certitudine & vanitate scientiarum titulum feci, in
quo

EPISTOLA

quo sic in universam illā scientiarum atq; artium gigantomachiam oblatravi, sic omnes illos scientiarum & artium robustissimos venatores validissimis moribus perstrinxi, ut quoties opus ipsum reviso, ipse ego me dimirer talē in homine canē, & cui nihil caninū desit præter unam adulationem, licet aulico admodū necessariam. Ne igitur observantia tua delertor esse videar, dum cōdigna te & ex sciētiarum deprompta thesauris fecunda munera impedere nequeo, saltem ex eadē ignoratiā & indignationis mea officina hāc Cynicam declamationē in observantia in te mea argumentum tibi nunc offero, hac te dono, hanc tibi deditam cōstituo, magnitudinem animi erga te mei libenter ostensurus, atq; quam vigilem custodem, quā oculatum speculatorem, quā audacem militem, quā magni nimū ducem in me tibi acquisseris: qui cū velut ē sublimi specula hostes procul denuncio, quo se divinarū literarum cives in loca recipiāt tutiora, tū pro eorundem omnium salute omnib; me lacerādum objiciens, primū comminusq; in acie propugno: quo facinore tantū abest, quod metuā invidiam, ut gratiā ab omnib; mihi deberi præ, qui ad operā publicæ utilitatis simul speculator & miles denūtiem & impugnē, quib; salus periclitatur humana, atq; insuper ducem me præbeā iis, qui egrediētes humanarū scientiarum labyrinthū, in arcem tendant veritatis. Accipe igitur nūc, August. colendissime, hāc qualiscunq; est, declamationem, atq; illā tibi tuo jure habe. Scio enim, si venatores & canes amas, non poterit illa tibi nō esse gratissima. Verum ego nunc ē cane in crocodilum, aut draconem, alium ve ignivomum serpentem

DEDICATORIA.

*migrabor, & Pyrographiam (opus quale hæcenus non
viderit ætas, sed non nisi famoso cuiquã orbis vastato-
ri profuturũ) protinus absolvam: tũ lacrame spargam
lympha, & fluxu me vivo abluam, quò tandem fatalib.
his larvis exuas, rursus in hominem revertar, ne quã-
do nimium pythagorizãs, & in tam varias belluas de-
migrans, tandẽ Luciani & Apuleij instar, in philoso-
phantem asinum vertar. Sed tu nunc felicissime vale:
meminerisq; cãm hæc nostra legeris, quia nihil scire
felicissima vita.*

HENRICVS CORNELIVS AGRIPPA
ad Lectorem.

Non tibi, lector studiose, magnanimũ
præaudaxque ac pene Herculeũ hoc
meum facinus videbitur, contra univer-
sam illam scientiarũ omniumq; arti-
um gygantomachiam arma sumere, ac
universos illos scientiarũ artiumq; ro-
bustissimos venatores in arenã provo-
care? Infremet adversũ me Doctorum
supercilium, Licentiarum eruditio, Magistrorum autori-
tas, Baccalaureorum conatus, & scholasticorum omnium ze-
lus, mechanicorum seditio: quomodo confecero, nonne aut par-
aut majus erit, atq; leonem Neptunum clava percutere, hydrã
lernãã igne interimere, apud Erymantheum occidere: cervã
in Mænalio nemore angustia cornua gerentẽ capere, Stympha-
lidas aves in nubibus sagittis confodere, Antæum intra ulnas
opprimere, columnas in Oceano figere, Gereonem tricipitẽ
vincere, boves abigere, taurũ perimere, Acheloũ monoma-
chia superare, Diomedis equos abducere, Cerberum vinctum
catena trahere, aureas Hesperidum mala rapere, ejusq; generis
plura quæ ab Hercule & magnis laborib. nec minori periculo
gesta sunt: cũ non minoris laboris periculi autem quã maxi-
mi sit, hæc gymnasiarũ atq; palæstrarũ mōstra superare? Neq;
non video, quã cruẽta pugna hic mihi cominus ineũda est,
atq; quã pleniũ periculobellũ, cũ sim tã potētissimorũ hostiũ
vallatũ. Hei quot me machinis oppugnabũt, quot me

PRÆFATIO

impetent moliminibus, quot me persequuntur ignominie? obtrepent imprimis pediculosi Grammatici, atque etymologus suis ex Agrippa nomen indet podagricum. Attoniti poete pro Momo, vel hirco Aesopico, traducet carminibus. Nuguendæ Historiographi super Pausaniam & Herodotum profanabunt. Magnicrepi Rhetores iratis oculis, terribili vultu, grandistrepis vocibus dirisque gesticationibus perduellionatus aculebunt. Monstruosi Memoriographi larvis cerebrum obtundet. Pugnaces dialectici innumera syllogismorum tela in me conjiciet. Flexiloqui Sophistæ verborum laqueis suisque indissolubilibus, ceu injecto freno, obturabunt. Barbarus Lullista absurdis verbis ac solæcismis dementabit caput. Terra celoque proscribent impii Mathematici. Atomographi Arithmetici, concitatis in me feneratoribus ad alieni æris rationem cogent. Ad laqueum adiget pervicax Aleator infestos numeros supputabit sortilegus Pythagorista. carcerem tristitiaeque infelices figuras projiciet punctator Geomantes. canem in triviis vulgi fabulam multoties Musici, ac stridulis rorachis, ut quisque cochlearum, pelvium, patinarumque strepitibus, plerumque solent, digamorum sponsalitiis, obthurbunt. excludent choreis pomposæ Matronæ. oscula negabunt blandulæ Puellæ: camelum saltantem subsannabunt garrulæ Anchillulæ. seditator Histrio ludet in me turpi scena tragediam. dextera lævaque impetet centimanus Gladiator. perplexi Geometræ, injectis triquetris tetragonisque, circulis, tanquam Gordionis nodis irretitum, captivabunt. simia, vel ipso Therpiste deformiorem pinget sculpetque, inanis opticus ultra Sauromatas glaciale murem relegabunt vagi Cosmimetræ. dædaleus Architectus inexpugnabilibus machinis clandestinè subcuniculabit, correptum in observabilibus labyrinthis errare coget. ad arrugas condemnabit stygius Metallarius. suspendiū comminabuntur fatales Astrologi, celorumque lahili vertigine consensum ad superos cohibebunt: ominabuntur omne malum minaces Divinatores. frigidum iavenerem invalidique femoris diffamabit importunus Physiognomus. cerebriosum asellum pronuntiabit delirus Metoposcopus. divinabit omnia sinistrè fatidicus Chiromantes. tristi auspicio exaugurabit præfagus aruspex. Mittet ultrices flammæ Iovis, & præfagi fulminis ignes portetofus Speculator. Nocturnis terreat lemurebus tenebrosus Oniropola. furens Vates ambiguo decipiet oraculo. prodigiosi Magi tanquam alterum Apuleium, sicut Lucianum in asinum, non tamen aureum, sed sortè stercorearium

A D LECTOREM.

nium transformabunt. Spectris atque manibus prosequetur
 ærGoëticus. Sacrilagus Theurgus caput consecrabit *ὧς* *ἀνέ-*
γασας vel forte in cloacas. imprecabuntur suam detractim de-
 mentulati Cabalistsæ. Acephalum spadonemve repræsentabit
 anilis Præstigiator. discrepent pugnacissimis opinionib. con-
 ventiosi Philosophi. Nosque inter canem & crocodilum mi-
 grare faciet circulatores Pythagorici. dolio aut sepulchro re-
 cludent foedi mordacesq; Cynici. uxorem communicandam
 clamabunt pestilentes Academici. enecabunt crapula gluto-
 nes Epicurei. mortificabunt animam excludentq; Paradyso
 impii Peripatetici. severi Stoici ademptis humanis affectibus
 in silicem permutabunt. vaniloqui Metaphysici velut ex chao
 Demogorgoneo eorum quæ nusquam sunt, nec erunt. nun-
 quam nō paradoxis mentem evertent. censores Ethici in cen-
 tum referent tabulas. interdicit muneribus Legislator politic-
 us. abdicabit aula voluptuarius Princeps, sisfitiis propellent
 ambitiosi Optimates. Insensatus Populus vicatim affliget op-
 probriis Phalaris tauro cruciandum recludet terribilis Tyrā-
 nus. in exilium agent factiosi Oliarchæ. Plebs impetuosa, &
 multorum caputum mala bestia, indicta causa, rapiet in exi-
 tiū. Proditionis insimulabit afflicta quævis Respublica. Aris
 interdicient avari Sacerdotes. a pulpito lacessent larvati Cu-
 culliones, cōtumeliosiq; Hypocritæ. peccata reservabunt æ-
 ternis ignib plenipotētes Pontifices. Gallicam scabiem com-
 minabuntur fallaces meretrices. rapax Leno lenaq; temulē-
 ta obstetricabunt oculos. excludent Xenodochiis hulcerosi
 Mendicantes. sacrum incendium rapidosque morsus offe-
 rent, Gyrovagi quæstuarii, suisq; destituent indulgentiis. ob-
 ærabit macello infidus dispensator Oeconomus. impinget in
 Scyllas blasphemus Nauta. Mercator improbus usuris oppig-
 noratum absument Furax quæstor cōpilabit stipendium. pro-
 hibebunt amœnis hortulis duri Agricola. Lupis me devove-
 bunt otiosi Pastores. Hamum subjiciet latentem undivagus
 Piscator. Canes accipitresque immitet clamabundus Venator.
 deprædabit armipotens Miles. submovebunt ordine pur-
 purati Nobiles. exuent majorum imaginib. paludati Heraldii
 indictisq; equitiis, quæ torneamenta vocant, pro rustico ex-
 actionario in clamabunt. lotio & tetrimentis scatophagi Me-
 dici perfundēt. ē quibus loquax Logisticus disputādo de mor-
 bo, tempestivum subtrahet remedium. temerariusq; Emphy-
 ricus dubio experimento mortis exponet periculo. fallax Me-
 thodicus procrastinādo remedia, agritudinē producet suam

) (5

PRÆFATIO

ad compendium. exugent clysteriis sordidi Pharmacopolæ. dentibus ac testibus insidiabuntur emasculatores Chirurgi, diffecandum postulabunt crudeles anatomistæ. Angariorecludet immundus Veterinario, ac quadrigario pulvere occæcabit oculos. fame conficiet prævaricator Diætarîus. Offensam insulsam siticulosus obtrudet Coquus. Divitiis interdicet prodigus Alchimista, ablegabitque fornaculis vastissimis glossarum voluminibus obruēt inexpugnabiles Iuristæ. Majestatis reum agent fastuosi Legulei. excommunicabunt diris execrationibus arrogantes Canonistæ. sexcentas calumnias intentabunt litigiosi Causidici. colludet cum adversario deserta causa subdolus Procurator. subscribet falsum dubius tabellio. condemnabit actionis inexorabilis Iudex, negabitque (quos vocant) appellandi Apostolos. destituet rescripto imperiosus Archiscriba cæcellarius. Hæreseos inclamabunt obstinati Theosophistæ, aut ad idola sua sectari compellent. ad Perseidiam vociferabunt superciliosi Magistri nostri, magnisque proscribent Sorbonici Atlantes. Vides nunc Lector, quantæ obeam pericula? Facile tamen hos insultus evadendi spes est, si tu modo veritatis patiens, posito livore. candido animo ad hæc legenda accesseris. Habeo præterea quo me tuear, verbum Dei, quod ego his pro clypeo scutoque intrepidus opponam. Et si n. qui pro illo lubens tantos in me cōcitavi hostes, libens etiam occumbam, priusquam deferam, Et te scire volo, me non odio, non ambitione, non dolo, non errore inductum, hæc scripsisse, nec me sacrilega cupiditas, nec improbæ mentis arrogantia ad hoc impegit. sed causa omnium cum justissima, tum verissima, quod videlicet videā, multos humanis disciplinis scientiisque usque adeo insolescere, ut sacrarum literarum eloquiā, & Canonicas Spiritus sancti scripturas (quia careant ornamentis verborum, viribus syllogismorum, affectis que suadelis, & peregrina philosophorum eruditione, sed simpliciter in operatione virtutis, & nuda fide firmatæ sunt) idcirco tanquam rusticas & idiotas nō modo despicere & aspernari, sed & velut contemptu quodam in super insectari. Alios etiam videmus, licet sibi magis pii videantur, qui Christi leges probare & confirmare nituntur, de rerum philosophorum, illis plus tribuentes, quam sanctis Dei Prophetis, Evangelistis & Apostolis. cum tamen hi ab illis plus diapaſon absunt. Præterea in multis ac ferme omnibus gymnasiis perversus mos, ac damnabilis consuetudo inievit, initiandos discipulos jureiurando adigunt Aristoteli

AD LECTOREM.

Aristoteli, aut Boëthio, aut Thomæ, aut Alberto. seu alio cuius suo scholastico, Deo nunquam sese repugnaturus: à quibus si quis latum unguem diversum senserit, hunc hæreticum scandalosum, piarum aurium offensivum, igne flammisque absumendum proclamant. Hi igitur tam temerarii gigantes, & sacrarum literarum hostes aggrediendi sunt, illorum castra & arces expugnanda sunt, ostendendumque, quanta sit hominum cæcitas, cum tot scientiis & artibus, cum tot insuper singularū magistris & autoritatibus, semper à veritatis cognitione aberrare, quanta etiam temeritas, quam arrogas præsumptio, Philosophorum scholas præferre Ecclesiæ Christi, opinionesq; hominum præponere, aut adæquare verbo Dei. Denique quam impia tyrannis, captivare ad præfinitos autores studiosorum ingenia, & adimere discipulis libertatem indagandæ, & sequendæ veritatis. Quæ omnia cum tam manifestæ sint, ut iniurias iri non possint, venia danda erit, si liberius ac fortè amarulentius in aliqua disciplinarum genera, earundemve professores videar perorare.

Vale.

DECLA-

CAPITULA

32	<i>De divinationibus in genere,</i>	64
33	<i>De physiognomia.</i>	65
34	<i>De metoscopia.</i>	65
35	<i>De chiromantia.</i>	65
36	<i>Iterum de Geomantia,</i>	66
37	<i>De aruspicia.</i>	67
38	<i>De speculatoria.</i>	67
39	<i>De somnispicia.</i>	68
40	<i>De furore.</i>	69
41	<i>De magia in genere.</i>	70
42	<i>De magia naturali.</i>	70
43	<i>De magia mathematica.</i>	72
44	<i>De magia venefica.</i>	72
45	<i>De goetica & necromantica.</i>	47
46	<i>De theurgia.</i>	76
47	<i>De cabala.</i>	77
48	<i>De prestigijs.</i>	80
49	<i>De philosophia naturali.</i>	62
50	<i>De principiis rerum naturalium.</i>	83
51	<i>De mundi pluralitate, & duratione.</i>	84
52	<i>De anima.</i>	85
53	<i>De metaphysica.</i>	90
54	<i>De morali philosophia.</i>	93
55	<i>De politica.</i>	98
56	<i>De religione in genere.</i>	102
57	<i>De imaginibus.</i>	104
58	<i>De templis.</i>	107
59	<i>De festis.</i>	109
60	<i>De caeremoniis.</i>	110
61	<i>De magistratibus Ecclesiarum.</i>	113
62	<i>De sectis monasticis.</i>	118
63	<i>De arte meretricia.</i>	127
64	<i>De arte lenonia.</i>	120
65	<i>De mendicitate.</i>	136
66	<i>De œconomia in genere.</i>	140
67	<i>De œconomia privata.</i>	141
68	<i>De œconomia regia sive aulica.</i>	145
69	<i>De nobilibus aulicis.</i>	147
70	<i>De plebeis aulicis.</i>	149
71	<i>De mulieribus aulicis.</i>	151
72	<i>De mercatura.</i>	153
73	<i>De questura.</i>	156
		74 De

TRACTANDORUM.

74 De agricultura.	157
75 De pastura.	157
76 De piscatione.	158
77 De venatica & aucupio.	159
78 De agricultura residuum.	161
79 De arte militari.	163
80 De nobilitate.	167
81 De arte Heraldica.	180
82 De medicina in genere.	184
83 De medicina operatrice.	186
84 De pharmacopolia.	197
85 De Chirurgia.	200
86 De anatomistica.	201
87 De veterinaria.	201
88 De dietaria.	202
89 De arte coquinaria.	203
90 De alcumistica.	306
91 De iure & legibus.	209
92 De iure canonico.	212
93 De arte advocatoria.	216
94 De arte notariatus & procuratoria.	216
95 De juris prudentia.	217
96 De arte inquisitorum.	218
97 De theologia scholastica.	221
98 De theologia interpretativa.	225
99 De theologia prophetica.	227
100 De verbo Dei.	233
101 De scientiarum magistris.	238
102 Ad encomium asini digressio.	241
103 Operis peroratio.	244

I I. Ordine alphabetico.

A Dvocatoria arte. cap 83	Arte coquinaria.	89
Agricultura 74. & 78	Arte Heraldica.	81
Alcumistica. 90	Arte inquisitorum	96
Alcatoria. 14	Arte ienonia.	64
Anatomistica. 86	Arte Lullii.	9
Anima. 52	Arte memorativa.	10
Architectura. 28	Arte meretricia.	63
Aritmetica. 12 & 16	Arte militari.	79
Arte advocatoria. 83	Arte notariatus.	97
	Aruspicia	

C A P I T A.

<i>Aruspicia.</i>	37	<i>Literarum elementia.</i>	2
<i>Afini encomio.</i>	102	<i>Lulliana arte.</i>	9
<i>Astrologia judiciaria.</i>	31	<i>Magia in genere.</i>	41
<i>Astronomia.</i>	30	<i>Magia mathematica.</i>	43
<i>Ancupio.</i>	77	<i>Magia naturali.</i>	42
<i>Aulica oeconomia.</i>	68	<i>Magia venefica.</i>	44
<i>Aulicis mulieribus.</i>	71	<i>Magistratibus ecclesiarum.</i>	61
<i>Aulicis nobilibus.</i>	69	<i>Magistris scientiarum.</i>	101
<i>Aulicis plebeis.</i>	70	<i>Mathematica in genere.</i>	11
<i>Cabala.</i>	47	<i>Medicina in genere.</i>	82
<i>Ceremoniis.</i>	60	<i>Medicina operatrice.</i>	83
<i>Canonico iure.</i>	92	<i>Memorativa arte.</i>	10
<i>Chiromantia.</i>	35	<i>Mendicitate.</i>	65
<i>Chirurgia.</i>	85	<i>Mercatura.</i>	72
<i>Choreis.</i>	18	<i>Meretricia arte.</i>	63
<i>Coquinaria arte.</i>	89	<i>Metallaria.</i>	29
<i>Cosmimetria.</i>	27	<i>Metaphysica.</i>	53
<i>Dei verbo.</i>	100	<i>Metoposcopia.</i>	34
<i>Dialectica.</i>	7	<i>Militari arte.</i>	79
<i>Dietaria.</i>	88	<i>Monasticis sectis.</i>	62
<i>Divinationibus in genere.</i>	32	<i>Morali philosophia.</i>	54
<i>Ecclesiarum magistratibus.</i>	61	<i>Mulieribus aulicis.</i>	71
<i>Elementis literarum.</i>	2	<i>Mundi pluralitate & eius du-</i>	
<i>Festis.</i>	59	<i>ratione.</i>	51
<i>Furore.</i>	40	<i>Musica.</i>	17
<i>Geomantia.</i>	13. & 36	<i>Naturali philosophia.</i>	49
<i>Geometria.</i>	22	<i>Naturalium rerum principii.</i>	50
<i>Gladiatoria.</i>	19	<i>Necromantia.</i>	45
<i>Goëtia.</i>	45	<i>Nobilibus aulicis.</i>	69
<i>Grammatica.</i>	3	<i>Nobilitate.</i>	80
<i>Heraldica arte.</i>	81	<i>Notariatus arte.</i>	94
<i>Historia.</i>	5	<i>Oeconomia in genere.</i>	66
<i>Histrionica.</i>	25	<i>Oeconomia privata.</i>	67
<i>Imaginibus.</i>	57	<i>Oeconomia regia sive aulica</i>	
<i>Inquisitorum arte.</i>	96	<i>Operatrice medicina.</i>	83. (68
<i>Interpretativa theologia.</i>	98	<i>Optica.</i>	23
<i>Indiciaria astrologia.</i>	31	<i>Pastura.</i>	75
<i>Iurisprudentia.</i>	95	<i>Perspectiva.</i>	23
<i>Iure.</i>	91	<i>Pharmacopolia.</i>	84
<i>Iure canonico.</i>	92	<i>Philosophia morali.</i>	54
<i>Legibus.</i>	91	<i>Philosophia naturali.</i>	49
<i>Lenonia.</i>	64	<i>Physiognomia.</i>	33
		<i>Pictura.</i>	

TRACT ANDORUM.

Pictura.	24	Scholastica theologia.	67
Piscatione.	76	Scientiarum magistris.	101
Plastica.	25	Scientiis in generali-cap.	1
Plebeis aulicis.	70	Sectis monasticis.	62
Pœsi.	4	Somnispicia.	39
Politica.	55	Sorte Pythagorica.	31
Prættigiis.	48	Sophistica.	8
Principiis rerū naturalium	50	Specularia.	26
Privata œconomia.	67	Speculatoria.	38
Procuratoria.	94	Statuaria.	25
Prophetica theologia.	99	Templis.	58
Pythagorica sorte.	13	Theologia interpretativa.	98
Quæstura.	73	Theologia prophetica.	99
Regia œconomia.	68	Theologia scholastica.	97
Religione in genere.	36	Theurgia.	46
Rerū naturalium principiis	50	Verbo Dei.	100
Rhetorica.	6	Venatica.	77
Rethorismo.	21	Veterinaria.	87
Saltationibus.	18		

Inter Divos nullo non carpit Morthus.
Inter heros monstra quaq; insectatur Herculei.
Inter damones, Rex Heresi Pluton irascitur omnibus umbris.
Inter philosophos ridet omnia Democritus.
Contra deflet cuncta Heracitus.
Nescit quaq; Pyrrhus.
Et scire se putat omnia Aristoteles.
Contemnit cuncta Diogenes.
Nullis hic parcit Agrippa.
Contemnit, scit, nescit, flet, ridet, transigitur, insectatur, carpit omnia.
Ipse Philosophus, demon, heros, Deus & omnia.

N O B I

NOBILIS VIRI,
HENRICI CORNELII AGRIPPÆ,
EQUITIS AURATI, ET UTRIUSQUE JU-
ris Doctoris, Sacrae Cæsareæ Maiestatis à Consilio &
archivis iudicarii.

DE INCERTITVDINE ET VANITATE

scientiarum atque artium,

DECLAMATIO.

De scientiis in generali. CAP. I.

Etus opinio est, & ferme omnium Philoso-
phantium concors & unanimis sententia, qua
arbitrantur scientiam quamlibet homini ipsi
pro utriusque captu ac valore nonnihil divi-
nitatis adferre, ita ut sæpe ultra humanitatis li-
mités in Deorum beatorum choros eos referre
possint; hinc varia illa & innumera scientiarum encomia
prodierunt, quibus unusquisque eas artes atque disciplinas,
in quibus iam diuturno exercitio ingenii sui vires exacuit,
non minus ornato, quam longo sermone nititur omnibus
anteferre, & vel supra cœlos ipsos extollere. Ego verd alius
generis persuasus rationibus nil perniciosius, nil pestilentius
hominum vitæ, animarumq; nostrarum saluti posse contin-
gere arbitror, quam ipsas artes, ipsasq; scientias. Ideoq; con-
verso ordine agendum censeo & scientias ipsas nō tantis præ-
coniis extollendas, sed magna ex parte vituperandas esse, mea
opinio est, nec ullam esse, quæ careat iusta reprehensionis cen-
sura, neq; rursus, quæ ex se ipsa laudem aliquam mereatur, nisi
quam à possessoris probitate mutuatur, ea autem modestia
hanc sententiam meam à vobis accipi volo, ut me nec alios re-
prehendere, qui diversum sentiunt, nec mihi aliquid arrogare
insolentius putetis. Itaq; mihi in hoc à reliquis dissentienti ve-
niam dabitis, donec à singulis per ordinem literarum faculta-
tibus, hanc sententiam auspicabimur, non vulgaribus duntaxat
argumentis, & à superficie rerum sumptis, sed rationibus
firmissimis, & ex intimis rerum visceribus eductis, non illa De-
mosthenis aut Chrysippi argumentosa eloquentia, quæ mihi

sacras literas profitenti opprobrio esset futura, tanquam adulationes amanti, si fucos dicendi sequar. Nam loqui propriè, non eloqui: & rei veritatem, non sermonis ornatum, sacrarum literarum possessorem intendere decet. Non enim in lingua, sed in corde veritatis sedes est. Nec interest in dicendis veris qualis sermone utamur. Mendacium enim eloquentia, verbisque phaleratis indiget, ut se possit hominum mentibus insinuare; veritatis autem sermo, ut scribit Euripides, simplex existit, non querens fucum, nec pigmenta. Quod si ergo assumptum negotium absque omni eloquentiæ flore (quæ ea ipsa quoque nunc à nobis, etià non tam negligenda, quam damnanda erit) vestris delicatissimis auribus offundam, ea vos precor feratis patientia, qua Romanus ille Imperator, quondam cum exercitu constitit, ut audiret mulierculam; atque Archesilaus Rex interdum audire voluit raucos & inamœnæ vocis homines, quo audiens postea eloquentes plus caperet delectamenti. Memineritis illius Theophrasti sententiæ apud maximos quosque & elegantissimos Viros etiam rudes loqui posse, dummodo fide & ratione loquantur; atque ne quasi oscitantes vos auribus pendere sinam, quibus vestigiis & indicibus veluti canibus hanc narratam opinionem meam venatus deprehenderim, nunc proferam in medium; si modò id vos prius commouero, scientias omnes tam malas esse quàm bonas; nec aliam nobis supra humanitatis metam asferre Deitatis beatitudinem, nisi illam fortè, quam antiquus ille serpens pollicebatur primis parentibus, inquiens: *Eritis sicut Dii scientes bonum & malum.* In hoc itaque serpente gloriatur, qui gloriatur se scire scientiam, quod probè factitasse legimus Ophitos hæreticos, qui serpentem in sacris suis colebant, dicentes, Ipsum in Paradyso virtutis cognitionem induxisse. Astipulatur istis Platonica historia, Theutum quendam humano generi insensum dæmonem scientias primum excogitasse, non minus offensivas, quàm utiles, ut prudentissimè disseruit ille totius Ægypti Rex Thamus, de scientiarum ac literarum inventoriis. Hinc est, quod Grammatici plerique dæmones quasi scientes exponunt; sed esto, has fabulas suis Poëtis Philosophisque relinquamus, & non sint alii scientiarum inventores, quàm homines, atque illos scimus fuisse pessimæ generationis filios, filios inquam Cain, & de quibus verè dictum est. Filii hujus sæculi prudentiores sunt filiis lucis in generatione hac. Si itaque nunc scientiarum inventores homines sunt, nonne omnis homo mendax, nec est qui faciat bonum usque ad unum. Sed

est;

esto, rursus sint homines aliqui boni nihil scientiæ ipsæ bonitatis, nihil veritatis habebunt, nisi quantum ab ipsis inventori-
bus vel possessoribus mutuuntur, vel acquirunt. Nam si in ma-
lum quempiam inciderint noxerunt, illumque ex malo red-
dent deteriore ut perversum grammaticum, vaniloquum
Poëtam, mendacem historicum, rhetorem palponem, memo-
riographum ostentatorem, litigiosum dialecticum, sophistam
perturbatorem, linguacem Luilistam, arithmeticum fortile-
gum, lascivum musicum, impudicum saltatorem, geometram
jactatorem, cosmographum erronem, architectum pernicio-
sum, nautam piratam, astronomum fallacem, magum flagitio-
sum, perfidum caballeum, physicum somniatorem, portento-
sum metaphysicum, morosum ethicum, iniquum politicum,
Principem tyrannum, Magistratum oppressorem, populum
sediciosum, Sacerdotem schismaticum, Monachum supersti-
tiosum, prodigum œconomum, mercatorem falsiurum, quæ-
storem compilatorem, segnem agricolam, pastorem abigeum,
piscatorem maledicum, venatorem latronem, militem prædo-
nem, nobilem exactorem, medicum occisorem, pharmacopo-
lam veneficum, coquum belluonem, alchimistam impostorē,
Jurisconsultum versipellem; causidicum mille scelerum pro-
tectorem, tabellionem falsarium, judicem venalem, & è sub-
limi tribunali latronem, Theologum hæreticum, & universæ
multitudinis seductorem. Nihil autem inauspicatius quàm
ars, quàm scientia impietate constipata, & malarum rerum
perniciosissimus est maximus quisque artifex & doctissimus
author. Quod si etiā in non tam malum, sed stultum aliqua
incidat, nil illo insolentius ac importunum magis, nā præter
id, quod illi de cognata stultitia superest tuetur illum doctrine
authoritas, habetque literarum instrumenta quib. suam defen-
dat mentiam, quibus ceteri stulti carentes mitius insaniunt,
quemadmodum de Rhetore ait Plato: Nam quò erit (inquit)
ineptior atque indoctior, hoc plura narrabit, imitabitur o-
mnia, nihilque se indignum existimabit. Nihil igitur exitia-
lius, quàm cum ratione insanire. Si quis autem Vir bonus &
sapiens possideat, fortassis bonæ erunt scientiæ ac Reipub. uti-
les, possessorem autem suum nihilo reddent beatorem: non
enim (ut ajunt Porphyrius & Jamblicus) verborum accumu-
latio disciplinarumque multitudo beatitudo est, quæ nec ul-
lum insuper pro rationum ac verborum qualitate accipit
incrementum: quòd si ita esset, nihil prohiberet illos, qui
omnes congregaverunt disciplinas, esse beatos: hunc verò

qui his careat, nequaquam: essentque Philosophi sacerdotibus beatiōres. Vera enim beatitudo non consistit in bonorum cognitione, sed in vita bona: non intelligere, sed in intellectu vivere: neque enim bona intelligentia, sed bona voluntas conjungit homines Deo, nec aliud efficiunt disciplinæ foris adhibitæ, nisi quia conditionem nobis quandam purgatoriam adhibent, ad beatitudinem aliquid conducen-
 tem, non tamen rationem ipsam, qua nobis beatitudo com-
 pleatur, nisi eis adsit & vita in ipsam bonorū translata naturam: sepius enim est compertū, ut ait Cicero pro Archia, ad lau-
 dem atque virtutem naturam sine doctrina, quam doctrinam sine natura valuisse. Non igitur tam longa, tam difficili, & vix unquam perscrutabili (ut Averroistæ contendunt) scientiarū omnium disciplina animum imbuere opus erit, quam ipse etiam Aristot. beatitudinem ait valde communem, & quam cuncti facile adipisci queant per disciplinam quandam & diligentiam, quam scilicet ait facilē, & quasi communem facultatem contemplandi objectum omnium nobilissimum, scil. Deum: qui quidem tam facilis omnibus communis contemplandi actus, non syllogizando & demonstrando perficitur, sed credēdo & colendo. Quæ ergo nunc scientiarum felicitas? quæ sapientum philosophorumque laus & beatitudo, quibus scholæ omnes perstrepunt, resonantque encomiis eorum, quorum animas diris cruciatibus distrahi audiunt, videntque inferi? Vidit hæc August. & timuit, exclamans illud Pauli: Surgunt in docti & rapiunt cælos. & nos cum scientia nostra mergimur in infernum. Quod si audendum est verum fateri, tam est scientiarum omnium periculosa, inconstansque traditio, ut longè tutius sit ignorare, quàm scire. Adam nunquam è beatitudinis paradyso pulsus fuisset, nisi serpente Magistro didicisset scire bonum & malum. Et Paulus ejiciendos censet de Ecclesia, qui plus scire volunt quàm oportet. Socrates, dum omnes sermē disciplinas perscrutatus esset, tunc primum ab oraculo sapientissimus omnium judicatus est, cum se nihil scire palàm fateretur. Tam est scientiarum omnium cognitio difficilis, nedicam impossibilis, ut prius vita tota hominis deficiat, quam vel unius disciplinæ minima ratio perfectè investigari possit. Quod mihi hic affirmare videretur Ecclesiastes, dum ait: Intellexi, quodd omnium operum Dei nullam possit homo invenire rationem eorum, quæ fiunt sub sole, & quanto plus laboraverit ad quærendum, tantò minus inveniat, etiam si dixerit sapiens se nosse, non poterit reperire. Nihil ho-

mini

mini pestilentius contingere potest quam scientia: hæc est veritas illa pestis, quæ totum ac omne hominum genus ad unum subvertit, quæ omnem innocentiam expulit, & nos tot peccatorum generibus, mortique fecit obnoxios, quæ fidei lumen extinxit, animas nostras in profundas conjiciens tenebras, quæ veritatem damnans, errores in altissimo throno collocavit.

Quare jam non vituperandi mihi videntur, Valentinianus ille Imperator, quem acerrimum literarum hostem extitisse ajunt atque Licinus Imperator, qui literas virus ac pestem publicam discabat: quin & Ciceronem ipsum fontem literarum abundantissimum refert Valerius tandem literas contempsisse. Tanta autem est veritatis ampla libertas, liberaque amplitudo, ut nullius scientiæ speculationibus, non ullo sensuum urgenti judicio, non ullis logici artificii argumētis, nulla probatione evidenti, nullo Syllogismo demonstrante, nec ullo humano rationis discursu possit deprehendi, nisi sola fide: quam qui habet, is ab Aristot. in priorum resolutionum lib. dicitur melius dispositus, quam si esset sciens: quod exponens Philoponus, ait, id esse melius cognoscentem, quam per demonstrationem, quæ per causam fit. Et Theophrastus in suis Transnaturalibus sic ait. Usque ad aliquid quidem possumus per causam speculati, principia à sensibus sumentes: quando autem ad ipsa extrema & prima transierimus, non amplius possumus scire, sive quia non habemus causam, sive propter intellectus nostri infirmitatem. Et Plato in Timæo ait, quod illa explicare plus est, quam vires nostræ sufficiunt, sed credi jubet iis, qui antè dixerunt, quanquam nulla demonstrationis necessitate loquantur: fuerunt enim Academici Philosophi in precio, qui dixerunt: Nihil posse affirmari: fuerunt Pyrronici, & alii multi, qui quidem nihil affirmabant. Nihil itaque præcipuum habet scientia supra ipsum credere, ubi videlicet probitas authoris movet discipulorum liberam credendi voluntatem. Hinc Pythagoricum præsumptum illud de Magistro responsum, Ipse dixit. Et Peripateticorum illud vulgatum Proverbium, unicuique perito in arte sua credendum est. Sic creditur Grammatico de verborum significationibus, Credit Dialecticus de parte orationis à Grammatico accepta, Assumit à Dialectico Rhetor argumentationis locos. Poëta mensuras mutuatur à Musico, Geometra proportionem sumit ab Arithmetico. Astrologus utrisque fidem dat. Deinde transnaturales conjecturis utuntur naturalium, & quisque artifex rectè præsumit de statutis alterius. Habet enim quævis scientia certa

quæ principia, quæ credere oporteat, nec ullo modo quæque demonstrari: quæ si quis pertinacius negare velit, non habent Philosophi illi, quod contra illum disputent. moxque dicent contra negantem principia non esse disputandum, aut ad alia, quædam extra scientiæ metas relegabunt, ut si quis (dicunt) neget ignem esse calidum, projiciatur in ignem, & quærat ab eo quid sentiat, ita demum ex Philosophis tortores fiunt & carnifices, volunt nos vi cogere fateri id, quod ratione debuerant docere. Proinde nil Reip. insensum ac perniciosum magis quam literæ, quàm scientiæ, in qua si qui eruditione & scientiæ præditi sunt homines, eorum arbitrio, veluti plus sapientium plurimum res geruntur, ac plebis simplicitate, multitudinisque imperitia freti, omnem Magistratus auctoritatem sibi soli usurpant, unde Reip. status à populari in oligarchiam migrat, atque exinde in factiones divisa, in tyrannidem facile transit, quam nemo unquam uspiam terrarum obtinuisse legitur sine scientia, sine doctrina, sine literis, præter unum L. Syllam Dictatorem, qui solus sine literis Rempublicam occupavit, in quo tamen literarum ignorantia vel hoc Respublica maximè debet, quod tyrannidem spontè tandem deposuerit. Præterea omnes scientiæ nil nisi decreta & opiniones hominum sunt, tam noxiæ, quàm utiles, tam pestiferæ, quàm salubres, tam malæ, quàm bonæ, nusquam completæ, sed & ambiguæ. plenæ erroris & contentionis, atque id nunc ita esse per singulas scientiarum disciplinas progrediendo ostendemus,

De literarum elementis. CAP. II.

NAm in primis quis non videt benè dicendi artes, dico Græmaticam, Logicam, Rhetoricam, quæ solum vestibula æ fores scientiarum sunt, non autem scientiæ. sæpè non minus pestilitatis adferre, quàm voluptatis: quibus tamen nulla alia veritatis regula est quam primorum quorumcunque instituentium placita atque voluntas, quod ab ipsis usque literarum inventis, quæ prima artium illarum elementa instrumentaque sunt, plenissimè constat, quarum primæ fuerunt Chaldææ, inventore Abrahamo, ut ait Philo, quibus Chaldæi, Assyrii, & Phœnices usi sunt; sed sunt qui ajunt, Assyrii primum literas dedisse Rhadamanthum. Post hæc Moyses literas tradidit Iudæis, sortè non quidem his characteribus, quibus hodie utuntur, quæ inventum putantur Euzæ, quem omnium ferè veteris instrumenti librorum scriptorem existimant. Porro quidam Linus Chalcides literas ex Phœnice tulit ad Græcos, sed phœnicæ,

niceas, donec Cadmus Agenoris filius alio caractere illis novas literas daret numero sexdecim, quibus Trojano bello quatuor addidit Palamedes. Postea totidem Simonides Melicus Egyptiis autem primum scribendi usum tradidit, quidam nomine Memmonia per animalium effigies, ut in obeliscis cernitur, sed literas illis primum dedit Mercurius, ille videlicet quem Lactantius quintum Mercurium fuisse, cui Vulcanus Nili filius successit in regnum. Latinis vero literas tradidit mulier Nicostirata, cognomento Carmentis. Septem itaque literarum genera antiquitus præcellabant, Hebrææ, Græcæ, Latinæ, Syriæ, Chaldaæ, Egyptiæ, & Geticæ, de quibus in pervetusto Codice hos sequentes versiculos sese legisse refert Crinitus,

Moyes primus Hebraicas exaravit literas.

Mente Phœnices sagaci condiderunt Atticas.

Quas Latini scriptitantes, edidit Nicostirata.

Abraham Syriæ, & idem rapperit Chaldaicas.

Isis arte non minore protulit Egyptias.

Galsila prompsit Getarum quas videmus ultimas.

Cæteræ vero gentes & barbaræ nationes recentioribus temporibus novas literas invenerunt. Nam Gothis Cardanus Episcopus literas dedit, & antiqui Franci, qui sub Marcomiro & Pharamundo Gallias devicerunt, suos habuere literarum characteres à Græcis parum distantes, quibus Vvastaldus eorum patrio sermone descripsit historiam, sed inventore illarum literarum incerto, extant etiam aliæ Francorum literæ, quarum inventor quidam nomine Doracus, sed à Vvastaldi caractere longè diversæ: & adhuc aliæ inventore Hicho Franco, qui cum Marcomiro ad ostia Rheni venit è Scythia. Quin & Beda aliquas descripsit, sed incerto inventore, aliquorum Normannorum literas. Et multæ aliæ gentes simili modò vel novos sibi literarum characteres constituerunt, vel ab antiquis acceptos pro parte aut immutarunt, aut corruerunt, ut Dalmatæ Græcas, & Armenii Chaldaicas: at Gothi, Longobardique Latinarum literarum characteres dehonestaverunt. Multæ præterea antiquæ literæ perierunt, sicuti veterum Hetruseorum, quæ tamen olim Plinio, Livioque testibus, magno in precio fuerunt apud Rom. & adhuc cernuntur in antiquis monumentis harum effigies, sed penitus incognitæ: nam Romanis olim orbem terrarum vastantibus, obsoletis antiquis & cujusque nationis propriis, suarum usum literarum illis violenter imponebant: Sic Hebræorum literæ sub captivitate Babylonis perierunt, & lingua eorum à Chaldeis corrupta est. Sic antiqua Germanorū,

Hispanorum, & aliarum nationum literæ introductis Romanis characteribus petierunt, linguæque earum gentium corruptæ sunt. Contra Romanorum & literæ & linguæ à Gothis, Longobardis, Francis, aliisque barbaris gentibus vice versa corrupta sunt & immutata; neque enim Latina lingua, ea ipsa est hodie, quæ olim: de Hebræa lingua & characterē inter ipsos Thalmudistas non modice dissensio est: nam Rabbi Jehuda ait, protoplastum Adamum Aramæo idiomate locutum. Marsutra ait, traditam à Moyse legem characterē, qui dicitur Hebræo, idiomate verò sancto, quæ ab Esdra in Aramæum idioma, Assyriosque characteres mutata, paulò post characteres retinens Assyrios, sanctum idioma resumpsit. Hebræo characterē cum Aramæo sermone relictis Chussi, hoc est, iis, qui simul legem susceperunt, & idola colunt, ut Samaritæ. Alii dicunt, nō aliis à primordio, quam nunc characteribus scriptam fuisse legem; propter prævaricationem autem aliquando mutatum fuisse characterem, sed post penitentiam restitutum. Rabbi Simon Eleazaris filius, & sermonem & characterem nullo tempore mutatum putat. aded de Hebraicis, ne apud ipsos Hebræos quidem aliquid habetur certi. Atque hæc est temporum vicissitudo, ut nullæ sint literæ, nullæ linguæ, quæ hodiæ formam antiquitatis suæ agnoscant, aut intelligant.

De Grammatica. C. A. P. III.

AT ex his tam inconstantibus & ad omne tempus mutabilibus principiis, literarum dico & linguarum, prior Grammatica, deinde cæteræ, quas diximus, benè dicendi artes prodire. Nam cum parum visum esset literas scire, nisi certo gradu formæque jungerentur, atque ex literis syllabæ, ex illis tandem verba & dictiones formarentur, sibi que ad intelligentiam sermonis jungerentur, ausi sunt ingeniosi homines loquendi regulas, videlicet constructus, regiminis & significatorum ponere, ac velut linguæ fræpsum injicere, ut quicquid secundum illas diceretur, benè dictum esset, essetque ars benè dicendi, vocaruntque artem hanc Grammaticam. Ejus inventor apud Græcos primus traditur Prometheus Romam primus intulit Crates Mallotes, missus ad Senatum ab Attalo. inter secundum & tertium bellum Punicum: quam postea magno fastu professus est Palæmo, aded ut nomen arti indiderit, voceturque Grammatica ars Palæmonia, vir admodum arrogans, ut jactaret secum & natas literas, & interituras, tamque superbus, ut omnes vi sui doctissimos viros contemptui haberet etiam ipsum M.

Var.

Varronem porcum appellare ausus sit. Veruntamen ipsa Latina Grammatica tam egena est, ac Græcæ literaturæ obnoxia, ut qui hanc non calleat. is è Grammaticorum numero protinus sit ejiciendus. Omnis itaque Literaturæ seu Grammaticæ ratio, non nisi in solo usu Majorum, auctoritateque consistit: quibus placitum est, ita rem vocari, sicque scribi, verbaque sic & sic componi & construui. quod ipsi tunc bene dictum vocant. Unde Grammatica se recte loquendi artem jactat, sed falso, cum id ipsum longè melius discimus à matribus, aut nutricibus mulierculis, quam à Grammaticis. Græchorum linguam (qui eloquentissimi in sunt habiti) mater Cornelia formavit. Silem Aripithis, Schythiæ regis filium Istrine mater Græcam linguam docuit. Notum est in multis provinciis exterarum gentium colonias inductas, natos filios matrum sermonem semper tenuisse. Hinc Plato atque Quintilianus de deligenda pueris nutrice idonea, tam sollicitè statuerunt. Absit ergo ut rectè loquendi rationem ab illis in Grammatistas transferamus; qui cum nihil præter unam Grammaticam profiteantur, nihil sciunt minus. Siquidem Priscianus hanc ne toto vitæ suæ tempore discere potuit; & Didymus de ea quatuor, sive, ut alii dicunt, sex millia librorum scripsisse perhibetur. Legimus Claudium Cæsarem ita fuisse Græcis literis deditum, ut tres literas novas illi linguæ adinveniret, quas postea Princeps non omisit. Et Carolus ille Magnus Germanicæ linguæ Grammaticam commentus est, mensibusque ac ventis nova nomina indidit. Et in hunc usque diem dies noctesque laboratur, scribuntur Commentaria, elegantia, quæstiones, annotationes, scholia, observationes, castigationes, centuriæ, miscellanea, antiquitates, paradoxa, collectanea, additiones, lucubrationes, iteratæ ac reiteratæ editiones. Atque interim parturiantur nobis totidem Grammaticæ, quot sunt Grammatici. Neque tamen quispiam illorum, sive Græcus, sive Latinus fuerit, rationem reddidit, quomodo orationis partes distinguendæ sunt, quis illarum in constructione servandus ordo; an quindecim duntaxat sint pronomina, ut sentit Priscianus, an plura. ut Diomedes & Phocas voluerunt; an participium per sese positum remaneat aliquando participium, utrum gerundia nomina sint an verba; cur Græcis neutri generis pluralia nomina cum verbo singularis numeri conjungantur. Qua ratione liceat Latinis nomina terminata in a & in us proferre in um, sicut pro margarita margaritum, pro punctus punctum; quo modo nominativus Jupiter producat genitivum Jovis.

A 5

Atque,

Atque, quæ ratione verba neutralia admittunt, alii excludunt. Cur pleraque Latinas dictiones alii cum Græca diphthongo scribunt, alii non, ut felix, quæstio, Atque, an Latine æ, & œ diphthongi scribantur tantum, & non proferantur, aut ambæ vocales; sicut scribuntur, ita sub una syllaba exprimantur. Similiterque, cur in Latinis plerisque vocabulis, aliqui y Græco, alii i Latino solummodo utantur, sicut in Considero. Item in aliquib. quidam duplicant literas, quidam non, ut in caussa, relligio. Cur caccabus, cum habeat primam syllabam positione geminati cc productam, nihilominus à plerisque Poetis ut plurimum corripitur. Item, utrum Aristotelis anima scribi debeat endelechia per delta, vel entelechia per tau. Prætereo infinitas & nunquam cessaturas eorum contentiones de accentibus, de orthographia de pronuntiatione literarum, de figuris, de etymologiis, analogiis, deque cæteris præceptionibus & regulis, inflexionibus & modis significandi; de mutatione casuum, varietateque temporum, modorum, personarum, numerorum, deque variis impedimentis, & ordine constructionis; denique de ipso literarum Latinarum numero ac generalogia; & utrum H, sit litera, nec ne, & huiusmodi plura. Ita non solum in dictionib. & syllabis, sed & in elementis nulla ratione reddita à se invicem dissentiant. Cujusmodi pugnam Lucianus Samosatenis de S, T, consonatib. lepidissimo libello derisit, cujus exemplum esse potest in halassa & thalatta. Quidam etiam Andreas Salernitanus de ea re grammaticale bellum studiosa facundia descripsit. Sed pauca & modica hæc sunt. Plura & majora de nominum depravatis interpretationibus dicere possemus, quibus universo orbi plurimum imponunt, è quib. primum in repub. non minima mala procedunt, dum legibus subiici, servitutem exponunt; civium autem libertatem interpretantur eam, ubi unicuique licet, quod libet; ac isonomiam, hoc est, juris æqualitatem dicunt, ubi omnibus indiscretim idem jus. idem præmium. Simili modo tranquillum imperium ajunt, ubi omnia Principis libidini obsecundant; felicissimum, ubi populus luxu defluit & otio. Similibusque admodum multis & medicina, & leges, & canones corruptæ sunt expositionibus, quibus cogunt ipsas etiam sacras literas ipsumque Christum à se dissentire, contorquentes illas non ad sensum Spiritus Sancti, nec ad communem hominum salutem, sed ad suum ipsorum compendium. Ex qua re sæpe gravissima imminuerunt pericula, ut solet error in vocabulis errorem parere in rebus. Cujusmodi deceptus quondam Rex primus Hebræorum Saul in verbo Zachar, quod & masculum

calum significat & memoriam, cum dixisset Deus, Delebo memoriam Amelech,, ipse Saul putabat, si mares abstulisset, se satis fecisse præcepto. Contigit & Græcis & Italis similis error in verbo Phos, quod & hominem significat & lumen Vnde quondam Saturnalium cultores verbi ambiguitate decepti, hominē quorannis Saturno immolarunt, dum illū accensis luminib. æque placare potuissent. Quæ gens tam stulta, tandem Hercule magistro resipuit. Tandem etiam Theologi & fratres cucullati, sese Grammaticis inferentes, de verborum significationibus cum multis hæresum appendicibus digladiantur, e-vententes scripturas occasione Grammaticæ, interpretes mali effecti eorum, quæ bene dicta sunt, homines vani, & vere infelices, per attem suam semetipsos excæcantes fugientes lumē veritatis: & dam virtutem dictionū curiose nimis scrutantur. sensum scripturarum nolunt intelligere, sed nuda vocabula tenentes circa illa morantur, subvertentes & amittentes verbum veritatis. Sicut narratur de sacrificulo illo, siue verum siue fabula sit, qui cum plures haberet hostias, ne in Grammaticam committeret, in hæc verba consecravit: Hæc n. sunt corpora mea. Vndenam orta est illa Antidicomarianitarum & Elvidianorum execranda hæresis, divæ Christi matris perpetuam virginitatem negantium, nisi ex hoc unico vocabulo Donec: ubi legitur in Evangelio, Quoniam Ioseph non cognoscebat eam, donec peperit filiū suum primogenitum. At quantam Latine cum Græca Ecclesia contentionem concitarunt duæ illæ dictiones, Ex & Per, Latinis asserentib. Spiritum S. procedere ex Patre & ex Filio. Græcis autem dicentib. non ex Filio, sed ex Patre per Filium? Quantas rursus Tragædias movit dictio illa Nisi, in consilio Basilien. Bohæmis utriusq; speciei communionem necessariam affirmantibus, quia scriptum sit: Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Vndenam illa Vualdensiū & sequacium recentiorumq; circa Eucharistiam hæresis? nisi ex illa dictione est, quam illi symbolice ac significative duntaxat dictam volunt, tropumq; subesse verbis: Romana Ecclesia illā essentialiter exponēte? Sunt adhuc aliæ grammaticorū perniciosæ hæreses, verum tam occultæ, tamq; subtiles, ut nisi Oxonienses acutissimi Anglorum Theologi, atq; Parisiensium Sorbonistæ, lynceis oculis has perspexissent, magnisq; sigillis cōdemnassent, vix aliquis posset præcavere. Ejusm. sunt, si quis æque bene dictum senserit, Christus prædicas: Christus prædicat, Ego credis, Tu credit, Credens est ego. itē, quod verbum,

manens

manens verbum, potest privari omnibus accidentibus. Item quod nullum nomen est tertiæ personæ, & his similia. Quæ profectò si hæretica dici debeant, hæretici erunt in primis propheta Esaias & Malachias quorum uterque inducit Deum de se ipso loquentem; prior ad Ezechiam his verbis; Ecce ego addet super dies tuos, &c. non enim dicit addam, sed addet, Alter sic; Et si domini ego, ubi est timor meus? quo in loco facit Deum plurative se appellare dominos; sed multò magis hæretici erunt omnes, qui nunc per universum Romanum orbem habentur Theologi, quatenus universam orthodoxæ Ecclesiæ doctrinam novitate pronunciationis contra omnem Græmaticorum artem ac usum ad confictas voces monstrosa vocabula, & perplexa sophismata protraxerunt; ausi insuper docere, Theologiam ipsam incorrupto sermone tradi non posse. Sunt infinita horum similia; & miserandum est ætate nostra, quantas contentiones & errores moveant pertinaces Grammatici, & superbi sophistæ suis petversis vocabulorum interpretationibus, dum alij ex verbis colligunt sententias, alii contra ex sententiis colligunt verba. Hinc in Medica arte, in utroque Jure, in philosophia & Theologia, cæterisque facultatibus literarum infinitæ contentiones erroresque quotidie insurgunt. Nihil enim demonstrant Grammatici, sed solis nituntur autoritatibus, quæ sæpissimè inter se tam variæ sunt atque discordes, ut necessarium sit plurimas illarum esse mendaces, quarum præceptionibus qui maxime confidunt, hi rectè loquuntur omnium minimè. Omne enim sermonis jus non apud Grammaticos, sed penes populum existit, & vulgari consuetudine benedicendi usum sortitur. Latini autem sermonis vigor postquam invalescentibus barbaris apud populum esse desierit, ejus ratio tamen non à Grammaticis, sed idoneis & doctis scriptoribus, ut à Cicerone, Catone, Varro, utroque Plinio, Quintiliano, Seneca, Suetonio, Quinto Curtio, Tito Livio, Sallustio, similibusque est petenda: quos penes solos restant antiquæ deliciæ Latinitatis, ususque rectè loquendi, non apud Grammaticos literatores, qui suis regulis de verborum & casuum inflexionibus, & deponentiis ipsi Latinitati plurimum imponunt, ac talia sæpissime construunt vocabula, quæ fas non sit homini Latino usurpare, nisi forte Parisiensis Sorbona inter articulos referat. Si quis dicat, de veritate sermonis Latini fidem Grammaticis non habendam, atque tamen hi literatores Grammatici sese solos scriptorum omnium censores judices & interpretes constituunt, ac au-

thores

thores omnes librosque in ordinem redigere, aut è canone submovere sibi arrogant, nullus unquam tam excellentis ingenii author extitit, qui maledicam istorum linguam evaserit, quem non taxaverint, aut in quo non plurimum culpaverint. Criminantur in Platone confusionem, & ordinem desiderant, de cujus vitio Georgius Trapezuntius libtos composuit, qui ab aliis idcirco Conotimon & Erynim vocatus est, ut narrat Crinitus. Quærunt in Aristotele dilucidam perspicuitatem, arguunt tenebrosam ejus obscuritatem, & sepiam vocant: taxant Vergilium, ut pauci ingenii, & compilatorem, aliorumque usurpatorem criminantur. Tullio non satisfacit Demosthenes, & ille summus Latinorum rhetor à Græcis répétundarum petitus, & multis notis accusatur, timidus, superfluus in repetitionibus, frigidus in facetiis, lentus in principiis, otiosus in digressionibus, raro incalescens, tarde assurgens, quin & à nostris etiam reprehensus, à M. Capella tanquam turbato numero locutus, ab Apollinati flaccidus & supinitis notatus est; jamque etiam Livianas orationes Trogus pro fictis damnat, & Horatio non placet Plautus, idem ab incompositis versibus, damnat Lucilium, ut turbidum flumen nullis bene digestis; multa dicitur involvere Plinius, nimium fertur indulgere genio Ovidius, ab Asinio Pollione pro affectatore reprehenditur Salustius; furta & aliena prorsus recitasse; & à Labeone & Scipione adjutus arguitur Terentius; Seneca calx sine arena vocatus est, quem his verbis taxat Quintilianus; Si nullum æqualium contempnisset, si partim non concupisset, si non sua omnia amasset, si rerum pondera minutissimis sententiis non fregisset, sensu potius eruditorum, quam puerorum amore comprobaretur. Sed M. Varro procus appellatus est, & Ambrosius cornicula & fabulator nuncupatus; Macrobius homo eruditissimus, impudentis & ingrati ingenii taxatus, & ab Laurentio Valla Grammaticorum omnium eruditissimo, nullis eorum, qui unquam Latine scripserunt, indultum est, & illum laniavit Mancinellus. Erat olim inter Grammaticos de lingua Latina bene meritus Servius, & hunc impugnavit Beroaldus; tandem & hunc posteriores Grammatici veluti barbarum omnino averfantur. Sic Grammatici omnes alter in alterum furere soliti sunt; denique horum opera factum est, ut sacre Scripturæ traductio correctionis prætextu, toties immutata, jam tota à se ipsa dissonet; horum censuris de Apocalypsi Joannis Apostoli, de Epistola Pauli ad Hebræos, de epistola Judæ, & aliis plerisque novi Testamenti capitulis diu dubitatum

bitum est: quin & Evangelia ipsa ad problemata revocare conati sunt. Sed jam ad Poetas.

De Poesi. Cap IV.

Poesis ipsa, autore Quintiliano, altera Grammaticæ pars est, hoc ipso non modicum superba, quod olim theatra Scamphitheatra, augustissima hominum ædificia, non philosophis, non jurisconsultis, non medicis, non rhetoribus, non mathematicis, non theologis, sed ipsis Poetarum fabulis ingentibus sumptibus extructa sunt. Ars non in aliud inventa, nisi ut lascivientibus rhythmis, syllabarum numeris, ac ponderibus, nominumque inani strepitu. stultorum hominum aurea demulceat, ac fabularum oblectamentis, mendaciorumque centonibus decipiat animos. Quocirca architectrix mendaciorum, & cultrix perversorum dogmatum dici meruit, atque ut, quod ad furorem, & temulentiam, & impudentiam, & audaciam attinet, illi condonemus, certe interritam illam mentendi fiduciam, quis æquo animo ferret? quem enim angulum insanis nugis fabulique reliquit vacuum? Jam enim ab ipso chaos faciens exordia fabularum, narrat cœli sectiones Veneris partus, Titanum pugnam, Jovis incunabula, Rheæ fraudes, & Japigis suppositiones, Saturni vincula, gigantum rebellionem, Promethei furtum atque supplicium, Deli errores, Latonis labores, Pythonis cadem, Tyri insidias, Deucalionis inundationes, hominumque ex lapidibus ortû, Jachidilationes, Junonis dolum, Semelis conflagrationem, Bacchi utranq; stirpem, & quæcunq; de Minerva, Vulcano, Erichthonio, Boria, Orichia, Theseo, Ægeo, Castore, Polluce, raptu Helenæ, & morte Hyppoliti in fabulis Atticis referuntur. Præterea errationem Cereris, raptam & inventam Proserpinam, & quæcunque de Minoe, de Cadmo & Niobe, de Pentheo, Atthæo, Oedipode, de Herculis laboribus, de Solis & Neptuni pugna, Athamantis infania, de Jo in vaccam mutata, & ejus custode Argo a Mercurio perempto, & quæ de Vellere aureo, Peleo, Jasene, Medæa, item de Aganemmonis morte, & Clitemnestræ supplicio, & quæ de Danae, Perseo, Gorgone, Cassiopæa, Andromeda, Orpheo, Oreste, de Æneæ & Ulyssis erroribus, de Circe, Thelagonio, & Æolo, Palamede, Nauplio, Ajace, Daphne, Ariadne, Europa, Phædra, Pasiphae, Dedalo, Icaro, Glaucio. Athlante, Geryone, Tantalo, de Pane, Centauris, Satyris, Syrenibus, & reliquis hujusmodi insignibus mendaciis memoria prodidit. Nec interim humanis rebus

con-

contenta, ipsos denique deos in fabularum suarum partem vocat, eorum ortus, interitus, lites, jurgia, odia, iras, praelia, vulnera, lamentationes, vincula, amores, lenocinia, libidines, fornicationes, adulteria, cum hominibus & bestiis concubitus, & quæ his absurdiora & nefanda magis, venenosis verborum leporibus & noxia carminis suavitate texens, non præsentibus tantum fallit ac inficit. sed furiolos hæc venefica pulchris versiculis metrisque servata est posteris communicat, & tanquam rabidi canis morsu quoscunque dogmatibus suis mendacisque semel infecerit, consimili rabie furere compellit. Tanta nam arte mendacia ejus conficta sunt, ut non raro veris præjudicent historiis. Quemadmodum de e mentito Didonis cum Ænea adulterio, atque capto à Græcis Illo, manifestum est. Sunt tamen, qui ad tantum insaniam furorem devenerint, ut illi nonnullas divinitatis sortes inesse putent, quia dæmones olim poeticis versiculis responsa dederunt: hinc illos prophetas ac vates, divinoque spiritu afflatos vocat, ac poetarum nugacissimis versiculis tanquam oraculis ad divinandum utuntur. Hinc apud præscos sortes Homericæ cognominatæ sunt, ab Homeri versiculis: sicut à Virgilij carminibus sortes Vergilianæ, quarum in vita Adriani meminit Spartianus. Quæ superstitio hodie & ad Sacras Literas, & Psalmorum versiculos translata est. etiam non improbantibus plerisque nostræ religionis Magistris nostris, Sed ad Poësim revertamur, hanc August. à civitate Dei exulare jubet, Ethnicus Plato à sua Respublica expellit, Cicero admitti vetat. Socrates admonet, si cui fama maxime curæ est, illamque servare cupiat illæ famæ, is caveat, ne poëtam aliquem inimicum habeat, quia non tam magnam in laudando, quam in maledicendo & vituperando vim habent. Minos rex justissimus ab Hesiodo & Homero celebratus, quia Atheniensibus bellum intulit, tragicos poetas in se concitavit, qui illum ad inferos relegarunt. Penelopem ab Homero singulari pudicitia illustratam. Lycophron aliquot proci concubuisse scribit. Didonem Carthaginis conditricem continentissimam viduam, Ennius Poeta, Scipionis gesta decantans, primus Æneam ad amasse finxit, quem tamen ex ratione temporum vidisse unquam non potuit: quod mendacium Virgilius deinde sic ornavit, ut pro vera creditum sit historia. Tandem eousque hæc mentiendi licentia, maledicendique improbitas processit, ut necesse fuerit legem illis per Censores præscribere, quæ ejusmodi Poetarum probra atque mendacia reprimerentur. Sed & apud præscos Romanos ipsa Poësis palam probro habebatur.

bebatur, atque adeo, ut (Gellio & Catone testibus) qui in illa studeret, publicus grassator vocaretur; quin & a M. Catone ob id taxatus fuit Q. Fulvius, quod Proconsul missus in Ætoliā, Ennium Poetam secum assumpsit; & Imperator Justinianus illius Professores nulla prorsus immunitate dignatur; Homerum etiā, quem omnium Poetarum Philosophum, & omnium Philosophorum Poetam vocant, veluti insanientem quinquaginta drachimis Athenienses multaverunt; & Tichettum Poetam veluti mentis inopem deriserunt; quin & Lacedæmonii Archilochi Poetæ libros ex civitate sua exportari jusserunt. Sic Poetam ipsam probissimam quique tanquam mendaciorum parentem aspernati sunt; Poetis adeo monstruose mentientibus; quippe quibus studium est nihil sani dicere, aut literis prodere, sed consarcinatis versiculis, stultis auribus cantillare, & fabularum in volucris perstreperē, & super fumo machinari omnia, sicut alicubi cecinit Campanus.

*Vivunt carmine insani Poetæ;
Si nugæ adimas, fame peribunt.
His mendacia sunt opes & aurum,
Fingunt quæque volunt, putantq; palmam
Mentiri bene gloriosorem.*

Sunt præterea apud Poetas acerrimæ contentiones, non solum de carminis charactere, de pedibus, de accentibus, & syllabarum quantitatibus, (nam de iis etiam triviales quique Grammatici concertant) sed de iis ipsis suis nugis, figmentis atque mendacis, ut puta de nodo Herculis, de casta arbore, de literis Hyacinthi, de filiis Niobe, de arboribus apud quas Latona Dianam peperit. Item de Homeri patria, deque ejus sepulchro atq; utrum Homerus an Hesiodus ætate superior sit, an Patroclus antiquior Achille, quo corporis habitu Ancharis Scythæ dormierit, cur Homerus non honoraverit carmine Palamedem, utrū Lucanus inter Poetas aut Historicos reponendus sit. Item de furtis Vergilii, & quo anni mense mortuus fuerit, & Quis exiguos elegos emisit author, Grammatici certant, & adhuc sub judice lis est. Omnia autem Poetarum carmina plena fabulis sunt, non nisi sub adulationis, aut detractationis pessimorum vitiorum prætextu ad stultorum delectationem decantata. Quicquid agunt Poetæ, narrent. laudent, invocent fabulis suis adulantur. Rursus invehant, mordeant, accusent, fabulis debacchantur, semper verò insaniunt. Rectè igitur Democritus hanc non artē, sed insaniam vocat.

vocat. Et Platonis sententia est, frustra Poëticas fores compos sui pepulit. Tunc siquidem admiranda canunt Poetæ, quando videlicet insaniunt, aut temulentisunt. Hinc Augustinus Poësim vocat vinum erroris, ab ebris Doctorib. propinatum. Hieronymus eam dæmonum cibum appellat. Ars insuper pennevis & nuda, quæ per se quidem tota insulsa res est, nisi aliqua vis disciplina vestiatur, condiaturque: ars *esuriens*, semperq; famelica, & tanquam mures alienum panem comedens, atque tamen nescio quam inter nugas & fabulas cum Tithonis cicadis, Lyciorum ranis, & Myrmidonum formicis polliceri audet immortalē gloriam nominis, ac dicere:

Vivite felices, si quid mea carmina possunt,

Nulla dies unquam memori vos eximet arvo.

quæ revera aut nulla est, aut nihil profutura. Sed hoc munus docent Historici, non Poetarum sed suum esse.

De Historia. CAP. V

Est autem Historia, rerum gestarum cum laude & vituperio narratio, quæ magnarum rerum consilia, actiones, exitus regumq; & magnorum virorum actus, cum temporum & locorum ordine ac descriptione, tanquam viva quadam pictura ante oculos exponit, ideoque hanc tanquam vitæ magistram, & ad ejus institutionem utilissimam censent serè omnes, eò quòd multarum rerum exēplis, cum optimos quosque ob laudis, nominisq; immortalē gloriam, ad præclara quæque facinora accendat, tum quod impios quosque ac prævos perpetuæ infamiæ metu à vitiis deterreat, quāvis res hæc sæpissimè in diversum cesserit, & multi, quod Livius dixit de Manlio Capitolino, malint esse famæ magnæ, quam bonæ & plerique, quod virtutibus nequeunt, sceleribus innotescere volunt, inscribiq; Historiis quemadmodum de Pausania Macedone adolescente Philippi Regis parricidio illustri, ex Trogo recitat Justinus, atque de Herostrato, qui Dianæ Ephesiæ templum, opus omnium præclarissimum, à tota Asia annos ducentos ædificatum incendit, narrant Gellius, Valerius atq; Solinus. Et quanquam severissimis legibus cautum fuerit, ne quis hominem illum voce scriptove nominaret, finem tamen, cujus gratia perpetravit scelus, adsecutus est, fama videlicet & nomine ejus per tot secula ad nos usque deductis. Sed ad historiam revertamur. Hæc cum maximè omnium rerum seriē, fidem, consonantiam, veritatemq; exposcat, illa tamen

i. Vol

B

minimè

minimè omnium præstat : tam inter se diffectiunt historiographi, tam varia & diversa de eisdem tradunt, ut impossibile sit plurimos illorum non esse mendacissimos: non dico solum de principio mundi, de diluvio universali, de urbe cōdita, à quib. exordiis res gestas sese scribere profitentur, cum primum illorum omnes ignorent, alterū non omnes credant, tertiū penes eos incertum sit: Quare cum hæc remotissima sint, nec æqua ratione ab omnibus recepta, habeant erratorum illorum veniam. Sed de posterioribus temporibus haud poterit illis non imputari mendaciorum culpa: causæ autem tantę illorum dissonantiæ multæ sunt. Nam plerique eo quod narratorum temporibus, locis, personis, gestis non adfuerunt, ex aliorum relatu populares sermones colligentes, nihil certum, nihil constans scribunt: quo vitio à Strabone taxantur Eratosthenes, Metrodorus Sceptius, Possidonius, & Patroclus geographus. Sunt alii, qui cum partem rerum viderint, quasi in transitu militari, aut prætextu votorum mendaci per xenodochia provincias transcurrentes conscribere audent historiam: cujusmodi quondam Onosicritus, & Aristobulus scripserunt de India; Sunt qui delectationis causa rebus veris non nihil admentiuntur, sæpe etiam veritatem omittentes, de quo Herodotum notat Diodorus Siculus, ac Trebellium Liberianus & Vopiscus, atq; Tacitum Tertullianus & Orosius, in quorum numerum èt Danuoem & Philostratum reponemus. Sunt etiam, qui res veras ad fabulas convertunt; quales Gnidius Ctesias, Hecataeus, & plures alii antiquorum historici. Sunt & multi, qui impudenter Historiographorum nomine se jactantes, ne videantur quicquam ignorare, aut aliquid aliud ab aliis retulisse, dum de ignotis & inaccessis provinciis verbosa novitate scribere præsumperunt, nil nisi elegantes nugas, & monstruosa mēdacia tradiderunt; cujusmodi ea, quæ de Arimaspiis, Gryphis, Pygmæis, & Gruibus ac de Cynocephalis, & Astromoris, Hypopodibus, Phannisiis, Troglodytis legimus, quorum erroribus proximi sunt, qui sub arctico mare congelatum affirmarunt, atque tamen inveniunt stultos, & sine judicio homines, qui illis talia credant, ac pro oraculis habeant, at ex horum numero sunt Ephorus, qui unam duntaxat civitatem esse Hybernias tradidit, cum illi tantam Hesperia partem inhabitare noscuntur. Et Stephanus Græcus, qui Francos Italiae populos, & Viennam oppidum esse Galileæ, pro Galatiæ dixit. Et Ariannus Græcus, qui Germanorum sedes non procul ab Jonio asserit, quibus accedit & Dyonisius in his, quæ falsò tradidit de Pyre-

Pyre.

Pyrenæis montibus. Præterea quæ Cornelius Tacitus, Marcellus, Orosius, Blondus de Germaniæ locis differunt, magna ex parte à veritate discrepant. Similiter falso scribit Strabo, Istrum, hoc est, Danubium, non procul ab Adriatico oriri, & Herodotus eundem ab Hespero fluere, & apud Celtas, qui omnium in Europa extremi sunt, oriri, & ad Scythiam, ingredi, & iterum Strabo Lapum ac Visurgum fluvios ad Hanasum ait deferri, cum Lapis Rheno misceatur, Visurgus autem mari exoneretur. Sic & Plinius Mosam fluvium in Oceanum propeare tradit, cum se non Oceano, sed Rheno immergat. Confimilibus erroribus ex recentioribus Historicis ac Geographis, Sabellicus Alanos ab Alemanis falso deducit, & Hungaros ab Hunnis falso derivat: quin Gothos & Getas Scytas ait, & Danos cum Dacis confundit, ac D. Ottiliæ montem in Bavariam locat, cum non procul sit ab Argentorato. Volaterranus etiam Austerianam & Austriam, Avaros & Savaros, Lucernam quoque & Naesium confundit, & Plinium dicit Bernensium Helvetiorum mentionem fecisse, cum illi longe posterioribus temporibus a Bartholdo duce Zaringiorum primum conditi fuerunt. Similiter Conradus Celtes Dacos eodem cum Cimbris existimat, & Cerscos eos, quos Cersos, quin & Riphæos montes in Samaria sitos putat, & electrum gumnam ex arbore defluentem tradit. Sunt & adhuc alii inter *Historicos* longe majorum mendaciorum culpam habentes, qui cum aut rebus interfuerunt, aut aliter res ipsas, ut sunt, vel gestæ sunt, cognoverunt, tamen benevolentia & obsequio victis suis adulantes, contra fidem confirmant. Sunt ex istis qui ad accusandas aut defendendas alienas causas, historias narrare aggressi, ea sola quæ suo argumento conducunt, narrantes, cætera vero dissimulantes, prætereuntes aut extenuantes, mancas & corruptas Historias scribunt, de quo vitio Blondus taxat Orosium, quod ingentem illam Italiæ cladem, qua Gothi Ravennam, Candanum, Aquilejam, Ferrariam, ac totam fere Italiam diripuerunt, conticuerit, suum ne attenuaret propositum argumentum. Sunt præterea, qui metu aut similitate, aut odio aliorum corrupti, detrahunt veritati. Alii dum suorum gesta extollere cupiunt, aliorum patrata extenuant, & in humilitatem dejiciunt, scribuntque non quod est, sed quod cupiunt quod volunt, quodque lubet, confidentes non defuturos mendaciorum suorum comites atque patronos, testesque eos, quibus egreditur, palpati fuerint. Quod vitium antiquitus Græcis scriptoribus familiare erat, hodie

verò fermè omnis nationis Chronographi eo ipso laborant, ut Sabellicus, & Blondus in rebus Venetorum, Paulus Æmilii, ac Gaguinus in gestis Francorum, quos non ob alium fructum alunt Principes, nisi, quod ait Plutarchus, ut famulante ipsis bono ingenio, virtutem alienis meritis suffocantes, illorum facta nugis ac figmentis pro historica maiestate attollant. Sic Græci Historici de rerum inventorib. scribentes, omnia sibi, sed non sua vindicare voluerunt. Est & aliud corruptissimum adulatorum genus, qui cum principum suorum originem ad antiquissimos quosque reges extendere conentur, cum in suo genere eò nequeant pervenire ad externas origines fabulasque recurrunt, & Regum, & locorum nomina confingunt, & nihil non commentantur. Huius generis est barbarus ille Hunibaldus, qui Francorum Historias conscribens, Scythicam, Sicambriam, & Priamum juniorem, aliaque locorum ac Regum nomina commentus est, quorum nullus unquam priorum meminit Historicus: atque tamen illius nugæ consimilis ingenii homines secuti sunt, videlicet Gregorius Turonensis, Rhegino, atque Sigisbertus, & plerique alii. Huius surfuris est & Virichindus, qui Saxones antiquissimos & primores Germaniæ incolas, Macedonum sobolem ait, & ab Alexandri Magni reliquiis derivat: quem in hoc errore sequuntur plerique alii. Multi præterea scribunt historias, non tam ut vera referant, quàm ut delectent, ut egregii Principis imaginem in quo vis lubeat, exprimant, aut effingant. Quos si quis arguat mendacii, dicunt se non tam ad rem gestam, quàm ad posteritatis utilitatem & famam ingenii intueri: ideoque non omnia narrare ut acta sunt, sed ut narrare expedit: nec se veritatem pertinaciter velle tueri, sed ubi figmentum falsitatemve communis postulat utilitas, citantes testem Fabium, dicentem; Non esse vituperandum tale mendacium, quod ad honestatis persuasionem conducit: Præterea cùm posteris ipsis scribant, non magni referre, cujus nomine, quæve serie boni principis exemplum proponatur in publicum. Tale profecto Xenophon de Cyro, non qualis esset, sed qualis esse debuisset, tanquam optimi Principis exemplar, & archetypum, scitam elegantemque, sed absque veritatis fide Historiam descripsit. Hinc tandem factum est, ut multi & natura, & industria ad mentiendum apti, confictis argumentis, fabulosas describant historias, ut sunt illa Morgonæ, Magdalonæ, Melusine, Amadii, Florandi, Tyranni, Conamori, Arcturi, Dietheri, Lanceleti, Tristanni, illa, inquam, prorsus fabulosa, ac simul

simul inerodita deliramenta, Poetarum Comœdiis ac fabulis fabulosa: inter eruditos vero principatum in istis obtinuerunt Lucianus atque Apulejus: quin & apud Herodotum historiarum patrem, apud Diodorum, & apud Theopompum, quod ait Cicero, innumerabiles sunt fabulæ, & ipsi pleni mendaciis. Ibi enim epota Medo prudente flumina, & velificatum Arbon legimus,

Et quidquid Græcia mendax

Audes in historia.

Atque hæc sunt causæ, cur nusquam vere exacta fides reperitur historiæ, etsi hanc in ea maxime quaeramus: iudicium autem, quo in discernendo opus esset, difficillimum est consequi. Cum enim publice rerum gestarum conscriptiones non fierent, quæ rerum docerent veritatem, & mentientes arguerent, sed suæ opinioni quisque permissus est, hinc nacti sunt errandi mendandi; potestatem: unde tanta apud historiographos discordia nata est, ut etiam (quod ait Iosephus contra Apionem) libris suis alterutros arguant, & valde contraria de rebus eisdem conscribant, quantis quidem locis (idem ait) Hellenicus ab Agefilao de Genealogiis discrepat, & in quantis Herodotum corrigat Agefilao, & quomodo Ephorus quidem Hellenicum in plurimis ostendit esse mendacem, Ephorum vero Timæus, Timæum, qui post eum fuit, Herodotum vero cuncti. Sed neque de singulis cum Antiocho & Philisto, aut Callia Timæus concordare dignatus est: in multis etiam Thucydides tanquam fallax accusatur, licet scrupulosissimam historiam conscripsisse videatur. Hæc de aliis scribit Iosephus, atque hunc noster corrigat Egesippus. Præterea ex historiographis multi multa narrant, sed non omnia probanda, & quidam probant haudquaquam probanda, plerique pessima exempla imitanda proponunt. Nam qui Herculem, Achillem, Hectorem, Theseum, Epaminondam, Lyfandrum, Themistoclem, denique Xerxem, Cyrum, Darium, Alexandrum, Pyrrhum, Hannibalem, Scipionem, Pompejum, Cæsarem, miris laudibus depingunt: quid nisi magnos & furiosos latrones famulosque orbis prædones descripserunt? Esto, fuerint Imperatores optimi, certe viri pessimi scelerotissimique. Quod si quis dicat mihi, ex historiarum lectione præcipuam nancisci prudentiam, non negaverim, modo id quoque concedat, ex iisdem etiam summam hauriri perniciem, atque, ut alicubi canit

Martialis: Sunt bona multa, sunt mediocria

multa, sunt mala multa.

B ;

De

RHetorica vero, quæ iis proxima est, ars sit, necne, inter gravissimos viros certatur, & adhuc sub iudice lis est. Ipse siquidem Socrates apud Platonem firmissimis rationibus eam nec artem, nec scientiam contendit, sed sagacitatem quandam, ipsamque nec præclaram, nec honestam, quinimo turpem, illiberalem ac servilem adulationem. Sed & Lysias & Cleanthes, & Menedemus censuerunt eloquentiam nulla arte posse contineri, sed à natura duntaxat proficisci, quæ quemlibet doceat dum opus sit, blandiri, & res suas enarrare, argumentisque firmare, atque veram pronuntiationem, memoriam, pulchrumque; inveniendi modum, non nisi à natura proficisci: quod ipsum in Antonino Romanorum Oratorum Principe visum est. Quin & cum ante Thyfiam, Coracem, & Gorgiam nullus adhuc Rhetoricæ artem scripserit, aut docuerit, multos tamen ingenii bonitate fuisse eloquentissimos. Præterea cum ars definitum esse collectio præceptorum ad unum finem tendentium, adhuc certant rhetores, quis illius finis sit, an persuadere, an bene dicere: nec contenti veris causis, novas & fictas etiam excogitant. Præterea tot theses, hypotheses, figuras, colores, ductus, characteres, stasorias, controversias, declamationes, proœmia, insinuationes, benevolentiaæ captiones, artificiosissimas narrationes invenerunt, ut vix numerare sufficiat, & tamen rhetoricæ finem factum esse insiciantur. Hanc Lacedæmonii omnino reprobant, æstimantes proborum hominum sermonem non ab arte, sed à pectore proficisci oportere. Antiqui etiâ Romani sero admodum rhetores in urbem admiserunt: cumque post multam controversiam ostendere Cicero conatus esset orandi facultatem non tam ab arte, quam à prudentia proficisci, atque idcirco opus de perfecto Oratore scripsisset, tamen ille orator, quem ipse velut exemplar ibi fabricat, non omnibus probatus est: quin & Bruto ipsi singularis integritatis viro admodum suspectus visus est, semperque vicit sententia Rhetorum, bene dicendi præcepta hominum vitæ plus officere, quam prodesse: atque ut liceat verum fateri, constat totam illam ac omnem rhetoricæ disciplinam nihil aliud esse, quam assentationis adulationisque; (& ut quidam audacius dicunt) mentiendi artificium, ut quod rei veritate efficere non possit, persuadeat fœdo orationis, quem admodum de Pericle sophista ait Archidamus, (ut auctor est Ennapius) qui interrogatus, nūc esset illo potentior, respondit: Et si Pericles in bello à me victus sit, ea tamen præditus est dicendi

cendi facundia, ut cum de iis ratiocinetur, non victus, sed victor appareat atq; de Carneade ait Plinius, quod ipso argumentante, quid veri esset, haud facile discerni poterat: de eodē traditū est, quod cum pro iustitia multa publicē eleganter & sapienter disserteret, postridie non minore doctrina atq; copia contra iustitiā perorasse. Erat apud Syracusas Corax, Rhetor, vir acuti ingenii & linguæ promptioris, qui hanc artem mercede docebat: ad hunc accessit Thyfias, qui cū promptam mercedem non haberet, pollicitus est duplicem, postquam ille eū docuerit rhetoricam, quem Corax hac conditione suscepit & docuit. Hanc Thyfias cum didicisset, de pretio magistrum circumvenire studens, interrogavit Coracem, quid esset rhetorica: quo respondente, effectricem persuasionū, in præceptorē sic argumentatus est: Quodcunque igitur de mercede dixerō, si tibi me nihil debere persuasero, nihil debeo, quia non debere persuasi, si non persuasero, non debebo ēt, quia me scire persuadere nō docuisti. Tum Corax hoc argumentū in Thyfiā retorquere nisus, Quodcunq; ait, ego quoq; de mercede dixerō, si me accepturū persuasero, accipiam, quoniam persuasi: si non persuasero, ēt accipere debeo, quoniam tantum discipulum erudiui, qui præceptorē superaret. His antistrophis argumentis eos contendere audientes Syracusani, exclamaverunt: Mali corvi malum ovum, significantes mali præceptoris pejorem discipulum. Haud absimilem historiam refert Gellius de Protagora sophista, & Euathlo ejus discipulo. Atqui scire exacte, ornate, graviter & copiose dicere, pulchrū & delectabile, ac semper utile est, nonnunquam tamen turpe & importunū, sepiissime vero periculosum, semper autem suspectum est: quocirca Socrates ipse Rhetores nulla æstimatione dignos censet, nec qui ullam in bene instituta repub. debeant potentiam obtinere. & Plato illos à sua repub. cum tragicis histrionibus & Poetis simul excludendos censuit, nec injuria. Nam hoc artificium nihil periculosius civilib. officiis; ab hoc prævaricatores, tergiversatores, calumniatores, syncophantæ, & cætera hujusmodi sceleratæ linguæ hominum nomina descendunt. Hoc n. præditi homines in civitatibus plerumq; conjurant, ac seditiones movent, dum hac artificiosa loquacitate alios decipiunt, alios mordent, alios cavillant, blandiuntur aliis, ac in innocentē tyrannidem quandam sibi usurpant. Hinc recte dixit Euripides, tyrannicum quoddam esse multa scire dicere; & Æschylus ait, Malum omnium turpissimum esse dico compositos sermones, & Raphael Volaterranus, historiarum & ex-

emplorum studiosissimus, fatetur, collatis quæcunque audiverit, quæque legerit, veterum & recentiorum exemplis, paucissimos viros bonos reperiri eloquentes, Nonne eo ipso ingentes respub. sæpe graviter vexatæ, sæpe penitus deletæ sunt? Exemplo sunt ejus rei Bruti, Crassi, Gracchi, Catones, Cicero Demosthenes, qui ut omnium habiti sunt eloquentissimi, ita semper fuere omnium seditiosissimi. Nam Censorius Cato quadragesies accusatus, ipse septuagesies ac ultra alios reos fecit, tota ætate sua insanis declamationibus reip. tranquillitatem perturbans. Alter Uticensis provocato Cæsare, libertatem Romanam funditus subvertit. Non minus Cicero Anronium in reipub. perniciem provocavit, & Demosthenes Philippum in detrimentum Atheniensium. Nullus deniq; reip. status ab hoc artificio non est aliquando eversus, nullus ab eloquentiæ vitio, si aures præbuit, perstitit illæsus. Perinde multum potest in judiciis fiducia eloquentiæ: hac potrona defenduntur malæ causæ, & nocens reus eripitur legis periculo: hac accusantes sæpe innocens damnatus est, nec ullus unquam eo artificio tã defensio extitit, quin læsus sit, qui ex diverso erat. M. Cato Romanorum prudentissimus veruit tres illos Atheniensium oratores, Carneadem, Critolaum, Diogenem in Romanam urbem publice audiendos admitti, quia tam acuto ingenio, orationis facundia, ac valida eloquentia præditi essent, ut facile possent æqua & iniqua persuadere. Constat de hoc gloriatũ apud amicos olim Demosthenẽ, sese quando liberet, posse judicum sententias ad suam voluntatem convertere artificio sermonis, ad cujus arbitriũ Atheniensib. cum Philippo sæpe bellũ sæpe pax fuit. Tanta illi vis erat eloquentiæ in concitandis sedandisque animorum ac voluntatum affectibus, ut tanquã civium suorum imperitũ habens, illos, quo voluerat, verteret dicendo. Consimilem ob rationem Cicero Romæ à plerisq; rex vocatus est, quia Senatũ, quo vis vellet, verteret dicendo oratione sua omnia regens. Hinc apparet, Rhetoricã non aliam esse, quàm persuadendi & movendorum affectuum artẽ, subtili eloquio, exquisito fucò, & subdola verisimilitudine rapientem animos incautorũ, eosq; ducentẽ in captivitatem erroris, pervertendo sensum veritatis. Quod si naturæ beneficio nulla res non vera voce exprimitur, quod pestilentius quã verborum fucatorũ studium? Veritatis sermo simplex est, sed vivus & penetrans, & discretor intentionum cordis & tanquã securis ac gladius anceps omnia artificiosa rethorum entymemata facile diffecans & abscindens. Hinc Demosthenes

quum

quam reliquos quoscunque ex arte dicentes facillè contemneret, unum Phocionem vera ad rem pertinentia simpliciter & breviter dicentem metuebat, ideoq; orationum suarum securim nuncupare solebat; fortè noverant hæc prisci Romani, qui (teste Suetonio) Rhetores bis Roma civitate semel sub C. Fannio Strabone, & M. Valerio Messala Consulibus semel, iterum sub Cn. Domitio Aenobardo, & L. Licinio Crassio Censoribus publico edicto ejicientes, tertio sub Domitiano Imperatore universali senatus consulto & curbe Roma, & tota insuper expulerunt Italia Athenienses eos, tanquam justitiæ perversores, foro prohibuerunt, ac Thymagoram, quod inter officia salutationis Dario Regi more gentis illius adulatus fuisset, capitali supplicio affecerunt. Pepulerunt Lacedæmonii Ctesiphonem, eo quod se jactaret de re quavis totum diem posse dicere. nihil enim apud illos magis invisum quam curiosum hoc linguæ artificium eorum, quibus veritatis proferendæ nulla cura est, sed opus modicum proponentes, illud orationis lenociniis & verborum ampullis excolere & dicendi dulcedine decipere animos auditorum, illosq; lingua sua revinctos ducere ab auribus, jamq; palam est nullos hoc artificio factos meliores. complures autem deteriores reddi, qui etsi de virtutibus comptius dicere possent, longè tamen videmus elegantiores esse feliciorisque eloquentiæ ad defendendos errores, ad seminandas lites, ad excitandas factiones, ad congerenda convicia, maledicta, calumnias, quàm ad reconciliandam pacem, concordiam tranquillitatem atque ad prædicandam charitatem, fidem, religionem. Porro hoc artificio confisi pluriimi, ab orthodoxa fide desciverunt, sectæq; ac schismata, superstitionesq; ac hæreses hinc pullularunt, dum nonnulli Scripturam sacrâ, eo quod eloquentia Ciceronianoq; lepore careat ita aspernantur, ut cùm ethnicorum fucatis argumentorû persuasionibus contra Catholicam interdum veritatem sctirent. Quod de Tacianis hæreticis inprimis manifestum est, & iis, quos Libanius sophista, & Symmachus orator idololatriæ defensores, atq; Celsus Africanus, & Julianus apostata, contra Christum magnis rhetorismis insultantes seduxerunt; è quorum pernicioso ac blasphemio eloquio multas persuasionum argumentationes acceperunt hæretici, quas in aures hominum simplicium immittentes, totos seduxerunt à verbo veritatis. Sed quid veterum hæreticorû exemplis insistimus? nostra tempora spectemus. Qui sunt duces Germanicarum hæresum, quæ ab uno Luthe-rosus cepto exordio, hodie tam multæ sunt, ut serè singulæ ci-

vitates suam peculiarem habeant hæresim? nonne authores illorum homines disertissimi, linguæ eloquentia, & calami elegantia instructi? & quos ante annos aliquot à linguarum peritia, à sermonis ornatu, à dicendi scribendique promptitudine sic laudatos vidimus, ut nihil illorum laudibus potuisset adiacere, hodie videmus capita & principes hæreticorum; ita sunt adhuc multi, qui eloquentiæ dediti, dum volunt Ciceroniani fieri, efficiuntur Pagani; & qui Aristoteli & Platoni impensius student, fiunt illiquidem superstitiosi, hi vero impii. Omnes autem illi, quicunque præter simplicia veritatis verba, ociosos sermones in aures hominum effundunt, assistent in iudicio, rationem reddituri de iis, que vane coniecerunt, & mentiti sunt adversus Deum.

De Dialectica. CAP. VII.

Succedit istis in subsidium Dialectica; & ipsa quidem non nisi contentionis ac tenebrarum artificium est, per quam reliquæ omnes scientiæ obscuriores, ac cognitu difficiliiores redduntur; atque hæc etiam sese, Logicam, videlicet dicendi & ratiocinandi scientiam vocat. Miserum profecto & irrationale hominum genus, si absque hac disciplina nesciat ratiocinari; hanc tamen Servius Sulpicius omnium artium maximam esse dixit, & quasi lucem ad ea quæ ab aliis doceantur; cum ipsa (ut ait Cicero) rem universam doceat distribuere in partes, & latentem definiendo explicare, interpretando obscuram explanare ambiguum contemplari & distinguere, atque regulam de iis omnibus tradat, qua vera & falsa judicentur. Præterea pollicentur Dialectici, secujusque rei essentialem, ut ajunt, definitionem posse invenire; tamen hanc nullis unquam verbis præstare possunt tam lucidam, quin æque nescius maneat animus, quin dicat, quis idiota pro homine animal rationale mortale, minus intelliget, quam si dixisset hominem? Plura de his scripsit inter Latinos Boetius. cujus opera non habentur; sed præstant omnibus, quæ scripsit Aristoteles, Prædicamentâ, Elêchos, Topica, Perihermenias, Analytica, & reliqua; quem secuti Peripaterici, opinantur nihil scire, aut scire posse, nisi quod syllogizando probetur per Demonstrationem, eam videlicet, quam depingit Aristoteles, sed nunquam in dogmatibus suis observavit, cû omnes suæ argumentationes ex præsuppositis ab eo deducantur. quem secuti omnes isti scientiarum pollicitatores, hætenus nullas, aut paucissimas veras demonstrationes dederunt, ne dum in naturalibus; sed omnes dedu-

deducunt illas ex præacceptis, aut ab suo Aristotele, aut ab alio, qui illa prior dixerit, quorū authoritatem servant sibi pro principiis demonstrationis: veram autem demonstrationem, quæ facere debeat scientiam, docet Aristoteles eam esse, quæ fit per quidditates, (ut loquuntur Dialectici) per proprias rerum differentias nobis occultas & ignotas. Ait insuper, demonstrationem ex causis fieri, ex iis quæ sunt De, Per, Se. & secundum quod ipsum: quæ quidem enunciationes cum sint convertibiles, se ad invicem inferentes, tamen ait non dari, nec concedi demonstrationem circularem ex causis. Si itaque nunc principia demonstrationis plurimum ignota sunt, & circulationem non admittetur, certa nulla inde aut paucissima, eaque incerta haberi potest scientia, credere enim oportebit demonstratis per fragilia quædam principia, quibus aut propter præcedentem prudentium authoritatem, veluti notis terminis assentimur, aut quos ex experientia comprobamus per sensus. Omnis enim notitia (ut ajunt) ortum habet à sensibus: & experimentum sermonum verorum, ut ait Averroes, est ut concordent sensatis. Et illud notius est & verius, in quod plures sensus conveniunt. Ex sensibilibus itaque, eorum scientia manuducimur ad omnia ea, quæ à nobis sciri possunt. Jam enim quum sensus omnes sæpe fallaces sunt, certe nullam nobis synceram probare possunt experientiam. Præterea quum sensus intellectualem naturam nequeant attingere, & rerum inferiorum causæ, ex quibus illarum naturæ effectus & proprietates seu passiones demonstrari deberent, sint omnium consensu nostris sensibus penitus ignotæ, nonne vincitur veritatis via sensibus esse præclusa? quare etiam omnes illæ deductiones & scientiæ, quæ in ipsis sensibus radicitus fundatæ sunt, omnes incertæ erunt, & erroneæ, & fallaces. Quæ ergo nunc utilitas Dialecticæ? quis fructus scientificæ illius Demonstrationis ex principiis & experimentis, quibus cum veluti notis terminis assentire necesse erit, nonne iam ipsa principia & experimenta magis scientur, quam demonstrata? Sed hæc ars nunc paulo remotius nobis repetenda est. Dialectici decem numerant prædicamenta, quæ vocant genera generalissima: hæc sunt, Substantia, Quantitas, Qualitas, Relatio, Quando, Ubi, Situs, Habitus, Actio, Passio, quibus omnia constare putant, & intelligi, quæcunque in toto universoque orbiculari mundo continentur, Tradunt insuper, quæ de iis ipsis accarum partibus prædicentur: quinque videlicet, Genus,

nus, Speciem, Differentiam, Proprium, Accidens, quæ ob id prædicabilia nominarunt. Porro invenerunt quatuor cujuslibet rei causas, Materialem, Formalem, Efficientem, & Finalem, ex quibus omnium rerum veritatem & falsitatem sese invenire posse arbitrantur quadam infallibili (ut putant) demonstratione, hoc est syllogismo, quem altero trium ordinum ut vocant figurarum supra undeviginti modos esse oportebit. Componunt autem omnem syllogismum, sive demonstrationem, ex tribus terminis, qui sunt subjectum quæsitum, & dicitur Major; tertius est medium inter utrumque; participans; & juxta hos duas formant propositiones, quas præmissas appellant, Majorem & Minorem: ex illis tandem nascitur conclusio scilicet de altero ad extremum, alterum tanquam à limine ad metam præcurrentes. Hoc totum est egregium illud artificium; hæc ejus sunt extrema confinia, quibus omnia combinare, dividere, & concludere opinantur, per quædam, quæ resellere posse impossibile putant, axiomata atque hæc sunt Logici artificii portentosa & alta mysteria, magnoque labore exquilita à magistris fallacibus, quæ tanquam occulta quædam & arcana non omnes profiteri licet, nec discere, nisi illos, qui grandes mercedes pro illis præstare possunt, magnisque sumptibus auctoritatem hanc sibi inter scholasticos coemerint. Denique ij sunt eorum canes, hæc illa retia, quibus (illorum opinione) rerum omnium sive naturæ subjectarum, ut Physica, sive naturam ipsam comitantium, ut Mathematica, sive naturam ipsam quodammodo superantium, ut Metaphysica, venantur veritatem, quam tamen artificio, juxta P. Clodii, atque Varro- nis proverbium, nimium altercando amittunt: atque hæc sunt duntaxat veterum Dialecticorum confinia.

De Sophistica. CAP. VIII.

Sed longe plura prodigia majoraque portenta iis addidit recentior Sophistarum schola, de terminorum passionibus, de infinito, de comparativis, de superlativis, de differt aliud ab, de incipit & desinit, de formalitatibus, hæreditatibus, instantibus, ampliationibus, restrictionibus, distributionibus, intentionibus, suppositionibus, appellationibus, obligationibus, consequentibus, indissolubilibus, exponibilibus, reduplicativis, exclusivis, instantiis, casibus, particularisationibus, suppositis, mediatis & immediatis, completis, incompletis, complexis & incomplexis, & cæteris intolerandis, vanisque vocabulis, quæ traduntur in parvis Logicalibus, quibus omnia,

nia, quæcunque re ipsa falsa sunt, & impossibilia, vera esse
 facile convincunt; & è contrariò, quæcunque vera sunt, velut
 ex equo Trojano erumpentes, iis machinis subito verborum
 incendio atque ruina vastabunt. Sunt rursus, qui non nisi tria
 prædicamenta recipiunt, nec nisi duas Syllogismorum figu-
 ras, & tantum octo illorum modos probant: modales autem
 propositiones, concretos in super & abstractos terminos ride-
 ant. Nec defunt, qui undecimum numerent prædicamentum,
 & quartam Syllogismorum figuram, augeantque prædicabi-
 lium & causarum numerum, totque invictas & Stolcas subti-
 litates invexerunt, ut Cleanthis Chrysippique argutiæ cum
 Daphidæ, Euthydemæ, Dionysiodori circumventiunculis, pe-
 nitius crassæ, rusticanaeque futuræ sint, si cum iis novis Sophista-
 rum nostrorum inventis conferantur, in quibus nunc passim
 ferè omnis Scholasticorum turba, cum misero labore ac dam-
 nabili studio occupata, nil magis agere videtur, nisi ut discat
 errare, ac perpetuis digladiationibus explicandam veritatem
 obscuriorem reddere vel amittere, quorum tota disciplina
 non aliud quicquam est, quàm captio quædam ex depravatis
 verborum dictionibus subdola quadam cavillatione perver-
 tens usum loquendi & vim inferens linguæ, quam ignorat,
 transvertens veritatem secundum verisimilem expositionem,
 quorum gloria non nisi in convitiis & strepitu sita est, ut qui
 non tam victoriam appetant, quam certamen, nec veri inve-
 niendi, sed altercandi propositum sit, aded ut inter hos primas
 partes teneat, quicumque clamorissimus est, & impudentissi-
 mus, & linguæ fremitu audacissimus: de quibus ait Petrarcha.
 Sive is styli pudor, sive ignorantia confessio est, lingua impla-
 cabiles sunt, calamo non contendunt, nolunt apparere, quia
 frivola sunt, quibus ornantur: ideoque more Parthico fugiti-
 vam pugnam exercent, & volatilia verba jactantes, quasi ven-
 tis vela committunt. Hi sunt enim, quos Quintilianus dicit
 in disputando mirè callidos: cum autem ab illa cavillatione
 discesserint, non magis sufficere in aliquo graviore actu, quàm
 parva quædam animalcula, quæ in angustiis mobilia, campo
 deprehenduntur: itaque campum timent: verumque est il-
 lud, diverticula & anfractus suffugia esse infirmitatis, ut qui
 parum cursu valent, flexu eludant. Sic & Sophistæ metuunt
 sub Notariis, & collatis libris. & authoribus pugnare, se so-
 lius memoriæ & linguæ viribus & fugitivis clamoribus, non
 ad calamos, sed ad obliviosas aures concertare volunt: nec
 referre putant, quæ quisque ratione utatur, dum modo instan-
 tiam

tiam det: nec curandum, quicquid sentiat, aut dicat, modo loquatur, & strenue contendat. Nam qui verbosior est, is inter eos vadetur doctior, iis præstigiis circumstant scholas & plateas & menfas, quærunt æmulos, quos ut congregiantur, invitant, instant, insiliunt: si congregitur & urget, ad diverticula prolabantur, & latebras quærunt, & ad usitata recurrunt; tot facientes anfractus, ac si labyrinthum circumiri oporteat: quod si quis nolit, aut pigeat cum illis decertare, subdola aliqua interrogatione, & quam quis non optima cognitione inquisivit, aggrediuntur, ut si vel ex improvviso respondentem de errore convincant, aut scire se negantem verecundiæ reum faciunt & explodant, atque ipsi in utramque partem doctrinæ vendicent gloriam. Sed quos fructus nobis in Ecclesia Christi peperit, pariatque Dialectica cum suis Sophistis, spectemus, qui non assentientes divinæ traditioni, illam compositis, & ex fallacibus sensibus, deductis rationibus confundunt; quibus dum nimium credunt, recedente luce veritatis, succrescunt tenebræ, quibus obvoluti & excacati, factique magistri & duces cæcorum, multos secum iis falsis argumentationibus & apparentibus rationibus trahunt in foveam, semperque ignorantiae profundum, errorumque pelagus innatantes, serpentum more lubrici, fraudulentiae & seductionis verbis subinvolantes, imperitiores seducunt ad credendum figmentis suis & extollentes ea, persuadere audent sacratissimam Theologiam sine Logica, sine Dialectica, sine rixa, sine altercatione: sine sophismatibus constare non posse. Non inficior: Dialecticam ad scholasticam exercitationem, conferre, sed ad theologicam contemplationem quid conferat. non video, cujus summa Dialectica est in oratione constituta. Neque enim vana promissione pollicitus est nobis Christus, inquit; Petite, & accipietis. Itaque priusquam contentiosi scholastici suam Dialecticam discant, isti Christi fideles ab ipso Magistro veritatis impetrant omnem necessariam veritatem. Præterea Dialectica per varias ambages tandem non altius pertingere potest, quam ad Philosophiam; sed per fidelem orationem recta & certissima via conscenditur ad summam divinarum atque etiam humanarum rerum sapientiam. Errant igitur, quicunque dicunt, Dialecticam hanc esse evertensorum hæreticorum machinam omnium potentissimam, quum revera ipsa sit robur omnium hæreticorum; hac arte freti quondam Arrius & Nestorius hæretici tam impudenter desipuerunt, ut ille diversas per gradus & tempora in Trinitate sub-

te substantias affereret; alter Mariam virginem theotocon esse negaret, quia divinas operationes logicis sophismatibus metiri præsumserunt, plus Aristotelis observantes Dialectica sophismata, quam divinæ Scripturæ animadvertentes verba. Omnia namque (ut ait Hieronymus) hæreticorum dogmata sedem sibi & requiem inter Aristotelis & Chrysippi spineta repperunt. Inde Eunomius profert, quod natum est, non fuit antequam nasceretur. Inde Manichæus, ut Deum liberet a conditione malorum, alterum mali inducit authorem. Inde Novatus subtrahit veniam, ut tollat pœnitentiam. De illis fontibus universa hæreticorum dogmata argumentationum suarum rivulos trahunt. Nam cum nullus sermo sit, qui non recipiat contradictionem, nec ulla argumentatio, quæ non possit per aliam subverti, inde est, quod ad nullum finem sciendi, ad nullam cognitionem veritatis per dialecticas disputationes homines pervenire possunt; sed & multos contingit declinare à veritate in hæreses, dum speciem sibi validioris veritatis logicis argumentationibus reperisse se credunt, aut sic hæreticos reprobant, ut ipsi nihilo saniora restituant; quare Plato ipse sero ad modum voluit dialecticam attingi à veritatis custodibus, eo quod hæc in utranque partem disserat, & minus firmas reddat de honesto aut inhonesto rationes. Hæc de Dialectica hæreticorum.

De Arte Lullii. CAP. IX.

Invenit autem Raymundus Lullus recentioribus temporibus dialecticæ hæud abfimilem prodigiosam artem, per quam, nuncupans olim Gorgias Leontius, (qui primus in convitiis librorum hominum poscere ausus est, qua de re quisque sentire videret) de quovis subjecto sermone abunde quæritur differere, atque invenire quadam artificiosa nominum & verborum perturbatione, atque in utramque partem de omni re, hoc curioso hoc plus quam eleganti artificio, quædam iniquitatis ostentatione disputare, neque ullum vincens locum relinquere & res minutissimas & pusillas in infinitum dilatare. Sed hæc altius repetere non est necessarium, si amplius satis commentaria in hanc artem dedimus alibi. Sed nolo hæc alicui fucum faciant in artificio admodum, sed ut eisdem extollere visumus tamen res ipsa præcipue sit, ut opus non sit circa hanc magnopere depugnare, hoc autem admonere vos oportet, hanc artem ad pompam & doctrinæ ostentationem potius, quam ad compa-

comparandam eruditionem valere, ac longè plus habere audaciæ, quàm efficaciæ. Esse præterea totam ineruditam ac barbaram, nisi elegantiore quadam literatura adornetur.

De Arte Memorativa. CAP. X.

HIs artibus adnumeratur etiam memorativa, quæ (ut ait Cicero) nihil aliud est, quàm inductio quædam, & præceptionis ratio, locis & imaginibus tanquam membrana constans, & characteribus, à Simonide Melitone primùm excogitata, deinde per Metrodorum Sceptium perfecta. ipsa tamen, qualis qualis sit, sine naturali memoria, persistere minimè potest, quam tot sæpissimè monstrifis obrundit imaginibus, ut pro memoriæ renacitate maniam & phrènesim nonnunquam inducat, dum videlicet naturalem memoriam innumerabilium rerum ac verborum imaginibus prægravans, naturæ finibus non contentos, arte insanire facit. Hanc itaque cum Simonides, aut alius quivis Themistocli obtulisset, ait ille. Oblivionis mallem, nam multa memoro, quæ nollem: oblivisci non possum, quæ vellem. Et Quintil. de Metrodoro: Vanitas, inquit, nimirum fuit, atque jactatio, circa memoriam suam potius arte quàm natura gloriantis. Scripserunt de ea Cicero lib. Rhetoricorum novorum, & Quintil. in Institutionibus, & Seneca: & ex recentioribus Franciscus Petrarcha, Mareol. Veronensis Petrus Ravennas, & Hermannus Buschius, & alii, sed indigni Catalogo, obscuri homines permulti, & multi hanc quotidie profitentur, sed non reperitur, qui in ea multum proficiat, & magistri ejus pro lucro infamiam sæpè reportant. Solent enim in gynasiis plerunque hujus artis professione nebulones quidam scholaribus imponere, ac rei novitate pecuniolam ab incautis emungere, denique puerilis gloria est, ostentare memoriam; turpe & impudentis est, multarum rerum lectionem instar mercimoniorum ante fores explicare, cum interim vacua domus sit.

De Mathematica, in genere. CAP. XI.

Sed tempus est nunc de mathematicis disciplinis dicere, quæ multo omnium certissimæ putantur, omnes tamen non nisi in Doctorum suorum quibus plurima fides datur, opinionibus consistunt: qui etiam in illis non parum errarunt, quòd & Albumasar unus eorum nobis attestatur. inquiens: Antiquos etiam usque post Aristotelis tempora non planè mathematica

matica scivisse, cumque omnes hæ artes circa sphericam seu rotundam, sive figuram, sive numerum, sive motum potissimè versentur, fateri tandem coguntur, perfectè rotundum seu sphericum nusquam, neque secundum artem reperiri, neque secundum naturam. Atque hæ disciplinæ licet vel paucas, vel nullas in Ecclesia hæreses dederint, tamen, quod ait Augustin. nihil ad salutem pertinent, sed magis in errorem mittunt, & à Deo avocant, atque (ut ait Hieronymus) non sunt scientiæ

pennæ.

De Arithmetica. CAP. XII.

Inter has prior est Arithmetica, hoc est, numerorum disciplina, quæ matris quodammodo ad cæteras obtinet vicem, non minus superstitiosa quàm vana, ac propter vilem numerandi practicam non nisi à mercatoribus avaritiæ causa in precio habitam: tractat enim de numeris & eorum divisionibus, quis par, quis impar, quis pariter par, quis pariter impar, quis impariter par, quis superfluus, quis diminutus, quis perfectus, quis compositus, quis incompositus, quis per se: quis ad alium. Item de proportionem & proportionalitate, earundemque speciebus; de numeris harmonicis & geometricis, deque variis numerorum passionibus & minutis, atque modo supputandi.

De Geomantia. CAP. XIII.

Denique Arithmetica hæc nobis geomanticam divinationem, & prænestinas tesseras, & talos, & aleas, & quicquid est ejusmodi numeralium sortilegorum progeniit: quamvis Geomantiam omnes ferè Astrologiæ adaptent, ob parilem judicandi rationem, tum quia vires ejus non tam ex numero, quam ex motu eliceant, juxta illud Aristotelis dictum in primo Meteor. Motus cæli est perpetuus, & est principium & causa omnium motuum inferiorum. Scripserunt autem de hac ipsa ex antiquioribus, Hali: ex recentioribus, Gerardus Cremonensis, Bartholomæus Parmensis, & quidam Tundinus: sed hæc Geomantiam ab aliis longè diversam, superstitiosam fallacemque, aut si vultis, dicam

De Aleatoria. CAP. XIV.

Aleatoria & ipsa tota sortilega est: cujus quantum nocet, tantum erit & nequior & infelicior, dum familiaris consuetudo fas profundit, nec vel patrimonii ullam reverentiam habet. Hæc ars mendaciorum, perjuriarum, fur-

2. Vol.

C

torum

torum, litium, injuriarum, homicidiorumque mater, est vere malorum dæmonum inventum: quæ, exciso Asiæ regno inter everſæ urbis manubias varia sub specie migravit ad Græcos. Hinc teſſeræ, calculi, trioculus, lenio, monarchus, orbiculi, thaliorchus, vulpes, præterea octocedron, duodecacedron, quibus non nihil divinationis ineſſe putatur. Sunt & qui dicant, Attalum Aſiaticum artem hanc inveniſſe, & ab artificio numerandi excogitaſſe: à Romanis vero memoriæ proditum eſt, Claudium Imperatorem de illa librum compoſuiſſe, cujus ipſe atque ante eum Auguſtus Cæſar ambo ſtudioſiſſimi cupidiffimique extiterunt. Ars tota infamis, & omnium gentium legibus interdicta: quin & Cobilon Lacedæmonius jungendæ ſocietatis cauſa Corinthum legatus miſſus, cum duces, ac ſeniores Corinthorum inveniſſet in alea ludentes, infecto negotio rediit, dicens: Nolle ſe Spartanorum gloriam hac infamia maculare, ut dicerentur cum aleatoribus ſocietatem contraxiſſe. Tanto proprio apud maximos quoſq; habitæ eſt, ut regi Demetrio in levitatis opprobrium taxilli aurei a Parthorum rege miſſi ſint: atque tamen hodie regum & nobilium hic exercitatiſſimus ludus eſt: quid ludus? imo ſapientiæ eorum; qui fuerint in hac ad fallendum damnabiliuſ-inſtitui.

De Sorte Pythagorica. CAP. XV.

NEo illud prætereundum cenſeo, quod aſſerebant Pythagorici, & quod alii putant, ipſe etiam credidit Ariſtoteles, literarum elemenia certos ſuos poſſidere numeros, ex quibus per propria hominum nomina divinabatur, collectis in ſummam cujuſlibet literarum numeris; quibus collatis, palmam illi tribuerunt, cujus ſumma alteram exceſſerat, ſive de bello, ſive de lite, ſive de conjugio, ſive de vita, aut alia conſimili re quæſitum foret; eaque ratione dicunt Patroclum ab Hectore victum, illum vero ab Achille ſuperatum; quam rem Terentianus tradit iis verſibus, & nomina tradunt ita literis facta:

Hæc ut numeris pluribus, illa ſint minutis.

Quandoq; ſubibunt dubia pericula pugna.

Major numerus qua ſteteris favere palmam.

Præſagia lethi minima, patere ſumma.

Sic & Patroclum Hæctoris manu periffe.

Sic Hæctora tradunt cecidiſſe mox Achilli.

Eſt ſunt, qui ſimili computo promittunt ſeſe horroſcopia inventuros, ſicut de iis tradidit, nescio quis, nomine Alchandi-
drius.

drius, obcurus philosophus, quem ferunt discipulum fuisse Aristotelis. Et narrat Plinius, Pythagoræ inventis etiam illud attribui, propriorum nominum impari vocalium numerum, orbitates oculorum, claudicationes, consimilesve casus portendere.

Adhuc de Arithmetica. CAP. XVI.

Sed ad Arithmeticam redeamus, hanc Plato à malo dæmone una cum talorum & alcarum ludo primum monstratam ait, Et Lycurgus, magnus ille Lacedæmoniorum legislator, illam ceu turbulentam à Repub. sua ejiciendam censuit. Vacuum enim & inanem laborem deposcit, & ab utilibus honestisque negociis homines abstrahit, ac de rebus futilibus sæpe magnis jurgiis contendit. Hinc illud Arithmeticorum irrecconciliabile bellum, uter numerus, par an impar, præferendus sit; quis inter ternarium, senarium, denarium, numerus sit perfectior. Item quis numerus dicitur pariter par, circa cujus definitionem Euclidem, ipsum Geometriæ principem, non parum errasse contendunt. Præterea non facile dixerim, quæ Pythagorica mysteria, quas magicas vires numeris inesse somniant, etiam ab ipsis rebus nudatis; dicereque audent, nisi illis instrumentis exemplaribusque mundum à Deo creatum iri non potuisse, ac divinorum omnium cognitionem in numeris, tanquam in regula omnium certissima, contineri. Hinc orti sunt Mani magi, & Valentini hæreses in numeris fundatz & ex numeris progressæ, qui divinam religionem & innumerabilia divinæ veritatis secreta, sese per frigidissimos numeros posse invenire & enunciare præsumebant. Accedit istis Pythagorica retractis inter sacramenta habita, & alia plura iis similia, quæ omnia vana, ficta & falsa sunt, nec quicquam veri superest arithmetici illis, nisi insensatus ac inanimatus numerus; atque tamen hinc sese divinos homines agere arbitrantur, quod sciunt numerare; sed hoc ægre illis concedunt Musici, hunc honorem suæ harmoniæ libentius deferentes.

De Musica. CAP. XVII.

DE Musica igitur jam nobis sermo esto; de qua ex Græcis copiose scripsit Aristoxenus, qui & animam musicam esse dixit, cujus documenta Boetius deinde latinis tradidit; dico autem illam, quæ in vocum ac sonorum modulatione consistit, non eam quam de metris & rhythmis ac carminum fictionibus nuncupant, quæ Poesis est; quæ auctore Alpharabio,

non tam speculatione ac ratione, quam furoris infania fertur, de qua superius diximus; verum eam, quæ de modulationibus est, qui est concentus nervorum, aut vocum in suos modos sine aurium offensione consonantium; agit enim de sonis, de intervallis, de sistematibus genere, de tono, de commutationibus ac modulationibus. Hanc veteres dividere in enharmonicam, chromaticam, diatonicam; priorem autem (videlicet enharmonicam) ob nimis reconditam difficultatem pro impossibile ejus indagine deseruere; alteram verò ob lascivæ infamiam aspernati sunt atque abdicarunt; tertiam verò speciem duntaxat (tanquam mundanæ compositioni conformem persuasi) admiserunt. Sunt etiam ex veteribus, qui Musicos modos ex gentium vocabulis distinxerunt, ut in Phrygium, Lydium, Dorium, quos apud Polymestorem, & Saccadam. Argivum genere fuisse antiquissimos constat, quibus Sappho Lesbys, (ut inquit Aristoxenus) quarum videl. myxolydium, superinstituit, cujus inventorem alii Terpandrum, alii Pythoclidem tibicinem putant, Lysias Lamprocle Atheniensem authorem posuit, atque hos quatuor modos veterum auctoritas celebres notavit, totamque astruccionem encyclopadiam vocaverunt, quasi scientiarum orbem, quod Musica omnes amplectatur disciplinas, sicut ait Plato in primo de legibus; Musicam sine universa disciplina tractari non posse. Inter hos verò quatuor modos Phrygium, quia distrahit & rapit animum, non probant, sed barbaricum Porphyrius illum vocat, quia ad turorem & pugnas excitandas tantum commodum. Alii idcirco Bacchicum vocant, uti furibundum, impetuosum, & perturbatum, cujus modulatione, quam anapesto pede declarant, Lacedæmonios & Cretenses ad arma excitatos legimus; eodem Timotheus Alexandrum Regem ad arma excitavit, & Taurominitanus juvenis, narrante Boëthio, domum, in qua scortum latitabat, Phrygio sono excitus comburere festinavit. Lydium etiam Plato reprobat, ut qui acutus sit, & à modestia Dorii recedens, lamentationibus accommodus, verum (ut quibusdam placet) etiam iis, qui natura hilares & jucundi sunt, congruus. Hinc Lydōs hilares & perjucundos populos iis modulationibus delectatos ferunt, quas etiam Tusci Lydorum progenies choricis saltationibus adhibebant. Dorium autem tanquam graviorem honestioremque, & omnibus modis modestum, ad graves animi affectus, & motus corporis aptum, & ad recte ac benè vivendum utilem, omnibus prætulerunt; idè apud Cretenses, Lacedæmonios, Arcades, in magna ve-

grava veneratione habitus Imperator quoque Agamemnon ad bellum Trojanum profecturus, Doricum domi reliquit musicum, qui spondæo pede mulierem Clytemnestram in pudicitia probitateque conservaret, quare non prius ab Ægystho vitari potuit, quam is musicum prius è medio impiè sustulisset. Mixolydium verò Tragædiis & commiserationibus congruum, incitationis & retractionis efficaciam habere & mæoris imperium tenere dicunt. His quatuor modis sunt qui alios superadinvenerunt, ut quos collaterales vocant, videl. Hypododium, Hypolydium, & Hypophrygium, ut sint septem totidem Planetis correspondentes, quibus Ptolemæus addit octavum hypermixtolydium omnium acutissimum, firmamento attributum; verum Lucius Apulejus primo Floridorum quinque modos describit, Æolium, hyastium, varium, Lydium, querulum. Phrygium bellicosum. Dorium religiosum. His addunt alii Jonicum jucundum & floridum. A Martiano etiam, juxta Aristoxeni traditionem, quinque numerantur modi principales, & decem collimitii. Et licet hanc artem suavitatem non modicam habere fateantur, communis tamen sententia est, atque ipsa experientia omnibus nota, esse illam vilium ac infelicitis intemperantisque ingenii hominum exercitium, & qui nec incipiendi, nec finiendi rationem teneant; sicut de Archabio tibicine legitur, qui pluris conducendus erat, ut defineret, quam conducendus, ut caneret. De quibus tam importunis Musicis ait Horatius:

*Omnibus hoc visum est cantoribus, int er amicos
Ut nunquam inducant animum cantare rogati,
Injussi nunquam desistant.*

Hinc Musica ipsa ad precium & stipem semper vagabunda extitit, & lenociniorum clientela, quam nullus unquam professus est Vir gravis, modestus, pudicus, sortis; ideoque Græci illos communi vocabulo Liberi patris artifices, sive (ut Aristoteles) Dionysiacos technitas, hoc est, artifices bacchanales, appellarunt, qui improbis esse moribus magna ex parte consueverunt, vitam plurimum traduentes incontinentem, partim etiam cum inopia; quæ quidem vitia & gignit, & augeat. Persarum ac Medorum Reges, Musicos inter Parasitos & Histriones reserebant, videlicet ex opere illorum voluptatem sibi capientes; ipsos autem actores contemptui habentes, atque Antisthenes ille sapiens cum audisset Ismeniam quandam optimum habere tibicinem, homo nequam est, inquit; non enim, si probus foret, tibicen esset; non enim, ut dicitur,

ars est illa viri sobrii & probi, sed otiosi & jocantis. Hanc Scipio Æmilianus & Cato, tanquam à Romanis moribus alienam aspernabantur. Hinc Augusto atq; Neroni probro datum est, quod Musicam avidius sectarentur. Sed Augustus correptus quidem abstinuit: Nero autem per amplius insequutus, ob hoc contemptui, ludibrioque habitus est. Philippus rex cum audisset filium quodam loco suavius cecinisse, objurgatus est: Nonne pudet, inquit, quod tam benèscias canere? satis enim est superque Principi viro caventibus aliis audiendi otium superesse. Non canit apud Græcos Poetas Jupiter, nec pulsat cytharam, docta Pallas detestatur tibia. Apud Homerum pulsat citharædus, præbent aures Alcyones, & Ulysses, Apud Vergilium sonat & cantat Jophas, auscultant Dido & Æneas. Alexandro Magno quondam canente Antigonus paedagogus citharam fregit, abjecitque, inquit, Ætati tuæ regnare convenit, non canere. Sed & Ægyptii, teste Diodoro, musicam, tanquam virorum animos effæminantem, prohibebant adolescentes suos perdiscere: Et Ephorus, teste Polybio, eam non nisi ad illudendos ac fallendos homines inventam tradidit. At revera quid inutilius, quid contemptibilius, quid fugiendum magis istis tibicinibus, cantoribus, ac reliqui generis musicis, qui tot vocibus canentium, præcinentium, decinentium, intercinentium, occinentium, & concinentium universarum avium garritus superantes, venenata quadam dulcedine, velut Sirenes hominum animos lascivientibus vocibus, gestulationibus ac sonis præstigiat, atque corrumpunt? Quapropter Ciconum matres atque nurus Orpheum ipsum ad Parcarum usque invidiam persecutæ sunt, quod modulis suis mares effæminaret. Quod si fabulis quædam autoritas est, centum luminibus cinctum caput Argus habebat, quæ omnia tamen unius fistulæ modulo sopita sunt & extincta. Atque tamen hinc plurimum gloriantur musici isti, quasi ipsi supra Rhetores habeant movendorum affectuum imperium: quos in super eo ipsa evexit insania, ut ipsos etiam cælos canere affirmant, vocibus tamen à nullo unquam mortalium auditis, nisi forte quod musicis istis per suum Evovæ, semper temulentiam vel insomnium innotuerunt. Nullus tamen musicorum interim è cælo descendit, qui vocum consonantias omnes noverit, quique proportionum inductiones omnes invenerit. At tamen dicunt artem esse consummatissimam, & quæ omnes amplectatur disciplinas, nec sine universa disciplina tractari posse, etiam divinationis vim illi tribu-

entes,

entes, qua corporis habitudines, animique affectus & mores hominum per ipsam judicentur: sed & dicunt artem esse infinitam, nec ullo ingenio exauriri posse, sed indies illam proculque caput novos dare modulos. Proptereaque non male Anaxillas: Musica per deos, inquit perinde atque Lybia semper quotannis novam quampiam feram parit. Hanc Athanasius ob *vanitatem* suam interdixit Ecclesiis: sed Ambrosius *ceremoniarum* & *pompæ* appetentior, Ecclesiis instituit canendi & psallendi usum. Augustinus vero in medio hærens, inde sibi haud non difficile dubium ortum esse in Confessionibus suis meminit. hodie vero tanta in Ecclesiis Musicæ licentia est, ut etiam una cum Missæ ipsius canone obscenæ quæque cantuunculæ interim in organis pares vices habeant, ipsæque divina officia, sacræ & orationum preces conductis magno ære lascivis musicis, non ad audientium intelligentiam, non ad spiritus elevationem, sed ad fornicariam pruriginem, non humanis vocibus, sed belluinis strepitibus cantillant, dum *hinnunt* discantum pueri, mugiunt alii tenorem, alii latrant contrapunctum, alii boant altum, alii frendent bassum, faciuntque, ut sonorum plurimum quidem audiatur, verborum, & orationis intelligatur nihil, sed auribus pariter & animo iudicii subtrahitur autoritas.

De Saltationibus & Choræis. CAP. XVIII.

AD Musicam spectat etiam saltationum, five choræarum artificium, puellis amatoribusque longe gratissimum, & quod magna cura discunt, & in medias noctes sine facietate protrahunt. summaque diligentia observant, ut ad lyre tympanique ac tibiarum numeros compositis gestibus, moderatisque incessibus saltent, ac rem omnium stultissimam & ab insania quadam haud abissimilem, prudentissime, ut putant, scientissimeque peragant: quam nisi tibiarum cœcentus temperaret, & (ut dicitur) vanitas vanitatem commendaret, nullum choræis spectaculum *ridiculum* ac inconditum magis: hæc laxamen petulantia, amica sceleris, incitamen libidinis, hostis pudicitia, ac ludus probis omnibus indignus: sæpe ibi matrona, ut ait Petrarca, diu servatum decus perdidit, sæpe infelix virguncula *id* didicit, quod melius ignorasset, multarum ibi fama periit pudorque. Multæ inde domum impudicæ, plures ambiguo rediëre, castior autem nulla: pudicitiam choræis sæpe stratam, semperque impulsam, oppugnatamque videmus: laudârunt tamen hanc nonnulli Græcorum scriptores, sicut pleraque alia

fœda ac pernicioſa, ipſaque ſaltationum exordia è ſummis cel-
 ſis, è ſtellarum ſiderumque lationib. eorumq; grefſu & regres-
 ſu, complexu ad ordine tanquam harmonica quadam cœle-
 ſtium chorea, una cum mundi generatione divinitus prodiſſe
 dicunt. Alti inventum eſſe Satyrorum: Bachum quoque hac
 arte Tyrrhenos, Indos, & Lydos bellicoſiſſimos populos de-
 viciffe ajunt. Hinc tandè ſaltatio ipſa in religionem relata eſt,
 & à Corybantis in Phrygia, à Curetis in Creta, abſ dea Rhea
 ſeri juſſa eſt, & in Delo nulla ſacra peragebantur, cui ſaltatio
 non fuiſſet adhibita, nec ullæ unquam celebratæ feſtivities &
 ceremoniæ citra ſaltationem. Indorū quoq; Brachmanni ma-
 nie & vespere ad ſolem converſi, ſaltantes illum venerabantur.
 Apud Æthiopas èt, & Ægyptios, & Thraces, & Scytas ſaltatio
 inter ſacrorum cæremonias habita eſt, quippe quæ ob Orpheo
 inſæo optimis ſaltatoribus conſtituta fuiſſet. Erant etiã a-
 pud Romanos ſacerdotes Salii, qui in honorem Martis ſalta-
 bant. Lacedæmonii Græcorum præſtantiffimi, cum à Caſtore
 & Polluce ſalutem perdidiciſſent, omnia ſaltationib. peragere
 ſoliti ſunt. In Theſſalia tanto in præſſio habita eſt, ut populi
 præſides & antefignani præſaltatorum nomine honorarentur.
 Ipſe & Socrates, vir omnium ſapientiſſimus ab oraculo judica-
 tus, illam jam natæ grandior diſcere non erubuit: quin & ſuſtis
 laudib. extulit. Scintillæ ſerias diſciplinæ numeravit, viſaque illi
 æs gravior, quam ut de ea recte pronunciari poſſit, quæ tota
 divina cum mundi generatione nata eſſet, & cum Amore Deo
 vetuſtiſſimo in lucem prodierit. Sed quid mirum, ſic à Græciis
 philoſophari, qui adulteria, qui ſupra, qui parricidia, deniq;
 nullum non ſacinus in deos referunt authores? Complures de
 ſaltatione libros ſcripſerunt, qui omnia genera ejus & ſpecies,
 numeroſque comprehenderunt, earundemque nomina per-
 cenſuerunt. & cujuſmodi unaquæque illarum eſſet, à quo au-
 thore inventa: quare de illis plura hic dicere ſuperſedeo Ro-
 mani veteres, viri prudentia & authoritate graves, ſaltationes
 omnes repudiârunt, nec ulla penes eos honeſta matrona ſal-
 taſſe laudatur. Hinc Salluſtius improperat Sempronix, quod
 cantaffet ſaltaſſetque doctius, quam conveniret probæ: quin
 & Gabinio viro conſulari, atque M. Cælio nimia ſaltandi peri-
 tia probro data eſt: & M. Cato L. Murenæ, quod in Aſia ſal-
 taſſet, pro crimine objecit, cui patrocinaſtus Cicero, id ut recte
 factum defendere non eſt auſus, ſed conſtanter factum perne-
 gavit: Nemo, inquiens, ſaltat ſobrius, ni forte infanſiat, neq; in
 ſolitudine, neq; in convivio moderato, atque honeſto: intem-
 peſtivi

gestivi convivii, immoderati joci, turpium deliciarum comes est extrema saltatio Itaq; saltationem necesse est omnium viorum esse postremum: neque vero facile dictu, quæ mala hic visus hauriunt & auditus, quæ pariant colloquia & tactus Salutaris inconditis gestibus & monstruoso pedum ritu, ad molles passiones, lascivas cantilenas, ad obscena carmina, contractantur puellæ & matronæ impudicis manib. & basiis meretriciisque complexibus, & quæ abscondit natura, velavit modestia, ipsa lascivia tunc sæpe nudantur, & ludi tegmine obducitur scetus. Exercitium profecto non è cælis exortum, sed à malis demonibus excogitatum in injuriam divinitatis, quando populus Israel erexit sibi vivilum in deserto, cui cum sacrificassent, coeperunt edere & bibere, & postea surrexerunt ludere, & cantantes saltabant in chorum. Hæc de chorearum saltationibus satq.

De Gladiatoria. CAP. XIX.

Næque tamen me præterit hoc loci esse adhuc alia pleraq; saltationum genera à priscis scriptoribus celebrata, quorum maxima pars hodie obsoleta est, pars adhuc in usu est, ut saltatio armata, gladiatoria, chironomia ac militia accomodata, tragicum profecto artificium, quo hominem innoxium occidere ludus est: ac lethale vulnus excepisse paulo cæcaturus, summa infamia. Execrandum omnibus artificium, cujus stultitiæ juxta est impietas, & omnia ejusmodi saltationum genera, ut sunt vanitatis & impudentiæ plena, non tam vituperanda sunt, quam execranda, eo quod non aliud doceant, quàm mirificos quosdam ritus, quomodo insanire oporteat.

De Histrionia. CAP. XX.

Histrionica quædam saltatio imitationis & demonstrationis artificium est, sed mente conceptas decenti gesticulatione explicans: tam clare & perspicue mortes & affectus omnes representans, ut spectator omnis histrionem, quamvis nihil loquentem, ex plurimis motib. & gesticulationib. clare intelligat. Tantum præstat histrionica, ut nullis prorsus opus sit interpretibus: tam apte n. senem, puerum, mulierem, servum, ancillam, temulentum, iracundum, omniumque personarum differentias & affectus jucunda gesticulatione repræsentat. ut etiam si quis non audiens fabulam, ex solâ histrionica, illius intelligat argumentû. Hinc histriones non parè in precio habitos legimus, constatq; referente

Macrobio Ciceronem cum Roscio histrione, qui etiam Syllæ dictatori charissimus fuit, contendere solitum, utrum ille sapius eandem sententiam variis gestibus efficeret, an ipse per eloquentiæ copiam sermone diverso pronunciaret, quæ res Roscium induxit, ut librum conscriberet, in quo eloquen iam compararet cum histrionica. Verum massiliensis in civitas, teste Valerio, tantæ gravitatis custos extitit, ut nullum aditum histrionibus daret: nec mirum, quia eorum argumenta magna ex parte stuprorum continent actus, ne talia spectandi consuetudo, imitandi etiam licentiam faceret. Proinde vero exercere histrionicam non solum turpis & scelestæ occupatio est, sed etiam conspiciere & delectari, flagitiosum: siquidem & lascivientis animi oblectatio cadit in crimen. Nullum denique nomen olim fuit infamius, quam histrionum, ac legibus ipsis prohibentur ab honoribus, quicumque fabulam saltassent in theatro.

De Rhetorismo. CAP. XXI.

ERat & saltatio Rhetorica, histrioniciæ non dissimilis, sed Eremitior: quam Socrates, Plato, Cicero, Quintilianus, ac Stoicorum plurimi, admodum utilem, ac oratori perquam necessariam arbitrati sunt, quatenus apto quodam corporis gestu, vultus & corporis composita ad formationem constaret: tum vigore oculorum, pondere vultus, accommodatoque singulis verbis ac sententiis sono vocis, cum efficaci corporis motu ad ea, quæ exprimuntur, sed gesticulatione tenus. Hæc autem saltatoria, siue histrionica rhetorica, porro apud quosque oratores tandem exulare cœpit, admonente Tiberium Augusto, ut ore, non digitis loqueretur, & jam in totum sublata est, dumtaxat à scenicis aliquot fraterculis adhuc colitur, (quamvis olim ab Ecclesia histriones etiam sacro Communionis sacramento illis denegato depulsi essent) quos hodie aliquos videmus mira vocum contentione, vultu multiformi, oculo vago & petulanti, jactatis brachiis, saltantibus pedibus, lascivientibus lumbis, ac variis motibus, inversionibus, circumductionibus, refupinationibus, saltibus, gesticulante toto corpore, animi videlicet mobilitate ipsum secum volvente, populares conciones ad plebem è suggesto proclamare. memores fortassis Demosthenis sententiæ, qui (ut est apud Valer.) interrogatus, quidnā esset in dicendo efficacissimum, respondit, Hypocrisis: iterum deinde, & tertio interrogatus, idem dixit, ac pene totam dicendi vim huic deberi. Sed ne à mathe-
si longius progrediamur, ad Geometriam nunc properemus.

De

De Geometria. CAP. XXII.

IPSA Geometria, quam Philo Judæus principem & matrem omnium disciplinarum appellat, hanc præ cæteris disciplinis laudem habet, quod, cum inter omnium ferme disciplinarum sectas magna & innumera sunt certamina, Geometriæ omnes undiq; sibi consonant: nec aliqua unquam de illa inter ipsos est contentio, nisi quod de punctis, de lineis, de superficiebus adhuc disputant, sintne hæc divisibilia, an indivisibilia: cæterum non discrepant ab invicem, nec doctrina, nec traditione, sed quisque alterum novis vel subtilioribus inventis, & quæ nunquam quisquam excogitavit, nititur superare. Nullus tamen Geometra adhuc circuli veram quadraturam invenit, nec costæ æqualem lineam dedit: licet Archimedes Syracusanus hæc se quondam invenisse putabat, & multi posteriusque in hæc tempora id ipsum, sed frustra, quodammodo conati sunt, licet proxima dixisse videantur. Ea tamen est eorū ambitio, ut priorum traditionibus nunquam acquiescant, sed in talibus amplius aliquid, quam magistri eorum, invenire putantes, seipsos in tantam insaniam agunt, quam universæ terræ elleborum non sufficiat expurgare. Ab ipsa autem Geometria ultra hoc, quod lineamenta, formas, intervalla, magnitudines, corpora, dimensiones atq; pondera rimatur, dependet, quæcunq; organica ingeniosa opificia, artificiosaq; instrumenta maganaria, machanopoetica, polioreticata bellorum, quam architecturæ, cæterorumque usibus accommoda, ut arietes, testudines, cuniculi, catapultæ, scorpiones, exostæ, sambucæ, scalæ, tolleones, turres ambulatoriæ, heliopoles, naves, triremes, pontes, molæ: itæ bigæ, trigæ, quadrigæ, trocleæ, clycloleæ, rotæ, vestes, & quibuscunq; immania pondera vi minima trahuntur, aut attolluntur. Præterea quæcunque aut pondere, aut aqua, aut spiritu, aut nervis & funiculis constant, sicut horologia, quæ pondere gradiuntur, & quæ ventorum impulsu resonant organa, & quæcunq; hydraulica & spirifica instrumenta, & quæ ex his etiam non nisi ad voluptatem admirationemq; fabricata sunt, ut pilæ sponte saltantes, lucernæ suas sibi producentes stupas, & oscula seu cucurbitæ sponte igne sufflantes, & quale Politianus narrat animal, quod dum secatur in mensa, bibit interim, vivensq; representat motus atq; voces. Cujusmodi forte artificio narrat Mercurius Ægyptios Deorū confinxisse simulachra, ut articulatam promerent vocem, atq; progredierentur. Ille etiam Archytas Tarentinus ligneam columbam

lumbam sic geometricis rationibus construxit, ut surgeret in altum & volitaret. Jamvero & Archimedes primus æneum oculum tanto artis opificio fabricasse legitur, ut inibi planetarum omnium motus planissime deprehenderentur, simulque singularum coelestium sphaerarum vertigines, cujusmodi etiam proximis his diebus, fabricatum vidimus. Ex hac arte simul prodeunt tormentorum varia genera, & bombardæ, cæteraque instrumenta ignivoma: de quibus ego nuper sub titulo pyrographiæ specialem librum composui, cujus nunc tandem pernitet, quam nihil nisi perniciosissimum magisterium doceat. Denique quicquid artificij est in pictura, in cosmimetria, in agricultura, arte bellica, in fusoria, in plastica, in statuaria, in fabili, in architectura, in metallica, totum hoc vel potissimum à Geometria est.

De Optica, vel Perspectiva. CAP. XXIII.

A Geometria itaque proxima est Optica, quam vocant Perspectivam, deinde cosmimetria, atque architectura. Perspectiva autem, sive optica hæc triplicem videndi rationem, directam, reflexam, refractamque pertractat: quid lux, quid umbræ, quid intervallo, edocer: causasque visibilis, quæ per intervallo falsa videntur, deprehendit: radiorumque projectiones inquirat, per unum seu plura perspicua super diversas corporum figuras: tum umbrarum, & lucis figurationes, atque quæ rebus, quæ visui, quæ modice accidunt, atque quomodo res & visio ex medij diversitate vano modo afficiantur, demonstrat. De ratione autem videndi variaz & dissonz opiniones sunt: nam Plato secundum claritatem visum fieri arbitratur, videlicet ea, quæ ex oculis est, luce deficiente ad unum extrinsecum aerem, ea quæ à corporibus est luce obviam relata; ea vero, quæ circa aerem media est, facile effusibilium vertibilibus coextensæ igni, formi visus virtuti. Galenus concorditer sentit cum Platone, verum Hipparchus ait, radios ob oculis extensos usque ad corpora ea quasi palpitatione quadam tangentes, suspensionem eorum ad visum reddere. Epicurei autem simulachra eorum, quæ apparent, sese oculis ingerere affirmant. Aristoteles autem simulachra non quidem corporea, sed secundum qualitatem per alterationem aeris, quæ in circuitu est, a visibilibus usque ad visum devenire censet. Porphyrius vero neque radios, neque simulachra, neque aliud quicquam videndi causam ait, sed animam ipsam seipsam cognoscentem visibilem, & quæ est esse omnium, seipsam in omnibus, quæ sunt, cognoscere. Verum

rum geometræ & optici Hipparcho quodammodo accedentes, conos quosdam ex coincidentia radiorum factos subscribunt, quæ per oculos emittuntur; unde multa simul visibilia comprehendere visum, sed illa certissima, ubicunque radii coinciderint. Sed enim Alchindus de aspectibus omnino docet aliud; verum Augustino videtur, animæ potentiam in oculo aliquid efficere, quod à sapientiæ studiosis necdum sit peruestigatum. Hæc itaque scientia ad deprehendendum celestium corporum varietatem, distantiam, magnitudinem, motum, eorumque reflexiones & refractiones, permultum conducit; architecturæ etiam in metiendis ædificiis inservit. Proxime tamen pingendi artificio, atque speculorum fabricæ plurimum confert ornamenti, ut sine ipsa hæc artes perfici non possint. Monstratenim qua ratione nec abnumera, nec deformia fingamus in imaginibus, quæ cernuntur, intervallo- rum & altitudinum causa.

De Pictura. CAP. XXIV.

Pictura inquit arte monstrosa, sed imitatione rerum naturalium accuratissima, lineamentorum descriptione, & colorum distributione constans, hæc olim tanto in precio fuit, ut primum gradum liberalium artium obtineret. Ipsa vero non solum pictura est, atque poësis, sicut bene cecinit Flaccus;

Pictura poësis, poësis pictura.

Quædam animæ sunt, quæ æqua potestas.

Idcirco enim pictura non solum, quam poësis tacens; poësis vero pictura loquens; tam sibi invicem affines. Nam sicut Poëta & Pictoræ historias & fabulas fingunt, omniumque rerum præsentium splendorem, umbras, eminentias, deprehen- dunt; ita etiam illud præterea ex ipsa optica habet pictura, quod poësis non habet, ac in una imagine vario situ, plures res simul oculis obfundat; & quo statuaris pertinentia, quæ poësi non pervenit; pingit ignem, radios, lumen, ætheris, solis figuram, occasum, auroram, crepusculum, ætheris, sensus animi ac pene vocem imitatur; & mentis dimensionibus, commensurationibus, figuris, tanquam ea, quæ sunt, aut quæ non ita sunt, videri facit. Quemadmodum de Zeuxi & Parrhasii præstantissimi Historici; qui quum de artis prærogativa certarent, & prior detulisset uvæ pictas rationis, alter uvæ advolarent, alter detulit pictum velû, ut illi ævum iudicio tamen postularet,

ret. deducto velo ostendi picturam: tandem agnito errore, coactus est illi palmam deferre, quum ipse aves sefellisset, Parrhasius vero artificem. Et narrat Plinius in ludis Claudii fuisse picturæ admirationem, quum ad regularum similitudinem corvi decepti imagine advolarunt. Jam veto & celebri Triumviratu, narrante Plinio, experimento compertum est, avium cantus depicto dracone cohibitos. Habet in super hoc pictura ut in omnibus suis operibus plus semper intelligatur, dijudiceturque quam conspiciatur sicuti diligentissime hæc scrutatus est Plutarchus in suis Iconibus, quumque ars summa sit, ingenium tamen ultra artem est.

De statuaria & Plastica. CAP. XXV.

Picturam comitatur statuaria & Plastica, fusoria & criptica, importuni ingenii artificia, quæ tamen etiam sub architectura comprehendi possunt. Statuaria ex lapide, ligno, ebore, rerum idola fabricat, eademque ex gleba fingit plastæ. Ars autem fusoria, hæc in proplaste, ex ære aliisque metallis exprimit, cripticus vero lapidibus & gemmis insculpit. Scripsit de istis recentioribus Pomponius Gauricus. Verum omnes hæc artes pariter cum pictura ad ostentationem & libidinem, superstitionemque, à malis, puto, dæmonibus repertæ sunt: cujus artifices fuerunt, qui primi juxta verba Pauli commutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum & serpentum: qui contra divinum præceptum vetans idolum sculptrile & similitudinem, tamen eorum quæ in cælo sursum, quam quæ in terra deorsum, fieri odiosissimam Deo idololatriam introduxerunt: de quibus ait sapiens, Idolum ipsum maledictum est, & qui fecit illud, & quod factum est, tormenta patientur. Vanitas enim hominum, ut ait idem, invenit artes istas in tentationem animæ hominum, & in decipulam insipientium: & ad inventio illarum, corruptio vitæ est. Nihilominus tamen nos Christiani præ ceteris gentibus sic desipimus, in hanc vitæ, & morum corruptelam, ut ubique in atriis, in domibus, in cubiculis tenere non pudeat, quo lascivis imaginibus nostræ matronæ filiarque ad lasciviam invitentur: quin etiam hæc in templa, in sacella, in aras Dei, magnis venerationibus traducimus, non absque idololatriæ periculo, sed hoc latius in Religione disputabimus. Verum inesse Picturis atque statuis non contemnendam auctoritatem, ego olim in Italia didici: nam cum fratres Augustini cum Canonicis regularibus coram Romano Pontifice

tifice de B. Augistini habitu, videlicet nigram ne ille stolam super alba tunica, an candidam super nigra induisset, pertinaciter litigarent, atq; ex Scripturis, quod in hanc litem dirimendam faceret, nihil compertum haberetur, visum fuit Romanis iudicibus, rem omnem ad pictores & statuarios delegare, ut quod illi ex verustis picturis atque statuis adfererent, sententiæ haberet vigorem. Hoc exemplo confirmatus ego, quum aliquando in disfatigata diligentia monachalis cuculæ originem investigarem, nec quicquam inde ex Scripturis invenire potuissem, tandem ad pictores me contuli, atq; in istis fratrum procestriis atq; porticibus, ubi utriusq; Testamenti historiæ ut plurimum depictæ cernuntur, rem perquisivi. Cumque in toto veteri Testamento nullum ex Patriarchis, neq; ex Sacerdotibus, neque ex Prophetis, neque ex Levitis neq; Heliam ipsam, quem licet Carmelitæ sibi faciunt Patronum, invenissem, cucullatum: novum Testamentum adgressus, inveni illic Zachariam, Simeonem, Joannem Baptistam, Joseph, Christum. Apostolos, Discipulos, Scribas, Phariseos, Pontifices, Annam, Caypham, Herodem, Pilatum & plerosque alios, nullam usquam conspexi cucullam: rursusque ab initio omnia & singula diligenter examinans, mox in ipsa fronte historiæ sese offert cucullatus diabolus, ille videlicet qui erat Christum tentans in deserto. Gavissus sum plurimum reperisse me in picturis, quod hactenus nequivi in literis, diabolum scilicet fuisse primum cuculæ auctorem, à quo deinceps, puto cæteri monachi & fratres, hæc sub diversis coloribus mutuarunt, aut forte velut hæreditario sibi relictam acceperunt.

De specularia. CAP. XXVI.

Ed nunc ad Opticam revertamur, quæ etiam speculorum Sacrificio plurimo est adjumento, omnium illorum affectiones & imposturas indicans: quorum experimenta patent in variis speculorum generibus, ut sunt cava, convexa, plana, columnaria, pyramidalia, turbinalia, gibbosa, orbicularia, angularia, universa eversa, regularia, irregularia, solida, perspicua. Sic legimus narrante id Cælio Antiquis lectionib. Augusti temporib. Hostium virium quendam, sed obscenitatis facile principem, fecisse ejus notæ specula, quæ imagines longe majores redderent, ut digitorum brachii mensuram & longitudinem & crassitudinem excederet. Fit quoque speculum, in quo quis alterius videt imaginem non suam. Et aliud quod in certo loco positum, nihil imaginetur: aliorum vero translaturum facit
 imagi-

imagines. Item, quod universas reddat imagines, & quod unus rei plures reddat imagines. Et aliud quod contra aliorum speculorum morem dextrum reddit dextro, & sinistrum sinistro. Et sunt specula combustentia anterius & posterius, atque aliud quod susceptam imaginem non intra se representat, sed remotius extra se in aëra rejicit, ibique tanquam aereum simulachrum apparere facit, ignemque collectis in se Solis radiis per remota spatia in quodcunque combustibile potenter incutit, & ejusmodi plura, qualia vidimus aliquando, & fabricare novimus. Habent etiam perspicua specula suas imposturas, videlicet, ut rem magnam apparere faciant parvam; & contra quæ minima sunt apparere magna; & quæ remota sunt, propinqua; aut quæ propinqua sunt, videantur remota; quæ infra pedes, sursum; & quæ supra nos sunt, hæc infima, & contra situ sese conspectui nostro offerant. Sunt & per quæ una res videtur plures, & alia, quæ res ipsas diversis coloribus, ut in Iride, aut sub diversis dissimilibusque figuris decepto visu representant, & iis similia. Et novi ego fabricare specula, in quibus lucente Sole, omnia quæcunque illius radiis illustrantur per remotissima spatia, puta trium aut quatuor miliarium, plenissime conspiciuntur. Est & illud in planis speculis mirandum, ut quanto minora sunt, pro eorum modulo rem representent se ipsa minorem; quantumcunque autem maxima, nunquam tamen rem ipsam se ipsa reddent majorem; quod considerans Augustinus, ad Nebridium scribens, aliquid occultum illic latere putat, atque tandem omnia vana & supervacua sunt, nec nisi ad ostentationem & otiosam delectationem adinventæ. Scripserunt de speculis cum Græci, tum Latini per plures; præstat autem omnibus unus Vitellius.

De Cosmimetria. CAP. XXVII.

DEinceps nunc cosmimetriam paucis discutiamus; atque hæc in Cosmographiam, Geographiam dividitur, utraque orbem mensurat atque distinguit, sed prior juxta celestium rationem, ex illorum distinctione, terrarum & locorum illis subjectorum situs per graduum & minorum mensuras ecommensurat, rationeque climatum, dierumque & nocturnum discrimina, ventorum cardines, siderum varios exortus, polorum elevationes, parallelas & meridianas, gnomorum umbras, & quæ adhuc reliquæ sunt, ad singula loca Mathematicis rationibus edocet. Altera vero nulla adhibita celestium ratione orbem per stadia & miliaria mensurat, ac per montes, sylvas, lacus,

lacus, flumina, maria & littora distinguat gentesque ac populos, regna, provincias, civitates, portus, & quæ inter cætera memorabilia sunt, commonstrat.

Ac patris omnes cultus, habitusq; locorum,

Et quidquid, ferat regio, & quid forte recusat.

explicat: ac imitatione quadam picturæ, juxta Geometrarum & Perspectivæ rationes orbem omnem in globo, vel plana tabula effingit

Pingens in parvo totum voluminis mundum.

Sub his generibus quidam chorographiam numerant, quæ partialia quædam loca seorsum explorando, perfectiora insuper, & quasi consummata effigie depingit:

Ornata vario partes distincta per omnes,

Vitis & sylvis prætorum fontibus agris,

Æquora quæq; rigant humectant flumina, corpus,

Ing. humiles præmitur valles ubi surgit in altum,

Verticibus celsis tollens ad sidera montes.

Hæc omnia, & quæ antea diximus, ipsa nobis Cosmimetria pollicetur. Sed qui nos illam docturi sunt authores, inter se tantum non una discordia pugnant de limitibus, longitudinibus, latitudinibus, magnitudinibus, mensuris, distantiiis, climatibus, eorundem habitudinibus, admodum à se invicem discrepantes, quæ aliter Eratosthenes, aliter Strabo, aliter Marinus, aliter Ptolemæus, aliter Dionysius, aliter Juniores distinxere. Nec de terræ umbilico inter eos convenit, quem Ptolemæus sub æquinoctiali circulo collocat, Strabo Parnasum Græciæ montem credidit: cui assentiunt Plutarchus & Lactantius Grammaticus, putantes illum Cataclysmi tempore, aquarum corlique fuisse discrimen: quemadmodum de hoc canit Lucanus;

Hoc solum, fluctu terras mergente, cacumen

Emicuit, ponsq; fuit discrimen & astris.

Quod si hæc ratio ad renunciandum satis est, erit umbilicus terræ non in Parnaso Græciæ, sed in Gordico Armeniæ monte; qui teste Beroso, primus à diluvio emicans, arcam Noe excepit. Alii alia adferunt, & quomodo aquilarum volatu medium terræ inventum sit. Sunt etiam & Theologi, qui salcem suam in hanc messem mittentes, Hierosolimam medium terræ esse volant, quia scriptum sit per Prophetam; Deus operatus est salutem in medio terræ. Accedunt ad hanc mensuram Lucretius, Lactantius & Augustinus, qui Antipodas tam constanter negarunt; atque illi insuper, qui extra Europam, Asiam,

Africam, alium habitabilem orbem inficiârunt: quæ tamen Hispanorum, Lusitanorumq; navigationibus, posteris nobis secus comperta sunt, qui etiam totam sub Zodiaco Zonam, contra Poetarum nugas, ac Aristotelis falsam opinionem habitam monstrârunt. Alios præterea Geographorum plerosque errores superius inter Historicos recitavimus. Verum hæc ars, dum terram immensam, & inscrutabilia maria, insularumque & regionum omnium situs, limites, & insignia, ac innumerabilium pariter gentium ignotas origines, ritus, mores discrimina nos docere conatur, nullum alium fructum inde percipimus, nisi quod aliena avidius scrutamur, nos ipsos discimus ignorare: &, ut ait Augustinus in Confessionibus, eunt homines admirare alta montium, & ingentes fluxus maris, & altissimos lapsus fluminum, & Oceani ambitum, & gyros siderum, & relinquunt seipfos. Plinius quoque insaniam esse dicit, metiri terram, quamdiu metimur, sæpissime mensuram egredimur.

De Architectura. CAP. XXVIII.

Architectura autem non dubium, quin permultum commodi ornatusque adferat, & publicis, & privatis ædificiis; hæc parietes & tecta, pistrinas & vehicula, pontes & naves, phana, templa, delubra, mœnia, turres & omnis generis machinas, quibus res hominum tam publicæ, quàm privatæ tuerentur, ornanturque, nobis largitur, disciplina alioqui per necessaria & honesta, si non admodum fascinare mortalium animos, ut nemo ferme reperiatur, modo facultates non desint, qui non totus cupiat etiam bene constructis semper aliquid coedificare. Quo insatiabili ædificandi studio desiderioque effectum est, ut hujus rei nullus statutus sit modus, neque finis: hinc abscissæ rupes, completæ valles, acti in planum montes, perfossa saxa & ad aperta maris promontoria, excavata terræ viscera, deducta flumina, juncta maribus maria, exhausti lacus exiccata paludes, coercita æquora scrutataque maris profunda, factæ novæ insulæ, rursusque alię restituta; continenti, quæ omnia & his plura, cum cum natura ipsa pugnent, sæpe tamen non modicam universo orbi commoditatem attulerunt. Sed comparemus his, quæ nullo prorsus alio mortalibus sunt usui, quam quod admirandum spectandumque, &, ut ait Plinius, ad otiosam, & stultam pecuniæ ostentationem ingentibus sumptibus constructa sunt; cujusmodi sunt. Ægyptiorum, Græcorum, Hetruscorum, Babyloniorum, ac cæterorum

ram aliquot gentium superstitiosa operum miracula , laby-
 rinthi, pyramides, obelisci, colossi, mausolea, Rafinatis, Sele-
 stris & Amasis monstrosa statua, atq; Sphynx illa miranda, in
 qua rex Amasis conditus putatur. Erat enim, ut ait Plinius, a
 saxo naturali elaborata & rubrico; capitis monstri; ambitus
 per frontem centum & duos pedes collegit; longitudo centum
 quadraginta tres. Sed & sunt his majora, opus Memnonis atq;
 Semiramidis, in Bagifiano Medie monte, vasta stadiorum se-
 ptem & decem effigies; quæ tamen longe superasset quicun-
 que ille architectus fuit, sive Stefocrates, ut refert Plutarchus,
 sive Democrates, ut refert Vitruvius qui ex Athos monte Ale-
 xandri effigiem facturum se pollicebatur, in cujus manu civi-
 tas affideret decem millium hominum capax. Adnumeremus
 istis Babylonicam speluncam, cujus basis, (teste Herodoto)
 quaq; versus stadium adimplevit, atque turrim illam, quæ in
 profundo mari vitreis cancriis superstructa memoratur. Ac-
 cedunt etiam Gordianæ ædes, & arcus triumphales, deorum
 templa, & præcipue illud Dianæ Ephesiæ per annos ducentos
 à tota Asia fabricatum, & quod in Ægypto ad Latonæ tem-
 plum constructum uno lapide sacellum, latum fronte cubitos
 quadraginta, id ipsumque uno etiam lapide contextum; ac
 Assyrii regis Nabuchodonosor statua ex auro LX. cubitorum
 magnitudine, quam non adorasse capitale fuit, atq; alia cubi-
 torum quatuor ex ingenti Topasio Ægyptiæ reginæ facta.
 Hinc spectant & nostris divis templa superbissimis fastigiis ex-
 structa, & in miram altitudinem congesta ingenti saxorum
 mole, erecta campanilia multis admodum sacris pecuniis &
 eleemosynis profusis, quibus multi pauperes Christi, vera Dei
 templa & imagines, interea fame, siti, algore, & agitudine, e-
 gestateque periclitantia, rectius ædificari & sustentari potuis-
 sent, deberentque. Cæterum vero quantam perniciem hæc
 ars sæpissime adferat hominibus, ipse hostiles arces, bello-
 rumque machinæ, cataphractæ, scorpiones, basilistæ, cætera-
 que subvertendæ mortalium vitæ instrumenta, devicti horum
 ingenio populi testes sunt. Neque id in terra modo, quum et-
 iam naves, castrorum ac artium instar, fabricare docuerit;
 quibus periculosa maria non tam navigamus, quam habita-
 mus, & cum natura sua mille periculis nobis infesta sunt, his
 navigiis reddimus infestiora, in illis non secus, ac in solida
 terra latrocinantes, bellaque gerentes. Scripserunt de archi-
 tectura primus Agatarchus Atheniensis, postea Democritus &
 Anaxagoras, deinde Silenus, Archimæides, Aristoteles, Theo-
 phrastus

phraſtus, Cato, Varro, Plinius; demum Vitruvius, Nigri-
genuſ; ex recentioribus autem Leo Baptiſta, frater Lucas; Al-
bertus Duteruſ.

De Metallaria. CAP. XXIX.

Architecturæ quoque ſubefſt ars metallica, aſa revera non
modici ingenii. Primum ſiquidem ex telluris montium-
que ſuperficie, quæ quoquò loco venæ intus ſitæ ſint, quæ il-
larum extensiones, exituſ, fibræ, cognoscere docet; & quo-
modo excavatiſ terræ viſceribus, montium moles ſubſtruen-
dæ ſunt; de quibus ſcripſit apud veteres Strato Lampſacenuſ
librum, quem de Machiniſ metalliciſ intitulavit. Porro quem-
admodum ex erutiſ minerarum lapidibuſ igniſ liquamine
pura metalla excoquantur, eaque ſi mixta ſunt, à ſe invicem
diſcernantur, aut nulli, aut pauciſſimi haſtenuſ integre tradi-
derunt; ſorte quod ars hæc veluti mechanica & ſerviliſ, à do-
ctiſ quibuſque & liberiſ ingeniis deſpecta ſit. Verum cum ego
ante aliquot annos à Cæſarea Majeſtate aliquot mineris præ-
fectuſ eſſem, omnia quantum potui, indagatuſ, corpi de illiſ
ſpecialeſ librum ſcribere, quem adhuc uſque in manibuſ ha-
beo, continuo pro majore rerum notitia adaugens, & corri-
gens, ſperans me, quod tum ad metallorum inventionem, tum
cognitionem, tum venarum examinationem & conſtatio-
nem, montium que ſubſtructionem, & tractoriarum machi-
narum, cæterarumque artifiſia haſtenuſ incognita pertineat,
nihil omiſſurum. Hæc arte omneſ humanæ conſtant opes,
quarum avaritiæ tanta mortaleſ libido invaſit, ut vivi ad in-
feroſ uſque penetrent, & magna naturæ ruina in ſedibuſ ma-
nium quærant divitiæ, ut canit Ovidiuſ;

Itum eſt in viſcera terra,

Quaſq; recondiderat, ſtigila admovent uſbris,

Effodiantur opes irritamenta malorum;

Iamq; nocens ferrum, ferroq; nocentiuſ aurum

Prodiſerat, cuiuſ diraq; cupidinuſ tandem

Omne neſuſ fugere pudor, verumq; fideſq;

In quorum ſubièro locum fraudeſq; doliq;

Inſidiaq; & viſ, & amor ſcleratuſ habendi;

Et, ut aliuſ Poëta inquit;

Auro pulſa fideſ, auro venalia jura.

Peſſimuſ igitur vitæ ſceluſ invenit, quicuq; primuſ au-
riſ oditiſ, cæteraſque metallorum venæ reperit, & (ut ait Pli-
niuſ) tam to nocentiores fecerunt illi terras, ut non minus te-
merariæ

merarii sint, quam qui è profundo maris petunt margaritas. Inventum autem multis quidem, sed dissonantibus historio-graphis, attribuitur. Præcipue vero plumbum in insulis, quæ Cassiderites dicuntur, contra Celtiberiam sitis primo inventum tradunt, æs autem in Cyprio; ferrum in Creta; sed aurum & argentum apud Pangeum Thraciæ montem, demum orbem omnem infecerunt. Soli Scythæ, ut refert Solinus, usum auri & argenti damnaverunt, in æternum sese à publica avaritia abdicantes. De auri superfluitate apud Romanos olim veteri interdicto cautum erat, eratque lex censoria victimaliarum aurifodinæ, qua, ut ait Plinius, in Vercellenfi agro cavebatur, ne plus quinque hominum publicani haberent. Atque utinam homines eo studio ferrentur in cælum, quo scrutantur terræ viscera, sola divitiarum vena allekti, quæ beatum hominem adeo facere non possunt, ut multos admodum, idque non raro poeniteat insumptæ operæ.

De Astronomia. CAP. XXX.

Supremo hæc loco sese offert astrologia, quæ & astronomia, sed præcipue fallax, poetarumque fabulamentis multo nugacior, cujus magistri audaces profecto homines, & prodigiorum audaces, impia curiositate, pro eorum libito supra humanam formam, (tanquam Basilides hæretici Abraxas, fabricant orbes cælorum, siderum mensuras, motus, figuras, imagines, numeros. concentusque tanquam nuper è cælis delapsi, ac in illis aliquandiu versati, depingunt, quibus omnia stare, ac fieri atque sciri posse arbitrantur, de iis ipsis tamen admodum inter se diffidentes, contrarii & adhuc pugnantes, ut cum Plinio dicere non dubitem, hujus artis inconstantiam palam arguere, ipsam esse nullam; cum de ejus etiam principis aliter sentiunt Indi, aliter Chaldæi, aliter Egyptii, aliter Mauri, aliter Judæi, aliter Arabes, aliter Græci, aliter Latini, aliter antiqui, aliter recentiores. Nam de numero sphaerarum tractantes Plato, Proclus, Aristoteles, Averroes, ac omnes ferme ante Alphonsum Astrologi, præter paucos, octo duntaxat sphaeras numerarunt. Hermeten tamen & aliquot Babylonios dicunt Averroes & Rabbi Isaac nonum orbem posuisse; cui opinioni adhaeret Azarcheles Maurus, atque Tebith, & idem doctus Rabbi Isaac, & Alpetragus, quibus adstipulantur Albertus Teutonicus suo ævo, nescio quo facinore magnus, & omnes ætatum accessus & recessus probaverunt Juniores autem Astrologi nunc decem orbem censent, quos ipse Albertus

D 3

etiam

etiam Ptolomæum tenuisse putat. Averroes quoque novem illum censere arbitratur, cum tamen revera non plures octo adfirmet Ptolomæus. Sed & Alphonsus sequutus aliquando iudicium Rabbi Isaac cognomento Bazam, novem sphaeras tenuit; sed post quatuor annos ab editione Tabularum suarum, adhærens sententiis, Albuhasen Mauri, atq; Albategni, sese revocavit ad octo. Ipse etiam Rabbi, Abraam, Abenazra, & Rabbi Levi, ac Rabbi Abraam Zacutus, nullum orbem mobilem supra octavum esse autumant. Sed & de motu octavi orbis ac stellarum fixarum admodum inter se variant. Chaldaei namque, & Egyptii illum unica duntaxat latione ferri adfirmant, quibus assentiunt. Alpetragus, & ex recentioribus Alexander Aquilinus; ceteri autem Astronomi ab Hipparcho ad nostra usque tempora, illum pluribus moribus circumagi dicunt. Judaei Talmudistae illi duplicem motum assignant. Azarcheles atque Tebith, & Joannes de monte regio motum Trepidationis, quem dicunt accessus & recessus, super parvis circulis circa capita Arietis & Librae illi adscripserunt, sed in hoc à se invicem differentes quod Azarcheles ait, caput mobile à fixo non plus decem partibus distare posse; Tebith autem, non plus partibus quatuor cum decem & novem ferme minutiis; Joannes de Regio monte, non plus partibus octo, atque idcirco stellas fixas non semper ad eandem mundi partem vergi sed quandoque reverti unde ceperunt, arbitratur; sed Ptolomæus, Albategni, Rabbi Levi, Abenazra, Zacutus, & inter recentiores Paulus Florentinus, & Augustinus R. tius, mihi in Italia summa familiaritate devinctus, stellas juxta signorum successiones semper & continuo moveri affirmant. Recentiores autem astronomi triplicem octavae sphaerae motum attribuunt, unum proprium, quem Trepidationis diximus, qui in septem millibus annis semel compleatur; alterum, quem gyrationis dicunt, à nona sphaera, cujus circumvolutio non minus, quam quadraginta novem millibus annis finiatur; tertium à decimo orbe, quem vocant motum primi mobilis sive motum raptus, sive diurnum, qui intra diem naturalem ad principium suum quotidie revertitur. Præterea qui duplicem motum octavae sphaerae attribuerunt, non omnes inter se conveniunt, nam recentiores ferme omnes, & qui trepidationis motum admittunt, eam à superiori sphaera rapi argumentantur, sed Albategni, Albuhasen, Alfraganus, Averroes, Rabbi Levi, Abraam Zacutus, Augustinus R. tius motum diurnum, quem alii motum raptus putant, arbitrantur non esse alicuius sphaerae proprium, sed à toto fieri cœlo.

lo. Ipietiam Averroës ait, Ptolomæum in libro suo, quem Narrationum inscripsit, negare motum gyrationis, & Rabbi Levi ait, illum cum Averroë sensisse motum diurnum fieri à toto cœlo. Rursus nunc de mensura motus octavi orbis, & stellarum fixarum non magis conveniunt. Nam Ptolomæus arbitratur, stellas fixas moveri in centum annis uno gradu, Albategni hoc fieri contendit in sexaginta sex annis Ægyptiis: cui assentiunt Rabbi Levi, Rab, Zacutus, & Alphonsus in correctione Tabularum suarum. Azarcheles Maurus ait, in septuaginta quinque annis uno gradu moveri Hipparchus in septuaginta & octo Hebræorum plures, ut Rabbi Josue, Moyses, Maymonus, Rabbi Avenazra, & post illos Haly Benrodam, in septuaginta annis. Joannes de Monte regio in octoginta. Augustinus Ritus medium tenet inter opiniones Albategni & Hebræorum, sentiens stellas fixas unam cœli partem non citius, quam sexaginta sex, nec tardius, quam septuaginta annis moveri: sed & Rabbi Abraam Zacuti (ut narrat Ritus) restatur ex Indorum traditione, esse adhuc in cœlo duas stellas sibi diametraliter oppositas, quæ cursum suum contra signorum ordinem, non nisi in centum & quadraginta quatuor annis compleant. Ipse etiam Alpetragus arbitratur, esse adhuc in cœlis varios motus hominibus ignotos: quod si ita est, possunt & inibi esse stellæ & corpora, quibus motus illi conveniât, quæ aut cernere homines non possunt propter exuberantiam altitudinis, aut hactenus nulla adhuc artis observatione deprehenderunt: cui assentit etiam Phavotinus Philosophus apud Gellium in oratione adversus genetliacos. Restat igitur, nullum adhuc astronomum è cœlis descendisse, qui vel motum a planis verum certumq; nos docere potuerit, nec ipse etiam Martis verus motus hucusque cognitus fuit: quod etiam conqueritur Joannes de monte regio in epistola quadam ad Blanchinum, ejusdemque motus errorem etiam quidam Gulielmus de sancto Clodoaldo insignis astrologus, in suis observationibus ante ducentos & plures annos scriptum reliquit, nec posterorum quispiam hunc hactenus correxit. Quin & verum Solis ingressum in puncta æquinoctialia invenire impossibile est. quod Rabbi Levi multis rationibus probat. Sed quid dicemus de postea cōpertis, quomodo circa illa aberrarunt priores? Nam multi cum Tebith maximam solis declinationem continuo variari arbitrati sunt, cum tamen una semper mensura feratur: aliter tamen de illa opinatus est Ptolomæus, aliter compertum est per Albaten, Rabbi Levi,

Avenazram, & Alphonsum. Similiter etiam de motu solis & anni mensura, aliter illi compertū habent, quā Ptolomæus & Hipparchus tradiderunt. Similiter de motu augis Solis aliter Albatechni ac ceteri sentiunt. De cœli insuper imaginibus, ac stellarum fixarum considerationibus aliter Indi, aliter Ægypti, aliter Chaldæi, aliter Hebræi, aliter Arabes, aliter Timothæus, aliter Arsatilis, aliter, Hipparchus, aliter Ptolomæus, aliter recentiores tradiderunt. Transeo hic de cœli principio, dextro atq; sinistro, quam desipiunt, narrare: de quibus tamen S. Thomas Aquinas & Albertus Teutonicus, superstitiosi Theologi, dum aliquid seriò se dicere conarentur, nihil invenire potuerunt, quod ostenderent, nec ullus certè invenire poterit unquam. Quin & galaxias, hoc est lacteus circulus, quid sit, adhuc ab Astrologis ignoratur. Transeo etiam de excentricis, concentricis, epicyclis, retrogradationibus, trepidationibus, accessibus, recessibus, raptibus, cæterisque motibus, & motuum circulis, sermonem prorogare, cum omnia hæc non sint nec Dei, nec naturæ opera, sed Mathematicorum monstra, & fingentium nugæ, à corrupta Philosophia & Poëtarum fabulis derivata: quibus tamen, veluti rebus veris, & à Deo creatis, aut à natura firmatis, non pudet magistros illos tantum attribueri fidei, ut in has nugas, veluti causas, referant, quæcunque in istis sunt inferioribus, illosque confictos motus dicunt esse principia omnium motuum inferiorum. Astronomos istos Anaximenis serva non spernendo dicto opportunè castigavit. hæc enim consueverat unà cum herò Anaximene ambulare: qui cum quodam die sidera inspecturus, domo maturius exivisset, immemor situs loci: dum securius cœlum intuendo explorat astra, in subjectam cecidit foveam, dixitque tunc ancilla: Miror, here, qua ratione, quæ in cœlo sunt, præscire existimas, cum, quæ sunt ante pedes, nequeas prævidere. Legitur eadem faceta Thales Milesius ab ancilla Treffa correptus, Haud absimile de illis ait Tullius, inquit: Astrologi dum cœli scrutantur plagas, quod ante pedes est, nemo eorum spectat. Ego quoque hanc artem à parentibus puer imbibi: deinde non modicum temporis & laboris in ea amisi: tandem didici, totam hanc & omnem nullo alio fundamento inniti, nisi meris nugis & figmentis imaginationum, tædetq; & pœnitet insumptæ olim operæ, cuperemque omnem illius memoriam, & sumque expoliare, abjecique jamdudum ex animo, nec reassumerem unquam, nisi me potentum violentæ preces (qui solent nonnunquam ad indigna artificia etiam magnis,

magnis probisque ingeniis abuti) sæpe rursus impingere compellerent, suaderetque domestica utilitas me aliquando illorum frui debere stulticia, & nugæ tantopere cupientibus. nugis obsequi dico quidem nugis: quid enim habet Astrologia, nisi meras Poetarum nugas, & fabulas, portentosaque figmenta, quibus cælum ipsum refertissimum commentisunt? Neque vero ulli hominum generi plus inter se convenit, quam Astrologis cum Poetis, nisi quod de Lucifero, & Vespere inter se dissentiant, Poetis asserentibus, quo die Lucifer ante orientem Solem apparuerit, eodem occidentem Solem subsequi, quod eodem die fieri posse Astrologi negant fere omnes: præter illos, qui Venerem supra Solem locant, quia Stellæ, quæ longe posteriores sunt, nobis in ortu citius oriri, & in occasu ferius recidere videntur. Sed hanc Astrologorum de situ Stellarum, siue Planetarum discordiam, nisi nunc recordatus, præterissem, siquidem non tam Astrologorum, quam Philosophorum est. Nam Plato post Lunam, secundam sphaeram Solis locat, idem faciunt Ægyptii, inter Lunam & Mercurium Solem collocantes. Archimedes autem & Chaldæi Solem in ordine quartum collocant. Anaximander, & Metrodorus Chius, & Crates, Solem omnium supremum constitutum dicunt, post quem Lunam infra has cæteras errantes inerrantesque. Xenocrates omnes una eademque in superficie stellas moveri putat. Non minus de Solis & Lunæ, cæterarumque stellarum magnitudine & distantia discordant, nec ulla inter eos de cælestibus opinionum constantia, nec veritas: nec mirum id, cum cælum ipsum, quod scrutantur, omnium sit inconstantissimum, nugisque & fabulis repletissimum; nam ipsa duodecim signa, reliquæque & boreales, & australes imagines, non nisi fabulis in cælum ascenderunt, atque tamen in his fabulis vivunt, imponunt, lucrantur Astrologi. Poetis interim eorundem inventoribus egregie esurientibus.

De Astrologia judiciaria. CAP. XXXI.

Restat adhuc altera Astrologiæ species, quæ Divinatoriam vocant, seu Judiciariam, quæ agit de revolutionibus annorum mundi, de nativitatibus, de quæstionibus, de electionibus, de intentionibus, & cogitationibus, de virtutibus, ad omniū futurorum ét, vel divinæ providentiæ arcanarum dispositionum eventus prædicendos, evocandos, devitandos, vel repellendos. Hinc Astrologi cælorum siderumque effectus à remotissimis annis, ac ante omnem rei memoriam, aut Pro-

D s

methei

methei temporum, à magnis, ut ajunt, & ante diluvianis conjunctionibus nundinantur, omniumq; animantium, lapidum, metallorum, herbarum, & quæcunq; in his inferiorib. creata sunt, effectus, vires ac motus, ab his ipsis cœlis sideribusque defluere, omninoque dependere ac indagari posse affirmant: homines profecto increduli, nec minus impii, vel hoc unum non agnoscentes, quod Deus jam herbas, plântas, arbores, ante cœlos & stellas condiderat. Quin gravissimi quinq; Philosophi, ut Pythagoras, Democritus, Bion, Favorinus, Panætius, Carneades, Possidonius, Timæus, Aristoteles, Plato, Plutinus, Porphyrius, Avicenna, Averroes, Hippocrates, Galenus, Alexander Aphrodisius, præterea Cicero, Seneca, Plutarchus, & alii multi, qui ab omni arte, & sciëntia rerum causas scrutati sunt, nusquam nos in has Astrologicas causas remittunt: quæ etiam si causæ essent, tamen quia stellarum cursus, & earum vices non plane cognoscunt, quod omnibus sapientibus notissimû est de eorum effectibus certum judicium dare non possent. Nec vero defunt inter ipsos, ut Eodoxus, Archelaus, Cassandrus, Hychilax Halicarnassæus, peritissimi Mathematici & multi alii recentiores, gravissimiq; authores, qui fatentur, impossibile esse, posse quicquam certi de judiciorum sciëntia inveniri, cû propter innumeras cooperantes cum cœlo alias causas, quas simul attendere oportet, jubetq; sic et Ptolomæus: tum, quia obitant illis occasiones quamplurimæ, ut putà consuetudines, mores, educatio, pudor, imperium, locus, genitura, sanguis, cibus, animiq; libertas & disciplina, cum influxus illi non cogât, ut ajunt, sed inclinent. Præterea, qui judiciorum regulas perscripserunt, tam diversa plurimumq; pugnantia eadem de re statuunt, ut impossibile sit Prognosticatorê ex tot, tam variis, dissonisq; opinionibus aliquid certi posse pronunciare, nisi insit illi intrinsecus quispiam futurorum, occultorumq; sensus, ac prælagii instinctus, sive potius occulta & latens dæmonis inspiratio, quo inter hæc valeat discernere, seu alio quovis modo nunc illi, nunc alteri opinioni adhærere inducatur, quo instinctu si quis careat, is in Astrologicis judiciis (ut ait Hali) veridicus esse non potest; quare iam non tam arte, quam obscura quadam rerum sorte Astrologica constat prædictio; & sicut non arte, sed sorte ex ludorum codicillis versus exit non nunquam verum pronuncians. si etiam ex animo Astrologi non arte, sed sorte prodeût varicina; cui attestatur etiam Ptolomæus: Sciëntia, inquit, stellarum ex te & illis est, indicans futurorum occultorumq; prædictionem non tam esse ex observa-

servatione stellarum, quam ex animi affectibus. Nulla igitur
 est certitudo huius artis, sed convertibilis est ad omnia, secun-
 dum opinionem, quæ coniecturis, aut existimatione, aut im-
 perceptibili dæmonum afflatu, aut superstitiosa sorte colligi-
 tur. Nihil igitur aliud est hæc ars, quam superstitiosorum ho-
 minum fallax coniectura, qui ob multi temporis usum de reb.
 incertis scientiam fecerūt, in qua emungendæ pecuniæ gratia
 decipiant imperitos, atq; ipsi simul decipiantur. Quod si ars i-
 storum vera est, & ab illis intelligitur, unde tot & tanti errores
 ebulliunt in eorū Prognosticationibus? sin minus nonne fru-
 stra, & stulte, & impie de rebus nullis, aut non intellectis, sciē-
 tiam profitentur? Sed cautiores illorum de futuris non nisi
 obscura pronunciant, & quæ ad omnem rem, & tempus, & prin-
 cipem, & nationē adplicari possunt, ambigua Prognostica ar-
 tinciosa veritate confingunt. Postea vero quam aliquid horum
 acciderit: tunc illius colligunt causas, atque post factum vetera
 vaticinia novis rationibus stabiliunt, ut videantur prævidisse,
 quemadmodum somniorum interpretes, ubi somnium viderint,
 nihil certi intelligunt: ubi autem post aliquid eis evenerit,
 tunc ad id, quod accidit, aptāt etiam somnium visum. Præter-
 ea cum impossibile sit, in tanta stellarum varietate non semper
 invenire quasdam bene, quasdam male positas, occasionem capi-
 unt ex his dicendi quod volunt: & quib. volunt vitam, salu-
 rem, honores, opes, potentiam, victoriam, sanitatem, sobolem,
 amicos, conjugia, vel sacerdotia, magistratus, similiaq; prædi-
 cunt. Quod si quib. sint male propitii, iis mortes, suspendia,
 dedecora, clades, exilia, orbitates, languores, calamitatesque
 renunciant. non tã ex scelerata arte, quã ex sceleratis affectib.,
 huic impiæ curiositati credulos homines pertrahentes in exitiū,
 populos ac Principes sæpe funestis seditionib. ac bellis in-
 ter se committentes. Quod sicū Prognosticis illorum fortuna
 concidat, ut inter tot ambigua, unum aut alterum verum e-
 venerit, mirum, quam tunc cristas efferunt, quam id insolenti-
 ssime prædicant. Quod si assidue mentiuntur, convincantur
 mendacii, id tunc excusant blasphemia, vel mendacium men-
 dacio regunt, inquentes: Sapientem dominari astris, cum re-
 vera nec astra sapienti, nec sapiens astris sed utrisque domine-
 tur Deus: aut ajunt, Ineptitudinem recipientis cœlestibus in-
 fluxibus obstitisse, ulteriorem autem fidem requiruntibus ira-
 scentur, & inveniunt circulatores illi interim principes & ma-
 gistratus, qui illis credant omnia, ac ornent publicis stipēdiis,
 quum revera nullum genus hominum Reipu. sit pestilentius,
 quam

quàm istorum, qui ex astris, ex inspectis manibus, ex somniis, consimilibusque divinationum artificiiis futura pollicentur, & vaticinia spargunt, homines insuper & Christo, & omnibus in illum credentibus semper offensi: de quibus Cornelius Tacitus conqueritur, Mathematici, (sic enim eos vulgo nominant) inquit, genus hominum Principibus insidum, credentibus fallax, à civitate nostra semper prohibentur, sed expelluntur nunquam. Quin & Varro, author gravis, omnium superstitionum vanitates ex Astrologiæ sinu profluxisse testatur. Erat enim in Alexandria vestigal, quod Astrologi persolvebant, blacenominon, à stultitia sic nuncupatum, quia ex ingeniosa stultitia quæstum facerent, nec, nisi stulti & temerarii homines illos consulere soleant; quippe si ab Astris est hominum vita atq; fortuna, quid timemus, quid sollicitamur? quin Deo hæc & cœlis, qui nec errare, nec malum agere possunt, relinquamus atq; homines cum simus, non plus, quam oportebat, ultra vires nostras altum, sed humana duntaxat sapiamus; quin & Christiani cum simus, Christo linquamus horas, & momenta Deo Patri, qui ea posuit in sua potestate. Quod si vero vita nostra atq; fortuna ab Astris non sunt, nonne in vacuum currit omnis Astrologus? Sed est hominum genus adeo timidulum, credulumque qui tanquam pueri ad lemurum fabulas plus timent, creduntq; tam ea, quæ non sunt, quam ea, quæ sunt, atq; quod est minus possibilis, hanc eo timent magis, atque quo est verisimilis minus, hanc eo firmius credunt; qui profecto, si non essent Astrologi & divinatores, perirent fame, atq; horum stulta credulitas per æteritorum oblita, præsentium negligens, in futura præceps. sic deceptorib; illis faveret, ut cum in cæteris hominibus uno mendacio tam suspecta fides reddatur dicentis, ut reliqua omnia vera obscurentur, contra in his mendaciorum magistris una fortuita veritas etiam publicis mendaciis faciat fidem. Quib; profecto, qui maxime confidunt, maxime omnium redduntur infeliciissimi, ut solent superstitione illæ nugæ perniciem suis adferre cultoribus, quod in Zoroaste, Pharaone, Nabuchodonosor, Cæsare, Crasso, Pompejo, Dejotaro, Nerone, Juliano apostata testatur antiquitas, ut his nugis fuere deditissimi, sic earundem confidentia perire infeliciissimi, & quibus læta cuncta promiserant Astrologi, mœsta proveniunt omnia, ut Pompejo, Crasso, & Cæsari, quibus neminem eorum, nisi jam senem, nisi domini, nisi cum gloria morituum promiserunt, attamen quisque eorum male & immature periit. Bertinax profecto & præposterum

Acrota hominum genus, futura se perficere qui profiteantur,
 presentium & praesentium ignari: & cum omnibus omnia
 occultissima se docturos profiteantur, quid in propria domo,
 quid in cubiliis suis fiat, sepius nesciunt: cuiusmodi astro-
 logus Michael Angelicus hoc epigrammate perpulchro ta-
 xavit:

Astra tibi aethereas pendunt sese omnia vati.

Omnibus & quae sunt facta futura, movent.

Omnibus tibi necor quod se tua publicas, id eo

Astragiles videntur omnia, nulla movent.

Saturnus procul est, jamq; olim tacuit, ut ajunt,

Nec prope decernens a puero lapidem;

Luna verecundis formosa intedit ocellis,

Nec nisi virginem virgo videre potest.

Iuppiter Europem, Martem Venus, & Venerem Mari.

Daphnem Sol, Hercen Mercurius recolis.

Hinc factum astrologe est, tua cum capis uxor amantes,

Sydera significem ut nihil inde tibi.

Prætereaquam inter se de his ipsis judiciorum regulis dis-
 sentiant Judæi, Chaldaei, Ægyptij, Persæ, Græci, Arabes, om-
 nibus notum est, & quomodo omnem antiquorum astrolo-
 giam abjicit Ptolemæus, & hunc ut defendit Abenrodam, ita
 lacescit Albumasar, atque omnes hos lacerat Abraam Abena-
 zara Hebraeus, denique Dorotheus, Paulus Alexandrinus, E-
 phraïon, Maternus, Aomar, Tebit, Alchindus, Zahel, Mes-
 saballa, & fere omnes alii aliter sentiunt & opinantur, & cum
 quæ dicunt, probare verâ nequeunt, sola experimenti ratio-
 ne sese tuentur, nec super ea quidem omnes unanimiter con-
 veniunt, neq; minus de domorum proprietatibus, ex quibus
 omnium eventuum prædictionem venantur, discrepant; quæ
 aliter assignat Ptolemæus, aliter Heliódorus, aliter Paulus, a-
 liter Manlius aliter Maternus, aliter Porphyrius, aliter Aben-
 ragel, aliter Ægyptij, aliter Arabes, aliter Græci & Latini, ali-
 ter veteres, aliter recentiores. Quandoquidem etiam initia
 finesq; domorum, quonam modo constituere oporteat, inter
 eos nondum liquet, cum hæc aliter fabricant antiqui, aliter
 Ptolemæus, aliter Campanus, aliter Joannes de Regio mon-
 te; unde fit, ut suis ipsimet observationibus sibi fidem adi-
 mant, cum locis eisdem diversi diversas adscribunt proprie-
 tates initia atq; fines. Impium hominum genus, qui quæ so-
 lius Dei sunt, tribuunt astris, & nos liberos natos, siderum ser-
 vos faciunt, & cum sciamus Deum creasse omnia bona, illi
 stellas

stellas aliquas malevolas & scelerum authores & malorum influxuum tradunt, non absq; maxima Dei coelorumq; injuria, statuentes, in coelestibus, in illo divino senatu mala & scelera facienda decerni, & quicquid à nobis voluntatis culpa perpetratur, quod vitio materiæ in natura præter ordinem accidit, totum imputant syderibus. Jam vero & hæreses, & infidelitates perniciosissimas docere non verentur, videlicet dum domū prophetiæ, vim religionum, arcana conscientiæ, imperium in demones, virtutem miraculorum, efficaciam supplicationum, futuræ vitæ statum omnia pendere ab astris, ab illis largiri, ex illis cognosci impietate meritate fatentur. Dicunt enim, ascendentē Geminorum sydere, idque Saturno Mercurioq; sub Aquario junctis, in nona cœli plaga nasci Prophetam: ideoque Christum Dominum tot claruisse virtutibus, quia eo in loco Saturnum habuerit in Geminis. Religionum etiam sectas, quibus Jovem præcipuum præficiunt patronum, per cæterarum stellarum commixtiones distribuunt, ita ut Jupiter ille cum Saturno religionem faciat Judæorum, cum Marte Chaldæorum, cum Sole Ægyptiorum, cum Venere Saracenorum, cum Mercurio Christianorum, cum Luna eam, quam futurā dicunt Antichristi: atque Moysen Judæis sabbathi diem ex astrologicis rationibus instituisse religiosum, ideoque errare Christianos, qui diem sabbathi Judæorum ritu operibus vacantes non feriantur, cum sit illa dies Saturni: Fidelitatem autem cujusq;, cum ad homines, tum ad Deum, professamque religionem, conscientiæ etiam arcana à parte solis, ac tertia, nona, undecimaq; cœli domiciliis deprehendi posse putant, prænoscentisq; hominum cogitationibus, & ut ajunt, intentionibus multi multas admodum regulas tradunt, ipsisq; divine omnipotentis miraculosis operibus, puta universalis diluvii, & datæ per Moysen legis, ac Virginis puerperio, coelestium configurationes causas præficiunt, ac Christi redemptricem humani generis mortem, Martis opus fuisse fabulantur. Quin & Christum ipsum in miraculis suis horarum electione usum, quibus illum Judæi lædere non possent, dum ascenderet Hierosolymam: ideoq; vetantibus discipulis dixisse: Nonne duodecim horæ sunt diei? Dicunt præterea, si cui Mars in nona cœli domo feliciter locatus fuerit, hunc demones ab obsessis sola præsentia expulsum: qui vero Luna atque Jove cum capite draconis in medio cœli junctis, Deo supplicaverit, omnia illum quæcunq; petierit impetraturum: porro futuram vitæ felicitatem à Jove Saturnoque largiri. Quod si quis Saturnum

turnum in Leone feliciter constitutum habuerit in Genesi, ejus animam post hanc mortalem vitam innumeris angustiis liberatam, ad cœlum & originis suæ primordia, applicatam diis, transituram. Atq; tamen istis execrandis nugis, perniciosissimisque hæresibus, Petrus Apponensis, Rogerius, Bacon, Guido Bonatus, Arnoldus de Villa nova, philosophi: Alyacensis Cardinalis & Theologus, & pleriq; alii Christiani nominis doctores, haud absq; hæreseos infamia subscribunt, & sese vera hæc expertos esse testari atq; tueri audent. Scripsit autē adversus Astrologos recentioribus annis duodecim libris Joannes Picus Mirandula, copia tanta, ut vix ullum perierit argumentum: tanta autem efficacia, ut hætenus nec Lucius Balandinus acerrimus Astrologiæ propugnator, nec alius quisquā hujus artis defensor, hanc ab adductis à Pico rationib. potuerit salvare. Is n. probat validissimis argumentis, illam non hominum, sed malorum dæmonum fuisse inventum quod idem etiam Firmianus ait, per quam illi omnem Philosophiā, medicinam, leges atque religionem in humani generis exterminium nisi sunt abolere. Nam primum quidem religioni fidem adimit, miracula extenuat, providentiam tollit, dum omnia constellationum vi provenire, & à syderibus fatali necessitate pendere docet: insuper vitiis patrocinator, excusans quasi cœlitus in nos descendentes, bonas quasq; artes contaminat atque evertit, in primis Philosophiam, rerum causas à veris rationibus ad fabula traducens, deinde Medicinam à naturalibus efficacibusque remediis ad vanas observationes, perversasque & corpori & animo exitiales superstitiones convertens. Porro leges, mores, & quasunque humanæ prudentiæ artes in totum pessundans, cum quo tempore, qua ratione, quibus mediis quid agendum, sola Astrologia consuleretur, solaque vitæ & morum & rei publicæ & privatæ sceptrâ teneret, tanquam de cœlo omnium trahens auctoritatem, vanaq; putarentur cætera omnia, quæ hanc non agnoscerent patronam. Dignissima profecto ars, quam olim et dæmones profiterentur in fallaciam hominum, & in injuriam divinitatis. Jam vero & Manichæorū hæresis arbitrii libertatem in totum tollens & auferens, non aliunde emanavit. quā ex astrologorum de fato falsa opinione atq; doctrina. Ex eodem fonte & Basilidis hæresis emanavit, qui trecentos sexaginta quinque cœlos, per successionem & similitudinem ab invicem factos pronuntiavit, & horum ostensionem esse numerum dierum anni, atque singulis eorum certa principia, & virtut-

virtutes, & angelos assignans, atque illis nomina adfingens; esse autem omnium principem Abraxas, quod nomen juxta Græcam literaturam, continet in se tercentum sexaginta quinque, quot videlicet sunt illorum cœlorum locales positiones ab illo committæ. Hæc ideo narrata sunt, ut cognoscatis, Astrologiam etiam hæreticorum progenitricem esse. Porro Astrologiam hanc divinatoriam, sicut splendidissimi quique explodunt Philosophi, sic Moyses, Esaias, Job, Jeremias, cæterique antiquæ legis detestantur Prophetæ, & à Catholicis Doctoribus Augustinus, illam, à Christiana religione expellendam censet. Hieronymus hanc Idololatriæ genus esse disputat. Rident eam Basilus & Cyprianus, refutant Chrysostomus, Eusebius & Lactantius; invehuntur Gregorius, Ambrosius, atque Severianus, sanctumque Toletanum Concilium eam prohibere atque damnat; etiam in synodo Martini, & abs Gregorio juniore, & Alexandro tertio Pontificibus anathematizata, & à civilibus Imperatorum legibus punita. Apud veteres Romanos sub Tiberio Vitellio, Diocletiano, Constantino, Gratiano, Valentiniano, Theodosio Imperatoribus urbe prohibita, ejecta atque punita; ab ipso etiam Justiniano capitis supplicio percussa; quod ex Codice ejus manifestum est.

De Divinationibus in genere. CAP. XXXII.

ADmonethic locus etiam de cæteris divinationum artibus adicere, quæ non tam observatione cœlestium, quam rerum inferiorum quandam cœlestium umbram & imitationem habentium, vaticinia præbent, ut illis intellectis melius cognoscatis, hanc astrologicam arborem, de qua tales fructus descendant, atque abs qua velut Lernæa hydra, multorum capitum fera generata est. Inter artes itaque ad divinandum quæstum properantes, physiognomia, metoposcopia, chiromantia, (de qua etiam supra diximus) aruspicia, speculatoria, & onirocritica; quæ est somniorum interpretatio, ac furentium oracula hic sedem sibi vindicarunt. Omnia autem hæc artificia nullius solidæ doctrinæ sunt, nec ullis certis rationibus constant, sed de rebus occultis, aut fortuita sorte, aut spiritus agitatione, aut apparentibus quibusdam conjecturis inquirunt, quæ ex quotidianis & longi temporis sumptæ sunt observationibus. Solent enim omnes illæ divinationum prodigiosæ artes, non nisi experientiæ titulo se defendere & se obiectuum vinculis extricare, quoties aliquid supra fidem ac præ-

ac præter rationem doceant polliceamurque de quibus omnibus sic in lege præceptum est. Non inveniatur in te, qui collustrer filium, ducens per ignem, & ariolos sciscitetur: aut observet somnia atque auguria: nec sit maleficus, nec incantator, quoniam hæc abominabitur Dominus.

De Physiognomia. CAP. XXXIII.

Hæc totius corporis inspectione, quæ sunt animæ & corporis affectiones, quæ hominis fortuna, probabilibus signis se assequi posse præsumit, quatenus hunc Saturnium aut Jovistâ, illum Martium aut Solarem, alterum Venereum, Mercurialem, aut Lunarem pronunciat: & ex corporis habitudine illorum horoscopia colligit: ex affectibus paulatim (ut ajunt) ad causas videlicet astrologicas transcendens, ex quibus postea iugatur, quicquid lubet.

De Metoposcopia. CAP. XXXIV.

Metoposcopia autem ex solius frontis inspectione omnia hominum initia, progressus & fines sagacissimo ingenio ac docta experientia se præsentire jactat, ipsa se etiam Astrologiæ alumnam faciens.

De Chiromantia. CAP. XXXV.

Chiromantia autem in sola manus pro numero planetarum septem montes effingit: atque ex lineis, quæ ibi conspiciuntur, quæ hominis complexio, qui affectus, quæ vita, quæ fortuna, sese posse cognoscere arbitratur per linearum harmonicam correspondentiam, cœu per cœlestia quædam stigmata nobis à Deo & natura illic impressa, & quæ Deus, auctore Job, posuit in manibus hominum, ut inde noscat unusquisque opera sua, quamvis revera divinus propheta illic non de chiromantica vanitate, sed de arbitrii libertate locutus fuerit. Præterea tventur se prædicti divinatores, quod licet non per rerum causas, tamen per signa ab eisdem, similibusve causis impressa, quæ semper sint eadem rebus eisdem, similiaque similibus de effectibus possent judicare: dicuntque: iis artibus usum quondam Pythagoram, qui adolescentum mores, naturas, ingenia, ex oris & vultus, totiusq; corporis filo ac habitu conjectabatur: quemque idoneum judicabat, hunc in disciplinam recipi jubebat. Idem consuevisse Pharaotem Indorum regem, narrat Philostratus: verum harum omnium artium errorem non alta ratione nobis impugnare necesse est,

nisi ea ipsa, quod deficiunt videlicet omni ratione. Scripserunt tamen de istis p̄simulti ex antiquis viri gravissimi, Hermes, Alchindus, Pythagoras, Pharaotes Indus, Zophyrus, Helenus, Ptolemæus, Aristoteles, Aspharabius : præterea Galenus, Avicenna, Rasis, Julianus, Maternus, Loxius Phylemon, Palæmon Constantinus, Africanus: ex Romanis deniq; Principibus, L. Sylla, & Cæsar dictator ejus studiosissimi fuere. Ex posterioribus verò Petrus Apponenfis, Albertus Teutonicus, Michaël Scotus, Antiochus Bartholomæus, Coclitis, Michaël Zavarola, Antonius Cernifonus, Petrus de Arca, Andreas Corvus, Tricassius Mantuanus, Joannes de Indagine, & pleriq; alii illustres Medici: omne, tamen ultra conjecturas, & experientię observationes tradere queunt nihil. Non esse autem conjecturis illis, & observationibus ullam veritatis regulam, ex eo manifestum est, quia figmenta sunt voluntaria, & super quibus ipsi etiam æqualis doctrinæ, & autoritatis illarum Doctores non concordant. Quare vehementer delirant, errantque omnes, qui per hæc signa, ultra corporis complexionem, & naturæ dispositionem, mores quoque ipsos & fortunæ, animique affectus prædicere volunt: quod in Zopyri iudicio de Socrate, satis comprobatum est. Nec vobis fidem faciat, quod Appion Grammaticus scriptum reliquit, Alexandrum quendam tam disertè imaginum similitudines pinxisse, ut ex his Metoposcopus futuræ aut præteritæ mortis annos dixerit: quod quidem posse iis artibus sciri, non tam incredibile est, quàm impossibile: sed solet hoc nugivendum hominum genus, instinctu malorum dæmonum sic delirare, trahentium illos ab errore in superstitionem, & ab hac paulatim in infidelitatem.

Iterum de Geomantia. CAP. XXXVI.

Geomantia etiam (de qua & in Arithmetica locuti sumus) quæ projectis punctis, vel casu, vel vi quadam deductis, ex quibus per pares & impares numeros, figuras quasdam cœlestibus attributas componit, per quas divinatur, idcirco omnes illius scriptores Astrologiæ filiam testantur. Est & alia Geomantiæ species, quam Almadal Arabs introducit, quæ ipsa per conjecturas quasdam à similitudinibus sumptas ex terrę crepitu, motu, scissura, tumore, vel sponte, vel ab æstu & caumate, aut tonitruis provenientius divinatur, quæ ipsa etiam inani Astrologiæ superstitione fulcitur, horas, & lunctiones, & syderum ortus, figurasque coobservans.

De Aru-

De Divinativa. CAP. XXXVII.

Augurium vero, cujus multæ admodum sunt species, ars ipsa pristinis temporibus in magna observatione fuit, ac tanta, ut nihil eorum, quæ ad publica, vel ad privata pertinerent, inauspicatè perlicerint. Hæc ars antiquissima est, ut tradit Pompeius Lætus, à Chaldeis ad Græcos, apud quos Amphiaræus Tyresias, Mopsus Aphilotès, & Calchas summi augures habiti sunt, à Græcis ad Hertruscos venit, ab illis ad Latinos. Et ipse Romulus augur fuit, & magistratus instituit auguriis confirmari: & Dionysius tradit antiquam augurandi artem fuisse, etiam Aboriginum: & Ascanium, priusquam aciem contra Mezentium educeret, augurium captasse: quod ubi felix conspexit, pagaverit, atque vicit. Denique Phrygi, Pisidæ, Cilices, Arabes, Umbri, Tusci, & multi alii populi auguria secuti sunt. Lacedæmonii etiam Regibus suis augurem affessorum dederunt, & publico interesse concilio voluere & apud Romanos augurum collegium. Huic arti fidem fecerunt, qui docuerunt, à cælestibus corporibus quadam præfagiorum lumina super animantia quæque in hæc inferiora descenderet velut signa quadam in eorum motu, situ, gestu, incessu, volatu, voce, cibo, colore, opere, eventu constituta, quibus tanquàm insita quadam vi occulta, & tacito quodam consensu cum cælestibus corporibus, quorum viribus afficiuntur, sic conveniant, ut possint omnia hæc præfagire, quæcunque cælestia corpora cogitarunt facere. Ex quo patet, hæc divinationem non nisi conjecturas sequi, partim à siderum, ut ajunt, influentiis, partim à parabolicis quibusdam similitudinibus sumptas, quibus nihil est fallacina. Quare ridet eam Panætius, & Carneades, Cicero, Chrysippus, Diogenes, Antipater. Josephus, & Philo: damnant Lex & Ecclesia. Atque hujuscemodi sunt illa Chaldeorum, Ægyptiorumque mysteria, quæ quondam Hertrusci, deinde Romani, & hodie adhuc supersticiosum hominum vulgus, velut oracula adorant.

De Speculatoria. CAP. XXXVIII:

Ex eodem fundamento prodit Speculatoria, quæ fulminum, & signorum, cæterarumque elementorum impressiones, in super ostentis, portentis, prodigiis interpretatur, non tamen alia via, quàm conjectura & similitudinis, quam equidem plurimum errare manifestum est, quòd hæc omnia naturalia opera sunt, non prodigia.

Accedit Onirocritia, quæ est ſomniorum interpretatio, quorum interpretes propriè Conjectores vocantur: quemadmodum canit Euripides:

Qui bene conjectas, te vates optimus eſto.

Cui artificio etiam, & quidem magni Philoſophi haud parum tribuerunt, præcipuè Democritus, Ariſtoteles, & ejus ſectator Themiftius, atque Syneſius Platonicus, ſic innitentes exemplis illis ſomniorum, quæ caſus aliquis vera fecit, ut inde nihil fruſtrâ ſomniari ſuadere conentur. Dicunt enim, quod quemadmodum coeleſtis influxus in corporali materia formas producat diverſas, ſic ex eiſdem influxibus in potentia phantaſtica, quæ organica eſt, phantaſmata imprimi cœleſti diſpoſitione; effectui cuiſpiam producendo conſentanea: maximè verò in ſomniis, quia animus tunc à corporeis, exterique curis relaxatus, liberius divinos illos ſuſcipit influxus: unde multa dormientibus in ſomniis innotescunt, quæ latent vigilantes. Hac itaque poſſiſſimùm ratione iſtis ſomniis veritatis opinionem conciliare nituntur. De cauſis tamen ſomniorum tam intrinſecis quàm extrinſecis, non omnes in unam ſententiam conveniunt: nam Platonici illas reſerunt in ſpecies & notiones animi concretas. Avicenna in intelligentiam ultimam moventem lunam, medio illius luminis, quo irradiatur phantaſia hominum dum dormiunt. Ariſtoteles reſert in ſenſum communem, ſed phantaſticum. Averroës in imaginativam. Democritus in idola à rebus decifa, Albertus in influxu ſuperiorum, mediis tamen quibuſdam ſpeciebus, quæ continuo deſluunt à cœlo: medici in vapores & humores hac reſerunt: alii in affectus & curas vigilæ: aliqui Arabes in potentiam intellectualem: alii dicunt à potentiis animæ, & influxu cœli & ſimulachris ſimul dependere: Astrologi illa à ſuis conſtellationibus cauſari volunt: alii cauſas illorum in aëtem circumdantem penetrantemque reſerunt. Scripſerunt præterea de ſomniorum interpretatione Daldianus & Arthemidorus, & circumferuntur libri ſub Abraham nomine, quem Philo in libris de Gigantibus, & de civili vita aſſerit ſomniorum ſolutiones primum adinveniffe, & alii ſub Salomonis & Danielis nominibus in hanc rem conficti, in quibus de ſomniis nihil niſi mera ſomnia traduntur. Sed ipſe M. Tull. in ſuis divinationum libris adverſus hanc vanitatem, eorumque ſtulticiam, qui ſomniis fidem habent, validiſſimis rationibus diſputat, quæ hic enumerare omitto.

De Fu-

SED (quod sæpe præterieram) istis somniatoribus eos etiam adnumeremus, qui furentium vaticiniis divinitatis fidem præbent, eosque qui & præsentium notitiam, & præteritorum memoriam, omnemque humanum sensum perdiderunt, divinam futurorum præscientiam affectos putant, & quæ sapientes, vigilantibusq; nesciunt, videre insanos, & dormientes, ac si plus, quàm sanis, vigilantibus, intelligentibus & præmeditantibus, Deus sit propinquior: infelices profecto homines, qui his vanitatibus credunt, illisque imposturis obediunt, qui huiusmodi pascunt artifices, illorumq; ventri ingenia sua, suamque fidem submittere. Quid namque aliud putabimus furorem, quàm alienationem humani animi, ab ipsis malis demonibus exagitati, aut per astra, aut per inferiora instrumenta ab immundis spiritibus deducta? quod ita expressisse videtur Lucanus, dum inducit Arvum Thulscum vatem:

*Fulminibus electum motus, venasq; calentes
Fibrarum, & motus errantis in aëre pennæ.*

Post lustratam urbem, post mactatam victimam, post inspecta exta, tandem figulum in hæc verba protulisse sententiam:

*Quod cladis genus, o superi, qua pesto paratis
Sævitiæ? extremi multorum tempus in unum
Convulsa dies, summo si frigida celo
Stella vocans nigros Saturni accenderet ignes,
Dencalioncos fudisset Aquarian imbres,
Totaq; diffuso lasuisses in aquas tellus,
Si sævum radius Nemanus Phæbo Leonem
Nunc premeres, toto fluerent incendia mundo,
Successusq; tuis flagrasset curribus asher,
Hi cessant cogens, Tu qui flagrante minaces
Scorpion incendis, cauda Chelæq; peroris,
Quid tantum Gradus parat? nam mihi in alto
Iupiter occisa premittit, Venoriq; salubre
Sidera habes, metusq; color Cyllenius hæret,
Et caelum Mars solus habet, cum signa meatus
Deservere sua, mundaq; obscura feruntur,
Eussiferi nimium fulget latus Orionis,
Luctantes armorum rabies, ferriq; potestas
Confundet ius omne manu, sceleriq; nefando
Munus eris virtus, multosq; exilis in quos.*

Omnis itaque hæc divinationum artificia in ipsa Astrologia suas radices & fundamenta habent. Nam sive corpus, vultus,

manus, inspecta sint, sive somnium, sive prodigium visum sit, sive auspiciū, sive furor afflaverit, cœli figuram erigendam consulunt, ex cujus indiciis, unā cum similitudinum, signorumque conjecturis significatorum venantur opiniones: ita divinationes omnes Astrologiæ artem usumque sibi deponunt, ut hanc veluti clavem, ad omnium arcanorum notitiam necessariam fateantur. Quare omnes hæ divinationum artes quantum absint à veritate, palam sese offerunt ex eo, quod principiis utantur tam manifestè falsis, ac Poëtica temeritate confictis: quæ cum nec sunt, nec fuerunt, nec erunt unquam, tamen causas & signa eorum esse solent, quæ sunt rerum eventus, contra apertam veritatem in illa referentes.

De Magia in genere. CAP. XLI.

EXigit etiam hic locus, ut de Magia dicamus: nam & ipsa cum Astrologia sic conjuncta, atque cognata est, ut, qui Magiam sine Astrologia profiteatur, is nihil agat, sed tota aberraret via. Suidas Magiam à Magis, & nomen, & originem traxisse putat. Communis opinio est, nomen esse Persicum, cui adstipulantur Prophyrius, & Apuleius, & significare eorum lingua idem, quod sacerdotem, sapientem, sive Philosophum. Magia itaque omnem Philosophiam, Physicam & Mathematicam complexa, etiam vires religionum illis adjungit: hinc & Goëtiā, & Theurgiam in se quoque continet. Quæ de causa Magiam plerique bifariam dividunt, in naturalem videlicet & cæremonialem.

De Magia naturali. CAP. XLII.

Naturalem Magiam non aliud putant, quàm naturalium scientiarum summam potestatem, quam idcirco summam Philosophiæ naturalis apicem, ejusque absolutissimam consummationem vocant: & quæ sit activa portio Philosophiæ naturalis, quæ naturalium virtutum adminiculo, ex mutua earum, & opportuna applicatione opera edit, supra omnem admirationis captum. Magia Æthiopes maxime & Indi utebantur, ubi herbarum & lapidum, cæterorumque ad id spectantium facultas suppetebat. Ejus meminisse volunt Hieronymum ad Paulinum, ubi ait, Apollonium Tyanæum fuisse magum seu Philosophum, ut Pythagorici. Ejus etiam generis fuisse Magos, qui Christum natum muneribus invisentes adoraverunt, quos Evangeliorum interpretes exponunt Chaldæorum Philosophos: quales fuere Hiarchas apud Brachmanas, Tespion apud

apud Gymnosophistas, Budda apud Babylonios, Numa Pompilius apud Romanos, Zamolxides apud Thracas, Abbaris apud Hyperboreos. Hermes apud Egyptios, Zoroastes Ormazdismus apud Persas. Nam Indi, & Aethiopes & Chaldaei, & Persae hac maxime præcellere Magia; qua idcirco (ut narrat Plato in Alcibiade) imbuuntur Persarum regum filii, ut ad modum Reipublicæ imaginem, suam & ipsi Rempublicam administrare, distribuereque condiscant; & Cicero in Divinationem libris ait. neminem apud Persas regno potiri, qui prius Magiam non didicerit. Magia itaque naturalis ea est, quæ rerum omnium naturalium atque cælestium vires contemplata, earundemque sympathiam curiosa indagine scrutata, reconditas ac latentes in natura potestates ita in apertum producit; inferiora superiorum dotibus tanquam quasdam illecebras sic copulans per eorum mutuam applicationem adinvicem, ut exinde stupenda sæpè consurgant miracula, non tam arte quàm natura, cui se ars ista ministram exhibet hæc operanti. Nam Magi, ut naturæ accuratissimi exploratores, conducentes ea, quæ à natura præparata sunt, applicando activa passivis, sapientissime ante tempus à natura ordinatum effectum producunt, quæ vulgus putat miracula, cum tamen naturalia opera sint interveniente sola temporis præventionem; ut si quis in mente Martio rosas producat, & maturas uvas, aut satas fabas, vel petroselinum intra paucas horas exerescere faciat in perfectam plantam, & iis majora; ut nubes, pluvias tonitrua & diversorum generum animalia, & rerum transmutationes quam plurimas, cujusmodi multas fecisse se jactat Rogerius Bacon pura & naturali Magia. Scripserunt de illius operibus Zoroastes, Hermes, Euanthes rex Arabum, Zacharias Babylonius, Joseph Hebraeus, Bocus, Aaron, Zenotenus, Kirannides, Almadel, Thetel, Alchindus, Abel, Ptolemæus, Geber, Zabel, Nazatabub, Tebith, Erith, Salomon, Astrophon, Hipparchus, Alcxæon, Apollonius, Tryphon, & plerique alii, quorum aliqua opera adhuc integra, & pleraque fragmenta adhuc extant, & ad manus meas aliquando pervenerunt. Ex recentioribus vero scripserunt in naturali Magia pauci, & illi quidem pauci, ut Albertus, Arnoldus de Villa nova, Raymundus Lullus, Bignon, & Aponus, & author libri ad Alphonsum, sub Piccolomini nomine editus, qui tamen unà cum naturali Magia plurimum superstitionis admiscet: quod quidem fecerunt & alii.

De Magia Mathematica. CAP. XLIII.

Sunt præterea alii naturæ sagacissimi æmulatores, inquisitores q; audacissimi, qui absq; naturalibus virtutibus ex solis mathematicis disciplinis, adscitis cœlorû influxibus, sese naturæ operum similia producere posse pollicentur, ut corpora euntia vel loquētia, quæ tamen non habeant virtutes animalis: qualis fuit columba Archytæ lignea, quæ volabat: & statua Mercurii, quæ loquebantur, & caput æneum ab Alberto Magno fabricatum, quod locutum perhibent. Excelluit in istis Boetius vir maximi ingenii, & multiplicis eruditionis: ad quem de istiusmodi scribens Cassiodorus. Tibi, inquit, ardua cognoscere, & miracula monstrare propositum est: tuæ artis ingenio metalla mugiunt. Diomedes in ære gravius buccinatur, æneus anguis insibilat, aves simulatæ sunt, & quæ vocem propriam nesciunt habere, dulcedinem cantilenæ probantur emittere, parva de illa referimus, cui cœlum imitari fas est. De istis puto artificiiis dictum est, quod apud Platonem legimus in undecimo de Legibus: Ars data est mortalibus, qua res posteriores quasdam generarent, non quidem veritatis & divinitatis participes, sed simulachra quædam sibi ipsis cognata deducerent: atque eousque progressi sunt Magi homines audacissimi omnia perpetrare, favente maximè antiquo illo, & valido serpente scientiarum pollicitatore, ut similes illi tãquam fimix, Deum & naturam æmulari conarentur.

De Magia venefica. CAP. XLIV.

Est præterea naturalis Magiæ species, quam veneficam, sive pharmaciam vocant, quæ poculis, philtreis, variisque veneficiorum medicamentis perficitur: cujusmodi Democritus confecisse legitur, quo boni, felices. fortunatiq; filii gignantur: & aliud, quo avium voces ritè intelligamus, sicut de Apollonio narrant Philostratus, atque Porphyrius Vergilius etiam de quibusdam herbis Ponticis locutus dixit.

*Hic ego sapè lupum figi. & se condere sylvis
Mœrim, sapè animas imis exire sepulchris,
Atq; sasas aliò vidi traducere menses.*

Et Plinius narrat, quædam Demarchum Parrhasium in sacrificio, quod Arcades Jovi Lycæq; humana hostia faciebant, immolati pueri exta degustasse, & in lupum se convertisse: propter quam hominum in lupos immutationem putat Augustinus

nus

nus Pauli Lycopi & Jovi Lycopio nomen esse impositum. Narrat idem Augustinus, dum esset in Italia, quoddam foeminae magae, Ciceriniae, dato visibilibus beneficio in caeco, eos in iumentis versasse, cumq; portarent, quae placuissent, opera, rursum in homines restituisse, idq; patri cuidam Praestantio tunc esse. Sed ne quis hoc putet omnino deliramenta esse & fabula, is recordetur, quomodo Sacrae literae narrant, Nabodonosor Regem motum in bovem, & septem annis vixisse, tandem Dei misericordia in hominem rediisse, cuius corpus post mortem illius filius Euilmerodach in escam dedit volucribus, nequando resurgeret à mortuis, quia de bestia redierat in hominem: & huiusmodi plura de magis Pharaonis narrat Exodus. Verum de iis, siue magis, siue beneficiis loquitur Sapiens, dum dicit: Exhorruisti illos Deus, quia fabula opera tibi faciebant per medicamina. Illud praeterea scire volo, non solum naturalia scrutari hos magos, verum etiam ea, quae naturam committunt, ac quodam modo exuunt, ut motus, numerus, figurae, sonus, voces, concentus, lumina, & affectus, atque verba. Sic psylli & Marfi convocabant serpentes, aliis aliis deprimentes fugabant: sic Orpheus Argonautarum tempore statem hymno compescuit, & Homerus narrat, ut in quinque versibus restrictum: & in lege duodecim tabularum is qui melius dormitasset, poena constituta est, non dubitasse, magos non solum solis verbis & affectibus, alijsque similibus non in se tantum modo, sed etiam in res extraneas sepe mirum aliquem praestare effectum. Quae omnia non secus vim naturam in res alijs confundere, illasque ad se trahere, vel abesse repellere, sed alio quovis modo efficere putant, quia, sicut ferrum, & stratum paleas trahunt, siue ad se, siue ab se, magos, sicut, sicque per hanc rerum gradum, & sympathiam non solum dona naturalia, sed etiam intellectualia & divina Jamblicus, Plotinus, atque Synesius ex magorum sententia de superis potestatibus confirmant, quod Proculus in libro de sacrificio, & magi, sicut per huiusmodi rerum consensum magos, & nuntios evocare solitos. Ad tantam enim quidam ex his volunt, sympathiam, ut ex diversis stellarum constellationibus, per temporum intervalla & quadam proportionem, & rite observatis constructam imaginem calidius, & intellectusq; spiritum accepturam putent, quo magis, & magis respondet & occulte veritatis arcana re-
 E 5 Goëtiam

Goëtiā & Theurgiam reclinatam, sæpiſſimè malorum dæmonum vatramenti erroribusque obretiri.

De Goëtiā & Necromantia. CAP. XLV.

CÆremonialis autem magiæ partes, sunt Goëtiā atque Theurgia, Goëtiā immundorum ſpirituum commerciis inauspicata, nefariæ curiositatis ritibus, illicitis carminibus & deprecamenti concinnata, omnilegum placitiſt eſt exterminata & execrata. Hujus generis ſunt, quos necromanticos & maleficos hodiè nuncupamus,

*Gens in viſa diis maculandi callida cœli,
Quas genuit natura, mali qui ſydæra mundi,
Iuraq; fixarum poſſunt pervertere rerum.
Nam nunc ſtare polos & fulmina miſſere norunt,
Æthera ſub terras adigunt, montesq; revellunt.*

Hi ſunt ergo, qui defunctorum inclamant animas, & illi, quos veteres dicebant epodos, qui excantant pueros, & in eloquium oraculi eliciunt, & qui dæmones paredros circumferunt, quale quiddam de Socrate legimus, & qui, ut dicitur, ſpiritus paſcūt in vitro, per quos ſe prophetare mentiuntur. Et hi homines biſariam procedunt. Nam alii dæmonēs malos virtute quadam maximè divinorum nominum adjuratos advocare & cogere ſtudent, quippe cum omnis creatura timeret & reveretur nomen illius, qui fecit eam, non mirum, ſi Goëtiici & quique etiā infideles, Pagani, Judæi, Saraceni, & cujuſcunq; prophani collegii ſive ſectæ homines, divini nominis invocatione dæmones aſtringant. Alii autem nefandiſſimi, detestando & omnibus ignibus plectendo ſcelere ſe dæmonibus ſubmittentes, illis ſacrificant & adorant, idololatriæ & viliffimæ dejectionis rei effecti ſunt, quibus criminibus etſi priores non ſunt obnoxii tamen manifeſtis periculis ſe exponunt. Nam etiam coacti dæmones invigilant, ſemper, quo erantes nos decipiant. Ex horum verò Goëticorum anagyri profluxerunt omnes iſti tenebrarum libri, quos improbatæ lectionis Vlpianus jurisconſultus appellat, protinuſq; errumpendos eſſe ſtatuit. Cujusmodi primus excogitaſſe dicitur Zabulus, quidam illicitis artibus deditus, deinde Barnabas quidam Cyprius, & hodie adhuc confectis titulis circumferuntur libri ſub nominibus Adæ, Abelis, Enoch, Abrahæ, Salomonis, item Pauli, Honorii, Cypriani, Alberti, Thomæ, Hieronimi, & Eboracēſis cujuſdam, quorum nugæ ſtultè ſecuti ſunt Alphonſus rex Caſtellæ, Robertus Anglicus, Bacon & Apponus, & plerique alii deplorati ingeni

nii

nii homines. Præterea non homines modò, & sanctos & patriarchas, & angelos Dei tam execrabiliùm dogmatum fecerunt authores, sed & libros à Raziele & Raphaële, Adam & Tobie angelis traditos ostentant: qui libri tamen acutius inspicienti suorum præceptorum canonem, rituum consuetudinem, verborum & characterum genus, extructionis ordinem, insulsam phrasin, apertè se se produnt non nisi meras nugas, ac imposturas continere, ac posterioribus temporibus ab omnis antiquæ magiæ ignavis perditissimis perditionum artificibus esse confictos, ex prophanis quibusdam observationibus nostræ religionis cæremoniis permixtis, insitisque ignotis multis nominibus & signaculis, ut perterreant rudes & simplices, & stupori sint insensatis, & his, qui nesciunt bonas literas. Neque tamen propterea patet has artes fabulas esse, nam nisi revera essent, atque per illas multa mira ac noxia fierent, non tam arctè de illis statuissent divinæ ac humanæ leges, eas exterminandas esse de terra. Cur autem Goetici illi soli malis utantur demonibus, ea ratio est, quia boni angeli difficilè comparent, quia Dei iussu expectant, nec nisi mundis corde & vita sanctis hominibus congregiuntur: mali autem faciles se exhibent ad invocandum, falso faventes & divinitatem mentientes, semper præstò, ut astu suo decipiant, ut venerentur, ut adorentur. Et quia mulieres secretorum avidiores sunt, ac minus cautæ, atque in superstitionem proclives, faciliusque illuduntur, ideo illis se præbent faciliores, faciuntque ingentia prodigia; cuiusmodi de Circe, de Medea, de aliis canunt Poëtæ; testantur Cicero, Plinius, Seneca, Augustinus, & multi alii tum Philosophi, tum catholici doctores & historici, ipsæ etiam Sacræ literæ. Nam in libris Regum legimus Phytonissam mulierem, quæ erat in Endor, evocasse animam Samuelis Prophetæ, licet plerique interpretentur, non fuisse animam prophetæ, sed malignū spiritum, qui illius sumpserit imaginem. Tamen Hebræorum magistri dicunt, quod etiam Augustinus ad Simplicianum fieri potuisse non negat, quia fuerit verus spiritus Samuelis, qui ante completū annum à discessu ex corpore facilè evocari potuit, prout docent Goetici. Quin etiam magi necromantici illud naturalibus quibusdam viribus ac vinculis fieri posse autumant, sicut nos in libris nostris de Occulta philosophia tractavimus; ideoque antiqui patres, rerum spiritualium periti, nō sine causa ordinaverunt, ut corpora mortuorum sepelirentur in loco sacro, & luminibus sociarentur, aqua benedicta aspergantur, thure incenso suffumigantur, & expientur orationibus. quousque

quonſque ſuper terram extiterint. Nam ut ajunt magiſtri Hebræorum, omne corpus noſtrum & carnale animal. quicquid in nobis ſuper materia carnis male diſpoſita innititur, relinquitur in cibum ſerpenti, ut ipſi vocant, Azazel, qui eſt dominus carnis, & ſanguinis, & princeps hujus mundi, & vocatur in Levitico Princeps deſertorum, cui dictum eſt in Genefi; Terram comedes omnibus diebus vitæ tuæ. Et in Eſaia: Pulvis panis tuus, hoc eſt, corpus noſtrum creatum ex pulvere terræ, quàm diu non fuerit ſanctificatum & tranſmutatum in melius, ut non amplius ſerpentis, ſed Dei effectum, videlicet ex carnali ſpirituale juxta verbum Pauli dicentis; Seminatur quod animale eſt. & reſurget quod ſpirituale eſt. Et alibi; Omnes quidem reſurgent, ſed non omnes immutabuntur, quia multi remanſuri ſunt in perpetuum cibum ſerpentis. Hanc itaq; turpem & horridam carnis materiam, ac ſerpentis cibum mortem deponimus, illam aliquando in meliorem ſortem, & ſpiritualem tranſmutatam reſumpturi, quod erit in reſurrectione mortuorum. Et jam factum eſt in hiſ, qui primitias reſurrectionis deguſtarunt, & multi hoc ipſum virtute deiſci ſpiritus in hac vita conſecuti ſunt. Enoch, & Helias, & Moyſes: quorum corpora tranſmutata in naturam ſpiritualem, non viderunt corruptionem, nec, ſicut cetera cadavera, poteſtati ſerpentis relicta ſunt. Atque hæc eſt illa diſceptatio Diaboli cum Michaële de corpore Moyſi, cujus meminit in Epiſtola ſua Judas. Sed de Goëtia, & Necromantia hæc ſatis.

De Theurgia. CAP. XLVI.

Theurgiam verò plerique putant haud illicitam, quaſi hæc bonis angelis, divinoque numine regatur; quum ſæpiſſime tamen ſub Dei & angelorum nominibus malis dæmonum fallaciis obſtingatur. Non ſolum ſiquidem naturalibus viribus, ſed etiã certis ritibus, ac cæremoniis cœleſtibus, & per illas divinas virtutes nobis conciliamus, attrahimus, de quibus multis regulis antiqui magi editis voluminibus pertractant. Omnium autem cæremoniarum pars maxima in mundicia ſervanda conſiſtit, primum quidem animi, deinde etiam corporis, & eorum quæ circa corpus ſunt, ut in cute, in veſtibus, in habitaculis, in vaſis, in utenſilibus, oblationibus, hoſtiis, ſacrificiis quorum munditia ad divinorum conſuetudinem & contuitum diſponit, & in ſacris ſummopere efflagitur juxta verba Eſaiæ, Lavamini & mundi eſtote, & auſerte malum cogitationum veſtrarum, Immunditia verò, quia aërem frequenter &

ter & humanam inficit, mundissimum illam celestium & divinorum insensum disturbat, & mundos Dei spiritus fugat, Verum nonnunquam immundi spiritus & deceptrices potestates, ut venerentur, & adorentur pro diis, etiam hanc mundiciam inquirunt: ided hinc maxima opus est cautela, de quibus latè in libris nostris de Occulta philosophia differuimus. Verum de hac Theurgia, sive divinorum magia, plura disputans Porphyrius, tandem concludit, Theurgicis consecrationibus posse quidem animam hominis idoneam reddi ad susceptionem spirituum, & angelorum, ad videndos deos: rediunt verò ad Deum hac arte præstari posse inficiatur omnino. Ius itaque scholæ sunt ars Almadel, ars notoria, ars paulina, ars revelationum, & eiusmodi superstitionum perplura, quæ eo ipso sunt perniciosiora, quo apparent imperitis diviniore.

De Cabala, CAP. XLVII

Verum occurrunt hic mihi verba Plinii, qui, Est & alia inquit magices factio, à Moyse etiamnum & Latopæa Judæis pendens, quæ verba me de Cabala Judæorum commovent, quam in monte Sina à Deo ipso Moyse datam, penes Hebræos constans opinio est, ac deinceps per successionum gradus extra scripturarum monumenta, usque in Ezræ tempora posterioribus sibi viva voce tradita: quemadmodum Pythagorica dogmata olim ab Archippo & Lyfiade, qui in Græcia Thebis scholas habuere, traduntur, in quibus discipuli memoriter doctorum præcepta tenentes, ingenio & memoria pro libris utebantur: sic & Judæi quidam literas aspernati, in memoria & observatione, ac vocali traditione hanc collocarunt: unde Cabala ab Hebræis, quasi solo auditu unius ab altero recipi solet, copata est. Ars ut refertur, per vetusta, nomen autem non nisi recentibus temporibus apud Christianos cognitum. Quæ verò duplicem tradunt scientiam, unam de Æthere, quæ & Cosmologiam vocant, videlicet rerum, creaturarum, naturalium & celestium vires explicantem, & legem, & illiusque arcana philosophicis rationibus exponentem. Quæ profecto hac ratione nihil differt à magia naturali, in qua quidam Regem præstitisse credimus. Legitur namque in Hebræorum Historiis, illum disputare solitum à Cælestibus usque ad Hyssopum: item de jumentis, volucribus, & piscibus, quæ omnia magicas quasdam naturas habere posse ferre possunt: ipse quoque inter Posteriores

res Moyses Ægyptius in expositionibus suis super Pentateuchum, & plures Thalmudistæ hanc insecuti sunt. Alteram verò ejus scientiam vocant de Marcana, quæ est de sublimioribus divinarum, angelicarumque virtutum ac sacrorum nominum, & signaculorum contemplationibus quædã quasi symbolica Theologia, in qua literæ, numeri, figuræ, res & nomina, & elementorum apices, ac lineæ, puncta & accentus nomina sunt profundissimarum rerum & magnorum arcanorum significativa. Hanc rursus bifariam secant, in Arithmantiam videlicet quæ notaria convocatur, de angelicis virtutibus, nominibus signaculisq; etiam dæmonum ac animarum conditionibus tractans: atque in Theomantiam, quæ divinæ majestatis mysteria, emanationes, sacraque nomina & pentacula scrutatur, quã qui norit, hunc ajunt admirandis pollicere virtutibus, ita quòd dum velit, futura omnia præsciat, toti naturæ imperet, in dæmones, & angelos jus habeat, & miracula faciat. Hac putat Moysen tot signa edidisse, virgam in columbrum, aquas in sanguinem vertisse: ranas, muscas, pediculos, locustas, bruchos, ignem cum grandine, vesicas, & tabes Ægyptiis immisisse, primogenitum omne ab homine usque ad pecus interemisse, suosq; deducentem mare aperuisse, fontem de petra, coturnices de coelo produxisse, aquas amaras dolcorasse, fulgura & nubes per diem, columnam ignis per noctem suis præmisisse, vocem Dei viventis ad populum è cælis devocasse, arrogantes igne, murmurantes lepra percussisse, male merentes subita strage, alios tertæ hiatus absorptos affecisse, populum cælesti cibo pavisse, serpentes placasse, venenatos curasse, numerosam turbam ab infirmitate, vestes eorum à corrosione conservasse, & hostium victricem reddidisse: hac denique miraculorum arte & Josua stare solem præcepisse: Eliam ignem in adversarios è coelo devocasse, puerum mortuum vitæ restituisse: Daniele leonum ora perstrinxisse, tres pueros in camino æstuantis incendii carmina succinuisse: porro hac arte astruunt perfidi Judæi etiam Christum tam admiranda sæpè fecisse: Salomonem quoque hanc percalluisse, atque ex ea artem contra dæmones, eorundemque vincula, & conjurationum modos, ac contra morbos excantamenta tradidisse, ut author est Josephus. Verum ego Deum Moyse, cæterisque Prophetis multa, quæ continerentur sub cortice verborum Legis, prophano vulgo non communicanda mysteria retexuisse, ut non dubito, sic hanc, quam jactant Hebræi: cabali artem, quam ego multo labore aliquando scrutatus sum, non nisi

nisi meram superstitionis rapsodiam, ac theurgicam quandam magiam agnosco. Quod si (quod Judæi jactant) a Deo profecta, ad vitæ perfectionem, ad hominum salutem, ad Deicæ, ad intelligentiæ veritatem conduceret, profectò spiritus ille Veritatis, qui repudiata Synagoga, venit ad nos docere omnem veritatem, hanc usque in hæc postrema tempora suam non celasset Ecclesiam, quæ profectò omnia novit, quæ sunt Dei, cujus benedictio, baptismus, cæteraque salutis Sacramenta revelata, & perfecta sunt omni lingua: uniuscujusque enim linguæ par est & eadem virtus, modò par sit & eadem pietas: nec est aliud nomen in cœlis, nec in terra, in quo oporteat nos salvos fieri, & in quo operemur virtutem: præter unum nomen J E S U in quo recapitulantur & cōtinentur omnia. Hinc Judæi in divinis nominibus peritissimi, parum aut nihil post Christum operari possunt, sicut præci illorum Patres. Quod autem experimur, & videmus, hujus artis, ut vocant, revolutionibus sæpè miras magnorum mysteriorum a sacris literis extorqueri sententias, totū hoc nihil aliud est, quam lusus quidam allegoriarū, quas otiosi homines in singulis literis, & punctis, & numeris occupati, quod hæc lingua, & scribendi ritus facile patiuntur, pro eorū arbitrio fingunt atq; refingunt: quæ etsi nonnunquam magna sonent mysteria nihil tamen probare, nec evincere queūt. quin juxta verba Gregorii, eadem facilitate contemnere liceat, qua afferuntur. Cōfixit simili artificio pleraq; Rabanus monachus, sed latinis characteribus & versibus, insertis variis imaginibus, qui quaq; versus lecti, per quælibet superficiem, ac imaginum lineamenta sacrum aliquod enuntiāt mysterium, depictæ illic historię repræsentativū, quæ etiā ex prophanis literis extorqueri posset nemo ignorat, qui Valeriæ Probæ ex Virgilii carminibus cōpositos de Christo centones legerit: quæ omnia & ejusmodi sunt speculationes ociosorum hominum. Quod autem ad miraculorum operationem attinet, neminem vestrum putotam stolidæ cervicis, qui de iis credat aliquam haberi artem, vel scientiam. Est itaq; nihil aliud hæc Judæorum cabala, quàm perniciosissima quædam superstitio, quæ verba, & nomina, & literas sparsim in Scriptura positas, pro arbitrio suo, colligunt, dividunt, transferunt: & alterum ex altero facientes solvunt membra. veritatis sermones, inductiones, & parabolas hinc inde ex propriis fictionibus construunt: aptare illis volunt eloquia Dei, infamantes Scripturas & dicentes sua figmenta ex illis constare, calumniantur legem Dei perimpudenter

denter extortas supputationes dictionum, syllabarum, literarum, numerorum, tentant violentas & blasphemias perfidiae suae inferre probationes. Præterea iis nugis inflati, ineffabilia Dei mysteria, & quæ sunt supra Scripturam arcana, sese invenire & scire jactant, per quæ etiam prophetare, & virtutes & miracula sese perficere, sine rubore, magnaue audacia mentiri non erubescunt. Sed accidit illis, quod cani Æsopico, qui pane relicto, & in umbram ejus inhians, perdidit escam: sic perfidum hoc, & duræ cervicis hominum genus. semper umbris scripturæ occupatum, & circa illas vanitates sua artificiosa, sed superstitiosa cabala inpetum faciens, amittit panem vitæ æternæ, & inanibus nominibus depastum perdit verbum veritatis. Ex hoc cabalisticæ superstitionis Judaico fermento prodierunt (puto) Ophitæ, Gnostici, & Valentiniani hæretici, qui ipsi quoque cum discipulis suis Græcam quandam Cabalam commenti sunt, omnia Christianæ fidei mysteria pervertentes, & hæretica pravitate ad Græcas literas, & numeros protrahentes. ex illis construunt corpus, quod vocant veritatis, docentes, absque illis literarum, & numerorum mysteriis non posse in Evangelicis literis inveniri veritatem: quia variae sunt, & alicubi sibi repugnantes, plenæque parabolis scriptæ, ut videntes non videant, & audientes non audiant, & intelligentes non intelligant, sed cæcis & errantibus juxta suæ cæcitatæ & erroris capacitatem propositas: latentem vero sub illis synceram veritatem solis perfectis non perscripta, sed per vivæ vocis successivam pronuntiationem esse creditam, atque hanc esse illam alphabetariam, & Arithmanticam Theologiam, quam Christus secretò manifestavit Apostolis, & quam Paulus se loqui dicit. non nisi inter perfectos. Cum enim hæc altissima sint mysteria, idè nec scripta esse, nec scribi, sed in silentio servari apud sapientes, in abscondito secum illa custodientes. Sapiens autem apud eos nemo, nisi qui maxima hæreseos monstra fabricare novit.

De Præstigiis. CAP. XLVIII.

Sed redeamus ad magiam, cujus particula etiam est Præstigiorum artificium, hoc est illusionum, quæ secundum apparentiam tantum sunt, quibus magi phantasmata edunt, multaue miracula circulatoriis fraudibus ludunt, & somnia immittunt: quod non tam Goëticis incantamentis & imprecationibus, dæmonumque fallaciis, quam etiam certis fumigiorum vaporibus, luminibus, phyltris, collyriis, alligationibus,

bus, & suspensionibus, præterea annulis, imaginibus, speculis
 similibusq; magicæ artis pharmacis & instrumentis, naturali
 cœlestique virtute perpetratur. Multa & manuum prompta
subilitate & industria fiunt: cujusmodi ab histrionibus & jo-
 culatoribus quotidie fieri videmus, quos idcirco chirosofos,
 hoc est manu sapientes, appellamus. Extant de hoc artificio
 libri præstigiatorum Hermetis & quorundam aliorum: legimus
 quoq; Pafeten quendam præstigiatores referatissimum con-
 vivium hospitibus monstrare solitum, idque, cum libuit, rur-
 sum evanuisse, discumbentibus omnibus fame ac siti elusis.
 Numam Pompilius etiam istiusmodi præstigiis usum legi-
 mus. Sed & doctissimum Pythagoram id ridiculum aliquan-
 do fecisse, ut quæ collibuisse, sanguine præscriberet in spe-
 culo, quo ad pleni luminis lunæ orbem obverso stanti, à ter-
 go res exaratas in disco lunæ commonstrasse. Huc spectat et,
 quicquid de hominum transmutationibus legitur decanta-
 tum à poetis, traditum ab historicis, & à nonnullis Christianis
Theologis insuper à sacris literis adsertum. Sic apparent
 homines asini, vel equi, vel alia animalia oculis fascinati, aut
 perturbato medio, idque arte naturali. Nonnunquam etiam
 hæc fiunt à bonis & malis spiritibus, seu ad bonorum preces
 ab ipso Deo, sicut in sacris literis legimus de Helisæo prophe-
 ta, obfesso ab exercitu regis Syriæ, vallantis Dothain: verum
 puris & apertis à Deo oculis ista non possunt illudere. Sic mu-
 lier illa, quæ à vulgo jumentum judicabatur, Hilarioni non
 jumentum, sed, quod erat, mulier videbatur. Ea igitur, quæ
 hoc modo secundum apparentiam fiunt præstigia, dicuntur:
 quæ autem fiunt permutantium aut transferentium, ut de
 Nabuchodonosor, aut messibus ad alios agros traductis, de
 his diximus superius. Verum de hac præstigiatorum arte sic ait
 Jamblichus: Quæ præstigiati seu fascinati imaginantur, præ-
 ter imaginativa nullam habent actionis essentiae veritatem.
 Ejusmodi namq; artificii finis est, non facere simpliciter, sed
 usq; ad apparentiam imaginamenta porrigere, quorum mox
 nullum compareat vestigium. Jam itaq; ex his, quæ dicta sunt,
 patet, non aliud esse magiam, quam complexum idololatriæ,
 astrologiæ, superstitionis & que medicinz. Jamq; etiam à magis
 magna hæreticorum caterva in Ecclesia orta est, qui sic ut Ja-
 mnes & Jambres resistere runt Moysi, sic illi resisterunt Aposto-
 licæ veritati. Horum princeps fuit Simon Samaritanus, qui
 Romæ sub Claudio Cæsare propter hanc artem statua dona-
 tus est, cum hac inscriptione: Simoni sancto Deo. Ejus bla-
 sphemias

spemias copiose narrant Clemens Eusebius, & Irenæus, Ex hoc Simone, tanquam ex hæresium omnium seminario, per multas successiones monstroſi Ophitæ, turpes Gnostici, impij Valentiniani, Cerdoniani, Marcionistæ, Montaniani, & multi alii hæretici prodierunt propter quæstum & inanem gloriã, mentientis adversus Deum, utilitatem nullam, neq; beneficia hominibus præstantes, sed decipientes, & in perniciem & in errorem mittentes: & qui credunt illis, confundentur in iudicio Dei. Verum de magicis scripsi ego juvenis adhuc libros tres, amplo satis volumine, quos de Occulta Philosophia nuncupavi: in quibus quidquid tunc per curiosam adolescentiam erratum est, nunc cautior hac palinodia recantatum volo: permultum enim temporis & rerum in his vanitatibus olim contrivi. Tandem hoc profeci, quod sciam, quem iis rationibus oporteat alios ab hac pernicie dehortari. Quicumque enim non in veritate, nec in virtute Dei, sed in elusione dæmonum, secundum operationem malorum spiritum, divinare & prophetare præsumunt, & per vanitates magicas, exorcismos, incantationes, amatoria, agogima, & cætera opera dæmoniaca, & idololatriæ fraudes exercentes, præstigia & phantasmata ostentantes, mox cessantia miracula sese operari jactant, omnes hi cum Jamne & Mambre, & Simone mago æternis ignibus cruciandi destinabuntur.

De Philosophia naturali. CAP XLIX.

CÆterum nunc ad ulteriora procedamus, ipsiusque philosophicæ placita, & quæ naturam ipsam scrutantur, rerumque principia & fines vasis syllogismis inquirunt, scientias investigemus. Quæ profecto quam habeant certitudinem aliam a doctorum suorum fide, omnis homo ignorat. Hanc primo poetæ possedi sunt, è quibus Prometheus, Linus & Musæus & Orpheus, porro Homerus primi inventores numerantur. Philosophia itaque nunc quam nobis veritatem præstare poterit, quæ ipsa ex poetarum nugis fabulisque progenita est? quod ita esse, manifestis indicis probat Plutarchus, omnes videlicet philosophorum sectas ab Homero principium sumpsisse: ipse Aristoteles fateatur, etiam Philosophos natura philomythos, hoc est, fabularum studiosos esse. Sectas philosophorum alii novem, alii decem, sed multo majori numero illa Varro partius est. Quod si quis etiam omnes philosophos in unum congregaverit, adhuc inter eos constare non poterit, quæ secta potior dicenda sit, quorum dogma

dogmatibus potius parendum : adeo circa singula inter se pugnat, atque dissentiunt, perpetuamque hanc per secula litem ajunt & (quod ait Firmianus) unaquarq; secta omnes alias evertit, ut se suarq; confirmet, nec ulla alteri sapere concedit, ne se desipere fateatur. Cumq; de singulis philosophia disputat, & opinatur, de nullis certa est: unde philosophos an inter bruta, an inter homines numerem, plane nescio: brutis siquidem praeferre videntur, eo quod rationem habeant & intelligentiam: homines autem quomodo erunt, quorum ratio nihil constans persuadere potest, sed semper in lubricis opinionibus vacillat, quorum intellectus ad omnia incertus, non habet quod teneat, aut sequatur: idq; nunc ita esse, diffusius ostendamus.

De Principiis rerum naturalium CAP. I.

NAm in primis de rerum naturalium principiis, super quibus tota hac facultas fundatur, acerrima pugna inter gravissimos philosophos certatur, & adhuc sub judice lis est, quis eorum melius dixerit, admodum persuasibiles. invincibilesq; de contrariis adferunt rationes. Nam Thales Milesius, primus sapiens ab oraculo judicatus, ex aqua omnia constare voluit: ejus auditor & in schola successor Anaximander rerum principia dixit infinita: illius autem discipulus Anaximenes, infinitum aerem esse rerum principium astruit. Hipparchus, Heraclitus Ephesus ignem: his ambobus quodammodo assentit Archelaus Atheniensis, Anaxagoras Clazomenius, infinita principia tanquam particulas minutas & confusas, sed divina mente in ordinem postea redacta: Xenophanes unum esse omnia, neque id ipsum motabile: Parmenides calidum & frigidum tanquam ignem qui moveat, & terram, quae formet: Leucippus, Diodorus, Democritus plenum & vacuum: Diogenes Libertus aerem, divina tamen rationis competentem: Pythagoras Samius numerum statuit rerum principium, quem sequitur Alcmaeon Crotoniates, Empedocles Agrigentinus litem & amicitiam, ac quatuor elementa: Epicurus atomos & inane: Plato ac Socrates Deum, Ideas immortales, Zeno Deum, materiam & elementa. Aristoteles materiam ad appetitum formae per privationem, quam ipse inter principia tertium ponit, contra id, quod alibi docuit, aqua & terra non debere annumerari: quare alii recentiores Peripatetici loco privationis motum quendam utraque cogen-tem posuerunt, qui cum sic accidens, quomodo erit principium substantiae, aut quis erit ejus motus motor? Ideo

Hebræorum philosophi materiam, formam & spiritum statuerunt.

De Mundi pluralitate, & eius duratione. CAP. LI.

CÆterum cum de mundo disputant, nihilominus dissentiunt. Thales unum mundum censuit illumq; Dei facturam esset. Empedocles similiter unum, sed Universi tantum exiguam esse particulam. Democritus & Epicurus contra, mundos esse innumerabiles, quos sequitur Metrodorus horum discipulus, dicens innumerabiles esse mundos, quia causarum eorum innumerabiles sint: nec minus absurdum esse, tantum unum in Universo esse mundum, quam in agro unam duntaxat nasci spicam. De mundi autem duratione locuti Aristoteles, Averroës, Cicero, Xenophanes, illum æternum, omnis corruptionis expertem dicunt. Nam cum non possint intelligere, (ut Censorinus ait) ova ne an aves ante generatæ sint, cum & ovum sine ave, & avis sine ovo gigni non posset, hinc arbitrati sunt, mundum hunc, & uniuscuiusque geniti initium simul & finem perpetua revolutione sempiternum. Pythagoras & Stoici à Deo genitum, & aliquando, quantum ex sui natura est, corrumpendum: queis consentiunt Anaxagoras, Thales, Hierocles. Avicenna, Algafel, Alcmæus, & Philo Hebræus: sed Plato asserit, à Deo illum ad sui exemplar fabricatum, nunquam desitutum, Epicurus contra plane interitutum. Democritus semel mundum genitum docet & interitutum, nec unquam reparandum. Empedocles & Heraclitus Ephesius non semel, sed semper mundum generari & corrumpi asserunt. Agamus liceat de re quapiam quam illi causa naturali potissimum procedere dicunt, puta de terræ motu, adhuc ipsum unanimiter advenire nequierunt, sed per multa vagati, causam ejus Anaxagoras æthera dixit; Empedocles ignem, Democritus & Thales Milesius aquam, Aristoteles, Theophrastus, & Albertus ventum, vel vaporem subterraneum; Asclepiades casum, vel ruinam. Possidonius, Metrodorus, Calisthenes parcas; Seneca & alii in diversa distracti, causam ejus effectus frustra inquisiverunt; propterea veteres Romani, ubi terram tremuisse senserant, nunciatumve esset, fectias quidem imperabant, sed cui Deorum servari illas oporteret, non edicebant; quoniam qua vi, & per quem Deorum tremere, adhuc incertum esset.

De

De anima. CAP. LII.

Quod si de anima ab illis aliquid scire scitemur, multo minus conveniunt: nam Crates Thebanus nullam esse animam ait, sed corpora sic à natura moveri. Qui autem animam fassi sunt, plerique illam corporum tenuissimum opinati sunt, hinc esse corpori suffusum: sed illorum alii illud esse ignem dicunt, ut Hipparchus & Leuippus: quibus quodammodo consentiunt Stoici, dicentes animam esse spiritum servidum ac Democritus, dicens illam esse spiritum mobilem & ignem atomis insertam. Alii dixerunt, esse aerem, ut Anaximenes & Anaxagoras, Diogenes Cynicus, & Critias: quibus adhipudat Varro inquit, Anima est aer conceptus ore, deservectus in pulmone, temperatus in corde, diffusus in corpus. Alii aquam, ut Hippias. Aliter terreum, ut Heliodorus & Protopidas, quibus quodammodo assentiunt Anaximander & Thales, ambobus concives Milesii. Alii mixtum ex igne & aere spiritum, ut Boetius & Epicurus. Alii ex terra & aqua, ut Xenophanes. Alii ex terra & igne, ut Parmenides. Alii sanguinem, ut Empedocles & Circias. Alii spiritum tennem per corpus diffusum, ut Hippocrates medicus. Alii carnem cum sentientia tractant, ut Asclepiades. Multi autem alii arbitrati sunt animam naturae postulare illud, sed illius quandam qualitatem vel complexionem, per illius particulas sparsam, ut Zeno Cithicus: & Diocles, animam definiens quatuor elementarum complexionem, quae Cleanthes, Antipater, Possidonius, dicentes, illam esse calorem, five complexionem calidam, quibus adhipudat Galenus Pergamenus. Sunt & alii, qui dicunt, animam non esse qualitatem seu complexionem, sed quodammodo esse quodammodo aliquam certam corporis parte, ut cor, vel cerebrum, vel residentem, & exinde totum corpus gubernari: ex quorum numero sunt Chrysippus, Archelaus & Metrodorus Ponticus, qui animam vocavit lucem. Sunt rursum alii, qui libere quodam opinati sunt animam ut liberum, nulli corporis parti alligatum, sed quodammodo seclufum, & totum cuique corporis quodammodo esse, quoniam five complexio genuerit, five Deus quodammodo ex materis gremio eductus sit. Hujus opinionis sunt Xenophanes Colophonius, Aristoxenus & Aristoteles, dicentes, animam esse sensum coercitatum, ut peripateticus, dicens, eam esse quintam essentiam, ut Milesius, dicens animam esse naturam

irrequietam sese moventem, & Xenocrates vocans eam se moventem numerum : quem sequuntur Ægyptii, dicentes, animam esse vim quandam in omnia corpora transmeantem: & Chaldæi, inquires, eam virtutem abique determinata forma, omnes tamen exteras suscipientem; omnes quidem in hoc convenientes, quod anima sit vis quædam agilis ad movendum, vel esse partium corporalium sublimem quandam harmoniam sed tamen ab ipsa corporis natura dependentem. Atque horum vestigia sequitur dæmoniacus Aristoteles, qui invento vocabulo, animam vocat entelechiam, scilicet perfectionem corporis naturalis organici potentia vitam habentis, dantem illi principium intelligendi, sentiendi & movendi. Atque hæc receptissimi Philosophi animæ futilis definitio, quæ non essentiam, naturam, aut ejus originem declarat, seu Affectus. Porro supra hos omnes sunt alii, qui dixerunt animam esse divinam quandam substantiam, totam ac individuum, ac cuique corporis parti præsentem, ab incorporeo ac taliter productam, ut ex sola agentis virtute, non ex materiæ gremio dependeat; Ejus opinionis fuerunt Zoroastes, Hermes, Trismegistus, Orpheus, Aglaophemus, Pythagoras, Euminus, Hammonius, Plutarchus, Porphyrius, Timeus, Locrus, & divinus ille Plato, dicēs, animam esse essentiam sui motricem intellectu præditam. Eunomius Episcopus partim Aristoteli, partim Platoni consentiens, definit, animam esse substantiam incorpoream in corpore factam; super qua definitione deinde reliqua sua dogmata fabricavit. Cicero, Seneca, Lactantius, quid sit anima, dicunt penitus ignorari. En videtis de animæ essentia quam inter se dissident. nec minus ridicule de ejus sede inter se variant; nam Hippocrates & Hierophilus in cerebri ventriculis illam ponunt; Democritus in toto corpore. Erasistratus circa membranam epicranidem; Strabo in superciliorum interstitio; Epicurus in toto pectore; Diogenes in cordis arteriato ventriculo; Stoici cū Chrysippo in toto corde ac spiritu circa cor versante; Empedocles in sanguine, cui adstipulatur Moyses idcirco prohibens vesci sanguine, quia animalis animo sit in illo. Plato & Aristoteles, & reliqui nobiliores Philosophi in toto corpore, Galenus autem in quavis corporis particula suā esse animā putat; sic n. ait libro de Partium utilitate; Multæ animalium etiam particule, hæc quidem majores, illæ minores, aliæ vero omnivariam in animalium speciem indivisibiles, necessario autem iis omnibus anima quævis indiget; corpus n. hujus organum, & propterea multum à se invicem animalium parti-

cu.

culæ differunt, quia & animæ. Neque vero hic prætereundum cenſeo Bedæ Theologi ſententiam, qui ſcribens ſuper Marcū. Animæ locus, inquit, principalis non juxta Platonem in cerebro, ſed juxta Chriſtum in corde eſt. De animæ autem duratione, Democritus & Epicurus, una cum corpore interituram ajunt. Pythagoras & Plato omnino immortalem, ſed egreſſam corpore ad ſui generis naturam devolare. Stoici tanquam inter hos mediū, animam corpus relicturam, ſicut quæ in vita hac nullis ſublimata virtutibus infirmior ſit, una cum illo eniori: ſi autem heroicis formata virtutibus, permanentibus illam naturis ſociari, & ad ſublimiores ſedes evadere putent. Ariſtoteles quaſdam animæ partes, quæ corporeas ſedes habeant, ab illis inſeparabiles eſſe unaq; cum illis interire dicit: intellectum autem, qui nullius ſit corporei organi, velut perpetuum, à corruptibili ſeparari, ſed adeo nihil maniſeſti dicit, ut interpretes adhuc de ea re diſputent. Alexander Aphrodiſus ait maniſeſto, eum mortalem poſuiſſe animam: idem ſentit ex noſtris Gregorius Nazianzenus. Contra hos Pleton, & ex noſtris Thomas Aquinas, pro Ariſtotele digladiantur, illum de animæ immortalitate recte ſentire. Porro Averroes, eximius ille Ariſtotelis commentator, hominem quemq; propria anima polere putat, ſed mortali: Mentem vero humanam, ſeu intellectū dicamus eſſe uſque quaq; ab omni, tam anteriori, quam poſteriori parte æternam, ſed omnib. hominibus, ſeu humanæ ſpeciei unam, qua tantum in vita uteremur. Themifſtus vero ait, Ariſtotelem mentem quidem agentem unicam, capacem aut multiplicem poſuiſſe, atq; utramq; perpetuā. Horum præterea Philoſophorum opera factum eſt, ut etiā inter Chriſtianorum Theologos de animarum origine ortum ſit diſſidium, quorū aliqui à mundi origine factas in cælo omnium hominum animas putant, inter quos eſt unus de multis doctiſſimus Origenes, Auguſt quoq; primi parentis animam cœlitus ortam putat corpore antiquiorem, idq; poſtea, tanquam aptum ſibi contemplatum domicilium voluntario mortu expetiſſe: quanquā ne hoc quidem ſatis conſtāter affirmare videatur. Alii ex traduce animā propagari putant, ſic animā ab anima generari quæ admodum à corpore corpus: in qua opinione fuit Apollinaris Laodiceæ Epiſcopus, & Tertullianus Cyrillus & Luciferianus, cōtra quorū hæreſim diſputat Hieronymus. Alii à Deo animas quondie creati tradunt: hos ſequitur Thomas, eo Peripatetico arguente pugnans, quod, cum anima ſit corporis forma, eam non poſſe, ſed in corpore creati debere: quam opinio-

nem sequitur jam fere omnis recentiorum Theologorum schola. Mutuo gradus animarum, ascensiones & descensiones, quas Origenistæ inducunt, sed divinis Scripturis non corroboratas, nec Christianorum dogmatibus conformes; adeo nihil neque apud Philosophos, neque apud Theologos de anima certum. Nam Epicurus & Aristoteles mortalem putant. Pythagoras in gyrum ducit. Et sunt, (ut quodam loco ait Patarcha) qui eam contrahunt ad suum corpus; sunt, qui etiam spargunt in corporib. animantium; sunt, qui celo reddant; sunt, qui circa terras exulare cogant; sunt, qui inferos afferunt; sunt, qui negent; sunt, qui unamquamque per se, sunt, qui omnes simul animas creatas putent. hæc ille. Fuit & Averroes, qui mirabilius quiddam dicere ausus, unitatem, ut dixi, attulit intellectus Manichæi hæretici dixerunt, unam solam esse omnium seu universi animam, in singula corpora, tam animata, quam inanimata dispersitam; sed minus participare, quæ nobis videntur animæ expertia; magis autem quæ animata, maxime vero celestia; atque sic tandem concludunt, non nisi universali animæ partes esse singulares animas. Plato etiã unam quidẽ universi animam astruit; particularium vero alias, quasi separatim univ. sum sua anima existat animatum, divisim item particularia. Præterea alii unam animarum speciem, alii non unam, sed duas, rationalem & irrationalem; alii multas, & tot, quos sunt animalium species, affirmant. Galenus medicus diversis juxta speciem, diversas item esse animas sentit; in super & multas in eodem corpore animas ponit. Sunt &, qui in homine duas animas ponunt, unam sensitivam à generante, aliam intellectivam à creante; inter quos est Occam Theologus. Plotinus aliam esse animam. & alium asserit intellectum; quem sequitur Apollinaris. Quidam non distinguunt ab anima intellectum. sed illum substantiæ animæ principalem partem esse dicunt; verũ Aristoteles hunc potentia adesse hujusmodi, atque actu de foris illi supervenire opinantur, neque ad naturã hominis & essentiam conferre, sed ad perfectionem cognitionis & contemplationis; ideoque paucos homines, & solos Philosophos illum, qui actu intellectus dicitur, habere affirmat. Quippe est gravis inter Theologos disputatio est, an (quæ Platoniorum opinio est) in animabus exstis eorum quæ in vita gesserint, reliquerintque, memoria, sensusq; supersint, aut istorum cognitione omnino careant; quod Thomistæ cum suo Aristotele firmiter tenent, & Carthusiensis exemplo confirmant, de Parisiensi illo Theologo ab inferis reverso, qui in-

terro-

interrogatus, quid illi restaret de scientia sua? respondit, nihil se scire nisi penam; & citato Salomonis verbo, Non est ratio, non scientia, non opus apud inferos, conclusisse illis videbatur, nullam mortuis superesse cognitionem; quod tamen manifeste est, non tam contra Platoniorum assertionem, quam contra Scripturæ authoritatem, veritatemque, cum dicat Scriptura *Viduos, & scripturos impios*, quia ipse Deus est; quin & *omnium*, non modo factorum, sed & verborum ociosorum, & cogitationum rationem reddituros. sunt etiam, qui de animarum separatarum apparitionibus plura scribere, & referre audent, eaque non raro ab Evangelica doctrina, & sacro Canone aliena; atque, cum præcipiat Apostolus, nec angelis de cælo credendum esse, si quid renunciarent aliud, quam quod traditum est, adeo penes istos antiquatū est Evangelium, ut citius, magisque credant uni ex mortuis renuncianti, quam Prophetis, quam Moyse, quam Apostolis, quam Evangelistis. Talis profecto fuit doctrina atque sententia divitis sepulti in inferno, qui putabat se credituros superstitēs fratres, si quis ex mortuis iret, & restitueretur illis. Cui sic opinanti in Evangeliiis contradicit Abraham, inquit, Si Moyse & Prophetis non credant, neque si quis ex mortuis mittatur, credituros. Neque tanto propterea pias defunctorum apparitiones, admonitiones & revelationes omnino infici; sed valde suspectas esse admoneo, Sæpe enim se se lapsissime in lucis angelum, & animarum effigiem transfigurante. Quocirca credendi anchora in illis non est figenda, sed ad edificationem pie acceptanda sunt, sicut alia, quæ extra sacrum Canonem, vel inter Apocrypha sunt. Circumferuntur de his nugis multi fabulosi libelli, Tundali, & qui Consolationis animarum inscribitur; & alii, quorum exemplis concionatores quidam imperitam plebeculam terrent, & amentia contorquent. Scripsit etiam recentibus diebus de his quidam Lugdunensi fabulam Protonotarius quidam, & alius, homo nequam & impostor. Ex laudatis auctoritatibus agit de istis Cassianus & Jacobus de Paradiso, & alii, verum nihil unquam solidæ veritatis, aut ab intellectu, quæ veram charitatem & animarum nostrarum salutem edificarent, ab his animarum apparitionibus revolvitur, sed duntaxat elemosynæ, peregrinationes, orationes, ieiunia, & reliqua popularis pietatis opera persuasa sunt, & multo melius salubriusque docent Sacre literæ, & Ecclesiæ. Verum de his apparitionibus late scriptum est in nostro de Homine, & in libris de occulta

Philosophia: sed modo redeamus ad Philosophos. Ethnici omnes, qui animam immortalem asseruerunt, animarum transmigrationem communi consensu astruunt, & rationales animas ad rationis expertia corpora, ad plantas usque transmeare per temporum quasdam periodos, vel ut aliter contigerit: harum transmigrationum authorem ferunt Pythagoram, de quo in Transfigurationibus sic cecinit Ovidius:

*Morte carent anima, semperq; priore relicta
Sede, novis domibus vivunt, habitantq; recepta.
Ipse ego, nam memini, Troiani tempore belli
Panthoides Euphorbus eram. cui pectore quondam
Hæsit in adverso gravis hasta minoris Atreide.
Cognovi clypeum larva gestamina nostra,
Nuper Abantis templo Ithonis in Argis.*

Multo plura de hac Pythagorica migratione scripserunt Timon, Xenophanes, Cratinus, Aristophon, Hermippus, & Lucianus, & Diogenes Laertius: verum Jamblicus & plerique alii cum Trismegisto, non ab hominibus ad rationis expertia animalia, neq; ab illis item ad homines, sed ab animalibus ad animalia, & ab hominibus ad homines transmigrationes duntaxat fieri consentiunt. Sed & sunt Philosophi, ex quorum numero Euripides Anaxagoræ consecrator, & Archilaus Physicus, atque post eos Avicenna, qui primos homines olerum more ex terra natos tradant, eo ipso non minus ridiculi Poetis, qui homines quosdam sativos ex serpentum dentibus progerminasse fabulantur. Sunt, qui generationem omnino negent, ut Pyrrho Eliensis: sunt & qui negent motum, ut Zeno.

De Metaphysica. CAP. LIII.

SED ad ulteriora progrediamur, ostendamusq; Philosophos illos non solum de iis, quæ in rerum natura videntur, sed etiam de figmentis cogitationum suarum digladiari, atque de iis rebus, quæ nullis principiis firmanentur, neque certum est, an sint, vel non sint, ut quas absque corpore & materia subsistere opinantur, quasque Formas separatas vocant, quæ, quoniam in rerum natura non sunt, sed supra illam esse purantur, idcirco Transnaturalia seu Metaphysica vocant. Hinc illæ innumera-biles de diis, & undiq; sibi repugnantes, nec minus impiæ, quæ indoctæ opiniones prodierunt: nā Diagoras Milesius, & Theodorus Cyrenaicus nullum prorsus Deum esse dixerunt, Epicurus autem, esse quidem Deum asseruit, sed nulla inferiorum cura teneri. Protagoras, esset, nec ne, nihil scire posse dixit. Anaximander nativos deos putabat, longisque intervallis orientes oc-

tes occidentesque. Xenocrates octo esse Deos dixit; Anthistenes multos quidem deos populares, sed unū naturalem summum totius artificem. Sed in tantā insanīā multi eorum prolapsi sūt, ut quos adorarent deos propriis manib. ipsi sibi fabricarent; ut erat statua Beli apud Assyrios, quos tamen factitios deos mirum quā extollat Hermes Trismegistus in suo Æsculapio. De divina autem essentia locuti, Thales Milesius mētem dixit Deum, qui ex aqua cuncta formaverit; Cleanthes & Anaximenes aera Deum dixerunt; Chrysippus naturalem vim ratione præditam, seu divinā necessitatem; Zeno divinam naturalemq. legem; Anaxagoras, infinitam mentem per se motilem; Pythagoras animum per naturam rerum omnium intentum commeantem, ex quo omnia vitam capiunt; Crotoniates Alomēon solem, lunam, cæterasq. stellas deos dixit. Xenophanes omne, quod esset, Deū esse voluit; Parmenides continentem quēdam lucis orbem, quem Stephanon, hoc est, coronam pro Deo statuit; Aristoteles quasi ex cœlorū motu satis explorata Deorum cognitio haberi posset, ex illorum natura deos commentus est, ac divinitatem modo menti tribuit, modo cœli authorem Deum dicit, modo mundum ipsum Deum statuit, modo alium illi Deum præficit. Hunc eadem inconstantia sequitur Theophrastus. Transeo, quid Sirato, Perseus, Aristozenonis discipulus, Plato, Xenophon, Speusippus, Democritus, Heraclitus, Diogenes Babylonius, Hermes Trismegistus, Cicero, Seneca, Plinius & reliqui censuerunt, quorū opiniones tamen a priorib. illis, & jam recitatis non longe discedunt. Possum etiā reliquas illorum lites, & verborum portenta percurrere de ideis, de incorporeis, de atomis, de hyle, de materia, de forma, de vacuo, de infinito, de æternitate de fato, de transcendentibus, de introductione formarum, de materia cœli, an ex elementis sidera constent, an ex quinta essentia, quē Aristoteles introducit, deq. similibus, quę insanis hominib. opinandi ac dubitandi contendendique materiam præbent; sed satis me indicasse arbitror, quam nihil inter Philosophos de veritate ipsa conveniat, quib. quo quis redditur propinquior, eo magis à vero ipso lōgiusq. abest & Catholica religione aberrat. Hinc errasse scimus Joannem xxii. Romanū Pontif. volentem animas beatas non visuras faciem Dei ante diem iudicii. Scimus Julianum apostatam Christum abnegasse non alia causa, quam quod Philosophiæ studiosior, humilitatem fidei Christianæ irridere ac contemnere cœpit. Eadē causa Cælius, Porphyrius, Lucianus, Pelagius, Arrius, Manichæus, Aver-

Averroes, multiq; alij tanta rabie adversus Christum & Ecclesiam ejus oblatrarunt. Hinc natum illud apud vulgus Proverbium: Maximos quosq; Philosophos, maximos esse hæreticos solere: sed & Hieronymus vocat eos patriarchas hæreticorum, & primogenita Ægypti, & vestes Damasci, nimis vere dicta, nam quicquid hæresum unquam fuit, totum hoc & omne ex Philosophiæ fontibus, ceu primo seminario scaruriit. Ab hac ferme tota Theologia adulterata est, ac pro Evangelicis Doctoribus Pseudoprophetæ, hæretici ac philosophi nati sunt, qui divina oracula humanis inventis æquarunt, ac mirabilibus hominum dogmatibus polluerunt, ipsamq; simplicem Theologiam (ut ait Gerson) ad verbosam & sophisticam loquacitatem, ac Chimerinam Mathematicam reduxerunt, quod prævidens Paulus Apostolus, toties nos hortatur, ac cavere jubet, ne quis nos per Philosophiam deprædetur, vel seducat. Augustinus Civitatem Dei ab illa tuetur atque defendit: reliqui ferme omnes Theologi & sancti Patres eâ à Christianis scholis procul propellendam, penitusq; extirpandam censuerunt. Nec desunt etiam ethnicorum exempla, quibus aliquando factitarum legimus, nam sustulerunt Athenienses Socratem Philosophiæ parentem: ejecerunt urbe philosophos Romani, Messiani, & Lacones, nec admiscere unquam: quin etiam sub Domitiano urbe exacti sunt, & tota insuper Italia interdicti. Extat enim Antiochi regis decretum in adolescentes, qui philosophari ausi sunt, atque etiam in parentes, qui liberis id admittebant. Nec modo ab Imperatoribus regibusque damnati pulsiq; , sed à doctissimis viris editis libris reprobati: è quorum numero sunt Philius Timon, qui opus nomine Syllus: in derisionem Philosophorum scripsit: & Aristophanes, qui in eos Comœdiam scripsit, cujus nomen Nubes, & Dion Prusæus orationem scripsit contra Philosophos omnium eloquentissimam. Scripsit etiam orationem Aristides contra Platonem, pro quatuor Atheniensium proceribus, multo eloquentissimam sed & Hortensius Romanus, vir nobilissima familia, & eloquentissimus, validissimis rationibus philosophiam insectatus est. Sed de iis hætenus.

De Morali Philosophia. CAP. LIV.

Reliquum vero, si qua de moribus (ut aliquibus placet) Philosophia sive disciplina est, hanc arbitror ego non tam Philosophorum ratiunculis, qui vario usu, consuetudine, observatione, ac communis vitæ conservatione constare, ac pro

pro temporum, locorum, hominumque opinione mutabilem esse, quam minæ ac blandimenta pueros, leges atque vindicta maiores docent, Nonnulla hominibus nativa addit industria, quæ doceri nequeunt, sed pro temporum usu hominumque conspiratione per fas vel nefas inolescunt: quo fit, ut quod aliquando vitium fuit, modo virtus habeatur: & quod hic virtus est, alibi vitium sit: quod uni honestum, alteri turpe: quod nobis justum aliis injustum sit, pro cuiusque temporis, loci, status hominum opinionibus, vel legibus. Apud Athenienses licuit viro sororem germanam habere in matrimonio: at id quidem apud Romanos nefas habebatur: quondam apud Judæos, & hodie apud Turcas licet viro plures habere uxores: insuper & pellices concubinas: hoc apud nos Christianos non tam nefas est, quam damnabile scelus. Laudi in Græcia ducitur, adolescentulos quam plurimos habere amatores. Denique tam feminas quam viros in scenam prodire, & populo esse spectaculo, nemini in eisdem gentibus fuit turpitudini, quæ tamen apud Latinos Romanosque humilia, infamia, & ab honestate remota consuebantur. Neque tamen pudebat Romanos uxores ducere in convivia, illasque in celebritate versari, ac primas tenere partes ædium; in Græcia vero neque in convivium adhibetur uxor, nisi propinquorum, neque versatur nisi in interiore parte ædium, quo nemo accedit, nisi propinqua cognatione conjunctus. Furari apud Ægyptios & Lacedæmonios honorificum erat, apud nos fures furcæ suspensi strangulantur: inquit Julius Firmicus in Astrologiis suis ad Lollium scribens; Quædam gentes ita à cælo formatae sunt, ut propria sint morum unitate perspicuæ. Scythæ immanis feritatis crudelitate grassantur, Itali fuerunt regali semper nobilitate præfulgidi, Galli stolidi, acuti Siculi, luxuriosi semper Asiatici, & voluptatibus occupati, Hispani elata jactantiæ animositate præpositi. Habent singulae nationes à superis agnata sibi morum discrimina, per quæ facile à se invicem discernantur, ut cujus quisque natione sit oriundus, à voce, à sermone, ab oratione à consilio, à conversatione, à victu, à negotio, ab amore & odio, ab ira ac malitia, similibusque exercitiis facile cognoscatur. Quis enim videns hominem ingredientem incessu gallinaceo gestu gladiatorio, vultu effreno, voce bubula, sermone austero, moribus ferocem, habitu dissolutum, laciniatove, non mox judicet esse Germanum? nonne Gallos cognoscimus ab incessu moderato, gestu molli, vultu blando, voce dulciosa, sermone facili, moribus modestis

modestis, habitu laxo? Hispanos autem ab ingressu & moribus, gestibusq; festivis, vultu elato, voce flebili, sermone elegantis habitu exquisito? Italos vero videmus incessu tardiusculos, gestu graves, vultu inconstantes, voce remissos, sermone captiosos, moribus magnificos, habitu compositos. Jamque scimus et, quia in cantu balant Itali, gemunt Hispani, ululant Germani, modulantur Galli. Sunt in oratione graves, sed verfuturi Itali; culti, sed jactabundi Hispani; prompti, sed superbi Galli; duri, sed simplices Germani. In Consiliis est providus Italus, astutus Hispanus, inconsideratus Gallus, utilis Germanus. In victu est mundus Italus, delicatus Hispanus, copiosus Gallus, inconditus Germanus. Sunt erga externos officiosi Itali, placidi Hispani, mires Galli, agrestes inhospitalesq; Germani. In conversationibus sunt prudētes Itali, cauti Hispani, mansueti Galli, imperiosi intolerabilesq; Germani. Sunt in amoribus zelotypi Itali, impatientes Hispani, leves Galli, ambitiosi Germani. In odiis vero sunt occulti Itali, pertinaces Hispani, minaces Galli, ultores Germani. In gerendis negotiis sunt circumspecti Itali, laboriosi Germani, vigiles Hispani, solliciti Galli. In militia sunt strenui, sed crudeles Itali: Hispani calidi & rapaces, Germani truces & venales, Galli magnanimi, sed precipites. Insignes sunt literatura Itali, navigatione Hispani, civilitate Galli, religione & mechanicis artificiis Germani. Et habet unaquęq; natio, quantulacunq; et, sive civilis, sive barbara, peculiares mores ritusq; sibi à coeli influxu à cæteris diversos, qui sub nullam artem philosophiæq; cadere queunt, sed sola naturali virtute, absq; omni disciplina, hominibus adgenerantur. Sed cōvertamus sermonem nostrum ad eos, qui nobis harum rerum disciplinam scriptis tradidere. Hi certe fūcti serpentis officio, cum nobis fructum dedere, cujus pastu discamus scire bonum & malum. Hæc n. prima eorum pestilens opinio est, bonum & malum non esse ignoranda: ita demum ajunt melius virtutem homines sequuturos, & vitia fugituros. At quando certius & utilius, quanto et felicius foret, mala non modo non facere, sed & penitus ignorare? Quis nescit eo ipso nos omnes miseros factos, cum primi humani generis parentes, quid bonum esset, quidque malum, didicerunt? ac idcirco forte condonatus esset Philosophis hic error, si non etiam sub virtutum ac bonorum nomine, nos pessima mala turpissimaq; vitia docerent. Sectæ autem illorum, qui Ethica tractarunt, haud paucæ sunt, ut Academia, Cyrenaica, Eliaca, Megarica, Cynica, Erotica, Stoica, Peripatetica, & pleræque aliæ. De his

his interpretibus ita philosophus est Theodorus ille, quem
 nuncupasse Deum memoram Scriptores, videlicet fur-
 vum, & sacrilegum, facriligio quoque cum tempestivum erit, da-
 bitur. Nihil quippe horum turpe natura est, sed
 stultitiae exhibere vulgaris opinio quæ à stultorum imperi-
 tione, & plebecula conflata est, sapientem publice absq; ullo
 respectu rubore & cortis congressurum. Talia sunt divi-
 ni philosophi placita, quibus nescio an quid tradi pos-
 set, nisi quam legimus ab Aristotele probatam, & in
 Cynicis quoque legi permissam maculam venerem: quam
 & Illegitimus Peripateticus ea ratione celebrat, inquiens,
 quædam causa multæ tyrannides sublatae fuerunt. Aristotelis
 animatus in politicis, ubi censet utilem esse Republicæ,
 nescit pœcunia hominibus numerosa soboles, hæc sunt: ad cibi
 temperantiam, velut perutilem, multa legislator sapienter ac
 studeat constituit, & de mulierum divitiis, siquidem ne su-
 perbia præsumat multitudinem, cum masculis indixit con-
 cubitus. Illi illi Aristoteles, cujus mores à Platone re-
 pectis, unde tuorum illius in magistrum odium ingratu-
 tate, qui benefactoris vita iudicium veritus, Athenas clam ra-
 puerunt, perierunt, qui in benefactores ingratis, etiam A-
 lexandri Magni, à quo ample magnificeque orna-
 tus erat, & illi vitam, corpus animamque credebat, ac
 postea in Syriam veneno peremit: qui etiam de
 agnitione suorum, locum gaudi, post mortem negavit, qui
 necem suam compilavit, & maligneque interpretatus est, in-
 quit, hunc furto ac calumniâ quæsit: quin jam invetera-
 tum senem, & ætenuæ moderata cupiditate, in ra-
 biam præcipit, & necem, ipsis dæmonibus dignum
 facit, & docuerunt illum scire. Dignissimus
 philosophus, & gymnasiarum doctor, & quem
 Theologi etiam divi adnumerarunt, li-
 berum, & vulgatum ederent, cui titulum facerent de
 felicitate, & alium versu, & metro de vita & morte
 & theologica insuper glossa illustrarunt, in cu-
 jus præfatione, Aristotelem sic fuisse Christi præcurso-
 rem, quemadmodum Joannes Baptista in Gra-
 tiæ præfatione longinè digrediamur à proposito, quid de felici-
 tate sentiant philosophi, audiamus; hanc
 sententiam posuerunt, ut Epicurus, Aristippus,
 Philoxenes, & Cyrenaici; alii cum volupta-
 te, ut Dinomachus & Calipho; alii id

in pri-

in primogeniis naturæ collocarunt, ut Carneades, & Hieronymus Rhodius; alii indolentia, ut Diodorus, alii in virtutibus, ut Pythagoras, Socrates, Ariston, Empedocles, Democritus, Zeno Citicus, Cleantes, Hecaron, Possidonius, Dionysius Babylonius, & Antisthenes, & Stoici omnes, multiq; ex nostris Theologis, illis quodammodo absentes, adhuc disputant de connexione virtutum, & quod si illud commune felicitatis fundamentum, in quod virtutes convenire debent. Nisi enim omnes in unum confluerint, nequaquam facient hominem felicem, etiam si una sola defuerit. Cum itaque dispares & quodammodo pugnantibus virtutes sunt, liberalitas & parsimonia, magnanimitas & humilitas, misericordia & iustitia, contemplatio & sollicitum opus in frequenti ministerio, & huiusmodi multæ, nisi omnes in uno conveniant concordēs, jam non virtutes, sed vitia censerī possent. Illud autem, in quod convenire omnes debent, Ambrosius & Lactantius cum Macrobio, Platonem in sua Rep. securi iustitiam putant; alii temperantiam modum omnibus imponentem; alii pietatem, ut Plato in Epinomide; alii charitatem, sine qua nullus est perfectus in virtutibus, ut sentit Paulus, & adhuc super istis argumentatur Thomas, Henricus, & Scotus, & alii. Sed modo revertamur. Felicitatem adhuc posuerunt alii in fortuna, ut Theophrastus; sed Aristoteles in fortuna cum primigeniis, virtutibusque conjuncta; quinimo in voluptate, sed virtutum bonis sacata, quasi non eisdem etiam Epicurus suam voluptatem tueatur; cæteri denique Peripatetici in speculatione Herillus philosophus, Alcidas & Socratici multi summum bonum putabant scientiam; verum Tiberini populi Chalybibus vicini, quorum meminerunt Apollonius & Pomponius luxum risumque summam esse felicitatem dixerunt. Sunt & qui summum bonum in silentio posuerunt. Platonici vero cum suo Plotino divina semper redolentes in unione cum summo bono felicitatem locaverunt; Bias Priæus in sapientia, Bion & Borysthenes in prudentia, Thales Milesius in harum congerie, Pittacus Mitylenæus in beneagere, Cicero in omnium rerum vacatione; sed hæc nisi in solo Deo inveniri potest. Transeo reliquos plebejos philosophos, qui omnem felicitatem sustulerunt; ut Pyrrho Eliensis, Euricolus, & Xenophanes, & qui summam felicitatem in gloria, honore, potentia, otio, divitiis, & similibus locarunt, ut Periander Corinthius, & Lycophron, atque illi, de quibus Psalmista; Quorum os locutum est vanitatem, & dextera eorum

G

Digitized by Google

diligendos, libere mutuum dandum, de nullo vindictam sumendam, omni petenti tribuendum: contra philosophi; non nisi his, qui beneficium compensant beneficio: ceterum liceat irasci, odisse, contendere, belligerari, sœnerari. Porro ii nobis cum suo libero arbitrio, ac rectæ rationis dictamine, atq; naturali lumine, Pelagianos hæreticos dedere. Tota autem moralis philosophia (teste Lactantio) falsa est & inanis, nec instruens ad justitiæ munera, nec officium hominis rationesque confirmans. Tota denique divinæ legi, ipsique Christo repugnat, ut ejus gloria nulli alii debeat: quam Sathanæ.

De Politica. CAP. LV.

AD hanc philosophiam pertinet etiam Politica, quæ est ars administrandæ Reipub. Ejus vero tres sunt species, videlicet Monarchia, quæ est unius regimen: Aristocratia, quæ est paucorum, sed nobilium, divitum, seu optimatum; Democratia, quæ est plebis, sive popularis. His affines sunt tyrannides, Oligarchia & Anarchia; verum quæ istarum præferenda sit, inter scribendes nondum convenit. Nam qui Monarchiam antecellere disputant, naturæ exemplis opinionem suam muniunt, dicentes, quod, sicut in universo unus est summus Deus, in stellis unus sol, rex unus in apibus, dux unus in gregibus, in armentis rector unus, & grues unum sequuntur, sic in Repub. oportere unum esse regem tanquam caput, à quo nequaquam membra dissentiant. Hanc præ cæteris probârunt Plato, Aristoteles, Apollonius; quibus subscribunt ex nostris Cyprianus & Hieronymus. Qui vero Aristocratiam extollunt, ajunt nihil melius rebus magnis administrandis, quam plurimum optimorumq; in unum consentientium consultationes. Nam ex pluribus optimis necesse est optima constare consilia; neminem autem solum satis sapere; solius Dei hoc munus esse. Huic quoque opinioni subscribunt Solon Lycurgus, Demosthenes, Tullius, & ferme omnes illi veteres Legislatores etiâ Moyses; quibus consentit etiam Plato, eam Rempublicam & civitatem. Inquiens, in optimo felicissimoque statu videri constitutam, quæ à sapientibus regeretur; cui si placet, adjiciamus etiam à nobilibus, siquidem hæc est opinio multorum consensu firmata. Qui autem popularem Rempublicam prætulerunt, hanc omnium pulcherrimo nomine appellârunt Isonomiam, hoc est, juris aequalitatem. Nam omnia illis in commune referuntur, & consilia omnia à multitudine cui haud dubie omnia insunt, capiuntur certiora. Denique vox populi,

VOX

vox Dei : hinc quicquid omnibus placet , quicquid cōtinu-
 his populi cōsensu statuitur , hoc tanquam à Deo ipso ordi-
 natum , optimum atque iustissimum esse præsumat , neces-
 se est . Hoc denique regimen iudicasse ajunt , quam optima-
 tum , ex eo quod minime subiacet seditioni : populus enim
 nunquam vastato , inter se dissidet , optimates autem maxime
 & supissime . præterea in popolare regimine omnis inest æ-
 qualitas atque libertas nullorum tyrannide oppressa , ubi pa-
 tes horum gradus : nec quisquam vicino præstat , sed unus-
 quisque & omnis multitudo per vices imperat , & imperatur .
 Hanc igitur præ cæteris laudarunt Othanes Persæ ; Eufrates ,
 & Dion Syracusanus : & nos videmus , hodie hæc democratia
 Venetos & Helverios præ omnibus Christiani orbis principa-
 tibus maxime florere , prudentiæq; & potentiæ , divitiarum &
 iustitiæ ipsam , atque victoriæ palmam obtinere : quin & A-
 theniensium Respublica olim laxissime potentissimeque im-
 perans , sola democratia regebatur , omniaque agebantur à po-
 pulo & apud populum . Atq; Romani olim omnes has admini-
 strationes perpeffi , maximam imperii partem sub populari
 democratia adepti sunt , nec unquam pejus habuere , quam
 sub regibus & optimatibus . pessimeque sub Imperatoribus ,
 sub quibus omnis eorum potentia naufragium fecit . Itaque
 quæ illarum trium melior , potiorque non facile dijudicari
 potest , cum quæque suos assertores habeat , & impugnatōres .
 Repetam enim , quibus pro libidine omnia licet impune facere ,
 rarissime bene imperant , nec unquam sine bellorum strepitu
 regnant . Habet quoq; hoc in se regalitas pestiferum malum ,
 ut etiam si qui olim fuerint viri optimi , omniumque cōsen-
 su probati , mox regiam adepti , tanquam peccandi licentiam ,
 insolentes pessimis evaderent ; quod in Caligula , Nerone ,
 Domitiano , Minthridate , & plerisque aliis visum est ; quin et-
 iam in Samle , Davide , Salomone . electis à Deo regibus , Sa-
 de licet ex populo , atque ex omnibus regibus Judæ vix pauci
 sunt probati , ex Samariæ regibus nullus . Sed qui hodie Re-
 ges , Imperatores & Principes habentur , non pro populo ,
 pro plebe , pro iustitia , sed pro nobilitate tuenda
 & conservandaque nati constitutique sibi videntur ; atque sic
 ut non eorum custodiæ traditæ , sed rapinæ , & depo-
 pulationis civium omnium fortunæ videantur , omnia ab
 eis differentes ; ac subjectis utuntur pro arbitrio . in-
 terdum etiam pro placito . & concessa eis desuper potestate
 in subditis utuntur , civem mutationibus . plebem in dictio-
 nibus

nibus, alios ex actionibus, ceteros vestigalibus aliis super aliis sine modo, sine fine onerantes. Quod si qui modestiores hæc remittant, tamen non in commune bonum, sed in sua commoda illud faciunt, permittentes subditis bene esse, quo ipsis bene sit, habeantque, cum velint, quod rapiant, quin & quo justitiæ laudem aucupentur, leges arctesciunt, sed avaritiam & crudelitatem justitia vestiunt; prævaricationis reos terribilibus suppliciis, bonorum proscriptionibus & multis enormibus afficiunt, in hoc tyrannis non meliores, quo cupiunt quam plurimos esse prævaricatores. Nam ut scelera delinquentium vires sunt tyrannorum, sic multitudo transgressorum divitiæ sunt Principum. Erat mihi olim in Italia cum potente Principe consuetudo admodum familiaris, quæ cum hortarer aliquando, ut Gibellinorum ac Guelforum factiones in dominatu suo compesceret, fassus est mihi, illius factionis occasione ad duodecim millia ducatorum in multis fisco suo quorannis inferri. Verum de hoc latius in libro de Nobilitate Politica differemus. Ubi autem Reipub. regnum oprimates tenent, in eadem cum ipsis Repub. degunt ira, odium, æmulationis. Quapropter rarissime inter se concordēs regnant, & dum unusquisque suam sententiam præferri, ac primus esse vult, odia inter se privata excitantur; unde sæpe factiones, seditionesque & cades & civilia bella in Reipub. perniciem exoriantur. Cujus mali infinita exempla & Græcorum & Latinorum historiæ commemorant, & hodie adhuc plures Italiæ civitates misera illorum spectacula præbent. Administrationem vero popularem, perinde ac pessimam, censent fere omnes. Hanc multis rationibus Vespasiano dissuadet Apolloninus, & Cicero ait, non esse rationem in vulgo, non consilium, non discrimen, non diligentiam, ut Poëta canit;

Scinditur incertum studia in contraria vulgus.

Et Othantes Persa ait, populari multitudine nihil esse insolentius, nihil insipientius, propriumque plebi nihil intelligere, sed ad res obeundas sine consilio præcípites ruere, torrenti flumini similes. Demosthenes quoque populum malam bestiam vocat, & Plato hunc beluam multorum capitum nominat, cujus meminit Horatius, & Phalaris ad Egeſigum scribens; **populus** omnis, inquit, temerarius est, demēs, desidiosus, promptissimus in quodcunque contigerit mutare sententiam, perfidus, incertus, velox, proditor, fraudulentus, voce tantum utilis, & ad iram & laudem facilis. Hinc est, ut qui in agenda Republica

Republica populo placere anitur. honestis perent contri-
 melia. Sed & Lycurgus legislator Lacedæmonius interroga-
 tus quando cur in Republica statum popularem non con-
 siliaret, respondet interroganti; Tu prius in domo tua effi-
 cho principatum popularem. Aristoteles quoque in Ethicis
 censet, administrationem populi esse pessimam, unius vero
 optimam. Est enim plebs errorum princeps, & parvarum con-
 siderationum magistra, ingensque malorum cumulus. Nec ra-
 tionibus, nec autoritatibus, nec suasionibus flecti potest,
 quia illas non intelligat, has aspernatur; ad persuasiones ve-
 ro in oculis est & obstinata, cujus mores inconstantissimi,
 semper nova cupiens, & odiens presentia, nec sapientum do-
 ctina nec patrum disciplina, nec magistrum autoritate, nec
 maiestate principum contineri potest, quam penes nunquam
 sine periculo, aut frustra sapientum consilia audita sunt, sem-
 per fere multitudinis stultitia pravalente; sicut notum est in
 Socrate de Deorum opinione ad Athenienses, in Capy Tro-
 jano, de equi introductione; in Magio Campano, ne Hanni-
 bali urbem reciperetur, consulenti; in Pauli Emilio, pu-
 gnam Cannensem detrectanti; denique in tot prophetarum
 Domini predictionibus, a populo Judaico minime exaudi-
 tis. Proinde populi statuta ac plebis placita quomodo pote-
 rint esse boni, cum popularis illa multitudo fere semper quæ
 optima sunt, ignorat cum major illius pars manuarii sint opi-
 fices, tam quam non in iustitiæ & æquitatis ratione, sed in nu-
 mero consistant, in quo semper plures sunt mali, quam boni;
 nec exactor rerum ducitur iudicio, sed studio multitudinis
 & numero, sicut ait Plinius ille junior, numerantur enim sen-
 tentiæ, non ponderantur. Non enim quod prudentioribus,
 sed quod pluribus visum est, in populari consultatione mayo-
 res obducunt vires. Inter quos cum omnes sibi æquales, nihil est
 tam iniquum, quam inæqualitas ipsa. Promiscuo itaque ple-
 bi impetrata salubriter iustituitur, nihil eorum, quæ in pe-
 riculo collapsa sunt, in melius restituitur, qui, quæ optima insti-
 tuta sunt, plebis licentia potius conturbantur, tollunturque.
 His autem tam diversas Reipub. administrationes pleri-
 que ex duabus speciebus politiam delegerunt; ut qua-
 dam ex optimatibus & populo instituit, omnibusque eò-
 rum honores communicavit. plerique etiam mixtam
 ex utroque, cuiusmodi erat Lacedæmoniorum. Rex enim a-
 pud eos perpetuus, sed qui tantum bellorum tempore
 dominaretur; eratque optimatum senatus è potentioribus &

ditionibus. Ephoros quoque ex plebe creabant decem perpetuos, qui vitæ necisque haberent potestatem, statum plebis representantes. Apud Romanos olim democratiæ propter senatus auctoritatem mixta erat aristocratia, (multa enim apud populū, nonnulla apud senatum imperabantur; hodie multis locis reges & principes pro arbitrio imperant, tamen optimates provinciarum ac magistratus consiliis rebusque gerendis adhibent. Atque hinc oritur quaestio, quæ Resp. tutior sit, an in qua princeps malus & consilarii boni, siue ubi princeps bonus probusque, sed consilarii pravi. Marius Maximus & Julius Capitolinus, ac multi alii priorem eligunt; quibus tamen alii multi graves auctores non assentiunt, cum experientia ipsa videamus sæpe à bono principe malos corrigi, quam malum principem à bonis emendari. Tandem vero ut Resp. optime administraretur, nulla philosophia nulla ars, nulla scientia præstat, sed probitas rectorum. Optime enim unus, optime pauci, optime populus imperant, si probi sint; pessime autem si sint improbi. Sed, quod omnem vincit improbitatis temeritatem cum agrum colere, gregem pascere, navim regere, familiam gubernare, filios educare, multi se aut ignorare, aut nescire, aut non posse fateantur, tamen magistratum in urbibus agere, regem & principem se gerere, & quod difficilimum est, populis & nationibus imperare, nemo sibi à natura negatum putat. Cæterum, quod spectat hic ad civilium legum scientiam, quibus omnes Respublicæ & civitates constant, reguntur, augentur, itque servantur, dicemus inferius.

De Religione in genere. CAP. LVI.

AD Reip. integritatem pertinet etiam religio, quæ est disciplina quædam exteriorum sacrorum ac caeremoniarum, quam rerum internarum & spiritualium, tanquam per signa quædam, admonemur, quam Cicero definit disciplinam, per quam reverenti famulatu caeremoniæ divini cultus exercentur; quam quidem civitatibus maxime utilem & necessariam esse testatus est cum Cicero, tum etiam Aristoteles. Sic enim ait in politicis; Oportet principem præ aliis deicolam videri. Minus enim putant subditi talibus pati aliquid iniquum, & minus machinantur contra talem, tanquam habeat propugnatores etiam deos. Religio autem à natura sic hominibus insita est, ut plus illa, quam rationalitate, à cæteris animantibus discernatur. Quod autem nobis naturaliter insita sit religio, ipse fatetur Aristoteles, tum ex eo liquet, quod, quoties in subita-

hominis periculis & timoribus aliqua perturbatione obrui-
mur, confestim, antequam aliquid perscrutemur & ante om-
nem electionem, ad divinam invocationem confugimus, na-
tura videlicet nos absque alio præceptore divinum auxilium
implorare edocente jamque ab initio creationis mundi Cain
& Abel ipsi Deo religiose sacrificarunt; sed & Enoch primus
fuit, qui, quo ritu Deus invocandus esset, instituit. Quare de
eo dicit Scriptura; Tunc tandem cepit invocari nomen Do-
mini Post diluvium à multis multæ quam multis gentibus re-
ligionum leges datæ sunt. Nam Mercurius & Menna Rex Æ-
gyptus; Melissus Jovis nutritor, Cretensibus; Faunus & ante
illum Janus Latinis; Numa Pompilius, Romanis; Moyses &
Aaron, Hebræis; Orpheus, Græcis; tum Cadmus Agenoris fi-
lius, ex Phœnice mysteria & solemnitates Deorum, simula-
chrorum consecrationes. & hymnos, cæteraque sacra, pom-
pas & celebritates, quibus diis honores impenderentur, Græ-
cis primum tradidisse legitur. Quin etiam furtorum & scelerum
numina esse tradiderunt. nec tantum nomina Deorum
dederunt, sed etiam instaurarunt sacra. Coluerunt Romani
Jovem adulterum & stupratorem, & Febrî publicum phanum
in palatio dedicarunt, & arâ malæ Fortunæ in Exquiliiis. Quin
etiam apud inferos invenerunt quos colerent, Deos, ipsum
infernorum principem omnium infimum & miserimum Sa-
chanam sub Diis, Platonis & Neptuni nominibus veneran-
tes, assignantes illi custodem Cerberum, hoc est, carnivorum,
qui semper circuit quærens quem devoret, nulli parcens, om-
nibus nocens, omnes accusans; hinc diabolus, quasi crimina-
tor, appellatus. Vnde Poëta canit;

*Dux Erebi populo poscebat crimina vitæ.
Nil benequam miserans, iratus omnibus umbris,
Stans furia circum, variaq; exordia mortis,
Sævaq; multis formans exercet poena carenas.*

Coluerunt quondam Ægyptii cum diis suis etiam animalia
bruta & monstra, & sunt adhuc hodie, qui Idola & simulachra
colunt. Quin Turcæ, Saraceni, Arabes, Mauri, & magna pars
orbis hodie Mahumetum colunt, absurdissimæ religionis cõ-
diti, & Judæi in sua perfidia adhuc perseverantes, ventu-
rum eorum Messiam pertinaciter expectant. Et nobis Christi-
anis diversi diversis temporibus & religionibus pontifices no-
stri religionum mores præscripserunt, nimirum quod legibus
inter sedentes circa cæremonias, circa cultum, circa cibos,

circa jejuniâ, circa vestitum, circa quæstus, circa pompas, circa mitras, circa purpuram, & ejusmodi. Sed unum admirabilium vincit admirationem, quod illi his ambitiosis moribus se cælum posse ascendere putant, quibus Lucifer olim cælo deciderit. Ac tandem omnes istæ religionum leges nullo alio fundamento incumbunt, quam suorum instituentium placitis: nec aliam in super certitudinis regulam habent, nisi ipsam credulitatem. Considerate ab initio mundi, quot sunt, quot fuerunt in religione studia, quot cæremonie, quot cultus, quot ritus, quot hæreses, quot placita, quot vota, quot leges, & nondum à tot sæculis homines ad rectam fidem producere potest religio absque verbo Dei? quo incarnato, & in cruce de hostibus triumphante, dejecta sunt templa & idola, & deorum potestates ablatae, defecerunt oracula:

Ablata est Pithij vox hanc revocabilis ulli.

Temporibus longis etenim iam cessat Apollo,

Clavibus oclusis silet: ergo rite peractis,

Discedas, patria & redeas ad limina, sacris.

Ex quo enim verbum Dei per Evangelii nuncium elucescere cœpit mundo, omnes dii gentium, veluti fulgure tacti, corruerunt, sicut apud Lucam ait Christus, Vidi Sathanam, sicut fulgur, de cælo cadentem. Verum quod hic ad fidem, & ad Theologiam, & ad canonum decreta pertinet, discutiemus inferius; nos hic de religione loquimur, quantum ad eas artes, quæ ad sacerdotum quæstum, & rempublicam suis simulachris, statuis, imaginibus, templis phanis, sacellis, fastis, pœpibus, & sacerdotiorum magistratibus, ornandam attinet; de quibus alibi inter placita theologica anno millesimo quingentesimo decimo per me Coloniz declamata amplo sermone disputavi. Quocirca ea isthic brevissimo sermone transigemus, ostendentes etiam in illis, quæ honestandæ religionis causa, & ad hominum salutem inventa sunt, sæpe non minimam inveniri cum vanitate malitiam, quod ita esse, nunc per singula discurrentes, monstrabimus.

De Imaginibus. CAP. LVII.

IMaginum itaque cultum jam ab antiquo non omnes populi admiserunt. Siquidem Judæi (ut narrat Josephus) nihil magis exhorruerunt, quam simulachra; nec aliquam effinxerunt imaginem ejus, quod coluerunt. neque eorum, quorum memoriam tenuerunt. Lex siquidem Dei per Moysen prohibuit illis simulachra fieri, aut in templis poni, aut adorare coram eis.

Apud

Apud Serapulos (teste Eusebio) etiam lege cautum erat, ne simulachra venerarentur. In Romanorum quoque templis apud Plutarchum, ex decreto Numæ annis centis & septuaginta ab urbe condita, nullam imaginem, neque statum, neque pictam esse conspectam legimus. Augustinus quoque idem testatur auctore Varrone. Cuius, inquit, verba ciuitatis testantur, nullum fuisse in urbe simulacrum Deorum per annos centum sexaginta, factumque deinceps, ut ex imaginibus ac statuarum multitudine religionis cultus negligeretur, atque contemptui haberetur. Persæ etiam (testibus Herodoto & Strabone) statuas non extruebant. Aegyptiorum autem in istis summa erat impietas & stultitia, exinde in omnes gentes diuina. Qui quidem corruptus gentilium, mos & falsa religio, cum ipsi ad Christi fidem converti coeperunt, nostram quoque religionem infecit, & in nostram Ecclesiam simulachra & imagines, multisque pomparum steriles caeremonias introduxit, quorum nihil omnino fuit apud primos illos & veros Christianos. Nec dici potest, quanta superstitione, ne dicam idololatria penes rudem & indoctam plebem alatur in imaginibus conuenticibus, ad ista sacerdotibus, hinc non paruum lucri questum percipientibus. Atque hic tuentur se Georgii verbis dicentis, imagines esse libros vulgi, ut possit rerum memoria retineri, atque in his legant, qui literas non didicerint, illisque conspectis ad Dei contemplationem trahantur. Verum hæc sunt exulantes Gregorii humana commenta, licet sanctus ille vir imagines, probet, non cultum. Non enim decet nos ex vetito imaginum libro discere, sed ex libro Dei, qui est liber Scripturarum. Qui vero cupit Deum esse, non requirat ab imaginibus pictorum & statuariorum, sed (ut inquit Joannes) scrutetur Scripturas, quæ testimonium perhibent de illo; qui autem nesciunt legere, ii audiant verbum Scripturæ. Fides enim eorum (ut ait Paulus) ex auditu est. Et Christus apud Joannem ait Omnes tunc vocem meam audiunt. Jamque etiam si (quod ait Christus) nemo potest venire ad eum, nisi pater traxerit illum, & nemo venit ad patrem, nisi per ipsum Christum; cur aserimus gloriam Deo, tribuentes illam picturis & statuis, ac si possent trahere in contemplationem Dei? Accedit idcirco reliquiarum cultus immoderatus. Fatemur enim non quicquam negare poterit, sanctas esse sanctorum reliquias. Scilicet eternis gloria fulgebunt aliquando; ideoque à nobis istiusmodi reuerentia colendos fateamur, etiam sanctos ipsos, nec in sanctis locis exaudiant pie invocantes, magis tamen,

ubi aliquid reliquiarum suarum velut pignus habent; sed quia non omnium certitudo eadem est, cum variis in locis putantur sanctorum eorundem eadem retineri figura, necesse est horum aut illorum stultam confidentiam esse oportere. Ne igitur in idololatriam, vel superstitionem incidamus, tutius est, fidem rebus visibilibus non asfigere, sed colere sanctos in spiritu & veritate per Dominum nostrum Jesum Christum, illorum opem implorantes. Certiores itaque & digniores non habemus Sacramento corporis Christi, quod unicum Sanctum Sanctorum in omnibus templis nostris servatur, quia coram Christum veneramus, & adoramus præsentem; qui licet ubique præsens sit, ibi tamen etiam corporaliter præsens est. Sed avarum sacerdotale genus, avari homines, non modo ex ignis & lapidibus, sed etiam ex mortuorum ossibus, & sanctorum martyrum reliquiis materiam avaritiæ suæ captantes, suæ rapinæ instrumenta fecerunt; attollunt sepulchra Confessorum, exponunt reliquias Martyrum, vendentes illorum contactus & oscula, exornant illorum simulachra, & festa illorum magnis pompis decorant, prædicant illos sanctos, & extollunt magnis præconiis vitam illorum, quo tantopere laudant, longissime fugiunt. Nonne istis loquutus est Salvator, Væ vobis, qui ædificatis sepulchra Prophetarum, similes illis, qui occiderunt eos? Proinde gentilium more sanctis ipsis officia distribuant, & hunc cum Neptuno aquarum periculis subvenire, illum cum Jove fulmen incutere, aut cum Vulcano ignem, alium messes curare cum Cerere, alium præesse vitibus cum Baccho. Et habent mulierculæ suas Divas, à quibus, ceu à Lucina, aut Venere, liberos petant, & quæ cum Junone iratos placant, vel vindicant maritos. Jam verò etiam sunt, qui surta & amissa seu perdita recuperare faciunt, atque nullum morbi genus est, quod inter divos non habeat suum medicum; quæ causa est, quo minus lucrantur medici, quam causidici, cum nulla sit lis tam pusilla, tam justa, quæ divum aliquem habeat patronum. Verum sicut anima nostra per diversa membra diversos explicat actus, & illa, pro diversitate dispositionum suarum, diversas suscipiunt potentias, ut oculi visum, aures auditum, ita Dominus noster Jesus Christus in corpore suo mystico, cujus ipse anima est, per diversos sanctos suos velut accommodata ad hoc membra, diversa suæ gratiæ munera, in istis inferioribus administrat atque distribuit, & singuli sancti peculiare cooperandi munus fortiuntur, & singuli certas gratias impatiuntur; juxta quam multiformem gratiarum distributione

tributionem, partim hominibus revelatam, partim plis conjecturis adferatam, variis precibus, & invocationibus sanctos imploamus. Putamus equidem, quemadmodum Christus morte sua mortem nostram redemit, in cujus morte ceperunt sanctæ mortes, omniumq; fidelium mortes sanctificantur, sic martyres eos. qui certo quodam morborum genere, aut huc simili tormento cruciati perierint, ab illo ipso, tanquam id pro nobis passi, nos liberare: & habet id quidem rationem non invalidam. Sed ridendi sunt, qui à nominis similitudine, & vocum confusione, & per similia futilia inventa sanctis illa adscribunt: ut Germani caducum morbum Valentinus, quia hoc nomen cadere significat, Et Galli Europio addicant Hydropicos, ob vocis consimilem sonum. Nihil ergo hic divinæ potestatis, & Sanctorum meritis derogatum volo. Impius enim est, quisquis de pietate Christiana ac Sanctorum miraculis desperare sentit: sed superstitiosus & improbus est, qui pro miraculis prodigiosa quæque mendacia, ceu portica nugamenta vertunt in historiam, & simplicibus oraculi loco credenda proponunt, magnisque clamoribus inculcant: stultissimi quoque sunt, qui iis fabulis & somniis fidem habent. Atque hic vos scire volo, quod, quemadmodum imaginum exuperans cultus, idololatria est, ita illarum pertinax detestatio, hæresis est, de qua olim Philippus & Leo tertius Imperatores dampnari fecerunt. Sic etiam quemadmodum ætqueiarum abusus execrabile scelus est, ita earundem irreverentia, detestanda hæresis est: quæ quondam à Vigilantio Gallo progenita, ab Hieronymo profligata, nunc rursus una cum imaginum expugnationibus à proximis annis apud Germanos repullulascere cepit.

De Templis. CAP. LVIII.

Ceterum nunc de Templis scimus hanc maximam olim fuisse gentiliū superstitionē singulis diis, suis sua templa fabricantibus: quorum imitatione ceperunt deinde Christiani suis divi templa inscribere. Multæ tamen gentes repleti omnino carebant, & Xerxes quondam suadentibus Magis omnia templa per totam Græciam combussisse traditur, quia impium & nefarium esset, deos ipsos parietibus includere. Verum de templis quondam Zeno Citicus in hæc verba philosophus est, inquiens: Sacella ac templa constituere, nihil quidem necesse est, nihil enim sacrum jure existimandum neque pro sancto habendum, quod ipsi homines cōstruxerint. Apud Per-

Persæ nulla olim templa erant. Hebræis autem in tota natione, non nisi unicum templum religiosum erat, à Salomone Hierosolymis extructum, de quo tamen legitur apud Esaiam: Hæc dicit Dominus, Cælum sedes mea, Terra autem scabellum pedum meorum, quæ est ista domus, quam ædificas mihi? Et Stephanus Protomartyr ait. Salomon ædificavit illi domum, sed Excelsus in manufactis non habitat. Et Paulus Apostolus ait Atheniensibus, Deus non in manufactis templis habitat: qui, cum sit Dominus, cœli & terræ, manibus hominum non colitur, tanquam indigens aliquo. Docet autem humanam naturam, ipsosque homines, sed puros, pios, sanctos religiosos, Deoque devotos, esse acceptissima Deo templa: quemadmodum scribens Corinthiis, inquit; Templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis, templum Dei sanctum est, quod estis vos. Præterea in prima illa nostra religione ab ipsis Christianæ fidei incunabulis, & diu post Christum passum non fuisse nostris sacris templa cōstructa, faretur ipse Origenes contra Celsum, docens multis rationibus. Christianis illa ad verum Dei cultum, veramq; religionem nihil convenire. Et Lactantius ait, Non templa Deo congestis in altitudinem saxi struenda sunt sed suo cuique conservandus est pectore, in quod se conferat, cum adorat Deum:

Non habitat templum manuum molimine factis

Omnipotens, ædes aurea verus homo.

Et Christus suos adoraturos non in templum remittit, nec in synagogas, sed in cubiculum orare in abscondito. Atque ipse, quod legitur apud Lucam, nunquam ad turbas, ad urbes, ad templum, ad synagogas accessit orare, sed exivit in montem orare, & ipse erat pernoctans in oratione. Verum Ecclesia, quæ nihil agit, nisi acta spiritu Dei, cum, multiplicato Christiano populo, Ecclesiam jam ingressi essent cum fidelibus peccatores, cum firmis infirmi, &, tanquam in arcam Noæ, cum mündis animalib, simul & immunda, sacras quasdam ædes, & templa, & basilicas, loca sacrata, ab omni profano commercio libera, instituit, in quibus Christianæ multitudinī verbum Dei publice prædicaretur, ceteraq; religionis sacramenta, & commodius & castius administrarentur: quæ à populo Christiano summa semper in veneratione habita, etiam à Principibus immunitate munita, nunc in tantā excrevere multitudinem, accedentibus illis tot fratrum oratoriis, privatisq; sacellis, ut maxime necessarium foret, multa
ex illis

impendit, sed ad omnivariam bonorum morum ac Christianæ doctrinæ corruptelam, in choræis, in Comædiis, in Hiſtrionibus, in cantilenis, in ludis, in comotationibus, in pompis, in speculis, in quibuscunque mundanis, carnalibus, spiritui sanctitati que contrariis operibus consumit. & (quemadmodum inquit Tertullianus de Cæsarum solennibus) solent tunc grande officium agere, focos & choros in publicum ducere, vicatim epulari, civitatem tabernæ habitu obolescere, vino gulam cogere, certatim cussitare an injuria, ad impudentias, ad libidinis illecebras: sic exprimitur publicum gaudium per publicum dedecus. Nonne ergo merito damnandi sumus, qui hoc ritu Christi & Sanctorum ejus solennitates celebramus? Cæterum à diebus festis, præter Manichæorum insanam Blasphemiam, & Cataphrygum pestifera dogmata, aut nullas, aut paucissimas hæreses compertas habemus: veruntamen maxima in Ecclesia schismatis occasione præstiterunt, cum Victor Romanus Pontifex omnes ferme Orientales & Australes Ecclesias à communione amputasset ea sola de causa, quod in diei Paschatis observatione morem à Romana consuetudine sequerentur diversum: cui tunc inter cæteros excellentissimos viros restitit Polycrates Asiæ episcopus. Præterea Irenæus Lugdunensis Episcopus, quamvis ipse Romano ritu Pascha celebravit, magna tamen libertate Victorem Pontificem objurgare ausus est, quod præter exemplum prædecessorum suorum pacis perturbator abscedisset Ecclesias non in fide errantes, sed in solis ritibus quibusdam à Romana Ecclesia dissidentes. Multa deinceps super hac Paschatis observatione Conciliorum & Pontificum decreta, ac Patrum rationes, & quæ vocantur Ecclesiastica computa, emanarunt: neque tamen in hunc usque diem veram, atque per universum orbem eandem Paschatis diem constituere potuerunt: & in hunc diem usque consultis Astrologis de Calendarii reparatione, sed de indeciso negotio disputatur. Digna profecto res, pro qua ob unids Romani Pontificis pertinacem religionem tantum Ecclesia pateretur neufragium,

De Cæremoniis. CAP. LX.

EX membris deniq; religionis non minima sunt rituum & Cæremoniarum pompæ in vestibus, in vasis, in luminibus, in campanis, in organis, in concentu, in odoribus, in sacrificiis, in gestibus, in picturis preciosis, in ciborum, & jejuniorum delectu, ac similibus magna cum admiratione, tum veneratione

tionem & imperium populi & hominibus, qui nihil advertunt, contingit aut occulis obvertantur, receptis ejusmodi. Numa Pompilius primus omnibus ceremoniis induxit, quare propter venerandam hanc & ferocem populum, qui vi & injuria imperium irritabatur, ad pietatem, fidem, justitiam, & religionem invitare debet inspicere gubernaret. Testantur hæc ancyliæ ac pulchra sacra impetiti pignora, Janus bisrons belli & pacis archæus. Vetus, cui flumina custos imperii jugiter vigilaret. Ipse annos factorum & nefactorum dierum veritate peripatet in mensis divinus, sacerdotiorumque magistratus in Pontificis & augures partitus, variiq; sacrificiorum & supplicationum, spectaculorum, processionum, delubrorum & obsecrationum, quorum magna pars (Eusebio teste) exinde in nobilitatemque religionem migravit. Verum Deus ipse, quem nemo vidit, caro, & cor, & sensibilia signa, has exteriores actiones & ceremonias despicit, atque contemnit. Non enim in corpore, sed in actionibus, & sensibilibus operibus, culpi cancelli sunt celsi Deus, sed in spiritu & veritate per Jesum Christum. Ipse enim inspector fidei est, considerans intimum spiritum, & pectus hominum, scrutator cordium, qui intuetur animi recessus. Quapropter carnales illæ & externæ ceremoniæ, quæ sunt homines promovere ad Deum, apud quem nihil est, nisi fides in Jesum Christum, cum ardenti amore, & fide in charitate, ac firma spes salutis & præsentis & future vite, & nulla externorum carnaliumque rituum, & actionum violata Dei cultus: quod nos instruens Johannes Baptista, & Petrus apostolus, & eos, qui volunt adorare, inspicere debemus oportet adorare. Cognoverunt hoc aliqui philosophi: hinc Plato in veneratione summi Dei, & in actionibus ceremonias auferri jubet. Nihil enim deest ei, qui in eo sanctum omnia, sed nos agentes gratias agimus, & actiones sunt summæ incensationes Dei, quando agimus, & actiones mortalibus. Neque præterea habemus quicquam, quod reddamus Deo magis acceptum, quam laudem, gloriam, & honorum actionem. Neque verò hic quis sacrificia veteris legis sacrificia, ritus & ceremonias, quæ sunt in illis delectatus sit: non propter hoc eduxit eos in terram, ut sacrificia illi offerrent, & adolerent incensa sed ut audirent vocem Domini, & fide & justitia propter illorum salutem. Quapropter illis sacrificia & ceremonias instituit, ut in illis & durities cordis eorum aliquid indulgens

dulgens errori, ut eos ab illicitis revocaret, ne gentium ritus sacrificia immolarent dæmonibus, & non Deo. Non enim principaliter hæc, sed secundum consequentiam concessa sunt, nec aliter eos obligare potuit lex illa, nisi quatenus populi consensu fuerat comprobata. Quin & Moyses ipse laturus has cæremoniæ leges, seniorum & populi collegit suffragia, quò illos sibi magis haberet obnoxios, ideoque lex illa pro temporum & rerum vicissitudine potuit immutari, & aliquando in totum erant abroganda; lex autem Dei, quæ in lapideis tabulis tradita erat, perpetua est. Sic enim locutus est Dominus per Jeremiam. Quod mihi thus de Sabba afferis, & cinnamomum de terra longinqua? Holocaustomata & sacrificia vestra non delectaverunt me. Et iterum pereundem ait. Hæc dicit Dominus, Holocaustomata vestra colligite cum sacrificiis vestris, & manducate carnes, quia non sum locutus ad patres vestros, nec de Holocaustomatibus, nec de sacrificiis præcepi eis, quâ die eduxi vos de Ægypto, sed sermonem hunc præcepi eis, dicens, Audite vocem meam, & ero Deus vester & vos eritis populus meus; ambulate in omnibus viis meis, quæcunque præcepero vobis, ut bene sit vobis. Et iterum apud Esaiam ait Dominus; non obtulisti mihi oves holocaustatis tui, nec in sacrificiis tuis clarificasti me, non servivisti mihi in sacrificiis, nec aliquid laboriose fecisti in thure, nec mercatus es mihi argento incensum, nec adipem sacrificiorum tuorum concupivi, sed in peccatis tuis ante me steteristi. Super quem igitur, ait, aspiciam, nisi in humilem & quietum & trementem sermones meos? Non enim adipem & carnes pingues auferent ante injustitias tuas; hoc enim est jejunium, quod ego elegi, dicit Dominus. Solve omnem nodum injustitiæ, dissolve connexus violentorum commerciorum, dimitte quassatos in requiem, & omnem conscriptionem injustam conscinde. Frange esurienti panem tuum ex animo, & peregrinum sine tecto induc in domum tuam. Si videris nudum, adoperi eum, & domesticos seminis tui ne despicias, tunc erumpet matutinum lumen tuum, & sanitates tibi cito orientur, & præcedet ante te justitia, & gloria Dei circumdabit te, & adhuc te loquente, dicam, Ecce adsum. Non inficior, quem admodum olim in synagoga Moyses & Aaron, & per successionem cæteri pōtiffices, judices, Prophetæ, usque ad scribas & Phariseos, sic postmodum in Ecclesia ab Apostolis, Evangelistis, Pontificibus, sacerdotibus, & doctoribus factum, ut illam piis quibusdam cæremoniis, elegantibusque ritibus & institutis

tutis, tanquam sponsam ornatam viro suo, decorarent: multa insuper statuta & decreta ediderunt posteriores, juxta hominum imbecillitatem; sed, quod solet sæpe contingere, ut, quod prorsum est ad remedium, tendat ad noxam, sic accidit, ut crescentibus iis cæremoniæ legibus, pluribus constitutionibus hodie onerentur Christiani, quàm olim Judæi: quodq; magis dolendum est, cum ipsæ per se nec bonæ sint, nec malæ, plus illis fida populus, arctiusque observet, quam tradita à Deo præcepta, dissimulantibus illa nostris Episcopis & Sacerdotibus, & Abbatibus, & Monachis, ac suo ventri interim egregie consulentibus. Cæremoniæ autem etsi nullas contra fidem hæreses dederint, innumeras tamen in ecclesiam sectas introduxerunt, maximorumq; schismatum semina fuerunt, Hinc primum Græca Ecclesia à nostra abscissa est; quod illa non in azymo consecraret, sed in fermento, cum tamen illam vere consecrare fateamur. Deinde etiam Bohemorum Ecclesia separata est, quia sub utraq; specie communicaret Eucharistiæ: nam, ut ait Apostolus, circumcisio nihil est, & præputium nihil est, sed observatio mandatorum Dei: sic & cæremoniæ nihil sunt, nisi observatio præceptorum Ecclesiæ. Ne fas ergo est utrobique propter modicas & quaslibet causas, quæ Christianæ Fidei nihil officiant, unitatem Ecclesiæ scindere, & corpus Christi dividere, & quod Pharisæis Salvator improperat, excolare culicem, & camelum glutire, atque, turbata pace Ecclesiæ, in illis pugnare, unde plus obsit schismatis perniciēs, quam profit correctio. Potuissent Romani Pontifices multa mala sustulisse, pacatamque & integram servare Ecclesiam, si tolerassent Græcorum fermentum, & Bohemorum calicem. Neque vero majora hæc sunt, quam quod Innocentius Octavus (Volaterrano teste) concessit Norwegiis, ut liceret illis sine vino sacrificare calicem.

De Magistratibus Ecclesiasticis. CAP. LXI.

IAM vero & Magistratus, & variæ hominum sectæ sunt in Ecclesia, cum ad ornamentum religionis, tum pro conservando sacrorum ordine, ne fiat confusio. Quidquid autem agitur in Ecclesia, sive ad ornamentum, sive ad ædificationem religionis, tarp in deligendis magistratibus, quam in instituendis ministris Ecclesiæ, nisi id fiat divini spiritus instinctu, qui quasi anima est Ecclesiæ, vanum est & impium. Quicumq; enim ad magnum Dei officium, & Apostolatus dignitatem à spiritu Dei vocatus non fuerit, sicut Aaron, & qui non ingres-

sus fuerit per ostium, quod est Christus, sed aliunde in Ecclesiam ascenderit per fenestram, per favores hominum, per emptitias voces, per imperium Principū, certe hic non est Christi Vicarius & Apostolorum, sed fur & latro, & vicarius Judæ Iscariotis, & Simonis Samaritani. Hinc ab antiquis Patribus de electione Prælatorum (quod sacer Dionysius vocat Nominationis sacramentum) tam arcte statutum est, quod Pontifices & Apostoli, qui præessent ministeriis in Ecclesia, nominarentur viri moribus & vita integerrimi, potentes in doctrina sana de omnibus rationem reddere: sed antiquis patrum constitutionibus paulatim à sua majestate cadentibus, ac recentiore Pontificio jure cum damnabili consuetudine invalescente, tales plerique super sedem Christi conscendunt Pontifices & Apostoli, quales olim super sedem Moyssi sedebant Scribæ & Pharisei, qui dicunt, & non faciunt, alligantes onera gravia in humeris populi, ipsi autem nolunt digito movere. Hypocritæ sunt, omnia opera sua faciunt, ut videantur ab hominibus, ostentantes religionem suam in scenis: cupiunt primas stationes in choro, in gymnasiis, in synagoga, & ubique in foro: in plateis Rabbi, & Magistri, & Doctores vocari volunt: claudunt viam cælorum, & ipsi non introeuntes, etiam alios excludunt, nec sinunt intrare: comedunt domos viduarum, orationes longas facitantes, circumeuntes mare & aridam, seducunt, & furantur pueros, ut nactus uno proselyto, exaugeant perditum eorum numerum, ut ipsi perditum & addictum gehennæ igni, alios simul secum multo magis desperant: suis committis & traditionibus piissimas Christi leges labefaciunt, verum Dei templum, ac vivas Christi imagines, & ars animarum populi negligentes: aurum & oblationes avaro oculo curant leviora, & quasi sinistra legis facientes: de decimis, collectis, oblationibus & eleemosynis accurate nova cudunt, & leges caeremoniarum arcte sanciunt, decimantes fruges, pecora, pecunias & etiam quævis minima, mentham, anethum, cuminum, & de his canum more collatrâtes à suggesto configunt cum populo. Quæ vero graviora & dexteriora sunt opera Evangelii, & Legis, & justitiæ Christianæ, judicium, misericordiam, & fidem omnino negligunt, excolant culicem, deglutiunt camelum, cespitant ad lapidem, ingens saxum transfiliunt, duces cæci, falsi & dolosi, genimina viperarum, terribiles calices, sepulchra dealbata, foris in mitris, in pilis, in habitu, in cuculla ostentantes sanctimoniam, intus pleni spurciua, hypocrisis, iniquitate, scortatores, saltatores, histriones, lenones,

nes, aleatores, belluones, temulenti, venefici, qui jam antea (quot notus Camotensis Episcopus) non ex virtutum meritis, sed aut per turpe obsequium, aut intuitu munerum, aut favore Principum, aut vi armorum ad sacerdotia, ad beneficia, ad episcopatus conscenderunt, aut sub hypocrysis furo hanc ad se traxerunt. ex bonis Ecclesie, quæ pauperum sunt, sibi privatas divitias cumulant, monopolia, & nundinas constituent in elemosynis parentum nostrorum, abutentes illis in scortis, in alea, in venatione, in omni luxu & spurcitia.

Gaudens equis canibus, & aprici gramine campi.

Concutiunt populos, vexant regna, sollicitant bella, diruunt ecclesias, quas religiosorum Patrum construxit devotio, ipsi extruentes palatia, incedentes in vestibis purpuratis & deauratis, magno pietatis detrimento, & religionis infamia, ac Reipub. insupportabili onere: quos non mercenarios pro pastoribus, non lupos pro mercenariis, sed pro lupis diabolos, beatus ille Clarevallensis Bernardus in sermone ad generalem Remensem Synodum, præfente Romano Pontifice, definivit. Jam etiam ipse Romanus summus Pontifex (quod idem sanctus Episcopus Camotensis conqueritur) omnibus gravissimus & intolerabilis est, cujus pompam & fastum nullus unquam tyrannorum æquavit: atque ii interim in se solis jactant religionis & Ecclesie statum consistere, cum religionis onera, & verbum Evangelii, quod verum Pontificium munus est, in alios rejicientes, ipsi in condendis propriis legibus occupati, Ecclesie accipiunt emolumenta, otiosi simul & flagitiosi: & quia, ut ajunt, sedes ipsa Pontificia, aut sanctos recipit, aut sanctos facit, hanc sibi nihil non licere putant, adeo ut etiam sacris Ecclesie caeremoniis, quas sancti Patres ad instruendos mortaliem animos, & pro conferenda nobis Dei gratia magna observantia instituerunt, nefaria voluptate sua libidine impudenter flagitiosissimeque abutuntur: cujusmodi exemplum de Bonifacio octavo Pontifice in Porchetum Cardinalem legimus apud Crinitum. Hic est ille magnus Bonifacius, qui tria magna & grandia fecit: primum, falso oraculo deluso Clemente, persuasit sibi cedere Apostolarum: secundum, condidit sextum Decretalium, & Papam afferuit omnium dominum tertium, instituit Jubilæum, indulgentiarum nundinas, illasque primus in Purgatorium extendit. Transeo cætera illa Romanorum Pontificum monstra, quales Formosus Papa, & novem sequentes, olim Ecclesie turpiter præfue-

H 2

runt;

runt; taceo etiam posteriores illos, Paulum, Sixtum, Alexandrum, Julium, famosos Christiani orbis perturbatores. Prætereo Eugenium, qui ob violatum Turcæ iuramentum Christianam Rempubl. in tot funestissima bella coniecit, ac si non etiam hosti fides servanda sit. Alexander VI. quanto Christianæ Reipub. damno Zizimum Pajazaithæ, Turcæ fratrem, veneno sustulerit, omnibus notum est. Jamque ipsi etiam Romanorum Pontificum Legati (quod ait Camotensis, & quotidiana experientia notissimum est) sic interdum in Provinciis debachantur, ac si ad flagellandum Ecclesiam egressus sit Sathan à facie Domini; commovent & conturbant terram, ut videantur habere, quod oporteat sanare; lætantur, cum mala fiant, exultantes in rebus pessimis, vixque tenent lachrymas, cum nil lachrymabile cernunt. Siquidem peccata populi cōedunt, & vestiuntur & nutriuntur, & luxuriantur in eis. Sed habent vitiorum suorum efficacissimos titulos, nec quicquam illis objici potest, quod non alicujus Sanctorum exemplo cōstantissime excusent, aut tueantur. Nam si impropere tur illis, quia indocti & illiterati, dicent tales Christum delegisse Apostolos, qui nec Magistri Legis, nec Scribæ fuerint, nec Synagogas, nec Scholas unquam frequentaverint; si linguæ barbaries objicitur. dabunt Moysem impeditæ linguæ, & Jeremiam nescientem loqui; quin & Zachariam, quod mutus esset, à sacerdotio non exclusum. Quod si etiam sacratum literarum ignorantia, aut infidelitas, aut error, aut hæresis objiciatur, dicent, Ambrosium nondum Christianum, sed Catechumenum adhuc, in Episcopum electum; & Paulum non ex infideli modo, sed ex persecutore ad Apostolatam vocatum; Augustinum quoque aliquando Manichæum fuisse, & Marcellinum martyrem in Papatu idolis thura adolevisse, Quod si objiciatur illis ambitio, exemplo illis erunt filii Zebedæi; si timiditas, timidi erant Jonas & Thomas, ille ad Ninivitas, hic ad Indos accedere metuentes; si perfidia, Petrus perfidiæ addidit perjurium; si fornicatio, Oseas meretricem, & Sampson scorta amplexi sunt; si percussio, si homicidiū, si militia, Petrus Malcho auriculam amputavit, Martinus Juliano militavit, & Moyses Ægypticum interfecit, & abscondit in stabulo. Ad quod nihil penes eos refert, qualis quisque sit, qui accedit ad sacerdotia, atque tunc horum magistrorum gladio oportet, ut quisque; cervices suas supponat, gladio horum, inquam, non gladio verbi Dei, cujus illi custodes & ministri esse debent, sed gladio ambitionis, gladio avaritiæ, gladio mulctæ & extorsionis,

glia-

gladio mali exempli, gladio sanguinis & occisionis, quo armantur contra omnem veritatem, & iustitiam & honestatem.

*Sapientum vis tota parat, si pendere iussa
Incipit, evertitq; aras respectus honesti;
Libertas scelerum est, qua regna invisa tuetur;
Sublatumq; modus gladii facit omnia serva.*

Non impune licet eorum placitis contradicere, nec libidini eorum resistere, nisi quis paratus sit martyrium subire pro Christo; hoc erit excremari pro hæretico. quemadmodum Hieronymus Savonarola Prædicatorii ordinis Theologus, simulac Propheticus vir, olim apud Florentiam exustus est. Verum quoniam omnis potestas bona est, quia à Deo est, à quo sunt omnia, & omnia bona, & licet utentibus, aut patientibus aliquando mala sint, universitati tamen semper bona sunt, providente sic illo, qui bene utitur malis nostris. Propter multitudinem enim delinquentium superinducit Deus tyrannos. & peccata populi faciunt regere Hypocritam. Quicumque igitur à Domino constitutus est Episcopus in Ecclesia, dignum & iustum est obedire illi, & in nullo contradicere. Qui enim Episcopo, & Sacerdoti obedire contemnit, non illum, sed Deum contemnit, quemadmodum de contemptoribus Samuelis ipse locutus est, inquit; Non te spreverunt, sed me. Et Moyses adversus murmurantem populum ait; Non adversus nos murmurastis, sed adversus Dominum Deum. Non igitur inultus permanebit à Domino, qui se contra Episcopum, & prælatum suum posuerit. Dathan & Abiron resisterunt Moysi, & terra vivos absorbit. Multi cum Chore conspiraverunt adversus Aaron. & igne consumpti sunt. Achab & Jezabel persecuti sunt Prophetas, & canes comederunt eos. Egressi sunt pueri, ut illuderent Helisæo, & ursi dilaniarunt illos. Ozias rex contra sacerdotes, sacerdotium arrogare ausus, leprosus factus est. Saul, quia præter Samuelem, sacerdotum principem, sacrificare præsumpsit, regia unctione simul & prophetico spiritu, privatus à Deo, datus est spiritui malo. Infidele est Scripturis sacris non credere, impium est sacerdotes spernere; boni sunt sacerdotes, melior Episcopus, super omnes sanctissimus summus Pontifex, & Princeps Sacerdotum, cui creditæ sunt claves regni cælorum, & commissæ sunt secreta Dei, princeps quidem secundum Deum, Pontifex secundum Christum: quem qui honorat, honorabitur à Deo.

qui inhonoraverit, inhonorabit illum Deus, & ultionem evadere non poterit.

De Sectis Monasticis. CAP. LXII.

Sunt adhuc in Ecclesia diversarum sectarum populi, Monachi, & Fratres anachoritz, quibus vetus Lex omnino caruit. Caruit etiam Ecclesia eo tempore, quo fuit optima, nec tot caeremoniarum retribus implicata. Qui hodie religiosorum nomen sibi soli vendicant, arduas profecto vivendi regulas, & officia sanctissima professi, laudabiliumque virorum, sanctissimorumque Patrum nomina, puta Basilii Benedicti, Bernardi, Augustini, Francisci, & similium præ se ferentes: sed hodie est inter eos ingens malorum turba. Siquidem huc, tanquam in malorum omnium asylum, confluunt, quosunque scelerum conscientia terret, qui ob legum vindictam nusquam a libi tuti sunt, qui crimina commiserunt supplicio expianda, quos vitæ turpitudine abstraxit ab infamia, quos, rebus suis scortis, alea, ingluvie profusis, æs alienum ac turpis egestas mendicare compellunt, & quos laborem subterfugientes, spes otii, ac fraudatæ cupidinis impatiens desperatio, aut circumventa juvenus, aut injusta noverca, aut iniqui tutores huc impegerunt: quorum omnium agmen jungit simulata sanctimonia, cucullatus habitus, & valida mendicitas. Atque illud mare magnum, in quo cum cæteris piscibus habitant Leviathan & Behemoth, cæte grandia, belluæ & reptilia, quorum non est numerus: de quo exiliunt tot Stoicæ simiæ, tot insolentissima posconumia, tot palliata mendicabula, tot cucullata monstra, barbigeri, sunigeri, restiferi, saccogeruli, loripedes, lignipedes, nudipedes, atrati, nigritz, griffones, albichlamydes, verficolores, multipelles, linostolii, retiarii, palliati, chlamydati, pullati, paludati, præcincti, brachati, ac id genus aliorum turba histrionum, qui cum de rebus humanis nullam fidem habeant reliquam, ob monstrosæ vestis habitum creduntur illis divina. hodieque sacrum religionis nomen sibi soli usurpant, ac se Christi sodales, Apostolorumque contubernales jactant: quorum vita sæpe scelestissima est, avaritia, libidine, gula, ambitione, temeritate, petulantia, & omni scelere referta, sed religionis prætextu semper inulta. Romanæ enim Ecclesiæ privilegiis muniri sunt, & a jurisdictione omnium Ecclesiarum exempti sunt, quo plura illis impune liceant: quumq; ipsi pro foro rei alios quosque ubiq; conveniant, ipsi tamen conveniri non possunt, nisi aut Romæ, aut Hierosolymis. Horum vanitates &

[illegible]

rum sanctas : fateor esse in hunc diem sanctos monachos ; sanctos fratres mendicantes : sanctos anachoritas : sanctos canonicos regulares : tamen inter hos plurimos infideles & reprobos , & apostatas , quibus religionis professio deformatur. Atque hoc est propositum nostrum , ostendere nullam unquam cujusvis religionis professionem tam castam extitisse , in quam non irreperit erroris & malitiæ macula. Siquidem & Angelos apostatas legimus ; & primos fratres parricidas ; Prophetas reprobos ; Apostolos proditores ; & discipulos Christi perfidos ; atque inter Romanos Pontifices supra multos schismaticos & reprobos , & etiam hæreticos ; aliquando etiam mulierem ad tanti apicis culmen conscendisse , quæ vocata est Joannes octavus , rexitque sedem Apostolicam , laudata ab omnibus , annos duos cum aliquot mensibus atque diebus ; & quod mulieribus in Ecclesia negatum est , contulit sacros ordines , promovit Episcopos , ministravit Sacramenta , cæteraque Romanorum Pontificum exercuit munera ; & facta ejus in Ecclesia non fuerunt irrita , communi videlicet errore faciente jus , quo prævalente , puto Ecclesiam tunc coactâ multa dissimulare , quæ religionis rigor alias non tulisset adeo nec in religionibus quicquam integrum , stabile & perpetuum reperiri potest. Quicunque autem in Ecclesiam Dei sectis introducunt , & tanquam sibi placentes , quæstus causa , aut fidei sanctitatis gloria secedunt à Principe Romana Ecclesia , ii tanquam Nadab & Abiu , alienum ignem offerentes ad altare Dei , ab eo comburuntur ; qui vero elati & perversæ sententiæ , exco gitatis hæresibus , exurgere audent adversus Ecclesiam Dei , cum Dathan & Abiron , voragine terræ absorpti vivi , descendunt in infernum ; qui autem scindunt unitatem religionis , & Christi membra dividentes , affligunt Ecclesiam Dei , eadem poena , qua Jeroboam , exterminabuntur.

De Arte Meretricia. CAP. LXIII.

Reliquum nunc , quia Apud Ægyptios primos religionum auctores , neminem olim sacerdotem fieri licebat , qui Priapi sacris non prius initiatus fuisset , atque in nostra Ecclesia receptum sit , quod carens testib. Papa esse non possit , prohibeanturq ; spadones , eunuchi & castrati in sacerdotes ordinari , palamque videmus , ubicunq ; sunt magnifica ista templa , & sacerdotum monachorumq ; collegia , ut plurimum in proximo esse lupanaria ; quin & plurimæ monialium & vestalium ac beguinarum domus , privatæ quædam meretricularum fornice

nices sunt, quas etiam monachos & religiosos (ne diffametur eorum castitas) non nunquam sub monachali cuculla, ac virili veste in monasteriis aluisse scimus; visum est non præter ordinem de arte meretricia sermonem hic subnectere, quæ e- quidem ad bene institutæ Reipub. rationem non solum utilis, sed & necessariam esse pleriq; sapientissimi arbitrati sunt. Nam Solon, ille magnus Atheniensium legislator, atq; unus de se- ptem sapientibus Apollinis oraculo iudicatus (ut testes sunt Philemon & Menander) emptas juventuti meretriculas com- paravit, & primus Veneris Pandemion templum ex prostitueru- captivis dedicavit, lupanariaque instituit, legem sancivit, im- munitate etiam meretricib. concessa roboravit. Tantæ quoque reverentiæ habitæ sunt meretrices in Græcia, ut cum Perse in Græciam expeditionem faceret, Corinthiæ meretrices pro sa- lute Græciæ in templo Veneris supplicarent. Mos quoque is erat apud Corinthios, ut de re magna supplicaturi Veneri, me- rettricibus id committeretur. Meretricum templa constructa plurima apud Ephesum, & aliud celebre ædificavit Abyde- ni, quod libertatem sibi ademptam meretricis opera recupe- rarunt. Ipse præterea sapiens Aristoteles non dubitavit etiam meretrices divinis honoribus dignas, quando Hermiæ pelli- ci, sicut Eleusinæ Cereri, sacra fecit. Inventum autem hujus artis Veneri tribuitur, quæ idcirco etiam inter deas relata est. Hæc enim impudica, omnibusque prostituta libidinibus, au- thor mulieribus in Cypro fuit, ut vulgato corpore quæstum facerent; unde apud Cyprios, narrante Justino, mos inolevit, ut virgines eorum ante statutas nuptias in quæstum ad littus maris prostituerent dotem lucraturas, & pro reliqua pudici- tia Veneri libamenta soluturas. Apud Babylonios etiam, teste Herodoto, consuetudo fuit, ut qui rem domesticam consum- pssissent, filias suas adigerent ad quæstum corpore faciendum, Verum Aspasia Socratica meretrix, universam Græciam (ut scribit Athenæus) meretricibus implevit; ob cuius amorem, ejusq; ministras à Megarensibus raptas, ait Aristophanes, bel- lum Peloponnesiacum à Pericle susceptum. Extulit autem hanc meretricandi artem permultum Imperator ille Heliogabalus qui (ut testis est Lampridius) lupanaria domi amicis, clientib. & servis exhibuit, convivia dedit ad viginti duo fercula in- gentia epularum, sed ut per singula convivæ coirent & lava- rent, puramentoque adigebantur, quod voluptatem hanc per- ficerent; sæpe etiam meretrices à lenonib. cunctis redemit, & manumisit, è quib. meretricem quandam notissimam & pul- cher.

H ;

cher.

cherrimam triginti argenti libris redemisse legunt: fertur & una die ad omnes circi, & theatri, & amphitheatri, & omnium urbis locorum meretrices ingressus, & singulis aureis donasse. Aliquando et omnes de circo, de theatro, de stadio, & omnibus locis & balneis meretrices collegit in aedes publicas, & apud eas concionem habuit quasi militarem, vocans commilitones, disputavitque de generibus schematum & voluptatum: post concionem pronunciavit iis, quasi militibus ternos aureos donantium. Etiam matronis Romanis meretricari volentibus non solum impunitatem, verum etiam immunitatem concessit, salariaque ex publico aëario meretricibus statuit. Etiam senatus consulta quædam amatoria & meretricia, sive familiaria, invulgavit: eaque de nomine matris sive conjugis suæ, Semiramida iussit appellari: insuper & genera quædam libellinum adinvenit, quibus etiam Cyrenæ meretriculæ (quæ duodecimechana, quoniam in venereo usu duodecim excoisset modos, quibus in scenis jucundius redderetur, quibus proluviis cognominata est) numeros superat, ac veteres omnes, Tribades, Hostias, Aphias, Spintrias, Gylivas, Castaritas, prostibulas, cæteraque scortilla vinceret. Transio Judæ Israelitam patriarcham scortatorem, & Sampsonem populi Dei judicem, qui non, nisi scorta duxit uxores: ac Salomonem Judæorum regem sapientissimum, qui greges meretricum bene innumerabilium habuisse proditur: quin & cum Cæsarem dictatorem virum strenuissimum hanc ob causam omnium mulierum virum nuncupatum, cum & Sardampalum Babyloniorum monarcham, cæterosque innumeros meretricum potentissimos patronos: ipse etiam Proculus Imperator in hac arte non postremam gloriam importavit, qui (ut testatur eius ad Metianum epistola) ex captivis centum Sarmaticis virginibus decem prima nocte inivit, omnes autem intra quindecim dies constupravit, Sed maius illo est, quod postea narravit de Hæcule, illum quinquaginta virgines una nocte omnes Asiaticas reddidisse. Narrat et Theophrastus, gravis author, Babyloniam quandam Indicam tantæ virtutis, ut quidam septuagesimum coitum processerit. Reliquum vero non parum hanc artem ornant Sappho poetes Phæonidis Matronæ & Leontium Methodori scortum in philosophia eruditissima, adeo ut adversus Theophrastum contra conjugium arguendo meretricatû libros ediderit. Accedit Semproulia Græce & Latine elegantissima: nec prætereunda hic est Lænae strogitonis Atheniensis probatissima fidei scortum, quæ

Nonne Carolus octavus, rex Francorum, repudiata Margari-
ta, Maximiliani Cæsaris filia, illius sponfam rapuit, & uxorem
sibi copulavit? quam eandem postea Ludovicus duodecimus,
repudiata sua, sibi consimili thoro conjunxit, consentienti-
bus illis & juvantibus regni Episcopis & Pontificibus, quibus
visum est, pluris faciendæ jura acquirendæ Britannia, quam
jura observandi legitimi matrimonii. Et hodie adhuc nescio
cui regi persuasum audio, ut liceat sibi jam plus viginti anno-
rum uxorem dimittere, & nubere pellici. Sed ad meretrices
revertendum est. Harum artes qui nosse velit, videlicet quo
ritu suam prostituant pudicitiam, qua oculorum lascivia, quo
nutu faciei, quo corporis gestu, queis sermonum blanditiis,
queis impudicis contrectationibus, quo exteriori habitu ac
fusco sollicitent corruptores, cæteraque meretriciæ artis va-
fricias, illices, laqueos, stratagemata, apud comœdiarum po-
etas hæc requirat. Qui autem scire cupit, quo ritu, quo deli-
nimento, quo contuitu, quo assatu, quibus basiis, quibus sua-
viis, quibus contactibus, quibus oppressiunculis, quibus affri-
ctionibus, quibus luctis, quo accubitu, quo constrictu, quibus
motibus, quo impulsu, quo exceptu, quo recessu, qua Veneris
procelatione, qua reciprocatione, qua instauratione meretri-
cius ludus sit explendus, in medicorum voluminibus tradi-
tum inveniet: Scripserunt præterea libros de meretricibus
Antiphanes, Aristophanes, Apollodorus, Calistratus; particu-
latim vero Laidis meretricis laudes scripsit Cephalus Rhetor,
atque Naidis meretricis laudes conscripsit Alcidas. Scri-
pserunt præterea de fornicariis amorib. tam Græci, quam La-
tini, Callimachus, Philotes, Anacreontes, Orpheus, Alceon,
Pindarus, Sappho, Tibullus, Catullus, Propertius, Virgilius,
Juvenalis, Martiales, Cornelius Gallus, & multi alii, non tam
Poetarum, quam lenonum officio functi, sed hos omnes vin-
cit Ovidius in epistolis heroicis ad Corinnam dictatis, maxi-
me vero de Arte amandi, quam verius de arte meretricandi,
aut lenocinandi intitulasset; ob quorum eruditionem, quod
juventutem impudicis documentis corrupisset, ab Octaviano
Augusto in meritum exilium ad Getas usque relegatus est. Ipse etiam Archilochus Lacedæmonius olim omnes amorum
libros jussit excremari; & tamen hæc ars hodie adhuc à nobis
legitur, & ludi magistri hanc suis prælegunt discipulis, & edi-
tis in eam scelestissimis commentariis exponunt; quin & vidi
ego nuper atque legi sub titulo Cortosanae Italica lingua edi-
tum & Venetiis typis excusum de arte meretricia dialogum,
utrinf-

utriusque Veneris omnium flagitiosissimum, dignissimumque. qui ipse cum auctore suo ardeat. Prætereo hic, & consulto quidem, cynædorum & prædiconum detestandam libidinem referre, etsi illâ magnus probet Aristoteles: ac Nero imperator publico thoro honestavit, quo tempore Paulus Apostolus scribens ad Romanos, indignationem omnipotentis Dei illis indicit: Pluet enim super eos Dominus laqueos. ut non effugiant: ignis & sulphur & spiritus procellarum pars calicis eorum. In hos jubet Imperator insurgere leges, & armari jura, & exquiritis poenis ultore gladio poenam irrogari capitalem: sed hodie igne excremantur, quam Moyses in legibus suis crudelibus suppliciis extirpandam censuit, & Plato à sua republica expellit, & in legibus damnat. Antiqui etiam Romani hanc (teste Valerio & aliis) severissime punierunt. Exempla hujus fuerunt Q. Flaminius, atque tribunus ille à Cælio occisus. Sed nos honestis auribus parcentes, ab hac monstrosa libidine & brutali spurcitia, ad meretrices redeamus. Siquidem omnibus hæc libido infesta est: & non est, qui ignem illius aliquando non senserit: sed aliter uruntur feminae, aliter viri, aliter adolescentes, aliter senes, aliter plebei, aliter proceres, aliter pauperes, aliter divites, quodque mirabilius est, pronationum & terrarum varietate, aliter Itali, aliter Hispani, aliter Galli, aliter Germani: ita libidinis incendio pro cujusque sexus, ætatis, dignitatis, fortunæ atque nationis differentia sibi varios insaniendi ritus deligente: virorum amor ardentior, sed feminarum pertinacior: amor juvenum lascivus est, & senum ridiculus: placere studet pauper obsequio, dives muneribus: plebei convivii, proceres pompa & ludis. Adoritur pathicam ingeniosus Italus dissimulato ardore, quadam adornata lascivia, illamque editis laudat carminibus, omnibusque præferens extollit: si potitur zelotypus, illam perpetuo recludit ac veluti captivam observat: si amore frustratus de recuperanda pathica desperaverit, ad male dicta conversus, illam infinitis conviciis detestatur. Præceps Hispanus, ardoris impatiens, furibundus, irrequieta lascivia irruit, miserabilibusque lamentis incendium suum deplorans pathicam invocat & adorat: si potitus fuerit, tandem aut zelotypus perimit, aut satiatus ad mercedem prostituit: si frui desperare cogatur, seipsum excruciat, & morti destinat. Lascivius Gallus obsequio nititur, cantibus, & jocis Pathicam oblectat: si capitur zelotypia, moestus luget, si frustratus, lacescit contumeliis, vindictam minatur, viamque intendit, si potitus fuerit, tandem

negli.

negligit, & aliam urit. Frigidus Germanus lente inardescit, accensus arte instat, & donis provocat, zelotypus liberalitatem continet, frustratus contemnit, potitus refrigescit. Fingit sese amare Gallus, ardorem dissimulat Germanus, amarum sese sibi persuadet Hispanus, amare nescit absque zelotypia Italus. Amat iucundam licet deformem Gallus, præfert pulchram licet inertem Hispanus, mavult timidulam Italus, cupit audentiolem Germanus; fit è sapiente stultus pertinaciter amando Gallus, rebus omnibus amando profusus è stulto tandem, sed sero fit sapiens Germanus, ob placandæ amatæ deliderium magna aggreditur Hispanus ut amata fruatur, maxima quæque contemnit Italus. Quin hujusmodi amorum libidiniq; passionibus irretiti etiam maxima viri, multa præclara facinora sæpissime negligunt & post terga relinquunt; cujusmodi quondam in Ponto Mithridates, in Capua Hannibal, in Alexandria Cæsar, in Græcia Demetrius, in Ægypto Antonius: cessat olim ab opere Hercules propter Iolem, Achilles pugnam detrectat propter Briseidem, moratur Circe Ulysses, moritur in carcere Claudius propter Virgineam, retinetur Cæsar per Cleopatram, eademque exitio fuit Antonio. Produunt Sacræ literæ, propter fornicationem Seth cum filiabus Cain prope universum humanum genus diffusionem extinctum. Propter fornicationis impetum deletæ sunt Sichen, & domus Emor, & pene tota tribus Benjamin: populus Israel propter fornicationem externarum fornicarum quoties percussus est, & in servitutem datus? Jamque propter unius David regis adulterium quanta strages peste, fame, & gladio facta est? propter fornicarios amores, fornicarumque raptus, Thebani, Phocenses, Circei expugnati atque deleti sunt, ipsumque ut diximus Peloponnesiacum bellum à Pericle susceptum est, ac decennali bello expugnatum Ilum, maximo totius Græciæ atque Asiæ detrimento. Similes ob causas Tarquinius, Claudius: Dionysius, Hannibal, Ptolomæus, M. Antonius, Theodoricus Gothus, Rodoaldus Longobardus, Childericus Francus, Advincelaus Bohemus, atq; Manphrodus, Neapolitanus mortem, & patriæ ruinam passi sunt propter Canam Juliam Tingitanæ provinciæ præfecti filiam, per Rodericum repem stupratam, pulsus Gothis, Saraceni omnem Hispaniam occuparunt. Henricus secundus, Anglorum rex, ob stupratam nurem suam Philippi Francorum regis sororem, à filio suo regno pulsus est. Propter virorum fornicationes indignatæ uxores Clytemnestra, Olympias, Lædi-

dicæ.

~~DeLima~~, CAP LXIV.

Digitized by Google

lam tantum respicere, sed omnes amplecti, eam artem professus, cui ceteræ omnes disciplinæ serviunt, & famulantur. Est enim certa quædam omnium scientiarum servitus lenocinio famulantium. Nam huic inprimis Grammatica scribendi & loquendi disciplina amatorias largitur epistolas, illasque effectis amatoriiis salutariunculis, precariunculis, lamentariunculis, allectariunculis, dictare docet: quarum exempla plerique ex recentioribus Aeneas Sylvius, & Jacobus Caniceus, & plerique alii reliquerunt. Verum est alia quædam Grammaticæ ratio de modo occulte scribendi, ceu de Archimede Syracusano legimus apud Aulum Gellium: de quo artificio ante paucos annos scripsit Trithemius Abbas Spanheimensis duo ingeniosa volumina, quorum unum nuncupavit Polygraphia, alterum Steganographia, in quo posteriore tam fædus secretosque ad quantamcunque etiam distantiam explicandi animi ritus modosque tradidit, quibus nec Junonis omnis zelotypia nec Danaës arctissima custodia queat resistere, neque omnia pervidens centoculi Argi vigilantia queat explorare: ars profecto non tam necessaria regibus, quam lenonibus & amantibus omnibus commodissima. Succedit huic proxime poësis, quæ suis lascivis rythmis atque fabulis, ac amatoriiis bucolicis, epigrammatibus, epistolis, & præceptiunculis, comædiis atque expenitissimis Veneris armariis de promptis, lascivis carminibus lenocinio functa, pudicitiam omnem subvertit, ac adolescentiæ bonam indolem moresque corrumpit. Unde Poetæ inter lenones principatum facile obtinuerunt, eorum numero apud Priscos peritiores extitere illi, quos superius in arte metrica nuncupavimus; Callimachus, Philotes, Anacreontes, Orpheus, Pindarus, Alceon, Sappho, Tibullus, Catullus, Propertius, Virgilius, Ovidius, Juvenalis, Martialis: & hodie adhuc sunt poetæ, qui pestilentissima crimina scribunt. Post istos vero non infimum inter lenones locum sibi vendicant Rhetores, fraudulentarum blanditiarum & persuasionum artifices, illaque lenarum felicissima, qui propitia est dea Suadela. Superiorem tamen istis locum possident Historici, illi præcipue, qui amatorias illas Historias contexuerunt: Lanceloti, Tristami, Euralis, Pelegrii, Calisti, & similium, in quibus fornicationi, & adulteriis a teneris annis puellæ instituuntur, & affuescunt. Neque pro machina quævis ad oppugnandum cum matronarum pudicitiam, tam virginum ac viduarum castimoniam validior, quam lectio lascivæ historiæ: nulla tam bossa in-

lis foemina, quæ hac ipsa non corrumpatur, mirumque putarim, si aliqua reperiatur, aut mulier, aut tam exactæ castitatis sive pudicitiae, quæ ejusmodi lectionibus, & historiis peregrinalibidine, non sæpè ad furorem usque accendatur. Atque tamen, quæ in his libris plurimum edocta puella est, quæque horum jacere scit dictæria, & ex horum disciplina cum procis in multas horas facundè confabulari, hæc demum est probè *atolica*. Permulti autem Historici lenones existere, quorum nomina obscura sunt: multi etiam inter præclaros Scriptores istis operam navarunt: cujusmodi ex recentioribus *Aeneas Sylvius*, *Dantes*, *Petrarcha*, *Bocacius*, *Pontanius*, *Baptista de Campo fragoso*, & alter *Baptista de Albertis Florentinus*: item *Petrus Hædus*, & *Petrus Bembus*, *Jacobus Caniceus*, & *Jacobus Calandrus*, *Mantuanus*, & multi alii, inter quos tamen *Joannes Bocacius*; superatis omnibus, lenonum palmam sibi lucratus est, in iis maximè libris, quos Centum novellorum intitulavit: cujus exempla, & traditiones nihil aliud sunt, quàm callidissima lenociniorum stratagemata. Jam verò quādo honestatis, ac religionis verecunda, timidulaque foemina expugnanda est, quantum tunc *Dialecticæ* argutiæ lenociniis adjumenti præstant, ipsa apud *Ovidium* *Myrrhæ* fabula fecit. Proinde nunc ex Mathematicis disciplinis *Arithmetici* ludi lenociniis commodi sunt, & *Musica* ipsa non minima lenociniorum clientula est, quæ vocis gratia & pestilentibus cantionibus, instrumentorumque voluptariis modulis libidinis incentiva, in omnem lasciviam & corruptionem animum emollit, mores subvertit, luxuriæ concupiscentiam affectusque validissimè incutit: cui accedit chorearum & saltationum commoditas, ubi cum pathicis liberè loqui licet, & palpitare oscula, basia & suavia figere, & impudicis manibus quàm velis contrectare, & non rarò ad latebras confugere. Nec deest a lenociniis geometricus architectus, qui scanfili machinula per impluvium, vel fenestram sub noctu congregiatur amatae, quique adulteratis clavibus, similibusque, ceu quale *Dædalus* fabricavit *Pasiphaæ*, ingeniis adulteris obsequatur. Jamque etiam in picturis legunt, quæ literas nesciunt, mulieres, plusque ex istis intelligunt, quàm aliæ ex literis conspiciunt, dum intratubilia nusquam non videant, quod cum scelere & flagitio æmulentur, nec minus per oculos, atque per aures animus corrumpitur, tam enim hi ad animum penetrant, atque illæ: nec minus lascivis carminibus, quàm rerum præsentia homines ad libidinem invitantur: cujus rei argumenta sunt *Venus*

Gnidia, Praxitelis in templo stuprata, ejusdemque artificis Cupido abs Alchida Rhodio adolescente corrupta, & quæ refertur ab Æliano Fortunæ statua abs Atheniensijuvēne tam ardentē adamata, ut cū emēre prohiberetur, apud eandem expirārit. Terentius etiā in Eunūcho introducīt adolēscētem ad libidinē incensū, cū vidisset tabulam, in qua depictum fuerat, quomodo Jupiter pēr aureū impluvium corruerit Danaen: ideoque non immeritō Aristoteles pœnam publicā statuit pictoribus, qui talia proponunt oculis multitudinī: quibus libido inflammetur. Neque verō sine causā dicit Sapiens, Picturæ ac statuariæ artes inventas esse in tentationem animæ hominū, & in decipulam insipientium, & corruptionem vitæ. Occurrunt nunc Astrologi, chiromantes, geomantes, somniores ominatores, aruspices, augures, reliquusque divinatorum populus, qui omnes lenonum officio fungentes, suis fallacis ac versipellis astutiæ fraudibus spondent illicitos amores conciliantque, non rarō scelestissimas conglutinant nuptias, nimis raro benè pactas dirimunt in adulteria: ab iis lenonibus non modō mulieres, sed, quod pudendum est, viri etiā amorū & conjugiorum suorum auspiciā petunt, & spēm potiundæ pathicæ puellæ capiunt, & pro illorum non tam stulto, quā impio hortatū sese connubiis jungunt, vel eximunt. Cæterū etiā ad tam insanā credulitatē plerique inducti sunt, ut putent Astrologicis imaginibus, & horarum observationibus amorem cogi posse, sicut de istis Theocritus, Virgilius, Catullus, Ovidius, Horatius, Lucanus, & multi alii nugaces Poëtæ cecinerunt, atque ipsi Astrologi, Poëtis non minus mendaces authores. in suis electionum libris statim Canonibus tradiderunt: quo uno profectō lenociniorum obsequio Astrologi omnes, & divinatores non minimum faciunt quæstum, quibus in adjutorium proximè sese offert Magia.

Qua se carminibus promittit solvere mentes,

Quas velit: ast alii duras immittere curas.

De qua etiā apud Lucanum;

Carminē Thessalidum dura in præcordia fluxit

Non satis adductus amor.

Et apud Horatium Candidia, apud Apulegum Pamphilæ maleficæ suos amatores astringunt, ut, & in Callisti tragica Comœdia Cælestina lana Melibœam puellam accendit. Accendunt iis etiā veneficia, & philtra, amatoria pocula, sed admodum periculosa, ut pro amore nonnunquam morbum, aut gravem

Phrygia artificia, nendi, texendi, suendi, cæteraque muliebria exercitia principatum tenent: quorum prætextu lenæ, dum linum, filū, vittas, tiaras, corollia, vestes, loculos, chirothecas circumferunt, ex juvenculis olim meretricibus jam vetulæ mercatrices effectæ, pathicas puellas his rebus facillè allecant, & colloquendi opportunitatem capiunt, quibus tum adsunt subsidio lotrices, quibus permiffum est domos liberè ingredi, & filias ancillulasque absentibus matribus ad lintea abducere: adsunt etiam mendicæ, quæ eleemosynarum pietate observant januas, deferunt, referuntque plena lenociniorum & nuncia, & literas.

Est ferunt ad nuptam dona, qui mittit adulter.

Proinde etiam & virilia nobilium exercitia lenociniis accommodata sunt, ut equitia, quæ torneamenta vulgo vocant, ludique militares, quorum astu Romulus olim rapuit Sabinas. Jamque etiam venatio ô quoties in sylvarum latebris nobilium potentumque adulteria conciliavit. Lufit hoc pulchrè Virgilius in Ænea & Didone, a venandi opportunitate delapsu comitum occasione capta. Ipse etiam Jupiter usus est lenonibus pastoribus. Proinde & nautæ quid conferant lenociniis, ipsæ Venetiæ testabuntur. Quin etiam lautæ coquinarum epula opiparaque convivia lenociniorum vicem tenent, ut eleganter in suis Æneadibus expressit Virgilius:

*Postquam prima quies opulus, mensa que remota,
Crateras magnos statuerunt & vina coronant,
Hic regina gravem gemmis auroque poposcit,
Implevitque mero pateram: Celebrare facertes,
Dixit: & immensum laticus libavit humorem,
Primaque libato summo tenui attingit ore.
Tum Bicia dedit increpitans: ille impiger hausit
Spumantem pateram, & pleno se proluit auro:
Post alii procures Tyrii, Troesq; sequuntur.
Nec non & vana noctem sermone trahebat
Infelix Dido, longumq; bibebat amorem.*

Sunt adhuc, quæ prætereo, permulta lenociniorum ædificia, sed hæc omnia vincit aurum: quo si Alchimistæ nobis, ut pollicentur, satisfacere possent, ipsi profectò lenonum futuri sunt omnium invictissimi. Potentissimum enim lenocinium in auro atque pecunia est,

*Scilicet uxorem cum dote, fideique & amicos,
Et genus & formam regina pecunia donat.*

Auro placatur zelotypus maritus, auro mollitur inenarrabilis

bilis rivalis, auro accuratissimi vincuntur custodes, auro quæque janua panditur, auro omnis thalamus conscenditur, auro vestes & saxa, & insolubilia matrimonii vincula franguntur. Quid mirum, quod auro virgines, puellæ, matronæ, viduæ vestales veniant, si auro Christus ipse venditur? Denique hac lenociniorum duce plurimi ab infima sorte ad summum propè nobilitatis gradum conscenderunt. Prostituit hic uxorem, factus est senator; prostituit ille filiam, creatus est comes; hic aliam quamvis matronam in adulteri principis sollicitavit amplexum, mox amplo stipendio dignus, fit regius cubicularius; alii obdesponsata regia scorta spectabiles facti sunt, publicisque muneribus præfecti, eisdem artibus abs Cardinalibus & Pontificibus multi multa perpinguia veniuntur beneficia; nec est via ulla compendiosior. Quantum autem lenociniis ipsis conducat religio, ipsa Paulinæ castissimæ inflexibilisque matronæ historia ab Hegesippo descripta testatur, quam Isidis sacerdotes cuidam equestris ordinis adolescenti pro Anube Deo prostituerunt. Quid etiam in istis posset auricularis nostra confessio, ipsa Tripartita indicat historia; Nec desunt mihi, si referre velim, cognita recentia exempla. Habent enim sacerdotes, monachi, fraterculi, moniales, & quas vocant forores, specialem lenociniorum prærogativam, quæ illis religionis prætextu liberum sit quocunque pervolare, & quibuscunque, quantum, & quoties libet, sub specie visitationis & consolationis, aut confessionis secretò sine testibus loqui; tam piè personata sunt illorum lenocinia, & sunt ex illis, quibus pecuniam tetigisse piaculum est, & nihil illos movent verba Pauli dicentis; Bonum est mulierem non tangere, quas illi non raro impudicis contractant manibus, & clanculum confluant ad lupanaria, stuprant sacras virgines, vitiant viduas, & hospitum suorum adulterantes uxores, nonnunquam etiam, quod ego scio & vidi, Iliaci prædonis instar abducunt, & Platonica lege cum popularibus suis communes prostituunt, & quarum animas lucrari debent Deo, illarum corpora sacrificant diabolo, aliaque his multò sceleratiora, & quæ nefas est eloqui, infana libidine perpetrant, interim castitatis voto abundè satisfaciunt, si libidinem, si luxuriam, si fornicationem, si adulteria, si incestum verbis acerrimè incessent detestenturque, & devirtute locuti clunes agitent. Sed & flagitiosissimi lenones, scelestissimæque lenæ sæpè sub illis religionum pellibus delitescunt. Tales habent aulicæ dominæ plerumque sacrorum suorum mystas, & aulicarum nuptiarum scortationumque;

consultores. Extabat olim Romæ in templo Veneris duabus tabulis exsculptum senatus cōsultum, & lex futuaria scortatoribus & lenonibus admodum favorabilis, quam apud Petrum Crinitum in hæc verba latam legimus: in prima tabula continebatur: Jura visundi, consecrandi, susurrandi, gestiundi, subtrudendi, salutandi, cōfabulandi, præcandi, perpetuo interdictu futuariis permitta ex me sunt, ex æde; foramine, horto, postico, impluvio, cuncta hæc commoda nemini homini prohibēto, consilia feruntō, fidem servantō, auxilium operamve dantō. In altera tabula erat: Sub noctu vota tractando, percussa juramenta lamento, admiscendo, sollicitanto, verecundiam timoremque amovendo, tristitiam supprimento, tempori locove obsecundanto, occasione ne unquam cedunto, internuncias epistolas succidunto: iis spem, voluntatem, expectationem, necessitatem, misericordiam adfectanto, inferunto: fraude, vi, dolo, ostentatione attemperatē utunto, prudentiam fatuitatem habento, tenento, gestanto: ex pathica quicquam sempiternē quasi stipem & pignus capiunto, ejus permisso advehūto, novam quærunto, astu, pompave grandianimem nobilem infectanto notas conjecturas tacitus novanto. Erat etiam Lycurgo lata lex, si quis ætate provectior ac nuptiis intempestivior puellulam primæ pubis duxisset, huic integrum esset ex adolescentibus aliquem deligere, qui Venere potentior præcurrens feracem uterum generoso semine impleret, modo ipsum quod natum esset, mariti asseretur. Erat & Solonis lex, quæ similiter permittebat uxoribus, si mariti in rem Veneream ignaviores essent, ex necessariis unum aliquem sibi despicere, qui cum colluctarentur, nec idcirco alienum dici, quod nasceretur. Mitto, quod sunt & cognoscuntur mulieres in hunc diem etiam ex nobilioribus, quæ quotannis externo semine gravide, nothos filios maritis supponunt, rursusque post partum redeunt ad alternam adulterorum satietatem, nequiores M. Agrippæ Julia, quæ nisi plena navi vectorem non recipiebat, Atq; surrexit his temporibus ex Theologorum schola invictus hæreticus, qui has Lycurgi & Solonis leges affereret licere etiam in Ecclesia (quod vos ideo scire volo, ne putetis non etiam Theologos esse lenones) Ipsa siquidem sacra bibliorum eloquia (si fas est dicere) lenociniorum stratagemata habent in focru Ruth, & in Jonadab, quem vocat Scriptura virum prudentem, atque in Achitophel potenti consiliario manifestum est. Quin & Abraham cum esset illi uxor Sara pulchra & juvenis, & peregrinarentur apud Egyptios, ait illi: Novi, quod

ri, quod pulchra sis mulier, & cum viderint te *Aegyptii*, dicent, Vxor illius est, & interficient me, & te reservabunt: dic ergo, obsecro, quod soror mea sis, ut bene sit mihi propter te, & veranima mea ob gratiam tui: & ita tandem sublata est Sara in domum Pharaonis & Abraham bene usi sunt propter illam. Eodem stratagemate apud regem Palæstinorum Abimelech usus est utrisque regibus, sed diversis temporibus conjugem suam ad concubitum usque permittens. Fecit idem Abraham filius Isaac, atque ita etiam sanctorum exemplis ars lenociniorum illustrata est. Proinde à diis, abs heroibus, à legislatoribus, à Philosophis, à sapientissimis viris & theologis, à principibus ipsisque religionis capiribus culta & cohonestata. Lenones fuerunt Pan Deus atque Mercurius, ipseque puer Cupido: leno fuit heros ille Vlysses, leno fuit legislator Lycurgus, & sapiens ille Solon, qui prius lupanaria edificavit, & meretriculas, juventuti prostituit. Sed & recentioribus temporibus Sixtus Pontifex Maximus Romæ nobile admodum lupanar extruxit. Imo fuit imperator ille Heliogabalus, qui domi suæ meretricum cohortes aluit, amicisque & servis exhibuit. Jam verò etiam reginarum cæterarumque principum & dominarum nonnunquam ea cura est, atque regum matres, nonnunquam filiorum suorum lenæ sunt. Neque præterea optimates magistratusque id officii abhorrent, quippe lenones olim fuerunt Corinthii, Ephesii, Abydeni, Cyprii, Babylonii, & multi alii magistratus, qui in civitatibus suis lupanaria construunt soventque, nonnihil ex meretricio quæstu etiam ærario suo accumulantes emolumentis: quod quidem in Italia non rarum est, ubi etiam Romana scorta in singulas hebdomatas Julium pendunt Pontifici, qui census annuus nonnunquam viginti millia ducatos excedit, adeoque Ecclesiæ procerum id munus est, ut unà cum Ecclesiarum proventibus etiam lenociniorum numerent mercedem. Sic enim ego illos supputantes aliquando audiui, Habet, inquit, ille duo beneficia, unum curatû aureorum viginti, alterum prioratum ducatorum quadraginta, & tres putanas in burdello, quæ reddunt singulis hebdomadibus Julios viginti. Jam verò nihilominus lenones sunt Episcopi illi & Officiales, qui censum pro concubinato à sacerdotibus quotannis extorquent, idque tam palam, ut apud plebem ipsam in proverbium abierit illa eorum concubinaria exactio, sive lenocinium, quod dicunt, Habeat, vel non habeat, aureum solvet pro concubina, & habeat, si velit. Sed in regno avaritiæ nihil turpitudini adscribitur, quod lucrum pariat. Mitto to-

lerantiae commentum, quo certa pecunia Episcopis soluta abs-
sentis mariti uxor præter adulterii, ut dicunt, offensam alteri
cohabitare permittitur. quæ omnia tam manifesta sunt, atque
frequentia, ut nescire cogamur, Episcoporumne impudentia,
an plebis patientia hæcenus fuerit ineptior, ut tandem opus
fuerit Germaniæ Principibus, inter cætera nationis illius gra-
vamina hæc quoque deferre, ex quibus quæ hîc silentio premun-
tur, elicere poteritis. Ejusmodi itaque patronos habet ars Leno-
nia, quique tueatur artem meretriciæ: cui in hunc usque diem (proh
dolor) in Christiana Rep. locus est: & in civitatib. publica the-
atra, immunitates & stipendia concessa sunt, unica illa cõtra di-
vinas leges, atque ipsum Dei verbum humana ratiuncula, sine
potius lenonio commento militante, qua inquirunt, Ut juven-
tus, egesto illic libidinis impetu, pejora conari desistat: Tolle,
ajunt, à Rep. meretrices, cuncta stupris, incestis, adulteriis per-
miscébuntur, nulla matrona integra remanebit, nulla vidue
pudicitia incolumis persistet, vix virgines ac vestales inviolatæ
servabuntur. Hinc tandem impossibile esse concludunt, Reip.
tranquillitatem sine meretricibus posse consistere, sine quib.
tamen populus Israël olim per tot sæcula continentissime du-
ravit, sicut præcipit illis Deus: Non erit meretrix, neque scorta-
tor in filiis Israël. Atque præterea hæc spurcitia olim etiã sub re-
ligionis specie Ecclesiæ insiluit, ac Nicolaitarum hæresim pro-
pagavit, qui ob vitandam zelotypiam uxores prostituiebant, ac
veluti Platonica lege communes habendas docebant. Quicum-
que autem Principes, Judices, & Magistratus lupanaria fovit,
sive quovis modo permittunt, etiam licet ipsi non scortentur,
dicetur eis à Domino, quod ait Psalmista; Si videbas furem
currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas,
hæc fecisti & tæui, existimasti inique, quod ero tui similis,
sed arguam te & statuam contra faciem tuam.

De Mendicantibus. CAP. LXV.

Pertinet ad Remp. atque religionem, etiam pauperum & a-
grotantium rationem habere, ne quis delinquat propter pau-
pertatem, & furetur, aut mendicando circumiens, contagiosam
pestis calamitate cives inficiat, aut fame pereat in opprobrium
humanitatis. Quapropter pauperum Xenodochia publico
re insigni pietate pluribus in locis instituta sunt, & privati di-
vitum elemosynis indies locupletata. Publice enim medicina
se, & circumire civitates, ab initio semper ubique gentium o-
mnium legibus prohibitum fuit, Nam in vetere Lege Judæis
à Moysè

à Moysè præceptum est. Omnino egenus & mendicus non sit inter vos. In lege etiam Romana de validis mendicantibus arctè statuit Justinianus Imperator, ut si quis laborare potens, eleemosynis se immisceat, captivandus sit, & in servitutem redigendus. In lege autem Evangelica præcepit Christus, Quod super est, dandum pauperibus, ut nullus mendicus, nequè egenus in plebe remaneat, sed fiat æqualitas, sicut scribit Paulus *Corinthiis*, inquiens: Vestra abundantia illorum inopiam suppleat, ut & illorum abundantia vestræ inopiæ sit supplementum, & fiat æqualitas, sicut scriptum est, Qui multum habuit, non abundavit; & qui modicum, non minoravit. Et ad Ephesios scribens, ait: Qui surabatur, jam non furetur, magis autem laboret operando manibus, quod bonum est, ut habeat, unde tribuat necessitatem patienti. Idem & Thessalonicenses jubet laborare manibus, & operam dare ut abundent, tanquam decretum illis statuens, ut qui nolit operari, non manducet; secus autem agentibus, communionem fidelium præcipiens subtrahendam; atquè in Epistola ad Timotheum condemnat eos, qui mendicitatis quæstum arbitrantur pietatem. Ipsa etiam Canonica Pontificum decreta solis illis pauperibus erogandas eleemosynas decernunt, qui laborare non possunt: quosquæque alios illas accipientes inter prædones, fures, latrones, & sacrilegos connumerant. His itaque authoribus docemur, non tam paupertati condolendum, quàm mendicitatem ipsam detestandam: Artes verò quas pro explendo mendicitatis quæstu excogitaverunt, ab omnibus execrandæ sunt, dum malum ante templorum fores in humanæ naturæ injuriam & contra divinam legem lethale frigus, dentium stridores, urentes æstus, ingentesque cruciatus, ut vix mortem ipsam excludant spontaneè perpeti, quàm in Xenodochiis pauperum stipe contenti degere, & malis suis mederi: quodque magis execrandum est inter hæc malorum tormenta insuper blasphemii, maledici, contumeliosi, temulentii, dejerantes, nonnunquam autem simulatè ornantes, sacra omnia aut negligentes, aut contemnentes, ne Christum quidem ulla veneratione colentes, ut spectantibus non Christi martyrum præ se ferant imaginem, sed infernalium manium, damnatorumque repræsentent cruciatus. Est aliud mendicantium scelestissimum genus minimè miserandum, eorum videlicet qui visco, farina, cruore, tabe, superincrassatis vulneribus, & superinductis stigmatibus sese rotos ulcerosos, canerososque pingunt. Alii aliis confectis morbis, variis præstigiis, spectantibus se miserabiles

biles mentiuntur. Sunt alii, qui votorum & peregrinationum prætextu provincias obambulant, laborem ex industria fugientes, otiosa paupertate ostiatim mendicantes, atque ii interim, ne cum regibus quidem vitam suam commutare velint, modò illis liberum est, quòd libet & velint, vagari, quodcumque collibitum est, facere bello & pace: ubique tuti ab exactiõibus, à publicis oneribus, à servitutibus, censuris civilibus undique & ubique liberi, nec fraudibus, dolis, imposturis, furtis, injuriis in jus vocati, & velut diis sacri ab omnibus in offensi: atque tamen ex illorum ordine non minima nascitur perniciēs, ingentiaque prodeunt facinora, dum prætextu mendicitatis civitatum & provinciarum explorant secreta; fraudibus & dolis exercitati, hostiles deferunt referuntque tabellas, ad omnium proditiõnum genera instructi. Ab iis nonnunquam incensæ urbes, quod proximis annis ipsa Gallia, atque Treverensis experta est, nonnunquam ab iis corruptæ aquæ, insectæ fruges, venenata pabula, & seminata peste, ingens hominum strages facta est. His adnumerandæ sunt gentes illæ, quas Cynganos vocant,

Quas aliena iuvant, propriis habitare molestum.

Tesfidit patrium non nisi nosse solum.

Hi enim ex regione inter Ægyptum & Æthiopiam oriundi, de genere Chus filii Cham, filii Noë, adhuc usque progenitoris maledictionem luunt, per universum orbem vagantes, in triviis tentoria erigētes latrociniis, & furtis deceptionibus & permutationibus, atque ex chiromantica divinatione oblectantes homines, iis fraudibus victum mendicant. Volaterranus hos Vxios esse putat Perfidis populos, secutus Scilatem, qui Constantinopolitanam scripsit historiam. Hic enim dicit Michaelē Traulum Imperatorem ex vaticinio Vxiorum adeptum fuisse imperium, quæ secta per Mæsiam atque Europam sparsa, passim omnibus futura prædicebat. Polydorus Assyrios atque Cilices affirmat. Jam vero hæc variæ mendicitatis lues, nō inter prophanos modò & extremæ sæcis vilissimos nebulones hospitatur, sed in religionem, in monachorum & sacerdotum usque ordinem conscendit. Hinc illæ fratrum, monachorum, cæterorumque quæstuariorum sectæ natæ sunt: è quorum numero sunt, qui maleficia religionis specie divorum, ut ajunt, reliquias circumferentes, aut insidiosæ sanctitatis pietatem præseferentes, cum multis confictorum miraculorum appendicibus divorum iras comminantes, indulgentias & dispensationes pollicentes, elemosynarum prætextu venantur divitiarum atque

atque provincias peragantes, ab incauris rusticis ac crudelis mulierculis superstitiose attonitis, ovem, agnum, hœdum, vitulum, porcum, pernas, vinû, oleum, butyrum, triticum, legumina, lac, caseos, ova, gallinas, lanam, linum, etiam pecunias corridentes, universam regionem depredantur, ac onusti opimis spoliis domum redeunt; ubi à suis magno omniû applausu accipiuntur, collaudanturque, quòd simplici plebi piisque mulierculis tam religiose imposuerunt, putantque, per huiusmodi mendicitatis artes, insignesq; fraudû versutias sese Deo, atq; sanctis gratissima offerre sacrificia, quoties ad istum modum onusti præda, magno populi dispendio, ac Reipub. detrimento, sui famulitii satellites saginent otiosos, ipsa misericordiae opera, quorû prætextu tanta donaria illis conferuntur, penitus posthabentes, negligentes & contemnentes. Lusi olim istorum fabulam Apulejus in suo Asino de sacerdotibus deæ Syriæ. Accedunt istis multæ admodum ex fratrum mendicantium atque beguardorum, ut vocant, numero, qui postergata professionum suarum sanctimonia, quæstum cum pietate commutârunt, ac si non in aliud religionem professi sint, quam ut sub paupertatis titulo liceat illis impudenti mendicitate quocunque pervolare, & perfricata fronte, importuna hypocrisis undique pecunias corrudere, nullius quæstus pudere, ac insigni sycophantia in choro, in foro, in templis, scholis, in aulis, in palatiis, in publicis & privatis colloquiis, in confessionibus, in disputationibus, in concionibus, è subselliis, è cathedris, è pulpitis, è suggestis, impudentiæ suæ arcibus, spargere in vulgus, indulgentiarum merces vendere; sua benefacta emetiri cæremoniis, & à mercatoribus, usurariis, & à nobilibus prædonibus malè partorum, prædam extorquere, & à crassis civibus & indocta plebecula superstitiosisq; aniculis emungere nummos, ac serpentis exemplo stultas mulierculas primum alligere, & per illas sibi aditû parare ad fallendos viros; qui cùm, affectata vestium vilitate, ostentant paupertatem, & vociferando prædicant spernendam pecuniam, fugiendâ ambitionem, ipsi nihil magis curant, quâ ut plurimum pecuniæ possideant. atq; ob id causæ mare & aridam circumeunt, & omnium domos & tabernas penetrât, nec sacra nisi pro mercede ministrât, elemosynas quàm tyrannice, tanquam tributum, postulant, omnium negotiis se miscent, compingunt matrimonia malè cohzereantia, intervertunt testamenta, componunt lites. reformat sacras virgines; sed omnia hæc nisi suo compendio. Hæc sunt artes fratriçæ, quibus pleriq; illorum in tantam excreverunt

runt authoritatem , ut timori sint ipsis Pontificibus & monarchis, divitiisque plus quam mercatorum opes , ac Principum thesauros congesserint, & multis aureorum millibus mitras & capella mercati sint, summumq; Pontificatum ingentibus pecuniis ambierūt. Tanta potest religiosa illa mendicitas. Cumque ingentes possideant pecunias , plerique interim severam paupertatem plus quam Evangelicam perfectionem præstare ostentant , si hanc nudis digitis non contrectant , sed habeant suum judam , qui illorum gerat loculos , & rationes reddat : interea dicere auri, sicut Petrus & Johannes : Argentum & aurum non est mecum. Quod si hic non mentirentur , & fidelis sit sermo illorum, haberent etiam jus dicendi, Surge & ambula, & cum beato patre Francisco à pecuniis pariter & vitiis nudato, imperarent creaturis, & obedirent, aquam in vinum converterent, flumina siccis pedib. transirent, rapidos lupos mansuetos redderent , hirundinum garrum solo jussu compescerent, falconem veluti gallum excitatorem redderent, igni præciperent, & multa ejus generis. quæ sanctus ille vir miracula fecit, peragerent: sed non faciunt hæc omnes, qui dicunt, Domine, Domine, & velut Stoicæ simiæ exterius duntaxat Christi & Francisci insignia & vestes gerunt, voluntatem autem & testamentum illorum non observant. Scripsimus contra istos quondam Richardus Episcopus Armachanus, & Malleolus Præpositus Tigurinus, & Joannes Episcopus Camotensis, & plerique alii commemoraverunt, quorum scripta tolerabiliora forent, si non ad eam religiosam hanc mendicitatem, sed illius abusum duntaxat damnaissent. Verum de his modo satis, ut ad ulteriora progrediamur.

De Oeconomia in genere. CAP. LXVI.

SUB Reipublicæ administratione continetur etiam Oeconomia, quæ est domestica quædam Respublica, & non nisi monarchia quædam privata: sed ejus species plures sunt. Nam quædam regia, sive aulica, alia satrapica, sive castrensis: rursus alia publica, seu communis sive convetualis, sive sodalitia, alia denique privata seu monastica. Hæc itaq; docet, quomodo uxor, filia, affines, familia, servi regendi sunt: quomodo tuenda, ampliandaq; domus ac possessio: unde sumptus corradendi: præterea, quidquid est astutiæ de proventibus, moneta, portoria, vectigalibus, decimis, usuris, scenoribus, monopolis, & quidquid est comparandi lucri & vectigalis novarum artium & inventionum: insuper quoque de sodalitiis, federibus,

bus illibus & bello: quæ omnia cum nec modum habeant, nec regulam, idcirco anomala dicuntur. Quocirca æconomia nec verè ars, neque scientia dici potest, sed quædam ex hominum opinione, usu, consuetudine, prudentia, seu etiam astutia constans domestica disciplina, ad quam selluaria opificia & artes mechanicæ omnes referuntur quæ in lino, lana, ferro, ære, metallisq; variis cōsistunt: serviles quoq; obsecundationes tonsorū, balneariorum, cauponum & multiplices victus acquirendi, & rem privatā amplificandi formæ, quæ nec ad præsidendū pertineat auctoritatem, nec reipub. regimini usque quaq; cōducunt, nihil divinum, nihil liberale, nihil heroicum speculantes, quorum tantæ sunt, ut numerari nequeant, & hæ omnes quidem serviles sunt. Pleraq; etiam sunt cognatis quibusdam vitiis infames, sicut aurigæ, naturæ, caupones, loquacitatis vitio infames habentur, quia fabulis gaudent, & rumores spargunt; similiter & tonsores & balneatores & pastores; nam hos *Mida* fabula, & *Sylla* Athenas obsidentis historia, illos verò *Batti* fabella infames fecerunt. Sic etiam castiores & tibicines & citharædi, homines mercenarii, qui in conviviis in aliorum oblectamentum musica instrumenta sonant, infames sunt, sed naturam vitæ omnium cum infelicissima, tum pessima, quorum habitatio instar carceris est, victus asperissimus, idē & immundissimus, indumenta spurca, & rerum omnium incommoditas, perpetuū exilium, semper vagi, profugi, nescii quietis, semper ventorum rabie, incertis undis jactati, æstus, frigoris, imbrium, fulgurum, famis, sitis, squaloris semper obnoxii. Accedunt ad hæc *Scyllæ*, *Charybdes*, *Syrtes*, *Symplegades*, tot infesta maris pericula; præterea tempestates, quibus nihil est tristius & horribilius, & cum his omnibus pluribusq; aliis malis continuum vitæ discrimen; cumque nautæ hominum omnium sint infelicissimi, sunt simul omnium mortalium sceleratissimi. Sed inter tam multas mechanicas artes mercatura, agricultura, militia, medicina, causidica, potiores partes tenent; de quibus inferius per ordinem dicemus. Sed prius generalia æconomix fundamenta discutiamus.

De *Conviviis* privata. CAP. LXVII.

Item *Conviviis* vis tota in conjugio est; unde *Metellus* *Philippus* censor, cum Populum Romanum ad matrimonium cōfrenda adhortatur; Si sine uxore possemus *Conviviis* gaudere omnes ea molestia careremus; sed quoniam non possumus, ut nec cum illis satis commodè, nec sine

sine illis ullo modo vivi possit, salutis perpetuæ potius, quam brevi voluptati consulendum est: hæc ita narrat aulus Gellius, Neque enim sine uxore ulla domus, aut res domestica stare & durare potest: nā sine uxore nec extendi progenies, nec vocari hæres, nec appellari hereditas, nec esse propinqui, nec familia, nec paterfamilias dici potest. Qui uxorem non habet, domum non habet, quia domum non figit: & si habet moratur in ea, ut peregrinus in diversorio. Qui uxorem non habet, etiam si locupletissimus sit, nihil fere habet, quod suum sit, quia non habet cui posset relinquere, nec cui confidere: omnia sua patent insidijs, furantur illum servi, defraudant focii, contemnunt vicini, negligunt amici, insidiantur propinqui: filij, si quos habet extra conjugium, sunt sibi ignominia, neq; nomen familiae, neq; avorum imagines, neq; opes suas vetantibus legibus illis relinquere potest: ipsiusq; simul ab omnibus publicis muneribus, & honorib; legislatorum omnium consensu propulsus est. Neq; enim dignus est regere civitatem, qui domum regere non didicit: nec gubernare rempublicam, qui rem privatam & familiarem nunquam cognovit, quæ est illius verissimū exemplar & imago. Noverant hoc Græci, qui, cum Philippus Macedo dissidentes eos pacare studeret, & Leontinus Gorgias de Græcorum concordia librum recitasset in Olympia, utrumque respicientes irriterunt, quod alios concordare studerent, qui domi suæ nullam concordiam stabilire possent. Erant enim Philippo domi dissidentes filius & uxor: Gorgiæ autem uxor & ancilla: quorum ergo præsumpta prudentia & auctoritas domesticas rixas sedare non poterat, nec illos exteriores discordias sapienter posse componere putabant. Qui igitur civitati & reipublicæ præficitur, nisi seipsum & domum suam, remq; privatam regere sciat: is planè inauspicatò præficitur. Deniq; hic unicus vitæ status est, in quo homo in diligenda uxore, educandis liberis & regenda familia, tuendis rebus, gubernando domicilio, propaganda progenie, vitam omnium ducere potest felicissimam: in qua si quid cadat oneris & laboris, cadunt autem permulta, neq; vero vita ulla sua cruce caret) certe hoc unicum illud onus leve, & suave jugum est, & quod in conjugio est, si modo tales sint conjuges, quos non avaritia, non fastus, non dolus, non fraus, non insana libido, sed Deus ipse conjunxerit, ut relinquat homo patrem & matrem, & filios, & fratres, & affines, & adhæreat uxori suæ, cujus amor omnium aliorum dilectionem superare debet. Sic Hector videns excidendum Ilium, non parentum non fratrum, non sui ipsius

gunt, patrimonium luxu, libidine, & alea evertunt, alii parricidæ, quales Alcæon & Orestes, & P. Malleoles, qui matrem occiderunt. Ipse etiam Artaxerxes Mnemon susceptis centum & quindecim liberis, magnam eorum partem, illi insidias parantem de medio sustulit. Quocirca non nescire Euripides ait, & noster Bernardus assumpsit, bonum esse incognitum carere liberis. Ipse etiam Augustus, felicissimus Imperator, propter filiam & neptem sæpè Homericum versiculum exclamare coactus est:

Coniuge non ducta, natus utinam caruissim.

De servis etiam ait Euripides, Domi nullas major inimicus, neque peior, neque inutilior servo. Et Democritus inquit: Servus necessaria possessio, non autem dulcis. Et Petrarca alicubi scripsit: Sciebam me cum canibus vivere, verum venatorem esse, nisi admonitus, nesciebam, Servi vocantur canes, sunt mordaces, sunt gulosi, sunt latratores. Plautus in Pseudolo naturas eorum iis verbis exprimit: Plagigera hominum genera, quorum haud quicquam in mentem venit, ut rectè faciunt, cum est occasio data, tene, clepe, rape, hoc est eorum usus, ut malis lupos apud oves relinquere, quam hos domi custodes. Et Lucianus in Palinuro ait: Servorum in dominos semper prompta maledicta, furta, impositiones, fuga, arrogantia, negligentia, temulentia, edacitas, somnolentia, tarditas, ignavia. Hinc iactatum illud proverbium, Totidem domi hostes habemus, quot servos. Sed nos illos sæpè non tam hostes habemus, quàm facimus, cum in illos superbi, avari, contumeliosi, & crudelēs sumus, & domi induimus aristos tyrannorum, & non quantum decet, sed quantum lubet, exercere volumus in servos. De iis ita loquitur Strophilus servus apud Plautum in Adulularia:

Iniquo domini servis utuntur suis.

Et servi inique dominis nunc parent suis.

Sic sit neutrobi, quod fieri idstum foret.

Penum, popinas, cellas, promptuaria,

Occludunt mille clavibus parci senes,

Qua vitæ legitimis concedi natus volunt.

Servi furaces, versipelles, callidi,

Occlusa sibi mille clavibus referant,

Furtimq; rapeant, consumunt, ligant,

Centena nunquam furca dicturi cruce.

Sic servitutem ulciscuntur servi mali.

Risu, iocisq;. Sic ergo concludo, quod

Servos fideles liberalitas facit.

Multæ

145

...CAP. LXVIII.

2 Vol

K

dis.

dis, truculentia urfi, temeritas apri, superbia equi, rapacitas lupi, obstinatio vituli, fraudulentia vulpis, versutia chamæleonis, varietas pardi, mordacitas canis, desperatio elephantis, vindicta cameli, timiditas leporis, petulantia hirci, immunditia furs: fatuitas pecudis, stoliditas asini, scurrilitas simiæ: ibi fures Centauri, ibi perniciosæ Chimeræ, ibi insanientes Sætyri, ibi fœdæ Harpyiæ, ibi improbæ Syrenes, Scyllæque bifformes, ibi horridi strutiones, ibi voraces griphi avidiq; dracones, & quicquid fatalium monstrorum, infelicisque portenti uspiam stupet coacta natura, illic habitat atque visitur: ibi omne genus suos patitur carnifices atque tyrannos: in summa aut nequitia, malitia, impietati insistendum, aut aula cedendum. Non impunè licet, nisi cum satis: exeat aula, qui vult esse pius. Nullum civitatibus exitius malum contingere potest, quam potentis aula. Hæc ubi movetur, tanquam Cometes malorum omnium prænuncia, ac veluti contagiosissima pestis, quocunque applicat, perniciosissimam cladem secum fert, undecunque migrat insanabilia; veluti eorū, quos rabiosus canis momorderit, relinquit veneni sui vestigia: Comitatur illam perpetua rerum caritas, dum quisque ex ea locrum captare nititur, exancto rerum precio, quod nonnunquam postea remitti potest magno detrimento: comitatur & luxus cibariorum, quo introductis peregrinis epulis populus ipse patrios cibos fastidire incipit, passimq; popinæ & gulæ indulgens, res suas turpiter assumit: comitatur & fastus, quem dum cives mulieresque imitari conantur, & singulæ domus dispositionis suæ formulam, habitumque inde mutuuntur, omnia sua in vestes & pompam profundunt. Sequitur corruptio morum, introductis pessimis vitiis, perniciosissimum malum. Jam verò recedens à civitate aula, heu quàm fœdam caudam post se relinquit? hi adulteras comperit uxores, illi stupratas & vel abductas in scorta filias: alii supplantatos filios: alii corruptos servos & ancillas. Quid multa? fit luctus ingens totaque civitatis facies immutata, facta est sicut facies meretricis. Scio ergo famosam Galliarum urbem ea causa sic perverfam, ut vix aliqua ibi matrona pudica sit, vix filia nubant virgines: quin & Palatinum scortum fuisse, summi honoris est, & senioris matronæ juniorum lenæ sunt, eaque turpitudine sic invaluit, ut nullius verecundiæ locus sit, vix maritis ipsorum uxorum meretricatus curæ est, modo (ut ait Abraham ad Saram) benè sit illis propter illas, vivantq; ob gratiam illarum.

De Mollibus autem. CAP. LXIX.

Alter populus duplex est. Priores partes tenent satrapæ, & nobiles, inquam, illi Thracones, qui fastu, luxu & pompa, indigent, induti purpura & bysso & opere plumatio, vestibus & parietibus, & decantatis varietate, quibus

*Sententiam, si noli carvique à corpore grossus,
Sedulorum. Et per aures nomina vestis.*

Hi vires omnes in Venerem frangunt, tum illo rum inge-
niosa gula est & gustus, per omnia cultum querunt, epulan-
tur splendide, dant & accipiunt convivium. Inter hos laudi ple-
rumque ducitur, si illustri convivio sic sua prodigantur semel, ut
trimestri toto impudenter mensas circumneant alienas. Ad
istos undique confluunt citharædi; tibicines, & omne genus
musicorum, mimi, histriones, parasitæ, meretrices, lenones,
faliatores, venatores, & huiusmodi prodigia hominum: alun-
turque canes, equi, lupi cervarii, accipitres, cæteraque armata
aves, simia, psittaci, & si qua monstra sunt, ac naturæ probra,
ursi, leones, leopardi, tigrides. Colloquia eorum mæra nugæ,
& otiosa fabulæ: obtreçant, deferunt, effutunt, mentiuntur,
ac vera falsis commiscunt. Hi decanibus, de venationibus, de
sylvæ ambitu, de ambage lustrorum, de venationum eventibus
multa fabulantur: illi de equis, de malitiis, & fortiter ab se
factis multa mentiuntur. Si adest qui in videat amulus, alio-
rum sermones obstrependo discutiât, alias inferendo nugas,
& quæ sibi putet laudem gignere, sua insolenter narrabit faci-
nora: hunc alius sæpè de mendacio convincit, & variis com-
matibus explodit. unde totum tunc convivii colloquium fre-
quenter in iram & contumeliam definit, & veluti in Centau-
rorum conviviis Bacchi munera non cessant, donec eliciant
sanguinem. Ita & in istorum aulicorum conviviis sæpè hospi-
tes redeunt cum ciatricibus, ac si edicto invitati videantur.

*Quod superest, lati bene gestis corpora rebas
Procurate vini, & pugnam sperate parati.*

Proinde verò summa istorum disciplina est observare tem-
pora principum, ne quid intempestive illis ingerant. eaq; non
ab astutis, cœlis, ac ephemeridibus, captant, sed à vino, à pran-
dio, à convivio, à venatione, ab accubitu, dum exhilaratus est
spiritus, & voluptatis alicujus compos, & quos alios mol-
les & inoperti norunt: tunc novitatum sumtusculos
proponunt, quibus Principis aures titillant: deinde
perulachus

paulatim ad ea, quæ cupiunt, procedunt, inscriptum à natura sua habentes Aristotelis ad Calisthenem discipulum consilium, hortantis, ut cum Rege aut nunquam, aut jucundissimè loqueretur, quo scilicet apud regias aures vel silentio tutior, vel sermone esset acceptior. Quod si tunc cuivis illorum Princeps, aut Rex arriserit, & ad id quod loquitur, annuat, si gratum quid quod dixerit, aut secerit, si illi quid crediderit, si illum confabulatorem secum secretò abduxerit, atque aliis non ita, profectò magnus tunc erit ille in oculis hominum, jamq; omnia audebit, mordebit omnes, ridebit omnes, floccipendet omnes, detrahet clanculum, reprehendet palàm, loquetur grandia, nihil non audebit quo metuant eum omnes, concubabit inferiores, contemnet pares, superiores dedignabitur, honorem & adorationem exiget etiam per contumeliam, totus tumet & effertur, & potentiam affectat,

Libertas scelerum est virtus, & summa potestas.

Quisquis illi non arridet, non applaudit, etiam cum male fecerit, illico reus: nam aut fortunæ eius invidere, aut officio ejus non deferre judicabitur, neq; tunc solum paribus, minoribusque infesti sunt, sed & principibus ipsis sæpè perniciosissimi. quibus feueritatis, prudentiæ, correptionis & consiliorum imagine perditissimè adulantur, & in nefanda scelera sæpissimè impellunt: quemadmodum apud Lucanum Curio instigat Cæsarem:

*Quid tam lenta tuas tenuit potentia vires,
Conquerimur, deerratne tibi fiducia nostri?
Dum manet hic calidus spirantia corpora sanguis,
Et dum pila valent fortes torquere lacerti,
Degenerem patièrè togam, regnumque senatus.*

Similes Alexander Magnus habuit instigatores, qui illum suapte natura insanientem magis magisque in bella & cædes incenderent. Tales habuit & Roboam Salomonis filius consultores, tales habent & nostri sæculi principes, qui morem gerentes illorum cupiditatibus, illis ad omne scelus parent, hortanturque, aut sic dissuadent, ut fortius impellant, dum rationes suas tam fviles & infirmas opponunt, ut sic se convicti passi, credulorum principum confirmet errorem, utrobique sic decipientes, ut nō possint argui, sed de proditiōis perfidiā insuper gratiam merentur. Tales hodie habet Gallorum rex Franciscus, ad mala consilia nimium promptos, qui illum contra Cæsarem in omnem perfidiā ac tyrannidem liben-

ter impellent, atque si interim optimi habentur atque fideles. Hæc de nobilibus aulicis hætenus, quorum qui unum offendit, omnium cæterorum reus est.

De Plebei aulici. CAP. LXX.

Sunt adhuc quidam plebei aulici, homines improbi animi, qui nulli in vira præesse sciunt, sed ipsi subjectione contenti, ædantur circum meant nobilium domos, illisque parasitantur, mensis viventes alienis;

Et bene sentiant putant aliena vivere quadra.

omnibus idcirco obsequuntur, omnibus adulantur, omnibus pascuntur, & omnibus omnia fieri student, plures, quam Patens, species mentientes, atque in plures formas sese vertentes, quo potentiorum favorem sibi concilient, convivarum sermones explorare student, ut habeant quod renuncient, diffidentiam autem secretos rumunculos vulpina astutia inquirunt, eosdem, nunc ad amicos, nunc ad inimicos perferunt, utrisque se perperam præbentes, dum sunt utrisque perfidi, eoque magis proditoriis idonei, quo ob imaginem simplicitatis magis habeantur suspecti. Quumque nullum facinus scelera- tum abiciatur, quum prodino, nullum tamen ad divitias & dignitatem in via comparandas utilius ac compendiosius, ipsi- que aulicis, ceteris rebus, acceptum gratumque magis, adha- rent, itaque nonnumquam liminibus, &c. Scire volunt secreta do- morum, atque inde numerum. Quod si semel fuerunt turpitudinis aut prodicionis alicujus ponicii, jam evaserunt, jam caput ex- tulerunt. Nam

Charus erit Parri, Parrem qui tempore quovis

Accipere potest.

Jam familiaritas, imo necessitudo quædam nobiliorum contrita est, quædæm, ad ea quæ desiderant, facile accedunt. Priusquam quærent, ut in matricula aulicorum inscri- bantur, vel sine stipendio satis est; siquidem sola in- scriptio, etiam quæque solario quæstuosa est, & suam prædam inde præbentes quoscunque captare non diffidunt, quos- que sollicitant, ad præditiis, instant obsequiis, & se muneribus in gratiam ratione consortii, aut alia quavis arte, & quæcunque periculi metu, aut laborum intolerantia, aut aliis modis subiguntur, isti avidissime quærent, vigilant quærent, peregrinantur & susceptas ferunt referuntque legationes, &c. labores immensos aggrediuntur, & per- ferunt, &c. quid brevibus Gyris & carcere dignum,

K ;

donec

donec iis meritis aut scriniis præfiantur, aut consignandi suscipiant officium, aut ærarii custodiam obtineant, aut census varia ratiocinatione illis committantur: jamque egressi laborum angustias, nullum obsequium eorum amplius gratuitum est, sed omnia deinceps ad precia venalia habent: & cum novo honore mutatis moribus omnium, quæ retrò sunt obliti, in anteriora tendentes, priora sua contemnunt, ulteriora concupiscunt, avaritiaque contracti ad prædam strepitumque lucri omnia vertunt, fide parci, verborum prodigi, blandi pariter & infidiosi, sermone obscuri, & oraculorum instar ambigui, quidquid vident, quidquid audiunt, quidquid agitur, conjectant omnia in pejorem partem: sibi soli fidunt, se solos amant, sibi soli sapiunt, nullius fidei, aut amicitiae credunt, sodalitatē nullam nisi lucri causa colunt, commodum proprium omnibus præferunt: amicos, hospites, propinquos socios, quicumque; lucrum non adferunt, tanquam steriles arbores despiciunt: pristinos sodales, si quis eorum occurrat, prætereunt, quasi ne norint quidem. Si quis illorum implorat opem, hunc verbis & promissis abunde pascunt, plusque promittunt, quam præstare; si nihil attulerit, auxilio destituunt, vel causa spoliant. Gratiam omnem venalem habent, virtutem omnem contemnunt, aliorumque laudes diversis sententiis frangunt. & post terga artificiose cuilibet detrahunt, ipsi neminem sine exceptione laudant, quemadmodum orator ille, Julium fortunatum, agebat, fateor virum fortem, & quem constat strenuè egisse quam plurima; quo tamen pacto judicium repetundarum apud judices justos evaserit, mirarer quidem, si vis eloquii ejus mihi esse incognita. Et alius;

*Felix & nato, felix & conjugis Proci,
Et cui, si demas jugulati crimina Phoci,
Omnia contigerant.*

Præterea aulicis muneribus vulturum instar semper inhiant, undecunque venantur prædam, eamque quibus possunt, veluti Phineo obsonium, vel ipsis è faucibus, Harpiarum instar præcipiunt. Ac multorum calamitatibus gaudent, nullius malo compatiuntur, nulla promissa se debere putant, nisi pro sua libidine, nulli gratiam referunt, sed omnes pariter aut beneficio indignos judicant, aut negligentia prætereunt, nonnullos odio compensant. Sed in odio gratiam fingunt, & dissimulant iram; præter principem, aut regem, nullum alium observant, aut verentur, sed ne hos quidem, nisi aut metu, aut pro compendio; cumque jam ad canos usque in proditiōibus, in fraudibus,

ditus, in ærumnis & laboribus versati, anxiiis his sordibus ingentes opes sublimisque honores corripuerunt, tunc fasque nefasque confundunt, ut filios non tam honoris, quam rapinæ simul & iniquitatis relinquant hæredes.

Sic serpentes ciconia pulli.

*Nutrit, & invicta per devia rura lacerat,
Illi tandem sumptis quarunt animalia penuriam.
Si leporem aut capream famula levis, & generosa
In saltu venantur aves, tunc præda cubili
Ponitur; inde autem, cum se matura levioris
Progenies, stimulante fano sistinat ad illam,
Quam primum raptæ prædam gustaverit ova.*

Atque hæc sunt plebeiorem aulicorum artes, quibus multi ex infima hominum sece ad amplissima munera, quaesturas, dignitatesque conscendunt, proximamque apud principes & reges suos auctoritatem adepti, divitias principibus pares conflant, regiaque extruunt palatia, dum interim nobiliores illi aulici sua omnia in scorta, in aleas, in venationes, in equitiam, in convivium, in pompas, in vestes, in fastum profundunt, terras, castra, possessiones, patrimonia decoquentes, quæ tunc plebeis isti, emunt, in nobilium locum his suis scelestissimis artibus succedentes.

De mulieribus aulicis. CAP. LXXI.

HAbent & aulicæ mulieres sua vitia. Omnino enim non paucas videmus corporis dotibus, & formæ elegantia spectandas, scitulas & nitidas & venustas, in supervestimenti purpureis & aureis, & gemmeis monilibus exornatas: sed non omnibus est cernere, quam turpissima monstra sub formosis illis pellibus sæpè latent. Hinc aptissime Lucianus illas Ægyptiis templis comparat. Illic enim ipsum delubrum forinsecus pulcherrimum est, simulatque maximum, sumptuosis lapidibus extructum, atque compositum: cæterum si intus Deum requisiveris, aut simiam invenies, aut cinonimum, aut hircum, aut selem. Ita est de illis aulicis puellis atque dominabus, quæ à prima ætate, in teneris annis in molli ocio, saltationibus, & omni luxu enutritæ, pessimisque disciplinis ex aulicis illis amorum libris, pravissimisque deluxus, libidinû, adulteriorum, fornicationum, lenociniorum historiis, comœdiis, novellis, facetiis, cantilenis imbutæ, veluti ex nutrice perniciosissimos mores suserunt, levitatem, insolentiam, arrogantiam, morositatem, impudentiam, obsoenitatem, contentionem, contradictionem,

K 4

penti-

pertinaciam, ultionem, astum, vafriciem, petulantiam, loquacitatem, procacitatem, & turpem concupiscentiam: habent linguas, quibus silentium poena est: habent labia ad omnem loquacitatem armata, quibus sermones producunt otiosissimos ineptissimosq; & non raro iis, qui audire coguntur, molestos. Quis enim illas in tam multas horas inter se loqui putabimus. Nil stulta & ociosa? puta quomodo componenda coma, quomodo pectenda, quomodo tingendi capilli, quomodo fricandae facies, qualiter complicanda vestis, qua pompa incedendum, assurgendum, decumbendum: quibus quo vestitu fas sit incedere, quæ quibus loco cedere debeant, quot inclinationibus salutare, quæ ad quorum oscula venire fas aut nefas sit, quæ asino, quæ equo, quæ sella, quæ curru, quæ lectica vehi debeant, quæ aurum, quæ gemmas, quæ corallia, quæ torques, quæ in aures, quæ armillas, quæ annulos, quæ monilia ferre possint, cæteraque Semiramidarum legum nugamenta. Nec desunt seniores matronæ, quæ narrent, à quot procis olim adamatæ, quibus muneribus dignatæ, quibus blanditiis ambitæ; hæc de eo loquitur, quem amat; altera ægrè fidet de illo quem odit; & quævis putat se cum aliarum admiratione dicere, nonnunquam intempestivis disteriis, aut impudentissimis mendaciis sermonem insulciunt. Nec desunt inter illas intentissima odia, & acerrima jurgia, calumniæ, detractiones, sycophantiæ, & quæcunque sunt malæ linguæ vitia; habent ocellos habent vultus, habent visus plena illecebris, habent nutus, habent gestus plenos lascivia, habent astus, habent verba, quibus decipiendos procos sollicitant & munuscula extorquunt: si illis annulus est, si gemma, si monile, si catenula, quidquid est, subtrahunt blanditiis aut extorquent precibus, redduntq; pro illis basia, suavia, oscula, amplexus, contactus, cōfabulationes, quæ illis publica merx & aulici amoris alimenta sunt. Pudet referre, quæ secreta intra cubile probra sæpè gerantur, consecrato Hymenæo naturæ contumelia, quæ cum vestem induerunt, omnia contexisse & occuluisse existimant. Tales itaque qua fide & integritate postea erga maritos putabimus futuras uxores? O quanto dolore afficiunt bonos conjuges, dum genus, dum dotem, dum formam, dum aliena matrimonia continuò obijciunt & jurgiis ac contumeliis obtundunt viros, conqueruntur semper, dum domesticam, & frugalem mensam spernunt, & aulicum luxum viris exprobant, ac deliciis & pompa assuetæ ornamentorum ambitione exhauriunt illorum opes, labefactant domos, nonnunquam ad turpes & malos quæstus miseros maritos

maritos impellunt, quibus dies noctesque insidiantur mille fraudibus, simulatione, prodicione, hypocrisi. Tacito externos amori, occulta adulteria. suppositivos partus & alieno semine conceptas proles: quod si semel ad odium veniantur, zelotypiam parabunt, aut venena familiares enim (ut ait Hieronymus contra Iovinianum) malarum foeminarum artes sunt doli, fraudes, veneficia, mala medicamenta & magica vanitates. Sic Livius virum suum interfecit, quem nimis odit Lucilia sustulit, zelotypia illa sponte miscuit aconitum, hanc improbaturorem pro amoris poculo propinavit. Adeo tutius est, quod ait Ecclesiasticus, commorari leoni & draconi, quam cum muliere nequam. Quisquis morigeram cupit habere uxorem, ne ducat talem aulicam. Quaecunque mulier probum velit habere maritum, ne nubat aulico. Sed jam nimium progressus est cum lingua sermos dixi tamen & jam non dixisse non possum. Ceterum autem ponam manum meam super os meum, & iis alia non addam; quin de aula modò egredientes, reliquas oeconomiae partes, & quas diximus mechanicarum posteriores disciplinas mercataram, agriculturam, militiam, & reliquas examinemus.

De Mercatura. CAP. LXXII.

Mercatura ipsa quidem latentium lucrorum astutissima indagatrix, manifestae praeda avidissima vorago, nunquam habendi fructu felix, semper autem quaerendi cupiditate miserrima: hanc tamen non modico reip. auxilio esse, & ad externorum regum, populorumq. amicitias contrahendas ac commodam, atq. etiam privatae hominum vitae perutile ac quodammodo necessariam plerique arbitrati sunt; quin & Plinius illam victus causa inventam putat. Quocirca etiam multi illustres simul ac sapientes viri hanc exercere sunt aspernati, quijusmodi, teste Plutarcho, fuisse Thales Solon, Hippocrates. Verum sicuti quascunq. scientias & artes, alias propter voluptatem admittimus, alias propter laborem aestimamus, alias propter virtutem honestatemque sectamur, alias propter veritatem justitiamque veneramus, non tamen omnes illae, quaevis necessariae, lucrosae iustae, laboriosae, idcirco statim honestae, laudabilesq. ac iustae sunt. Sic & mercatorum, institutorum, feneratorum, trapezarum, colymbistarum exercitia necessaria, utilis & laboriosa sunt tamen illiberales, sordidi & improbi, quia vocantur, quia illorum operosae fraudes, non aliter venduntur, utiturque, quod quidem, ut ait Cicero, non ipse

K 5

non

non simplicis, non ingenui, non iusti, non boni viri, sed versuti obscuro, altuti, fallacis, & callidi officiū est. Mercatores enim omnes & inttiores hic emunt, ut alibi carius & supra sortem vendant; atq; ille melior, qui lucratur magis, quibus passim peculiare est mentiri, peierare, fraudare & imponere, nec ulla illis lucrandi ratio turpis: quin & legibus id sibi licere dicunt, decipere secum contrahentes ad dimidium iusti precii. Nec dubium esse potest, cum omnis eorum vita ad quæstum, ad lucrum, ad divitias adornata sit, illos earundem occasione turpia plurima & dignas supplicio fraudes committere. Nulli enim sine fraude ditescunt, &, ut ait Augustinus, lucrum habere non poterit, nisi fraudem fecerit. Et plenius æquò laudat venales, quas vult extrudere merces. Et alius poëta canit;

Periurata suo postponit numina lucro

Mercator Stygiū non nisi dignus aquis.

Hinc emit ille, vendit alter: hic portat, ille asportat, hic creditor, ille debitor, hic solvit, ille recipit, alter rationes scribit, omnes autem peierant, fraudant, fallunt, nec animæ, nec corporis, nec fortunæ ullum periculum excludunt, modò lucrum sperant, nec cognationes, nec affinitates nec amicitias ulla fide, nisi sola utilitate, colunt, sicque omnes per omnem ætatem post lucrum, post divitias currunt, ac si alibi laborum requies vitæque solatium nequeat inveniri:

Impiger extremos curvus mercator ad Indos,

Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes.

At vero cuius modi fraudes committant mercatores in lana, in lino, in serico, in panno, in purpura, in gemmis, in aromatibus, in cera, in oleo, in vino, in frumento, in equis, in animalibus, denique in omnium mercium genere, nemo est qui nesciat, qui non videat, qui non palpitet, nisi qui forte illorum damna non senserit. Atque hæc minora mala sunt: longè his majora supersunt. Ipsi sunt, qui in vectis damnosis mercibus, & quæ ob raritatem vel delicias à mulieribus & pueris appetuntur, quæ ad nullam vitæ faciunt necessitatem, sed duntaxat ad luxum, ad pompam, ad fucum, ad ludum, ad mollietiem, ad voluptatem, ab ipsis usque terræ finibus, veluti laqueos importantes. Provincias ac regna quotannis immensa spoliant pecunia, corrumpunt bonos mores introductis peregrinis vitiis: ac sublato patrio ritu, semper novis & externis rebus studentes, eam perditiſſimis implicant consuetudinibus. Ipsi sunt, qui initis sodalitiis cōtrajus, fas & leges monopolis exercent, omnia tentantes, excogitantes, explorantes, quibus malititudinis

impiorumque ad se contrahant, dum collectis pecuniis alios
 vincunt, alios perveniunt, alios exacte rerum precio deter-
 rent, aliosque omnia, quæ deinceps pro suo libito soli
 vendunt, maxime. Ipsi non raro ingenti ære alieno con-
 sociantur, alio alibi domicilio, inde vero prostituta fide,
 ventis solvunt, & sero aut nunquam redeunt, credito-
 res fraudant, & ad desperationem ac laqueum adigunt. Ipsi
 sunt quicquid in graphis & objurgationibus implicunt & expli-
 cant cives, debitorumque radices adeo profundas, laborio-
 sas, sanctas & inevitabiles plantantes, ut evellinequeant, sed
 in gram pulsantes, & ex debitis debita germinantes, civi-
 tates suffocant & evertunt, ipsi interim fumori & usuris inces-
 sante delictis totius plebis substantiam devorant, ipsi nonnun-
 quam manifestata præcidunt, semper autem monete valo-
 rem, utrumque suo loco conducere visum est, nunc inten-
 dunt, nunc demittunt, non absque totius reipub. detrimento.
 Ipsi explorant principum secreta, civitatumque consilia, & pa-
 trios rumores hostibus renuntiant; nonnunquam etiam pa-
 cta mercede principum vitæ infidantur, ac nihil non pecunie
 studio appetentes, facientes, patientes, & venale habentes.
 Omne eorum institutum non nisi mendacia, fuci, sermonum
 nebulæ, explanationes, insidiae, fraudes, deceptionesque ma-
 nifestæ. Hinc Carthaginienses mercatoribus distincta sta-
 tuerunt divisa, nec ex illis cum civibus volebant esse com-
 munis; ceterum patet illis in forum via, ad navalia au-
 tem & secretiora urbis loca ne aspectus quidem concedeba-
 tur. Græci autem nequaquam intra urbes recipiebant, sed
 quo cives à perniciosa suspitione essent immunes, à pom-
 niis non longe forum venalium statuebant. Pleraque aliæ
 gentes, ut quæ ad se accedere prohibuerunt, quod mo-
 res detestantur. Epidaurii, teste Plutarcho, cum cives suos
 Illyricorum mercis improbos fieri animadvertent, ve-
 rici à perniciosa contagione, corruptis civium suorum
 moribus, ut civitas suæ excitari, unum in primis
 & circumspexit ex omni civium multitudine vi-
 rum singulos annos eligebant, qui ad Illyricos accederet, &
 eorum suorum mandasset, mercaretur atque contra-
 hant, ut perirent mercatores Plato, quod optimos iniqui-
 tatis, ut apud bene constitutam Remp. lege cavendum
 est, ut gentium delicie in urbem comporten-
 tur, à civibus, minor quadraginta annis, peregrè
 exire, & exteri autem ad suos remittantur, eo quod
 istius-

istiusmodi peregrinorum contagiis cives veterē patrum parsimoniam, priscosque mores dediscant, & odisse incipiant: ex quo uno urbes plerūque sedduntur deterrime, omnique fornicationum, adulteriorum, luxus & libidinum genere inquinatissimæ: cujusmodi Lugdunum & Antuerpia, famatissima hodie mercatorum emporia, de se exempla præbent. Ipse etiam Aristoteles jubet omnino curam habendam, ne quid civitates adventitiorum admixtione vitientur: mercatores autem et si sunt necessarii, non tamen in civium numero recipiendos: quos ideo etiam detestatur maximè, quod gaudeant mendaciis, & in civitatibus fora vexant, tumultus excitant, feruntque discordias. Quin apud plerasque Resp. antiqua lex erat, ne quis mercator magistratum gereret, nec in senatum, nec in consilium admitteretur. Porro mercatura à theologicis sententiis planè damnata est, & à canonicis decretis, auctoribus Gregorio, Chrysostomo, Augustino, Cassiodoro, Leone) omnibus verè Christianis interdicta: nam, ut ait Chrysostomus, Mercator Deo placere non potest. Nullus ergo Christianus sit mercator; aut si esse velit, projiciatur ab Ecclesia. Augustinus quoque mercatores pariter ac milites, ait, veram poenitentiam agere non posse.

De Quæstura. CAP. LXXIII.

Mercatoribus non multò meliores sunt Quæstores, furax quoddam hominum genus, & ut plurimum servile, ac mercenarium. aut quod sub stipe operam locarit, rude ac ignavum, sed audax, ac impudens, nec nisi tenuia quadam artificia, qualia par est tales homines nosse, didicit, scribendi videlicet & supputandi: maxime autem furandi formulas haud inscitas, ingeniosioresque, quæ in vulgares cōpetant latrones: ideoque omnium, qui vivunt, hominum furacissimi sunt, & a solis digitis, quibus talenta & millions supputant, opulenti; quos adeo viscosos habent, ac infinitis uncis hamis sic imbutos, ut pecunia omnis, quantumcunq; levis, fugax, labilis, anguillarum & serpentum instar lubrica, ab his, contacta illico hæreat, neque facile queat avelli. Hoc ipso tamen minus mali sunt, cum quod non nisi regum, principumque ac potentum ærariis insidiantur, tum quæ inde suffurantur in scorta, in aleæ convivia, ædificia atque alendis parasitis, equis, canibus, histrionibus non libenter expendunt; aut seniores, prudentioresque facti non raro filios nobis tales relinquunt, qui, quæ isti multis ex perjuriis, rapinis, furtis, flagitiis paulatim & minutim

tutim considerant, convivando, scortando, venando, aucupando, vēstīdando, & nequicquam ad explendas voluptates committendo sursum in multa fragmenta dissectantes, simul omnia infelicitē profundant. Cæterum vero & quæstores ipsi sævus accipiunt, & dona extorquent procrastinando, debita compiliant, cum capitaneis colludunt, falsum supputant, chirographis adulterant, & literas affectis sigillis resignant, numismati non nihil detrahunt, nonnunquam fucato metallo vitiant, ideoq; alchimistis plurimum amici sunt, artūque illius plerimum sectatores; aut, si desit ingenium, saltem fautores sunt. Verū cum dicat Cicero. mercaturam ipsam, si magna sit & copiosa, multa undique apportans, & sine vanitate importans, non esse admodum vituperandam, mercatores autem & quæstores tunc posse optimo jure laudari, si aliquando satiasi quæstu, tandem ad volendos agros, possessionesque consulerunt; ideoque de Agricultura quid sentiendum sit, hic jungemus.

De Agricultura. CAP. LXXIV.

Agricultura itaque, cui & pastio annexa est, & piscatio atq; venatio, tantis apud præcos in honore fuit, ut nec Romanos Imperatores, potentissimosq; Reges, & Duces puduerit agros colere, semina tractare, arbores inferere. Ad hanc se contulit, de posito imperio, Diocletianus, & dimissa regni administratione, Antiochus, Cyrus quoque magnus ille Persarum Rex, gloriari plurimum solebat, cum venientibus ad se amicis hortum ostenderet suis manibus confectum, & arbores sua manu in ordinem positas. Sed & Seneca plantavit platanos, sua autem piscinam effodit, aquas diduxit, nec alibi libentius erat quàm in agris. Hinc illa nobilissimarum familiarum cognomina Fabiorum, Lentulorum, Ciceronum, Pisorum, à matris matris, videlicet horum leguminum.

De Pastura. CAP. LXXV.

Simili ratione a pecorum pastionibus Junii, Bubulci, Statili, Tauri, Pomponii, Viruli, & Vitelli, Porci, Catones, Anicii, & Caprætori sunt. Pastores fuerunt Romulus & Remus, hæcque urbis conditores. E pastorebus ad imperium accessit Diocletianus. Pastor ipse Romanæ potentie trēmisse Spartacus. Pastores erant Paris, & pater Aeneæ Anchises, & Venere dilectus formosus Endymion, Polyphemusque, & contumaciorum Argus. Ex ipsis denique diis Apollo

Apollo Admeti Theſſaliæ armenta pavit, & Mercurius ſiſtula inventor, paſtorum princeps fuit, arque ejus filius Daphnis. Pan quoq; paſtorum Deus, & Proteus paſtoratque Deus. Atque ut Hebræorum Patriarchas, Judices, ac Reges aliquos recenſeam) maximi inter eos viri, & Deo gratiſſimi paſtores fuerunt: ſicut Abel juſtus, Abraham pater multarum gentium, & Jacob pater populi electi, item Moyſes legiſlator & Propheta Deo familiaris, ac David Rex, ſecundum cor Domini electus. Quin etiam apud veteres Græcos, illuſtriſſimus quiſq; paſtor erat: hinc alios Polyarnas, alios Polymedas, alios Polyburas appellârunt, videlicet à multitudine agnorum, ovium & boum, nomina illis imponentes. Sic etiam Italiam à vitulis nuncupatam, (quos antiqui Græci Italos vocabant) nemo ignorat. Atqui uterque Boſphorus. Cymerius & Thracius, atque Ægeum mare, & Argos, Hippion, nonne à bovis tranſitu, à capris, ab equis, dicta ſunt? Et Numidia Aphricæ provincia, à paſcuis hoc nomen habet. Prima poſt Adæ lapſum hominum in terris vita fuit paſtoritia: hæc nobis præter pecudum carnes varias, etiã lac, caſeum, butyrum, in cibum, ac pro veſtitu lanam, pelles & coria, omnia proſecto humanæ vitæ cum neceſſaria, tum utiliſſima largitur: quæ omnia, ſed poſt caſum homini conceſſa ſunt, cum antea, iis ſolis, quæ à terra ſponte prodibant, fructibus Deus illum in Paradifo veſci juſſerat.

De Piſcatione, CAP. LXXVI.

Accedunt ad hæc Piſcatio atque Venatio. Piſcationis ſtadium apud Romanos tanto in precio & celebritate habitum eſt, ut peregrinos & Italis littoribus ignotos piſces è longinquis provinciis adveſtos, navibus in mari Italico, tanquam in terra fruges, ſeminarent, arbitantes non modicam in his Reipublicæ utilitatem verſari. Præterea piſcinas & vivaria præcioſiſſimis piſcibus reſerta, magnis ſumptibus inſtruxerunt, è quibus demum plerique Romani principes, familiarumque agnomina traxêre, ut Licinii, Murenæ, Sergii, Oratæ. Hinc Cicero Lucium, Philippum atq; Hortenſiû piſcinarios appellavit: videlicet à Piſcinis. Legimus divû Octavianû Auguſtum hamo piſcari ſolitum, & Neronem (ſcribit Suetonius) piſcarum rei autato, è purpura & cocco nexis finibus. Modi autem piſcationum non admodum multi, nam retibus, hamo, naſſa, jaculis, raſtro, veneno, quotquot ſunt piſces, capiuntur. Verum piſcatio eo minus laudis habet, quo piſces duriali

si aliamque: Simulacho quidem utilis, nec deorum oblatio-
nibus inopiam. Natus enim unquam pibem in sacrificiis
imbecillitas esse audit.

Systematis & aequis. CAP. LXXVII

Simulachra quoque, quibus Piscatio, ingenilis, cessant venatio
Sic ut ipsa, aditus insuper viribus corporis, & indagine
venis, inguorum, pedicarum, decipularumq; ingeniis, ad-
hibitis etiam visis, aquilis, accipitre, canibus, ac Lupo cerva-
na, & plerumque aliis manibus feris rapinae venationiq; aptis.
An pugnae detestabilis, studium vanum, certamen infelix,
non luctus & vigiliis de nocte ad noctem pugnare, &
vivere in luctu. An crudelitatis, & tota tragica: cujus volu-
pta est in morte & in sanguine, quam ipsi refagere deberet
humanitas. Hæc ab initio sæculi semper pessimorum homi-
num, præcipuum exercitium fuit: nam Cain,
Lamech, Noë, Seth, Hamelem, & Ithum, robustos venatores
Sæcra licet præstiterant, nec ullos in veteri Lege venaticam
autem esse legimus, nisi Hæmatitas, Idumæos, & gentes quas
non cognovit Deus. A venatione tyrannidi initium fuit,
quia enim odiosum non sepperit authorem, quam eum,
qui in obsequio sacrificio ferarum, & volutabro sanguinis
Deum, ut præcipuum exercitium didicisset. Hanc tamen Per-
sæ reges tanquam divinissimam rerum bellicarum medita-
tionem, coluerunt: quia habet in se venatica bellicum quid-
dam & crudelitatem, præcipue canibus objecta fera, effu-
so sanguine, luctu, & vicibus, voluptatem præstat, acerbis-
simamque mortem, tanquam locum, summa cum voluptate
spectare, utrimque videt crudelis venator, prostratamque ca-
nem, & canum fraude, infelicem prædam, triu-
phantemque, singula comiratus caterva domum reducit, ubi
tantum præstiterat carnificina, solennique chironomia,
præcipue in vocabulis, neque enim aliter fas est, bellua lani-
ari. Hæc præcipue venatorum stultitia, insigne bellum,
invenit, in luctu insistent, ipsi abjecta humanitate feræ effi-
ciunt, & prodigiosa perversitate, tanquam Actæon,
invenit, in luctu belluarum. In tantam quoq; plurimi illo-
rum præcipue in luctu, ut hostes nature fierent quemadmo-
dum præcipue narrant fabula. Inventores tam infelices ar-
tem, & præcipue Thebani, gens fraude, furtis, perjuriis
invenit, & in luctu detestanda: a quibus ejus ex-
cepta præcipue ad Phrygios transmissa sunt, gentem aequè
impudi-

impudicam, sed stultam atque levem; quos idcirco contempserunt Athenienses, & Lacedæmonii, populi graviores. Postea verò, quam Athenienses interdictæ venationis legem solvissent, artemque cum exercitio publice admittens, in Rempublicam suam introduxissent, tunc primum Athenæ captæ sunt. Hinc miror, venationem à Platone ipso, Academiæ principis, commendatam, nisi fortè, quod eventus, aut propositi honestas, necessitasve hanc commendat, non voluptas, quemadmodum aprum Calydoniæ vastatorem confixerit Meleager non voluptati suæ, sed utilitati Reipublicæ, patriam abs vastatrice bellua liberans. Et Romulus venabatur cervos non voluptatis causa, sed necessitate alendi se & socios. Est & aliud venandi exercitium, quod Aucupium dicunt, minoris quidem crudelitatis sed non minoris vanitatis; hinc aucupes dicti, qui videlicet aut aves venantur, aut per aves ludentes, (quemadmodum ait Baruch Propheta) in avibus cæli. Authorem illius ferunt Ulysses, quem primum post captum Ilium armatas edoctasque in venationem aves Græciam intulisse narrant, ut videlicet essent novæ voluptatis solatia his, qui, amissis parentibus, Trojani belli damna sentirent; tamen filium Telemachum ab hac vivere jussit expertem. Tandem hæc exercitia in se revera servilia & mechanica; eo usque evecta sunt, ut postris quibusque liberalibus studiis, hodie prima nobilitatis elementa sint atque progressus, illis ducibus ad summum nobilitatis gradum perveniatur; hodieque ipsa Regum & Principum vita, ipsa etiam (proh dolor) Abbatum, Episcoporum, cæterorumque Ecclesiæ perfectorum religio, tota, inquam, venatio est; in qua se potissimum experiuntur, virtutemque suam extendunt,

Sæpiantemq; dari, pecora inter inertia, votis

Opiat aprum, aut fulvum descendere monte leonem.

Et quæ decet esse exempla patientiæ, quod die quæritin habere, quod vincant & venentur; & quæ natura libera sunt animalia, & decernente jure occupantium sunt, nobilium tyrantes sibi temerariis interdictis usurpârunt, à novalibus suis arcentur agricolæ, subtrahuntur prædia rusticis, agricolonibus, præcluduntur sylvæ & prata pastoribus, ut augeantur pascua feris, in sagimen & delicias nobilium, quos solos has edere licet; de quib; si colonus quispiam gustavit, aut agricola, is majestatis reus factus, simul cum belluis illis fit præda venatori. Scrutemur Scripturas; certe in Sacris literis, etiam in Gentium historiis, nullum sanctum, nullum sapientem, nullum Philosophum

phum legimus venatorem: pastores vero plurimos, & aliquos piscatores. Et Augustinus artem hanc dicit omnium nequissimam, sacraque Elibitanum & Aurelianense Concilia, hanc in clero prohibuerunt damnaruntque, in sacrisque Canonibus non modo prohibetur venatoribus ascensus ad sacros ordines, sed etiam summi sacerdotii gradus adimitur jam adeptus. In eisdem legitur: *Esau venator erat quoniam peccator erat.* Neque vero usquam venationis vocabulum Scriptura sacra in bonum affinit. Quare venationem ipsam reprobam esse, jam nemini in ambiguo sit, quæ omnium sapientum atque sanctorum tuba explosa est atque damnata. Antiquitus etiam, cum in innocentia viverent homines, nulla illum animalia fugiebant, nulla infesta erant, nulla noxia, omnia illi subdita obedientiam præstabant: cujus exempla etiam posterioribus temporibus, in his, qui optimam vitam agerent, manifesta sunt: quomodo ferarum infidils superiores exiterunt, sicut Daniel leonibus, & Paulus Apostolus viperæ. Heliam Prophetam, Paulum & Antonium eremitas nutrit vitæ, & Ægidium cerva. Helenus Abbas præcepit onagro, & paruit belua, & sancti viri onera portavit: præcepit etiam Crocodilo, & ab eo flumen transecessus est. Anachoritæ multi habitabant in desertis, & stabant in speluncis & cavernis ferarum, non timentes nec leones, nec urso, nec serpentes. Cum peccato etiam animalium noxa simul & persecutio & fuga subintravit, & artes venationum excogitatae sunt. Non enim (ut ait Augustinus 3. super Genes.) animalia fuere à principio producta venenosa, inimica & molesta humano generi, sed post peccatum infesta inimicaque constituta sunt: quod ex divina sententia in poenam injustæ rebellionis primorum parentum factum est, cujusmodi sententia lata est ad serpentem, dum diceret Deus: *Ponam inimicitias inter te & mulierem & inter seminem tuum & illam.* Ex hac sententia venationum orta est pugna, hominum scilicet cum cæteris animalibus.

De Agricultura residuum. CAP. LXXVIII.

Sed modo revertamur. Scripserunt de his jam dictis agriculturæ, passionis, piscationis, venationis, aucupii artibus, Hiero, Philometer, Attalus & Archelaus reges: Xenophon & Mago doctores & Oppianus poeta: præterea Caro, Varro, Plinius, Columella, Virgilius, Crescenitus, Palladius, & plerique huius recentiores: Cicero his nil melius, nil uberius, nil dulcius, nil libero homine dignius arbitratur. Non pauci summum bo-

nam, summamq; beatitudinem isthic collocarunt. Hinc agricolae fortunatos Vergilius, Horatius beatos vocant. Hinc Delphicum oraculum Aglaum quendā felicissimum pronuntiavit, qui in Arcadia parvum pradium colens, nunquam degressus est, licq; minima cupidine minimum in vita mali expertus fuerit: sed miseri homines tam altum de agricultura sapientes, ignorant hanc esse effectum peccati, ac summi Dei maledictionem. Ejiciens enim hominem de paradiso voluptatis in agros misit, ad prævaricatore[m] Adam sic dicens; Maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea omnibus diebus vitæ tuæ, spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ, in sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec revertaris in terram, de qua sumtus es. Sed nulli hoc magis sentiunt, quam agricolæ & villici, qui, dum arant, seminant, occant, putant, pascunt, messant, metunt, vindemiant, pascunt, tondunt, venantur, piscantur; post multos labores, hic agris a grandine tempestateq; vastatis, amittit panē, huic oves moriuntur, aut boves, aut à militib. abiguntur, ille perdit feram, alter piscem. & domi plorat uxor, illachrymantur filii, & tota efurit familia, rursusq; spe incerta dubiū redeunt in laborem. Antehanc maledictionem nulla fuisset opus artificiosa telluris cultura, non pastione, non piscatione, non venatione. non aucupio, nam sponte omnia productura erat terra hybernis, æstivisque frugibus, odoris suavitate, pratorumque vestitu semper florens. Denique nihil noxium terra progerminasset, non herbam ullam veneno pestilentem, nullam arborem sterilitatis vitio, seu utilem, sequestrataq; æt naticum & viperarum, cæterorumq; reptilium virulentia (author nobis Beda) ipseque homo animalium omnium adeptus principatum, ipsis etiam feris, & jumentis pecudibusq; onera impositurus, imperasset piscemque maris, aves ad nutum advolassent; moxque natus homo, omnium membrorum usum exercitiumque consecutus fuisset, ac sine corporis tegumentis, sine tectis, sine conditiis, sine medicamentis, felicissimam vitam egisset, quæ sponte sua illi suppeditura essent, ut ait Poeta ille;

Terra cibum pueris, vestem vapor, herba cubile,

Sed peccati noxa, mortisq; necessitas, omnia nobis infestat; cit; jam non terra quicquam citra labores sudoresque nobis producit; quin & lethifera, & venenosa, ceu palam nobis, quæ vivimus, exprobrans generat, nec reliqua elementa nobis infestius agunt, multos mare sævientib. procellis obruit, tempestatesque belluæ absorbent, tonitruis fulgure, tempe-

bus contra nos pugnat: & pestilentiarum linc cœlum quoque in nostrum interitum conspirat. Jamque etiam animantia & profecto nobis infesta sunt, & ipse etiam homo (ut est in proverbio) homini lupus est, circumstunt nos in numeris scelerum illecebris tentantes immundi spiritus, quo nos in suppliciorum tenebrosa conceptacula protrahant, æternis ignibus ac discruciatibus perpetuo cruciandos. Atque hinc pareret, nisi optimarum rerum jacturam, malorum inventionem, ac vitæ incommoda esse agriculturam, cum cæteris illi adhibendis pascendi, piscandi, venandique exercitiis, quod refertur in forunditatem, & victus egestatem, ac expellium amictu rigorum, quibus mortis fata admonita humanitas, saltem pro tempore effugeremus, vel potius mitigaremus. Habere autem agricultura hanc necessitatis seu calamitatis nostre laudem non modicam, si inter hos mansisset terminos, nec peritæ prælia doceret tot prodigiosas plantarum fabricas, tot porrectas arborum insitiones ac metamorphoseos. Quin & equos a suis jungere, & canibus lupos, sique mulas & lycas, aliisque præter naturæ legem monstrosa animalia producere. Sed & quibus natura, cœlum, maria, terras libera assignavit, vivariis, piscinis, vivariis & carcèribus coercere etiam exemplis hominibus, mutilatisve membris in ergastulo saginare: tum in illis, lana, pellibus, bombyce, & quæ natura ad hominibus vestitum largitur, tot texturarum, insectiorum, & similia non nisi ad luxum & fastum artificia, sæpissime etiam ad hominum perniciem, excogitata. Quod de uno liho conquiretur Plinius, tam parvo semine nato, quod nunc planta, mox velum, levissimo ventorum flatu orbem terrarum ultro citroque pererrat, hominesque ipsos, ac si parum sit in terra etiâ perire, cogit in aqua, ac à marinis belluis vocari. Prætered mille agrorum, pastorum, piscatorum, venatorum, aucupum, obsequiarum decreta, non tam stulta & ridicula, quam superstitiosa & divinæ legi adversa: quibus tempestates sedare, fœmenta fecundare, noxia quæque propellere, lupos & cetera abigere, fugacia animalia sistere, pisces avesque manibusprehendere, morbos pecudum incriminare se posse autumant, quibus cum magna credulitate, & seriose scripserunt sapientissimi viri, quibus supra nominavimus.

De Arte Militari. CAP. LXXIX.

Ex agricolis ad milites transeamus, quos ex agris sanctiores pugnæ, ait Vegetius, ex quibus etiam

E 2

Eato

Cato viros fortissimos, & milites strenuissimos gigni asserit. Quin & testibus sacris literis, primus ille pugnator Cain, agricola fuit atque venator. Et Janus atque Saturnus pugnacissimi dii antiquissimi, hanc simul cum agricultura vitam in terris egerunt. Ars itaq; militaris minime contemnenda videtur, quæ (ut ait Valerius) principatum Italiæ Romano imperio peperit, multarum urbium, magnorumque regum, validissimarum gentium regnum largita est, fauces Ponti, marisque sinus patefecit, Alpium, Taurique montis convulsa clustra tradidit. Ipse Africanus Scipio apud Ennium gloriatur, quod per sanguinem hostium atque cædes viam sibi ad cælum aperuit. Cui & Cicero adsentit, inquit, & Herculem eadem via cæcos conscendisse. Hanc Lacedæmonii primum tradidisse dicuntur: hinc Hannibal Italiam petiturus. Lacedæmonē quæsiuit armorum ducem. Hac duce constituta sunt regna & imperia, illaque neglecta potentissima quæque rursus demolita. In manibus enim temerariorum ducum ceciderunt bellicosa Numantia, ornatissima Corinthus, superbæ Thebæ, doctæ Athenæ, sancta Jerusalem, ipsaque Romani imperii æmula Carthago, tandem etiam potentissima Roma. Hac ars plurimo, & plus quam Draconis leges, humani generis sanguine scripta, docet pugnæ ordinem eleganter constituere, aciem commode instituere, adoriri hostem, instare, premere, circumvenire, læva dextraque ferire, ad ducum signa dimicare, proferre gradum, sustinere impetum, resistere urgentibus, premere cedentes, ictus incutere, incussos evitare, aut clypeo excipere ac contemnere, acriusque in hostem consurgere, invehī equo, urgere stimulis, moderari frenis, & omnem in partem circumflectere, ingerere tela, vibrare lanceas, torquere hastas, hostium vultus, latera, terga, pro loco & tempore adoriri, nec priusquam desperata victoria de fuga cogitare: fugientes autem insequi, mactare, capere, exarmare, diripere, profligere, suos reducere, recolligere, exercitum instaurare, & desperata victoria ad spem vindictæ animum succendere, & quæ reliqua sunt militum ducumque officia. Instruit quoque de apparandis classibus, extruendis arcibus, muniendis castris, locandis præfidiis, extruendis vallibus, compingendis aggeribus, evacuandis fossis, suffodiendis cuniculis, fabricandis machinis, deligendis armis, oppugnandis mœnibus, cōportandis com meatibus, configendis dolis, locandis insidiis, variisque scire uti stratagematibus. Præterea obsidere civitates, jacere tela, fremere tormentis, admoveere machinas, perfodere muros, concu-

concutere turres, occupare mœnia, parare incendia. diruere arces, spoliare templa, diripere urbes, subvertere oppida, vastare agros, conculcare leges, adulterari matronas, stuprare viduas, rapere virgines, cives alios vulnerare. alios incarceratione, alios deportare, alios trucidare. Tota deniq; disciplina hæc non nisi in hominum perniciæ occupata, hunc finem quærit, ut famulos urbis evertores, strenuosq; homicidas faciat, transformet homines in ritus ferarum moresq; belluarum. Hinc bellum nihil aliud est, quam commune multorum homicidium, ac latrocinium, nec aliud milites, quam stipendiarii, & in reip. exitium armati latrones. Præterea cum bellorum eventus semper sint incerti, & fortuna, non ars largitur victoriam, quid profunt stratagemata, & insidiæ, & reliqua artis militaris præcepta? nunquid omnis ars inanis est ubi fortuna dominatur? Atque nihilominus laudavit hanc divinus ille Plato, & pueros hanc discere, adultosque statim armatæ militiæ tradi jubet. Et Cyrus indyus ille rex, illam non secus atque agriculturam summe necessariam agebat. Ipseque Augustinus atque Bernardus Catholici in Ecclesia doctores, hanc alicubi probaverunt, & pontificia decreta illam non improbant, licet Christus & Apostoli longe aliter sentiant. Tandem vel repugnante Christo non infimum in Ecclesia gradum obtinuit, obortis tot factorum militum sectis & ordinibus quorum omnis religio in sanguine in cædibus, in rapinis, & piratica sita est, prætextu defendendæ & ampliandæ fidei: ac si Christus Evangelium suum non prædicatione verbi, sed armis, non Confessione cordis & martyrio, sed ostentatione & comminatione armorum, vi bellorum, & hominum cædibus ac strage voluerit innotescere. Nec satis istis militibus in Turcas, in Saracenos in Paganos arma ferre, nisi etiam contra Christianos pro Christianis classes ducant. Denique bellum & militia multos gignunt Episcopos, & non raro pro summo pontificatu pugnatum est, & (ut ait sanctus ille Camotensis Episcopus) nō sine fratrum sanguine sancta sanctorum ingressus est Pontifex: atque hoc tunc vocatur constantia martyrii, si pro cathedra magna Christianorum cede fortiter fuerit dimicatum. Scripserunt de arte militari Xenophon, Xenocrates, Onozander, Cato Cæsorius, Cornelius Celsus, Iginus, Vegetius, Frontinus, Helianus Modestus, & antiquiores multi: ex recentioribus Volturius, Nicolaus Florentinus, Jacobus Comes Purliliarum, & alij pauci. Hi artis Doctores, sed speculativi, non tam periculosi, ut sūt practici. Tituli vero ac dignitates, disci-

L 3

pulo-

pulorumque gradus non sunt baccalaureatus, magistratus, doctoratus: nec modo etiam sunt, quibus dicuntur Imperatores, Duces, Comites, Marchiones, equites, Capitanei, Centuriones, Decani, Signiferi, & consimilia nobilitatis nomina ex ambitione, aut injuria nata, sed latrones, perfossores, raptores, sicarii, fures, sacrilegi, gladiatores, stupratores, lenones, scortatores, adulteri, proditores, peculatores, abigei, aleatores, blasphemii, venefici, parricidæ, incendiarii, prædones, piratæ, tyranni, & ejusmodi. Quos omnes, qui uno nomine velit exprimere, dicat milites, hoc est, revera barbaricas sceleratorum hominum feces, quos mala mens, malus animus ad facinus extimulat: quos penes dignitatis & libertatis nomen habet licentia delinquendi & latrocinandî, undique quærentes, ut noceant, ipsamque innocentiam, veluti mortis quandam imaginem odientes, omnesque quasi unum corpus sunt ex patre diabolo, cujus illi sunt membra, de quo ait Job: Corpus illius quasi scuta fusilia, & compactum squamis se prementibus: una uni conjungitur, & ne spiraculum quidem incedit per eas, una alteri cohæreat, tenentes se nequaquam separabuntur: assistunt sibi, quia convenerunt in unum adversus Dominum, & adversus Christum ejus. Insignia autem militiæ sunt non purpura, torques, annuli, tiaræ: sed adverso pectore vulnera, & deformata cicatricibus corpora. Exercitium non nisi cum plurimorum exitio, doloreque conjunctum, morum, legum ac pietatis perniciēs, cum Christo, cum beatitudine, cum pace, cum charitate, cum innocentia, cum patientia, ex diametro pugnans Præmia ejus sunt, gloria nobilitatis, humani sanguinis effusione parta, imperii propagatio libidine dominandi & possidendi, cum multarum animarum perpetua damnatione. Nam cum omnis belli finis sit victoria, nemo potest esse victor, nisi homicida, nemo contra victus, nisi male perierit, Mors igitur militum pessima, malum epitaphium sibi inducente peccato. Qui autem occidunt, iniqui sunt, etiamsi justum sit bellum. Non enim propter hoc, sed quia lucri & prædæ gratia militarunt, impii homicidæ, in eos, quos male occidunt. Si qui autem justè ab illis perimuntur, ipsi qui occiderunt, in carnificum ordinem se ipsos statuētes, nobilitatem hanc commeruerunt: quumque leges alioqui in prædones, incendiarios, raptores, homicidas, sicarios, pœnissæviant, tales nomine militiæ habentur nobiles & honesti.

De Nobilitate. CAP. LXXX.

Ex illis hanc ortum habet nobilitas gentilitia, videlicet ex cruce hostium, & cadibus strenua carnificina acquisita, & publicis honorum insigniis cohonestata. Hinc apud Romanos tot coronarum genera civilium, muralium, & navalium, & tot militaria dona, armillæ, hastæ, pueri, æque, annuli, statuae, imagines nata sunt, quibus primæ nobilitatis initia auspicabantur. Apud Carthagenenses tot donabantur annulis, quot interfuisse prælia. Hæc circa destructi sepulchrum erigebant obeliscos, quot illa intermiserat ex hostibus. Apud Scythas in celebri convivio illi magnam circumlatam pateram accipere licitum erat, quæ hostium sanguinem continebat. Apud Macedonas lex erat, qui nullum hostem in capite capistro cingi, in opprobrium ignobilitatis. Apud Romanos populum neminem uxorem ducere licebat, nisi prius caput hostis occisi ad regem detulisset, ipsam uxorem illi dari debiti honoris iis, qui strenue militaverant. Hæc prælia multos induxit, ut subverterent ejus principes, ut Coriolanus, Gracchi, Sylla, Marius, Pompeius, Crassus, & Cæsar. Si itaque nunc nobilitatis primæ initia queramus, comperiemus hanc nefaria perfidia & crudelitate, & ingressum spectemus, reperiemus hæc initia, & latrociniis auctam: quod si etiam originem queramus, occurrunt impla & nefaria, funesta conjugia, & pulsi reges, & regibus, & principibus, in cujus verba juraturus sum. Nobilitatem jam à primis unguibus exordia habere, & nihil aliud est, quam robusta improbitas, non nisi scelere quaesita benedictio, & hæc nobilitas quorumcunque filiorum. Quod ita esse, præterea & Literæ, deinde etiam antiquæ Gentium, & præterea & historia notum faciunt. Nam cum ab initio peccasset transgressor Adam primogenitum, & alterum Abel pastorem ovium, in primis familia bivium fecit, videlicet in Abel plebis, & in Cain plebis, qui cum secundum carmen crudelis & sanguinarius, de morte persequens eum, qui secundum spiritum & pacificus, interfecit Abel: sed reparata fuit plebeia familia, & in Adam ipse itaque Cain parricidio fratris primus, & in Abel plebeia initium dedit, ac contemptis Dei & naturæ, & confidentem autem in propriis viribus, usurpans sibi

dominationem primus condidit urbes, constituit imperium, ad creatos à Deo liberos homines, & filios generationis sanctæ, vi, rapina servitute, & iniquitatis legibus opprimere cœpit, donec illi etiam contempto Dei iudicio, & corrupta omni carne, promiscua libidine inquinati, genuerūt gigantes, quos interpretatur Scriptura potentes à sæculo, viros famosos. Atque hæc est vera, & commodissima nobilium definitio, Opprimebant enim inopes, extollentes se latrociniiis, & superbi- entes opibus, celebrantes nomina sua, imponentes ea regio- nibus, & urbibus, & montibus, & fluminibus, & aquis, & ma- ri, quorum primus parens Cain natura malignus, intestino o- dio invidus, à divina correptione incorrigibilis, dissimulata i- ra proditor, in proprium sanguinem parricida, maledictione vagus & profugus, etiam maledictioni superaddens blasphemiam. Atque hæc sunt illa antiquissima & primæva nobilita- tis munia, hæc virtutes, hæc ingenia, quibus usq; in hunc diem ipsa ornatur nobilitas. cujus architectus pater ille gigantum, quos delevit Dominus in diluvio aquarum, uno solo reserva- to Nohæ, viro justo in generationibus Seth, eum sua familia: cui cum tres essent filii, Semus, Japetus, & Chamus, atque illi instaurato post diluvium sæculo, priscorum gigantum exem- plo etiam urbes conderent, & regna constituerent: idcirco Scriptura à Nohæ usque ad Abrahamum nullam facit mentio- nem justorum: omnes siquidem ad Abrahamum usque nobili- tatis artifices extiterunt, robustæ videlicet improbitatis, im- pietatis, confusionis, potentie, militie, violentie, oppressio- nis, venationis, luxus, pompæ & vanitatis, & similium nobili- tatis stigmatum, quæ Nohæ filii huic imprefferunt: è quorum numero Chamus. eo quod cæterorum esset nequissimus, atq; in parentem impius primum, & super omnia regna domina- tricem monarchiam promeruit. Ipse genuit Nimbrotum, quæ Scriptura describit potentem in terra, & robustum venatorem adversus Dominum, hic ædificavit Babylonem illam magnā, & linguarum confusioni initium fuit, tradiditque regnandi disciplinam, nobilitatumque gradus, honores, dignitates, of- ficia imaginesque discrevit. Exinde in plebem leges sancitæ, introducta servitus & exactiones à populo, conscripti exerci- tus. gesta que crudelia bella. Abs eodem Chamø processerunt Chus, à quo Æthiopes: & Mizraim, à quo Ægyptii, & Chana- an, à quo Chananæi, nobilissimæ quidem gentes, sed deterri- mæ, reprobæ, & à Deo maledictæ. Exacto tandem multo tempore, rursus elegit Deus hominem justum, Patriarcham illum

istam Abrahamum, ex quo suscitaret sibi semē, ac populū san-
 ctum, quem circumcisionis signaculo ab aliarum gentiū mul-
 titudine distinguit. Hic duos ab initio genuit filios, unum ex
 ancilla, secundum, Ismaēlem, alterum ex uxore legitimum, cui
 nomen Isaac. Factus est aut Ismael homo ferus, & sagittarius,
 vir robustus & potens, princeps Ismaelitarum, genti nomen suū
 perpetuum relinquens, benedixitq; illi Deus. & confirmavit
 nobilitatem ejus in rapina & militia, inquiens: Manus ejus con-
 tra omnes, & manus omnium contra eum. & ē regione fratrum
 sacrum figet tabernacula. Isaac aut perseverans in justitia pa-
 tris sui, illius gregem pascebat, atq; hic ex Rebecca sua duos
 genuit filios, Esau, & Jacob. Esau itaque odiosus Deo, homo
 rufus & hispidus, venator, & sagittarius, helluo, & ventri de-
 datus, adeo ut pro uno pulmento vendiderit primogenita, fa-
 ctus est vir potens, atq; princeps Idumeorum, benedictionem
 accipiens nobilitatis in pinguedine terrarum, & rore calii, in gla-
 dio & excussione gladii. Jacob aut justus, profugus apud avun-
 culum suum Laban, oves illius pascebat, cujus utraq; filias 14.
 annorum servitute cum promeruisset uxores, duodecim ex
 illis filios suscepit, vocarumq; est nomen illius Israel, quod po-
 sterioris deinceps reliquit, ut vocaretur populus Israel. Erāt
 Jacob (quod dicitur) duodecim filii, videlicet Ruben, Syme-
 on, Levi, Judā, Issachar, Zabulō, Joseph, Benjamin, Dan, Ne-
 phthalim, Gad, & Aser, ad quorum numerum, duodecim trib.
 Israel numerumque habet. Verum Joseph a fratribus suis venditus
 in Ægyptum. omni Ægyptiorum disciplina imbutus est, &
 factus est somniorum interpres peritissimus, & augurabat in
 calice & conopieo disciplinæ adeo peritus erat, ut ingenii cal-
 lidioris evas eras parandarum divitiarum, & vectigalis au-
 gentis inveniret, quam ob causam Pharaoni regi gratissimus,
 constitutus est ab eo princeps super omnem Ægyptum, atque
 ex servitutis principio, solenni Ægyptiorum ritu nobilis creatus
 est. Postea tamen sex annulum in manu ejus & torquem in col-
 loquio addidit, & induit eum purpura. fecitq; ascendere cur-
 su, clamante preconum, ut omnes deinceps tanquam nobilem
 & principem revererentur illum. Similis per omnia nobilitas
 est apud Persas, sicuti de Mardocheo Hebræo nobi-
 lissimo a rege, legimus in libro Hester. Inde in hunc
 usque hunc nobilitatem creandorum consuetudo perman-
 sit per Reges & Cæsares, a quibus alii pro pecunia emunt no-
 bilitatem, alii lenocinio, alii venificiis alii parricidiis hanc
 conciliant. Multis prodition nobilitatem conciliavit, si

L 5

mul

simulatque divitias peperit, quemadmodum de Euthicrate, Philocrate, Euphorba: & Philagro historiis proditum est. Plurique adulatione, detractiōe, calumniis, sycophantia: plures ob prostitutas regibus uxores & filias, nobiles facti sunt, multos venationes, rapinæ, cædes, præstigia, & aliæ malæ artes ad nobilitatem promoverunt. Sed ad Joseph revertamur. Hic cū potens esset in domo regis, & suscepit filium primogenitum Manassen, elatus eventitia hac nobilitate, injuriam & contemptum paternæ domus, non sine culpa locutus est dicens: Oblivisci me Deus fecit laborum meorū, & domus patris mei, quapropter in benedictionibus postpositum fuit Manasse, & prælatus illi junior Ephraim. Ipse denique Joseph licet esset filius Jacob, tamen propter hanc nobilitatis Deo odibilem conditionem, non meruit ferre nomen tribus in Israel, sed datum est filiis suis Ephraim & Manasse. Neque illi in tribubus suis habuerunt Prophetam, & omnium minima benedictione benedicuntur, videlicet in sortitudine & multitudine familiæ suæ. Habitavit autē populus Israel in Ægypto annis multis, erantque pastores pecorum in terra Gossen: cum vero crescerent in gentem magnam & potentem, suspecti & odibiles facti sunt nobilibus & Regibus Ægyptiis: quare affligebant eos operibus duris, luti & laterum, & omni servitute operum terræ, & pueros eorum masculos occiderunt, mergentes in flumine, ut non superesset illis semen in terra. Horum itaque unus, eo quod esset puer elegans, salvatus est à filia regis, quæ adoptavit illum in filium, & vocavit illum Moysen quia de aquis eripuisset eū. Crevit itaque Moyses in domo regis, omnique Ægyptia doctrina imbutus, tanquam regis filius habitus, potens factus est, & dux militiæ Pharaonis contra Æthiopes. Desponsavit autem sibi filiam regis Æthiopum, in conjugem, unde contracta Ægyptiorum invidia & odio, exulare coactus, profugit in Madian, ubi apud puseum quendam contra regionis illius pastores, pro puellis quibusdam certamen suscipiens, eo beneficio unam ex illis meruit habere uxorem filiam sacerdotis. Tandem provectus ætate & sapientia, agnoscens genus suum de gente Hebræorum, reversus est in Ægyptum, & renunciata Ægyptia nobilitate, confortatus à Deo, ducem se præbuit populo Israel, & multis miraculis eduxit illum de Ægypto, cumque peccasset populus adversus Deum in vitulo aureo, iratus Moyses, junxit sibi viros fortes filios Levi, & præcepit illis, inquit: Ponite gladios super femur vestrum, & euntes & redemptes, occidat unusquisque fratrem & amicum & proximum suum,

fuerit, siquæ hac memorabili cade, quasi viginti trium mil-
 lium hominum benedixit illis, inquit: consecratis manus
 vestras hodie sanguine, unusquisque in filio & fratre suo,
 completus est benedictio Jacob & Simeon & Levi, vocatis
 corvatis iniquis bellantia, quorum furor maledictus & per-
 titus, & ingenario dura. In hoc itaque insigni parricidio in-
 iuncta nobilitas in Israel: tunc enim constituit illis Moy-
 ses principes & duces, & capita exercitus tribunos & centurio-
 nes, & quinquagenarios, & decanos viros bellicosos, & pug-
 natores egregios per tribus & cognationes suas: è quibus, qui
 bello & fortitudine alios præcellere videbatur, huic tribue-
 runt principatum, indicandique potestatem. Regem enim nõ
 habebant, sed iudicibus regebantur, à quibus Josue vir nobi-
 lis, robustus & bellicosus, victor regum, & non timens quen-
 quam, post Moysen tenuit principatum, post cujus obitum si-
 ne principe sub democratia vixerunt, sed seditioni facti pugna-
 runt in se ipsos, & prope deleverunt tribum Benjamin, ut
 non superesset nisi sexcenti viri. Cumque abjurassent illis fi-
 lias suas, dote sunt illis quadringentæ virginum captivorum
 Jabo Gilead, reliquis ducentis permissum est rapere virgines
 à filiis. Atque hoc modo impleta est benedictio nobilitatis
 Benjamin in imagine lupi mane rapientis prædam, & vespere
 distringentis prædā. Post hæc rursus ad aristocratiam, & princi-
 palitatem conversi sunt, è quibus tandem Abimelech spu-
 ritus Hieroboa deus Manasse, interfecit solenni parrici-
 dio super uno lapide septuaginta fratribus suis legitimis, pri-
 mus regnum obtinuit in Sichem. Porro universo populo
 Israel potente fuit regem, in furore Domini dati sunt illis re-
 ges, quidam enim boni, plures autem mali. Iratus enim
 est Dominus, & dixit illis jus regis, quia tolleret filios & filias
 eorum, dicens sibi aurigas, panificas, & agros & greges &
 præpositos & ancillas & optima quæque illorum proli-
 bus & servis suis, & distribueret servis suis, populumque
 totum Israel premeret iugo, & quoties rex peccaverit, &
 populus egerit, populus plecteretur pro eo. Constituit autem
 Dominus regem adolescentem de tribu Benjamin, nomine Saul.
 Hic statura corpore, statura procerum, adeo ut ab humero
 altior esset omni populo, incussitque Deus timorem
 in Israel, ut eam quasi ministrum Domini venerarentur. Hic
 regnare coepisset, tanquam filius unius anni in-
 terfectus, & optimæ indolis: adeptus autem Regni nobi-
 lissimus, & factus est vir nequam, & filius Belial. Sustulit ergo

Deus

Deus regnum de domo Saul , & dedit illo David filio Isai de tribu Juda. Atque hic è pastore ovium constitutus rex, tandem nobilitatis pestifera contagione infectus , jactus est homo peccati, sacrilegus, adulter & homicida , tamen non declinavit misericordia Dei ab illo. Regnavit autem ab initio in Hebron, quum Hisboseth filius Saul regnaret post Jordanem; tandem confirmatum est illi regnum universi populi in Hierosolymis. Veruntamen pacificam Israelitarum monarchiam non obtinuit. Nam eo vivente, filius ejus Absolon regnum invasit in Hebron quo occiso, rursus invasit in regnum Siba filius Bochra. Porro ambivit regnum filius David Adonias. Ipse autem David moriturus heredem instituit minorem natu Salomonem filium Bethsabæ adulteræ, atque hic primus Hebræorum monarchiam obtinuit, quam Adoniæ fratris natu majoris parricidio confirmavit, adeptusque rerum summam etiam ipse à via declinavit post mulieres in fornicationes & idololatriam, derelinquens legem Dei : successitque illius malus Roboam, & ille nequam & peccator adversus Deum: ideoque scissa est ab eo monarchia populi, & defecerunt ab eo decem tribus, & constituerunt sibi regem Hieroboam virum nequissimum de tribu Dan, qui venenavit totum Israel, adducens decem tribus ad idololatriam, erectis vitulis in Samaria, ut impleretur benedictio inquit: Dan coluber super viam, ceffastes super semitam, mordens calcaneum equi, ut cadat cefus ejus retrorsum. Tribus autem Juda quievit sub semine David, quemadmodum benedixit illi Jacob, non auferendum sceptrum à Juda, donec veniret Messias. Erat autem ille Judas filiorum Jacob pessimus, & in nulum suam incestuosus: erantque illi filii nequissimi & scelestissimi; quocirca benedictionem nobilitatis accepit in sceptro regni & fortitudine leonis. Tandem quoque recesserunt à regib. Israel populus Edom & Lotane, & constituerunt sibi reges arbitrio suo, quemadmodum benedixit Deus Esau de excutiendo jugo. Inter omnes autem reges Juda & Israel, vix quatuor inventi sunt boni. Ex his itaque regibus, cum rota nobilitate, Judæi in captivitatem & servitutem in Babyloniam irraducti sunt: iterumque post multa tempora miserante Deo reducti in Hierosolymam aliquandiu sub sacerdotibus & optimatibus & populari magistratu Rem publicam suam feliciter administrarunt, donec Aristobulus Hircani filius diadema sibi imposuit, regnumque Judæorum & matris & fratrum parricidio refecit, quod deinceps per plures reges, postremo sub Archelao insolenti & ob-

sceno

utum interficerent: quo sic extincto, ipsa successit in imperio: nec contenta regni terminis, Æthiopiam imperio suo adjecit, In Indiam bella extulit, Babyloniam muro augustissimo cinxit: postremò a filio Nino secundo, quem flagitiose conceperat, impie exposuerat, incestuose cognoverat, occiditur. His itaq; parricidiis Assyriorum monarchia obtinuit principatū, donec sub Sardanapalo rege viro omni muliere corruptiore deficeret, quem Arbactus Mediæ præfectus inter scortorum greges comprehensum interfecit, ipseque se constituens regem, imperium omne ab Assyriis transtulit ad Medos, idque Cyrus tandem detulit ad Persas, penes quos filius ejus Cambyses novæ Babylonis conditor, adjectis multis regnis, secundam monarchiam obtinuit, quam & fratris & filii parricidio consecravit: hæc tandem in Narso Ochi filio inclinavit, cui interfecit eo abs Bageo Eunuchò, surrogatus est Darius Persæ Arsoi filius, Gademaneus antea vocatus, qui abs Alexandro Magno devictus, Persarum Monarchiā simul cum vita finivit, quā idem Alexander paternæ cædis una cum adultera matre conscius & consultor, hoc ipso famoso parricidio transtulit in Mædonas, atque hæc tertia fuit monarchia, quæ extincto Alexandro mox & ipsa corrui. Successit quarta monarchia Romanorum; qua nulla in rebus humanis potentior, sed si temporum series abs urbe condita repetatur, illam invenimus ab pessimis initiis ortam, & a pessimis frequentius gestam, ideòq; hæc nobis paulo altius, & a primis urbis conditoribus repetenda est. Urbs Roma a geminis fratribus Rêmo & Romulo ex incestuosa Vestali genitis, a meretrice educatis, in Italia primū condita est: ejus regnum Romulus parricidio fratris instar Cain initia- vit, Cumque se deorum filium dici pateretur, collecta sceleratorum satellitum manu, promissa illis impunitate, rapuit filias Sabinorum & constituens illis uxores ex omnib. quas elegerunt, genuerunt gigantes, illos inquam, Romanæ nobilitatis reges atque procerea toto orbi formidabiles. Jamq; Sabinorum foeminis & filiabus fraudulento foedere proditorioque ludo pellectis, nefarie raptis, crudelibus nuptiis sibi suisq; sociatis; parentum ac maritorum nece obtentis, novis insuper parricidiis defendit: Nam foci sui sanguinis incontinens, etiam Titum Tatium pium senem, Sabinorum honestissimum ducem, in societatem regni assumptum miserabiliter occidit. Hæc fuere Romani regni primordia, quoo per ducentos quadraginta tres annos sub crudelibus regibus rectum, sub Tarquinio Superbo flagitio stupratæ Lucræ desit. Et quemadmodum

dum successit Cain in septenaria generatione perit sub diluvio aquarum: sic & isti Romuli successores in septenario regum numero à populari tumultu obruti sunt: & licet Romanæ urbs regum exuisset imperium, non tamen evasis tyrannidem. Exstitis namque regibus, cum post tumultuantis populi inundationes regnum ad optimatum translatum esset. Brutus quidam vir nobilis, primus Romanorum consul designatus est. Hic quò tantum stabili ret imperium, primum illis conditionem regendi, Romulum, non solum exequare parricidio, sed & vincere studuit, quippe duos filios suos adolescentes, totidemq; uxoris sue fratres Virellios, medio foro virgis caesos secuti percussit. Cumque imperium hoc sub optimatibus & plebe, per diversos magistratus privataeque tyrannides, per multa secula fluxisset, sub Julio Cæsare, viro difficile dictu an bello fortior, aut libidine corruptiore, atq; deinceps sub Antonio & Claudio libidinis mancipio terminavit, totaque Romani imperii sedes uni Octaviano Augusto Imperatori collata est, in hoc quanta illa orbis monarchia initium cepit. Neq; vero atq; parricidio, quamvis Augustus hic Principum omnium mitissimus institutus, tamen avunculi Cæsaris, à quo adoptatus fuerat in imperium & hæres institutus, filium atque puellam ex Cleopatra susceptas proles interemit, neque nomini, neq; beneficiisq; affinitati, neque pueritiæ parcens. Jamque Romanorum principes orbis monarchiam tenuerunt, atque Neronem, Domitianum, Caligulam, Heliogabalum, Galienum, aliaq; crudelitatis & turpitudinis monstra produxerunt, sub quib; totus orbis concussus est, quousq; Magnus illi Constantinus incesso Maxentio, qui ob libidinem & crudelitatem Romanis populo insensus erat, à Senatu Augustus declaratus. Hic cum Byzantium instauraret urbemque Romæ æmulam faceret, atque exinde novam Romam & ex nomine suo Constantinopolim vocari juberet, hanc imperatorum sedem esse voluit, Romanumq; imperiū transtulit ad Græcos, ipsumque Constantinopolim, quemadmodum Romæ Romulus, duorum Liciniorum, sororis suæ viri, & filii, propriæque prolis & tanti parricidii sacravit: perstititque imperiū apud Græcos usque ad tempora Caroli Magni, in quem nomen dūtaxat impetratum est ad Germanos. Sed hæc de monarchiis hæc Cæsarum aliquot regnorum initia, finesq; perscrutatus. Romæ perierunt auspiciis non melioribus incepta, nec instituta flagitiis parta, nec minori luxu rursus dissoluta. Præterea Germani parricidia, quo facinoræ ille persuasus in

scelus

scelus Achivis Græcorum regni initia dedit. Taceo etiam mulierum imperia, virorum parricidiis parta, quemadmodum de Amazonibus narrant historiæ. Ad recentiora tempora, nostraque confinia vadamus. In Hispania tempore Theodosii Imperatoris, primus regnavit Atanaricus Gothus, sed eo tempore etiam Alani, & Wandali Hispaniam possidebant. Primus autem ex Gothorum regibus Hispaniæ monarchiam adsecutus est Suintilla, quam postremo Rodericus rex, quod filiam Juliam Tingitanæ provinciæ præfectus stuprasset, amisit, finem adferens Gothorum imperio, Saracenis Hispaniam occupantibus, deinde sub Pelagio rege, recuperatis aliquot locis, tunc primum Hispaniæ reges, at non ultra Gothorum dici cœperunt, titulo regni apud Legionem oppidum manente, usque ad tempora Ferdinandi Sanctii filii, qui primum se Castellæ regem pronuntiavit, ac interfecto fratre Garfia, eo parricidio etiam Navarræ regnum adiecit. Illorum autem frater Romanus, quem pater illorum ex concubina genuerat, vir bellicosus, & ferus primus Arragonensium rex evasit. Lusitanorum autem rex primus fuit Alphonfus. Henrico Lotharingo, & Tyresia Alphonfi Castellæ regis northa filia genitus, vir in armis strenuus, & qui quinque Saracenorum regulos uno prælio superavit, hinc quinque scutorum insigne Lusitanorum reges ferunt in clypeis: fuit tamen Alphonfus hic in matrem parricidalis animi, quam propterea, quod secundario nupsisset in perpetua vincula conjecit, nec ut dimitteret ullis precibus flecti, nec Ecclesiasticis censuris impelli potuit. Denique omnia hæc Hispaniarum regna, aut ingentibus sceleribus parta sunt, aut illis artibus confirmata. Jam vero & Anglorum regni pia initia fere fabulosa sunt. Deinde hæc insula variis sub regibus, & à multis gentibus, Pictis, Scotis, Danis, Saxonibus, passim habitata, & subacta. Postremo sub Guilhelmo Normanno monarchiam obtinuit quietam, quam ille Atolli regis Westosaxonum consanguinei sui parricidio, sibi posterisque suis confirmavit, cujus successio manet in hunc usque diem, semper famosis parricidis admodum insignis. Transeo Burgundionum & Lombardorum regna, expeditissimis Germaniæ populis in Gallia, & Italia, hinc rege Gondiaco, inde vero Alboyno primum incepta, crudelissimisque parricidiis propagata: Francorum in Gallia potentissimum regnum spectemus. Hujus prima initia à Pharamundo Merovei Ducis filio ortum habent, qui primus è Germania in Galliam migrans, primus rex constitutus est Francorum, omni crudelitate & truculentia su-

tia suspensior. Hujus series duravit usque ad Childericum tertium, qui obsegritiam in administranda Republica, & propter libidinem in matronas dejectus regno, in cornobium monachorum detrusus est, Pipino majore domus in regnum surrogatus, quod ille sibi, posterisque suis proditione partum, insuper Gisois fratris parricidio stabilivit, usque ad Ludovicum sextum Lotharii filium, qui ob adulterii crimen a Blancha conjuge veneno sublatum est, invadente Francorum regnum Hugone Capeto, viro gladiatore & sanguinolento, strenuoque pugnatore, & qui his artibus apud Parisiensem populum magnus habitus est, alias vero ignobilis, atque e lanione progenitus. Hic contra Carolum Ludovici patrum ac verum regni heredem rebellis, collecta sceleratissimorum nebulonum manu, acieque pessimorum satellitum, dictum Carolum apud Aurelianum sibi in manus proditum, in carcerem conjecit, ibique morti compulsi: quo nefandissimo in regem & principem suum perpetrato parricidio; & ipse sibi diadema imposuit, & carnificina pro regno commutata, Gallis deinceps, cum posteris suis imperavit: Cujus successio in hunc usque diem durat, donec illa rursus in aliquo meretricum libidinis mœcipio ruitura sit. Nimis longum foret hoc loci, regnorum omnium initia recensere, & per omnes antiquitatum historias discurrere. Ego hanc rem, quam hic summario conceptu tetigi, ampliore volumine descripsi alibi, ipsam nobilitatem suis coloribus & lineamentis exacte expressi, ostendique non fuisse, nec esse aliquod in orbe regnum, insignemve principatum, quæ non incoeperint parricidio, proditione, perfidia, crudelitate, strage, caedibus, aliisque horrendis sceleribus, artibus inquam nobilitatis, cujuscum talia sint capita, facile cognoscere poterimus, cujusmodi sint reliqua belluæ illius membra, eaque omnia ad violentiam, ad rapinam, ad caedem, ad venationem, ad libidinem, & omni generis luxum prona & exercitata. Vel quis nobilis fieri, primum venator fiat, hoc primum elementum est nobilitatis, deinde miles mercenarius, & precioso homicidia, hæc vera nobilitatis virtus, in qua si se fortem latronem exhibuerit, nulla major nobilitatis gloria. Qui ad hæc ineptus est, hic nobilitatem emat pecunia; siquidem & ipsa etiam venalis est; aut si id non poterit, parasitetur regibus, aut etiam quavis aulica fraude se intrudat, & palatinarum meretricum lenonem agat, aut principi prostituat uxorem vel filias, aut ipse dominarum expleat libidinem, aut regio scortoribus, aut etiam de spurias filias ducat uxores, hic summus est

nobilitatis gradus: unum siquidem corpus efficitur cum filia. Hæc sunt itinera, hæc scalæ, hi gradus, quibus ad nobilitatis apicem compendioso tramite conscenditur. Qui vero cæteris generosiores, & in genere suo nobilissimi omnium videri volunt, progenitores jactant ejusmodi, cujusmodi nemo non contemneret, videlicet homines alienos, Trojanos, & Macedones, incertis sedibus vagabundos, ac transfugos, & mille scelestissimis facinoribus coopertos, adque adhuc (si diis placeat) laudare oportet, & extollere hanc eorum nobilitatē, quæ tam scelestissimos habuit ortus. Alii cum à meretriculis, & scortis ortum habuerunt, turpitudinem hanc fabulis tegunt, qualem de Melusina legimus. Sunt qui alios sceleratos habuere ortus, incestus, stupra, raptus, adulteria, & ejusmodi. Sic Balduinus, ob raptam Judith filiam, à Carolo Calvo primus Flandriæ comes creatus est. Sic Marchiones illi Pedemontii, videlicet Montis Ferrati, Salutiaram, Senæ, & cæteri multi ab Othone Imperatore, ob raptam filiam instituti sunt. Solent enim nonnunquam reges & Imperatores, quasi sine summa verecundia injurias ulcisci nequeunt, dignitatis aliquo titulo perducere ad gloriam. Porro quatuor principalia sunt nobilium istorum munera, in quibus omnis eorum sita est felicitas. Primum illorum rapacitas, qua præter fas & æquum habent, capiunt, & possident, alterum voluptas, qua omni luxus & libidinis genera insolescunt: tertium libertas, qua contemptis legibus violentiæ viribus stipati, omnia pro libitu agunt: quartum ambitio, qua intumefacti supra sortem & statum suum nullo non scelere altiora petunt. Omnium denique nobilium sufficientia in eo probatur, si venaticam noverint, si in alea fuerint damnabilius instituti, si corporis vires ingentibus poculis commoneant, si naturæ robur numerosiore Venere comprobent, si audacter strenueque profundant, si fastu, si luxu omnique intemperantiæ dediti, virtutumque hostes, obliviscantur quod nati, quodque morituri sint. Nobiliores autem, si hæc pernicies à patribus emanarit in filios magnique; subintrant authoribus: ut

*Si damnoſa ſenem juvat alea, ludis & hæres
Bullatús, parvúq; eadem movet arma friſillo.*

Hæc sunt nobilium insignes virtutes. Sed habent præterea alias quasdam nobilitatis artes, quibus cum maxime omnium nocentissimi sint, id agunt, ut viri probi, atque boni esse videantur, & prudentia, libertate, pietate, justitia, insignes appareant, adeo

adeo se putant faciles, beniloquos, affabiles, & omnium virtutum hypocrisi claros, molliunt sermones suos supra oleum, & ipsi sunt jacula, conquistis quotidie conviviiis, epulantis splendide, in sermone & colloquiis liberiores disputant de Republica, aliorumque sententias captantes, ex illis sapientiæ prudentiæque famam, in principum conciliis sibi aucupantur, liberalioris etiam famam sibi ex avaritia usurpant, dum quod auferunt uni, dono dant alieri. munifici prædones, & quod veteres de Sylla scribunt, alios per aliorum injuriam locupletare studentes, ipsi inter quotidianas rapinas semper in opes. Proinde justitiæ & pietatis nomen sibi venantur, dum pauperum quaestiones libenter suscipiunt, foventque eorundem causas contradiiores, sed eo ulque dumtaxat afflictis illis succurrunt, donec interim exhauriant loculos pleniorum: Neque enim animus est, prodesse pauperibus, sed nocere divitibus, quod cuiusvillorum facilius est, quam prodesse, atque hac justitiæ pietatisque umbra tantam sepe licentiam sibi arrogant, ut civitatibus & potentioribus vim inferant, & publica hostilitate vexent, & unde legum autoritate nullis sperare licet veniam, isti nobilitatis prætextu assequuntur gloriam, & tanquam antiqui gigantes gloriantur in peccatis suis, & cum veluti mali daemones undique quaerunt ut noceat, tunc maxime prodesse putantur, quando solum nocere desistunt, agentes ut omnibus sint terror, amentur à nullo, cum sceleratis & flagitiosis omnibus ponentes portionem, & qui se custodiæ eorum tradunt, depopulantur & opprimunt: nec ullum hominum genus civitatibus pestilentius, quam nobiles isti, qui sibi ipsis placentes, quasi cæteris generosiores, semper superbo spiritu turgent. De quibus idcirco non male consulit Aristophanes, inquit, non oportere in urbe nutrire leones, sin autem alti sunt, obsequi illis oportere. Horum tyrannide oppressi olim Helvetii, nobiles omnes occiderunt, & totam eorum progeniem patria extirpaverunt, hac insigni nobilium strage, nomen sua virtute celebre cum libertate adposuit, qua plus quadragentis annis, in hunc diem feliciter imperant, atque regnant, semperque hoc nobilium hominum genus oderunt. Olim nulli erant populis gratiores, nec majoribus præmiis digni censebantur, quam qui tyrannos, eorumque stipatores, & satellites etiam, vel innoxios liberos interemerunt. quin & Jurisconsulti docent, nonnunquam innoxios esse occidi posse, si id magnopere profit Reipublicæ, ut extirpato tyranno, & liberos trucidare, ne repullulet nova

tyrannis:quemadmodum & Græci, post everſum Ilium, occiderunt Hectoris filium Aſtyanactem, ne novi belli inſtaurandi occaſio ſupereſſet. Legamus liceat veterum temporum hiſtoricos, Titum Livium, Joſephum, Egeſippum, Quintum Curtium, Suetonium, Tacitum, Serenum Tranquillum, & reliquos, ſemper licuit tyrannis inſidiari, licuit decipere, honeſtiſſimum autem occidere, etiam vel veneno tollere, cujusmodi Tiberius à Julio tertius Imperator peremptus eſt: ſed cum veneficium deteſtabile ſemper fuerit, venenum quo ille extinctus eſt, orbis cenſuit eſſe virale. Atteſtantur iſtis etiam ſacræ litteræ in Eglon, in Siſara, in Holoferne, quos interemſit Ajoth, Jael, Judith, quod etiam coram Deo licuit, occiſis quoque ſacinoſe tyrannis jugum excutere, omneſq; illi quorum ſacinoſe afflictiſſus populus liberatus eſt, Sacris Bibliorum annalibus pro miniſtris Dei honorati ſunt. Jam vero nobilitatem, non tam uſu & conſuetudine, quam etiam natura malam eſſe non ambigimus: ſiquidem inter aves, & quadrupedia nulla alia nobilitatis prærogativam habent, præter illa, quæ cæteris animantibus etiam hominibus non tam infeſta, quam exitio ſunt, cujusmodi aquilæ, vultures, falcones, accipitres, corvi, milvi, ſtruthiones, & fabuloſæ harpyæ, gryphi, ſyrenes, & hujuſmodi monſtra. Simili ratione tigrides, leones, lupi, pardi, urſi, apri, dracones, ſerpentes, buſones. Ex arboribus vero nullæ, aut paucæ diis ſacræ & nobiles habentur, niſi quæ aut ſteriles ſunt, aut nullum hominibus edibilem fructum ferunt, ut quercus, eſculus, ſagus, laurus, myrtus. Inter lapides non marmora, non ædiles, non molares, ſed gemmæ, quæ nullum hominibus utilitatis uſum præbent, habentur nobiliſſimæ. Sic & in metallis, argentum admodum pernicioſum, & ferro nocentius aurum: nobiliora ſunt, & digna habita, pro quibuſtot cædibus, & humani ſanguinis diſpendio populi dimicent.

De Arte Heraldica. CAP. LXXXI.

ATque hinc proceſſit heroica illa Heraldorum ars, Philoſophia in cenſendis diſtribuendiſq; iſtis nobilium clypeis admodum occupata: quos aut jumentum, aut vitulum, aut ovem, aut agnum, aut caponem, aut gallinam, aut anſerem, aut aliquod horum animantium, quæ hominibus ſervitute vel uſu neceſſaria ſunt, in armis geſtare neſas eſt, & infame, ſed omnes à crudelibus belluis & rapaciſſimis feris nobilitatis ſuæ inſignia auſpicari oportebit, Sic Romani aquilā vivam omnium.

omnino perficissimam sibi delegerunt Phrygii suam pernici-
ciosam animal; Thraces Martem; antiqui Gothi ursam; Ala-
ni Hispaniam invadentes, carum rapax simul & fraudulentum
animal; Franci veteres leonem, eundem etiam Saxones; sed
deinde transferunt Franci in Gallia commorantes bufones;
Samopes vero equum, bellicosum animal; Cymbri taurum se-
rebat, forisadinis & roboris signaculum. Antiocho Regi a-
quila draconem unguibus deferens in signaculum erat; Pom-
pejo autem ensis Leo; Attilæ coronatus astur; Quin & Ro-
mani ipsi, quib. anseres pro capitolio vigilantes salutem con-
tra Gallos præstiterunt, ne tanto quidem beneficio induci
poterant, ut anserem inter insignia referrent. Forte gallum &
hycum, sunt qui admittunt elypeis, siquidem hæc animalia
constat superba & luxuriosa esse, quæ etiam præcipue nobi-
lium dotes sunt. Eadem ratione & pavonem recipiunt pro-
pter fastum, & upepam, quæ ipsa etiam quid regum habere
videtur, & coronam gerit, nec obest nobilitati, quod nidificat
in excrementis, nam ipse quondam Vespasianus Imperator et-
iam ex lotio vestigial accepit, inquiens; Lucri non esse malum
odorem. Jamque etiam pleraque minuta animalia in istis no-
bilium imaginibus prærogativam habent, si modo exitii ali-
cujus documenta sunt, alias non admittenda. Ex horum nu-
mero sunt cunctæ talpæ, ranæ, locustæ, mures, serpentes, sal-
pæ, scolopendræ, à quibus (Plinio auctore) aliquando aba-
ditos populos, & deletas civitates creditum est, atque eisdem
rationibus non illis etiam culices, cimices, muscas, quin & si
velint vesicas, tabes, ulcera, pestes libentissime concedemus;
quippe istis olim Ægyptus sub Pharaone & Moyse, flagellata
est, & hodie etiam nobiliores habentur, qui præ ceteris or-
nantur scabie gallica. Sunt etiam qui enses, pugiones, ma-
chæ, bipennes, scorpiones, turres, arces, machinas, & quæ-
vis alia homicidiorum & perniciæ instrumenti elypeis suis
ingerunt Quin & Scytharum fulmen, Persarum arcus & pha-
stra, Consulorum rotæ insignia fuerunt. Similiter inter di-
os, Jupiter salmen, Neptunus tridentem, Mars frameam,
Bacchus thyrsum, Hercules clavam, Saturnus falcem sibi de-
legavit. Atque hæc aliorum insignia quæque pro suæ cru-
ditatis, rapinæ, violentiæ, turpitudinis, temeritatis, cætera.
nobilitatis virtutum expressione (heraldis decernen-
tibus) censentur nobiliora. Quæ vero clypea iis ca-
venda sunt, quædam, ut arbores, flores, stellas, & ejusmo-
di, expellunt, ut Apollinis cythara, & Mercurii caduceus, aut

sola colorum varietate distincta sunt, hæc prioribus illis multo recentiora minusque nobilia sunt, quia non censentur hæc ulla militiæ fortitudine, aliove sanguinis aut exitii artificio fuisse conquesta, mirum tamen quam stulta sapientia in istis astrologicantur, philosophantur etiam & theologizant paludati isti heraldi, dum fulcum & nigrum Saturno assignant: idcirco perseverantiam, taciturnitatem & patientiam illi adscribentes, saphyrenum autem & azurinum Fidem, ac juxta Gallorum opinionem, cælum significare volunt, Jovem illi præponentes. In rubro iram vindictamque exponunt, ob furibundi Martis dominium. Auri flavus color Soli dicatus, hunc ob sui metalli precium, atque Solis lucidissimum splendorem, desiderium ac lætitiā significare dicunt. Venerem præficiunt purpureo ac viridi, purpureum roseo nitore ardentem amorem significare dicunt, sed Galli proditiōis astutiam illi adscribunt. Viridis autem omnium consensuspem denotat: virescentibus enim agris, fructus speratur. Albus color Lunæ adscribitur, qui cum sine mixtione simplex sit, omnis tamen mixtionis facile susceptivus: puritatem, simplicitatem, aptitudinem signare volunt. Cæteros omnes mixtos colores, adjudicant Mercurio, qui ut ipse vagus est & varius, ita omnes illos varietatem animi exprimere, nam cineritius nigro vicinior, angustiam: carneus quasi remissi sanguinis, occultum animi dolorem, vel secretum absconditumque cogitatum, palearis vero & clarus & obscurus velut decidentium foliorum, & arescentium herbarum, desperationem & suspicionem pro significatis habent. Longum esset referre, ejusmodi nœnias ex humoribus & complexionibus & temporibus anni, mensibus & diebus, mundi angulis ac ventis, signis, planetis, lapidibus, ipsisque Ecclesiæ Sacramentis & mysteriis, huc affingunt, & fere totam Apocalypsin ad has fabulas suas demigrare coguntur. Atque hæc est illa heroicorum heraldorum heroica Philosophia. Hic finem facturus eram hujus negotii, nisi occurriſſet mihi præterisse me heraldorum originem: hunc itaque sermoni huic appendere libet. Heraldos ab heroibus deducit Æneas Sylvius. Erant autem Heroes veterani milites, quos solos heraldos esse deceat, atque sic, herald, Teutonicum vocabulum significat, videlicet, senem in armis, sive veteranum militem. Sed hodie serviles quidam homines, caduceatores & nuncii feriales, etiam qui nunquam militaverunt, id officii assequuntur. Privilegia autem officiaque heraldorum ex antiquissimis seculis in hunc usque diem durant

durant Principum eorum auctor fuit liber pater, qui subacta India illos habere verba iniuravit: Ego vos hodie militia laboribusque absolvo, veteranos milites esse volo, heroasque vocari: munus vestrum erit reipublicæ consulere, fontes arguere, laudare peccatos: cæteris muneribus vacabitis, quocumque gentium terrarumque veneritis, dictum vobis reges vestitumque dabunt, honoratiores apud omnes eritis, xenia vobis principes offerant, suasque vestes condonabunt, stabit fides dictis vestris, opendacia horrebitis, proditores judicabitis: qui formines male habent, infames hos asseverabitis: in omni terra libertas vobis esto, securusque vobis transitus & incolatus. Si quis vos, vestrumque verbo factove angariaverit quempiam, gladio feriatur. Adiecit post multa tempora istis heroum privilegia Alexander Magnus, ut auro, purpura, coccineisque vestibus & paludamentis uti possent: quin & arma regia & insignia deferre, quovis gentium terrarumque loco fuerint. Si quis hos manus pulserit, aut verbo læsisset, cum proscriptis bonis etiam capite sumi esse. Sic Thucydidem, Herodotum, Didymum, Megasthenem, & Xenophontem tradere, idem Æneas refert. Tertio deinde Octavianus Augustus, constituta Romana monarchia, illos hac lege decoravit: Quisquis es, qui per decennium æstivum militaveris, si modo quadragenarius fueris, sive eques, sive pedes stipendia merueris, militia post hoc vacato, heros esse veteranusque miles: nemo te civitate, foro, templo, hospitio, domo prohibeat: nemo tibi crimen adscribat, aut tibi imponat, pecuniam ex te quærat; si quid peccaveris, solum Cæsaris vindictam expectato; quicquid turpitudinis admiseris homines, te judicem pro palatoremque timere seu populum seu principes fuerint; quod dixeris affirmaveris: nec quod falsum arguet, libera & aperta tibi omnia itinera sunt, in ædibus principum mensa tibi cibi potusque, stipendia quibus te tuamque domum serves, ex publico pecuniam habeto; quam legitima facie duxeris uxorem, ceteris feminis præferatur; quem exprobaveris infamemque dixeris, hic reprobatus homo & infamis esto, arma insignia, nomina & ornamenta heros ferto, quæ reges decent. Si quis injurius fuerit, cervice careto. Postremo Augustus Magnus translato ad Germanos imperii nomine, illos Saxones & Longobardos Cæsar & Augustus apud illos hoc honore donavit, inquit eos; Milites mei vos heros præsumini, socii regum & iudices criminum, vivite

posthac laboris expertes, consulite regibus publico nomine, turpia corrigite, fovete foeminas, juvare pupillos, concilio circundate principes, ab his victum, vestitum, stipendiumque petite; si quis negaverit, inglorius, infamisque esto; si quis injuriam vobis intulerit, reum se læsæ majestatis agnoscat; Vos autem caveritis, ne tantum decus, tantumque privilegium justo bellorum labore partum, aut ebrietatis, aut scurrilitatis, aut alio quovis vitio maculetis, ne, quod vobis largimur ad gloriā, redundet ad pœnam, quam de vobis sumendam, si forsitan exceßeritis, nobis & successoribus nostris Romanorum regibus, perpetuo reservamus. Atque hæc est Heraldorum magnificentia, quibus antiqua consuetudine temporum magnos sese æstimant, quia impune maximis obtrectare illis permissum est.

De Medicina in genere. CAP. LXXXII.

Sed jam à militia & nobilitate ad medicinam properemus, quæ ipsa etiam quædam homicidiorum ars est, prorsus mechanica, licet philosophiæ titulo se traduci posse præsumat, ac supra juris prudentiam proximas theologiæ sedes ambiat, unde maxima inter medicos & juristas contentio est. Argumentantur enim medici; Cum triplicia sint bona ex ordine, animæ, corporis, & fortunæ; priora curat theologus, secunda medicus, tertia jurisconsultus, hinc medicis medias quoque sedes deberi supra jurisconsultos, quantum corporis robur & sanitas, fortunæ divitiisque præstat. Sed hanc litem nescio quis prætor levi interrogatione diremit, quæ sivit enim ex litigantibus illis, quis mos & ordo servaretur in educendis ad supplicia reis, uter præcederet & sequeretur, latrone an carnifex? Cum responderent, præcedere latronem, sequi autem carnificem, dedit ille sententiam; præcedant ergo juristæ, sequantur medici; horum insigne latrocinium, istorum temeraria homicidia notans. Sed ad medicinam redeamus, ejus plures hæreses sunt; Nam est una, quam rationalem, sive sophisticam, sive dogmaticam vocant, eamque Hippocrates, Diocles, Chrysippus, Caristinus, Paraxagoras, & Heresistratus secuti sunt, quam etiam Galenus his longo tempore posterior approbavit, qui præ cæteris insequuntus Hippocratem, totam medendi artem ad causarum agnitionem, signorum notitiam, rerum qualitates, & corporum diversas habitudines gradusque revocavit. Sed hæc hæresis cum circa voces potius, quam circa res ipsas versetur, naturalis philosophiæ fateor non infima pars est, medendis tamen ægrotantibus non admodum necessaria, nedicam vel perniciofam
ut

ut quæ hominum salutem sanitatemque ad contorta quædam
 sophismata relegat potius, quam ad sincera, quibus morbis me-
 deri possit, medicamina, & scholasticis syllogismis occupata,
 solitudinem & saltuum hortorumque nescia, ignorat herbas
 & medicinam: quocirca Serapion hanc rationalem medici-
 nam nihil ad medendi artem pertinere profectus est. Est itaq;
 alia medicorū factio prorsus quæstuarina & mechanica, à qua
 usque in hunc diem medici suum nomen habent. Hanc idcirco
 operatricem vocant, in empiricam & methodicam dispartitā,
 de hac nobis hic sermo est. Empiricam itaq; ab experimentis
 appellant, cujus principes Serapion, Heraclides, & ambo A-
 pollonii fuere, quos postremo ex Latinis Marcus Cato, C. Val-
 gius, Pomponius. Leneus, Cassius, Felix Aruntius, Cornelius
 Celsus, ac Plinius & pleriq; alii secuti sunt. Ex hac deinde me-
 thodicam construxit Hierophilus, Chalcedonius, & ex longa
 rerum omnium magistrata experientia ad certas regulas ade-
 git, quam postea validissimis argumentis probarunt Aesclepi-
 ades, Themison. ac Archigenes: complevit autem Thessalus
 Italus, qui (ut author est Varro) cuncta superiorum placita su-
 stulit, ac velut rabie quadam in cunctos prioris ævi medicos
 peroravit. Post istos vero complures externarum gentiū bar-
 bari philosophi de ea scripsere, inter quos adeo crevit Arabum
 gloria, ut hujus artis inventores plurimis visi sint, facileq; id
 se posse contendere videantur, nisi ipsa originalia Græca & La-
 tina nomina ab illis usurpata, aliam artis originem indicaret.
 Hinc Avicennæ, Rasæ, & Averrois volumina paricum Hip-
 pocratis & Galeni libris autoritate recepta sunt, tantamque
 fidem adepta, ut si quis sine eorum placitis cuiquā mederi præ-
 sumat, is publicam salutem palam decoquere videatur. Hæ
 autem medicorum factiones licet paucae sint, non tamen mi-
 nor inter eos contentio est & opinionum pugna, quam inter
 philosophos. Nam de spermate, quod genitale semen est, au-
 dice quibus anilibus ratiunculis certant: Pythagoras illud uti-
 lissimū sanguinis spumam, five cibi utilissimum excrementum
 dixit, Plato autem spinalis medullæ defluxum, quia nimium
 coeuntes dorsum & renes dolent. Alcmeon autem cerebri par-
 tem adseveravit, ex eo quod coeuntibus oculi dolent, qui sunt
 partes cerebri. Democritus autem ipsum ab omnibus corporis
 partibus derivatum ait, & Epicurus à corpore & anima con-
 vulsum. Aristoteles alimenti sanguinei excrementum, quod
 ultimum in membra digeritur. Cæteri putant sanguinem esse
 testium calore decoctum, & dealbatum, ea duntaxat moti

ratione, quodd ultravires coeuntes, sanguinis guttas eijciunt Porro Arist. & Democr. nil dicunt mulieris semen ad generationem conferre, neq; germen illas, sed particularem quandam sudorem emittere. Galen. illas & sperma, licet imperfectum germen emittere ait, & utrorumq; viri & mulieris semen foetum constituere. Ceterum, Arist. corpora animalium ex sanguine proximè vult generari & immediatè nutriri, sperma quoq; ex sanguine generationem habere. Hippocrates contrà. corpora animalium, ex quatuor humoribus primò coagulari. Sed & multi ex Arabibus putarunt animalia perfecta posse absque maris & feminae permixtione generari, ac sine semine produci: & propterea dicebant, matrices non esse necessarias nisi per accidens. De causis autem morborum originalibus agentes, Hippocrates illas in flatu sive spiritu collocat, Hierophilus in humoribus, Erasistratus in arteriarum sanguine, Asclepiades ex atomis per corporis invisibiles poros illapsis illas rimatur, Alcmeon ex corporalium potentiarum exuberantia vel inopia. Diocles, ex inaequalitate elementorum corporalium, aerisque halitu. Strato ab alimenti exuberantia cruditateque & ejus corruptione omnes morbos fieri solummodò putat. De ciborum autem conversione non minùs discrepant. Nam Hippocrates, Galenus, Avicenna, in stomacho, cibos per calorem concoqui affirmant, Erasistratus hæc in ventre fieri contendit, Plistonius, & Paraxagoras non cōcoqui modò, sed putrescere ajunt: quin etiam Avicenna, & ejus expositores, Gentiles, & Jacobus de Forlino, non sine insigni errore, stercus in stomacho generari tradunt Asclepiades autem & ejus æmuli non concoqui cibos, sed crudos in corpus omne dividi putant, qui insuper omnium superiorum dogmata vanua & supervacua esse dicunt. Transeo urinarum judicia, ab illis necdum perfectè cognita, pulsuumque dieses incomprehensas. Jam verò & Hippocrates, quem ipsi pro Deo colunt, ab aliis in plerisque non tam diversum sentit, quàm turpiter erravit. Nam in libro de natura infantis ait: Generatur ex luteo ovi avis nutrimentum autem & augmentum habet album, quod in ovo est: quod falsum probat Aristoteles in libro De animalibus, & in libro De generatione animalium, disputans contra Alcmonem, qui cum Hippocrate sentiebat, concludit: origo pulli in albumine est, cibus per umbilicum ex luteo peritur, cui sententiæ adhereret etiam Plinius, inquit: Ipsum animal ex albo liquore ovi corporatur, cibus ejus in luteo est. Nonne etiam ille Hippocratis aphorismus mendax est? Mulier non podagrizat, nisi men-

menstrua illi defecerint: cum multæ feminæ, quibus menstrua fiunt, podagras patiantur.

De Medicina Operatrice. CAP. LXXXIII.

Tota potentera medendi operatrix ars nullo alio fundamento quam fallacibus experimentis superstructa est, ac tenaci ægotantium credulitate roborata, non minus venefica, quam benefica, ut sæpissimè, & ferè semper plus periculi sit à Medico ac medicina, quam ab ipso morbo: quod quidem & ipsi hujus artis principes ingenuè fateantur, videl. Hippocrates, dicens artem hanc esse difficilem, & experimento fallacem: & Avicenna, inquiens, fidem ac spem ægri erga Medicum & medicinam, sæpè plus efficit, quàm ipsam cum Medico medicinam: & Galenus, difficile posse reperiri medicamen, quod plurimum proficit ac non simul in aliquo obsit: atque alius quidam ex illis ait, medicinarum notitia delectabilis est, ut reliquorum omnium, quæ arte, & regulis constant, operatio autem secundum medicinam à casu est. Eam igitur nunc fortunati ægri, ac periculosis experimentis, & casui fidem habeant, sed tam blanda est cuique pro se sperandi dulcedo, ut ait Plinius, ut cuicumque se Medicum proficienti statim credatur, cum sit periculum in nullo mendacio majus. Hinc est quòd sæpissimè illic queritur ubi mors est: quippe medicorum hic optimus creditur, quem particeps lucri commendat pharmacopola, qui cum illo colludit, cujus servulos etiam Medicus sibi sub stipe devincit, qui lenocinio fungentes, illum apud miseris ægros collaudando præferunt: magnæ quoque præstantiæ Medici est, quem usurpata pomposa vestis, & intermicantes cerebri hyacinthis digiti commendant, & cui remota patria vel longa peregrinatio, aut versa religio (cui Judæus vel Manichæus) ad fallendum efficacissima frontis impudentia, magnorumque remediorum constans inconcussis mendaciis jactantia, auctoritatem, famam, fidemque conciliant. Et cunctinax contentio, ac multæ semper in ore cum semigræcolum barbaræ voces: & multa auctorum suorum nomina deducunt secerunt opinionem: atque sic instructus, plus quàm plenus gravitate, sed audacia penè militari, medendi præcipue hac hypocrisi aggreditur. Primum invisit ægrum, tangit arteriam, inspicit linguam, palpat intestina, explorat excrementa, scire vult victus consuetudinem, & quæ etiam secretiora sunt, inquit, ac si per hæc libret

libretelementa, & velut in statera expendat humores ægro-
 rantis. fabulaturque egregie: deinde magna jactantia præscri-
 bit medicamina, recipe cataportia, mitte sanguinem, fiant cly-
 steria, fiant pessi, fiant unciones, fiant cataplasmata, dentur e-
 linctoria, dentur masticatoria, gargarismata, fiant sacculi, fiant
 fumi, dentur condita, dentur syropi, dentur aquæ, exhibean-
 tur teriacalia, quod si leviusculus sit morbus, & æger delicatu-
 lus, excogitabit blandimenta, & quæcunq; mulierculis effe-
 minatisq; viris grata atq; jucunda putat, magna auctoritate
 præcipit; jam suspenso molli grabatulo, aut fontalis aquæ in
 pelvim stillantibus guttis, somnos allicit; jam frictionibus,
 stufis, cucurbitulis, morbum extenuat; jam balneis, thermis,
 eibisque delicationibus, ac cœli mutatione, extenuatum ægrum
 reficit; ut autem magnæ auctoritatis habeatur, & simul admi-
 rationi sit, horas observando, phycas allegationes suspen-
 sionesque adnecti facit, nec nisi ephemeride mathematica
 pharmaca portionesque ministrat, quin & in pharmacopolam
 sibi imperium arrogat, & se coram omnia dispensari jubet, sese-
 que meliora aromata deligere simulat, cū sæpe nesciat sophi-
 sticata à veris discernere, resque ipsas nomine tenus penitus i-
 gnoret. Si vero dives sit æger, aut magnæ auctoritatis, tunc
 quo plus sibi compendii atque famæ accessurum sit, morbum
 quantum potest protrahit, ac non nisi paulatim restituit, et-
 iam si posset semel uno pharmaco morbum depellere, non un-
 quam vero medicamentis suis exagitato morbo, priusquam
 illum tollat, hominem ad extremum vitæ discrimen adducit,
 quo illum tunc abs gravissima & periculosissima ægritudine
 liberasse prædicetur. Quod si quandoque in manus suas æger
 incidat graviori morbo conflictans, cognoveritque pernicio-
 sum esse malum, & cujus obitus sit eventus, tunc istis ingredi-
 ditur stratagematibus aut sero vultu vivendi leges præscribit,
 jubet insolita, prohibet consueta, arguit oblata, execratur ex-
 hibita, comminatur exitium, & vitam pollicetur, magnæque
 poscit præmia. Si dubitat de eventu, suadet convocari colle-
 gium, & postulat socium, quo securius medeatur, aut non ra-
 ro cautius perimat. ne superveniens alius, qui ægrum solus re-
 stituat, famam sibi atque laudem cum lucro præripiat. Si ægro
 quid male cesserit, sive illum præter spem, per insignem impe-
 ritiam occiderit, hic se aut per catharri præfocativum deflu-
 xum, aut aliquod aliud simile subitaneum accidens, immedi-
 cabilemque casum apparenter excusat, & egri inobedientiam,
 aut custodum negligentiam acriter accusat, aut incusat col-
 legas,

legas, aut in pharmacopolam culpam protrudit: sic enim efficit, ut nemo ægrotus, nisi propria culpa periisse, nemo nisi Medici beneficio restitutus videatur. Jam vero Medicos plerumque nequam esse, suorummet testimoniis comprobabimus. Aitenim eorum conciliator Petrus Apponius, artem Medicinæ Marti esse adscriptam, qui Planetarum omnium odiosissimus est, & qui ingratitude, jurgiorum, omnisque iniquitatis, & malitiæ author existat. Ideoque etiam Medicos ut plurimum malorum esse morum, tum ad Martis Scorpionisq; influxum, tum quod ait, quia ex vili stipite & sterili originem contraxerunt, intumescens demum & contumeliosa facti, cum fuerint increpiti. Hæc ille, edoctus forte Æsculapii exemplo, quem primum Medicinæ repertorem ex mente Jovis genitum, & per Solis viam in terris destinatum fabulatur antiquitas. Celsus vero hominem fatetur, sed in deorum numerum receptum. Complures alii asserunt, illum meretricio incestu ex Coronide, venusta muliercula genitum, quam Sacerdotes in Apollinis templo adulterinis amplexibus sæpe subegerunt, qui finxerunt, illum Dei filium. Omnes autem in hoc conveniunt, tam scelestum fuisse hunc Deum, ut Jovis fulmine in eo coercendo opus fuerit, de quo Lactantius ad Constantinum Imperatorem sic scripsit: Æsculapius & ipse non sine flagitio Apollinis natus, quid fecit aliud divinis honoribus dignum nisi quod sanavit Hyppolitum? Mortem sane habuit clariorem, quod à Deo meruit fulminari. hæc ille. At sunt revera medici homines omnium scelestissimi, discordantissimi, invidentissimi, mendacissimi. Sic enim omnes à se invicem dissentiunt, ut nullus reperiat medicus, qui citra exceptionem, additionem, vel permutationem, præscriptum ab alio pharmacum comprobet, quin immo qui laceret, mordeat, ne videlicet ipse non melior medicus videatur, si alteris vel optimo consilio nihil detraxerit, vel his, quæ etiam sæpe nimis multa sunt, non aliquid addiderit: unde tandem in Proverbiis abiit medicorum invidia & discordia. Nam quicquid probat unus, ridet aliter: nec quicquam apud eos certi, sed omnia promissa eorum nugæ volatiles & mera mendacia: hinc vulgus cum vult aliquem insigniter mendacem ostendere, ait illi, mētiris ut medicus. Summumque ingeniorum suorum opus in his versatur, ut in cogitandis novis, veterum recte facta negligantur, contemnanturque: tum quæ pauca sciunt: recondunt, aut monstrare nolunt, quasi neminem docere auctoritate scientiæ sit, invidentesq; aliis, etiam vitam nostram fraudant

dant alienis bonis. Sunt in super plurimum superstitiosi, arrogantes, malæ conscientiæ, superbi, avari, quibus hoc semper in ore versatur, dum dolet, accipe, facientes etiam, si suum ad compendium expedire crediderint, ut doleat quod sanum est, sicut legimus Petrum illum Apponium (quem Conciliatorem vocant) cum Bononiæ artem Medicam proficeretur, tantæ avaritiæ & arrogantæ extitisse, ut extra urbem alicubi ad ægrotos vocatus, non minoris quinquaginta aureis in singulos dies se conduci pateretur, vocatusque aliquando ad Honorium tunc Pontificem, quadringentos aureos in dies singulos sibi statui pactus est. Quin & Æsculapium, medicinæ parentem, ait Pindarus, à Jove fulmine adactum avaritiæ merito, eò, quod medicinam nocenter, & in damnum Rei publicæ exercuisset. Jam verò si casu quovis fortunatus æger in manibus eorum evaserit, sit plausus intolerabilis, nemo sufficiens gloriam tanti miraculi decantare, Lazarum è mortuis resuscitatum narrabunt, illius vitam suum munus esse, sibi deberi: sese illum ab orco revocasse (usurpantes sibi, quæ solius Dei sunt) continuo jactant, nec ullo præmio se compensari posse, ajunt. Nonnulli illorum in id tumoris evecti sunt, ut se pro diis coli paterentur, atque Joves sese nuncuparent, sicut Menecrates Syracusanus Medicus, qui quandoq; ad Agefilaum Spartæ regem in hæc verba scripsisse legitur: Menecrates Jupiter Agefilao regi salutem. Sed illius stultitiam subridens Agefilaus, respondit: Agefilaus Menecrati sanitatem. Quod si verò ægrotorum quispiam infelicio (quod plurimum fit) inter Medicorum manus expiraverit, tunc naturæ inopiam, morbi malitiam, aut ægri inobedientiam inculcant, ac artis suæ remedia ad hoc naturæ sævientis arcanum non extendi, sese Medicos esse, non deos, curare posse sanabiles, non suscitare moribundos, nec quicquam se debere ægris præter experientiam: & hujusmodi verbis etiam in sinistris eventibus superbiunt, & ultro qui perire, arguunt intemperantiæ, & simul precium poscunt, cum occiderint suis pharmacis, qui sine illis vivere potuissent, ægros pariter & fama, & pecunia, & sanitate, & vita spoliantes, secuta interim conscientia: cum, quia error eorum (quod ait Socrates) terra tegitur: tum, quia irremeabilis est mortuorum regio, quo minus redire possunt, quos illi illusos manibus: verbis & medicamentis noxiis infectos, ante diem in tartara præmittunt, ne contra illos spoliata vitæ & pecuniæ repetundarum agant. Sunt præterea Medici plerumque contagiosi, ab objectis urinis & stercorebus fortulenti, lotio-

lotio lenti, sterculentis, & ipsis obstetricibus sordidiores, ac sensibus omnibus infecti, dum oculis obscurnaque & sordidissima conspiciunt, auribus pariter & naribus agrotorum ructus, ventrisque crepitus, & infecti aeris halitus, flatus pedoresque excipiunt, labris ac lingua attras letheasque pouones pragustant, manibus stercorea & purgamenta explicant, egrotorumque horridæ imagines & umbræ nocte dieque phantasiae eorum obversantur, innumeraque homicidia conscientiam eorum perturbant, totum denique illorum studium, sermo, ratio, oratio, spiritus & ingenium non nisi circa tristitia, sorda, tabida, horrida mortis & morborum genera versatur: totumque eorum exercitium est in locis fetidis, squallidis, & vilibus curis, & obscuro artificio constat, semper agrotorum maculas, cloacas & latrinæ infamis lucris causa ambientes, atque tanquam upupa avis sordida ex humanis stercorebus nidificantes. An non videtis illos quotidie, quomodo obvinctis digitis, lutosus latifundis, vultu turbulento aut pallenti, continuo obambulant civitatem ac præcipiti incessu, vilissimisque lucelli discurrunt ab apotheca in apothecam, quærentes & mendicantes tibi ubi quis lotium inspectandum, vel concham offerat stercorariam, atque ut cucullari vultures ad cadavera, sic isti ad excrementa homines omnium sunt nasutissimi: quæ etiam praguflare solitum ajunt Hippocratem, ut inde morbi naturam melius persentiret: quod plerique etiam Æsculapio adscribunt, quæ Aristophanes idcirco scatophagum vocat, quo verbo significantur, qui ciborum vescuntur superfluitatibus, quod nomen deinde ad medicos omnes derivatum est, ut eos scatophagos & scatomanes, hoc est, merdivoros, & merdarum inspectores vocemus. Hinc scatomania, oromania, drymimantia dicuntur divinationes seu prognostica medicorum ex stercorebus & urinis de prompta. Hinc apud multas nationes mechanici isti Medici olim infamæ habebantur, atque adeo, ut (teste Seneca) etiam gravissima infamia haberetur Medici opus quærere: & hodie adhuc plerique populi Medicos pariter & obstetrices & carnifices à mensis & convivii excludunt, aut non nisi secretis separatimque patinis calicibusque excipiunt: quocirca stomachari hic viderestabilem illum multorum Principum morem, qui tam pestilentes homines nedum ad matutina cubicula, sed & quotidianis agrotantium congressibus, recentibus semper pestilentia vaporibus infectos, etiam mensis admittunt, quin adhibeat quis Medicum convivio, inter ipsos cibos & pocula de stercore, urinis, sudoribus, sanie, vomitu, menstruis differet, atque

atque epilepsias, lepras, hucera, scabies, & pestes tractabit, totumq; alioqui lautissimis obsoniis paratissimum convivium, sermonum suorum impuritate in nauseam convertet. Adhibete etiam medicum, si vultis, civilibus consultationibus, nihil illo ineptius insulsiusque, idque forte, cum quia medicorum disciplina (quod eorum ait conciliator) non est de virtutibus nec bonis moribus, tum quod (ut idem ait) naturaliter probus medicus, malorum morum debeat: & nos scimus apud multas civitates decretis publicis & plebiscitis cautum esse, ne medici in concilium admittantur, nec magistratum gerant, forte non tam, quia inepti, leves, male morigerati, quam quia semper sordidi, & ægotantium retrimentorumq; assidua attractione adeo contagiosi, ut non solum propinquantibus sibi homines, sed etiam subsellia inquinant, & marmoria inficiant, ut eleganter de quodam medico cecinit Lucillus Græco epigrammate, ab Ausonio sic Latine reddito:

Alcon gesterno signum Iovis attigit, ille.

Quamvis marmoreus vim patitur medici.

Ecce hodie iussus transferri ex ade vetusta,

Effertur, quamvis sit Deus atq; lapis.

Quando vero in suam medicam consultationem coeunt, quid ea nocte minxerit & cacaverit æger, examinatur, ac tanquam Laconum Ephori de vita ac nece pronunciaturi sententiam, mirum, sed dolendum, quam tunc miseris altercationibus, nullo idem censente, circa ægri lectulum concertant, quasi non ad curandum, sed disputandum conducti sint, atq; ægro ipso, cui (juxta Græcum Menandri versiculum, Latine autem iniquientis: Medicus garrulus ægotanti alter morbus) fere sermo molestus est, illorum oratione non opera opus sit, ac productis ad ostentationem suam scholastico more aliquot aphorismis, quos ad omnem usum semper eosdem paratos habent, invocatisq; Hippocrate, Galeno, Avicenna, Rasi, Averroë, Conciliatore cæterisque suis diis, quorum nomina & rituli illis pro doctrina satis sunt, ad conciliandum sibi apud imperitum vulgus fidem doctrinaeque æstimationem, ubi de causis, de signis, de affectibus, de humoribus, de die critica, aliquandiu serio se, sed in decisa discordia digladiatum est, tandem de adhibendo remedio, quod caput & cauda totius negotii esse debuerat, frigidissimo decreto transigunt: atq; ut est eorum inter se mutua invidia, nullo illorum sua decreta (ut vocant) æmulis suis communicare volente, tanquam ipsis periturum sit quod tradiderint aliis, ad communem methodicam recurrunt, quæ si illos desti-

destitit, ad empiricam, tanquam ad sacram anchoram confugium, ut quem ratio non restituit, adjuvet temeritas, satius esse inquietis anceps experiri auxilium, quam nullum: vel ægrum ipsum, si minus sunt illi propitii, atque illos (ut ait Ecclesiasticus), languor prolixior gravet, prognosticis relinquens dicentes quia desperatis Hippocrates vetat adhiberi medicamina: aut si paulo religiosiores sunt, morbum in divorum aliquem rejiciunt, vel extremum præscribunt pharmacum, quod erit: Recipe tabellionem unum, testes numero septem, adde sacerdotem cum aqua & oleo benedictis quantum sufficit, & dispone domui tuæ, quia morieris. Hinc Rasis conscius profecto ægotantium credulæ stultitiæ, tum medicorum contentiosæ insitiæ, utrique & ægro & medico non incaute consulens, suadet in aphorismis suis, tantum unum medicum fore eligendum, quia unius (inquit) error, magnam infamiam non inducit: & unius voluntas, quam in ægro efficit, collaudatur: qui autem quam plures medicorum adhibuerit, is in errorem incidit plurimum hæc Rasis. Attestaturque huic vetusta illa monumenti inscriptio, turba se medicorum periisse: atque illud Græcum proverbium: multorum medicorum introitus, ægrum perdidit: illud etiam moribundi jam Adriani Imperatoris dictum: Medicorum turba Principem perdidit. Nullum igitur pro conservanda vita sanitateque, utilius consilium, quam abstinere à medicis. Corporis enim sanitas Deo debetur, non medicis. Ideoque Assa rex Juda corripitur à Propheta Domini, quia in infirmitate sua non quæsitivit Dominum, sed in arte medicorum confisus est: quorum quidem consiliis, qui se tradiderint, sani esse non poterunt: nec enim vita ulla misera magis quam quæ sub eorum auxilii fiducia ducitur. Esto vero, sciant medici, atque utinam scirent, omnes vires & potestates elementorum, radicum, herbarum, florum, fructuum, seminum, etiam animalium & mineralium, omniumque, quæ parens natura producit, tamen non possunt omnibus iis virtutibus hominem, ne dum immortalem facere. sed quod minus est nec levi quovis morbo ægotantem semper sanare. O quoties medicamen quod prodesse debuerat, non profuit, & quod debuerat excernere non excrevit? quoties recidente ægro remedicatum est, & tandem, post multos labores & sumptus, vel tunc vel paulo post, etiam vel astantibus, medicis moriendum est? Quæ ergo nunc spes nobis in medicis reposita est, si (quod ipse eorum scit Hippocrates) experientia fallax sit? Quid certi possunt promittere medici, si verum est, quod Pli-

nus scribit, nullam artem medicinā inconstantiorem esse, etiamnum sæpius immutari? Multæ gentes olim fuerunt & adhuc sunt absque medicis degentes, quas videmus ultra decrepitam ætatem robustas, supra centenarios annos vivere: contrarie istos delicatiores populos, qui medicorum promissis & opera vivunt, ut plurimum media ætate senescere & occumbere, quin & ipsosmet medicos plus cæteris hominibus, & quasi semper ægrotare, ac immaturiore ætate decedere. Hinc ille Lacon cuidam dicens, nihil mali habes? respondit, quia non uxor medico. Illoque iterum dicente, senex factus es, respondit, quia nunquam usus sum medico. ostendens nullam esse ad sanitatem & senectutem certiorē viam quam medicis caruisse. Quod si dicat quis, multos medicorum auxilio convaluisse, respondebimus illi, contra plures etiam occubuisse, quibus medicorum opera nihil profuere, obijciemusque illum Ausonii versiculum, inquentis:

Evasere fati ope, non medici.

Olim enim Arcades non medicaminibus, sed (quod narrat Plinius) vrenolacte utebantur, quoniam tunc maxime succis herbæ turgent, mederenturque uberiores pascuæ: eligeant autem præ cæteris lac vaccinum, quia illæ omnivore sunt in herbis. Lacones etiam. Babylonii, Ægyptii, Lusitani, Herodoto ac Strabone testibus, medicos omnes respuebant: languentes vero in forum & plateas efferebant, ut qui simili morbo tentari effugissent, aliumve evasisse noissent, illis expertis in se consulere remediis: arbitrantes, quod etiam Cornelius Celsus adserit, ad ipsam curandi rationem nihil plus conferre, quam experientiam, qua constat doctissimos medicorum abs rustica anusæpissime victos, illamque unica planta seu herbula illa perfecisse, quæ famarissimi medici non potuerunt cum omnibus suis præciosis elaboratisque pharmacis. Nam illi dum inexplicabilibus mixtionibus (cum tot dederit natura, quæ singula sufficiant remedia) confidentes per compositam diversarum rerum complexionem morbos pellerentur, conjectura magis, quam causa aut ratione incedunt, totamque medendi artem, non nisi casum aut conjecturam faciunt. Hæc autem unius simplicis medicinæ vim & qualitatem cognoscens, solidis expertisque naturæ viribus difficiles solvit ægitudines. Rursus illi per præciosa & ab extremis Indis aut Gadibus quæsitæ, persuadentes nisi præciosa non prodesse, magno impendio venalem sanitatem promittunt: hæc inventu facillimis, vulgoque paratis, & quas in hor-

tis

tis suis quisque facile habet, domesticis plantis, sanitatem non tam promittit, quam restituit. Præterea hi ex fallacibus libris, & pictis codicillis edocti difficillimam medicandi operam, audaci quadam temeritate, cultaque garrulitate ad quæstum usurpant. Hæc à terris & agris singulas plantas, earumque colores, figuras, sapores, odores, varietates contemplata & edocta, & quid in morbis reliquisque casibus possint, experta, gratis cuique certissima dat remedia. Ipsi etiam medicorum præcipui confitentur se à mulierculis plurima excellentissima remedia didicisse, & digna quæ ipsi libris infererent, & veluti potiora posteris communicarent, quale contra capitis dolorem extollit Avicenna medicamentum. Quod si medicina, quæ sanitatis temperamentum afferre debet, consistit in proportionem & temperamento rerum ad invicem, cum inter se, tum etiam cum quantitatibus corporis cui tribuuntur, atque iniquorum medicorum hæc diligentissima cura fuit in proportionandis & contemperandis medicaminibus, per justa & harmoniaca pondera, reliquentes posterioribus hæc deinceps proportionanda ægrotorum corporibus: quæ est ista audacia atque impudentia hæc non solum immutare, sed illis etiam superaddere, penitusque negligere aut ignorare? Unde fit, quod sicut consonans pharmaci temperamentum sanitatem adferre deberet, ita illius dissonantia dolorem, horrorem, exasperationem morbi, & nonnunquam mortem inducit, ideoque tutius medetur rustica anus, uno aut altero hortensi & naturæ opera absoluto medicamine, quam medicus ille cum suis prodigiosis, sumptuosis, & dubia conjectura conflatis pharmacis. Fuerunt illius sententiæ multi & excellentissimi philosophi & medici, videlicet non nisi simplicissimis rebus medendum esse. Hinc simplicium vires perscrutari expertique de illis posteris nobis egregia volumina reliquerunt, quale Chrysippus de brassica, Pythagoras de scylla, Marchion de raphano, Diocles de rapo, Phantias de urtica, Apulejus de betonica, & multi alii antiqui de aliis conscripserunt. Sed hos illi officinarum medicini non solum non curant, sed etiam irrident, simplices appellantes, qui student simplicibus. Hos igitur medicos (dico quidem, qui per simplicia medentur) non tam consulendos, quam etiam sequendos esse nulli dissuadeo. Verum illos officinarum cultores, tanquam sortilegos & maleficos, consulo fugiendos & propellendos, qui suis prodigiosis compositionibus, de malis nostris negotiantur, & super vitam nostram

mittuntur sortes. Nam cum composita medicamenta ex multis disparibus & pugnantibus speciebus conflari necesse sit, impossibile aut saltem difficillimum est in illis aliquid certi posse statuere medicum, nisi sola opinione, æstimatione, conjectura: cumque innumeræ sæpe res sint, quæ singulæ prodesse posse videntur, ea sola congerit medicus, quæ fors vel casus memoriæ suæ tunc obtulerit, aut in quæ alio quovis intrinseco, sive occulto instinctu fuerit propensior, unde fit, ut compositum illud pharmacum non tam ab ingredientium simplicium potentia, quam à medici fausta vel infausta effectione fortietur virtutem & effectum, quatenus ille occulto quodam influxu, sive naturali, sive cœlesti, sive dæmoniaco, sive fortuito plus adhæc, quam ad alia eligenda, inducitur. Atq; hoc est, quod communiter dicitur, atque ipsi fateantur, medicum unum esse alio fortunatiorem, ac sæpissime indoctum docto feliciorem. Quin & vidi ego, & novi medicum virum literatissimum tam infelicem, ut è multis ægris vix paucissimi è manibus ejus salvi evaderent: Novi & alium semisciolum, qui omnes ferme ægros suos, plerosque etiam ab aliis prodeploratis derelictos, feliciter sanaret. Quin & memini me legisse de medico, in cujus manus quicumq; nobiles & magnates incidissent, evaderent, plebei omnes & rustici perirent, aut periclitarentur. Videre igitur nunc facile est, hanc officinariam, in qua plaris potest medici fortuna, quam doctrina, totam, aut pro maxima parte sortilegam esse: ideoque procul pellen- dam, atque tanquam veneficam & sicariam esse damnandam. Proinde Romani quondam sub Catone Censorio medicos omnes & urbe tota, & tota Italia pepulerunt, eorum funesta mendacia, crudelitatemque averfati, quod videlicet multo plures occiderent, quam sanarent: tum quod venenorum peritissimi, odio, ambitione, aut lucro facile adduci possent: ut venenum ministrarent pro remedio, & pacta mercede hominum vitæ insidientur: sicut Pyrrhi medicus, sive is Timocharis fuerit (ut vult Gellius) sive Nicias, ut alii, qui Fabricio promiserat, se Dominum interfecturum medicina. quod facinus averfatus Fabricius, Pyrrhum, quamvis inimicum, monuit per epistolam, caveret à medico, de quo Claudianus ita inquit:

*Romani scelera semper prævère ministros,
Noxia pollicitum domino miscere venena,
Fabricius regi nudata fraude remisit,
In festo quem Marce petis, bellumq; negavis
Per famuli patrare nefas.*

Simi-

Similiter de Græcorum medicis apud Plinium Cato scribit ad filium inquit: Jurarunt inter se barbaros omnes necare medicina: sed hoc ipsum mercede faciunt, ut fides eis sit, & facile disperdant. Et paulo post subjungit: Unde testamentorum plures insidiæ, jam vero & adulteria in principum domibus etiam, ut evidens Eudemi in Livia Drusi Cæsaris: hæc Plinius. Ipse etiam Socrates apud Platonem vetuit, ne medici in civitate multiplicentur. Expediret & in hunc diem Reipub. nullos esse, aut paucissimos medicos, quodque lex extaret, quæ eorum puniret cum inscitiam tum negligentiam malitiam. Capitale enim est, neque refert, imperitia an negligentia, stultitia an malitia, perperam an studiose medicus pro pharmaco venenum porrexerit, hominemque in vitæ discrimen adduxerit, atque non (quod Plinius ait) medico hominem occidisse summa esset impunitas: qui certe unus illis atque communis cum carnifice honos est, homines scilicet accepta mercede occidere: atque ex homicidio, unde supplicium cunctis lex statuit, nullique concessa impunitas, ii soli capiunt præmia. Hoc tamen interest, quod carnifex non nisi ex judicium sententia necat noxios; Medicus autem præter omne judicium perimit etiam infantes. Non ergo insalubriter Pontificum constitutiones arcent à medicando clericos, cum ars medica res sit adeo cruenta, ut si fas sit sacerdotibus & clericis medicum agere, liceat etiam agere carnificem. Neque imprudenter Porcius Cato medicis quondam interdixisse putandus: Cum, quia scientiæ hujus famam semper novitate aliqua aucupantur: tum, & dum pudet, novi nihil adferentes, aliorum inherere vestigiis, experimenta per mortes agunt, & artem suam nostris periculis discunt, qua de vita nostra negotiantur malique hominum quæ brevissimo tempore tolli possent, producant, non raro etiam adaugent majori pro compendio: cui fraudi ut obviaretur apud Ægyptios, medici ante diem tertium ægrotorum corpora eorum periculo curabant, post tri-duum autem suo.

De Pharmacopolia. CAP. LXXXIV.

IAmque etiam à cocis suis (Apothecarios & Pharmacopolas vocant) quorum (ut est in proverbio) tituli remedia habent, pindes venena: sive (ut canit Homerus.)

Pharmaca mixta salubria multa, & noxia multa.

N 3

Qui-

Quibus cum damno esse minime volunt, nos mortem nostram magna emere pecunia compellunt, dum illi aliud pro alio propinantes, seu putridum inveteratumve, & evanidum pharmacum miscentes, sæpe mortiferam potionem dant pro salutifera, dum facta jam pridem emplastra, collyria, unguenta, pastillos & alia pharmaca, non nisi in officinarum compen-
pia ex ipsa specierum fece ac tabe conflata mercantur: atque hæc omnia nescientes discernere, credunt barbaris mercato-
ribus, omnia fraudibus ac sophisticatione corrumpentibus. Possem etiam hic ostendere perniciosas illorum discordias de simplicium, quibus utuntur, medicinarum cognitione, erro-
resque eorum circa medicinalium rerum nomina, ab illis male intellecta, pessimeque usurpata: quæ plurima Nicolaus Leonicensis amplo volumine ostendit. Transeo etiam docere de prodigiosis compositionibus, multarumque externarum rerum mixturis, quibus dum omnia confundentes, unum, quod omnibus naturis quadret, medicamentum sese effecturos nobis persuadere volunt (sicut de compositione theriacæ ac tyri fabula, deque illo antidoto Mithridatico statuerant) nihil aliud efficitur, quam poeticum ilud chaos:

-----*Rudis indigestaq; moles,*

Nec quicquam, nisi pondus iners, congestaq; eodem

Non bene iunctarum discordia rerum.

Vbi corpore in uno

Frigida cum calidis pugnant, humentia sicci,

Mollia cum duris, sine pondere habentia pondus.

Esto, sint quædam compositiones ab antiquis medicis excogitatæ, & utiles inventæ, quæ tanquam experta liceat recipere, tamen à vera illa methodo sunt aliena, & ab ipsismet medicis propria conscientia coactis damnata, & omnibus modis explosa, à Plinio. à Theophrasto, à Plutarcho, ab Hippocrate, Galeno, Dioscoride. Erasistrato, Celso, Scribonio, Avicenna, quorum verba hic subscribere nimis longum esset, nec ab antiquis illis solum, sed etiam à multis recentioribus, è quibus unus Arnoldus de Villa nova in Aphorismos ait, ubi in promptu habentur simplicia, dolum esse, si quis compositis utatur. At hodie neglectis & ne cognitis quidem simplicibus, non nisi ex duobus illis apothecariorum luminariis, ac aromatariorum thesauro, tum Mesue, & Nicolai, cæterorumque antidotariis, picturatis & inauratis titulis medicamina promuntur: atque hinc fit, ut dum medici isti suo officio consulentes, vitas hominum apothecariorum fiducia gubernant:

bernant, atque illi sine lictoris, sine cognitione, barbaris mercatoribus confiti, pro officinae compendio res permiscet, ut multiplex periculi sit à medicamine, quam à morbo. Jamque etiam dicamus de preciosorum medicinalium sophisticatione, quæ tanto ingenio sæpe adsimulata sunt, ut industrios etiam homines decipiat plurimumque, conducere salutem hominum, ac Reipublicæ, peregrinis omnibus, exoticisque pharmacis, quantum præterea precio à prædonibus mercatoribus in Reipublicæ detrimentum adductæ sunt, omnino interdiceret, ac medicos omnes in ordinem cogere, pharmacopolasque adstringere, ac legem illis præscribere, cujusmodi olim Romæ (dum adhuc melior esset) Nero tulisse legitur, quæ iis duntaxat, quæ noster gignit orbis pharmacis uti compellantur, cum hæc nostræ cujusque naturæ convenient magis, tum longe recentiora, electiora, minorique difficultate ac sumptu haberi possunt, minorique periculo, quam peregrina, quorum maxima pars suspecta est, ut quæ sæpissime sophisticatione, adulterata, rejectitia, vel in navi suffocata, vel immersa lacunæ, vel vetustate corrupta vel non debito tempore & loco (unde sæpe plurimum imminet periculi) collectæ sunt. nam coluquintida non matura sanguinem educit & interfecit, & quæ sola vel unica nascitur, venenum est similiter & agaricum masculum mortiferum est, & quo antiquius eo perniciosius: scamonea omnis sophisticatione similiter & terra Lerania: & fides sigillorum perit. Jam quæ quæ necessitas est iis uti peregrinis, si eadem, similisque consilii & efficaciam nostra terra producit? Annon egregie stultum est, malle ex India petere, quod domi habemus, existimantes propriam neque terram, neque mare sufficere, patriisque rebus peregrina, frugalibus sumptuosa, ac facile acquisibilibus, difficilia & ab ipsis usque terræ finibus importata præferrent? An sine armoniaco splendi nemo mederi poterit, nec epariæ sine sandalis? An si caremus bedellio, hulcera interiorum nec curabit? nec capiti quis medebitur sine musco & ambra, nec stomacho sine mastice & corallis? Si hæc peregrina nostris corporibus convenirent medicamina, proculdubio natura factum esset, quæ omnibus providit abundanter, in hac apud nos quoque nascerentur. Nonne absque illis & salubris vixerunt patres nostri? Subt ergo hæc desideriorum, qui nostram non inquirunt nugamenta, & pharmacopolarum commenta, qui non communem salutem, sed suæ negotiationis compendium quærunt, persuadentes nobis non nisi preciosa quæque plurimum prodesse, quibus idcirco improbat per

Jeremiam: Nunquid non resina in Galaad, aut medicus non est ibi? Suis quisque terris & regionibus, suæ genti, suo climati, suo cœlo, suo seculo natura herbas producit atq; contemperat: esto, quædam aliis atque aliis locis temporibusque acriores habeant vires, in quolibet tamen tempore & climate, pro suo hominumque temperamento, eadem operantur, habeant licet præciola illa & exotica nostris plantis majores vires, sed has non nisi in sui climatis hominibus, quibus creata & producta sunt, putabimus salubres. At sunt etiam empiricorum, rapinæ, persuadentium nobis monstrosa quædam pharmaca, & à medendi usu exotica, plurimum posse conferre, & sine iis salutem nostram non posse constare, impendio miserorum sua commentaria experiunt. Hinc viperas, & serpentes, & nocentissima quæquæ reptilia antidotis admiscunt, & veluti deficientibus remediis humanam adipem in unctiones subigunt, humanasque carnes aromatibus adseruat (quam mummiâ nuncupant) nefario naturæ piaculo hominibus edendas præbent.

De Chirurgia. CAP. LXXXV.

Restat Chirurgia, altera medicinæ pars, quæ excutanea corporis vitia curat, cujus opera manifesta & securiora sunt remedia, nam reliquorum medicorum cæca consilia sunt. Chirurghi vident & palpitant, quod agunt, ac pro oportunitate mutant, applicant & auferunt: hæc inter omnes medicandi artes prima in usum venit. Nam cum homines ab antiquo sese bellis exercerent, & vulnera sibi invicem infligerent, cœperunt illorum quærere remedia. Nam quæ homo homini mala infixisset, ab hominibus quoque curari posse putabant. Cæteros autem morbos, & interiorum cruciatus, tanquam ira Deorum genitos, incurabiles naturalibus virib. æstimabant: Primus itaque chirurgiæ inventor fuit Apis Ægyptiorû rex, sive ut vult Clemens Alexandrinus, antiquior illo Mizria filius Cain, nepos magni Nohæ. Scripsit autem primus medicinam vulnery Æsculapius, deinde excellentes in ea extiterunt Pythagoras, Empedocles, Parmenides, Democritus, Chiron, Pæon. Narrat Plinius hanc Romæ primum exercuisse Archagatum Peloponensem, illumq; ob secandi urendique sævitiam Vulnerarium publice vocatum, mox transisse nomen in carnificem, deniq; universam artem tædio habitam & explosam. Est itaq; Chirurgia non minus reliquorum medicorum factionibus, excellentium virorum authoritate clara, sed

sed virulentarum foetibus immunditia & sanguinolenta crudelitate perfusa.

De Anatomia. CAP. LXXXVI.

Hæc tamen crudelitate superat anatomia, utrorumque Hippocraticorum & chirurgorum theatra carnificina, quodammodo publice morti reos, quondam vivos & remanentes spiritu, truculentissimis cruciatibus refecerunt. Sed hodie ob Christianæ religionis reverentiam paulo mitiores effusi, interempto prius homine, ipsorum vel licitoris manu, in mortui cadaver, deinde his piaculis grassantur, humanumque corpus dilaniantes, membrorum singulorum situm, ordinem, mensuram, opera, naturam & abdita quæque perquirunt, acrimantur, ut inde quomodo & quibus locis curandum sit, addiscant: crudeli hac diligentia atque spectaculo horrendo & abominabilius minus impio.

De Veterinaria. CAP. LXXXVII.

Et adhuc alia medicinarum praxis quam Veterinariam vocant, Equæ brutorum morbis medetur, cæteris longe certior & utilior, a Chronio Censorio, ut fertur inventa. & à Columella, Catone, Varro, Pelagiano, Vegetio, nobilissimis scriptoribus illustrata. Hæc tamen annulati isti medici, non tam verecundis sibi ducunt quam penitus quoque ignorant & aspernantur, admodum delicatuli, ut tanquam upupa avis, non nisi humanis stercoreibus oblectentur. Unde si quis ab illis pro asino aut bove suo medicamen requirat pro remedio mox injuriam acceptum sit: quasi ad eos non pertineat scire non solum hominibus, sed etiam cæteris animalibus (præcipue quæ hominibus cõmoda referunt) mederi: pro qua re Alphonsus Aragonensis olim duos experitissimos medicinarum doctores, pro equis suis amplio conduxit stipendio, jussitque sollicitos sagitari, quæ remedia, & quis medendi modus, singulis bestiarum morbis conveniret, quod illi facientes, librum de his rebus utilissimum ediderunt. Fecit idem his temporibus Joannes Ruellus Parisiensis, vir in utraque lingua peritissimus & physica primarius, qui de morbis equorum eorundemque canis, ex vetustissimis authorib. Apfircho, Hierocle, Theomasto, Pelagiano, Anatolio, Tiberio, Eumelo, Archedama, Hippocrate, Hemerio, Africano & ex Emilio Hispano & Linæo Beneventano confectum volumen transtulit, veterinariis omnib. magna cum reipublicæ cõmoditate profuturum.

Superest adhuc medicina diætaria, cuius Princeps præcæ-
 Sris extitit Asclepiades, qui sublato magna ex parte pharma-
 eorum usu, totam medicinæ artem ad victus rationem, ad
 quantitatem & naturam ciborum, obsoniorumq; condimen-
 ta reduxit: à quo cæteri Medici non omninò dissentiunt, sed
 ita putantes, quod alterum altero indigeat, victus quandoque
 pharmaciis, ac illa pariter victus ratione atque mensura. Hinc
 jubent, inhihent, execrantur, accusant cibos & potus, quos
 Deus creavit, inobversabilesque victus regulas condunt: &
 quas aliis escas vel modeste delibare prohibent, ipsi met, tan-
 quam porci glandes, devorant: & quas aliis vivendi leges præ-
 scribunt, ipsi omnium primi prævaricantur, non tam negli-
 genter, quam consultè. Nam si ipsi juxta hæc sua diætaria de-
 creta vivere deberent, sanitatis non modicam jacturam face-
 rent: si verò ut ipsi vivunt sic ægros quoque naturæ legibus vi-
 vere permetterent, pecuniæ damnum sentirent. Verum de his
 diætariis ita ait Ambrosius: Contraria divinæ conditioni præ-
 cepta medicinæ sunt, quæ à jejuniis revocant, lucubrare non
 sinunt, ab intentione meditationis abducunt, ita, qui se me-
 dicis dederit, se ipsum sibi abnegat. Et Bernardus scribens super
 Cantica, ait: Hippocrates & Socrates docent animas salvas
 facere in hoc mundo, Christus & discipuli ejus perdere: quem
 vos è duobus sequi vultis magistrum? Manifestum se facit, qui
 disputat: hoc oculis, hoc capiti, hoc stomacho nocet, legumi-
 na vetosa sunt, caseus, stomachum gravat, lac capiti nocet, po-
 tum aquæ pectus non sustinet: quare hoc est, ut totis fluviis,
 agris hortis & cellariis vix invenire possis, quòd comedas. Sed
 esto, hæc Ambrosii & Bernardi verba ad solos monachos dicta
 sint, quorum fortè non est debere tantam rationem habere de
 valetudine, quàm de professione: at civiles homines non de-
 decet cum valetudinis ratione, etiam victus & obsoniorum
 varietas atque mensæ lautities. Primum diætaria medicina
 pollicetur, alterum præstat coquinaria præparandorum cibo-
 rum & potuum disciplina. quocirca Plato hanc medicinæ ad-
 ulatricem vocat. plerique etiam diætariæ medicinæ partem ad-
 numerant: quamvis Plinius & Seneca, & residua Medi-
 corum schola fateantur, ab exquisitorum cibo-
 rum varietate multi jugos mor-
 bos generari.

ARs itaque coquinaria percommoda est, nec inhonesta, & modò discretionis limites non egrediarur. Atque hæc ratio etiam summos & continentissimos Viros induxit, ut de Coquinaria & obsoniorum condimentis, scribere non erubescerent. Ex Græcis Pantaleon, Mithecus, Epiricus, Zophon, Egesippus, Pazanius, Epenetus, Heraclides Syraculanus, Tyndaricus, Sicyonius, Symonactides, Chius, Glaucus Locrensis: ex Romanis Cato, Varro, Columella, Apicius: & ex recentioribus Platina: Asiatici autem in his rebus tam luxuriosi atque intemperantes semper extitere, ut ipsum nomen eorum in heluonum ac gulonum transierit cognomentum: Quos inde Afotas nuncupamus. Hinc (quod refert Titus Livius) post Asiaticam victoriam peregrinæ luxuriæ in Romanam urbem defluerunt, tunc enim primum epulæ cura & sumptu majore apparari cœptæ: tunc coquus antiquus vilissimum mancipium, & in æstimatione, & in usu, & in precio esse à culina adhuc jure madens, faligine tinctus, cum ollis, patinis, tunstillo, mortario, veru, in scholas receptus, & quod vile ministerium fuerat, ars haberi cœpit: cujus tota sollicitudo est undecunque conquirere invitamenta gulæ, eduliaque ciborum ad profundam ingluviem satiandam undecunque locorum investigare: cujusmodi plura ex Varrone enumerat Gellius, videlicet pavonem à Samo, Phrygiam attagenem, grues Melicas, hoedum ex Ambracia, Pelanum Chalcedoniam, murenæ Tartesium, asellum Pessinuntium, ostreas Tarentinas, pectunculum Chium, helopem Rhodium, scaros Cilices, nuces Tassias, palmas Ægyptias, glandes Ibericas, quæ omnes edendi institutiones ad improbam satietatis luxusque lasciviam reperta sunt. Ejus autem artis gloriam & famam sibi præ cæteris vendicavit Apicius, ut ex ejus nomine (teste Septimo Floro) cognomentum in coquos, quo Apiciani dicerentur, quadam Philosophorum imitatione propagatum sit: de hoc Seneca sic scriptum reliquit: Apicius, inquit, nostra memoria vixit, qui in ea urbe (ex qua aliquando Philosophi velut corruptores juventutis abire jussi sunt) scientiam popinæ professus, disciplina sua sæculum infecit: Plinius quoque illum nepotum omnium altissimum gurgitem severissime nuncupare. Tot denique gulæ instrumenta, tot irritamenta libidinis, tot obsoniorum varietates Apicianorum illorum ingenio cognita & conficta sunt, ut tandem opus fuerit præcipua legibus popinæ luxus coercere. Hinc veteres illæ

illæ sumptuariæ & cibariæ leges latæ, videlicet Archia, Fannia, Didia, Licinia, Cornelia, lex Lepidi, lex Antii Restionis sed & Lucius Flaccus & collega ejus censores, Duronium senatum moverunt, quod legem de coercendis conviviorum sumptibus latam Tribunus plebis abrogare vellet, quam impudenter enim Durionius rostra conscendit, illa dicturus: Freni sunt injecti vobis. Quirites nullo modo perpetiendi, alligati & constricti estis amaro vinculo servitutis: lex enim lata est, quæ vos frugi esse jubet: Abrogemus igitur illud horrida vetustatis rubigine obsitum imperium: etenim quid opus libertate est, si volentibus luxu perire, non licet? Erant & pleraque alia edicta, quæ nunc omnia antiquata sunt, penitusque sublata, adeo ut nulla ætas unquam majori gulæ cura ac luxu indulserit, quam hæc nostra, qui ejus causa (ut ait Mufonius, & post illum noster Hieronymus) terram percurrimus & maria, & ut mulsum, vinum preciosusque cibus fauces nostras transeat, totius vitæ opera defudamus, tot modò apud hos popinæ, tot ganæ, tot gnatonum & luparum tabernæ, ubi homines edacitate, ebrietate & libidine perduntur, ut sæpe non absque magno reipubl. detrimento tota devorent absumentque patrimonia, tot modò reperta ferculorum genera, tot obsoniorum condimenta, tot mensarum leges, ritus & cæremoniæ, ut a sotorum Milesiorum, Sybaritarum, Tarentinorum: præterea Sardanapali, Xerxi, Claudii, Tiberii, Vitellii, Helio-gabali, Galieni Imperatorum aliorumque illorum veterum heluonum (quos omnes deliciis luxu ac voluptate popinæ cæteris nationibus ac hominibus præstitisse narrant historici) opipara convivia penitus sordida, incondita, rusticanaque evasura sint, si cum iis nostris conviviorum apparatus conferantur. Præterea nihil actum est cibi & potus elegantia nisi simul etiam adsit abundantia usque ad fastidium, & quæ vel Herculem inebriet, qui eadem sæpius navi & vehebatur & potabat, ac cibi facietate Crotoniensem Milonem & Aureliani phaginem expleat, quorum ille triginta panes una cœna præter reliquos cibos comedere solitus erat, alter uno die ante Aureliani Cæsaris mensam aptum integrum, centum panes, vervecem & porcellum devoravit: bibit autem in infundibulo appposito plus orca: hæc hodie apud nos receptissima sunt in rusticanis illis publicis conviviis, & templorum dedicationibus cæterisque eorum festis: diceretis Orgia Bacchi celebrari, tam sunt illic omnia furore, cruore, & multiplicibus gulæ ebrietatisque flagitiis commaculata: tum Centaurorum convi-

conviria à quibus sine cicatrice nemo revertitur, illic spectatis, & qualem de Erifichthone voracitatem describit Ovid. hoc optineat:

*Hæc nova quod pascunt, quod terra, quod aducat æur,
Pescit, & appetit queritur iocunda mensæ.
Inq. quæ quæque quaris, quodq. urbibus esse,
Quædâ jam poterat populo, non sufficit uni,
Pluræ cupit, quo plura suam demittit in alvum.
Fæd. prætere recipit de tota flumina terra,
Hæc satietur aquis, peregrinosq. obibat annes,
Fæd. rapax ignarus nulla alimenta recusat,
Innumeratq. facit crumæ, & quæ copia maior
Est data, pharetra, turbæq. voracior ipsa est:
Et quædam Erifichthonis ora prophæti
Accipimus poscunt, simul, cibus omnis in illo
Causa cibi est, semperq. locus sit inani edendi.*

Erant olim apud Græcos, deinde etiam apud Romanos athletæ homines voracissimi, sed horum infamia tandem etiam à viris consularibus & imperatoribus victa est: nam Albinus, quondam remum polebatur in Gallia, centum persica, denos pepones, quingentas ficos passurias, trecentas ostreas una cena derogavit, & Maximinus Imperator, qui Alexandro Severo filio successit, quadraginta libras carnis una die comedit, bibitque vini amphoram; continet autem amphora quadraginta octo sextarios. Geta etiam Imperator tam perditiluxus traditur, ut dapes per alphabetum inferri jussit, scilicet quæ triduanis apulis ingurgitaret. Jam vero (quod scelus impium magis) cum Deus & natura cibum nobis potumque salutis & fructus salutis causa præparent, nos contra variis oblectamentis illis abutimur ad voluptatem, & supra humanæ stomachi capacitatem ingurgitamus corporibus nostris, immensitates morbos inde contrahentes, quo palam videmus quid sit illud quod ait Musonius, dominos servis, urbem pauperibus, inopes opulentioribus & quosque qui vilioribus oblectamentis utuntur alimentis, cæteris esse robustiores, valentiores, saniores, labores melius tolerantes, minusque in iis deficiunt, agrotare autem rarissime, neque ullos magis vexant graviores ægritudines, puta hydrops, podagra, morphæa, colica, & c. non similes, quam qui simplicem victum contemnunt, & in officinis vivunt; contra vero, qui simplici contenti victu, magis incolumes cernimus, ad stipulatur isti enim Celsus, qui homini, inquit, utilissimus ci-

bus

bus est simplex, acervatio saporum pestifera, & condita omnia duabus de causis inutilia sunt, quoniam & plus propter dulcedinem absumitur quàm modò par est, tum ægriùs digeritur. Multi præterea gravissimi viri authoresque, hæc gulæ irritamenta, observatorumque artificiosam voluptatem detestati sunt: sed & alii, qui Religionis nomine, nedum gulam, nedum luxum, sed & cibos nonnullos, quos Deus creavit ad vescendum, detestantur, abstinentes carnibus, vini autem, in quo, ut ait Apostolus, luxuria, ipsis Epicureis capaciores, abstinere & jejuna se dicentes, cum se omnium piscium genere, & optimo quovis vino oppleverint, ad quæ labra & linguas & dentes & ventres armata circumferunt, non tamen oculos: sed de his satis, quin à cibaria ad gebericam, hoc est, alcumisticam coquinam, quæ non minores decoquit opes quàm popina, modò vadamus.

De Alcumistica. XC.

Alcumistica itaque, five ars, five fucus, five naturæ perfectio dici debeat, profectò insignis est, eademque impunis impostura, cujus vanitas eo ipso se faciliè prodit, cùm polliceatur, quæ natura nullo modo pati potest, nec attingere: cum tamen ars omninò non possit naturam superare, sed illam imitetur, & longis passibus sequatur, & multò fortior sit vis naturæ, quàm artis. Alcumistica autem

Ars suspecta probis, ars ipsa invisatq; multis,

Invisos etiam cultores efficit artis.

Mendaces aded multis manifestè videntur,

Qui seipfos, aliosq; simul frustrantur inertes.

Dum rerum vertere species tentant, ac benedictum quendam Philosophorum, ut vocant, lapidem fabricare præsumunt, quo, Midæ instar, contacta omnia corpora, ilicò in aurum argentumvè permutentur, quin etiam è summis inaccessisque coelis quintam quandam essentiam deponere nituntur, quæ jam non solum plures quam Cræsi divitias, sed & depulso senio rejuvenescentiam, perpetuamque sanitatem, ac tantum non immortalitatem, unà cum ingentibus opibus nobis pollicentur.

At nusquam totos inter qui talia curant,

Apparet ullus, qui re miracula tanta

Comprobat.

Sed medendi aliquot experimentis, tum ex cerussa, purpurissa, stabio, sapone, consimilibusque pigmentis, ac muliebribus fucis, vetularumque incrustationibus, & cujusmodi sacræ
lite-

Interaverant unguenta meretricia, stipem colligunt, quo germanicam instituant officinam, unde in proverbium demum abiit: Omnis Alcumista, vel Medicus vel saponista: credulorum hominum aures verbis ditant, pecunia inanes ut reddant loculos. Et quibus ipsi spondent dividas, ab his drachmas petunt. Hinc se palam prodixit hanc artem esse nullam, sed ingentes nugas, & insanæ mentis insaniam commenta. Inveniunt tamen tantæ felicitatis percupidos homines, quibus miro ingenio sese majores divitias consecuturos in hydrargyrio, quam natura præstet in auro, persuadeant, & quos jam terque quaterque deceptos. semper novis præstigiis incantos denuo fallant, & prodigiosa hac impostura cogant solibus aurum impellere fornacibus, nulla dulcior insaniam, quam fixum volatile, tum volatile fixum fieri posse credere: sic deterrimi carbonem, sulfur, stercus, ac venena, lotia, & omnis dura pœna est vobis melle dulcior, donec prædiis, mercibus, patrimoniis omnibus decoctis, & in cinerem, & in fumum conversis, dum longi laboris præmia & nascituros fetus aureos, perpetuamque cum rejuvenescentia sanitatem sibi molliter pollicentur, devoratis multo tempore & inprimis, tum primum vetuli annosi, pannosi, esurientes, semper sulfurolorentes, & inter carbonem atra fuliginis sordidi, assidueque argenti vivi contrectatione paralytici, solius nasi affluentia divites: ceterum adeo miseri ut pro tribus assibus etiam animam venalem habeant: quam metallis inferre conabantur metamorphosim in seipsis experiuntur, effecti jam ex alcumistis cacochimici, ex Medicis mendici, ex saponistis cauponistæ, ludibriumque populi, stultitiaeque patens & fabula vulgi. & qui juniores in mediocritate vivere contempserunt, per omnem vitam alcumistarum fraudibus expositi, jam senes facti, in summa paupertate mendicare compelluntur, ac in tanta calamitate constituti, pro favore & misericordia, in super contemptum, si sumque reportant, paupertateque coacti sæpè ad malas artes, & monetæ adulterationem, aliaque falsificia degenerant: ideoque hæc ars non modo a Repub. Romanis legibus pulsa, sed etiam sacrorum Canonum Decretis in tota Christiana Ecclesia prohibita est. quod si & hodie omnibus, qui absque singulari Principis indulto alcumisticam exercent, regno ac provinciis interdiceretur, addita etiam bonorum proscriptio, corporisque afflictione, profectò non tot adulterinos nummos haberemus, quibus hodie fraudantur sermè omnes magno Reipublicæ detrimento. Hanc ob causam puto

Ama-

Amasim Regem Ægyptiis olim legem tulisse, qua cgebatur unusquisque destinato magistratui rationem reddere, quo se foveret artificio, quod qui non faceret, pœna illi erat extremum supplicium. Permulta adhuc de hac arte [mihi tamen non admodum inimica] dicere possem, nisi juratū esset [quod facere solent, qui mysteriis initiantur] de silentio. Eoque præterea à veteribus Philosophis, atque scriptoribus, tam constantissime religioseque observato, ut nullus uspiam probatæ authoritatis Philosophus, ac fidus scriptor comperiatur, qui hujus artis alicubi, vel solo verbo meminisset, quæ res plerisque induxit, ut crederent omnes ejus artis libros, recentiori ævo jam pridem confictos; cui non modicum adstipulatur ipsa authorum Giberis, Morieni, Gilgildis, ac reliquæ eorum turbæ obscura, & à nullis aliis celebrata nomina, cum rerum quibus utuntur absona vocabula, tum sententiarum ineptitudo, philosophæque ratio perversa. Sunt tamen qui aurei velleris pellem interpretentur fuisse librum Alcumitticum, veterum more in pelle conscriptum, in quo auri cōficiendi scientia contineretur, ejusmodi libros apud Ægyptios, qui hujus artis peritissimi fuisse dicebantur, cum Diocletianus magna diligentia conquississet, omnes exussisse legitur, ne comparatis divitiis, aurique copia fidentes Ægyptii, Romanis aliquando bellum inferre auderent, atque exinde hanc artem publico Cæsaris edicto, semper habitam flagitiosam, verum nimis longum foret, narrare omnia hujus artis stulta mysteria, ac inania ænigmata, de leone viridi, de cervo fugitivo, de aquila volante, de stulto saltante, de dracone caudam suam vorante, de bufone inflato, de capite corvi, deque illo nigro nigrius nigro, de sigillo Hermetis, de luto stultitiæ (sapientiæ dicere debui) ac similibus nugis innumeris. Denique de illo unico solo, præter quod nō est aliud, ubique tamen reperies, benedicto, sacratissimi Philosophorū lapidis subjecto, videlicet, pene nomen rei effutivi, cum perjurio sacrilegus futurus, dicam tamen circumlocutione, sed obscuriore, ut non nisi filii artis, & qui hujus mysteriis initiati sunt, intelligant. Res est quæ substantiam habet, nec igneam nimis, nec prorsus terream, nec simpliciter aqueam, nec acutissimam, nec obtusissimam qualitatem, sed mediocrem & tactu levem, & quodammodo mollem vel saltem non duram, non asperam, quin & gustu quodammodo dulcem, olfactu suavem, visu gratam, auditu blandam atque jucundam, cogitatu latam. plura dicere non conceditur, atque sunt tamen iis majora; sed ego hanc artem [ob eam, quæ se-

cum

cum mihi familiaritas est) illo honore potissimè dignam cen-
seo, quo probam mulierem definit Thucydides, illum, inqui-
ens optimam esse, de cujus laude vel vituperio minimus esset
sermo. Illud duntaxat addam, Alcumistas omnium hominum
esse perversissimos, siquidem cum præcipiat Deus, in sudore
vultus vescendum esse pane suo, & alicui dicat per Prophetam:
Labores manuum tuarum quia manducabis, idè beatus es,
& benè tibi erit: hi divini præcepti promissæque beatitudinis
contemptores procul labore, &, ut ajunt, in operum mulierum
& ludo puerorum aureos montes moliuntur. Non inficior ex
hac arte multa admodum egregia artificia ortum habere tra-
xisseque originem. Hinc acieri, cinnabarii, minis, purpuræ, &
quod aurum musicum vocant, aliorumque colorum tempe-
raturæ prodierunt, huic aurichalcum & metallorum omnium
mixtiones, glutimina, & examina & sequestrationes debe-
mus, bombardæ formidabilis tormenti inventum illius est, ex
ipsa prodiit vitrificatoria nobilissimum artificium, de qua
Theophilus quidam pulcherrimum librum conscripsit. Nar-
rata autem Plinius, Tiberii Cæsaris tempore excogitatum vi-
tri temperamentum, quo flexibile & ductibile fieret, sed ejus
officinam à Tiberio abolitam, quin ipsum quoque tantæ indu-
striæ artificem (si Isidoro creditur) neci datum, idque factum
ne aurum præ vitro vilesceret, & argento atque æris sua præ-
mia detraherentur. Sed de iis satis.

De Jure & Legibus. CAP. XCI.

Restat nunc de juris scientia dicere, quæ sola se jactat inter
verum & falsum, æquum & iniquum, fas & nefas scire dis-
cernere, cujus facultatis hodie Principes sunt Papa, & Impe-
rator, qui gloriantur se habere jura omnia in scrinio pectoris
sui recondita, quibus pro ratione sufficit sola voluntas, ejus
arbitrio omnes scientias, & artes, & scripturas, & opiniones, &
quæcunque hominum opera judicare, & regere præsumunt.
Hinc firmiter præcipit Leo Papa omnibus Christi fidelibus,
ut nemo in Ecclesia Dei quicquam vel quenquam judicare,
justificare, aut aliquid discutere præsumat, nisi sanctorum
Conciliorum, Canonum, & Decretalium (quorum caput est
Papa) autoritate: atque nobis uti liceat, nec doctissimorum,
nec quorumcunque etiam sanctissimorum Theologorum de-
terminatione, nisi in quantum Papa permittit, & suis Cano-
nibus autorizaverit: sed & alibi adhuc præcipit Canon, ne
aliud volumen, vel quicumque liber per Theologos (imò

1. Vol.

O

per

per universum mundum ait) recipiatur: nisi ille, qui per Ecclesiam Romanam Papæ Canonibus comprobetur. Simile jus prætendit imperator in Philosophiam, ac Medicinam, ceterasque scientias, nulli disciplinæ permittens aliquid auctoritatis, nisi quantum illis conceditur per sui juris peritiam, ad quam, ut ait, quotquot sunt scientiæ & artes, si comparentur, sunt tanquam viles, & parum utiles. Hinc Ulpianus ait: Lex est Rex omnium humanarum, & divinarum rerum, cujus virtus est, ut ait Modestinus, imperare, permittere, punire, vetare, quibus dignitatibus nullum munus majus invenitur: & Pomponius in Legibus definit eam esse inventum & donum Dei, & dogma sapientum omnium: quia præsci illi legislatores, quo Decretis suis apud rude vulgus auctoritatem conciliarent, sinxerunt, se diis edoctos illis præscribere. Sic Ægyptiis Osiris à Mercurio, Zoroastes Bactrianis & Persis ab Oromazo, Charundas Carthaginensibus à Saturno, Solon Atheniensibus à Minerva, Zantraestes apud Arimaspos à bono numine, Zamolxis Scythiis à Vesta, Minos Cretensibus à Jove, Lycurgus Lacedæmoniis ab Apolline, Numa Pompilius Romanis à Nympha Ægeria. En videtis modò cujusmodi hæc juris scientia in omnes alias sibi imperium arroget, exerceatque tyrannidem, ac quomodo se omnibus reliquis disciplinis, tanquam Deorum primogenitam præferens, illas tanquam viles ac inanes aspernatur, cum tamen ipsa tota atque omnis non nisi ex caducis infirmisque hominum commentis & placitis constituta, omnium quæ sunt tenuissima & ad omnem temporis, status, Principis mutationem, convertibilis existat: quæ primam suam ab ipso primi parentis (omnium malorum nostrorum causa) peccato traxit originem. A quo lex corruptæ naturæ (quod jus naturale dicunt) prima prodiit, cujus egregia illa decreta: Vim vi repellere licet. Frangenti fidem, fides frangatur eidem. Fallere fallentem, non est fraus. Dolosus doloso in nullo tenetur. Culpa cum culpa compensari potest. Malè meriti nulla debent justitia nec fide gaudere. Volenti non fit injuria. Licetum est contrahentibus se decipere. Tantum valet res quantum vendi potest. Item, ut liceat sibi consulere cum damno alterius. Ad impossibile neminem obligari. Item, si te vel me confundi oporteat, potius eligam te confundi quàm me. Et ejusmodi plura, quæ postea scripta inter leges relata sunt. Denique lex naturæ est, non esurire, non algere, non vigiliis, non laboribus macerari. Quæ omnem Religionis pœnitentiam, pœnitentiæque opera depellens,

lens, Epicuream voluptatem pro summa statuit felicitate. Exinde verò jus gentium emerfit, ex quo primum bella, cædes, servitutes orta, distinctaque rerum dominia sunt. Porro jus civile prodiit seu populare, quòd populus aliquis sibi proprium constituit. Ex quo tot emanarunt in homines litigia, ut testibus ipsismet legibus, plura facta sint negotia, quàm rerum habentur vocabula. Nam cum homines proni essent ad dissentiendum, necessarium, ut dicunt, erat justitiæ obversandæ per leges promulgatio: ut malorum sic coerceretur audacia, & inter improbos innocentia tuta redderetur, & boni quietè viverent inter malos. Atque hæc sunt illa tam insignia juris principia, in quo legislatores fuere penè innumeri. Quorum primus Moyles, qui leges scripsit Judæis; quo tempore etiam Ægyptiis leges tulit Cecrops: post Pheroneus primus omnium leges dedit Græcis: rursus Ægyptiis leges dedit Mercurius Trismegistus: deinde Dracon & Solon Atheniensibus, & Lycurgus Lacedæmoniis, & Palamedes primus leges tulit bellorum, adjudicandum exercitium Romanis verò leges tulit Romulus, quæ Curiatæ appellatæ sunt, post quem Numa Pompilius leges tulit Religionum, & cæteri per successum Romani Reges suas leges dederunt, quæ omnes Papyrii libris postea descriptæ fuerunt, unde jus civile Papyrianum nomen sumpsit. Post hos jus duodecim tabularum prodiit. Item jus Flavianum, jus Helianum, lex Hortensia, Honorarium jus prætoris, item plebiscita, Senatusconsulta, jus Magistratuum & consuetudinis, denique vis juris constituendi Principi data: prætereo Jurisconsultos illos innumeros, quorum bonam partem recenset lex secunda de origine juris. Qui verò jus civile in volumen redigere conati sunt, ex his primus hoc attentavit Cn Pompejus, deinde Cajus Cæsar: sed præventus uterque bellis civilibus, immaturaque morte, non poterunt perficere. Tandem veteres illas leges innotavit Constantinus, sed & Theodosius minor in Codicem ab eo nuncupatum redegit: tandem Justinianus hunc, qui hodie in usu habetur, Codicem edidit. Juris autem civilis tota auctoritas penes populum ac Principes est, neque aliud est jus civile, quàm quòd homines communi consensu volunt. Hinc Julianus ait, leges non alia de causa nos ligare, quàm quòd judicio populi receptæ sunt: qui communi consensu omne imperium ac potestatem in Principem contulit, unde si quid populo ac Principi placuerit, hoc tum per consuetudinem, tum per constitutiones juris habet vigorem, etiamsi

error videatur vel falsitas: nam communis error facit jus, & res judicata veritatem. Quod Ulpianus nos docuit his verbis, videlicet, ingenuum accipi debere etiam eum, de quo sententia lata est, quamvis reverà fuerit libertinus, quia res judicata pro veritate accipitur. Apud eundem legimus, Barbari quendam Philippum, cum servus fugitivus esset, Romæ præturam petisse, qua functus, ac tandem agnitus, receptum fuit, nihil eorum immutari, quæ servus in tantæ dignitatis velamento gesserit. Et alibi senex rusticus Imperatoris auctoritate in tantum veneratur, quod Jurisperitus ex verbis illius argumentari jubetur Paulus quoque Romanorum Jurisconsultissimus: hodie, inquit, propter usum Imperatorum, si in argento relatum sit candelabrum argenteum, argenti quoque esse, non autem supellectilis, quoniam error jus facit. Idem de legibus & Senatusconsultis palam fatetur, non omnium, quæ à majoribus constituta sunt, rationem reddi posse. Hinc ergo scimus jam omnem juris civilis prudentiam, ex sola hominum opinione voluntateque dependere, nulla alia ratione urgente, quàm vel honestate morum, vel commoditate vivendi, vel auctoritate Principis, vel vi armorum: quæ si conservatrix bonorum & malorum vindex existat, bona disciplina est, finaliter, pessima res, propter iniqua, quæ Magistratu ac Principe negligente vel tolerante, vel probante fiunt. Quin imò Demonactis sententia erat, leges omnes inutiles & supervacuas esse, ut quæ nec bonis nec malis rogentur, cum illi non egeant legibus, hi verò per easdem nihilo fiant meliores. Præterea cum apud Livium fatetur Cato, vix ullam legem ferri posse, quæ omnibus commoda sit, & ex qua non sapissime contingat æquitatem cum rigore juris pugnare, ipse etiam Aristoteles in Ethicis suis definiens æquitatem, vocat illam correctionem justæ legis, qua parte deficit, quod generatim lata est, nonne ergò jam hoc ipso satis ostenditur, totam juris justitiæque vim non tam à legibus, quàm à iudicis probitate æquitareque dependere?

De Iure Canonico. CAP XCII.

A Jure Civili dimanavit jus Canonicum sive Pontificium, quod plerisque sacrosanctissimum videri posset, tam ingeniosæ avaritiæ præcepta ac rapiendi formulas specie pietatis adumbrat, cum tamen paucissima in eo statuantur ad pietatem, Religionem ac Dei cultum, sacramentorumque ritus spectantia, taceo, quod nonnulla Dei verbo contraria aut repugnan-

pugnantia. Cætera omnia non nisi jurgia, lites, fastus, pompa, tum quæstus ac lucri negotia, Pontificumque Romanorum placita, quibus neque satis sunt, qui olim à sanctis Patribus conditi sunt Canones, nisi his continuè accumularent nova decreta, paleas extravagantes, declaratorias, cancellariæ regulas, ut nullus sit condendorum Canonum finis, neque mensura, quæ una omnium Romanorum Pontificum ambitio atque libido est, condendorum scilicet novorum Canonum, quorum eousque excrevit arrogantia, ut Angelis cælorum præciperent, ut ex inferno sublata præda rapinam facere præsumerent, & in mortuorum manes manum mitterent: etiam in divinam legem, interpretando, declarando, disputando nonnunquam tyrannidem exercerent, ne quid plenitudini potestatis suæ posset deesse aut derogari. Nonne Clemens Papa in Bulla, quæ hodie adhuc Viennæ, Limonis, Pictavii in privilegiorum scriniis plumbata servatur, præcipit Angelis de cælo, quòd animam peregrinantis Romam pro indulgentiis, & decedentis, à purgatorio absolutam ad gaudia perpetua introducant? insuper, inquires, nolumus, quod poena inferni sibi aliquatenus infligatur, concedens in super cruce signatis ad eorum vota, tres aut quatuor animas, quas vellent, è purgatorio posse eripere: quam erroneam, intolerabilemque temeritatem, ne dicam propè hæresim, tunc Parisiensis schola palam detestata est atque corripuit, sed & fortassis pœnitens hodie, quòd non hyperbolicum illum Clementis zelum, pio aliquo commento interpretati sunt, ut res valeret potius quam periret, cum propterea eorum affirmare vel negare nihil mutatur in re & autoritate summi Pontificis, ad cujus Canones & decreta ipsam Theologiam totam sic adstrinxerunt, ut nullus quantumcunque contentiosissimus Theologus, quicquam audeat statuere, nedum opinari aut disputare à Pontificum Canonibus diversum, absque protestatione & venia, ceu de Rufo canit Martialis:

*Quicquid ait Rufus, nihil est nisi venia Rufo,
Si gaudet, si flet, si tacet, aut loquitur.*

*Cœnat, popinat, poscit, negat, innuit, una est
Venia, si non sit venia, mutus erit.*

Ex horum præterea Canonibus & Decretis didicimus Christi patrimonium esse regna, astra, donationes, fundationes, alodia, opes & possessiones, ac sacerdotium Christi Ecclesiæque primatum esse imperium, regnum: & gladium Christi esse jurisdictionem.

iurisdictionem ac potestatem temporalem : & petram Ecclesie
 fundamentum esse personam Pontificis : Episcopos esse Ec-
 clesie non Ministros modò, sed capita : & bona Ecclesie esse
 non modò doctrinam Evangelicam, ardorem fidei, contem-
 ptum mundi, sed vectigalia, decimas, oblationes, collectas,
 purpuram, mitras, aurum, argentum, gemmas, prædia, pecu-
 nias, potestatem, summi Pontificis esse gerere bella, dissolvere
 fœdera, solvere juramenta, absolvere ab obedientia, & do-
 mum orationis facere speluncam latronum, ita quòd Papa
 potest deponere Episcopum sine causa, quòd potest dare rem
 alienam, quòd non potest committere Simoniam, quòd po-
 test dispensare contra votum, contra juramentum, contra jus
 naturale, & nemo debet illi dicere, cur ita facis? posse in super
 gravi, ut dicunt, aliqua de causa dispensare contra totum no-
 vum Testamentum, etiam ad tertiam partem & ultrà fide-
 lium animas in infernum protrahere. Episcoporum verò offi-
 cium esse jam non prædicare verbum Dei, sed datis alapis con-
 firmare pueros, conferre ordines, dedicare templa, baptizare
 campanas, consecrare aras & calices, benedicere vestes & ima-
 gines : quibus verò super hæc altius ingenium est, ii relin-
 quentes illa nescio quibus titularibus Episcopis, ipsi regnum
 funguntur legationibus, illorum præsumunt oratoriis, aut comi-
 tantur reginas, magnam satis & grandem ob causam excusa-
 ti, ne serviant Deo in templis, si magnificè venerentur Regem
 in aulis. Ex iisdem fontibus prodierunt cautelæ istæ, quibus
 hodie citra Simoniam Episcopatus & beneficia emuntur ven-
 dunturque, & quicquid præterea est nundinationum & mo-
 nopoliolorum in gratiis, in condonationibus, in indulgentiis,
 in dispensationibus, & similibus rapinarum formulis, à quib.
 etiam in gratuitis ab ipso Deo factis peccatorum remissioni-
 bus, precium statutum est, & inferorum poenis inventum est
 lucrum. Insuper huic iuri debetur illa ementita Constantini
 donatio, cum reverà atque contestante verbo Dei, nec Cæsar
 sua relinquere, nec Clerus quæ Cæsaris sunt sibi debeat usur-
 pare. Sed ex multis admodum ambitionis, superbiæ ac tyran-
 nidis legibus duntaxat aliquas vobis referam, quæ iis, quæ
 nunc diximus, faciant fidem. Scrutamini igitur, sibi libet, in
 antiquis Decretalibus cap. Significasti, & cap. venerabilem de
 elect. c. solite de ma. & obed. cap. cum olim de privileg. cap. si
 summus Pontifex de sent. excom. c. inter cætera de offic. jud.
 ord. Deinde in sexto Decretal. quem compilavit Bonifacius
 octavus, videte quid loquatur in illius Prologo : & in cap. 1. de
 immu.

immunitate Ecclesiarum. neque cedit istis illa arrogantissima Clementina pastoralis de sent. & re jud. cum extravagante Jo-an. 22. quæ incipit : Ecclesiæ Romanæ, & alia ejusdem supergentes & extravagans Bonifacii, 8. unam sanctam : Ex compilatione denique Gratiani occurrunt nobisc. Si cujus, d. 14. c. Si omnis de 18. c. Sic omnes, & c. enim verò, c. In memoriam, c. Si Romanorum, d. 19. c. Omnes, d. 22. c. tibi domino, d. 60. c. Constantinus d. 69. & c. Quando, d. 86. & gloss. ibid & c. Si Papa, d. 50. Porro etiam accedunt istis 9. q. 3. c. Cuncta, & c. Conquest. 15. q. 6. c. Authoritatem, 17 q. 4. c. Nemini, 22. q. 3. Sunt qui, 23. q. 1. c. Omnium & q. 8. c. Omni, 30. q. 1. c. Omnia. Hos & horum similes Canones qui diligenter examinârit, comperiet, cujusmodi sint illa magna & admirabilia & abscondita mysteria, quæ aliqui Romani Pontifices in suis Canonibus fructificant, etiam ea, quæ alicubi dicuntur in Scripturis sacris, convertentes & nonnunquam adulterantes, atque illis suis figmentis adsimulantes & adaptantes. hinc illæ, quas vocant concordantias Bibliæ & Canonum natæ sunt. Accedunt istis tot rapinarum tituli de palliis, de indulgentiis, de bullis, de confessionalibus, de indultis & rescriptis, de testamentis, de dispensationibus, de privilegiis, de electionibus, de dignitatibus, de præbendis, de religiosis domibus, de sacris ædibus, de immunitatibus, de foro, de judiciis, & ejusmodi reliquis, denique totum ipsum jus Canonicum omnium est inconstantissimum, ac ipso Proteo atque Chamæleonte mutabilius, ac Gordio nodo magis implicitum, ipsa quæ Christiana Religio, a cujus origine Christus finem imposuit cæremoniis, nunc hoc Canonû jure plures habeat, quàm unquam olim habuerunt Judæi, quorû pondere addito ipsum leve ac suave Christi jugum nunc redditum sit omnium gravissimum, cogunturque Christiani plus ex Canonû præscripto, quam ex ipso vivere Evangelio. Tota autem utriusque juris peritia, nō nisi circa caduca, fragilia, fluxa, inania, ac profana negotia, vulgique commercia atque contumelias, tum circa hominum cædes, furta compilationes, grassationes, factiones, cōspirationes, injurias, proditones versatur. Accedunt ad hæc periurationes testium, falsificia scribarum, prævaricationes causidicorum, corruptiones Judicum, ambitiones Consiliariorum, rapinæ præsidum, quibus opprimuntur viduæ, prosterntur pupilli, exulant probi, proculcatur pauperes, damnantur innocentes, atque ut est apud Juvenalem:

Dat veniam corvæ, vexat censura columbas.

Et cæci homines, quæ putaverunt se per leges & canones posse

evitare, sibi protinus paraverunt & incurrerunt, quia non fecerunt hæc leges & Canones à Deo nec ad Deum, sed à corrupta hominum natura ingenioque profecta, & ad quæstum, & avaritiam excogitata.

De Arte Advocatoria CAP. XCIII.

Turis autem adhuc aliud est exercitium, quam artem vocant placitatoriam sive advocatoriam, ut ajunt, maximè necessariam, ars vetustissima & fraudulentissima suasorio cooperimento subdolè adornata. Quæ non est alia, quam scire judicem persuasionem demulcere, & ad omne arbitrium uti, scire juri-
bus vel inventis glossis, ac commentis leges quasunque pro libidine fingere & refingere, vel iniquis quibusque diverticulis illas subterfugere, aut fraudulentam litem prorogare, sic citare leges, ut pervertatur æquitas, sic glossatorum adstruere auctoritatem, ut subvertatur sensus legis, mensque legislatoris. In hac arte plurimum momenti habet altum vociferari, audacemque, & in litigando clamosum & improbum esse. Isque habetur ad vocatorum optimus, qui plures allicit ad litigandum, & promissa spe vincendæ litis in judicium impellit, stimulatque impiis consiliis, qui venatur appellationes, quique est egregius rabula, ac jurgiorum author, qui garrulitate, ac linguæ viribus nihil non possit clamare: sed & quamvis causam alteri judiciorum præstigiis præferre, ac vera & justa isto modo dubia & iniqua facere, justitiamque ipsam suismet armis profligare, pervertere, prosternere, apud quos Justitia nihil & nisi publica merces: at judex in causa qui sedet, emptæ probat. Sed & ea etiam quæ non sunt rerum, scilicet privationes & silentia, precio exponunt, nam ut nullus eorum loquitur, nisi ad mercedem, ita nec tacet nisi ad præmium, exemplo puto Demosthenis, qui cum Aristodemum fabularum auctorem interrogasset, quantum mercedis uti ageret, accepisset, & responderet ei, talentum: At ego, inquit Demosthenes, plus accepi. ut tacerem Causidicorum siquidem lingua, tam dam-nifica est, ut nisi vinciatur muneribus, fieri non potest, ut non noceat.

De Arte Notariatus & Procuratoria. CAP. XCIV.

Quibus tum ad hoc ipsum adsunt Procuratores, & Notarii, quos vocant tabelliones, quorum injurias, & damna, & nec vitias & falsificia, omnes patienter ferre oportet, cum omnium fidem, & licentiam, ac potestatem Apostolica & imperiali auctoritate se obtinuisse videntur. Atque inter hos illi sunt præci

præcipui, qui nōrunt forum egregie perturbare, miscere lites, confundere causas, supponere testamenta, instrumenta, rescripta, diplomata; tum egregie fallere, decipere, & ubi opus est peierare, & falsum scribere. Omnia audere, & construendis dolis, fraudibus, technis, calumniis, laqueis, captiunculis, insidiis, tricis, ambagibus, circumventionibus, Scyllis & Charybdibus se à nullo vinci patiantur. Nullus præterea notario-
rum tam integrum quod vocant instrumentum præscribere potest, quin rursus litem contestari necesse sit, si quis velit contradicere adversarius. Nam aut aliquid omis-
sum dicit, aut falsum, aut fraudem subesse, aut aliam exceptionem opponet, qua instrumenti, aut notarii fidem impugnet. Atque hæc sunt alia juris remedia, ad quæ litigen-
tibus confugiendum esse docent: hæc illæ vigilæ, quibus jura subvenire dicunt, nisi sit qui malit pugnare, quam litigare. Is enim tantum juris habebit, quantum potentia sua poterit defendere, dicente lege, quoniam potentioribus pares esse non possumus.

De Jurisprudencia. CAP. XCV.

Illa postulat etiam vastissimi illi gigantes, qui nobis con-
fusi sunt in edictum, tot glossarum, commentariorum,
explicationum, singulis innumeraque volumina, uno quoque
iuramentum & alio interpretante genuerunt. Præterea tot
opinionum paucellæ, tot vaferimorum consiliorum accu-
telarum syras infestissima fecunditate parturierunt, quibus
advocatus instruitur, nutriunturque nequitie, qui tam
celeberrimorum principum per singulas periodos. & (ut
vocat periphrasos, nomenclatura pudorem suum obtrin-
gunt, nec potius rationibus constet veritas, quam confu-
sione, extam nugantium opinatorum colluvie ad-
dunt, quæ tanta laus est contentio atque discordia, ut
quisque nesciat ab aliis, qui nescierit novis opinionibus a-
liis contradicere, ac judicata omnia in dubium re-
vocare, & bene inventas leges per ambiguas expositiones ad
falsum adaptare, is parum vel nihil doctus habeatur.
Illa illa Jurisprudencia facta est consilium perversum &
iniquitatis: hæc sunt ingenia, hæc artes, quibus
hæret orbis Christianus, quibus constituuntur impe-
rii, principatus populorum, atque ex his nebulo-
si Principum, Pontificumque officiales, atque
senatores & præfides, ac si qui iniqui hætenus
advocati, æquiores futuri sint iudices, atq; tandem ca-

pira regnorum sunt. Hi etiam regibus suis, ut Jovi quondam Titanes, formidabiles. Porro ex his prodeunt tandem Caesarum, Regumq; ventricosi isti archiscribæ, ac circumpurpurati cancellarii, quibus rerum summa commissa est, qui Principum placita, dona, beneficia, officia, dignitates, rescripta, diplomata: præterea jus, fas, leges, æquum, & honestum, omnia venalia habent, & abs se mercari compellunt. Ex quorum arbitrio regum numerantur amici & inimici, quos pro libidine sua nunc foederibus jugunt, nunc rursus funestis bellis committunt. Atque cum ipsi ex infimia plebis fece sordidissima vocis prostitutione, ad tantum dignitatis culmen conscenderint, ad tantum simul audaciæ scelus evehuntur, ut audeant nonnunquam proscribere Principes, & vel absq; senatus consulto, vel indicta causa dånare capitis, mutandisq; regnorum statib. authores sunt, ipsi interim tumentes furtis & latrociniiis suis.

De Arte Inquisitorum. CAP. XCVI.

Spectant ad hunc coetum etiam ordinis prædicatorum hereticorum inquisitores, quorum jurisdictio cum tota in theologicis traditionibus, & sacris Scripturis fundata esse deberet, ipsi tamen hanc omnem ex jure Canonico & Pontificis decreto, ac si Papam errasse impossibile sit, crudelissime exercent, ipsam Scripturam sacram, velut mortuam literam, & non nisi umbram veritatis à tergo relinquentes, quin & veluti hæreticorum, ut ajunt, scutum & propugnaculum procul rejiciunt. Neque etiam antiquorum doctorum, Patrumq; traditiones recipiunt, dicentes quia falli possunt & fallere. sed unam Romanam Ecclesiam, quæ, ut dicunt, errare non potest, cujus caput Papa est, ejusq; curiæ stylum sibi scopum fidei præfigunt, non aliud cum inquirendo expostulantes, quam si credat in Romanam Ecclesiam, quod si affirmarit, illico dicunt, Ecclesia Romana hanc propositionem, aut hæreticam, aut scandalosam, aut piarum aurium offensivam, aut Ecclesiasticæ potestatis derogativam damnat, moxque ad palinodiam, revocationem compellunt. Quod si tunc inquisitus opinionem suam Scripturæ testimoniis aliisve rationibus tueri conetur, interrumpentes strepitu iratis buccis, dicunt non esse illi negotium cum baccalaureis & scholaribus ad ca hedram, sed cum judicibus ad tribunal, non esse ibi litigandum & disputandum, sed simpliciter respondendum, si velit stare decreto Romanæ Ecclesiæ, & opinionem suam revocare: sin minus, fasciculos & ignem ostendunt, inquires, cum hæreticis non argumentis & Scri-

& Scripturis, sed fasciculis, & igne decertandum, hominemq; nec pertinaciæ alicujus convictum, nec meliora edoctū contra conscientiam suam sua abjurare compellunt: quod si nolit, veluti Ecclesiæ desertorem seculari foro tradunt, ut comburatur, dicentes cum Apostolo: Auferte malū de medio vestri. Tanta olim fuit Ecclesiæ mansuetudo, Pontificumq; clementia, sicut in quarta distinctione de consecratione compilavit Gratianus, ut nec relapsos in Judaismum capite punirent, nec blasphemos supplicio afficerent: ipseque Berengarius in abominabilem hæresim relapsus, non solum non occisus est, sed nec archidiaconi dignitate privatus est. At hodie in minimum errorem prolapsus, plus quam capitis reus agitur & ab istis inquisitoribus nonnunquam pro minimo crimine traditur incendio: forte expedit hodie Ecclesiæ tam severa animadversio, modo interea non occidat germana pietas: sunt hæreticæ pravitaris inquisitores nonnunquam ipsimet pravi, possuntq; etiam esse hæretici, quæ res novæ constitutionis Clementi occasionem præbuit. Debent ergo inquisitores contra hæreticos, non per tenebrosæ argumenta, & rixosos syllogismos, sed per verbum Dei, de fide Catholica disputare, & hæreticum per Sacras literas convincere, deinde juxta Canonum documenta, & Sacrorum Conciliorum constitutiones negotium terminare, & inquisitum ad fidem orthodoxam reducere, aut hæreticum declarare, neq; enim hæreticus est, qui temerarius non est, nec fautor hæreticorum censendus est, qui innocentem criminis, & indamnatum hæreseos defendit, quo minus ad iniquorum aliquot inquisitorum, imo rapacium anthorum tribunal, & in locum non tutum tradatur, dilacerandus. Jam vero etiam cum Jure expresse cautum sit, inquisitores nec cognoscendi potestatem, nec jurisdictionem ullam habere super quavis hæresis suspitione, defensione, receptatione vel favore, ubi, & quomodo, non constat manifeste, quod ibi sit hæresis expressa, & explicite condemnata, tamen isti sanguisibundi vultures, ultra privilegia officii inquisitionis sibi concessa, contra jura & canones, sese jurisdictioni ordinariorum ingerunt, arrogantes sibi jurisdictionem Pontificum, in ea quæ non sunt hæretica, sed duntaxat piarum aurium offensiva, aut scandalosa, aut alio quovis modo citra hæresim erronea, & in rusticas mulierculas crudelissime sæviunt, quas sortilegii, aut malificii accusatas, denunciatae, sæpe nullis juridicis judiciis præcognitis, atrocibus enormibusq; tormentis exponunt, donec extortis nunquam cogi-

cogitatis confessionibus, habeant quod condemnent, & tunc vere inquisitores sese agere putant quando non desistunt ab officio, donec misera aut combusta, aut inquisitori manum in aurârit, quo misereatur, & tanquam tormentis sufficienter purgatam, absolvat: potest enim inquisitor non raro pœnas mutare, de corporali in pecuniariam, & suo inquisitionis officio applicare, unde illis non modicum lucrum est, habentq; ex miseris illis non paucas, quæ annuû censum illis pendere eoguntur, ne denuo rapiantur ad inquirendum: præterea cum bona hæreticorum Fisco proscribuntur, etiam inde non parva præda est inquisitori, sola denique accusatio aut denunciatio, vel lævissima etiam suspicio hæresis, aut sortilegii, ipsaque inquisitoris citatio, infamiam annexam habent, cujus integritati non nisi data inquisitori pecunia, consulitur, atque illud non nihil est. Hac cautela, dum essem ego in Italia, plerique inquisitores in Ducatu Mediolanensi multas honestissimas matronas, etiam ex nobilioribus vexârunt, ingentemque pecuniam à timidulis territisque clam emunxerunt. Tandem cognita fraude, à nobilioribus male mulctati sunt, vixq; gladium & ignem evasere. Fuit mihi olim cum apud Mediomatricos Reipublicæ à consiliis advocatus præessem, gravis admodum cum inquisitore pugna, qui rusticam mulierculam ob futiles quasdam & iniquissimas calumnias in suam carnificinam, & in locum non debitum homo nequam nequiter traxit, non tam inquirendam, quam trucidandam: hanc ego cum tuendam suscepissem, ostendissemque in ipsis actis nihil esse indicii, quod ad quæstionem faceret, ille in faciem resistens: Est, inquit, unum sufficientissimum, nam mater hujus quondam pro sortilega excremata est: hunc articulum ego cum impertinentem, & de facto alieno citatis juribus etiam ex judicis officio rejiciendum esse ostenderem: ille mox contra, ne sine ratione locutus videretur, ex mallei maleficarum penetralibus, & peripateticæ Theologiæ fundamentis, talem eduxit inquiens: ideo id esse, cum quia solitæ sint maleficæ mulieres fœtus suos ilico natos sacrificare dæmonibus, tum quia solent illos ex incuborum dæmonum concubitu plurimum concipere: quocirca contingit, tunc in hac prole veluti ex hæreditario morbo radicatam remanere malitiam. Infero ego, sicine perverse pater ut theologizas? hisce figmentis ad torturam protrahis insontes mulierculas, istis sophismatibus alios judicashæreticos, tu ipse Fausto Donatoque hæreticis ea sententia non inferior? esto ita ut dicis, nonne evacuas gratiam

De Theologia Scholastica. CAP. XCVII.

Digitized by Google

syllogismos absque omnis sermonis elegantia conscripta, & lioquin tamen iudicio & intellectu plenissima, & quæ ad revincendos hæreticos non modicum attulerit Ecclesiæ emolumentum, ejus auctores, & qui in ea excelluerunt, fuerunt Magistri sententiarum, Thomas Aquinas, Albertus cognomento Magnus & multi alii excellentes viri: Porro Joannes Scotus doctor intellectu subtili, sed in contentionem proclivior. Hinc tandem scholastica theologia in sophismata paulatim delapsa est, dum recentiores istius theophistæ, ac verbi Dei canponatores, qui non nisi empto titulo theologi sunt, ex tam sublimi facultate quandam logomachiam fecerunt, circumeuntes scholas, mōventes quæstiunculas, fabricantes opiniones, & scripturis vim inferentes, intricatis verbis alienum sensum illis obducentes, paratioribus ventilare quam examinare, multa admodum jurgiorum seminaria excogitare ausi, quibus litigiosis sophistis contendendi materiam præbent, dum formas abstrahunt, dum discutiant intellectus, dum voces ipsas genera dicunt & species, dum alii rebus, alii solis nominibus inhærent, & quod uni subtrahunt alteri inscribunt, alii indifferenter hoc accipiunt & student, quisque quibus suam hæresim possint confirmare. Atque ipsam fidem nostram sacrosanctam apud sapientes hujus sæculi (quod etiam Thomas Aquinas conqueritur) risui ac diffidentiae exponunt, dum relictis post terga canonicis Spiritus sancti scripturis, multas admodum aptas jurgiis de divinis quæstiones sibi delegerunt, in quibus ingenium suum exercentes, & ætatem consumentes, totius theologiæ doctrinam in illis solis collocarunt, quibus si quis sacrarum literarum auctoritate resistere velit, mox auditorus est: litera occidit, perniciofa est, inutilis est, sed quod latet in litera inquirendum dicent, moxque ad interpretandum, ad exponendum, ad glossandum, ad syllogizandum conversi quemvis potius alium, quam proprium literæ sensum illi induunt, si iustas acriter si urges, contumelias recipies, & a sinu dicēris, quidquid latet in litera nō intelligas, sed tanquam serpens sola terra vescaris, adeo nulli penes eos pro theologis habentur, nisi qui norint egregie contendere, & ad omne propositum instantiam dare, prompte fingere & novos sensus invenire, ac monstruosis vocabulis sic obstrepere, quo non pro rei difficultate, sed præ verborum portentis intelligantur à nemine. Arque hi tunc doctores vocantur, cum id effecerint, ut intelligantur quam minime: his tunc auditorum circumstrepit multitudo, qui quidquid ex istis

his hypotesibus, ex inimicis theologiæ abditis depromptum putant, præterque in verba magistri, & inopinabile putant, si quid illi hypothese quoniam, aliisq; opinionibus sic captivantur, ut nullis obiectis inoponib; vincantur, nullis scripturis acquiescant, sed ad forum patris sive in quo geniti sunt, more Antæ virtus re-
parantur, suorumque doctores in subsidium vocant:

Quoniam in immenso canibus & rucibus & vulgibus

Adhuc properas, partemq; cadaveris offere.

Hic est ergo cibus magni quod vulturus, & fo-

luscus, proprio cum facis arbore nidum

Hac effectum est, ut scholasticæ theologiæ sublimis gym-
nasiorum sanctitas, ab errore malitiæque non sit immunis, tot
sectæ, tot hæreses introduxerunt pravi hypocritæ temerariq;
sophistæ, qui (ut inquit Paulus) non propter bonam volunta-
tem, sed propter expositionem Christum prædicant, ut faci-
lius inter philosophos conveniat, quam inter theologos, qui
omnem illam antiquæ theologiæ gloriam humanis opinionibus
non solum extinguunt, ac variis exponendi insti-
tutis cum labyrinthis erogitatis, fucatis titulis detestandam
doctrinam præbent, sed et theologiæ nomen sibi furto & rapi-
na usurpant, ac sanctorum doctorum nominibus & institutis
abusumque iniquum induxerunt, sicut olim in Ecclesia dictum:
Ego Apollo, ego Pauli, ego Cephæ, prætendentes studia eo-
rum, quorum doctrinam præbent, & jurantes in verba
magistri, caputque præbent, & non quid, sed à quo quid dicatur
attendunt. Alii sectatores insuper inter se multisariam
sectam faciunt. Nam aliqui eorum quibus sublime ingenium est,
quique periclitantes prophetis & apostolis videri volunt, ea quæ
sola sibi creduntur, etiam suis syllogismis sese invenire & de-
monstrare se posse præsumunt, atque de divinis philosophantur
de personarum relationibus, contenduntq; prodigiosa confiden-
tia, vix unquam etiam absurdis opinionibus, ut cum
divinam personam à relationibus alii re ipsa, alii duntaxat ra-
tione, alii negant, alii infinitas (ut loquuntur) realitates tan-
quam Platonis ideas adstruunt, illas rursus alii negant atq;
negant, tot præterea de Deo portenta, tam varias divini numi-
ni formæ, tot phantasmarum cogitationumque suarum de
divinitate fabricant, Christumque salvatorem opinionum
suarum veritate discerpunt: atque tam variis sophismatum
artibus, ac tanquam cereum idolum in quamvis vo-
luntate, suis absurdis suppositionibus formant atque re-
formant, ut eorum doctrina mera videri posset idololatria.

Ceteri

Cæteri vero quibus ad tam alta non est ascensus, hi divorum
 contrubunt historias, pie non nihil admentientes, supponunt
 reliquias, fabricant miracula, confinguntque (quæ exempla
 vocant) vel plausibiles vel terribiles fabulas, numerant precia,
 ponderant merita, mentiuntur cæremonias, nundinantur in-
 dulgentias, distribuunt venias, vendunt sua benefacta, se me-
 dicandi populi devorant peccata. Atq; de apparitionibus, ad-
 jurationibus, responsisque defunctorum veluti certa lege pro-
 nunciant, atque ex Tundali Brandariiue libris, aut ex Papi-
 cii antro educti, ludunt purgatoriorum tragœdias, & indul-
 gentiarum comœdias, & à suggesto veluti scena, tam militari
 audacia, tam Thraſonica jactantia, tam arrogantibus oculis,
 commutato vultu, protensis brachiis, multiformibus gesti-
 bus, cujusmodi Proteum describunt Poetæ sese transformaten-
 tes, ventrosa lingua, ac Stentorea voce ad plebem denotant.
 Qui vero ex his ambitiosiores, cyclicæ doctrinæ pariter & e-
 loquentiæ decorem sibi arrogant, hi inclamando (declamando
 dicere putavi) canunt poemata, narrant historias, dispu-
 tant opiniones, citant Homerum, Virgilium, Juvenalem, Per-
 sium, Titum Livium, Strabonem, Varronem, Senecam, Ci-
 ceronem, Aristotelem & Platonem, atque pro Evangeliiis pro
 verbo Dei meras nugas & humana verba crepant, prædicen-
 tes Evangelium novum, adulterantes verbum Dei, quod an-
 nunciant non ad gratiam, sed ad quæstum & ad precium vi-
 ventes autem non ad veritatem verbi, sed ad voluptatem car-
 nis: & cum interdum è suggesto de virtute, vario errore loqui-
 ti sunt, sero in latibulis clunes agitant labore nocturno. Aquis
 hæc est via eorû, qua itur ad Christum. Deniq; ubi vitia repen-
 hendenda occurrunt, mirum qua linguæ maledicentia ratis-
 tur, qua gestum insolentia debacchentur, qua sermonis tur-
 pitudine incandescant, qua vocis impudentia exclament, quasi
 Christus sui verbi præcones non attrahentes à dextris molli
 reticulo piscatores, sed persequentes à sinistris sagittarios ac
 vulnerarios venatores esse voluerit: aut ipsi etiam non homi-
 nes sint, atq; iis ipsis vitiis, quæ insectantur, vel majoribus ob-
 noxii sint, aut aliquando fuerint, vel adhuc obnoxii fieri pos-
 sint: ita isti piscatores hominum, quibus lingua pro reti est, at-
 trahant malos ad salutem, facti sunt venatores etiam bonorum
 in exitum, os habent quasi arcum mendacii, sagitta vulneris
 linguæ eorum, sed dimissis istis ad veram theologiam nunc
 properemus, atq; hæc est bifariam partita est: nam una prophe-
 tica est, altera interpretativa est, de posteriore prius dicemus.

De

De Theologia interpretativa. CAP. XCVIII.

PUtant enim interpretativi Theologi, quod quemadmodum naturæ liberalitate, vix, olivæ, frumenta, linum, & hujusmodi plura crescunt & maturantur; è quibus tandem hominum ingenio & adjumento formantur vinum, oleum, panes, tela, & hæc reliqua naturæ opera humanis artibus complentur: ita etiam divina oracula admodum obscura & abscondita, datæ nostris interpretationibus explicanda, non quidem ex nostris viribus aut ad inventionibus, quasi Dei oracula sicuti naturæ opera opus habeant nostro adjumento, sed ex ipsomet scripturarum illarum sancto Spiritu, qui distribuit dona sua omnibus secundum quod vult & ubi vult, faciens alios quidem prophetas, alios prophetarum interpretes. Hæc itaque divinorum interpretandi Theologia, non peripateticorum more definendo, aut dividendo aut componendo, quorum modorum nullus ad Deum attingit, cum ille nec definiri nec dividi nec componi possit, progreditur: sed alia constat cognoscendi via, quæ inter hanc & propheticam visionem media est, quæ est adequatio veritatis cum intellectu nostro purgato, veluti clavis cum serræ, qui ut est veritatum omnium cupidissimus, ita intelligibilium omnium susceptivus est, atque idcirco intellectus passibilis vocatur, quæ etsi non pleno lumine percipiamus ea, quæ depromunt prophetæ, & hi qui ipsa divina conspexerunt, aperitur tamen nobis porta, ut ex conformitate veritatis perceptæ, ad intellectum nostrum, & ex lumine, quod ex ipsis penetrabilibus apertis nos illustrat, multo certiores reddamur, quam ex philosophorum apparentibus, demonstrationibus, definitionibus, divisionibus & compositionibus. Porro nobis, ut legamus & intelligamus non oculis & quædam exterioribus, sed percipiamus melioribus sensibus & ab illis velamine & revelata facie hauriamus veritatem, à medulla sacrum literarum emanantem, quam sub velaminibus tradiderunt hi: qui vero intuitu conspexerunt, quæ à sapientibus hujus mundi & philosophicis cognitionibus abscondita est, eamque nos tanto certitudinis judicio apprehendimus, ut omnis amoveatur perplexitas. Atque cum hæc veritas in sacris multiplex lateat, hinc sancti & spirituales viri varietate multiplices sacrarum literarum expositiones adorti sunt, ut aliæ per corticem literæ leni decursu incedentes, scripturæ concordantes, & literam per aliam literam exponentes, ex verborum ordine, & etymologiis, proprietatibus,

atque ex vocabulorum viribus & similibus sensum aliquem convincentes, scripturæ veritatem venantur, quam expositionem idcirco literalem vocant. Alii quæcunque scripta sunt, ad animæ negotium & justitiæ opera referunt, quorum expositio idcirco moralis dicitur. Alii hanc per varios tropos, sive figuras ad Ecclesiæ arcana revocant, quorum sensus propterea tropologicus vocatus est. Alii supernæ vitæ contemplationi dediti, omnia ad cœlestis gloriæ arcana referunt, quam expositionem Anagogicam nuncupant. Atque hæ sunt quatuor in Ecclesia exercitatæ Theologorum expositiones: præter hæ sunt adhuc aliæ duæ, quarum una ad temporum vicissitudines, regnorum mutationes & sæculorum restitutiones omnia referens: idcirco typica dicta est: in qua excelluerunt Cyrillus, Methodius, & Joachim Abbas, atque ex recentioribus Hieronymus Savonarola Ferrariensis. Altera in ipsis sacris literis ipsius universi, & sensibilis mundi, totiusque naturæ, ac mundanæ fabricæ vires virtutesque exquirat, quam expositionem inde physicam, sive naturalem appellant, in hac excelluit Rabbi Simeon, Benloachim, qui super Leviticum amplissimum volumen scripsit, in quo pene omnium rerum naturas discutens, ostendit quomodo Moyses secundum triplicis mundi convenientiam & rerum naturam arcam, tabernaculum, vasa, vestes, ritus, sacrificia, & reliqua mysteria ad Deum & virtutes cœlestes placandas, & ad explicandam horum imaginem, hominem ordinavit, & hanc expositionem multicausalitæ sequuntur, illi videlicet, qui de Beresith, hoc est, de creatis tractant. Nam illi qui de mercana, hoc est, de tribunali Dei differentes per numeros, per figuras, per revolutiones, per symbolicas rationes omnia in ipsum referunt archetypum, hi anagogicum sensum scrutantur. Hi igitur sunt sex famosissimi sacrarum literarum sensus, quorum authores, expositores, & interpretes omnes communi vocabulo Theologi nuncupati sunt. Ejusmodi itaque ex nostris fuerunt Dionysius, Origenes, Polycarpus, Eusebius, Tertullianus, Irenæus, Nazianzenus, Chrysostomus, Athanasius, Basilus, Damascenus. Lactantius, Cyprianus, Hieronymus, Augustinus, Ambrosius, Gregorius, Rufinus, Leo, Cassianus, Bernardus, Anselmus, & multi alii sancti Patres, quos illa prisca tempora protulerunt: nonnulli alii posteriores, ut Thomas, Albertus, Bonaventura, Egidius, Henricus Gandavensis, Gerson, & plerique alii; verum omnis hi interpretativi Theologi, homines cum sint, humana quoque patiuntur, alicubi errant, alicubi contraria aut

aut pugnantia scribunt, nonnunquam à se ipsis dissentiunt, in multis hallucinantur, nec omnes omnia vident. Solus enim Spiritus sanctus plenariam divinorum scientiam habet, qui distribuit omnibus secundum certam mensuram, multa sibi reservans, ut semper nos habeat sibi discipulos, omnes enim (ut ait Paulus) non nisi ex parte cognoscimus, & propheta-
mus. Tota igitur hæc interpretativa Theologia in libertate Spiritus versatur, & separata quædam à Scriptura sapientia est, in qua unicuique juxta suum sensum abundare datum est, per multiplices illas quas recitavimus expositiones, quas Paulus unico vocabulo mysteria, sive mysteriorum locutiones vocat, ubi Spiritus loquitur mysteria, unde Dionysius hanc mysticam & significativam Theologiam vocat, è sanctis illis doctoribus ingentibus voluminibus tractatam. Neque vero illis per omnia credatis, nam multi illorum perseverarunt in multis erroneis opinionibus de fide, quæ per Ecclesiam pro hæreticis reprobatae sunt. Sicut manifestum est de Papia Hieropolitano Episcopo, de Victorino Pictaviensi, de Irenæo Lugdunensi, de beato Cypriano, de Origene, de Tertulliano, & multis aliis, quos constat in fide errasse, & opiniones illorum pro hæreticis damnatas, cum tamen ipsi habeantur in canone sanctorum. Hic tamen altiore opus est spiritu, qui dijudicet atque discernat, qui videlicet non ex hominibus, nec ex carne & sanguine, sed desuper datus sit à patre luminum: de Deo enim sine eius lumine nemo rite quicquam effari potest, lumen autem illud est verbum Dei, per quod omnia facta sunt, illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum, dans illis potestatem filios Dei fieri, quotquot receperunt, & crediderunt ei: neque vero alius est qui possit enarrare, quæ sunt Dei, nisi proprium ipsius verbum: quis enim alius cognovit secretum Domini? aut quis alius consiliarius factus est, nisi filius Dei verbum patris? De hoc nunc mox dicturi sumus, si propheticam Theologiam prius absolverimus.

De Theologia Prophetica. CAP. XCIX.

Quemadmodum Prophetia est sermo Prophetarum, sic Theologia non est aliud, quam traditio Theologorum, hoc est, cum Deo loquentium: neque enim qui Prophetiam aliquam memoraverit, sive interpretari noverit, is protinus Propheta est, sed ille, qui indivinis cum scientia pietatis, virtute ac sanctitate est præditus, qui cum Deo loquitur,

P 2

& in

& in lege ejus meditatur die ac nocte : sic namque Joannes author Apocalypsis , in literis Dionysii nominatus est Theologus , à divina scilicet locutione , quibus dixit ipsa veritas : qui vos audit me audit , & qui vos spernit me spernit : quod verbum non ad contentiosos Theosophistas dictum est , sed ad veros Theologos , ad Apostolos , ad Evangelistas , ad nuncios verbi Dei , qui dicunt : non audeo aliquid loqui , quod per me non efficit Christus. Horum itaque Theologorum de fide , & pietate sanctæ traditiones , theologica sunt : horum dictis atque scriptis creditur , tanquam fundatis , non in contentionibus syllogismorum , aut opinionibus hominum , sed in doctrina sana (ut ait Paulus) divinitus inspirata : non Philosophorum more dividendo , definiendo , componendo , speculando acquisita , se essentiali quodam divinitatis contactu , per claram in ipso divino lumine visionem comprehensa : cujus visionis plures admodum species in sacra Scriptura deprehendimus , juxta Prophetarum diversas recipiendi dispositiones : nam quosdam legimus Deum sive Angelos in forma hominis vidisse , alios in forma ignis , alios in forma aeris ac venti , alios in forma fluvii & aquæ , alios in forma volucrum , alios in forma lapidum preciosorum & metallorum , alios in forma literarum ac characterum aut manus scribentis , alios in sonitu vocis , alios in somniis , alios in spiritu quodam habitante intra se , alios in energia intellectus : quocirca Scriptura sacra prophetas omnes videntes vocat. Sic legimus : Visio Isaïæ , visio Jeremiæ , visio Ezechielis , & reliquorum. Et in nova lege Joannes ait. Fui in spiritu , in illa dominica die , in qua subvectus vidi thronum Dei. Et Paulus testatur , se vidisse quæ non licet homini loqui . atque hæc intuitus à plerisque raptus vocatur sive extasis , sive mors spiritualis : fit enim tunc separatio quædam animæ à corpore , sed non corporis ab anima : De hac morte dictum est : Deum non videbit homo & vivet. Et alibi : Preciosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus. Et clarius adhuc per Apostolos expressa est , ubi ait : Mortui estis , & vita vestra abscondita est cum Christo. hac igitur morte mori oportet , quicumque ingredi cupit ad prophetiæ Theologiæ penetralia. Hujus autem tam Deificæ visionis duplex est intuitus : Unus quo videtur Deus facie ad faciem , atque tunc vident Prophetæ (quod ait Paulus) quæ non licet homini loqui atque quæ nulla nec hominum nec angelorum lingua potens est exprimere , nec calamus referare. Est siquidem quidam divinæ essentiæ contactus & unio , & sine omni imagine , & simi-

& similitudine puri, & separati intellectus illustratio: ideoque interpretantur hanc Theologi visionem meridionalem, sicuti de iis late differunt Augustinus super Genesim, & Origenes contra Celsum. Alter intuitus est, quo videntur posteriora Dei, quando videlicet claro intuitu intelliguntur creaturæ, quæ sunt creatoris posteriora & effectus, per quarum cognitionem cognoscitur creator opifex, & prima causa agens omnia, sicut ait Sapiens: A magnitudine speciei, & creaturæ, poterit cognosci eorum creator. Et Paulus de eodem inquit: Invisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta cognoscuntur, quia & apud Peripateticos usitatus dicendi modus est, ut arguentes ab effectibus ad causas, dicantur arguere à posteriori. Utraque hac visione fruebatur Moyses, testantibus id sacris literis. Nam de priore legimus, quia vidit Moyses Dominum facie ad faciem: de altera legimus illi dictum à Domino: Videbis posteriora mea. & juxta hanc posteriorum visionem condidit Moyses legem, & instituit sacrificia, & caeremonias, & ædificavit arcam, cæteraque mysteria ad ipsius universi exploratissimum exemplar, omniaque Dei hæc & naturæ operum secreta in illis complexus est, atque hæc visio rursus bifariam incedit: nam aut creaturas in ipso Deo intuetur, & vocatur à Theologia visio matutina, aut Deum ipsum conspicit in creaturis, & vocatur visio vespertina. Est præterea alia quædam prophetica visio, videlicet quæ in somniis fit, sicut legimus apud Matthæum, quia apparuit angelus Dei in somniis Joseph: & alibi quia Magi adorato Christo in somniis admoniti sunt, ut per aliam viam reverterentur in regionem suam: Sunt & in veteri Testamento multa illius exempla, qualis denique fit hæc visio, exponit ipse Job, ubi dicit: In horrore visionis nocturnæ, quando cadit sopor super homines, & dormiunt in lectulo, tunc aperit aures, & erudiens instruit eos disciplina. Et hæc tanquam quarta visionum species, vocatur nocturna. Sunt adhuc alia duo prophetiæ genera, unum quod expressa voce recipitur, quo genere illustrati, & docti fuerunt Moyses in monte Sinai, Abraham, Jacob, Samuel, & plerique alii veteris legis prophetæ: in nova autem lege Apostoli & Christi discipuli omnes, viva & vera voce à Christo edocti fuerunt. Alterum genus prophetiæ fit agitatione spiritus, quando videlicet anima à numine aliquo correpta, illi tunc annexa, & ab animali homine abstracta, & ab eo sapienti & cognitione ultra humanum ingenium & vires repletur, quæ quidem correptio provenit, non solum ab angelico numine, sed non-

nunquam etiam à Spiritu Domini, sicut legitur de Saul, quia insiluit in eum Spiritus Domini & prophetavit, & mutatus est in virum alterum, & numeratus inter prophetas. Et in actis Apostol. Spiritus S. insiluit in baptizatos in flamma ignis. atq; hic Spiritus sæpe et corripit homines peccatis obnoxios. quin multi Gentilium vates, ut Cassandra, Helenus, Chalchas, Amphiareus, Tiresia, Mopsus, Amphilocho, Polybius, Corinth 9: Item Galanus Indus, Socrates, Diotima, Anaximander, Epimenides Cretensis: Item Magi Persarum & Asiatici Brachmani: Æthiopum gymnosophistæ & Memphisici vates: Gallorum Druides, & Sybillæ eo ipso excelluerunt. Ad quam quidē Prophetica spiritus correptionem nonnunquam præviæ quædam cæremoniæ, & officii autoritas, sacrorumq; communio plurimum præstant: sicuti de Balaam exemplificat Scriptura. Et alibi de applicatione ephod. & Evangelistæ testatur de Caiapha, quia prophetavit, cum esset Pontifex anni illius. Atq; hinc Hebræorum Mecubales etiam prophetandi artificium commentari ausi sunt. Transeo quæ circa ista Hebræorum Theologi de triginta duabus semitis intelligentiæ profunda contemplatione tractant, & quæ August. de gradibus terigit. Albertus de receptionibus formarum, quarum ille septem modos refert in somniis, & totidem in vigilia apparitiones. De quibus unum hoc duntaxat admonemus considerandum: Non semper divina numina prophetis forinsecus occurrere in conspectum aut colloquium, sed sæpissime illa intrinsecus causari, cum videlicet mens Prophetæ divinum lumen concipit, cujus illustratio effusa radiis suis per singula media, usque in hoc crassum corpus, et sensus ipsos suæ felicitatis reddit participes, & ex intellectu per rationem & imaginationem, ac passim per totam animam usq; ad sensuum instrumenta intrinsecus progrediens, ip illis evadit objectum, ut nox vel lumen, vel visio, vel sermo, unumquemque sensum propria sua conditione movens; & id quidem multis Prophetis contigit, alijs quidem in vigiliis, alijs vero in somniis. Sic legimus apud Platonem & Proculum de Socrate, illum non solum intelligibili influxu, sed etiam per vocem & colloquium inspiratum fuisse: multo tamen facilius hæc in somniis proveniunt. sed de hoc hæcenus, quin ad propositum nostrum revertamur. Est itaq; prophetica theologia, quæ ex intuitiva inspiratione inconcussum verbum Dei docet. Autoritas autem & argumenta, quib. corroboratur illius veritas, non sunt hominum placita non longi temporis usus, non sapientum excogitata commen-

ta, non

ta, non sectarum magnifica decreta, non syllogismi, ad enthy-
nemata, non inductiones, non obligationes, non solubiles
consequentia: sed divina oracula sibi in invicem consonantia,
in universa Ecclesia unanimi ac stabili consensu recepta, mi-
raculis, prodigiis, portētis, ac omnimoda sanctitate vitæq; dis-
tirimine, ac ipso effusi sanguinis testimonio probata: doctores
autē hujus propheticae theologiae habemus Moysen, Job, Da-
vid, Salomonem, & plerosq; alios veteris Testamenti canoni-
cos scriptores & prophetas. Novi autem Testamenti doctores
habemus Apostolos & Evangelistas, atq; verō hi omnes licet
Spiritu sancto repleti fuerint, omnes tamē alicubi veritate de-
fecerunt, & secundū quid fuerunt mendaces, non quod scien-
ter, quod actu aliquid mentiti sint, hoc n. dicere perniciosissi-
mum, atq; Arris ac Sabellii hæresib. major & periculosior er-
ror est totius canonicae scripturae subvertens, auctoritatem, in
quo tamen tā maximo errore fuit olim magnus ille ac sanctus
Hieronymus, de reprehensione Petri disputans adversus Au-
gustinum. dixerat enim Hieronymus, Paulum actu mentitum.
Quod si concessum fuerit, & in sacra Scriptura tale menda-
cium admissum fuerit, mox (ut ait Augustinus) tota sacrarum
litterarum certitudo corrueret. Cur sic monenti post plures
contradictiones & erroris sui defensiones, tandem agnito er-
rore, & cognita veritate cessit Hieronymus. Quod ergo dico,
sacros scriptores secundum quid alicubi fuisse mendaces, in-
telligi volo, non sponte errantes, sed aut humanitus lapsos,
aut mutata Dei sententia deficientes. Sic defecit Moyses, qui
pollicitus erat populo Israel, ut educeret eum de Ægypto, &
introduceret in terram promissam, & eduxit quidem de Æ-
gypto, sed ad terram promissam non perduxit: defecit Jonas,
Niniviti cladem in quadragesimum diem pronuncians, qua
tamen dilata est: defecit Helias, prædicens mala ventura die-
bus Achab, quæ etiam usque in obitum Achab dilata sunt: de-
fecit Elaias, prædicens mortem Ezechiae in crastinum, qua
usque ad annos xv. prorogata est: defecerunt & alii Prophe-
te, & ipsorum etiam vaticinia reperiuntur aliquando sublata
aut suspensa: defecerunt etiam Apostoli & Evangelistæ: de-
fecit Petrus quando reprehensus est à Paulo: defecit Mattheus
quando scripsit Christum nondum mortuum: dum lancea la-
tus ejus aperuit. Verum istic defectus, non est defectus Spiri-
tus Sancti, sed aut defectus prophetæ, non bene percipientis
quid suggerat spiritus vel indicet visio, aut ex aliqua mutatio de-

facta in iis, de quibus vaticinabatur, unde contingit oraculi sententiam, aut mutari, aut differri. Hinc contingit omnes prophetas & scriptores in aliquib. videri mendaces juxta Scripturam dicentem: omnis homo mendax, Solus autem Christus Deus & homo nunquam repertus est, nec reperietur mendax, nec verba ejus mutabuntur aut deficient, qui solus expers mendacii & erroris, oracula nunquam irritanda protulit, sicut ipse dixit: cœlum & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt: & quia omnis veritas est per Spiritum sanctum, solus Christus hunc Spiritum sanctum firmiter possidet, & nunquam dimittetur ab eo, sed requiescit in illo. Non sic est de aliis: nam venit Spiritus super Moysen, sed in percussione petrae ablatum fuit. Venit super Aaron, sed in peccato vituli recessit: Venit super Mariam sororem illorum, sed in murmuratione contra Moysen reliquit illam: Venit super Saulum, David, Salomonem, Esaiam, & reliquos, sed non requievit in illis. Neque vero prophetæ semper sunt prophetæ sive videntes præcidentesque, neque habitus continuus est prophetia, sed donum, & passio, & spiritus transiens, & cum nullus sit, qui non peccet, nullus est à quo non recedat spiritus, aut ad tempus saltem relinquat, nisi à solo filio Dei Jesu Christo, de quo ideo dictum fuit ad Joannem: super quem videris spiritum descendentem & manentem in eo, hic est filius Dei, qui baptizat in Spiritu sancto, potens illum etiam aliis impartiri. Unde quemadmodum ait Symonides: solus Deus habet hunc honorem, quod sit metaphysicus: ita & nos veredicere poterimus: Solus Christus habet hunc honorem, quod sit Theologus. neque tamen propterea quis putet, veteris Testamenti scripturas post natum ex illis divino partu Christi Evangelium idcirco tanquam effortas & mortuas: vivunt enim semper summa in autoritate: ex illis Apostoli sua probaverunt dogmata, & sine illarum testimonio loquuti sunt nihil, ad illas nos remittit ipse Christus scrutandas, cujus Evangelium scripturas illas non solvit, sed adimplevit usque ad minimum jota & apicem, Sed de hoc latius differemus inferius. Illud ad huc advertendum est etiam, ipsam sacram Scripturam multis voluminibus suis deficere, quod ex ea ipsa facile convincitur. Nam Moyses citat libros bellorum domini, & Josue librum Justorum, Hester libros memorabilium, & Machabæorum liber citat libros sanctos de Spartiatis, & Paralipomenon commemorat libros lamentationum, libros Samuelis videntis, libros Nathan, Gad, Semeizæ, Haddo, Ahia Silonitis, & Jesu filii

Hammoni

Hammoni prophetarum. Citat Judas in Epistola Canonica librum Henoch. Cuius à fide dignis liber Abraham patriarchæ, qui omnes periere & nusquam sunt. Jam verò & qui habentur in manibus non omnes æqualiter recepti sunt. Nam Dionysius Evangelium Bartholomæi, & Hieronymus meminit Evangelium secundum Nazareos, & Lucas in præfatione Evangelii sui plures ait Evangelium scribere aggelios, quæ omnia perierunt & amplius non sunt, & plura illorum, quia ab Hæreticis depravata sunt, aut incertis authoribus invulgata, nec à Patribus recepta sunt, nec ab Ecclesia approbata. Tacco interim Pseudopphetas, qui subintroierunt propter vanam gloriam prophetantes, quæ Spiritus sanctus non suggessit, sed inaudita quædam mendacia, quæ non sunt de veritate Scripturæ, nec ad unitatem Spiritus, nec ad pacem Ecclesiæ, sectas introducunt, & quasi Dei Consiliarios sese procaci temeritate constituentes, audent testamentum Domini assumere per os suum & scribere vaticinia & Evangelia, quæ omnia aut hæretica sunt, aut apocrypha, nec sacro Canoni inserta, quemadmodum de Apostolorum Canonibus manifestum est. Sed ipsa Salomonis Cantica in sacro Hebræorum Canone inserta non fuerunt, nisi prius castigata & comprobata ab Esaiâ Prophetâ. Jam ex his facile patet quomodo ipsa etiam vera Theologia, sacra videlicet Scriptura, multis voluminibus suis privata & quodammodo manca videri posset, ac pauci admodum ex multis veri ac certi supersint, qui tanquam libri vitæ sacrum Canonem constituent.

De verbo Dei CAP. C.

EN audistis modò quàm sint omnes disciplinæ ambiguae, quàm bifurcatae, quàm incertæ, quàm plenæ periculo, ut quantum ex ipsis est, nescire cogamur ubinam quiescat veritas, etiam in Theologia, nisi sit, qui habeat clavem scientiæ & discretionis, (clausum enim est veritatis armarium, variisque obductum mysteriis, atque ipsis etiam sapientibus & sanctis præclusum) qua ad tantum, tam incomprehensum thesaurum nobis paretur ingressus. Clavis autem hæc sola est, nec quicquam aliud quàm verbum Dei, hoc solum discernit omnem vim speciemque verborum, & quis sermo ex arte sophistica veniat, non veritatem, sed ejus quandam præferens imaginem: & quis sermo veritatem non in specie & in fuco, sed in esse & ratione possideat, dijudicat, in ipso omnis ars malitiæ, & mendaciorum superatur, neque argumentationes, neque

P 5

Syllo.

Syllogismi, neq; ullæ sophismatum versutiæ contra ipsum stare possunt. Qui illi non acquiescit, vel ab illo dissentit, is, ut inquit Paulus, superbus est, nihil sciens. Igitur ad ipsum verbum Dei oportet nos omnes scientiarum disciplinas & opiniones, tanquam ad Lydium lapidem aurum examinare, atque in omnibus eo ceu ad solidissimam petram confugere, atque ex eo solo omnium rerum veritatem venari, ac de omnibus disciplinis, de omnium opinionibus & commentis iudicare. Quodcunque enim, ut ait Gregorius, ab eo auctoritatem non habet, eadem facilitate contemnitur, qua probatur: hujus autem verbi scientiam nulla schola philosophorum, nec quorūcūq; scholasticorum gymnasia nobis tradidēre, sed solus Deus atq; Jesus Christus per Spiritum S. in illis Scripturis, quæ Canonice vocantur, quibus juxta divinum præceptum nihil addere licet, nihilque detrahere. Quisquis enim etiam si Angelus de coelo id egerit, anathema est, & à lege Domini maledictus est. Hujus Scripturæ tanta majestas est, tanta energia, ut nulla externa commentaria, nullas humanas, nec angelicas glossas patiatur: nec tanquam cerea ad humanorum ingeniorum placita se flecti permittat, nec more humanarum fabularū in varios sensus se tanquam Proteus aliquis poëticus transformari, aut transfundi patiatur, sed sibi ipsi sufficiens, seipsum exponit & interpretatur: & omnes judicans, à nullo judicatur. Major enim est ejus auctoritas; ut ait August. quàm omnis humani ingenii perspicacitas, unum enim cōstantem, simplicem, & sanctum sensum habet, quo solo constat veritas, quo solo pugnatur & vincitur. Cæteri verò extra hunc sensus morales, mystici, cosmologici, typici, anagogici, tropologici, & allegorici, quibus plerique illam variis ac peregrinis coloribus depingunt, docere quidem nos & persuadere ad plebis ædificationem rectè, & verè aliqua possunt, verum ad auctoritatem verbi Dei confirmandum probare aliquid vel impugnare sive reprobare non possunt. Nam adducat quis in certamen horum aliquem sensum, citet etiam ejus quantumcunque gravem authorem, citet interpretem, citet glossam, citet expositionem quorumlibet sanctorum Patrum, non ita nos adstringunt, quin liceat reluctari. Ex litera autem Scripturæ, ex illius ductu & ordine vincula nectuntur, quæ nemo perrumpere, nemo evadere potest. quin omnes argumentationum machinas elidens ac dissipans, dicere ac fateri compellat, quin digitus Dei est, quin nunquam sic locutus est homo, quia non ut scribæ & Pharisei loquitur, sed ut potestatem habens. Ejus verò

verò authores divinitus inspirati canonem nobis saluberrima auctoritate decernunt, cuius ea magnificentia est, ut cuncta ei reddamus oportet. & quicquid pronuntiaverit & docuerit, hoc abique ulla retractione firmum & sanctum teneatur. Sicut de hoc locutus est Augustinus se solum eis libris, qui canonici appellantur, hunc honorem deferre, ut nullum scriptorum eorum errasse firmissimè credat. Cæteris autem quanta liber doctrina sanctitateque polleant, se nolle credere, nisi evidentia ratione ex divinis literis, quod a vero non abhorreat, persuadeant. Ad has nos relegat Christus, docens ut scrutemur Scripturas. Ex illis jubet nos Apostolus omnia probare, ut teneamus quæ bona sunt, atque probare spiritus utrum ex Deo sint, ac in illis potentem esse de omnibus rationem reddere, & contradicentes redarguere, & sic spirituales effecti, omnia dijudicemus, à nullo dijudicemur. Harum autem Scripturarum (dico Canonicarum) veritas & intelligentia à sola Dei revelantis auctoritate dependet, quæ non ullo sensuum iudicio, nulla ratione discurrente, nullo Syllogismo demonstrante, nulla scientia, nulla speculatione, nulla contemplatione, nullis denique humanis viribus comprehendi potest, nisi sola fide in Jesum Christum. à Deo Patre per Spiritum S. in animam nostram transfusa. Quæ tantò quidem superior est atque stabilior omni humanarum scientiarum credulitate, quantò Deus ipse hominibus est sublimior & veracior, sed quid veracior? Inòd solus Deus verax, omnis homo mendax: omne igitur, quod ex hac veritate non est, error est, sicut quod ex fide non est, peccatum est. Deus enim solus fontem veritatis continet, à quo haurire necesse est qui vera dogmata cupit, cum nulla sit nec haberi possit de secretis naturæ, de substantiis separatis, deque ipsorum auctore Deo scientia, nisi divinitus revelata: divina enim humanis viribus non tanguntur, & naturalia quovis momento sensum effugiunt, quo fit ut quam nos de his scientiam putamus is error sit & falsitas, quod ita Esaias impropere Chalæorum Philosophis & sapientibus, ad eos dicens: Sapientia tua & scientia tua ea ipsa decepit te, defecisti in multitudine ad inventionum tuarum. Cavet summa vigilantia Grammaticus, ne quid peccet in sermone, incultumque ac barbarum verbum proferat, vitæ autem sordes atque peccata interim contemnit: similiter & Poëta mavult vita claudicare, quam carmine, & Historicus Regum & populorum gesta, temporumque series, literis & memoriæ mandat, propriæ vitæ nullam tenet rationem: & si teneat, nolit, pudetve confiteri.

fiteri. Rhetor plus horret orationis inelegantiam, quàm vitæ deformitatem. Dialecticus mavult manifestam veritatem abnegare, quàm ab adversario una Syllogistica conclusiuncula discedere. Arithmetici & Geometræ omnia numerant, & metiuntur, animæ autem & vitæ numeros mensurasque negligunt. Musici quoque sonos atque cantus tractant. contemptis moribus, animique dissonantiis, ejusmodi Diogenes Sinopeus citabat, qui lyræ chordas ad harmoniam congruè aptitarent, animi autem mores inconcinnos & iucompositos habuissent. Lustrant cœlos & sydera Astrologi, & quid venturum sit in mundo, prædivinantur alii: quæ autem sibi ipsis quotidie præsentia imminent, non attendunt. Cosmimetræ notitiam dant terrarum, formas montium, cursus fluminum, limites provinciarum: cæterum neque meliorem hominem faciunt, neque saniozem. Philosophi rerum causas & principia magna jactantia investigant, ipsum autem Deum omnium Creatorem negligunt, & ignorant. Inter Principes & Magistratus nulla est pax, & alter in alterius exitium ducitur levi compendio. Curant ægrorum corpora Medici, & proprias negligunt animas. Juristæ humanarum legum observantissimi, divina præcepta transgrediuntur, quo circa Proverbio cessit: Nec Medicum benè vivere, nec Juristam benè mori: quod Medici genus hominum sint intemperantissimum, Juristæ autem omnium qui vivunt nequissimi, atque, quod continè videmus, & unus illorum non infimæ famæ Baldus juris interpret testatur, subitanea morte frequenter extinguuntur. Theologi autem Dei mandata, sacraque dogmata nobis clamando prædicant, vivendo autem longè destituunt, maluntque Dei cognitores videri, quàm esse amatores. Nunc igitur qui cætera novit omnia rectè loqui & scribere, carminisque vires, sæculorum vices, argumentandi rationes, orationisque ornatus, rhetoricosque colores, & multarum rerum memoriam teneat, numerorum proportionem atque sortes, vocum omnium harmoniam, saltationumque modos, quantitatuum omnium mensuras, radiorum omnium inflexus, atque reflexus, terræ marisque situs, ac magnitudinis ædificiorum omnium, machinarumque varias structuras, bellorum certamina, arborum cultus, animalium capturas, pastiones & sagimina, & omnem speciem rusticationis, omnem mechanicarum artium, & opificum industriam, picturam, statuariam, fusoriam, fabrillem, institoriam, & navigatoriam, astrorum cursus atque in hæc inferiora influxus, fatorumque ingenio-

sas præ-

fas prædictiones . & quæcunque futurorum occultorumque divinacula, & inexpugnabilia magicarum artium portenta, & plufquam magica cabaliftica, arcana . rerumque omnium naturalium caufas, transcendentiumque altiffimas fedes & naturas, morum cenfuras, Reipublicæ varias adminiftrationes, domesticasque difciplinās, remedia morborum, medicaminum vires, illorumque agnitionem & mixtiones, obfoniorumque laiffimos apparatus , vertere rerum fpecies & ex omnibus elicere mundi fpiritum : Sciat etiam utraque jura ad-vocationumque forenfes tragædias , & fanctorum Patrum piās de divinis traditiones, is inquam, qui hæc & fi qua reliqua funt omnia norit, tamen nihil fcit, nifi fciat voluntatem verbi Dei, & fecerit illam: qui omnia didicit, & hoc non didicit, fruftra didicit, fruftra fcit omnia. In divino verbo via, in illo norma eft, in illo meta eft, quò tendere oportet qui nolit errare & veritatem attingere, omnes reliquæ fcientiæ temporī & oblivioni fubjectæ funt, quin non folum hæ fcientiæ & artes, fed hæ literæ, & characteres . & linguæ, quibus utimur, peribunt, & refurgent aliæ, & fortaffe jam fæpius extinctæ fuerunt , & fæpius iterum refurrexerunt. Neque ipfa ortographiæ ratio femper eadem fuit, nec fimilis apud omnes, vel eodem fæculo : & Latinæ linguæ genuina pronuntiatio hodie nuſquam eft: priſci Hebræorum characteres perierunt , & non eft eorum memoria, ſed quos novos adinvenit Eſdras : & lingua eorum à Chaldæis corrupta, quod omnibus ferè linguis contigit, ut nulla hodie fit, quæ fuam antiquitatem agnoſcat, vel intelligat, ſubnaſcennibus viciffim nobis vocabulis, dejectisſque veteribus, illisſque porro rurfum reſtitutis : aded nihil ſtabile, nihil diuturnum. Denique Terentiana ſententia eft, nihil eſſe jam dictum, quod non fit dictum prius, ita fortè nec factum, quod non fit factum prius, quin & bombardam, cujus recens Germanorum inventum putant ferè omnes, nonnulli (inter quos eſt Volaterranus) priſco ævo uſitatam fuiſſe, vel ex Virgilii verſiculis convincere volunt:

Vidi & crudeles danſem Salmonen pænas ,

Dum flammæ torvis & ſoniis imitantur Olympi.

Quatuor hic invectus equis, & lampada quaſſans

Per Grajum populos, mediaq; per Elidæ urbem

Ibat evans, divumq; ſibi poſcebat honorem

Dræus, qui nimbos, & non imitabile fulmen

Aere & quadrupedum curſu ſtimularet equorum.

Nonne de hoc locutus eſt Eccleſ. inquiens: Quid eſt, quod
fuit

fuit ipsum quod factum est? Ipsum quod faciendum est? Nihil sub Sole novum, nec valet quicquam dicere: Ecce hoc recens est, jam enim præcessit in sæculis, quæ fuerunt ante nos, non est priorum memoria, sed nec eorum, quæ postea futura sunt, erit recordatio apud eos, qui futuri sunt in novissimo. Et paulò inferius ait: Moritur doctus simul & indoctus, quid ergò hic dicemus? nisi quia omnes scientiæ & artes oblivioni & morti subijciuntur, ne perpetuò manebunt in anima, sed unà cum morte transibunt in mortem, dicente Christo: Quia omnis plantatio quam non plantavit, pater cœlestis, eradicabitur, & in ignem æternum mittetur, tantum abest ut scientia conducat immortalitati, solum autem verbum Dei manet in æternum. Cujus quidem cognitio nobis tam necessaria est, ut qui contempserit, qui neglexerit, qui non audierit (teste ipso met verbo in Scripturis sacris) inducet super illum Deus maledictionem, & perditionem, & judicium æternum. Non est ergò, ut putetis ipsum ad solos Theologos pertinere, sed ad omnem hominem, omnes ad ejus cognitionem pro data sibi capacitatis gratia, obligari, & ab illo ne festucam discedendum. Hinc in veteri lege præcipitur: Erunt verba hæc in corde tuo, cunctis diebus vitæ tuæ & narrabis, & mandabis ea filiis tuis, & nepotibus custodire & facere ea, mediteris ea, sedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens ac consurgens, & ligabis ea tanquam signum in manu tua, eruntque & movebuntur inter oculos tuos, scribesque ea in limine, & ostiis domus tuæ Sic Josue legit omnia verba, & cuncta quæ scripta fuerant in legis volumine, coram omni multitudine, mulieribus & paryulis, & advenis. Et Esdras attulit librum legis coram omni multitudine virorum & mulierum, cunctisque qui poterant intelligere, & legit in eo apertè in platea. Et Christus jubet Evangelium suum prædicari omni creaturæ, per universum orbem terrarum, idque non in tenebris, non in aurem, non clanculariè, non in cubiculis, non ad aliquos segregatos Magistros & Scribas, sed palàm, in lumine, super tecta, ad populum, ad turbas. Sic enim ait ad Apostolos: Quod vobis dico, omnibus dico, quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine, & quod in aurem auditis, prædicate super tecta. Et Petrus in actis ait: Præcepit nobis prædicare populo. Et Paulus jubet educari pueros in institutione, & admonitione Christi, quin ipse Christus increpavit discipulos, prohibentes parvulos ad illum accedere, & quorum simplicitatem, & humilitatem, ut nullis pravis opinionibus præventum, nec ullis hu-

manis

manis scientiis inflatum habentes animum, divinorum verborum auditori adeo necessariam esse docet, ut nili quis sicut parvulus effectus sit, omnino ineptus sit regno Dei. Hinc Chrysostomus in quadam Homilia vult, pueros præcipuè divinis literis occupari debere, quin etiam domi, atque privarim viros, cum uxoribus & liberis invicem de sacris literis disputare ac utroque, & ferre, & inquirere sententiam. Et Nicæna Synodus Decretis suis cavit, ne quis è numero Christianorum sacris Bibliorum libris careret. Scitote ergo nunc nihil esse in sacris literis tam arduum, tam profundum, tam difficile, tam absconditum, tam sanctum, quod ad omnes Christi fideles non pertineat quin tota ipsa Theologia omnibus fidelibus communis esse debet, unicuique autem secundum capacitatem & mensuram donationis Spiritus S. Boni itaque doctoris est, unicuique secundum id quod confert, quantum capere potest, distribuere. illi quidem in lacte, alteri autem in solido cibo, neminem necessariæ veritatis pastu defraudare.

De Scientiarum Magistris. CAP. CL.

TAndem ut me aliquando recolligam, audistis ex his, quæ ab initio huc utque dicta sunt, nihil aliud esse scientias & artes, quam hominum traditiones, à nobis bona in illos credulitate receptas, easque omnes constare non nisi ex rebus dubiis & opinionibus, per apparentes demonstrationes: esseque omnes non tam incertas, quam fallaces, quam simul etiam impias: quocirca credere omnino impium est, illas posse nobis aliquam divinitatis adferre beatitudinem. Gentium hæc olim superstitio erat, qui rerum inventores, & quos scientia, vel arte aliqua præstare reliquis intuebantur eos divinis honoribus venerabantur, atque in Deorum suorum referebant numerum, templa, aras, & simulacra illis dedicantes, & sub variis imaginibus eos colentes. Quemadmodum Vulcanus apud Ægyptios, cum esset primus Philosophus, & naturæ principia in ignem referret, ipse deinceps pro igne cultus est: & Esculapius (ut ait Celsus) quia rudem adhuc medicinam paulò subtilius exercuisset, in Deorum numerum ob id receptus est. Atque hæc est illa, nec ulla alia scientiarum deificatio, quam antiquus ille serpens, huiusmodi Deorum artifex primis parentibus pollicebatur, inquiens: Eritis sicut Di, scientes bonum & malum. In hoc serpente gloriatur, qui gloriatur

riatur in scientia. Nemo siquidem possidere poterit scientiam nisi favore serpentis, cujus dogmata non nisi præstigia sunt, & finis semper malus est, ut etiam apud vulgus in Proverbium cesserit: Omnes scientes insanire, cui ad stipulatur etiam Arist. dicens: Nullam magnam esse scientiam absque mixtura de-
 mentia. Ipseque Augustinus testatur, multos sciendi deside-
 rio amisisse sensum. Nulla res Christianæ religioni atque fidei
 tam repugnat, quàm scientia, minusq; se invicem compatiun-
 tur. Scimus enim ex Ecclesiasticis historiis, etiam experientia
 ipsa edocti, quomodo invalescente fide Christi, ceciderint sci-
 entia, ita quod maxima, & potior earum pars penitus perierit,
 nam magicæ ille potentissimæ artes sic abierunt, ut ne vestigia
 supersint: è tot Philosophorum sectis vix una restitit Peripate-
 tica, nec ea quidem integra. Neque verò unquam melius ha-
 buit, securiusque quievit Ecclesia, quàm dum scientia illa om-
 nes in arctum deductæ erant, cum Grammatica non esset,
 nisi apud unum Alexandrum Gallum, Dialecticæ præfesset Pe-
 trus Hispanus, Rhetoricæ sufficeret Laurentius Aquilegius.
 historiis fasciculus temporum satisfaceret, pro Mathematicis
 disciplinis Computus Ecclesiasticus, reliquis omnibus unus
 satis esset Isidorus. Nunc verò ubi linguarum peritia, dicendi
 ornatus, & authorum numerus reviviscunt, invalescuntque
 scientia, turbatur Ecclesiæ tranquillitas, & novæ insurgunt
 hæreses. Neque verò est ullum hominum genus suscipiendæ
 Christianæ doctrinæ minus idoneum, quam qui scientiarum
 opinionibus mentem jam imbutam habent. Hi enim tam per-
 tinaces & obstinati in suis opinionibus sunt, ut Spiritui S. nul-
 lum locum relinquunt, ac propriis viribus proprioque inge-
 nio sic innituntur atque confidunt, ut nulli veritati cedant
 nec admittant, nisi quam syllogisticis rationibus possunt ostē-
 dere: quæ autem propriis viribus & industria investigare, aut
 intelligere nequeunt, rident atque aspernantur. Ideoque Chri-
 stus abscondit hanc à sapientibus, & prudentibus, & revelat eam
 parvulis, qui videl. sunt pauperes spiritu, nullos scientiarum
 thesauros possidentes, qui sunt mundi corde, nullis scientiarum
 opinionibus inquinati, qui sunt pacifici, non sectatores, non
 contentiosi, nec rixosis Syllogismis veritatem expugnantes &
 qui persecutionem patiuntur propter veritatem & iustitiam.
 Sic Athenis olim Socrates veneno sublatus, Anaxagoras ulti-
 mo supplicio adjudicatus, Diagoras capitis libello accusatus,
 sed ille instantem necem celeri fuga evasit. Inter Hebræorum
 etiam Prophetas, Esaias in partes dissectus, Hieremias lapidi-
 bus

bus obrutus, Ezechias caesus, Daniel ad bestias damnatus, Amos suffragatus, Micheas in precipitium datus, Zacharias a pud aram trucidatus, Helias ab Jezabele persecutus, quæ & ipsa plurimos occidit Prophetas: Quin & sanctus ille Patriarcha Abraham in Chaldaicam fornacem projectus: Sic & Christi Apostoli, infinitique Martyres divinitatis Christi testes in multiplicibus tormentis occisi sunt. Omnes autem isti non alia excusa, quam quod isti sanctius de Deo sentirent, quam isti mundi sapientes. Ecce hi qui sic in paupertate spiritus, puritate cordis, & pace conscientie parvuli, & humiles sunt, parati etiam sanguinem pro veritate effundere, hi inquam sunt quibus solis datur illa vera & deificans sapientia, quæ uos in deorum beatorum choros refert, ac in similes beatos deos transformat. Sicut hæc nos clarè docet Christus, inquiens: Beati pauperes spiritu, quoniam eorum est regnum Dei. Beati mundi corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum celorum. Melius est ergo & utilius idiotas, & nihil omnino scientes existere & per fidem & per charitatem credere, & proximum fieri Deo, quam per subtilitates scientiarum elatos, & superbiētes cadere in possessionem serpentis. Sic legimus in Evangeliiis, quomodo Christus ab idiotis, à rudi plebecula, & simplici populorum turba susceptus est, qui à principibus Sacerdotum, à legis peritis, à Scribis, à Magistris & Rabbiis respuebatur, econdemnabatur, & ad mortem usque persecutus est: hinc & Christus ipse Apostolos suos non Rabbinos, non scribas, non Magistros, nec Sacerdotes elegit, sed è rudi vulgo idiotas, omnis literaturæ expertes, inscios & asinos.

Ad Encomium asini Digressio. CAP. CII.

Sed ne quis me calumniatur, quod Apostolos vocarim asinos, ipse asini mysteria paululum quidem, sed non extra propositum digredientes, paucis explicabimus. Hunc enim Hebræorum Doctores fortitudinis ac roboris excelsi, patientiæque & clementiæ symbolum esse exponunt. ejusque influxum à sephiroth, quod hochma, hoc est, sapientia dicitur dependere. Ejus namque conditiones sapientiæ discipulo necessariæ maximæ sunt, vivit enim exiguo pabulo, edque qualicumque contentus. tolerantissimus penurix, famis, laboris, plagarum, negligentix, omnisq; persecutionis patientissimus, simplicissimus ac pauperrimus spiritus, ut ne inter lactucæ & cardui

carduos discernere sciat: corde innocenti ac mundo, achile carens, cum omnibus animantibus pacem habens, omnibusq; oneribus patienter dorsum supponens, in quorum remunerationem caret pediculis, raro morbis afficitur, tardiusq; quam tallum armentum deficit. Plurima inquit Columella, & necessaria opera supra portionem respondent, cum & facilem terram aratro proscindat, & non minimo pondere vehicula trahat. Jam vero molarum & conficiendi frumenti penè solennis est hujus pecoris labor, omne rus tam necessarium instrumentum desiderat asellum, qui pleraque utensilia & vehere in urbem, & reportare collo vel dorso commodè potest. In augurio etiam quàm salutaris nuncius sit asinus, testatur Valerius de C. Mario, qui olim Austrii & Aquilonis domitor, tandem patriæ hostis declaratus, & à Sylla persequutus, consulrore ac duce asino Syllæ minas evasit, asinum authorem fugæ & salutis habuit. Jamque etiam in veteri lege sic asinum Deus ipse honoravit, ut cum juberet omne primogenitum occidi in sacrificium, solis asinis cum hominibus pepercit, videlicet permittens hominem precio redimi, & pro asino ovem commutari: hunc quæ constans fama est, Christus suæ nativitatis testem esse voluit, in hoc è manibus Herodis salvari voluit, atque ipse asinus etiam contactu corporis Christi consecratus, crucisque signaculo insignitus: nam Christus ipse pro redemptione humani generis triumphaturus ascendens in Hierusalem, testibus Evangelistis, hunc vectorem conscendit, sicut magno mysterio per Zachariæ oraculum prædictum fuit: & ipse electorum pater Abraham asinis tantum equitasse legitur, ut non inane sit illud apud vulgus vetus Proverbium, quo dicitur, Asinum portare mysteria. Quo nunc ego vos egregios illos scientiarum Professores, quinimo Cumanos asinos admonitos volo, quod nisi humanarum scientiarum depositis sarcinis, ac leonina illa (non quidem à leone illo de tribu Juda, sed ab illo, qui circuit rugiens & quærens quem devoret) mutata pelle exuta, in nudos & puros asinos redieritis, esse vos portandis divinæ sapientiæ mysteriis omnino penitusque inutiles: neque verò Apulejus ille Megarentis ad Isidis sacra mysteria unquam admittus fuisset, nuprius è Philosopho versus fuisset in asinum. Legimus diversorum animantium miracula elephantem Græcos pinxisse characteres, eundem etiam Aristophani Grammatico rivalem Stephanopolidem puellam adamasse tradit Plutarchus: quin & draconem adamasse puellam Ætholidem apud eundem authorem legimus: eundem etiam

iam suum servasse nutritium, & ad agnitam vocem accurrisse à multis creditum est. Et apud Plinium legimus, aspidem ad mensam cujusdam quotidie venire solitam, cum sensisset ab uno catulorum suorum hospitis filium interemptum, inviolati hospitii poenam necem intulisse catulo, nec postea præ pudore in tectum id reversam. Recenset idem pantheram obeductos à foveo catulos retulisse homini gratias, & extra solitudines eductum in viam publicam restituisse. Jam verò & Cyrum à cane, & Romanæ urbis conditores à lupa nutritos, cum essent expositi, celebratum est. Transeo delphinorum miracula, & leonum agnita beneficia, relatasque gratias. Taceo ursam Dauniam, ac bovem Tarentinum à Pythagora mansuefactos, horumque similia permulta: sed quod omnium prodigiorum vincit admirationem, Ammonius Alexandrinus, summus suo tempore Philosophus, & D. Origenis & Porphyrii præceptor, asinum sapientiæ auditorem illis condiscipulum habuisse legitur: quin etiam ex sacra Bibliorum historia scimus asinum aliquando prophetico spiritu donatum. nam cum Balaam vir sciens & Propheta exiret, ut malediceret populo Israël, Angelum Domini non vidit, vidit autem asinus, & humana voce ad sessorem Balaam locutus est. Sic inquam sæpissimè videt simplex & rudis idiota, quæ videre non potest depravatus humanis scientiis scholasticus Doctor. Nonne Samson in maxilla asini, in mandibula pulli asinarum percussit & delevit viros Philistæorum? sitiensque rogavit Dominum, qui aperuit molarem dentem in maxilla asini, & egressæ sunt aquæ vivæ, quibus haustis refocillati sunt spiritus & vires ejus? Nonne Christus in bucca asinorum suorum simplicium & rudium idiotarum Apostolorum & discipulorum suorum vicit & percussit omnes Philosophos gentium & legisperitos Judæorum, omnemque humanam sapientiam prostravit atque confecit, propinans nobis ex illorum suorum asinorum maxilla aquas vitæ & sapientiæ æternæ? Jam verò in Ecclesiasticis historiis & sanctorum gestis varia & multa legimus illorum precibus in diversa animalia collata divino munere beneficia: verum nullum unquam animal à mortuis suscitatum legimus, præter asinum illum, quem B. Germanus Britonum Episcopus in vitam revocavit, quo insigni miraculo ostensum videtur, asinum ipsum etiam post hanc vitam participare immortalitatis. Ex iis igitur, quæ jam dicta sunt, sole clarius liquet, nullum animal tam esse divi-

nitatis capax, quàm asinum, in quem nisi versi fueritis. divina mysteria portare non poteritis. Proprium id olim apud Romanos Christianorum nomen erat, ut vocarentur asinarii, ipsamque Christi imaginem asininis auribus pingere solebant: testis horum est Tertullianus: quocirca jam non indignantur, nec sibi opprobrio dari putent nostri Pontifices & Abbates, si apud istos scientiarum giganteos elephantes asini sint atque vocentur, nec miretur Christianum vulgus, si apud istos Ecclesiarum præfectos, & factorum nostrorum mystas, quo quisque doctior est, tantò inter reliquos fiat paucioris: non enim faciunt ad asinorum aures lusciniarum cantus & moduli, atque nec asinorum insuavem & minimè musicum rugitum ad lyram consonare in Proverbio est, atque tamen ex asinorum olfibus exempta medulla omnium optimæ fiunt tibiæ, quæ spiritu inflatæ, sicut omnium avium eloquentissimam canoritatem, aut cujusque lyræ aut cytharæ elegantissimos sonus longissimè superant atque vincunt, ita religiosi isti idiotæ suò asinino clangore omnes loquacissimos Sophistas superant atque percellunt. Sic legimus nonnullos gentilium Philosophos ad Antonium visendum venisse differendi gratia, & brevi sermone abs eo captos, cum rubore & verecundia abscedisse. Legimus etiam simplicem & idiotam hominem quendam in literis exercitatisimum ac versatissimum hæreticum paucis verbis devicisse, ac reduxisse ad fidem, quem doctissimi Viri & Episcopi, qui ad Nicænum Concilium convenerunt, diuturna & anxia admodum disputatione non poterant superare: interrogatus autem postea ab amicis, quomodo idiotæ cessisset, qui tantis restitisset doctissimis Episcopis, respondit se Episcopis facillè pro verbis verba dedisse: huic autem idiotæ, qui non ex humana sapientia, sed ex spiritu loquebatur, resistere nequivisse.

Operis peroratio.

VOs igitur nunc ô asini, qui jam pro vestris filiis subjugalibus jussione Christi per ejus Apostolos veræ sapientiæ nuncios prælectoresque in sancto ejus Evangelio soluti estis à caligine carnis & sanguinis si divinam hanc & veram, non ligni scientiæ boni & mali, sed ligni vitæ sapientiam assequi cupitis, projectis humanis scientiis, omnique carnis & sanguinis indagine atque discursu, qualescunque illæ sint, sive in sermonum rationibus, sive in causarum perscrutationibus sive in operum & effectuum meditationibus vagentur, jam non in
scho-

scholis philosophorum & gymnasiis Sophistarum, sed egredi in vosmetipsos cognoscetis omnia: concreata est enim vobis omnium rerum notio, quod ut tarentur Academici, ita sacrae literae attestantur, quia creavit Deus omnia valde bona, in optimo videlicet gradu, in quo consistere possent: is igitur sicut creavit arbores plenas fructibus, sic & animas seu rationales arbores creavit plenas formis & cognitionibus, sed per peccatum primi parentis velata sunt omnia, intravitque oblivio mater ignorantiae. Amovete ergo nunc, qui potestis, velamen intellectus vestri, qui ignorantiae tenebris involuti estis, evomite lethaeum poculum, qui vosmetipsos oblivione inebriastis, evigilate ad verum lumen, qui irrationabili somno demersi estis & mox revelata facie transcenderis de claritate in claritatem: nati enim estis a sancto (ut ait Joannes) & nostis omnia & iterum non necesse habetis, ut aliquis vos doceat, quia unctio eius docet vos de omnibus: Ipse enim solus est, qui dat os & sapientiam. David, Esaias, Ezechiel, Hieremias, Daniel, Joannes Baptista, multique ceteri Prophetae & Apostoli literas non didicere, sed ex pastoribus, rusticis & idiotis effecti sunt rerum omnium doctissimi: Salomon in unius noctis somnio omnium superiorum & inferiorum sapientia repletus est, simulque rerum gerendarum prudentia, adeo ut nullus ei par existeret. Et omnes hi homines fuerunt mortales sicuti & vos estis, quin & peccatores. Dicetis forsitan paucissimis admodum haec contigisse. Et pauci quos aequus amavis Juppiter, aut ardens exivit ad aethera virtus. Diis geniti potuerunt. Sed nolite desperare, non est abbreviata manus Domini omnibus invocantibus eum, qui illi fidele praestant obsequium. Antoninus, & barbarus ille servus Christianus, triduanis precibus plenariam dominorum notitiam (quod testatur Augustinus) consecuti sunt. Qui autem non potestis cum Prophetis & Apostolis & sanctis illis viris claro & revelato intellectu ea intueri, procuretis intellectum ab his, qui verò intuitu ea conspexerunt, haec via quaerenda superest (sicut ait Hieronymus ad Rustinum) ut quod Prophetis & Apostolis spiritus suggessit, vobis studio literarum quaerendum sit, earum inquam literarum, quae divinis oraculis traditae, & ab Ecclesiarum unanimi consensu receptae sunt, non quae humanis ingenii elaboratae sunt, quia non haec illustrent intellectum, sed obtemperare faciunt. Igitur ad Moysen, ad Prophetas, ad Salomonem, ad Evangelistas, ad Apostolos recurrendum est, qui omnimoda doctrina, sapientia, moribus, linguis, vaticiniis,

niis. oraculis, prodigiis, & sanctitate coruscantes, de divinis ex ipso, de inferioribus autem supra homines locuti sunt omnia Dei, & naturæ secreta nobis clara luce tradiderunt. Omnia enim Dei & naturæ secreta, omnis morum & legum ratio, omnis præteritorum, præsentium & futurorum notitia, in ipsis sacris Bibliorum eloquiis traduntur. Quid ergo præcípites ruitis vos, qui queritis scientiam ab illis, qui ipsi in inquirendo omnem ætatem suam consumpserunt, & tempus & industriam perdiderunt. nec ullam veritatem invenire potuerunt? Ostultu & impii, qui posthabentes dona Spiritus S. laboratis, ut à perfidis Philosophis, & errorum Magistris discatis ea, quæ à Christo & Spiritu S. suscipere deberetis. An putabitis vos posse ex Socratis ignorantia haurire scientiam? Ex Anaxagoræ tenebris lucem? ex Democriti puteo virtutem? ex Empedoclis insania prudentiam? Ex Diogenis dolio pietatem? Ex Carneadis Archesilai stupore sensum? ex impio Aristotele, & perfido Averroe sapientiam? ex Platoniorum superstitione fidem? erratis admodum valdè, & decipiemini ab his, qui fuerunt decepti. Sed revocate vosmetipsos qui veritatis cupidi estis, discedite ab humanarum traditionum nebulis, ad disciscite verum lumen. vox ecce de cælo, vox de sursum docens, & sole claritùs ostendens, quod vobis iniqui estis, & sapientiam suscipere cunctamini. Audite oraculum Baruch: Deus inquit est, & non existimabitur alius ad illum, hic adinvenit omnem viam disciplinæ, & tradidit eam Jacob puero suo, & Israël dilecto suo, dans legem & præcepta, atque ordinans sacrificia: post hæc in terris visus est, & cum hominibus conversatus est, videlicet factus caro, & aperto ore docens, quæ in lege, & Prophetis ænigmaticè tradiderat. Et ne putetis ad divina duntaxat, & non etiam ad naturalia hæc referri, audite quid de seipso testatur Sapiens: ipse inquit, mihi dedit eorum, quæ sunt, scientiam veram, ut sciam dispositiones orbis terrarum & virtutes elementorum, initium, consummationem, medietatem, & vicissitudines temporum, anni cursus, stellarum dispositiones, naturas animalium, iram bestiarum, vim ventorum, cogitationes hominum, differentias virgultorum, virtutes radicum, & quæcunque sunt abscondita & improvisa didici: omnium enim artifex docuit me sapientiam. Ineficiens enim est divina scientia, cui nihil elabatur, nihil accedit sed comprehendit omnia. Scitote ergo nunc, quia non multo labore istic opus est, sed fide & oratione: non longi temporis studio, sed humilitate spiritus, & munditia cordis: non librorum multorum

rum sumptuosa supellectile, sed expurgato intellectu, & veritati veluti clavis cum cera coaptato: nam librorum turba onerat discipulum, non instruit. & qui multos sequitur auctor, errat cum multis. In uno sacrorum Bibliorum volumine omnia continentur, & traduntur: ea autem lege, ut non nisi ab illustratis percipiantur, ceteris sint parabolæ & ænigmata, multisque signaculis præclusa. Orate igitur ad Dominum Deum in fide, nihil hæsitantes ut veniat agnus de tribu Juda, aalibrum vobis aperiat signatum, qui agnus solus est sanctus & verus, qui solus habet clavem scientiæ, & discretionis, qui aperit, & nemo claudit, qui claudit & potest aperire. Hic est JESUS CHRISTUS, verbum & filius Dei patris, & sapientia Deificans, verus Magister, factus homo sicut sumus nos, ut nos perficeret filios Dei, sicut est ipse, qui est benedictus in omnia sæcula. Sed ne diutius sermocinando ut inaclepsydræ, ut dicitur, declamem, hic orationis nostræ finis esto.

2

EPI.

EPIGRAMMA AD DOMINUM
 AGRIPPAM, DE INCERTITVDINE ET
 VANITATE SCIENTIARUM ET ARTI-
 um, atque excellentia Verbi Dei declamatorem, quin
 potius * artematicem, beni- * Artematicem novum
 gna sub interpretatione acci- vocabulum à Buscono, ex
 piendum * circa iniuriam aut Latino & Græco compesum.
 invidiam aut invektivam lon- nuquam apud ceteros Poetas
 gè absentem, simulque alie- aut Grammaticos repertum:
 nam Buscono, * veritatis quia miserrimi ingenii esse
 alumno. semper uti invenit & ex seipso
 non invenire nova vocaba-
 la.

* Citra injuriam color
 est Rhetoricus, quo negat se facere, quod maxime facit, vocans me
 Ardelionem, insuper periurii & tergiversationis à Verbo Dei infi-
 mulans.

* Veritatis alumno, Si veritatis alumnus esset Busconus, non
 tam insigni multa punitus fuisset in iudicio apud Bruxellas damnatus
 de commisso crimine falsi.

CLARA sub Agrip-
 pa * probantur dogmata
 vafro.

Et sua fulcat aquas scriptio
 stultiferans.

Censor enim rigidus nulli qui
 | arcit honori,
 Papa redagitur, Cæsar &
 omne bonum.

Quos fert * erratus titulus
 bene * tutat eosdem
 Declamans, vario fingere
 cuique licet.

* probantur, pro expo-
 brantur, per figuram qua
 dicitur ignorantia poetica.

* Erratus, proerrata per
 locum ab auctoritate, quia
 sic loquutus est Reverendus
 pater, Frater Magister no-
 ster & Magister heretico-
 rum

Fallere cuique nefas cur scribere quilibet audet

Audax est verbi copia vanitoni.

Probrifer est titulus * scitum qui * vanat amandum.

Eminet insigni certius arte nihil.

Ars haut sit damnans, multus licet artis abusus

Fit nitidæ vivens crimine nemo caret.

Præsignis * bellam denigras quamlibet author

Artem, scis qui sis, amplius es ardellio.

Nam noscis, nescis, rides, fles, omnia carpis.

Sic proprio ecce tuus codice versus habet.

Sis gemini Doctor iuris gravitatis amicus.

At * iuramenti quæso memento tui.

Quisque tuum laudat librum quod verba tonantis.

Celsa Dei præfert quem decus omne decet.

Ille profecto viget cedrinis digna tabellis.

Aeternisque tuæ incessibus historiz.

rum hæc. Demonstratum in libro suo. contra Cabalam.

* Tutat. *Potius & Busconice: nam vulgus Grammaticorum docet tutatur aut innotat.*

* Scitum, pro scientia, novum lepos: & sicut pueri in scholis dicunt comestum pro cibum meum.

* Vanat, novum verbum, & Buscono dignum. Sed admonitum pro illo postea suppositum. Pungit.

* Bellamartem, Venusta & rosea elegantia in carmine tam spinosa.

* Amplius ardellio appositum epithetum, quemadmodum dicitur. Amplissime pater.

* Juramenti. Non intelligitur de iuramento præstato in baptismo, quo renunciatum Satana & artibus eius. Sed de extorto in scholis, quo iuratur in verbis magistræ.

Q

Quas

Quas reprobas artes, au-
lam complecteris ipsam.
Verba Dei laudas more
negata tuo.

Levior ò frater presenti
parcito pennæ,
Recto forsan ego * nu-
mine motus agor.

*Numine, fortassis suo ma-
lo Genio. Quippe etiam mali
demoni nonnunquam à Poetis
peccatur numina.*

REVERENDI PATRIS FRA-
TRIS AURELII ABAQUAPEN-
dente Augustiniani Epigramma in
Busconum Lovan. versifi-
catorem.

EST levis ardelio, currensq; per omnia nescit
Sistere, sed petulans fertur in omne genus
Busconis: ac cunctas misereatur nescius artes,
Et sic Busconio carmine cuncta tonant.
Agrippam miseris decerpit moribus, inde
Vir gravis esse sibi dicitur ardelio.
Quid quoque quod gracili volitat super omnia penna:
Busconus est igitur maximus ardelio.

EJUSDEM AURELII EPI-
gramma in Lovanienses arti-
culatores.

EXpectata diu vestra est consura per orbem
Artibus oppressis spes daret ut reditus.
Agrippe hinc ignem gladiisq; minatur & undas,
Dus etiam invitis destinat ille stygem

Qui

*Qui tandem exiguum potuisti gignere numerum,
 Res versa in risum est, gloria parq̃ docui.
 Sic docet indoctas, qui torquet spicula nugas,
 Ut cadat, ut toto fabula in orbe flet,
 Ite in Pigmæas convertite tela gruesq̃,
 His eritis Casar numina magna Deu.*

HENRICI CORNELII AGRIPPÆ Epigramma ad Cæsarem.

*Quam me suspectum teneas de crimine Casar
 Quod tibi persuasus Monachorum barbara turba,
 Precipis insontem, ut ingulet palinodia librum.
 Sed detractorem ut noscas mendacia & artes
 Siste gradum iustum est, unam ut insontibus aurem
 Exhibeas, quam iam primam concesseris bestii.*

REVE-

REVERENDISSIMO IN CHRISTO
PATRI GENEROSO DOMINO, DOMINO
no Laurentio Campego, tituli S. Mariæ trans
Tyberim presbytero Cardinali, Sanctæ Roma-
næ sedis, per Germaniam nuper à latere Legato,
Domino & Patrono suo semper observan-
dissimo, Henricus Cornelius

Agrippa.

S. D.

Uum me tuæ sublimitati (ob pro-
pensum ejus erga me favorem, tum
ob collata in me beneficia, tum ob
patrocinium adversus illos qui Cæ-
sarem, totamque Cæsaris aulam in me-
am perniciem irritarunt, & propemo-
dum persuaserunt) plurimis maximisque nominibus
obligatum esse cognoscam (Pater reverendissime) veni-
am mihi dabis: si gravioribus quoque nominibus cupiam
me tibi reddere obligatiorem: rursusque te Patrem vit-
tute præstantissimum, & literatura eruditissimum orem
ut in tuendo Agrippa, jam vetere clientulo tuo tui simi-
lis esse velis, eademque animi clementia me suscipere
digneris. Quod enim ad te iterum confugio, author
mihi est ignara pudoris necessitas, qui jussu Cæsaris, tuo-
que hortatu cogor me ab impietatis crimine vindicare,
atque hanc pugnam aggredi, taleque certamen suscipere,
ut capitale impietatis crimen agnoscam, si obticescam:
nimiumque obfuturum sit famæ meæ si negligam, nimis-
que periculosum, si detestem pugnare contra fortiter.
Quod quum sine adversariorum dolore & vulneribus fi-
eri nequeat, periculosum mihi visum est, absque strenua
eruditio-

traditionis, pariter & exquisiti iudicii patrono, in hanc
arenam descendere. En prodit apologia nostra adver-
sus *Lovanienſem* aliquot rabinorum calumnias, ad quas
quanta cum celeritate respondi, nulli meliores testes sunt,
quam vir ille ornatissimus Dominus Lucas Bonsius, tuus
sublimitatis secretarius, qui non immodicam apologiz
nostræ partem vidit legnque. Atque venerabilis Domi-
nus Bernardus Paltrinerius tuus amplitudinis Oeconomo-
mus, in cuius cubiculo dies noctesque importuno studio
peregi omnia: ita quum datus esset mihi libellus adverſa-
riorum, ad diem decimum quintum Decembris, ego
Apostologiam hanc reddiderim ante ultimas Calendas
Februarii, tradidique Mechliniënſis Senatus Præſidi, non
editurus in publicum, nisi accepto prius Senatus illius
decreto, à quo mihi transſumptum calumniarum ar-
ticulorum illorum transmiſſum eſſet: quamvis iudicium,
& ſententiam eius negotii jam pœna antecceſſerit, & in-
cognita cauſa, ex ſola ſuſpicionem damnatus eſſem ab his,
qui poſthabita ſententia authoritate, ſibi iudicandi liberta-
tem ſurpaſſent: quique accuſatores quum eſſent & ini-
mici, non tam iudicandi, quam opprimendi mei cauſam
querabant. Quia igitur nunc ſupra annum & medium
frustra expectavi ſenatus illius decretum, ne honoris mei
prodigus, & ſanx mea crudelis, innocentiz que mea de-
ſertor, tam crudelem hæreſis, impietatis & ſcandali infa-
miam, quam mihi ſceleſtiſſimi illi ſcriptorum meorum
ſalaris, & perſidi famicidæ impeggerunt, ſilentio meo ag-
noſcere videri, cogor illam vel ante iudicium (paucis re-
cognitam & nonnullis adjectis) in publicum edere. Id-
que ſub tui nominis protectione. Quod quidem eo au-
dentiſſimo facio, quo etiam tuo amplitudo me adhortata eſ-
ſet, ut reſponderem, & me de tam horribilibus crimini-
bus purgare, ſed lenitatem mihi iniungens atque mo-
deſtiam. Unde ego mihi non promiſi tam libere loqui,
nec

nectam vehementer respondere: quam perfide illi calumniatores mei commeruerunt. Qui (quod nosti) non istis articulis tantum contra me egerunt, sed innumeris aliis clanculariis insidiis, & capitalibus criminationibus, multisque subornatis sycophantiis, multo aconito conditis, tantum letalis veneni, in aula Cæsaris, apud principes viros, & in templariis concionibus, apud imperitam multitudinem, adversum me effuderunt, ut difficilimum sit mihi ad tam proditorias persequutiones, ubique habere bonum stomachum. Quorum calumniarum quædam ejus generis sunt, ut quemvis etiam excelsum animum possent à tranquillitate dimovere, & ad quas levis esse nec possim, nec admodum debeam. Sic ubi ergo in hac Apologia paulo liberius in malos male loquor, sitque aliquid amaritudinis, meo jure id me facere puto mihi que in illos licere arbitror, edito nomine meo, palam & præcipiente Cæsare, me defendere contra eorum calumnias, detractiones & maledicta, quæ ipsi præter auctoritatem, tacitis nominibus suis, clanculum & post terga, & proditoriè in me sibi licere promiserunt. Certe non ignorabam ab initio declamationis meæ, me invidiam eruditionis præmium recepturum, quodque mihi obviatura essent gymnasiarcharum ferocitas, sophistarum astus, scholasticorum insidie, magistrorum nostrorum furor, pseudomonachorum doli, & omnia mihi pulchre prædivinaveram, sed arbitrabar illos, eruditorum & proborum virorum more, aut diversam partem declamatueros, & adversus mea scripturos, aut disputationem publicam indicturos fuisse. non tot falsæ linguæ apparatus insectatueros, non tot mendacibus calumniis apud Cæsarem capitis expetitueros. Quod si scripsissent aut disputassent, quid tunc valiturus fuisset, non jacto. Certe eruditionem eorum, non vere-

verebar , violentiam autem pertimescere oportuit , non ignarus quanto periculo viverem in ea multitudine , quæis cum mihi æternum bellum esset susceptum , præsertim quum tanta sit tyrannidis eorum impunitas. Sed qui quondam disputationes indicere solebant scholarum magistri , nunc incitæ suæ conscientia confusi , illas exhorrent , violentiaque damnare prætendunt , quod deberent rationibus convincere. Scio à quorum iudicio pendeat Cæsar , quales illi adsint Theologi , scio quam odiosa , quam periculosa sit veritas : sed iusto sub iudice vincet , nec terribitur crimine innocens. At dicere causam apud eos , contra quos scripsissem , grave est. Quod si Cæsar nosset totius negotii circumstantias , & quas passus sum injurias , ac illi paterent , quæ ego scripsi , fortassis propensior esset illius in me animus , nec me inter postremos numeraret , nisi in aulis Regum plerumque plus valeret detractorum improbitas , quam bonorum favor. Sed quum non solum ille reus sit , qui falsum de alio profert , sed etiam is , qui ærem cito criminibus præbet. Non me admodum læssissent illæ calumniæ , nec cuiquam persuassissent male illæ linguæ si non invenissent sibi similes aurículas. Sed confido in innocentia mea , quo fit , ut non confundar , nec aliud cupio , quam æquum & intelligentem iudicem , qualis tu es unus. Propterea nunc iterum atque iterum oro amplitudinem tuam , ut non graveris animum tuum , licet plurimis gravissimisque negotiis occupatissimum , mihi tamisper accommodare , nostraque scripta & responsa expendere velis , donec causam omnem perdiscas. Nec moleste feras , si te (quod forte plerique dicturi sunt) tam odioso argumento præficiam patronum. Non enim molesta nec odiosa tibi fore puto , quæ adversus perfidos falsarios , & impios sycophantas

fidei

fidei & pietatis negotia tueantur. Faxit Deus, ut Ecclesia sua ab omni hæreticorum impietate & sophistarum tenebris expurgata, in pristinum splendorem restituatur, qui te prosperet, & incolumem conservet & omnibus bonis impleat & repleat. Vale felicissime.

NOBI-

NOBILIS VIRI, HENRICI
 CORNELII AGRIPPÆ, ARMATÆ MI-
 litiz Equitis aurati, ac Vtriusque Juris Docto-
 ris, Cæsareæ Majestatis à Consiliis, & Archivis
 Judicarii, Apologia adversus calumnias, pro-
 pter declamationem de Vanitate scientiarum,
 & excellentia verbi Dei, sibi per ali-
 quos Lovanienses Theolo-
 gistas intenta-
 tas.

*Non sit fortissimum faciem iudicare, sed rectum
 iudicium indicare.*

GO Henricus Cornelius Agrippa, supe-
 riore anno edidi declamationem quan-
 dam, quam de incertitudine & Vanitate
 scientiarum, atque excellentia verbi
 Dei inscripsi. Prasagium revera, cum
 quantis monstrorum generibus propter
 illam forem depugnaturus, eoque quum non prodiret eden-
 dula, multos admodum esset offensura. Pra ceteris autem
 Theologos aliquos & Monachos superciliosum hominum ge-
 nus. Hinc primum ex Lovaniensi Academia prodierunt, qui
 me haereseos, impietatis & scandali, congestis aliquot artich-
 lis detulerunt, aliqui Magistri nostri (neque enim credo io-
 tium Theologici ordinis communibus suffragijs hanc rem a-
 ctu esse: quum compertum habeam esse in illorum collegio
 nonnullos viros candidos, & quibus illa declamatio nostra
 non displicere) volitarunt articuli illi clam me, per multo-

2. Vol.

R

vnm

rum manus, & plerique aulici mysta, ad hanc calumniam instructi, illos Casari non semel obtruserunt. Hinc ad privatum Casaris consilium remissi, inde ad Parlamentarium Senatum Mechliniam relegati, per annum ferme in iudicium manibus versabantur, me inscio, & Casare adversum me, non sine causa, licet sine ratione, graviter indignato. Quod tandem ubi rescissem, supplicavi apud utrumque Senatum, impetratis etiam literis a Reverendissimo domino Archiepiscopo Panormitano, supremo privati Casaris consilii præsidente, ut mihi articulorum illorum daretur transsumptum quo illorum admonitione discerem, quid mihi vel explicandum, vel corrigendum, vel emendandum, vel revocandum esset, paratus cognito errore, illum Christiana modestia retractare. Datum itaque est mihi articulorum illorum transsumptum, die 15. Decembr. anni millesimi quingentesimi tricesimi primi, & per eundem Reverendissimum dominum Archiepiscopum Panormitanum, supremum privati consilii præsidentem, edictum, velle Casarem, me horum articulorum publicam palinodiam canere. Verum ego cum in illis spectarem multa meorum non intellecta, multa item depravata, multa perversa, & perperam interpretata, non aequum duxi, eiusmodi abs me inaxioto & indefenso palinodiam postulari, quodque debeam revocando agnoscere impietatis crimen, cuius mihi non essem conscius, de quo non essem convictus, quicquid sit de voluntate Casaris. Respondeo constanter cum Ambrosio, divina Imperatoria Maiestati non esse subiecta. Urgemur praeceptis Regalibus, sed confirmamur scriptura sermonibus. Potuit Caesar credere adumbrata pietatis fucum mendacia deferentibus, atque ego non nescio, quanta Principum pestis sit lingua bonarum rerum, interpret mala. Potuit Caesar obsequi importunè instigantibus, neque ego ignoro, quantum possit improbitas instigatorum fucum pietatis sese vendicantium. Divi
 Arbana-

*Aschanafii deportatio clarè docet, quantum infimulationes
 & calumnias (maximè si ab his, qui fide digni haberi sunt,
 inferantur) contra innocentes, valeant operari. Tunc eti-
 am Imperatore (sed alius eruditissimo, sed æquissimo clemen-
 tissimoque quippè Constantino Magnò) per falsos sacerdo-
 tes, iniquis callide calumniis, ad tantum ira atque furoris
 adversus Aschanasium impulsio, ac sceleris consensum agen-
 te. Scio Casarem hominem, & suis posse agi affectibus,
 qui mihi ob stare non debent, quo minus liceat mihi meam
 tueri innocentiam, præsertim de tam inexplabili hæreseos &
 impietatis crimine, quibus de causis hanc retractationis
 sententiam, quam Caesar mandasse dicitur, censeo non ju-
 dicii, non deliberationis fuisse, sed suspicionis, atque ex in-
 fidiosis adversariorum meorum consiliis, inconsiderata cro-
 dultate profectam, & me inauditum & indefensum illa
 non teneri. Nam quæ inaudita parte geruntur, nunquam,
 pro judicio habebuntur, quod si etiam vel justissimam sen-
 tentiam, quis importunè, vel aliter vitiose tuleris, tamen
 hæc nulla est, & pro sententia non est habenda. Mihi
 ergo licet, semperque licebit, apud Casarem innocentiam
 meam tueri, calumnias repellere, malè consultà contemne-
 re, & quod olim licuit apud Philippum Macedonem, &
 hodie etiam apud Romanos Pontifices, à dormitante ad
 eundem vigilantem, à malè instructo ad eundem melius in-
 structum appellare. Non enim Caesar damnare potest, quem
 lex non prius indicarit, ni forte (ut in actis, ait Apostolus)
 Judicans me secundum legem, contra legem iubeas me per-
 cuti. At lex (ut est in Evangel.) non indicat hominem, pri-
 usquàm interrogaveris ab illo, & cognoveris quid feceris. Et in
 actis Apostolorum capite vigesimo secundo: Hominem in dam-
 natum non licet flagellare. Et in cap. vigesimo quinto ait Festus
 Romanus: Non est consuetudo damnare aliquem, priusquam is*

qui accusatur, praesentes habeat accusatores, locumque defendendi accipiat, ad ablucenda crimina quae ei objiciuntur. Nihil enim temerè (ait Moses) judicandum, neque aestimandum, neque credendum est, nondum audita altera parte, hinc ex Atheniensium legibus in duodecim tabulis à Romanis acceptum fuit, similiter ambos audire: Unde de requirendis reis Martianus Consul scriptum reliquit, ne inaudita causa quenkumque damnemus. Olim ne tyranni quidem judicarunt incognita causa. Laudatur Cæsius Caligula, qui ambas aures delatori claudibat. Laudatur Alexander, qui alteram defensori servabat. Et divus Adrianus Anfidio Severo rescripsit, de suspicionibus non debere aliquem damnari. Non enim debet quis suspectus fieri, sed deprehendi. Et Imperator Constantinus ait: Iudex criminis discutiens, non ante sententiam proferat, quàm ipse confiteatur, aut per innocentes testes convincatur. Et beatus Eleutherius Papa dicit: Nihil contra quemlibet accusatum absque idoneo & legitimo accusatore fiat: Deus ipse, cujus scientia non fallitur, priusquam judicaret protoplastum, loquutus est illi, & confessionem criminis extorsit: Idem judicaturus civitates Sodomorum ait: Descendam, & videbo, utrum clamorè, qui venit ad me, opere compleverint, an num est ita, ut sciam. Quod si mihi concedatur hac respondendi facultas, ostendam me nihil unquam assertive scripsisse, credere, aut tenere, cujus contrarium asserit, credit, sentit, & tenet Ecclesia Catholica. Si scripta mea non pervertantur, aut in perversum sensum, & contra mentem meam interpretentur, quod si ve in scitia, si ve malitia fiat, non debeo ego poenitentiam agere aliena in scitia, aut malitia, quando ostendere poterò meliorem sensum. Nonne Rex Abimelech, quod accepit sibi Saram uxorem Abraha, quia dixerat ille soror mea est, graviter reprehensus est à Deo, & non imputatur scandalum hoc vitio proferentis Abraha, sed praesumentis Abimelech, quia non fuerat scrutatus mentem verborum Abraha. Quo exemplo, Augustinus, ream linguam

non

non facit, nisi reamens sit, & habetur in e. quaritur. xxxij
 quaest. ij. Et hanc Iurisperitorum communis sententia, non
 solum in his, quae sunt de foro animae, sed etiam in his, quae sunt
 de foro saeculi, credendum esse declarat, se, & volun-
 tatem suam, confitenti. Unde Metiano auctore, lex promul-
 gata est. In ambiguis orationibus maxime sententiam spe-
 ctandum ejus esse, qui eas promulget, praesertim in meliorem
 partem, ut res valeas potius, quam percas. Et Ulpianus in
 libro digestorum de iudiciis sic ait: Si quis intentione ambi-
 gua, vel oratione usus sit, id quod ei melius est accipiendum
 est. Et generalis Iurisperitorum sententia est, quod quando
 actus aliquis potest dici vel geri, eo modo, quo discens vel ge-
 rens incidat in delictum vel poenam, & eo modo quo non in-
 cidat, debet semper interpretari, ut non incidat. Et Hilarinus
 ait, intelligentia dictorum de causis est assumenda dicendi,
 quia non sermo est res, sed rei est sermo subiectus. Et Occham
 Scholasticus Theologus, in suo Dialogo, multis rationibus fal-
 sum ostendit, quod vulgo dicitur, verba non ex opinionibus
 singulorum, sed ex communis usu accipienda esse, concludens
 quod in verbis ambiguis & multiplicis intelligentia, non sit
 recurrendum ad communem intelligentiam, sed potius ad in-
 tentionem loquentis. Fuit olim beatus ille Dionysius Alexan-
 dria Episcopus, Julius Papa, de Ariana heresi delatus, quia fi-
 lium Dei dixisset creaturam, ille doctum negans, nec dogma
 defendens, sed mentem suam sinceram declarans, & a suspi-
 cione liberans, summa benevolentia & commendatione ab Ec-
 clesiae patribus receptus est, edita insuper (per Athanasium)
 apologia, pro defensione ejus contra detractores, docentem
 non verba, sed mentem & sententiam indicandam & expli-
 candam esse ab ipso quicquid scripserit aut dixerit. Quis
 enim hominem scit, quae sunt hominis, nisi spiritus hominis,
 qui est in ipso? Quod si nunc mihi concessum erit, ostendā nihil
 meum hereticum aut impium, aut scandalosum esse ad-
 versus Ecclesiam Dei, si recte & candide fuerit intellectum, &

non hostiliter perversum, atque id facturum primum bona fide recitabo articulos quos continet libellus adversariorum, mihi à Mechliniensi senatu transmissus, supplicatione mea ad eundem clarissimum Senatum nuper missa, hic etiam preposita. Deinde ad singula respondebo; ne meo silentio, quasi culpa conscientia, abuti possent nostri obrectatores, numerisque in margine adiectis signabo, ad qua adversariorum dicta quaque responsionis mea verba referantur, ostendamusque adiectis ad articulorum marginem brevibus scholijs, quibus calumniarum artibus utantur isti piarum aurium Theologi.

CLA.

CLARISSIMIS VIRIS DOMINO
PRAESIDI ET SENATORIBUS CÆSA-
rei Parlamenti apud Mechli-
niam.

QUoniam Lovanienses aliquod Rabini, ante annum ferme congestos scholastico odio, quosdam ex declamatione mea (de incertitudine & vanitate scientiarum & artium, atque excellentia verbi Dei) articulos produxerunt, quibus me clanculum, & post terga, erroris, impietatis, scandalis, & fortè etiam hæreseos, Cæsareæ Maiestatì, & eiusdem privato consilio, calumniati sunt. Deinde vero, siue veriti, iudicium eius causæ sibi dedecus importaturum, siue satis illis visum sit, quod in exulcerato Cæsaris animo fictum de me crimen insideat, prosecutionem articulo-
rum illorum hæcenus deseruerunt. Ego autem qui neque famæ crudelis, neque honoris mei prodigus, nec innocentiae meae desertor esse, nec injurioso nomine apud Cæsarem & quoscunque claros & probos viros censerì volo nec debeo, quum articulos illos in vestris manibus jam per multos menses desertos, & veluti sepultos jacere eandem intellexissem, claritudini vestrae supplico, & instanter peto, mihi articulo-
rum illorum dari transumptum, vestrumque illis interponi decretum, paratus, si qua errata sunt, emendare, si qua perpe-
ram intellecta, declarare, meamque innocentiam & integritatem ab impietatis crimine, & calumniantium injuria vindicare, quod ut justum & æquum postulo, ita vos illud mihi minime negaturos puto, cæterum mihi in omnibus jugiter percipi-
piendo.

SEQUUNTUR ARTICULI LO-
VANIENSIIUM AUTENTICO TRANSM-
pto, sed absque ullo interposito Se-
natus decreto trans-
missi.

ASSERTIONES
Agrippa.

Ex quodam libro de
Vanitate scientiarum.

Prima assertio in fronte
declamationum post Episto-
lam ad Lectorem: Ego in-
quit, aliis generis persuasus ra-
tionibus, nil perniciosius,
nil pestilentius hominum vi-
tæ, animarumque saluti posse
contingere arbitror, quam
ipsas artes, ipsasque scientias.

Contra hanc assertionem
videtur B. Augustinus in li-
bris de doctrina Christiana,
& in scriptis contra Cresco-
nium Grammaticum Dona-
tistam.

Vbi varie demonstrat artes
liberales cuilibet Theologo
Doctori aut esse necessarias
aut maxime conducibiles.

I. Falso interpretantur pro De-
clamatione Assertiones.

II. Malitiose detruncant titu-
lum obscurantes scopum to-
tius declamationis.

III. Ignari Grammatica, pro
genitivo aliis legunt aliis.

IV. Argumentantur per ver-
bum videtur.

V. Futilis argumentatio, vel sic
vel sic vel nescio.

Sunt

Sunt & ancillæ quas ipsa Dei sapientia, ut vocarent ad artem misit Proverb. 9.

Qui igitur eas damnat, est is, de quo Apostolus dicit 1. Corinth. 2. Animalis homo non percipit ea, quæ sunt Spiritus Dei.

Unde cautum est ut diversis locis constituentur magistri & Doctores, qui studia literarum artiumque liberalium doceant.

His artibus declaratur sacra scriptura & confunduntur hæreses.

Unde Sapiens: Qui eluciant me, vitam æternam habebunt.

Non igitur apparet, quomodo nihil scire sit felicissima vita, cum dicat Apostolus: Qui ignorat ignorabitur. Et dominus inquit: Propterea captivus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam.

§ Alia assertio quæ loquitur de scientiarum inventoribus in eadem declamatione inquit.

Sunt homines aliqui boni, nihil tamen scientiæ ipsæ

VI. *Impertinens & detorta allegoria.*

VII. *Præteritis orthographia, videlicet dampnat eum p. Impertinenter citat Apostolum.*

VIII. *Falsa argumentatio.*

IX. *Falsa assumptio.*

X. *Falsa assumptio.*

XI. *Malitiosa dissimulatio.*

Impudens mendacium.

XII. *Crassa ignorantia nesciunt distinguere bonitatem*

R 5

boni-

bonitatis, nihil veritatis habebunt, nisi quantum ab ipsis inventoribus mutuunt vel acquirunt.

Quasi vellet innuere nullam scientiam habere in severitatem, sed tantum mutuata ab auctore.

Quod est contra Philosophum dicentem, scientiæ sunt de numero bonorum honorabilium.

Ereft contra c. Si quis artem xxxvii. dist.

§ Sequuntur aliæ propositiones piarum aurium offensivæ.

Canones sacerdotes sublati honestis nuptiis, turpiter scortari compellunt.

Volens innuere in effectum Sacerdotes posse contrahere, nisi obstarer iuris dispositio.

Cum tamen à morte Christi non est auditum Sacerdotem duxisse uxorem, nisi quod iam attemptarunt homines plurimum seducti.

In eodem fol. p. 2. habet hanc propositionem.

Sutrexit his temporibus

operativam ab essentiali!

Divinatio per Quasi.

XIII. *Futilis applicatio.*

XIV. *Impertinens & sufficiens allegatio.*

XV.

XVI. *Ambiguum verbum in peiorem partem accipiunt.*

XVII. *Improbitas in potestatem Ecclesie scandalosa.*

XVIII. *Mendacium malitiosum.*

XIX. *Perversa accipiunt.*

bus

bus ex Theologorum Schola inuictus hæreticus Lutherus.

Et sequitur quod ideo vos scire volo, ne putetis non etiam Theologos esse lenones.

Et ibidem in fine concludens, quicumque principes Iudices & Magistratus lupanaria sœvent aut permittunt, dicetur illis à domino illud Psalmographi: Si videbas furem, &c.

Quasi permittentes seu tolerantes minus malum, ad vitandum maius, peccare censeantur contra sententiam Augustini, quæ habetur xxxiii. q. ii. c. si quod verius dicitur. Si facturus est, quod non licet, faciat adulterium, & non homicidium.

Sic ergo permittitur minus malum ut evitetur maius, licet faciens non excusetur.

*Alia propositio sub litera D.
folio 3.*

Mercatores & milites vestram poenitentiam agere non possunt.

XX. *Morosi sumus.*

XXI. *Rejiciamus tropos & hyperboles.*

Divinatio per Quasi.

Turpi obsequio patrocinantur lupanaribus.

XXII. *Dignum parvula operculum.*

XXIII. *Malitiose dissimulantes auctorem, transferunt in me, quod est Augustini.*

Alia

Alia propositio sub lit. F.

Augustinus & Bernardus
contra Christi sensum bel-
la permittunt

Et Christo repugnante
ordo militantium est in Ec-
clesia.

XXIV. Depravant verba mea
& sensum.

XXV. Depravant verba mea
& sententiam.

Alia Propositio sub litera. I.
folio 4.

Habere imagines in tem-
plis , non est absque Ydola-
triæ vitio, sive periculo.

Alia Propositio sub lit. K.

Dialogus est author cu-
culle.

Alia propositio sub lit. R.

Moses, David, Apostoli,
Evangelistæ, Prophetæ, ho-
mines fuerunt , & à veritate
in quibusdam defecerunt,
& mendaces in quibusdam
inventi sunt.

Quasi innuat scripturam
sacram una cum aliis scien-
tiis humanis esse ambigui-
am, incertam , & periculo
plenam, nisi accedat verbum
Dei.

Asserens ulterius quod

XXVI. Malitiose dissimu-
lant, qua de his Catholice
concludimus.

Ydolatria per ypsilon , quia
Græcum est vocabulum,
tam sciunt etiam Græce
Magistri nostri.

XXVII. Superciliose mo-
rositate fabellam & jo-
cum trahunt in calum-
niam.

XXVIII. Depravant ver-
ba & sensum.

XXIX. Divinatio per
Quasi.

XXX. Detrahunt verbo
ver-

verbum Dei nullas humanas
glossas.

Nec Angelicas patitur, sed
scriptam exponit.

§ Contra has assertiones ver-
bum Petri, 2. Pet. 1.

Non enim voluntate hu-
mana allata est aliquando Pro-
phetia, sed Spiritu sancto in-
spirati locuti sunt sancti Dei
homines. Item Prophetia est
interdum comminationis &
non eventus, sicut erat de
Jonas apud Ninivites.

Subintelligebatur enim
hæc conditio: Si Ninivitar
non pœniterent, ut dicit
glossa,...

Quare non oportet dicere
Prophetam mendacem, quia
semper est unus sensus verus
à Deo intellectus subintelli-
gitur semper, nisi Deus aliter
disposuerit.

*Alia propositio sub litera R.
folio. 3.*

Verbū Dei scientiam nul-
la Philosophorum Schola,
nulla Theologorum sorbo-
na, nec quorumcunque
gymnasii Scholasticorum

Dei hæc impugnantes.

XXXI. *Derahunt Apostolo
hæc contradicentes.*

XXXII.

*Malitiose argumentantur &
sycophanta sunt.*

XXXIII. *Hæc contradi-
centes impij & blasphemij
sunt.*

nobis

nobis tradidere , sed solus
Deus atque Christus.

Cui nihil addere licet nihil-
que detrudere.

Nulla patitur externa com-
mentaria, nullas humanas aut
angelicas glossas.

*Alia Propositio sub lit. S.
folio 3.*

Nulla res Christianæ fidei,
& religioni tam repugnat
quam scientia , minusque se
invicem compatiuntur;

Alia sub lit. T. folio 3.

Discedite ab humanarum
traditionum nebulis.

Alia sub lit. V. folio 2.

Cæremonias exteriores de-
spicit Deus, nec vult coli acti-
onibus corporalibus, sensibi-
libus operibus.

Quia , ut inquit, nihil est
apud Deum acceptum præter
fidem, Contra illud Apostoli:
Si fidem habeam : ut montes
transferam, charitatem autem
non habeam, factus sum sicut
æsonans, &c.

Charitas igitur excitat &

XXXIV. *Huius oppositam af-
ferentes plane hæretici sunt.*

XXXV. *Qui huic contradi-
cunt offendunt in Spiritum
Sanctum.*

XXXVI. *Malitiose segregant ,
quæ accipi debent coniunctim
ad idem secundum idem se-
mul & in eodem tempore.*

XXXVII. *Malitiose interpre-
tantur pro dogmatibus phi-
losophorum constitutiones
humanarum legum.*

XXXVIII. *Malitiosa fyc-
phantia verba mea destrun-
cant , & bene ac Catholice
dicta dissimulant.*

XXXIX. *Mutilant verba ,
pervertunt sententiam , &
crimen falsi committunt.*

*Malitiose citant has scrip-
turas , ut videar illis contra-
dixisse apud eos potissime qui
nostra non legerunt.*

promo-

promovet ad corporales actiones & sensibilia opera.

Uterius concludendo Vanitatem scientiarum, videtur asserere, quod scientiæ capiunt finem in hoc seculo cuius contrarium tenet Hieronymus in prologo, dicens: Discamus in terris quorum scientia nobis perseveret in coelo.

Et quanquam dicat Ecclesiasticus: Vanitas vanitatum & omnia vanitas, oportet intelligere sapientem interdum loqui ex sua persona, aliquando eius personam gerere, qui ea quæ in mundo sunt attonitus admiratur, interdum in Persona stultorum, interdum in persona prudentum.

Quamvis igitur Ecclesiasticus ostendat, quæcunque sunt in mundo vanitatem esse, non tamen omnia damnat, verum reprehendit consilia hominum, qui in hoc mundo spem suam posuisse videntur.

Et quia author ipse asserit verum in canem, ac

XL. *Divinatio per videtur.*

Falsa applicatio.

XL. *Cur mihi quoque non epistulatur ista distinctio: Omnia lixi si propheta.*

XLII. *Fractura elegantia Damnat.*

XLIII. *Adversitas plusquam*

quod

quod nullarum virium sit ad
benedicendum, scripsitque
volumen cui titulum fecit de
incertitudine & Vanitate sci-
entiarum, sic etiam eius Indi-
cio liber est famosus & contu-
meliosus ac Piarum aurium
offensivus.

*Caveat ambulare sine fide,
qui à cane impetrus est.*

*Insolens presumptio eius quod
ignorat, videlicet quis in
iure dicatur libellus famo-
sus.*

*Impudens mendacium: quum generalis sermo, teste Hieronymo, ad
nullius contumeliam pertineat.*

HIC FINIS ARTICVLORVM, FVERVNTQVE
subsignati per protogrammateum Parlamentarii Senatus
Lamberti Vanderex.

CHORUS.

TANTVM ergo firmamentum isti continent arti-
culi.

Vt quodcunque documentum illorum cedat ritui.
Præstet dolus supplementum veritatis defectui,

RE.

RESPONSIO CORNELII AGRIP. AD PRÆNARRATOS articulos.

I

Hæcine sunt illæ propositiones, quæ manifestam habituræ sunt hæresim, impietatem, blasphemiam, & scandalum, quas Magistri nostri Lovanienses, quasi hæreticas, impias, scandalosas, & piarum aurium offensivas

damnant? Verum ego adduci vix possum, ut credam istas propositiones, sive ut vocant articulos, totius Theologici Collegii consensu editos, sed suspicor inscis Theologis per Balthazarem poetastrum, cui fingere & mentiri in profectum, aut per alium quempiam scholasticum Parisiensem confectos, qui sese exercere voluerit in hac harena sub Theologorum Lovaniensium nomine. Non enim tantum oculi Theologos illis fuisse crediderim, ut dignarentur nostras nugule legere, quin ipsa etiam ordinis confusio, & frustrata detruncatio, & nulla applicatio, cum verborum & sententiarum depravatione ipsa etiam occultatio nominis istius articulatorie, & illiusque subscriptio, satis docent, hos articulos proborum Theologorum manibus non fuisse exceptos, quos nec ego tanta Grammaticæ inscitia teneri arbitror, ut declamationem interpretarentur assertionem, quare tam imperito articulatori, qui hæc in me accusationem instituit, antequam intelligere posset caput negotii, pro responsione proponendus esset aliquis vocabularius: ex quo discat primum, quid significet declamatio. Est namque declamationis proprium, in ficto thama, exercendorum studiorum gratia, citra veritatis statuendæ regulam, abrogata fide laborare. Qui enim declamationem scribere se profitemur, hoc ipso sibi fidem abregit, nec quicquam asserit, non etiam ea, quæ vera & notoria sunt, & quibus alias extra declamationem credere, & assentiri teneretur, & de quibus ambigere nefas est. Unde non potui in istos fore Theologos, ut omnium illorum, quæ declamando diximus, aut scripsimus, rationes ad Theologum cum rigore exigere velint, nisi forte subscripserint his articulis

lis, aliqui male auspicati ingenii veluti Theologi, qui iniquitate temporum suorum, ab imperitis præceptoribus delusi, & missis optimarum literarum studiis, per omnem ætatem in sordidis sophismatibus educati, infensi sunt his studiis, quæ ipsi olim juvenes non attigerunt, tam pertinaces veterum illorum sordium amatores, quos perinde ac si Lydia gleba essent, aut formicarum in India auriferum opus, tam obstinata religione colunt, ut offendat illos, etiam optimarum rerum novitas, ac præter propositiones & corollaria, aliud non admittant, hi forte decrepitis rationibus cacutientes, declamationis titulum, interpretati sunt pro concione Ecclesiastica, sicut olim fecit adversus Erasmus, Lovaniensis Academicus, Procancellarius, Joannes Atheniensis, sed ille tandem docuit, quod qui esset declamatio, quæ ejus qualitates, quæ conditiones, quæ licentia, quæ libertas, errorem suum falsus respicit, quod factum, non puto Lovanienses Theologos ignorare, præsertim quo major est Theologorum autoritas, hoc magis etiam oportebit illorum censuras esse candidas, justas, atque veras. Nam qui ad aliena scripta discutienda, non æquo judicio, non veritatis amore, non candido animo accedunt, velintque calumniandi ansam capere, non dubium, quin etiam Christo & Apostolis calumniam struere possint, neque vero magni artificii est, in alieno opere, quantumvis circumspecto, quantumvis pio & vero, reperire quod aliqua calumnia specie reprehendi possit. Utrumque igitur indignissimum est, si debeam ego pœnam dare alienæ sive malitiæ, sive inscitæ, quodque ego ab his, qui sine Grammatica Theologi sunt, impietatis reus postuler, propterea quod ipsi non didicerunt quid Latine significet declamatio, neque vero æquum est, ut ego omnia illa, quæ in declamatione, sub quocunque genere argumenti, apparenti, verisimili, jocosæ, aut violenter etiam corruptæ, vel trassumpto dicta, vel quæ sita, vel disputata sunt, sic judicet, ut hæc mihi meo periculo defendenda sint, aut mea ignominia retractanda, ad Theologorum seria decreta. Certe liber declamationis nostræ magno eruditorum applausu exceptus, quorum plurimi etiam doctissimi & literatissimi Theologi, mihi & sermone coram, & absentes per literas gratulati sunt, nec unus quidem illorum me, aut impietatis, aut hæreseos, aut scandali notavit, nisi forte immodicæ cujusdam & imperterritæ dicendi libertatis. Quod si vitium est, mihi cum multis commune est, idque magnis & sanctis viris, nec sine illorum exemplo id feci, nec fateri verebor hoc naturæ meæ

meo vincta, quod adulari nescius, locutus sum alicubi liberius, quam si me expediebat delicatis Mydæ auriculis. Multos ~~adulatores~~ ^{adulatores} edidi, verum dicens plerisq; curiosa nimis, inquisitione ~~factus~~ ^{factus} sum onerosus, & sunt sorte adhuc aliæ causæ, quas me ~~impediunt~~ ^{impediunt} invidiæ, quas adhuc aut ignoro aut ignorem, aliud tempus explicandas reservans. si dicere cogar, ~~plurimum~~ ^{plurimum} hanc segniter, ne nova veritas, novum mihi odium pariat, tamen in ea semper opinione sum, quod impiâ ~~mentis~~ ^{mentis}, in scriptis meis nullus inveniet: etto, sint multa, quæ moderatus, quæ circumspectius, quæ eruditius tractari potuissent, sic etiam à me alicubi non nihil erratum, scio enim me ~~nonnullum~~ ^{nonnullum} esse & labi posse, semper tamen syncerus animus est, & me Catholicum esse profiteor, nec usque adeo declamatorie licentiæ me indulgisse puto, quod ab orthodoxa fide desicerem, aut meo lapsu scandalum dederim Ecclesiæ, neque gravabor, si ~~quis~~ ^{quis} erravi, magistrorum nostrorum subire censuram, & ~~ex~~ ^{ex} ~~eorum~~ ^{eorum} monitis, errorem meum corrigere, modo memini ipsi, se quoque homines esse, & labi posse iudicando, ~~quomodo~~ ^{quomodo} ego illis videoi lapsus in scribendo. Si quæ igitur est, ut ipsi me nunc vicissim audiant, permittantque me eorum expendere sententiam.

II.

Declamationem nihil afferere jam diximus, & latius de hoc in quaestione nostra differuimus, unde licet falsæ & calumnie affectu non titulus istis articulis præponatur, & e-
go meo declamationis vocabulo ab his tuendis absolvere possim, licet tamen Theologico nomini hanc reverentiam habere, scriptum supercilio morem gerere, nec recusabo hac in parte ~~hæc~~ ^{hæc} respondere, & cum ipsa declamatione mea periclitari, ~~quæ~~ ^{quæ} quocunque modo, calumniosorum articulo ~~proferam~~ ^{proferam}, sed prius mihi hoc unum cum illis exposcere oportet, quod declamationis meæ titulum detruncarunt, inquit: ex quodam libro de Vanitate Scientiarum, omittentes ~~etiam~~ ^{etiam} partem, atque excellentia verbi Dei, ubi indicatur scopus, & finis & intentio, totius declamationis, admonemurque Lectores, scientias omnes incertas & vanas esse, & ~~conferantur~~ ^{conferantur} ad verbum Dei, licet secundum se considerentur, ~~non~~ ^{non} finis & utiles, sic homines iusti, ad Dei iustitiam collati, ~~non~~ ^{non} habere iustitiam, sic Angeli purissimi, immundi ~~non~~ ^{non} in conspectu Domini, cuiusmodi hyperbolas multas ~~supponit~~ ^{supponit} obvias habemus in authoribus, quæ simpliciter ~~proferuntur~~ ^{proferuntur}, non videntur probandæ, tamen condonan-

tur illis collatione aliorum, sicut condonatur Hieronymo, quod matrimonium dixerit malum, ad collationem virginis-
tatis, quam gratiam si nunc etiam mihi cum sacris Doctores
bus largiantur, nihil erit in hoc titulo, quod criminari queat,
si namque B. Thomas Aquinas in quodlibetis disputat, in Sa-
cramento Eucharistiæ, corpus Christi potius representandum
fuisse carnib. pecudum, quam pane & vino eo, quod ille per-
fectius representent id quod significant, sunt ejus genera-
lia in eodem libro, quæ blasphemias & scandalosa reprehendi
possent, nisi sanctus Doctor librum illum quodlibetarum (hoc
est latino vocabulo placitorum) titulo præmunivisset, & ho-
die adhuc servantur in plerisq; Academiis quodlibetarum se-
riæ, quibus cuique in scholis disputare licet quodlibet, præter
omnem scandali aut impietatis imputationem, ubi etiam stul-
tissimæ & absurdissimæ quæstiones, sæpe tractantur à gravis-
simis Theologis, nam licet ibi quod cuique libet loquatur, cre-
dere non est necesse, in omnibus igitur quæ scribuntur & di-
cuntur, quorum spectet mens scribentis dicentisve confide-
randum est, quæ si feratur ad nullum perversitatis scopum,
meretur simplex & recta authoris intentio posciturque publica
utilitas, ut si qua sint errata, etiam vel pauca perniciose admi-
xta; condonentur authoris eruditioni, aliisve meritis, neq; pro-
tinus trahantur ad calumniam, sed ad rectum sensum melio-
ribus interpretationibus accommodentur, aut cautionis no-
tula signentur. Leguntur pro orthodoxis Lactantius & Ter-
tullianus, & plerique alii, quos tamen à rectitudine fidei Ca-
tholicæ alicubi aberrasse constat, leguntur cum reverentia in
Hieronymo, quæ damnata sunt in Tertulliano, legitur & ve-
neratur Magister sententiarum, non paucis locis prolapsus,
neq; tamen protinus damnatur impietatis & scandali. Divus
Augustinus & Innocentius Pontifex, atque Zozimus, judica-
runt infantes non posse salvari, nisi post Baptismum accepis-
sent Eucharistiam, docet Thomas ingressum religionis æqua-
ri baptismo: idem cum suis, docet neminem obligari ad sub-
veniendum proximo, nisi in extrema necessitate, ita tamen ut
liceat reposcere, cum ille ad pinguiorem fortunam proventus
fuerit: idem contra Scotistas, & ferme omnes Theologos, te-
net quod humanitati Christi per se sumptæ debeatur adora-
tio latriæ, & in 3. sententiarum dicit, quod cruci Christi in qua
pependit, etiam ut rei inanimatæ, debeatur adoratio: dicit e-
nim alibi, quod imagini Christi, in quantum est imago, debe-
tur eadem reverentia, quæ debetur ipsi Christo, quæ est ado-
ratio

ratio latræ, eo quod dicat Aristoteles libro de memoria & reminiscencia, motum animæ in imaginem in quantum imago, esse unum, & eundem cum illo, qui est in rem. Adeo profecit Doctor ille sanctus, ad iutorio male intellecti Aristotelis, cum ille ibi loquatur de motu recordativo, & conceptu definitivo, non de motu voluntatis, sive identificativo: non dissimile huic est Scoti commentum, imagines videlicet eadem adoratione adorandas, qua illi quos repræsentant. Tradit idem Scotus, non probari ex scripturis illum fidei articulum: Descendit ad inferos: tradit Ocham ex scripturis non probari, quod ad operandum bona, opus sit divina gratia, atque isti Doctores tam periculose opinantes, interjuncti habentur Catholici. Jam vero etiam nostro seculo dogmatizarunt Colonienſes Theologi, Aristotelem sic esse præcurſorem Christi in naturalibus, quemadmodum Joannes Baptista in gratuitis: Jacobus Hochſtratus in ſuo de invocatione Sanctorum libello, hæreticum pronunciavit ad ſcripturam confugere: & alius quidam Theologus palam concionari non erubuit, conſuetudinem potius ſequendam eſſe quam ſcripturam divinam, adhuc prænominatus Hochſtratus hæreticorum (ut vocant) Magiſter, in opere ſuo contra Lutheranos, inquit in hæc verba: Scimus enim conſecratione ſuper debita materia facta Chriſtum eſſe in Sacramento, non autem quod ſub hac vel illa determinata hoſtia Chriſtus contineatur, quia ut ſubdit, hæreticum eſt fidem inſallibilem & inſuſam ad talia particularia per certitudinem extendere, eademque ratione concludit, credendam eſſe remiſſionem peccatorum in generali, neminem autem in particulari ſibi eſſe peccata dimiſſa, an non eſt hoc vere Magiſtrum hæreticorum eſſe, veſtra hæc ſunt, & adhuc alios depoſcitis igni. Quoties erraſſe conſtat Scholaſticos Theologos, iſtis ſuis præcocibus articulationibus, & doctrinalibus damnationibus. Quot articulos velut impios damnavit olim Schola Pariſienſis, quos hodie pro veris & Catholicis defendit: eadem olim damnavit Occhanum pro hæretico, & excommunicatum proſcripſit Academia, at ille hodie receptus inter doctiores & acutiores orthodoxos: damnarunt poſterioribus annis Joannem Picum Mirandulæ Comitæ, cujus conſuſiones hodie ab omnibus venerantur Catholicæ, eadem his recentibus annis determinavit. Papam non poſſe diſpenſare, ut frater ducat uxorem fratris mortui ſine liberis, atque propterea matrimonium inter Angliæ regem & Cæſaris amitam, veluti contra jus naturale & divinum, indi-

spensabile, pro incestuoso, abominabili, & sacrilego adulterio damnarunt, magna Sorbonæ infamia. Cum non multis annis ante pro Augustino Furnario Civi ac Patricio Genuensi determinassent oppositum. Censuit in sua pro eodem divortio de terminatione Schola Patavina, illa quæ sunt juris divini, non subesse Romani Pontificis potestati, nec hunc in illis genere vicem Dei, sed solum super ea, quæ sunt commissa jurisdictioni nominum.

Atque tamen hic unus est articulorum, pro qua Lutherus damnatus est hæreticus. Dicite mihi ô Lovanienses & Colonienſes Magistri nostri, quem honorem reportastis contra Capnionem, nonne appenſi in ſtatera juſtitiz, inventi eſtis minus habentes, quam victoriam habuiſtis contra generoſum Comitem Hermannum Nuenarium, nonne calumnias veſtras publice revocare, & mendacia veſtra ſateri coacti eſtis, ipſi & factò & jure notorie infames, ac omni veritatis fide deſtituti quid lucrati eſtis adverſus Eraſmum Roterodamum, Fabrum Stapulenſem, & Petram Ravennatem, certe numerati ſunt dies veſtri, & Dominus complevit illos, victoriæ veſtræ ceſſaverunt & ſcholæ veſtræ conticuerunt, & ſplendor ſophiſmatum obſolevit; declinaſtis ad interitum plane perituri, quia jam nimium toleravit mundus, inſanabilem inſcitiâ veſtram, jam nimium cognovit fucos & technas veſtras, ideo obſoleverunt in vobis dignitatis inſignia, & contumelioſum factum eſt nomen veſtrû, quod gloriabimini nuncupari **MAGISTRI NOSTRI**, nihil fidei vobis reliquum eſt, qui quoties deprehenſi eſtis probis viris palam falſam objicere, toties benedicta calumniari, toties non intellecta damnare, toties impegiffe in manifeſtam veritatem, & tanta nominis, famæ, honoris jactura, nondum facti eſtis ſapientiores, propterea diviſum eſt à vobis regnum veſtrum, & datum eſt laicis, & mulieribus, & idiotis, qui præcedunt vos in intelligentia ſcripturarum, abſcondit enim illam Deus à Sapientibus & Prudentibus veſtris, & revelavit illam parvulis ſuis. Nonne generoſus Dominus Gulielmus ab Iſenberg, licet homo laicus, & nullis ſcholaſticis diſciplinis imbutus, occluſit ora Theologorum Colonienſium, & ad deprecandum ulteriorem diſputationem adegit? Sed & quis crediſſet, Theologos in rebus fidei & conſcientiæ, non ſolum amore, odio, invidia perverſi, ſed nonnunquã etiam fleſti conviviiſ, & muneribus abduci à verò, niſi ipſi illius ſcleris fidem feciſſent in Anglicani matrimonii damnatione, ſed modo revertamur. Non tam rigide judicandum docet Ec-

est Ecclesia, quæ quondam sub Gelasio Papa dijudicans scriptis multorum inter ceteros de Eusebio Cæsariensi sic ait: Chronologia Eusebii Cæsariensis, & ejusdem Ecclesiasticæ historiæ libri, quæ in primo narrationis suæ libro tenuerit & post in alio, & excusatione Origenis schismati, unum scilicet scriptum hunc conscripserit, propter horum tamen singularem notitiam, quæ ad instructionem pertinet, usquequaq; non ducimus rejiciendos, ita namq; recitat Grat. in c. sancta Romana, ad hunc modum, si & hodie agerent Theologi, & non ex tracatis & frustulatis articulis, aut ex leviter erratis, eruditissimis, & strenuis calumnias, minus haberent tragœdiæ, nec metuerent cogrentur schismaticos & hæreticos, eos quos persecuti sunt adhuc Catholicos & Orthodoxos, quos cum neque schismatici neq; hæretici essent, ob eruditionis invidiam, rixis & contentione, expulerunt ab Ecclesia, in castra schismaticorum & hæreticorum. Sic Tertullianum refert Hieronymus clericorum, qui in Ecclesia, sic Chrysostomus, sic Athanasius, & alii, olim propulsi sunt, sic Arrius vir doctissimus, & Sergius Monachus in Ecclesiæ perniciæ excitati sunt, & hæc, quæ hodie Lutheranismi malum, ex modica scintilla in præteritum incendium excrevit, quod ab initio facile sedari potuisset, si Lutherus tractatus fuisset aliquanto civilius, quam ut in eo repugnaret Romanæ Ecclesiæ, sed quorundam monachorum indulgentiariorum intolerabili improbitate, & quorundam Prælatorum tyrannidi sese opposeret, qui illam tandem adversus hanc exagitarunt, melius quieturum, si per illos licuisset, sed revertar ad meum institutum.

III

Dico igitur, quam iste articulorum exceptor primam assertionem vocat, nequaquam esse assertionem, sed disputandum, inquirendorum & persuadendorum thema, totiusq; declarationis argumentum, expectans diversum, ab alio vel alio tempore declamari. Quod autem non sit assertio, ipsa quæ sequuntur verba palam faciunt, ubi ago: Ea autem modestia hanc sententiam meam à vobis accipi volo, ut me nec alios velle reprehendere, qui diversum sentiunt, nec mihi aliquid arrogare putetis: in quib. verbis palam significo, me nequaquam opinionem & singula, quæ in ea declamatione dicuntur, vel assertione asserere, & adversus quæ nulli liceat repugnare, sed per modum opinionis, cum patientia oppositi, citra verum palam probabiliter velle declamare. Non enim o-

nihil insolenter arrogat, adversus diversum sentientes, præteritus asserit, aut pertinaciter defendit. Recentiores Theologi sexcentis locis diffident à dogmatibus veterum, & inter se ipsos etiam contrariis opinionibus depugnant, neque tamen sic sua asserunt, quod adversariorum placita, veluti blasphemias & hæretica damnent, præsertim in illis conflictationum suarum thematibus, de quibus nihil in utramvis partem determinavit Ecclesia.

IV.

CUM igitur istud sit thema declamationis meæ, quod ego multis admodum rationibus, exemplis, & autoritatibus persuadere aggressus sum, si qui sunt, qui illud improbare volunt, ipsorum erit meas argumentationes primum destruere, non meum erit de novo causam dicere, nam dare instantiam non est solvere, sed objecta oportet diluere. Cuperem enim audire solutionem argumentorum illorum, quæ ibidem adfero, atque hic articulatores isti magis muti sunt quam pisces. Numerant thema hoc inter damnabiles assertiones, nempe detrahit lucro facultatis, quod timent ne omnino crescat, si persuasa fuerit hæc propositio, rationes autem illius relinquunt omnino intactas. At demus jam assertionem esse, & liceat mihi cum Sophistis sophisticari, tunc dico, esse propositionem indefinitam, ad cuius veritatem sufficit unam ejus singularem esse veram, neque enim negare poterunt. esse pleraque artes & Scientias animarum saluti nocivas, quod si deserta Logica sua, dicant mihi receptam apud jurisperitos, indefinitam æquipollere universali, verum fatebor, nisi non sit eadem ratio & conditio omnium singularium sub illo universali comprehensorum, quia tunc indefinita non æquipollet universali, sicut hoc declarat glossa magna in c. ut circa de electio lib. 6. & Dinus sub rubrica, de reg. jur. lib. 6.

V.

SED cum turpe sit Theologis sine scriptura loqui, quas scripturarum machinas expugnando huic themati, (quam falso assertionem vocant) admoveant, nunc discutiamus, ut ita tandem manifesta fiant, illorum doctrina atque voluntas. ajunt Augustinum demonstrare artes liberales cuilibet Theologo Doctori, aut esse necessarias, aut maxime conducibiles. Memini ego Augustinū in principio operis sui adversus Cresconum Donatistam, longo sermone excusare Grammaticam eloquentiam, &

nam, & Theologiam sibi à Cresconio objectam, ostendendo
 multisque exemplis, si quis illi rectè utatur, non officere
 Theologiae doctrinam, conducere autem plurimum ad instru-
 ctionem, & rationum suarum argumenta cum eleganter
 & cum rectè & ordinate proponat. Idem etiam in do-
 ctina Christiana dispuest, non autem veluti fidei articulum
 statit, sed non licet dissentire. Nam in libro secundo de
 doctrina Christiana expresse dicit: Absque jactura non per-
 spici gentiliæ dogmata, nisi sanguine Christi tingantur quin
 & experiendi ejusmodi disciplinarum facultatem, vix his lar-
 giuntur, qui scientia sacrarum literarum sunt formati, & jam ex-
 temporibus positi, & in opere contra Academicos, palam fa-
 rentes, veritas Philosophiæ disciplinas, non esse Philoso-
 phiæ mundi, quam merito nostra sacra detestantur,
 sed aliter intelligibilis, qua excitatæ animæ, in semetipso
 redire & respicere patriam etiam sine disputatione possent.
 Quomodo enim Theologiam docuit Christus? quomodo
 doctores Apostoli? quomodo instituebantur Theologi tem-
 poris illius, S. Anthonius, S. Panutius, & plures Sancti a-
 ntiore? Theologi fuerunt item Theologiæ fuerunt, S. A-
 gnus, S. Hieronymus, S. Amatus, & pleræque aliæ Sanctæ Virgines
 & Sancti. Non enim illas artes liberales, & gentilem Philoso-
 phiæ doctrinam, nec erat tunc illa Philosophica & con-
 tentiosa Scholæ traditio, quæ hodie in Scholis recepta est,
 tantum adhiberi, quod artes liberales necessariæ sint ad
 Theologiam, ut qui illis se crediderit, verus Theologus esse
 non possit, qui qui cupit evadere, oportet instructum ef-
 fectum, non ad contentionem, parere Scripturis, non
 fidem, sed scire, ignorare Aristotelem, & scire Christum.
 Jam vero quo articulator iste adversum me argumentatur
 disputans, inquit, aut necessarias, aut conducibiles, non
 potest negare, nisi ad alteram ejus partem, ut quælibet
 sit mihi velim eligere. Concedam itaque duntaxat esse
 conducibiles, sed necessarias constanter negabo, conducibi-
 les enim, non aliter, atque venenum in theriaca, quod ta-
 men inest perniciosissimum, neque aliter de illis sentit Hie-
 ronymus, proponens illud, Quomodo captiva ducenda est in
 christum? ne ego in capite de Scholastica Theologia, quæ
 est Philosophicis & Philosophicis rationibus composita,
 statim ad iudicio, & intellectu plenam, & revincendis
 heterodoxis parum utilem, præsertim tibi decretis Philoso-
 phicis & Mathematicis sic innituntur, ut sint aliqua inge-
 niosa

niosa disputatione constringendi, & tanquam Goliath proprio gladio jugulandi, cæterum nihil pertineant ad negotium fidei Catholicæ, neque quod adversus illos dicitur, decet odio- se pertrahere ad hæresim.

VI.

Quas autem huc adducit ex Proverbiis ancillas, his ego expono ex Genesi, ejice ancillam & filium ejus foras. sed jam receptum est apud Theologos, argumenta & rationes ex allegoriis deducta, non probare, vel improbare aliquid necessario, & ego de illis dicam paulò inferius.

VII.

Proinde ex his tam bellè productis, insert iste articulator. Qui ergò eas damnat (puta artes liberales) is est, de quo Apostolus dicit: Animalis homo non percipit ea, quæ sunt Spiritus Dei, cui ego respondeo verbo Christi: Vade retro Satanas, non intelligis ea, quæ sunt Dei. An soli Magistri nostri, & Scholastici Sophistæ, homines sunt, & spirituales, cæteri omnes, stipites sunt aut fungi, aut asini quicunque non sapiunt, quod ipsi sapiunt. Paulus vocat animales homines, qui ducuntur humanis affectibus, unde Jacobus appellat animale sapientiam, quæ timet humanarum rationum & Syllogismo- rum fiducia, carens Spiritu Dei, quales sunt qui pro suo affectu citant & torquent, & interpretantur, & applicant Scripturas, ex humanis ratiunculis, & Philosophia gentium, quærentes quæ suæ sunt, non quæ sunt Dei, non omnes ergo Magistri nostri, non omnes caputiati, & cucullati, spirituales sunt, si vitio- rum quorumlibet genere sedati, superba hypocrisis, insatiabili avaritia, impudenti calumnia, odio, ira, invidia, & tecta cucul- la luxuria, prostergata imitatione Christi, affectiones sequun- tur animales, quâtaunque licet contentiosa loquacitate præ- diti sint, & humanarum scientiarum opinionibus inflati, sed qui ad sacras Scripturas, etiam vitæ, morum, ac fidei rationes accommodant. Nonne Ægyptii eruditissimi & scientissimi e- rant in omni genere disciplinarum, & tamen in Deuterono- mio dicit Moyses, non intellecta ab illis miracula, quæ in Æ- gypto facta sunt, & mari rubro, quia Dominus non dedit eis cor intelligens opera sua: siccaro quia non suscipit verbum Dei, etiam non intelligit opera Dei, quæ solus credit & admi- rat, qui sentit Spiritum Dei, in se operantem. Ubi ergò didi- cit iste articulator, artes liberales? & si quæ reliquæ sunt hu- manæ artes & scientiæ, esse Spiritus Dei, quum aut omnes, aut plurimæ illarum sint effectus peccati, nisi enim peccasset A-
dam

dam, aut profectum esse frustra futurum fuissent illarum artes atque
 scientiarum, quæ ex carne atque sanguine sunt humano studio,
 & ceterarum intelligentiæ conquiritur, non à Spiritu Dei influxu,
 quædam sunt non raro aliquid rectè & verè de divinis dis-
 sequebantur nullam tamen propterea merentur laudem divi-
 nitatis. Hæc confessio Nathanael, similis erat confessio-
 ni Petri; cum diceret Nathanael ad Christum: Rabbi tu es
 Filius Dei, tu es Rex Israël, & Petrus dixisset: Tu es Christus
 Filius Dei vivi, tamen solo Petro dicitur à Christo: Beatus es,
 quia caro & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in
 oculis est. Nathanael autem redargutus est, sicut hæc diluci-
 de declarat Chrysostomus, Homilia quinquagesima quinta
 super Mattheum. Animalis igitur homo est, omnis qui ex carne
 & sanguine, & voluntate viri, natus licet in animam viven-
 tem, non dicitur esse in genere: atus ex Deo, Dei filius factus est,
 nec accepit in se Spiritum Dei. Hæc autem quæ
 ad scientiam pertinent, ut intelligantur etiam ab eis, qui in
 Theologia non sunt admodum exercitati paucis
 verbis explicamus, dicentes, duplex esse scientiarum genus,
 primum quod est principis naturali intelligentiæ notis eruitur,
 ut sunt Arithmetica & Geometria, sive quod ex præcedentis
 scientiæ principibus dimanat, ut Musica & optica ex Arithme-
 tica & Geometria, & ille à Peripateticis propriè dicuntur sci-
 entiarum, ad quorum præceptionem opinabilia phantasmata opi-
 talantur, quæ sensibus incipiunt, atque ea semper fuit omni-
 um ætatum animarum Scholasticorum sententia, ut humano
 intellectui non capiuntur, quæ prius in hominis sensu non fue-
 rint. Quia si intellectus non capit, de his neque ratio, ne-
 que philosophus quicquam discernere, aut judicare potest,
 quæ autem sensui omnino effugiunt, de his nulla potest esse
 præceptibilis scientia, quæ autem sensu percipiuntur, infra sci-
 entiarum sunt, & quæ nec sensum apprehensum, nec rationis dis-
 cursu, nec Logici artificii argumentis acquiruntur, sed nobi-
 liori quadam notitia, à mentis lumine supernæ illabuntur hæc
 longe certiora & solidiora supra propriè dictam scientiam
 sunt. Nam cum à natura profus, & ab omni materia & mo-
 tu, & sensu liber absoluta, nulla erit eorum propriè dicta
 scientia, sed alius generis, firmior & validior notitia, cujus
 possessorum videtur Aristoteles, videtur magis divinitus illabi,
 quæ non sensibus acquiri, unde etiā in resolutionum poste-
 riorum libro dicit, immediatorum scientiam indemonstrabi-
 lem esse, & I. Athanasius libro tertio contra Arrianos ait. Sim-
 plica.

plicitatis fides melius est, quam curiositatis persuasiva ratio. Item in opere contra Græcos inquit: Ipsa quidem de cultu divino, & de universorum veritate cognitio, non tam instigata ab hominibus doctrina eget, sed à superis habet notorium factum, & Gregor. Nazianz. lib. 2. Theologiæ ait. Non comprehensibile fore humano discursui divinum, neque totum, quicquid contingit imaginari: & Lúcius Aurelius Commodus, in oratione pro Christianis, coram Marco Aurelio Antonio habita, ostendit, divinis dogmatibus, non eisdem argumentis, quibus de humanis artibus posse persuaderi.

Est enim (ut ait Job) Deus magnus, vincens omnem scientiam nostram. Cognitio igitur supernaturalium & divinorum ab inenarrabili mente pendet, non è ratione, quæ potest errare, quæ ut idem fatetur Aristoteles, non minus falsum suscipit quam opinio, his ita prenarratis dico scientiam omnem, de qua ego in Declamatione mea loquor, & quam Aristoteles propriè dicit scientiam, scilicet habitum conclusionis per demonstrationem acquisitum, esse animale, carnalem, & erroris admissivam, quæ non potest comprehendere, quæ sunt Spiritus Dei. Scientia autem, de qua in allegatis per articulatorem Scripturis agitur, esse alius generis scientiam, videlicet spirituales, & adeò influxam, de qua alibi ait Ecclesiasticus: Fons sapientiæ verbum Dei in excelsis & ingressus illius mandata æterna; quæ ipsa etiam duplex est. una contemplativa, in qua lumen Spiritus S. cadens super intellectum nostrum, moveat liberam credendi voluntatem, & hæc est, cujus veritas sola est ab authoritate revelantis, & in qua nullus dominatur Syllogismus, & hæc dicitur sapientia, & domina, & sponsa. Altera est scientia actualis, quæ & activa sive practica sive scientia mandatorum dicitur, & ipsa quidem via est ad spiritualis scientiæ lumen, per emendationis gratiam, & opera charitatis, promovens intellectum, sicut scriptum est: Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt, & ista bona opera, & virtutes morales, & purgatoriæ, sunt illæ ancillæ, de quibus loquitur Salomon, in loco ab articulatore citato, non illæ scientiæ carnales & mundanæ, quæ in eodem loco designantur per mulierem stultam & clamorantem, cujus convivæ sunt in inferno, de quibus scientiis dictum est per Apostolum. In multa scientia multa indignatio, & quod scientia inflat. Et alibi per Esaiam: Scientia tua, & sapientia tua, ea ipsa decepit te: Et Ecclesiasticus ait: qui addit scientiam, addit dolorem. & Hieremias ait: Stultus factus est omnis homo à scientia, nihil siquidem

quidam ad felicitatem consequendam pertinet, (ut ait Augustinus) inchoatio scire quæ in naturæ sinu occultantur, causas corporales motionum, unde tremor terris, quæ vi maris alutitur, sunt obicibus rupis rursusque in seipsa residant. Quod si cunctis corporalium motionum noscendæ nobis esset, nulli magis nosse, quam nostræ valetudinis deberemus, quia verbum agnatis, Medicos querimus. Quis non videat, reliqua quæ de secretis cœli & terræ nos latent, quanta patientis sint noscenda, huc accedit etiam allegoria Jacob, qui ex ancillis, & uxoribus genuit populum Dei, nec adulteratur in ancillis, quia sponte illas obtulerunt uxores, dummodò ipse suscepere proles ex ancillis, ita etiam si in rebus creatis speculamus, & inquirendis delectatur homo, non peccat, modo omnia dirigat in Deum, & in ejus contemplationem.

VIII.

Scio in primis Ecclesiæ institutas fuisse Christianis scholas, in quibus tamque sexus juvenus, non in humanis artibus, quæ in paganis Academiis tradebantur, sed in fidei disciplinis eruditur à senioribus Ecclesiæ, ex quibus scholis deinde exierunt Collegia, tot Monachorum monasteria, tot & totum Adelitia, saluberrima fecunditate pullularunt, quæ nobis pœcis illis temporibus, tot sanctissimos pariter & doctissimos Theologos acerrimosque fidei propugnatores dederunt, qui non in Dialecticis contentionibus, & scientiis mundanis incumbabant, sed in doctrina Spiritus, & ostensione virtutis, ut Dii propè putarentur, ubi autem posterius temporibus, Collegiorum Præsides, & Monasteriorum Abbates, aucti opibus, ocio tepefcerent, & cura temporalium abirentur veteri instituto, caurum est à Romanis Pontificibus in suis Decretalibus; de Magistris in celebribus Ecclesiasticis Collegiis conducendis. Verum non qui Poëtarum fabulas, aut Arist. contentiosos Syllogismos, & Mathematicos labyrinthos, & quæ prophanarum Academiarum professiones sunt doceant, sed qui Grammaticam & linguas doceant, Hebraicam, Græcam, Latinam, Arabicam, Chaldaicam, quæ conducant ad intelligentiam Scripturarum, & plus quam omnes reliquæ artes & scientiæ, & in Decretis distinctis, & in Augustini verba, ut veterum librorum fides de Hebraicis, & in minimis examinanda est, ita novorum veritas Genet. sententiis normam desiderat: hinc Augustinus contra Cresco-

Cresconium Donatistam, jam per articulorum superitacitatum, sese excusans ostendit sermonis elegantiam, & Grammaticæ notitiam, rectamque rationandi disciplinam, posse plurimum conferre, atque tamen hunc eloquentiæ ornatum, hancque linguarum peritiam, hodie Scholastici Theologi junctis phalangibus tanto odio prosequuntur, ut eas veluti omnium schismatum & hæresum causas, ab omni loco exterminari velint, nec eloquentiam, nec quicquam elegantis disciplinæ pati possunt, introductis vice illarum rixosis sophismatibus, nec se ullo modo nisi evertis bonis literis fore incolumes putant, & quum non admittatur ad Theologiam, qui ignorat parva Logicalia, admittitur qui nescit Grammaticam, quam si iste articulator didicisset, non fuisset interpretatus pro declamatione assertionem.

IX.

QUOD autem per artes liberales declaratur Scriptura, & confundantur hæreses, hoc ego nunc primum edoctus, hætenus nescivi, fateorque hanc meam profundam dormitantiam, fateor ingenii mei tarditatem, qui hoc non sum assequutus. Heu me ter infelicem, qui credidi sacram Scripturam à nullis humanis disciplinis accipere lumen, sed ipsam ceteras omnes illuminare, dijudicare & discernere, putavi que hæreses suum robur, & fundamentum habere in scientiis humanis, quod ego per totam illam Declamationem meam, multiplicibus argumentis, rationibus, autoritatibus, testimoniis, exemplis, demonstrare conatus sum. Nam Hieronymus in Psalmum centesimum scribens, syllogisandi artem, Theologiæ applicatam, comparat plagis Ægypti, & in Psalmum 143 interpretatur Dialecticam esse illam latam viam quæ ducit ad mortem, & ad Damasum ait de Hebraicis disputaantem, non decet Aristotelis argumenta conquirere, quin & legi Ambrosium Letaniis addidisse, à Dialecticis, libera nos Domine. Nam garrula Logica, Theologiæ plus obest, quam confert. His & similium autoritatibus persuasus, putavi non posse fidei Christianæ robur, atque lumen, aliunde pendere, quàm ab ipso verbo Dei, & Jesu-Christi, qui est gladius spiritus, & gladius oris Domini, quo solo confunduntur hæreses & interficitur homo peccati.

X.

VERUM Doctores Scholastici, super primum sententiarum scribentes, ubi tractant eam quæstionem, an Theologia sit sui gratia, & an ceteræ scientiæ ad eam ordinentur, communi

membrum totius scientiæ, nullam sui causa esse, & ad nullam scientiam, necque ad vitam eternam, sed cetera omnia scientiarum genera sic esse constituta, ut ipsa sit dominatrix. & rectrix omnium, necque a ceteris instruat, aut elucidetur, egeatque in ceteris ministerio, & Augustinus libro secundo, capite trigesimo primo, contra Cresconium Grammaticum, discit de scripturarum sacris, quas Ecclesiæ Canon complectitur, omnino non sibi sufficere ad explicandum per humanas scientias, sed secundum quædam de ceteris hæreticis & infidelium judicandum, quod malitiose dissimulavit articulator, qui Augustinum contra Cresconium hæc præfatus fuit, nunc si id præstare possunt artes liberales, ut per eas elucidetur Scriptura, & confundantur hæreses, longe est a via à scopo, in ea hucusque opinione versatus, hanc esse Theologiæ pestem, ex humanis dogmatibus interpres divina, vixque aliter sentire potuissem, nisi iste articulator non doceret, ostendens etiam sapientis & Apostoli vestigia, quod artes liberales, quia elucidant Scripturam, vitæ eternæ non habebunt, & qui eas ignorat ignorabitur, quandoque interea captivus ductus est populus, quia non habuit illam scientiam. Annon suave quippiam est adeo esse divitem & sapientem, qui non miretur sapientiam Lovaniensem? Etenim, quis tot actantis Scripturarum testimonio, tamque citatis, non revinceretur hæreses, & ad perditionem converteretur. Pudet me verè meorum lapsuum, quædam enim sunt ejusmodi dogmata, certè non habeo, quod ad hoc respondeam, quia nihil in illis habetur refutatio dignum. Electione sunt indigna, sed sperabat isto articulo, & ignavis cerebellis loqui, non discretè, sed in rebus, & quid saluti sit, atque idem sibi licet ostendit. Dicitur quod intellectum sacrarum literarum perinde est, ac si ex artibus liberalibus nisi Grammaticam intelligamus, non est, nec ostendi potest aliquis, qui Scripturam per Dialecticam & artes liberales sit interpretatus, quod illi licuerit, quod qui facere præsumserit, quædam modo Balaam sonabit, & loquemur, ignorans, quid loquatur, in commercio Christianæ fidei, cum artibus præsumit, nisi Dialecticis argutiis, cum divinæ sapientiæ mysteriis, non docet, non Aristoteli gratia hæc largitur, non rationis, non illi præstat, non Syllogismus, non a Lovaniensi nomen habet Theologus, sed à divinis oraculis, & quæquam verbo Dei. Ad scripturas autem contrarie sentit, articulatorem esse hæreticum, siquidem hære-

hæreticus est quicumque aliter Scripturam intelligit, quam sensus Spiritus S. efflagitat, ut habetur 24. quæst. 3. hæresis, secundum Hieronymum, atque est revera hæreticum, sacra Scripturam obstinatè ad hæreticum sensum detorquere, & non bona fide citare.

XI.

Ita ne tandem corrui, vetus illud & Græcæcæ Proverbium: Nihil scire foelicissima vita: quod si à me repertum esset, erat fortasse, quod infelix articulator iste contra me feceretur, sed quum videar illius patrociniū suscepisse, qui positi illud in præliminari pagina declamationis meæ, experiar si fortè commodiore interpretatione, potero illud, aut tueri, aut excusare. Neque verò hic ingrediar disputationem illam profundissimam; de nihilo ex quo cuncta creata sunt à Deo, cujus scientia procul dubio foelicissima est, sed obsequentes articulatoris hebetudini, ignorantiam tuebimur, facit igitur pro illo, in primis quod ait alicubi August. Deum videlicet potius ignorantia quam scientia attingi. Atque quæ modo major foelicitas, quam attingere Deum? Hinc Dionysius ad Cajum, ignorantiam perfectissimam scientiam vocat, & de ipsa ignorandi scientia, passim in multis locis mentionem facit. Et Philo. Hebræus in quæstionibus super Genesim ait: Finis scientiæ in Deo reconditus est; quem etiam testem animæ vocat cum pura conscientia confiteatur suam ignorantiam, sola enim novit anima, quia nihil novit firmiter. Non est ergo vera & perfecta scientia (ut ait Nicolaus de Cusa) qua quis credit se scire, quod scire nequit, sed ubi scire est se non posse scire. Nonne cæcus aliquis audiens quempiam de Solis claritudine quanta sit, multa docentem, arbitrabitur, per hæc ipsa quæ audierit, habere se aliquam solaris luminis scientiam, quod tamen ignorat, quia lux solo visu attingitur, ydolos autem, quum viderit claritatem solis visum superare, fatetur se illam penitus ignorare, habetque cum luminis illius experientia, etiam ignorantiam scientiam. Cæcus verò, neque ignorantiam scientiam habet, neque ullam illius, quod se scire putat experientiam, sic multi Philosophi & Magistri humanis scientiis clari, sed oculo mentis cæci, & suæ cæcitatibus scientiam non habentes, putantes se videre, obdurantur in assertionibus suis. Sic multi, qui se Theologos dicunt, cum habent Scripturam, in qua veluti in agro absconditus est thesaurus regni Dei, ex sola agri possessione, sese divites putant, & Scripturam prodi-

prodigi, quancunque in partibus alicubi legerunt, ad suas opinionones illas, pro lapidibus preciosis (tanquam de thesauris suis nova & vetera) sine iudicio producant, putantes se statueret articulos fidei, quum longissime nonnunquam abeant a scopo veritatis. Qui autem videt sibi thesaurum a gri manere absconditum ab oculis suis, in hoc sapientior est ceteris, quis scit se pauperem, quod illi ignorant, unde Algazel in sua Metaphysica ait: Quisquis per probationem necessariò cognoscit, & apprehendit impossibilitatem suam, ipse sui est cognitor, & apprehensor, quoniam apprehendit scire ipsum a nullo posse comprehendi, & hæc est felicissima illa ignorantia, quæ longissime superexcellit omnem humanam scientiam, quam professus mihi videtur Cotta apud Ciceronem, omnibus ferè, inquit, in rebus, quid non sit, quàm quid sit dixerò, & facit ille Dionysius ait, tutiores circa Deum esse negationes quàm affirmationes, quod etiam Divus ille Plato in Parmenide imprimis observat, & in Epistola ad Dionysium Regem servari jubet, denique de hac ignorandi scientia, multi sancti & mystici Theologi, editis libris profundi locuti sunt, in primis beatus ille Dionysius Areopagita, item Marius Victorinus ad candidum Arrianum. Item Theodorus in eo libro, quem inscripsit clavem Philosophorum. Item Joannes Scotigena in typis paraphraseos, & Joannes Mosbacensis, in Commentariis Proculi. Item Maximus Monachus, Hugo de sancto Victore. Robertus Linconiensis, & prænominatus Scotigena. Commentatores in mysticam Theologiam Beati Dionysii supra dicti. Ex recentioribus verò Nicolaus de Cusa Cardinalis, de hac doctissimum librum conscripsit, quem de docta ignorantia intitulavit, tum etiam in aliis plerisque suis opusculis, de eadem commemorat. Sed condonemus huic articulatori, suam, non doctam, sed crassam ignorantiam, qui pauca legit, & minus quæ legit, intelligit, & ut sine iudicio Patrum autoritate devoravit, ita incoctas, & indigestas, hic illas contra me evomuit, & impotenter depravando detorfit, ad firmandam calumniam, cui se addicavit, qui quum sit tam doctæ ignorantie incapax, melius imposuisset oti suo silentium, & quod intelligere nequit, admiraretur potius quàm morderet.

X I I.

Next ad secundam assertionem mihi respondendum est, quæ quum de rigore sermonis nullum contineat errorè,

addivinatille argutulus articulator sensum, quem impugnat, inquit: Quasi vellent innuere, &c. nec aliam Scripturam contra me producit, præter Aristotelem, & cap. si quis articulo 36. d. in quibus cardinem victoriæ locat, ac si obligarent non tanquam articuli fidei. Hic ego primum respondeo, quod ad revincendum aliquem hæreseos, aut impietatis, non valet argumentum à quasi, sed ut inquit Hieronymus ad Cresiphonem, quod à nobis afferitur, sacrarum Scripturarum testimoniis afferendum est, in quibus quotidie credentibus loquitur Deus. Idem Psalmo 98. ait: Omne quod loquimur, debemus affirmare ex Scripturis sanctis. Et in Epistolam ad Titum dicit, sine autoritate Scripturæ, garrulitas non habet locum, quia ut inquit super 23. cap. Matth. quod de Scripturariis non habet auctoritatem, eadem facilitate contemnitur, qua probatur. Hinc Origenes super Hieremiam homilia prima: Necessè est (inquit) nobis Scripturas sanctas in testimonium vocare, sensus quippe nostri, & enarrationes, sine his testibus, non habent fidem. Deinde scire cupio, an hæreticus est, qui contradicit Aristoteli, aut non credit illius somniis. An periculum est, subversam in Religionem Christianam, si quis alicubi dissentiat ab Aristotele aut Gratiano, quum secundum Speculatorem; Joan. Andr. Panorm. Felin. Paul. de Castr. & ceteros Jurisconsultos. Gratianus nunquam habuit auctoritatem quælibet canonisandi, atque ipse Scotus, bonis rationibus motus, dicit, sibi non esse manifestum, quod Canones per Gratianum collecti, omnes obstringant, ego hoc dico, & firmiter assero, non valere consequentiam, hæc propositio sive assertio est contra dicta Aristotelis, aut etiam Augustini, aut Gratiani, aut contra alium quemvis Doctorem Ecclesiæ. Ergo est hæretica, impia, aut scandalosa. Hæreticus nemo pronunciandus est, nisi qui Apostolicis auctoritatibus, erroris contra fidem & Ecclesiam publicè convictus, mutare non possit insana dogmata. Quod si quis etiam habeat erroneam opinionem, de rebus fidei, adhuc per Ecclesiam non determinatis, modò in voluntate ejus nulla sit macula, ille nec peccat mortaliter, nec dicendus est hæreticus.

XIII.

SI calumniandi passio, non incessisset hunc articulatorem, intelligere poterat, me loqui de bonitate operativa, quæ est habitus voluntatis, sive voluntas confirmata consuetudine, in operandis bonis, ad quam bonitatem parum aut nihil scientiæ

entia operatur, quod ipse verum faceret Aristoteles, inquit. Sed quid pro nihilo operatur ad virtutem, siquidem in hominibus voluntas Imperatoris vicem gerit, cui subfunt ceterae omnia. Scientia verò, & artes, atque memoria, ceteraeque comprehensivae virtutes, consiliariorum vice funguntur, pericula praemonstrantes, nunciantibus sensibus, & illis que viribus exsequentibus. Manifestum enim est, quod si bene vel bene vel malè administrantur, totum hoc ab eis, & cetera malitia Imperatoris illius (voluntatis inquam) pendet. Nam tollatur ab homine bonitas voluntatis, etiam datus possit illi, omnibus scientiis, malus homo dicetur, adfuit bonitas voluntatis, etiam blatis reliquis omnibus, homo bonus erit. Opus autem ad veritatem attinet. Petrus Apostolus ait, sciamus fidem veritatem, quàm ex Doctoris certitudine. Cuiusmodi scietur de scientiis? & hanc fuisse intentionem meam, facile intelligere potuisset, si iste Aristotelicus Theologus, Magistorum nostrorum parasitus, amaret veritatem. Si integram declamationem meam attentè legisset. Opus autem, qui scribentis in re aliqua mentem investigare vult, ut magis attentè legat, & in unam conformem sententiam evolvat, facile enim est ex truncatis Scripturis, aliquid repere, quod ostendat.

XIV.

Videtur autem hac in re me refellere quibus, sed connectitur. Si contra conaris, quum allegatus per te Canò, doceret bene dicendi & ratiocinandi disciplinas se non impotens fore, ceteras artes liberales dicat non esse scientias proprias, & ceteras scientias proprias, nosse legere Scripturas, & interpretari Prophetas, Evangelio credere; Apostolos non ignorare. Quod in cap. ideo prohibetur, interpretatur ex verbis illis, quod Apostoli: Qui ignorat ignorabitur, quod de eo intelligendum sit, qui noluit intelligere, ut bene ageret. Denique tota illa distinctio, cum sequenti, plus adversatur huic articulo, quàm patrocinatur. Hæc est illa ignorantia, propter quam captivus ductus est populus, sic enim prosequitur hoc sermonem Propheta, inquit: Abjecerunt enim legem Domini exercituum, & sermonem sancti Israël blasphemaverunt, propterea iratus est furor Domini in populum suum, & cetera. Quod in illis ignorantia artium liberalium, & Philosophiarum, sed ignorantia legis, & sermonum Domini, id est, quod verba Dei.

T 2

XV. Post

Post hæc scientificus articulator, plenus aurarum buccis, colligit magnam congeriem aliarum propositionum, quas omnes uno homine damnandas, eodemque vase simul in bathrum detrudendas censet, vocans eas piarum aurium offensivas, ex quo probabiliter conjicio, priores illas, quibus jam respondimus, censeri ab illo hæreticas, & blasphemias, quum ea sit doctrinalis inquisitionis Scholastica consuetudo. Primò hæreticas, & schismaticas, deinde scandalosas, & piarum aurium offensivas, per ordinem locare. Nunc ergo propositiones illas, quibus tam impiè pias aliquorum Arcadicorum Theologorum aures offendi, examinemus, si prius illos admonuero, ut caveant, ne quando dum putant in riteis Scriptis offendi, sibi ipsis temerè judicando offendiculi sint authores.

XVI.

Harum prima habet, Canones Sacerdotes sublati honestis nuptiis turpiter scortari compellunt. Hic puto offendit verbum compellunt, quod iste articulator in pejorem partem interpretatur, ac si dixissem: Canones præcipere scortationem, sive illius esse causam, quum hoc verbū compellunt, eo loci positum sit occasionaliter in subjecto, non causaliter in efficiente, aut si malint dicam Logico more, occasionaliter in prædicato; non causaliter in subjecto, neque id citra consuetudinem Latini sermonis, etiam Scholasticis Theologis usitatum, ut quum asserunt Deum esse occasionem mali, sed esse causam mali negant, neque aliud sonat hic compellunt: quam incontinentes & urentes Sacerdotes matrimonio jungi non permittunt.

Loquor enim non de castis Sacerdotibus, sed de concubinariis, & turpiter viventibus, quorum ubique nunc & publica, & magna admodum turba est, quos melius esset habere uxores, quàm tam impuro cœlibatu tenere publicas concubinas, convenientibus ad hæc aliquibus Pontificibus & Episcopis, & accepto in singulos annos nummo aureo, ista permittentibus: nec deest huic turpitudini Canopici Juris privilegium, quo statuitur concubinam Sacerdotis gaudere emunitate, & esse de foro Ecclesiæ, ne à seculari iudice conveniri possit, ut habetur in cap. si concubina de sent. & excom. & De communiter tenent.

Atque

XVII.

A Tunc hanc propositionem, rursus infelix articulator
 impetens, obstrepens, divinæ sententiæ, quem sibi statuit
 imponere, inquit, volens innuere, &c. Huic ergo sequi-
 mur, ut ostendat, quid hoc loci sentiat ipse. Nonne quod cœlibat-
 us, de jure divino, ita, ut nihil possit in illo hu-
 manæ voluntatis immutare, atque hoc est falsissimum, &
 potestatis, ac libertatis derogativum, ac scandalosum. Quum cœ-
 libatus superest, planè sit juris humani, sive positivi, qui
 per Pontificem, vel Concilium, pro ratione temporum, loco-
 rum, personarum, seu alia quavis gravi, seu rationabili causa,
 potest omitti, mutari, vel omnino tolli. Quinimò, Pium se-
 cundum, Romanum Pontificem, olim dixisse constat, ob gra-
 ves causas, etiam in sacris uxoribus, sed ob graviores, illis
 fore reddendis.

XVIII.

Quidam dicunt, à morte Christi nullum Sacerdotem
 duxisse uxorem, illa sunt adulantis & formidolosi Sophi-
 stæ deliramenta, quibus tota primitiva Ecclesia, multaque
 Romanorum Pontificum diplomata reclamant. Quod si
 Christus, & Apostoli retinissent Sacerdotibus matrimonium,
 non receperunt in primitiva Ecclesia, nec indulgissent illa Pon-
 tifices, quum Evangelica, nec rejici possit, nec relaxari; sed
 ignoscendum est, de studio articulatori, qui veterum histo-
 rias non legi, neque etiam vulgatissimam Theologi Antoni-
 ni sententiam considerat. Nunc ergo quid periculi est, si dixissem,
 pro statu horum temporum, pro honestate Clericorum, me-
 lius esse, ac saluto rigore juris, permittantur illis honestæ
 nuptiæ, quam quum sub certa multa concubinatus: quod-
 que in cœlibatu turpiter libidini servientes, ho-
 nesti matrimonii permissione sublevarentur. Neque verò
 propter ista, neque lando, eos qui his temporibus Sacer-
 dotes potius licere, contrahere matrimonium contra sta-
 tum Pontificum & Ecclesiæ, propterea quod multi contra ea-
 rum statuta, publicè teneant concubinas: neque etiam assen-
 tiens propositioni, quod Sacerdoti in sacris constituto,
 non possit permittere nuptias, quum hæc per Scripturam
 ostendi non possit, neque per Ecclesiam determi-
 nari, illam infallibilem continere veritatem, & quæ ad
 hanc rem dici possunt sacræ literæ, magis stant à sententia
 synodali. Hodie adhuc Græcorum Sacerdotes ducunt uxores,

res, etiam post susceptum ordinem neque propterea habentur irregulares, aut impii, & Romanorum Canon. jubet Sacerdotem, qui uxorem duxerit, suspendi ab officio, & ministerio sacerdotali, non à laqueo, & arboribus, liberumque relinquit, ad officium posse reverti. Quin constat Romanum Pontificem: aliquando Cardinali cuidam permisisse, ut nuberet, atque suscepta prole, rediret si vellet, ad pristinam Cardinalitiam dignitatem, non ergò habentur pro impiis, sed pro tempore duntaxat irregulares.

XIX.

PRoinde nunc atrox mihi crimen objicitur, quod Lutherum vocaverim invictum hæreticum. Nescio an fortè sint, aliqui tam superstitiosè Theologi, qui invideant Luthero nomen hæretici, tanquam illi cum Paulo Apostolo commune, qui in Actis Apostolicis, coram Felice Præside, confitetur se servire Deo, secundum sectam, quam hæresim Judæi vocant, verum ego non dubito, quin probent Magistri nostri Lovanienses, quod Lutherum vocaverim hæreticum, sed offendit fortè, quod dixerim invictum, quem ipsi cum Colonientibus complicibus suis, primi omnium doctrinaliter condemnarunt. At ego Lutherum hæreseos damnatum non nescio, sed victum non video, quum ille in hunc diem adhuc proficiat in pugna, regnetque in animis populorum, quos penes tantam fidem autoritatemque conciliavit illi plurimorum Sacerdotum & Monachorum & Magistrorum nostrorum improbitas, inscitia, malitia, mendacia, de eventu loquor, non de dogmate. qui etiam si scholasticissimè oppugnatus sit, si rigidissimè judicatus sit, si augustissimè damnatus sit, omnia tamen infelicer adversus illum gesta sunt, nec profuerunt, quo minùs grassaretur hoc incendium, cui quo plus à Magistris nostris, etiam à principibus & pontificibus repugnatum est, hoc latius dilatatum est, & jam etiam plerique Principes & Episcopi, & eruditi, & Theologi quamplurimi, & quædam integræ Academiæ in illius dogmata discesserunt, & populus ferè plus favet Luthero, quàm Romanæ Ecclesiæ, atque Pontifici, quod si victus est Lutherus, quid conclamatur ad generale Concilium? Quid tantum negotii facessitur, non solum Magistris nostris (qui illum jam non minùs metuunt, quàm olim contempserunt) sed Pontificibus, & Cæsaribus, summis Christianæ Religionis Monarchis. Certè oppugnatum quàm validissimè Lutherum novimus, victum nondum vidimus.

Primò enim in arenam hanc descenderunt Prierias, Hochstratus,

stratus, Eclius. Sed ita pugnantes, ut nil præter risum reportarent. Successerunt Monachi, apud rudem plebē contumeliosè contra Lutherum vociferantes, quid egerunt, nisi quod in quæ Latino sermone à doctis intra scholarum parietes agebatur, sparserunt in vulgus, & Lutherum Saxonice scribere impulerunt, factaque est uberrima hæresum sementis. Prodiertis postea Academia Lovaniensis, Colonienfis, Parisiensis, cum suis nudis articulis & doctrinalibus damnationibus, quæ dum fumis & librorum incendiis implerent omnia ac si posset ignis ignem restringere. Lutheri libros desiderabiliore vendibilioreque reddiderunt. Tandem prodiit terrifica Leonis bulla, hæc aded contempta est à Lutheranis, ut non dubitarent illam contumeliosis scholiis & glossematibus, sub divo catamiandam exponere. Additum est diploma Cæsaris nihilo felicius successit. Porro servitum est hominum carnificina, quid aliud actum quam truncata Hydræ capita. An hoc est vicisse Lutherum? De eventu loquor non de dogmate, atque utinam non etiam religiosius prædicaretur Christus ab aliquibus hæreticis, quàm à magistris nostris. An olim victus dicebatur Arrius, quando plures habebat Ecclesias quàm Orthodoxi: quando Romanus Pontifex & Imperator erant Arriani, quando vix tres Episcopi superessent Orthodoxi, quando in Concilio Arrianorum, plures sederent Episcopi suum dogma probantes, quàm in Concilio Ecclesiæ, ubi fuerat damnatum? An victus dicitur Mahumetes, cujus secta in hunc diem latius patet, quàm Religio Christiana? Iterum dico me de eventu loqui, non de dogmate. Quid ergò peccavi, si dixerò Lutherum invictum hæreticum, utinam mentiar, & Lutherus ab istis doctrinalibus damnatoribus, tam feliciter fuisset deductus, quàm fortiter provocatus. Utinam non solum sit invictus hæresus, & non etiam hæreticorum victor, magno Magistrorum nostrorum dedecore. Quis enim vicit Anabaptistas? Quis restitit Sacramentariis? Nonne unus Lutherus? Date vos vel unum scriptum Academicarum vestrarum; quo illos vel digitum latum loco moveritis. Quæ utilitas vestra in Ecclesia, an sufficit dicere: damnamus, quia sic determinavit Ecclesia? (ad cujus Decreta strenuè fugiunt Magistri nostri, quoties urgentur & hærent in causa, nescientes producere Scripturam quæ se tueantur) Certè idem sciunt quicunque alphabeti rustici & idiotæ: idem potuissent suo tempore dixisse Hieronymus & Augustin. si id satis fuisset revincendis hæreticis. O nunc salutare hæreticum Lutherum, qui dormien-

tibus Magistris nostris, & longum somnum stertentibus, solus vigilavit pro Ecclesia, illamque tam validis, tam violentis Anabaptistarum & Sacramentariorum hæresibus totam penè Germaniam occupaturis liberavit solus. Sed videor hic probare Lutherum, & in hoc quidem probo. Sed nolite irasci, probo non aliter quam serpentem in teriaca, qui quum ipse sit venenum, in hac etiam venenis est venenum: quòd si vos nunc tam expediti sitis, ad illum irrefutabilibus argumentis expugnandum, quam olim prompti fuistis, nudis sententiis condemnandum, & hætenus benè successerit, pergite cum Cæsare in Germaniam, & clamare fortiter Magistri nostri, per me non stabit, quo minus vincatur, sed illud vos amice admonitos esse volo, ut præstantioribus argumentis contra illum agatis, quam hic adversum me utimini, quem auctoritate Scripturæ, ut virtute verbi Dei victum esse oportebit. Quod si opinamini, cum Lutheranis nō aliis argumentis pugnandum esse, quam fasciculis, & igne, videte, & cavete, ne ipsi vobis respondeant, & flammis, & ferro. Erumpatque illorum hæresis, in atrociorem tempestatem. Periculose fortassis ista dico, & Lutheranorum patrociniū suscipere videbor, quemadmodum accepturi sint Magistri nostri, horreo, verum ego me non Lutheranum, sed Catholicum profiteor, nec in illorum gratiam, nec in istorum odium, neq; ob quorumcunque metum fieri volo hæreticus, & si cecidero in errorem aliquem, quod humanum est, pertinaciter perseverare non intendo, sed ita cecidisse me fatebor, ut sciam me honestissime surgere posse.

XX.

Uccedit aliud crimen, quod Theologos vocarim Lenones, si ad hoc probandum, exempla adduxero, ex novellis Bocatii, mox dicturi sunt, illum lusisse jocos, ac si ego hæc dixerim seriò, nec liceat mihi, meum jocum alterius joco redimere, sed quod si ego hoc, de uno atque altero Theologo verum faciam, ostendamque qui lenocinio functi sunt, nonne stabit illius indefinitè veritas, etiam Theologos esse lenones? puto non negabunt, sed dicent Theologico nomini injurium esse, & piarum aurium (quæ de illis tam altum sentiunt) offensivum, fateor si serie, & injuriandi animo dictum esset, modò quod piaculum est, si Theologicum nomen admiscuerim argumento jocosò, quod in nullum hominum genus non ludit, quod neque Principibus, neque Pontificibus parcat, neq; sanctis Patriarchis & Prophetis, quo sortè non injuria reprehendere potuissent, me inepti-

insepelitis & exemplis sacrae scripturae, & irreligiosae
 joco habet. Quia etiam ipsi Theologi id nonnunquam fa-
 cientes, ut in illis fieri solet circa omnem impietatis notam, id
 circa quod hoc saxum, ad hunc lapidem cespitant, il-
 lud in Theologis scandalose dictum, ita ut etiam si verum ef-
 set, excusari non poterit, ne quid Majestatis Theologico nomi-
 ni debeat. Est enim hoc receptum in scholis dogma, à
 Beato Patristis profectum, valde suspectum esse de hæresi,
 quicumque quocumque modo male senserit de Theologis &
 Monachis, aut de illis irreverentiore sermone loquatur. Ac
 quoniam incurrunt isti Theologici Magistri nostri, non-
 nunquam loquuntur de Deo, de Christo, de intemerata Virgi-
 ne Maria, quæ disputant illum potuisse suppositare omnem
 naturam, p. p. Capodoli, Tortuce, Cynocephali, & illum se-
 cundum naturam suam non minus esse in culina, aut cloaca,
 quam in cælis. Annoner Christi aliquando senserit primos
 naturæ suæ, & pruriginem? & dum his obiceni-
 ora de Deo, de Christo, de Virgine, disputare non pudet, offen-
 duntur. Scilicet quæritur. An Theologus possit agere lenonem?
 an Theologus possit esse non minus in prostibulo, quam in
 schola.

XXI.

Verba ista sunt impassibiles offensionum Magistros no-
 stros, tunc etiam prodirent adversum me meretrices
 æque Lenones, & isti scandali articulos producerent. Verum
 ab hoc meo periculo liberatus sum, vicitque expectatio-
 nem meam. Illius ficulnei Theologi pervicacia, (quis enim
 expectasset, ut Lovaniensium Theologorum majestas, sese
 ad meretricum lenonumque patrocinia dmitteret) qui pro
 illis etiam pugnat, & magna autoritate lupanaria tuetur,
 dicitur in Phano, cuius deforme patrocinium, turpi compen-
 satione pretium, qui gratis in Veneris Phano sacrificet, & in Cu-
 pidinis Phano doneur ficulnea statua. Olim jocatus Petrus
 Rovenius, inter scholares Italos: non posse vivere sine me-
 retricibus. Postularunt illum scandali Magistri nostri Colo-
 nienses, & statavi ego, Rempubl. esse stare sine meretrici-
 bus, & impietatis postulant Lovanienses & quod illis tunc
 placuit, illis displicet. Ita ne Magistris nostris, pro tem-
 pore veritatem & hæresim, & scandala, præsumere li-
 cet, & tunc illis poterimus, sicut ait Christus ad Phari-
 sæos, & Joannes, neque manducans, neque bibens, & di-
 cendum habet. Venit filius hominis, manducans &

T, bibens,

bibens, & dicunt; ecce homo vorax, & potator vini. publicanorum & peccatorum amicus. Quis istis canibus; posset lectum sternere; qui accubaturi, huc atque huc, sic in gyrum volvuntur, ut nescientes, quam in partem casuri sint, etiam nescire cogamur, ubi pulvinar illis collocandum sit. Dicunt iterum ego, quia omnis potestas desuper à Deo est, ad honorem & utilitatem ejus, à quo est, exercere debet, & non contra. Quare Principes & Magistratus, tenentur, eos qui in lege Dei palam & publice delinquant, justis legibus coercere, non publica auctoritate fovere, tueri. & publicis theatris hospitari, quemadmodum de publicis usurariis non admittendis, neque hospitandis, statutum est, per Gregorium X. in concilio Lugdunensi, & habetur in c. usurarium, de usur. lib. 6. Simili ratione lupanaria, & scorta publica, fovere non licet, quum sint in Deuteronomio, atque etiam in Evangelio, utraque divina lege, vetita, quibus accedit etiam c. meretrices 32. q. 4. Nec urget me citatus per articulatorem c. si quod verius 33. q. 2. quum Augustinus ibi loquatur de malo deliberato, & inevitabili, de quibus alibi ait Gratian. d. 13. c. duo mala, & cap. nervi testiculorum, & 22. quæst. 2. cap. David & aliquot sequentibus. Deinde, licet tolerabilius malum sit adulterium quam homicidium, & meretricatus quam adulterium, tamen institutum prostibularum, atque ratio eam turpitudinē publicis indultis & privilegiis fovendi, damnable est. Verum ego hanc sententiam nulla pertinacia defendere præsumo, sed inter illas referri volo, in quibus unicuique in suo sensu abundare concessum est, idque non veritatis diffidentia, sed servandæ modestiæ gratia. Neque quisquam in hoc scandalizari debet, ubi dissuadentur aut reprehenduntur vitia, si quis amarulentiore hyperbole utatur, quum ejusmodi in Hieronymo, in August. Bernardo, in cunctis fere sanctis Patribus legimus, & quotidie Ecclesiasticis concionibus graviora terribula inoffensi audiamus.

XXII.

Verum, ut solet disputatio disputationem gignere, veniam mihi dabit articulator, ex hoc argumento suo, & citato per illum Canone, aliquid non extra propositum inquirere. Si è duobus malis, quod minus est, eligibili⁹ est, tollerabilius est, & quod puto consequi, etiam mitius puniendum est. Quæro, quid faciet sacerdos incontinens fornicabitur ne, an nubet? utrūq; peccatum est, utrumque vetitum est, hoc quidem lege divina, illud constitutione Romanæ Ecclesiæ, utrisque fidem juravit,

Interdum dicitur Ecclesie, illi in Baptismo, hinc in ordine. Quod si sit, quidam danda est, si iurandum solvendum est, si lex potius sit, utrum illorum duorum malorum eligibilior sit, utrum tolerabilius est, utrum minus puniendum est, utrum minus turbere? Scimus Paulum dixisse, qui non continet, melius est turbere quam uri. Item, unusquisque pro se ipsum habet, propter evitandam fornicationem. Sed de fornicatione incontinente, quid dicit articulator, an ita, qui non continet, sacerdos scortetur, minus malum est scortari, quam turbere. Accedat lupanaria, prostibula, meretrices, quarum non est numerus, ut non alligetur uni uxori, quoniam polluitur sacerdotium conjugii, non polluitur meretricibus. Neque istud solum argumentum erit, quomodo evadet laqueum, forte est aliquod medium, quo neque meretricetur, neque turberet, sed solum aureo habeat concubinam. Facient ista duo proinde, ex Toletano concilio, & ex Ildoro, de poenitentia, quos posuit Gratianus 34. d. dicentes: Qui hominem carnalem, qui non habet uxorem, loco uxoris liceat habere concubinam, dummodo unica concubina contentus. Neque tamen Theologi, qui opinantur, monachos & sacerdotes excludere incontinentiam, sed conjugium, quia non abjurant, vel nulli permittitur: forte scandalizabit Magister nonnullus, quocumque hic illis propositum, neque ego serio propositum, nisi articulatoris hujus ad hoc me adigeret argumentum. Sed ne ista rursus inter articulos referantur, ego hinc illud dico, sed inquiri: cupioque doceri hujus argumenti solutorem.

XXIII.

Sed et alia tragica propositio: Mercatores & milites venientiam agere non posse, quam non dubito, a fratribus illis hic insertam, ut qui plurimum soleant a mercatoribus & militibus male partorum portiunculas corraderi, dum participant illis sua beneficia & preculas, securas conficiunt, & illis plurimum prædæ in sinum effundunt, sed quo habeant scientiam quaestuosam. Sed quum sit illud sententia Augustini, in lib. de poenitent. & ego illum auctoritatem illorum citaverim, non mecum, sed cum illis hanc propositionem delitigant.

Quid enim est, ut satillum mecum faciant scandalosum, & illud, ut me cum illo pariter absolvant. Sed videamus, si ista aliqua interpretatione poterit nobis succurri,

curri, atque ego cum Augustino, ab hac sermonis scandalosa impietate liberari, ad quod nescio an opus erit mirifico illo, ex magistrorum nostrorum mysteriis sophismate, quo dicunt, hanc esse veram. Peccatores Deus non exaudit : contra falsam, si dicatur, Deus non exaudit peccatores. Quis Catholicorum dubitat, de nullius peccati poenitentia desperandum esse? sed ea est patrum loquendi consuetudo, ut sapedicant peccatum aliquod impoenitibile, seu inexpiabile, quod difficile expietur. Quemadmodum Ambrosius dixit solutionem quadagesimæ, esse peccatum inexpiabile. Et Petrus ad Symonem inquit : Age poenitentiam, si forte remittatur tibi cogitatio cordis tui, soli namque Deo in manu est, dare remissionem, sive poenitentiam peccati. Potest etiam tanta esse malitia, tanta enormitas criminum, tanta continuatio & assuetudo peccandi, in homine, velut in naturam versa, ut Deus hominem illum nolit sua gratia vocare ad poenitentiam, sicut legitur obdurasse cor Pharaonis. Legat igitur iste articulator Canones, quos Gratianus ex Leone, Chrysostomo, Gregorio, Augustino, Cassiodoro, adducit de mercatoribus. & quæ præterea præfati authores in operibus suis diversis locis tradiderunt, neque nodum in scyrpo quærat. Quod si dicat mihi, oportuisse hæc in Declamatione explicuisse, ego non dogma interpretabar, sed declamationem scripsi, cujus argumentum non in laude, sed vituperio, non in defensione, sed accusatione versabatur, nec concionabatur apud imperitam plebem, sed scripsi doctis & eruditis, quod si his offenduntur aliqui testamentorum venatores, licet Theologiæ titulo inflentur, imputent suæ infelicitati, qui non didicerunt tropos sermonum & scripturarum, necessarios ad eorum bonam intelligentiam, ac non mox damnent, quicquid suam avaritiam & rapacitatem offendit.

XXIV.

Non sunt hæc verba mea, sed perfidus cavillator, suo more statuit sensum, quem impugnaret, & scripta mea, tam in sensu, quam in verbis depravavit. Ego in capite de arte militari sic scripsi. Augustinus atque Bernardus, Catholici in Ecclesia Doctores hanc alicubi probaverunt, & pontificia decreta illam non improbant, licet Christus & Apostoli longe aliter sentiant. Docet Thomas in quodlibetis, non obligari nos de necessitate salutis credere Ecclesiæ Doctoribus, neque etiam ipsi Ecclesiæ, nisi in his, quæ ad substantiam fidei pertinent, quia

quiescit illi Spiritus admonens, docet Ecclesiam omnem veritatem. Atque ipse Augustinus ad Vincentium: Hoc genus hæreticorum (scilicet) ab auctoritate canonis distinguendum est, non tamquam sentiantur, tanquam ita ex eis testimonium prodiret, ut contra sentire non liceat, sicuti forte aliter sapuerunt, quæ veritas postulat. Sic ego Augustini, & Bernardi, & Antiocheni, & ceterorum omnium, & quorumcunque eruditorum auctoritas scripta, extra canonem Bibliæ posita, debita cum reverentia semper suscipio, non tamen ita auctoritate illorum me obligari puto, quod non liceat illis contradicere, aut ab illis aliis aliis diversum sentire, aut circa eorum scripta dubitare, nisi possint per scripturam sacram evidenter expressa, aut per auctoritatem Ecclesiæ fuerit determinatum, illa firmam & incommutabilem continere veritatem, sicuti de Epistola B. Leonis ad Flavianum factum legitur, in c. sancta Rom. 15. d. Anigitur hæc doctrina Bernard. de bello per omnia recte sentiant, qui de his decretis, Pontificiis decretis, debitam obedientiam præbent, conciliis generalibus plus tribuo, tamen inessentiali veritatem, circa quam solam versantur, & fides & hæresis: hæc non tribuo, quum hæc sint solius sacræ scripturæ, & fidei universalis Ecclesiæ, in his quæ ad substantiam fidei pertinent, in ceteris Ecclesiæ errare posse, etiam scholasticis & theologis, neque tamen omne quod à Christo & Spiritu sancto non est, hoc illico illi contrarium est. Multa in scriptura expresserunt auctores, aliena à sensu Spiritus sancti, & inter se pugnant contrariis opinionibus, nonnunquam à seipsis dissident, quum spiritus sibi repugnare, & secum dissidere non possit, tamen non protinus contrariantur Spiritui sancto nec propterea reiiciendum est, omne quod à Spiritu sancto dicitur: cum teste Hieronymo, nulla interpretatio sit à Spiritu sancto, qui & septuaginta interpretum cellulas pro fabulis reiecit, tamen non protinus reiiciendæ sunt interpretationes, quæcumque inter se variæ sint, & dissonantes, ita nec protinus damnantur per me Augustinus & Bernardus, si quid præbent adversus consilia Evangelica, ubi deest maliciosus interpretum contumptus. Nonne Paulus Apostolus consilium dat, quod & illi non habere à Domino, & habere Domini præceptum, quod tamen non exigit. Scimus quod olim Deus in veteri Testamento permiserit bella, neque tamen finebat suos in bellis implicare bellum, nisi prius obtulissent pacem, sicut & in 1. cor. 12. In novo autem Testamento promissa est quæ per omnia fidei conservanda, sicut in eius recessu dixit testa-

testator Christus: Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis, cujus doctrina tota est ad charitatem, ad fraternam concordiam, ad patientiam, & dilectionem, non admittens malevolentiam, odium, iram, bellum, sed docens diligere inimicos, & tollenti tunicam pallium adjicere, & fraudem pati, sicut de his ad Galatas tertio, & prima Corinthiorum sexto, & Matthæi quinto, & plerisque aliis locis docet Evangelica lectio. Nullum ergo inter veros Christianos licitum est bellum, quum omne bellum ex malo sit, & contra Evangelicam perfectionem. Et Hieronymi sententia est, olim Judæis licuisse bellare, Christianis autem non licere, unde dico illam propositionem, Christiano ut Christiano non licet bella re, citra omnem hæresis & impietatis notam posse defendi, neque per hoc calumpniantur à me Augustinus, & Bernardus, & Ambrosius, & cæteri Doctores, & Pontifices, qui bella permiserunt, quod contra Christum agant, sicut neque qui jure permittunt, illico contra Christum permittunt, quod ille dixerit non jurandum omnino. Nam quæcunque pro perfectione Evangelica prohibentur, sic prohibita intelliguntur, nisi rationabilis urgeat necessitas, ut ait, cap. ita ergo 22. quæst. 1. Neque Augustinus, Bernardus, & Ambrosius, bellum simpliciter & indistincte, quantumcunque iusta de causa susceptum probant, nisi simul ex necessitate, atque cum fide, & religionis amore fuerit susceptum. quanquam dicat Ambrosius, neque hoc esse Evangelicæ perfectionis, ipseque Bernardus, mundi militiam expresse appellat malitiam, ubi qui cadit inquit perit in æternum, qui occidit & vincit, vivit homicidia. Itaque licet à perfectis non sit bellandum, docente Apostolo ad Romanos, nobis jam ultra bella non esse carnaliter peragenda, sed animæ certamina, contra spirituales adversarios desudanda, quod idem ex verbis Gregorii, ostendit Gratianus, in cap. nisi bella, 23. quæstio. 1. Propterea tamen non plane prohibetur justis & necessariis causis belligerari, & si hoc non exceperit Christus, qui nec litigandum coram iudice, nec jurandum docuit, siquidem à Christo privata vindicta prohibetur, publica quæ legum officio sit, ut judicia, simplicia, bella non sic prohibetur. Quare non etiam pugnant cum Christo, qui quod ille pro perfectione Evangelica docuit, diversa ratione tractant de statu civili. Non ergo protinus damnatur princeps, qui bellum gerit, sicut nec iudex, qui pronuntiat sententiam, quod agat contra Christum, & Evangelium, quum agat ex officio civili, non ut Christianus,

nas, neque afflatus Spiritu sancto sed ut minister humanarum legum. Nonne Christus in totum vetat divortium, excepta sola causa fornicationis, tamen Romana sedes dirimit matrimonium, multas alias ob causas, à Christo non exceptas. Sic multa conceduntur de foro judiciali, de consuetudine, de auctoritate monarcharum, quæ non sunt de perfectione Christianismi. Neque vero omne illud hæreticum est, quicquid extra Evangelium est, nec plane prohibitum est, quicquid infra concilium est. Quod si utrumque de hæresi suspectum est, utrum proprius accedit ad hæresim, dicere in totum esse abstinendum à bello, quod consonat Evangelio & Apostolis, an dicere licitum esse bellare, quod nusquam legitur in Evangelicis literis: certe Theologorum officium est, hortari ad charismata meliora ad pacem, & tranquillitatem, quæ Christi doctrina est, non ad bella, ad seditiones, ad effusionem sanguinis, quæ sunt Ethnicorum. Nec decet Theologos dissimulare tam aperta Christi & Apostolorum dogmata propter opiniones Augustini, Bernardi, Ambrosii, & aliquot cæterorum, qui licet alicubi bella probant, eadem etiam pluribus locis improbant, & detestantur. At cuperem videre, ut isti Theologistæ, qui tam religiose bello patrocinantur, vel unicum Christi verbum, aut Evangelii sensum producerent, bella hæc comprobantem, quod si fecerint, & non inique eo detorserint, victum me fatebor, & herbam illis dabo.

XXV.

NEquè hæc mea verba sunt, nec mea intentio, quod Christo repugnante ordo militatium est in Ecclesia, sed quod sceleratissimum illud militiæ genus, de quo locutus tibi fueram, prætextu ordinum illorum irrepsit in Ecclesiam, quod si quis negare velit, non deerunt ad manum horum scelestissima exempla, quorum myriadibus vel obrui posset. Proinde quum bellum res sit crudelis magis quam pia, & necessaria, plusquam honesta, non adeo decet religiosos, Evangelicam perfectionem professos, quam tolerabile est in hominibus prophanis. nec ipsa eorum militum primordia, vacant reprehensione. Nam quum à Joanne Patriarcha Alexandrino, primum institutus esset ordo hospitaliariorum, propter peregrinos Hierosolymam petentes, ita ut sacerdotes & fratres instructioni & sacrorum ministerio insisterent, cæteri autem barbari laici, quos conversos vocant, peregrinos ad spectanda
sacra

sacra loca ducentes, interpretes agerent, illosque à Saracenis contumeliis tuerentur, tum eleemosynarum collectas, dona, cæterasque monasterii temporalia, administrarent. Sed ut solent ex bonis principiis pessima quæque subsequi, quum in immensum crevissent religionis illius divitiæ prædicti conversi, qui illarum negociationes & procurationes agebant, licet rudes & imperiti laici essent, in tantam ambitionem elati sunt, quod supra venerandum sacerdotalis dignitatis ordinem, sese extollentes, pro conversis & servis totius ordinis Domini, & Præceptores facti sunt, atque pro hospitalitate, malitiam professi sunt, gratissimum Deo servitium sese præstare existimantes, si sua manu quam plurimos infideles occiderent, & in tartara mittentes diabolo sacrificarent, dum interea aut nullos, aut paucissimos lucrati sunt Christo, licet hodie longe plus veribus pugnent adversus capos & perdicæ, quam lanceis contra infideles. Contra quos acerrime invehitur Divus Bernardus, & de quibus vere dici potest, malum illud, quod Ecclesiastes vidit sub sole, videlicet servos in equis, & dominos quasi servos ambulantes super pedes, quod considerantes Carthusiani, licet contemplatissimi, in hoc suæ posteritati & durationi sapienter consuluerunt: quod suis barbarulis conversis: temporalium & proventuum suorum negociationes & procurationes, non committunt, sed servos serviliæ duntaxat curare permittunt.

XXVI.

In capitulo de statuaria & plastica, de imaginibus & statuis in hæc verba loquutus sum. Quin etiam hæc in templa, in sacella, in aras Dei, magnis venerationibus traducimus, non absque idololatriæ periculo, sed hæc latius in religione disputabimus. Nonne ibi expresse fateor, me non assertive, nec definitive, sed disputative, & inquisitive loqui, remittens lectionem, ad ejus rei ampliorem sermonem posterius de religione requirendum, videlicet in capite proprio de imaginibus, in quo post longam disputationem, tandem sic assertive concludo, inquires: Atque hic vos scire volo, quod quemadmodum exuperans imaginum cultus idololatria est, ita illarum pernax detestatio hæresis est, de qua olim Philippus & Leo imperatores damnati sunt. Quis hic non videat hujus articulato-
ris malitiosam cavillationem, qui ista odio malo dissimulans, obtulit. Quid enim scandali est, si pro evitando scandalo ad-
moneo periculi, quod esse potest, non ex imaginum natura, sed ex

sed ex immoderato, aut superstitioso cultu, vel ex defectu consilii rodus plebeculæ. (Quum nec hodie unanimiter, nec sufficienter explicatum sit à Theologis, quomodo cultus & veneratio, competant rei inanimatæ, vel ex hypocrisis & avaritia sacerdotum, & monachorum nonnullorum, quibus qua stus acceptior Christi gloria, quique ad ejusmodi plebis errorem connivent propter lucrū, quod inde solet illis accrescere. Hinc *Ægyptiorum* more sere nihil non infertur aris, hinc videmus cum *Joba* & *Bernardo*, etiam diabolum traduci in aras Dei, similiter cum *Georgio* crocodylum, cum *Roccho* canem, cum *Antonio* suem. Venerabile Eucharistiæ sacramentum, procul ab aris, ad angulum aliquem detruditur, ante quod vix una ardet olida lampas, dum insensata illa simulachra, collustrantur innumeris cereis. Quod si quis rem diligenter expendat, comperiet, fortassis in non minorem abusum prolapsa nostra simulachra, quam olim fuerunt idola *Ethnicorum*. Quis non cultus nostris istis exhibitus est, dum alterum altero augustius adornatum, & appensis omnis generis anathematibus, velut mercimoniarū taberna instructum, ac coemptitiis indulgentiis, magis propitium prædicatum admentitiisq; miraculis, potentius & prope divinius confectum est, contra qua non contumelia affecta sunt nostra simulachra, si quando nobis minus propitia credita sunt. Quoties vidistis, lætis viribus, *Urbani* simulachrum *Bacchi* insit frondib. coronatum, fidibus, tibiis, tympanis, præcuntibus, comitante sacerdote, solenni gratulationis pompa, per civitatem humanis humeris delatū, peractisq; bacchanalibus, in taberna quapiam vinaria, sacerdote & reliquis bene potis, eadem pompa templo suo restitutum. Nonne etiam vidistis, si forte gelu, aut pruina, vites aruissent, idem simulachrum, per luta, per sordes, per stercora, laqueo tractum, insuper consputum, conspurcatum, & omni contumeliarum genere affectum. Taceo quid vestri agant *Hollandi*, cum *Paulino* idolo, si quando in conversionis ejus festo, aut nix ceciderit. aut pluvia, nonne hæc vidistis, & tacuistis, tacendo consensistis, elatis cacchinis arisistis, & socii sceleris facti estis? Quid socii, imo vos tam perniciosi sacrilegii, detestabiles auctores extitistis, aperuistis insanæ plebi templa. tradidistis conspurcanda simulachra. & caput abominationis fuistis. & canda. Hic mihi dicite magistri nostri, dicite Pontifices fiscales, dicite Christianitatis decani, dicite hæreticorum inuisitores, & magistri, quem illorum unquam aut hæreseos, ut scandalis postulastis, & nunc (si dils placet) cogar ego de

hæresi causam dicere, si quid contra aliquod superstitiosum simulachrum, illorumve abusus, vel hiscere ausus fuero, eo quod habetis in illis religionem quæstuosam, & quæ ad eruditionem rudis plebeculæ, pro signis, vix tandem recipit ecclesia, fecistis vobis instrumenta avaritiæ vestræ. & laqueos irrendiendæ pecuniæ. Siquid ergo ex capitulo de plastica profertur quod accusent, quia me oderunt, invenient in capite de imaginibus, unde me excusent, qui me amant. Non enim improbo imagines, quæ ad notitiam deducunt eorum, quæ in vero unius Dei cultu conceduntur; sed quando à cultu patriæ unius Dei abducunt, quasi in ipsis imaginibus & statuis sit aliquid divinitatis, aut illis alligetur, tunc quia decipiunt, & à veritate avertunt, merito damnandæ sunt: non aliam ob causam, concilium Laodicense, & damnavit, & anathemate percussit, eos qui colerent Angelos, quasi tales committerent idololatriam. Atque utinam plebs imperita hodie non periclitaretur in imaginibus, & non cum acceptione adoraret, quas, indifferentes pro signis colere deberet. Atque sacerdotes non quærerent lucrum, à quibus Deus vitari iussit periculum.

XXXVII.

Hæc est illa execrabilis propositio, nullo satis igne expiabilis, nec in hoc seculo, nec in futuro excusabilis, & velut Erinis in tragedia, quæ si in hac declamatione scripta non fuisset, de reliquis omnibus nihil fuisset scandali, sed in sacro sanctam cucullam offendens, omnium cæterorum reus factus sum. O facinus audax, iniquum, & impium, quale hactenus nemo omnium patravit. Sed invenirent hic forte Pilatus, & Herodes, aliquid quo me liberarent, nisi monachi & fratres omnes clamarent: Crucifige, crucifige, blasphemavit, dicens Diabolus est auctor cucullæ, quæ instar alterius baptismi, melius renascuntur Monachi quam priore, quæ etiam mortui involuti, sanctificari traduntur, præcipue si in sacrosancta Franciscanorum cuculla sepeliantur. Sed admiror & valde, si tantæ sanctæ sit cuculla, quomodo tot actantos operiat calumniatores, à quo solo vitio apud Græcos diabolo nomen est? De hac ergo, cum in capitulo de statuaria & plastica, narrassem lepidam fabellam, isti sic referunt in articulum, ac si ego theologum ibi agens, hanc serio credendam concionatus essem apud populum, nec liceat mihi scribere, quod pictoribus liceat palam pingere. Quis hic non videat, quanta calumniandi scabies, teneat istos articulatores, qui etiam à jocis, & salibus veniunt, quod condemnent. Non puto aliquos theologos tantum stupidi

stupidii, tam insensati cerebri esse, aut adeo (vel extremo senio) desipere. ut putent me serio probare jocum quem hic recio. quodque pro hoc ludicro, me serio respondere velint, quum dicat Augustinus, in questionibus super Genesim, & habetur xxi. qu. ii. quod ait, videlicet, quæ non sunt, si non serio, sed joco dicantur, non deputantur mendacia, neque piarum aurium offensiva. Quis non rideret magistros nostros, si ad theologicum rigorem excutere velint, novellas Bocarii, & facetias Pogii. Fortes sunt aliqui, qui ob magnum aliquem fratralis religionis (ne dicam stupiditatis) zelum, non possunt ferre jocum in cucullam, dicentque cum cuculla non fuisse agendum joco, fateor me ignorasse hunc articulum fidei. Doceat ergo hic me primum auctoritate scripturæ sacræ periclitari fidem, si quis quid jocetur in cucullam, aut fortassis de illa minus bene senserit. Hoc unum scio, Evangelium non docere, non præcipere, non consulere, discrimina vestium, neque quod culpus vestium, sicut nec esca, commendet homines Deo, cujus spiritu (ut ait Paul.) transformamur de claritate in claritatem, non de colore in colorem, de cingulo in funem, de calcibus in callopodia, de toga in sagum, de veste in vestem, de rustico cucullo in effeminatam cucullam fratrali, ac si perfectio Evangelicæ religionis pendeat à veste & cultu, quæ sunt traditiones hominum. Narravit mihi his diebus, vir quidam pius juxta & eruditus theologus, ex Familia Franciscanorum, & ex ejus ordinis primariis, Franciscanos olim fusca & serè subnigra veste usos, quo colore adhuc moniales ejus ordinis multis locis induuntur, quumque propterea ab Augustinianis non satis discernentur, qui ipsi nonnunquam etiam funiculis præcingebantur, orta lite, post multas tandem contentiones Augustiniani acceperunt latum illud, & longum pendens, pellicum cingulum, osse bubalo, aut multis æres emblematis adornatum, deinde etiā Franciscani lucidiore colore sese ab illis discreverunt. Cum eisdem Augustinianis, quondam litigarunt Dominicani, coram (si recte memini) sui ordinis Romano Pontifice, volentes Augustinianos albam ponere tunicam. Jamque ita fore decreverat Pontifex, comminatus Augustinianorum procuratori, sese pronunciaturum, ubi rediisset in crastinum (egrediebatur enim urbem) quumque procurator fuisset Pontifici, & si non redieris Pater sancte. Respondit illi. Maneat vobis habitus vester cum benedictione Dei, at Pontifex eodem die occidit. sic Augustiniani fruuntur cum benedictione suo habitu invitæ Dominicanis. Nō minore discor-

dia, nuper ad Germanos contendebant inter se Franciscani, nam observantes adversus conventuales instabant, volentes illos in signum discretionis mutare habitum, quibus à conventualibus responsum fuit, sat discriminis inter illos fore, si observantes dimissis calceis, sua ex Italia assumerent callopodia. Has atque similes de vestitu, & cultu monachorum contentiones, si omnes recensere vellem, possem amplo volumine insignè cucullomachiam scribere, ad quod si me impulerint, nec ingenium, nec oratio nec materia mihi defutura sunt. At vero scimus Christum esse Deum pacis, non contentionis, omnes ergo cultus illos, qui ex contentione sunt, quid piaculi est, si dixerimus esse inventum diaboli? sed nolo hoc loci serio tueri, quod in declamatione serio non dixi, & ridicula fabellæ seriam interpretationem fabricare, sed ostendere volui, illis tam pie articulatis magistris nostris. Quod tamen si jocus sit, tamen non esse usquequaq; falsum, atque licet non sit necessario verus, tamen forte probabilem esse, & qui citra impietatem disputari, & defendi quoquo modo posset, in quodlibetis, ut mihi & in præsens, & in reliquum, de his & similibus, aliquid declamanti, aut scripturienti, æquior sit illorum morositas, & benignior sit illorum iniquitas. Neque iste loquendi modus, rursus offendant magistrorum nostrorum, ac latebricularum monachorum, pias auriculas, nam ego illum ex Thoma Aquinate, & magistro nostro, pariter & monacho accepi, ubi ait: Licet rationabilius sit credere, potentiam creandi, creaturæ communicari non posse, tamen defendi posse, quoquo modo, creaturam posse creare. Ad hujus ergo conclusionis imitationem, liceat mihi quodlibetare (ut vestro vocabulo utar) licet rationabilius sit credere cucullam ex zelo religionis instinctu Spiritus sancti institutam, tamen defendi posse, illam quoquo modo, & nonnunquam etiam à diabolo profectam, Utinam tanta esset cucullæ sanctitas, ut omnes monachos & fratres ad veram pietatem inflammaret, & à diabolico calumniæ spiritu emundaret. Utinam sacrosancta cuculla haberet tot professionis suæ imitatores, quod habet dignitatis suæ buccinatores. Ego nullos monachorum ordines, ritus, vestes, cæremonias, nullum probatæ vitæ genus infector. Ego ut non sum tam insolens, ut talia serio promittere, aut defendere velim, quæ alicubi in declamationibus, aut placitis, per jocos effutivi, ita nec graves viros decet, quæ joto dicta sunt, serio reprehendere, ego quantum monachorum ordinem venerer, quantum monastico instituto faveam, ipsa nostra

nostra quam scripsi de vita monastica ostendit oratio, & in declamatione nostra, sub capite de sectis monasticis protestatus sum, quæ de malis monachis & eo nomine indignis loquor, me ad ordinum injuriam non referre. Similiter in querela mea, bonos semper excipio; ubi cum perversis mihi res est, qui nihil habent religionis monasticæ, præter cucullam, & quem vocant clypeum impudentiæ. ac solo cultu, & cæremoniis, sanctimoniam apud vulgus profitentur, quum eorum vita, & mores, minime respondeant ornatui, quos tamen utcunque ferendos censerem, si tantum male viverent, nec malos etiam alios facerent, & ut est in Evangelio, ipsi non ingredientes regnum celorum, etiam alios excluderent. Nemo ergo putet, à me taxari bonos monachos, dum reprehendo malorum mores, quos in illis etiam pii monachi detestantur, de quibus malo nunc tacere quam multa dicere. Vos autem quoscunque pios ac veros monachos, paulò hinc aures avertere jubeo, donec malis illis satisfecero, ne vos meo sermone læsi, quidpiam de me gravius aestimetis, quanto magis vestram sanctimoniam laudare quam exasperare velim.

XXVIII.

Legitimi censoris (qui alterius scripta reprehendere aggreditur) officium est, primum bona fide citare verba & rationes, quæ continere putat aliquid hæresis aut impietatis. Deinde validis & nervosis argumentis refellere, quod in illis offendit. Sic Origenes contra Celsum, sic Cyrillus Alexandrinus contra Iulianum, sic antiqui Patres & Theologi librum aliquem reprehensuri, totum interferebant de verbo ad verbum sermonis contextum, nihil relinquentes, ut ab omni etiam specie mali abstinuisse probarentur. Contra iste versutus articulator, ex locis frustulatim decerptis, & mala fide recitatis, mihi struit calumniam, ubi quæ præcedunt & sequuntur, si candidè & integrè narrata essent, facilè submoverent errorem. Deinde astutus sycophanta, mutavit verba mea, traducens ea suam ad calumniam, non enim reperitur me dixisse, Prophetas & Evangelistas mendaces in quibusdam inventos, sed quod alicubi à veritate defecerunt, & secundum quid fuerunt mendaces. qui quidem loquendi modus, nihil habet impietatis, aut scandali, nisi quod forte alienus est à loquendi apud scholasticos Theologos consuetudine. Propterea dignum putavit, qui referretur in articulos, sed ego nunc ostendam huic molinariæ belluæ, doctorem, scholasticum pariter & monachum,

chaum, & Franciscanum, sed virum eruditissimum, & Theologum non vulgarem. Is est Franciscus Georgius Venetus, qui in opere de Harmonia mundi, capite secundo, primitoni, secundi cantici, in hæc verba scribit. Defecerunt Prophetæ, ex aliqua mutatione facta in iis, quibus prophetaverunt, adeo quod ipsorum omnium vaticinia reperiebantur aliquando conditionata, & visi sunt, & secundum quid fuerunt mendaces. Hunc & ego imitatus, dixi Prophetas alicubi à veritate defecisse, & secundum quid fuisse mendaces, quæ etiam si dicta essent sermone improprio, tamen sensu pio, ipsa monstrat addita illis declaratio, omne scandalum tollens, unde tenet domini de rota in decisione DCCCLXXII. in antiquis, standum esse intentioni, non verbis. Non enim intentio verbis, sed verba intentioni deservire debent, etiam si profærens videatur talis animi fuisse, qualia verba sonant, tamen si ex circumstantiis, vel aliis appareat contrarium, non statur verbis, sed intentioni. Quod si de mente verborum dubitatur, semper recepta fuit dicentis declaratio, à cujus animo verba dependebant, nulla impediante temporis præscriptione. Sed hanc declarationem, dissimulata conscientia, transfit callidus hic calumniator, & aliam substituit, quam tamen elicit per rationem Quasi.

XXIX.

TAm vero, quum non ego sic interpretatus sum, sed sic calumniatus est iste casarius (debui dicere quasarius) quærere tamen libet, illi morem gerens, si sacra scriptura nihil habet ambiguitatis, unde tam varie, & sæpe sibi repugnantes authorum interpretationes, si nullum est ex ea periculum, quomodo Paulus dicit: Litera occidit, si nihil incerti, unde tot scripturæ libri & capita numerantur à plerisque inter apocrypha? certe stat firma & inexpugnabilis sententia, scripturæ infallibilitatem, veritatem, synceritatem, certitudinem omnem esse à verbo & spiritu Dei, quæ à nullo comprehendatur, nisi cui voluerit ille revelare. Non enim est homo verax, in quo Deus non loquitur, ut ait Augustinus Psalmo centesimo octavo: Tantumque abest, quod hæc propositio sit impia & scandalosa, ut ejus opposita (videlicet sacram scripturam habere infallibilem, dilucidam, inoffensam veritatem, aliunde quam à verbo Dei) sit non solum scandalosa, impia, piarum aurium offensiva, sed plane hæretica, & omnibus fasciculis & ignibus digna. Omnis autem divinæ scripturæ caligo, non de sui natura accipienda est, sed à nostri intellectus, aut infirmitate, aut perversitate. Hinc multi cæcutiunt, multi hallucinantur, multi offenduntur,

deintur, & moliri hæreses prolabuntur, non propter scripturam, sed quia confidentes ad inventionibus suis, ex humano ingenio, & contentionum artibus, illam metiuntur, non ex spiritu verbi Dei, qui solus largitur scientiam divinarum, & intelligentiam scripturarum, omnibus autem secundum certam mensuram, quantum necesse est, & expedit ecclesiæ, multa reservans etiam posteris. Sic multa Spiritus sanctus revelavit recentioribus theologis, quæ antiqui patres, & veteres theologi olim non attigerunt, & sunt adhuc in sacris literis multa nondum explicata, in quibus quum se multi torqueant commentatores, multa in varias sententias disputent Magistri nostri, nullus tamen adhuc illorum ambiguitatem resolvit. Nam quamdiu variant opiniones, nondum apud illos comperta est veritas, cujus generis sunt, quæstiones de Genealogia Christi, prorsus inexplicabiles, in quibus adeo variant Origenes, Nazianzenus, Hieronymus, Augustinus, Ambrosius, Lyranus, Burgensis, & ab illis diffident recentiores quidam, ut Annii Viterbiensis, Petrus Galatinus, & Jacobus Faber, & adhuc sub iudice lis est. An in descensu Spiritus sancti, omnium linguis loquuti sint Apostoli, an unica loquentes ab omnibus sint intellecti. An in extremodie aliqui immutandi sint, qui nō fuerint mortui, quum de hoc diverso modo legant apud Paulum antiqui patres, alii liberā permittunt utramvis semper lectionē. Eiusdem generis sunt quæstiones illæ de distinctione personarum divinarum, de unione divinæ & humanæ naturæ in Christo, & quomodo Christus dicatur nescire supremū diem, soli Patri Deo cognitum, de peccato in Spiritum sanctum non remittendo, & ejusmodi plura, de quibus in hunc diem in decissis quæstionibus Theologi conflantur. Huc pertinent etiam multæ admodum difficultates, quæ sese nobis in Evangelistis offerunt, ex quibus plures colligit Hieronymus, ut illud apud Matthæum, ubi citat ex Hieremia, & acceperunt triginta argenteos precium appreciati, quod appreciaverunt à filiis Israel, & dederunt eos in agrum figuli, sicut cōstituit mihi Dominus, quod non solum Hieremias non sic intendit, sed neque in forma scripsit, citat etiam Zachariam, in hæc verba: Percutiam pastorem, & dispergentur oves. Propheta autem non sic ait, sed rogans Deum inquit: Percute pastorem, ut dispergantur oves. Dicit alibi, ut impleretur quod dictum est per Prophetas, quia Nazareus vocabitur, quod tamen nusquam legitur in Prophetis. Et Marcus Evangelista, exorsus Evangelii historiam ait, sicut scriptum est in Esaia Prophetas

Ecce ego mittam Angelum meum: quod Esaias neque scripsit, neque formaliter intendit. & Lucas in actibus apostolicis, inducit Stephanum recitantem historiam. Descendit Jacob in Ægyptum, & defunctus est ipse & patres nostri, & translati sunt in Sichem, & positi sunt in sepulchro, quod emit Abraham precio argenti, a filiis Æmor, filii Sichem. Verum alio sensu, alia intentione, hæc scripta sunt in Genesi. David quum vellet redificare templum Domino, dixit illi Nathan Propheta: Omne quod in corde tuo est, vade & fac, quia Dominus tecum est, verum longè aliter loquutus est illi Dominus. Quod si quis hic dixerit, Evangelistas, & Prophetas mendaces secundum quid, propterea non arguit illos falsitatis, ita ut mereatur cum Celso, Juliano, Porphyrio, connumerari inter impios, Sed de his adhuc inferius dicemus latius.

XXX.

Quod piaculum est, si pono divinæ scripturæ auctoritatem, superare omnia omnium creaturarum suffragia, at propterea videbor negare sanctos patres, qui ex Spiritu sancto in eam commentati sunt? minimè. Ego quosunque sacrarum literarum expositores, semper unicè veneratus sum, & vereor, sed scio me maiorem reverentiam debere scripturæ, quam firmiter credo, & scio, sic à Deo proditam, ut sine omni humana industriâ, certam in semetipsa sui habeat sententiam, & intelligentiam, nec ullis se flecti patiatur externis commentariis: duco autem externa, quæ non sunt ex Spiritu Sancto, sed ex nostris ad inventionibus, cujusmodi sunt multa Aristotelica sophismata, & Scoticæ subtilitates, & Occanicæ argutiæ, similiaque peregrina dogmata, quæ plerique Philosophi, & Scholastici rabini, sacrorum eloquiorum sapientiæ invexerunt, quod quam salubriter, quam utiliter factum sit, viderint Magistri nostri. Quoties ergo de sensu Scripturæ pugna est, non propterea humano ingenio tribuenda est ejus interpretatio, sed dono spiritus, & prophetiæ, ad quod nos hortatur Paulus, ut videlicet non solum linguis loquamur, sed & prophetemus, hoc est, interpretemur sensum scripturarum ex Spiritu sancto, quod prophetiæ donum, nunquam relinquit Ecclesiâ, sed continuè manet, non in contentiosis Magistris nostris, neque in quantumcunque eruditis Doctoribus, sed in his, qui successerunt in locum Apostolorum, etiamsi nihil habeant humanæ eruditionis, sæpissimeque idiotis existentibus, revelavit illis Deus, quod multos eruditos celavit. Siquidem quibus dat ordinem,

finem, is etiam creditur infundere Spiritum juxta verbum Evangelistæ, de Caipha, qui prophetavit, eo quod esset Pontifex anni illius. Hinc Canonistæ cum Theologis, communi sensu dicunt: Papam habere hoc jus prophetandi, hoc est, (ut ipsi ajunt) potestatem interpretandi Scripturam, & licet multi extiterint pravi Pontifices, nullum tamen illorum unquam aliquam falsitatem in Scripturam commisisse compertum est. De hac materia satis amplo sermone disserui, in capite de interpretativa Theologia, & in capite de verbo Dei, usque in finem Declarationis, ubi submovetur hujus articuli calumnia, quæ legisse debuisset piger iste articulatur, priusquam ad calumniam succingeret.

XXXI.

QUOD autem dico nec Angelicas ex Paulo didici, siquidem tam exuperans est Scriptura divina, ut nullius creaturæ industria, nullius intellectus creati adminiculo subjiçatur, sed sibi ipsi sufficiens, seipsa (si quis alicubi locus est obscurior) exponit & interpretatur. Unde veri Theologi, nullam de divinis admittunt ratiocinationem, quæ nitatur humanis commentis, sed solam illam quæ sumitur ex Scripturis divinis, nec aliter credi sibi volunt sancti Patres, & interpretes, nisi quatenus per testimonia Scripturæ suæ communiunt, in qua sola est sciëntia Spiritus Dei. Et hæc dicitur expositio literalis, omnium certissima & potentissima quando videlicet Scriptura per Scripturam exponitur, & sensus ejus revincitur, quantum satis est ad æternam salutem, quantumque nos scire & credere vult Spiritus S. neque tamen propterea reliquos expositionum modos, allegoricum, mysticum, moralem, tropologicum, naturalem, typicum, anagogicum, & si qui præterea reliqui sunt, contemnendo censeo, quasi non etiam sint à Spiritu S. Sed dico illos non esse tam efficaces ad vincendum, si quis repugnet, sed duntaxat ad persuadendum, eis qui dociles sunt, & fideles, quod & ipsi fatentur Scholastici Theologi, allegorias non probare efficaciter, in disputationibus contentiosis, nisi si quas interpretatus sit Christus, aut Apostoli, hoc est, per ipsammet Scripturam expositas.

XXXII.

NEC faciat quicquam contra me, quod iste cavillator citat ex epistola Petri, quodq; adfert commentum, de prophetice comminationis, quæ omnia in eodem capite de interpreta-

tiva theologia, à metacta & soluta sunt, licet illa legere non possit iners pigritia, sive illa dissimulet callida calumnia. Sed spectemus ad quem scopum directa fuerit tota illius rei disputatio, is sese mox offert, quod omnis homo mendax, quod solus Christus Deus homo expers mendacii, & erroris, nunquam quovis modo repertus est, nec reperietur mendax. cuius verba non mutabuntur neque deficient, cuius oracula nunquam immutabuntur, hoc ut evincerem, si fortè pro vectus zelo fidei, & calore disputationis, videar minus circumspectè, aut præter scholasticam consuetudinem, de Prophetis & Evangelistis loquutus esse, non tamen impiè, nec scandalosè loquutus sum, nec sine gravissimorum auctorum exemplo. Nonne Hieron. in Dialogis adversus Pelagium, disputans adversus eos, qui asseriebant hominem posse vivere absque peccato, non solum non Prophetas, non Apostolos, sed nec ipsam super beatissimam Dei genitricem semper Virginem Mariam, liberat à peccato, saltem levi, ut errore, aut ignorantia, magis quam culpa commisso, tantoque ardore ad id probandum evehitur, ut etiam ab apocryphis Scripturis testimonia petat. Origen. etiam tribuit illi aliquod peccatum actionis: & Theophylact. dicit, illam scandalizatam in morte filii, ubi & August. tribuit illi diffidentiam, licet levio rem quam discipulis. Chrysost. etiam reprehensibilem fuisse dicit, quum evocaret Christum in templo prædicantem, & Eusebius atque Anselmus, eosque sequentes, ajunt: Deum non potuisse facere naturam impeccabilem, quia non potuit facere alium Deum, quæ omnia tamen citra scandalum, eo acrius inquirunt Doctores illi, quia Petrus de solo Christo pronunciat, quod peccatum non fecit, solum illum designat agnum immaculatum, qui solus immunis peccato, ablaturus erat omnium peccata. Solent etiam auctores in inquirendo, & disputando, nonnunquam assumere iniqua, ut evincant æqua. Sic Dionys. Alexandrinus, adversus Sabellianos, assumit Filium Dei esse creaturam, de qua in sapientia legitur: Prior omnium creata est sapientia, dicitq; eundem esse opus, sive facturam, sicut vitis agricolæ, juxta sermonem Evangelii, & etiam Pauli inquentis: Qui fidelis est ei qui fecit illum. Nam: quumque in his negasse Homousion coram Julio Papa eraderetur, declarans mentem suam, & in quem finè sic scripsisset, summa benevolentia, & fidei commendatione, receptus à Patribus, etiam ab Athanasio speciali apologia, contra calumniatores, defensus est. Nonne Hieron. disputans contra Jovinianum, iniquior est matrimonio? Nonne Aug. contra Pelagiam.

legianos, tam iniquus est libero arbitrio, ut à multis pro Manichæo calumniatus sit. Equum est igitur, ut mihi permittatur, in Prophetis & Evangelistis, inquirere aliquod genus mendacii, non quod astu, seu malitia, sed vel ignorantia, vel errore, vel lapsu memoriæ committatur, ut ostendatur solus Deus verax, & omnis homo mendax. Facit idem Hieron. super Micheam dicens, Apostolos & Evangelistas nonnunquam memoria lapsos. Facit idem Aug. sentiens Apostolos & ignorasse quædam & errasse in nonnullis, quin etiam Petrum in fide errasse, & ob id à Paulo reprehensum. Et in libris de consensu Evangelistarum, quoties circa oblivionem, circa reminiscentiâ, circa ordinem gestorum laborat, ac tandem & ibi, & etiam in quæstionibus in Marth. sentire cogitur, Evangelistas non secundum veritatem ordinis rerum gestarum, sed secundum suæ quisque recordationis facultatem, narrationes earum ordinasse, & Evangelistis venisse post in mentem, quod multò ante fuerat gestum. sed non tunc succurrisse. Simili ratione, excusatur Matthæus, quia scribit multa corpora Sanctorum qui dormierunt, surrexisse, priusquam narret surrexisse Christum, qui tamen fuit primitiæ resurgentium. Idem etiam narravit Christum lancea perforatum, antequam narrasset mortuum, dicente Glossa ordinaria super verbo apparuit, in Clem. prima de summa Trin. & fid. Catholica. Quod debeat intelligi per anticipationem, quia ante narravit Matthæus, quod post factum fuit. Et ne de hoc scandalum oriretur Ecclesia in Concilio Viennensi hunc locum correxit, nec dubito, quin liceat Ecclesiæ corrigere quædam in sacris voluminibus, non tamen diversum statuendo, aut addendo, aut detrahendo Scripturæ, sed declarando ordinis & intentionis, & auctoritatis veritatem. Neque verò Scripta Apostolorum, & Evangelistarum, ob hoc tantum habent auctoritatem, quod ab illis tradita sunt, sed quod consensu universalis Ecclesiæ approbata sunt. Multi Apostoli & sancti discipuli ut refert Lucas, Evangelium scribere olim aggressi sunt, quibus tamen credere non cogimur, nisi solis illis, quos comprobavit Ecclesia, cujus sententiæ est etiam August. inquires. Se non crediturum Evangelio, nisi quatenus illum commoneat Ecclesiæ auctoritas. Magna fateorvis est, magnum numen, unum & idem sentiens Ecclesia. Quæ est ergò hujus articulatoris perversitas, hoc in me tradere ad suspicionem ambiguitatis, & torquere ad contumeliam Ecclesiæ, quod ego pro gloria & auctoritate illius necessariò produxi? nisi fortè in hoc peccavi, quod plus tribuam præscri.

præscriptis Ecclesiæ, quam auctoritati Evangelistarum, & Apostolorum, qui solam Ecclesiam profiteor Scripturarum interpretem, penes quam manet scientia discretionis, & inviolatus sensus verbi Dei, à quo solo est omnis infallibilis veritas. Si enim tantus consensus Ecclesiæ sine impulsu Spiritus S. esse non potest, quid est quod de dogmate Ecclesiæ dubitare possumus? quid ergo hic est scandali, si verbo Dei, si Ecclesiæ, si Scripturæ, unicuique tribuo quod suum est?

XXXIII.

IN capite de verbo Dei, sic de illo loquutus sum. Hujus autem verbi scientia, nulla schola Philosophorum, nulla theologorum Sorbonæ, nec quorumcunque scholasticorum gymnasia nobis tradidère, sed solus Deus, atque Jesus Christus per Spiritum S. in illis Scripturis, quæ Canonice vocantur, quibus juxta divinum præceptum nihil addere licet, nihilque detrachere. Hanc propositionem articulator iste inter scandalosas, & piarum aurium offensivas collocavit, non quod à Scriptura, aut Ecclesia, sed quod à scholis dissentiant, quarum decretum videtur, Philosophicas disciplinas esse ad pietatem necessarias, erroneum & impium ducentes, quod non est imaginatus ipsorum Aristoteles solertissimus causarum, & demonstrationum Doctor. Ego dico, meam propositionem non solum non esse hæreticam, neque scandalosam, sed & probabiliorem, & magis orthodoxam, suâ oppositâ. Quod si mea propositio erit scandalosa & impia, oportebit ejus contrariam esse orthodoxam, & Catholicam, quod videlicet, verbi Dei scientiam, non solus Deus, atque Christus, sed Philosophorum Scholæ, Theologorum Sorbona, & quæcunque gymnasia, nobis tradiderunt: liceatque contra divinum præceptum, addere & subtrahere, Canonice Spiritus S. Scripturis. Quis crederet adeò desipere, aut tam profundum dormire, Lovanienses Theologos, ut hanc propositionem habeant pro Catholica? certè ego de illis longè melius sentio, & aut Busconium versificatorem, aut aliquem Theologicum parasitum, aut alium quemvis impium Sophistam, qui veritatem verbi Dei, ab Aristotelis Philosophia æstimat, nec nisi sophismata, & parva Logicalia habet in pretio, istos articulos compilasse arbitror. Liceat ergo illis imputare omnia, quæ in Magistris nostris Lovaniensibus, sine incitiæ, & stultitiæ, vel etiam malitiæ, erroris, aut hæresis infamia, excusari non possunt. Ego illud intendo, ad divinorum cognitionem, non esse opus argutis Philo-

Philosophorum, neque Syllogismis Dialecticorum, sed oportet illam haurire ex Scriptura divina, quæ est regula infallibilis semper permanens in suo vigore nativo. Eto, valeant Philosophia & Dialectica, ad erudiendum Theologum, valeant etiam ad revincendos suis armis hæreticos, tamen ad Scripturæ auctoritatem, inefficax est omnis quantumcunque irrefutabilis Syllogismus, nisi accedat auctoritas verbi Dei, per consensum universalis Ecclesiæ. Omnia etiam quæ percepit Ecclesiæ, quacunque Scholastica ratiocinatione, & ingenii subtilitate, & Dialecticis demonstrationibus, ea inducantur, non propterea vera habentur, sed quia præsumuntur à Spiritu S. esse revelata, non humana sapientia inventa, sicut Imperator Constantinus, de Nicæna Synodo scripsit Ecclesiæ Alexandrinæ, inquiens: Quod trecentis simul placuit Episcopis, nihil est aliud quam Dei sententia, maxime ubi Spiritus S. talium ac tantorum Virorum mentibus incumbens, divinam voluntatem declaravit. Nesciam enim major pestis quam sacra Scripturam subducere placitis Philosophorum, & contentionibus Sophistarum, qui plus satis curiosis argumentationibus, veritatem ipsam non elucidant, sed in dubium vocant. Nihil ergo ad nos quid Philosophi, & Aristoteles de divinis commenti sunt. Num Christo pluris faciemus Aristotelem, Philosophos & Sophistas? Absit. Ut talibus quibus illi dogmatibus, & argumentis, nostræ fidei firmamenta statuamus. Quamvis hodie plerique recentiores Theosophistæ, miserabili Syllogismorum servitute captivi, adhærentes illis velut ostrea, Aristotelem sanctius, quam Ægyptii Ibim, aut crocodylum colunt, illique veluti Deo, ac Principi suo primitias, & tributa pendunt. Veri autem Theologi hanc armatam, quin potius dicam captivatam Aristotelicis legibus Theologiam, non tam serio amplectuntur, quippe nullum de divinis, quæ hominum commentis nuntatur, recipiunt argumentationem, sed solam illam, quæ est ex Scripturis divinis, & quam non Sorbonici Magistri nostri, de Scholastica Cathedra, sed quam Christus docuit, de Cruce, juxta dictum Augustini: Crux Christi patientis, fuit Cathedra Magistri docentis, quæ Crucis scientia nos docuit argumentari, inquirere, discernere, & judicare, de omnibus longè certius, quacunque Dialectica & Rhetorica. Illa nos docet verbum æternum, & nomen, quod est supra omne nomen, quod nullus Grammaticorum hactenus cognovit. Illius Philosophia, de anima, de spiritu, de virtutibus, de felicitate, de summo bono, omnes omnium tradi.

traditiones longè superexcedit. Hæc ergo est illa scientia *truncis*, quam qui ignorat, ignorabit illum Dominus, & projiciet illum à facie sua.

XXXIV.

Hic jam omiſſis verbis intermediis, quæ in hac propoſitione ne uno contextu leguntur, damnat hæc verba, cui nihil addere licet, nihilque detrachere. O Moſe, ô Salomon, ô Paulle, ô Joannes, ô Chriſte Deus, ô Chriſti Eccleſia, quis eſt iſte diſcipulus Sathanæ, qui etiam in verba ſacræ Scripturæ ſtruit calumniam? Quid respondebit, quando mecum ſtabit ante tribunal Chriſti, rationem redditurus, quod impiè calumniatus eſt verbum Dei, certè in die illa, ſurgent multi ex Magiſtris noſtris. & dicent: Domine, in nomine tuo fortiter calumniari ſumus, in nomine tuo acriter diſputavimus, in nomine tuo multos ſtrenuiter excremavimus, in nomine tuo Magiſtri in divinitate nuncupari ſuſtinuimus. Dicer autem illis Chriſtus: quia nunquam cognovi vos. O impudentem improbitatem, ô inexcusablem blaſphemiam, damnare in meis verbis, ut ſcandalolum & impium, quòd traditum eſt in ſacris literis, quòd ſcandalolum & impium, aut hæreticum, niſi ab hæreticis, impiis & blaſphemiis, judicari non poteſt, cujuſque oppoſitum ſit planè impium, & hæreticum, & blaſphemum & omnes qui adhærent illi, quum non liceat cuivis Doctori, quantum eunque ſanctiſſimo, & erudiſſimo, ad divinam Scripturam aliquid addere, aut tollere ab ea. Hinc Tertullianus, in libro de præſcriptionibus hæreticorum. Nobis (inquit) non licet ex noſtro arbitrio indulgere, ſed nec eligere, quod aliquis de arbitrio ſuo induxerit, Apoſtolos Domini habentes authores, qui nec ipſi quicquam de ſuo arbitrio induxerunt, aut elegerunt, ſed acceptam à Chriſto diſciplinam, fideliter nationibus adſignarunt. Itaque etiam ſi Angelus de coelo aliter evangelizaret, anathema diceretur à nobis. Hæc ille. Et Hieronymus ſuper Pſalmum undecimum, exponens illud: Eloquia Domini caſta, interpretatur, qui prædicatores de eis nihil vel minuere, vel addere audent, quòd pura & munda ſunt, non admittentia externas ſententias. Quæ enim erit ſacræ Scripturæ ſtabilis, & infallibilis veritas, ſi aut pro ratione temporum, aut locorum, aut rerum, aut perſonarum recipiat additamentum, aut diminutionem? Nonne ſcriptum eſt: Verbum Domini manet in æternum? Nonne ea lex eſt in Deuteronomio: Non addetis ad verbum, quod ego vobis loquor, nec auferetis ab eo? Et

60? Et in eodem legitur: Maledictus qui non permanet in sermonibus legis hujus. Et in Apocalypsi: Si quis apposuerit ad hæc, apponet Deus super ipsum plagas scriptas in libro isto, & si quis diminuerit de verbis libri Prophetiæ hujus auferet Deus partem ejus de libro vitæ & de civitate sancta, & de his quæ scripta sunt in libro isto. Et Salomon Proverb. 3. ait: Omnis sermo Dei ignitus, clypeus est omnibus sperantibus in se, ne addes quicquam verbis illius, & arguas inveniarisque mendax. Annon erubescit hic Theologicus articulator, in tam sordo, tam impio, tam blasphemio, contra apertam Scripturam errore deprehendi, quoddam inter scandalosos articulos, retulit sententiam sacre Scripturæ, etiam ad verbum in textu positam? Certè cavenda illi erat commonstrata lex divina, in quam tam turpiter impegit, quum ego veluti digito illi ostendens, de Canonicis Scripturis loquutus dixissem, quibus juxta præceptum Dei nihil addere licet, nihilque detrahere, in super addens hæc verba: Quisquis enim etiam si Angelus de cælo id egerit, anathema est, & à lege Domini maledictus est. Sed hæc priora cum posterioribus verbis improbis calumniator malitiosè diffimulavit. Quis non Christum citius inter publicanos & meretrices reperit, quam inter tales Theologos, qui dicant se fidem & Religionem defendere, dum evertunt verbum veritatis, sacram Scripturam hæresis vocabulo inquinantes, & de Moyse, de Salomone, de Paulo, de Joanne, de ipso denique Deo, hæreticos facientes. Neque verò hic mihi patientiæ ratio habenda est, ubi non tam contra mea verba agitur, quam contra Scripturam divinam. Meminerit ergò in postetum tam sacrilegi lapsus, thraconicus iste articulator, qui sibi interrogat censuras in errores alienos,

XXXV.

Rursus eandem cantilenam canens, carpit, sacram Scripturam nulla pati externa Commentaria, nullas humanas aut Angelicas glossas, quibus jam in superioribus responsum est. Quoniam Scriptura sacra sibi ipsi sufficiens est, & seipsam exponit, sicut apud Ezechielem cap. 18 præcipiens Deus inquit: Audies de ore meo verbum, & ex me annuntiabis. Unde ait Irenæus, ostensiones Scripturæ, non nisi ex ipsa Scriptura ostendi debent, cui nihil externum addere licet, nihilque quod suum detrahere. Quomodo enim stabit promissio illa Christi, pollicentis nobis os & sapientiam, cui nulli possint resistere adversarii, si pro tuendo suo dogmate, ab externis com-

mentis

mentariis, ab humanis gloriis, nobis emendandum erit verbum veritatis, ac si imperfecta sit Scriptura, & non omnem veritatem docuerint Prophetæ, Evangelistæ, & Apostoli. Quæ pestifera olim Cataphrygum blasphemia fuit, quod dicentes, August. scribens super Psal. 108. æquiparat his, qui Christum adhuc in mortali carne viventem occiderunt. Ubi enim dignum aliquod veritatis testimonium reperire poterimus, si à Prophetis, ab Evangelistis, ac Apostolis discesserimus? num in Scholis Philosophicorum, qui sunt mancipia errorum, maluntque tueri falsum, quàm à suis opinionibus decedere? num in Sorbona Magistrorum nostrorum Parisiensium, qui post innumeras contentiones, jam etiam determinationes suas venales habent, & in gratiam Principum & Regum, detorqueant Scripturas, & accepta pecunia, pervertunt verbum Dei? num apud cætera Scolaasticorum Gymnasia, hujus mundi Scribarum & Phariseorum cœnobia, ac prostibula hæreticorum? Certè Dominus loquutus est in Scripturis populorum & Principum, horum qui fuerunt in ea, super quo dicit Hieronymus, Psalmo 86. Quod exceptis Apostolis, quodcunque aliud postea dicitur, abscindatur, nec habeat auctoritatem. Unde & Tertullianus ait: Quum credimus, hoc priùs oportet nos credere, non esse quod post Evangelium credamus. Iterum Augustinus, super illud Psalmi 103. De medio petrarum dabunt vocem suam, inquit: Si dixero vobis credite, hoc enim dixit Cicero, hoc Plato, hoc Pythagoras, quis vestrum non rideat me? Ero enim avis, quæ non de petra emittet vocem suam. Et paulò post: Audiantur ergò, qui de petra, quia in illis petra auditur Christus. Solus ergò Deus, atque Christus, verbi Dei scientiam nobis tradidère, non Philosophi, non Sorbonistæ, non Gymnosophistæ. Nec sumus aliorum sermonum discipuli, nisi cœlestium, ut inquit Origenes, Hom. 9. super Esaiam. Et Cyrillus, super sexto Joannis capite dicit, unum solummodo Christum sequendum esse Magistrum, illique soli inhærendum. De illo loquitur Paulus in prima ad Corinth. cap. 11. inquiens: Ego enim accepi a Domino, quod & tradidi vobis. Et ad Galatas ait: Evangelium quod evangelizatum est à me. non est secundum hominem, neque ab homine accepi illud; sed per revelationem Jesu Christi. Et ad Romanos 15. capite ait: Non audeo aliquid loqui eorum, quæ per me non efficit Christus. Stat ergò (invitis Lovaniensibus articulatores) firma & inconcussa propositio mea, quod verbi Dei scientiam, nulla errorum architectrix Philo-

sopho-

sophorum Schola, nulla infecta Scholastica lepra, Magistro-
rumque Sorbona, nulla opinionum mundina Schola-
sticorum Gymnasia nobis tradiderunt, sed solus Deus, atque
Iesus Christus, cujus verbo, sub aeternae maledictionis poena
nihil addere, nihil detrabere licet, sed sibi sufficiens, omni per-
fectionis, ventatis, lucisque plenitudine, consummatissimum,
nihil externum patitur sibi commisceri, nec ullo creati intel-
lectus eget ad minuculo. Estque non solum non impia, non
haeretica, non scandalosa, non piarum aurium offensiva hac
propositio mea, sed impius, haereticus, scandalosus est, hic
blasphemus articulator, & quicumque illam pro impia, haeretica,
scandalosa, piarum aurium offensiva, traducere non eru-
bescunt.

XXXVI.

QUod autem Scientia & fides se non compatiantur, non vi-
deat quod plerumque aurium scandalum hic somniat iste ar-
ticulator, quoniam sit receptissimum Scholasticorum dogma,
quod in eodem subjecto, & respectu ejusdem veritatis, non
possunt simul stare, habitus fidei acquisita, & habitus scientiae
per demonstrationem genitae, quod & ego hic intendo, & sic
me accipi volo, itaque nullus error hic est, sed mera invidia, &
induratum odium ad calumniandum. Loquebar enim de his,
qui evacuantes Crucem Christi, fidem nostram, quae nullam
sub artem cadere potest, persuasibilibus humanae sapientiae
verbis, ac Dialecticorum regulis astringunt, qui quod sola fi-
de credere debemus, conantur Syllogisticis demonstrationi-
bus ostendere, ex humanis scientiis Philosophorum gentium.
Quinque liber de articulis fidei, cujusdam eruditissimi Viri,
qui universum Symbolum Apostolorum, & singulos illius ar-
ticulos, probat ex Aristotele, atque id quidem (fateor) quam
acutissime, sed non secundum pietatem. Neque ignoro, quod
dicit Henricus Gandavensis, acutissimus Scholasticorum
Theologorum, dari scilicet lumen quoddam, superius lumine
fidei, in quo Theologi videant veritates Theologicae scientiae;
tamen non est illud lumen naturale, neque dictamen rectae
rationis, neque artes liberales, quas Arcadicus hic articulator,
dicere debet & elucidare sacram Scripturam, sed erit lumen
inspirationis.

XXXVII.

PRAETerea nunc ubi legitur, discedite ab humanarum tradi-
tionum nebulis, non satis divinaturus fueram, hujus arti-

culi scandalum, nisi ipsa calumnia, aperiret mysterium. Verum si quis simul legat, quæ ibi præcedunt, & sequuntur, manifestò clariùs comperiet, me non de humanarum legum institutionibus loqui, sed de dogmatibus Philosophorum, hic notatus articulus, satis indicat, suum articulatorem, ex potentissima invidia, illum huc traduxisse, ni fortè tam crudus est, ut non intelligat, quod reprehendit.

XXXVIII.

Quid hic nobis obgannit verborum meorum detractor, ac falsarius, iste Lovaniensis articulator, de caeremoniis, de fide, de operibus, de charitate, ac si ego Ecclesiasticis caeremoniis, & bonis operibus, omnem auctoritatem detrahere velim, ego de hoc caeremoniarum genere loquutus sum, quæ pro ornamento Reipublicæ, ad carnalem, & extrinsecas gloriarum pompam, & ab hominibus humano spiritum, ad hominum gloriam sunt repertæ, habentes licet sanctimoniam quandam, sed mundanam, & in rebus externis, & visibilibus sitam, quæ ex gentium ritibus, olim in nostram Religionem migrarunt, non tam supervacuas, quam etiam superstitiosas, & ineptas, quarum hodie adhuc damnablem viget consuetudo, nonnullam cum insigni stultitia, & foeditate conjunctam, qualem hoc anno conspeximus, Gandavi, in furiosa illa processione, beati Levini, eorum patroni, quæ turpitudinem suam habet, gratiam & pietatem nullam, cujusmodi insanie plures sunt, etiam in aliis locis, conniventibus Episcopis, & Sacerdotibus, & sub fuce pietatis, tam turpibus ritibus defœdari Sanctorum gloriam sustinentibus. O quam execrabile flagitium, eorum qui hujusmodi caeremonias excogitaverunt, vix credere potuissem, nisi ipse vidissem, fuisse aliquem populum tam sceleratum, qui ista confingeret, tam furiosum, qui ista ageret: tam stultum, qui istis crederet, tam perfidum, qui ad ista committeret. Quis hujusmodi non detestetur caeremonias? Cæremonias autem ab Ecclesia, & patribus institutas, non damno, nisi sint qui in illis statuunt finem pietatis, & quorum est superstitiosus, licet pius affectus, quem ut statim non probo, ita nec omnino improbo, sed admoneo. Verum & proprium latræ cultum, geri intrinsecus in animo, non in signis & caeremoniis exterioribus, quorum multæ repertæ sunt propter infirmos, quibus non obligantur perfecti. Multæ etiam ornatus gratia, à Magistratibus, & populo institutæ, quas etiam in quibusdam rebus conservandis, latræ & concordie causa, arbitratus sum, partem

partem illam commendando, ac receptos in veterata consuetudine hominum solus dissolvi, non facile ferendum puto, sed meritis illius educiam, quantumcunque bona sit intentio, in illa illud non probō. Sic namque persuasit mihi Hieron. super Jer. 17. Ezech. non tam voluntate, quam boni operis opusculum, illam peccari dicens. Deinde August. Psal. 144. etiam Dei sancti rationem, ex Scriptura, non ex nostris bonis intentionibus petendam ait. Atq; hic puto, in sacris literis quoties mentio fit de mandatis & judiciis, n. squam non additum, hoc pronomen, mea: quoniam (ut est etiam apud Matth.) non licet hominum præceptis colere Deum, sed suis propriis legibus, a quocumque non coleremus Deum legibus demoniorum, contra nos Christus cum Belial. prætexentes Religionem, ut illi designatio. Si exempla queritis, dicite, o Gradii, Aduerſarii, Brabanti, Flandri, & qui reliquies Gallo-Belgæ, quæ sonant campanæ vestræ, nonne spurcitiarum vestrarum, potius vos ad divinam? Quid modulantur organa vestra, cum Canone Missæ, foedissimæ quæque libidinem carnis carule pares vices habent? Cur ista non offendat mentes nostrorum tam piæ aures, aut desinant offendere hominibus, aut his quoq; offendantur, quæ sunt antea, & quæ si quis legat totum hoc capitulum, videbit necesse est sentire de cæremoniis, maxime, quæ à Deo, & legi, & Ecclesia, & patribus, institutæ sunt, quib. tantum obest ut feriam, quod nec circumcisionem quidē fieri, damnavit illa. Etiam in hominibus Christianis, sicut in Nigricis & Jacobinis, modò non credant necessariam ad salutem, sed obsequium suscipiant; ut sint Abraham. & Christo, etiam in hoc sæculo conformiores, nec referre putent ad veritatem religionis, illam accipere, aut non accipere, sed quod sic ut illa appareat, ita sit sine illa salvatio, cui opinioni citra scandalum tolleretur etiam doctissimus ille Card. Nicol. de Cusa, in libro suo, quem de pace fidei inscripsit. Et Joan. Scotus, etiam, post passionem Christi, potuisse cæremonialia vereris legi sine peccato observari.

XXXIX.

Quæ hic dubitat, hunc tartareum Scholasticum Præcepto habuisse Sathanam, illum qui erat Christum tentans in deserto; qui scire cupiens, an JESU esset Christus, sic ei doctrinam Scripturas detruncando proposuit. Scriptum est, Inquit, Quoniam Angelis suis mandavit de te, quod in manibus portabant te, ne offendas ad lapidem pedem tuum.

X 2

Nihil

Nihil amplius dixit Diabolus (ut super hoc scribit Hieronymus) nisi Angelis suis mandavit de te , quod in manibus tolleret te , ne ad lapidem offendas pedem tuum. Mediam autem partem dimisit , neque dixit , ut custodiant te in omnibus viis tuis : sciebat enim contra se esse. Eadem arte , hic utitur contra te iste Sathanicus articulator , qui ut verus & Catholicus huius propositionis mee sensus non appareat , ipsius alteram partem dolo male amputavit. Sic enim habent mea verba : Carenti-
næ nequeunt homines promovere ad Deum , apud quem nihil est acceptum præter fidem in Jesum Christum , cum ardenti imitatione illius in charitate , ac firma spe salutis & persequi , sed hoc totum omisit falsarius. Nonne ex his verbis apparet , me loqui , non de nuda & mortua fide , sed de illa , quæ per charitatem operatur. Atque me , ne verbo quidem repugnare dicto Apostoli , per ipsum citato. Sed quid potest esse tam piè , tam rectè , tam circumspectè scriptum , quod non videatur impium , iniquum & scandalosum , quando porrigitur per talem aliquem diabolum , qui etiam bene & Catholice dicta , ad suum sensum depravat. Putabat fortassis hominem fore tam oculatum , qui tam manifestam sycophantiam deprehensurus esset. Eat ergo nunc in externas tendens , mendax truncator , & abscondat se à facie omnium præceptorum Theologorum , non enim dignus est , qui numeretur inter Theologos , qui more hæreticorum (ut ajunt sexti Synodi Patres) Scripturas detruncat , & in poenam legis Corneliæ de falsis incidit , quæ constituta est in eum , qui ut verum non apparet , quid celaverit.

XL.

Porrò sequitur alia assertio , sed non nisi per argumentum videtur huc inserta , ac si ad condemnandam aliquam hæresim sufficiant probationes , quæ pendent à quasi , & à videtur , cui respondere possem , quod argumentum constructum per videtur , solvitur per verbum non videtur. Est itaque huius cæcutientis articulatoris visio , quod scientiæ capiunt finem in hoc seculo , quam propositionem iste articulator ex seipso fabricatam , unico protinus telo jugulat , atque confodit , citans Hieronymum in Prologo Bibliæ dicentem : Disertus hinc in terris , quarum scientia nobis perseveret in cælo : hic me plateæ victum confiteor , istius Theologastri hebetudine , quæ sociat testimonia , dum vult alios hæresis , & scandalum convincere , sed quæ so doceat me iste Theologaster , quænam sint ista cæcenda hinc in terris , quæ nobiscum perseverent in cæliis am-
va 1. 2.

va Logicalia? an moralia Aristotelis? an formalitates Scoti, an ars veterinaria, & coquinaria? an alchymistica, agricultura historionica: Certe ego crediderim nos illorum nihil egere in futuro seculo, nisi sola scientia Scripturarum divinarum. De quibus loquitur Hieronymus in Prologo citato. Et in Esaiam inquit: Si juxta Apostolum Paulum, Christus Dei virtus & Dei sapientia est, & qui nescit Scripturas, nescit Dei sapientiam. Ignorantia Scripturarum est ignorantia Christi, & habetur 38. d. capit. Si juxta. Hæc ergo nobis discenda sapientia est, scire Christum & verbum ejus, quod solum manet in æternum. Hic certe formidolosus Sophista, sua parva Logicalia, suppositiones, ampliaciones, restrictiones, exponibilia, insolubilia, obligatoria, & ejusmodi contentionum artificia, tum monstifica illa conflictationum vocabula, exercitatum, qualitarum, formalitarum, quidditarum, & reliquos Scholasticarum nugarum casus, pugnantisque voces, nominalium & realium, primarum & secundarum intentionum, propriarum & impropriadum significationum, implicitorum & explicitorum sensuum, cæterasque Magistrorum nostrorum chimeras, si supra conscenderit, se penitus amissurum, non cassa opinione formidat, & anxius dubitat, num sibi conducatur ascensus superum, ubi est regnum pacis, & perpetua quies, quibus nihil magis adversatur, contentiosis istis Sophistis? Et quamvis in declamatione, non illud propriè vertebatur in dubium, an scientiæ & artes in hac vita acquisitæ, nobiscum perseveraturæ sint in futuro seculo, sed illud ventilabatur, multas scientias & artes, in seculo hoc, vicissim & nasci, & interire à memoria hominum. nec aliquid esse firmum sub sole, tamen ausum dicere, etiam nullam scientiam (de humanis loquor) nobiscum perseveraturam in futuro seculo: neque aliquid illorum, quæ à sensu percepta, & ad intellectum profecta, studiorum diligentia, & ratiocinandi artificio, à nobis cognita sunt, nisi ulterius ab intellectu ad mentem, & ad ejus lumen peringant, ubi quasi divinum induant intuitum, & idolo careant humano. Et hanc conclusionem teneo, & assero, ut rationabilem opinionem & citra omnem impietatem disputabilem, atque ex eorum numero, quæ solent esse themata conflictationum, de quibus adhuc disputatur inter Orthodoxos, ut non statim sit hæreticus, qui de illis dubitat, quum nulla Ecclesiæ autoritas, hætenus vetuerit de his dubitare, nec omnes Doctores circa hæc in eandem opinionem consentiant.

XLI.

IAm tandem profligatis articulis omnibus, Cyclops articulator perorat, planèque triumphat, & Scripturarum interpretem agit, atque exponit illud Sapientis: Vanitas vanitatum, & omnia vanitas, Scholastico more distinguit, inquit, oportere intelligere sapientem: interdum loqui ex sua persona, aliquando in persona attoniti, quandoque in persona stultorum, interdum in persona prudentis. Sed ubi possunt hæc discerni, melius norunt pueri, qui student in Donato. siquidem hic articulator distinguit quidem, sed nihil discernit. Et contra Aristotelem suum, qui in calce libri de Physico audit, inquit: Sapientem nō sufficit dicere, nisi dicti rationem assignet, nihil neque dicit, neque probat. Verum Hieron. illud exponens, ait sic intelligendum, ad comparisonem creatoris & æternæ majestatis, omnia dici vanitatem, sicut Apostolus ait: Vanitati creatura subjecta est. Et Psalmista ait: Omnis vivens vanitas, quia solus Deus est immutabilis, & semper idem quod est, & non aliud. Sed illud pari ratione oportebat articulatorem intelligere, distinguereque, me non ubique eandem personam gerere, sed aliquando inquirentis, aliquando disputantis, quandoque monitoris, quandoque recitatoris persona loqui, iste verò non assertatoris, sed declamatoris, atque si velit etiam canis vices agere. Similiter etiam putandum est, hanc articulatorem, aliquando loqui in persona parasiti, aliquando in persona calumniatoris & sycophantæ, aliquando in persona affini Cumani, nullibi autem per omnem hanc articulationem, in persona docti & probi viri.

XLII.

NEque ego planè damno omnes scientias & artes, sed de illarum vanitate, & incertitudine declamo, & reprehendo illos, qui neglecto verbo Dei, in humanis & mundanis scientiis fiduciam suam collocant, semper discentes, & nunquam ad scientiam veritatis pervenientes: ostendoque, qui errores, quæ hæreses, quæ mala, ex quavis scientia orta sint, & orientur, quando non regulantur ad verbum Dei, in quo sole est scientia discretionis discernens verum à falso, justum ab injusto, bonum à malo, sine quo omnis scientia vana & errori subjecta est. Proinde declamatio non judicat, non dogmatizat, sed quæ declamationis conditiones sunt, alia joco, alia serio, alia falsè, alia severè dicit: aliquando mea, aliquando aliorum sententia loquitur, quædam vera, quædam falsa, quædam subbia pro.

hic percontaret, alicubi disputat, alicubi admonet, non ubique impetum facit, docet, aut acribit, nec omni loco animi mei sensum aperit, sed multa invalida argumenta adducit, ut habere non debet improbet, quodque solvat declamaturus partem disputationis, quam ne sciat hic articulator discernere, nullam illi sententiam falcem poterit ferre sententiam.

XLIII.

Ut autem faciat perfectum circulum, revertitur ad libri nostri principia. colophoniam injuria, calumnians epistolam peritiam, in qua locutus cum amico, dixi me versum in canem, & articulator plus quam canis, humanitatis expertus, & ignarus, qui literas ad amicum scripsit. Canis, qui mordere non erubescit, ac veluti rusticus indomitus, canis ignotos omnes adlatrat. sic carpit, calumnians, quae non intelligit. At verbis canis iste morsus non facit nisi malos, nullos mordet nisi noxios, odio persequitur nisi improba, qui si impotens erat ad benedicens, in malis inter illos agebat, qui volebant intelligere, quod dicerent. Quemadmodum & Christus, ut est in Evangelio, poterat facere miraculum in Nazareth, propter notitiam illorum. Non est ergo propterea liber declamator, qui aurium offensivus, nisi si aures intelligat, sicut asinorum asinorum. Neque est contumeliosus, sicut (teste Hieron.) generalis sermo, ad nullius commensuratus, & qui citra nomenclaturam notat vitia, malis committit, bonos commendat. Neque est etiam ille liber famigeratus, qui habeat inscriptum auctoris sui nomen, & titulum, neque non sine Caesarei consilii examine, & auctoritate publica prodierit, nec quenquam, nisi de quo publica vox, & notoria historia est, nominatim perstringit. Ceterum, si quis sui conscius, aliquid in se dictum arbitretur, ob id quod faciens, ipse jam de seipso, quod talis sit, nullo negotio confitetur, unde praesumptuosus hic articulator, ignorans quis injure dicatur libellus famosus, falcem suam ponit in messem alienam, & ultra crepidam judicans, ne sciret, ignoratur. Atque haec tandem est miserandi articulatoris, non plusquam asinina peroratio, qui si quid cordis habet, & ingenuus vir haberi velit, addidisset articulis istis nominibus, quos illos commendatione dignos putabat. Aut proinde in publicum, nec me post terga aggressus esset, sed restitisset, si sciam, dum aderam, qui responderem.

EX his tandem mihi planè persuadeo, librum declamatorum meum, per Lovanienses Theologos, non fuisse lectum, sed laborem illum aliis quibusdam fuisse distributum, in quorum fidem fortè Theologi aliqui subscripserunt, notatis. Unde quid in hac mea Apologia, amarulentius dictum videtur, ut sciant me hoc non in Theologicum ordinem dicere, sed in istos ter scelestos sycophantas, qui de ordine Theologico præsumè meriti, tam insulas nœnias, tam perfidas calumnias, illis suggererunt, atque tam celebrem olim Academiam, tam utilibus articulis, tam frigidissimis argumētis, tam inappropiis Scripturarum citationibus, earundemq; adulterinis applicationibus, & interpretationibus præficere voluerunt, & eruditissimis omnibus exponere ludibrio. Ego semper doctis & eruditissimis viris, quibus sensus est Catholicus corrigendæ, mea scripta libenter submittam, modò illa legant cum iudicio, & candore, & si quid admonuerint aut docuerint, libenter audiam, illorumque iudicium pro veneranda auctoritate libenter accipiam. Sed si quis æquo animo ferat, istius præsumptivum iudicium, qui invidiosi, & nihil scientes, vitiosas quas sunt, & deflexis à vero oculis, in improbitate, fraude, dolo, falsificio, mēdaciis, malitia, depravatione, dissimulatione, & impudenti calumnia, spem victoriæ ponunt, & se constituunt censores alienorum laborum, eorumque quorum sunt imperitissimi. Atq; horum nebulonum arbitrio (si diis placeat) Christiani dicemur aut hæretici, ad horum sententiam exutentur homines, quorum verba, voces & censuras, nihilo plurius ego faciam, quàm Demetrius ille, qui dicere solebat, eodem filii loco voces esse imperitorum, quo & ventre roditos crepitum, quum nihil penè intersit, qua corporis parte, sursum an deorsum turpiter sonet. Qui quod doctrina nequeunt, auctoritate exequi contendunt, eò quòd quas olim eruditionis meritis, laureas decrevit antiquitas, ipsi mercede & Symposiorum meritis impetrarunt, titulo quidem Doctores & Magistri, horarum conditione miserabiles Sophistæ, contenti ut alii doctrinam, illi umbram tantum & speciem occupent. Sciunt ergo nunc populi, & intelligant nationes Quales hodie sunt isti Magistri, quibus filios suos erudiendos mittunt discipulos. Vnde discipulis, quibus tales contingunt Doctores, qui quòdcumque loquuntur licet videatur sapientia, tamen est stultitia, & iniquitas: cur autem vix, quippe Dominus, & Magistros illos, pariter & qui credunt illis discipulos disperdet, juxta verbum Esaiæ: Quoniam Dominus caput & caudam disperdet.

Nunc

Non ego vos obsecro, clarissimos Senatores, virosque
 clarissimos, in quorum manibus hoc nefaria illaca-
 lumnia, et robor, ante hunc conflictum intendit, & ob-
 trahitur, qui nominis, sperdit in vulgus; & hæreticos nomi-
 ne obsecro, inquit, & Cæsari quoque me traduxit pro
 hominibus, & me omnes, quicunque nunc, & in posterum, i-
 sta & illa, & illa lecturi estis: Nolite secundum faciem judicare,
 sed rectum iudicium judicate. An non digni & efficaces sint
 isti articuli, propter quos, ex conspurcatis scholis, sordidi lu-
 dium, & qui, nihil norunt, nisi præesse pediculosis pueris,
 contra aliquos doctrinos Theosophistas. & funestis monachis,
 scepticisque Cæsarem sibi arrogantes, nostram de Vanitate
 Scientiarum, &que excellentia verbi Dei declamationem (cui
 jam subscrisperunt confectores, assensus est privati consilii sena-
 tus. & Cæsarem confirmare comprobavit) prohibere debue-
 rint, & ne illi, & illud distraheretur inhibere: Nolite se-
 cundum faciem judicare, sed rectum iudicium judicate, an
 digni & efficaces sint isti articuli, propter quos rescindendum
 postulat, & Cæsari diplomatis privilegium, maxima pri-
 vati consilii (ubi nihil non agi summa cum prudentia & deli-
 beratione) hactenus putatum est) cum infamia, tum injuria.
 Non enim, & non solum pertinet hæc calumnia, sed etiam ad
 eos, quod de hoc, & de meam examinarunt, qui comproba-
 runt, qui subscripserunt, qui Cæsaris sigillum appenderunt,
 quorum, & illi, & hinc suspecta fieri patitur, reliquorum
 omnium, & illi, & infirmata est: Nolite secundum faciem ju-
 dicare, sed rectum iudicium judicate. An digni & efficaces
 sint isti articuli, pro quibus mihi inaudito & indefenso, publi-
 ca indignitas, & palinodia, quum isti Lovanienses censores
 non solum, & non solum robori, quam falsis interpretationibus,
 male, & argumentationibus, impertinentibus allegationi-
 bus, detractioni, detruncationi, dissimulationi, mendacio,
 improbitate, hypocphantia, blasphemia, falsitati, cæterisque
 calumniarum detestabilibus artibus, quibus degeneres, & in-
 validi sophistæ plures turmatim, me solum, & unum clancu-
 lum, & post terga aggressi, opprimere studuerunt. Nolite se-
 cundum faciem judicare, sed rectum iudicium judicate. Num
 digni & efficaces sunt isti articuli, propter quos ille minister
 iustitiae, Cæsar, tam gravi indignatione contra me commotus
 fuerit, & supplicanti mihi pro iustitia, & aures suas occlu-
 serit, & oculos suos à supplicatione mea averterit? Et quum
 nemo regum, unquam tam inclementes, sive superbas aures.

habuisse sciatur, qui servorum suorum honestas preces ~~facti~~ dierit, & honestarum personarum, justas supplicationes, & dignatus fuerit, mihi uni solique hoc à Cæsare suapte natum Clementissimo, præter morem suum alieno impulsu contigit: sic pii illi magistri nostri, suis istis articulis, conscelerarunt Cæsaris aures, tantumque venenum illis instillarunt, illi mundo corde monachi, sic Cæsaris adversum me furorem concitarunt, illi subornati aulici sacrificuli, atque aulicarum & conscientiarum instigatores, ut vix duorum reverendissimorum doctissimorumque Cardinalium fideli instructione deflagrari Cæsaris ira, & purgari potuerit suspiciò, parumque abfuerit, ut cujus beneficentiam virtutibus, fidelique obsequio commemerim, illius iram, & indignationem, servitorum præmium, laborumque mercedem habuerim, quemque virtutis, ac literaturæ gratissimum pensatorem speraveram, virtutum & eruditionis punitorem invenerim, nec quicquam bonæ spei habiturus sim reliquum, qui mihi tam insensum Cæsaris odium, virtutis & eruditionis meritis peperissem. Verum hæc tragoedia alio loco, & alio stilo, mihi uberius decantanda est. Vos quæso quod ad articulos attinet, nolite secundum faciem judicare, sed rectum judicium judicate. Salvò mihi jure addendi, auferendi, corrigendi, emendandi, interpretandi. Quod ut in prophanis causis concedi solet, in sacris maxime concedendum erit.

Vbi ignavi imperant: ibi summa ingenia in occulto iacent.

Proverb. XXIX.

Princeps qui libenter audit verba mendacii, omnes ministros habet impios.

Non solum ille reus est, qui alium de alio profert, sed etiam is, qui aures cito criminibus prabet: 11. quæst. 3. non solum.

Apologiæ adversus Theologistas Lovanienses,
Finis.

REVE

REVERENDO PARITER ATQUE
 GENEROSO DOMINO, DOMINO JOAN-
 ni Lauretino Lugdunensi, Præceptori prima-
 rio Divi Antonii apud Rivum eversum
 Provinciæ Pedemon-
 tium.

HENRICVS CORNELIVS
 AGRIPPA. S. D.

*Quoniam sic tibi persuasum video vir cla-
 rissime, ut multo laudabilius ducas scire
 plura mediocriter, quam unum aliquod
 insigniter: & licet jam in utroque, &
 Pontificio & Casareo jure insigniter do-
 ctus sis, tamen circa eam disciplinam tibi*

*memorandam non censeas, nec illam omni-
 moda ingenii participatione dignam esse arbitraris, sed & alias
 quasq; optimas disciplinas felicissimi ingenii amplitudine
 prosequeris, etiam occultiores abstrusioresque scientias dili-
 genti investigatione perscrutaris: inde fit, ut ego etiam tui
 ingenii industria cupiam tuis desideriis morem gerere, & te à
 nostrorum arciorum pomeriis non excludere. Ita namque
 virtuti tuae deprecis: & benevolentia erga me tua meretur.
 Volumus igitur te donare, & ea non vulgari, non triviali non
 arte circa unum aliquod obiectum occupata, sed arte artium
 omnium regina, qua duce ad reliquas omnes scientias &
 artes facile conscendas, ita ut non modo in illis mediocrem
 disciplinam, sed & insignem doctrinam rationabiliter va-
 leas proficere. Ea autem est ars inventiva Raymundi Lul-
 lii, cuius ea dignitas est ac præcellentia, ea generalitas ac
 certitudo, ut se sola sufficiente, nulla alia scientia præsup-
 posita, nec ullo indigens forinsecro inuamine, infallibi-
 liter*

liber eum omni securitate ac certitudine, errore omni semoto, de omni rescibili veritatem ac scientiam sine difficultate & labore invenire nos faciat. Insuper omnes alias scientias sub se complectens, & ad verum ordinans, solvens omnes quaestiones & obiectiones, quae circa quodcunque scibile fieri possunt: nec ullum scibile est, quod hanc effugiat: argumentatur insuper per argumenta infallibilia, certissima & notissima, quibus nemo potest contradicere: ideoque non indiget aliarum scientiarum, vel scripturarum testimoniis, sed ipsa omnem aliarum scripturarum ac scientiarum auctoritatem, etiam ipsam Sacram scripturam disponit, ordinat & probat. Habet enim principia universalis, generalissima ac notissima, cum mensua quadam habitudine ac artificioso discurrendi modo, in quibus omnium aliarum scientiarum principia & discursus tanquam particularia in suo universali, elucescunt. Ea insuper huius scientiae est promptitudo & facilitas, ut etiam pueri impuberes, hac arte freti, in omnibus ferme facultatibus docte differere possint: multi etiam, qui in extrema senectute se ad literas contulere, hac arte paucis mensibus in viros doctissimos evasere. Ita hac ars omnem temporis indigentiam vincit & inopiam. Quod ne fabulosum videatur, extant nostrae memoria testes Petrus Daguinus Mediatius & Jacobus Januarius, viri tota Italia celebrati, quorum prior trigesimo septimo aetatis suae anno, cum vix prima hausisset elementa literarum, septem duntaxat mensibus huic artificio incumbens, omnibus doctissimis viris miraculo habitus est, quem & tota fere Italia verbo exoptavit. & opera eius in hunc diem, quantum doctrina praestitit, praeseferunt. Alter autem, (quod magis mirum est) cum septem peregisset lustra, a literis penitus alienus, in tantum hac arte profecit, ut sicut ex scriptis eius videre licet, nulli doctorum hominum sit postponendus. Notum est, Ferdinandum Cordubam Hispanum per cuncta ultra & citra montes gymnasia, omnibus studiis hac arte celebratissimum extitisse: atque Raymundus Sabunde, qui librum creaturarum sive Theolo-

giam

giam naturalem edidit, eo ipso præter reliqua sua scripta satis ostendit, quantum hac arte valuerit. Præterea Jacobum Fabrum Stapulensem, ac Carolum Bovillum apud Parisios divulgata sapientia viros, Raymundo devotissimos scimus, eorumque scripta testantur. Et, ut apud meos Germanos veniam, Andreas, Petrus, Jacobus, germani fratres, natione Frisones, cognomine Canterii, unicuique sorore adhuc pueri decennes, in omni disciplinarum genere egregie disseruere, quos non modo Germania & Gallia, sed tota pene Italia, ipsaque Roma & novit & admirata est. Horum Andreas mihi hujus artificii præceptor contigit, cuius fundamento innixus deliberavi etiam ego aliquod adificium superstruere, atque hæc in artem brevem succincta commentariola scribere, quæ cum iam diu apud me detinerem, cogitabundus, cui ea digna dedicare deberem, tu mihi procius occurristi, hoc ipso dignissimus, quod præter generosam natalium dignitatem, insuper amplissimo ingenio decoratus vir desideriorum es, & qui nihil, quod sciri possit, ignorare velis. Accipe igitur nunc benignissimo animo has nostras lucubrationes: accipe Lullianum artificium: huic insiste, huic inhere, quousque penetraveris, & in actum ac praxim deducere noveris: tum mactus virtute, confidens ingenio, aggredere omnia,

et omnes omnium scientiarum toto animo plenissimus.

Vale.

HEN.

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

HENRICI CORNELII AGRIP-
PÆ, ARMATÆ MILITIÆ EQUITIS
Aurati, & utriusque Juris
Doct̃oris.

IN ARTEM BREVEM RAY-
MUNDI LULLII.

COMMENTARIA.

Raymundus Lullius composuit artem ad scientiarum inventionem, quam ex eo Artem inventivam nuncupavit, & ipsam per multos & varios tractatus sparsim scriptis tradidit, quorum alium intitulavit artem demonstrativam, alium de mixtionibus principiorum, alium vocavit artem magnam, alium artem brevem, in quo totam artem inventivam breviter complectitur, sicut per præsentem expositionem compendiose declarabimus.

Dicitur autem hæc ars inventiva, quia docet nos invenire & multiplicare res & terminos, & propositiones, definitiones, divisiones, media, loca, argumenta, quæstiones, quæstionum & argumentorum solutiones atque deductiones, veritates & scientias de omni re, & ad omne id quod proponitur.

Invenire autem rem, vel terminos, hoc solum interest: quoniam res, cum una sit, pluribus potest terminis explicari, idem aut simile significantibus, convertibiliter vel aliter. Invenire itaque terminos nihil aliud est, quam re aliqua propo- sita illam pluribus, & iis quidem aptis verbis amplificare & exornare.

Dicimus autem terminum, quicquid extra propositionem est, ut nomen & verbum, quæ principales partes sunt orationis, sive etiam aliquid categoricum, quicquid præter nomen & verbum finitum & rectum est, ut quidam, omnis, nullus, & reliquæ partes orationis, sive etiam aliquod complexum quantumlibet multiplex, à parte prædicati vel subjecti positum, vel modus etiam, vel dictum de quo modus prædicatur.

Rem autem compositam, vel terminum compositum, dicimus

complexam, quam ex rebus incomplexis complexam primam. Terminis itaque incomplexis reperis, factis est ut varia adunctione complexas facere ut homo, & huiusmodi.

Prima materiam nos invenire oportet terminos generales, quibus in summi re proposita uti possimus, secundum hujus artis intentionem: & huiusmodi termini sunt, quos Raymundus Lullus nobis sub quadruplici figura tradidit, extra quos nihil cadit in intellectum.

Intus itaque partes persens expositio nobis partienda erit in quarum prima juxta intentionem materię, terminos ipsos generales declarabimus, & multiplicare docebimus: in secunda parte, complexorum inventionem ostendemus: in tertia, universalem totius dispositionem & applicationem docebimus, & per omnia demonstrabimus.

Prima pars ita subdividitur. nam primo declarantur subiecta unius figure, quarum figura apud Raymundum notatur per litteram P. Secundo agitur de predicatis absolutis, quarum figura signatur per A. Tercio de predicatis respectivis, seu de transpositionibus, quarum figura notatur per T. Quarto de quaestionibus, utiturque regularis ac speciebus, quarum figura tenet litteram Q. Hec sunt quatuor figure generales artis, & qualibet illarum apud Raymundum novem possidet terminos, notatos per litteras has litteras, BCDEFGHIK, post figurarum expositionem. Quinto terminorum multiplicationem, & extraneos terminos invenire docebimus. Sexto loco figurarum in se invicem multiplicationem ostendemus.

Quare figuram in suis libri.

Primum itaque nunc definitiones subiectorum nobis memorandae sunt: ut in predicatorum attributione considerentur definitiones, circumstantię & conditiones subiectorum, quas universalem subiecti genus, natura atque ordo demonstrat. Quoniam non omnia predicata, aut non eodem modo omnibus subiectis conveniunt, aut coherent, vel consequuntur, vel attribuantur, vel antecedunt. Nam ea quę de Deo dicuntur, per quemdam alium modum, quam de creaturis dicuntur: ita quę hominibus dicuntur, rationem attribuantur, oportet in bruto non esse. Illa quę de homine iusto, aliter quam de homine iniusto dicuntur. Sed nunc ad definitiones subiectorum veniamus.

Deinde illud ens, in quo bonitas, magnitudo, & cetera predicata absoluta in arte posita sunt. unum & idem numero, habens in homine complementum, & aliquo extra se non indigens.

digens. Est itaque Deus illud ens infinitum, æternum, perpetuum, ante & post omnium rerum principium & finem, in quo sunt perfectiones omnium, in quibus universæ, & imperfectiones absunt.

Angelus est substantia spiritualis, creata, corpori non conjuncta, nec conjugibilis: ideoque non indigens tempore, neque motu, neque loco, secundum suam essentiam & naturam intellectuatam, immortalis, insensibilis & impassibilis, secundum naturam & proprietatem, nisi ex ea facultate, quæ sibi ex libero arbitrio permixta fuit, se moribus depravarit. Similis deus animæ convenit, nisi quia corpori conjuncta est, & itaque semper appetit.

Cælum, est illud corpus, quod habet magis extensam magnitudinem, quam aliud corpus. Est itaque corpus incorruptibile, in quo non cadit mutatio ad formam, sed tantum ad ubi, sua materia & forma compositum, non elementis, sed compositione coactum, habens animam viventem, & immortalem, meliorem meliori conjunctam corpori, & ita humana.

Homo est substantia, in qua animal rationale & corpus mortale conjungantur. Est itaque homo, qui habet sensum, vivere, sentire, imaginari & intelligere.

Imaginativa, est illa potentia, in qua animal imaginatur similitudines eorum, quæ fuerunt sensibus præsentibus: itaque sub eo continentur animalia perfecta, & sunt illa, quæ habent esse, vivere, sentire, & apprehendere potentiis & sensibus interioribus & exterioribus.

Sensitiva est illa potentia, cum qua animal sentientes sensibiles: itaque sub ea continetur animal, quod habet esse, vivere, sentire & apprehendere per potentias apprehensivas superiores, carens sensibus interioribus, aut potius sine illis consideratum: potest enim sine illis intelligi, quamvis fortassis sine illis dari non possit. Sunt autem secundum Raymundum sex sensus particulares, scilicet visus, auditus, odoratus, gustus, tactus, affatus.

Vegetativa, est illa potentia, per quam naturaliter fit transmutatio de una substantia in aliam: itaque vegetativa dicitur illud, cui convenit esse, & vivere, ut ea, quæ generantur, nutriuntur & vegetantur, sicut arbores & plantæ: & hæc vegetativa licet sensu careant.

Elementativa, est potentia in elementatis, cum quæ elementa existunt & agunt actualiter & præsentialiter ac potentiè in seipsis.

in ipsis elementatis. Est itaque elementativum, quod habet solum esse substantiale, & continet sub sua generalitate primò quatuor elementa simplicia, scilicet ignem, aerem, aquam, terram: deinde omnia mixta inanimata, in quibus non est vita, five sint perfecta, ut sunt metalla, & gemmæ, five imperfecta, ut nix, grando, pluvia: & etiam quævis alia elementata, quæcunque de quatuor elementis composita sunt, sine vita tamen considerata, licet vita non careant, ut animalia & planta, & homo secundum corpus.

Præquam nunc ad instrumentativam procedamus, primò de scala naturæ pauca exponemus.

Scala naturæ quinque habet gradus generales, ad quos tota rerum universitas reducitur, qui sunt esse, vivere, sentire, imaginari, intelligere: & infra quemlibet illorum sunt multi gradus speciales, quæ sub uno gradu generali continentur.

Conditio istorum graduum est, ut omnis inferior possit esse sine superiori, & non e contra: & omnis gradus superior fundatur in inferiori: ideoque infimus gradus, qui est ipsum esse, est principium, radix & fundamentum scalæ, in quo omnes alii gradus sustentantur, ipsum autem à nullo sustentatur, nec in alio fundatur: ideo potest separatim sine aliis reperiri, alii autem sine ipso reperiri minime possunt.

Esse ergo est primus gradus scalæ naturæ, & sub ipso sunt multi gradus dignitatis, secundum quos aliqua res habet nobilius esse, quam alia: & illæ cognoscuntur à propriis ac specialibus accidentibus rerum, sic quod ubi sunt nobiliores proprietates, ibi fit nobilius esse, sicut in igne luciditas, subtilitas, levitas, caliditas: in aere diaphanitas, subtilitas minor, levitas minor, & humilitas: in aqua fluxilitas lubrica, perspicua grossities, gravedo labilis, & frigiditas: in terra opacitas tenebrosa, solida grossities, ponderositas gravissima, & siccitas. Similiter nobilius esse est in mobili circulari, quam recto: in mobili sursum, quam deorsum: in motu simplici, quam composito: graduatur etiam esse secundum gradus durationis & virtutis, & reliquorum principiorum. Insuper illud est nobilius, in quo fundantur nobiliores gradus ipsius scalæ: & hoc idem de reliquis gradibus scalæ inferioribus intelligendum est.

Secundus gradus generalis est vivere, & habet propria accidentia, & proprias potentias, quæ sunt generativa, nutritiva, argumentativa, &c. & quæ ad illas sequuntur, vel antecedunt, ut attractiva, digestiva, retentiva, expulsiva, quæ proprie sequuntur esse compositum ex elementis, & quodammodo

precedant actus vitales, & quolibet istarum unitarum. In complemento ut instrumento: nam attractiva sive appetitiva, gaudet, quia implet: retentiva terra, quia restringit: expulsi-
va ignis, quia est dilatativa partium & ampliat: expulsi-
va aqua, quia lubricitate sua evacuat.

Tertius gradus tenet sentire: & intelligitur de sensu tantum, & habet sex particulares sensationes, visum, auditum, olfactum, gustum, tactum, & affatum, secundum quos distinguuntur gradus nobilitatis sensitivorum: & inter istos sensus auditus est nobilior, quia non potest reperiri in sensibus interioribus: nam ubicunque est auditus, ibi necesse est memoria, ideoque ab ipso auditu non est disciplinatus.

Quartus gradus est imaginari: & coherent sibi sensus intrinsecus, qui communis dicitur, item imaginatio, phantasia, aestimatio, memoria, secundum quorum præminantiam sumuntur sub illo gradu gradus particulares.

Quintus gradus est intelligere: & habet sibi conjuncta recolere, & liberè velle, sine quibus esse non potest. & quæ sequuntur, discernere, docere, eligere, judicare, sermocerari & quæ inde proveniunt, sapientia, scientia, ingenium, notitia, fides, opinio, credulitas, religio, virtus, & ejusmodi secundum quorum gradationem & possessionem gradatur sub hoc genere contenta: & supra hunc gradum non est ascensus in scala naturæ: & ipse continet in se singulos inferiores, & qui libet gradus superior continet suos inferiores in se realiter, & dignificat eos ea dignitate qua ipse dignificatus est. In his autem quæ supra naturalia sunt non est ita, ut quilibet gradu superior contineat inferiorem realiter, sed continet illum secundum nobilissimum modum continendi & dignificandi, formaliter & intellectualiter, & non secundum modum conjunctionis, sed unionis & cujusdam identitatis, gradatur secundum subjecti nobilitatem minus à se invicem distincto.

Et quia jam descendimus ad subjectum elementarium, in quo situatur infimus gradus scalæ naturæ, separatim ab omnibus aliis, videlicet ipsum esse sive vivere, sentire, imaginari, intelligere, vel sine illis consideratum: ideo sciamus nobis convenit, quia quoddam est esse primitivum & per se subsistens, non ab aliquo, nec de aliquo, nec in aliquo, sed simpliciter ante omne non esse, quod est Deus: aliud est esse, non in aliquo, nec de aliquo, tamen ab aliquo, quia à primo esse de nihilo productum: & tale est esse creatum substantiale, cui præcedit non esse tertium est esse, quod est ab alio, de alio, in alio, & per ali-

in alio: ut esse accidentis, cuius esse est secundarium, natura & perfectione: natura, quia præsupponit substantiam in absolute & respectu: perfectione, quia substantia est per se, in se, de se, propter se, & sui: accidens autem, per ipsam, in ipsa, de ipsa, propter ipsam, & ipsius substantiæ: itaq; nunc consequenter de accidente dicamus, quod Raymundus instrumentativam vocat quod est ultimum in genere subjectorum.

Instrumentativa, est potentia illa, quæ est instrumentum substantiæ, cum qua agit aliquod opus, & per se existere non potest: itaque continet sub se omne id quod habet esse in alio, ut in principali subjecto: itaq; consideratur dupliciter, vel absolute secundum se considerata, vel quemadmodam subjecto alicui adjungitur: ut si dicatur de justitia Dei, vel hominis, & tunc reducitur ad genus sui subjecti, conditionum subjecti observandarum causa.

Adhuc autem subjectum hoc instrumentalitatis apud Raymundum consideratur dupliciter, scilicet naturaliter & moraliter. Naturaliter, sic continet in se novem prædicamenta accidentis, & quicquid artificialiter instrumentum est alicujus operis in quantum instrumentum: Moraliter autem sic continet sub se virtutes, & vitia, & quicquid hujusmodi est, ut gratiæ & dona.

Instrumentalitatis itaq; naturaliter consideratæ talis constitui potest figura, prænotata litera I.

Quare figuram in fine libri.

Nunc consequenter singula hæc accidentium principia definiamus & declaremus.

Quantitas est principium, ratione cujus entia creata sunt commensurata. Est itaq; quantitas, principium, cui commensuratur mensura, secundum multitudinem, magnitudinem, rationem, & diuturnitatem. Quantitatis autem alicuius sunt tria, quorum, cujus continuæ partes sunt: ut linea, longitudo, superficies, altitudo & profunditas corporis, & mensura, mensurans, actus, & locus atque motus circumscripti. Quantitatis aliud discretum, cujus partes non commensurantur, sed aliquem terminum, ut numerus, & oratio, & similia. Sicut in respectibus duplum dimidium, longius, brevius, huiusmodi: & in actibus, in quantum violenti, vel remissi vel remissi: similiter in qualitatibus prout sententia.

Qualitas est principium, ratione cujus res sunt quales five commensurata. Est itaq; secundum qualitatem dicimus aliquid esse quale,

quale, ut secundum iustitiam iustum, secundum bonitatem bonum. Species autem qualitaris sunt, ut habitus, dispositio, virtus, naturalis potentia vel impotentia, ut esse fortem, ribilem, & quæ sunt contraria: item passio vel passibilis qualitas, ut calor, dolor: item forma, & circa eam constans figura, ut triangulum, quadrangulum.

Relatio est principium, ratione cuius aliquod ens de necessitate refertur ad aliud: idem alio nomine vocatur ad aliquid, quia ejus esse ad aliud est vel secundum superpositionem: ut pater filii, dominus servi: vel secundum æquiparentiam, ut frater fratris, vicinus vicini.

Actio est principium, ratione cuius agens agit in passivum.

Passio est principium, ratione cuius patiens patitur sub agente.

Habitus est principium, quo res induit de semetipso rem quæ ipsam sustinet. & est illud per quod etiam sunt habituata sive vestita de similitudinibus aliorum: itaque habitus communiter est corporum, & eorum quæ corpori adjacent, ut tunicatum esse, &c.

Situs est principium, per quod partes recte & debite sunt positæ in subjecto in quo sunt, ut caput sursum, pedes deorsum: est itaque situs nihil aliud quam partium ordo in toto. Tempus est illud principium, in quo & per quod entia creata, sunt noviter incepta. Consideratur autem hic tempus, non solum secundum mensuræ rationem, sed etiam secundum id quod ex tempore in re temporali relinquitur, ut esse senem vel juvenem.

Locus est principium, ratione cuius una substantia aliam in se continet & collocat. Est itaque locus circumscriptio corporis: & hoc principium alio nomine dicitur ubi: & est ubi repletivum, ut Dei in mundo, animæ in corpore: & est aliud ubi definitivum, videlicet secundum operationem etiam vel in absentia rei, ut Solis in terra: secundum eundem modum Angelus dicuntur esse in loco, scilicet secundum operationem: est aliud ubi occupativum, ut corpus occupans locum aliquem in alio corpore: & est aliud ubi continentia quod continetur in se.

Quando autem instrumentativa moraliter consideratur, in virtutes dividitur & vitia, quæ sub duobus novenariis Raymundus complectitur: qui tamen velit aliter hæc restringere vel ampliare, potest id suo modo facere, & figuram earum mixtum ita fabricare possumus, prænotaram duplici litera W

Quæ

Quæri figuram in fine libri.

Figura B. narrati sunt novem termini genera-
lis. Hi ad nostram intentionem maxime neces-
sarii sunt. Quæ continetur omne id quod est, tamen sub or-
dine quodamque quibusdam inter se gradibus: ideo obser-
vandum sunt quædam necessario conditiones illæ, quas Raymun-
dus in hac arte sua quatuor enumerat, per quas regularur
& regulatur intellectus quoties nobis subjectum aliquod
per se habet respectus, & regulas hujus artis deductum est.
Præmissa sunt ut observentur, definitio, conditiones & pro-
prietates hujus subjecti, tales, cum quibus differat ab omni a-
liquo. Præmissa sunt ita attribuantur principia & regulæ, af-
firmando vel negando, ut nulla causetur læsio definitionum
subjecti & principiorum & conditionum suarum. Secunda
conditio est, ut conserventur differentie subjectorum in at-
tributione principiorum & regularum, sicut bonitas Dei dif-
fert à bonitate Angeli per infinitatem & æternitatem. Tertia
conditio est, ut concordantia, quæ est inter unum subjectum
& alio, conservetur, sic Angelus cum homine convenit in
intellectu, sed differt a planta sensu, ipsa cum plantis vegetatione,
& a brutis sensu. Quarta conditio est, ut in quo gradu unum
subjectum est superius vel inferius vel æquale est, secun-
dum gradum, attribuantur illi principia & regulæ ar-
tis. Alioquin manifestius patebunt in practica tertiæ partis
hujus artis principiorum. His addi potest quinta conditio
talis, ut perfectio, quæ affirmatur de aliquo subjecto
inferius, negatur de superiori: & quicquid
imperfectiois negatur de inferiori, negetur & de superiori.
Quicquid imperfectiois attribuitur vel perfectionis
negatur de superiori, eodem modo attribuitur vel negetur de
inferiori. Si homo est mortalis, ergo omnia animalia neces-
sario mortalia: si homo intelligit. Sexta conditio est, ut
attribuitur duobus extremis, attribuitur omnibus
intermediis: ut Deus & homo intelligunt, ergo Angelus &
bruta intelligunt. Similiter de quocunque dicuntur duo ex-
tremi, dicantur omnia intermedia, ut in Deo est es-
sere, ergo vivere & sentire.

Ad prædictum nunc de figura A, hoc est de prædicatis absolu-
tis. Accipiuntur autem hæc prædicata, pro qui-
busdam generalibus prædicabilibus de omni re se-
cundum quatuor modorum, per quos discursus fieri potest
vel simpliciter attribuendo, vel o-
stenden-

stendendo aliquod prædicatum inesse subjecto, propter congruentiam, quæ erit cum his terminis.

Sciendum etiam quod prædicata non solum accipiuntur a terminis qui actu prædicantur, sed etiam qui apti nati sunt prædicari secundum aliquod genus prædicationis, etiam si forma abstracta, & extra genus suum considerata, ut bonum, veritas & ejusmodi.

Sciendum, quod quamvis prædicatorum infinita multitudo reperiri possit, quemadmodum & subjectorum, tamen in hac arte Raymundus redegit ea in certum numerum ac ordinem, & vocavit illa prædicata absoluta, & principia generalia, vultq; quod non sint ex genere prædicationis accidentalis, sed etiam substantialiter & causaliter de aliqua re prædicari possint, prout aliqua res non solum accidentaliter, sed etiam substantialiter bona magnæ dici potest: unde sciendum est, quod omne principium generale & substantiale creatum est cum alio accidentali innato, quod est de suo genere: sicut bonitas accidentalis, quæ est accidens bonitatis substantialis, & instrumentum cum quo illa bonificat cætera, & ita unumquodq; principium & plenum sui ipsius in quantum est substantiale, habens partes in semetipso essentielles, & concretas, de sua essentia, specie & natura, videlicet, divinitas, beatitudo, æternitas, & est plenum omnibus partibus, quæ sunt similitudines, quas ab aliis principiis assumit, & ab illis subjectatur, & illæ similitudines sunt accidentales, quæ de partibus substantiis procedunt. Præterea ista prædicata, non solum prædicari habent, sed etiam sibi invicem subiici, five in concreto, five in abstracto, utcunque considerato, ut si dicamus bonam magnitudinem, vel magnam bonitatem, five magnum bonum.

Nunc consequenter ad terminorum istorum declarationem accedamus. Bonitas est ens, ratione cujus bonum est bonum & bonum agit bonum: & sic bonum est esse: & malum est non esse. Est itaq; bonitas, principium diffusionis & communicationis, similitudinis, formæ & fluxus: fluxus enim a forma est in materia susceptio: idcirco bonitas in rebus dupliciter consideratur, videlicet in quantum est permanentis, quæ res in se est bona, & in quantum est fluens, quæ res est bona fluens in aliud secundum operationem.

Magnitudo est ens, ratione cujus bonitas, duratio & cætera principia sunt magna, ambiens omnes extremitates essentiarum: itaq; nihil aliud est magnitudo, quam extensio substantiæ, unitatis, durationis, potestatis, &c. five secundum substantiam, ut puta quia res magna est in se, five secundum motum, vel augmen-

augmentum vel operationem. Est itaque magnitudo triplex, videlicet virtutis, quæ in spiritualibus rebus consideratur, secundum respectum virtutis: & est magnitudo molis sive materiæ, in quantum consideratur in corpore vel circa corpus: & est magnitudo actionum sive operationum, & hæc consideratur essentialiter & accidentaliter. Atque hinc est quod gradus majoritatis & minoritatis diversimodè sumuntur, secundum magnitudinem, in qua fundantur: sic etiam intensa vel remissa qualitate, super qua similitudo fundatur, similia sunt sibi similia, aut minus similia.

Duratio est ens, ratione cujus bonitas & cætera principia durant: ipsa itaque est permanentia essentiæ bonitatis, &c. & est triplex propter tres terminos permanendi. Æterna, quæ sine principio & fine est: Æviterna, quæ principium habet sine fine: Temporalis, principium & finem habens, quæ variatur magnitudine, ita ut alia brevior, alia longior sit. Sciendum insuper, quoniam duratio quædam est de essentia subjecti, ejus intima pars alia est de essentia temporis vel ævi, &c. mensurans priorem à se essentialis distinctam, quæ est coessentialiter proprietas mundi, in eo sustentata, sicut accidens in subjecto, mensurans omne quod est in mundo, vel per tempus quod sequitur motum, vel per tempus æviternatum, & ita circa alia principia considerabis.

Potestas est id, per quod bonitas, magnitudo, &c. possunt existere & agere. ipsa itaque est principium essendi, agendi, patiendi & existendi, ut in inferioribus, vel materia, itaque potentia tendit ad esse, impotentia vero ad corruptionem, & consideratur dupliciter: naturaliter, quæ aliter se habere non potest, & voluntariè, quæ est in arbitrio. Adhuc nota hic, quod potentia quædam est efficiens in effecto, sicut intellectus in intelligibili in eadem essentia: alia est ad fieri, ut aliquid de quo possit fieri, realiter distincta ab efficientis essentia, ut in generatione cum motu, loco & tempore.

Cognitio est proprietas, ratione cujus cognoscens cognoscit: & consideratur in hac arte, ut qualiscunq; seu quantūlibet de aliquo suscepta notitia, sive secundum veritatem, sive secundum speciem, quamvis ea quæ secundum speciem est & errore contrahitur, non rectè cognitio dicatur, sed opinio vel suspicio, quæ tamen hic cognitioni junguntur: & talis cognitio est actus intellectus, qui neque de veritate, neque de suo opposito certificatus est, per necessarias rationes, ut in credere & opinari, aliquid esse verum vel possibile, quod non est, sed secundum

veram cognitionem impossibile est esse intelligibile, hoc est, possibile quod est impossibile, quia suus appetitus est de rebus veris tantum. Est autem cognitio multiplex: nam alia intellectualis, quæ fit simplici intuitu, absque discursu, qualis est in Angelis, & in modo scientiæ infusæ, & in prophetia. Est alia rationalis, quæ fit discursu rationis, sive sit sapientia, quæ est altissimarum & primarum rerum cognitio, sive sit scientia, quæ est habitus conclusionis per demonstrationem acquisitus, sive sit intellectus speculativus, qui ex speculativis principiis procedit: sive practicus, qui ex practicis: sive sit ars, quæ est recta ratio agibilium cum appendiciis & partibus suis. Est alia cognitio sensitiva, quæ aliquid apprehendit, & cognoscit aliquo sensuum interiorum vel exteriorum, circa suum objectum versante, aut post primam & propriam sui objecti apprehensionem, ex his aliquid judicante, & conditionem aliquam componente, quam quidem cognitionem in animalibus brutis instinctum vocamus, ut est providentia formicæ, & studium apum. Est alia cognitio apprehensiva, sine sensu & motu aliquo cognitiva, ipsa videlicet natura cognoscente quid sibi proprium convenienter sit; neque enim in naturam suam res ferretur, ut gravia deorsum, aut in loco suo quiesceret, si nulla certa esset ejus cognitio.

Appetitus est id, per quod bonitas, magnitudo, &c. sunt appetibiles & amabiles. Est itaque appetitus, insita rebus assequendi aut fugiendi alicujus rei cupiditas, qua unaquæque res naturaliter fertur & per se in id quod sibi convenit, & fugit adversum. Appetitus alius est rationalis, quem voluntatem dicimus: est itaque voluntas appetitus cum ratione. Est alius sensitivus, qui inest animalibus brutis sine ratione, & in homine secundum inferiorem portionem. Est alius insensibilis, ut ille quod dicimus arbores & plantas appetere solem & pluviam. Et nota hic, quod quamvis appetitus de sua natura versetur circa amabile, ea tamen ejus libertas est maxime in voluntario, ut possibile sit hoc esse odibile, quod est amabile, & e contra.

Virtus est origo unionis, bonitatis, magnitudinis, &c. Ipsa itaque est origo & principium operationum, manens in substantia, & fluens in operationes, & hæc multipliciter dividitur: Nam alia intellectualis, quæ non nisi intellectu administratur, ut sapientia, scientia, prudentia, &c. alia theologica, quæ non nisi de super venit, ut fides, spes, charitas, & gratiæ, quæ virtutes gignunt, sive sint gratis datæ, ex quocunque genere donorum, sive pertineant ad animam, ut intellectus & consimilia, sive ad

corpus,

corpus, ut forma, sanitas, & similia, vel ad res exteriores, ut potentia, divitiæ, &c. siue sint gratiæ gratum facientes, siue prævenientes, siue subsequentes, siue operantes, siue cooperantes. Est alia virtus quæ animalis dicitur, siue sensitiva, quæ sensibus operatur, quæ est apprehensiva alicujus sensibilis, ut interioris per sensum communem, imaginationem, phantasiam, estimationem, memoriã: vel exterioris, ut per visum, auditum, olfactum, gustum, tactum. Est alia virtus animalis, quæ motiva dicitur, quæ se movet animal, cui conjungitur virtus concupiscibilis & irascibilis, ac virtus vitalis, quæ vivit aliquid, ac virtus vegetativa, cujus potentia sunt generare, augmentari, nutrirî, &c. ad quos sequitur attractiva, retentiva, expulsiva, digestiva, ad quam sequitur separatio & assimilatio. Est etiam virtus prima elementorum, & elementorum plures virtutes, quæ virtutes naturales vocantur. Sunt præterea in ipsis virtutes coelestes, quæ occultæ seu specificæ nuncupantur. Ipsa etiã natura virtus appellari potest, est enim principium quiescendi. Plures adhuc divisiones virtutis dari possent, tot enim sunt virtutum genera, quot operationum & potentiarum, secundum actionem & passionem.

Veritas est id, quod verum est de bonitate, magnitudine & ceteris, & ipsa est duplex, videlicet propositionis & rei: veritas propositionis, siue mentalis, siue vocalis est, cum prædicatum verè attribuitur suo subjecto: ex quo enim quòd res est vel non est, oratio dicitur vera vel falsa. hinc describitur veritas, quòd est adæquatio rei intellectæ ad intellectum: veritas autem rei, est vera conservatio naturæ in suo genere: unde falsitas est in re, quando ea quæ alicui rei jure conveniunt, in re ipsa non sunt. Consideratur autem veritas rei, vel secundum actum siue usum, vel secundum habitum: sicut homo furiosus secundum actum verè homo dici nō potest, habitu verò sic. Adhuc notandum est, quòd veritas quædam est æterna, quæ convertitur cum suo subjecto, ut in Deo, quæ immediatè causat aliam veritatem creatam, quæ non convertitur, potestque deficere, & hæc est necessaria rebus, ut agant naturaliter & artificialiter, &, ut Deus in illis agat naturaliter, quod non potest immediatè. Et idem de aliis principiis intelligas.

Gloria est ipsa delectatio, in qua bonitas, magnitudo, & cætera principia quiescunt. Ipsa itaque est quies rei in fine suo, aut ipsa per se consummatio delectans, quæ in omnibus rebus reperitur, quando in appetiti consecutione res delectatur.

Habent autem hæc principia distinctionem quandam &

Y 5

ordi.

ordinem, nam ad Deum relata, prima tria essentialia sunt, reliqua tria dicuntur personalia, personarum attributa diffinguentia ultima tria dicuntur notionalia, quasi notiones quoddam importantes.

Iterum dicuntur tria prima essentialia, quia essentialia quodammodo ingrediuntur, tum, quod his essentialia subsistit, tum verò sequentia dicuntur causalia, cum quibus & ex quibus causantur operationes extrinsecæ & intrinsecæ, atque ipsa unitatem atque ejus fluxum pertinet, ultima verò tria ad perfectionem accommodantur, quoniam in consummatione sunt, atque in ipsis est consummatione causationis.

Itaque istis novem principiis per Raymundum positis, tria alia principia generalia, ad quæ hæc novem reducuntur, non inconvenienter addere possumus, quæ sunt scil. essentia, unitas, perfectio.

Essentia itaque est, qua unaquæque res est in se, & in suis principiis, in quibus ut res dicitur esse, sicut homo in animali & rationali, & domus in sua materia & opifice.

Unitas autem est, secundum quam aliquid dicitur esse unum: & hæc dividitur, nam alia rei realem continens existentiam, & hæc vel est simplex, in quam nulla cadit multitudo, nec discreta, nec partibus composita, ut quælibet forma simplex: vel est composita, ut multarum rerum in unum collectio, sive secundum modum unitatis substantialis, ut formæ & materiæ in uno supposito, sive continuitatis, ut partium continuarum in suo toto, & punctorum in linea, sive discretionis, ut unitatis in numero: sive accidentalis, ut accidentis cum suo subjecto, quod unum est numero, nec dicitur compositum, nisi per modum quendam. Alia est unitas rationis, quæ secundum intentionem abstractam unum aliquid facit, in intentione verius quàm in re, ut genus & species ad sua inferiora. Est & unitas identitatis, & hæc alia est nominis, ut complura in uno nomine conveniunt, aut plura nomina in una re. Alia est secundum conversionem, ut definitio & definitum, proprium & species, & hujusmodi.

Perfectio est, secundum quam aliqua res consummata est, & suis terminis completa: perfectionum verò, alia est in fine perfectionis simpliciter, & hæc est collecta consummataque integritas, cui nil addi potest in universo, ut crescat perfectio ejus, nihil etiam subtrahi ut subsistat, qualis est in Deo. Alia perfectio est secundum modum essendi uniuscujusque rei, & secundum mensuram conditionis suæ, secundum quantitatem

na quæ.

naqueque res habituata ratione sui generis, sicut arbor est perfecta in gradu suo, & animal sanum, dicitur perfectum, quod possit operari operationes sibi debitas sine defectu, & post operationes non habet lationem, & in hoc genere gradus perfectionum sunt per accessum ad ens perfectum simpliciter, & per recessum ab eo.

Tertio nunc de figura T. hoc est, triangulorum five respectuum, dicendum est. Respectus autem, & ipsi prädicata quodammodo sunt, non tamen absolute de re aliqua dicuntur, sed comparationem inter res diversas faciunt, ut si dicatur, Deus est bonus, nulla comparatio est. Si autem dicatur, Deus differt ab homine, & ab Angelo per bonitatem, & æternitatem, comparatio est: similiter si dicatur, duratio Angeli & hominis differunt per tempus ævum. Itaque hi termini per se nihil præstant, sed fundamentum eorum querendum est ex generibus subjectorum, & prædicatorum absolutorum, & secundum hanc rationem differentiam in subjecta vel prædicata transeunt, ut si dicatur, homo & brutum differunt cognitione, vel si dicatur, differentia cognitio reperitur in homine & bruto.

Genera itaque respectuum, Raymundus in tres triangulos partitur, sub quibus serè omnes reliqui continentur.

Primus triangulus continet differentiam, concordantiam, contrarietatem five oppositionem. Secundus constat ex principio, medio & fine. Tertius habet majoritatem, æqualitatem & minoritatem.

Quare figuram in fine libri.

De his itaque nunc per ordinem dicamus.

Differentia est id, per quod bonitas, magnitudo, &c. sunt rationes clare & inconfuse. Est itaque differentia, qua alterum differt ab altero, vel à seipso essentialiter vel accidentaliter, aut realiter, quamvis non semper secundum idem, nec in eodem tempore. Est ergò differentia alia essentialis, quando res ad invicem comparatæ differunt in aliquo essentialiter, sicut homo differt à lapide per animatum, & hac differentia dicitur magis propria: sic quæcunque differunt per actum & objectum, differunt per essentiam, sicut voluntas & intellectus. Alia est differentia accidentalis, quæ fit per accidens, five proprium, five commune, ut risibile. bipes: & hac ratione differentia sumitur ex primis intentionibus: ex secundis autem intentionibus sic dividitur, ut alia genere differant, alia specie, alia numero.

numero. Genere differunt, de quibus diversa genera, non subalterna nec propinqua dicuntur, ut homo & pirus, de quibus animal & arbor. Specie autem differunt, quæ sub diversis speciebus sunt, ut sub homine & equo, hic homo & hic equus. Numero differunt, quæ diversum habent numerum, ut Socrates & Plato. Quæcunque autem genere differunt, eadem & specie, & numero, sed non è converso, cujus oppositum in concordantia est, ut ea quæ specie concordant, eadem & genere, quod etiam non convertitur: itaque differentiam dicimus constitutivam speciei, & divisivam generis, sicut rationale cum differentia sibi opposita dividit animal, & illi additum, constituit speciem, ut hominem & brutum: intelligimus autem hic sub differentia, omnem distinctionem, alteritatem, distantiam & diversitatem, non solum rei, sed & rationis, per quam videl. aliquid à seipso dicitur esse aliud: quod quamvis re seungi non possit, ratione tamen sejungatur, ut virtus & honestas, rationale & homo. Est itaque realis differentia realis creatura & principium generale, per quod res differunt per differentiam quam habent in se: differentia autem rationis est intentionalis & phantastica, quam intellectus facit, & non est ens reale, nec principium generale, ut differentia inter finitum & infinitum, quia alias daretur medium, quod esset neque Deus. neque creatura. Unde circa hæc sciendum est, quod ens rationis accipitur uno modo pro quodam fabricato per rationem simpliciter, videl. similiter dependens ab operatione intellectus, repugnans existentiae & naturæ, & ipsi intellectui, sive esse rei fabricatae per ipsam, tam compositivè, quam divisivè, ut omne impossibile simpliciter, sicut hominem esse animal irrationale. Alio modo sumitur ens rationis pro aliquo fabricato per rationem cum aliquo objecto extrinsecus movente, & tale dicitur ens rationis secundum quid, quia non simpliciter, nec totaliter dependet ab intellectu, sed partialiter tantum, quia non repugnat naturæ: nam cum materia non sit limitata natura, habet in ipsa omnem possibilitatem ad omnem monstrositatem, quamvis intentionem talem non habeat, nec res ejusmodi detur ad existere: itaque res ejusmodi non repugnat naturæ nec esse rei, sed intentioni naturæ & existentiae rei tantum, & quæ consequuntur existentiam, ut in quantum tale, sicut in chimera, quam componit intellectus, quæ cum non est in rerum natura, tamen partes ejus objectatæ per intellectum, sunt reales & existentes. Sed ut iste angulus ad magis particularia applicari possit, de varietate divisionum aliqua dicemus.

Divi-

Divisio alia incomplexi, alia complexi. Divisio incomplexi, aut est rei aut nominis, vocis aut significati: non enim de divisione sensibus subjecta sermo est, sed quæ instinctu est & imaginatione ac intellectu. Divisio itaque nominis est, cum una dictio in diversa significata dividitur, aut modos significandi in significata quidem, aut propriè, aut translata: propriè, ut æquivocum à consilio, aut à casu, ut si canis dividitur in cœlestem, marinum, terrestrem, vel dictio aliqua in diversa significata, quæ habet in diversis linguis. Translatè autem dividitur dictio, seu figuratè, dupliciter: aut ex una parte sit significatum proprium dictionis, & ex alia parte translatum sive translata: aut ut relicto proprio significato, dictio per translata dividitur, cujus divisionis tot sunt genera, quor sunt sub tropo species, & sub ejus speciebus in communi usu dicendi, sive per rectum, sive per oppositum, ex simili, aut ex contrario, aut per analogiam: sed omnium illarum translationum fundamentum ex recta significatione petendum est. Quæ autem varietas per æquivocationem veram & assimilata in dictione sit, eadem sit per amphibologiam, accentum varium, figuram dictionis, compositionem & divisionem in oratione, quæ omnia divisionem præstant, & ita multa argumenta dissolvunt, si an notentur: neglectæ autem in fallacias cadere faciunt. Comparativè autem dividitur dictio in varia significativa, quæ tamen verè æquivoca dici non potest, sed quia hoc ita velle videtur usus, penes quem dicendi norma subsistit, sicut vertex, quæ dictio capitis superiorem partem, ad montis cacumen, ad aquæ in superficie involutionem, ad summum cujusque rei refertur. Ista quoque dictionum divisio etiam in orationes transferatur, quas variè accipi oportet, variatis dictionibus ex quibus constant.

Secundum modos significandi dividitur dictio, aut secundum suppositiones, vel secundum varia accidentia, etiam secundum alia, secundum quæ alio modo significat dictio.

Secundum rei est, sive significati, aut est essentialis, aut accidentalis. Essentialis dividitur in multas species, quæ hic permixtæ sunt. Est itaque divisio totius in partes, quod genus dividitur, quod sunt totorum genera. Aut dividitur in species, ut superius in sua inferiora, sicut animal in equum, &c. Aut dividitur totum integrale, vel accidentale, in suas partes, secundum esse, vel secundum essendi. Pari ratione dividitur totum secundum quantitatem, in quantitate, in tempore, in modo. Aut dividitur

ditur causa in effectus diversos quos causat. Aut effectus in diversas causas à quibus causatur, secundum quodcunque sunt causarum. Aut dividitur subjectum in accidentia, siue consideratur subjectum secundum speciem, ut hominum alius albus, alius niger: siue secundum numerum, enumeratione secundam, per secundam & tertiam speciem regulæ. Q. C. ut in homine inest color, risus, intelligentia, &c. Aut dividitur ens in subjecta, prout in diversis subjectis reperiri possunt, ut corona, alia auri, alia argenti, alia ex herbis & floribus. Aut dividitur virtus in operationes, non ut genus, nec per se causa, sed ut quoddam primitivum, à quo operationes proficiuntur. Aut dividitur substantia in potentias, quæ per se sunt, ut Angelus in intellectum, voluntatem & memoriam. Aut dividitur absolutum in comparata, ut bonum in melius & optimum. Per extraneum autem fit divisio, secundum rationem intrinsecam, vel extrinsecam, secundum intentionem agentis, quam ipse proponit, quod tam in complexo, quam in simplicio fieri potest.

Divisio complexi, scilicet propositionis vel orationis, fit, ut in subjectum & prædicatum, patientem & ultra patientem, & in modum actionis & passionis. & in modum subjecti & prædicati, si tot sunt termini expressi vel subintellecti, quos quisque per se notare potest, ut in hoc exemplo: Spiritus Domini replevit orbem terrarum. In quibus verbis considerantur, res replens, actus repletionis, & patiens, scilicet orbis terrarum. Similiter in hoc themate: Sapientia ædificavit sibi domum, consideratur ædificans, actus ædificationis, & patiens domum. Quod si hanc ædificationem per extranea multiplicare volueris, hoc eo modo fieri potest, per aliquorum attributionem, ut dicendo, sapientia ingenita, prudenter ædificavit sibi domum ædificatam: & quum ita propositio in terminos aliquos divisa sit, postea singuli termini subdividentur, secundum aliquem modorum superius dictorum, aut per se, aut cum aliquo alio iuncto in eadem propositione, & hæc sunt divisionum tres genera: & si quæ alia sunt, quisque facile per se invenire potest.

Concordantia est id, ratione cuius bonitas, magnitudo, &c. in uno & in pluribus concordant. Est itaque concordantia quæ inter se subjecta prædicatæ vi subjectorum redactæ, concordant aut sunt eadem. Est autem concordantia alia unitatis secundum aliquem modorum unitatis, velut aut partium in quantitate, aut universalium in tempore, aut in modo, &c. Aliquo horum in suo toto. Alia est mixtorum in mixto, alia in

tinuorum in continuo, aut discretorum in toto discreto, aut materia & forma in uno supposito. Sunt etiam quæ inter se concordant in aliquo tertio, per modum unionis vel trinitatis, ut Trinitatis in Deo, & in his nonnunquam falsè dicitur, quæcunque sunt eadem in uno tertio, sunt eadem inter se de hac autem unitate & identitate loquuti sumus in cap. præced. Sunt alia quæ concordant in uno tertio, velut in medio jungenti per unionem. Alia in termino concurrente, ut vir & mulier in filio. Est alia concordantia æqualitatis, ut æqualium in eadem quantitate. Alia proportionis, ut dupli & dimidii. Alia proportionaliter concordant, ut duarum proportionum inter se secundum aliquam medietatem arithmeticam, geometricam vel harmonicam. Alia est concordantia effectus, ut calidi & frigidi in induranda terra: alia causationis, ut induratio terræ & mollificatio cere in caliditate, & in hunc modum plura. Illorum autem quæ similitudine inter se concordant, aliud est similiter simile, æquè per omnia: aliud similiter simile, sed non æqualiter per omnia: aliud dissimiliter simile, ut per oppositum: atque hinc oritur illa regula: Sicut affirmatio est causa affirmationis, ita negatio est causa negationis, possunt enim affirmatio & negatio ad similem consequentiam pervenire. Illa autem quæ invicem concordant, in hoc quod sibi invicem junguntur, pluribus modis se contingere dicuntur: aut quia essentia alicujus, ut rationale hominis: aut sicut essentiæ proprietas, ut risibile homini: aut in forma subjecto, ut anima in corpore: aut contingit aliud sicut transmutans transmutatum, ut cælum ad elementa: aut sicut ars subjectam illi materiæ, ut faber clavum: vel sicut pars individua in suo toto, ut stellæ in cælo, intellectus, voluntas & memoria in Angelo & animæ: vel sicut pars separabilis à suo toto, ut partes aquæ ab integritate sui elementi, ad quod colliguntur: aut sicut effectus suæ causæ adhærēs, ut herbæ terræ semper affixæ: aut sicut effectus ex suis causis constans, ut animalia reptilia ex terra, pisces ex aqua: aut sicut causa efficiens, ut Deus creans mundum: aut sicut causa exemplaris, ut homo secundum imaginem Dei: aut sicut causa finalis, ut homo ad cognoscendum Deum, & dominandum creaturis: aut sicut causa affinitatis, quo causæ primariæ secundariæ obediunt, ut Deus cum anima movet corpus, & finis secundarius principali, sicut stellæ ut luceant, & lucendo influant: aut causa cognitionis, ut homo homini, vir mulieri: aut ut medium participationis, ut colores medii inter album & nigrum: vel divisionis, ut firmamentum in medio aquarum.

Potest

Potest præterea concordantia dividī eisdem modis & differentiis, sicut ex prioribus notum est, & è converso, differentia, secundum eum modum, secundum quem concordantiam nunc divisimus, ac quemadmodum supra divisionem explicavimus, è converso collectionem constituemus, videlicet ad propositum nostrum referendo.

Oppositio est quorundam mutua resistantia propter diversos fines. Est itaq; oppositio secundum quod aliqua opposuntur. Oppositorum itaque alia sunt contraria, quæ sunt contraria, ut album nigrum: quædam immediata, ut virtus & vitium, alia sunt contradictoria, ut affirmatio negatio. Debet etiam contradictio esse ad idem, secundum idem similiter & modo & tempore: alia sunt privative opposita, in quibus non habet regressus, ut habitus & privatio, cæcitas & visus: alia sunt relative opposita, ut pater & filius, & hoc ex natura rei, quandoq; autem fit ex applicatione quæ faciat respectum rei, quæ non est ex prima impositione talis, ut si dicitur equus regis, securis sectoris, & est alia oppositio, quæ est in contrariis, ut colorum polorum in sphaera, & huiusmodi: & est etiam oppositio in propositionibus & oratione, & illarum quædam sunt contraria, ut universalis affirmativa ad universalem negativam, quædam sunt contradictoria, ut affirmativa & negativa particulari: quædam est subalterna, ut affirmatio & negatio particularium ad suas universales ejusdem qualitatis. Raymundus ipse in arte ponit duas species, circa quas iste prior triangulus præcipue versatur, scilicet sensuale & intellectuale, ut in intellectu & intellectuale, intellectuale & sensuale, sensuale & sensuale. Definit autem Raymundus sensuale, omne illud, quod sensibus percipit vel percipitur sive percipi potest, quod interioribus quàm exterioribus sensibus. Intellectuale est illud ens, quod est solum perceptibile per intellectum, voluntatem vel memoriam, & non per imaginationem, neque per sensum, sicut sunt Deus, Angelus, anima rationalis, virtutes, virtus, scientia, artes & omnia quæ ista habent in semetipsis, & dicuntur res intellectuales. Et est sciendum circa hunc triangulum, quod differentia est magis generale principium quàm concordantia & oppositio, quia ubicunque est concordantia & oppositio, ibi est differentia, sed non è converso in omnibus: ita concordantia majus est principium quàm contrarietas, quia ab ea descendunt principia primitiva positiva: a contrarietate autem privativa, & ideo concordantia magis convenit principiis.

piis figuræ A. quam contrarietas : quis concordantia applicatur illis ponendo, contrarietas autem privando. Et scias quod differentia & concordantia sunt principia substantialia in suis partibus substantialibus, ut differens, differentiabile, differenziare: concordans, concordabile, concordare, quæ sunt partes de eorū essentia & substantia, & sunt alio modo principia accidentalialia in quantum aliqua non per se, sed per accidens differunt vel concordant, ut per differentiam & concordantiam: oppositio autem nullo modo potest esse principium substantiale, excepta oppositione relationis & locali.

Secundus triangulus constat principio, medio, & fine. Principium est, in quo alicujus rei primitiva ratio vel essentia consistit. Principium, aliud universale, ut unumquodq; superius secundū prædicationem, quod de essentia sui inferioribus est, ut genus suarum specierum, species suorum individuorum & singularium, de quibus in quid prædicatur: differentia etiam quodammodo suæ speciei principium est, & hæc sunt principia ratione, intentione & definitione potius quam tempore, ut prius oportet existere animal quam hominem, &c. Generum verò aliud generalissimum, ut ens, substantia vel qualitas, &c. Aliud subalternum, quod sub alio genere locatur, ut animal sub corpore, & illud potest esse species, sed subalternata. Nam species specialissima, est illa, sub qua non est alia species, ut homo, sicut in Dialecticis manifestum est. In Rhetoricis autem aliter sumitur, prout ibi & personarum & actionum & negotiorum consideratio habetur: ut si dicatur, nihil turpe bonum, generalissimum est: sub eo autem specialius dicimus, usurā turpem esse quæstum: specialissimè autem, hunc quæstum esse usurarium, & hoc modo specificando secundum respectum negotiorum, actionum & personarum.

Principium causale, est principium primitivum, & quoniā ante causā nullum ens existere potest. Est itaque causa ad cuius esse sequitur aliud: non autem tam strictè intelligendum est hoc verbum, ut necessitatem importet, quia etiam sub hoc genere principium ponimus positivum, videl. ad cuius positionem sequitur aliquid, ut edificatur domus: similiter principium privativum, ut absentia Solis nocti, & similia, per quæ & privatio unius est principium inductionis alterius. Causarum in generalia per se, alia per accidens. Causæ per se dicuntur, aut intrinsecæ, aut extrinsecæ: intrinsecæ sunt, sicut materia & forma, quæ ingrediuntur constitutionem rei: & dicuntur extrinsecæ, secundum quendam dicendi modum, ut ali-

quod materiale id quod est, & aliquid formale id quod est, quæ in omni re & actione considerantur, & in omni intentione, ita etiam, ut si sit aliqua forma simplex, suo materiali & formali constet, quæ ubi nomina desunt, per tivum & bile denotentur, ut intellectus ex intellectivo, & intelligibili: sed in his cavendum est, ne quis fallatur, abutendo his in vim actionis & passionis extrinsecæ, sed secundum modum intrinsecorum principiorum. Similiter in moralibus, in genere demonstrativo & deliberativo, materiam & formam accipimus, ut in virtute, vitio, verbis, intentionibus, actibus, voluntate, facto & animo. Causa itaq; materialis, est principium essentiale, quod est substantia secundariè, ut corpus in homine: Materia verò est ens, quod propriè & maximè sub passione consistit, unde inter materiam & passionem non est dare medium. Est igitur materia ex qua aliquid fit, & hæc est aut propinqua, ut lateres parietis: aut remota, ut lutum unde fabricatus est paries, & hæc divisio etiam in aliis causis accipitur. Dicitur etiam materia objectum circa quod alicujus potentia actio aut intentio versatur, similiter & subjectum, cui aliquid inest ut accidens, & quæ sunt similia.

Causa autem formalis, est principium essentiale, per quod substantia maximè consistit in suo esse, & in illo conservatur, forma verò est per quod actio maximè consistit, & extra eam nulla actio existere potest: ipsa itaque dat esse rei, non ut efficiens, sed ut id quo res est id quod est: & hæc aut est essentialis, ut forma informans materiam, sicut anima rationalis per quæ est homo: vel accidentalis, ut forma circa aliquod constans figura vel exemplaris sive idealis, ut alicujus rei exempla. Et dicuntur adhuc causa sive principium essentiale, ipsæ partes absolutæ totum aliquid constituentes, sicut substantialitas & spiritualitas constituunt Angelum, & hoc principium est medium principii effectivi quoad facere: est aliud principium essentiale, quod sunt tivum, bile & are, ut intellectivum, intelligibile, intelligere in Angelo: ut simpliciter composita vel resultantia ex essentiali principio.

Causa efficiens, est principium quod facit aliquam rem, ut agens naturale vel artificiale, sive principium unde motus: & est aut primitiva, aut conjuncta, quæ utraque etiam apud Medicos & Oratores considerantur. Primitiva sive antecedens est, ex qua aliquid per se sequitur, quæ etiam ab effectu separatur: & hæc apud Oratorem consideratur in causa jurisdictionali, ut in parte assumptiva, si quid in necessitatem confertur: vel in

vel in impulsiva, ut si in rem, vel in personam impellentem crimen, vel factum transferretur. Quandoque tamen partim primitiva, partim conjunctivè mixta apud Oratorem causa rei investigatur, ut in causa conjecturali & probabili: ut si à vita, consuetudine, fide, & his quæ impellere possunt, argumentum sumatur. Causa autem conjuncta est, quæ effectui manet ut inflexio, timor cum percussione: & hæc apud Oratorem sumitur, quæ opportunitatem facto præstat, quàm signum vocant, ut locus, tempus, occasio, spes celandi, & hujusmodi. Est iterum causa efficiens, aut substantialis, ut domificator domui aut accidentalis, quanquam accidens per se nihil causet, ut longitudo percussione, adhuc quædam est principalis, ut sector: quædam instrumentalis, ut securis? similiter quædam mediana, quædam mediata.

Causa est quoque principium, propter quod res finaliter est facta, ut est principium partium. Est itaque finis propter quem aliquid fit, & est primus in intentione, & ultimus in executione: & ex his alius est ultimo ultimus, alius subordinatus ut armabelli, bellum pacis causa sumitur. Et est finis impulsivus, licet improprie, ut impudentia Calphurniæ quæ causa fit impulsiva, ne mulieribus liceret postulare in judicio.

Causa etiam per accidens est, quæ aliquo indicio ex se non importat necessitatem effectus subsequenti, ut sunt casus, occasio, fortuna. Sed quia Raymundus in arte dividit principium in casuale, quantitatis & temporis, sub principio quantitatis & temporis intelligit principium accidentale sive instrumentale, ipsa videlicet novem prædicamenta accidentis, quæ sunt quantitas, instrumentum seu principium mensuræ, qualitas determinationis, relatio conjunctionis, actio formæ, passio materiæ, habitus doctrinæ, situs figuræ, tempus motus, locus continentis, & de his singularium dictum est superius. Hinc præterea motus sub ratione principii consideratur, & est actus mobilis secundum quod mobile: & hujus sex sunt species, scilicet Generatio, quæ est progressio de non esse ad esse, seu à potentiali ad actuale. Corruptio, quæ est progressio de esse ad non esse. Augmentatio & diminutio, quæ sunt mutationes quantitatum. Alteratio, quæ est mutatio qualitatis: Et Motus secundum locum qui est vel rectus, vel non rectus: necessarius vel voluntarius: intra se vel extra se, sive per occasionem.

Est aliud principii genus, quod ordinale dicitur, quo aliquid prius est, sive natura, sive tempore, sive definitione, sive

cognitione : & illud non rectè principium, sed solum prius, quoniam nihil principii tribuit suo posteriori suæ originis. Est præterea principium originale, ut punctus lineæ, fons rivus, unitas numeri, pater filii, & huiusmodi.

Medium est, quo aliqua extrema inter se quadam coordinatione cohererent positivè vel privativè, constructivè vel destructivè. Medium Raymundus dividit in medium conjunctionis, mensurationis & extremitatum. Medium conjunctionis est, quod plura conjungit in unum, vel quod ducit aliquid de principio ad finem, sive quod conjungit inter extrema, vel natura, ut copula inter subjectum & prædicatum: vel situ & loco, ut unitas media in ternario. Medium mensurationis est, per quod substantialiter aut accidentaliter æqualia vel inæqualia mensurantur, & dicitur esse medium operationis: quo aliquid fit, ut oculus ad videndum, securis ad secandum. Deinde est medium extremitatum, quod concluditur inter duo extrema. Sub his modis quidam alii sumi possunt, nam est quoddam medium adhæSIONIS, seu instrumentale, ut clavus conjungens duo ligna. Aliud est medium participationis, quod inter duo extrema positum naturam trahit utriusque, ut colores medii inter album & nigrum, & numerus impar inter pariter parem & pariter imparem. Aliud est medium comprehensionis, quod continet ea inter quæ ponitur, ut genus inter duas differentias, sed dividentes. Aliud est medium negationis, ut temperatum inter calidum & frigidum, & perfectum inter superfluum & diminutum. Aliud est medium transitionis, per quod fit motus, actio atque passio: sive secundum locum, ut à termino à quo ad terminum ad quem: sive secundum speciem, ut aer illuminatus vehens spiritus visibiles: aut secundum quietem vel desitionem, ut quies media inter duos motus ad terminos oppositos, sicut status morbi inter augmentum & declinationem. Est adhuc medium quoddam essentialiale, quoddam coessentialiale, hoc est medium principii essentialis & coessentialis: horum primum est, ipsa mutua informatio partium absolutarum, unius activa, alterius passiva. Alterum est ipse actus formæ in materiam, & materiæ sub forma.

Finis est in quo aliquid terminatur & quiescit, cui sicut à principio influxus est, sic principio refluerè videtur. Est itaque finis perfectionis ille in quo res perficitur, sive habet suum finale complementum secundum aliquod genus perfectionis, de quibus superius in prædicatis dictum est. Alius est finis termina-

minationis, seu finitionis sive extremitatum, in quo res ulterius non emenditur, & est extremum alicujus rei, substantiæ vel accidentis, secundum essentiam, vel tempus, vel locum, vel qualitatem, vel quantitatem, & hujusmodi, sive ante, sive post, & hic opponitur infinitum. Finis autem definitionis est, cum res debet esse, vel operari, sive pati, & sumitur secundum modum, & circumstantias, ut hoc vel illud tantum, aut tale, totum vel id, & hujusmodi, in quantum alia aut aliter sunt vel operantur. Alium est finis privationis, in quo res finiunt in non esse, sive corrumpuntur, naturaliter, moraliter & artificialiter, & finis est finis corruptionis & defectionis, qui & ipse eodem habet terminum per oppositum. Est adhuc finis essentialis, qui dicitur finis essentialis, & est duplex hæc consistentia extrema, ut patet ex his, quæ præterea extrema unius consistentiæ cum alia, sicut spiritus in corpore consistentia in Angelo, & concidit cum principio essentialis consistentia, quæ propriè finalis dicitur, ut ignis in corpore, & resultat, & finis eorum, ut spiritus. Potest etiam finis sumi secundum divisionem principii, sicut in personis dictum est. Similiter quæ hic de fine dicuntur, suo modo referantur ad principium, & secundum hæc terminos diversitas medii simili ratione investigetur. & per hanc divisionem, & sumatur principium & finis illi convenienter.

Tertius triangulus constat majoritate, æqualitate, minoritate. Majoritas est imago immanentis, bonitatis, magnitudinis, &c. Æqualitas est subjectum in quo finis concordantiæ quiescit. Minoritas est ens circa nihil, unde res creatæ de nihilo, quæ de non esse in esse veniunt, ante sunt in minoritate quæ majoritate. Et iste triangulus facit respectum in rebus, secundum aliquod genus magnitudinis & proportionis, & habet eversimodè considerari, quemadmodum superius ostendimus, ubi de quantitate in figura subjectorum loquenti sumus. Raymundus verdè hic triangulo duas species assignat, circa quæ potissimè versatur, quæ sunt substantia & accidens, totus enim ille triangulus versatur vel inter substantiam & accidens, vel inter accidens & accidens, ut æqualitas inter duas substantias, sicut duorum individuorum in specie, & æqualitas inter substantiam & accidens, sicut extensio quantitatis æqualitas substantiæ, & æqualitatis inter duo accidentia, sicut calidum in tertio gradu & frigidum in tertio. Est autem substantia ens quod per se existit, in se, sicut Deus, Angelus, corpus, homo, &c. Accidens est ens quod per se existere non

Z ;

potest,

potest, nec in se, sed in substantia & per substantiam qualia sunt, quæ ex novem principiis accidentalibus sunt, & sub illis continetur, de quibus superius latè dictum est.

Hæc sunt respectuum genera, quæ ad copiam inventionis maximè videntur accommodata: quicunque enim respectus in rebus sunt, in aliquo istorum generum contineri habent. Qui sicut per Raymundum in triangulos divisi sunt, ita triplici viæ doctrinali videntur accommodati, ita tamen quod unus triangulus alium adjuvet, in explendo suo munere & officio, & alius alium probet, & se mutuo penetrent, & inter se singuli etiam termini quandam penetrationem habeant. Itaque primus triangulus divisivus dici potest, quantum ad differentiam: secundus definitivus, propter principium: tertius verò collectivus, & finis ostensivus, cui etiam anguli medii & finis subserviunt. Hinc ex primo triangulo in probanda propositione aliqua affirmativa, utimur concordantia: in destruenda ea, utimur differentia vel oppositione: & e converso in negativa, unde differentia accommodata est solutionibus: concordantia ad probandum & medium invenendum, oppositio ad improbandum, cui differentia inservit. Unde concordantiam sequitur hæc regula: Quando alterum de altero prædicatur ut de subjecto, quæcunque de eo quod prædicatur dicuntur, omnia de subjecto dicuntur, ita tamen quod servetur idem modus prædicationis & suppositionis. Sic ex sequenti triangulo colligimus alicujus rei necessitatem, causalitatem vel contingentiam, sic essendi vel non essendi. Tertius verò triangulus, parum vel nihil probat, nisi ex locis sibi conjunctis, quare magis utilis est ad amplificationem sermonis, quam ad probationem rei.

Quartò nunc de figura Q. hoc est, quæstionum & regularum tractandum est. Dicitur autem hîc quæstio non ut dubitabilis propositio, sed ipsum signum quæstionis, sive ipse terminus per quem quærimus Regulam autem dicimus, rectam rationem respondendi ad quæstionem.

Quæstiones autem inter se distinguuntur, nam quædam sunt essentielles, ut iste quatuor, utrum, quid, de quo, quare: quæ quærent de ipsa re vel essentialibus ejus. Reliquæ verò sunt accidentales, ut quantum, quale quando, ubi, quomodo, & cum quo: quæ quærent de aliquo accedente rei, & sub his quæstionibus plures aliæ species continentur, neque tamen ita restringimus istas quæstiones, quin & per essentielles accidentalia quærantur & e converso, quemadmodum hoc divisio atque mixtio exposulant.

Quære

Quæ sit signum in fine libri.

Prima igitur quæstio est Utrum, per quam quærimus, sit ne illa, et quæ proposita est, aut fiat, aut fuerit, aut futura sit. Deinde per eandem quæstionem quærimus ulterius de rationibus, speciebus & regulis omnium aliarum quæstionum, tam est generalis ista quæstio, quod etiam in omnibus aliis quæstionibus ipsius supponitur: ut si responsum est ad aliquam quæstionem, iterum investigamus per hanc quæstionem, sit ne rectè responsum sit, ut si quærarur, quid est homo: quo dicto iterum emergit ista quæstio, ut sit ne homo id quod dictum est, & similiter in aliis quæstionibus, ut sit ne ex eo, sit ne propter id, sit generalis, & sic de singulis pro sua conditione. Regula autem huius quæstionis, apud Raymundum est possibilitas. Itaque huius quæstioni jungitur quæstio si est, cujus regula potius est entitas, & illæ regulæ contrahuntur particulariter secundum singulas propositiones, ut possibilitas sive entitas substantiæ, quantitatis, qualitatis, necessitatis, contingentiae, & huiusmodi. Habet autem hæc quæstio apud Raymundum tres species, quæ sunt affirmatio, negatio, dubitatio: Sed possumus ponere aliam species respondendi ad hanc quæstionem, ut possibile, contingens, necesse, impossibile. Oportet itaque respondendum ad hanc quæstionem secundum artem discurrere cum subiecto quæstionis, per prædicata & respectus, regulas ac regularem species, & ex his id eligere, quod vel verius vel probabilius & magis conveniens reperitur, cum definitionibus ipsius subiecti, de quo agitur, tum prædicatorum & respectuum. Sunt autem quedam quæ in hoc quæstionis genus non cadunt, quæ sed per se nota sunt, ut neque probatione indigeant, vel nec probari, nec demonstrari possint, ut prima Nunc ergo advertite aliquas condiciones observandas, ut ad hanc quæstionem sine errore valeas respondere, affirmando vel negando, secundum quod veritas ipsa requirit. Harum prima est, ut affirmemus omne illud esse verum quod est magis intelligibile, recolibile & amabile, discurrendo per principia & regulas, definitiones & species, quantum fieri potest cum majoritate intelligentiæ, & non cum minoritate: nam primum est de generalis scientiæ, hoc autem crudelitatis & opinionis. Secunda consilio est, quotiescunque ad affirmationem alicujus sequitur destructio principiorum & definitionum, negativa est tenenda. Tertia est, ut non concedamus illud esse verum, quod non est intelligibile, postquàm intelligibile est suum oppositum esse

esse verum. Quarta est, ut positis duobus vel pluribus possibilibus, illud tenendum est, quod est magis intelligibile, amabile & recolibile.

Secunda quæstio est, quid est, cujus multæ sunt species, & secundum illas diversæ regulæ, quamvis Raymundus solummodo quatuor ejus species ponat, ut quid est in se, quid habet in se, quid est in alio, quid habet in alio. Regulamq; hujus quæstionis vocat quiditatem. Est itaque quid essentialiter, ut cum quærimus quid est in se, vel quid est in alio, cui responderetur per definitionem rei, non solum essentialiter, sed etiam, quamvis aliam, quæ notificat rem, quare sub illa comprehenditur, quid explicans nomen rei, sive per interpretationem, sive per vocabuli significationem, sive per translationem, ut si quis senectutem vocet occasum vitæ, sive per allegoriam, sive metaphoram, vel paraphrasim, quæ omnia in rei definitionem venire possunt, ad quid est: in alio responderetur per quiditatem respectivam, ut si est forma, potentia, pars, finis, totum, perfectio, plenitudo, effectus, accidens, locatum, vel aliquid in fine, & e contra. Est præterea quid rei, quocunque modo rem ipsam definiens. Est aliud quid contentivum, cujus essentia est in existentia, quando quærimus quid habet in se secundum aliquem modum essendi & habendi, essentialiter vel accidentaliter, sive ut pars in toto, vel totum in suis partibus: aut inferius secundum prædicationem in suo superiori, vel e contra, sive ut forma substantialis vel accidentalis in materia vel subjecto, aut ut potentia in virtute, aut locatum in loco, aut causa in effectu & e contra, aut ut principium in suo principio & e contra, & hujusmodi. Et aliud quid operativum quærens de actibus & operationibus intrinsecè & extrinsecè, ut quid habet in alio, sive verè alio, sive interpretativè, ut si quærat, quid habet intellectus in sensu, cujus responsionis copia ex virtutibus & operationibus sumitur, tum ex diversis prædicatis verbaliter, activè vel passivè acceptis: habet enim unumquodque in alio quod habet in se: habet in super actum operandi, tam proprium quam appropriatum. Est aliud quid personale, cujus regula est personalitas, quod quis dici potest, quod de persona sive supposito quærit, ut quis creavit mundum: quo tamen recto quàm in obliquo, per quendam modum ad rectum reducibilem, mutata constructione utimur, ut quis te accusat, vel per quem accusaris, seu à quo accusaris, & in hunc modum plura.

Tertium quæstionis genus est de quo, cujus tres sunt species apud Raymundum, ut de quo originaliter, sive primitivum, quod

quod dicitur potest à quo, cujus regula est derivatio five originalitas, unde quidem secundum varietatem originis, juxta ea, quae à principio dicta sunt, & ad hanc respondetur tripliciter, ut quod non ab aliquo, nec de aliquo, ut Deus: vel quia ab aliquo, & non de aliquo, ut Angelus & omnis forma primitiva, & quia ab aliquo & de aliquo ut corporalia. Secunda species est, quando quaerimus de quo materialiter, cujus regula est materialitas, ut si quaeratur de quo factus est homo, respondetur de limo terrae. Tertia species est, de quo possessivum, quae quaerit possessionem, dominium, pertinentiam, respectum & relationem, cujus regula responsiva ex omni ratione respectiva sumitur, & haec quaestio potest notari per signum, cuius, ut si dicatur, cujus est pater, cujus est bonitas, & huiusmodi, & accipitur dupliciter, derivativè, ut Deus est bonus, vel bonitas est subjecti in quo est: vel sumitur possessivè, ut homo est Deus, vel spiritus est subjecti in quo est. Adhuc ad hanc quaestionem de qua, per pluraq; alias regulas ac species respondere possumus, ut conversivè, sicut Deus de suis dignitatibus, quae in eo convertuntur, exceptis paternitate, filiatione & spiratione: vel effective, ut Angelus de Deo, vel constitutivè, ut anima de suis partibus memoria, intellectu, & voluntate: vel copositivè, ut homo de corpore & anima: vel derivativè, ut particulare de divinis, vel originaliter, vel materialiter, ut dictum est.

Quarta est quaestio Quare, quae interrogat de quidditate subiecta modo essendi rei, & ejus regula generalis est causalitas, & investigat duas causas, videlicet formalem, quae quaeritur per quid res est seu quare res sunt, vel agunt, per existentiam & agentiam, hoc quod sunt vel agunt, & ista prima species huius quaestionis est idem (licet secundum diversum modum) cum secunda specie C. scil. quid habet in se. Et est sciendum, quia ista species quaerit de re dupliciter, vel in quantum abstrahit ab omni respectu, & respondetur quod res est per se, vel in quantum respicit principium formale aut effectivum & respondetur per aliud, ut per essentialia: aut per effectivum & huius speciei regula est formalitas: aut investigat haec quaestio causam finalem quae proprie dici potest propter quid, quaerens existentiam & agentiam rerum propter alias res vel de finibus earum, & hoc duplici respectu, vel habitudinem intrinsecam, & respondetur propter se, quia omne quod potest aliquo modo absolvi, prius est propter se quam propter aliud: vel ad habitudinem extrinsecam, & respondetur propter aliud, cujus regula est finalitas. Et est aliud quare, quaerens secundum necessitatem positionis

ab effectu ad causam, & à posteriori ad prius, ut à specie ad genus, cujus regula est necessitas consequentis, ut animal est, quia homo est. Est & aliud propter quid, secundum illationem à priori, cujus regula est necessitas antecedentis, ut homo est, quia animal rationale.

Quinta quæstio est, Quantum, & quærit de quantitate absoluta vel comparativa, continua, vel discreta, cujus regula generalis est Quantitas, non solum quantitas rei, sed ita generaliter accepta, ut quamlibet comprehendere valeat formalitatem, uti infinitum & finitum, & per hanc quantitatis quæstionem variè quærimus secundum varietatem specierum quantitatis. Aut enim quærit de magnitudine secundum longum, latum, & profundum. Aut de loco, aut de multitudinem, & fit per signum quot, cujus regula est quotitas, & hoc diversimodè: aut secundum ordinem, ut cum quotus sit quærimus: aut secundum multiplicationem, ut cum quotuplex sit quærimus: aut secundum distributionem, quæ variatur secundum subjectum quantitatis, ut cum quærimus quoties modorum, quot ubi locorum, quotennis annorum & hujusmodi, & hæc dicuntur quantitates rei. Nam alia est quantitas propositionis, secundum quam propositio dicitur universalis, vel particularis, vel indefinita, Reliqua hujus quæstionis sumenda sunt ex his, quæ superius de quantitate & magnitudine dicta sunt, & ex respectibus ultimi trianguli figuræ T.

Sexta quæstio est Quale, quærens qualitatem rei, secundum aliquem modorū quo qualitas qualificat, propriè vel appropriatè, essentialiter, ut differentia specifica, aut coessentialiter, ut proprium, aut accidentaliter, aut convertibiliter, vel e contra, & regula hujus quæstionis est qualitas, & potest dividi secundum species qualitatis, ut supra ostensum est. E^a autem qualitas propria, quæ inest rei secundum suam naturam propriam, ut calor in igne: appropriatè autem inest rei per naturam alterius, ut calor aque ab igne. itaque determinat substantiam, & quærimus de illis nominaliter: aliquando autem quærimus adverbialiter de actu substantiæ, ut qualiter, tunc respondemus per adverbium consimile, ut benè, magnificè, extensè, longè, latè, finaliter, effectualiter, totaliter, partialiter, formaliter, materialiter, & modo consimili, ex figura A. & T.

Septima quæstio est Quando, quærens de designatione rei secundum ejus permanentiam, cujus regula est temporalitas, cujus divisio ex subjecto temporis & principio durationis petenda est, atq; ex temporum divisione, ut cum dicimus diem, noctem,

noctem, hyemem, astatem, etiam secundum aliquod extraneum, ut sub hoc rege, sub hoc consule, & multiplicatur regula huius questionis per regulas C. D. K.

Quarta questio est ubi, quærens de designatione actus essendi cuiuslibet rei, & quamvis unaquæq; res unico ubi sit designanda, secundum incommunicabilem quantitatem suam, multis modis ubificationibus designare potest, secundum quod multis factis, quæ abstrahunt à tali quantitate, & aliqua, quæ ab omni, unde contingit hanc questionem plures habere species, cuius regula est localitas, & accipit divisionem secundum modum essendi in loco, & secundum terminos loci, ut de subiecto Ubi dictum est, sic quærimus ubi, & quærimus unde, videlicet principia ubi, & unde: & potest comprehendì sub à quo. Adhuc accedit huius questio in quo, quærens de continenti & respondemus, per quod est in alio & multiplicatur similiter hæc questio per regulas C. D. K. Nunc exemplificabimus quomodo istæ duæ questiones H. & I. deducuntur per regulas C. D. K. Ut si quæretur per primam speciem regulæ C. intellectus quando est, respondetur quando suum esse est: ita ad secundam dicitur, quando habet suas partes sibi coessentialiales, ad tertiam quando agit in alio, sicut practicus in subiecto: ad quartam, quando intelligit similitudinem illius. Quod si quæretur ubi est intellectus, respondetur per primam speciem C. est in ubi coessentiali, & naturali, scilicet in suo esse sive essentia, sicut homo in humanitate, & suo esse. Per secundam est in seipso sicut suæ partes in suo toto. Per tertiam, est in anima, sive in homine, sive in loco, in quo est homo. Per quartam, est in illa virtute, per quam habet habitum sciendi. & in illo subiecto in quo habet habitum practicum. Itaq; cognoscimus, quia locus est ens cui competit locare, ipso habente collativum, collocare, & colligare, & est habitus in subiecto collocato, in quo habet suum esse sicut caliditas in igne, & actio in agente. Quando autem respondendum occurrit per regulas D. in hunc modum considerabimus, ut ad quando per primam speciem, quia tempus est essentia primitiva, eò quod non est de alia essentia producta, neque genita sicut prima materia, quæ non est de alia materia, similiter prima forma, & sic tempus in quantum primum, est prima forma ex qua causantur suæ formæ participantes, ut dies, horæ, &c. Per secundam speciem, tempus, mediante motu continente in se movere, moventem & motum sive mobile, est de temporificativo, temporificabili & temporificare, tamen non accipias, quod tempus & motus sint

sint idem per essentiam, sed sunt duo habitus, ex quibus subiectum est habituum & passionatum. Per tertiam speciem tempus est subditum agenti & agibili, per agere, eo quia substantia de ipsa induit se naturaliter & moraliter. Simili ratione ad ubi respondemus per regulas D. per primam speciem, sicut intellectus est primitivus, ipso non habente aliquid præjacens ex quo sit derivatus materialiter: sic locus est primitivus, in quantum est generalis, ipso existente una parte universi, intelligibilis tantum, per secundam, ut sunt suæ figuræ visibiles & imaginabiles, sed non secundum essentiam. Per tertiam locus est collocati possidentis locum, sicut calefactum possidet caliditatem, ipso habituato caliditate. Reliquum nunc per species regulæ K. investigamus has quæstiones H. & I. in hunc modum per ambas regulas, cum suis speciebus, ut tempus. Per primam consistit in regula movente & mobili sive motivo, & hac habitualiter, sicut pars in parte substantialiter, & similitudo temporis consistit sicut figura per præteritum, præsens & futurum: sicut in habitu caliditatis sunt figura, calefaciens, calefactibile, calefacere, & in motu, movere, movens, mobile: similiter unus locus est in alio per accidens, & omnia loca particularia sunt in universali, & figura loci apparet in continente, continere, & contento. Per secundam regulam K. tempus est instrumentum substantiæ cum subiecto, ut sit agibilis, & sua agibilitas est figura per tempus & per motum. Similiter locus est instrumentum substantiæ cum quo collocat partem in parte, sicut habituatus est in habitu, bonus in bonitate, albus in albedine, &c. & figura huius instrumenti apparet per sensum & imaginationem, ut in collocante formam in aqua, & aquam in forma, &c. & isto modo apparet, quomodo intellectus attingit vere & realiter essentiam temporis atque loci: atque huc pertinet etiam illi novem modi essendi, qui sunt pars in suo toto, totum in suis partibus simul sumptis, species in genere, genus in specie, forma substantialis in materia, accidens in subiecto, effectus in sua causa, res in suo fine, contentum in suo continente.

Nona quæstio est. Quomodo, cujus regula est modalitas: nam quærit modalitatem essendi, operandi, & omnium eorum quæ possunt rei alicui attribui, essentialiter aut accidentaliter, primarie aut secundarie, ut secundum naturam quæstionis hæc quæstio non videatur variari, sed secundum naturam quæditorum, & respondetur ad omnes species huius quæstionis per medium gerundium, ut uniendo, componendo, resultando, operando, ut infra,

Huic

Quæstioni adjungitur quæstio, Cum quo, cujus regula essentialitas: nam ipsa quærit de instrumento & medio essentialis, sive de re cum habitudine ad instrumentum, cuius essentialitas oportet per sua correlativa, & potest ampliari respondendo, secundum ea quæ essentialiter rei competunt, aut quæ essentialiter consequuntur, aut hujusmodi, & ipsa ex sua vi quilibet divisione eget, sed secundum divisionem instrumenti & medi dividendi potest, quatenus aliud est naturale, aliud artificiale, aliud morale, ut superius ostensum est: & sub hac quæstione accipitur quæstio per quid de medio quærens secundum omnem medi modum. Raymundus vero assignat his ultimis ambabus quæstionibus quatuor species, seu quærendi modos, ut quærat, quomodo & cum quo est pars in se, & hoc per modum differentie vel proprii, secundum quod quælibet res habet essentiam suam distinctam ab omni alia re: vel si quærat, quomodo vel cum quo est pars in parte, per modum actionis vel passionis, veniendo: vel si quærat, quomodo vel cum quo sit pars in toto, & converso, constitutive vel compositive, componendo ac resolvendo: vel si quærat, quomodo vel cum quo totum transmittit similitudinem suam & suarum partium extra se, hoc secundum modum perfectionis, vel finis, operando.

Hi itaq; sunt termini ad hanc artem maximè necessarii, per quos totus artis discursus fieri potest. Possumus tamen præter istos terminos alios accipere extraneos, etiam alienissimos & quatuordecim multos, per quos eodem modo discurremus. Quapropter itaque nunc, de multiplicatione horum terminorum dicemus, deinde extraneos terminos sumere docebimus.

Præter istosq; subjectorum sic multiplicabimus, aut sub genere quærendo divisionem, aut illi uni de quo agitur, diversa attribuentibus, per complexionem substantialem aut accidentalem, hoc modo faciendo subjectum variè complexum. Itaq; reducere illis oportet res ipsas, sæpe à generibus ad species, sive essentielles, sive accidentales: sæpe à speciebus ad genera, à subjectis ad proprietates, à partibus ad totum, & e converso: sic à similibus, & differentibus, oppositis prioribus, posterioribus, causis, effectibus, exemplis, actionibus, passionibus, majoribus, minoribus, æqualibus, secundum variam conferentiã alicuius subjecti in se, aut ad aliud, ad ostendendum aliquid esse vel non esse, alicui quidquam inesse vel non inesse, aliquid sic aut aliter se habere; & si aliquod subjectum compositum est, statim ad suum genus reducendum erit, atq; si sit accidens proprium

proprium nec ad suum subjectū reducitur, ut rōm ratio complexi, rōm incomplexi habeatur, propter eam restrictionem, quæ in complexo est, ut ab omnibus his commodè duci possit oratio: atque hoc modo magna cōpia ex his subjectorum generibus, cum suis speciebus occurrere suo dicenti. Itaque juxta præsens artificium, illud quod principali subjecto habetur, tanquam in centro collocetur, & circum illud in circumferentia, per literarum distinctim locentur illa, quæ sibi essentialiter aut accidentaliter attinere videntur, vel etiam quo quomodo extranea ad ipsum accipi possunt, quæ subjectum ipsum multiplicare valeant, ut exempli gratia, sit anima pro subjecto, qua posita in centro, circumscribamus illi genus suum, principia, partes, proprias passiones maximè cohærentes, accidentia communia, virtutes, actus, operationes, causas, potentias, & si quid extra illa est, quod vel per similitudinem, vel oppositionem, vel alios respectus ad illam referri potest, in quibus omnibus sicut in subjecto principali, cum omnib. generibus prædicatorum & respectuum, quæstionum & regularum, simpliciter & commixtim, planè & illativè, & quibusq; aliis modis procedere possumus, sic enim fiet, ut cūm de anima sermo habendus sit, de omnibus his, quæ ad eam pertinent, occurrat dicendum: itaque nunc figuram quandam de anima pro exemplo subjungemus.

Quare figuram in fine libri.

Præterea sub his terminis descensus fit ad magis specialia, ut dividendo motum animæ in potentias, nutritivam, augmentativam, generativam, & motum progressivum. Sic sensus exteriores in visum, auditum, olfactum, gustum, tactum. Similiter intellectum in agentem, passibilem, speculativum & practicum, & sic de similibus, de quibus particularem sermonem facere continget.

Simili ratione si in genere demonstrativo oratio habenda sit, ut puta in persona laudanda, ponatur illa tanquam pro subjecto in centro, & circumscribamus illi originem, gentem, patriam, parentes, majores, formam, vires, divitias, potentiam, actiones, & circa hujusmodi, loca, tempora, occasiones, & singulis istis alias determinationes, ut certus & facilis sit ordo, & variè possint hæ res inter se commisceri.

Simili ratione in genere deliberativo ponatur genus actionis in centro, & circumscribantur huic bona, mala, utilia, facilia, difficilia, possibilia, impossibilia, commoda, incommoda, leges, decreta, statuta, privilegia, consuetudines, opiniones, honesta-

honestates. à re in personam, & e converso, divertendo vario modo. & ita cum omnibus istis conjunctim & separarim, essentialiter & accidentaliter, per singula principia, prædicata, respectus, quæstiones, regulas, mixtim & planè procedendo, si curi ad intentionem facilius & magis commodum videbitur.

Hæc juxta dicta via, secundum divisionem hanc, aut attributionem, etiam ad prædicatorum multiplicationem applicari habet, nam habitu uno prædicato generali, cum illo & sub illo, per eundem modum procedere possumus.

Nunc ergo consequenter de prædicatorum multiplicatione dicendum est quæ his patebit: nam accepto quovis substantivo vel adjectivo, mediante copula aut aliquo verbo convenienti nomini, aut aliter, sive illud verè sive falsè prædicetur, secundum genus prædicationis multiplicabimus ea secundum multiplicationem quæ superius de subjectis posita est, faciendo variam attributionem prædicatorum ad ipsa subjecta, vel generaliter ad rem, vel specialiter ad personam, vel specialissimè ad attributa personæ aut rei, quemadmodum hæc ex generibus subjectorum, cum omnibus suis partibus, speciebus & proprietatibus, & quibusunque quæ in eam considerationem veniunt, ita etiam ut ex subjectis prædicata fiant, & in prædicari vim transeant, ut si dicatur Deus creat Angelum, vel Deus est homo, seu homo est animal, & sic de similibus: vel dividendo subjecta & prædicata per genera, differentias, species, per convenientiam & causas, & secundum aliqua plura ejusmodi procedendo & investigando. Quæ res multiplicat tam subjecta quam prædicata, quemadmodum de iis supra ostensum est.

Multiplicantur autè respectus secundum viam quam de subjectis & prædicatis supra ostendimus, & secundum multitudinem specierum, & varietatem quæ sub his continetur, etiam cum ipsa sui fundamenti mutatione, ut differentiam, secundum bonitatem & magnitudinem & hujusmodi, quantum ad prædicata: aut inter subjectum & accidens, sive inter corpus & spiritum, quantum ad subjecta. Sic multiplicanda differentia & concordantia faciliè erit, secundum varias species earum, perquirendo sub differentia diversa genera, species, propria, accidentia, secundum quæ aliqua inter se differunt: & simili ratione sub oppositione, ea secundum quæ aliqua aliquo modorum opponuntur, & per oppositum quærendo concordantias rerum perscrutabimur, & simili via in cæteris triangulis procedemus. Nam & principiorum multiplicatio, faciliè invenitur ex divisione, principio assignata: nam in eodem genere principia

principia sese ex principatis ostendunt, & e converso, secundum quodlibet genus ipsorum. Medii vero multiplicatio invenitur, vel conjunctione, vel separatione, vel administratione, ut ostendendo non esse primum nec ultimum, non agens principale neque subjectum, non hoc vel illud extremorum. Finis multiplicationem similiter, vel terminis, vel consumptionibus, vel distinctionibus indicabimus simul & reperiemus. Majoritas vero, æqualitas & minoritas, eisdem modis secundum fundamenti rationē secundum quod sumuntur multiplicari possunt, sive ex subjectis quæ ad invicem operantur, sive ex prædicatis & attributis secundum quæ operantur.

Multiplicantur autem quæstiones istæ secundum communitatem quæstionum essentialium & accidentalium inter se, ita ut quævis quæstio per species aliarum quæstionum duci possit: ut si de speciebus quid est quæratur per quantum, vel per quale, ut quantum est in se, quantum est in alio, quale est in se, quale est in alio: similiter de speciebus quæstionis de quo, quærimus quanta aut qualis est res originaliter, essentialiter, effective, &c. & sic sub speciebus quæstionis quare, quanta aut qualis est res formaliter, finaliter, consequutive: similiter species quæstionum accidentalium, per quæstiones essentielles ducuntur, & commiscuntur singulæ quæstiones cum speciebus omnium quæstionum positis in relationem, ut de quo est quod habet in se, quare habet hoc in se, quantum est quod habet in se, &c. faciendo mutuam quæstionum & regularum inter se commixtionem, variis suppositis aut quæsitivis, variando etiam quæstiones secundum attributum aliquod generale aut speciale: ut si quæratur, quid est homo secundum bonitatem, aut homo bonus, cui responderetur rectē juxta speciem quid est in alio, ut si quæratur, quid est bonitas in magnitudine, responderetur forma vel bonitas magnificata. Itaque ad hoc genus quæstionis responderetur dupliciter, aut per significationē, & sic est quodlibet in alio quod in se, licet non eodem modo: aut secundum eandem suppositionem, quæ propriè est acceptio termini subjectivi pro aliquo in propositione: supponit autem hic terminus quantum dici oportet, aut materialiter pro voce & scripto, aut simpliciter pro intentione aliqua quæ extra materiam non existit, ut homo non est species: aut personaliter pro suis inferioribus, aut pro quibus ad significandū imponitur. Hæc autem variantur secundum addita in propositione, ut confundatur aut distribuatur, vel ampliatur, aut restringatur, aut ex situ mutetur suppositionem, ut confundatur aliter & aliter, in prædi-

prædicato vel subjecto, sine necessitate rei vel signi, vel ut prædicatum contrahatur ad mensuram subjecti, ut de his latè patet apud Dialecticos. Sed in his paulò extra propositum vagati sumus. Quemadmodum autem unaquæque quæstio per varias variarum regularum species deducitur, sic etiam ad unamquamque quæstionem per aliarum quæstionum regulas ac species respondetur, quemadmodum de hoc latius in secunda parte horum commentariorum dicemus. Denique ex divisione quæstionum, non parva sumitur multiplicatio, tam regularum quàm ipsarum quæstionum, ideo hic aliam figuram Q. magis copiosam subjungemus.

Quare figuram in fine libri.

Certe huiusmodi quomodo termini extranei accipien di sunt videamus. Sunt autem termini extranei, quicunque non sunt aperti in hoc mundo, quorum multiplex copia emergit ex multiplicitate principiorum, ut supra ostendimus per oppositionem terminos in arte expressos, item similitudine & similitudine, item ex cuiusque rei vel actionis seu negotii, actionis vel artis, propriis communibusque principiis: & quædam termini incerti, rediguntur suo modo in circulos & figurarum distributione, secundum artem in se invicem, & cum terminis expressis commiscuntur, prout ratione videtur, & ut ista clariora sint, exempla aliqua postula ponemus, juxta quæ similia formabimus, & reducemus in figuram & circulos, secundum multitudinem terminorum, literis præsignando. Sic in Theologia terminos conveniunt tales:

B Deus
C Christus
D Angelus
E Lex
F Homo
G Actus
H Virtus
I Intellectus
K Genus
L Species
M Opus

N Fructus
O Meritum
P Remuneratio
Q Utilitates
R Beatitudo
S Adversitates
T Pericula
V Tentationes
X Peccatum
Z Pœna

2. Vol.

As

B Ar.

Alia tabula.

B Articuli fidei	B Intellectus
C Sacramenta	C Voluntas
D Præcepta	D Memoria
E Dona spiritus sancti	E Affatus
F Virtutes	F Imaginatio
G Gratiæ & præmia	G Visus
H Beatitudines	H Auditus
I Opera misericordiæ	I Odoratus
K Potentiæ hominis decem, Videlicet	K Gustus
	L Tactus.

In Philosophia verò figuram five tabulam in hunc modum formemus.

A Forma	G Sensus
B Materia	H Imaginatio
C Generatio	I Motus
D Corruptio	K Intellectus
E Elementatio	L Voluntas
F Vegetatio	M Memoria.

Oppositorum autem terminorum tabulam sic formabis.

A Primus motor	Primum mobile	M Actus	Potentia
B Æternitas	Motus	N Habitus	Privatio
C Infinitum	Finitum	O Causa	Effectus
D Fatum	Natura	P Neccessarium	Impossibile
E Instans	Tempus	Q Verum	Falsum
F Locus	Vacuum	R Prius	Posterior
G Intelligentia	Corpus	S Eadem	Diversa
H Simplex	Compositum	T Unum	Multum
I Forma	Materia	V Actio	Passio
K Substantia	Accidens	X Universale	Particulare
L Totum	Pars	Z Esse aliquid	Habere aliquid.

Simili ratione in medicinis, ex suis principiis figuram formemus in hunc modum.

1 Elementa	9 Ætas	17 Repletio
2 Complexiones	10 Habitus	18 Nutrimentum
3 Humores	11 Continens	19 Medicina
4 Membra	12 Motus	20 Accidentia animæ
5 Virtutes	13 Quies	21 Tempus
6 Operationes	14 Somnus	22 Regio
7 Spiritus	15 Vigilia	23 Exercitium
8 Sexus	16 Inanities	24 Consuetudo
		25 Coitus

25 Cogitatio	28 Causa	30 Prognostica
26 Motus	29 Signa	31 Critica.

27. *Acquiescentia*

1. Similitudine in Philosophia morali construere poterimus terminos oppositos, ex virtutibus & vitiis. Omnis namque virtus habet peculiare vitium, quod illi opponitur: habet etiam aliud, quod illam quadam simulatione imitatur. Et sunt virtutes, quæ sibi supponi & repugnare videntur: similiter & vitia, sicut hac sequens tabula ostendit.

Malitia	Prudentia	Superstitio	Religio
Simplicitas	Stultitia	Securitas	Inobedientia
Præsumptio	Scientia	Inhumanitas	Severitas
Fides	Credulitas	Pietas	Ostentatio
Arrogantia	Doctrina	Ambitio	Præfidentia
Disciplina	Censuras	Obedientia	Ignorantia
Astus	Industria	Agrestia	Integritas
Opinio	Error	Familiaritas	Impudentia
Infermitas	Conscientia	Duritia	Fortitudo
Arbitrium	Perversitas	Patientia	Ignavia
Otiū	Contemplatio	Præcipitatio	Promptitudo
Activitas	Importunitas	Solicitudo	Anxietas
Calliditas	Peritia	Superbia	Magnanimitas
Docilitas	Inertia	Lenitas	Puillanimitas
Cruelitas	Iustitia	Temeritas	Audentia
Misericordia	Mollities	Timor	Timiditas
Calumnia	Correctio	Pertinacia	Constantia
Amicitia	Adulatio	Mansuetudo	Mutabilitas
Obstinatio	Confidentia	Voluptas	Petulantia
Deliberatio	Negligentia	Avaritia	Frugalitas
Tyrannis	Potestas	Liberalitas	Prodigalitas
Submissio	Obscuritas	Hypocrisis	Humilitas
Tristitia	Temperantia	Gloria	Vanitas
Lætitia	Lascivia	Dejectio	Verecundia
Dubitatio	Spes	Laus	Jactantia
Certitudo	Contemptus	Morositas	Modestia
Pena	Pœnitentia	Libertas	Insolentia.

Secundum ea, quæ jam dicta & exemplificata sunt, pater quomodo magna multitudo terminorum extraneorum reperiri possit. Raymundus autem in arte ipsa centum enumerat terminos, quos vocat centum formas, per quas conditionatur aliud subjectum, discurrendo illud cum ipsis, per principia & regulas, & discurrendo ipsas formas, tot modis, quot

quælibet illarum differens est in ipsis subjectis, servando nomen per omnia cuilibet formæ suam definitionem, ut discurremus aliquod subjectum cum entitate, unitate, natura & cæteris, vel discurrendo aliquam formam, ut entitatem prout est una forma in Deo, & alia in angelo, & alia in aliis subjectis. Sed nunc formas ipsas enumerabimus, non omnes sed potiores: nam quæ residuæ sunt, qui scire velit, illas apud Raymundum requirat.

Essentia	Esse	Forma	Materia
Existencia	Existens	Necessitas	Contingentia
Entitas	Ens	Realitas	Intentionalitas
Idem	Alterum	Substantia	Accidens
Simplicitas	Compositio	Spiritualitas	Corporeitas
Unitas	Pluralitas	Prius	Posterius
Creatio	Transsubstantiatio	Generatio	Corruptio
Natura	Ars	Habitus	Privatio
Primævitas	Derivatio	Potentia	Objectum
Plenitudo	Vacuitas	Actus	Proprietates
Pulchritudo	Monstrositas	Comprehensio	Apprehensio
Ordo	Confusio	Infinitas	Novitas.
Status	Forma		

Verum quæ termini principiis in arte nominatis vicini sint, vel opponantur sive repugnent, ex sequentibus collige in figura A.

B Bonitati consonant emanatio, communicatio, diffusio, melioratio, constructio, nobilitas, honestas, utilitas, commoditas, sanctitas: esse, essentia, actio.

Repugnant bonitati, malitia, solitudo, destructio, restrictio, inhonestas, dedecus, profanum, damnum, incommodum, otium.

C Magnitudini conveniunt extensio, intensio, infinitas, immensitas, incomprehensibilitas, sublimitas, superioritas, unitas, indivisibilitas, totalitas, summitas, universitas, singularitas, integritas, emanatio, amplitudo, multitudo, plenitudo, abundantia, sufficientia, divitiæ, numerus, pondus, mensura, distantia, figuratio, punctus, linea, superficies, soliditas.

Repugnant magnitudini minoritas, parvitas, paucitas, paupertas, incomprehensibilitas, partialitas, diminutio, insufficiencia, occupatio, comprehensum, limitatum, vacuum.

D Durationi adest æternitas, incorruptibilitas, immortalitas, immutabilitas, antiquitas, firmitas, sempiternitas, indissolubilitas, primævitas, tempus ævum, semper, primitivum, constantia, perseverentia, Repu-

Repugnans corruptio, mutatio, privatio, inconstantia, dissolutio, exhereditum, transitorium, recens, aliquando

Essentia adherent possibilitas, esse, existere, operari, agere, creare, dominari, omnipotentia, magnipotentia, vis, potentia, violentia, actus, auctoritas, jurisdictio, præceptum.

Repugnans otium, resistantia, impotentia, passio & potentia passiva, impossibilitas, debilitas, impedimentum, servitus.

Facultati adfunt Sapientia, prophetia, prænotio, instinctus, providentia, prudentia, præsagium, scientia, industria, intelligentia, opinio, sensus, fides, electio, recollectio, contemplatio, interpretatio, immemoratio, memoria, diligentia, ordo, veritas, rationalitas, arbitrium, conscientia, synderesis, correctio, divinatio, præsumptio, suspicio, nomen, consequentia. 1 *

Repugnans ignorantia, error, oblivio, incredulitas, stultitia, negligentia, confusio, contingens, fors, casus, fortuna, extraordinarium.

Generi adfunt consonant voluntas, amor, libertas, audacia, spes, liberum arbitrium, dilectio, conservatio, licentia, permissio, consensio, interpretatio, & omnes animi passionum constitutiones.

Repugnans contra coactio, desperatio, timor, ira, horror, metus, violentia, malevolentia, obligatio.

Humani adfunt dignitas, nobilitas, honestas, laus, decus, honor, gloria, donum, meritum, fortitudo, natura, operatio, usus, instrumentum, instrumentalitas, potentia agendi & patiendi.

Repugnans vitium, impotentia, ineptitudo, vilitas, ignavia.

Iustitia adfunt justitia, ordo, regulatio, correctio, lex, præceptum, predestinatio, necessarium, possibile, esse, existentia, idea, imago, exemplar.

Repugnans falsitas, error, mendacium, confusio, deceptio, incorrigibilitas, impossibile, contingens, dispensatio, privilegium.

Konfusi adfunt consonant gaudium, lætitia, plenitudo, perfectio, pulchritudo, beatitudo, libertas, felicitas, voluptas, fruitio, delectatio, solus, premium, retributio.

Repugnans contrarietas, inquietudo, imperfectio, deformitas, impedimentum, infelicitas, damnatio, poena, poenitentia, ingratitudo, tristitia.

L Essentia coherens, esse, substantia, natura, forma, informatio, entitas.

Repugnant, non esse, non ens, accidens, casus, fortuna, violentia, negatio, falsitas, mendacium.

M Unitati respondent, simplicitas, identitas, convertibilitas, paritas, integritas, singularitas, proportionalitas, fortitudo, individualitas.

Repugnant, debilitas, multitudo, compositio, mixtio, divisio, diversitas.

N Perfectioni convenit finis, complementum, pulchritudo, status.

Repugnant, imperfectio, deformitas, diminutio, defectus, mutabilitas, superfluitas.

Simili modo in figura T. conveniunt.

B Differentia, distinctio, pulchritudo, distributio, divisio, distantia, pluralitas, ordo.

Repugnat, confusio.

C Concordantia, proximitas, similitudo, unio, identitas, convertibilitas, collectio, compositio, comparatio, amicitia, sympathia.

Repugnat, discordia.

D Oppositio, contrarietas, contradictio, repugnantia, resistantia, inimicitia, derogatio, negatio, privatio, corruptio, destructio.

Repugnat disquarantia.

E Principium, causa, origo, impulsus, nobilitas, productio, influxus, effluxus, antecedens, absolutum, prioritas, auctoritas.

Repugnat, otium,

F Medium, instrumentum, centrum, forma, dignitas, mediatum, perfluens, refluens, comitans, conjungens, connectens.

Repugnat, vacuum.

G Finis, quies, perfectio, consummatio, retributio, refluxus, affluxus, eventus, objectum, consequens, terminus, determinatio, finitum, posterioritas, extrema.

Repugnat, inquietudo.

H Majoritas, magnitudo, magnificentia, auctoritas, superioritas, libertas, difficultas, causalitas, majus, magis, superius.

Repugnat nihilum & nullitas.

I Aequalitas, similitudo, conformitas, convertibilitas, imitatio, propinqua, immediata.

Repugnat, inaequalitas.

L Minoritas, humilitas, obedientia, opera, effectus, inferius, facile, minus,

Repu-

Repugnat, immensum, infinitum, omnipotens.

Virtutibus autem colligimus sic in figura A.

Bonitas hominibus, communicat, diffundit, construit, emanat, agit, offendi vim tribuit, sanctificat, emendat.

Magnitudo magnificat, amplificat, extendit, intendit, multiplicat, efficit, mensurat, figurat, sufficit.

Duritia confirmat, conservat, durat, perseverat.

Potestas continet, operatur, agendi vim tribuit, fortificat, producit, perficit, creat, liberat, præcipit.

Cognitio regit, cognoscit, credit, recolit, intelligit, investigat, eligit.

Appetitus appetit, vult, diligit, sperat, deliberat, permittit.

Virtus operatur, nobiliat, dignificat, fortificat, vim tribuit, laudat, beneficit.

Veritas verificat, justificat, circumscribit, corrigit, ordinat, regulat, demonstrat, castigat, præcipit.

Gloria perficit, complet, in fine quiescere facit, liberat, beatificat, salvat.

Similiter in figura T.

Differentia distinguit, decorat, ordinat, dividit, distribuit, discernit, separat.

Concordia unit, adsimilat, comparat, pacificat, communicat, colligit, continet, conciliat.

Oppositio opponit, resistit, repugnat, contradicit, contrariatur, animadvertit.

Principium creat, producit, causat, efficit, effluit, disponit.

Medium trahit, perfluit, appetit, rapit, allicit, conjungit, separat.

Finis perficit, reddit, retribuit, refluit, repetit.

Majoritas magnificat, dignificat, præcipit, causat, ligat.

Æqualitas aquiparat, similit, approximat.

Minoritas humiliat, obedit.

SEXTO nunc de figurarum mixtione multiplicationeque dicemus. Fit autem hæc mixtio, aut ex parte subjecti, aut à parte prædicati, aut modi aut cujusque eorum: & iterum fit tripliciter, aut terminorum in arte explicitorum inter se, aut terminorum extraneorum inter se, aut explicitorum cum extraneis; & omnia hæc variè aut in una figura tantum aut in diversis & pluribus, ut in figura S, si dicitur: Deus est homo: & in figura A, sic dicatur bonitas est magna: in figura T, ut differentia & principians; & in figura Q, ut angelus est de Deo, vel querendo de quo est Angelus, & similiter permiscendo

quæstiones & regulas in se invicem circa aliquod subjectum. In diversis autem figuris, vel duplici, vel multiplici: sic proceditur, ut in figuris S. A. Deus est bonus, in S. T. Deus est principium, in A. T. bonitas est concordans. Et hoc homo multa varietas commixtionis emerget, quando cum unaquaque littera circuli immobilis, variatur omnes litteræ, quæ sunt in circulo mobili, & in hac duplici vel multiplici figura, sæpe alter circuli duplicatur, vel multiplicatur ut in S. A. duplicando eirculum S. ut si dicatur, Deus est melior angelo, vel angelus est melior homine, sic in S. T. ut Deus differt ab homine, sic in A. T. dicendo bonitas differt ab æternitate: vel duplicando eirculum T. dicendo, concordantia magis convenit veritati quàm differentia. Similiter & eodem modo in extraneis terminis faciendum est, possumus enim extraneum subjectum accipere, & eum eo similiter per has figuras sive circulos, vel simplices, vel duplices, vel magis multiplices discurrere, similiter cum extraneis prædicatis & respectibus agere, ita quod semper unus circulus immobilis maneat probasi, cui omnes alii circuli mobiles vario modo applicentur? & quemadmodum in hac duplicitate proceditur, sic & in multiplicitate fieri habet, & magis variè, pro circuli multitudinem, quo nunc istis nunc illis variatis, necesse est diversas complexiones propositionesque emergere, continentes multos terminos sub una constructione, vel diversa vel conjuncta cum aliis propositionibus sive per conjunctionem copulativam vel disjunctivam, sive per suppositionem, sive in syllogismo, aut aliter, & ista mixtio est centrum & fundamentum ad multas propositiones, definitiones, quæstiones, media, loca, argumenta, conditiones, objectiones & solutiones, & intellectus invenit per illam quicquid vult, & sunt species mixtionis hujus communiores istæ, Aa, Tt, Qq, At, Aq, Tq, Atq. & extenditur hæc mixtio secundum duplicationem, vel multiplicationem uniuscujusque circuli, in aliqua istarum specierum contenti, prout circa subjectum aliquod majus minusve diffuse voluerimus, vel aliter opus sit discurrere.

Raymundus ipse in arte hac quatuor dantaxat ponit mixtionis species, quas quatuor vocat generales figuras, quarum prima est figura A, in seipsam ducta, ut si dicatur, bonitas est magna. Secunda est figura T, in se ducta, ut si dicatur, differentia est principians. Tertia constat ex prima & secunda, ut bonitas est differens.

Quarta componitur ex tribus prioribus omnibus juncta.

Quæ-

Omnia istarum figurarum propria habet condigio-
nem, & in omni discursu convenit observare, sicut nunc
dicemus de singulis his figuris, secundum Raymundi ipsius
figuram, & breviter declarando.

Prima figura primò ac principaliter versatur circa primum
ens, in quo subjectum & prædicatum convertuntur, in identi-
tate substantiæ & numeri, & hoc est necesse, nam alias æ-
quale non est inter subjectum & prædicatum, esset absolute
destructiva, ut puta eternitas, quæ esset superior per infinitatem
durantis, & sua bonitas esset inferior per potestatem opera-
tionis quod est impossibile, & istud primum ens est Deus, cui
primò & convertibiliter principia hujus figuræ applicantur,
deinde per similitudinem reliqua subjecta proportionaliter. Inquiri-
mus igitur quid sit figura naturalis conjunctionem, dispo-
sitionem, & proportionem, quæ est inter subjectum & prædi-
catum, & in quibus per eam, quæ convertuntur, & quæ
non, & quæ sunt propriæ passionis, & quæ appropriatæ, inter
subjectum & prædicatum, ut ad faciendum conclusionem possit
mediatio inveniri. Et mixtio istius figuræ sit tripliciter, vel in
abstracto, vel in concreto, vel in magnitudine, vel in concreto, ut bonitas
est abstracta, & applicatur ex ista figura propositiones octoginta
una, secundum quemlibet prædicandi modum, contrahendo
unum prædicatum ad aliud, & conditio in hac figura maxime
observanda est, ut conversio & proportio, quæ est inter unum
principium & aliud non destruat, utpote, de quo dicitur du-
ratio secundum eternitatem, de illo dicatur magnitudo se-
cundum infinitatem, & potestas secundum omnipotentiam.

Secunda figura quæ est triangulorum, ipsa inquit objecta
operante per illam jam primò intellectus incipit acquire-
re scientiam, discurrendo per illam circulariter, linealiter, re-
ctè & obliquè, & circulariter, mutando angulos cum angulis, terminos
cum terminis, generaliter & specialiter, & facit totidem pro-
positiones modo, quot de prima figura dictæ sunt: & con-
ditio hujus figuræ observanda est talis, ut unus triangulus ali-
um probet, & alius alium probet, & se mutuo penetrent.

Tertia figura miscet omnia principia cum omnibus, ut in-
veniat per omnia principia cognoscat quodlibet principium,
inter quod medium, cum quo subjectum & prædicatum, con-
junctum, & ad quamlibet propositionem sive conclusionem
pertinent, & declarandam, multas inveniat rationes. Con-
tinet autem hæc figura triginta sex combinationes, quas dici-
mus combinationes, quarum quælibet duas continet literas, & quæ-

libet litera stat, pro subiecto & prædicato cujusque duarum præcedentium figurarum, & hoc modo in qualibet camera sunt duodecim propositiones, ut in camera b dicimus, bonitas est magna, bonitas est differens, bonitas est concordans: magnitudo est bona, est differens, est concordans: differentia est bona, est magna, est concordans: concordantia est bona, est magna, est differens. Et scias insuper quod unaquæque propositio duas habet implicitas quæstiones, de natura literarum cameram constituentium, unde in quavis camera sunt viginti quatuor quæstiones, & ita in tota figura sunt propositiones quadragintæ & triginta duæ ac quæstiones octogintæ sexaginta quatuor, & conditio hujus figuræ est, ut una camera non sit contra aliam, sed se mutuo adjuvent & probent. Insuper observandum est, ut discurremus unamquamque cameram hujus figuræ tribus modis, secundum suarum literarum significata, primò cum definitionibus figuræ A. secundò cum speciebus triangulorum figuræ T. tertio cum specibus regularum figuræ Q. secundum conditionem cameræ, affirmando vel negando

Quarta figura ipsa disponit intellectum, ad investigandum & inveniendum, objiciendum, probandum, & determinandum per necessarias conclusiones, & ista figura constat ex tribus circulis, extremo immobili, & duobus interioribus mobilibus & continet in se tres præcedentes, idè ipsa est generalior quàm tertia, nam in qualibet camera hujus figuræ sunt tres literæ, & istæ cameræ, propter nimiam suam multitudinem, memoratu difficillimam, reducuntur ad formam tabulæ suis columnis distinctæ, in qua intellectus discurrendo per principia & regulas, facit se ad eò universalem & generalem, ita quòd Sophista contra illum stare non potest. Conditio istius figuræ est, ut accipiantur solum illæ cameræ, quæ sunt magis applicabiles ad propositum, recipiendo ex illis convenientiam inter subiectum & prædicatum, tali modo quod non sequatur inconueniens, vel impossibile, & cum ista conditione intellectus facit scientiam per quartam figuram, & habet plurimas rationes ad eandem conclusionem.

Sequuntur nunc figuræ tabularum, & primo tabula tertiæ figuræ, quæ est triginta sex camerarum, quæ eliciuntur ex octoginta una cameris tabulæ quadratæ, quas generant duæ mixtionum circulorum mixtionem, quando unus mobilis volvitur cum qualibet litera circuli immobilis.

bb	eb	db	eb	fb	gb	hb	ib	kb
bc	ec	dc	cc	fc	gc	hc	ic	kc
bd	ed	dd	ed	fd	gd	hd	id	kd
be	ec	de	cc	fe	ge	he	ie	ke
bf	ef	df	cf	ff	gf	hf	if	kf
bg	og	dg	cg	fg	gg	hg	ig	kg
bh	eh	dh	ch	fh	gh	hh	ih	kh
bi	ei	di	ci	fi	gi	hi	ii	ki
bk	ek	dk	ck	fk	gk	hk	ik	kk

Per hanc tabulam argumentamur in hunc modum, ut in camera b c, omne quod est sui diffusivum, est magnum, bonitas est huiusmodi, ergo magna: item, ubicunq; est pluralitas, ibi est differentia, in bonitate est pluralitas, scilicet bonitativum bonificabile & bonificans, ergo in bonitate est differentia, & bonitas est differentia: item omne quod producit suam similitudinem in eadem specie, producit cum concordantia, sed bonitas producit plures bonitates in eadem specie, ergo, &c. Item, omne id quod habet actum bonum est bonum, magnitudo est huiusmodi, ergo est bona: item, magnitudinē esse differentem & concordantem, eisdem rationibus probatur, quibus de bonitate, item, omne id quod facit adesse, est bonum, differentia & concordantia faciunt ad constituendum esse, ergo sunt bona, item, ubi est distantia, ibi est magnitudo, ubi differentia, ibi distantia, ergo, &c. Item, nulla actio est sine magnitudine, concordia est actus, ergo est magna: item omnis differentia quæ est sine contrarietate est concordans, differentia inter substantiā & substantiam est huiusmodi ergo est concordans: item, omnis concordantia est inter plura, nulla pluralitas est sine differentia, ergo concordia non potest esse sine differentia, ergo est differentia: & in his argumentis, quæ per hanc tabulam formantur, medium sumitur ex definitionibus principiorum, conditionibus & speciebus regularum, quæ cadunt in cameram propositam: & sicut hoc explicavimus in una camera, ita secundum eandem rationem operaberis per omnes cameras, generaliter & specialiter, sicut usus requirit, & sunt adhuc in una figura argumenta in terminis extraneis, permixtum cum terminis propriis, vel sub illis acceptis sumendo medium secundum species questionum, vel conditiones principiorum, & figurarum ac regularum, ut accipiendo mediū per conditionem primæ figure, arguimus in hunc modum: nulla potestas quæ converti-

verritur cum magnitudine, & æternitate, est limitata aut impedita: divina potestas est huiusmodi: ergo, &c. Item, nullum ens in quo bonitas & principium sunt idem, est causa malitiæ, Deus est huiusmodi, ergo, &c. Idem accipiendo medium secundum primam conditionem regulæ b, arguitur omne illud, per quod homo potest Deum magis intelligere, & in ipso credere, recolere, & magis amare, est à Deo ordinabile, sed hoc est per incarnationem Dei: ergo, &c. Item, omne illud per quod divina bonitas potest magis glorificare beatos est necesse, sed hoc est per incarnationem Dei, & per resurrectionem mortuorum, ergo, &c. Ut intellectus per hanc tabulam tertiæ figuræ sit magis generalis, debet unamquamque cameram ipsius discurrere, juxta hæc quæ dicta sunt, cum duodecim propositionibus ac totidem argumentis, cum viginti quatuor quæstionibus, & cum earum speciebus ac regulis, speciebusque regularum, & triangulorum, ac cum definitionibus principiorum, sumendo media ut diximus, & inferius in secunda parte latius docebimus, probando intentum, vel ex natura subjecti, vel ex ejus definitione, vel per formam ejus, vel materiam, vel actum, vel ex his sumptis ac prædicatis, ut sicut bonitas habet naturam bonificandi, est ratio per quam bonum est bonum, & agit bonum, est forma dans esse bonum, concipit in se cuncta bonabilia, habet actum bonificandi, & bonificare, & sic de similibus, probationes sumendo, & faciendo demonstrationes, vel per propter quid, vel per quia, vel per æquiparantiam, ut alibi docebimus.

Sequitur tabula quartæ figuræ, quæ est octoginta & unius columnarum, & quælibet columna novem camerarum, quæ faciunt in toto cameras septingentas & viginti novem, secundum trium circulorum variationem: sed Raymundus non recipit nisi ducentas & quinquaginta duas cameras, scilicet harum viginti octo columnarum, ex quibus colliguntur capita tabulæ octoginta quatuor, ut infra.

B.

bbb	beb	bfb	bgb	bhb	bib	bkb
bbe	bec	bfe	bge	bhe	bic	bhc
bba	bed	bfd	bgd	bhd	bid	bkd
bbe	bee	bfe	bge	bhe	bie	bke
bba	bef	bff	bgf	bhf	bif	bkf
bba	beg	bfg	bgg	bhg	big	big
bba	beh	bsh	bgh	bhh	bih	bkh
bba	bei	bfi	bgi	bhi	bii	bki
bba	bek	bfk	bgk	bhk	bik	bkk

C.

cbb	ceb	cfb	egb	chb	cib	ckb
cbe	cec	cfc	egc	che	cic	ckc
cba	ced	efd	egd	chd	cid	ckd
cbe	cee	efe	ege	che	cie	cke
cba	cef	eff	egf	CHF	cif	ckf
cba	ceg	efg	egg	chg	cig	ckg
cba	ceh	efh	egh	chh	cih	ckh
cba	cei	efi	egi	chi	cii	cki
cba	cek	efk	egk	chk	cik	ckk

D.

ddb	deb	dfb	dgb	dhb	dib	dkb
dbe	dec	dfc	dgc	dhe	die	dkc
dba	ded	dfd	dgd	dhd	did	dkd
dbe	dee	dfe	dge	dhe	die	dke
dba	def	dff	dgf	dhf	dif	dkf
dba	deg	dfg	dgg	dhg	dig	dkg
dba	deh	dfh	dgh	dhh	dih	dkh
dba	dei	dfi	dgi	dhi	dii	dki
dba	dek	dfk	dgk	dhk	dik	dkk

E.

ebb	eeb	efb	egb	ehb	eib	ekb
ebe	eec	efc	egc	ehc	eic	ekc
eba	eed	efd	egd	ehd	eid	ekd
ebe	eee	efe	ege	ehh	eie	eke
eba	eeef	eff	egf	ehf	eif	ekf
eba	eeeg	efg	egg	ehg	eig	ekg
eba	eeeh	efh	egh	ehh	eih	ekh
eba	eeei	efi	egi	ehi	eii	eki
eba	eeek	efk	egk	ehk	eik	ekk

fbb

F.

fb	b	f	b	f	b	f	b	f	b
fb	c	f	c	f	c	f	c	f	c
fb	d	f	d	f	d	f	d	f	d
fb	e	f	e	f	e	f	e	f	e
fb	f	f	f	f	f	f	f	f	f
fb	g	f	g	f	g	f	g	f	g
fb	h	f	h	f	h	f	h	f	h
fb	i	f	i	f	i	f	i	f	i
fb	k	f	k	f	k	f	k	f	k

G.

gb	b	g	b	g	b	g	b	g	b
gb	c	g	c	g	c	g	c	g	c
gb	d	g	d	g	d	g	d	g	d
gb	e	g	e	g	e	g	e	g	e
gb	f	g	f	g	f	g	f	g	f
gb	g	g	g	g	g	g	g	g	g
gb	h	g	h	g	h	g	h	g	h
gb	i	g	i	g	i	g	i	g	i
gb	k	g	k	g	k	g	k	g	k

H.

hb	b	h	b	h	b	h	b	h	b
hb	c	h	c	h	c	h	c	h	c
hb	d	h	d	h	d	h	d	h	d
hb	e	h	e	h	e	h	e	h	e
hb	f	h	f	h	f	h	f	h	f
hb	g	h	g	h	g	h	g	h	g
hb	h	h	h	h	h	h	h	h	h
hb	i	h	i	h	i	h	i	h	i
hb	k	h	k	h	k	h	k	h	k

I.

ib	b	i	b	i	b	i	b	i	b
ib	c	i	c	i	c	i	c	i	c
ib	d	i	d	i	d	i	d	i	d
ib	e	i	e	i	e	i	e	i	e
ib	f	i	f	i	f	i	f	i	f
ib	g	i	g	i	g	i	g	i	g
ib	h	i	h	i	h	i	h	i	h
ib	i	i	i	i	i	i	i	i	i
ib	k	i	k	i	k	i	k	i	k

kbb

K

kbb	kcb	kdb	keb	kfb	kgh	khh	kib	kkb
kbc	kce	kdc	kec	kfc	kge	khc	kic	kke
kbd	kcd	kdd	ked	kfd	kgd	khd	kid	kkd
kbe	kce	kde	kee	kfe	kge	khe	kie	kke
kbf	kcf	kdf	kcf	kff	kgy	khf	kif	kkf
kbg	kcg	kdg	keg	kfg	kgg	khg	kig	kkg
kbb	kcb	kdb	keb	kfb	kgh	khh	kib	kkb
kbi	kci	kdi	kei	kfi	kgi	khi	kii	kki
kbt	kct	kdt	ket	kft	kgt	kht	kit	kkt

Per hanc resolutionem quartæ figuræ, intellectus facit scientiam in hunc modum, sumendo videl. extrema quæ vult probare, ut concludat de illis per novem media figuræ A. & totidem figuræ T. ut si quærat, utrum Papa habeat plenitudinem potestatis, extrema sunt in figura A. sub literis c e: probatur autem, novem mediis figuræ A. in hunc modum: per c b e, omnis potestas optima, cujus non est melior, est plena potestas: Papæ potestas est hujusmodi, ergo per c c e, omnis supremæ potestas est plena potestas, &c. per c d e, omnis indif. finibilis & immutabilis potestas est plena potestas, &c. per c e e, illa potestas quæ potest præcipere omni potestati, & nulli resisti, est plena potestas, &c. per c f e, illa potestas quæ est super omnem scientiam, prudentiam, rationem, est plena potestas, &c. per e g e, omnis potestas cujus ratio est sua voluntas, est plena potestas: per c h e, illa potestas quæ dignior est omnibus potestatibus, est plena potestas: per c i e, illa potestas quæ est veritas & divinx potestatis, est plena potestas: per c k e, illa potestas quæ est quies, finis & perfectio omnis potestatis, ultra quam non est progressio, est plena potestas. Probat, eadem conclusio per novem media figuræ T. sic scil. per c b e, illa potestas cujus est distribuere, & distinguere omnes alias potestates est plena potestas, Papæ potestas est hujusmodi, ergo per c c e, omnis illa potestas quæ colligit, continet, unit in se omnes potestates, est plena potestas, per c d e, illa potestas cui nihil potest resistere nec contradicere, est plena potestas: per c e e, illa potestas cujus autoritas antecedit omnes potestates, est principium & causa aliarum potestatum est plena potestas: per c f e, illa potestas quæ est medium conjungens mensurans, comprehendens, ponens & uniens omnes alias potestates, est plena potestas, per c g e, illa potestas quæ est consummatio, & terminatio omnium potestatum est plena potestas: per c h e, illa pote-

potestas, quæ est major omni potestati, & nulla sibi, est plena potestas, per c i e, illa potestas quæ est immediatè proxima, æqualis potestati divinæ est plena potestas, per c k e, illa potestas cui omnis potestas inferior & minor est ac obediens, est plena potestas. Cum his novem mediis sūt deinceps novæ columnæ tabulæ, sicut patebit inferius, & ita probata hac cōclusionē, eliciuntur aliæ similiter probandæ, ut si per camerā c e e, arguimus: ubicunq; est prima potestas in aliquo genere, ibi est plenitudo potestatis in illo genere: in Papa est prima potestas in corpore Christi mystico, ergo in Papa est plenitudo potestatis in corpore Christi mystico. Deinceps inferimus per quartam speciem regulæ c, argumentando: Papa habet plenitudinē potestatis in corpore Christi mystico: animæ existentes in purgatorio sunt membra de corpore Christi mystico, ergo Papa habet plenitudinē potestatis in animas existentes in purgatorio hinc deinceps nascitur probanda conclusio quæstionis, utrum Papa possit liberare animam quæ punitur in purgatorio: cujus affirmationē probamus novem mediis, ut supra exemplificavimus, & erunt termini in figura a, sub e k, & quæstio secundum formam terminorū est, utrum potestas Papæ possit glorificare animam quæ punitur in purgatorio: probamus affirmativam partem per c b k, omnis potestas quæ potest emendare & bonificare animas existentes in purgatorio, potest illas liberare à pœna & glorificare: potestas Papæ potest huiusmodi, ergo per e c k, omnis potestas cujus plenitudo se diffundit extensivè & intensivè per totum corpus Christi mysticum, potest ut supra: per e d k, omnis potestas quæ se extendit non solum ad tempus, sed etiam in ævum, hoc est, non solum operatur supra illa quæ in tempore, sed etiā in illa quæ sunt in ævo, potest: per c e k, omnis potestas quæ immediatè habet auctoritatem in cœlis, habet illam multò magis in purgatorio, & potest: per e f k, omnis potestas quæ potest supplere & dimittere errores, & negligentias animarum in fide & moribus quondā cōmissas potest per e g k, omnis potestas quæ potest satisfacere desiderio animarū ad salutē, potest: per e h k, omnis potestas quæ habet liberam & plenam dispensationem super virtutes, gratias, dona & merita fidelium & sanctorum, potest: per e i k, omnis potestas quæ potest iustificare, potest: per e k k, omnis potestas ordinata ad beatitudinem, & gloriam fidelium, potest. Simili ratione poteris probare hanc cōclusionē, per novem media sumpta ex figura T. & per novem columnas tabulæ. Sed hæc pauca pro exemplificatione sufficiant. Constitutis itaque

itaque huiusmodi argumentis, evacuamus unamquamque propositionem argumenti, tribus questionibus, cum suis regulis & speciebus, similiter ipsam conclusionem, cum novem questionibus, & earum regulis & speciebus. Deinde multiplicamus hanc figuram de una camera in aliam, de una columnula revolutionis in aliam, propter conformitatem quam habent in duabus literis, vel in una, ut camera b c d. cum camera c d e, & cum camera d e f, & sic de similibus, procedendo per hanc multiplicationem, donec omnes columnulas ac cameras revolutionis ad subjectam materiam applicaverimus, quas deinceps multiplicabimus per tabulam magnam, de qua nunc dicemus.

Ex precedenti tabula secundum trium circularum revolutionem collecta, sicut ostendimus, colliguntur octoginta quatuor camerae, in quibus tota continetur & quaelibet ex his 84. cameris, facit unam columnam viginti camerarum particularium, secundum distinctionem duarum figurarum, quae distinctio notatur per literam T, ita quod omnes literae positae ante T, sunt de prima figura, & omnes sequentes ipsam T, sunt de secunda figura. Sed jam octoginta quatuor illas cameras, quae sunt capita totidem columnarum, colligemus: deinde quomodo columnae constituendae sunt, monstrabimus, & sic patebit tabula magna Raymundi, quae est octoginta quatuor columnarum.

Bcd	b f k	c f k	d i k
bce	b g h	c g h	E f g
b c f	b g i	c g i	e f h
b c g	b g k	c g k	e f i
b c h	b h i	c h i	e f k
b c i	b h k	c h k	e g h
b c k	b i k	c i k	e g i
b d e	C d e	c e f	e g k
b d f	c d f	D e g	e h i
b d g	e d g	d e h	e h k
b d h	e d h	d e i	e i k
b d i	e d i	d e k	F g h
b d k	e d k	d f g	f g i
b e f	c e f	d f h	f g k
b e g	c e g	d f i	f h i
b e h	c e h	d f k	f h k
b e i	c e i	d g h	f i k
b e k	c e k	d g i	G h i
b f g	c f g	d g k	g h k
	2. Vol,		B b

b f g

bfh

cfh

dhi

gik

bfi

cfi

dhk

Hik

Multiplicatur autem qualibet harum camerarum in viginti cameras, ut prædiximus, & nunc exemplificabimus, in camera bcd, ut secundum eundem modum

b	c	d	t	omnes reliquas multiplicare, & in columnas
b	c	t	d	reducere. Nunc quomodo per hanc tabulam
b	d	t	c	probationes & improbationes formari habent,
b	t	c	d	unico Raymundi exemplo ostendemus: ut in
t	b	c	d	camera bcd, per totam columnam ostendendo mundum non esse æternum, dicimus
c	d	t	b	per bcd t, si mundus est æternus, sua bonitas
c	t	b	d	est ratio ut ab æterno producat bonum æternum,
d	t	b	c	& magnitudo illam bonitatem ab æterno & in æternum infinitaret, sicut æternitas illam ab æterno æternaliter durare faceret, ex
b	d	t	b	quibus sequeretur nullum malum esse in mundo, quod est contra experientiam, unde regulam, per definitiones principiorum ponit negativam esse tenendam.

c	t	b	c	Item per bcd t. Si mundus est æternus, est
c	t	c	d	bona & magna contrarietas æterna, inter substantiale & substantiale, &c, quod est impossibile, quia contrarii fines non possunt esse boni cum magnitudine æterna, nam alias bonitas esset ratio producens bonum & malum infinite, cum æterna contrarietate, & æternitas faceret durare illam contrarietatem bonam, magnam & malam, quod est impossibile, & prima species regulæ D. ponet primitivas contrarietates bonas, magnas & æternas, quod est impossibile.
b	d	t	d	
c	d	t	d	
d	t	b	d	
d	t	c	d	

Per b d t c. Si mundus est æternus, æternitas Dei & mundi bene quidem concordant, quod est impossibile, cum æternitas mundi in se contineat æternam malitiam per corruptionem & peccatum, & prima species regulæ C. ponit, si mundus est æternus, quod sua æternitas est ens, ultra quod non est aliud præiacens per durationem, quod est contra æternitatem Dei.

Per b t c d. Si mundus est æternus, sua bonitas est æterna & innata, in scala de substantiali & substantiali, &c. ipsa scala existente habituata de æterna concordia & contrarietate, quod est impossibile, adhuc prima species c d, ponit primitivam correptionem, ratione primitivæ contrarietatis existentis inter bonitatem & malitiam; concordantia autem primitiva ponit

ait com-

nit compositum, & sic secunda species c d. ponit quod mundus est compositus & contextus ex contrariis, uno posito in alio.

Per t b c d. Si mundus est æternus, suæ differentię, concordantię & contrarietates sunt æternę, nam privatis naturali differentia, concordantia & contrarietate, mundus non haberet ex quo esset, & ita mundus est compositus ex partibus privativis & primitivis, ordinatis ad aliquem finem æternum, per differentiam, concordantiam & contrarietatem, & sic divina æternitas est causa mundi & non causa, & mundus est compositus & non compositus, quod est contradictio.

Per c d t b. Si mundus est æternus, tunc magna est differentia suæ æternitatis, per scalam de substantiali & substantiali, &c. est illa ratio, quæ ponit æternitatem distinctam, inter substantiale & substantiale, quod est impossibile, quia illa substantialia sunt incorruptibilia, quod est contra earum definitiones.

Per c t b d. Si mundus est æternus, tunc magna contrarietas differentię suæ per regulas c d, est scala existens inter substantiale & substantiale, habituata simpliciter de contrarietate composita, per secundam speciem regulę c d, sub qua differentia substantialis mundi est subdita, & contrarietas est actio in differentia, per tertiam speciem regulę c d, & per quartam speciem regulę c d. contrarietas habet actus æternos simpliciter, quod est impossibile, per scalam inter substantiale & substantiale.

Per t b c e. Si mundus est æternus, suæ æternitas est de primis infinitis & finitis differentis & concordantiis, in scala de substantiali & substantiali, &c. sustentatis: & æternitas quod ad suum genus, est infinita duratio differentię & concordantię, quę in scala sunt, quo ad genus eorum, in extensitate quantitatis, atque in habitu & in situ incompositus ex partibus infinitis & finitis, quantitate habente durationem æternam, per omnes partes innatas, quę finitę sunt, quod est impossibile.

Per b c e t b. Si mundus est æternus, sunt duę æternitates differentes, scilicet Dei & mundi, & sic differentia, quæ est inter sensibile & sensuale, & inter intellectuale & intellectuale, &c. ponit tres æternitates differentes, & bonitas ponit illas bonas, & æternitas infinitas, & hoc est impossibile, quia differentia ponit ipas malas secundum quid, & sic deficit magnitudo bonitatis, & simili ratione deficit infinitas magnitudinis.

Bb 2

Per

Per d b t b. Si mundus est æternus, differentia per scalam suam ponit tres æternitates bonas & æternitas, in quibus bonitas est ratio producens bonum confusum, & æternum, quod est impossibile, nam differentia in creatis non est æterna.

Per b t b c. Si mundus est æternus, bonitas & differentia inter sensuale, & intellectuale, &c. non possunt habere concordantiam in uno æterno, & mundus erit subjectum confusum, similiter bonitas moralis non habebit concordantiam ab æterno, quod patet per evidentem corruptionem, privationem & culpam.

Per b t b d. Si mundus est æternus, sua contrarietas est innata & æterna & sustentata à bonitate & malitia, contra differentiam, per æternam & universalem scalam existentem inter substantiale & substantiale, quam scalam contrarietas nequaquam sustinere potest, & regula c. prædictis testatur, quia si mundus est æternus, contrarietas æterna est impediens omne bonum diversum per substantiale & substantiale.

Per b c t c. Si mundus est æternus, concordia innata quæ est de esse medii inter substantiale & substantiale, & cætera, est æterna, & sic sunt tres concordie, & tres æternitates substantialiter generales, à magnitudine bonitatis & æternitatis cum duratione æternæ magnitudinis bonitatis, quod est impossibile, quia sunt tres contrarietates subalternata & opposita cum magnitudine malitiæ & æternitatis.

Per c d t c. Si mundus est æternus, tunc magna concordia sue æternitatis, est ens habens in se innata æternantem æternatum æternare, & quod de ipsis omni contrarietate remota, quibus testantur prima & secunda regula c, & secunda regula d, & quod habeant per magnitudinem sic extensitatem, sicut per æternitatem durationem, quod est impossibile, per scalam de substantiali & substantiali.

Per c t b c. Si mundus est æternus, magnitudo sue differentie & concordantie per regulas d, sunt primitivæ essentie & æternæ ab omni contrarietate separatæ, & mundus est compositus ex ipsis absque contrarietate, quod est falsum, cum mundus sit subditus corruptioni, ratione contrarietatis, habentis in mundo magnam & æternam actionem.

Per c t c d. Si mundus est æternus, magna distantia inter quam magnam concordantiam & contrarietatem, est illa forma, quæ causa contradictionem, quod patet per scalam æternam existentem inter substantiale & substantiale, &c. & quia conjunxit se in æternitate, quod est simplex principium, in quo

quo sunt composita per secundam regulam c d, & unum principium est subditum alteri, per tertiam regulam d, & secundam regulam c, ponit magnam distantiam & æternam, & concordantia & contrarietas sunt compositæ in subjecto, & sic æternitas mundi ponit contradictiones, quæ stare non possunt.

Per b d t b. Si mundus est æternus, suæ æternitas innata est bona & æterna, quod est falsum, nam contrarietas æterna, est cum malitia, & econtra, unde sequitur quod æternitas mundi, est subjectum ex contrariis innatis compositum, & hoc patet per primam & secundam speciem regulæ d, quod substantia sit composita ex primis contrariis æternis, & per speciem regulæ c, mundus habet æternaliter innata, contrariantem, contrariare, & contrariatum.

Per c d t d. Si mundus est æternus, tunc magna contrarietas inter magnitudinem & æternitatem, est illa infinita refistentia inter divinam magnitudinem & æternitatem, & sic per primam speciem regulæ d, divina æternitas causat infinitam durationem sibi similem, & magnitudo mundi causat magnitudinem finitam sibi similem, & sic per tertiam speciem regulæ d, magnitudo Dei est impedita in suo effectu agendo, æternitas vero nequaquam, quod est impossibile.

Per d t b d. Si mundus est æternus, suæ differentię & contrarietates innatæ, quæ sunt sibi coessentialis & propriæ passionis, in scala sustentata, sunt de primitivis & æternis differentis & contrarietatibus, per primam regulam d, quæ componuntur per secundam regulam c d, ipsis habentibus durationem & subjugationem per quartam regulam c, & tertiam d, una ratione, sicut principio existente in alio subjecto æterno, sicut punctus naturalis in alio puncto, ex quibus linea est conjuncta & composita, quod falsum est, & impossibile.

Per d t c d. Si mundus est æternus, suæ naturales coessentialis concordantiæ & contrarietates, per primam speciem regulæ defunt de seipsis, & scala de substantiali & substantiali est composita ex contrariis, quia habet in se concordantem, concordatum, concordare, contrariantem, contrariatum, contrariare, æternantem, æternatum, æternare, quod quidem est ponere oppositum in objecto, & mundus est in partibus incorruptibilibus & corruptibilibus, & habet infinitas in numero revolutiones, multiplicando infinitum nume-

rum, & æternum, quod est impossibile,

Bb ;

HÆC

**HÆC EST SECUNDA PARS HORUM
COMMENTARIORVM, QVÆ TRACTAT DE
INVENTIONE COMPLEXORVM, ET DIVIDI-**
*tur in quinque partes: quarum prima est de formatione propositionum,
 secunda de formatione definitionum, tertia de formatione argumen-*
torum & inventionem medii, quarta de locorum suspensio-
ne, quinta de solutionibus questionum & ar-
gumentorum dissolutio-
nibus.

Propositiones fiunt per mixtionem terminorum, quando terminum incomplexum complexum facimus, addendo sibi aliquid, per quod determinetur, vel contrahatur, quocunque modo fiat per quamcunque orationis partem, sive per nomen, sive per verbum, vel adverbium, & ejusmodi:

Illud autem observandum est, ut in conficiendis propositionibus, non semper uniformem rationem adhibeamus, sed variare oportet, tum propter decorem, tum etiam propter usum: quæ varietas sumitur ex diversis generibus prædicationum, ut scilicet aliquando attribuamus prædicatum subjecto affirmativè, aliquando negativè, nonnunquam exclusivè, interdum indefinitè, directè vel indirectè, quæ omnia ad exornandum sermonem fiunt.

Itaque ut hæc magis extendere valeamus, prius de varia prædicatione pauca dicamus, sive ea sit ex natura prædicati, sive ex natura subjecti, vel signi, seu modi proveniat.

Est itaque prædicatio ex natura prædicati aut univoca, quæ est unius de pluribus eodem nomine & ratione, ut hominis de Socrate & Plarone: Aut communis, ut nominis tantum sicut canis de sidere coelesti, pisce marino & canelatrabili? Aut denominativa, quæ fit à casu accidentaliter, sicut à justitia dicitur justus, à bonitate bonus.

Iterum secundum attributionem prædicationum, alia naturalis seu necessaria, cum prædicatum est de essentia subjecti, vel proprium ejus, sive genus, vel species, & hujusmodi. Alia est contingens, secundum rem & rationem, in qua prædicatum potest adesse vel abesse subjecto. Alia remota, in qua prædicatum

dictum, alio modo potest conveniri subiecto. Prædicatio
 autem necessaria, alia simpliciter, alia in hypothesi. Contin-
 getur autem, ut sæpe, vel æro, vel ad utrumlibet
 animal, secundum rationem prædicationum, alia directa,
 quæ est superioris de inferiori. Alia indirecta, quæ fit e conver-
 sio. Alia æqualis, quæ est convertibillium inter se, ut definitio-
 nis de genere, aut ejusdem de seipso, nomine vel re. Et est alia
 modique animalis de Platone, alia absoluta, in qua non est a-
 liquo terminus, qui comparationem faciat. ut homo est ani-
 mal, homo est justus. Alia comparativa seu respectiva, aliquo
 termino respectivo addito, ut homo Christianus, Deus est
 principum homini, Deus est melior Angelo, Deus est opti-
 mus universis. In his sæpe reperitur duplex comparatio, una
 affirmativa, ut in ista: Deus melior est quam alia entia: &
 alia negativa, ut nullum entium melius Deo, quamvis in a-
 liquo modo potest dari possit æquale.

Item, prædicatio, secundum qualitatem prædicationum, alia affirma-
 tiva, alia negativa, alia vera, alia falsa, sive secundum qualita-
 tem prædicantis, vel secundum convenientiam orationis
 cuius, vel secundum quantitatem, quando est vel universa-
 lis, vel particularis, vel indefinita, termino communi in subje-
 cto prædicati, sine aliquo termino vel signo universalis vel parti-
 cularis. Item, aliquando æquipollet particulari, ratione signi,
 aliquando universalis ex parte rei, aliquando singulari, quando
 fit per terminum discretum.

Item, secundum modum prædicationum, alia de inesse,
 quæ continet simplicem inhaerentiam prædicati ad subje-
 ctum, ut homo est animal, homo est albus. Alia est de modo,
 quæ rem largius tamen quam dialectice appellamus, ut hic
 vel est modus subiecti, vel prædicati vel propositionis. Modus
 subiecti, & prædicati, est omnis determinatio nominalis, vel
 adverbialis, vel aliter subiecto aut prædicato adveniens, ut
 homo bonus, homo justus, similiter in prædicato, ut opera-
 tor bene vel juste, & secundum hanc modalitatem facile
 multiplicentur termini, tam subiecta, quam prædicata, il-
 los ex complexis faciendo variè complexos, & in hanc va-
 rietatem veniunt propositiones reduplicativæ, exceptivæ,
 copulativæ, comparativæ, modo vario exponibiles, & quic-
 quid his conficitur. Modus autem propositionis est, qui de
 adverbio propositionis dicitur, ut hominem justum esse est possi-
 bile. Item, autem modi tot genera sunt, quot sunt ea quæ de
 aliquo toto dicto dici possunt, ut verum, falsum, possibile,

bonum, fictum, creditum, auditum, & multa alia similia. Item secundum figuram distinguitur prædicatio, quoniam alia est categorica, simplicem prædicationem continens, ut Deus est bonus: Alia hypothetica, quæ duas categoricas jungit, cum ratione tamen suppositionis, ut si Deus est bonus, Deus est justus: & hæc quidem veræ hypotheticæ sunt, si fiunt per signum conditionale, ut si: sive locale, ut ubi: sive temporale, ut quando: aut modale, ut quomodo. sicut & per aliquod relativum cadens in determinationem subjecti vel prædicati, ut Deus est bonus, qui creavit omnia bona. Quæ autem simul conjunctæ sunt conjunctiva vel disjunctiva conjunctione, nullam suppositionem continent.

Hæc itaq; sunt prædicationum genera, quæ assignavimus, quoniam alia & alia prædicatio, aliam & aliam rationem requirit in probando & reprobando, concedendo, refutando, argumentando, solvendo, demonstrando, inferendo. Aliter namque in universalibus, aliter in particularibus, aliter in essentialibus, aliter in accidentalibus est procedendum. Alia enim & alia ad aliarum veritatem requiruntur, & aliæ & aliæ possunt simul esse veræ vel falsæ, & econtrâ quædam non: & sunt aliæ inter se contrariæ, aliæ contradictoriæ, subcontrariæ, aliæ subalternæ: & hæc de prædicationibus nunc dicta sufficiant, ad propositiones modò redeamus.

Quæ in hac arte ponuntur genera prædicatorum, ea generalitatem magnam habent, & alicui subjecto proposito, in laudem vel vituperationem. aut quamvis aliam rationem adhibentur simplici prædicatione, aut per inhærentiam, vel operationem transeuntem, aut alio modo, sive ipse rei, sive actionibus ejus, sive principiis & hujusmodi, variâ explicatione, ut Deus est bonus, Deus est bonitas, Deus facit bonum Deus bonitate perfecit omnia: quæ postea per respectu & quæstionum genera percurramus, ut sic multiplicentur propositiones, prædicata & prædicationes, ut cum plura prædicata uni junguntur subjecto, vel si plura subjecta cum uno prædicato variantur, quæ deinde variis respectibus ac regulis multiplicamus, inquirimus, & demonstramus aliqua inesse vel non inesse, prout conveniunt, vel disconveniunt, propter cohærentiam, multiplicando media, & sumendo locos ex his vel simpliciter, vel per contrariam illationem, aut alio modo, uno probante, vel improbante alio, quemadmodum inferius docebimus. Similiter & in respectum generibus, quæ & ipsa prædicata sunt, quanquam non absoluta, & in extraneis terminis, eadem propositionum mul-
multi-

multitudine fit, & eo maior, quod propter varietatem suam in
 compositionibus, maiorem sumunt multiplicationem. Per
 oppositum eodem modo propositiones multiplicamus. ut
 rationes contrariorum per aliud cognoscatur, & de quo unum
 est, aliud aliud removeatur.

Præterea sumuntur ex terminis huius artis propositiones
 generales, & quæ generalissimæ dicuntur, quæ nullas ha-
 bent exceptiones, quæ semper & ubique veræ sunt, quæ de
 necessitate sua aliâ probatione non indigent, sed primò &
 perfectior sunt, & sumuntur hæ generales quatuor modis,
 vel prædicatione ejusdem de seipso, simpliciter, denominati-
 vè vel demonstrativè, ut si dicatur, bonum est bonum, vel bo-
 num est bonum bonum. Aut per definitionem, ut bonum est
 sui communicativum. Aut per commixtionem simplicem, ut
 magnitudo ut producit magnos effectus bonos. Aut per
 mixtionem comparativâ, augendo figuram T. ut principium
 bonitatis est bonum bono, & per eodem modo termini ex-
 trahi possunt hanc artem, cum his aut alijs jungi possunt,
 ad faciendum propositiones.

Sub his autem propositionibus generalibus, descensus fit
 ad speciales, sumendo aliquid sub subiecto, vel prædicato, vel
 modo, vel addito aliquo huic vel illi, vel pluribus simul, per se,
 vel per accidens, vel simplici consequentia, vel per simile, vel
 per oppositum, vel conversione, aut hujusmodi. descendendo
 è generalibus ad minus generalia, & ab his ulteriora, usque
 ad specialissima deveniatur, ut in hoc exemplo; omne bonum
 est diffusivum sui. Deus est bonus, ergò diffusivus sui, scil. ge-
 nerando, creando, salvando, gratias largiendo, præmia com-
 muniando. Iterum vel sic, bonum est diffusivum sui, ergò æter-
 nitas omne tempus complectitur. quo vera comprehensio
 in se consistit: nam sicut se habet bonitas ad bonum, ita se habet
 æternitas ad durationem. Per oppositum verò sic: bonum est
 sui diffusivum: ergò malum sui restrictivum, & destructivum
 vel sic bonum est diffusivum sui: hoc est, destructivum sui, er-
 gò malum: & sicut hæc in simplicibus fiunt, ita in mixtis &
 comparatis similiter fieri habent.

A particularibus autem ad universalia fit consensus vel
 planè demonstrativè. Planè fit secundum aliquem modum
 conclusionis ex prioribus, qui de descensu traditi sunt. ut si dica-
 tur. Deus communicat creaturis, hæc particularis est: ergò
 bonum est generalis: omne enim bonum est sui communica-
 tivum, hæc generalissima & universalis. Demonstrativè autem

Bb 5

sic,

fic. largo modo sumendo hoc verbum, ut si non necessarium
 men probabiliter aliquid demonstratur, & hoc fit quando ali-
 qua propositio particularis, invento medio, demonstratur per
 maximam universalem, & ista pars tot habet modos, quot va-
 rietates sunt inveniendi medii, & potest etiam fieri demon-
 stratio per Propter quid, sive Quia, vel etiam per æquiparan-
 tiam, ut quod intellectus, memoria & voluntas sunt in anima
 æquales per essentiam, demonstratur, quia primâ causa per æ-
 qualitatem suorum attributorum bonitatis, magnitudinis, &c.
 est intelligibilis, recolibilis, & amabilis æqualiter. In simplici
 autem amplificatione & multiplicatione, multæ propositio-
 nes, & generales, & speciales, ad unam intentionem colligun-
 tur, vel ad diversas, ex terminis hujus artis, aut extraneis, aut
 mixtis inter se, ut multa de una eademque re, aut ad unam rem
 seu finem dicantur, per modum duplicis & multiplicis figure:
 & sic una propositione expedita, accipitur alia vel per se, vel
 cum eo quod propositum est, & unaquæque ducatur ascen-
 dendo & descendendo, secundum formam figurarum, verbo-
 rum etiam adhibita varietate, & qui uti velit hypotheticis, hoc
 facere potest, ut si potestas Dei non est infinita, ejus duratio
 non est æterna, & hujusmodi: sed has omnes tandem ad suas
 simplices reducere oportebit.

Nunc consequenter quomodo definitiones sumendæ sunt,
 declarabimus,

Sumitur autem definitio multis modis. Aut ex genere & dif-
 ferentia, ut homo definiatur per animal & rationale: Aut ex
 genere & proprio, sive sit propriè proprium, quod inest uni soli
 & semper, ut si homo definiatur per animal & risibile: sive sit
 aliquod accidens proprium aut commune, secundum aliquod
 accidentium genus: ut si homo definiatur per animal & bipes.
 Unde sciendum est, quando differentiarum rerum sunt nobis i-
 gnotæ, oportet eas sepè circumscribere per proprias passionés,
 ut imaginatio est id, cui propriè competit imaginificare, hoc
 est, imaginarium componere, circa quod notandum est, quòd
 in hac & consimili definitione, ipsum are, ut imaginificare,
 quod est actus, non ponitur pro se sed pro differentia intrinse-
 ca, quia aliter definitio nō esset quidditativa, cū daretur per
 extrinsecum definiri: & secundum hanc rationem scias, quòd
 ista definitio, homo est ens cui propriè competit hominifica-
 re, est magis ostensiva quàm hæc: homo est animal rationale,
 mortale, nam hominificare soli homini competit, rationalita-
 tas & mortalitas multis, & hoc modo proprietas sumitur per
 concor-

concordantiam, ab unitate formæ: quando autem sumitur per differentiam, hoc fit secundum pluralitatem potentiarum, ut velle, intelligere, memorari, &c.

Aut per hoc quod dicta sunt omnia, vel aliqua simul juncta, ut si dicatur homo est animal rationale risibile bipes.

Aut scilicet ex partibus, velut ex materia & forma vel aliis in quocunque genere totius collectivi, integralis vel alterius: ut si domus definiatur, res composita ex lignis & lapidibus.

Aut sumitur definitio à causa, secundum quodlibet genus causæ.

Aut per effectum & operationes, tam actuales quam aptitudinales, secundum formam, aut potentiales secundum materiam.

Aut ex his quæ collectis, ut si domus dicatur, res composita ab architecto, ex lignis & lapidibus, apta ad habitandum, tegens corpus habitans, & huiusmodi.

Aut per potentiam vel objectum, ut color per visum, & visus per colorem.

Aut per potentiam & actum, & è converso, ut bonitas est ens cui propriè competit bonificare, & è contrariò, bonificare est actus bonitatis: & hæc definitio est clarior, quàm illa quæ datur per genus & differentiam, quia per ipsam habetur cognitio subjecti, & actus ejus specifici, per aliam nequaquam, nisi partium tantum.

Aut per esse & essentiam, & è contrariò: ut bonitas est ens cujus esse est bonum, & è contrariò, bonum est ens, cujus essentia est bonitas.

Aut ex fine rei, ut bonitas est quod cuncta bonificat.

Aut per respectum & relationem, ut pater per filium, & è contrariò filius per patrem.

Aut per distantiam extremorum, ut si temperatum definiatur, quod non est neque calidum neque frigidum.

Aut per abnegationem oppositi, ut si dicatur, virtus est virtus fugere.

Quomodo autem sumantur definitiones per regulas figure. Q. duobus his exemplis facillè constabit, ut si quærat quid sit natura, quid homo, respondetur per primam regulam C. natura est essentia in suo naturali concreto sustentata, & mota per motum naturalem, in quo actu est in quiete: homo autem animal est rationale: per secundam regulam C. natura est essentia habens connaturalia, correlativa, naturativum, naturabile, natu-

naturare, sine quibus esse non potest, & homo est habens
 correlativa propria, hominificativum, hominificabile, ho-
 minificare: per tertiam sic, natura est quæ in subjecto suo est
 va & passibilis connaturare, & homo est animal in mechanica
 agens, sicut in Scriptura scribens, & ejusmodi per quartam re-
 gulam C. natura est, quæ in subjecto in quo est, habet actionem
 & passionem, & actum, & per hoc agentem naturalem, & per
 naturalem formam, materiam & finem, & cum naturalibus in-
 strumentis & homo est ens, habens majorem possessionem in
 brutis & plantis. Simili modo per primam regulam D. natura
 est essentia primitiva omnium naturalium, & homo ens pri-
 mitivum in nobilitate secundum sensualitatem: per secundam
 regulam D. natura est quæ constat de suis correlativis ascen-
 dendo ad essentiam, & suum concretum est de ipsis descenden-
 do & contrahendo, & homo est ens constitutum ex anima &
 corpore: per tertiam regulam D. dicitur natura ea potentia de
 qua subjectum in quo est naturaliter agit, & homo est ens cui
 subdita sunt bruta & plantæ & hujusmodi. Per primam regu-
 lam E. natura est ens continens in se sua correlativa ex quibus
 est, & homo est substantia per suam humanitatem: per secun-
 dam regulam E. natura est per quam alia entia habent existen-
 tiam & agentiam naturaliter, & homo est ens creatum ad ser-
 viendum Deo cum vegetativis & sensitivis. Per regulam F. na-
 тура est essentia habens continuam quantitatem & indivisibi-
 lem, & sua concreta sunt ei quantitates discretæ, & homo est
 ens quantum & continuum per suum elementativum, vegeta-
 tivum, sensitivum, imaginativum & rationativum ex quibus
 est, & istæ quinq; potentie sunt ei partes discretæ, eo quia sunt
 differentes. Per regulam G. natura est quæ habet proprias a-
 ctiones & passiones, sicut ignis per calefacere appropriatas ve-
 rò, sicut aqua calefacta habet calefactivum, calefactibile, & ca-
 lefacere, sic homo est ens cui propriè competit humanificare,
 & est ens risibile scribens, &c. Per regulam H. natura est ens in
 tempore continuè & successivè, per quantitates continuas &
 discretas, & homo est ens in tempore intelligens, legēs, &c. Per
 regulam I. natura est ens in loco, sicut contentum in continen-
 te, agens in agibili, & in subjecto in quo est sustentata & mota,
 & homo est ens in vinea fodiens, in Ecclesia Deum orans Per
 primam regulam K. natura est habens modum nascendi, gene-
 randi & corrumpendi, &c. & homo est habens modum me-
 chanizandi & generandi alium hominem. Per secundam re-
 gulam K. natura est agens cum suis instrumentis, sicut substan-
 tia

ut alicuius instrumentis, sicut substantia cum suis accidentibus, & ut homo est cum instrumentis suis, & homo est substantia quædam, ut homo cum muliere, & etiam martello fabricatur, &c. Et hæc de definitionibus sufficiant, quod superius ex definitionibus principiorum per teipsum investigabis.

Tertio, sic, quomodo argumenta, quibus aliquid probare vel improbare possumus, formanda sunt; & unde medium sumendum accipietur, videamus.

Forma argumenti multiplex est. Aut enim est Syllogismus, qui vario modo conficitur, ut apud Dialecticos notum est: Aut enim per se, hoc est consequentia simplex: aut inductio, quæ fit à multis ad enumerationem: Aut exemplum, ut à similibus. Quæ omnia tandem ad Syllogismum reducantur.

Per se autem argumentatio est ea quæ apud oratores in quibusque partibus attributa est, scilicet propositionem, quæ proponitur habere, quod probare vel improbare intendimus: Rationem, quæ demonstramus propositionem propositam veram esse vel falsam: Rationis confirmationem, vel dissolutionem ex partibus particularibus argumentis ex locis collectam: denum Expositionem, quæ suis locis constat rei honestandæ & locum, unde causa: porro Conclusionem, quæ brevissima argumentationis partes finaliter complectimur, ut in epist. ad Hebr. Paulus cap. 6. proponit, quod Christus præcursor propheta interiora velaminis, secundum ordinem Melchisedech Pontifex factus in æternum. Rationem propositionis ostendit, ex conditionibus ipsius Melchisedech, & ejus similitudine confirmat rationem ex obviatione, ex benedictione, ex declinatione, ex nominis interpretatione, ex genealogia, ex infinitate: item à contrario sic, quod non secundum Aaron, quod ex alia tribu, quod ex jurejurando, quod in æternum. Expositiones harum omnium tandem per totum Capitulum proseguuntur septimum, Concludit in Capitulo 8. finaliter complectendo sic tandem igitur habemus Pontificem, qui consedit in dextera throni magnitudinis in cælis, & cætera quæ sequuntur ibidem. Atque hæc argumentationis exercitatio ad plura confert, tum ad probandum quàm improbandum, tum exponendum, ac sermocinandum, etiam ad conficiendas Epistolæ, & consilia in Senatu, vel alibi danda, & ad quælibet alia eloquia multum est utilis. Atque etiam hujus vis ex Syllogismo dependet.

Quia autem tota vis argumenti dependet à medio, idcirco de medio inventiendo doceamus.

Medium

Medium est loco, quo aliquid esse vel non esse monstratur propter convenientiam vel disconvenientiam, quæ habet cum utroque, aut altero, & id quidem varium esse oportet secundum varietatem terminorum & propositionum, quoniam interdum accipitur extraneum a subjecto, aut prædicato, quando antecedens, aut consequens, & aliter quidem in propositione affirmativa, quàm negativa, aliter in particulari quàm universali. & iterum variè sumitur in Syllogismo demonstrativo, qui ex primis veris & immediatis procedit, & aliter in Dialectico, qui ex probabilibus, & aliter in Sophistico qui ex apparentibus, & aliter in aliis propter diversas Syllogismorum potestates, prout inferimus vel oppositum opposita ratione, aut simile, & multis aliis modis, prout explicatur in Dialecticis. Sed in hac arte facilis est medicorum inventio, quæ facili habet per multiplicem figuram, secundum circulorum multiplicationem, ita quod superior & inferior circuli, extremorum vim obtineant, medius verò circulus, semper medium præstet, siue simplices sint, siue multiplices, secundum quod termini illi, qui pro extremis vel medio sumuntur, incomplexi manent, vel redduntur complexi, & hac ratione constituendo varios Syllogismos, ex affirmativis vel negativis propositionibus. ut in hoc exemplo, ad probandum istam, Deus est æternus, subjectum est in circulo S. in camera B. prædicatum est in circulo A. in camera D. sumatur itaque medium in circulo A. in camera C. Argumentum est, cujus magnitudo est infinita, ejus duratio est æterna: sed Deus est infinitus, ergo æternus: vel arguendo negativè sic: nullum immensum cōstringitur terminis durationis: Deus immensus, ergo extra terminos durationis est æternus. Quod si negatur minor, ponantur ejus termini in extremis circulis, sic S B A C, & sumatur medium ex figura T in cameris E. G. Arguitur sic: quicquid est sine principio & fine, est infinitum: Deus est sine principio & fine, ergo infinitus, & si id ex pluribus & remotioribus inferre volumus, argumentamur sic: Quicquid est sine principio, necesse est id omnibus esse principium: deinde miscendo A M. sic, atque id solum unum esse necesse est: deinde A B. sic, & id principium sui maxime diffusivum est, oportet ergo diffusivum per omnia, per omnem essentiam magnitudinis, durationis, potestatis, & cæterorum postremò inferendo, ergo infinitum, æternum, omnipotens, &c quemadmodum hæc variè commiscuntur.

In Syllogismis autem oratoriis, & particularibus, sæpè majores & inferiores derivationes fiunt, quæ maxime inducimus ex figu-

ex figura per similia, differentia, opposita, principia, fines, &c. deinde respondendo, cum quaerimus, qualis debeat esse Imperpetuum, respondendo quaeritur ex praedicatis attributis subiectio, deinde respondetur demonstrando huic vel illi ea inesse, vel esse, vel non esse, vel magis huic quam illi inesse, & sic de similibus.

Si ergo medium taliter ut diximus, inventum, non videbitur sufficere, nec sufficienter probare conclusionem, tunc videndum est circulus medii, in proximam literam, & sic deinceps per omnes alias literas, donec unum vel plura media inveniantur, conclusionem ipsam probantia, & horum mediorum applicabile emerget, prout in figuris S. & A. & T. copia monstrata est, dicitur, & etiam ex figura Q. non per modum quaestionis, sed propositionis, tum etiam per multiplicationem circuli medii, ejusdem vel diversorum circularum, mixtum simpliciter medium, vario modo complexum.

Quod illi locus est tanquam sedes argumenti ac ornamentum sermonis, ipsi argumento vim tribuens, aliquid probandi vel improbandi, sermonem amplificans, atque movens animas auditorum, idcirco nunc quarto de locis nobis dicendum occurrat.

Loca sumuntur ab his, de quibus dicitur vel disputatur: & horum quaedam sumuntur ab his quae insunt rebus de quibus agitur, sed dicuntur intrinseca, quae in hac arte sumuntur per secundum triangulum figurae T. cum omnibus suis speciebus, quae illi divisione & multiplicatione illius ostenduntur. Sunt alia loca quae ab extra assumuntur, quae idcirco extrinseca dicuntur, & in hac arte sumuntur ex primo & ultimo triangulis figurae T. tum etiam ex figura A. cum earum speciebus, divisionibus & subdivisionibus, de quibus superius dictum est: & haec loca dicuntur essentialia, quia plurimum probandi vel improbandi inde assumuntur, & sunt alia loca accidentalialia, quae rei vel orationis amplificandae exornandaeque causa ponuntur, quae maxime conveniunt exordiis & conclusionibus, cum adnotationibus, exclamationibus, quaestionibus, & huiusmodi, de quibus paulo inferius dicemus, & hi sumuntur in hac arte ut potissimum ex figura A. & suis speciebus.

Quae vero ex locis essentialibus plurimum in usu sunt, modo narrabimus: sunt itaque ex locis intrinsecis isti qui sequuntur.

Locus a definitione, cujus maxima est: cui definitio convenit, ei & definitum, & contrario. Est autem definitio, oratio indi-

indicat quid res sit, & sit propriè hoc modo, cum sumptis ea quæ sunt rei quam definire velis cum aliis communia, & quæ eò prosequaris, dum ita proprium efficiatur, ut nullam in aliam rem transferri possit, & id vocant Dialectici ex genere & differentia, rei propriam complexionem.

Ab hac argumentamur in hunc modum, ut furtum definitur contrectatio rei alienæ invito Domino. Quisquis ergo abjuravit proprium, utendo rebus Ecclesiæ, vel Monasterii, sine consensu Prælati, facit furtum.

Locus à divisione & partitione, cujus maxima est: ubi partes defunt, ibi totum non esse.

Hoc autem interest inter divisionem & partitionem, quia divisio formas complectitur sub genere positas, ut qui neque justus est, neque fortis, neque prudens, neque temperans, iccirco ne virtuosus quidem est. Partitio autem, rem propositam quali in membra discerpit, ut quod neque fundum, neque rectum, neque parietes habet, iccirco domus non est.

Ex interpretatione nominis, ut cui interpretatio non convenit, neque nomen convenit.

Hinc arguimus ex alicujus nominis vi ac potestate, ut: si regulares esse dicuntur, qui regulam ab Ecclesia approbatam solenniter voverunt, jam utique is desinit talis esse, qui propriarius, aut inobediens, aut fornicator est.

A conjugatis, ut conjugatorum eandem esse naturam.

Sunt autem conjugata, quæ orta ab uno verbo variè mutantur, ut illud: potens potenter tormenta patientur: & illud: malos male perdet: vel sic: si risus est gaudium, ergo ridere est gaudere.

A genere, ut quod generis non convenit, id omnibus sub eo constitutis denegari.

Est autem genus, quod de pluribus specie differentibus, in eo quod quid sit, prædicatur, non autem necesse est id à capite usque accersire, sed etiam citra, dummodò supra sit, quod sumitur, magis quàm id, ad quod sumitur. ut in prima ad Corinthios sexto: An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? nolite errare, neque fornicarii, neque adulteri, neque ebriosi regnum Dei possidebunt.

A specie sic, quod singulis convenit, id etiam speciei, & in speciebus spectari generum proprietatem.

Species est quæ de pluribus solo numero differentibus dicitur, & in eo quod quid sit, prædicatur, & sit argumentum, ut Jacob, 5. Helias homo erat similis nobis, passibilis, & oratione oravit

oravit ut plueret super terram, & non pluit annos tres & inopertit. & rursum oravit, & coelum dedit pluviam, & terram dedit fructum suum: orate igitur pro invicem ut salvemini, multum enim valet deprecatio iusti assidua. Potest etiam à specie repelle fieri ad genus, ut ad Galatas 5. Testificor autem omni christiano se, quoniam debitor est universæ legis faciendæ.

A similitudine, quia de similibus idem est iudicium.

Similitudo est eadem rerum differentium qualitas, ut Jacob. 5. Ecce agricola expectat pretiosum fructum terræ, patienter ferens donec accipiat temporaneum & serotinum: patientes igitur estote & vos, & confirmate corda vestra, quoniam adversus hominem appropinquabit.

A differentia, ut differentium rerum diversum iudicium.

Differentia sunt, quorum rationes non sunt eadem, ut Johan. 15. Jam non dicam vos servos, quia servus nescit quid faciat Dominus, vos autem dixi amicos, quia omnia quæcunque audivi à Patre meo, nota feci vobis.

A contrariis, ut contraria sibi convenire non posse.

Sunt autem contraria quatuor modis, aut ut adversa, sicut album & nigrum: aut privativè, ut justitia, injustitia: aut relativè, ut Dominus, servus: aut negativè, ut videre, non videre. secundum hunc locum argumentamur, ut ad Galatas cap. 5. Caro concupiscit adversus spiritum, spiritus autem adversus carnem, hæc enim sibi invicem adversantur: manifesta autem opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, &c. fructus autem spiritus est charitas, modestia, continentia, castitas, &c.

A conjunctis, ut ex adjunctis adjuncta perpendi.

Conjuncta sunt, quæ finitimum locum obtinent, & hic locus magis ad conjecturam pertinet quàm probationem, ut cum investigatur quid sit, aut evenierit, aut futurum sit, sive fieri possit item quid ante rem, ut si apparatus, colloquia, locus, constitutum convivium, ut Hester 7. En lignum quod paraverat Mardocheo Item, quid cum re, ut si strepitus, crepitus, umbra, & ejusmodi, ut 1. Reg. 19. Visusque est Saul, confingere David lancea in pariete, & declinavit David à facie Saul. lancea autem cassio vulnere perlata est in parietem. Item quid post rem, ut si pallor, rubor, pavor, titubatio, & si qua alia signa perturbationis & conscientia. quæ suspicionem movere possunt, ut gladius cruentus, ignis extinctus, & ejusmodi: ut 3. Reg. 1. Dixit autem mulier, cujus filius erat vivus, ad re-

gem: commota sunt quippe viscera ejus super filio suo: obsecro Domine, da illi infantem vivum, & non moriatur: è contrario illa dicebat: nec mihi, nec tibi, sed dividatur.

Ab antecedentibus & consequentibus, ut posito antecedente comitari quod subsequitur: & perempto consequente, perimi quod antecedit. Iste locus differt à superiori: nam conjuncta non semper eveniunt, antecedentia autem & consequentia eveniunt semper: dicuntur enim hic consequentia, quæ rem necessariò sequuntur, similiter antecedentia coherent rei necessariò, neque tamen quæritur hic, quid tempore prius sit vel posterius, ut Genes. 38. Fornicata est Thamar nurus tua, & videtur uterus illius intumescere: antecedens est, concubuisse: consequens, gravidam esse.

A repugnantibus, ut repugnantia sibi convenire non posse.

Repugnantia sunt, contrariorum consequentia, ideoque sibi coherent non possunt, ut vigilare, dormire, contraria sunt: stertere dormitioni coherent: ergò stertere & vigilare, repugnant.

A causa efficiente, ut ubi causa est, ibi effectum non deesse.

Causa efficiens est, quæ rem præcedens efficit, non tempore, sed proprietate naturæ, ut sol diem: Unde Josue 10. Stetit itaque sol in medio cœli, & non festinavit occumbere spacio unius diei, igitur non fuit ante & postea tam longa dies.

Ab effectu, ut ubi effectus est, ibi causam deesse non posse.

Effectus est, quod efficit causa, ut Matth 7. A fructibus eorum cognoscetis eos.

A majori sic: quod in re majori valet, valet in minore: & si majus adest, etiam id quod minus est, aderit.

Majoris comparatio fit, quoties id quod minus est, comparatur majori, ut Joan. 15. Non est servus supra Dominum: si me persecuti sunt, & vos persequentur.

A minori: ut quod in re minore valet, valet in majori: & si minus abest, etiam majus abesse.

Comparatio minoris est, quando res major confertur minori, ut ad Hebræos 9. Si enim sanguis hircorum & taurorum, & cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum S. semetipsum obrulit immaculatum Deo, emundavit conscientiam nostram ab operibus mortis, ad serviendum Deo viventi.

A pa-

A paribus ut rerum parium idem esse iudicium.

Paria dicuntur, quæ ejusdem conditionis sunt: hinc 1. ad Corinth. 9. Nunquid non habemus potestatem sororem mulieralem circumducendi? sicut & cæteri Apostoli & fratres Domini, & Cephas? aut solus ego & Barnabas, non habemus potestatem hæc operandi?

Qui verba extrinsecus loca assumuntur, hæc tanquam testimonia quedam sunt ad faciendum fidem, quæ sunt: ut Oracula, Authoritates, Confessæ, vulgi opiniones, Sectæ, Pacta, Sententiæ, Iudicium, Consuetudo, Usus, Leges. Oracula sunt à quodam divino numine prodita vaticinia. Autoritas est probabile dictum Sapientis, vel alicujus famati Viri atque præstantis in arte sua. Confessæ sunt, quæ ab aliquo extorquentur veritatis indaganda causa, ut Math. 8. Et ecce clamaverunt demoniaci dicentes: quid nobis & tibi J E S U Fili Dei, venisti huc ante tempus torquere nos. Vulgi opinio, est certa fama quæ omnibus videtur, unde illud Marc. 11. Timemus populum, omnes enim habebant Joannem quasi verè Propheta esset. Secta est certæ disciplinæ alteri adversæ imitatio. Pacta sunt conventiones aliquarum partium in idem tendentium. Iudicium est, futurorum æqua cogitatio, ut Math. 16. Facto vespere dicitis serenum erit, rubicundum est enim cælum: & manè hodie tempestas, rutilat enim triste cælum. Hinc Proverb. 12. Cogitationes justorum judicia. Sententia est iudicis voluntas verbo aut Scriptis promulgata. Consuetudo est diuturnitas morum, consensu populi approbata. Usus, est correctio rei: Lex, est sanctio præcipiens iusta, & prohibens adversa.

Præterea quæ personis ac rebus attributa sunt, faciendæ fidei locos præstabunt. Attributa autem personæ, his versibus patent:

Nomen, natura, cum fortuna, studioq,

Persona victus, habitus, casus, & affectus.

Quæ verò negotiis seu rebus attributa sunt, hoc metro patente

Quidnam, cur, quibus auxiliis, ubi, quomodo, quando.

Et ejusmodi pluralia sumuntur in arte, ex regulis & speciebus figuræ Q

Sunt adhuc alia loca accidentalia, quibus animus auditoris movetur ad se veritatem vel remissionem, ad odium vel benevolentiam, ad tristitiam vel lætitiā, quæ communiter sumuntur in hunc modum.

Ab autoritate exponendo, quantæ curæ res fuerit Deo an-

gelis, Prophetis, Ecclesiæ majoribus, Regibus, nationibus: Senatui, legibus, civibus, Viris sapientibus, & ejusmodi.

A relatione, eorum ad quos res pertinent, utrum ad superiores, vel inferiores, an ad pares.

A felicitate, scilicet invitandi, vel vitandi, vel difficultate eorundem.

A dissimilitudine, hujus ad alia.

A consilio, quia deliberatè, vel debita opera factum, narrando causas.

Ab exaggerando facinore, ut si sit nobile, regium, præclarum, mite, humanum: vel contra, crudele, tyrannicum, tetrum, nefarium, impium.

A non vulgari, quia singulare, ac rarum.

A comparatione, quia unum altero pejus, vel melius loco, tempore, modo.

A consequentia bonorum seu malorum, & eorum enumeratione.

A demonstratione alicujus quod palam est, ut miraculi seu attributi.

A conversatione rei ad nos, vel nobis conjunctos si simili conjiceremur. Commiserationem etiam movemus consimilibus locis, ut:

A vi fortunæ perpeffæ, vel patiendæ, etiam à quibus minime decuit, auditori exemplo futuræ.

A tolerantia, alicujus magni, ac excelsi, ac fortis animi, patientisque malorum.

A deploratione, singulorum incommodum breviter enumerationum.

A convertentia, similis casus ad auditores, eorumque conjunctos.

Ab humanitate, erga alios communicatione.

A commendatione, cum precibus & observationibus.

Ab utilitate, referendo varia exinde commoda, ad Rempublicam, ad gloriam & exemplum auditorum, posteritatisque memoriam.

A confessione, cum lachrymis, gestibusque lamentabilibus, quasi deficientis præ dolore, ut in orationibus funebris, & consimilibus sæpè convenit.

Ex his itaque locis sumuntur probationes & improbationes, probationes in constructionem affirmativè vel negativè: improbationes, in confutationem alterutrius. Sed in probationibus considerandum est, an necessariò inferant vel probabiliter,

biliter, universaliter vel particulariter, an constructivè vel destructivè, quæ omnia facillimè inveniuntur ex figura A. & T. & illarum multiplicatione per figuram Q. ut ad probandum istam: Jejunium esse bonum, assumimus ex figura A in camera F. quia facit observatorem suum potentem adversus vitia & dæmones, juxta illud: Hoc genus dæmoniorum non ejicitur nisi in jejunio & oratione. Similiter per A F. quia facit observatorem suum sapientem, juxta illud quod legitur de pueris Danielis, &c.

Improbationes autem sumuntur per modum oppositum, vel destructionem loci sive rationis, ut dicetur inferius. Præterea considerandum, quia probationum & improbationum quædam directæ, quæ arguunt à superioribus & prioribus: quædam indirectæ, quæ à posterioribus: quædam extraneæ, quæ per extraneum aliquod.

Quando autem oppositas nobis rationes diluere non possumus, tunc sumptis locis accidentalibus, illas variis modis eludimus, ut sequitur, videlicet:

Aggressionem cujusque gravioris rei, ut cætera auditor vana credat.

Intermissionem ostendendo nos transire rem brevitaris causa: & si tempus daretur, plenius satisfacturos.

Promissionem solutionis, si postea multa dicamus, quorum multitudine auditorem obtundendo, in tantum obruimus, ut promissa solutionis immemor fiat.

Attenuationem, ostendendo amplificando fuisse impossibile id, quod oppositum est possibile, aut aliter dictum, factum & ejusmodi. *Admonitionem*, qua adversarium si in eo argumento perseveret, ostendimus in varia pericula & inconvenientia casurum.

Questionem, duorum vel plurium, ex quibus adversarius malè alium electurus sit, vel cui respondere non possit.

Retrofivè, argumentorum in adversarios.

Illusionem, si argumenta in risum resolvuntur.

Contemptum, illorum tanquam humilia, extra propositum. *Viris doctis indigna & prætereunda.*

Suspicionem postremum, nam quæ improbare non possumus, asperatis suspicionibus aspergemus.

Quædā nunc & ultimò, de solutione dicendum erit, quæ duplices: una respondens ad dubitabiles quæstiones, alia improbandis ac dissolvens argumenta.

Solutiones per quas ad dubias quæstiones respondemus.

ex regulis & speciebus quæstionum sumere oportet, quemadmodum superius ostensum est, ubi de figura Q. locuti sumus, ubi docuimus qualiter ad unamquamque quæstionem respondendum sit. Sed hoc licet facillè sit cognoscere, non tamen facillè reperitur quid respondeatur.

Ad inveniendum itaque quid ad quodvis quæsitum respondendum sit, hoc per sex modos fieri potest, qui sunt figura A. figura T. figura duplex, figura multiplex, subjecta & regulæ, vel juxta Raymundum applicando quæstionem per quatuordecim modos ad artem, qui tamen sub his sex jam dictis continentur, & sunt isti, prima figura, secunda figura, tertia figura, quarta figura, tabula, evacuatio tertiæ figuræ, multiplicatio quartæ figuræ, mixtio principiorum & regularum, definitiones principiorum, species triangulorum, regulæ quæstionum, species regularum, novem subjecta, termini extranei, quos Raymundus concipit per centum formas, & in istis quatuordecim tota applicatio artis perficitur. Solutione autem quæstionis accepta, probatio ejus ab eisdem generibus ex quibus solutio sumitur, requirenda est, varia illatione, mixtione, ascensu, descensu de principio in principium, de subjecto ad subjectum, de regula ad regulam, de figura ad figuram: & quoniam ex his probationibus & consequentibus novæ quæstiones nascuntur, oportebit illarum solutiones per suas regulas eodem modo reperire.

Solutionum verò ejusmodi, quædam directæ, quando responsio ipsa immediatè ex terminis hujus artis colligitur. Aliæ indirectæ, quando id quod pro responsione inventum est, non in arte explicatum est, sed secundum artis terminos reperitur & excogitatur. Exemplum primi modi est, ut si quæratur, quid est Angelus, respondetur secundum regulam quidditatis per figuram A. sic, Angelus est qui sua potentia agit, & sapientia cognoscit, nullo sensu imperante, vel objecto movente. Sed per secundum modum inveniemus responsionem, continentem regulam quidditatis non expressè, ex his quæ in arte ponuntur, sed secundum ea comparatam, ut ex figura T. per angulos B & C. per angulum C. invenitur aliquid loco generis, in quo Angelus cum alia re concordat, ut si dicatur, Angelus est spiritus. Deinde per B. invenitur differentia, per divisionem illius quod loco generis inventum est, vel per separationem subjecti propositi, ab aliquo alio, quod sub eodem genere continetur, & emerget definitio talis. Angelus est spiritus corpori non conjunctus. Similiter si quæratur utrum Angelus possit creare,

creare, secundum primum modum responsio sumatur per A, & per secundum modum sumitur ex T, E, K, videl. secundum potentiam, principium & minoritatem, ostendendo negationem substantiæ, quia ipsum est quod ex nihilo factum est, non potest esse ex præjacente materia aliquid facere.

Quid est Deus? respondetur per mixtionem principiorum A, ex I. definitione B, applicata ad C, D, secundum primam speciem Q, E, sic: Deus est illa bonitas, quæ infinite & æternaliter est ratio boni, quod agit bonum. infinitum & æternum.

Quid est angelus? respondetur per tertiam speciem Q, C, & per principia T, C, H, angelus illa creatura, quæ est magis similia Deo, vel respondetur per regulam Q, D, angelus est spiritus constans intellectu, memoria & voluntate, nullum habens appetitum, & corporis conjunctionem, & hæc ultima clausula sumitur per A, G, ad differentiam animæ rationalis.

Quid est anima? respondetur per T, G, est illa essentia, quæ per se existit cum quo est conjuncta.

Quid est corpus? respondetur per T, B, H, est illa substantia corporalis, quæ major est omnibus aliis.

Quid est substantia? respondetur per definitionem A, E, est ens per se naturaliter existens & agens.

Quid est corpus? respondetur per tertiam speciem Q, C, est substantia, in loco occupans locum.

Quid est accidens? respondetur per tertiam speciem Q, D, est instrumentum substantiale, quod per se existere non potest.

Quid est peccatum? respondetur per T, D, G, K, est accidens in subiecto, quod nullam similitudinem habet cum Deo.

Utrum peccator absolutus à Sacerdote cum injuncta poenitentia existens in bona voluntate satisfaciendi, sed postea mutet hanc voluntatem, negligens & omittens poenitentiam, sit absolutus. Respondetur negativè per A, D, T, F, Q, E, quia facto medio, frangitur duratio formæ & finis, & principium non se potest habere ad finem, per lineam continuam, & destruitur influentia & refluentia absolutionis.

Utrum facta poenitentia à Sacerdote injuncta, peccator sit absolutus à poena & culpa. Respondetur per T, B, I, hoc modo, feriendo differentiam inter sensuale & intellectuale, si culpa est magna in anima, & poenitentia levis in corpore rationis, dissimilitudinis peccator non est absolutus à poena, nec à culpa, sed si contritio & dolor in anima æquipollet culpæ, quamvis levis sit poenitentia in corpore, ratione virtutis sacramenti,

cramenti, liberatus est peccator à poena & culpa: itidem si culpa sit levis in anima, & poenitentia æquipollet in corpore liberatus est.

Argumentorum autem dissolutio tribus modis perficitur. Aut enim solvimus fallacias verborum, vel sententiarum ostendendo falsitatem argumenti, propter defectum, quem habet in forma, vel in materia, vel in distinctione, constructione, cooperatione, conjunctione, & reliquis ejusmodi.

Aut dissolvimus argumentum, ostendendo diversitatem, subiectorum, principiorum, mediorum, causarum aut illis, vel illis, aliter vel aliter inesse, & aliter adhuc vel illa referri, quod genus dissolutionis apud Jurisconsultos maximè in usu est.

Aut dissolvimus argumentum, improbando ipsum, ostendendo ex aliis principiis, rebus necessariis, falsum esse hoc quod concludit, vel dicit, vel hoc aut illud inconveniens sequi dissolvendo & improbando rationem argumenti & destruendo, ac improbando locum, ut quia falsus, vel malè dictus. Aut negando authorem, vel autoritatem, vel quia auctori non est fides adhibenda, vel quia alia, vel majori autoritate repellitur. Aut afferendo aliam rationem potiore, vel contrariam. Aut ostendendo aliquid inconveniens, quod sequatur ex eo, quod in argumento positum est. Aut excipiendo à generali, aliquid speciale, ratione exceptionis adjectæ ostendendo differentiam vel similitudinem, vel causationem, vel effectiorem, vel respectum, vel separationem aliquorum inter se, ex subjecto vel prædicato, vel modo coherentiæ ex quorum distinctione, & contraria applicatione omnis improbatio & dissolutio componitur.

HÆC EST TERTIA PARS PRINCIPALIS HÖRVM COMMENTARIORVM, QVÆ

est de ~~artibus~~ dispositione, & applicatione artis, docens quomodo
subiectis ad id vel qualicumque re, de qua sermonem facere volumus,
per artum ipsius copiose differendum sit, & hac pars dividitur in qua-
tuor partes, quarum prima est de ingressione: secunda, de deductio-
ne: tertia, de conclusione: quarta horum omnium tradit

exempla: de quibus singulis nunc di-
cemus.

gitur. **I**gitur constat Exordio, Narratione, Divisione,
hac partem quoniam non satis doctè ex hac arte pe-
tenda: ideo qui velit, ad præcepta rhetorica se con-
ferat.

Exordium ipsum quod principium est sermonis, conciliat
auditores, ad idque ipsorum idoneum reddit ad audien-
dum, faciens eos attentos, dociles, & benevolos, quanquam
ad hæc ipsa etiam toto sermone oporteat conari.

Attentos reddimus auditores, si pollicemur nos de rebus
magnis, novis, inusitatis dicturos etiam verbis excitantibus
hortando auditores ut attentè audiant.

Benevolentiam capiamus à nostra, ab auditorum, ab adver-
sariosum persona, & à re ipsa, cum nostra sine arrogantia, cæ-
tera vero citra adulationem prudenter laudamus: item cum
inimicorum odium, inimiziam, contemptum, & invidiam
movemus, atque cum rem ita proponimus, ut ab eo quod odi-
unt, ad id quod diligunt auditorum animi traducantur.

Dociles verò reddimus auditores, quatenus summam rei
de qua agimus, breviter complectimur, quæ pars in sermoni-
bus thema, vel thesis, hoc est propositum, vel positum voca-
tur: verum hæc omnia, vel agimus manifestè, vel per insinua-
tionem, dissimulando, occulta interiectione verborum, ad
movendum benevolentiam auditorum.

Sumendum verò est omne exordium, ex intimis ipsius rei
de qua agitur, ut propriè cohæreat cum narratione rei, & ex ip-
sa natum videatur, non vulgare, non commune, non nimis
prolixum, non superfluum, vel nimium apparatis verbis com-
positum, nec affectatum, ne fidem derogent dicenti.

Præterea ut omnia rectè peragas, considerare oportet mo-
res

res auditorum, & coram quibus, quid, qualiter, qua audientium opinione, quo loco ac tempore, & secundum illorum rationes sermonem moderare, ac temperare.

Narratio ipsa, siue negotii, siue rei, siue lectionis, vel qualiscunque fuerit, brevis sit & clara, atque credibilis.

Brevis erit si nullo cursu, nullis ambagibus, sed solum necessariis verbis rem explicemus, cavendo omnem reduplicationem, & repetitionem.

Clara erit, si qualitates rei propriis ac usitatis verbis, debita & accommodata pronuntiatione, ut auditores faciliè accipiant & intelligant, significemus.

Credibilis erit, si verisimilis, si ejus circumstantiæ, sicut natura rei vel negotii & auditorum opinio postulat, debite observentur.

Divisio est rerum de quibus dicturi sumus brevis enumeratio, ut certas res animo teneant auditores quibus dictis sciant sermonem esse completum, & hæc debet esse absoluta, pauca, subdividenda, ordinata.

Absoluta, ut nihil in ea desit, aut superfit, nullum assumendo verbum nisi necessarium.

Pauca, ut sola sine speciebus ita genera proponat, ut nec species tanquam dissimiles generi permisceat, nec supervacua assumens, vel in minutissima dividens: vel plura quam satis est membra faciens, in eandem obscuritatem incidat, contra quam divisio inventa est.

Subdividenda est, à generibus simpliciter expositis ad species, cum id res ipsa postulat singulariter exequendas.

Ordinata, ut ita unaquæque res prosequatur, quemadmodum per divisionem exposita est, vel quod ultimò distribuatur, quæ auditor maximè optare videtur.

Qui autem secundum hanc artem, breviori vel leviori dispositione uti velit, is accepta materia, de qua dicendum erit, primum illam auditoribus proponat, & aliquo modorum deductionis prosequatur, aut certè cum re ipsa, mentio seu finalis causa dicatur, aut impulsiva abiiciatur, vel si divisione quadam res proponenda sit, simul qua ratione, quo ordine dicendum sit proponatur, ut attentis & dociles fiant auditores: captando benevolentiam ex personis & rebus, per loca superius tradita.

Deductio artis est, qua ostenditur proposita re, aut propositione, aut quaestione, vel oratione, quomodo sermones argumenta, probationes accipere & deducere debemus: ex quo
elicimus

elictum duplicem deductionis cursum, scilicet sermocinativum, & argumentativum.

Itaque in deducendo aliquo subjecto, five sit dictum, five ostensio, five propositio, five quaestio (dico enim hic subjectum non solum quod in propositione subjectum est, sed omne id circa quod versatur animus, quodque est objectum intellectus, vel cognitionis, quocunque ejusmodi posito) diversimode deduci potest.

Uno modo plano processu, ex ipsa arte, ordine principiorum servato, conjungendo vel separando subjecta, praedicata, modos, determinationes, tam subjectorum, quam praedicatorum, & hoc vario modo, vel multiplicando unum terminum ad alium, respectu actionis, passionis, imitationis, alicujus principii, secundam figuram A vel T, faciendo commixtio, nem, cum pluribus & singulis terminis: variè commiscendo: vel per oppositum investigando, vel deducendo & variando secundum regulam aliquam aut quaestionem, commiscendo eis principia, secundum duplicem & multiplicem figuram, planè, vel relativè, vel secundum aliud quodvis inferendi genus, constructivè, vel destruktivè.

Illud etiam notandum est, nunquam tractari aliquid, in quo non sit aliqua regula implicita, secundum quam dicatur id, quod dicendum est.

Cum itaque res aliqua pro subjecto suscepta, est per artem deducenda, five dictio incòplexa, vel intentio aliqua, vel sententia à præclaro aliquo autore posita, vel aliter suscepta, five sit aliud quodvis thema, de quo sermonè facere intendimus: possumus subjectum hoc deducere per praedicata absoluta & respectiva, faciendo illorum inter se, tum ad subjectum ipsum variam attributionem, aliquo verborum diversorum mediante, ut per est, inest, fit, facit, habet, dicitur, possibile est, necessarium est, & ejusmodi: qualia superius inter terminos extraneos ostendimus: activè vel passivè sumptis, multiplici ratione, vel in seipso, vel ad seipsum, vel à seipso, vel per seipsum, vel propter seipsum, vel secundum seipsum, vel in quantum est hoc, vel in hoc, vel cum hoc, ab hoc, & secundum hujusmodi mutationes, prout possunt accidere, aut ex una parte, aut ex diversis, per eadem verba, vel alia, ad idem vel ad aliud, vel ab alio deducendo, affirmativè, vel negativè, nominaliter vel verbaliter, dissolvendo per principia, & regulas & subjecta, secundum variationem de uno ad aliud, de generalibus ad minus generalia, & per contraria, ascendendo & descendendo, ut major fiat multi-

multiplicatio, & varietas, mutatis nominibus, verbis, & propositionibus per quæ discursus ejusmodi applicari potest. Et sicut procedimus in his secundum modum planum & simplicem, sic etiam procedere possumus secundum modum mixtum & multiplicem, multiplicando figuras varia commixtione terminorum.

Si verò per quæstiones & regulas rem ipsam deducere volumus, sive implicite, sive explicite, hoc secundum aliquam quæstionem & regulam fieri potest: ut si de nomine non constet, primò quid nominis investigetur, deinde cum nomen explicatum est, vel per se constet, per quæstionem. Utrum rem ipsam investigamus, discurrendo tunc per omnia quæ in figura A & T ponuntur, per conveniens aut inconveniens, probando affirmationem vel negationem ejus quod propositum est, sumendo locos plurimos, ex figura T, quibus probamus rem esse, vel non esse.

Illud autem considerare oportet, nullam regulam secundum se probare totam suam quæstionem, sine alterius commixtione: exempli gratia, si quæstio sit, utrum justitia est, responsio sumitur per T D, quia misericordia est, quæ est contraria justitiæ, jam emerget regula qualitatatis, in qua similitudo contrarietasque consistit, soli enim qualitati aliquid est contrarium. Quod si responsio sit per T E, quia Deus est, qui est causa & principium justitiæ, emergit regula derivationis de quo, & erit quæstio, de quo est justitia, & secundum eundem modum, ex diversis responsionibus & probationibus, alia ulterius colliguntur: expeditis autem his, quæ ad Utrum dici oporteat, proximum erit investigare per quæstionem quid, secundum omnes species suas, & sic deinceps per reliquas omnes quæstiones, in unaquaque quæstione, illum modum servando, qui de Utrum exemplificatus est, & fiat transitus de omnibus & per omnia quæ sunt in figura A, & T. adhibendo etiam subjecta, vel propter simile, aut diversum, vel propter subjecti operationem, vel principia, sic enim subjecta ipsa in probationem veniunt, ut si de justitia dicatur, ostendamus justitiam esse in Deo, in Angelo, in homine, justitiam facere hoc vel illud apud Deum, hominem, Angelum, & ejusmodi, commiscendo & multiplicando per singulas figuras, & in singulis subjectis, secundum illorum conditiones, veritates, falsitates, possibilitates, impossibilitates, aut de esse rei, vel de quidditate, vel qualitate, & similibus, per mixtionem multiplicis figuræ.

Hoc etiam addendum est præter istos terminos, in quibus
artis

artis hujus discursus consistit, posse undecunque alios accipi, etiam alienissimos, vel quantumlibet multos. per quos eodem modo discurremus ad rationem quæstionum, & cum aliquid simpliciter dictum est, postea dicatur respectivè, vel adjunctivè, vel per oppositum, affirmativè vel negativè. & sicut procedimus secundum modum simplicem: sic etiam procedemus per multiplicem, commiscendo, & jugendo unum alteri, ad probandum, & multiplicandum, in quibus probationibus, tanquam similibus, prioribus, consequentibus principiis, causis, effectibus, mediis, distinctionibus eorum quæ dicuntur, cum dissolutionibus argumentorum, & in singulis, sua multiplicatione ut monstratum est, adhibita.

Præterea, si quid alicubi, ab aliquo autore dictum, lectum, vel auditum memoriæ occurrit, simul recitetur, vel quantum ad res, vel quantum ad verba, ita enim latè diffundetur sermo in verba & allegationes similium, oppositorum, historiarum, sermonum, disceptationum, quæ omnia ita tractentur, ut non videatur à proposito recessum. & hoc maximè convenit & necessarium est apud Jurisconsultos.

Est alius deductionis modus, qui divisivus dicitur, sive sit propositionis, sive rei, sive utriusque, per omnes figuras, præcipuè per figuram Q. implicite vel explicite illa suo modo deducens.

Itaque si complexum est ut propositio vel sententia aliqua, primò partes ejusdem, quæ per divisionem distinctæ sunt, breviter definiantur, & earum quidditas explicetur: & singulæ earum tractentur per quæstiones, & principia, & per subjecta, ut in priorî deductionis genere ostensum est.

Convenit etiam in hoc genere divisivo, quod quidem in sacris literis explicandis sæpe usu venit, ut distinctio fiat per translationes, & allegorias, ad eliciendos diversos sensus, ex ipso sermone, & tunc in unoquoque sensu deducere rem secundum processum supra notatum, & hoc particulatim per singula membra, tum etiam commixtim in tota propositione. Exemplum ejus, ut si pro Hierusalem accipimus civitatem ipsam, vel animam vel Ecclesiam militantem, vel triumphantem similiter in Sacris literis, per quas accipimus populum, vel gentes, vel animam, vel cælum aqueum, vel elementum, & sic de similibus, prout apud Theologos juxta quatuor exponendi genera hoc in usu est.

Accedit ad hæc alius quidam deducendi modus, ut puta quando una propositio vel res deducitur per aliam, ut si justitia sit

tia sit pro subiecto, deducatur per hunc versiculum: *Ad virumque cano: Dicamus iustitia armari hominem contra tentationes, & per iustitiam reddi virilem animi sensuum illecebris muliebribusque affectibus succumbere hominem propter iustitiam acquirere sibi perpetuam laudem & gloriam, & ab omnibus laudari & decantari ad posterum, bonorum exemplum.* Simili ratione sit sapientia pro subiecto, & deducatur per illum versiculum: *O regina novam condere Juppiter urbem: Dicamus itaq; sapientiam reginam novam, & non senescentem, & illam condere urbem, videlicet ecclesiam, ad quæ nobis occurrunt tunc dicta Salomonis, vocantis eam mulierem adolescentiæ nostræ, & ipsam ædificasse sibi domum, septem excidisse columnas, & in hunc modum plura.*

Ex his quæ jam dicta sunt, satis patet ordo deductionis: sed hoc observandum est, ut ordinem commutemus commutando figuras. & hinc inde ex una figura transilicando in aliam, prout ornatus vel necessitas postulabit, unam regulam ex alia trahendo, sic tamen ut primum simplicia tractentur, antequam ad composita deveniatur: deinde vero permixtim: modo de tota re simul differatur, modo de singulis partibus, multitudinae locorum essentialium & accidentalium, probationum, improbationum, demonstrationum, solutionum & ejusmodi, quæ supra dicta sunt, adducendo substantialia prædicata & principalia, esse, essentia, actus, formæ, potentia, & cætera, quæ in figura A. & T. & includuntur.

Apud oratores deductio orationis in confirmationem & confutationem distributa est, in quibus tota vincendi spes ratioque persuadendi consistit.

Confirmatio, est propositæ narrationis approbatio, secundum distributorum membrorum expositionem, secundum modum argumentandi ex locis & mediis superius traditum.

Confutatio, ex eisdem sumitur, ex quibus confirmatio, nam contrariorum eadem est disciplina, & hæc fit sicut docuimus superius, de argumentorum dissolutionibus.

Sciendum insuper, quoniam in omnia materia, vel ethica, vel politica, vel theologica, tria occurrunt causarum genera.

Demonstrativum, quod tribuitur in alicujus laudem aut vituperationem.

Deliberativum, ad suadendum & dissuadendum.

Judiciale quod positum in controversia, habet accusationem aut petitionem cum defensione.

Præterea

Præterea hæc genera sæpè mixtim agenda occurrunt, sæpè etiam, & si non cum multis hæc consultatio, vel apud tribunales, tamen ab una persona omnia hæc genera veniunt agenda. ut in prædicatione verbi divini, concionator ipse fit actor, populus tanquam reus, conscientia iudex, aut unus ipse suppleat omnium suffragiorum vota.

Conclusio est ultima pars totius orationis, & sermonis terminus, auditoris memoriam reficiens, & animum ejus commovens, & potest fieri tribus modis.

Vel potissimum aliquo argumento, in quo totum robor sermonis consistat, atque ita concludatur sermo.

Vel fiat per enumerationem, ordine colligendo & componendo, quibus de rebus verba fecerimus: & hæc debet esse brevis, ut rememoretur, non reintegretur, nec ab exordio vel lectione, sed secundum divisionem, ejus summatur initium.

Vel amplificatione utendum est, movendo animos repentēs, & sedando commotos, quod fit per loca communia superius narrata: præterea secundum diversos modos differendi diversos fines inferendo, ut puta in theologicis, ad finem æternitatis & omnipotentia: in jure, quod æquum, bonum & utile: in oratoria, quod deceat, delectet: in mathematicis, quod maxime perspectibile est: in sermonibus devotionalibus, ad suspiria, lachrymas, vel voluptatem, aut charitatem Dei, Angelorum, Sanctorum, & Ecclesiæ, aut amorem proximi, aut parentum, fratrum, conjugum, liberorum, familiarium, prælatorum, officiorum divinarum: aut honestatem, ut virtutum, maxime earum, quæ ad communitatem hominum, & liberalitatem, ac mandatorum alienationem, & conscientiarum serenationem valent: aut ad decorem, transferendo sensibilia ad intelligibilia, & divina ad mentem, & vitam angelicam, & similia, cohortando auditores ad ea retinenda, & in eos à quibus hæc viola ta sunt incitando odiū, & invidiam, demum commovendo miserationem. Hæc omnia multiplicando, probando, amplificando, per omnes artis partes, secundum duplicem & multiplicem figuram, atque ita concludendo sermonem, quemadmodum nunc per exempla ostendetur.

Reliquum igitur nunc est, ut exemplis quibusdam ostendamus, ipsius dispositionis ac applicationis modum, secundum præcepta ea, quæ in præcedentibus tradita sunt. Primum itaque exemplum sit, quale Andreas Canterius tradidit secundum planam ac simplicem deductionem. Sit itaque jejunium pro subjecto, atque hoc deducamus primò per figuram A.

De

Dejejunio habiturus sermonem, ab hoc evangelico verbo exordiar: Venient dies cum auferetur sponſus à filiis nuptiarum & tunc jejunabunt. Quo verbo intelligimus palā, Apoſtoliſ, qui tunc præſentes demonſtrabantur, & per eos, toti Eccleſiæ Chriſtianæ, cōſtiturū imperatumq; eſſe à Domino noſtro Jeſu Chriſto ipſum jejunium: ſic enim & alio loco legimus: Quod vobis dico omnibus dico: vigilate. Quis igitur hoc evangelico atq; dominico præcepto monitus, non ſtudeat jejunare, ut ad æternam, quæ jejunantibus promittitur, ſaturitatem perveniat? dicente Domino: Beati qui nunc eſuritis, & æteritatem cum perpexeriteam virtutum copiam, quæ in jejunio collata eſt, & quæ in jejunio perficiuntur, & quā recte ordinatum ac conditionatum eſt. Eſt enim jejunium abſtinentia cibi & potus, quæ quidem abſtinentia ea abſtrahit, quæ carnis ſunt, ut conſervet ea quæ ſpiritus ſunt, & facit obſervatorem ſeipſo ſublimiorem, ac ex corporali reddat ſpiritualem. Idcirco inquit Apoſtolus: Debitores ſumus non carni, non ut ſecundum carnem vivamus, ſed ſpiritu: ſi ergo ſpiritu vivimus, ſpiritu & ambulemus: qui enim ſecundum carnem vixerit, morietur.

Hinc eſt quod jejunium unit hominem cum Deo: nam & Deus ſpiritus eſt, & qui adhæret Deo unus ſpiritus efficitur cū Deo jejunium autem quo quiſpiam Deo unitur, unum eſſe oportet, non diviſum, ſed omnib. ex ſuis partibus compoſitum, cujus integritatem nulla diviſio quaſſaverit, ut ſcilicet ſicut corpus jejunat ab eſcis, ita anima à peccatis: ſic totus homo ab omnibus concupiſcentiis ſuis inordinatis jejunet: capillus à ſuperfluo cultu jejunet, oculus ab inani viſu, & aures à pravorum verborum auditu, à voluptuoſis olfactibus nares, & lingua non ab eſcis ſolum & ſaporum delectamentis, ſed & ab omni ſermone inani & verbo otioſo jejunet. Excedat à corde omne impium ſomentum, invidia, & avaritia, & omnis mala libido, hoc enim cordis eſt jejunium: non tangat manus illicita, non proficiſcantur pedes in ſcandalum; ſic enim & manus, & pedes jejunabunt, hæc enim omnia collectione & integritate ſua jejunii conſtituunt unitatem atque perfectionem.

Quæ itaque ad jejunii requiruntur perfectionem, ſi quis eorundem fecerit, non dicitur recte eſſe jejunatum, quod periculis verbis Eſaias ſignificat inquit: Non eſt hoc jejunium, contorquere quaſi in circulo caput, ſed ſolve colligationes impietatis, reſtitue inſta, miſericordiam fac in pauperes, &c. Sed enim quod perfectum eſt, hoc Deo gratum eſt, quoniam ipſe perfectus: unde illud Matthæi ſecundo; Perfecti eſtote, &

Levitic

Leviticus 19. Sancti estote , quoniam ego sanctus sum , & alibi: Non offereris mihi morbidum, nec mutilatum, &c.

Omnibus itaque amplectendum est jejunium , tanquam coeleste ac spirituale bonum. Sed non dicitur jejunium bonum, nisi bene fiat. Quid enim bonitas nisi communicatio: bene itaque jejunat, qui escas quas sibi met abstrahit, pauperibus largitur, non qui velut exactor, tunc quando jejunat, pauperes affligit, debitoribus suis tunc maximè est infestus, quod apud *Esaïam* legimus: die jejunii apparet voluntas in molestandis debitorib. vestris, tum adjicit: est hoc jejunium, quod elegi, frange esurienti panem tuum, vagos & inopes recipe in domum tuam, &c. Quæ bonitas nisi jejunio accesserit, non erit jejunium bonum, si autem jejunium non sit bonum, non erit Deo gratum, qui nihil præcipit nec acceptum habet, nisi bonum, quoniam ab eo omne bonum manat, & eo genere gratias sibi refundi jubet.

Magnum est jejunium abstinere ab iniquitatibus, quia magna est iniquitatum multitudo, magna etiam adversus hominem ipsarum pugna atque militia: ut eo major sit in ieiunio laus constrepentibus undiq; tot hostibus, his quidem palam, illis per insidias, ut apud Prophetam legimus: Domine quid multiplicati sunt inimici mei. & alibi: Circumdederunt me sicut apes: & ex hoc ieiunium illud maius est, quoniam ad animam pertinet: aliud vero ad corpus & ad escas, anima autem plus est quam corpus, & peccatum, plus quam esca, imo multo pretiosior est anima corpore.

In ieiunio etiam oportet esse perseverantia, iuxta sacrum illud proverbium: Qui perseveravit usque in finem, hic salvus erit. & qui legitime certaverit, hic coronabitur. Hinc Moyses accepturus præcepta, quadraginta dierum ieiunium continuavit, non manducans panem, neque vinum bibens. Multa alia afferre perseverantiæ ieiunii exempla possem, quæ missa facio. Hæc igitur perseverantia si desit à ieiunio, ut in aliis virtutibus, laudem evacuat, minuitque meritum, & perdit præmium.

Facit autem ieiunium possessorem suum potentem, ad dominandum imperandumque suis concupiscentiis illicitis: sic & e contrario dimissio ieiunii impotentem hominem facit, hinc Salvator ait: Hoc genus dæmoniorum non eiicitur nisi ieiunio & oratione, & Apostolus præcipit: Abstinete à vino, in quo est luxuria. & *Jeremias*: Venter mero æstuans, spumat in libidinem. Hoc in Loth ostensum est, qui propter ebrieta-

tem commisit incestum, hoc in Holoferne, qui exarsit in amore Judith, caputque & vitam amisit.

Tribuit jejunium sapientiam, & divinam & humanam, certe disponit ad illam: unde illud Proverbium: Pinguis mater: macer intellectus: Hoc patet primò de Moyse, qui jejunando divinam scientiam & artes complexus est: Jejunando Elias curru igneo evectus est: Item Daniel & cæteri tres pueri jejunantes scientiam adepti sunt: & Apostoli jejunantes receperunt Spiritum sanctum: Joannes jejunando in insula Patmos, revelationes accepit secretissimas.

Jejunium oportebit esse voluntarium: ipsa enim continentia, nisi animæ electione fiat, nullam in se habet virtutem: hinc legitur, Dominum Jesum Spiritu sancto interius nutritum.

Jejunium virtuosum est, si ab homine virili fortiter sustineatur: hinc ad Hebræos .i. legimus, quomodo sancti in cavernis terræ, nuditatem, miseriam, & jejunium viriliter sustinuerunt.

In veritate autem jejunare oportet, non in simulatione, unde Dominus in Evangelio: Nolite fieri, cum jejunatis, sicut hypocritæ tristes, &c. & ergo jejunii præmium non habebunt, & cætera, unde: vae vobis Scribis & Phariseis.

Gloriam nullam præstat jejunium, nisi honestæ rei causa suscipiatur, ut si pro criminum ignominia: non enim est pro superstitione jejunandum, nec pro inani gloria, unde illud: tu autem, cum jeunas, unge caput tuum, & faciem tuam lava.

Per figuram T. deinceps hoc modo jejunium dedicatur.

Jejunium differt inter se, nam aliud spirituale, aliud corporale: quæ utraque in unitate & perfectione jejunii requiruntur, ut unum alterius utatur suffragio, nam corporale sine spirituali vacuum est, spirituale sine corporali sæpe differtur observatur. Facit etiam jejunium homines differre à bestiis, quæ suo appetitu ducuntur, ut neque in cibo, neque in potu sibi temperamentum ponant, neq; ab alia ulla voluptate se delectabilia præsentia objecta habent. Neque potest rectè homo dici: si tunc solum jejunet, cum istis caret, sed non potius in ipsa abundantia modum sibi ponat: ut de David opulento rege, legimus, qui inter epulas regias sibi posuisti cinerem, tanquam panem manducabat, & poculum cum vino miscebat.

Sicut homo per jejunium discernitur à bestiis, ita etiam

gitur Angelis, & aliquid majus in se habens quam Angeli: quoniam cum potiusque abstinentia Angelis per naturam inest, quod nullo corpore induti, nullo fomento corporali utantur. Homo autem qui in corruptibili corpore spiritalem virtutem perfectionemque suscipit, potest Angelis vel similis esse, vel imitari. Angelicam in eo imitatus puritatem, actione virtutis.

Sicut Angelis bonis jejunium concordare facit jejunantes, malos demones expugnat & fugat, quos crapula libidineque improbi janitores in atrium mortale hominis admittunt. Unde Salvator ait: Hoc genus demoniorum non ejicitur nisi jejunio, & oratione. Sic de Juda legimus, quod post hocce genus tenuit in eum Satanas, videlicet quasi crapulas sequax.

Jejunium autem multiplex constituere possumus principium non in lege justitiae, ante peccatum, institutum est, ut esset prohibitorum lex, observantia meritum: praecipit enim Dominus, ne de ligno scientiae boni & mali comederent. Institutum est post peccatum in penam dicente Domino: in sudore vultus tui, vesteris pane tuo, quo sepe fraudaberis, &c. Similiter quadragesimale jejunium invenimus in Moyse, in Helia, in Esdra, in Judaica observantia, item in Christo, in Apostolis, in Pontificibus, in sanctis Patribus institutum.

Jejunium est medium, conjungens in homine ea, quae inter se frequenter pugna certant, animam scilicet & corpus, ut inquit Apostolus: Caro concupiscit adversus spiritum, &c. quare nisi jejunio compeascatur, sub spiritus imperio difficile continebitur: quod Sapiens in parabolis innuit, dicens: Qui delicate nutrit servum suum, inveniet eum contumacem.

Fine jejunii est, ut corporis affectus supprimi possint, ut appetitus non impeditus delectatione crapulae, liberior sit ad suum officium exercendum.

Similiter hic aliquis inveniendus de ultimo triangulo.

Per figuram autem Q deducimus jejunium, quaerendo de eo per diversas quaestiones & diversimodè: utrum jejunium esset bonum, utrum bonum sit jejunare, quid est jejunium, quid est in jejunio, & in quibus est, quid operatur jejunium in homine, quid tenetur jejunare, quis non, de quo est jejunandum, quare institutum jejunium, quale debet esse jejunium, quando debet esse, quando jejunandum, ubi jejunandum, ubi fuit

institutum jejunium; à quo fuit institutum, quomodo jejunandum, cui jejunandum, quod duplex est jejunium, quod est jejunandum: & sic de similibus. accipiendo soluta questionum ejusmodi secundum regulas suas miscendo figuram A & T, ut supra docuimus.

Alterum nunc exemplum esto, quod ponit ipse Rhetor in sua Rhetorica.

Socrates ille Philosophorum princeps facile, & patiens, in adolescentem quendam ingenua & liberali formâ editum intuens, cum is quidem tacitus diutule astaret, inquit, loquere age ut te videam ô adolescens: scilicet per animo & oratione magis, quam specie exteriori judicatum ratus. Atque equidem nunc quoque haud aliter censeo excellentiam tuam doctor egregie, seu potius omnes vos adolescentis, unus enim pro omnibus locutus est: velle animi, & mollique mei ex oratione periculum facere. Et equidem tamen nunc vereor, ut expectationi vestræ parum iuris faciam, tamen quia non possum hoc onus dicendi honestè averfari, in eum enim ultro dicendi campum, ut Gorgiano more, quacunque de re velleris, dicturum sponsonderim, nec mihi nunc pedem retro licet referre, quippe galeatum sero duelli poenitet. Esto igitur, quod mihi excellentia tua proposuit, dictionis hujus thema, ex media philosophorum ac dialecticorum schola depromptum: Accidentia conferunt magnam partem, in eo, quod quid est. Et quoniam non brevitate dialectica, quin oratorio firmate propositionem hanc tractare contendimus: primum omnium dispiciamus, sintne accidentia, & quid sint: deinde quid sibi velit hoc, quod quid est: ac postremo, quomodo magnam partem accidentia in eo quod quid est, conferant. Esse accidentia, quodammodo, sed non similiter tradunt Philosophi, id quod accidentis pervulgata dictio declarat: quippe accidens est, quod potest adesse vel abesse præter subjecti corruptionem. Nimirum igitur, esse accidentium à subjecto dependet, ita sane, ut absque subjecto omnino quidem non sint: cujus ratio est, quia sunt in alio, & non quidem ut pars. Impossibile est tamen ipsa esse absque eo, in quo sunt: commensurantur igitur subjecto, & subjecti numerositate numerantur. Sic nempe hæc albedo & hæc triangularitas sunt, quatenus hoc aut hoc, cui insunt, subjectum permanet: simulque cum eo, ut ita dixerim, adolescunt & senescunt, & intereunt, & locum mutant, & circumscribuntur. & peregrinantur, & sedent, & complicantur. Atque ad hunc quoque

quoque modum sæpenumero invicem cedunt: scilicet calore pulso frigus admittitur: & calamitosam paternitatem orbitas excipit: & dulce olim conjugium, tristi viduitate mutatur. Jam vero ex his quæ de accidente dicta sunt, id quod quid est, quid aut cujusmodi sit, patère arbitror: non semel enim subiecti mentionem fecimus. cui, quantum, &, ut ita loquar, entitatis ratio propriè convenit, ut quod suæ entitatis robore accidentia sustinet & fulcit, atque sustentat: quippe à substando haud dubium substantiæ nomen deductum est: & prima quidem substantia, quæ principaliter & maximè substare dicitur. Hoc itaque quod substat, ex his quæ ei accidunt, persèpè cognoscitur: siquidem intelligentia intelligibilis est, accidentia ferè sensibilia, quæ sensibus interioribus exterioribusque percipiuntur. Ut autem sensus nostri sunt intellectus: sic ea quoque, quæ sensibus percipiuntur, ministerio quodam ea ejus cognitionem, quod intelligibile est, quasi manu ducunt. Enim verò ut multiplex est accidentium varietas, sic multiplex quoque ad cognitionem ejus, quod quid est, insinuat. Hanc autem accidentium varietatem novem philosophi distinxere capitibus, quæ principia seu prædicamenta appellant: mirumque illud est in tanta ipsorum varietate, summam ad hoc esse concordiam, & asperrimas rursus inimicitias: nam ut verbi gratia dicamus, calor & frigus conveniunt quidem maximè, nam sub eodem sunt genere qualitatis: & maximè quoque discrepant, nam mutuo se expellunt, neque invicem se compatiuntur, capitaliusque omnino est inter accidentia principalia seu extrema dissidium: nam media quanquam utrumque non participant, tamen atrociter invicem confligunt. Omnino vero ut in præliando, quod efficacius est, alterum vincit atque expugnat, inque ejus locum succedit: at ubi æquo Marte pugnatur, longius est certamen: Sic sanè in iis, quæ ex contrariis composita sunt, assidua est belligeratio, & lis illa Platonica, donec mistum solvatur, & compositio ea labefactetur. Sunt autem hæc quæ diximus hætenus vulgo quoque philosophantium notoria, & quæ scholarum omnium (si quidem sentiant) parietes & tabulata percallent. At (si quidem libet altius audire, & dignitatibus vestris accommodatius) alia ratione hanc ipsam propositionem pertractemus. Accidentia nunc itaque libet appellare, omnia quæ extra Deum sunt, & quæ Deus non sunt: solum autem Deum id quod quid est. Atque ne id novè aut effectatè nimium dicere videamur, Dei ad Moysen loquentis unum afferatur verbum: Interrogavit Moyses Dominum,

Dd 3

quinam

quinam esset, & quod haberet nomen. Ille autem, ego, inquit, sum qui sum: sic loquere filiis Israël, qui est, misit me, propter ea quod quid est, bonum hoc esse necesse est, solus autem Deus bonus, solus igitur Deus est, qui ergo non sunt Deus, haud ineptè hac consideratione accidentia dicemus. Sed bonitas creata est illius increatæ bonitatis velut umbra quædam. Nonne illa immensa est atque æterna: hæc autem finibus certis circumscripta, & temporis angustiis inclusa. Potest illa divina quidem bonitas absque mundana subsistere, mundana autem absque divina nequaquam. Atque hæc testatur Simonides ille noster, cum ait: Aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate. Jam verò cognitio & industria, quæ omnino eisdem rebus aliqua quodammodo inest, his siquidem clarior illis autem obscurius: Similiterque ardor & studium sui, eorum similitum, etsi convenientium omnia hæc sunt, cognitione amoreque divino expressa, sed adeò sanè longè, in respectu lucis illius, quæ solem vincit, & amoris flagrantissimi, bræ cimeriæ, & gelu glaciale, possunt appellari. Quid dicam de virtute, quæcunque ea rebus inest, nisi divina sit virtute succitata, nonne omnis fragilis est & caduca? Fallax verò rerum condiciones, & instabiles (ut ita loquar) status, quis non videt, nisi qui sciens ac volens, quocunque se vertat, corporis oculos claudit? O vanas hominum spes, ô desideria cæca, qui inter tantam tamque insignem rerum omnium fragilitatem gloriæ student, qui in his, quæ dixi, accidentibus firmamenti aliquid collocant, & non potius in eo qui est. Adstruit ille ædes marmore Pario, & summo auro lacunaria obducit: excavat alius montes, & abdita inde eruit metalla: alius agris atque hortis colendis studet: & frequentius alius cogit armenta, multò verò magis plerique hominibus sub potestatem suam redigendis incumbunt, & nec suo, nec alieno, dum id efficiant, sanguini parcunt, quod si quis est animo paulò erectiore, fidera contemplatur, aut intelligentias quas appellant, investigat. Sed non est studiorum fructus, si quis in eo subsistit: quin maius fuerit operæ precium, in eius, qui est, cognitionem pergere, ex accidentium horum contemplatione: magnam quippe partem conferunt in eo quod quid est, hoc est, ad eius quod est cognitionem. Insensibilia enim Dei (ut ait Paulus ad Romanos) à creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: scilicet domorum atque turrium præsidia, quibus civitates privatim publiceque firmantur. Deum rerum omnium ostendunt præsidem esse, monstrantque tutorem: quippe

quippe si quid in his præsidii est, quæ manus fabricavit humana, quanto magis in eo qui ipsas hominum fabricatus est manus. Rectè igitur Propheta ille Psalmographus: Nisi, inquit, Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt, &c. Quod si ab iis, quæ artificio constant, ad naturam magis libet accedere, per omnes gradus offendemus, aliqua eorum quæ nos in eius, qui est, cognitionem adducant, scilicet (ut verbi gratia aliqua attingamus) inexhaustæ fontium scaturigines indeficientem nos credere monent Dei bonitatem, quæ assidua largitione nihil minuitur, aut evacuatur: cœu fontes perpetua aquarum emanatione non deficiunt unquam, neque ficcantur. Terræ verò ipsius Latitudo, seu amplissima dixerim cœli capacitas, immensam Dei imaginem testatur. Jam verò perpetua hæc elementorum inventa, minime senescentem Dei indicant æternitatem. Quid innumere arborum & plantarum vires, vimne Dei omnipotentem approbant? Mirum herclè si Medici ex harum contemplatione, impositione divinæ admirationis non rapiuntur. Alia verò multò luculentius cum qui est nobis ostendunt, nempe, formicæ, apes, feles, canes, milleque hujus generis, industria sibi ingenta, creatoris sapientiam, quanquam muta, prædicare videntur. Hinc Salomon: Nunquid non sapientia clamat in summis excelsisque verticibus? Rursus alia quoque affectibus, divini animi quasdam exhibent notas, pugnant quippe pro catulis, & coniugia sua particularia defendunt, virtutes autem divinas nullum animal tam clarè exprimit, quàm homo: in eo enim iustitia, misericordia, prudentia: ita quidem, ut si semet homo sedulò contempletur, possit bonam, magnamque partem cognitionis eius qui est, ex suis ipsius consideratione venari. Nec mirum: est enim ad imaginem & similitudinem Dei factus, sive enim inferiora se, sive semetipsum homo miretur, abundè inveniet, quibus in eius, qui est, cognitionem aliquam adducatur. Quod si suspiciat, & in ea quæ supra se sunt, oculorum, mentisque aciem dirigat, papæ quanto insignius eum qui est cognoscet: Cœli enim enarrant gloriam Dei: Et certè veritatis divinæ haud usquam alibi tam clara sunt, quàm in cœlo documenta: ubi stellæ etiam quæ erronee appellantur, minimè errant, sed lege certissima oriuntur & occidunt. Igitur, is qui mihi sæpè vocandus ad partes, David Propheta ait: Sol cognovit occasum suum. Denique si daretur nobis Angelos penitus cognoscere, ubi omni perspicacitate Dei gloriam intueremur, sunt enim

enim ceu specula certissima, nulli obnoxia corruptioni, quæ divinitatis assidua sui contemplatione nitidissime expolitur. Sed jam quidem diutius ac propositum fuit, in accidentium serie immoratus sum, & multo tamen minus quam res ipsa postulat: nullus enim dicendi finis esset, si quis velit, quæ in rebus sunt, divinitatis imagines singulas prosequi. Et omnino auctore Dionysio, de rebus sacris perfectissime loquendum est. Ergo postquam accidentia magnam partem conferre in eo quod quid est, monstravimus, idemque & mathematicæ, & theologicè fieri admonuimus, nunc quæ in eandem attentionem ex medicis atque jurisconsultis dici possent, committimus, tum quod ex his quæ dicta sunt, pleraque trahuntur, tum ne ad clepsydram, quod ajunt, declinantes, novum ab integro sermonem ordiamur.

Uno autem longiori exemplo hanc artem plantandam faciemus,

Sit itaq; hoc pro themate: Spiritus Domini replevit orbem terrarum. Pro deductione hujus aliorumq; similium, sequens processus advertatur, incipiendo per regulam entitatis, ac quaestionem Utrum, ostendendo primò spiritum ipsum esse, hoc modo, ut sequitur, exordiendo:

Summus & omnium opifex Deus, æternitatis Dominus, fons & origo justitiæ, qui omnia fecit & creavit, non in tempore, neq; ex tempore, sed ex opere suo, simul etiam temporis dedit initium: quod quidem opus extra suam naturam & substantiam non est, quoniam non est mundus Deus, neq; aliquid Dei. Deus enim ante mundi hujus opificiū credi aut intelligi non potest, aut otiosus fuisse, aut solus, quasi per hoc æternitatis tempus, à tot æternis sæculis ab ipsa æternitate, commentatus sit, quid se facere oporteret. Est ergo in Deo actio quædam intrinseca, naturæ & substantiæ consors, quam rectè Spiritum Domini nominamus. Neque enim sine spiritu Deum esse fieri potest, si Deus ipse est, & si aliqua suarum dignitatum in ipso verè esse, dici possit: esse enim divinum cum sit natura bonum, & ipsamet bonitas, incōmunicabilis esse non potest: est enim bonitas, ratione cujus, bonum est bonum, & bonum agit bonum, quod nisi incommunicatione esse non potest: itaq; quomodo ab æterno Deum bonum esse dicemus, qui nullum bonum agat, nullum spiret bonum spiritū, sicut ipse est bonum, nam & Deus spiritus est, & ex seipso spiritum spirat, non spiratum, quia ex sua substantia est, quæ indivisibilis est, sed ab eo conjunctum, atq; ejusdem secum immensitatis & æternitatis. Nam

Non si illud est Deus, infinitum aliquid esse producit hoc
 mundum, qui certos suos habet terminos, certa
 spatia, & longitudine descriptis: similiter non terra,
 non ignis, nec aliquid horum, quæ conspiciuntur, siderum. hæc
 entia sunt finita sunt: sed Deus ipse, æque finitum, æque
 infinitum, incomprehensibilemque spiritum ex se spirat, spi-
 ritumque ex illa immensitate, & tamen ab illa im-
 mensitate non egrediente: quoniam & ille immensitatis capax. Et-
 iam contrarium fit Deus, & otiosus vel solus esse non possit,
 bonitas facit, qualem sibi ac coæternum producere, immen-
 sitas ipsi, æternitatem concedunt, ab æterno autem mundus
 non finitur, ergo habet Deus, qui ut est immensitate co-
 æqualis, & æternitate coæternus.

Sed potest opponere istis, si Deus est immensus & infi-
 nitus, ergo non producit à se ab æterno realiter distinctum,
 sed ab æterno est Deus. Item cum nullum æternum sit prin-
 cipium, non est principatus: igitur non æternus. Pro-
 batur hoc: si quidquid aliud producit, prius est eo quod
 producit, si sit necessitate aut voluntate, vel natura, si ve
 etiam sit natura, etiam si productum sit idem cum pro-
 ducente in substantia, ut rivus cum fonte, tamen illa natura
 prior est, si sit in productione voluntatis, electio præcedit
 actum, ergo coæternus Deo spiritus esse non potest.

Sed huiusmodi oppositionem dissolvit ipsa differentia seu
 diversitas actionum Dei, aliarumque rerum agentium, nam
 omnes operationes divinæ, secundum modum operationum
 divinarum, simul sunt cum ipso esse divino: quidquid enim
 per suam formam agit, & quod ipsum pura forma est, neque
 prius est & agit, neque prius agit hoc quam illud, cum simul o-
 mnem suam esse complectitur propter immensitatem, omnem
 diversitatem suam propter æternitatem, omnem etiam actum
 suum propter omnipotentiam: spiritus aliquis divinus est, &
 divina inspiratione ac substantia coessentialis, ipse idemque &
 unus cum Deo, ut non possit ab eo sejungi, præterquam per eū
 relationis est: sic enim à Deo differt ipse Deus.
 Spiritus quoque est cum Deo spiritum esse, qui sit sua sapientia
 amor, idem ipse Deus, virtus Dei ma-
 iestas, potentia, veritas ex sapientia, gloria ex bonitate, ut sic
 sit ipse Deo sit simplicitas extra omnem summam commix-
 tionem, & unitas omni multiplicitate repugnans, similitudo
 sine similitudine diversitate, æqualitas sine equalium disjunctio-
 ne, sic enim in ipso Deo summa distinctio est, nam otiosum

Deum ac nihil agentem (velut Epicurus dicebat) esse non potest: agit ergo aliquid & actus quidem alius ab agente, quamquam non aliquid aliud secundum substantiam, sic & cogitat Deus & cogitatio non est cogitans, & diligit Deus, & dilectio non est diligens, ergo spiritus Dei à Deo est, alius quidem personam, spirando aliud secundum personam, spirando idem secundum essentiam. Referunt enim ad idem, spirans & spiratum, & id oppositionis genus, quod secundum relationem est. solum in Deo considerare licet, omnia alia oppositione semota.

Ostensum est per regulam Utrum, & figuram A, spiritum ipsum esse. Idem modo ostendere possumus, per eandem regulam & figuram S. hoc modo.

Denique divinum spiritum esse, tota mundi sententia ab ipso suo ducta principio apertissime monstrat: nam cum ipse est æternus, & ipse aut solus, aut otiosus esse non possit, creatum verò nullum est æternum, est ergo spiritus aliquid Dei, & ipsi Deo coæternus: non enim potest bonitas Dei esse bona, nisi spiret: neque immensa, si non ex maximo & infinito illo bono, immensa atque infinita actio procedat, coæterna & coequalis suo principio. Quid enim Deum possedimus, qui nihil agat? quid cognoscere, qui nihil cogitet? quid velle, qui nihil amet, hoc autem totum spiritus est, sive diligere, sive cognoscere, sive agere.

Angelus etiam à Deo creatus, cæteris creaturis superior, & spiritalis naturæ, ostendit Deum spiritum esse, & spiritum spirare: nihil enim est creatum, cuius non sit in creatore idea. Angelus spiritus est, igitur in Deo exemplar suum habet, ut divinum spiritum esse oporteat: quid enim in Angelo spiritalis bonitas, nisi ex Deo bonitas in ipso spirata? quid spiritalis magnitudo in Angelo, nisi magnificus spiritus magnifice spiritus à Deo? quidque in Angelo duratio, si non in Deo sit æterna & perpetua spiratio?

Cælum ipsum spiritu movetur, sive ille Angelicus sit, sive ipsi cælo intellectus insitus, quem nonnulli cæli animam vocant, semper hic à Deo est, & divinum spiritum ostendit, in quo pacto tantæ cæli magnitudo perpetuis legibus consistere posset, si non maximus ille Deus etiam huic machine presidere, hoc verò ita per medium spiritum fieri oportet, ad quem enim omnis est in fluxu, sive manenti, sive egredienti.

Videmus etiam hominem spiritu vivere, & diversos in homine spiritus esse, alium alio majorem, atque unum alteri per-

esse:

esse: quod si verum supremum spiritum, qui divinus est, pervenire oportet, ut in omnibus magnis ad aliquod maximum quodammodo, & in omnibus durabilibus ad aliquod æternum. In ipsis ergo spiritibus etiam quos subordinatos in hominibus videmus, ad unum summum & immensam spiritum, a quo omnis annuum derivatur, pervenire oportet.

Sed etiam aliis viventibus considerare licet, sive perfectæ sive imperfectæ sint, imaginativa aut sensitiva: nam sine spiritu neque vivunt, neque moventur.

Vegetabilia etiam ipsa quod extenduntur & crescunt, & suo modo vivunt, spiritu quodam hoc aguntur, per humores descendentes.

Elementaria ipsa, quamvis inter se separata sunt, & aliud terra sit, aliud aqua, &c. sic tamen ipsis spiritus immixtus est, ut sine illo esse non possint.

Sequitur, quod Deus habere spiritum sibi intimum, quo se movet sine mutatione, operetur sine passione: quo mediante etiam sibi id intrinsecum spiritus habet in Deo, quo agat, faciat, regat spiritus omne opus suum, & quidquid in universo suo opere administrat. Manifestum est ergo spiritum esse divinum, ubi tot alii spiritus spirituumque operationes comperiuntur.

Satis nunc ostensum est, spiritum ipsum esse: sed quid sit hic spiritus, modo videndum est. Priusquam ad ejus definitionem adveniamus, divisione uti oportebit, quoniam diversimodè hoc nomen spiritus in Sacris literis positum reperitur.

Est itaque ex spiritibus creatis, spiritus Angelicus corpori non conjunctus, qui quoniam non materialis, non corporeus est, summe esse nullo vocabulo aptius explicari potest, quàm quod dicatur spiritus: hinc apud prophetam legimus: Qui facit Angelos suos spiritus, & inter hos spiritus multæ varietates sunt, tum ordinis & officiorum, tum morum & qualitatum, quæ hoc loco prætereunda sunt.

Est alius spiritus humanus, & ille est corpori conjunctus, non tamen corporeus: immortalis, incorruptibilis, materialis, quoniam forma est homini, cui corpus materia est: & hunc spiritum, animum appellamus, qui est principium vitæ, sensus, motus, intellectus, in homine imaginem divinam maxima sollicitudine præ se ferens, non ductus de potentia materiæ, ut ceteræ formæ, sed in ipsa incorruptibilis, inextinguibilis, separabilis tamen, & aliquando etiam corpus suum quod deseruit reassumpturus. Et de hoc spiritu inquit Apostolus, Si spiritu

spiritu vivimus, spiritu & ambulemus, & alibi: Caro concupiscit adversus spiritum & Jacobus: Corpus sine spiritu mortuum est & Genes. legitur: Fecit Deus hominem de limo terræ & inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ.

Est præterea spiritus animalis, qui omni animali post hominem inest, etiam ipsi homini, & in hoc spiritu conservantur virtutes corporis, itaque à suis fontibus per totum corpus emanant, sive sint animales, qui sensum & motum ministrant, quibus à cerebro dicitur esse principium: sive vitales sunt, quibus à corde prima sedes. sive naturales, à quibus nutritio, & generatio derivantur, inter quem spiritum & animam quid intersit, per Augustinum de spiritu & anima pluribus designatur.

Est præterea spiritus ille, quem ore & naribus exhalamus, quamvis eo carere non possumus, refocillatur enim, nec neque tamen est spiritus naturalis, quamdiu convertitur non est per nutritionem. De hoc spiritu legimus apud Job: Spiritus meus attenuabitur. & Sapientie sic: Cave tibi ab homine cum spiritus est in naribus ejus.

Est præterea alius spiritus elementalis, ut est aer, maxime si moveatur, ut apud Prophetam: flabit spiritus ejus, & fluent aquæ.

Omnes quidem hi spiritus divini sunt, sed ille maxime spiritus Domini est qui est divinus & ipse Deus, de hoc nunc sermo est, cujus descriptio nisi relative dari non potest: spiritus enim refertur ad spirantem, & ejus quidem duplex est respectus, unus principalis & ille intrinsecus in spirantem: alius accidentaliter & secundarius, qui progreditur in exterius. Spiritus igitur Domini duplex est, alius intrinsecus, alius extrinsecus. Intrinsecus est ille, qui ipsi divinæ substantiæ & nature consors: idem ipse Deus, divina intuitivaque in Deo spiratur, & quoniam ille spiritus est Deus, & spiritus Dei dicitur: spiratur enim à Deo, & tamen à Deo non egreditur neque exit, sed in ipso manet.

Extrinsecus vero Spiritus Dei est, non diversus quidem à priori per essentiam sed solum secundum rationem, & de hoc spiritu præsens sermo est, quando dicitur, spiritus Domini replevit orbem terrarum. & alibi de eodem dicitur: verbum Domini cœli firmati sunt, & spiritu oris ejus omnis ornatu eorum. agit enim Deus per essentiam suam, & agere suum est utrum esse & posse, quod in nulla alia re inveniri potest: nec enim quum loquitur Deus, ita loquitur, quod suum loqui non etiam Deus sit, quamvis hoc ipsum quod sermone effertur, extrinsecus.

operationibus non sit Deus, ergo ille idem spiritus
 essentialem divinus est, qui est intrinsecus, sed diverso re-

spicitur. Spiritus Dei intrinsecus, ignis amorq; ex mente
 veritateq; primo procedens in ipsam mentem divinam, cum
 esse in seipso Domini, & Spiritus S. nihil enim est in Deo quod
 non in seipso sit: nullum in eo accidens nisi predicationis,
 malisq; inhaesionis nullum, quia est forma simplex & a-

ctiva. Spiritus Domini secundum relationem extrinsecam,
 est virtus operatio, immediatè ex divina essentia, & virtute
 procedens producendum aliquid ideatum. neque enim ul-
 lo modo est medium inter Deum & Spiritum suum essentia-
 lem, neq; inter Spiritum Dei & proprias operationes divinas
 medium intercedit, quoniam in Deo est virtus dispositiva o-
 perativaq; omnia, quæ ad perfectionem operationis requi-
 runtur. Nam cum actio sit à majori ad passionem sibi propor-
 tionatam, & Deus ipse omnibus rebus major est, & omnis res
 minor Deo, non potest aliqua res esse resistens operationi di-
 vine, ut non capax operationis ejus, ergo neque aliena dispo-
 sitione, vel administratione utitur in actibus suis.

De hoc itaque spiritu, eò quod modò spirato, misso, replen-
 te & operante, diversis in locis sacrarum literarum legimus, ut
 illud Spiritus Domini replevit orbem terrarum. & alibi: Spi-
 ritus Domini ferebatur super aquas. & alibi: ingressus Jesus
 Spiritus S. in desertum. & alibi: Effundam de Spiritu meo super
 omnem carnem. Ex de Antichristo legitur in Apocalypsi: Quo-
 niam inspiciet illum Deus Spiritu oris sui: quæ omnia loca
 ostendunt spiritum ita verè describi posse, ut descriptus est in-
 trinsecus & extrinsecè. Unde illud Joannis de spiritu intrinse-
 co: Qui dant testimonium in cœlo, Pater, verbum &
 Spiritus S. & hi tres unum sunt. De spiritu extrinsecò sic: Et
 tres unum sunt testimonium in terra, spiritus, aqua & san-
 guis. & hi tres unum sunt.

De hoc itaque apertius quid iste divinus Spiritus sit intelligamus,
 quod plane explicari nec vere definiri potest, multi-
 plici mentione naturam ipsius ambiamus.

Primo Spiritus Dei, prima divinæ bonitatis enarratio,
 comparatur cum essentia divina & operatione. Est Spiritus
 Dei, immensitudo amplitudinis divinæ, per quam neque spiran-
 do multiplicatur Deus, neque ex seipso producendo diminui-
 tur, quoniam non est illa immensitas diminutionis capax, aus
 unitas

unitas multitudinis, aut sublimitas inæqualitatis, cuius vi-
 in Deo sita est quæ in spiritu ipsa inspiratione ostenditur.
 idem sit spiritus cum Deo, atque eidem Deo æqualis, et
 etiam unitatis & æqualitatis nexus, perpetua firmiter
 conjungens. Est itaq; hic spiritus divinæ potestatis
 & actus ipse, quo divina potestas ostenditur, actus
 extrinsecæ operationis. Ergo spiritus sanctus sicut actus
 divinæ potestatis, ita est immemoratio divinæ sapientiæ,
 divinæ voluntatis, divinæ virtutis operatio, exemplum
 quies gloriæ, pulchritudo distinctionis, concordia
 unionis sine oppositione, medium conjunctionis inter
 patris & filii, unum paternitatis & finem filiationis, summa
 majoritatis & minoritatis remota: & ita fit, cum sit majoritas
 ad creaturam, minoritas vero creaturæ ad Deum, quædam
 quædam inveniatur non extra sed intra Deum, & eadem
 spiritus sanctus.

Est itaque Spiritus S. portio quædam divinæ substantiæ
 naturæ, non partita neque divisa à Deo, sed sola relatione
 distincta, procedens interiorius, missa & repleta exteriorius, operans
 interiorius, operans exteriorius, in omne id quod operatum est: &
 hic spiritus replet orbem terrarum, repletionem operativam &
 conservativam. Satis nunc de spiritu locuti sumus, quamvis ad-
 huc plura dici possent. Sed residuum nobis est, ut quomodo
 hic spiritus repleverit orbem terrarum, videamus. Postquam
 verò id aggrediamur, quid per orbem terrarum significetur,
 ostendemus: Esse namque orbem terrarum, primum ostendit
 bonitas operantis, qui non solum aliquid facit interius, sed
 & extrinsecum: & quoniam id extrinsecum, id est magnum
 quidem fecit sed non infinitum: ita etiam durabile, sed non æ-
 ternum: ita etiam agens, influens & operativum, ut suæ po-
 testatis vim ostenderet: ita cum aliquid fecit ex nihilo, suæ sa-
 pientiæ considerationem, ita dilectionem suam in tantis
 confusæ machinæ conservatione, virtutem in agendo, veritas
 tem in existendo, gloriam in quiescendo demonstrans. Nil
 enim aliud orbis terrarum hoc loco nobis insinuat, quam ali-
 quod materiale confusum, vacuum formis chaos. Nam etiam
 manifestè videamus esse aliquod commune materiale possi-
 bile, in hoc orbe terrarum per diversas species communis
 facile ex hoc intelligimus, communem quandam & confu-
 sam materiam fuisse principio, quæ postea formarum diver-
 sitate distincta est: Nam cælum & cætera omnia quæ sub cælo
 sunt, omnia habent aliquod corporale, sensibile, mobile, mu-
 table,

tabile, quibusdam tamen gradibus. Hæc autem omnia secundum materiam, non secundum formam proveniunt. Apparet itaq; materiam aliquam his omnibus inesse communem, quæ essent aliqua bonitate bonificanda, magnitudine magnificanda, distinctione distinguenda, replenda formis, quæ omnia suapte natura esse nec fieri possunt, sed per spiritum Domini fieri necesse est, nihil enim suapte natura confusum, per se distingui potest: impugnant n. se mutuo distinctio & confusio, ne uni alteri principium esse possit: confusio n. materiam habet proximè, distinctio verò formam seu efficientem. Posita itaque est in orbe terrarum, scilicet opere creato & partium suarum distinctio, quæ separet compositum à simplici, materiale à puro formali, commixtum à commixto, similiter omnium illorum inter se unio, videlicet materiæ & formæ, atque concordantia in contrarietate. Sic etiam ipsa terra ut pura materia, principium habet ad formam ratione aptitudinis, quæ medium est, qua pervenitur ad perfectionem & finem operis: atque per hunc modum adhuc in confuso terrarum orbe est æqualitas confusorum, & mixtorum, majoritate & minoritate secundum distinctionem, disposita pro nobilitate formarum, quibus orbis terrarum repletur, per spiritum Domini, repletionem videlicet operativa & conservativa.

Ipsæ enim spiritus divinus simplex forma est, orbis verò terrarum informis materia: rectè itaq; considerare possumus, in spiritu, divinam bonitatem diffusam: in orbe verò terrarum, malitiam indigentem: in spiritu magnitudinem infinitam, in terris corruptibilitatem & mutationem: in spiritu potentiam agendi, in terris possibilitatem patiendi: in spiritu potentiam reatricem, in terris imperfectionem errantem, in spiritu libertatem, in terris necessitatem: in spiritu virtutem, in terris vitium: in spiritu veritatem immutabilem, in terris figmentum corruptibile. Spiritus in se orbem terrarum & in ipso existens, semper unus atq; idem manet, ac operans in orbe terrarum, ab illo nunquam immutatus, sed illum immutans, faciens illum ex malo bonum, ex parvo magnum, ex mutabili durabilem, ex confuso distinctum. Hoc est suum replere, quod rectè dicimus, spiritus Domini replevit orbem terrarum.

Unde evenit, ut sicut divinum quædam spiritum esse oportet, qui ut procedit intrinsecus, ita operatur extrinsecus: sic & orbem terrarum esse dicimus, ut in illum operetur, illum repleat ut scilicet ipsum orbem terræ, qui de se bonus est, sua repletionem bonificet, immensitate sua extendat ac multiplicet, æternitate sua

sua confirmet, potestate contineat, sapientia regat, amore diligat, virtute operandi vim tribuat, veritatem certa lege conscribat, gloria in fine suo conquiescere faciat, distinctione quæ confusa sunt separet, concordia distincta oppositaque connectet, principium sit influens, medium perfluens, finis affluens & refluens: quàm repletionem si ab terrarum sustuleris, maturitas ipsius tender ad minoritatem, omni expellat te semota.

Jam vero divinum esse spiritum, orbemque terrarum, tota mundi series ab ipso suo ducta principio aperissime monstrat, & eundem Spiritum ipsum orbem terrarum replere. Apparet quitur ut ipsum bonificet: omne enim bonum natura sua diffusivum est, suum enim & esse & posse natura participant & quo plus habet de essentia boni, eo amplius habet de potestate bonificandi. Cum itaque Spiritus Domini bonus sit, opus factum est bonitatem communicare. Itaque Spiritus Domini bonus, ab ipso bono participatus, atque eidem semper conjunctus, principians in orbem terrarum bonitatem, potenter ac sapienter replet illum, secus terrarum potentia & essentia tenderet ad corruptionem. Et quanquam Spiritus iste distinctus sit à terris, tanquam infinitus ab infinitis æternus à mutabilibus, perfectus ab imperfectis, mira tamen continuitate ipsi orbi terrarum intimus est, penetrans sua bonitate omnes punctos effendi. in toto illo orbe transfusus, penetrans omnia, & tamen non comprehensus.

Sed opponet forte aliquis, Spiritum æternum esse, orbem verò terrarum non ex tempore, sed in tempore creatum, sic Spiritus æternam bonitatem esse, temporalem verò eam quæ est orbis terrarum: item spiritum ipsum otiosum dici non posse, quoniam neque Deus ipse otiosus est cujus est ipse Spiritus, terram autem repleri non potuisse, quando orbis terrarum necdum erat. Porro etiam, cum opus illud distinctionis & separationis in orbe terrarum operatus est Spiritus, neque habet quod amplius agat, nunquid ad otium rediisse dicetur Spiritus præsertim qui actus & forma est, qui est bonitas semper bonificans, magnitudo semper magnificans, potestas semper agens sapientia semper regens, voluntas semper diligens, & tamen legimus deinde, Spiritus Domini replevit orbem terrarum scilicet æternaliter:

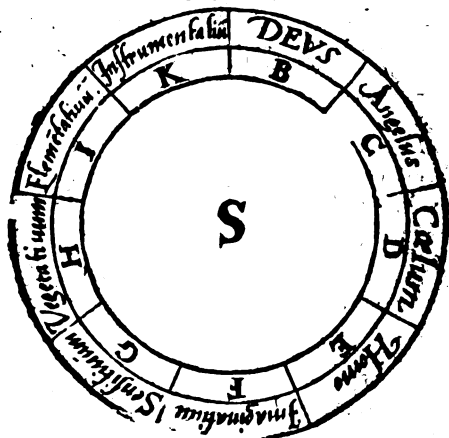
Sed ut hanc oppositionem evitemus, distinctione opus est considerandaq; varietas respectuum ipsius Spiritus ad orbem terrarum, qui quidem respectus alius est idealis, alius operativus: &

vos & illiusmodi alius creationis, alius sanctificationis, alius conformationis, alius conformitatis, de quibus singulis tractare propterea nimis longum esset. Ergo dicamus, quoniam secundum idealem respectum spiritus deinde replevit orbem terrarum immaterialiter, ipsa mente divina, in ipso unico spiritu qui a deo illa effluit. sic enim aeternum est orbis terrarum exemplar, id est, eius similitudinem, exterior orbis terrarum formatus est non per similitudinem imperfectionum, sed perfectionum, non conformationis, non malitiae, non defectus eius qui in exteriori est, exemplar aliquod in Deo est, atque hunc ab aeterno replevit spiritus domini: sed quicquid perfectionis in eo est, quod aeternius productum est, perpetua idea in Deo servatur & conservatur. Et hoc est quod propheta commemorat dicens: *Mentis domini fere sylvarum, & pulchritudo agri mecum est.* Replevit spiritus domini replevit orbem terrarum ab aeterno, interior mente divina. Replevit autem tunc exterius, cum necesse erat aliquid faceret, ut in creatione, in distinctione, in conformatione, in quibus replet quotidie orbem terrarum, qui in ipso est, & ipse in illo nunquam otiosus, & cum illo intus illi, ferendum esse, agere, subsistere & cetera similia. Replet autem non occupativè, quia non corporeus, nec impulsivè necesse, neque successivè per modum, neque ut spiritus angelicus, qui licet immaterialis & incircumscriptibilis sit, diversis tamen locis simul esse non potest: sed pro immensitate sua & cum illa idea ipse omnia replens: & sic oportet intelligere: Spiritus domini replevit orbem terrarum. Hinc propheta psal. 104. Triplici nobilissima denominatione spiritum ipsum qualiter & describit, vocans eum rectum, sanctum & principalem: Rectum, quia nulla commixtione incurvatur a naturae suae dignitate: Sanctum, quia absolutus ab omni compositione principalem, quia omnis bonitatis, virtutis, perfectionis principium est: Sed ut ad nos ipsos sermonem hunc trahamus, quoniam orbis terrarum nobis gentes ac populum atque ipsum hominem, qui minor mundus dicitur, ac ipsam animam lapsam ac peccatis confusam significat, accedens spiritum implorantes divinum, ostendendo terrarum nostrarum tenebras, infirmitates, defectus, deformitates, supplices supplicemus, ab ipso spiritu repleti gratia & misericordia, ut nostra mala bonificet, depressa exaltet, mutata stabiliat, debilia confirmet, diligat errata, ligataque resolvat.

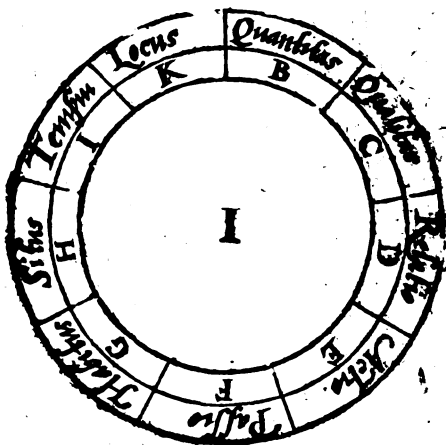
SEQUUNTUR TABELLÆ SEU FIGU.

ræ artis Lullianæ, quarum mentio fit:

I. pagina 333.

II pagina 339.

III.

HENRI.

HENRICI CORNELII AGRIPPÆ AB
 NETTESHEYM, ARMATÆ MILITIÆ EQVITIS
 aurati, ac Utriusque Juris Doctor, Casarea Majestatis a
 consilijs, & Archivis Judiciary, Querela super Calumnia, ob
 editam Declamationem, de Vanitate scientiarum, atq; excel-
 lentia Verbi Dei, sibi per aliquos sceleratissimos sycophantas,
 apud Casaream Majest. nefarie ac proditorie intentata. Ad
 ornatissimum Virum Eustochium Scapusum, Ca-
 sareæ Majest. apud Angliæ Regem
 Oratorem.

Justus parit querimonias, justus dolor.

SI non ad tribunal hostium, sed ruto in loco apud æ-
 quos judices, literarum negotium ageretur (Eustochi
 vis clarissime) dico apud viros candidos, qui aliorum
 conatus non sint perosi, qui aliorum scripta, juxta eo-
 rum vires, conditionesq; venerantur, ferrentq; atquanimiter,
 aliorum ingenia, non altioribus invidentes, non paribus im-
 portuni, non disparibus & inferioribus insensi, sed quorumvis
 labores, in aliquam laudis partem admitterent. Quicquid sano
 & recto judicio producit, suis meritis non defraudarent, erra-
 ta, si qua tolerabilia sunt, in optimam partem interpretaren-
 tur, quæ verò citra pertinaciam exorbitant, etiam citra moro-
 sitatem castigarent, & meliora substituerent, corrigentes simul
 & emendantes, in omnibus boni consulentes, melioraque do-
 centes, meliusq; parcere errori, quàm invidere virtuti, ac non
 tam culpam punire, quàm virtutem colere velint, leviter erra-
 tis ignoscere, nec poenam infligerent, nisi correctio culpam
 nequeat avertere. Talibus inquam sub judicibus, atq; censo-
 ribus, quis non gauderet pertinaci studio inhaerere literis, ede-
 re libros, scribere carmina, disputare problemata, declamare
 placita, confingere argumenta, atq; aliquid semper aliorum æ-
 mulatione, aut invidia dignum agere. Quandoquidem, qui vi-
 cerit certamen, equis judicibus, meritis illi decerneretur glo-
 riæ triumphus, qui verò victus esset, is seipso melior atque do-
 ctior factus, pro gloria lucrum reportaret, verum non sic no-
 bis cum agitur (Eustochi) longe aliter se res habet. Quisquis ho-
 die studiorum suorum aliquod specimen, licet communi cum

E c 3

fructu

fructu, in publicū edere, audet, & jacta semel alca calcho-
 phorum typis excudendum cōmiserit statim quicquid id est,
 à Sycophantis aliquot bonarum literarum prorsus imperitis
 qui nihilominus tamen scholasticis titulis turgidi, se omnium
 hominum primos haberi volunt, & exactè omnia nōsse, etiam
 arcana quæq; & maximè recondita. Sese nō ignorare prædicāt,
 rapitur in judicium, qui illud quod prodierit (insidiosè pariter
 & mordaces, & ad singula quæq; carpēda prōni & ingeniosi) e-
 volvunt, ut inveniant quod calumnientur, sciscitanturque &
 scrutantur ubi dentes suos infigere queant, si forte scriptori
 huic aliquid alicubi, odiosa veritate liberius dictum excide-
 rit, si alicubi hallucinatus fuerit, si vel in consideratione ser-
 mone, aut joci, aut salibus, alibi exorbitaverit, si mordaciore
 aceto, alicujus eorū aures cōtigerit, si quid (improvisò lapsus
 errore) minus rectè protulit, mox inflammatis animis, & ad
 calumniandi pertinaciam obfirmatis, articulos colligunt, &
 quæcunq; odiosissima excerpere queunt, ea seponunt, ea sola
 producunt, & in modum classicæ cantilenæ detonant, tum
 intellectum diversum coacto caninæ contentionis, jurgiosis
 contumeliis flagellant, exigua quæq; errata exaggerant, syn-
 cera & benedicta depravant, merasque calumnias, ingenti vo-
 ciferatione, adversus auctorem illum connectunt, & quæcun-
 quæ in scriptis illius insignia & præclara extiterint, pallenti
 livore tegunt, nulla benedictorum ratione habita, quin multa
 eorum, tunc etiam in cōtrarium sensum, non ratione, sed vio-
 lentia torquent. Singula bona, & optima quæque, in quibus
 scriptor ille prævaluerit, vel ob unius dicti levissimum erro-
 rem rejiciunt, atque ob lapsus aliquos humanos, damnant et-
 iam quæ recta sunt, publicamq; utilitatem, & quamcunq; am-
 plissimam rerum cognitionem, ob privatam offensam simul
 tollunt. Nam facietiarum sales, curiosè admodum rimantur,
 & si qua, siue ludicra, siue per jocum in eos dicta, sibi videan-
 tur, ea velut acerrimæ factionis incitamenta crispis narib. sus-
 pendent, audentq; ceu errores, & hæreses objicere, levissima
 quæq; (& non tam auctoris hallucinatione quam amanuen-
 sium incuria commissa) erratorum momenta, tum non tam
 scrupulosa, quam maligna consciētia, veluti quodam violen-
 tissimò turbine, per præcipitia philantæ suæ à cursu rectæ ra-
 tionis abstracti, in concitatissimum judicium, de illo auctore
 ruunt, & quicquid eorum auribus displicuerit, dignum judi-
 cant incendio, & palinodias exigunt, aut scriptorem illum,
 scholasticæ

scholasticæ majestatis reum, gravi censura condemnant, magnisq; sigillis proscribunt. peret ergo pro benevolentia invidiam, pro laude calumniam, pro premio persecutionem, quicumq; bonarum literarum negotium agens, aliquid docuerit, scripserit, ediderit, necesse est. Neq; verò est hæc sola præsentium temporum malitia, ab antiquo ævo semper ita fuit, ut quasi natura ita comparatum videatur: licet hæc crudelitas, aliquando plus, aliquando grassetur minus, pro templorum, locorum, hominumq; varietate. Quippe apud Laetium Diogenem legimus, interrogatum à familiaribus quendam philosophum, quidnam studio suo promeruisset, respondisse calumniam. Et Divus ille Plato, quod ipse in Epistolis ad Dionysium fatetur, ut invidiæ cederet, fere omnia scripta sua non suo, sed Socratis nomine invulgavit. Apud Romanos etiam aliquando tam viluit eruditio, ut indignum habitum sit juris Principibus scire literas, ipsumq; docendi munus, velut illiberale & sordidum, non nisi libertinis, & servis delegatum est. quod idcirco Neronis mater Agrippina, ipsi Senecæ, viro consulari, velut probrum objecit, tantum erat eruditionis odium, ut qui non occultasset, qui non dissimulasset, veluti perfidus, & publicus grassator haberetur. Hinc M. Antonius orator, improbabilem populo orationem suam fore verebatur, si illum unquam literas didicisse putassent. Sapiebant ergo admodum stolidi illi Galli, qui (quod sexto commentariorum suorum narrat Cæsar) ut invidiam præverterent, animum ab omni literarum eruditione præcul submoverunt. Quis enim non malit de ignorantia & silentio gaudere, quam semper de scientia & doctrina dolere? Quod tam excellens ingenium, si se contemptui & odio videat futurum, quod literas sciat, non effugiat, & aversetur illas, detesteturque. Quis non melius esse putet, sine scientiis, sine literis, securo & otiosa quiete, porrectis pedibus, in utramvis aurem dormire, quam cōtinuis literarum studiis, & edendis libris, pro alienis utilitatibus excubando, & vigilando, grave onus invidiæ subire, & sese ultrò in ærumnosum negotium detrudere, magnisq; insidiis & periculis discrimini, implicari, unde quum velit sese nequeat extricare? Neminem unquam inter mortales tam præclara eruditio extulit. Nemini unquam tam admirabile ingenium fuit, cujus gloriæ malignitas non obstrepuerit, cujus laudem invidia non suggillaverit. Quotus quisque fuit unquam insigniter doctus, qui caruerit invidiâ, qui edendis studiis suis non sit periclitatus, & multorum odiis & clandestinis detracta-

quibus, non fuerit expositus, & incertorum hostium præ-
 sedus, nonnunquam iniquissimorum judicum præmordibus
 censuris flagellatus? Nonne tutius fuisset illis literas igno-
 rasse, aut eruditione dissimulasse, aut aurium voluptati stud-
 isse, aut forensibus lucris indulgisse, aut mercenariis laboribus
 hominum officia demeruisse, nullos scribendi licetia irritasse,
 nullos odiosa veritate offendisse? Quis ista secum animo re-
 putatis, non de relinquendis & repudiandis literis concilium
 ineat? Certè removit hic scholasticæ tyrannidis metus, à bona-
 rum literarum studiis, non paucos, multosq; jam ultra primos
 limites progressus retraxit, plerosq; studiorum licet amantissi-
 mos, perseverantesque ita deterruit, ut ingenii sui cultum dis-
 simularent, & studiorum suorum labores, sine posteritatis lu-
 cro, secum emori sinerent. Alios deniq; licet præstâtes in pro-
 posito aliquid edendi, sicut tamen in angustum contraxit, ut
 quum sibi statuerent, tum aliis consulerent, nihil in vita eden-
 dum, sed post mortem scripta invulganda, ea potissimum ra-
 tione ducti, quia si licet tunc (ajunt) odiosa scriptura, sit fune-
 sta, sit capitalis, sit malevolorum quorumcunq; jaculis, stimu-
 lis, aculeis, flagellis, sagittis obnoxia, sæviât tunc cucullati hy-
 pocritæ, & scholastici sycophantæ, qui judiciorum & censura-
 rum metu terribiles videntur, & scœnum in cornu gerunt, ira-
 scantur, damnent, execrentur, fulminent & fulgurent, avicu-
 larum cædib; formidolosæ inquisitores: quid hoc ad mortuum.
 qui jam terribilia omnia transgressus, in tuto est, omniumque
 viventium calumnias, minas, morsusque facillè spernit? Neque
 adeo tutum est tunc vivis illis, de mortuo illo loqui, quin longè
 tutissimum sit, huic mortuo, loqui de vivis, quum illic potest
 superesse, qui vindicet, hic in quem vindicetur, jam non est,
 tum qui extinctos invitant ad prælium, & defunctos dimica-
 re cogunt, sæpè superantur à mortuis, quos vivos oppressis-
 sent. Sunt tamen istis cordatiores quidam homines, quibus aut
 tantus est veri amor, aut tantum mali odium, tantave gloriæ
 cupiditas, ut invidiæ pericula contemnentes, nil magis quæ-
 rant, quam aliquid invidia dignum agere, ipsamque invidiam
 impensè desiderare videantur, odium, invidentiam, calum-
 niam, cæteraq; malignantium tempestates, fortiter constan-
 terq; perferêtes, quousq; studiorum suorum iter dimensi, pro-
 fligatis publica eruditione calumniis, superatisq; periculis,
 etiâ malum malorû omniû expugnatum difficillimû, livorem
 vicerint. Quos tunc ingens manet gloriæ triûphus, qui in hac
 vita datur paucissimis. Neq; magnus ille Eras. Roter. vir omni
 eruditione

accidit **maior** hunc hactenus consequi poruit, tot indies
 illi suppullulant sycophantæ, qui Lernæi draconis instar tot
 calumniarum capita progerminant, & scripta illius in pejus
 rapiunt, integerrimiq; viri, in vincibilem eruditione, tanquam
 scelus & flagitium, obsecena verborum perulantia impugnant,
 neq; quicquid ab illo tam recte, tam sane, tam sanctè, scriptum
 est, quod illorum non vellicet iniquitas, ut quoties ipse sibi vi-
 detur, tranquillis undis, in tuto portum adnavigare toties no-
 vis distrahatur tempestatibus. Tam ægrè devictorum sophi-
 starum ingeniis, quiescere solitum est, & in victores semper
 subactorum obluctatur improbitas. Quid hic agendum cen-
 ses (mi Eustochi) quid adfers consilii? Certè mea sententia, aut
 perpetuo in silentio & tenebris delitescere oportebit, aut stare
 necessum est, & fortiter hostilia omnia excipere, aut quæcunq;
 edenda sunt, in plurium linguarum voces transfusa, universo
 hominum vulgo exponere, si forte clementiam & æquitatem,
 quam in scholasticis illis censoribus non referimus, apud in-
 doctam plebem, & inculta Barbarorum ingenia consequamur,
 ac iudice Deo, & mundò teste, confundatur calumniantiū ma-
 lignitas, aut certe, quod plerisque consultius videtur, nihil in
 vita edere oportebit, sed post mortem innotescere, qui nolit
 se, aut periculo exponere, & mala cuncta perferre, aut cum de-
 decore profugere. Multi n. infelici audaciâ, hoc invidiæ pel-
 agus plenis velis ingressi, quum procul à portu, sævientib. un-
 dis, adversis ventis luctantur, & sophisticis flatibus, quibus ne-
 queunt se eximere, ad Syrtes aut charybdes urgeantur, perter-
 refacti pœniter tunc illos, male credidi & serò probati, illius
 consilii instituto non paruisse: atque tunc, ut ingressu maris il-
 lius intrepidi fortelque fuerunt: sic intus quum sunt, modica
 tempestate fracti, cedunt undis, & conversis velis, proximum
 portum adnavigant, & tuta petunt, victoriamque simul cum
 gloria amittunt, & veluti transfugæ & desertores è jurata ma-
 litia, ausi nihil, pugnare contra fortiter Ignotos locorum re-
 cessus quærere, & solitudinum inaccessa petere perpetuæque i-
 gnominie in obscuro latere coguntur. nec ulli unquam postea
 se prælio offerre, non arma, non expeditionem parare queunt,
 nisi conceptorum Rabinorum furorem experiri, & crudelita-
 tem iniquissimorum (quorum carnifex animus est) subire, & bel-
 lum cum sicculis & flammis gerere velint, qui tunc vel remo-
 tis, vel etiam profligatis logododalis, victoriam carnifici, tan-
 quam doctori omnium literatissimo daturi sunt. Certe ipse
 necum animo sæpè hæsito, cogitabundus, regrediarnè à di-

sertis literis, adolim non prudenter desertam militiam, mihi insignes honores, & grandia lucra blandiens fortuna, pergiebatur. Nihil mihi tunc deerat, totus sericatus, auratus, armatus, fortitudo, honor, dignitas, divitiæ, omnia ex voto contingebant, ac quoties deserta militia, ad literas regressus, haud unquam feliciter egi, semperq; calumnias, insidias, contemptum, inopiam, omnemq; adversam fortunam experiri sum. Utrobique fateor, & militia & literis pugnare, grande periculum est. at militia, non solum vicisse, sed & strenue pugnasse gloriosum est, suasq; non minus insignes laudes huiusmodi fortis occasus, atque insignis victoria. Hic vero quantumcumque strenue quis perierit, ob iniquitatem iudicis, dedecoris plenius sit laturus, quantumcumque strenue vicerit, per partem suam, nihilque, præter ignobilem prædam, & sordida spolia reportaturus. At forte vincere nemo poterit nisi mortuus, nam vix tunc etiam, adeo calumniandi dementia, ad inferas, & inferique, manes & larvas, a quibus rerum natura sua fulmina instituit, persequente quæ nec potest, sine mortuorum calamitate, esse contenta. Hæcego si vera esse mihi Eustochi) urjam olim ex multa lectione & exemplis didici. ita nunc etiam proprio periculo deprehendi, potissime in ea declamatione, quam puer, de Vanitate Scientiarum, atque excellentia verbi Dei edidit, quæ ubi prodiit. proh Jupiter, quantum & crucibus, & ignibus, expiandum scelus, hic mihi objicitur, tum per aliquos improbos, superstitiososq; monachos, & fratres, vulpina sanctitate insignes, & forma monstrifica spectabiles, tum per aliquos scholasticos sycophantas, bonarum literarum odores, sed magnificis titulis doctrinæ umbram, nusquam non ostentantes. Hi clamant, repente terris ingruere cælum, sylvas, camposq; subidere, montes descendere, misceri omnia, antiquum rediisse chaos, divina pariter & humana tumultuosa tempestate confundi, renasci hæreses, surgere antichristos, fides Catholicæ ruinam minari, cunctaq; simul in perniciem rapiantur, hæc omnia non aliam ob causam, nisi quod orationis libertate, alicubi tacti sunt, quasi mihi, indicta illis cucullorum pugna, cum illis solis suscepta sit pugna, aut de industria adversus bonæ hominum genus, declamavi: atque sic declamavi, ut illis ipsis, ad declamandum suas populares conciones, egressis argumenta contulerim, quam perceptam munificentiæ, ingratis & stimantes animo, quod in eorum utilitatem contemnit, in meam perniciemvertere conantur, & inde moliuntur indictam,

Cras, si decuit gratias agere. Oderuntque me propterea
 non solum agnoscere benefactorem suum, ac si ego ea de-
 clamatione, eorum quaestui officere velim, qui ipsi
 non solum quaestum faciunt oblatrando etiam meliori-
 bus, sed etiam profecto, atque admodum mirandum, qua
 fructus actionem ad omnes communiter pertinentem,
 sed etiam quorū sophistae & larvati hypocritae, cum reliquis
 cōsuetis, nihil communicantes, soli iudicare, atque da-
 mnamus, privatis suffragiis usurpantes, quod uni-
 versarum sententiis est decernendum, mihi aut declama-
 re, aut solum libere, interdicere contendunt, qui sibi ipsis
 in quosvis scurrilibus convitiis, & insanis de-
 baccationibus, linguam & calamum vibrandi, libertatem in-
 dulent, hoc privilegio fruuntur, majorque illis prae-
 ceteris nobilitas, maledicendi libertas concessa sit, & cui
 non liceat iocari, aut eadem tragula referre. Quomodo i-
 sta quid sit, quaeve esset haec aequitas, si ipsi ob caninam
 hanc faciem pro doctis, piis, & perfectis Christianis ha-
 bere voluer, tunc contra ob eandem, tam inelementer in cri-
 minis vocant, quod tamen, si crimen est, mihi cum omnibus i-
 psum commune est, & a quo nec se ipsos quidem immunes, &
 alienos esse deprehendunt, per omnem vitam nihil aliud a-
 gunt, quam quod omnium actus, insidiosa explorationis ar-
 te scrutantur, atque a pulpitis, a suggestis, veluti impudentiae
 sine actione, omnium hominum vitas & mores, in reprehen-
 sione rapiunt. Nemini innocentiam tribuunt, cunctis accu-
 sationis invidiam irrogant. Omnes convitiis & contumeliis
 fingunt omnia commissorum secreta evomunt, nihil ob-
 rictant, neque ob fidem reticentes: eaque flagitiorum mysteria,
 & incognita crimina produunt, ut non iniquè credamus,
 esse istos illos, in circis suis, veluti in quadam sententia fla-
 gitiorum, nihil aliud discere quam scelera, quos quā secessio
 solitaria, meliores debet facere, peiores evadant homini-
 bus. O quoties nova nupta, rei Venereae redit instru-
 ctio, confessione fratercula, quam ab amplexu mariti? Quo-
 rum, si non boni, pii, simplices, casti, pacifici, humiles esse
 possunt, qui cōtinuo scelera inquirunt, flagitia examināt, cri-
 mina emittant, suntque asperitate, immodestia, rabie, cun-
 ctis intolerabiles. Qui nullum hominum genus, siue sacrum,
 siue profanum, non lacerant calumnia, proscindunt male-
 dictis, onerant invidia, gravant detrectationibus, & ve-
 neratis linguis fauciant, nullis à satyris eorum secure vivere
 licet,

licet, nec est qui possit loquacitatis eorum retia devita-
 mortui quidem ab illis satis tuti sunt, quin veluti Calpurnia
 five sepulchrales in Hircana, etiam sepultos arrodere
 gunt, nihil a se actum putantes, si sævitiam suam, ab
 cineribus continuerint. Proinde quantum ad audaciam,
 dentiam, iracundiam, furorē, mordacitatem, subsannationem,
 gesticationem, rictum, hiatum, cachinnos, saltus, serinosq;
 clamores, tum ad ingerenda convicia, & proloquenda menda-
 cia, terrificaq; comminationes attinet, jam inde populus il-
 los, religioni pariter & horrore habere cœpit, nec est, qui non
 malit illos extra viam declinando fugere, quam illis obviam
 fieri, ut jam etiam apud vulgus, communi proverbio receptis-
 simum sit, infautissimi auspicii esse, obviare monacho, idque
 haud secus atque lupo, qui quem prius viderit, illius vocem
 præcludit, & obmutescere facit. Sic & isti, quantacunque inso-
 lenti dicacitate declament, semper mutis auditoribus uti so-
 lent, eamq; imperitæ plebis taciturnitatem, sibi usurpant pro
 sanctitatis & innocentie testimonio, ac si non habeat mun-
 dus, quod de malis illis malè loquatur. Dico autem hec omnia
 de malis, & perversis, nō de bonis. Sed in his discernendis, pla-
 nè opus est mysteriō. ut probos, pios, castos, humiles, mode-
 stos, simplices, veros monachos, & sanctos viros esse cognosca-
 mus, ac iracundiæ furiis, & invidentiæ livore, calumniandique
 rabie præditos, non homines, sed antropophagos lupos: non
 fratres, sed rabiosos canes: non monachos, sed cucullatos dia-
 bōlos esse intelligamus. Qui quum monachorum & fratrum
 nomine censerī volunt, titulum morib; abdicant, professionem
 operib; polluunt, mentiri virtutem ducētes bonarū literarum
 locō, fraudem amplectentes, religionē hypocrysi colentes, pie-
 tati avaritiam anteferentes, cupiditate laudis & prædæ, alienis
 virtutibus insidiantes, quorum scelera, & plenos turpitudinis
 actus, quoniam in declamatione mea alicubi detexi, idcirco
 fatalis conscientie malignitate confusi declamationem illam
 (quam multi illorum nec legerunt nec intellexerunt, nec co-
 gnoverunt, sed tamen ex suspitione, vel auditō tantum nomine,
 quod cum suis institutis non consentiat) exhorrent, damnant,
 execrantur: atque odio, invidia, detrectatione, convitiis, syco-
 phantiis, cæterisq; falsæ lingvæ apparatibus armati, occultam
 contra me expeditionem pararunt, non ignari quantū ad no-
 cendum occulta manifestis proniora sunt: itaq;, clandestinas
 amplexati insidias, arcu doli, calumniarum spicula torquent:
 atque animos aptant sceleri, fraudique parant se. Disponunt
 linguas,

Si forte victoriam viam
 amiserunt, in hac nostra Vanitate recuperare
 possent, & quum multò facili-
 rum, quam cominus providum
 bilem bello declamationem, fur-
 tim & per insidias adori-
 cōcerpunt, mutilant, lacerāt,
 moveant astu, nō ignari, plus
 ma calumnia, quam instructi-
 fortia ingenia his artibus ab in-
 ta fuisse, plurimumque cessisse
 tatem, placidis opinionibus &
 Hinc invidia in ultionem versa,
 opprimere student clanculum,
 arrogantia, ambitionis, stultiti-
 magum & hæreticum vocantes,
 lum & plebem, sed apud reveren-
 dorados pontifices, apud venera-
 dos Cæsares, apud terribiles
 reges, timendosque principes,
 quorum moderatiōem (supra quam
 majestati eorum debetur) exasperāt,
 ac pacatissimæ mentis eorum
 serenitatem, mēdactorum nebulis
 obtenebrant, eorum clementiam
 obrectationum sibilis ad iracundiam
 concitant, scientes obfusum ira
 Principis animum, salutarem
 existimationem subire nō pos-
 se, quo semel in pravam de me
 opinionem obfirmato, etiam
 defensionis viam haheā pre-
 clusam. Olex Julia, olex Rhemia,
 olex Cassia, sed ubi minister legis
 Cæsar? At non majestatis re-
 atu peccant, qui tam petulanti
 impudentia, tā præcipiti auda-
 cia, tantorum principum majestati,
 cōtra conscientiam suam
 mentiri nō verentur, & scripta
 nostra, maligna interpretati-
 oñe, eorum aurib., modo quò
 non debent, inculcant, suamq;
 cōtumeliam, in majestatis opprobrium
 transferunt, & inno-
 cuos operum meorum labores,
 & speciosissimas doctrinarum
 sententias, nugaci mendaciorū
 obrectatione, ad odium tra-
 hunt, tum nullis æquitatis ratio-
 nibus instructi, sed calumniā-
 di præsidio armati, formidolosam
 Cæsaris iram, adversum me
 extorquere nisi sunt, quò ille me,
 aproavis & atavis, de sua, &
 præcessorum suorum majestate,
 bene meritum, perinde ac vi-
 lissimum municipium releget,
 & fidele meum obsequium,
 cōtēptu obsequens, pro gratia
 pœnam decernat, & quem ope-
 rum meorum gratissimum pensatorem,
 & qui beneficentiam
 potestatis referat, sperare debeam,
 illius experiar iram & in-
 dignitatem, servitorum mercedem
 habeam, virtutisq; pu-
 nitorem

nitorem inveniam. Hæcine in spe relictis omnibus, secuti sumus Cæsarem, hæcine præmia pro laboribus referuntur, hæcine venerandæ literaturæ, & gesti muneris. præstititque obsequii stipendia accepturus sim, atque obstrepentibus nebulonum illorum calumniis, etiam supplicandi copia, defensionisque potestate carçant? Nam eoque illorum apud Cæsarem promovit calumnia tantumque apud credulam Cæsaris severitatem, insidiosa obrectatorum ratio valuit, ut nuper ille mihi præter morem suum (nescio qua inclementia) & aures suas occluserit, & oculos suos à supplicatione mea averterit, quum tamen alioqui mitissimus, etiam non ignoret, quod in eo fastigio collocatus, difficiles accusatoribus aures præbere, aut tumentium sese voces respuere non debeat, nec in sensis auribus alteram partem recipere, qui antea illas accusatoribus tam proclivè patulas præbuerit: nec deceat Principum gravitatem, quicquam ex primo impetu, & inconsulta persuasione, more imperitæ plebis judicare, æstimare ve. Sed etiã veri ac clementissimi Principes, & quibus placabile ingenium est, rerumque peritia, sycophantarum istorum artibus, pelliciuntur in errorem & nonnunquam usque ad virulentiam iracundiæ impelluntur. Hic hic velim, sedeat medius & judicet, quicumque vir probus & integer, & cujus aures sunt deceptu difficiles. An nõ æque Cæsareæ Majestatis, atque mei capitis hostes sunt, qui tam insidiosis consiliis, tam vaftris commentis, tam impudētissimis mendaciis, & compositis calumniis, generosi & clementissimi animi æquitatem subrũere conantur, & in æquo ponunt, justumne judicium illius, an iniquum existat, modo sententiam extorqueant sibi faventem. Quis judex unquam ausus est pronunciate altera parte inaudita? Olim ne a tyrannis quidem id tolerari solitum est. Quis enim pateretur pro iudice, illum qui non dignabitur cognoscere causam. Adrianus Cæsar, quum olim negasset sibi ocium audiendi mulierculam, audivit. ergo ne velis imperare, si nolis cognoscere. Nonne (quod Nicodemus de Christo ait ad Phariseos) lex judicat hominẽ, priusquam interrogaverit ab illo & cognoverit quid faciat? nonne inaudita hæc tyrannis esset? atque tamen ad hanc tyrannidem, odiose provocant Cæsarem improbi aliqui philosophi, & superstitiosi monachi. Verum ego totam hanc insimulationis vim abs nebulonum illorum invidia, profectam, non Cæsaris inconsideratæ credulitati, sed illorum malignitati, imputandum existimo, atq; illius adversum me indignationem, non judicii, non deliberationis, non temerariæ opinionis

nigra suspitionis imperum fuisse ducō, cujus animi temperantia, & religiosi calumniantium consiliis, æquitatis judiciorum, & iustis, quasi sinistro rationis ductu, transversum & alienissimam iracundiam provecta fuerit, ut æquum, quod opem ferre debeat, cladem irrogaturus fuisset nisi intercessisset Pater Laur. Campegius, Apostolicæ Sedis Legatus, & Prætor Princeps Leodien. duo Reverendissimi Cardinales, & Senatoris judicii Principes illum retinissent. Atque ego, qui periturus, quod onustum mihi valde est, etiam sanæ meæ credulitatis, & honoris mei prodigus, & innocentia meæ desertor, & sceleris alicujus fateri, & grandis sceleris mihi esse videbor, si injurioso nomine (apud Cæsarem) me, me censi sustineam, quam obrem unum hoc volui, ut Cæsar, me hominem esse apertum, & sine fuce, & extra suspitionem, qui in fronte gero animum, qui nec furtivum oleum venale habeam.

Caino, & studio recti, & vetus illa priorum Simplicis, & fides, pectusque deorum Præsidio innitens. Qui in servitio, criminisq. purus, non feci unquam, quod fatetur, ea præditi vitæ & morum integritate, ut in me nihil culpe possit, præter fortunam, quodq. aulam nactus maiorum, semper serè servire contigerit ingratis principibus, quæulatione & mendacem obrectationem (publicas aulam in pectus) sic semper exhorui, ut nullius gratiam, aut benevolentiam, blandiendo & adulando contrahere maluerim, quam verum dicendo, & quod æquum & honestum est suadendo, erant bonæ, siquæ expertus, quam odii, sæpe pertinax eror, velis monitionib. referre soleat. Hinc me quum yatis, in divitias & inopiam, in gratiam & indignationem, in amicitiam, & exilium, alternis vicibus sepetrajecit, tum potestas, & servata Cæsari fides jam prope funditus subvertit, atque hic defuit, qui protinus me propterea insipientem improvidum, profusorem, stultumq. subsanant, ipsi non tam sapientes quam senes, neq. tam providi, quam avari, quia canicie ætatem extrinsecus, intrinsecus autem intellectum habent, quorum omnis sapientia est, explere scrinia sanguinis, & assidua augendarum divitiarum cura, omnia velis habere, ac non secus quam prostituta mulierculæ, omnia speres contemnere, solis divitibus applaudere, & corruptis deovere animos, hinc non probata causa, inde minus contemnere, & noxiis reis, poenam cum injuria remittere, & veniam corvis, vexare censura columbas, & fraudu-

lentis

lennis rapinis, & subdolis collusionibus, suæ argentatæ gregiè mederi. Hanc ipsi providentiam, hanc sapientiam cant: probitatem, integritatem, eruditionem, stultitiam cunct. Cum hoc hominum genere nunquam mihi contigit, his nunquam sapiens, nunquam prudens fui, quæ ce artibus rem augere nesciam; his impius & stultus sum, filii gehennæ, qui dicunt fratri suo Raccha & satue, dolenter & ludibrio ferientes, nec minus iniqua, quàm idcirco lumina laceffentes, eruditione & doctrinam si quæ gloriæ hi cedere deberet, ob contempta Scholaſtici cultus, in iniquissima æſtimatione, & perverso judicio extenuata, perditas cum iniqua fortuna, tum observatam fidem, vituperium vocantes, ſcientes, quoniam apud indoctos, imbecillos & ignavos proceres, plurimum humilium præſentium deſcit, & pro ſtultitia reputatur, ut qui valorem hominis in veste metiuntur, non animum æſtimantes, opeſq; virtutis meritis anteſeceret, ac ſi vulpina veſtis præbeat aſtum, cuculla conferat pietatem, & leoninæ exuvie. Cum anis aliquid dare poſſint fortitudinem, Attamen tam ſtultum de me ſapientes interea conqueruntur, ab me tali ſtulto, ſapientiſſimos viros fuiſſe deceptos, neque verentur, prudentiſſimo Cæſare Majeſt privato conſilio, ubi nihil non agi, ſumma cum prædètia & deliberatione cenſendum eſt, hanc turpitudinis non inurere. Nam ſi ſcandalosus & impius eſt liber declamator meæ, non ſolum ad me pertinebit hoc crimen, verum etiam eos, qui examinarunt, qui ſubſcripſerunt, qui ratum habuerunt, qui comprobarunt. Quomodo enim decorum fuerit, alius conſilii ſapientibus approbaſſe, quod mihi ſtultum & impium fuerit ſcripſiſſe? Certè ego ſi impius ſum, in hoc potius meè damnandus ſum, quod toties jam, contra ſcripturæ meæ ta conſiſus ſum in principibus, in quibus non eſt ſalus, quæque inter eos aulicos philoſopharivoluerim, ubi nullus horum artibus, nec ulla præmia propoſita ſunt literariis literis. Si ſapiens ſum, in hoc certè ſtultiſſimus ſum, quod felicitatem meam poſui in aliena poteſtate, & ſollicitus incertuſq; mei poſui illis me concedidi quorum diſparem promiſſis fidem expor, pudetq; me inſipientiæ meæ, quod hætenus non cognoverim, cujuſmodi eſſent homines illi, quiſcum agerè: quæque errabundos illos aliquando laudarem, qui voce populi vix Dei dicitur) habentur omnium illaſtatiſſimi. Quod ad objectam mihi arrogantiam & ambitionem attinet, quiſque verſus omnes, omnium ſcientias, & artes declamare præſentem.

perferam. certe non sum tam arrogans, ut omnia scire prae-
sumam, nec tam ambitiosus, ut disputé de omnino incogni-
tis, & non tractatur oportet, neminem posse de his rebus, aut
scire, aut differere quæ penitus ignorat, quantumcunque
eruditus, & eruditus, atque unû hoc de me citra jactantiâ
dicere, & comedisse me de ligno scientiæ boni & mali, etiâ
utrumque, easq; disciplinarum partes lustrasse, quas nec
illis, & scribis suis, aspicere unquam contigit, atq; hoc est
illud, quod scandalizantur, sicut scandalizabantur Pharisei
in Christo dicentes: unde huic hæc omnia? Quomodo potest
hic hominibus literas quas non didicit? Samaritanus est, da-
moniorum filius, & in nomine Belzebuth ejicit demonia. Non-
ne hæc dicunt, qui gloriam illius, quod est in me donum
Spiritus sancti, auferentes, attribuunt diabolo, dicentes, quod
magus sit, & demonium habeam, quod me doceat omnia,
quibus respondit verbis magistri mei Christi: Ego demoniû
non habeo, & qui habet & judicet. Etiam multi calumnia-
torum, & demoniorum, & diaboli facti sunt, hoc est, cruen-
ti & falsi calumniatores. De Magia vero quid sentiam multijugis
triplicis operui. At objiciunt mihi miracula, quæ principes
& populi obstupuerunt, & supra naturæ vires demonum ope-
rata sunt. Fateor operatum miranda multa, sed citrà Dei of-
fensam, citrà fidei & religionis injuriam, & obstupuerunt ea
multi, sed homines indocti, & quibus datum non est rerum co-
gnoscere causas. Atque motus omneis & inexorable fatum. At
quis secretorum naturæ curiosus explorator ignorat, herbarû
potentia & lapidum virtutibus non omnibus perinde mani-
festis multa perfici posse, quæ rudis populus, per insitiâ aut
magiam, accepta referat demonibus, potius quam naturæ
amque Deo. Sed ut non sapiunt aromata suis & asinis, & of-
fensam, & splendidiore lucæ noctuæ, ita neque amator veterû
fontium, & palus, docile inusitatis rebus & literis animû præ-
bere sinit, nec oculus densissimis ignorantia tenebris ob-
fusus lucis radiis admoveere potest. Qui enim sunt omni poli-
tica literatura, omnisq; arcanæ doctrinæ vacui & inanes, nec
in illius complexi, quomodo obsuso ignorantia a-
nimâ alienæ doctrinæ splendorem rectè discernere ac dijudi-
care possunt? Quod si syllogismorum spineta plantassem, si
causarum & tribulos scripsissem, & similes habuissent sua labra
lacrimarum tenissent forte asini illi gustu, & magna voluptate
eorum devorassent. Nunc verò, quia ea prosecutus
sum, non atigerunt, amaricati sunt, venter & lingua

Ff eorum

eorum ad calumnias. O deplorati ingenii homines, & in
dicabili malevolentiae morbo consopiti, adversus eam decla-
mationem obstrepentes, cujus vocem & vocabulum nec
intelligunt, nec satis noverunt, quid declamatio, cujus quali-
tates non cognoscunt, non declamationis condiciones sciant
non quo quid animo joco an serio, false an severe, dictum sit
perpendunt, non animadvertunt declamationis licentiam esse,
liberioribus verbis & absimilioribus argumentis, rem promi-
scuo sermone tractare, nullum periculum veri statuendi sibi
facere, eorum quae in declamatione sive argumentando, sive
persuadendo, sive demonstrando dicuntur, philosophum in
hoc est non declamatoris, sermonem suum veritati subiun-
gere. Declamationis autem proprium est, saepe & plurimum in
ficto argumento, aut falsitatis defensione, aut veri repugnan-
tia, aut vitii laude, aut virtutis oppugnatione, ad ingeniorum
exercitationem, ad exercitationem studioforum laborare, non
ad dissolvendum aut statuendum veritatem: sed citra pertinacia
proponere quamlibet disputandi materiam, ad utilitatem
legendium, sicut ait Apost. Omnia quae scripta sunt ad nostram
utilitatem scripta sunt, non dicit omnia quae scripta sunt, vera
sunt, siquidem non minimam partem eruditionis, fabulae. Apo-
logi, declamationes disputationes, problemata, opiniones,
parabola, caeteraque admodum proficuae nugae, quibus etiam ne
sacrae quidem carent literae, citra veritatis regulam sibi vendi-
cant: quae qui damnare velit & submovere, is literarum om-
nem simul tollat, necessum est, sed in his discernendis, pro-
fecto Critico quodam, excussoque judicio, menteque acuta & so-
lerti, intelligentia in super summa, & acri animadversione opus
est, ut cognoscatur qua auctoritate, qua forma, author quisque
scripserit, quod conetur, quid moliatur, narret an doceat, de-
finiat an dispuet, improbet an admoneat, quibus utatur rati-
onibus, joco an serio dicat, sua an aliorum sententia loquatur,
quae vera, quae falsa, quae dubia pronunciat, ubi & quo loco sui
animi mentem potissimum declaret. Sunt enim haec omnia
spectanda, ac diligenter scrutandi secretiores sensuum recessus,
& poenitiores fibrae orationis accuratius disquirendae, tum sin-
gulis separatim, & collectim universis, in medium propositis,
multum considerationis illis tribuendum est, ac omnia dili-
genter & exacte discernantur, gravissimoque judicio tanquam
trutina ponderentur, ut quid in quaque re, verum, sincerum,
consentaneum, & consequens sit, perspiciatur, priusquam de
illis feratur sententia. Quod in illa declamatione mea, sicut

Seri

fieri debuit, ita etiam ab illis clarissimis pariter & doctissimis
 Cæsarei consilii proceribus, factum fuisse dubium non est, id
 ipsum Cæsareæ majest. patentes literæ & sigilla testantur, qui-
 bus aut fidem non habere, aut insolenter contradicere, non
 potest non est læsa majestate temerè factum. Desinant ergo
 maledici sycophantæ, calumniari hanc declamationem, vel
 impio animo, vel alienata religione à me scriptam fuisse, quā-
 do neq; proprio ingenio fusus, neq; sine examine & sapientum
 censura, hanc ediderim. Ipse enim censores retulerunt & sub-
 scripserunt, senatus decrevit, & assensus est, Cæsar probavit, &
 sigillum suum appendit: nonne supra hæc judicium sibi ven-
 dicare audebunt? Quis istis scholasticis, theosophistis & late-
 briculis monachastris, in Cæsarem scripta dedit, ut quod ille
 de consilii sui examine, & signatura publica, autoritate se-
 mel probavit, isti improbare, probare, damnareq; præsumant?
 Major certè est declamationis illius pervicacia, quam quod
 levissimorum aliquot Sophistarum, & perversorum cucullio-
 num, ingenio attingi queat. Quin vero nequaquam enervi do-
 ctrina etiam illum virum oportebit, quisquis de illa ferre debeat
 judicium. Sciant illi Scholastici Magistri, concessas illis scho-
 larum cathedras, non credita fori tribunalia, liceat duntaxat
 Magistris illis de cathedra doctinaliter disputare: verum ju-
 dicare, determinare, decidere, approbare, reprobare, admittere,
 prohibere, damnare, non eorum officii est, sed Pontificium
 munus est, non ex argumentis Sophistarum, sed ex traditioni-
 bus dependens Jurisconsultorum. Neque verò ipse Rom sum-
 mus Pontifex, neq; Imperator (etiam in rebus fidei & religio-
 nis) quicquam judicant nec judicare prætendunt, ceu Theolo-
 gi, aut Dialectici, sed ut Legisperiti & Jurisconsulti, qui idcir-
 co non Dialecticam, non Philosophiam, non Theologiam, sed
 jura omnia in scrinio pectoris sui habere dicuntur. Habèt n. e-
 tiam Jurisconsulti de divinis rebus suos titulos, de summa Tri-
 nitate, de fide Catholica, de Sacramentis, de hæreticis & aliis
 religionem nostram concernentibus, nec opus est ea à theo-
 sophistis emendicare, ac hodie (si diis placet) ex conspurcatis
 scholis, protinus in tribunalia, adjudicandas eruditorum cau-
 sas, introducentur sordidi ludimagistri, qui nihil norunt, nisi
 præfesse pediculosis pueris, tum funesti quidam cuculliones,
 seditionisq; theosophiste, quibus omnè vim rectè sentiendi, opi-
 nionum pravitas abstulit, quiq; ingenuis disciplinis, ob igna-
 viam infesti sunt, illi præjudicabunt Pontificibus & Cæsaribus,
 & quod illi probarunt, quod ratum habuerunt, quod fecerunt

illi audebunt improbare, damnare & irritum facere, ac scholastica autoritate indecenter abutentes, disputandi & conclusionandi (si sic dici queat) licentiam, ad judicandi, & determinandi transferent potestatem, magnis sigillis, scholastico fastu clamare audentes, promulgamus, definimus, asserimus, veridicè affirmamus, constanter proferimus, censemus, decernimus, determinamus, declaramus, pronuntiamus, judicamus, damnamus, condemnamus (sic enim eorum ampullosa verba habent) atque dicere & scribere audent, hæc se facere tranquilla, & securâ conscientia, superna luce illustratos & supernaturali lumine fretos, ex invocatione Spiritus S. quod lumen sæpè in pectoribus illorum, non Spiritus S., sed auri sacra fames accendit, quod si illa sua censoria conciliabula, pro fidei integritate agerent, & non pro cessu, certe creditam de illis hætenus probitatis, sinceritatisq; opinionem, fraudibus non maculassent, avaritia non corrupissent, syllogismos suos in religionis injuriâ, venales non exposuissent, Divini timori, humanum favorem non prætulissent, verbum Dei perverfis interpretationibus, non adulterassent, ecclesiæ auctoritatem non violassent, Reges Christianos, in reprobi sensus vesanos errores non protulissent. Quid multa? Res non eget testibus, ipsi se in Anglicani divortii determinatione, magnis suis sigillis prodiderunt. O insignes Theologos, qui in negotiis fidei & conscientię, feruntur affectibus, flectuntur conviviiis, obcæcantur numo aureo, capiuntur lenociniis, opinantur ex proprio commodo, & muneribus abducuntur à vero, O concessum sorbonicum præclarum, ò dignitatem concilii admirandam, cui non paveat mens, coram illis dicere, quum hodie Theologorum sorbona, facta est falsorum commentariorum, & errorum officina, & interpretationum, censurarum, determinationum, flagitiosissimæ nundinæ. Hic nunc cupio mihi dicite ò magistri nostri, dicite ò Sorbonici, in Theologia quid valet aurum, tam sancta ne est vestra avaritia, ut illi jura legesque nihil officiant, nec ulla impietatis aut irreligiositatis notetur labe, nec quicquam turpe sit, quod vobis lucrum pariat. Quis putasset Theologorum pectora, favore, ira, odio, avaritia corrumpi, & esse illis etiam contra scripturam syllogismos, si habeant causam acquirendæ pecuniæ, quis ista credidisset, nisi ipse suis factis fidem fecissent. O male astuti, & imprudentis avaritiæ, qui non potius prodigamia determinastis, quam pro divortio, siquidem olim in vetere lege permittebatur regibus, plures habere uxores, neque verò minor est auctoritas Pontificum

fictum

ficum & regum, in Ecclesia, quam olim fuerit in synagoga. **Quin ipse** *Valentinianus*, Christianus Imperator, duas simul duxit uxores, etiam lege sanxit, & publica constitutione indulget, ut quicumque vellet duas simul habere posset uxores, ita si & vos pro rege Angelorum determinassetis, pontificis auctoritatem ampliassetis, regis libidini obsecunditati essetis, Reginæ dignitatem observassetis, filiam regis [ut ita loquar] non spurificassetis, atque tam insigni collusionem, singularium partium gratiam inissetis, undique pecuniam corradissetis, neque minus pestilenti exemplo, atque nunc, nomen vestrum posteritati commendassetis. O miseros, quos in tam profundam cæcitatem, traxit indigna Theologis avaritia, & inscitæ comes arrogantia. Quis tam fædos Magistrorum nostrorum errores aspiciens, tam turpes illorum fraudes considerans, tam perniciosas & falsissimas illorum sententias videns, quæ omni rationi, & honestati repugnant, illis posthac credere, aut illorum censuris amplius sese submittere velit, aut debeat, quando tali sunt natura, ut nihil eis sit antiquius, quàm doli, quam fraudibus, quàm fallaciis, quàm calumniis, doctos quosque continenter circumvenire, & in errorum & hæresium notas velle trahere? Mirum profecto, quum toties jam contra Johannem Picum Mirandulanum comitem, contra Johannem Capnionem Juriscōsultum, contra Erasmum Roterodamum Theologum, contra Jacobum Fabrum Stapulensem Philosophum, cōtra alios multos illustres viros, tam infelicitè quàm temerè dimicarunt, toties illis suis præconibus censuris, contra manifestam veritatem, tam turpiter impeerunt, toties de manifestariis sycophantiis, & calumniis convicti sunt, quod hac vulgarissima sua infamia edocti, in nullo facti sunt meliores, sapientiores vè. Neque ad deponendum stoliditatem suam tanta ignominia macula adduci potuerunt, quin tot infelicitibus congressibus, toties prostrati, videntur sibi [velut de Antheo fabulantur Poetæ] resurgere robustiores, atque (ceu veterani milites, instructiores bello facti) post unam & alteram insaniam, adhuc nova moliri facinora, novasque quotidie excitare tragœdias & sponte in pejora prolabentes ultro sibi malum accersire pro bono, dignos se præbentes, qui ab omnibus bonis audiant malè, qui in aliorum exemplum Pontificibus dent publicitus pœnas, ac pestiferum, fraudis, doli, sycophantiæ, calumniæ, & nefariorum consiliorum suorum sortiantur exitum. Quod si proprii honoris servandi, quàm alieni læcessendi cupidiores existerent, amplecterentur etiam ipsi bonas

literas, & aliquid ederent illustrius dignum encomiis, aut si id non possent, saltem admirandos sublimioris doctrinæ viros, dignis laudibus & benevolentia prosequerentur, & linguas ab indigna illorum obtreptione cohiberent, quo vel sic, injustam hætenus ignominiam eluere possent, & à doctissimis quibusque solidam inire gratiam. Sed vilis & indocta multitudo, semper humi repens, nulla habet vestigia quæ sequatur, nisi turpia, nec ulla rerum illustrium cupiditate, ad gloriam excitatur, cujus ignavia, tam altas egit radices, ita mentibus obcæcatis adhæsit, ut ad nullas rationes oculos aperiri patiatur, tantaque est insanix suæ obstinata pertinacia, ut semel accensa ne per universi quidem orbis elleborum extingui possit. Non equidem facile propagata malorum sementis eradicatur, quippe quam est bonorum in mala defluxus facilis, tam mali ad bonum transitus difficilis esse consuevit. O crudelis & impia secta hominum, nihil nisi se ipsos, & sua amantium, omnia præter se, & sua contemnentium, & damnantium, idque ipsum perverse prorsus & nefarie, quæque ipsi didicerunt & norunt, ea omnium prima & potissima censerì volunt, & ad illorum normam, omnia omnium dicta & scripta, veluti ad Lydium lapidem examinanda exigunt, quibus, quæ non congruunt, aut quovis modo ab illis discrepant, sive dissentiunt, hæc aut velut insana, & abjectitia, præ suis averfantur, aut velut scandalosa & impia damnant atque execrantur, nullisque rationibus muniti, sed vanorum titulorum obtentu, tota vi consurgunt in pœnam, adversus eos, qui ab illis, vel ungue latum discefferint. Tunc si qui sunt inter illos, ingenio vafro, feroci, maligno, & ad calumniam plane erecto, qui furente iniqua audacia, scholasticorum titulorum ambitione concitati, suam scabiem illustribus viris adfricare audeant, & eruditorum virorum scripta & dicta, variis dolis, technis, fraudibus, præstigiis, continenter circumvenire, & in hæreseos crimen trahere norint: & in politiores literas, & linguas, procacis cõtumeliæ ledoria è suggesto, veluti è plaustro evomere, & in Poëtas, in Rhetores Cynica petulantia petonare sciant. hos tunc subductis superciliis admirabundi passim extollunt, & divina loqui prædicant, & vice oraculi sermones eorum per aures populi circumlatos spargunt.

Et longum invalidi collum cervicibus æquant,

Herculis Anthæum procul à tellure tenentis.

Tum etiam qui doctos viros gravius exagitassent, stratus, & rectoratus, in odium literatorum illis prorogant.

scholares regno præficiunt, qui tunc præ cæteris consophisticis, velut principes summi, altioribus cathedris sedentes, jus in omni & superbam dominationem, possidentes, cunctas bonas & ingenueas disciplinas, scholis funditus eiciunt, quorum in scholasticarum incrementa concilient, quorum farcinas, de omnibus copiose sese posse disserere putant. Sed et hæc doctrina vacui, & veluti sues in luto grunientes, inanes & inuicem, quicquid proferunt, quicquid scribunt, profundè dolet inertiam, quicquid ratiocinantur, quicquid argumentantur, deliramentis consentanea profundunt, & pro rationibus, pro scripturis, meras technas, & laqueos connectunt. Quibus fortè timidiore, antilogiæ suæ obscuritatem, ad antilogiam, in propatulo exponere, & perspicaciori censura subiacere vereantur, aut (quod plurimum illis evenit) non sciant quod respondere queant, tunc aliam viam ingressi, quæ nullum inferre nequeunt, odium infligunt, astu fortitudinem præferunt, syllogismorum suorum vires ad calumniandi vim transferunt, clanculariis susurris apud improbos, & incautos auditores, contra doctos, & probos viros oblatrant, & per insidias, ab obscuro sagittant, & scholasticorum timorem factum, atque quem vocant impudentiæ clypeum, (cæcilum inquam) & hostile propositum, iniquissimumque judicium, in rationis locum transferre, cecitate turpissima contemunt. Quinque, nihil sciunt, nihil scribunt, nihil edunt, quod judicari queat, & veluti bruta & muta animalia vitam silentio prætereant, eo silentio tuti, impudentissima temeritate, de aliorum iudicant ingeniis. Scilicet Aristophanicam loquacitatem in conviviis, in collegiis, in privatis confessionibus, in publicis concionibus, in scholasticis prælectionibus, nullum scriptorum genus non calumniantur, non lacerant, non mordent, non discerpunt, non mutilant, non derruncant, non pervertunt, ac probros circumveniunt insidiis, conculcant contumeliis, doctiorumque ingenia perosi, literaturæ meritis insidiantur, eruditissimos quosque persequuntur, virtutis ignominiam rependere non erubescunt, quasi idem sit calumniari, quod violere, comremnere, quod antecellere. Sic illi ex præstantium virorum calumpnia, & obrectatione, fortiores fiunt, & ex reprehensione alienæ scientiæ, ipsi eruditionis & doctrinæ opulentiæ consequuntur, & quem aliis adimunt, in se derivant honorem. His technis, his artibus, his stratagematibus, apud rude vulgus & imperitam plebem, indoctosque nobiles, & credulos principes, quos nihil negotii est fallere, quos pe-

nes nullum est indoctorum, doctorumque discrimen, a the-
 ritatem suam stabiliunt, & eruditorum, sapientumque nomine
 furto & rapina obtinent. Tum etiam divinitatis fastigium
 arrogant, & se Magistros & Doctores in divinitate nuncupant
 sustinent, quo verèdo nomine, apud simplicem populum, & ci-
 vitatis opinione insignes, etià apud purpuratos aulicos, & ri-
 ratos principes, venerandi simul & metuendi, effecti, illos tan-
 perationibus suis allectos, & clandestinis incitamentis in-
 structos, seditiosis armant consiliis, subjiciuntque qui ab atri-
 toriis, à cubiculis, à basilica, à mensa, virus in aures eorum cō-
 tinuè instillant, dicta & facta proborum virorum affigunt cri-
 minantes, quousque optimi cujusque virtutem reddant invi-
 sam, mollesque principum animos, nihil tale suspicantes, his
 delationum & obtrectationum artibus, & exquisitis callide
 dolis subvertant, & in fas atque nefas contra doctos & probos
 viros inducāt, atque ad crudelitatem usque impellant. Neque
 enim apud credulos principes, fides mendaciis deest, ubi scur-
 ris & proditoribus, aliquando gratia redditur & pessimis qui-
 busque nebulonibus honos negatumque virtuti culmen, vitio
 tribuitur, & repulsa prudentia, ignavia honoribus prosequi-
 tur, malique sua ex improbitate referunt munera, & qui jam ter-
 que quaterque, verso solo, mutato foro, & (ut vocant) rupta
 bāca, fraudatis creditoribus, fraudi & dolo, alieni æris iniquas
 divitias sibi pararunt. Creantur comites, asciscuntur in con-
 silia regum, præficiuntur gubernandis provinciis, quasi fideles
 futuri sint Reipublicæ, qui tam scelestis perfidiæ artibus cu-
 mularunt sibi rem privatam, atque quod ab integræ fidelita-
 tis & doctrinæ, virorum arbitrio, pendere deberet judicium,
 sæpe in iniquissimi cujuspiam hypocritæ, adulatoris, delato-
 ris, susurronis, sententia consistit. Hi primas atque postremas
 aulæ partes tenent, hi sunt aures & oculi regum. Nulla illis ja-
 nua clauditur, quo minus ingrediantur, nullum tempus tam
 importunum, quo minus admittātur, nefasque est principem
 plus audire, aut videre, aut cognoscere, quam tribus aut qua-
 tuor, ejusmodi sycophantis, commodum videtur. Nullus re-
 gum tam natura benignus, tam educatione modestus, tam vir-
 tutis & æquitatis amans, quem illorum consilia non perver-
 tant, multaque indigna, tanta majestate & dicere & agere, &
 audere compellant. Hinc totam noctem vigilare, tum potare
 aut ludere alea, aut saltare choros aut larvis obambulare con-
 vivia, tum medium diem dormire, residuum ludere pila, aut
 venari,

venari, & cum beluis audacter congre-
 di, aut stultæ & furiosæ
 hastiludia suscipere, & illorum pueriles victorias graviter di-
 judicare, tum supervacaneis impendiis, pomparum, largitioni-
 num, conviviorum, ludorum, ac ambiciosarum legationum,
 improbatorum bellorum (aut latius regnandi libidine, aut
 cupiditate vindictæ, aut æmulationis dolore) susceptorum
 totius plebis, civiumque substantiam devorare, hodie regum
 disciplina est. Verum inter res consiliiis, observare prudentes,
 operam dare præceptis sapientiæ, discere populum bene rege-
 re, & provincias quorum tutelam susceperunt, feliciter gu-
 bernare, sedere ad portas civitatis, & audire supplices, suble-
 vare oppressos, reddere jura singulis, hoc paludatis aliquot
 vulturibus, nonnunquam & Cumanis asinis committitur.
 His tunc accedunt nobiles isti satrapæ, ipsi etiam literarum
 hostes, qui cum nullis bonis artibus, nec honestis disciplinis
 imbuti sint, ob id doctos, & literatos omnes odiosissime, pro-
 trudunt, nec sinunt ea regibus suis innotescere, eoq; insectius
 persequuntur, quod veritatem aliquando dicunt, nullo perso-
 narum respectu, illorumq; ignaviam, & crassitudinem, ad lu-
 cem exponunt. Nullus unquam prisca temporibus tyrannus
 extitit tam barbarus, tam saevus, tam ferus, tam trunculentus,
 tam crudelis, quem penes non in honore, veneratione, obser-
 vantiaque fuissent bonæ literæ. Olim eruditi & literati viri, in
 aulis Cæsarum & Regum, primas partes tenebant, in horum
 locum successerunt hodie, quidam podagrici ventricosique
 publicani, & auri spongiæ (finantiarios vocant) quibus abest
 omnis veritatis, virtutisque cognitio. Et ut est in Proverbio:
 Ignavos ignavis placere. Videmus passim per regum aulas in-
 structos, tot famelicos pedissequos, tot laceros stipitatores,
 tum circummensales parasitos, tot versipelles histriones, tot
 noctivagos scortatores, tot epicureos porcos, tot salaces por-
 cos, tot pisces fictosque nobiles, tot suffitos moscho proce-
 res, tot gloriosos thrasones, tot chlamydatos agasones, tot
 cruciatis caballarios, tot trigaleatos lepores, tot feroces cen-
 tauros, tot superbos Satrapas, tot paludatos vultures tot larva-
 tos vespertilioes, tot Purpuratos aleatores, tot hamatos
 quæstiores, tot politi phagos seneratores, tot dimovoros scri-
 bae, tot insolentes duplatores, tot Arcadicos sacrificulos, tot
 candidatos elemosynarios, tot sexagenarios pueros paucissi-
 mos spectamus sapientes, & graves viros. Quod si qui forte
 emeruerunt in aula, viri ingenio præditi, qui consilio, pruden-
 tia, sermum usu, experientia, & exercitatione Reipublicæ for-
 liciter

liciter præesse sciunt, aut qui viribus & armis, strenuitate Reipublicæ plurimum prodesse possunt, hos tunc ne superbia evadant, altiusque in auctoritatem conscendant, sub specie benevolentia, ad longinquas regiones in oratores ablegant aut in fortitudinis suæ præmium, gravioribus periculis exponunt. quo sic evacuata aula illorum præsentia, ipsi omnium soli habeantur prudentissimi, si in consortium suum nullum admittant, prudentiorem se. Horum opera fit, quod in principum aulis, bonæ literæ, nec præmiis pascuntur, nec laudibus invitantur, sed velut proscriptæ, & in prostibulum relegatæ videantur. Hinc obscuræ literatorum sors, & fortuna Doctorum virorum sordida, nec ullis ad rem augendum, in aula locus est, nisi qui valedixerint virtuti, & veritati. Nam qui verax est sermone (ut ait Propheta) quasi perjurus est, & qui justus est opere, quasi de spina sæpe, sic oportet, ut quum satis exeat aula, qui vult esse pius. Sic sordent & vilescunt literæ, ut non solum non faveatur literis, sed illudatur, etiam præstat longe in aulis regum, aut culinarium, aut venatorem, aut tibicinem, aut utricularium, aut cauponarium, aut parasitum, aut histrionem, profiteri, quam doctum, quam literatum, quam eruditum, tam eruditio invisum, ignorantia probabilem facit. Ipsa enim affinis regibus, domestica nobilibus, incola aulis, omni eruditione potenter prælata, ipsa plena divitiis, cumulat honoribus, sublimata potestate, & omni deliriarum genere beata, ut quo quis in aula minus sciat, eo feliciore vita fruatur.

*Omniibus in aulis tenet insipientia sceptrum,
Illius & sequitur regia turba pedes.*

Quis ergo jam (ornatissime Eustochi) non deberet male renunciare literis, & virtuti, quam eruditus imperitorum calumniis, modestus impudentium conviciis, caudidus perditorum sycophantarum insidiis, continuo excarnificari, & unde venerationem meruisse debuerat, inde pœnam, cladem, & exitium perferre? Nihil igitur mea opinione hodie foelicius (mi Eustochi) quam nihil scire, nihil tutius quam nihil docere, quando his temporibus, fere nihil scribi potest, quod non offendat aliquos: qui autem nihil docent, aut non nisi minima, & infima sapiunt, ab hoc metu, ab his periculis, procul absunt. Quippe minimarum rerum, magna ruina esse non potest,

test . nec unquam cadet ex alto , qui in imo jacet , nam qui quærit alta , is malum videtur quærere . Tam gratæ , sed & securioris voluptatis sunt , paludes ranis , luta suis , tenebræ vespertilionibus , quam alta tecta columbis , & sereni soles aquilis . Hinc apud Lucianum Pythagoras jam per omnia bipedum , & quadrupedum genera , (suæ circulationis metamorphosi) vagatus , se longe suavius vixisse fatetur , quando esset rana , quam quum esset Rex & Philosophus . Quæ persuasio , sic huic ætati mihi congruere videtur , ut nihil neque scire , neque docere , & ceu nihil à bestia differre , hodie sælicissimum , atque tutissimum sit : simulque , & aulicis istis proceribus , atque Satrapis , qui plurimum improbos , sui que simillimos beneficiis prosequuntur , evehantque acceptissimum .

HEN-

HENRICI CORNELII AGRIPPÆ
AB NETTESHEYM ARMATÆ MILITIÆ
equitis Aurati & V. I. ac Medicinæ
Doct̃oris.

TABULA ABBREVIATA

Commentariorum in artem brevem
Raymundi Lullii.

ORNATISSIMO VIRO LL. DOCTORI
ADOLPHO ROBOREO *Agrippinensi Canonico ad
Gradus Mariæ virginis, Henricus Cornelius
Agrippa. S. D.*

Scripsi olim commentaria in artem brevem Raymundi Lullii, doctor eximie, hæc tandem in tabulam quandam tanquam fasciculum, contraxi, quæ motu facilis, cuncta commentaria subinde animo reduceret; hæc tabulam tuæ humanitati dedicatam, pro xeniolo offerendam decrevi, ratus exiguum hoc munusculum, non ex suo valore, sed ex mittentis animo sis æstimaturus. Quin & collata hac tabula, cum ipsis commentariis, videbis te pari æstimatione habitum, quo is cui ipsa nostra commentaria olim dedicavimus, quæ una cum hac tabula etiam ad te mittimus. Vale.

TABU-

**TABULA ABBREVIATA COM-
MENTARIORUM ARTIS INVEN-
tivæ Henrici Cornelii
Agrippæ.**

	B	<i>Deus</i>	
	C	<i>Angelus</i>	
	D	<i>Calum</i>	
	E	<i>Homo</i>	
<i>Subijcto</i>	F	<i>Imaginativum</i>	
	G	<i>Sensitivum</i>	
	H	<i>Vegetativum</i>	
	I	<i>Elementativum</i>	
	K	<i>Instrumentativum</i>	
	<i>Pater</i>		
<i>Deus</i>	<i>Filius</i>	<i>non convertitur</i>	
	<i>Spiritus sanctus</i>		
	<i>Beatus</i>		
<i>Angelus</i>	<i>Malus</i>		
	<i>Immobilis per se agens per astralium</i>		
<i>Calum</i>	<i>Mobilis agens per influxum</i>		
	<i>Anima rationalis</i>	<i>esse</i>	
<i>Homo</i>		<i>vivere</i>	
	<i>Corpus humanum</i>	<i>habere</i>	
		<i>sentire</i>	
		<i>intelligere.</i>	
	<i>Esse</i>		
<i>Imaginativum habens</i>	<i>Vivere</i>		
	<i>Sentire extrinsecum & intrinsecum.</i>		
	<i>Esse,</i>		
<i>Sensitivum habens</i>	<i>Vivere.</i>		
	<i>Sentire extrinsecum.</i>		
<i>Vegetativum, habens</i>	<i>Esse</i>		
	<i>Vivere.</i>		
	<i>Simplex.</i>		
<i>Elementativum</i>	<i>habens solum esse substantiale.</i>		
	<i>Compositum</i>		
	<i>Naturale</i>		
		<i>Instru-</i>	

*Instrumentarium sive**habens esse in alio.**Accidens,**Morale.**Quantitas**Qualitas**Relatio**Actio**Accidens naturale**Passio**Habitus**Situs**Tempus**Locus.**Discreta**Quantitas,**secundum**Continua**Magnitudinem**Multitudinem**Durationem**Operationem.**Habitus & dispositio.**Naturalis potentia vel impotentia.**Qualitas,**Passio vel passibilis qualitas.**Forma & circa eam constans figura.**Contraria & contrarietates.**Superlacionem**ex natura verbi**Suppositionem**Relatio secundum**Equiparantiam**ex natura rei**Applicationem.**Intensa.**Intrinfeca**Actio & passio**Extensa**Extrinfeca**Tempus**Remissa.**Locus**Variantur quantitate.**Situs**Intrinfecus.**Habitus**Extrinfecus**B Bonitas**C Magnitudo**D Duratio**E Potestas**F Sapientia**G Appetitus**H Virtus**I Veritas**L Gloria**Per-**Accidens morale**Vitia.**Predicata absoluta.*

*Permanens**Bonitas**Fluens**Virtutis**Magnitudo**Molis**Actionis**Eterna**Duratio**Eterna**Temporalis.**Essendi & existendi**Naturalis**Potestas**Agendi & patiendi**Voluntaria**Intellectualis**Sapientia**Rationalis**Scientia**Sensitiva**Arts**Cognitio**Instinctus**Fides**Natura**Opinio.**Rationalis ut voluntas**Concupiscibilis**Appetitus**Sensitivus**Insensibilis.**Iracibilis.**Intellectualis ut sapientia, scientia, prudentia quae**Mortalis ut iustitia fortitudo, temperantia**Theologica ut fides, spes, charitas, gratia dona**Virtus**Animalis & sensitiva, motiva, vitalis, vegetalis**Elementalis qua naturalis dicitur**Celestis qua vocatur occulta**Operationum & potentiarum secundum actionem & passionem.**Orationis secundum actum sibi usum**Veritas**Rei**secundum habitum**Consummationis**Gloria**in fine**Quies**Essentia**Simplex Substantialis**Rei**Composita. Continuata**Unitas**Rationis**Accidentalis**Identitatis.**Perfectionis**secundum modum essendi**secundum mensuram conditionis.**B Dispo-*

Respectus

B *Differentia*
 C *Concordantia*
 D *Oppositio*
 E *Principium*
 F *Modum*
 G *Finis*
 H *Majoritas*
 I *Æqualitas*
 K *Minoritas*

Ex primis intentionibus

Essentialis
Realis
Accidentalis

*Differentia**Ex secundis intentionibus*

Genere
Specie
Numero:

*Per similem modum collige concordantia.**A consilio*

Proprie ut A casu
equivoca secundum affirmi-
lationem.

Signifi-
cata. *Compara-*
tive secun-
dum usum di-
cendi.

Analogiam.
Similitudi-
nem.

Nominis
in

translate per *Oppositio-*
nem.

Plac.

Modum si-
gnificandi

Varias suppositiones
Varia accidentia gramma-
ticalia.

Incom-

Incom-

Diviso

*Totum essentialē, integrale, accidentale in
partes secundum esse & modum essen-
di.*

Genus in speciem.

Superius in inferiora.

*Genus in differentias oppositas vel subis-
tas.*

*Res. Totum secundum partes in tempore, mo-
do, quantitate.*

Causa in effectum & e contra.

Subiectum in accidentia & e contra.

Virtus in operationes.

Substantia in suas potentias.

Absolutum in comparata.

Per variam attributionem.

Subiectum & predicatum.

Patientem & agentem.

Vltra patientem.

Complexi sive orationis,

Modum subiecti & predicati.

Modum actionis & passionis.

*Secundum variam attributionem, expo-
sitionem & variam applicationem.*

Simili modo accipe collectionem.

Unionis collectorum

Partium in toto

Mixtorum in mixto

Continuorum in continuo

Discretorum in discreto

Materia & forma in uno supposito

Aliquorum in uno tertio

In medio iungenti, participantis vel dividendi

In termino concurrenti

Concordantia

Aequalium inter se

Proportionum inter se

*Effectorum, in causa, & e contra secundum omnes
generes causarum*

Similitudinis & exempli

Coniunctionis & contingentia

Cognitionis & agnationis vel affinitatis

Ut forma cum subiecto

*Ut ars vel instrumentum cum subiecta mate-
ria*

Viaticuitus essentia vel de essentia eius

Ex his similiter quare differentias suo modo.

Mediata

Contrarietates

Immediata

*Contradictio, secundum idem, ad idem, similiter, in eodem
tempore.*

Privativa

Oppositio

Localis

Relativa, ut superius de accidente relationis.

Verſetur præcedens triangulus inter intellectuales & ſenſuales.

			<i>Essentialis</i>	<i>Essentiale</i>
	<i>Formalis</i>		<i>Accidentalis</i>	<i>Coeffentiale</i>
			<i>Exemplaris</i>	
			<i>validialis</i>	
	<i>Intrinsicæ</i>			
	<i>Materialis</i>	<i>Propinqua</i>		<i>Obiectiva</i>
	<i>Perſe</i>	<i>Remota</i>		<i>Subiectiva</i>
	<i>Efficacis</i>	<i>Antecedens</i>	<i>Substantialis</i>	
<i>Causale</i>	<i>Extrinsicæ</i>	<i>Continua</i>	<i>Principalis</i>	
			<i>Accidentalis</i>	
			<i>Instrumentalis</i>	
	<i>Occaſio</i>	<i>Ultimus</i>		
<i>Per acci-</i>	<i>Fortuna</i>	<i>Subordinat.</i>		
<i>dens</i>	<i>Cafus</i>	<i>Impulſivus</i>		
	<i>Universale</i>	<i>Genus</i>		
<i>Principium</i>		<i>Species</i>		
		<i>Natura</i>		
	<i>Ordinale</i>	<i>Tempore</i>	<i>Meſura</i>	
		<i>Definitione</i>	<i>Determinationis</i>	
	<i>Privativum</i>	<i>Cognitione</i>	<i>Coniunctionis</i>	
	<i>Accidentale ſive instrumentale</i>		<i>Forma</i>	
		<i>Generati</i>	<i>Materia</i>	
		<i>Corrupti</i>	<i>Doctrina</i>	
<i>Motus</i>		<i>Augumenta.</i>	<i>Figura</i>	
	<i>Originale</i>	<i>Diminati.</i>	<i>Motus</i>	
	<i>Poſitivum</i>	<i>Alterationis</i>	<i>Continentiſ</i>	
	<i>Errativum</i>	<i>Localis</i>		
		<i>Coniunctionis</i>	<i>Natura</i>	
			<i>Situ</i>	
		<i>Meſurationis</i>	<i>Loco</i>	
			<i>Subſtancialis</i>	
			<i>Accidentalis</i>	
		<i>Gg 2</i>	<i>Extre-</i>	

	<i>Extremisatum</i>	
	<i>Operationis</i>	
	<i>Instrumentale</i>	
	<i>Adhesionis</i>	
	<i>Participationis</i>	
	<i>Comprehensionis</i>	
<i>Medium</i>	<i>Unionis</i>	
	<i>Negationis</i>	<i>secundum locum</i>
	<i>Transitionis</i>	<i>secundum speciem</i>
	<i>Positivum</i>	<i>secundum quietem</i>
	<i>Privativum</i>	
	<i>Destruktivum</i>	
	<i>Constructivum</i>	
	<i>Substantialia</i>	
	<i>Accidentalia</i>	
	<i>Secundum essentiam</i>	
<i>Extremisatum</i>	<i>Secundum tempus</i>	<i>siue ante siue post</i>
	<i>Secundum locum</i>	
	<i>Qualitatem</i>	
	<i>Quantitatem,</i>	
	<i>Corruptionis</i>	
<i>FINIS.</i>	<i>Defectionis</i>	
	<i>Defusionis</i>	
	<i>Esse</i>	
	<i>Operari</i>	<i>secundum varias circumstantias</i>
	<i>Pati</i>	
	<i>Perfectionis quam supra distinximus,</i>	
	<i>Naturaliter</i>	
	<i>Privationis</i>	
	<i>Moraliter</i>	
	<i>Artificialiter</i>	
	<i>Majoritas</i>	
	<i>Equalis</i>	<i>Variantur secundum genera quantitatis</i>
	<i>Minoritas</i>	<i>& magnitudinis, de quibus supra, & iste Triangulus versatur inter substantiam & accidens.</i>

Divisio-

Divisiones	
Essentialia	
Substantialia	
Accidentalialia	<i>secundum se</i>
Genera	
Species	
Differentias	<i>Respectu</i>
Propria	
Accidentia	
Propriae passionis	<i>Comparativè</i>
Actus	
Operationes	
Passiones	
Virtutes	
Potentias	<i>Considerando</i>
Partes	<i>hac omnia esse vel non</i>
Principia	<i>diversimodè esse</i>
Causas	
Effectus	
Similia	

*Multiplican-
tes subiecta,
predicata, &
respectus ar-
tis, etiam ter-
mini extra-
nei per*

Convenientia

Opposita	
Priora	<i>Secundum se</i>
Posteriora	<i>vel aliter se</i>
Exempla	<i>habere.</i>
Respectus	
Extranæ	
Complexiones varia	
Varia predicationis	
Varia separationis & coniunctionis.	

Quæstiones

B	<i>Verum</i>
C	<i>Quid</i>
D	<i>De quo</i>
E	<i>Quare</i>
F	<i>Quantum</i>
G	<i>Quale</i>
H	<i>Quando</i>
I	<i>Vbi</i>
K	<i>Quomodo & cum quo.</i>

G g 3

Necessè

Vtrum

Necesse
Possibile
Contingens

vel impossibile

Prima intentionis
Entitas
Secunda intentionis
Essentiale, ut quid est in se, quid est in alio.
ut si est

Quid rei.**Quid nominis****QVID.**

Quid persona-
le ut quis per
omnes causas

Quid contentivum,
ut quid habes
In se sive.

Operativum**De quo****Qualitercunque explicat**

Essentialiter
Accidentaliter
Pars in toto & contra
Inferius in superiori & contra
Forma quavis in materia
Potentia in virtute
Locatum in loco
Causa in effectu & contra
& huiusmodi plura.

Acti-**Passi-**

Primitivum ut à quo
Materiale
Conversive
Effective
Constitutive
Derivative
Possessive ut cuius
Originaliter

Formaliter
Finaliter ut propter quid

Quare**Pos-**

Positivus

Illativus seu consequens

Magnitudinis

Multitudinis, ut quos

Ordinis, ut quotus

Multiplicationis, ut quotuplex

Distributionis, ut quotiens

Quomodo

Rei

Propositionis

Accidentis cuiusque intensi, extensi, vel remissi

Continuum

Discretum

Essentialiter

Coeffentialiter

Accidentaliter

Quare

Convertibiliter

Proprie

Approprie

Quomodo multiplicatur per regulas

G

D

K

Repletivum

Diffinitivum

Vbi

Occupativum

Multiplicatur

C

D

Contentivum ut in quo per regulas

K

Quare principium

motus & unde

Essendi

Quomodo

Operandi

Essentialiter

Primariè

Attributionis

Accidentaliter

Secundariè

Instrumentale

Cum quo

Medij ut per quid

Convenientia ut cum

Quomodo & cum quo.

Est pars per modum

Est pars & in parte per modum

Sunt partes in toto & de contra & hoc

Differentia

Proprie

Actionis

Passionis.

Constitutivus

Compositivus

Perfectionis

Totum

Gg 4

*Totum transmittit similitudinem suam
& suarum partium extra se secundum
modum*

Finis.

*Termini extranei
inveniuntur.*

*Multiplicatione.
Collectione.
Similitudine.
Vicinitate.
Oppositione.
Ex propriis communibusq; principiis rerum.*

*Mixtio figura-
rum.*

*A parte subiecti.
A parte predicati.
A parte modi aut cuiusq; horum mixtim.
Terminorum artis inter se.
Terminorum artis cum extraneis.
Terminorum extraneorum inter se.
In una figura.
In diversis & pluribus.*

*Ex natura predi-
cati.*

*Univoca.
Communis.
Denominativa*

Naturalis sive necessaria.

*Secundum attribu-
tionem.*

*Contingens sive acciden-
talis.
Remota sive impossibilis.
Directa.
Indirecta.
Æqualis
Mediata.
Absoluta
Comparativa.*

*Simpliciter
Ex hypothesis
Genus
Species
Differentia
Proprium*

Secur-

<i>Secundum</i>	<i>Vera</i>	<i>Secundum convenientiam</i>
<i>qualitatem</i>		<i>orationis cum re</i>
<i>predicationis</i>		<i>Secundum Affirmati.</i>
	<i>Falsa</i>	<i>qualitatem. Negativa.</i>
		<i>Universal.</i>

	<i>Secundum inesse.</i>	<i>Secundum Particula,</i>
		<i>quantitatem. Indefinit.</i>
		<i>Reduplica.</i>
		<i>Exceptive</i>

<i>Secundum</i>	<i>Secundum modum</i>	<i>Separative</i>
<i>modum pra-</i>	<i>terminorum,</i>	<i>Comparati.</i>
<i>dicationis.</i>	<i>Secundum modum</i>	<i>Varie expandi-</i>
	<i>propositionis dici.</i>	<i>biles.</i>
	<i>potest, ut quod</i>	
	<i>de ea dici potest.</i>	

<i>Ex genere & differentia</i>	<i>Proprie pro-</i>
<i>Ex genere proprio siue sit</i>	<i>prium.</i>
<i>Ex partibus.</i>	<i>Accidens</i>
<i>A causa secundum quodlibet</i>	<i>proprium.</i>
<i>genus Causa.</i>	<i>Actuales</i>
<i>Per effectum & operationes</i>	<i>Apertitudina-</i>
<i>Definitio Per potentiam vel obiectum</i>	<i>les.</i>
<i>Per potentiam & actum</i>	<i>Potentiales.</i>
<i>Per esse & essentiam</i>	
<i>Per respectum & relationem</i>	<i>& d contr.</i>
<i>Ex fine rei</i>	<i>C</i>
<i>Per distantiam extremorum</i>	<i>D</i>
<i>Per abnegationem oppositi</i>	<i>E</i>
<i>Per species reliquarum figura</i>	<i>F</i>
<i>Q. ex</i>	<i>G</i>
	<i>H</i>
	<i>I</i>
	<i>K</i>

Syllogismus
Euthymema
Inductio
Exemplum
Argumentatio perfecta.
Antecedens
Consequens
Extraneum.

Argumentum vel est

Medium argumenti vel est

Gg s

Divisio.

*Divisione & partitione
Definitione & interpre-
tatione,*

*Coniugatiu
Genere
Specie
Similitudine
Differentibus
Contrariis
Coniunctis
Repugnantibus
Antecedentibus & con-
sequentibus.*

*Causa efficiens
Effectus*

Maiori

Minori

Paribus

Attributis persona

Oracula

Autoritates

Confessata

Vulgi opinio

Secta

Passa

Sententia

Iudicium

Vsus

Leyes

Attributis negotiorum

Anterem.

Cur re.

Post rem,

Nomen

Natura

Fortuna

Studium

Vitium

Habitus

Casus

Affectus,

*& hu-
inmodi*

Quidnam

Cur

Quibus auxiliis

Vbi

Quomodo

Quando

Loca essentialia ad probandum & improbandum.

*Intrinsc.
ca A.*

*Extrin-
seca Ab,*

Auto-

*Authoritate**Relatione**Facilitate**Diffimilitudine**Consilio**Exaggerando**Non vulgari**Comparatione**Consequencia**Demonstratione**Ad exordian-**Conuersione**dum & me-**Vi fortuna**uendum ani-**Tolerantia**mos uiles**Deploratione**Conuertentia**Humanitate**Commentatione**Utilitate**Confessione**Exclamatione**Admiratione**Aggressione**Intermissione**Promissione.**Attenuatione**Admonitione**Retorsione,**Illusione,**Consumptione,**Suspicionem.**Loci acci-*
*dentales.**Ad confu-*
zandum ser-
*uantes**Et eiusmodi.**Solutio*

	<i>Figura A.</i>	
	<i>Figura T.</i>	<i>Directe</i>
	<i>Figura duplex</i>	
<i>Solutio qua-</i>	<i>Figura multiplex</i>	
<i>sitionum.</i>	<i>Subiecta</i>	<i>Indirecte</i>
	<i>Regula.</i>	
	<i>Prima figura</i>	
	<i>Secunda figura</i>	
	<i>Tertia figura</i>	
	<i>Quarta figura</i>	
	<i>Tabula magna</i>	
<i>Applicatio qua-</i>	<i>Evacuatio tertia figura</i>	<i>Argumentando per</i>
<i>sitionis ad inve-</i>	<i>Multiplicatio quarta</i>	<i>varia media & di-</i>
<i>niendum veri-</i>	<i>fig.</i>	<i>versa loca.</i>
<i>tatem solutio-</i>	<i>Mixtio Principiorum &</i>	
<i>nis consistit in</i>	<i>regularum</i>	
<i>his :</i>	<i>Definitiones principio-</i>	
	<i>rum.</i>	
	<i>Species triangularum</i>	
	<i>Regula questionum</i>	
	<i>Species regularum.</i>	
	<i>Novem subiecta.</i>	
	<i>Termini extranei,</i>	

Solvendo

Forma

Solvendo Verborum

fallacias
& ostenden-
do fal-
sitatem.Sententia-
rumPer de-
fectum

Materia

Distinctione

Et huius-
modi

Coniunctio

Comparatione

Constructione

Subiectorum

Principiorum

Ostendendo di-
versitatem

Mediorum

Causarum

Et huius-
modi

Secundum aliter inesse

Secundum aliter referri

Falsus

Maledictus

Negatione auctoritatis

Destructione rationis

Per potiore aliam rationem

Per rationem & auctoritatem opposi-
tamImprobatione
argumenti &
destructione
loci ut quia

Per sequalam inconuenientis

Excipiendo aliquod spirituale

Ratione differentia

Similitudinis

Causationis

Effectiois

Respectu, Separatione, Coherencia

Contraria applicatione & huius-
modi.

Dissolutio argumentorum.

Atten-

IN ART. BRÉ. LULLII

*Atten-
tos quia
de rebus*

Lagnis

Novis

Inusitatis

Cohortatione

Ex ipsa re subiecta

Non vulgari

Non commune

Non minus prolixum

Non superfluum

*Exordium
facit*

fit

A nostra

*Benevo-
los*

Ab audientium

Ab adversariis

A re ipsa

A contemplatione

Dociles Divisione brevi

Hae omnia fiunt occulte per insinuationem :

Nullo cursu

Nullis ambagibus

Sine repetitione

Brevis

Sine reduplicatione

Solus necessariis

*Narratio sive res
sive negotii Clara*

Propriis & usitatis verbis

*Debite accommodata pronuntia-
tione,*

Credibile

Verisimile

*Debite circumstan-
tia*

Diviso

Divisio per enumerationem
Absolute
Pauca
Sub distribuenda
Ordinata

Sermocinatio
va
Didactica
Argumentativa

Confirmatio
Confutatio

Plana
Divisio
Per extraneum

Potissima aliqua ratione

Conclusio

Enumerationis brevis

Amplificatione ad diversos fines.

Commentariorum HENRICI CORNELII
 AGRIPPÆ, in artem brevem
 Raymundi Lullij
 FINIS.

IN LI.

IN LIBELLUM DE TRIPLICI ratione cognoscendi DEUM.

*Si genus inquiras verum mortale potentem
Nosse Deum, cuius diceris effigies.
Hoc lege quod mirâ struxit Cornelius arte,
Cuius & ingenium nobile cudit opus.
Te prius ut noscas, prudens hortatur, & addit
Noscere tu possis qua ratione Deum.*

ILLUSTRISSIMO EXCELLEN-
TISSIMOQUE SACRI ROMANI IMPE-
rii Principi, ac vicario GUILIELMO Palæologo,
Marchioni Montisfermati, Domino suo benefi-
centissimo, HENRICUS CORNELIUS
AGRIPPA beatitudinem perpetuam
exoptat.

Epistolam habet infra Lib. I. Epistolarum Epist. LII.

HENRICI CORNELII AGRIPPÆ
Liber de triplici ratione cognos-
cendi Deum.

CAPUT. I.

Eternitatis Dominus univerſorum principium, me-
dium & finis & renovatio, fons pietatis & origo, ju-
ſtitia, pater, & bonum, ipſe omnipotens Deus, bo-
niſſima (ut ita loquar) ſua voluntate propter in-
finitam gloriam ſuam creavit omnia bona, ut omnia eum
glorificent, & ſanctè incorrupteque agant, quæ ad illius ho-
noreſ pertinet, ſtatuitque omnibus præſcriptum certis li-
mitibus finem, pulchrumque ordinem quem tranſgredi pro-
hibuit. Hæc erat voluntas Dei in creatis, creavitq; Deus ang-
los, cælum, ſtellas, elementa, vegetabilia & animantia quadru-
pedia,

edia, reptilia, aquatica simul atque volantia, & horum omnium Principem & finem hominem ad imaginem suam, eique tantummodo congratulatus est. Tunc in primis Angelica natura contenta sublimitate sua, ambitiosè appetens altiora, ex opposito & locans contra Deum dixit: In cælum ascendam, superastis Dei exaltabo solium meum, sedebam in monte Testamenti, in lateribus aquilonis, ascendam super altitudinem nubium & similis ero altissimo. Hujus ambitionis Princeps fuit Satan, hic primus transgressor voluntatis divinæ, ob tantam superbiam & injustitiam è cælo pulsus, & dejectus est in hanc vallem contagiosam, ubi ex hinc miserè degit cum odio suo omnibus, omnibus in sensus, suamque ipsius justitiæ in creatura Dei propagare non cessat, in tanta superbia pertinaciter subsistens, neque vult proprium peccatum agnoscere, sed Deum ipsam non cessat assidue peccato suo criminari. Hinc Græcè diabolus nuncupatur, hoc est, criminator. Ab hoc incipit omnis injustitia, iniquitas, malitia, mors, deformitas, & ex eo procedit omne malum, & nihil nisi malum. Homo autem creatus in terra, & positus in paradyso ut divinæ Gen. obsequeretur voluntati, ex quo sapientia simul & vita perpetua donatus erat, petitus à diabolo infecta tentatione, quem auscultans, similiter divinæ voluntatis transgressor effectus est. Quare etiam ipse pulsus ex hoc deliciarum horto in hanc vallem miseriæ, ignorantia, mortique factus est obnoxius, omni horamoriens, & negligens, cumque neglecta Dei notitia apertus est fons peccatorum, profluxerunt scelera, elapsi sunt socii tenebrarum, homoque Deum ignorans à Deo ignoratus est, Deique notitiam relinquens à Deo relictus est (ut ait Apost. Paulus) in propria desideria, in passionibus ignominia, & in reprobum sensum, corruptusque & abominabilis factus est in omnibus studiis suis. Vides modò quoniam ignorantia Dei omnium malorum fons est, & origo omnium peccatorum, & fœderum radix, ac lignum interitus, summaque impietas & injustitia, per quam omnia vitia convalescunt & augentur. Hinc animam ipsam pervertit, corrumpit naturam, subvertit hominem, ipsumque ignominiosissimis peccatis implicat, corpus ipsum in omnem deformitatem naturæque contumeliam demergit, in quibus & anima simul madens suffocatur, transformanturque homines in naturam ferarum, moresque bestiarum, peiora quoque quam bruta sæpè patiuntur. Unde precipitantur in turpes sensuum illecebras, in lethiferas peccatorum sordes, corruunt in omne flagitium & in naturæ per-

1/a 14

Rom.

1.

versionem, subiiciunturque cupiditatum imperio, ad quarum expletionem (ut inquit Hermes) ardenti quodam impetu perferuntur, rituque ferarum immoderato & irascuntur & cupiunt, quodque deterius est, nec finem imponunt libidini illum, nec malorum inveniunt passionumque terminum, quæ omnia Paulus in epistola ad Romanos clarè edocet: hi nunc imundi spiritus, ultores scelerum, in tam nefariam habuntur animam, eamque flagellis verberant peccatorum, & violenta pœna ad omnia peccatorum genera trahunt, raptant, compellunt ad neces, ad rapinas, ad libidines, & ad cuncta per quæ delinquant homines, vulnerantque eam insanabilibus vitiis, quæ eisdem vitiata tanquam venenis infecta tumescit, quod dolens Hermes exclamat: Fit deorum ab hominibus dolenda secessio, soli nocentes remanent Angeli, qui humanitati commixti, ad omnia audaciæ mala miseros manu injecta compellunt, in bella, in rapinas, in fraudes, & in omnia quæ sunt animarum naturæ contraria. Et alibi inquit: Permittitur dæmonis ultoris arbitrio qui ignis acumen ineutiens sensus affligit magisque ad patranda scelera armat, ut turpioris culpæ reus, acriori supplicio sit obnoxius, eumque sine ulla intermissione ad insanabiles concupiscentias inflamat. Vides modò quoddam qui Deum ignorant, à Deo ignorantur: & qui Dei notitiam relinquunt, à Deo relinquuntur.

CAP. II.

Omniū itaque rerum cognoscere & amare principium ipsum omnium creatorem Deum, hæc summa pietas, hæc summa iustitia, hæc summa sapientia, summaque hominis felicitas est. Clamat ad nos Deus de cœlo, de monte sancto suo: Contemplamini creaturas, audite Angelos, auscultate filium meum, ut pii & iusti sitis. Ecce hi sunt tres libri cognitionis Dei, quos misit Deus in hunc mundum hominibus. Primum librum creaturarum propositum gentibus, qui sub lege naturæ vivebant, qui habuerunt philosophos doctos per sensibiles creaturas, cognoveruntque Deum per illas. quemadmodum inquit Paulus: Invisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellectu conspiciuntur. Secundò misit Deus librum legis & eloquiorum, quem dedit Judæi, annuncians verbum suum Jacob, iustitias & iudicia sua populo Israël. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestavit eis: Ipsi enim supra philosophos habebant Prophetas edoctos per spirituales & angelicas

gestiones creaturas, & cognoverunt Deum per illas. Unde ait il-
 lis *Siculus* protomartyr: Qui accepistis legem in disposi-
 tione angelorum. Et Dionysius ait: propheticam divinamque
 visionem gloriosos Hebræorum Vates adeptos esse, per me-
 ditationes virtutes. Unde tradit universa cabalistarum scho-
 la, potissimè legis intentionem solum versari circa angelicum
 chorum, sublimem verò & ineffabilem essentia trinitatem,
 ad ipsius *Messie* adventum incognitam fore. Ultimo igitur
 nobis nobis Deus tertium librum scilicet librum Evangelii da-
 tum Christianis, qui cognovimus Deum per ipsum Dei filium
 patri congenerum, factum hominem, Dominum nostrum Je-
 sum Christum. Unde inquit Paulus, novissimè diebus istis
 locutus est nobis Deus in filio suo, quem constituit heredem
 universorum, per quem fecit omnia, habemusque doctores
 Apostolos doctores filio Dei Jesu Christo.

Adhuc
 6.
Dionysius

CAPUT III.

Nunc ergo singula pertractemus, & primò videamus quo-
 modo cognoscatur Deus per creaturas: sed non intelli-
 gamus, hic ita nos Deum cognoscere posse, ut qualis ipse sit
 in extrema ac solitaria sui ipsius à rebus separatione, ac in sei-
 ipsum retractione, ac quæ sit ejus substantia, in profundissi-
 mo suæ divinitatis recessu, dignoscamus. Hoc enim impossi-
 bile est, & super omnem intellectum incomprehensibile. Id-
 eo ait Apostolus, Deum habitare lucem inaccessibilem. Et
 Propheta inquit, Posuit tenebras latibulum suum. Et Jo-
 annes ait, Deum nemo vidit, nec videre potest. Et Diony-
 sius dicit: Porro ipsa divina, cujusmodi in suo principio sua-
 que sede sint, nullus sensus attingit, nullà substantia, nulla-
 que scientia penetrat, denique sive super substantiale illud oc-
 cultum, sive Deum aut vitam, sive substantiam, sive lucem
 seu verbum appellemus, nihil intelligimus aliud, quam ex eo
 emanantes in nos participationes atque virtutes, quibus as-
 sumuntur in Deum, & quæ nobis vel substantiam, vel vitam
 vel sapientiam largiuntur. Cognoscimus itaque DEUM per
 participationes quasdam ab eo emanantes, in ea quæ creata
 sunt, quas non intelligentes per quandam [ut ita dicam] re-
 flexionem, DEUM cognoscimus: vel ut inquit Hermes:
 Contingit nobis hominibus, ut quasi per caliginem ea, quæ
 in celo sunt, videamus, quantum possibile est per conditio-
 nem sensus humani. Hæc autem intentio pervidendi tanti bonis

2. *Tim.*
 6.
Psalms
 17.

Joan.
 1.
Joan.
 4.
Dion.
de di-
vinis
nomi-
nibus.

Æsch.
 2.

Hh 2

angustis

Æsc. angustissima est, latissima verò cum videtis felicitatē con-
10. *Pim.* entiz. Itaque in creaturis propter participationem quandam
 Dei, Deus ipse suspicari & perscrutari potest: Deus enim per
 singula creata ubique splendet. Et omnibus se libenter osten-
 dit (ut inquit Mercurius) non ubi sit loco, nec qualis sit quali-
 tate, nec quantus quantitate, sed hominem sola intelligentia
 mentis illuminans. Et alibi inquit: Deus omnia ob eam cau-
 sam fabricavit, ut eum per singula cerneret, hæc Dei bonitas,
 hæc ejus virtus est, illum fulgere per omnia, nihil est vel in-
 corporeis etiam invisibile, mens ipsa intellectu videtur.
Pim. Deus autem in oratione conspicitur. Unde alibi inquit Mer-
5. *Pim.* curius: Denique cum Deum videre volueris, Suscipe Solem fi-
 li, respice Lunæ cursus, suscipe syderum motus reliquorum,
 quis perpetuum horum servat ordinem, quis mensuram sin-
 gulis motionis assignat, quis trahit mundi machinam, quis
 hoc utitur instrumēto, quis mare suis finibus circumscripsit,
 quis terre pondus sistit ac librat? in mediocertē est aliquis ho-
 rum author & Dominus. Unde etiam Dionysius ait: fortē id
Dion. *de di-* veraciter dicemus, nos Deum non ex ipsius natura cognosce-
vinis re, id quippe ignotum omnemque superat rationem ac sen-
nomi- sum, sed ex creaturarum omnium ordinatissima dispositione,
nibus, ab ipso producta, ut imagines quasdam, ac similitudines divi-
 norum ipsius exemplarium præ se ferente, ad id quod omnia
 transcendit, via & ordine pro viribus scandimus. Eò usque a-
 scenderunt Philosophi gentium ex sola apprehensione crea-
 turarum, hoc est, intelligentia sua cuncta complexi, quæ crea-
 ta sunt in terra, in aquis, in elementis, in cœlo, & quæ præterea
 supra cœlum sunt. Tandem pervenerunt ad primum moto-
 rem, & rerum omnium principium, intellectuque viderunt
 Deum omnipotentem, unum, æternum, Creatorem omnium,
 ac summum bonum, sempiternam quoque ejus virtutem, &
 divinitatem, bonitatem, sapientiam, veritatem, justitiam, pul-
 chritudinem, &c. quæ vocat Paulus invisibilia Dei: viderunt
 enim Deum in cœlo & in terra, in igne, in aqua, in Spiritu, in
 animalibus, in arboribus, in omni corpore, & in omnibus cre-
 aturis. quemadmodum canit Lucanus:

Jupiter est quodcunque vides, quodcunque movetur.

Virgilius quoque inter pecora cecinit:

Jovis omnia plena.

Hinc Hermes ait: Homo effectus est divinorum operum
 contemplator, quæ profectò dum admiraretur, autorem illorū
 cogno-

cognoſcere. Facile enim & complete (prout humana ſuſtinet
 profunditas) Deum noſcit, qui mente ſacili ſingula ejus o-
 pibus intuetur. Omnis itaque homo poteſt Deum cognoscere, ſi
 velit. Propterea inexcusabilis eſt homo ignorans Deum, & o-
 mnis, qui animam ſuam in corpus demergens, Deum ſe poſſe
 cognoſcere ſuſcipit, ſed abſit hac impietas, recurre in teipſum,
 emergens ex corpore nihil ſupponas in te impoſſibile, confidas
 & intelleges, velis & conſequeris: Sic denique Deum cogno-
 ſces, ſi non diſſidas de teipſo. Humanus enim animus (ut ait *Aug.*
 Hermes) omnia capit, omnia penetrat, elementis velocitate
 miſcetur, ſecum ine mentis in maris profunditatem deſcendit,
 omnia intuetur, non cœlum videtur altiffimum, quaſi enim
 ex profunditate omni intuetur, intentionem animi e-
 jus nulla reſiſtencia confundit, non denſitas terræ operam e-
 jus impedit, nulla quæ altitudo profunda deſpectum ejus ob-
 rundit. *Aug.* Præcipito (inquit) animæ tuæ, quæ citius
 quam præcipes, evolabit. Jubero ut tranſeat in Oceanum, illa
 priuſquam juſſeris, ibi erit, inde ubi nunc eſt, nequaquam diſ-
 cedens. Jubeto iterum ut cœlum volet, nullis pennis egebit,
 nihil ejus obſtabit curſui, non Solis incendium, non æthe-
 ris amplitudo, non vertigo cœlum, non ſyderum reliquo-
 rum corpora, quin omnia penetrans ad ſupremum uſque cor-
 pus tranſcendat, quin etiam ſi volueris globos omnes tranſ-
 cendere cœlorum, quodque ſuperius eſt inveſtigare, id quo-
 que tibi licebit: Adverte modo quanta ſit animæ poteſtas,
 quanta virtus, quanta celeritas. Propterea inexcusabilis eſt
 homo ignorans Deum. Magis autem ille qui cognoscens De-
 um quoquo modo, eundem non colit, neque veneratur. Hæc
 enim odioſiſſima eſt & inexcusabilis impietas. quam Paulus
 improperans gentibus ait ita: ut ſint inexcusabiles, quia cum
 cognoviſſent Deum, non ſicut Deum glorificaverunt, aut gra-
 tias egerunt. Philoſophi namque gentium, cognoscences va-
 rias diſciplinās. Arithmeticam, Muſicam, Geometriam, Aſtro-
 nomiam, Phyſicam, Metaphyſicam, Dialecticam, & cæteras,
 cognoveruntque ſcientiæ ſuæ unum ſolum ac verum Deum,
 ſed impii & ingrati de tanto beneficio, à pura ſanctaque co-
 gnitione averſi, falſam quandam ejus imaginem temeraria co-
 gnitione, nulla vera ratione inſpecta, ſequentes ipſum, non ut
 unum ſolum ac verum Deum coluerunt, nec gratias illi, quod
 illos divinitatis ſuæ agnoſcendæ illustravit lumine, reddide-
 rint. Quare omnes illi impietatis injuſtitiaque & ingrati-
 tudinis condemnabuntur, juxta verba Pauli dicentis: Revelatur
 enim

- Rom.** enim ira Dei de cœlo super omnem impietatem & injustitiam
1.62 hominum. impietas namque peccatum est erga Deum, injustitia erga homines: extrema autem impietas est, non cognoscere Deum. Ex impietate intemperantia, & hæc injustitia fundamentum. Intemperantiam verò dicimus depravationem voluntatis ex sopore rationis ortam, affectu sensualium dominante, ubi videlicet sopita ratione, ad imperium sensuum omnia aguntur. Unde hæc sterilis anima dicitur, nullum fructum bonum producens in tempore suo, & hæc est anima sursum impietas, sterilem esse, de qua ait Mercurius: Impietas accidit illi, qui absque filiis à vita discedit, quæ de causa dæmonibus post obitum dat pœnas. Sed frustra cognoscimus
Tim. Deum, nisi illum ritè colamus, & legitimè cum hominibus vi-
2. vamus. Unde inquit Hermes: Certamen religiosæ pietatis est recognoscere Deum, injuriam inferre nemini: quod etiam
Tim. præcipit Christus, dicens: Dilige Dominum Deum tuum, pro-
22. ximum tuum sicut te ipsum. Hæc duo præcepta ad salutem necessaria sunt, suntque fons omni boni: horum primum pietatis, alterum justitiæ est. Econtrariò impietas, & injustitia omnium malorum radix sunt, super quæ revelatur æta Dei de
Luc. cœlo super illos, qui veritatem Dei in illis pollunt violant-
12. que, & hi sunt qui Deum in cognitione non amant, & in scientia sua non fructificant, qui in sapientia sua nō religiosi sunt, & in prudentia sua non prosunt hominibus. Sed nunc consequenter de secundaria cognitione Dei, quæ est per librum legis, dicamus.

De cognoscendo Deo. CAP. IV.

- Secundus** liber datus est Judæis, liber Legis, palam positus, & liber eloquiorum solis sapientibus traditus. Ipsi enim primi fuerunt, quibus cum multivariam Deus per angelos suos locutus est, & quibus data fuerunt oracula & arcana Dei, sicut
Psal. ait Psalmista: Nō fecit taliter omni nationi, & judicia sua non
147. manifestavit illis. Constat autem ex sententiis Hebræorum magistrorum, etiam & Christianorum doctorum, Moysen ipsum magnum Hebræorum legislatorem, præter legem illam, quam Deus dedit illi in monte Syna, quam ille quinque libris scriptam contentamque reliquit, revelatam quoque fuisse eidem Moyfi ab ipso Deo veram legis expositionem, cū manifestatione omnium mysteriorum & secretorū, quæ sub cortice & radi facie verborum Legis continentur. Unde legitur
 Deus

ad Elidam: Revelans revelatus sum super robu.
 ad Moysen Moysi, quando populus meus serviebat in Æ-
 gypti. & adduxi eum super montem Syna, & de-
 monstravi ei apud me diebus multis, & narravi illi mirabilia
 mea. & ostendi ei temporum secreta & finem, & præcepi ei
 dicens: Palam facies verba, & hæc abscondes. Constat
 itaque, Moysen in monte duplicem legem, videlicet, literalem &
 spirituales accepisse, & juxta præceptum Dei utramq; popu-
 lo Judæis communicasse, illam videlicet scriptam vulgò pa-
 lam, alteram verò solum septuaginta sapientib. com-
 muni, nec scriptis, nec ut ipsi scriberent, sed viva voce, &
 ut quilibet, eorum ordine perpetuo suis successoribus viva voce
 revelarent, propter quam vivæ vocis successivam traditionem
 dicta est *Chabala* eloquiorum, quam Hebræi vocant Cabalam,
 propter receptionem tanquam Hæreditario jure unius ab al-
 tero, Cui sententiæ correspondet etiam illud Hilarii in expo-
 sitione Ps. Quare fremuerunt gentes. Ubi dicit Hilarius, fuisse à Moysè institutum, in omni synagoga septuaginta esse se-
 niores, quibus Moyses præter legem quam literis condidisset,
 secretiora mysteria innumavit, & juxta hunc sensum exponit
 splendidissimus Theologus Origenes illud Pauli: Quia credi-
 ta sunt illis eloquia Dei, scilicet præter literalem legem Judæis
 datam, etiam aliam fuisse spirituales, quam Paulus vocat e-
 loquia Dei: recentiores Hebræi Cabalam dicunt, quæ omni-
 um divinarum humanarumque rerum cognitionem in alle-
 gorico sensu legis Mosaicæ comprehendit: quod etiam Pau-
 lus confirmat, ubi dicit: Judæos habere formam scientiæ & ve-
 ritatis in lege. Et Rabbi Moyses in secundo tractatu Moræ in-
 quit, totam legis sollicitudinem in hoc consistere, ut veridicas
 sententias de Deo angelicisq; choris doceat, quibus edocti
 homines, etiam ipsam mundum in suo ordine cognoscant.
 Principalis itaque eruditio Cabalæ prophetica est, & illorum
 cognoscibilium, quæ de Deo angelisq; intelligi possunt. Hinc
 multiformis tam Dei quàm Angelorum sacra nomina invo-
 canda edocet, variosque corporeos actus enumerat, quibus
 homines tanquam similes facti diis, conformando se divinis
 per quosdam gradus, ad æterna patris lumina transcendunt,
 quibus repleti Dei cognitionem ultra naturæ morem asse-
 quuntur, magis enim operantur invocata sacra nomina in
 mentem nostram illis ritè expositam, quam corpus quodvis
 accedens ad aliud corpus operatur in illud ceu ignis in stuppâ.
 Habet præterea lex Hebraica etiam hoc divinitatis, ut præter

487d
14.Hila-
rius
Ps. 2.Orig.
Rom.
2.Rab.
Mos.
487p

Dei angelicaque nomina, multiformia ibi latentia, elementum vultum transeat, sine prophetico aliquo quorum revolutione juxta regulas Cabalistarum sapientia panduntur oracula. Unde ait Rabi Moyſes ſecundo divina nomina propheticaque verba tranſpoſito literarum ordine, aliſque inſolitis ſignaculis ſæpe grandia ſapientie oracula decernere. Quod etiam alter Moyſes Geruſalem exordio Geneſeos, & tota Cabaliſtarum Schola confirmat, jores ſiquidem & propinquioreſ virtuteſ Dei ſunt in divinis nominibus, propheticiſque characteribus, quam in ſæculi corpore mundi. Ideo Dionyſius noſ illorum venerari, & contemplatione faciliuſ ad Deum Patrem aſcendere, & glorioris pluſquàm ex rerum naturalium & creaturarum ſpectu participes effici. Et noſ de hac materialitate & profunditate ſcriptiſmus in libro de occulta Philoſophia, eo loco ubi de myſteriis & cæremoniis occultarum operationum tractatur. Sed non eſt hic, nobis ſcire, Judæorum cognitionem de Deo, multo ſublimiorem & perfectiorem per legem, quam gentium per creaturas. Non tamen potuerunt niſi umbratilem quandam de Deo cognitionem habere: veram autem & perfectam Dei cognitionem (ut tota Cabaliſtarum ſchola teſtatur) reſervatam fuiſſe ad adventum Meſſiæ, qui tandem venit, Dominuſ noſter Jeſuſ Chriſtuſ, in quo perfecta ſunt & perficiuntur omnia. Sed redeamus ad Cabalam, quæ eſt lex ſpiritualis, latens ſub verbis Legis literalis, quæ ſola viva voce tradebatur ab uno ad alteruſ. Hæc lex ſpiritualis, poſt reſtitutionem Judæorum à Babilonica captivitate, per Cyrum regem Perſarum, & inſtaurato templo ſub Zorobabel per Eſdram (qui tunc Judaicæ Eccleſiæ præſectus erat) in Synodo convocatiſ ſapientibuſ, ut afferret unuſquiſque in medium, quæ de legis myſteriis memorieſ teneret, adhibitiſ notariis, præſcriptuſ ſcriptis mandata eſt, & in ſeptuaginta volumina (tot enim in Synodo illo erant ſapienteſ) redacta eſt. De quibuſ ita loquitur Eſdras: Exactiſ quadraginta diebuſ, loquutuſ eſt altiſſimuſ dicens: Priora quæ ſcripta ſunt in palam pone, legant digni & indigni: noviſſimoſ autem ſeptuaginta libroſ conſervabiſ, ut tradas eoſ ſapientibuſ de populo, quorum corda ſciſ poſſe capere & ſervire ſecreta hæc: hiſ enim eſt vena intellectuſ, ſapientię ſonſ, & ſcientię fluviuſ. Continet enim lex ipſa ineffabilem de ſuperſubſtantiali deitate Theologiã, de intelligibilibuſ angeliciſque formiſ exactam Metaphyſicã, de mundo corporeo, rebuſque naturalibuſ ſublimiſſimã Philoſophiã. Atque hinc venit in uſum, ut ſapientia

recon-

Hebræos etiam quæque occultior & abditior, vel
 cunctis mirabilium effectuum secretas operationes versa-
 turus, Cabala nuncupetur. Unde factum est, ut etiam il-
 li, qui se tanto quodam fœdere, pacto & conventionem cum
 deo coniungere, stupenda facta jactabant, quò improbita-
 tem, seu errandi artificii superstitionisq; tegerent, hone-
 stius, quam Cabalistas se vocitarent. Hinc tandem Caba-
 læ nomen in suspensionem venit, quemadmodum &
 Sacerdotis nomen, utrumque suspectum est, utrumque
 propheta etiam est, juxta vetus Proverbium, quod dicitur: sacra
 prophetarum quoniam a prophanis usurpantur. Habebant ita-
 que legem scriptam ad vulgus publicatam: habebant
 etiam mysteria Dei, scilicet altissimæ divinitatis arcana myste-
 ria sub rationum scriptæ legis latitantia, solis sapien-
 tibus tradita, quæ non licuit in vulgus prodere. Mysteria enim
 tanta divinitate plenissima stultæ plebi communicare, quid ali-
 und esset, quam sanctum dare canibus, quod etiam Christus ip-
 se in Evangelio suo vetuit: qui promissus per legem, & desi-
 deratus in lege, tandem opportuno tempore venit adimple-
 tor & perfector legis, quemadmodum ipse inquit: non enim
 veni solvere legem, sed adimplere. Erat enim tota lex in tres
 partes divisa, vel erant umbratiles figuræ futuræ lucis, vel ser-
 mones prophetici futuræ veritatis, vel præcepta vivendi futu-
 ræ perfectionis. Quod si solum literalem sensum legis appre-
 hendas, absque spiritu futuræ lucis, veritatis & perfectionis,
 nihil erit legem magis ridiculum, & anilis fabulæ, milesiq; ser-
 monis magis simillimum. Porro venit Christus sol justitiæ,
 vera lux, clarissima veritas, vera vitæ perfectio omnibus ho-
 minibus, qui credunt in nomine ejus: ipse adimplevit legem,
 ut a modo non sit opus lege. nec a modo cognoscimus Deum
 in caligine creaturarum, neque in umbra Legis Judaicæ, sed
 lumine fidei Jesu Christi, qui est vera cognitio, sapientia Pa-
 tris, intellectus hominis, in quo, ut inquit Paulus, recapitu-
 lantur omnia, & quæ in cœlis, & quæ in terris sunt. Ideo nunc
 consequenter dicamus de ultima & perfecta Dei cognitione,
 quæ est per Evangelium Christi Jesu Domini nostri.

Matt.

7.

Matt.

5.

Ephes.

1.

CAP. V.

Omnis studium amorque sapientiæ ex Spiritu sancto est per
 Dominum nostrum Jesum Christum, ipsa vera sapientia
 Dei cognitio est, illustratio mentis, voluntatis correptio, ap-
 petitioque rectæ rationis, quædam vitæ certa lex, sanctificans

Hh 5

animam

animam hominis, Deo disponens viam, quid agendum, quod omittendum demonstrans: quam nos sapientiam alio vocabulo Theologiam vocamus. hæc sapientia veraq; Dei cognitio, imò contactus quidam Dei essentialis melior quam cognitio, traditur divinitus in Evangelio. Neq; enim Deus ipse sine Evangelio verè cognoscitur, neq; Evangelium absque divina gratia verè intelligitur. Manifestum enim est, ea quæ ex Deo tradita sunt, non nisi ex Deo intelligi posse, sicut ait Propheta: In

Pf. 35. lumine tuo videbimus lumen: quâ lucem Trismegistus Mercurius mentem vocat divinæ essentiae, lucem ipsam exorientem Deo. Intellectus tamen noster, nisi per mentem illuminetur divinam, ab errore non est immunis & frustra laboras in

1. divinis Unde Paulus ait: Non sumus sufficientes aliquid cogitare ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est, quem invocandum, ad quem orandum, in omni rerum principio, maxime tamen in Theologia id fore agendum, facer præcipit Dionysius. Dixit etiam ipsa veritas Christus: Petite & dabitur vobis, pulsate & aperietur vobis, quærite & invenietis, videlicet

Dion. de divinis nom. quærendo in fide, firmiter credendo: credere enim (ut ait Hermes) ipsum intelligere est. Petendo denique in spe cum firma

Matt. & indubia expectatione, laudando & adorando Jesum Christum, à quo tam divinißima cognitio in animam nostram descendit, ut nos spiritus sui illustret lumine. Pulsantes autem

Pim. operatione charitatis cum vigiliis & jejniis. & ardenti desiderio in omni vita cum imitatione Jesu Christi, quemadmodum inquit Joannes: qui dicit se manere in Christo debet, sicut ille ambulavit, & ipse ambulare: quam Paulus vocat fidem, quæ per dilectionem operatur. Idcirco frustra currunt, quicumq; litigiosis quibusq; disputationibus divina prosequuntur, & sophismatum muniti ambagibus, ac dialecticis prestigiis sacrarum literarum fores se diffringere posse putant. Semper quærent magna disputantes, nihil tamen inveniunt, quia semetipsos amittunt (ut ait Paulus) semper discentes, & nunquam ad scientiam veritatis pervenientes. Hinc idem Paulus præcipit Corinthiis, ut obediant & firmiter persistent in fide, & caveant ne decipiantur per dialecticam & Philosophiam, quæ sunt inanes fallaciæ & inventa hominum, & secundum elementa hujus mundi corruptibilis: cujus cognitio omnis est à sensibus, ex quibus ratio omnem suam capit cognitionis materiam, discurrendo, componendo, dividendo & colligendo universales propositiones ex experimentis Deus autem & Jesus Christus supra mundum est, & creator mundi super omnes naturas,

naturas, qualitates, figuras, numeros, ordines, actiones, atque (ut ait Dionysius) supra omnem sermonem, positionem, ablationem, super omnem affirmationem & negationem, supra etiam illos supramundanos Angelos, & pennas ventorum, qui ascendit super Cherubim, & posuit nubem latibulum suum, qui est Rex regum, & Dominus dominantium tum eorum quæ sunt, tum eorum quæ non sunt, qui inclinavit coelos, & descendit sicut pluvia in vellus, & in se assumpsit naturam humanam, & in ea inter homines factus est mirificus, & admirabilis in omnibus operibus suis, potentia sua supernaturali & divina. Ad illum igitur verè cognoscendum, dialectica & Philosophia queunt ascendere, impeditur ratione, quæ est inimica sanctæ fidei. Unde ait Greg. Nazianz lib. 2. de Theologia: Quid enim tum suspicaberis divinum esse, si omnino logicis credis speculationibus? aut ad quid te ratio inducet violenta, sive examinata, te qui gloriaris circa immensa. Fides ergo omni cognitione præstantior, quatenus non inanibus commentationibus, sed divinæ revelationi tota innititur, à primo lumine immediatè descendens, sola potest ea quæ supra mundum sunt, apprehendere. Ipsa n. mundi exordium intelligit (ut ait Paulus: Fide intelligimus aptata esse secula verbo Dei) & supra statutæ naturæ limites ascendit, spaciaturque in illo latissimo campo, in ipso autore naturæ. In hac fide Paulus dicit se accepisse apostolatam, & prædicare Deum. Et scribens ad Corinthios ait: Prædicatio mea non est in persuasionibus humanæ sapientiæ, sed in ostensionibus spiritus & veritatis fidei Jesu Christi. Sola enim fides instrumentum est medium, qua sola possumus Deum cognoscere, & ut ajunt Platonici, qua sola ad Deum accedimus, divinamque nanciscimur protectionem ac virtutem. Sed videamus quæ anima, quando & quomodo potest liberè uti hoc instrumento. Certè nulla, nisi illa, quæ quando tota rationis intentione ascendendo in mentem, caput suum supremam ejus portionem, tota in eam convertitur: sicut quandoque ob inferiorum & sensibilibus rerum amorem tota vertitur in phantasiam, scimus utique humanam mentem superni vultus imaginem, nobisque inscriptum lumen existere, quæ de veritatis fontemigrans, sola veritatem capit & amplectitur sed phantasmatum turbines eam non quidem in se, sed in nobis adeo obumbrant, distrahunt, dissipant, dispergunt, quòd vix veritatis angustissimam portam intrare valeat anima. Itaque nostra carne inclusa corruptibili, nimioque ejus demersa commercio, nisi viam carnis superaverit, fueritque pristinam naturam sortita, evaseritque

que mens pura, quasi par Angelo, frustra laborat in divinis. Sed quæ anima hæc est, nisi quæ indubia Spe, & superni numini desiderio phantasiâ filere jubet, & quæ veram fidem firmiter amplexa, assuetis rationis naturalis discurfionibus a modo non confidit, & quæ ardenti amore adhaerens Deo, sola vivit mente, evasit Angelus, capit toto pectore Deum? Unde illud Hieremias: In hoc gloriatur, qui gloriatur, scire me. Hinc Zoroastes vetustissimus Philosophus: Anima (inquit) hominis Deum quodammodo contrahit in seipsam, quoniam nihil retinens mortale, tota divinis haustibus inebriatur. Et tunc quoque talis animâ sæpè exulta in corporis harmoniam, quando scilicet post contemplationem rediēs ad corporalia officia, producit in his fructus fidei, cibum justitiæ: Ideo hujusmodi animam Joan. ait nasci iterum ex Deo siquidem Dei summi lumen quemadmodum radius Solis corpus attenuans, sursumque trahens, & in igneum convertens naturam, per mentes Angelicas usque ad animâ nostram defluens, instigat quotidie animam carni immerfam, ut denudata ab omni carnalitate deponat omnes potentias operationesque animales, & rationales, ac sola mente vivens, spe decora, fide directâ, amore flagrans, tota ad Deum conversa, & in Deo fecundata Deo regnante, fiat Dei filius, pariatque novum Immanuel. Et talis animâ quotiens dimissis actionibus in se ipsam regreditur, & ad æternum Deum contemplandum se flectit: tunc nullo amplius terrenorū impetu torpens, sed Patre luminum fulta, ad sublimem divinæ cognitionis ascendit apicem, ubi prophetici oraculis continuò impletur, sæpè etiam ad miracula perpetranda Dei instrumentū eligitur, cujus orationes etiam circa publicas mûdi ipsius mutationes non sunt irritæ, quemadmodum Jacobus nos admonet, dicens: Helias homo erat similis nobis, & passibilis, & orans oravit ut non plueret super terram, & non pluit annos tres, menses sex: & rursum oravit, & cœlum dedit pluviam, & terra dedit fructum suum. Omne magnum miraculum, homo, præcipue autē Christianus, qui in mundo constitutus, ea quæ supra mundum sunt, ipsiusque mundi autorem cognoscit, tum in eo ipso inferiora quæque cernit & intelligit: non solum ea quæ sunt, & quæ fuerunt, sed & illa quæ non sunt, & quæ ventura sunt. Magnum certè miraculum est homo Christianus, qui in mundo constitutus, supra mundum dominatur, operationesque similes efficit ipsi Creatori mundi, quæ opera vulgò miracula appellantur, quorum omnium radix & fundamentum fides est in Jesum Christum. Per hanc solam efficitur homo idem aliquid cum

cum Deo eademque potestate fruatur, quemadmodum Christus testis est, dicens: Amen dico vobis, qui credit in me, opera mea ego facio. ipse faciet. & majora horum faciet: quia ego videri Patrem, & quicquid rogaverit Patrem in nomine meo, faciam: & quicquid rogaverit me, ego faciam, ut glorificet Pater in Filio. Et alibi ait: Si habueritis fidem sicut granum sinapis, & dixeritis huic monti, jacta te ultra mare, fiet. Propterea dico vobis, quicquid petentes oraveritis, credite quia accipietis, & fiet vobis. Hinc est, quod homines ferè Christiani, et Deo devoti, loquuntur lingvis, prædicant futura, imperant elementis, pellunt nebulas, citant pluvias, præcipiunt ventis, & tempestates, sanant ægros, illuminant cecos, curant claudos, mundant leprosos, ejiciunt dæmonia, sæpe suscitant mortuos, & hujusmodi. Sic Prophetæ, sic Apostoli, sic multi quidam Pontifices, Sacerdotes, Doctores, cæterique viri Dei magnis clarere clarentque potentiis. Maximè ergo concedent illa potestas illis qui perfectiores in fide, quib. Paulus semper se dicit narrare Sapientiam, & segregatim prædicare Evangelium. Habet etiam Evangelium, quemadmodum Lex Mosaica, aliud in cortice propositum imbecillioribus, aliud in médulla, quod segregatim revelatum est perfectis, sicut de illis loquitur Paulus ad Hebræos, vocans hæc lac in fontibus, & elementa exordii sermonum Dei, illa autem nuncupat solidum cibum, sermonem justitiæ, & perfectam Christi doctrinam, loquens: Si ferri vultis ad perfectam Christi doctrinam, omittendus est sermo inchoationis, in quo videlicet tractatur de principiis & fundamentis divinæ sapientiæ, quæ sunt de provenientia ab operibus mortuis, de Baptismate, de Sacramentis, de impositione manuum, & de autoritate absolvendi, de resurrectione mortuorum, & judicio æterno, & ejusmodi, quæ omnia habentur in cortice Evangelii, & in scholis tractantur a scholasticis Theologis, & in problemata disputanda & discutenda deducuntur: illa autem pertinentia ad meliorem sapientiam & perfectam doctrinam, videl. quod sit donum celeste, & manna absconditum, quod nemo scit, nisi qui accipit, & quod sit bonum Dei verbum, melius illo quod foris vulgo traditur in parabolis, quodq; mysterium regni Dei datum nobis solis secretioribus discipulis: & quæ virtutes seculi futuri, quæ origo & finis animæ, & ministeria Angelicorum spirituum, quæ conditio & qualitas illius immensæ gloriæ, & felicitatis, quam expectamus, quam nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit: hæc omnia continentur

in me-

Ioh.
14.Mat.
17.
Luc.
12.1. Cor.
2.

in medulla & nucleo Evangelii, & non nisi perfectioribus cognita sunt, quibus data est scientia potestatum & virtutum, miraculorum & prophetiæ, & cætera, quæ homines propriis viribus indagare non possunt, nisi qui subiecti fuerint virtuti Spiritus sancti, qui ob hoc ad principatum in Ecclesia gerendum eliguntur & deputantur, ut ipsi illuminati in Fide cognoscentes voluntatem Dei, instructi per Evangelium, juxta verba Pauli, sint duces cæcorum, lumen eorum, qui in tenebris sunt, eruditores insipientium, magistri infantium, habentes formam scientiæ & veritatis in Evangelio, cujusmodi sunt in Ecclesiâ Pontifices, Episcopi, Prælati, Doctores, & quibus cura animarum, & ædificatio Ecclesiæ commissa est, ad quos Paulus scribens, ait: Qui loquitur linguis, non hominibus loquitur, sed Deo, nemo enim audit: spiritus autem loquitur mysteria: nam qui prophetat, hominibus loquitur ad ædificationem, & exhortationem, & consolationem: qui loquitur lingua seipsum ædificat, qui autem prophetat, Ecclesiâ Dei ædificat: & sequitur ibidem: Lingue in signum sunt, non fidelibus, sed infidelibus: Prophetiæ autem non infidelibus, sed fidelibus: Si ergo conveniat universa Ecclesia in unum, & omnes linguis loquantur, intret autem idiota infidelis, nonne dicet, quid insanitis? Si autem omnes propheterent, intret autem quis infidelis vel idiota, convincitur ab omnibus, dijudicatur ob omnibus: occulta enim cordis ejus manifesta sunt, & ita cadens in faciem adorabit Deum, pronuncians, quia verè Deus in nobis fit, & tandem concludit: si quis videtur propheta esse aut spiritualis, cognoscat quæ scribo vobis, quia Domini sunt mandata: si quis autem ignorat, ignorabitur. Ecce Apostolus hæc non ut consilium, sed divinum mandatum ac præceptum proponit. Quare si Pontifices, Prælati & Doctores nostri divinæ sapientiæ propheticum spiritum non habuerint, & admirandam eorum in Ecclesia professionem alicujus divinæ potestatis effectum non comprobaverint, certè illorum spiritus mentis lumine habet & fide in Christum debilis est, & languet carne supra spiritum nimium dominante. Quamobrem omnes illi tanquam steriles animæ, impietatis & injustitiæ à Deo judicabuntur atque condemnabuntur. En habes modò qualem esse oporteat, qui Dei cognitionem assequi cupit, & qui verè dici mereatur Theologus. qui cum Deo loqui desiderat, & in lege ejus meditari die ac nocte. Sic namque Johannes Evangelista à Dionysio theologus cognominatus est, à divina scilicet locutione. Sed sunt quidam alii, qui linguis loquuntur, humanis scientiis inflati, imò

imò qui vita & lingua de Deo mentiri non erubescunt, qui suo spiritu omnem Scripturam ad sua mendacia impudentissime torquent, ac mysteria divina ad humanæ rationis methodum exigunt, inventisq; capitibus suis glossis sacrilegis adulterato verbo Dei, sua portenta stabiliunt, ac sanctum Theologiæ nomen furto & rapina sibi temerè usurpant, solisque operam dant contentionibus, & rixosis disputationibus, de quibus Paulus scribit ad Philippens. dicens: Quidā propter invidiam & contentionem, quidam autem propter bonam voluntatem Christum prædicant. Et hi contentiosi sunt argumentatores isti, qui Dei notitiam argumentis & quæstionib. insequuntur, de quibus *Psalmista*: Corrupti sunt & abominabiles facti sunt *Psalm.* in studiis suis. Et Judas Apostolus ait: Hi autem quæcunque *13.* quidem ignorant, blasphemant, quæcunq; autem naturaliter *Iudo* tanquam muta animalia nōrunt, in his corrumpuntur, quos *com-* iterum alloquitur Esaias dicens: Sapientia tua & scientia tua *ma.* ea ipsa deceperit, defecisti in multitudine consiliorum tuorū: *Esai.* carnalis enim est & mundana omnis doctrina ipsorum, gens *47.* ambitiosa, arrogans confidens suis ingeniis, arbitrans se suis viribus Deum posse cognoscere, & in omni re veritatem posse invenire, nec posse aliquid in sermonem venire, de quo non in utramq; partem disertissime possint disputare, & probabilem sententiam proferre, populi astuti, abundantes alienis literis, ac simul artificiosa quadam dialectica freti insolentes, cum nihil omnino sciant, cupiunt docti videri. Ideo disputant palam in gymnasiis, sophismatum roborati diverticulis, dicentes & arbitantes se esse sapientes: sed his deliramentis ac versatilis ingenii versutis miserabiliter decepti, quod putant sibi esse subsidio, est illis impedimento, & evanescunt in cogitationib. suis, & traduntur a Deo in reprobam sensum, quo putant se maxime videre, & veritatem posse invenire, eo maxime obscuratum est insipiens cor ipsorum, quo valent apud homines, apud Deum impotentes sunt, & dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt: qui enim sophisticè loquitur, odibilis est, ait Ecclesiasticus. Non illi data est a Domino gratia: omni enim sapientia defraudatus est. Maximum enim stultitiæ argumentum est, seipsum purare sapientem. de qua sapientia dicit Apostolus: Prudentia carnis stultitia est apud Deum. Et Salomon vocat eam mulierem stultam & clamorā, plenam illecebris, nihil omnino scientem, cujus convivæ sunt in inferno, & qui applicabitur illis, descendet ad inferos. Ideo dicit Dominus: Perdam sapientiam sapientum, & prudentiam prudentum reprobo.

Vera

Vera enim sapientia non in clamoris disputationib. consistit, sed occultatur in silentio & religione per Fidem in Dominum nostrum Jesum Christum, cujus fructus est vita æterna: quam Paulus vocat scientiam, quæ secundum pietatem est, cujus ipse Apostolatam accepit secundum fidem electorum Dei. Aliam verò esse scientiam contentionis, de qua Titum discipulum suum certiorum facit, sic monendo: Stultas autem questiones & genealogias, & contentiones, & pugnas legis devota, sunt enim inutiles & vanæ: Super quo scribens Hieronymus, ita ait: Dialectici & Aristoteles (qui horum princeps est) solent argumentationum retia tendere, & vagam Theologiæ libertatem in syllogismorum spineta concludere. Hinc ergo qui in eo totos dies & noctes terunt, ut vel interrogent, vel respondeant, vel dent propositionem, vel accipiant, assumant, confirmant atque concludant, eos quidem contentiosos vocant, qui ut libet non ratione, sed stomacho putant litigandū. Si igitur illi hoc faciunt quorum propriè ars contentio est, qui debet facere Christianus, nisi omnino fugere contentiones? Hæc ille: itaq; & nobis si volumus verè cognoscere Deum postponenda est omnis turbida ratiocinatio, omnis sophistica argumentatio, omnis dialectica inquisitio, Ratio. & inquisitio nonnullā subolent dispersionem & diffidentiam: Fides autem fixa & tranquilla esse debet. Ideo dicit Ambrosius in li. de trinitate. Aufer argumenta ubi fides quaeritur, in ipsis gymnasiis suis jam dialectica taceat, piscatorib. creditur non Dialecticis. Idem ad Gratianum de fide, & Urbanus Papa scribens ad Carolum ait: Non in Dialectica placuit Deo servare populum suum: Regnū n. Dei in simplicitate fidei est, non in contentione sermonis. Nulla n. major pestis animæ quam ratiocinatio, quam altercationio, quam disputatio de divinis, quæ evertit rationem, pervertit intellectum, dejicit fidem. Ideo Paulus illam maxime vitandam jubet, & Jacobus appellat eam sapientiam terrenam, animalelem & diabolicam: hinc errores, hinc dubia, hinc mendacia, hinc hæreses. hinc primum in humano genere peccatum ortum est. Inventor autem hujus tam pestiferæ facultatis diabolus, primus ille callidus & perniciosus sophista, quaestiuunculas proposuit, disputationes invenit & quasi scholam aliquam instituit. Non cōtentus quod seipsum perdiderat, invenit artificium quo & alios perderet malumq; suum augeret & propagaret. Idcirco non permittens hominem stare in simplici fide, voluit de præceptis Dei quaestionē proponere, commodissimam hanc homines evertendi machinam arbitratus.

Hinc

*Am-
bros.
in lib.
de tri.
Idem
ad
Grat.
de fide
Urbanus
n. 37
d. c. o-
mnis.
Col. 2
1 Cor.
1. 2.
2. Ti.
2.
Gen. 3*

Hinc Sophistæ instar, Evam primò aggreditur, & illam ex-
quisitione & ratione in certamen provocat quærens: Cui
præcepit vobis Deus, ut non comedatis ex omni ligno para-
disi. Cum quo si Eva non disputasset, decepta non fuisset. Quia
verò post diabolo in altercationem descendit, unica falsa &
sophistica ratione decepta est, nec solum à fide jam decidit sed
& rationem simul amisit: Hinc cepit primò verba Dei falsò
interpretari. Unde & mendacium commisit, simul ac de elo-
quiis Dei dubitare diffidereq; præsumpsit, ita enim respondit
de fructibus lignorum, quæ sunt in Paradiso, vescimur de fru-
ctu verò ligni, quod est in medio Paradisi, præcepit nobis Deus,
ne comedaremus & ne tangeremus illud, ne fortè moriamur.
Ecce quibus falsò interpretata est præceptum Dei, dicendo No-
bis in plurali, quod Deus soli Adæ in singulari præcepit, ante-
quam Eva crearetur: insuper Ne tangeremus, quò utrobique
mentita est: deinde etiam dubitavit, ubi subdit, Ne fortè, Vides
quomodo callida illa & diabolica ex quæstionibus proposita
disceptatio decepit rationem, ratio autem dejecit fidem, hic
fructus, hæc utilitas, hic finis disputationum sophisticarum,
quæ hoc tempore à recentioribus aliquot theosophistis. ac
philopompis exercentur ad omnem vanitatem. qui cum Ari-
stotelem malè conversum, & quædam insuper commentaria,
tum Petrum Lombardum, quem magistrum scientiarum vo-
cant, ac neglecto Christi Evangelio Apostolicisque dogmati-
bus, tanquam totius theologiæ archetypum colunt, & nescio
quæ alia illius generis viderunt. Tunc freti sophistica sua in-
solentia, omnia se posse attentare, aggredi, dissolvere. & inter-
pretari putant. Tunc irruentes suis ineptiis, inquinamentis &
blateramentis, rixosisque disputationibus, ad quod artificium
jam linguas armatas habent, omnia quæ in fide & religione
simplicia, sincera & pura sunt, multiplicia, caliginosa & sordi-
da reddiderunt, omnemque theologiam suis absurdis alterca-
tionibus, ac futile verbositate confuderunt, conturbârunt, pol-
luerunt, inveneruntque non divinam nec humanam quidem,
sed nescio quam suam, non dico theologiam, sed squalidam,
odiosam, cavillatoriam & diabolicâ vanitatem, humanarum
opinionum, philosophicarumque nugarum rhapsodiam. Ve-
ram autem illam & vetustam theologiam, quæ à primis san-
ctis & veris Christianis emanavit, imprimis à Christo, & ab
Apostolis, quos secuti ex Græcis Dionysius, cujus divinis-
sima scripta, sed non omnia extant: item Divus Origenes consum-
matissimus Theologus, ex cujus innumeris serè scriptis ob æ-

mulorum depravationem, paucissima extant: item **Basilij** cognomento Magnus, Athanasius Alexandrinus Episcopus, qui contra Arrianos tanta constantia disputavit, Cyrillus ejusdem basilicæ Episcopus, qui præfuit concilio Ephesino, cujus egregia commentaria in Joannem extant: Didimus cognomine Cæcus, qui scripsit de processu Spiritus sancti, quod opus Hieronymus in latinum sermonem transtulit: Eusebius Cæsariensis, qui præparationem in Evangelicam veritatem scripsit. Multum quoque nobis in historia profuit Joannes cognomine Chrysostomus ob eloquentiam. item Gregorius Nazianzenus, & plures alii. Ex latinis præterea Cyprianus, Lactantius, Tertullianus, Ambrosius, Ruffinus, Hieronymus, Augustinus, Leo, Gregorius, Beda, Anselmus, Bernardus, Casaneus, & quos illa priora tempora genuere. Hos tam sanctos doctores, hanc inquam theologiam penitus posthabent, repudiant & irrident, sine quibus tamen nil rectè vel in suis queunt cognoscere. Inventor hujus tam perniciosi magisterii fuit serpens ille antiquus sophista, qui decepit Evam. Hunc imitantes recentiores quidam Theosophistæ, hoc seculo tanti flagitii principes, authores & propagatores extiterunt. quos innumerabiles alii ejusdem generis homines quotidie miserè sequuntur. Hinc exorta est illa horrida & implicata sylva, caliginosus lucus disputationum, in quo cum misero labore & damnabili studio, exiguo fructu assidue laborant, non fide, non spe, non charitate Christum imitantes, neq. orationibus, jejniis, vigiliis, petentes, quærentes, pulsantes, ut aperiatur illis divinæ cognitionis armarium, sed tanquam Titani contra Deum belligerantes, dædalicis sophismatum machinis sacrarum literarum ostium se posse disrumpere arbitrantur. Hinc quicquid à philosopho seu theologo aliquo dictum in manus eorum inciderit, id non resolvunt ad justa principia, sed deducunt longius non ad primos fontes, unde manavit, sed suis ineptiis ac ineptis distinctionibus dilacerant, dissipant, conterunt quasi mortario in pulverem, ut viribus omnibus præ nimia tenuitate amissis, ante lucem & auram positum vel lenissimo vento evanescat. Hinc illud apud eos usurpatum proverbium, quo dicunt, unico flatu argumentum tuum dissolvam. Rectè sanè, verè ac sapienter dictum: nam nihil apud eos argumentatores est quàm flatus flatus obvians, illumque discutiens. hinc cum paululum à gymnasiis suis abierint, sedent muti & cogitabundi, tanquam stolidi & trunci inanimati, & tanquam siculnea arida non habent quod loquantur, quod fructu-

fructificent, quia non sunt cum suis condisputatoribus, hinc natum illud apud vulgus proverbium : Maximos quosque scholasticos maximè stultos esse solere. Accedit ad hæc alia insolentia, quæ recentiores isti theologi & canonistæ, homines sunt ignorantiaæ conscii, authoritati suæ dissidentes, timentes, quia illis non credatur, tam capitulatim tamque articulatis testimoniis citant, in singulis verbis & interpretationibus occupati, neque hoc rarè, neque ex remotiore antiquitate, sed etiam ex novissimis, & suis serè contemporaneis, sui-que similibus quibusque scriptoribus, & hoc tam continuè & tam assidue iactantes se congerie illorum testimoniorum, non ut doceant alios, sed ut ipsi memoriae laudem aucupentur & multa legisse videantur, non considerantes, quòd si ex dictis vel scriptis suis unicuique quod suum est distribuerint, nihil quod eorum sit remansurum. Sed illo errore & proprii ingenii inopia vagantes, quasi rustica quædam secta cum ipsi nihil sciant, nec ex se aliquid edere possint, omnia studia sua in excerptando & compilando consumunt, quibus contenti, cum nihil omnino sciant, quàm aliorum laboribus & exemplis uti, sapientiaæ nomen temerè sibi arrogant, atque hoc consilio mirum quam sibi placeant, quam egregiè doctos se putent. Non sic fecerunt præci illi theologi, viri sapientia graves, authoritate venerabiles, vita sancti, quales illi quos supra memoravimus, fuerunt. In quorum scriptis tam simplex, tam rara invenitur scripturarum citatio, ubicunque aliquid memorandum est, & illa quidem ex veteri Testamento, ex Evangeliiis, ex Apostolis, ex remotiore antiquitate, nihil se iactantes, homines sanè in divina gratia solum confidentes, suæ sapientiaæ conscii, & doctores optimi, nullorum iudiciorum timentes, veraces, non respicientes in faciem hominum, qui ex suis thesauris nobis largiti sunt munera, imitantes Christum, qui tanquam bonus paterfamilias de thesauris suis protulit nova & vera, in omnibus verbo & opere fructificantes in hominibus fructum veræ religionis & fidei ad salutem æternam. Sed redeamus unde digressi sumus. Quantum namque in divina cognitione peccant, qui exili rationis discursu Deum se cognoscere posse præsumunt, innumera serè in eorum traditionibus discrimina ostendunt. Nulla enim eis quaestio quantumcunque levis proponitur, quam non litigiosis ratiunculis dædalicique labyrinthis involvant : ac sese invicem canum more, rabidis latratibus, morsibusque condemnant, quod eorum scripta & volumina abundè satis ostendunt.

*Plin.*9.
Æsc.
9.

Quod si juxta Aristotelis sententiam veritatis conditio est, ut undique sibi consonet, estque consonantia opinionum veritatis vestigium, necessario sequitur ex opposito, id quod ubique sibi dissonat verum esse non posse. Ideo apud istos argumentatores, & recentiores theosophistas, nec veritas quidem ulla esse potest, nec ullum quidem veritatis vestigium, necesseque est hanc inconditam atque portentosam, nec nisi humanarum de divinis opinionum coacervationem aliquando mole sua ruituram. Sed heu miseri, ignorantia adhuc latè patet in orbe, nemo mente pius Dei cognitionem requirit, omnes fere sumus ignorantiam professi, theologia nova, novi doctores, doctrina nova, nihil antiquum, nihil sanctum, nihil vere religiosum, & quod deterius est, si qui sunt qui huic pristinæ theologiæ ac religioni se dedicant, insani, ignari, irreligiosi, interdum etiam hæretici vocantur, atq; (ut inquit Hermes) odio habentur, etiam periculum capitale in eos constituitur, contumeliis afficiuntur, sæpe vita privantur. Attamen redite ad primos fontes & puram aquam haurite. ubi est immaculata forma pietatis & justitiæ, licebit semper & disputare & docere, & facere, favente nobis Domino Deo nostro Jesu Christo Nazareno crucifixo, qui magni consilii Angelus, vero mentes lumine illustrat, quem verum Deum & verum hominem profiteamur, ac futuri Patrem sæculi, Judicemque expectamus.

CAP. VI.

QUoniam igitur nunc gentes ab ipsa creaturarum conditione, Deum primam causam omnium productricem cognoscunt, & ipsa conditio ostendit, qui condidit eam & ipsa factura monstrat qui fecit eam, & mundus manifestum facit, qui se disposuit. Judæi quoque in primis à protoplasti traditione: deinceps à Moyse & Prophetis eundem Deum fabricatorem cœli & terræ acceperunt, & per legis ministerium cognoverunt: nos autem in Evangelio ab Apostolis: Qui est idem Deus super omnes Deos, & nomen ejus super omne nomen, & hujus verbum naturaliter invisibile caro factum, in visibilem & palpabilem hominem, & usque ad mortem humilians se, mortem autem Crucis, & eos qui in eum credunt, similes sibi, incorruptibiles, & impassibiles futuros, & percepturos regnum cœlorum, accipimus perfectam agnitionem. Propterea inexcusabilis est homo, qui ignorat Deum, maledictus autem, qui illum agnoscens non veneratur, impossibile enim

nim est (ut ait Apostolus) ut qui semel sunt illuminati, & gustaverunt donum coeleste, & participes facti sunt Spiritus sancti, gustaveruntque bonum Dei verbum virtutesq; seculi venturi, & prolapsi sunt rursus renovari ad poenitentiam. Nos itaque dictamine creaturarum moniti, & annunciatione Prophetarum edocti, ac praedicatione Apostolorum informati audent dicere: quod unus solus est verus Deus increatus, immensus, aeternus, omnipotens, Pater, Filius, & Spiritus Sanctus, tres quidem personae sibi invicem coeternae & coaequales, una tamen essentia & substantia naturaque simplex omnino, ut sic unum Deum in Trinitate & Trinitatem in Unitate sumamus, neque confundentes personas, neque substantiam separantes: nam Pater ab aeterno genuit Filium, suamque illi dedit substantiam, ac nihilominus retinuit: Filius quoque nascendo Patris accepit substantiam, non tamen personam propriam Patris assumpsit, neque Pater illam in Filium transfudit, sunt enim ambo unius & ejusdem substantiae, sed diversarum personarum: Filius quoque hic licet Patri coeternus sit ex substantia Patris ante secula genitus, tamen nihilominus ex substantia Virginis in seculo natus est, & vocatum est nomen ejus Jesus, qui est Christus, perfectus Deus, perfectus homo ex anima rationali & humana carne subsistens, cui nihil humanum defuit praeter peccatum: una persona, duae naturae, ante secula genitus Deus sine matre, in seculo natus homo sine Patre de Virgine ante & post partum incorrupta, passus in Cruce mortuus est, sed in Cruce vitam illustravit, & mortem morte resolvit: sepultus est, & descendit ad inferos, sed animas Patrum reduxit ex inferis, & resurrexit tertia die per virtutem propriam, & ascendit in coelos, & emisit Spiritum Sanctum Paracletum, & iterum venturus est judicare vivos & mortuos, ad cujus adventum omnes homines resurrecturi sunt in carne sua propria, & reddituri sunt de factis propriis rationem. Haec est perfecta Dei agnitio, in qua oportet nos salvos fieri: quam qui non agnoverit, aut agnoscantibus non crediderit, aut de ea dubitare praesumpserit, a spe vitae & salutis aeternae alienus est.

REVERENDO PATRI AC DOMINO,
DOMINO SYMPHORIANO EPI-
scopo Valatenſi, Domino ſuo obſervandiſ-
ſimo, Henricus Corne-
lius Agrippa,
S. D.

Epistolam quare Lib. 4. Epistolarum Epist. XV.

HENRICI CORNELII AGRIPPÆ
Dehortatio Gentilis Theologiæ, ad ami-
cos aliquos quondam
perorata,

Efflagitaſtis jam ſæpè à me, ut librum ter maximi Mercurii, de ſapientia ac poteſtate Dei (quem ante aliquot annos in Titinenſi celebri gymnaſio publica præleſtione profeſſus ſum) per hoc otium vobis exponerem, atque ex eodem vobis Pimandri (videlicet divi- næ mentis) lucem oſtenderem. Petitionem autem hanc cum nec utilem vobis eſſe perſpexerim, nec intentionem ipſam rectam quoque dijudicaverim. Tamen quo vos voti compo- tes fieri, deſideriique limitem aſſequi poſſetis, obtuli me vo- bis Paulinas episto- las declaraturum. nunc autem illis re- futatis, denuo ruruſque iſtatis eandem cantilenam canen- tes, miror admodum & ſtupeo, itaſcorque, vos qui in Evan- gelio Chriſti baptiſati eſtis, qui in Eccleſia Chriſti ſacerdotio fungimini, poſt ſanctum baptiſmum, poſt ſacrum chriſma, Dei cognitionem ab Ethnicis quærere, quaſi Evangelium mancum ſit, & in Spiritum ſanctum peccare ſit venia. quicun- que enim Dei noti- tiam aliunde quàm ab Evangelio paran- dam putant, ii verè ſunt, qui Spiritum ſanctum in- ceſſunt: quæ blaſphemia neque in hoc neque in futuro ſeculo remittitur. Nonne legiſtis Ochoziam illum magnum Samaritæ Regem, dum ægrotus moribundusque è lectulo mitteret nuncios, qui de vita ſaluteque ejus conſulerent Beelzebub Deum Accaron, occur-

*Incr-
patio.*

*Matt.
12.*

4 Reg.

occurrisse illis moente Angelo Heliam Thesbiten prophe-
 tam Domini & dixisse ad eos : Nunquid non est Deus in Israel,
 ut eatis ad consulendum Beelzebub Deum Accaron, propter
 hoc dicit Dominus regi : De lectulo super quē ascendisti non
 descendes, sed morte morieris. Possem ne ego vos hoc exem-
 plo deterrere, vel saltem admonere ac dicere : nunquid non
 sunt doctores in Ecclesia, qui vos de Deo abundē probeque e-
 rudiant, ut eatis ad consulendum Mercurium Trismegistum,
 philosophum dæmoniorum Ægypti ? An nescitis quia pater
 vester Deus est qui vos creavit ? mater verò vestra Ecclesia est,
 quæ vos in baptismo regeneravit ? ut quid ergo tanquam filii
 profugi aliunde quā à parentibus sapientiæ alimenta men-
 dicatis, & qui in baptismo semel renuntiastis Sathanæ, rursus
 ad Sathanam rebellatis à Deo ? & qui per Christi sanguinem
 empti estis in libertatem, rursus prædam vos exponitis hosti-
 bus fidei & veritatis ? videte & cavete ne quando dum potesta-
 tem ac Dei sapientiam aliunde quā ab ipso Deo quæritis, in
 eandem ipsam potestatem sapientiamque nefariò & in expia-
 bili scelero committatis, quare derelicti tandem in reprobum
 sensum, vitam simul cum salute amittatis. Nam si malus dæ-
 mon semel vobis salutis verba furatus fuerit de memoria, et-
 iam si velitis salvari, non poteritis, perdidistis enim viam, per
 quā pervenitur ad salutem. Ideo nos admonet Apostolus, ut

Col. 2

Obje-
ctio.

Re-
spon-
sio.

- quàm apud Apostolos, apud Evangelistas, apud ipsum Christum. Nonne jam similes estis his qui Christi verbis & miraculis diffidentes, ad voces dæmonum atq; obsecrorum crediderunt plus fidei habentes dæmonibus Christum filium Dei cõfidentibus, quàm ipsimet Christo. Itane & vos dubitatis Christo Deo ea credere, quæ ipse de se docuit, nisi hæc Ethnicis disciplinis cõfirmentur, atq; philosophis ea concedere, quasi plus illi inveniendæ sementiis, quàm Apostoli didicissent a Christo qui est Deus, vincantque potius quam fallant, dum circa divina superbiunt vanis vocibus, ac si non in corde, sed in lingua sapientia collocata sit. Nonne hæc est illa sapientia philosophorum, de qua ait Christus, quia filii hujus seculi prudentiores sunt filiis lucis in generatione hac? hæcne vobis pluris placet quàm Evangelistarum, Apostolorumq; crastula & idiotica dogmata? sed nescitis quia intellectus ejus est ad mortem, & doctrina ejus ad interitum, & qui applicabitur ei, descendet ad inferos, qui recesserit ab ea, salvabitur. Hæc est illa mulier aliena & extranea, stulta & clamorosa plena illecebris quæ mollis sermones suos propinan, aquas furtivas & panem absconditum, quæ relicto duce pubertatis suæ, patri Dei sui oblita est, cujus domus inclinata est ad mortem, & semitæ ejus ad inferos ubi sunt gigantes, & cõvivæ ejus in profundo inferni. An ignoratis quid in Evangelio Abraham respondit diviti sepulto in inferno, & nuncium ad fratres postulanti, ut assentirent Moysi & prophetis quicumq; nõ vellent descendere in locum illum? Sed absit, dicitis, ut Ethnicorum dogmatib; fidei victoriã demus, vel illa tanquam verbum Dei recipiamus, sed tanquam opiniones & placita philosophorum, hominumq; literatorum, ut illa cum divinis scripturis conferamus, illasq; per hæc ornemus. Atq; idcirco necesse est per hæc vos trahi in reprobum sensum, & ubi maxime vos videre putatis, ibi ad ipsum veritatis lumen maxime cæcutire, sicut locutus est Christus se venisse in mundum, ut non videntes videant & videntes cæci fiant: nonne erratis cæcurentes, si per hæc Sacras literas decorare vos creditis, per quæ magis fædantur, conspurcanturq;? Sed & quomodo arbitramini, vos posse hæc cum illis conferre, cum nulla sit conventio Christi cum Belial lucis cum tenebris, fidelis cum infidelibus? Nonne similes estis homini egroto, qui ad sui medellam medicum pariter & venenarios invitat, cū illi nocere quidem possunt, curare nõ possunt, alter venenis illorum sua medicamina miscere recusat, ne aut perniciies bonis, aut salus nocentibus, adscribatur? An non jam intelligitis dum simul hæc & illa jun-

la jun-

la jungere vultis, in hoc esse salutis vestrae subversionem? Esto, gravis auctor est Trismegistus, cui si Platonem atq; Plotinum junxeritis, non dubium est quin multa de Deo ac divinis curiose ornateque tractaturi sunt: quod autem verum est & certum atq; firmum, adjacet Deo. Non decet ergo hominem Christianum hæc ab illis discere, sed ab illo solo qui dixit: Ego sum veritas. In cujus sacra hujusmodi Ethnicos porcos immittere, ne dicam illis præponere, non potest esse non temerè factum. Dicitis uerum non idem de Hermete quod de cæteris philosophis judicium esse, ut qui nō tam philosophus fuerit, quam propheta, quem Lactantius gravis auctor inter sybillas & prophetas commemorat. Ad hæc respondeo vobis Augustini verba contra Manichæum dicentis: Si quid veri de Deo sybillæ vel is Orpheus, aliive gentium vates aut philosophi dixisse perhibentur, valet quidem aliquid ad Paganorum vanitatem revincendam, non tamen ad illorum auctoritatem cōplectendam, quantum enim distat de Christi adventu inter prædicationem Angelorum & confessionem dæmonum, tantum distat inter auctoritatem Prophetarum & curiositatem sacrilegorum. Quod si auctoritati hominum gravissimorum jam plurimum deferendum est, quibus quæso plus deferendum putatis, Hermeti, Platoni, Plotino, & consimilibus philosophis, qui suis excogitatis opinionibus innixi, obtenebrato intellectu, altissima Dei & naturæ arcana non percipientes, ea de Deo divinisque tradiderunt, quæ nec ratione sunt subnixæ, nec à Spiritu sancto sunt suggestæ, sed deliramenta quædam, ne prudentibus saltem hominibus digna, an Moysi, Davidi, Salomoni, Prophetis, Evangelistis, Apostolis, qui divino spiritu plenissimi, omnimoda sanctitate, oraculis, miraculis, ac ipsius vitæ discrimine, effusique sanguinis testimonio dogmata sua probârunt? quod si illis posthabitis ad philosophos recurratis, & ab Ethnicis errorum magistris discere laboratis, quæ à Christo & Spiritu sancto suscipere deberitis nonne insani eritis, ac simul impii futuri sitis? Si ergo nunc Christiani estis, Christi literas discite. Hanc si quidem suis notam ipse præscripsit: Qui diligit (inquiens) me, sermones meos audit. Ab illo igitur discendum est quid de Deo intelligendum sit Dei enim justitia nō in traditionibus philosophorum, sed in Evangelio est. Quod si in illo Deum non cognoveritis, in aliis vos cognituros nequaquam speretis, neque enim alius poterit enarrare quæ sunt Dei Patris, nisi proprium ejus verbum: quis enim alius cognovit sensum Domini, aut

Job. 4

Obje.
tio.Resp.
sion.

*Obje-
ctio.*

quis ejus consiliarius factus est? Sed modo ad exempla configitis & dicitis: Licebit ne nobis imitari sanctos Patres, Hieronymum, Augustinum, Cyprianum, Hilarium, Lactantium, Eusebium, Victorinū, & reliquos multos, quorum libri Gentilium flosculis, philosophorumque placitis pleni sunt, & undique scatent. Atque hæc una malorum causa est (ut ait Seneca) vivere ad exempla, nec ratione componi, sed similitudine

Responsio.

abduci. Ego Hieronymum & Augustinum scio, & reliquos Doctores novi, vos autem qui estis, qui ea in illis imitari cupitis, in quibus illos non parum poenituit insumptæ operæ, omnesque in hoc conveniunt, has gentium literas pestem esse religionis, legisque Christi: discite ergo nunc illorum monitis hæc cavere, atque non illorum prius errantium imitari erro-

Hieronymus.

in Epistola

ad Eusebium

Matt.

16.

1 Cor.

12.

1 Job.

Hieronymus.

ad magnum

urbis

orato-

rem.

atq;

de filio

prodigo

ad Damascum.

Dent.

rem potius, quam etate deinde plus sapientium poenitentiam. Quod si exempla penes vos locum habet, habeat & illud, quod Hieronymus, quia Tullium & Platonem nimis avidè legebat, percussus ab Angelo, intercedentibus multis sanctorum, vix tandem in hæc sacramenti verba dimissus est: Domine si unquam habuero codice, seculares, si legero, te negavi. Neque vero sanctos illos imitari vos perhibeo, sed id quod in illis extremum & infimum est vobis proponere non laudo. & quia 1. Cor. 12. hortor vos & jubeo, quod in illis primum ac summum est æmulari, imò ipsos primos ac summos cum suis inoffenso pede 1. Job. 1. ac securâ conscientia sequi, illos inquam, qui Deum ipsum Jesum Christum in hac luce & viderunt, & cognoverunt, qui edocti omnem veritatem, non ex carne & sanguine, sed à Patre, qui in cœlis est, qui rapti in cœlos, viderunt divina arcana, quæ non licet homini loqui, quod fuit ab initio, audiverunt, & viderunt, & manibus contrectaverunt, & manifestatum est illis verbum vitæ, hi sunt, qui vobis de Deo indubiam & irrefragabilem scientiam præstabunt. Quod si tam profundè animis vestris insedit humanæ curiositatis fornicarius amor, ut ea, quæ jam diximus, vos à prophanis gentium dogmatibus non deterreant, saltem hoc vobis consultum velim, quod Hieronymus disputat de muliere captiva, ut videlicet præscisis & derasis pilis, & quicquid idololatriæ, voluptatis errorisq; fuerit ex stupro illatū, vernaculos generetis Deo Sabaoth: quem admodum Oseas Propheta de meretrice genuit filium Israel, qui vocatus est semen Dei. Si hæc facere poteritis, & Ethnicorum literas repurgatas ad Christianam eruditionem transtuleritis, & ab Ægyptiis tanquam injustis possessoribus opima Ex. 12. spolia vel clanculum surripientes, illorumque opibus ditati, Ecclesiam

Ecclesiam Dei locupletaveritis, jam non admodum dissuadeo, sed consulo vobis Ethnicam literaturam: sed vereor ne frustra id sentietis, ideo vos Augustini consilio uti jubeo, videlicet si Sacra scriptura prima sit, ne alienarum opinionum imbecilliam occupent animum. nam ad divinarum rerum veridicam cognitionem puro animo opus est, & non infecto pravis opinionibus, qui si aliquibus minus rectis opinionibus preventus sit, jam per illas quasi sub specie alicujus scientiarum ignorantiarum error in eo vehementius radicatur, quam ut possit revelli, contingitque ut quod ignorat, scire se credat, & defendat verum & Catholicum esse, quod error est vel hæresis. Igitur in theologico studio nihil vobis prius esse debet, quam Evangelica doctrina, hac ingrediendum est via, etiam si ad unguem non omnia intellexeritis mysteria, tum receptorum in Ecclesiis sed vetustorum sanctorum Patrum adhibere commentaria, deinde consulite neotericos, curiosas autem de Deo divinisque inquisitiones quaestionumque altercationes & dispositionum pugnas, juxta Apostoli præceptum, omnino vitate. Ubi vero jam animus vester Catholica doctrina firmatus ac corroboratus fuerit, tunc illius lumine per omnes errorum tenebras securè ambulabitis, tunc liberè omnia disciplinarum genera penetrare poteritis, tunc Ulyssis instar si Cycloperum specus ingrediamini, & ad inferos descenderitis, remigrabitis illasi: si ad Lotophagos, ad Syrtes accesseritis, regrediemini securi: si Cyrces poculum biberitis: non permutabimini: si Scyllam præternavigaveritis, non periclitabimini: si Syrenes audieritis, non obdormietis, sed eritis de omnibus judicantes, ut ait Apostolus, & à nullo judicati, tunc Ethnicorum doctrinæ vobis plurimo erunt adjumento, eorumque suffragio tunc facile ad theologiæ apicem conscendetis. Quod si converso ordine hoc iter ingressi fueritis, perdetis vos studiaque vestra, ac tanquam effossi oculis cæcutientes, cum rectam viam nequeatis prospicere, huc illucque incerti oberrantes, & ad omnem lapidem cespitantes, cum semel à recta via deflexeritis, in eam amplius ne nasutissimo quidem cane duce dirigí poteritis. Nunc ergo credite mihi, licet juniore, dum adhuc tempus habetis, ad discendum. Quod si non credideritis, serò tandem credetis: sed & simul deplorabitis.

HEN.

**HENRICI CORNELII AGRIPPÆ
EXPOSTULATIO SUPER EXPOSITIONE
sua in librum de verbo Mirifico cum Joanne Ca-
tilineti fratrum Franciscanorum per Bur-
gundiam Provinciali ministro,
sacrae Theologiæ Do-
ctore.**

Christiani hominis est operari charitatem, loqui ve-
ritatem, quod qui non facit, tam longè aberrat à
Christo, ut Christiano nomine omnino sit indignus.
Hæc ad te scribo (bone Pater) ea ipsa Christiana
charitate, veritateque commotus (in qua nos omnes tanquam
ejusdem corporis membra cujus caput Christus est, debemus
esse conjuncti) non falsa ullâ opinione, non odio, nec invidia:
quæ à Christiano homine longè abesse debent. Tu tamen, pace
tua dicam, in publicis concionibus tuis, congestis multis men-
daciis, non es viritus, imo maximè conatus es, in me odium,
& invidiam concitare, ubi omni culpa carebam. Miror itaque
quid jure te commoverit, me, ed tunc in Burgundia peregrin-
um ignotum, sed & omnibus semper innoxium, nullius ali-
quid concupiscentem præterquàm honorem ex virtute asse-
qui, sed & absentem per remotissima locorum interstitia, tam
indignissima sermonis acerbitate calumniari, qui pro tui no-
minis professione, quod Paul. docet Romanos, deberes odio
habere malum, & hære bene, fraternam charitatem diligere,
& non maledicere, imo etiã persequentibus benedicere, & cum
omnib. quoad fieri potest, pacem habere. Verè non fecisti rem
dignam professione tua Christianoque Doctore, qui populum
Christiani nominis exhortari debuisses ad ea quæ Christi sunt.

Gal. 5. ad opera spiritus, charitatem, & pacem, & cætera, quæ Paulus
commemorat Galatis: Qui verò odium, iram, rixam, æmula-
tionem, inimicitiam suadet, non spiritus sed carnis opera su-
adet, quo nihil magis alienum esse debet ab homine Christiano,
nec quicquam Christiano Doctore incongruius quam talia
docere & persuadere. Nam Christus author religionis nostræ,
& Apostoli, totaque Scriptura sacra, ut tu me melius nosse de-
bes, ad pacem conclamant, & tranquillitatem, Hinc Evange-
lista

*Cona-
tus
Cati-
linet.*

*Rom.
12.*

Gal. 5.

lista Joannes tradit Christum discipulis dixisse: Pacem meam *Joan.*
 do vobis, pacem meam relinquo vobis. Et Paulus ad Hebræos *4.*
 inquit: Pacem sequamini in cum omnibus, & sanctimoniam, si- *Hebr.*
 ne qua nemo videbit Deum. Ad hanc pacem non solum hor- *12.*
 tari sed etiā orare, officium tuum & etiam meum esse debet. An
 non Apostolus admonens Eph. inquit? Sermo malus ex omni
 ore vestro non procedat. Et paulo post: Omnis amaritudo, i- *Ephes.*
 ra, indignatio, clamor, blasphemia tollatur à vobis. Et in epi- *4.*
 stola ad Cor. ita detestatur maledicentiam, ut cum maledicis *1 Cor.*
 ne cibum quidem sumendum esse sentiat. Et in eadem epist. *5.*
 paulo post commemorat maledicos inter eos qui regnum Dei *1 Cor.*
 non possidebunt. Et Colossensibus idem præcipit inquires: *6.*
 Deponite iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, tur-
 pem sermonem. Petrus quoque præcipit, ut qui velit diligere *1. Pet.*
 vitam, & videre dies bonos, linguam à malo coerceat. Et Ja- *3.*
 cob: Nolite inquit detrahere fratres ad invicem: Sic ab Apo-
 stolis undique docemur, ut à maledictis & offensione cujusque *Iacob.*
 abstinemus, quæ sunt semina invidiæ, & discordiæ, cujusmo- *4.*
 di tu nuperrimè contra me seminasti in populo & Principe;
 dum paulo ante hæc proximè præterita paschatis festa in Gan- *Hypo-*
 da Flandriæ, coram illustrissima Principe nostra totiusq; cu- *crisis*
 rix proceribus, quadagesimales sermones graviter & sapien- *Cati-*
 ter declamaturus, oblitus Christianæ modestiæ, inter medias *lineti.*
 conciones interrupto evangelio Christi, prorupisti in apertā
 contumeliam, atq; e mentem mei calumniam, donec multos
 in falsam de me opinionem, plerosq; in odium mei induxisses
 & invidiam, ita ut etiā aliqui, qui antea nominis mei amici e-
 rant, jam animum aversum à me habeant: ita abs tuis falsissimis
 nugis, & truculentissimis mendaciis edocti in illis famosis cō-
 cionibus tuis, in quibus maledictis illis & probrosis contume-
 liis in me usus es: nam inter cetera vocasti me in tanto conven- *Calu-*
 ut semel atq; iterum hæreticum judaisantem, qui in Christiana- *nnia*
 nas scholas induxerim scelestissimam, damnatam ac prohibi- *Cati-*
 tam cabale artem, qui contemptis sanctis Patrib. & Catholi- *lineti*
 cis doctorib. præferam rabinos Judæorum, & contorqueam in A-
 Sacras literas ad artes hæreticas & thalmuth Judæorum. Verū *gripi;*
 ego Christianus sum, nec mors nec vita separabit me à fide Pro- *Pro-*
 Christi, Christianosq; doctores omnib. præfero. tamen Judæ- *fessio*
 orum rabinos non contemno, & si, quod possum, erravero, ta- *Agrip*
 men hereticus esse nolo, nec judaisare intendo, damnatas pro- *pa.*
 hibitaq; artes tantum abest à me ut doceam, ut ne velim qui-
 dem discere. Scripturas sacras nusquam contorqueo, sed juxta
 diver-

*Lectio
ra A-
grippa
in Do-
la Bur-
gundia
Anno
1509.*

*Mali-
tia
Cati-
linati.*

2. Cor.

4.

Matt.

5.

*Insci-
tia*

*Cati-
linati.*

Matt.

3.

1. Pet.

4.

diversorum doctorum diversas expositiones, diversimodè in testimoniū assumo. Artes hereticas, Judæorumq; errores non docui, sed Christiani doctoris Joannis Reuchlinii Phorcenfis Christianū atq; catholicum librū de Verbo mirifico inscriptū, multo labore & vigiliis exposui, non clancularie per cubicula, sed in scholis publicis, auditorio publico, publicis prælectionibus, quas ad honorem Illustrissimæ Principis Margarete & unici studii Dolani feci gratis: nec defuerunt auditorio meo viri & gravissimi & doctissimi, tam Dolani parlamenti senatorii ordinis Patres venerandi, quam ejus studii magistris & doctores eruditissimi, ordinariiq; lectores, inter quos Reverend. Domin. Simon Vernerius, ejus studii vicecancellarius & conservator, Dolanæ ecclesiæ Decanus, utriusq; Juris doctor, ne uni quidē lecturæ meæ unquam defuit auditor. At tu cui omnino incognitus sum, qui lecturis meis nunquam interfuisti, nec uspiam alibi me vel privatō dicentē audisti, nec quod sciam me unquā vidisti, tamen ausus es de me tam iniquum ferre judiciū, quod rectius omitti & potuit & debuit, tum quia falsissimū est, tum etiā quōd tales contumelias ac calumnias in sanctissimis & gravissimis Christianis concionib. inferere homini religioso non convenit, & prædicandi divino officio indignissimū est. Nam contumelias, maledicta, & odia dispergere non est synceritatis & ex Christo loqui, sed quodammodo (ut Pauli verbis utar) verbum Dei adulterari, quod ille magnus gentium segregatus Apostolus se nunquam fecisse dicit, nec à quovis certē fieri debet, qui Christianus doctor esse velit. Tu nihilominus hæc fecisti, sine causa & sine culpa mea machinatus es contra me malum, rapuisti bonam famam meam, maculasti bonum nomen meum impuritate hypocrisis tuæ, & in perniciem animæ tuæ contra me locutus es mēdaciū. Nam Christus ait apud Mat. Quicumq; dixerit fratri suo racha, reus erit judicio, & qui dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis. Tu verò non incertō aliquo convitio, aut fatuitatis nomine me notasti, sed obtuam de cabalistico nomine ignorantiam & Hæbraicorum dogmatum inscitiam supra modum suspiciosus, nuncupasti me hæreticū, Judaïsantem, in super & igni adjudicasti. Sed gaudeo, quoniam propter Dominum nostrum Jesum Christum sustineo hæc opprobria, & existimatus sum sicut ovis occisionis, ac dignus habitus sum pro mirifico illo verbo, pro ipso inquam nomine Jesu contumeliam pati. Ipse n. pentagrammus Jesus Christus apud Mat. beatitudinem repromittit iis, qui propter nomē suū ab hominib. maledicuntur, & persecutionem patiuntur, Et Pe-
trus

res Beros appellat propter Dominum exprobratos. Quenam *Pro-*
 pars mea cum Judæis, qui Christum Jesum confiteor filiū Dei, *seffio*
 & pūssimē colo? Quid ego inter hæreticos, qui Ecclesiæ unita- *Agrip*
 tem, ipsūq; saluberrima præcepta, ritusq; sacrorum concilio- *pa.*
 rum & canonum, quib. fides firmatur & ab iniqua hæresi pur-
 gatur, pro virib. meis observo & doceo? Possunt illi qui inter-
 fuerunt scire, illi inquam integerrimi & doctissimi viri judi-
 care possunt & testari, si quid unquam à me dictum est, quod
 fidem Christianam Ecclesiamve offendant, ni fortè dicturus sis
 illos mecum Judaisare & hæreticos esse; Neq; verb illis deco-
 rum Christianumq; erit publicè audiendo tolerasse, tacēdo ac
 non contrahendo consensisse, & quod magis est præmiando
 approbasse, nam hæc lectura in causa fuit cur me in collegium
 receperunt, & lectura ordinata simul & regentia & stipendiis
 denoverunt, quod mihi turpe judaicum hæreticumque fuerit
 publicè prælagisse. Non jam mea sola est hæc injuria, sed potius *Com-*
 Parlamentarii Senatus, totiusq; universitatis Dolanz. Vide in *manis*
 quod barathrum te coniecisti, qui dum me calumniæ insectari *inadu-*
 voluisti, Principi, proceribus, ac omni curiæ nefario fūco illu- *ra.*
 sisti. Senatum ac universitatem ludibrio exposuisti, verbū Dei
 prophanasti. Hoccine fuit coram tanta Principe & curia præ-
 dicare Evangelium Christi? Hoccine pii & religiosi fratris of-
 ficiū? Hoccine corrigis fratrem? Eston nunc ut ego adhuc ado- *Qua*
 lescens, nodum annos natus tres supra viginti, in lectionibus meis *asato*
 aliquid imprudentius protulerim, & sim inde reprehēdendus *Agrip*
 (quamvis Jacobus dicat perfectos esse, qui non offenderint in *pa ex-*
 verbo) hoc tamen longe aliter, & modo magis pio & Christia- *posuis*
 no fieri deberet, quā tu attentasti, qui cū maneres in oppi- *librū*
 do Gray. ac sæpe tibi ad Dolam iter esset, atq; ego tibi quippiā *de*
 malè locutus vel perverse interpretatus videbar, cur me tunc *verbo*
 non convenisti, cur non corripuisti, cur non arguisti de malo, *miri-*
 de hæresi, de judaismo? cur non restitisti in faciem, sed me præ- *fico*
 legendum in Dola Burgundiæ remotè per ducenta miliaria, in *Iac. 3.*
 Ganda Flandriæ coram Principe & Curia, in communem in-
 vidiam trahere voluisti, ut ita Principis ac procerum odio in
 me concitato, per indirectum (ut dicitur) ex tota Burgundia
 me propelleres. Quis jam non videat apertum dolum, mani-
 festam calumniam, detectam calumniam? Aliter si peccassem,
 me corripere decuisset, & ut docet Paulus in epist. ad Gal his
 verbis: Si occupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui
 spirituales estis hujusmodi instruite in spiritu lenitatis. Et i-
 dem ad Thelait: Nolite quasi inimicum existimare, sed corri-
 pite

Thess.
 3.

pire ut fratrem. hic fraternus & Evangelicus corripiendi modus decuisset te virum religiosum, qui fratris nomen geris & fratrum Franciscanorum regulam professus es nobisque multum profuisset, & gratiam favoremque Principis, cæterorumque erga me conservasset. Parce ergo mihi deinceps oro, cessent convitia & obrectationes, cessent sermones qui odia generant, & charitatem vulnerant, & quos mihi infestos reddidisti, rursus ad mutuam benevolentiam & unitatem exhortare, redde mihi integritatem famæ meæ, redde mihi bonum ac innocens nomen meum, redde publicè quæ publicè detraxisti, redde mihi quæ dolo malo & nequissima injuriâ abstulisti, ne quando antequam reconciliatus sis mihi patri tuo in Jesu Christo, contra Spiritum S. irremissibili peccato missarum divina mysteria celebres, & corpus Christi tibi in æternæ damnationis judicium participes. per hoc sacratissimum Christi corpus te obtestor, redde, sumus enim ambo Christiani & membra Christi. ut inquit Paulus ad Romanos, unum corpus in Christo. separari igitur nos. & dissidium facere, quid aliud est quam Christi corpus scindere? & tu in hoc corpore magnū & præcipuum membrum es, qui es doctor Theologiæ, & B. Francisci regulam profiteris. Ego quoque de eodem Christi corpore do operam, ut saltem aliquod vel parvum membrum sim: sum enim ego Christianus, & disco quætidie libenter à magnis magistris, qualis tu es unus, quæ ad nostram religionem pertineant, in quibus procul dubio me multum oblecto, diligamus igitur nos invicem. In hoc, ut ait Apostolus, completio est legis, nihil melius veritate & charitate. Nam ad Galatas scribit Apostolus: Si vos invicem morderis & comeditis, videte ne invicem consumamini. Hæc pauca ad te scripsi bone Pater, non odio, non invidia, non ira commotus, sed conscius mihi innocentiae meæ, bona pio animo. studio amoris & charitatis quam abs te perimus, & tibi eandem offerimus, quam aut respuere, aut hæc nostra scripta aspernari, nec ex professione tua, nec ex dignitate tua esse potest: nam qui charitatem respuit. Deum respuit: Deus enim teste Evangelista. charitas est. Quodd si propter thal mudisticas cabalisticasque tibi suspectas disciplinas, sive propter alias quasvis falsas relationes aliquorum homunculorum imperitorum, vel mihi minus amicorum, suspicionem quamvis de me susceperis, ego me tibi sufficientissimè & purgabo, & justificabo.

Vale. Ex Londino Angliæ celebri emporio,

Anno M.D.X.

CLA.

GLARISSIMO VIRO D. MAXIMILIA-
NO TRANSILVANO, CAROLI V. *Cæsaris*

Imperatorisq; à Consiliis,

HENRICUS CORNELIUS AGRIPPA

D. S.

Nni ferme viginti retrò acti sunt (splen-
dide Maximiliane) quo tempore in
Dola Burgundix Gymnasio pulpito
donatus, magna admiratione librum
Joannis Capnionis, de Verbo Mirifico
ad honorem Divæ Margaritæ Principis

nostræ interpretabar, habitâ in præle-
ctione insigni laudum suarum oratione. Instabant per id
tempus apud me plerique ejus Civitatis non infinix sortis
viri, inter ceteros, quem nosti, Symon Venerius Dola-
næ Ecclesiæ Decanus, & Gymnasii Procancellarius, ut
prænominatæ Principi nonnihil operis scripto dedica-
rem: contendebant omnes improbis precibus urgebant-
que epistolis, & increbant, me hoc ipso haud non insig-
nem gratiam apud eandem Principem initurum. Annui,
nefas arbitratus tantorum virorum preces rejicere ac
propositam mihi tantæ Principis gratiam contemnere.
Et cepi argumentum operis, de nobilitate & præcellen-
tia foeminei sexus, non indignum ratus, quod illi Princi-
pi potissimum devoverem dedicaremque, quæ supra o-
mnes nostri ævi præclaras mulieres foeminei nobilitatis
præcellentixque unicum exemplar visa est, ut se præside
ac teste libellus ille non parum authoritatis caperet adver-
sus eos, qui in foemineo sexu vituperando nihil faciunt
reliqui. Quod autem ad id temporis conceptum hoc
votum meum apud Celsitudinem suam non liberârim,
non loci distantia, non temporis effluxus, non animi fa-

2. Vol.

Kk

cilitas,

cilitas, non propositi mutatio, non etiam argumenti angustia, ingeniive paupertas, sed Catilineti cujusdam calumnia in causa fuit (quæ cujusmodi fuerit, ex ipsa nostra ad eundem expostulatione, quam unâ cum presentibus ad te mitto, videre licebit) cujus hypocrisis victus, indignabundusque factus, suppressi librum, usque adhuc: nolui tamen hac fidelia alium, quamvis etiam pretiosum parietem dealbare, futurum aliquando confidens, quò liber ille non esset amissurus suam dominam. Nunc itaque reversus in patriam hanc, æquum putavi respondere fidei, nec diutius differendum librum illum Principi nostræ offerre, qui illi ex stipulatione & voto æquissimo jure debetur. Atque ut cognoscat me interim temporis nec illius oblitum esse, nec devotam fidem unquam deservisse, nec pluris valuisse apud me alienam nequitiam, quàm proprii animi constantiam virtutibus ac laudibus ejus impensè faventem. Quod si nunc tua prudentia hoc meum consilium non improba-verit, faciam ut libellus iste cum plerisque aliis meis progrediatur in publicum, etiamsi videam res hæc quàm sit exigua, & quàm nulla elegantia dicendi reddita. Sed volo libellum hunc quondam in pueritia mea conscriptum, & nunc non nisi, ut in hoc exemplari vides, tumultuariò alicubi recognitum, ipsi Principi suæ (sicut apud Canonistas, quos vocant, dicendi mos est) ex nunc ut à tunc, vel cum æstimationis meæ iactura oblatum iri, dum interim ætate jam grandior, graviori ac pleniori argumento, sublimiora & digniora Celsitudinis suæ paravero. Neque verò velim Principem ipsam ab his pueritiæ meæ nugis, ingenium meum metiri, quod si experiri velit, possit sibi etiam in maximis rebus & pace & bello usui fore. Proinde verò ne quis superbior, aut eruditionis iactantior, contemptu mediocritatis meæ, in ingenium nostrum ingratus,
hanc

hanc operam nostram despiciat, calumniatur, mor-
deat, laceret, tuæ Magnanimitati eandem, unâ cum
fortissimæ nobilitatis splendore, cum muliebris excellen-
tiæ gloria insuper tuendam defendendamque commen-
do, speroque futurum me hujus causæ, quod viris foe-
minas pertulerim, facile veniam obventurum, qui tan-
tæ Principi hæc scripserim, ac tua amplitudine horten-
tæ tuentæque ediderim. Vale. Ex Antverpia, 16. Kalen-
Maii, Anno 1529.

Judicium tuum expectabo.

Kk 2

DIVÆ

DIVÆ MARGARETÆ AUSTRI-
ACORUM BURGUNDIONUMQUE
Principi elementissi-

mæ,

HENRICUS CORNELIUS
AGRIPPA S. D.

RE M hætenus inauditam, sed à vero hant absimi-
lem, pro viribus audacter quidem: sed non sine pu-
dore aggressus sum, fœminei sexus nobilitatem præ-
cellentiamque describere. Certavit, fateor, intra me sapius
audacia cum pudore. Nam ut innumeras mulierum lau-
des, virtutes, suamnamque præstantiam oratione velle com-
plecti, plenum ambitionis & audacie putabam, sic fœminas
maribus præferre, tanquam civitati ingenii plenum pudoris
videbatur: hinc fortè causans, cur, quum pauci admodum
de mulierum laudibus scribere tentarunt, nullus hætenus,
quod certo sciam, earum supra viros eminentiam adferre au-
sus est. Proinde vero tam dignissimo sexus veras atque de-
bitas sibi laudes tacendo vellet invidere, & præcipere, eumque
suppressa agnita veritate suis meritis, suaque fraudari glo-
ria; plenum ingratitudinis arbitrabar atque sacrilegii.
Quum itaque inter has varias dissonasque sententias anxius
mecum ipse hæsitarem, miro hoc ingratitudinis eodemque sa-
crilegii metu, victo pudore, audacior effectus sum in scriben-
do, dum metuo videri audacior si tacerem, bonum omen in-
terpretatus, quasi ejus rei provincia, quam hætenus erudi-
torum cœtus penitus neglexisse videtur, mihi à superis reli-
cta atque decreta fuerit. Annunciabo itaque gloriam mu-
lieris, & honestatem ejus non abscondam, tantumque abest
quod me assumpti argumenti pudeat, quodque si fœminas
viris præferam, ob id mihi vituperandum putem esse, ut vix

me

nec expectatum iri fidem, qui rem adeo sublimem humiliari
 quidem potest, dicendi forma complexus sum, nisi mecum
 temporis angustia, & rei difficultas, tum causa aquitas tueren-
 tur, tum quia nullo adulandi asientandi ve studio hanc
 operam aggressus sum. Ideoque non tam studium fuit Rhe-
 toricis fingendis officiosisque mendacis verba in laudes orna-
 re, quam reus ipsam ratione, authoritate, exemplis, ipsisque
 sacrae legis etiam, & utriusque juris testimoniis common-
 strare. Tibi autem, Serenissima Margareta (cujus inter
 hujus aevi praeclaras feminas per universum orbem terra-
 rum Apollo, Diana, Dies, Aurora, Vulcanus, dii quinque
 non illustrant, cum generis nobilitate, tum virtutum praes-
 tantia & rerum gestarum gloria, partem alteram) hanc o-
 peram nostram ideo devotam dedicatamque constituo, ut ea
 (qua ad id virtutum fastigium ascendisti, quod cunctaqua
 de faciemini sexus laudibus predicantur, vita & moribus su-
 perasti) praesentaneo exemplo ac teste fidissima ejusdem sexus
 vestri decus & gloria, quasi sole quodam splendidius eluce-
 scas. Vale felicissime nobilissimarum simul ac Princi-
 pam decus, & ornamentum, & gloria,
 modis omnibus abso-
 luta.

* * *

HENRICI CORNELII AGRIPPÆ

DECLAMATIO DE NOBILITATE & præcellentia fœminæ sexus.

Deus Optimus Maximus cunctorum genitor, Pater ac bonorum utriusque sexus fœcunditate plenissimus, hominem sibi similem creavit, masculum & fœminam creavit illos. Quorum quidem sexuum discretio non nisi situ partium corporis differente constat, in quibus usus generandi diversitatem necessariam requirebat. Eandem vero & masculo & fœminæ, ac omnino indifferenter animæ formam tribuit. Inter quas nulla prorsus sexus est distantia. Eandem ipsa mulier cum viro sortita est mentem, rationem atque sermonem, ad eundem tendit beatitudinis finem, ubi sexus nulla erit exceptio. Nam juxta Evangelicam veritatem: Resurgentes in proprio sexu, sexus non fungentur officio, sed Angelorum illis promittitur similitudo. Nulla itaque est ab essentia animæ inter virum & mulierem, alterius super alterum nobilitatis præeminentia: sed utriusque par dignitatis innata libertas. Quæ autem præter animæ divinam essentiã in homine reliqua sunt, in iis muliebris inclyta stirps duorum virorum genus in infinitum pene excellit, quod tum demum ratum firmumque erit, quum id ipsum (& quod institutum nostrum est) non adulterinis fucatisve sermonibus, neque etiam logicis tendiculis, quibus multi sophistæ homines illaqueare solent, sed cum optimorum auctorum patrociniis, ærumque gestarum veridicis historiis, ac apertis rationibus, tum sacrarum literarum testimoniis, & utriusque juris sanctionibus ostensum est. Principiò itaque ut rem ipsam ingrediar. Mulier tantò viro excellentior facta est, quantò excellentius præ illo nomen accepit: Nam Adam terra sonat, Eva autem vita interpretatur. At vita ipsa quam terra est excellentior, tam viro ipso mulier est præferenda. Neque est quòd dicatur, debile hoc argumentum esse, ex nominibus de rebus ipsis iudicium ferre. Scimus enim summum illum rerum ac nominum artificem prius cognovisse res quàm nominasse: qui cum decipi non potuit, eatenus nomina fabricavit, quatenus rei naturam, pro-

Luc.

20.

Mass.

22.

Marc.

22.

Gen. 3

proprietas & usus exprimeret. Ea enim est antiquorum nominum veritas, testantibus id quoque Romanis legibus, ut ipsa sint consona rebus, ac aperte rerum significativa. Ideo a nominibus argumentum apud Theologos ac Jurisconsultos magni est momenti, quemadmodum de Nabal scriptum legimus, secundum nomen suum stultus est, & est stultitia cum eo. Hinc Paulus in epist. ad Hebræos ostensurus præcellentiam Christi, *Hebr.* hoc utitur argumento: Quia tantò melior Angelis effectus est (inquit) 1. quanto differentius præ illis nomen hæreditavit. Et alibi: Dedit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur, coelestium, terrestrium, & *Phil.* infernorum. Adde non parvam Juris utriusque vim in verborum obligationibus, in verborum significationibus, in conditionibus & demonstrationibus, in conditionibus appositis, atque id genus disputationibus, juriumque apicibus comprehendi, uti in illis ipsis, comparibusque aliis utriusque juris titulis comprehendere licet. Sic n. in jure arguimus à nominis interpretatione: item à vi verbi, atque vocabuli, insuper & ab etymologia nominis, & à nominis ratione, & à verborum ordine. Jura etenim ipsa haud segniter considerant significationes nominum, ut ex illis aliquid interpretentur Cyprianus etiam adversus Iudæos arguit primum hominem à quatuor mundi cardinibus nomen adeptum esse, quasi ἀνατολή, δύσις, ἀρχή, & μείζων, quod sonat oriens, occidens, septentrio, meridies. Et in eodem libro interpretatur idem nomen Adam, quia terra caro facta est, quamvis talis expositio discrepat à traditione Moise, quum apud Hebræos non quatuor literis, sed tribus scribatur. Hæc tamen expositio in tam sancto viro non est vituperanda, quælinguam Hebraicam non didicit, quam plures sancti & sacrarum literarum expositores sine multa culpa ignorarunt. Quodd si mecum non habeatur similis licentiæ patientia, ut liceat mihi ad arbitrium in foeminei sexus laudem nominis Euse pariformem Etymologiam effingere, saltem hoc unum mihi dicere permittant ex Cabalistarum mysticis symbolis, ipsum nomen mulieris plus affinitatis habere cum nomine ineffabili divinæ omnipotentis ἰσχυροῦς, quàm nomen viri, quod cum divino nomine nec in characteribus, nec in figura, nec in numero convenit. Sed his nunc superfedebimus: sunt enim paucis lecta, paucioribus intellecta, & fusiorem narrationem requirunt, quàm ut hic adscribi conveniat. Nos interim excellentiam mulieris non à nomine modo, sed à rebus ipsis, ac muniis meritisque investigabimus.

Scrutemur itaq; Scripturas, ut ajunt, & ab ipso creationis incipimus sumentes exordium, quid dignitatis mulier ipsa in primæ productionis ordine supra virum sortita est, disseramus. Scimus quæcunq; à Deo Optimo Maximo facta sunt, hoc potissimum differre, ut quædam eorum perpetuò maneant incorruptibilia, quædam corruptioni ac mutationi subjecta sint, atq; in his creandis Deum hoc ordine progressum, ut à nobiliori unius incipiens, in nobilissimum alterius desineret. Itaq; creavit primum incorruptibiles Angelos & animas: ita namq; contendit Augustinus animam primæ nostræ parentis ante corporis productionem unâ cum Angelis creatam fuisse. Porro creavit incorruptibilia corpora, ut cœlos, ac stellas, ac elementa incorruptibilia quidem, sed variis mutationib. obnoxia, ex quibus cætera omnia, quæ corruptioni subjecta sunt, conflavit. Melioribus per singulos dignitatis gradus rursus ascendens, ad universi perfectionem procedens. Hinc primum mineralia prodierunt, post vegetabilia, plantæ & arbores, deinde zoophita, demùm animantia bruta per ordinē, reptilia, natantia, volantia, quadrupedia. Postremò creavit sibi similes homines duos, marem inquam primum, & postremò foeminam, in qua perfecti sunt cœli, & terra, & omnis ornatus eorum: ad mulieris n. creationem veniens creator, quievit in illa, ut nihil honoratius creandum præ manib. habens, in ipsaq; conclusa summata est omnis creatoris sapientia, atq; potestas. ult. non reperitur creatura alia, nec excogitari potest. Cum itaq; mulier sit ultima creaturarum, ac finis & complementum omnium operum Dei perfectissimum, ipsiusq; universi perfectio, quis eam negabit super omnem creaturam præcellentia dignissimam, sine qua mundus ipse jam ad unguem perfectissimus. & numeris omnibus absolutus fuisset imperfectus, qui non aliter quàm in creaturarum omnium longè perfectissima perfici potuit. Dissentaneum n. est & absurdū, opinari Deum in aliquo imperfecto tantum opus perfecisse. Nam cum mundus ipse velut integerrimus aliquis perfectissimusque circulus a Deo creatus sit, oportuit illum in ea particula absolvi, quæ omnium primum cum omnium ultimo unitissimo quodam nexu in se copularet. Sic mulier dum creatur mundus inter omnia creata tempore fuit ultima, eademque cum auctoritate, tum dignitate in ipso divinæ mentis conceptu omnium fuit prima, sicut de ipsa scriptum est per Prophetam: Antequam cœli crearentur elegit eam Deus, & prælegit eam. Ea signum est pervulgata philosophantium (ut illorum verbis utar) *con-*
rentia,

Aug.

sup.

Gen.

7.

Gen.

2.

tencia, ~~semper~~ semper priorem esse in intentione, & in executione possumus. Mulier autem fuit postremū Dei opus introducta a Deo in hunc mundum velut ejus regina in regiam sibi jam paratam, ornatam, & omnibus numeris absolutam. Merito igitur illam omnis creatura amat, veneratur, observat meritoque illi omnis creatura subiicitur, atque obedit, quæ omnium creaturarum regina est atque finis, & perfectio & gloria modis omnibus absoluta. Quamobrem de illa Sapiens ait: Generositate mulieris glorificat, contubernium habens Dei, sed omnium Dominus dilexit eam. Quantum etiam ratione loci in quo creata est mulier, generis nobilitate virum excedit, sacra nobis ~~etiam~~ locupletissime testantur, quando mulier in Paradiso nobilissimo loco pariter & amenissimo formata est cum Angelis. ~~visam~~ extra Paradisum in agro rurali cum brutis animalibus factus est, postea propter creandam mulierem traductus in Paradisum. Ideoque mulier peculiari quadam naturæ dote veluti affuere æditissimo creationis suæ loco, quantumvis ab alto despiciens non patitur vertiginem, neque calignant oculi ejus, ut viris accidere solet. Præterea si contingat mulierem cum viro pariter in aquis periclitari omni externo adjutorio semoto, mulier diutius supernatat, viro citius subsistente fundumque petente. Quod autem loci dignitas ad hominis nobilitatem faciat, leges civiles sacrique canones haud obscure confirmant, & omnium gentium consuetudo illud maxime observat non solum in hominibus sed quibusque animalibus, etiam in inanimatis æstimandis, ut quanto quæque digniore sunt orta loco tanto generosiora censeantur. Quocirca Isaac præcepit *Job. 1.* filio suo Jacob ne uxorem acciperet de terra Canaan, sed de Mesopotamia Syriæ conditione meliore. Est haud dissimile, quod est apud Joannem dum Philippus diceret: Invenimus Jesum filium Joseph, à Nazareth, dixit ei Nathanaël, à Nazareth *Gen. 3* potest esse aliquid boni? Nunc ad alia pergamus: præcellit mulier virum materia creationis, propterea quod non ex inanimato quopiam aut vili luto creata. quemadmodum vir, sed ex materia purificata, vivificata & animata, anima inquam rationali mentem participante divinam. Accedit ad hoc quod vir ex terra, quasi suapte natura omnis generis animantia producente, cooperante celesti influxu à Deo factus est. Mulier autem supra omnem coeli fluxum, ac naturæ promptitudinem absque ulla virtute cooperante à solo Deo creata est. in omnibus sibi constans, integra & perfecta, viro interim unius costæ jacturam faciente, ex qua formata est mulier, videlicet Eva de Adam

dormiente, atq; tam profundè ut nec oſtam quidem evelli ſentiret, quā Deus abſtulit à viro & dedit mulieri. Vir itaq; nature opus, mulier opificium Dei. Ideoque mulier divini ſplendoris plerumq; viro capacior, ſæpèq; plena exiſtit, quod etiam nūm, ex munditia & pulchritudine ipſius mirifica ſacilè videre licet. Nam quum pulchritudo ipſa nihil eſt aliud quam divini vultus, atque luminis ſplendor rebus inſitus, per corpora formoſa & lucens: iſc certè mulieres præ viris habitare ac replere abundantiffimè elegit. Hinc mulieris corpusculum omni aſpectu tactuq; delicatiſſimū, caro tenerrima, color clarus & candidus, curis nitida, caput decorū, cæſaries venuſtiſſima, capilli molles, lūcidi & protèſi. vultus anguſtior, proſpectuſq; hilarior, ſaſ facies omniū formoſiſſima, cervix lactea, frons expeditus ſpaciſoſus & ſplendidus, oculos habet vibratiores, micantioresq; amabili hilaritate, & gratia contemperatos, ſupra hos ſupercilia in tenuem gyrum compoſita, eademque cum decora planitie, decenti diſtantiā diviſa, è quorum medio deſcendit naſus, æqualis & intra rectum modum cohibitus, ſub quo os rutilum, & tenellis labris conformi compoſitione venuſtum, intra quæ tenui riſu dentes emicāt, minuti & æquo ordine locati, eburneo candore nitentes, illorumq; quam viro paucior numerus quod neque edax neque mordax. Circumſurgunt maxillæ, genæque tenera mollitie roſeo fulgore rubentes verecundiæque plenæ, ac mentum orbiculare, decenti concavitate jucundum. Sub hoc collum habet gracile, & longiuſculum rotundis ex humeris erectum, gulam delicatam & albicantem, mediocri craſſitie ſultam, vocem & orationem ſuaviorem, pectus amplū, & eminens. æquali carne veſtitum cum mamillarum duritie, illarumq; ſimul ac ventris orbiculari rotunditate, latera mollia, deorſum planum & erectū, brachia extenſa, manus teretes digitoſq; concinnis juncturis protenſos, ilia coxæſq; habitiores, ſuras carnoſiores, extrema manuum pedumq; in orbicularem ductum deſinentia, ſingulaq; membra ſucci plena. Adhæc inceſſus greſſuſq; modeſtus, motus decentior, geſtus digniores, totius præterea corporis ordine atq; ſymmetria, figura, ac habitudine longè lateq; in omnibus ſpecioſiſſima, nullumque in tota creaturarum ſerie, neq; ſpectaculum adeò mirandū, neq; miraculum perinde ſpectandum. ut nemo niſi cæcus omanino nō videat. Deū ipſum, quicquid pulchritudinis capax eſt mundus univerſus in mulierem ſimul congeſſiſſe, ut ob id illam omnis creatura ſtupeſcat, & mulitis nominibus amet, ac veneretur, uſque adeò ut uſu venire videamus, quod incorporei ſpiritus,

tos, ~~quosdamque~~ mulieres sapissimè ardentiſſimis amoribus
 deſcriptas, non fallax opinio eſt, ſed multis experimentis
 nota, ut ~~ut~~ ut omittam, ea quæ Poëtæ nobis de amoribus
 deſcriptis, ſedemq; amaliis tradidère, ut Apollinis, Daphne,
 Nereidæ, Salmoneæ, Herculis, Hebe, Jove, & Omphale, cæte-
 rumq; deorum amaliis, & ipſius Jovis admodum multis; Hoc
 tam dicitur pulchritudinis munus diis hominibuſq; amabile Gen 6
 facta elegia in mulieribus præ cæteris gratiarum dotibus in Gen.
 multis locis celebrius commendât. Hinc legitur in Gen. quod 12.
 videntes filii Dei filias hominum quòd eſſent pulchræ, delege. Gen.
 runt uxoribus ex illis quas voluerunt. Legimus etiam de Sara 24.
 Abraham quæ fuit pulchra præ aliis terræ mulieribus imò pul-
 cherrima. Sic ſervus Abraham cun vidiffet Rebeckâ eximie pul-
 chritudinis puellam, dixit tacitus ſecum: Hec eſt quam prepa-
 ravit Dominus filio Abraham Iſaac. & Abigail uxor Nabal viri 1 Reg.
 pelliſſimi erumpens & cordata, perinde atq; ſpecioſa. Ideoque 2.
 ſervavit vitam & facultatem viri ſui à furore David, & malus
 vir per pulchrâ mulierem ſervatus eſt. His enim verbis allo-
 cutus eſt eam David: Vade pacificè in domum tuam, ecce au-
 divi vocem tuâ & honorificavi faciem tuam. Nam cum omnis
 pulchritudo ſit vel ſpiritualis, vel vocalis, vel corporea. Abiga-
 il rota pulchra fuit, & prudentia ſpiritus & faciendia ſermonis &
 venuſtate corporis, quo nomine mortuo viro ſuo Nabal facta
 eſt una uxor David. Et Bathſaba fuit adeò inſigni forma
 mulier, ut ejus amore captus David illam poſt mortem viri
 deſponſatam reginali dignitate præ cæteris elevaret. Item Abi- 3 Reg.
 ſaag Snnamitis, quòd eſſet puella pulcherrima, propterea ele-
 cta fuit ut accubando David ſenſcentis jam regis calorem in-
 ſtauraret. Quapropter & ſummis honoribus ſenex eam Rex
 augere voluit, & poſt mortem Regis potentis reginæ loco ha-
 bita eſt. Huc ſpectant ea quæ de mira pulchritudine Reginæ Heſt. 1.
 Vaſti legimus atque de Heſter quæ illi prælata, illaque præ- 2, 2.
 ſtârior fuit, nimis quam pulchra & decora facie. De Judith et- 1ud. 8
 iam legimus cujus auxit Dominus pulchritudinem in tantum,
 ut eam conſpici ſtupore ſint admirando affecti. De Suſan- Dan.
 na denique quæ fuit oppido quàm delicata, & ſpecie pulchra. 23.
 Quid quòd legimus etiam poſt varia tentamenta Job & ejus
 ærumnas exantlatas, præter cætera quæ ſumma patientia me-
 ruit, dediffe illi Dominum tres filias pulcherrimas, tribus cha- 1ob.
 ritibus longè gratiores, quibus mulieres in univerſa terra ſpe-
 cioſiores neutiquâ inventæ ſunt. Legamus porro licebit ſan-
 ctarum Virginum historias, nimirum mirabimur quàm mi-
 ra pul-

pulchritudinis & speciosissimæ formæ præ cæteris filiis
 minum Catholica ecclesia solenniter illas collaudando
 tet. Sed omnium longè latèque principem immaculatam
 genitricem Virginem Mariam, cujus pulchritudinem
 Luna mirantur, è cujus speciosissimo vultu tanta simul effluat
 pulchritudinis castimonia, atque sanctitudo, ut licet omnium
 oculos pariter & mentes perfringeret, nemo tamen unquam
 mortalium suis illecebris, vel minimo cogitatu corruperit. Hec
 etiam si fusus, è sacris Bibliis, ubi toties de pulchritudine facta
 mentio, idque ipsissimis penè verbis idèd recensetur, non plane
 inrelligamus mulierum pulchritudinem non apud homines
 Num solum, sed apud Deum cohonestatam esse & honorem
 31. tam. Proinde & alibi legimus in sacris literis Deum præcepisse
 omnem masculum sexum etiam pueros occidi, mulieres
 Deus. vere pulchras servari. Et in Deuteronomio permittitur
 21. Israël pulchrâ mulierem è captivis sibi deligere in conjugium.
 Præter hanc admirandam pulchritudinem etiam honestas
 quadam dignitate mulier dotata est, quod viris non contingit.
 Nam capilli mulieris in tantum promittuntur, ut omnes cor-
 poris partes pudenciores operire possunt. Adde quod has cor-
 poris partes in naturæ operibus mulieri contrectare, id quod
 viris ad solet usui venire, nunquam est necesse. Admiram de-
 niq; decentiam natura ipsa mulieribus inguina ordinavit non
 prominentia uti viris, sed intus manentia, ac secretiori tutio-
 riq; loco seposita. Porro natura plus verecundiæ contulit mu-
 lieribus, quàm viris. Quamobrem sæpissimè contigit mulierem
 inguinum periculoso abscessu ægotantem mortem elegisse,
 potius quam se chirurgi conspectui ac contrectationi objice-
 ret medendam. Et hanc verecundiæ honestatem etiamnum
 moribundæ mortuæque retinent, ut in his patet maxime quæ
 in aquis pereunt. Nam autore Plinio atque experientia teste,
 mulier prona jacet pudori defunctorum parcente natura, vir
 autem natus supinus. Accedit ad hæc quod dignissimum in ho-
 mine membrum, quo maxime à brutis differimus, divinamq;
 indicamus naturam, caput est, & in eo potissimum vultus. Ca-
 put quidem in viris calvitie deformatur, muliere contra ma-
 gno naturæ privilegio non callescente. Vultus insuper in viris
 barba illis odiosissima adeo sæpè deturpatur, pili sive sordidis
 operitur, ut vix à beluis discerni possint. In mulieribus contra
 remanente semper facie pura, atque decorâ. Hinc lege duo-
 decim tabularum cautum erat ne mulieres genas raderent, ne
 quando barba excreceret: & pudor occultaretur. Munditiæ
 etiam

etiam de puritate ipsius mulieris omnibus vel hoc evidenti-
 fimum argumentum est, quod mulier semel munde abluta, quo-
 tidie aqua se diluitur, aqua ipsa nullam recipit immunditiae
 materiam. Vir autem quantumcunque ablutus quoties denud
 abluatur, non potest aquam & inficit. Adhuc naturae ordinatione
 mulieribus per loca secretiora singulis mensibus superfluitates
 expelluntur, quae viris per faciem multo digniorem humani
 corporis partem continuo emittuntur. Præterea cum inter
 cetera beneficentia solis hominibus concessum sit ad cælum at-
 tollere vires, natura fortunaq; mulieri in hoc misericordie pro-
 spectu est, ut adeo pepercerunt, ut si casu fortuito ve caderi-
 dum foret, ferè semper in tergum decidunt, ac vel nun-
 quam vel non ita emere in caput vultumve prosternantur. Quid
 (quod noscimus) nonne in humani generis procreatione
 videmus naturam viris mulierem prætulisse? quod hoc maxi-
 me perspicuum est, quia solum muliebre semen, Galeno & A-
 vicenna testibus, est materia & nutrimentum fetus, viri autem
 minime, quod illi quodammodo ut accidens substantiae ingre-
 distur. Maximum enim, ut ait lex, atq; præcipuum munus est
 feminarum concipere, conceptumq; tueri. Ob quam causam
 videmus plurimos matribus similes esse, quia ex earum san-
 guine præcreatos: Idq; plurimum in corporis habitu, semper
 autem in moribus: si n. matres stolidæ sunt & filii stolidi fiunt,
 si matres prudentes, & filii earum prudentiam redolent. Con-
 trā verò in patribus, qui si ipsi sint sapientes, filios ut plurimum
 generant stolidos, & stolidi patres sapientes producant filios,
 modo sapiens mater sit. Nec alio ratio est, cur matres plus pa-
 tribus diligant filios suos, nisi quia multò plus de suo sentiunt
 habentq; in illis matres, quàm patres. Ob eandem, quam dixi
 causam, etiam arbitror nobis inditum esse uti plus in matrem
 quàm in patrem simus adfecti, usque aded ut patrem diligere,
 matrem solum amare videamur. Eademque de causa natura
 mulieribus tanti vigoris lac contulit, quod non solum infan-
 tes nutriet, verùm etiam & ægros restauret, & adultis quibus-
 que ad vitæ columitatem sufficiat. Cujus experimentum legi-
 mus apud Valerium de plebeja quadam juvenicula, quæ matrē
 suam in carcere sic aluit, cū alloqui fame esset peritura. quam
 ob pietatem salus matri & utriq; perpetua alimenta data sunt.
 Carceris in pietatis templum consecratus est. Constat autem
 semper ferè mulierem majorem esse pietatis & misericordiae,
 quàm virum, quod & Aristoteles ipse fœmineo sexui propriū
 tribuit. Quamobrem arbitror dixisse Salomonem: ubi non est

Gal. 1
de
spe-
mate
c. 14.

Val. l.
5. c. 4.
Arist.
lib. de
anim.
Eccl. 16.

mulier 3 Reg. 1.

mulier, ingemiscit æger, vel quod inserviando & assistendo velle-
tudinariis miræ est dexteritatis & alacritatis, vel quod lac-
muliebre potissimum ægris debilibus etiâ morti vicinis præ-
sentaneum remedium est, quo ad vitam restituantur. Hincse-
runt medici, calor earundem papillarum virorum nimio se-
nio confectorum pectori applicatus, calorem vitalem in illis
excitat, adauget & conservat, quod ne Davidi quidê latuit, qui
Abisaag Sunamitem puellam delegit in senio, illius calefactus
amplexibus. Porro etiam hoc promptior est viro mulier ad sa-
crum illud generandi officium (ut omnibus palam est) quod
hæc quidem decennis & infra vix potens est, ille vero longè
succedat. Prætereaq; nemini id obscurum est, solam fortifican-
tium mulierem postquâ prægnans est & ferre incipit uterum,
nec ita diu etiam postquam partu est soluta, ad recensitum jã
opus rursus inclinatum, cujus vasculum (matricem vocant)
adeo usque humano conceptu adficitur, ut aliquando mulier
absq; concubitu concepisse legatur. Sic enim Physicus ille de
muliebre quadam monumentis tradidit literarum, quæ virile
semen in balneo emissum adhauserit. Accedit ad hoc aliud na-
turæ stupendum miraculum, quod mulier prægnans si appe-
titus instigârit, impunè victitat carnibus incoctis, crudisq; pi-
scibus: neque rarè carbonibus, luto, lapidibus, metalla quoq;
& venena cæteraque hujusmodi multa sine noxa concoquit,
& in corporis convertit salutiferum nutrimentum. Quanta
etiâ præter hæc ipsa in mulieribus natura producere gaudeat
miracula, nemo mirabitur, qui Philosophorum Medicorum-
que volumina perlegerit, quorum exemplum, quod unicum
duntaxat subjiciam, præstò est & ad manum, in menstruo, qui
sanguis præterquam quod à quartanis, ab hydrophobia, à
morbo comitiali, ab elephantiasi, ab impressionibus Melan-
cholicis ac mania & multis id genus perniciosissimis egritudi-
nibus, liberat, aliaq; permulta, nec minùs admiratu digna effi-
cit. inter cætera miranda etiam incendia extinguit, tempesta-
tes sedat, fluctuum pericula arcet, noxia omnia pellit, malefi-
cia solvit, ac cacodæmones fugat. De his verò quæ reliqua sunt,
plura ad præsens probare non est consiliû. Illud tamen adhuc
addam auctarii vice. In mulieribus esse juxta Philosophorum
& Medicorum comprobata experientia traditiones, divinum
donum omnibus admirandum, quo ipsæmet suis propriis do-
tib. in omni morborum genere sibi ex seipsis mederi possunt,
nullo etiam exotico aut aliunde accersito adminiculo accedê-
te. Sed quod omnia superat mirabilia, mirabilissimum illud i-
psam

Aver
viu 2.
colleg.

psum est, quod sola sine viro mulier humanam potuit producere naturam, quod viro haudquaquam datum est. Quod equidem apud Turcas seu Mahumetistas in confesso est, apud quos plures cōcepti creduntur sine virili semine, quos illi sua lingua nefesolgi vocant: & narrantur insulæ ubi fœminæ ventus afflatu concipiunt, quod tamen nos verum esse non concedimus. Sola siquidem virgo Maria, sola inquam hæc sine viro Christum concepit, ac peperit filium ex sua propria substantia & naturali fœcunditate. Est enim beatissima virgo Maria vera & naturalis Christi mater, ipseque Christus verus & naturalis Virginis Mariæ filius: dico autem naturalis, quia homo. & iterum naturalis virginis filius, quatenus ipsa virgo non fuit corruptæ naturæ obnoxia. Quocirca neque etiam in dolore peperit, neque sub potestate viri fuit, tanta fuit ejus ex præveniente benedictione fœcunditas, ut ad concipiendum viri non indigeret opera. Inter bruta autem animantia constat fœmineæ nonnulla maris expertia fœcunda esse, ut vulturum fœminas, ex historia memoriæ proditum esse contra Faustum tradidit Origenes. Sed & equas quasdam Zephyro flante concipere comperit antiquitas, de quibus hæc canuntur:

Ore omnes versa in zephyrum stant rapibus alis.

Excipiuntq; leves auras, & sapè sine ullis

Conjugiis venio gravida.

Jam quid de sermone dicam divino munere, quo uno beluis maximè præstamus, quem Trismegistus Mercurius ejusdem ac immortalitatem pretii existimat. & Hesiodus optimū hominis thesaurum nominat. Nonne sermone mulier viro facundior, magisque diserta & abundans? Nonne quotquot sumus homines, non nisi aut à matribus aut à nutricibus primū loqui didicimus? sanè natura ipsa rerum architectrix in hoc humano generi sagaciter prospiciens, hoc muliebri genus domavit, ut vix uspiā mulier muta reperiatur. Pulchrum profecto & laudabile viros præcellere, quo cæteris animantibus homines potissimum præstant.

Sed à prophanis ad sacras literas ceu postliminio redeamus, atque ab ipsis usque religionis fontibus rem auspicemur. Scimus in primis haud dubiè propter mulierem viro Deum benedixisse, quam benedictionem vir utpote indignus habere non mernerat priusquam mulier effecta creata. Cui consonat illud Salomonis Proverbium: Qui invenerit mulierem bonam invenit bonum, & haurit benedictionem à Domino. Et illud Ecclesiastici: Mulieris bonæ beatus vir, numerus annorum illorum

*Orig.
in pri-
mo*

contra

Faus.

Virgil

3. Ge-

or. Pi-

nand.

12.

Prov.

18.

Ecc.

26.

lorum

lorum duplex. Et nullus homo potest in dignitate comparari illi qui dignus fuerit habere mulierem bonam. nam ut ait Ecclesiasticus. Mulier bona est gratia super omnem gratiam. Idemque Salomon in proverbiiis vocat illam coronam viri. Et Paulus gloriam viri definitur autem gloria, consummatio & perfectio rei quiescentis & delectatus in suo fine, quando videlicet rei amplius nil addi potest ut crescat ejus perfectio. Mulier itaque consummatio, perfectio, felicitas, benedictio & gloria viri existit, atque ut ait Augustinus, prima humani generis in hac mortalitate societas. Idcirco illam omnis homo amet necesse est, quam qui non amaverit, qui odio habuerit, ab omnibus virtutibus & gratiis alienus est, nedum humanitate. Referenda forte istic essent cabalistica illa mysteria, quomodo Abraham benedictus à Deo per mulierem Sarah decerpta à nomine mulieris litera H & addita nomini viri, & vocatus est Abraham, quomodo et benedictio Jacob illi sit per mulierem, matrem videlicet acquisita. Sunt hujus generis plura in sacris literis, sed hoc loco non explicanda. Benedictio itaque data est propter mulierem, lex autem propter virum, lex inquam iræ & maledictionis, viro namque interdictus erat fructus ligni. mulieri non item, quæ neque dum creata erat: illam enim Deus ab initio liberam esse voluit, vir itaque comedendo peccavit, non mulier, vir mortem dedit, non mulier. Et nos omnes peccavimus in Adam non in Eva, ipsumque originale peccatum non à matre foemina, sed à patre masculino contrahimus. Ideoque vetus lex omne masculinū circumcidi jussit, foeminas autem incircuncisas manere; peccatum videlicet originis in eo sexu qui peccasset solummodò puniendum statuens. Neque præterea increpavit Deus mulierem, quia comederat, sed quia mali occasione mdedisset viro atque id quidem imprudens, eò quod per diabolū tentaretur. Vir itaque ex certa scientia peccavit, mulier erravit ignprans & decepta. Nam à diabolo primo tentata est, quippe quā cognovit creaturarum omnium excellentissimam, & ut inquit Bernardus: Videns diabolus admirandam ejus pulchritudinem, sciens eam talem qualem antea in divino lumine cognoverat, quæ super omnes Angelos gaudeat colloquio Dei, invidiam jecit in solam mulierem, propter suam excellentiam. Quocirca Christus natus huic mundo humillimus, quo sua humilitate superbiam expiaret peccati primi parentis, sexum assumpsit virilem, ut humiliore, non sexum foemineum sublimiorem & nobiliorem. Præterea, quia condemnati fuimus propter peccatum viri non mulieris, voluit Deus

Deus ut in quo sexu fuerat peccatum, in eo fieret & peccati expiatio, & qui sexus ignorans deceptus erat, per eundem eriam fieret vindicta. Ideoq; ad serpentem dictum est, quia mulier, vel quod verius legitur, quia semen mulieris caput ejus contere-^{33-9.} ret, non vir, neq; semen viri. Atq; hinc est fortè quare ordo sacer-^{bas i-} dotalis ab Ecclesia commissus est potius viro quam mulie-^{mago.} ri, quia sacerdos omnis Christum repræsentat, Christus autem primum hominem peccatorem ipsum videlicet Adamum. Ex hoc jam intelligitur Canon ille, qui incipit: Hæc imago, di-^{1000.} cens mulierem non esse factam ad imaginem Dei, scilicet ad ^{20.} corpoream Christi similitudinem. Noluit tamen Deus, ipse inquam Christus filius esse viri, sed mulieris, quam eo usq; ho-^{Mar.} noravit, ut ex muliere sola carnè indueret. Propter mulierem namq; Christus dictus est filius hominis, non propter virum. ^{16.} Hoc est illud ingens miraculum, quod admodum propheta stupe-^{Luc.} scit quia mulier circumdedit virum, quando videlicet se-²⁴⁻ xus devoratur à virgine, & Christum portat in corpore. Etiam ^{Matt.} resurgens Christus à morte, mulieribus primum apparuit, nō ^{27.} viris. Nec ignotum est post Christi obitum viros à fide disces-^{Arist.} sisse, mulieres autem nusquā constat à fide & religione Chri-^{lib. de} stiana defecisse. Porro nulla unquam fidei persecutio, nulla ^{anim.} hæresis, nullus in fide error à mulieribus unquam emerfit, se-^{1 Cor.} cus constat de viris. Christus traditus, venundatus, emptus, ^{1.} accusatus, damnatus, passus, crucifixus, tandem morti tradi-^{Can. 2} tus, non nisi per viros. Imo etiam à Petro suo negatus, à cæte-^{Indic.} ris discipulis relictus, à solis mulieribus ad crucem usq; & se-^{14.} pulchrum comitatus Atq; etiam ipsa Pilati uxor ethnica plus ^{16.} conabatur salvare Jesum, quam quisquam virorum etiam il-^{Gm.} lorum, qui crediderant. Accedit huc quod tota ferme theolo-^{19.} gorum schola asserit, ecclesiam tunc non nisi apud solam mu-^{2 Reg.} lierem puta virginem Mariam mansisse, atque ob id & merito ^{11.} religiosus ac sacer foemineus sexus appellatur. Quod si etiam ^{3 Reg.} quispiam cum Aristotele dicat, inter omnia animalia mascu-^{11.} los esse fortiores, prudentiores, & nobiliores: huic respondet ^{gio-} excellentior doctor Paulus, dicens: Quæ stulta sunt mundi, e-^{11.} legit Deus, ut confundat sapientes, & infirma mundi elegit ^{11.} Deus, ut confundat fortia, & ignobilia mundi, & contempti-^{11.} bilia elegit Deus, & ea quæ non sunt, ut quæ sunt, destrueret. ^{11.} Nam quis inter viros in cunctis naturæ gratiarum dotibus A-

- giolior? mulier ejus sanctumonium turbavit. quis sapientior Salomone? mulier eum decepit. quis patientior Job? quem *Iob.* diabolus fortunis omnibus exuit, familiam & filios occidit, ipsumq; ulceribus, sanie, dolore toto corpore opplevit, tamen a pristina animi simplicitate patientiaq; ad iracundiam provocare non potuit, provocavit autem mulier, in hoc diabolo superior confidentiorq; quem ad maledicendum irritavit. Quod si modo fas est vel Christum ipsum in hanc comparisonem vocare, quo nihil potentius, nihil sapientius, cū sit æterna Dei sapientia, atq; potestas, nonne à Chanaanica illa muliercula sese *Matth.* superari passus est, dicente ipso: Non est bonum tollere panē filiorum, & mittere canibus. Illa contra respondente utiq; Domine, nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum, cumq; jam vidisset Christus, quia illam hoc *Joan.* argumento superare non posset, benedixit illi dicens: Fiat tibi sicut vis. Quis Petro Apostolorum primo in fide ferventior? *Matth.* mulier illum non minimum ecclesiæ pastorem ad negandum Christum seduxit. Dicant quicquid velint canonistæ ecclesiam *Magr.* suam non posse errare, Papa mulier illam egregia impostura *Lus.* delusit? Cæterum dicet quis hæc magis in opprobrium mulierū vergere quam ad laudem accedere: cui mulieres ad hunc *Plat.* modum respondebunt. si alterum nostrum necesse est aut boni alicujus, aut etiam vitæ jacturam facere, malo ego te perdere quam me perditum iri. Idq; exemplo Innocentii tertii, in *Joan.* quadam suâ decretali epistola ad quendam Cardinalem à Romana sede legatum scriptum reliquit: Site vel me confundi oporteat, potius te confundi eligam. Præterea civilibus legibus etiam mulieribus indultum est, ut liceat sibi consulere damno alieno. Atque in ipsis sacris literis nonne sæpe benedicitur, & extollitur iniquitas mulieris, plus quā vir benefaciens? Nonne laudatur Rachel, quæ patrem suum idola quærentem, pulchra ad inventionem delusit? Nonne etiam Rebecca, quia per fraudem obtinuit Jacob benedictionem patris, & postea cautius fecit declinare fratris iram. Rahab metetrix decepit eos, qui quærebant exploratores Josue, & reputatur ei ad justitiam. *Josue* Egressa est Jahel in occursum Sisaræ, dixitq; ad eum, intra ad me domine mi, ac petenti aquam dedit illi bibere de utre lactis, & operuit illum jacentem, dormiente autem Sisara ingressa est abscondere, percussitq; clavum in caput ejus, & interfecit illum, qui se fidei ejus crediderat servandum, atque, pro hac insigni prodicione, benedicta, inquit scriptura, inter mulieres Jahel benedicatur in tabernaculo suo. Legito historiam *Judith.*

Judith, & notate verba ejus ad Olofernem: Sume inquit, verba ancillæ tuæ, quoniam si ea secutus fueris, perfectam te *laudat.* ^{11.} taci-
et Dominus, veniens, nunciabo tibi omnia, ita ut adducam
te per mediam Hierusalem, & habebis omnem populum Isra-
el, sicut oves, quarum non est pastor, & non latrabit vel unus
canis contra te, quoniam hæc mihi dicta sunt per providentiā
Dei: sopitumque blanditiis Olofernem percussit in cervicem,
& abscidit caput ejus. Quod quæso iniquius consilium, quæ
crudeliores infidix, quæ captiosior proditio excogitari pos-
set? & hanc idcirco benedicit, laudat & extollit scriptura, &
longe melior reputata est iniquitas mulieris, quam vir bene-
faciens. Nonne bonum operatus est Cain offerens in sacrifi-
cium optimum frugum primitias, & eo ipso reprobatus est
a Deo? Esau nonne benefecit dum pia obedientia venatur de-
crepito parenti cibum, & interea defraudatur benedictione,
& odio habitus est Deo: Oza, dum zelo religionis inclinatum,
& jam propelabantem arcam sustinet, morte subita percussus
est: Rex Saul dum Amalechitarum pinguior hostias in sa-
crificium parat Domino, dejectus regno etiam spiritui ne-
quam traditus est.] Excusantur ab incestu patris filix Loth, &
non excusatur remulentus pater, & successio ejus ejicitur ab
ecclesia Dei. Excusatur incestuosa Thamar & dicitur justior
patriarcha Juda, & fraudulentum incestu meretur propagare li-
neam Salvatoris. Ite nunc viri, fortes & robusti, & vos præ-
gnantia Pallade, ligata tot fasciis scholastica capita, & totidem
exemplis contrariam illam probate sententiam, quod melior
sit iniquitas viri, quam mulier benefaciens. Certe non poterit
illam tueri ni recurretis ad allegorias, ubi tunc equalis cum
viro mulieris erit autoritas, sed modo revertamur. Præcellen-
tiæ tam felicissimi sexus omnibus hoc velevidentissimum ar-
gumentum esse potest, quam dignissima omnium creatura-
rum, qua nec unquam dignior fuit, nec futura est, mulier fue-
rit, ipsa inquam beatissima Virgo Maria, qua siquidem præter
originale peccatum concepta sit, ne Christus quidem quod ad
ejus humanitatem attinet, major erit. Est etenim Aristotelis
validum hoc argumentum: cujus generis optimum est no-
bilius optimo alterius generis, hoc genus esse altero nobi-
lius: in femineo genere optima est Virgo Maria: in masculi-
no non surrexit major Joanne Baptista, atque hinc quantum
excellat Virgo diva, quæ exaltata est super omnes choros An-
gelorum, nemo Catholicus ignorat. Similiter argumentari
licebit, cujus generis pessimum pejus est pessimo alterius, id
L 1 2 genus

genus esse illo quoque inferius. Jam verò scimus quia vitiosissima ac pessima creaturarum omnium vir est, sive ille fuerit Judas, qui Christum tradidit, de quo ait Christus, Bonum esset homini illi si natus non fuisset: sive illo peior futurus sit Antichristus aliquis, in quo omnis potestas Sathanæ inhabitabit. Multos præterea viros æternis cruciatibus damnatos prodit Scriptura, cum nulla uspiam mulier damnata legatur. Accedit ad id testimonium etiam brutalis naturæ quædam prærogativa, quippe avis omnium regina, atque nobilissima quæ aquila est, semper foeminea, nunquam masculini sexus reperietur. Phœnicem etiam avem unicam Ægyptii non nisi foemellam prodiderunt. Econtrariò autem regulus serpens quem basiliscum dicunt, omnium venenatorum pestilentissimus non nisi masculus est, quem insuper impossibile est nasci foemellam. Præterea sexus hujus excellentia probitasque ac innocentia, vel his argumentis satis abunde ostendi potest, quoniam malorum omnium ortus à viris sit, à mulieribus minime. Primus quippe protoplastes Adam ille legem Domini transgredi ausus, portas cœli obseravit & omnes nos peccato mortique reddidit obnoxios. Omnes n. peccavimus & morimur in Adam, non in Eva. Hujus perinde primogenitus inferorum portas reseravit, ille primus invidus, primus homicida, primus parricida, primus desperans de misericordia Dei, primus bigamus Lamech, primus ebrius Noë, primus turpitudinem patris sui denudans ille filius Noë Chamus, primus tyrannus simul ac idololatra Nemroth, primus adulter vir, primus incestuosus vir, viri insuper primi cum dæmonibus fœdera interunt, ac prophanas artes invenerunt. Viri filii Jacob primi vendiderunt fratrem. Pharao Ægyptius necavit primus pueros, viri primi contra naturam luxuriati sunt, testibus Sodoma & Gomorra, quæ ob virorum scelera perierunt, celebres olim urbes, viros legimus ubique temeraria voluptate digamos, multinubos, multicubos, adulteros, fornicatores, sic plurimi uxorum concubinarumque viri fuerunt Lamech, Abraham, Jacob, Esau, Joseph, Moyses, Samson, Helcana, Saul, David, Salomo, Assur, Roboam, Abia, Caleph, Assuerus, & innumeri alii, qui singuli plures uxores insuper & pellices & concubinas habuerunt. Nec illarum conjugio contenti ad explendam suam libidinem etiam cum earum ancillis se commiscuerunt. Mulierem verò excepta una sola Batsabea nullam usque reperimus, nisi uno solo viro semper fuisse contentam, nec digamam insuper reperies ullam, si ex primo marito prolem susceperat. Sunt n. mulieres

Ideres pudicitia ac castitate viris ipsis multo continentiores, quas quod infœcundæ essent, à virorum concubitu sæpè abstulisse legimus, & alienam viro introduxisse uxorem, sicut Sara, Rachel, Lia & aliæ multæ infœcundiores, quæ ancillas suas introduxerunt: ut suscitarent viris suis posteritatem. Sed quis obsecro virorum, quantumcunque senex, frigidus, sterilis, ac rei uxoriæ ineptus, tantæ unquam aut pietatis aut clementiæ extitit in uxorem, ut aliquem suo loco substitueret, qui feracem uxoris uterum fœcundo semine irroraret? quamvis hujusmodi leges Lycurgum, atque Solonem olim tulisse legamus, ut si quis ætate provectior, & nuptiis intemptivior, alterve in Venerem ignavior puellam despondisset, ut liceret uxori ex adolescentibus & necessariis unum aliquem robore moribusq; conspicuum deligere, qui cum illa dulciter colluderet & luctaretur, modò partus editus mariti adferretur, nec idcirco aliæpurn aut adulterinum dici quod nasceretur. leges quidem illas latas legimus, servatas autem non legimus, non tam virorum duritia, quam mulierum continentia illas reculante. Innumera sunt adhuc præclarissimæ formiæ, quæ cum insigni pudicitia etiam conjugali charitate viros omnes longè vicerint, cujusmodi Abigail uxor Nabal, Arthemisia Mansoli, Argia Pollinici Thebani conjunx, Julia Pompei, Portia Catonis, Cornelia Gracchi, Messalina Sulpitii, Alceste Admeti, Hypsicratea Mithridatis Pontici regis conjunx, Dido quoque Carthagini conditrix, Romanaque Lucretia, atque Sulpitia Lentuli. Sunt infinitæ aliæ, quarum virginitatis & pudicitæ fides ne morte quidem potuit immutari. quarum exempla sese offerunt: Atlanta Calidonia, Camilla Volscæ, Iphigenia Græca, Cassandra & Crise. Accedunt his Lacedæmoniæ, Spartiæ, Milesiæ, atque Thebæ virginēs, & innumera aliæ, quas nobis numerant Hebræorum, Græcorum, Barbarorumque historiæ, quæ virginitatem pluris quàm regna, quàm denique vitam ipsam fecerunt. Quod si etiam pietatis exempla requirantur, inter cætera sese offerunt, Claudia Vestalis erga patrem, & plebeja illa juvencula, de qua supra locuti sumus in matrem. Sed objiciet istis Zoilus aliquis Samsonis, Jasonis, Deiphobi, Agamemnonis exitialia conjugia, ac hujusmodi tragœdias, quas si quis lynceis oculis (ut ajunt) intropexerit, comperit falsò uxores accusari, quarum nulla unquam contigit viro bono improba. Non enim nisi malis maritis malæ uxores sunt, quibus licet bonæ aliquando eveniant, sæpe eorundem vitio corrumpuntur. Putasne si li-

Gen.
16. &
30.

Lyc.
civ.
Solon.

cuiſſet mulieribus leges condere, hiftorias ſcribere, quantas
 tragœdias ſcribere potuiſſent de virorum inæſtimabili mali-
 tia, inter quos plurimi reperiuntur homicidæ, ſures, raptores,
Iof. 7. falſarii, incendiarii, proditores, qui etiam tempore Joſue ac
2 Reg. David regis, tanta multitudine latrocinabantur, ut ſuorum ag-
 minum principes conſtituerent, ſed & hodie adhuc infinitus
 eſt illorum numerus. Hinc omnes carceres viris repleti, undi-
19. que omnia virorum cadaveribus onuſta. At contra, mulieres
3 Reg. omnium artium liberalium omniſque virtutis ac beneficii in-
 ventrices extiterut, quod & ipſa artium virtutumque ſœmi-
 nina nomina præcipue oſtendunt. Cui & illud notabile acce-
 dit, quod ipſe quoque terrarum orbis à ſœminarum nominib.
 nuncupatur, videlicet ab Aſia nympha, ab Europa Agenoris
 filia, à Lybia filia Epaphi, quæ & Aphrica dicitur. Denique ſi
 per ſingula virtutum generaliter ſit, mulier ubique principem
 locum obrinebit. Mulier enim fuit, quæ primo virginitatem
 Deo devovit ipſa virgo Maria, quæ & hinc meruit eſſe mater
 Dei. Mulieres prophetæ, ſemper diviniore ſpiritu afflatæ ſunt
Lact. quam viri: quod teſtibus Lactantio, Eusebio, & Auguſtino de
lib. in- Sybillis notum eſt. Sic Maria Moſi ſoror erat prophetes. & ca-
ſſic. ptivo Hieremia uxor avunculi ejus nomine Olda, perituro
Euse. populo Iſrael ſupra viri vires prophetes ſuſcitur. Scrutemur
de pra- ſacras ſcripturas, & videbimus mulierum in fide cæteriſque
parat. virtutibus conſtantiam ſupra viros longe commendatam, ut
Euſe- in Judith, Ruth, Heſter, quæ tanta gloria celebratæ ſunt, ut ſa-
gel. cris quoque voluminibus nomina indiderint. Abraham ille,
An- quem licet ob fidei firmitatem ſcriptura juſtum vocaverit,
guſt. quoniam crediderit Deo, ſubjicitur tamen uxori ſuæ Saræ, &
de ci- domini voce præcipitur ei: Omnia quæcunque dicit tibi Sara,
viſat. audi vocem ejus. Sic Rebecca firmiter credens, pergit ad in-
Dei. terrogandum Deum, & ejus reſponſione condigna, audit mi-
Exod. raculum: Duæ gentes in utero tuo, & duo populi de ventre
 tuo dividuntur. Et vidua Sareptana credidit Heliz, licet rem
15. difficilem ſibi diceret. Sic Zacharias ab Angelo de incredulita-
4 Reg. te redargatus obmutuit: Et Elizabeth uxor ſua, utero & vo-
 ce prophetat ac commendatur, quia fideliter credidit, quæ de-
22. inceps commendat beatiffimam Virginem dicens: Beata quæ
26 Pa- credidiſti, quæ dicta ſunt tibi à Domino. Sic Anna prophetes,
val. 34 poſt Simeonis revelationem conſitebatur Deum, & loqueba-
 tur de eo omnibus volentibus audire, qui expectabant redem-
 ptionem Iſrael. Et erant Philippo quatuor filiz virgines pro-
 phetan-

phetantes. Quid dicam de Samaritana illa, cum qua Christus loquebatur ad puteum, & saturatus fide credentis, cibos respuit Apostolorum. Accedit ad hæc fides Chananeæ, ac mulieris illius, quæ fluxum sanguinis patiebatur. Nonne etiam fides & confessio Marthæ similis erat confessioni Petri? Et in Maria Magdalena quanta fuerit fidei constantia, ex Evangeliiis nobis notum est. Ipsa namque, dum Sacerdotes & Judæi Christum crucifigunt, plorat ad crucem, unguenta portat, quærit in tumultu, hortulanum interrogat, Deum recognoscit, pergit ad Apostolos, resurrexisse nunciat. Illi dubitant, ista confidit. Quid rursus de Priscilla sanctissima femina, quæ Apollonem virum apostolicum, & in lege doctissimum Corinthiorum Episcopum erudit. Necturpe fuit Apostolo discere à muliere, quæ doceret in ecclesia. Adde insuper quæ martyrii patientia & mortis contemptu, fidei suæ constantiam testatae sunt, non esse virorum numero pauciores. Neque hic silentio prætereunda est mater illa mirabilis, & bonorum memoria digna, quæ in conspectu suo pereuntes crudeli martyrio septem filios non solum bono animo ferebat, sed fortiter hortabatur ad mortem, atque ipsa per omnia in Deo confidens, post filios pro patris legibus consumpta est. Nonne etiam Theodelina Bavarorum regis filia Longobardos, ac Greifilla Henrici Imperatoris soror Ungaros, & Clotildis Burgundionum regis filia Francos, & Apostola quædam infimæ fortis femina Hæberos, singulæ innumeros populos ad Christi fidem converterunt? Denique hic religiosissimus sexus solus vel maxime is est, in quo in hunc diem usque Fides Catholica, & pietatis continuata opera refulgent. Ac ne cui dubium sit, mulieres omnia ea posse, quæ viri: exemplis rem ipsam agamus, & compariemus nullum unquam egregium facinus in ullo virtutis genere à viris perpetratum, quod à mulieribus non sit æquè præclare factitatum. Claruerunt in sacerdotio olim apud gentes, Melissa Cybeles, à cuius nomine cæteræ deæ sacerdotes Melissæ postea dictæ sunt. Idem Hypeccaustris sacerdos Minervæ, Mera Veneris, Iphigenia Dianæ fuerunt, & feminæ Bacchi sacerdotes, multis nominibus claræ, ut Thyades, Mænades, Bacchæ, Eliades, Mimallonides, Edonides, Euthyades, Bassarides, Triaterides. Apud Judæos quoque Maria, Moise soror, unâ cum Aaron sanctuarium ingrediebatur, & tanquam sacerdos habita est. In nostra autem religione, licet mulieribus sacerdotii functione inrerdictum sit, sci-

Mat.

27. &

28.

Marc

15. &

16.

Luc.

23. &

24.

Act

18,

2 Marc

cab. 7.

mus tamen historiis proditum, mulierem aliquando mentito sexu, ad summi Pontificatus apicem conscendisse Non obscuræ sunt ex nostris sanctissimæ Abbates, & moniales, quas antiquitas non dedignatur vocare sacerdotes. Claruerunt in prophetia apud omnis regionis gentes, Cassandra, Sibylle, Maria Mosi soror, Debora, Holda, Anna, Elizabeth, quatuor Philippi filia, & multæ aliæ recentiores sanctæ feminae, qualis Brigida & Hildegardis. Præterea in magica sive bonorū, sive malorū dæmonum inexpugnabili disciplinæ præ cæteris Circes, atque Medea longe mirabiliora effecerunt, quàm vel ipse Zoroastes, licet hujus artis inventor à pluribus credatur. Insuper in Philosophia præclaræ extiterunt Theano uxor Pythagoræ, ejus deniq; filia Dama in exponendis paternis sententiis in volucris clara. Item Aspasia & Diotima Socratis discipulæ, & Mantinea ac Philesia Axiochia, ambæ discipulæ Platonis. Extollit deniq; Plotinus Geminam, atq; Amphicleam laudat, Lactantius Themisten. Exultat Christiana Ecclesia in Dèva Catharina, quæ sola puella omnem illius ævi sapientum doctrinam longe superavit. Nec nobis hoc loci Zenobia regina Longini Philosophi discipula, memoria excidat, quæ ob effusam & candidam literarum peritiam Ephiniis accepit appellationem, ejus opera sacrosancta Nicomachus Græca reddidit. Ad Oratoriam & Poësin vadamus. En se nobis offerunt Armesia cognomento Androgenea, Hortensia, Lucrea, Valeria, Capiola, Sappho, Corinna, Cornificia Romana, & Erimna Teliæ seu Tesbiæ, quæ epigrammistæ cognominata fuit. Et apud Salustium Sempronia, apud jurisconsultos Calphurnia, & nisi vetitum esset hodie mulieribus literas discere, jam jam adhuc haberentur clarissimæ doctrinæ excellentiores ingenio mulieres quàm viri. Quid de hoc dicendum est, quod sola natura ipsa mulieres facile omnium disciplinarum artifices superare videntur? Nonne grammatici se bene dicenti magistros jactant? atque id nos longe melius discimus à nutricibus & matribus, quàm à Grammaticis? Nonne Grachorum eloquentissimam linguam mater Cornelia formavit, & Sylem Aripithi Scythiæ Regis filium, Istrinei mater Græcam linguam docuit? Nonne semper in introductis apud exterarum gentes coloniis nati pueri matrum sermonem tenuerunt? non aliam ob causam Plato & Quintilianus de deligenda pueris nutrice idonea tam sollicitè statuerunt, ut pueri lingua sermo recte discreteque formaretur. Jam verò nonne & poetæ in suis nugis & fabulis, ac dialectici in sua contentiosa garrulitate à mulieribus vincuntur? Orator

tor nūspiam adedam bonus, aut tam felix, ut suadela vel meretricula superior sit. Quis Arithmeticus, falsum supputando, mulierem solvendo debito decipere potest? quive Musicus hanc cantu & vocis amoenitate æquat? Philosophi, Mathematici, Astrologi, nonne in suis diuinationibus & præcognitionibus non raro rusticis mulieribus inferiores sunt, & sc̃pissimè anicula Medicum vincit? Ipse Socrates vir omnium sapientissimus, si Pythio testimonio fides habenda est, jam natu grandior, à muliere Aspasia adhuc quiddam discere non dedignatus est, sicut nec Apollo Theolopus à Priscilla erudiri veritus est. Quod si etiam prudentia requiratur exemplo sunt Op̃is inter deas relata. Plotina Trajani uxor, Amalasuntha Ostrogothorum regina, Æmilia Scipionis uxor, quibus accedit Debora mulier prudentissima, uxor Labidoth, quæ ipsa, ut legitur in libris Judicum, aliquandiu super populum Israël iudicavit, ascendeabantque ad eam filii Israël in omne iudicium. Quæ etiam recusante Barach, hostilem pugnam ipsa dux Israëlitici exercitus electa, hostibus cæsis fugatisque victoriam reportavit. Legitur præterea in Regum historia, Attaliam reginam regnasse, & iudicasse per septem annos in Hierusalem. Atque Semiramis post mortem Nini regis iudicabat populos quadraginta annis. Et omnes reginæ Candaces Æthiopiæ prudentissimæ potentissimæque regnarunt, de quibus mentio est in Actis Apostolorū. Mira autem de illis narrat fidus ille antiquitatis scriptor Josephus. Huc etiam accedit Nicaula Regina Saba, quæ veniens à finibus terræ audire sapientiam Salomonis, & testimonio Domini conremnatura est omnes viros Hierusalem. Fuit & Technites quædam sapientissima mulier, quæ David regem interrogatione concludit, ænigmate docet, exemplo Deo mitigat. Nec hinc præterendæ sunt Abigail & Bathsaba, quarum illa virum suum liberavit ab ira David, & post mortem viri sui facta est regina & uxor David: altera autem Salomonis mater filio suo regnum prudenter impetravit. Porro in rerum inventionibus exemplo sunt Isis, Minerva, Nycostrata: in condendo imperio & urbibus, Semiramis universi orbis Monarchiam tenens, Dido, Amazones: In bellorum certaminibus Thomiris Massagetarum regina, quæ Cyrum Persarum Monarcham devicit. Item Camilla de gente Volscorū, Valisca Bohemiæ, ambæ potentes reginæ: Item Indorum Pande, Amazones, Candaces, Lemnenses, Phocensium, Chiarum, Perfidaq; mulieres. Legimus de aliis multis illustrissimis mulieribus, quæ mira virtute universæ nationi sã, in summa re-

Indic.

4.

3 Reg.
10.

2 Par.

9.
Matt.

12.

Luc.

11.

2 Reg.

14.

1 Reg.

25.

3 Reg.

1.

*Hier.
in pro-
logum
sup
Judis.*

rum desperatione salutem restituerunt. Inter quas est Judith, quam B. Hieron. his verbis extollit, inquit: Accipite Judith viduam castitatis exemplum, triumphali laude, perpetuam præconiis declarate. Hanc n. non solum foeminis, sed & viris inimitabilem dedit, quia castitatis remunerator, virtutē talem tribuit, ut invictum omnib. vinceret, & insuperabilem superaret. Legimus adhuc quia mulier quædā sapiens vocavit Joab, & dedit in manus suas caput Sibæ inimici David, ut conserva-

Ind. 9

ret Abelam civitatem, quæ erat mater civitatum in Israël. Et mulier quædam jaciens fragmentum molæ, allisit caput Abimelech, & cōfregit cerebrum ejus, executrix vindictæ Dei super Abimelech, quia fecerat malum corā Domino contra patrem suum, interfectis per eum septuaginta fratrib. super uno lapide. Sic Hester Assueri Regis uxor non solum liberavit populum suum à morte turpissima, sed in super summo honore decoravit. Obsessaq; à Volscis urbe Roma, Cn. Martio Cono-

Hest.

7.8.9

lano Duce, quam armis viri urbem defendere non poterant, Veturia magno natu mulier ac Cariolani mater, filii objurgatione servavit. Arthemisia irruentes sibi Rhodios & classe exuit & insulam domuit, erecta in urbe Rhodia statua, quæ perpetuum illi stigma inureret. Jam quis satis laudare poterit puellam illam nobilissimam, (licet humili genere ortam) quæ anno Christianorum 1428. occupato per Anglos Franciæ regno, Amazonis more sumptis armis primamq; aciem ducens, tam strenuè feliciterque pugnavit, ut pluribus præliis superatis Anglis Francorum Regi jam amissum regnum restitueret. In cujus rei perpetuam memoriam apud Genabum oppidum, quod Aurelianum vocant, in ponte qui est super Ligurim fluvium sacra statua puellæ erecta est. Possem in numeras adhuc ex Græcorum, Latinorum, Barbarorumq; tam veterib. quam recentiorib. historiis præstātissimas mulieres recensere, quod ne in grāde nimium opus turgesceret, brevitati studere volui. Nam scripserunt de illis Plutarchus, Valerius, Bocarius & plures alii. Hinc est quare non tam multa de mulierum laudibus dixerim. quàm plurima reticuerim. quippe qui non sum tam ambitiosæ cervicis ut mulierum infinitas præstantias atq; virtutes tam pauculo sermone me posse complecti præsumam. Quis enim ad percensendas infinitas mulierū laudes sufficiat, à quibus omne nostrum esse, omnisque humani generis conservatio, quod aliàs in brevi perituum esset, omnisq; familia & Respubl. dependet? Quod nec Romanæ urbis conditorem latuit, qui cum mulieribus careret, cum Sabinis, raptis eorum filia-

filiabus, bellum aspernimum inire non dubitavit : cognovit namq; ejusmodi imperium. si mulieres non adessent, brevi perituum. Tandem capto à Sabinis capitolio , cum medio foro collatis signis cruentissimè pugnaretur, in recurſu mulierum inter ambas acies prælium cessavit, factaque tandem pace, & percusso fœdere, perpetuam amicitia inierunt. Quamobrem earum nomina Curiis imposuit Romulus, volentibusque Romanis, in publicis tabulis exceptum est, mulierem nec molere, nec coquinariam facere, uxorem à viro, virum ab uxore aliquid dono accipere vetitum, quo bona omnia communia esse scirent. Hinc tandem consuetudo emerſit, ut sponsam introducentes, dicere juberent, ubi tu ego, denotantes ubi tu dominus, ego domina: ubi tu herus, ego hera. Deinde cum regibus exactis Coriolano Martio Duce, Volſcorum legiones ad quintum lapidem castra metatae essent, per mulieres averſae sunt, pro quo beneficio insigne templum Fortunae muliebri dedicatum est. Magnum insuper honoris dignitatiſq; insignia Senatufconsulto illis collata. Cujusmodi sunt, quodd in via superiori loco incedant, viris insuper quibusque illis in pedes asurgentibus, locumque cedentibus. Præterea vestes purpureae cum fimbriis inauratis, geminarum etiam ornatus, & in aures, annulique & torques illis concessa: posteriorumque Imperatorum lege cautum, ut quoties alicubi statutum fiat, prohibens deferri ceras vestes aut ornamenta, mulieres sub illo nō comprehendendi. Hæreditatum quoque & bonorum ſucceſſionibus donatae sunt, legibus etiam permiſſum est. mulierum funera quemadmodum illustrium virorum, publicis laudibus celebrari. Siquidem cum mittendum ad Delphicum Apollinem manus esset ex Camilli voto, nec foret auri tantum, mulieres spontè corporis ornamenta contulère. Porro in eo bello quod Cyrus contra Aſtyagen geſſit, in fugam converſa Perſarū acie, mulierum caſtigazione reprehēſa est, ac denud inſtaurata, insignemq; illis victoriam dedit. Ob quod facinus lege cautum est à Cyro, ut Perſarum reges urbem ingreſſuri, ſingulis mulieribus ſingulos auri nummos perſolverent. Quod etiam Macedo bis eam urbem ingreſſus, toties erogavit. Insuper & prægnantibus munus duplicari juſſit. Sic à priſcis illis Perſarum Regibus atq; Romanis, ab ipſis, inquam Romanæ urbis imperiique incunabulis mulieres omni ſemper honoris genere donatae sunt. Porro ab ipſis Imperatoribus non minus honoratae. Hinc Juſtinianus Imp. etiam in legib. condendis, uxorem coſulendam adhibendamq; cenſuit. Et alibi dicit lex, quod uxor

coru.

coruscat mariti in honore, ut sentiat ejus fulgorem, ut in quib-
 tum vir in altum tollitur, tantum & conjunx ejus. Sic uxor Imp-
 eratoris dicitur Imperatrix, & uxor regis regina, & uxor
 Principis princeps & illustris, undecunq; sit nata. Et Ulpianus
 ait: Princeps, hoc est, Imperator legibus est solutus: Augusta
 autem, quæ est uxor Imp licet legibus soluta non est, princeps
 tamen eadem illi privilegia contulit, quæ ipse habet. Hinc est
 quod illustribus mulieribus judicare permittitur, & aditari,
 atq; ut possint feudū investire & investiri, & inter Vassallos quid
 juris decernere. Ad idem facit quod femina potest habere ser-
 vos particulares. sicut & vir, potestque mulier judicare etiam
 inter extraneos: potest etiam nomen indere familie, sic quod
 filii denominentur à matre, non à patre. Habent & circa dotes
 grandia privilegia, hinc inde in diversis locis in corpore ju-
 ris expressa, ubi etiam cavetur, quod mulier honestæ virg &
 famæ pro debitis civilibus incarcerari non debeat, imò judex
 pœna capitis punitur, qui ipsam carceri emancipaverit. quod
 si sit suspecta de delicto, in monasterium detrudatur, aut mu-
 lierib; incarceranda tradatur. qui teste lege, mulier melioris est
 conditionis quàm vir, tum quia in eodem genere delicti, plus
 peccat vir quàm mulier. Hinc vir in adulterio deprehensus, ca-
 pite punitur: sed mulier adultera in monasterium retruditur.
 Plura privilegia colligit Azo in summa sua super titulum ad
 Senatusconsultum Vellejan. & Speculator de renunciationi-
 bus. Illi etiam veteres legumlatores, ac Reipubl. artifices viri
 sapientia graves, scientia prudentissimi, Lycurgus, inquam, &
 Plato, cum scirent ex Philosophiæ penetralibus, mulieres, nec
 animi excellentia, nec corporis robore, nec dignitate naturæ
 viris inferiores, sed ad omnia æquè habiles statuerunt mulie-
 res cum viris in lustrationibus & gymnasticis exerceri, etiam
 in omnibus quæ ad bellicam pertinent disciplinam, in arcu, in
 fonda, jactu lapidum, in sagittando, in armorum dimicatione
 tam equestri quàm pedestri, in castrorū positione, ac in acie-
 rum ordinatione, in ducendo exercitu, & (ut breviter dicam)
 omnia eademque mulieribus quæ viris exercitia communia
 tribuerunt. Legamus antiquitatum fide dignos Scriptores,
 comperiemus in Genulia, Bactris, Galleria morem fuisse, viros
 molliæ deditos, mulieres autem agros colere, ædificare, ne-
 gotiari, equitare, præliari, & cætera facere, quæ modò apud
 nos viri faciunt. Apud Cantabros viri mulieribus dotem da-
 bant, fratres à sororibus nuptui dabantur, filiæ hæredes desi-
 gnabantur. Apud Scythas, Thraces & Gallos mulieribus vi-
 risque

risque communia erant officia : & de bello paceque agentes, mulieres iudicio consultationibusque adhibebantur, quod percussum cum Hannibale Celtarum sordus in hac verbâ demonstrat: Si quis Celtarum injuria à Carthaginensium aliquo affectum se conqueritur, ejus rei Carthaginensium Magistratus aut Imperatores qui in Hispania fuerint iudices sumo. Si quis Carthaginensium ab vilo Celtarum injusti quippiam passus fuerit, Celtarum de ea re mulieres iudicium faciunt. Sed virorum, omnia tyrannide contradiuim jus naturæque leges prævalente, data mulieribus libertas, jam inquis, legibus interdicitur, consuetudine usque aboletur, educatione extinguitur. Mulier namque mox ut nata est, à primis annis domi detinetur in desidia, ac velut alterius provinciæ incapax, nihil præter acus & filum concipere permittitur. Ubi exinde pubertatis annos attigerit, in mariti traditur zelotypum imperium, aut vestalium erga stulo perpetuo recluditur. Publica quoque officia legibus sibi interdicta sunt. Postulare in iudicio licet prudentissimæ non permittitur. Repelluntur præterea in iurisdictione, in arbitrio, in adoptione, in intercessionem, in procurationem, in tutelam, in curam, in testamentariam & criminali causa. Item repelluntur in verbi Dei prædicatione, contra expressam Scripturam, qua promittit illis Spiritus S. per Johelem inquis: Et prophetabunt filiæ vestræ: quemadmodum & Apostolorum ætate publicè docebant, sicut de Anna Simeonis, & filiabus Philippi, atque Priscilla Aquilæ notum est Sed tanta est recentium legislatorum improbitas, qui irritum fecerunt mandatum Dei propter traditiones suas, quòd mulieres alias naturæ eminentiâ, & dignitate nobilissimas, pronuntiaverunt cunctis viris conditione viliores. His itaque legibus mulieres viris tanquam bello victæ victoribus cedere coguntur, non naturali, non divina aliqua necessitate aut ratione, sed consuetudine, educatione, fortuna & tyrannica quadam occasione id agente. Sunt præterea, qui ex Religione auctoritatem sibi arrogant in mulieres, & ex sacris literis suam probant tyrannidem, quibus illud Evæ maledictum continuò in ore est: Sub potestate viri eris, & ipse dominabitur tui. Quòd si illis respondeatur, Christum abstulisse maledictum, objicient rursus idem ex dictis Petri, cui accedit & Paulus: Mulieris viri subditæ sint: Mulieres in Ecclesia taceant. Sed qui noverit varios Scripturæ tropos, ejusdemque affectus, facillè cernet hæc non, nisi in cortice, repugnare. Est enim ordo in Ecclesia, ut viri præponantur in ministerio mulieribus, sicut Judæi

Græ-

Gen. 3

1 Pet. 3

Col. 3.

Eph. 5

Rom.
2.
AB.
20.
Gm.
21.

Græcis in promissione. Non tamen est acceptor personarum Deus: in Christo enim nec mas, nec femina, sed nova creatura. Quin & pleraque viris propter duritiem cordis eorum in mulieres permissa sunt, sicut Judæis quondam concessa repudia, quæ tamen mulierum dignitati nihil officiunt: quin & deficientibus errantibusque viris, mulieres in virorum opprobrium potestatem habent iudicii. Et ipsa regina Saba iudicata est viros Hierusalem. Qui ergo justificati per Fidem, effecti sunt filii Abraham, filii inquam promissionis, subjiuntur mulieri, & obnoxii sunt præcepto Dei, ad Abraham inquiring: Omnia quæcunque dicit tibi Sacra, audi vocem ejus. Nunc tandem, ut me quàm brevissimè recolligam, ostendimus præcellentiam muliebris sexus, à nomine, ab ordine, à loco, à materia, & quid dignitatis mulier supra virum sortita sit a Deo, deinde à Religione, à natura, ab humanis legibus, à varia auctoritate, ratione & exemplis promiscuè demonstravimus. Tamen non tam multa diximus, quin plurima adhuc dicenda reliquerimus, quia non ambitione commotus, aut meæ commendationis causa veni ad scribendum, sed officio & veritate, ne tanquam sacrilegus, tam devoto sexui debitas sibi laudes (ut talentum mihi creditum suffodiendo) impia quadam taciturnitate surripere videar, si filerem. Quod si quis me curiosior à nobis præteritum aliquod argumentum repererit, quod huic operi nostro adstruendum putet, ab illo me non argui, sed adjuvari credam, quatenus bonam hanc operam nostram, suo ingenio doctrinaque meliorem reddiderit. Ne ergo opus ipsum in nimis magnum volumen exeat, hic illius finis esto.

DE FOEMINEI SEXUS PRÆ- cellentia, L. Bliaquetus.

*Define vaniloquax sexum laudare virilem
Plus aequo, laudum ne sis aceruus iners.*

*Define (si sapias) sexum damnare malignis
Fœmineum verbis, quæ ratione carens.*

*Si benè lance tua sexum perpendis utrumque,
Fœmineo cedes quisque virilis eris.*

*Credere si dubites, & res tibi dura videtur,
Haud alias visus nunc mihi testis adest.*

*Quem nuper vigilans extruxit AGRIPPA libellum
• Ante viros laudans fœmineumq; genus.*

ILLUSTRISSIMÆ PRINCIPI AC
DOMINÆ, DOMINÆ MARGARITÆ Ë
Christianissimorum Franciæ Regum sanguine,
Alenconiz ac Bituricensis Provinciarum
Duci, Armeniacorumque
Comiti.

HENRICUS CORNELIUS AGRIPPA
ab Nettesheym, salutem felicitatemque perpe-
tuam exoptat.

*Epistolam hanc dedicatariam quare infra à Lib. Epistola-
rum IV. Epist. 1.*

HENRICI CORNELII AGRIPPÆ,
de Sacramento Matrimonii.

DECLAMATIO.

acramentum Matrimonii antiquissimum, & cre-
ato quondam homine primùm à primo rerum ini-
tium à Deo institutum, atque præceptum, & apud
omnis nationis gentes, summa semper veneratione celo-
ne celo-

ne celebratum, Religione sacratum, legibus sancitum, miraculis atque prodigiis illustratum. Quod cæteris quidem mysteriis ac legibus eò dignius est, quò præ illis prius institutum est. Institutum, inquam, non ex opinione hominum, sed ex omnium principe Deo, à prima origine mundi, ante peccatum, in tempore innocentiae, ad officium legitimũ propagationis humanæ speciei: Cùm cætera omnia præcepta mysteriaq; post lapsum hominum ad reparationem & custodiam, in remediũ & emendationem poenæve novissimè prodierunt: vix a paucis admissa: cùm illud per omnes secessus orbis terrarum ab omnibus omnium consensu receptum est. Nec insuper minore potentia à Deo munitum, quàm ipsius bonitate ac sapientia institutum est. Voluit namque parens omnium Deus sanctissimum hoc vinculum sic esse indissolubili glutino confectum, & perseverans, ut maritus in uxore, uxor in marito semper & viveret, & subsisteret: ut os ex ossibus, & caro de carne. Illud namque primum Dei instituentis matrimonium præceptum fuit: Dimittet homo patrem suum & matrem suam, & adhærebit uxori suæ, & erant duo in carne una. Quod non solum in veteri Test. legimus, sed id ipsum & in Evangelio confirmatum est, ut non ulla diversitate morum, non ulla societate vel tædio, non senio, non sterilitate, non ægritudine, non pestilentico, non elephantico, nec alio quovis contagioso morbo, denique non ullo hæreseos crimine, nec ulla humana vi id aliquando dissolvi liceat, præcipiente Christo, ut quos Dei omnipotentia conjunxerit, nulla vis separare præsumperit. Nec ullam ob causam liceat uxorem à viro, virum ab uxore discedere, quia nemini licet discedere à seipso, nemini seipsum relinquere. Nam quæ ex viri costa, ex carne eadem caro, idem os ex ossibus in adiutorium viro facta, eam Deus nunquam à viro separari voluit, nisi ob fornicationem, quam unicam causam Deus excepit. quòd si quamvis aliam ob causam dissolvatur confederatio unitasque matrimonii, separati nihilominus sibi conjuges sunt atq; manent, ne excusari possunt ab adulterio, cum quibus fuerint post suum repudium copulati. Ideoque addit Christus, dicens: qui aliam superduxerit, mœchatur, & qui dimissam duxerit, mœchatur.

Nunc in quos fines ususque hoc venerabile dignissimumq; sacramentum præceptum est, narrabimus, nam ob adiutorium, ob propagationem, ob evitandam fornicationem. Prior habetur, ubi Deus instituit hoc sacrum mysterium sub his verbis: non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adiutorium simi-

fimile sibi. Homo enim (cum ipse maximè sit animal sociabile) cum eodem verè & rectè fungetur humanitatis officio, si-
damque parabit vitæ suæ, rerumque suarum tutelam, quando
matrimonii stabilem, indissolubilemque inierit societatem,
Ideoque & senibus, & decrepitis, & in quibus nulla generan-
di potentia, nulla propaginis spes relicta est, nihilominus nu-
berit: fasque est, atque, si fas dicere, sæpè necessarium, quo ipsam
vitæ suæ speciem in uxoris dilectæ consortio ducant iucun-
diorem, atque securiorem, tutioremque: quod in Davide jam
senex cum Samamitide puella exemplo est. Quæ enim evenire
posset sanctior, & iucundior inter homines societas, quæ tu-
tior, quæ securior, quæ castior, quàm viri & uxoris? quando
quilibet eorum idem est quod alter, in uno conformi animo
duo corpora, in duob. corporibus unus animus, unusque con-
sensus. Soli coniuges sibi invicem non invident, soli infinitè se
amant: quando quisque illorum totus ex altero dependet, &
in altero quiescit: una caro, mens una, una concordia, eadem
illis tristitia, eadem iucunda, eadem utriq; & par voluntas, com-
munis accessio lucri, eadem divitiæ, eadem paupertas, par di-
gnitas, sæpè unius cubiculi atque convictus, nocturni diur-
nique comites: nec in somno, nec in vigilia à se discedentes,
sed vitæ illis in omnibus actionibus, laboribus, periculis, atq;
in omni fortuna conjuncta, inserviunt sibi invicem quamdiu
vivunt: comitantur se usque ad vitæ exitum: nunquam disce-
dunt nisi mortui, ac mortuo uno, vix alter superesse potest.
Tanta est charitas cōjugalis, ut quos vitæ conjunxit, vix mors
ipsa divellere possit: ea est matrimonii perseverantia, ea uni-
tas, ut unus uxoris unus sit vir, unius viri unica uxor, nam u-
na costa à principio in unam uxorem versa est: & erunt (in-
quit Deus) duo in carne una, non dicit tres, neque plures: & in
Arca Noë non plures mulieres quàm viros iussit Deus refer-
vari: ut uni non esset nisi una sola conjunx. Nam ubi plurali-
tas est conjugum, ibi unitas matrimonii desinit. Ergò quam
unicam quisque uxorem duxerit, eandem inviolato amore ad
ultimum vitæ terminum constanti dilectione, continuaque
memoria conservet: cedat pater, cedat mater, cedant liberi,
cedant fratres & sorores, cedat omnis amicorum cumulus viri
atq; uxoris benevolentia, & jure quidem: nam pater, mater,
liberi, fratres, sorores, affines, amici, naturæ fortunæq; opera
sunt: vir & uxor Dei mysterium sunt, habuitq; prius vir uxo-
rem, uxorque virum, quàm patrem, quàm matrem, quàm fra-
trem, quàm liberos. Ideoque iustum est homini relinquere pa-

1 Reg.
12.

urem & matrem, & sorores, & fratres, & liberos, & habere uxori: ut quod primum omnium illi datum est, præ cæteris omnibus seruet ad ultimum, nec unquam esset sine altera alterorum sine altero altera creata non est. Itaque liberos à parentibus, parentes à liberis discedere nulla lex prohibet, interdum necessitas cogit, utilitas suadet, iudicium impellit, sæpè liberi emancipantur, sæpè religione libertatem sibi vendicant, sæpè peregrini sine ipsis vivunt, alibi domicilium quærent. Uxorem autem à viro, & virum ab uxore nulla lex, nulla necessitas, nulla utilitas, nullum iudicium, nullum repudium, nulla Religio, nulla licentia, nulla absentia discedere permittit: à quo altero qui discesserit, vel sociari neglexerit, hic tanquam desertus, solitarius, omni lætitia auxilioque destitutus, vitam infelicissimam agat necesse est, quia concreatum sibi à Deo auxilium, & datam lætitiæ consortem negligendo contempserit ducere, vel contemnendo ausus fuerit dimittere.

Alterum finem matrimonii diximus, liberorum propagationem, sicuti legitur, ubi benedixit Deus ad Adam & Evam dicens: Crescite & multiplicamini, & replete terram: quæ benedictio post diluvium rursus ex integro iisdem verbis instaurata est, cujus is effectus est, ut reddat homo naturæ, quod mutuo à natura accepit, ac ad imaginem Dei similes sibi filios producat & nutriat, & publicam ipsam generis humani societatem quadam successione reddat servetque perpetuam, quam benedictionem qui in vetere lege neglexerat, maledictus ab omnibus & infelicissimus habebatur, sicut scriptum est: *Matt. 23.* Maledicta sterilis quæ non habet semen in Israël, & beatus cuius est semen in Syon. Hinc Abraham ob fidei meritum benedictionem in generatione accepit, & Sara vetula (cui jam defecerunt muliebria) maledictionem sterilitatis generandi benedictione expiavit. Neque enim in hoc sacramento naturæ meritum est suscipere liberos, sed omnipotentis Dei benedictio & mysterium, quod naturæ merita longè superantur: quod Jacob Patriarcham non latuit, qui Rachel uxore sua existimante, quoddam viri congressu esset dare liberos, ac dicente: Da mihi liberos, si non, moriar: respondit, nunquid pro Deo ego sum qui te conclusit. Et Jacob deprecatus est Dominum pro uxore sua, ed quoddam esset sterilis, qui exaudivit eum, & dedit illi conceptum, sciebant enim fructus matrimonii esse Dei, non naturæ. Hinc filii fornicarii vocantur naturales: sed qui ex matrimonio sunt, hi soli legitimi sunt. Ideoque ad sacrum divinorum ministerium initiari non admittitur, cujus matrem pater di-

ter dignissimo hoc Sacramento Matrimonii, ad sordus perpetuæ societatis legitima copula non devinxit. Quia non ingreditur mater in Ecclesiam Dei, quem ne temporalium bonorum possit hæredem esse, humanis legibus sapientumq; decretis atq; sanctum est: quia legitimum non habent hæredem, qui neglecto contemptoq; matrimonio, ad pruriginosæ carnis libidinem sine lege congregiuntur: vulgataque legis sententia est, incertum illi patrem, pessimamque matrem esse, qui ex matrimonio non est: vlgò enim nascitur, populi filius est, imò nullus filius, qui innuptæ matris filius est. Ille autem verus hæres, verus filius est, cujus mater sine peccati infamia, sine contumelia propinquorum, sine offensione Dei, cumque explorato patri, cum dignitate matrimonii, certo consensu nupta est, ac nulla infamia perpetuo adhæret. Solusque matrimonium certos liberos facit, & indubios largitur hæredes, conventum naturæ honestat, ac pro peccato repositum facit, auget progeniem, conciliat affines, Deum placat & reveretur.

Tunc matrimonii usum dixi, propter evitandam fornicationem, præcipiente Paulo Apostolo, ut qui non continet, nubat. Nam matrimonium excusat hominem incontinentem à peccato, à fornicatione & adulterio & quavis illegitima libidine. Ob quâ innocentæ evitandæ causam præcipit eam viduis repetitas nuptias, inquiens: Juniores viduas volo nubere, matri familias esse, filios procreare, nullam occasionem dare adversario maledicti causa. Neq; tamen minor vis dignitasque est matrimonii incontinentium, licet minùs dignè ingrediantur, sine culpa enim junguntur, sine peccato redditur debitum, quamvis immoderata sit exactio, & præter causam procreandæ sobolis conjuges sibi misceantur. Quia jam non solum ob societatem, & liberorum procreandorum causam institutum est, verum etiam causa infirmitatis invicem sustinendæ, ad supervacaneos concubitus tolerandos, & illicitos evitandos, ad mutuam servitutem præceptum est, dicente Apostolo: quia melius est nubere, quàm uri. Et alibi viduis ait: ne propter incontinentiam abeant retrò post tentationem Satanz. Atque ita præceptum, ut (juxta verba Pauli) nisi ex consensu alterius conjugum, alter sine crimine oratione vacare non possit, si alterum ex hoc contingat carnali debito defraudari: quia (ut ait Apost.) mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Tantus est hujus vinculi nexus,

M m 2

ut si

ut si propter incontinentiam duntaxat susceptum est, tamen altero coniugum postea perpetuo continere volenti (nisi ex alterius consensu) fieri omnino non liceat, & si uterque consenserit, matrimonium tamen minime intelligatur dissolutum. Ita & qui causa procreandorum liberorum ipsum suscepit, non possit sine peccato sterilem conjugem dimittere, & aliam superducere, unde filios habeat. Quod etiam, testibus Valerio Maximo, Plutarcho ac Dionysio Halicarnasense, apud Romanos post urbem conditam, plusquingentis viginti annis usque ad Spurii Carbili tempora observatum est. qui primus liberorum cupiditatem conjugali fidei præferens, non sine magna reprehensione uxorem sterilitatis causa dimisit. Sed modo revertar. Tam indissolubile hoc sanctissimum vinculum voluit omnium parens Deus, ut, quacunque de causa semel inirum, nulla vi aliquando sit dissolvendum, tam generale esse voluit, & per omnem orbem terrarum, omniumque hominum mentibus inditum, ut nemo hoc sacratissimum mysterium sine gravissimo delicto effugere debeat, nisi ipsam humanitatem fugiat. Nam ipse matrimonii primus autor, & ante omne matrimonium (cum humanam naturam assumpturus esset) matrem prius nubere voluit: & licet sine virili semine ex Virgine nasci voluerit, tamen sine matrimonio nasci non voluit, sed ex matre nupta, licet viro non contaminanda. Voluit enim matrem matrimonio non carere, ut matris exemplo ad illud ipsum nos hortaretur. Quicumque igitur hoc antiquissimum sacratissimum institutum neglexerint, divinarum humanarumque legum contemptores tanquam sicca sterilesque arbores igni perpetuo adjudicabuntur. Ideoque in vetere lege, qui jam ætate matura uxorem non ducebant, ejiciebantur ex templis, respuebantur eorum oblationes, hæreditatumque & legatorum incapaces habebantur, divino atque humano auxilio indigni, qui divinas humanasque leges contemnentes, concreatum sibi à Deo auxilium, humanisque legibus sancitum accipere respuerunt.

Duo tamen hominum genera à contrahendo matrimonio excipi possunt, qui scilicet ob naturæ imbecillitatem ad hoc penitus inepti sunt, ut puta frigidi, maleficiati, furiosi, pueri, impotentes & eunuchi, atque qui acti Spiritu Dei perpetuam castitatem delegerunt. hos namque Religio immunes reddit, illos impedita natura excusat. Quicumque verò ex alterutro hoc hominum genere non sunt, sciant se contrahendo matrimonio ita obligatos esse, ut illo relicto neglectore (nisi poenitentia)

*Mat.**1.**Luc. 1**62.**Mat.**in**hist.**Anna*

rim) indigni sint regno Dei. Nemo tamen ad contrahendum matrimonium vi aliqua cogendus est. Nam cum hoc vinculum solo amoris consensu contrahitur, maxime liberum esse oportet, quia amor ipse nullius subijcitur imperio. Non enim divinum munera emunt amorem, non ulla dignitas, non etiam nobilitas amorem æquiparant, non ullæ potentum Regumq; minæ & violentiæ amorem cogere possunt, quem neq; Deus ipse cogit, sed ab initio liberum creavit. Nullus autem amor tam vehemens, tam sanctus, quam inter virum & uxorem est: nulla vis uxoria charitate major, quæ nulla perfida corrumpitur, nulla adversa fortuna labefactatur, nulla aliena consuetudine distrahitur, nullo temporis ævo nec usu consumitur. Ideoq; divina præcepta sunt, ut uxoris amor parentibus, liberis, fratribus, sororibus, cognatis, rebusque omnibus anteponatur. Gravissime igitur peccant quicunq; parentes, propinqui, tutores, curatores, qui (non ad perpetuam vitæ benevolentiam, non ad liberorum productionem, non ad castimoniam, sed per avaritiam & ambitionem ad terrenam dignitatem, nobilitatem potentiam, divitias, & similia respicientes) ultra debitam divino præcepto parentibus obedientiam (tyrannide quadam) captivant (qui huic sacramento debetur) liberum consensum filiorum ac filiarum suarum, coguntque odiosas subire nuptias, nulla ratione habita ætatis, charitatis, conditionis, morum, benevolentiae, ac divini insuper præcepti. Hinc tandem nascuntur inter conjuges fornicationes, adulteria, dissidia, contumeliæ, continuæ iræ, perpetuæ lites, discordiæ, odia, repudiâ, aliq; infinita mala. Quandoque etiam veneficia, cædes, mortesque violentæ sequuntur, ut ejusmodi conjuges non Deus, sed Satanas ipse copulasse videatur. Accedit ad hoc quod in plerisque locis nonnulli terreni Principes & domini sub Christiano nomine, hostes & inimici Dei, blasphemæ Jesu Christi, eversores Ecclesiæ, contaminatores sacrorum, arrogantes sibi quæ Dei sunt, suæ tyrannidis arbitratu interdum etiam mandato subditorum nuptias compellunt, insuper dotium decimas non sine nefandissimo sacrilegio ærario suo applicantes: ac ita dimissis tandem adulteris, puniunt nubentes, quos tandem justus judex malè perdet. Est insuper & alia non minus damnabilis consuetudo: quæ apud multas nationes inolevit, quod secundas nuptias nescio quibus contumeliis vicatim prosequuntur. Insuper & certa pecunia multat secundo nubentes: eamque sodalitio quodam suo devorandam congerunt, hujusq; tã nefariæ in divinum mysterium

Gen. 2

Matt.

19.

Exod.

20.

Judith.

14.

Gen.

24.

Rom. contumeliæ Joseph beatissimæ Mariæ Virginis virum faciunt Patronum. Invenit autem hæc sodalitia seu fraternitates diabolus: & ira Dei tradidit illos in reprobum sensum, ut applaudentes ad adulteria, concubitus & fornicationes, insectentur secundas nuptias, ac si gratia Dei in illis sit evacuata, illudentes Sacramento, cui omnis debetur honor, reverentia, atq; libertas. Ad te autem Princeps illustrissime hoc attinet, ut hic execrabilis mos primum è tuo dominio, demum è toto Franciæ Christianissimo regno tollatur, atque extirpetur in nullo siquidem magis servire poteris Deo, ac prodesse Reip. Christianæ, quàm si hoc agas, ut bona præcipiantur ac mala exulent: non solum quæ pertinent ad societatem humanam, sed & quæ ad Religionem divinam.

*Au-
gust.
l. 4. ad
Chry-
sost.* Tu igitur quicumque vis uxorem ducere, sit amor in causa non census: uxorem eligas, non vestem: tibi nubat uxor, non dos. Hoc animo invocato omnipotenti Deo, qui solus veram dat uxorem, requisito etiam parentum consensu, exhibitaque illis debira obedientia, remota omni avaritia, ambitione, invidia & metu: matura in teipso deliberatione, libero consensu, ferventi sed rationabili castoque amore, sic uxorem accipito, Dei manu tibi perpetuò commendatam, ad perpetuam societatem tuam, non ad servitutem: cui sapientia tua præsis, cum omni gratia & reverentia. Illa tibi non subsit sed adsit fide & consilio: sitque in domo tua non ut mancipium, sed domina domus: in familia tua non ut famula, sed mater familias, genitrixque eorum quos tu in ea generabis liberos: qui rebus tuis dominabuntur, nomenq; tuum referent ad posteros. Sic namq; non nisi optimam uxorem sortieris (non enim solet nisi malis maritis mala uxor contingere) simileq; liberos. Neq; enim si ne uxore extendi nomen, nec perpetuari progenies, nec augeri stirps, nec esse familia, nec dici pater familias, nec appellari domus, nec stare Respub. nec imperium ullum durare possunt. Quod nec Romani quidem Imperii conditor latuit, qui cum uxoribus careret, cum Sabinis, filias suas negantibus, bellum sævissimum suscepit. sciebat enim imperium hoc si uxores deessent minimè duraturum. Nam cum civitas constet ex domibus, & Respubl. ex rebus privatis, & rei domesticæ familiaris Reip. gubernandæ disciplina constituitur: quomodo reget civitatem qui domum regere non didicit? quomodo gubernabit Rempub. qui rem privatam & familiarem nunquam cognovit? Hinc Socrates testatus est, se moralem Philosophiam magis ab uxoribus, quàm naturalem ab Anaxagora & Archelao

Ita didicisse. Magnam profectò ad morale Philosophiam matrimonium præbet exercitationem. Habet enim domesticam quandam Rempub. annexam, in qua regenda homo prudentiam, temperantiam, pietatem, omnesq; cæteras virtutes facile discere & experiri potest: quib. in diligenda uxore, educandis libris, regenda familia, tuendis rebus, gubernando domicilio, propaganda progenie, vitam ducat omnium felicissimã. Porro uxorem dilectam in oculis aspicere, ac per liberos successionesque & familiæ & nominis extendi, summa lætitia est, atq; felicitas, dulceq; laborum consolamen. Qui uxore caret, domum non habet, quia domum non figit: & si habet, moratur in ea tanquam peregrinus in diversorio. Qui uxorem non habet (etiamsi ditissimus sit) nil ferè habet quod suum est: quia nihil habet tutum ab insidiis, nec habet cui possit relinquere, nec cui confidere. Qui uxorem non habet, caret familia, caret propinquis, & sine posteritatis spe, semper desertus & destitutus est: furantur illum servi, defraudant socii, contemnunt vicini, negligunt amici, propinqui insidiantur, filios si quos habet naturales, sunt sibi ignominie ac contestes iniquitatis suæ, nec potest illis opes suas, nec nomen familiæ relinquere, sed ut manet in vita sine nuptiis, ita mortuus perit sine nomine, nec ullam in hac vita, quæ maximè mortalibus solatio est, benevolentiam percipere meretur: sed tanquam humanæ naturæ desertor, omni calamitate dignus & infelicitissimus ab omnibus est, & meritò derelinquendus. Hinc Lycurgus legem tulit, ut qui opportuno tempore uxorem ducere neglexissent: hi æstate à ludis ac spectaculis, ac omni solatio, jucundoque conspectu arceantur: hyeme verò undi forum circumducantur, contumeliis afficiantur, ab hominibus detestentur, seseque iusta pati consiteantur: quia Religionem contempserunt, legibus non paruerunt, naturam non prævaricarunt, & quantum in sese esset, nec Respublica staret, nec imperium, nec Religio, quia quibus tuenda & propaganda hæc essent, eos ipsi non studuissent procreare. Plato in legibus suis statuit, qui uxorem non duxerit eum procul ab omnibus publicis muneribus & honoribus segregandum, publicis autem oneribus gravius, quàm cæteros cives esse premendum. Tulit & Augustus Cæsar legem, ut adolescentes uxores ducerent, populum Romanum amplificarent, quam & alii multi postea confirmarunt. Annum insuper ad immunitatem concesserunt, præmium è publico statuerunt ei qui uxorem de novo duxisset.

Mm 4

Aduiterij

Adulteri ubique priscis temporibus semper sævissimis legibus graviter puniti sunt, quia non homini solum, sed & ipsi Deo, violato matrimonio, injuria fit. Hinc in veteri lege quicumque violato matrimonio mœchatus fuerat, morti adjudicatus ob-
Lev. 20. *Deut.* 22. *Exod.* 22. ruebatur lapidibus; qui autem aliena surripiciens bona furtum fecerat, in quadruplo & quintuplo plectebatur. Nam hic humana & terrena illicite abstulit, ille præter offensam proximi, etiã Deo injurius divina contaminavit. Romanę etiam leges adulteros securi percutiunt, marito etiam deprehensum adulterum sine judicio impunè perimere permittunt, quæ licentia nec in patricidio est: uxoricidia etiam acerbiorē morte, quàm patricidia vindicatur: & meritò, nam parentes natura facit, uxor Dei mysterium est. Neq; eum satis condigna pœna affici posse arbitror, qui datum sibi à Deo auxilium, & præbitam vitæ cōsortem ausus fuerit interimere: quippe crudelis in donum Dei, & impius in sacra, contaminator naturæ, Deo injurius. Ideoq; etiam canonicæ leges interdiciunt illi commercio ac convivio hominum, excludunt sacris è locis, auferunt secundas nuptias, negant Eucharistiam, indignum judicantes vistico Dei, qui Deum tam immanissimo scelere non erubuit offendere: sed nescio qua justitiæ, Deiq; negligentia uxoricidæ atq; adulteri nunc serè omnem pœnam evadunt, fures vel ob leve crimen fune suspensi necantur, nisi quia traditi sunt judices nostri in reprobum sensum: ut irritum faciant mandatum Dei propter traditiones hominum. Sed modo concludamus.

Rom. 1. *Matth.* 13. Tu itaq; quicumq; si homo esse vis, si hominem exuere non vis, si præ cæteris humanitatis officio fungi vis, si legitimus Dei filius esse vis, si pius in patriam, in familiam, in Remp. si vis possidere terram, & promereri cœlum, legitimum matrimonii vinculum in eas necesse est, indissolubilem vitæ consortem perpetuò diligas, genus hominum adaugeas, & tanquam Dei filius & imago, tibi similes filios procrees, & ad columen Reipubl. patriæque specimen, ac Dei reverentiam qui eos tibi largitus est, prudenter & religiosè enutrias, educes, & gubernes. Hæc qui facit, hic homo est: qui homo est, hæc illum facere necesse est: nisi illum aliquid minus homine natura impedita produxerit, vel aliquid majus homine humanas vires transcendendo Angelicam castitatem perpetuò servare delegerit. Quicumque verò ex altero illorum non est, matrimoniū ipsam negligens contempserit, vel superinducta fornicatione violaverit, aut vitæ consortem pepulerit vel extinxerit, ne commisceamini cum illo, ut confundatur tanquam reprobatus à Deo, & à fidelium consortio alienus.

REVE.

REVERENDO IN CHRISTO
PATRI, AC DOMINO SACRÆ THEO-
LOGIÆ DOCTORI, DOMINO THEODO-
rico Episcopo Cirenensi, Archiprælulatuque
Colonienſis à ſuffragiis, in ſacris Adminiſtratori
digniffimo, HENRICUS CORNELIUS
AGRIPPA ſeſe com-
mendat.

*Epistolam hanc dedicat. quare Lib. 2. Epistola-
rum Epist. XVI.*

HENRICI CORNELII AGRIPPÆ
DE ORIGINALI peccato, diſputabilis
opinionis declama-
tio.

IN principio libri Geneſeos ſcriptum eſt, dixiſſe *Gm.1*
Deum, faciamus hominem ad imaginem & ſimi-
litudinem noſtram: & ſecit Deus hominem, ad
imaginem & ſimilitudinem ſuam perfecit illum.

Quod de homine interiori dictum putamus, qui eſt
anima rationalis ad divinæ Trinitatis ſimulac Unitatis ſimi-
litudinem creata, quo homine interiore ſic divinitus conſti-
tuto, idoneum Deus illi largitus eſt indumentum ac domi-
cilium, corpus ſcilicet humanum: quod & ſequens litera re-
ſpondit, quando dicit: Formavit Deus hominem de limo *Gm.2*
terræ: Rurſusque ſubjungit ſcriptura: & inſpiravit in fa-
ciem ejus ſpiraculum vitæ, quæ virtus quædam eſt, qua intel-
lectualis anima & terrenum corpus conjunguntur, atque in
unum integrum hominem uniuntur. Ex anima itaque divina
& corpore terreno ſpirituque cœleſti homo conſtitutus eſt, in
corpore ſuo immortalis, donec ſua ſponte divini contemptu
præcepti, in corpus mortale deciderit. Hic autem caſus, cu-
juſmodi in utroque vel interiore vel exteriori homine fuerit,
ordine declarabimus. Creato itaque in primis homine (ut jam
dixi.

M m 5

diximus) posuit illum Deus in medio Paradisi. Paradisus nobis hortum deliciarum significat, delitiæ omnes ex ornatu sunt, mundus autem ab ornatu dictus est græcè κόσμος, medium mundi centrumque terra est, hanc dedit Deus filiis hominum. Medium minoris mundi [puta hominis] spiritus est, ille scilicet, quem paulo ante diximus, in quo uterque homo & intellectualis & corporalis uniuntur. Erant in Paradiso varia ligna fructifera, præ cæteris lignum vitæ, vel lignum scientiæ boni & mali, quod erat in medio Paradisi. Lignum vitæ, cognitio Dei est, ejusque assidua contemplatio, in omni pietate & justitia: fructus ejus sapientia & castitas, ex quo vitæ æterna. Unde ait Salomon: Sapientia lignum vitæ est his qui apprehenderunt eam. Lignum scientiæ boni & mali, est affectus carnis, & prudentia terrenorum, cujus fructus est negligentia, vel ignorantia Dei, ex quo mors corporis & animæ. Id erat in medio Paradiso: in medio quidem, hoc est, in centro mundi situm, in terra scilicet, ubi est generationis & corruptionis habitaculum, sive in medio minoris mundi, ipsius videlicet hominis, hoc est, in spiritu illo, quem diximus, in quo vigent potentia animæ in corpore organisata, quæ mediant inter materiale corpus, & immaterialem mentem: sive iterum dixerimus in medio mundi interioris hominis hoc erit in ipsa ratione discurrente, quæ mediat inter purum intellectum & sensibilem animam, utriusque boni & mali, veritatis & erroris ea pax: sive denique in medio corporei hominis, mundi dicamus, hoc erit ubi corruptibilis generationis membra delitescunt. Sed ad ulteriora procedamus. Erant in Paradiso Adam & Eva, erat in eo etiâ serpens callidior cunctis animantibus terræ. Adam quidem fides est stabilita in Deo, fundamentum rationis, ideo ex costa Adæ creata est Eva ratio libera. Serpens autem est ipsa sensualitas, quæ serpit in terrenis, caducis, infimis & carnalibus. Hinc itaque serpens, per concupiscentiam sensibilem, tentavit Evam rationem scilicet, quæ acquiescens serpenti, ipsis puta sensum illecebris, decepta est: quæ deinde per discursum argumentationum in sensibilibus: decepit virum Adam, dejiciens fidem, quæ de lapsa in sensibilia, nihil plus veri credens, quam ex sensibilibus per rationem demonstrari potest, defecit à Deo. divinaque cognitione & contemplatione, ad quam creata est à Deo. Per quam ignorantiam & negligentiam Dei, quem vetiti ligni fructum supra diximus, privatus homo divino lumine, tum minimè vitam nanciscebatur, perpetuum incurrit timorem. Lignum itaque scientiæ boni & mali, prohibitum

bitum fuit Adæ, scilicet fides, ne homo fiduciam & spem ponat in creatis. Non legitur prohibitum Evæ, quæ post præceptum creata fuit: ratio non posterior est fide: & fides natura prior ratione. Licet itaque rationi (quæ à præcepto libera est) omnia quæ creata sunt investigare, & de illis argumentari, syllogizare, quærere, invenire, demonstrare, concludere, scientiam facere. Ideo non peccavit Eva, comedendo de ligno scientiæ boni & mali, nec obtulit humano generi, nec propter esum ligni corripuit illam DEUS, sed quia obtulit viro suæ ADÆ cui vetitum erat de illo gustare. Neque enim licet rationi turbare fidem, sed subiecta debere esse fidei, nec fides debet rationi succumbere, sed firmiter sperare in Deo, ideoque condemnavit Deus Adam, quia credidit mulieri. Neque verò debemus disputare de oivinis, sed firmiter credere & sperare. De his verò, quæ creata sunt, licet nobis rationis ministerio philosophari, disputare, concludere: non autem fidem & spem in illis ponere. Ex hoc nunc insuper videre licet, quam desipiant, qui revolutiones annorum mundi, nativitarum, quæstionum, electionum, & si quod simile artificium est imaginum, intentionum, divinationum, & similia prosequuntur: in hujusmodi vanitates credentes, & exinde, futura sperantes, confidentesque in virtutibus creaturarum, sive naturalium, sive cœlestium, sive spiritualium: ut Physici, Alchimici, Mathematici, Astrologi, Magi: quæ licet per discursum rationis, vel multimodam sensuum experientiam, comprobatae sint scientiæ, tamen quia sapissime hominum mentes præstigiant, conscientiæ judicium pervertunt, animam ipsam præcipitant: non debet fides, spesque hominum in illis coinquinari. Quod Esa. ipse improperat Babiloniis, dicens: Sapientia tua & scientia tua ipsa decepit te: Salvente Astrologi cœlorum (ita enim rectius legitur, quam aruspices cœli) à quibus veniant tibi quæ ventura sunt, defecisti in multitudine consiliorum tuorum. Hæc de ligno vitæ, vel de ligno scientiæ boni & mali, ac interioris hominis lapsu, ita ad mortalem sensum prius exponere visum est. Restat ut ostendamus, quidnam effectivè in re ipsa fuerit originale peccatum, propter quod homo ipse ex Paradiso pulsus, morti corporis & animæ cæterisque malis factus est obnoxius. Multi & veteres, & recentiores Theologi, super hac re multa opinati sunt: & unusquisque eorum in sensu suo abundat: quibus cum nescio an planè venia dignum sit meam quoque opinionem conferre: opinioem dico non fidem, non scientiam, ut si erronea fuerit opinio mea, ab errore veræ fidei ac incontaminatæ Christianæ sapien-

Esa.

47.

Rom.

14.

sapientiæ prævaricatione, sim alienus. Atque hac conditio-
nunc liberè opinari licebit, & si (ut enim homo sum immaturæ
ætatis, ingenii ac literaturæ minoris) in sensu meo non tam
scripturarum testimoniis abunde, ut res ipsa requirit, fortis
sequentur me doctores quidam, quib. hæc nostra opinio non
displicebit: ab his me non modicum adjuvari posse confido,
quatenus validioribus rationibus ac argumentis suis opinio-
nem nostram robustiorem effecerint. Ipsa autem opinio no-
stra talis est, nō aliud fuisse originale peccatum, quam carna-
lem copulam viri & mulieris, quod ita esse in quodam dialo-
go nostro de homine paucis quibusdam sacrarum literarum
conjecturis persuasimus, sed nunc idipsū paulo diffusius (suc-
cinctè tamen) ostendemus. Nam Moyses ipse, per parabolam
contemplatorib. amicam exponens lapsum primorū paren-
tum, nequam quendam dæmonem, callidum atque verutum,
saluti humanæ invidum, homini inhærere docet, quem serpē-
tem appellat, cujus fraude primi parentes, & omnes, qui ex his
geniti sunt immortalitatis beatitudinem amiserunt: hunc ser-
pentem non alium arbitramur, quàm sensibilem carnalemque
affectum, imò quem rectè dixerimus, ipsum carnalis concu-
piscentiæ genitale viri membrum, membrū reptile, membrum
serpens, membrum lubricum, variisque anfractibus tortuo-
sum, quod Evam tentavit atque decepit. Cui rectè serpentis
nomen similitudoque congruit. Nullum itaque alium dæmo-
nem Evam tentasse arbitramur, quàm illum, de quo ait Job:
Cujus virtus est in lumbis, & potestas in umbilico. quem Pau-
lus vocat stimulum carnis & Angelum Satanæ. Hic est ille Sa-
tan qui persuasit lignum scientiæ boni & mali, de quo vesi-
erat prohibitum, non quòd invideret Deus homini scientiam
boni, sed mali scientiam prohibuit: non vetuit homini sapere,
sed plus sapere quàm oportet, nulla autem alia est illa scientia
mali, scientia superfluitatis, nisi scientia carnis, scientia impu-
dicitæ, quod ita nos docet Paulus, non plus sapere quàm opor-
tet, sed sapere ad castitatem (non ad sobrietatem, ut teste Hier.
malè in Latinis codicibus legitur traductum) Quæ ergo præ-
ter castitatem, in pollutione carnis est, hæc scientia mala & su-
perflua est: quam carnis scientiam cum homo passus esset in-
dignatus est omnipotens & poenituit se fecisse hominem, po-
nituit Deum, quia virgo Israel cecidit, & non est qui resuscitet
eam, poenituit, quia cum omnia possit Deus, virginem post ru-
inam suscitare non potest. Indignata itaque & recedente divi-
na luce, castitatisque spiritu, invaluit scientia carnis, in qua a-
parti

verti sunt oculi amborum, & cognoverunt malum. Quidnam
 cognoverunt? quid viderunt? Cognoverunt quidem malum
 suum, peccatum suum, mortem suam propter impudicitiam suam, & viderunt se esse nudos, & erubuerunt, & absconderunt
 se a facie Domini, & absconderunt membra, in quib. peccave-
 runt per impudiciā, propter commissam libidinem erubue-
 runt, & pudendis contactis puduit nuditatis, & revelatis ocu-
 lis cognoverunt fructum quem genuerunt malum fructū cor-
 ruptionis atq; mortis, quos Paul. his verbis alloquitur: Quem
 ergo fructum habuistis in illis, in quibus usq; nunc erubesci-
 tis, nam finis illorum est mors. pudet enim usq; in hunc diem
 libidinis huius humanam sine ulla dubitatione naturam, qua
 nec in moribus quidem sine pudore est, nec tam justum lici-
 tumve est, quod ob fragilitatem carnis nostrę, concessū est no-
 bis cum uxore, quin palam non pudeat id agere. Quod si ali-
 quis juxta Diogenis Cynsci dogma, id palam etiam vel cum
 uxore ausus sit tentare, credo illum non tam lapidantium te-
 lis, quam stercore sordibus, conspuentiumque salivis obru-
 tum iri. Ob hanc itaq; carnis pudendam libidinem ejectus est
 homo de Paradiso Dei, mortique traditus est quia caro & san-
 guis (ut ait Paulus) regnum Dei possidere non possunt, neque
 corruptio incorruptionem Præmia n. pudicitie, corruptio
 carnis possidere non potest. Corruptio autem coitus est, & ad
 coitum pertinet, cujus præmium mors; præmium autem ca-
 stitatis, vita æterna, regnum Dei, & habitatio Paradisi. Cibus
 hominis in Paradiso, fructus terrę cibus virgineus nullo coi-
 tu propagatus. Extra Paradisum lapsa per coitū, animalia coe-
 untia in cibū concessa sunt. Scimus n. Adam & Evam, quam-
 diu virgines erant, Paradisum inhabitasse. ejectos autem de
 Paradiso, quando nuptiæ per carnem consummatæ sunt: utque
 Paradisum virginitas deiecit, sic terram nuptiæ in Paradiso, nu-
 ptia virginitatis, consummandæ in verbo ac spiritu Dei: extra
 verò Paradisum, nuptiæ carnis, consummatæ in coitu corru-
 ptibili, de quo omnes qui nati sunt, corrumpuntur juxta scri-
 pturam: Quodcumq; homo seminaverit & metet, qui seminat
 in carne sua, de carne metet corruptionem, qui seminat in spi-
 ritu castitatis, metet vitam æternam. Homo autem cum in ho-
 nore esset virginitatis, noluit intelligere ut castè viveret, sed
 per carnis libidinem factus est similis jumentis non habentib,
 rationem, & per mortē comparatus est illis. Dixit Deus homi-
 nibus: Nolite fieri sicut equus & mulus in quibus non est in-
 tellectus. Ipsi autē (iuxta verbum prophetæ) equi insipientes
 in semi-

Gm. 3

Ps. 31.
1er. 5.

- in foeminas facti sunt, unusquisq; in uxorem proximi sui hinc
Ptt. 2 niebat, de quibus loquitur epistola canonica, quia post cor-
 nem in desideriiis pollutionis ambulant vel quasi Irrationabi-
Gen. 6 lia jumenta in ventrem & libidinem proni sunt, ideo in corru-
 ptione sua corrumpentur. Homo itaq; dum brutorum more
 ex voluptate carnis generare coeperat, divinæ intuitivæq; in-
 telligentiae spirituale semen amisit, dicente Deo: Non perma-
 nebit spiritus meus cum homine quia caro est, aperti quæ sunt
 oculi ejus in tenebris sensum: ex quibus ratio omnem suam
 capit cognitionis materiam. & caligârunt in lumine puri in-
 tellectus, sicut accidere solet coeuntibus in tenebris, emissio
 carnali semine, omnia suspiciunt quæ prius occultebantur, re-
 versi autē ad clarum lumen, acies eorum præstringitur. Quod
 ergo ex carne natum est, caro erat corruptibilis & mortalis,
 nihil intellectus participans à generante, sed solam carnalem
 sensibilitatem. Sola namque sensibilis carnalisque anima est à
 generante, in quam ita per carnem infectam creatus à Deo in-
 tellectus simul madens suffocatur. Hinc omnes qui ex carne
 geniti sunt, & generant per carnis & sensus propaginem, ori-
Tim. 1 ginalem culpam, corruptionemque contrahere necesse est,
 quod & Hermes in Pimandro, longa satis oratione ostendit,
 hominum videlicet à divina contemplatione lapsum in natu-
 ram generationis animantium mundi mortalium ac ratione
 carentium, unde & ipsi formam ratione carentium progenuit
 mortis mala sensu percipiens Sed hæc quæ jam dicta sunt, for-
 tasse nimis violenter contortis scripturis, ad hanc opinionem
 nostram corroborandam exposuisse videbimus, nisi alia ad-
 huc testimonia adferamus, quibus perspicacius videre liceat,
Gen. 3 commixtionem carnis displicuisse Deo. Hoc nunc primum
 ex maledictione partus ostenditur, ut quem mater in volupta-
Pf. 7. te carnis conceperit, in dolore pariat, ac si dicatur: Ecce con-
 cepit injustitiam, parturit dolorem, peperit iniquitatem, la-
 cum aperuit & effodit eum, & incidit in foveam quam fecit,
 convertatur dolor ejus in caput ipsius & in verticem ejus in-
 iquitas ipsius descendat Accedat ad hæc naturæ quædam in-
 dignatio, cū nec opprimitur virgo, nec parit mulier sine san-
Gen. 4 guine. Sed videamus quid secutum est. Duos filios genuit A-
 dam, primum Cain, qui per transgressionem conceptus est, fi-
 lius peccati, filius sanguinis, invidus, homicida, desperans de
 misericordia Dei, neque enim nasci poterat bonus, qui cum
 tanto malo conceptus erat. Alter vero filius natus est Abel,
 conceptus ad poenitentiam transgressionis, filius misericor-
 dia,

dia, & iustus. Hic virgo occiditur, prima hostia accepta Deo, *Gen.*
 in expiationem carnis, qui sordes nuptiarum, carnis abluit *4. f.*
 crasse martyrii. Sequitur hunc tertius filius Seth, cujus no- *Gen.*
 men correctionem sonat, ex eo enim nasciturus erat Jesus *5.*
 Christus per quem à tanto lapsu aliquando resurrecturi era-
 mus. Circa quod notandum est, quod cum Seth multos ge-
 nuit filios & filias legatur, scripturam nullam foeminam ge-
 nitam nominatim exprimere. In generationibus autem Cain *Gen.*
 filii ira, novissimè foemina Noema genita nominatur. Per *4.*
 quod eleganter significatur generationem Cain (quia per car-
 nalem mariam, ac foeminarum copulam describitur) genera-
 tionem esse peccati ad mortem, de qua nascuntur peccatores
 diluvio punituri: generatio autem Seth, generatio est castita-
 tis, & resurrectionis ad vitam, qui genuit Enos, quod inter-
 pretatur homo verus, tunc enim coepit invocari nomen Do-
 mini, & hæc generatio salvatur à diluvio aquarum, & à morte
 peccatorum. Generatio itaque Cain ab Adam in undenario
 personarum numero finitur sub diluvio, qui numerus peccati
 est, & transgressionis, nam denarius numerus est legis, & iusti-
 tiae, in quo natus est Nohe iustus, decimus ab Adam per Seth:
 à denario itaque undenarius recedens transgressionem legis
 & præceptorum significat, in quo numero perit generatio
 Cain. Hinc notandum, quod sicut per mulierem in coepit
 transgressio, diluviumque peccatorum, ita & in muliere con-
 summatum est diluvium aquarum, videlicet in Noema ulti-
 ma filia Lameth digami, quod nomen Noema voluptatem
 sonat. Hinc non absurde conjectare possumus in voluptate
 carnis fuisse transgressionem, ortumque diluvium peccato-
 rum. Accedit ad id, quia successio Cain ab Adam in octava
 generatione diluitur, qui numerus ita transgreditur septena-
 rium, sicut denarium undenarius. Numerum autem septena-
 rium, numerum virginitatis sacri doctores appellant, quia
 primus est qui neque generatur, neque generat: non enim po-
 test in duas partes æquales dividi, ita ut gignatur ex aliquo
 numero repetito, nec ullum etiam ex se numerum parit du-
 plicatus, qui intra denarii limites claudatur, quem primum li-
 mitem constat esse numerorum. Facile itaque hinc cernimus,
 virginitatis transgressum per carnis voluptatem, peccatum
 fuisse primi parentis. Quod per diluvium jam primò quidem
 punitum est, sed aboleri non potuit, nam qui in diluvio salvi
 facti sunt, Noha & filii ejus, ipsi quidem per carnem geniti
 sunt & genuerunt: attamen Noha, & filii ejus quamdiu in co-
 lunt

lunt arcam salutis (quæ Paradisi terrestris figuram, Ecclesiaq; typum præfert) ab uxoribus separantur. Hinc innotescit nobis, in Paradiso vetitum fuisse primis parentibus carnaliter commisceri, quod & Paulus Christianæ religionis præco in ecclesia proclamat: Bonum est inquit, mulierem non tangere, non dicit non habere, sed non tangere: quia in tactu periculum est, non in tactu manuum, sed serpentis cujus virtus est in lumbis & potestas in umbilico. De nubentibus autem propter tribulationem carnis, dicit indulgendo: si nupserit virgo, non peccat non dicit quia benè facit, sed indulget, quod non peccet: aliud autem est non peccare, aliud benefacere, de quo alibi dicit: Qui servat virginem suam, benè facit. Et si dixerit quis, qui jungit matrimonio virginem suam, benè facit: Respondet Apostolus: qui non junxerit, melius facit. Nuptis tandem dicit: superest ut qui habent uxores, sic sint, quasi non habeant. Et alibi, exponens illud: Erunt duo in carnem unam, subjungit, sacramentum hoc magnum est. Ego autem dico, in Christo & Ecclesia: nam in carne quomodo magnum erit sacramentum, quod immundum est? Ad munditiam enim corporis Christi, cujus nos membra effecti sumus, in quo nos renati sumus, non ex coitu corruptibili, sed per verbum viventis Dei & permanentis, qui (ut inquit Jacobus in Epistola) volens genuit nos verbo veritatis. Ad hujus itaq; sacramenti, ad hujus inquam concubitus, ad hujus generationis munditiam, omnis coitus immundus est. Ideo dicit Apostolus: Viri diligite uxores vestras, sicut Christus Ecclesiam, scilicet in sanctificatione & castitate. De quo legitur alibi: Sciat unusquisque vas suum possidere, in sanctificatione & honore: non immunditia & passione desiderii carnis, sicut gentes, quæ ignorant Deum. De his verò qui prævaricantes castitatem, liberos genuerunt, ait Paulus: Mulier seducta in prævaricationem facta est, salva autem fiet per filiorum generationem, si permanserit in fide, & charitate, & sanctificatione. cum castitate (sic vera habet traductio) tunc enim salvabitur, quando eos genuerit, qui virgines permixti sunt. Et si, quod ipsa perdidit, acquirat in liberis, tunc sint bonæ nuptiæ, quando de illis propagatur virginitas. Sed redeamus ad superiora. Successit post diluvium circumcisionis signaculum, ad Abraham Deo dilectum, poena simul ac medicina peccati originalis, quæ facta est in præputio, in eo quidem membro, in quo primus parens peccaverat, ut videlicet peccatum originis & naturæ in ipso quoq; naturæ & originis membro obtruncaretur, imprimereturque in ipso libidinis membro transgressæ conti-

continentie castitatisque memoria. verum quia peccatum
 hoc a patre masculino, non a matre femina contrahitur, ed
 quod mulieres nascituræ proli nullam vitæ formam addere,
 sed corporis materiam duntaxat ministrare arbitrantur, ideo
 que mulieres incircuncisæ manserunt, sed datum est illis præ
 ceptum purificationis post partum. Antequam circuncideretur
 Abraham, genuit Ismaelem ex ancilla secundum carnis
 voluptatem, post circumcisionem verò, vetulus ac frigidus,
 supra omnis affectus, ac naturæ vires ex Sara sterili, ac decre
 pta femina genuit Isaac filium promissionis, in quo iubente
 Domino vocatum est illi semen, ejecto filio ancillæ, filio car
 nis. Isaac tandem ex sterili uxore genuit Jacob, ex cujus
 formæ, duodecim tribus populi promissionis prodierunt.
 Tandem Jacob, postquam luctantem secum Dominum vice
 rat, formæ ejus emarcuit, & generare cessavit, & tunc vocatus
 est Israel, hoc est videns Deum, juxta verbum ejus dicentis:
 Vidi Dominum facie ad faciem, nam per coitum aperiuntur
 oculi, at videamus mortem, per continentiam autem mere
 mur videre regnum Dei. Longum esset omnia recensere, quæ
 exemplo esse possent, & quomodo Isaac, Jacob, Samuel. Sam
 son, Joannes Baptista, Maria mater Christi, & plures alii, per
 quos nobis salutis amissæ restitutio promissa est, omnes ex se
 nibus & sterilibus parentibus, supra naturæ vires carnisque
 concupiscentias, geniti sunt, ut liquidò pateat, carnis libidi
 nem odio fuisse Deo, etiam in uxoribus. Hinc Hieremiæ (qui
 in utero sanctificatus est) dicitur à Domino: Tu ne accipias u
 xorem, sanctificatus in utero, Sic Ezechiel, donec uxori jun
 gebatur, non habebat Prophetiæ libertatem, mortua autem
 uxor continuo prophetatus est, prædixerat ei Dominus, quod
 in die illa aperiatur os ejus, ut loqueretur, & non taceret am
 plius. Et Moyses, cum vidisset visionem illam magnam, & Do
 minum loquentem in rubo, nequaquam valuit accedere, do
 nec solvit se corrigiam calceamenti, per quam significatur in
 sacris litteris vinculum nuptiarum. Idem Jesu filio Nave præ
 cipitur in Galgala, atque hic est ille Jesus Salvator, typus Jesu
 Christi, qui secundum Apostolum Judam, salvavit & eduxit *Indus*
 populum Israel de Ægypto, & introduxit in terram promif
 sionis, quam Moyses nuptus intrare non poterat, sed mortuus *in spi*
 est in terra Moab, sepultus in valle, contra templū Phégor, hoc *stola*
 est. Priapi, quod & ignominia interpretatur. Nuptiæ enim car
 nis, post mortem finiuntur in ignominiam, virginitas post *canonica*
 mor. *Deus* 34.

- mortem incipit cotonari. Hinc Jeshu Nave virgo monitur in
Ios. 15 terra promissionis, centum & decem annorum, sepeliturque
in Thamnat Sareth, hoc est, perfectissimo principatu. Sed
modò revertamur. Populus Israël accessurus ad montem Sy-
Exod. na, & Dei auditurus eloquium, tribus diebus sanctificari jus-
19. sus est, & se ab uxoribus abstinere. Hic est ille mons, de quo a-
libi dicitur: in monte salvum esse fac. Mons virginicatus, ad
quem qui non potest ascendere, permittitur illi ut maneat in
1 Cor. 8. Segor, hoc est, in legitimo matrimonio, quia melius est hube-
Levis re incontinenti, quam per abrupta fornicationum precipitari.
10. Insuper in lege ipsa, qui pro populo hostias offerebant, non
solum in domibus suis non erant, sed purificabantur ad tem-
pus ab uxoribus separati & vinum & ficeram (quæ solent libi-
dinem provocare) non bibebant. Etiam ad David fugientem
1 Reg. ab Abimelech sacerdote dictum est: si mundi sunt pueri ab u-
21. xoribus, at ille respondit: ab heri & nudius tertius, panes enim
Deut. 20. propositionis de uxoribus cubilibus consurgentes edere non
licebat. Et in lege, qui uxorem duxerat, & propaginem filo-
rum velut vineam plantaverat prohibetur ad bellum procede-
re, quia non potest Domino libere militare servus uxoris. Et
juxta Pauli sententiam, non potest semper & sine intermissio-
ne & continuo orare, qui conjugii debitum reddere cogitur,
1 The. 1. nisi ad tempus ex consensu. Rursus qui in lege Pascha facturus
erat, non nisi accinctis, mortificatisque lumbis facere præcipi-
1 Cor. 7. tur. Et in Evangelio jubentur Apostoli accinctis lûbis Evangelii
Exod. 12. tenere lucernas: assumpti enim in Apostolos, reliquerunt offi-
cium conjugale, juxta verbum Salvatoris: qui dimiserit do-
Luc. 12. mum, parentes, fratres, uxorem, filios, propter regnum Dei,
multo plura in seculo isti recipiet, & in seculo futuro vitam
Matt. æternam. Et ideo Christus extollit præferendo nuptis eunu-
19. chos, qui se castraverunt propter regnum Dei. De quibus ali-
bi legitur in scriptura: dabo eunuchis meis in domo mea, & in
muro meo locum nominatum, meliorem è filiis & filiabus I-
Es. 56. srahel, nomen æternum dabo illis, quod non deficiet, sicut sa-
ctum legimus in Jeshu filio Nave, virgine innupto, cui pulcher-
Ios. 19. rima & optima portio in partitione terræ promissionis obti-
git. Qui sunt isti eunuchi? nisi de quibus inquit Theologus in
Apoc. 14. Apocalypsi, qui cum mulieribus se non coinquinârunt, qui se-
Matt. 19. quuntur agnum quocunque vadit, & subinfert: virgines enim
permanferunt. Virgo erat Joannes Evangelista, & virgo per-
19. mansit, & ideo plus amatur Domino, & recumbit super so-
Ioh. 12. lus

Quæstio. De quo haud frustra Petro ait JESUS : si volo
 supra te stare , quid ad te ? & exivit sermo inter fratres il-
 los. Discipulum non moriturum : de quo etiam alibi dixit
 de his qui de hic astantibus , qui non gustabunt mortem , Mat.
16.
 de quo dicitur filium hominis venientem in regno suo. Non
 enim videtur Virgo , sed manet in CHRISTO , & dor-
 mitio ejus non mors , sed transitus est : in virginitate namque
 primi parentes immortales erant , per prævaricationem au-
 tem virginitatis : utriusque naturæ mortem sibi posterisque
 pepererunt : in virginitate fruebantur cognitione ipsius boni,
 in illa virginitate , caligante intellectu , apertisque oculis car-
 nis cognoverunt malum , privari ipsius boni lumine , quo in-
 terna visus Dei fruebantur virgines. Hic cum Apostoli post
 resurrectionem Christi piscarentur in lacu Genezareth , stan-
 tes JESU in littore , nesciebant Apostoli , quem viderent , so-
 las autem virgo Joannes recognovit DEUM . & dixit Pe-
 tro : Dominus est . Jam ex his scripturarum mysteriis , satis
 persasum esse potest , copulam carnis fuisse originale pecca-
 tum , & valde ob jam dicta facile in hanc opinionem mecum
 consentire , nisi unus scrupulus illis obsistat . Dicent enim :
 Si carnis commixtio vetita erat , quomodo primi parentes im-
 plementi erant benedictionem illam : Crescite & multiplicami-
 ni ? Quomodo nascituri erant homines : ut implerentur se-
 des Angelorum qui lapsi sunt cum Lucifero ? Ardua profe-
 cto & scrupulosa objectio , cujus quidem ed difficilior est so-
 lutio , quod alius indagatur mysterium : Mysterium , inquam ,
 absconditum a seculis & generationibus , manifestatum au-
 tem solum sanctis , quibus voluit DEUS notas facere divitias
 gloriæ sacramenti hujus . Hoc est illud mysterium , de quo ait
 Christus : Habeo adhuc multa vobis dicere , sed non potestis
 portare modo : & alibi de eodem ait : non omnes capere ver-
 bum hoc . Istud & mysterium illud , quod secreto pandit A-
 postolis , dum vulgo proponuntur parabole : quod Paulus se-
 gregatim prædicat perfectis , dum vulgo non solidam escam ,
 sed lac potum dat , necdum enim possunt capere , quamdiu
 carnales sunt , quia qui animalis est , non percipit ea , quæ spiri-
 tus DEI sunt , stultitia enim illi est , nec potest intellige-
 re . Elegit autem nos in CHRISTO Deus pater ante
 mundi constitutionem , ut essemus sancti & immaculati co-
 ram eo . Ambulavimus autem in concupiscentiis carnis , fa-
 cientes voluntatem ejus & cogitationem ejus , & facti sumus

564 DECLAMAT. DE ORIG. PECCAT.

filiis iræ. Atque hæc nos movent, ut credamus cum Damasceno, multisque Græcorum Theologis, conjuges in statu innocentie constitutos, in Paradiso, non per hanc carnis pudendam concupiscentiam impleturos fuisse benedictionem Dei. Non enim in carne proles illis seminanda erat ad corruptionem, sed in spiritu ac verbo Dei, ad vitam æternam: de quo spirituali semine Esaias loquitur: Nisi Dominus Zebaoth reliquisset nobis semen, quasi Sodoma essemus, & similes Gomorrhæ fuissetus. Quomodo autem hæc spiritualis generatio perficienda fuisset, in dialogo nostro de homine exponendi conati sumus: quem sermonem hic geminare superfluum esset. Sed satis est nobis ad præsens propositum admonuisse, quod in dialogo de homine exposuimus, alio semine homines nascituros fuisse in statu innocentie, quam quod per carnis corruptionem deflueret, dummodò præsentis sermonis, quod fuerat quaesitum, peccatum originale rectè invenire potuimus, quod si minus rectè affecutus sum, fateor me opinionem scripsisse, non fidem, non scientiam: opinionem autem talem, cui nec ego aliter assentior, nec aliter quenkquam assentiri volo, nisi quatenus à sancta Christiana Ecclesia non fuerit reprobata.

HEN.

HENRICI CORNELII AGRIPPÆ

SERMO DE VITA MONASTICA, PER

Venerabilem Abbatem in Browiler
habitus.

On sum nescius (colendissimi Patres , cùm vita & moribus, tùm doctrina gravissimi) quam difficile sit de divinis rebus coram vobis aliquid publicè vel dicere vel differere, præsertim cùm ad id munus virum operis & sermone ornatissimum , & Scripturarum eruditione profundissimum , doctorumque citatione (quorum testimoniis uti necesse sit) promptissimum : Nam ut quorundam haud contemnenda sententia , sine eloquentia frigent mysteria , & absque majorum traditionibus proprii ingenii conjecturae sæpe multum periculi habent , & errori proximæ sunt. Maluisssem itaque hoc munus alteri datum esse , qui Esaisico spiritu impetitus ad hoc ipsum se obtulisset , dicens : Ecce ego , mittite me. Verùm ego , quæ in me est , sentio imbecillitatem meam, qui juxta verbum Hieremiæ in his rebus adhuc puer sum , & nescio loqui : peccator sum , & timeo assumere legem Dei per os meum. Vestra tamen autoritas , vestrumque præceptum , qui mihi præsentis hoc dicendi onus injunxistis , nescio qua seraphica virtute metuentis ora ardenti calculo resolvit , & quam imbecillitatis meæ fragilitas negavit , obedientia præstitit audaciam : iis itaque corroboratis , divinoque fretus auxilio , dabo operam , ne hoc dicendi munus omnino vel sine causa , vel sine fructu suscepisse videar. Idque sic esse docebo , dum mihi publicam audientiam tribuit vestra humanitas. Priusquam tamen hoc aggrediar , primum nobis quæ de re , & qua de causa de hac re eadem nunc dicere proposui. aperiam.

De vita activa & contemplativa dicere intentio est. Nam cùm tota monachorum vita nihil aliud esse debeat , quam continua penitentia , cum meditatione in lege Domini die ac nocte , nulla de re utilior sermo haberi posse visus est , quàm de his ipsis : quæ ut nos quàm maximè decent , ita à pluribus fratrum nostrorum maximè ignorantur Illud etiam haud silentio

Nº 3

præte-

prætereundum esse arbitror, quod apud Antiquos præceptum legitur, in omni rerum principio orandum esse, maxime vero in sacris divinisque id exequendum Areopagita docet Dionysius, eo libro, quem de Dei nominibus inscripsit. Cum igitur hic de religiosæ monasticæque vitæ arcanis nobis dicendum sit, principio flexis genibus humi procumbentes, sacro hymno sic Deum in vocabimus, vos unà mecum continuite: *Veni sancte Spiritus, reple tuorum corda fideiû, & tui amoris in eis ignem accende: qui per diversitatem linguarum cunctarum gentes in unitate fidei congregasti. Jam oratum est: nunc ergo instemus proposito. De activa contemplativaq; vita dicturus, ne videar ab humanis inventis terrenaque sapientia initium sumere, & caduco humanarum opinionum fundamento superstruere. Non aliunde quam ab ipso fonte vitæ, qui est vera vita & lux hominum, ab ipso inquam Jesu Christo Nazareno crucifixo rem ipsam auspicabimur. Scimus n. quoniam cum nulla mortalium doctrina ab errore sit immunis, sola Christi doctrina tota sincera est, tota constans, tota verissima & infallibilis. Esto igitur nostri sermonis thema five exordium, illud Evangelicum, quod legitur apud Lucam: Ingressus est Jesus in quoddam castellum & mulier quædam Martha nomine excepit illum in domum suam, & huic erat soror nomine Maria, quæ et sedens secus pedes Domini, audiebat verbum illius, Martha autem satagebat circa frequens ministerium, quæ stetit & ait: Domine non est tibi curæ, quod soror mea relinquit me solâ, dic ergo illi ut me adjuvet. Et respondens dixit illi Dominus: Martha Martha, sollicita est, & turbatis erga plurima: porro unum est necessarium: Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. In hoc sacro Evangelio quadruplex hominum vita nobis proponitur, quod ita esse jam facile monstrabo, si modo vos prius admonuero, per castellum mundum ipsum figurari: per domum verò Ecclesiam. Quæ igitur extra domum hominum in castello habitantium vita est, hanc vitam mundanâ, vitam peccatricem, vitam infidelium recte nuncupare possumus, quæ per obsequium carnalium, terrenorum mundanorumq; affectuum ducit in exitium. Hæc vita Christum non recipit, non cognoscit, juxta illud Joan. In mundo erat, & mundus eum non cognovit: in propria venit, & sui eum non receperunt. Quicumq; ergo cupit cum Christo esse, non occurratur in castello, sed sequatur vestigia Christi usque in domum Marthæ: nam qui in castello manet, cum Christo non manet. De hac vita plura dicere præsentis propositi non existit. Itaq;*

omisso

domum ipsam scrutemur. Hæc, ut paulò ante diximus, ecclesia est, in qua non habitant nisi soli fideles in Jesu Christo, Martha videl. & Maria: in quibus iterum duplex fidelis figura figuratur. Nam Martha denotat vitam activam, h. e. vitam præsentialem, vitam purgatoriam, quæ per poenitentiam purgando animam illam dignum efficit Christi hospitium. & hæc primo suscipit Christum: Maria verò vitam denotat contemplativam. Hæc est vita disciplinæ, quæ jam in purgato animo audiendo & meditando verbum Dei, in divinæ sapientiæ lumine quiescit. Hanc Christus ipse suscipit, erudit, illuminat, & secum manere facit, Nunc igitur utriusque & activæ & contemplativæ vitæ conditiones, ex ejusdem Evangelii verbis colligamus. Vita activa suscipit Christum: contemplativa suscipitur à Christo. Activa debitoria est: satagere pro peccatis: omnes enim debitores sumus poenitentiae, quia omnes sumus peccatores, continuò orantes: dimitte nobis debita nostra. Contrà vita contemplativa libera est, & liberè eligit quæ sunt optima: neq; enim anxietur in servitute poenitentiae, quòd præteritam vitam egerit malam & peccatricem, sed ob amorem Christi continuò meditatur quomodo futuram agat bonam atque meliorem, dicens in libertate amoris: Vitam veritatis elegi. Ubi n. spiritus divini amoris, ibi libertas electionis mandatorum Dei, nulla transgressionis pœna, pœnarumve timore, voluntate coacta Activa itaque servilis est, in frequenti ministerio præceptorum coacta in mortificationem carnis, ut inquit Paulus castigans corpus suum, & in servitutē redigens: Contemplativa autē vita est filialis, ut inquit Paulus, non concipiens spiritum servitutis in timore. sed spiritum adoptionis filiorum Dei. Vita activa contentiosa est, & impatiens stat & increpat, quia solitaria & egena auxilii: contemplativa autem pacifica, tacet, & silentio quieta ac humilis, sedet juxta pedes Domini, cæteris Apostolis discipulisq; sociata, audiens verbū Domini, ejusque patrociniò juvatur. Rursus activa divisa est, sollicita est, turbata est, multiplex est, continuò occupata circa vitia & concupiscentias carnis, circa tumultum tentationū & insidias immundorum spirituum: contrà contemplativa crucifixa carne, domatis affectibus, victrix tentationum & diaboli, quiescit in tranquillitate spiritus, constans, & una, in unitate amoris unientis in JESU CHRISTO: in super necessaria, & adeo quidem necessaria, ut sine contemplativa, activa nihil valeat ad salutem. Nam nisi poenitens meditetur pulchritudinem ipsius Christianæ justitiæ, donec ejus amore rapiatur:

tur : & sic odit iniquitatem , ut pœniteat peccatorum , frustra pœnitet & nunquam profuturus. Dico autem Christianæ justitiæ, videl. quæ ex fide Christi est: Nam humana justitia, quæ tacunq; est, semper peccatū habet. Reliquum adhuc contemplativa vita optima est & inauferibilis. Nam ipsa Dei cognitio atque amor nobiscum perpetuò perseverabunt in secula seculorum : cū activa duntaxat circa minora bona & transitoria versatur, simul cum morte desitura: neq; n. post mortem locus datur pœnitendi. En venerandi fratres, audistis jam utriusque vitæ, activæ & contemplativæ evangelicam comparisonem, sub quadam contrarietatis specie, quæ licet hac mutua contrarietate sese impetere videantur, conveniunt tamen, & in unam vitam coeunt, in uno Jesu Christo, quemadmodum duo illi Mosaici Cherubim, qui cum contrariis vultibus sese respiciunt, conveniunt tamen versis prospectibus in propitiatorium. Hinc itaq; resultat illa quarta vita (nam primam notavimus vitam peccatricem, deinde duas reliquas, activam & contemplativam) vita inquam perfecta, vita exemplaris, vita Jesu Christi, quæ in se unit utramque, activam & contemplativam, vita in morte, mors in vita, agens contemplatione, contemplans in actione, libera in debito, debitoria in libertate, quieta in labore, laborans in quiete, sollicita in tranquillitate, tranquilla in sollicitudine, multiplex & una, circa unum & plurima, circa optima & circa minora bona, auferibilis quantum ad laborem, permanens & perpetua quoad contemplationem, adeo securâ, ut si etiam tetigerit picem, non inquinetur, sed omnia illi munda sunt. Itaq; inter peccatores non polluitur, sed expurgat peccata, inter leprosos nulla contagione maculatur, sed mundat lepram, nulla intentione frangitur, sed calcat super serpentes & scorpiones, & super omnē potestatem inimici, & nihil illi nocere pōt. Hæc vita maximè decet nos monachos, qui mortui mundo, ac sacra religione devoti Jesu Christo, ejus imitationem artissimam tam solenniter professi sumus. Nos itaq; decet, ut frequenti pœnitentia puri, & mundi, continua oratione, lectione, meditatione, doctrina, contemplatione ipsi Jesu Christo corde purgatissimo amore ferventissimo, strictissimaque imitatione uniti, totiq; in divini numinis cōtemplatione sic alienati, rursus descēdamus, in actionem inquam exemplarem atq; perfectam, fructificantem fructum fidei & justitiæ, in his, qui in ignorantia valle versantur, exemplū nos præbētes illis, ad imitandū nos in imitatione Jesu Christi. Hæc est vera vita monastica, in qua jam olim in vetere lege, & ante tem-

in tempora David, Samuel Propheta, post sacerdotis Heli mortem, congregavit religiosum Prophetarum conventum, habitu insuper ab illis populum distinctum, quemadmodum de hoc legitur 1. Reg. 4. & ibidem apud Magistrum historiaeque illum antiquitatis scriptorem Josephum. Similiter Helizae Propheta post Heliae assumptionem, assumptis secum multis filiis Prophetarum, impartito illis juxta relictum sibi Heliae pallium, sacro habitu in monte Carmeli monasticam hanc vitam summa sanctitate observavit, quam exinde multi sancti Prophetae continuarunt, usque ad tempora Joannis Baptistae, qui & ipse etiam discipulos religioso quodam conventu sibi sociavit. Neque vero eorum Religio usquequaque perfecta, neque perfecta: sed duntaxat verae ac perfectae Religionis umbratilis quaedam figura, seu imago, salutaris tamen per semper tunc in futuro Jesu Christo. Porro ipse Dominus noster Jesus Christus, autor verae Religionis ac Monasticae vitae, verus institutor Apostolos ac discipulos summae castitatis & paupertatis, virosque obedientissimos Monastico ritu vocavit, qui & ipsi post missionem Spiritus S. multas Monasticas congregationes fecerunt, omnia possidentes in communi, ut legitur Act. 4. ex quibus ut legitur in Ecclesiastica historia, Marcus Evangelista apud Alexandriam mirae devotionis discipulos tenuit, Monastico conventu conjunctos. Ex hac itaque radice, verae processerunt utriusque sexus religiones Monachorum, coenobitarum, anachoritarum, eunuchorum, & hujusmodi religiosorum hominum, qui secessum captantes ab hoc mundo adhuc nullis secretis regulis astricti, nullis votorum vinculis caprivati liberè conspirarunt, non in aliam quàm in puram simplicem unitissimamque imitationem Jesu Christi: postquam verò temporis progressu, retrixit illa pura simplicitas piaque imitatio, & religiosi illi jam degenerare inceperunt ad mores prophanorum, rursus secesserunt aliquot sancti patres, ut Benedictus, Bernard, Basil, August. & plerique alii, qui considerantes opus esse revocamento ad veram illam Monasticam vitam, documenta quaedam posteris tradiderunt, institueruntque certas vivendi regulas, & salutaria praecepta, circa mores & conversationem, circa victum & vestitum, circa cibum & jejunium, circa otium & negotium, circa orationem & lectionem, circa taciturnitatem & sermonem, circa societatem & solitudinem & hujusmodi, prout unicuique pro sui sensus abundantia, ad utriusque activae contemplativaeque vitae restitutionem conducere visum est. Deinde successerunt

ex Partibus qui ipsos suos Monachos ad hæc sua instituta servanda, etiam gravi Sacramento solemnique voto, cum aliis quibusdam astringentes, etiam Romanorum Pontificum Decreta censurasque advocarent. Hinc viginti quatuor species & paulò plures Religionum professiones in Romana Ecclesia receptæ sunt, quæ licet rituum, caeremoniarum, observationumque instituti, inter se multum differant: sunt tamen aliqua priscæ illius Apostolicæ perfectionis potissima, in quibus omnes uniformiter conveniant. Hæc autem hæc sunt, scilicet tria duntaxat sunt, videl. paupertas, castitas & obedientia, sine quibus nullus potest esse verus Monachus, quæ ad id essentialiter essentialiterque Religioni coherent, ut ne ipsæ ab ipsius Religionum authores, imò (ut dicitur) ne summus Pontifex in contrarium dispensare possit, absque totius Monachi transsubstantiatione annihilationeque. Qui itaque Monachus est, hæc illum jurare, vovere, & perpetuò velle servare necesse est. Nam in illis tribus tota Monastica vita professio, substantia essentiaque consistit, quæ utranque activam poenitentialem, & contemplativam intellectualem, in super ipsam perfectam atque exemplarem vitas ad eò complectuntur ac promovent, ut sine illis tribus, dico paupertate, castitate & obedientia, & nullam prænominatarum vitarum præstare accessus. Nam per paupertatem ipsam quatenus Monachus omnia abdicat omnibus moritur, de omnibus desperat, omnia odit, etiam seipsum odit, de seipso desperat, veram assequitur peccatorum contritionem, veram agit poenitentiam, & non nisi in sola Christi misericordia gratiaque confidens, remissionem assequitur peccatorum: nec solum illud, sed insuper coronatur justitia justificante, propter eandem patientiam & spem misericordiae per fidem in Jesum Christum, quam justitiam absque paupertate assequi est impossibile, juxta illud Ecclesiæ 31. multos perdidit aurum & argentum, qui autem diligit illud non justificabitur, vè illis qui sectantur illud, Castitas autem ut omnium difficillima, ita omnium maximè necessaria est, nam sine illa omnia opera sunt imperfecta, ut ex Hieron. legitur 33. q. 1. c. hæc solum. Ipsa siquidem amorem excitat, & assurgere facit hominem supra corruptibilem naturam, estque in poenitendo omnium patientissima & constantissima utque omnia mala tolerat potius, quam malo consentiat, ut 32. q. 1. itane. legitur secundum August. Obedientia verò omnium est Magistra, sine qua nullum quantulum cunque bonum apud promovet meritum. Sola siquidem obedientia magnum possi-

possidet fidei, sine qua quisquis fidelis convincitur, infidelis esse judicatur sicut ex Gregorio habentur 8. q. 1. sciendum: co-operantur enim paupertas cum spe, castitas cum amore, obedientia cum fide. Beata igitur paupertas temporalium, propter spem aeternorum, quoniam ipsius erunt divitiæ regni cælorum, beata obedientia in fide Jesu Christi, quia omnia opera ejus bona. Hæc quo ad activam vitam dicta sunt. Quantum autem hæc tria jam dicta conducant ipsi vitæ contemplativæ, modò ostendemus. Ipsa namq; paupertas mundi victrix quatenus animum nostrum ab omni multitudine & varietate cupiditatum, affectuum, ab omni denique humanorum negotiorum cura, nudum & vacuum reddit, neque aliud volentem, neque aliud cupientem, neque aliud sperantem, quàm divina ipsa providentia statuit efficere, proculdubio magnam atque peculiarem vim habet ad minorem contemplationem, quatenus anima nostra per paupertatem spiritualem ab omni contrario & adverso expurgata, divinis influxibus vacans ab illis sapientia divina, sæpè etiam Prophetæ spiritu repletur. Castitas autem Deo devota, mortificata carne, ipsa quidem quatenus humanæ fragilitatis naturam in seipsa superat, intellectuali sua divina parte, toto divinorum amore in superos conversa, animam nostram sempiternum ac semper pacatum efficit Dei templum, in quo Dei Spiritus continud inhabitantes, quos tunc vitæ socios possidens, & quasi idem aliquid effecta cum Angelis, ab illis felicitate, oraculis, sapientiaque repletur. Obedientiam verbò quatenus divinæ contemplationi sese tota veneratione admirationeque exponit, prostratis sensibus, stupefacta ratione, sola fide in intellectum elevata, anima nostra profligato diabolo, supernos divinosque concipit influxus, de quibuscunque jam antea mediata fueris. Quicunque igitur ad supremum activæ contemplativæque vitæ Monasticum culmen ascendere cupiunt, oportet illos constanti fide, spe indubia, amore ferventissimo, obedientes, pauperes, castosque, diaboli, mundi carnisque victores accedere, ita quod nulla Monasticorum præceptorum impatientia frangantur, nullasque mundanarum curarum cicatrices corde gerant impressas, nullisque carnalium affectuum tentationibus mente inquinata succumbant. Qui hæc faciunt, hi utriusque vitæ Monasticum culmen adepti, veri Monachi sunt: qui itaque Monachus est, hæc illum facere necesse est, quod qui non facit, hic sciat se, ut periturum, fidei fragum, Christo, Ecclesie, ac professioni Monasticæ injurium, nominis & habitus sui

sui falsarium, & re ipsa Monachum non esse, quem se nomine profiteretur, sed æternæ damnationi perperus ad iudicandum, mancipium diaboli. Hæc sunt reverendi Patres, quæ de vita activa & contemplativa ex Evangelica veritate, quam brevissimè dici posse visum est. Insuper quomodo ex hac utraque vita conjuncta nostra constat vita Monastica, in qua sancti illi Patres nostri multa hinc inde instituerunt, partim ad secessum, partim ad revocationem necessaria salubriaque documenta, quæ tamen omnia ad tria Monasticæ vitæ substantialia præcepta reducuntur, per quæ utraque activa & contemplativa vita, victis carne, mundo & diabolo, in vitam quandam perfectam (quàm Monasticam vocant) sibi invicem ununtur itidem diximus. Diximus autem, non quantum ad illorum doctrinæ integram traditionem necesse est, neque enim id ego proposui, ut vobis aliquid docere velim, qui me longe melius hæc omnia & profundè intelligitis, & observatis synceriter, absit à me hæc arrogantia. Sed admonere vos volui duntaxat & hortari, quo eo quidem magis succinctè & quasi per superficiem discurrendo, abs me factum est, quo vestra profunda intelligentia ex his paucis quam plurima in memoriam revocare potest. Si itaque hæc quæ diximus rectè dicta sint, & vobis accepta, vestra laus est, qui mihi primò quidem ut dicerem, deinde ut benè dicerem concessistis. Vestrum igitur erit una mecum gratias offerre omnipotenti Deo, à quo tam divinissimi rivi in corda nostra emanant. Quod si pro humana fragilitate nostra, dictorum intelligentiam, eloquentiamve minùs assecuti fuerimus, similiter vestrum erit una mecum omnipotentem Deum suppliciter orare, ut tam sublimium profundissimarumque rerum vitam intelligentiam exprimendique eloquentiam, omnibus nobis feliciter infundat.

DIXI.

HEN.
21.

**HENRICI CORNELII AGRIPPÆ,
SERMO DE INVENTIONE RELIQUIA-
rum B. Antonii Heremitzæ, pro quodam
venerabili ejus Ordinis
Religioso.**

Magna mihi & gratissima sors ista dicendi obtrigit
(Patres colendissimi) ut quæ de B. Antonio Abbate
ac Patrono nostro præcipuo comparsa sunt, hodie-
na narratione in medium enunciem: non quod tan-
tum minus sufficienti orationis splendore verborumque luce
à me præstari posse confidam: Scio enim longè majora esse
divina mysteria, quam ut humanorum verborum splendore
queant illustrari, neque tamen reticendum erit, quin potius
paucadicemus. Verum cum tot ac tanta sunt quæ ad hujus
gloriosissimi sancti, siue vitam, siue gesta, siue pœnitentiam,
siue contemplationem, siue gratiam, siue præmia, siue doctri-
nam, siue miracula, siue exitum, siue ad corporis sui sancti in-
ventionem, ac translationem pertineant, ut omnia hæc ag-
gredi res esset nostris viribus impar, & supra temporis inopi-
am nimis prolixa, præsentis sermone de inventione sancti cor-
poris duntaxat (de aliis autem alias) differemus, ab illo Ev-
angelico verbo quod habetur Matth. 5. sumentes exordium:
Non potest abscondi civitas supra montem posita, neque ac-
cendunt lucernam & ponunt eam sub modio, sed super cande-
labrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt. Cum itaque op-
portuno tempore placuisset Deo, ut B. ille Antonius, lucerna
ardens atque lucens, diutius recondita non maneret in abs-
condito, sed reponeretur super candelabrum altum, in emi-
nentiori loco, ut luceret omnibus existentibus in hoc mundo,
& impleretur verbum Dei, quo illi viventi pollicitus erat, quia
faceret ipsum in universo orbe nominari: ab ipso orbis capite
magno Constantino Imperatore tam sanctissimarum Reli-
quiarum inveniendarum occasionem initiumque præbuit.
Nam imperante Constantino eoque ad Christi fidem conver-
so, stabilitaque per ipsum ac munita Catholica Ecclesia in u-
niverso imperio, quod ob factum cum multorum beatorum
corporum & reliquiarum revelationem impetrasset, voluit illi
Domi-

Dominus noster Jesus Christus, inter cetera enim S. Antonii Confessoris sui (qui in vita & morte habitus est miraculorum gratia plenissimus) absconditum & omnibus ignotum corpusculum non minoribus miraculis ostendere. Cum itaque Constantinus deficiente sibi hærede multisque ob hoc precibus Deo effusus tandem unicam filiam suscepisset, contigit ut eam jam majuscula ex fonte quodam hausisset, novem mensium spiritus impatientissimique dæmones corpus ejus obstruere ingressi sunt. Quod factum credimus non propter aliquam aliquod innocentis filię, nec propter Imperatoris aliquod demeritum, sed ut (juxta verbum Evangelicæ manifestaretur gloria Dei in gloriosissimo Confessore Iustitiam Antonio, qui cum inter ceteros Christi Sanctos innumerabilibus & terribilibus à dæmonibus tentationes & afflictiones in vita passus est, illum glorificatum etiam dæmones ipsi in eorum perpetuum cruciatum, in puellę innocentis salutem, in sancti Confessoris gloriam palam confiteri compellentur. Ideoque clamant in Imperatoris filia: solus Antonius Ægyptius Heremita hinc nos potest expellere, qui vos continuo cruciat. Invenit tunc ignotum hætenus Antonii nomen in orationibus, nec erant tunc ullę reliquię magis desideratę. Sed ingens hujus rei difficultas & desperata videbatur propterea occultum omnibus sancti corpus in ignoto heremo, remotissimoque deserto humanis visibus posse reperire, donec Theophili Episcopi consilio, ac probitate celebratis plurimum dierum vigiliis, jejuniis & orationibus revelante Deo, ad Constantinam & Theophilum, idem beatus Episcopus legationem difficilissimam confidenter suscipiens, & in Ægyptum transmigrans, stella duce, innumerisque miraculis divinisque indiciis informatus, gloriosissimi cōfessoris reliquiam invenire. Quibus sublevatis, tanta oborta est virtutum miraculorumque potentia, quibus mirandis dum plus miranda continuo succederent, factisque mirabilibus fidem augerent facta mirabiliora hæcque indies crescentia crescens fama foras, verè completum est verbum Domini ad Antonium, totoque orbi omnibusque nationibus ac gentibus notus factus est. Sed hæc ad historicam narrationem dicta sufficiant, quæ abbrevius exposui, quod scio vos illa minus ignorare. Reliquum est, ut de reliquiarum hujusmodi virtute ac veneratione pauca dicamus. Nam quærere posset aliquis, cur tantam venerationem reliquiis exhibeamus, & mortua Sanctorum corpuscula tanto cultu honoremus. Item, unde stupenda hæc in reliquiis Sanctorum

Corporum, miraculorum virtus atque potestas. Adhuc modò
 huiusmodi promiscuè respondebamus, quod ubi factum erit
 dicendum dicendi. Circa venerationem reliquiarum ex-
 istens nonnulla execranda hæresis Caicia, ab Eunomio, & exin-
 de a Vigilantio hæreticis asserta, qui malè exponentes sacras
 litteras, & ad simplicem verborum corticem attendentes ani-
 mum, Iudeorum ac Samaritanorum more, corpora mortuo-
 rum populum undis habebant, ita ut etiam contactu pollue-
 rentur tangentes, quemadmodum littera legis de his loquitur
 Aquas ex opinione seducti, Sanctorum reliquiis ut vilissimis
 ac immundis matrociniis, omnem honorem, venerationē ac
 cultum, negabant. Reliquos cultiores Sanctorum devotos
 homines, inquam sacrilegos condemnantes, perversè in illos
 conuertendo verbum Evangelicum: Væ vobis qui ædificatis
 sepulchra Prophetarum, dicentes de sepulchris Sanctorum,
 quod scriptum legimus de sepulchris Phariseorum, quæ foris
 dealbata, intus sunt plena spurcitia & sordiditate. Verum hæc
 antiqua antiqui serpentis hæresis, tandem cum suis autoribus
 mala malè perditæ est. Nam si non sunt venerandæ Reliquiæ
 Sanctorum quomodo legimus pretiosa in conspectu Domini
 mors Sanctorum ejus? Si corpora Sanctorum sunt immun-
 da & polluta, quid de Moylis corpusculo tanta Dei cura fuit, ut
 ab ipso sepultum sit Deo? Quis demum Christi corpus in se-
 pulchro positum audebit dicere immundum, pollutumque
 cadaver? Si ossa mortuorum Sanctorum polluant tangentes,
 quomodo Heliseus Propheta mortuus mortuum suscita-
 vit, quod etiam à B. Antonio Patrono nostro factum legimus,
 cujus corpus cum à Theophilo duceretur per heremum, in-
 venerant ibi tria corpora mortuorum à feris sylvestribus oc-
 cisa, quibus cum imposuisset Theophilus corpus beati Con-
 fessoris, statim surrexerunt & secuti sunt beatum corpus usq;
 ad Constantinopolim, ad cujus præsentiam filia Constantini
 liberatur, demones ruginunt, illiusque vim ac sanctitatem con-
 fitentur, quasi præsentem viventemque Sanctum adesse senti-
 rent. Vivunt enim Sancti omnes, nec mortui sunt qui in Deo
 moriuntur, sed dormientes dicuntur. Unde Salvator de Laza-
 ro ait non est mortuus, sed dormit. Et Apost. ad Thessal. verat
 de dormientibus contristari. Vivunt enim Sancti in corpori-
 bus & reliquiis suis, mirandis virtutibus illis divinitate sua
 assistentes per illas operantes, licet illa naturaliter non infor-
 ment. Sic Dionysius Areopagita, sic Simphorianus, sic Alba-
 nus, sic Felix, sic Regula & plerique alii S. Martyres truncata
 capita

capita sua derulerunt ad loca sepulturae, anima eorum non in gelo (ut multi opinantur) eos ducete, ducentes autem per instantiam, non per naturalis informationis actum, non enim sunt animae sanctorum ita in cœlis ac in sinu Abrahamae cohibere tanquam in quodam carcere conclusae, quin possint de suis simulaculis, apud suas reliquias ubicunque velint adesse praesentem, qui sequuntur agnum quocunque vadit. qui coram agno. Iesus Christus cum ubique sit, & ipsi qui cum eo sunt ubiq; esse credendi sunt. nisi forte minoris potentiae sint sancti quam demones qui per hunc inferiorem orbem undique vagantes celeritate nimia ferè ubique sunt praesentes. Vivunt itaq; sancti sicut scriptum est: Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob, non est Deus mortuorum, sed vivorum, non sunt mortui qui in Christo moriuntur, qui membra sunt & manent Christi vivit in corpore quam in anima, quorum corpora templum sancti spiritus S. quos Christus nunquam reliquit: nam sicut divinitas verbi nunquam reliquit corpus Christi in sepulchro, ita nec ipse Christus relinquit corpora Sanctorum suorum in simulaculis suis. Venerandae itaque sunt Sanctorum reliquiae, in quibus veneramur ipsum sanctum, imo ipsum Christum, semper continuoque praesentem. Hæc ergo ratio reddita sit venerandae reliquiae, unde tanta in illis virtutum potestas. Quam magis apud reliquias suas, quam alibi operentur miracula, qui reliquiis suis pro arbitrio assistentes, ab ipso Christo nec in anima, nec in corporeis reliquiis uspiam derelicti. Nos igitur qui tales habemus reliquias, tam sanctissimi Confessoris Antonii Heremitæ & Abbatis ac Patroni nostri, illas summa castitate ac devotione veneremur ac revereamur, ipsumque gloriosissimum sanctum, pro virib; fragilitatis nostrae imitemur, qui illi stri natus familia, clarissimis ortus parentibus, in amplissimis educatus clientelis, in maximis constitutus divitiis, à juventute sua nobilitatem, parentelâ, domum, divitias, famâ, cognatos, juventam, delitias mundum omniaque relinquens, relinqueret autem pauperibus tulit crucem Domini & secutus est eum imitatione conjunctissima, fide constantissima, sanctitate consummatissima, unde ipse inter cætera ferè infinita præmia, consecutus est hanc divinam & incessantem miraculorû gratiam, cujus effectus quotidie cernimus, tam incredibiles, tam inauditos, tam insuetos, plenos horroris atque stuporis, ut in omnem orbem terrarum nomen ejus exierit, ac nō solum nobis Christianis, sed etiam cunctis gentibus, ethnicis, & Christianæ Religionis hostibus terrori sit, ac Religioni habeantur quem.

quemadmodum illi Deus ex se pollicitus est, quia faceret eum in toto orbe nominari, sic hodie beatissimus Antonius inter Christi sanctos, ab omnibus gentibus agnoscitur, ab omnibus veneratur: ad omnes Christi crucem nomenque deferit, imperium habens in gehennam, hoc est, quod daemones in Constantini filia praesente sancto corpore consentunt, & confiteri compelluntur. Si ergo nunc praecedentem Beati confessoris sancti Antonii patroni nostri vitam & sanctitatem consideravimus, si poenitentiae eius magnitudinem, si gratiarum plenitudinem, si praemiorum multitudinem, & quomodo corpus suum immaculatum Dei templum continuò sine lapsu servaverit, in vita & morte semper sanctissimus: si in super consideraverimus miraculorum reliquias suas concomitantium stupendam sublimitatem, si earundem continuam utilitatem, certè dicere possumus, sic eum excellere ut omnibus, qui uspiam sunt sancti Christi confessores, non modo aequiparari, sed anteponi mereatur. Ad hunc ergo beatissimum Christi confessorem & patronum nostrum sanctum Antonium Hieremitam & Abbatem religiosissimum, tanquam & perfectissimum Christi exemplar tota imitatione confugiamus, hunc ejusque sacras reliquias veneremur, per illius intercessionem gratiam apud Deum postulemus, qui ipse apud Deum potest quàm plurimum,

Dixi,

NOBILI AC STRENUO MILITARI
 VTRIUSQUE JURIS MEDICINARUM
 Doctori, Domino Henrico Cornelio Agrippæ
 Senatus Urbis Metensis à Consiliis primario,
 Filio suo in Christo dilectissimo.

Epistolam quare infra libro 2. Epistolarum, Epist. XVIII.

REVERENDO IN CHRISTO PATRI,
 AC DOMINO SACRÆ THEOLOGICÆ
 Doctori, Domino Theodoico Cyrnensi Episcopo,
 Archipræsulatusque Colonienfis à Suffragio,
 in Sacris administratori dignissimo, Henricus
 Cornelius Agrippa se se commendat.

Lege hanc Epistolam Lib. 2. capit. XIX.

HENRICI CORNELII AGRIPPÆ
 Contra Pestem Antidota securissima.

AD DOMINUM THEODORICUM CYRENENSEM,
 Colonienfis Archipræsulatus à Suffragiis,
 in Sacris Administratorem.

QUOD vivendi regimen pestilentiarum tempore servandum sit, multis canonibus medici tradiderunt, à quibus quæ præcipua & magis necessaria sunt, sub compendio tibi dabo, sed brevissimo. Primum itaque necessarium est abstinere ab omni excessu caloris extrinsecus, ut à Sole, ab igne, à vestimentis, ab aëre calido: intrinsecus autem, ut à nimio esu salis, aromatum, medicaminum

capitula herbarum & ciborum intensa caliditatis, & à vi-
 sibilis & fumoso. Item à forti exercitio, maxime vero à
 frigore & à coitu, & passionibus animi abstinendum est, abo-
 mui repletionem cibi & potus, quin etiam à fame, siti, & stip-
 sitate ventris, & à longa dormitione, maxime autem diurna.
 Qui cibi præ cæteris deligendi, quique devitandi sunt, hic trā-
 seo. nā est facile sit hæc describere, tamen non omnibus facile
 est observare. Illud duntaxat admoneo, ut in ciborum condi-
 mentis, maxime vero piscium recentium inter cætera tormen-
 tillam, dictamum, gentianam, zedoariam, sandalos, & rosas nō
 obmittas, utere etiam aceto maxime rosaceo, & succo pomi
 citri, aut Arantii, aut limonum, & succo acetosæ, atque agre-
 stis, & vino citomorum granatorum & berberorum, omnia n.
 sapore agrestia & acetosa pestifero veneno resistunt: nam re-
 frigerant, deficcant, confortant, conservant, è quibus tamen
 si pectus lædatur, temperanda sunt cum saccharo, si vero stoma-
 chus, cum modica portione piperis, nam ipsum putrefactioni
 humorum resistit, & digestionem confortat, stomachum cor-
 roborat, & modo non sit in nimis subtilem pulverem reda-
 ctum, sed grosso modo contusum, epati non obest. Conveniunt
 præterea inter condimenta cæpe, raphanum, cicorea & cap-
 paris, nam & ipsa veneno adversantur. Habitaculum autem
 tuum, vestimenta q; lucida flamma purgabis, maxime vero ex
 lignis juniperi, pini, cupressi, aut fraxini suscitata, aspersioni-
 busque aquæ rosacæ, cum aceto, herbisque & floribus, et-
 iam sumigiis odoriferis aerem temperabis, etiamque indu-
 menta tua interulas & lineamenta eisdem afficies. Præterea sa-
 ciem, manus cum his sæpius in die abluēs, nec domo egredi-
 are, aut in publico vades, nisi radice dictami vel zodoariæ aut
 aromatica aliqua confectione in ore retenta, ac pomo odori-
 fero manibus gestato odoratoque. Atque hic optimum est
 rutam contusam cum aceto, & expressam super aspergere
 laminæ ferreæ candenti, & fumum illum, vaporemque in os
 & nares, perque omne corpus & indumenta excipere, ante
 habitaculi tui egressum. De antidotis autem præservativis ex
 multis pauca eaque securiora tibi nunc describam. Horum
 primum est, ut capias aquam rosatam, acetum rosatum, a-
 quam acetosam, & vinum album aromaticum sive malvati-
 ticum vetus, æquali portione, in quibus infundas pulve-
 res radices Zodoariæ, corticum citri, & boli armeni, etiam
 inter se æqua portione commensuratos, addendo parum
 croci, & si velis potes addere saccharum conservationis ro-
 sarium

farium vetus, hæc conjuncta in ampulla vitrea bene obturata servabis, de quo omni mane & sæpius in die modicum quid bibe. Hoc namque antidotum sanguinia, & humida putrefactionem fieri non permittit, venenoque pestiferi valenter resistit. Quod si etiam pastam pilularum ruffi, quæ communes & pestilenciales vocantur, dissolutam cum exemplo aquæ chelidoniz, vel aquæ mellis, quæ melior est, per diuinam digestionem distillaveris, in balneo erithracæ aquæ ne in modica quantitate potata, ad ea quæ diximus, admodum dæ efficaciz. Est aliud non minus sublime medicamentum, videlicet accipias de theriaca electa uncias duas, de castoreo tres drachmas, camphoræ puræ drachmas duas, quæ cum temperata in libra una aquæ rosarum, post biduum vel triiduum distillentur in vasis vitreis bene sigillatis, de qua aqua exhibetur in aurora. Commentatur etiam ab antiquis electuarium de nucibus, quod fit hoc modo: accipe cartacarum pinguium libram mediam, juglandium ab interiore cortice minus, roborum quartam libræ partem, foliorum rutæ domesticæ novam mediam, salis marini triti drachmā unam & mediam, omnia in mortario optime incorporentur cum melle despumato, aut cum syropo acetositis citri, vel deribes, & exhibetur de eo quantitas avellanæ jejunio stomacho, cum modico aceti & aqua rosata, & sunt qui addunt huic electuario alias species & radices, quibus non est admodum opus. Est & aliud efficax medicamentum, quod vocant electuarium de ovo, cujus compositionis talis est: Ovum recens cum testa ab albumine evacuatum, dimisso vitello completur croco orientali pulverisato, & occluso foramine, apud lentum ignem tamdiu assatur, donec deducatur ad nigredinem, ex tunc pulverisatur in mortario, & additur illi quantum est pondus suum de pulvere seminis erucæ, hoc est synapis albæ, diuturna contritione optime incorporando, & de hoc electuario exhibetur mane quantitas grani ciceris, cum modico vini & aquæ rosatæ. Verum posteriores non absque salubri experimento, addiderunt ad hanc compositionem dictam albi & tormentillæ, de qualibet drachmas duas, nucis vomicæ drachmam unam, singulis primum ad partem pulverisatis, deinde longa contritione cum ovo incorporatis. Et sunt qui adhuc adjungunt istis radices pinipnellæ, zedoariæ, angelicæ ac camphoræ, & cum theriaca quantum pondus omnium, conficiunt electuarium in forma optatæ, de quo exhibent, ut jam diximus, ad præservandum, sed & etiam ad curandum exhibitum usque ad drachmam unam cum

cum vino albo, si cum frigore morbus invaserit, vel cum aqua rosata, aut scabiosa, si cum calore, oportet autem ut intra duodecimam horam ab initio morbi exhibeatur, si conferre debent. Atque hæc sunt quæ utiliora, securiora, plusque cæteris probata antidota pro nunc comperta habeo, & quibus saluberrimi poteris, modo non negligas etiam de pillolis ruffi accipere. Semel vel bis in hebdomota, pondus scrupuli unius in aëre, abstinendo eo die ab alio medicamine. Illudque adverte, si tempus sit intense calidum, tunc aloes & myrrha, quæ in dictarum pillularum compositionem veniunt, sint cum aqua rosata diligenter abluta, poterisque addere de purissima camphora, quantum est tertia pars myrrhæ: sed temporibus frigida, & in complexione frigida ab his præparamentis est abstinendum. sed sunt pillulæ illæ absque camphora, & si nē ablutione sumendæ. Præterea quia pillulæ sedem nonnunquam nimium aperiunt, resolvuntque, utile est illis addere portunculam boli armeni, vel in ejus pulvere involvere, quia autem nonnunquam lædunt stomachum, corrigendum hoc malum est, cum modica mixtione delecti masticis, præterea theriacam veterem, vel metridatum ad pondus duorum vel trium scrupulorum, singulis decem diebus sumere cum haustu aquæ rosatæ, vel acetosæ, observatis ad hæc medicorum consuetis canonibus, optimum est. Si quis autem peste sese percussus sentiat, si ætas virtusque permittat, quamprimum phlebotomietur à vena convenienti, moxque sequens medicamen offeratur, & quanto citius tantò melius, quia malum hoc non præstat inducias, ideoque convenit poculū sequens subito offerre: & si opus est, etiā sæpe iterare, juxta vires patientis. Potio talis est: accipe cepas albas numero sex, easque cavatas in superiore parte, & exempto corde, imple de theriaca veteri, mixta cū modico pulvere radicum dictami & tormētillæ, & sic involuta in papyro humida assentur sub cineribus calidis, coctione completa ad mollitiem: deinde pars illarum excipiat ad partem: nam hanc contusam, in modū pulvis. superpones abcessui, est enim tutissimum antidotum venenum eliciens atque perimens: sed ut ad potionem revertamur, reliquas cepas, ut diximus, coctas, contusas cum syro-po acetositis citri, in quantitate uncix unius, & cum modico aceti, exprime per stamen, & de colatura hac tepida exhibeatur ægroto uncix tres, & ponatur in lectulo bene cooperatus, abstinens à cibo & potu horis sex, omnimode autem cavendo ne dormiat, ejus namq; poculi virtus efficacissima est,

venenum à principalibus membris ad eorum emanatoria propellere, & per sudorem cæterasque creticas expurgatas evacuare. Quod si huic porioni admisceas portiuunculi electuarii de ovo superius descripti, erit admirabilis. Illud quoque advertendum est, si patiens sit plectoricus, aut cacochymicus, repletus vide licet malis humoribus, aut forte non sit erit phlebotomatus, aut sanguinem minuere non convenit, tunc addenda sunt ad porionem illam medicamina solutiva, ut potà pro delicatioribus trisera perficæ uncia media cum drachma una electuarii hamech. Pro robustioribus autem absque trisera detur, cum confectioe hamech, totidem electuarii de succo rosarum, totidemque electuarii inde, atque drachmæ duæ diafericonis, utrobique autem exhibendo portionem calidam cum aqua scabiosæ aut acetosæ, aut rosarum. De his quod superest, transeo, nam hæc & tempus admittunt, & consilium, satis itaque me fecisse arbitror, si ea dumtaxat descripsi, quæ moram non remittunt. Sed illud te adhuc commonitum volo, summum ac ultimum ejus mali remedium esse terram adamam, primam videlicet nostræ creationis materiam: hæc namque sola & unica est, quæ medicinam largitur, cujus non est major, neque parum fuerit per ignis artificium purgata, & ad simplicitatem suam congrua lorione, redacta.

Sed de his alias.

* *

SPECTA-

SPECTABILI VIRO DOMINO
JOANNI, NIDEPONTANO ILLUSTRIS-
simi Lotharingorum Ducis, atque Civita-
tis Metensis Physico & Consili-
ario.

HENRICUS CORNELIUS

AGRIPPA,

S. D.

Multæ ac magnæ contentiones olim fuerunt mihi cum Theologastris atque Monachis, Ornatissime Domine Doctor, quorum aliquibus modestis expostulationibus, aliis amarulentioribus Apologiis respondi, alios silentio præterii. Et quum essent mihi cum illis privatæ contentiones, nolui aliquid horum unquam in publicum edere, ne fortè paucorum culpa in multitudinis redundaret ignominiam: verum (ut est in proverbio, Qui veterem fert injuriam, inuitat novam) illi patientia atque silentio meo abusi, continuò novas contra me parabant insidias, novam hostilitatem novum bellum, idque sibi mutuo per manus tradebant accipiebantque. Tandem quum edidissem declamationem illam de Vanitate Scientiarum, atque Excellentia Verbi Dei, quam in hoc ipsum scripsi, cum ut segniora ingenia ad defendenda bonarum literarum studia excitarem, tum ut fraterculis istis concionatoribus arguendorum in omni exercitii genere vitiorum non frigida argumenta conferrem. Illi hoc beneficium meum ingrato penantes animo secundum

morem suum pariter omnes communes hostilitates mihi indixerunt, tamque passim à suggestis, à pulchritis, in privatis & publicis concionibus apud promiscuam plebem magnis vociferationibus aduersum me gemebant, irascebantur, atque nullum impietatis, nullum hæresis, nullum scandali, nullum contumelie probrium in me non transferebant. Accedebant illis nonnulli Aulici Mystæ, Burgundiones & Illipini, qui me clanculum & post terga magnis criminationibus credulò Cæsari traducebant, & per insidias proditorem plusquam Lybica perfidia persequerentur, quo hinc quidem Lernæi populi odium, inde verò Aquilini Principis iracundiam incurrere necessum erat. Sed gratia Domini liberauit me ab ore bestiarum multorum caput, & ab unguibus feræ rapacissimæ, & eripuit me de inimicis meis fortissimis, ab his qui oderunt me, & confortati erant super me in die afflictionis meæ. Nunc igitur cognoscens atque expertus hoc improborum Sophistarum & cucullatorum genus immortales & inextinguibiles inimicitias gerere, illasque alterum alteri continuandas per manus tradere, nostraque patientia atque silentio insolentiores euadere, insuper etiam in munificentiam nostram contumeliosos beneficium pro iniuria reputare, cogitavi consultius esse cum illis apertas gerendas esse inimicitias, quàm taciturnitatis patientia impietatis suspensionem unâ cum ulteriore offensa contrahere. Hinc quicquid hætenus cum his monstris mihi negotii fuit, postliminio revocare decreui, & sub dio omnium oculis palam exponere, ut videant populi, intelligant nationes, cognoscat mundus, cuiusmodi illa tot seculis pro heroibus atque diis ipsis coluerit. Itaque post editam proximè Apologiam in Louanienſes Theologistas, & querelam in bonarum literarum sycophantas,

placuisse, statui nunc edere defensionem quandam inue-
 ctam, qua olim ante annos quindecim respondi cui-
 dam Domino Claudio Salini Conuentus Prædicatorum
 Priori, in illa Urbe vestra Metensi, ubi ego illo tempo-
 re Reipublicæ aduocatus à consiliis agebam, qui me ob-
 alleram cum Jacobo Fabræ Stapulensi B. Annæ mono-
 niali nos in publicis concionibus suis rabiosis latrati-
 bus lacebat mirisque gesticationibus, porrectis di-
 gitis, iactatis manibus raptimque retractis, & collisis
 dentibus fremendo, expuendo, calcitrando, saltan-
 do, putando, vicissimque scalpendo caput & roden-
 do ungues in nos insaniebat, tandem etiam calamum
 in me contorsit. Sed ut lingua maledicentissimus, ita
 manu insulsißimus. Quare acriori inuectura huic Ly-
 caoni respondi, memor Proverbii: Acri cane occu-
 pandum esse lupum. Sic namque Hieronymus ille vir
 pius & sanctus cui tam improbè oblatratum est ab ad-
 versariis, illos omnes acriore pensatione contrà obrue-
 bat. Nihil enim maledicorum linguam refrenat magis,
 quàm mordacioris alterius linguæ metus. Atque ea est
 hypocritarum illorum natura, ut quo quisque se illis
 mitiorem præbet, eò efferuntur insolentius, eoque
 arrogantius quosque contemnuut, insectantur, & ve-
 lut tyrannide quadam persequuntur. Si quis vero im-
 perterritus illis atrociori sermone resistat, hunc jam
 magis metuunt quàm oderint. Itaque licet hæc nostra
 defensio amarulentior fortè sit quàm tuo palato sapere
 velis, ea tamen mihi visa est, quæ inter delicatiora e-
 dulia vel synapis, vel raffani vicem apud te obtinere va-
 leat: & quia nuperrime cum apud te essem, scire gestie-
 bas hanc controversiam, id circo unus à me electus es, cui
 illam dedicarem, qui pro singulari inter nos amicitia,
 quicquid esse meum noueris æquo iudicio sis accepturus.
 Addidi autem nonnullas epistolas, non quod elegantes

O o f

aut

aut elaborata sint, sed quia ad eandem causam pertineant: ex quibus pariter litem, quam habui cum fratre Nicolao Savini olim apud nos ficto titulo hæreticorum magistro, percipies. Sed miror, cum ille antea annos ob publicum scelus ciuitate vestra pulsus, iustitiam publice extrusus & proscriptus faceret, fronte, qua confidentia in sanus illa bellus, vos redierit, atque impune apud vos degat. Idem Ciuitas vestra aliquando hos fucus excutiat suadearis, qui Christi imitatores se profitentes, scurras agunt & carnifices. Vale ex Bonna, Anno 1534.

* *

AD

AD LECTOREM.

Erèpium ac Christianum est, Candide Lector, Sanctorum vitas dignis prosequi praconiis, sed mendacia illis consuere & incompetas genealogias comminisci, hoc impiorum histrionum opus est. At reperiantur nunc passim in istis

recentioris aetatis Martyrologiis, atque Sanctorum, ut vocant, Legendis, tot prodigiosa mendacia & digna risui deliria, tot superstitiosa phantasmata & gentium mythologiis, non minus fabulosa, quasi legant Iudaei & Turcae & pagani, an non putas rideant nos, & religionem suam nostra multo meliorem putent, ut quae multo minus habeat fabularum? Attamen tales sunt sermones istorum Histrionum cathedralium, quos plebs imperita, & superstitiose vetula oculi loco habent, qui deficiente antiquitatum notitia suis propriis adinventionibus confisi, nullam ferè cujusvis Martyris aut Confessoris Legendam incorruptam reliquerunt, cui non aliquid superstitiose admentiti sint, quasi fas sit etiam fabulis & mendacis propagare religionem, atque omne id liceat in sacris quicquid humana leges tolerant in prophanis: horum dico Histrionum opera falsa illa opinio de B. Annae trigamia in animos populi seminata est & irrigata, quousque sic conualuit, ut difficile eradicetur, ad quam tamen extripandam, post doctissimum illum Jacobum Fabrum

Stabulensem hac praesenti Disputatione laboravi haud

segniter, sed an effecerim, an consecutus sim, nunc tui sit iudicii.

Vale.

HEN.

HENRICI CORNELII AGRIPPÆ
DE BEATISSIMÆ ANNÆ MONOGAMIA
ac unico puerperio , propositiones abbreviatæ
& articulatæ , juxta dilceptionem Jacobi
Fabri Stapulensis in libro de tribus
& una.

 Um nuper mihi privatus quispiam sermo fuisse de
B. Annæ sulinubio ac unico puerperio cum nobili
viro Nicolao Roscio, Mediomatricum decurioni,
qui tum populari opinione huic meo sermone ad-
versabatur, eaque occasione qui de utrius sententiæ victoria
pronuntiaturi essent, aliquos elegissemus arbitros, evenit ut, me
aliquot dies absente, ac reverso aliquos plusculo domi ægro-
tante, interim negotium hoc evagarit latius, donec tandem
per quæstuarios istos clamatores è suggesto coram populo ac
rudi plebecula ventilatum sit, & contra meam sententiam a-
crius ac insolentius, quàm Christianas conciones decent ob-
latratum. Rogatus igitur ab amicis aliqua in hanc rem scri-
ptis designarem, eorum precibus acquiescens, sequentes ex
temporaneos articulos succinctè breviterque congeffi. Qui-
bus si quis contrariis rationibus ac autoritatibus validioribus
sefe opponere velit, occasionem mihi dabit scripta hæc gravi-
oribus studiis dilatandi, donec ille oppugnans, ego repugnans
ad commodum Christianæ Reipubl. uterque optatum fi-
nem (cujus gratia solum licet Christianos contendere) asse-
quamur, ipsam videlicet quæsitam rei veritatem, eamque
cæteris, qui in ignorantie caligine versantur, salubriter o-
stendamus.

I.

Qui dicit, fidem nostram vel ecclesiam, tenere & asserere,
beatissimæ Virginis genitricem Annam tres habuisse maritos
actres peperisse filios, dicit falsum manifestum, & qui id pu-
blica concione pertinaciter prædicare ausus est, seducit popu-
lum, & adulteratur Verbum DEI, ac in sede veritatis docet
notorium

notum mentacium, nam res hæc fidei non est, nec ecclesia
debet aliquid ulla functione vel facto determinare.

II.

Iacobus Fabri Stapulensi Parisiorum gymnosophista, edi-
dit librum de solinubio ac unico puerperio beatæ Annæ,
quem de tribus & una prætitulavit.

III.

Qui publica coram populo concione dicit, hunc librum
comburendum, & omnia ejus exemplaria optat esse ex-
usta, hic presumptuosus est, & falsi judicii, ac maledictus
detraher, ipsi libro, & ejus auctori, universæque litera-
torum republicæ, atrocem inferens injuriam. Et qui of-
fenditur libro illo, indoctus est, & obstinatæ incitiæ,
quia liber ille innititur auctoritate scripturarum & ratio-
ne. Qui autem scandalicatur in auctore, hic nequam est
& hypocrita, quoniam ipse auctor mitis est & humilis corde.
Sed qui contra hunc librum scripturis & rationibus munitus
in arenam conscendere ausus fuerit, hunc ego virum fortem
& robustum judicabo, & dignum cui doctus quispiam (pro
veritate ipsa elicienda, non pro vana gloria) configendo
congradiatur: qui aliter huic libro detraxerit, calumniator
est, & hostis veritatis.

IV.

In dubiis, & disputabilibus, & in utramque partem proba-
bilibus, si popularium curiositas informanda est, id illis præ-
dicandum est, quod credere magis pium est, hoc est, quod
verosimilius est, quod ecclesiasticis probatis scripturis con-
formius est, quod plus consonum rationi, quod mores homi-
num plus edificat in imitationem evangelicam.

V.

Dicere Annam solinubam, unius solæ miraculosæ genitu-
ræ puerperam. hoc pium est, & verisimilimum, hoc vetu-
stissimorum probatissimorumque theologorum scriptis con-
forme, hoc congrua ratione satis insuper munitum, hoc ca-
stæ & evangelicæ viduitatis dignissimum incitamen, ac ma-
tronalis continentiæ imitabile exemplum.

VI.

Dicere Annam trinubam, triparumque, juxta popularem
hanc nullò certo auctore historiam, qua legitur, nam Joa.
chim

chim & Cleophas Annæ nubunt & Salomas, subsequen-
dine, primus gignit Christiferam, Cleophas gignit aliam
& Salomas tertiam, has duxere viri, Joseph, Alphæus,
dæus. Prima parit Christum, Jacobumque secunda mi-
Et Joseph iustum, peperit cum Simone Judam. Tertia
rem Jacobum, volucrumque Joannem. Hoc intrinsecus
neum est, scandalosum est, impium est.

VII.

ERroneum est, quia contra historicam veritatem, contra ra-
tiones temporum, contra naturæ possibilitatem. Item illi
qui hæc loquuntur ullum dicti sui probatum adducunt, in-
cere queunt, sed tanquam rustica quædam secta, in locis
ecclesiæ illud prædicant, cujus nullam rationem aut san-
tatem reddere possunt.

VIII.

SCandalosum est, quia detrahit bonis moribus, detrahit con-
suetudini legali observantiæ illius temporis, detrahit bo-
nestati parentum Deiparæ Genitricis, & dignitati Virginis
Mariæ.

IX.

IMpium est, quia detrahit figuræ, detrahit Prophetiæ, de-
trahit miraculis, detrahit evangelicæ lectioni.

X.

Qui dicit, Cleopham fuisse secundum Annæ virum, ex
quo peperit secundam Mariam nuptam Alphæo errant
corde. Nam Maria Cleophas, non ita vocatur à patre, sed à
marito, quia fuit uxor Cleophas fratris uterini Joseph viri be-
atissimæ Virginis, qua ratione ipsa sola dicta est soror eius, &
nulla alia. Attestantur huic Egesippus, & Eusebius, probatis-
simi in Ecclesia Doctores & Historiographi, testatur idem
textus evangelicus, ut ostendam infra.

XI.

Cleophas & Alphæus idem homo est binominus, sicut ali-
multi in sacris literis leguntur, ut Raguel, qui dicitur Je-
tro, & Gedeon dicitur Hieroboal, & Onias Azarias, & Judas
dictus est Thadæus, & Joseph dictus est Barsabas, sic & Cleo-
phas nrmminatus est Alphæus: & huic sententiæ etiam sacra-
astipulatur Hieronymus & Philo, & ex Egesippo & Eusebio
id magis clarum est.

XII.

XII.

Fili Cleophæ erant Christo ætate majores, inter quos Simon Zelotes Christum undecim annis superabat, testantur hoc Egelippus & Eusebius. Hac itaque temporis una & parturitione perfecta, impossibile reperitur hanc Mariam Cleophæ fuisse secundam filiam.

XIII.

Similes & multo sordius errant, qui dicunt Salome tertium Annæ maritum, qui in ea genuerit tertiam Mariam, hinc vocantur Maria Salomæ, cum Salomæ nomen mulieris est, non viri, licujus, nec ipsa Salomæ unquam cognominata est Maria, nec dicta soror beatæ virginis, sed fuit mater filiorum Zebedæi: & attestantur hinc Origenes & Chrysostomus, & ipsa Jectio evangelica. Atque hic turpissimus error ex grammaticæ ignorantia prodiit, & satis notorius est, maxime his qui Græca & Hæbraica didicerunt.

XIV.

Joannes Apostolus Salomæ junior filius, anno uno vel paulo minus fuit ætate minor Christo, Jacobus autem Joannis frater, Christo fuit ætate par vel paulo minor. hæc ex Eusebio & Melitone Sardenfi ac Hieronymo nota sunt. Ex hujus itaque ætatis ratione, impossibile relinquitur apud naturam, Salomæ fuisse tertiam Annæ filiam.

XV.

Tota itaque illa historia de Annæ trigamia ac tripuerperio, legi, honestati, & possibilitati naturæ repugnat, nam Anna sterilis fuit natura, sterilis fuit in super obexactum concipiendi ætatem, ut non potuisset post miraculosum supra naturam partum, naturaliter ex carnis voluptate alias proles suscipere, nec etiam miraculo, cui nulla unquam alia annuntiatio facta est.

XVI.

Qui prædicant Annam trinubam, nullum alium fructum produciunt, nisi quod corrumpunt mores bonos sermone pravo & subvertentes castitatem matronalem dant occasionem viduis abeundi retro post tentationem Sathanæ, quatenus proponunt sibi Annam incontinentiæ & poligamiæ suæ idolum ac velamen erroris sui, quo oblita fidei primi mariti, eam

eam irritam faciant novis nuptiis, superinducentes sibi in damnationem, totumque Apostoli dogma de viduis, sub umbra Annæ contemptui exponunt.

XVII.

Historia illa de Annæ trigamia, ac tribus Mariis Annæ filiabus, signat legali observantiæ illius temporis, in tota vetere lege nulla vetula vidua, quæ ex primo matrimonio prolem susceperat, reperitur superinduxisse alias nuptias, nec Judaicæ legis consuetudo id patiebatur. Similiter legalis consuetudinis observantia erat, in eadem familia non habere idem nomen pluribus fratribus vel sororibus, ut si quis fuisset Annam tres filias habuisse uninominis.

XVIII.

Qui beatæ Annæ hanc trigamiæ notam inurunt, etiam civitati simul ac beatæ virginis honori non parum detraxerunt, nam cum omnes ferme & innumerate viduæ, quæ passim in scriptura leguntur, uno viro contentæ fuerunt, & post illum residuam vitam cœlibi sanctimonia produxerunt, quas propterea veras viduas vocat Apostolus, solam Annam Dei paræ virginis parentem vere viduam dicere non poterimus, ipsaque virgo superbeata hac materna incontinentiæ fuerit infelicio, ut quæ ipsa typus sit & summum puellaris virginitatis exemplar, matrem habuerit vidualis incontinentiæ ostentum. Sed absit hæc impietas, & magis pie credamus, quod sicut unica virgo Maria, velut unica est totius virginitatis idea, ita & mater ejus Anna, ceu unicum jubar imitabile irrefragabileque exemplum extiterit viduitatis, super omnes viduas matronali castimonia ornata, simul ac Dei gratia præventa.

Dicere Annam trinubam triparamque, detrahit figuram. Nam sicut ex Adam unica singularis Eva facta est, ita ex Anna unica singularis Maria, quæ est secunda Eva, producta est. Præterea omnes illæ veteris & novæ legis sanctæ formine, quarum partus divinitus per angelum annuntiatus est, sola illa prole resistenter beatæ, nulla alia subsequente, quod identidem etiam de Anna ipsa credendum est, quæ per eiusmodi sub umbra legis extitit figurata.

Dicere Annam triparam, detrahit prophetiæ, quæ est in canticis Salomonis, quam non absone de beatissima Virgine Maria, ejusque genitrice, ac tota triumphantium turba, intelligit ecclesia. Sexaginta sunt reginæ, octoginta concubinæ, & adule-

scantur.

ſecularium non eſt numerus, una eſt columba mea, perfectiſſima mea, una eſt matri ſuæ, electa Genitrici ſuæ Hæc Prophe-
ta offendit, beatam Virginem unicam Annæ filiam, nec ma-
trem ejus unquam deſideraſſe ſeu elegiſſe aliam prolem gi-
gendam.

Qui dicit Annam trinubam triperamque, detrahit miracu-
lo Conceptionis beatiſſimæ Virginis Mariæ, quia ex plurali-
tate nuptiarum atque partus Annæ, ipſe ortus Mariæ Virginis
 fuiſſe videretur, non miraculoſus, ſed potius ex concupiſcen-
tia carnis, ſi Anna ſanctificatum tanto ac tam plus quam bea-
to partu uterum, deſiderio novæ proliſ præbuiſſet novo ſe-
cundum carnis voluptatem concubitu temerandum.

Qui dicit Cleopham ac Salome viros Annæ nuptos, ex-
preſſo repugnat & contradicit lectioni Evangelicæ, nam tex-
tus Evangelicus expreſſè innuit Cleopham eſſe virum Mariæ
 illius, quæ dicta eſt ſoror beatæ Virginis, qui adhuc in paſſio-
 ne Chriſti vivebat, ita enim habet Græca veritas apud Joan-
 nem: Stabant autem juxta crucem Jeſu mater ejus, & ſoror
 matris ejus Maria uxor Cleophæ, & ita præciſè tranſtulit fi-
 dus ac irreprehenſus interpres Erasmus Roterodamus, ſimili-
 ter ex Evangelica lectione expreſſè comperitur, Salome mu-
 lierem ſignificare, & non virum.

Hæc hætenus, quæ ſi cui minus ſatiſſaciunt, legat (ſed at-
 tentè) libellum Jacobi Fabri ſupra nominatum, & ſi ad-
 huc obſtinatus fuerit, vincat illum priuſquam
 novum expoſtulet pugi-
 lem.

HENRICI CORNELII AGRIPPÆ DEFENSIO PROPOSITIONUM PRÆ- ratarum contra quendam Dominicastrum rum impugnatorem, qui sanctissimam De- paræ Virginis matrem Annam cona- tur ostendere polyga- mam.

QUoniam procurante satore malorum opusculum in-
nabiliter insurrexit in famosa Mediomatrici civitate vir quadam religiosæ professionis, (quæ hoc
seculo aliquot cuculliones sibi soli usurpant) & theo-
logus Scholaisticus, ob hunc titulum magno supercilio ar-
gens, apud semetipsum sapiens, apud imperitam plebeculam,
crassulosque Magnates nihil nesciens, qui conclusiones quas-
dam (ut ipse vocat) extirpativas, contra propositiones meas,
quas nuper ego de beatissimæ Annæ solinubio ac tuniculæ
rio, juxta disceptationem Jacobi Fabi Stapul. in suo libello de
tribus & una prætitulato, brevissimas edidi, coactus ad hoc
integritate officii mei, propter nonnullos magniloquos tra-
rerculos, qui apud Mediomatricos sanctissimam Annam mul-
tiparam polygamamque diffamârunt, ipsumque Stapulensem
doctissimum integerrimumque virum, me pariter, & quos-
cunque secum sentientes, simul omnes erroris impietatisque
insimulantes. Non possum nunc, neque deo illis conclusio-
nibus non respondere, ipsamque Christiparæ Virginis castissi-
mam parentem, à publico proditæ conjugalis fidei crimine,
trigamiæque nota, quæ sibi ab hujusmodi Cretensisibus præpo-
nibus immeritò inuritur, non defendere. Conabor itaque, his
oppositarum conclusionum machinas elidere penitusq; dis-
rumpere, atque Fabrum ipsum, tam veracis sacratissimæque
historiæ reparatorem, meque una, & cæteros nobiscum præ-
sentientes, eximere calumniis. Vellem autem quod conclusio-
narius iste Doctor (quod probum disputatorem decet) non sic
ex occulto in me sagittaret, ita quod telum ac vulnus sentiens,
jaculatorem ignorem, sed illas suas dogmaticas obiectiuñ-
culas, quas in secreto aliquot mulierculas docet, imperitoque
nobiles, proprio suo quo vocatur, nomine prætitulasse, sic
namque ipse à calumniandi, tergiversandi que crimine (qua-
pro-

propter nomen suum occuluisse haud injuria æstimatur) relinqueretur minus suspectus. At ego cognoscerem quicum mihi negotium hoc suscipitur, haberemque illi concedentem reverentiam, atque pro dignitate tractarem, nunc autem Andabatarum more pugnare compellor, ac hostem non videns directa spicula repellere.

Sed nunc tempus est, ut videamus quàm bellicosus thraconicus iste conclusionator assurgat in clypeum, quo turbine torqueat hastam. Itaque quo contextu ipse conclusiones suas contra meas propositiones opponit, eo ordine ad singula (verbo ad eum sermone) nunc respondebo.

Primum namque miserrima sermonis balbutie exorditur in hunc modum.

(Cum autem (ut existimamus) non Theologo theologica proposita sint conclusiones quibus responderi exposcuntur, juxta exiguitatem nostras aliquantulum daturum Responsum.)

Præteribo infantissimam sermonis tui barbariem, qua omnes istæ conclusiones tuæ undique scatent. Præteribo orthographiæ tuæ innumera vitia. Præteribo ridiculum exordium, quo in ipso portu mox impingis, & omne quod ad Latine linguæ inscitiam, sordidamque structuram attinet, Grammaticorum certamini relinquam. Neque verò de Latina elegantia certandum est cum barbaro, quin potius remittendus est dicendi stylus, tecum disceptaturo. Itaque res ipsas duntaxat examinabo. Primum itaque videris statim in hoc conclusionum tuarum exordio id mihi objicere, quod à Platone aliquando, deinde à Dionysio præceptum legitur, res sacras nonnisi à sacris (hoc est, Theologicas à Theologicis) tractari debere, me verò quem non Theologum æstimas, idcirco in prophanorum numero reputas, ac mox sequentibus verbis tuis, inter stultos & insipientes (qui dicunt in corde suo non est Deus) collocas. Ego certè Theologi nomen mihi arrogare non ausim, quippe qui non nescio quæ vita, quæ doctrina, quis afflatus Theologico nomini debeatur, quòd qui verè profiteri debet, aliquid majus homine præstare possit necesse est. Sed ne quis à Theologicis tam alienum putet, ut in prophanorum numero reputare meruerim, ipsum unius veri Christi cultus, sacrarumque literarum continua attrectatio excusant. Excusant insuper me, publicæ Theologicæ lectionis meæ, & sacrarum literarum expositiones, & libri editi, varique sermones & declamationes. Nam anno huma-

næ salutis millesimo quingentesimo nono, ætatis meæ vices-
 mo secundo primum in Dola Burgundiæ publicè lecturas sacrarum
 literarum professus sum, ob quam ab hujus studii Doctoribus in
 Collegium receptus, insuper regentia & stipendiis donatus
 sum: anno autem sequenti, in Britanniam trajiciens apud Jo-
 han. Coletum Catholicæ doctrinæ eruditissimum, integerrimæque
 vitæ virum, in divi Pauli epist. desudavi, & quæ nescivi
 illo docente multa didici, quamvis apud Britannos longè ali-
 ud, & occultissimum quoddam tunc agebam negotium. Ex
 Britannia autem recedens, apud Colonienſes me præcipuè uni-
 versò studio, totoque Theologico cœtu, Theologice placita
 (quæ vos vocabulo non admodum latino, quodlibet dicitis)
 haud non theologicè declamavi. Exinde à Maximiliano Cæ-
 sare contra Venetos destinatus, in ipsis castris, hostiles inter
 turbas plebemque cruentam, à sacris lectionibus non desisti,
 donec per Reverendissimum Cardinalem sanctæ crucis, in Pi-
 sanum concilium receptus nactusq;, si cōcilium illud prospera-
 rasset, egregiam illustrandorum studiorum meorum occasio-
 nem, multis scriptis adhuc penes me extantibus sacris quæstio-
 nibus operam dedi. Tandē Papiæ Ticinensi famoso Gymna-
 sio Theologicam cathedram in publicis scholis ascendi. Porro
 apud Taurinum gymnasium Theologica lectione in publicis
 scholis sacras literas publicè interpretatus sum. Reliquum au-
 tem inter diversa scripta mea, extant de sacris literis tractantia
 opuscula, de triplici ratione cognoscendi Deum, de homine,
 de peccato originali, de Sacramento matrimonii, commenta-
 ria in Epist. ad Rōm. commentaria in Trismegistum. placita
 quædam Theologica & sermones & epistolæ & pleraque alia
 in quibus tamen non inficior multa posse reperiri, sicut & in
 aliorum Doctorum libris, quæ possunt justè culpari, quorum
 censuram non verebor, sit modo eruditus, & candidi animi,
 qui ad hoc accesserit, quicq; cognoscere velit, non cupiat calum-
 niari: nec reprehendi verecundabor, siquidem in omnibus
 non sim affecutus veritatem, humana infirmitate sæpè obstā-
 te. Siquidem in arduis voluisse decorum est: ipsaque veritatis
 vestigandæ voluntas suam laudem habet. Hæc nunc longius-
 culè non ad meam jactantiam, sed idèd recitavi, ne quis me ut
 omninò non Theologum & prophanum judicet, & falcem
 meam in alienam messem mittere arguat. Si itaq; nunc Theo-
 logi sunt, qui (ut Lactantio placet) cum unius veri Dei cultu,
 veram sapientiam docent, atque meam industriam Deus ipse
 adjuverit, quod Theologicum aliquid locutus sim, interpre-
 tatus

scripserim, disceptarim, declamaverim, jam non ero Theologico nomine penitus rejiciendus. Quod si illi solummodo Theologi habendi sunt, qui in scholastica palastra accedente Magistrorum nostrorum (sic enim apud eos vocari solent) calculo, magnis contentionibus, amplo fastu, nec immodico symposio, Theologici Magistratus coronam ambientes, Scholastici Doctores creati sunt, quemadmodum lignarii, ferrarii, sutores, & ceteri mechanici opifices, artis suæ exercitium, usum ac Magisterium, ab artis illius Præfectis vel quantūcūq; rudissimis recipere compelluntur. Certè hac lege, neq; Hieron. nec August. nec ullus priscorum illorum sanctorum Doctorum Theologus fuerit: quare nec me inter prophanos numerare necesse erit, nec sacrilegus ero, si absq; scholastico Theologiæ titulo, Theologici studii fructus in alios diviserò. Tandem concedans mihi vel invitatus oportet, etiam Jurisconsultos esse in Ecclesia Christi sacros Catholicosque Doctores, habemus enim & nostros sanctissimos Canones atque sacros de divinis reb. titulos, de summa Trinitate, de fide Catholica, de veneratione Sanctorum, de hæreticis, & aliis fidem nostram concernentibus, quare vel hoc ipso titulo licebit mihi de hujusmodi dogmatibus commentari. Caterum nunc quod tuo more ais me proposuisse conclusiones, quibus responderi exoptularim, ego articulos nuncupavi, hoc est, propositiones, non conclusiones, proposui autem simpliciter, nullum invitans, nullum exoptulans in certamen. sed liberè relinquens, qui eis contradicendo occasionem nobis dederit assequendæ veritatis. Quod cum sic non placeat tibi contentioso Theosophista, qui præter conclusiones & corollaria discernere aliud non novisti, hanc tuam propositionum mearum extirpativam (ut vocas) conclusionem, plenam sceleris & temeritatis, canino stomacho evomuisti, juxta exiguitates tuas (ut ais) aliquantulum daturus responsum, quod non tam simulatæ modestiæ causa, quàm vera abs te dictum est, & eo nomine, quod istæ tuæ conclusiones sunt dignæ.

Sed rursus nunc audiamus te Rhetoricantem, & quæ tragicatantantara in campum istarum conclusionum tuarum descendas, spectemus. Sic namque sermonem connectis.

¶ *Proponere curavimus illud Sapientia Proverb. 26. dicentis, responde stulto juxta stultitiam suam, ne sibi sapiens videatur, etsi enim proponenti fatuitatis non ascribam nomen insipientia, tamen notam non videtur disputaturus aufugere.*

Pp 3

Respon-

Respondet tibi Græcanicum illud Proverbium : Sæpe fuit & stultus vir opportunè dixit. Gloriare tu in sapientia tua, & in scientia tua appone dolorem, & in multo sensu tuo indignationem tuam, libens permitto tibi, ut apud tuos sis vel occurras sapiens : Ego stultissimus sum virorum, & sapientia hominum non est mecum, & juxta Paulum libenter stultus sum, & velut insipientem me accipi volo, ut & sicut insipiens dicam plura ego. Nunc autem oro te) ô sapiens) si tibi malè oleat stultitia mea, cur propositionibus meis, non secundum sapientiam tuam, sed juxta stultitiam meam, & exiguitatem tuam respondeas? Dicis fortassis, ne ipsi mihi sapiens videar, si hoc tam magnum piaculum est, cur non veritus es aliud illud Sapientis Proverbium, ubi ait : Noli respondere stultò secundum stultitiam suam, ne illi similis videaris. Absit ergo à me, ut ego nunc tibi tanquam stultò respondeam juxta stultitiam, sed agam tecum tanquam si sis aliquantulum, licet non nimis sapiens : & juxta illud Salomonis Proverbium : Dabo sapienti tibi occasionem, ut addatur tibi sapientia. Quod ut melius efficiam, nescio an modò mihi necessarium sit supercilium, nasusque Theologicus : & obvinctum tot vasciis caput : quodque Magistrorum nostrorum (ut vocatis) glossas, Postillas, combiblicationes, resumptiones, reportata, pariter atque pugnancia invicem vocabula nominalium realium, primarum ac secundarum intentionum, propriarum & impropriadum significationum, implicitorum & explicitorum sensuum, & reliquas Scholasticarum nugarum voces Scotistarum vel Thomistarum spiritu aliquando fuerim edoctus, quodque in super illorum Doctorum, Sanctorum, magnorum, subtilium, Seraphicorum, Angelicorum, solennium, probatorum, venerabilium, & cætera sexcenta magnifica nomina apud vulgus imperitum, ac aliquot dicaces mulierculas, & harum vocum admirabundos, stupendosque rudes nobiles, jactitare sciam. Sed jam dudum novi hos ingentes montes, non nisi ridiculos mures, vermiculosque parere solitos. Nihil itaque horum hîc mihi necessarium arbitror, nisi tu sis ex illo duræ cervicis hominum genere, qui non nisi ex suis propriis dogmatibus convinci volunt.

Nunc ergo reliquum sermonem tuum discutiamus, quem in hæc verba subnectis.

¶ *Qui antea responsuros invectivis & denigrativis aggreditur sermonibus, quam apparentibus sollicitatus sit argutia, quod tamen proponentem suis fecisse constat scripsi.*

Et vos

Et vos illi egregii concionatores (ne dicam convitiatores)
 tur me non sollicitastis apparentibus istis argutis, priusquam
 in popularibus concionibus vestris, præter Theologicum de-
 corem, tam amarulente & sine causa, in Jacobum Fabrum, &
 in me ut libri sui assertorem, debacchati essetis, nec illud adeo
 rectis tacitisve nominibus, quin nemo fuerit, qui non intelle-
 xerit quos notassetis. Hac injuria provocatus ego, coactusque
 propositiones illas scripsi, tunc etiam nescius, qui cum de hac
 re esset disputaturus, quisve illis sese offer oppoliturus.

Proinde nunc in vectivos illos denigrativosque (ut vocas)
 sermones subjungens, ais.

*¶ Affiduos enim divini prædicatores, numinis quaestuarios clamato-
 res ac insolentiores oblatratos nominas.*

Abstine hoc à me, ut divini numinis affiduos prædicatores his
 coloribus depingam. Ego duntaxat aliquos paucos frater-
 culos mendicos (tacitis tamen eo loci vestris nominibus mo-
 destia mea) qui in templo Dei ab aris è sacro suggesto linguæ
 telo interficitis animas, quæ non moriuntur, & vestra jejunia
 venditantes arroditis carnes proximi, illos inquam vos canes
 nostros, qui in Jacobum Fabrum, & in me oblatrare, morde-
 reque non estis veriti, his titulis expressi. Sed facis tu ut solent
 mulierculæ, quarum si quam malam quis descriperit, aut lau-
 daret bonam, quicquid hic de una aut altera dictum est, hoc o-
 mnium contumeliæ laudive adscribunt. Sic tua sententia o-
 mnes ego divini numinis præcones offendi, quia vos ignomi-
 niosissimas blæsterones notavi, non tamen in quantum divi-
 ni numinis præcones, sed quatenus inter medias Christianas
 conciones, semina ingentizizania, ipsum Jacobum Fabrum
 Stapulensem, & me pariter, caninis latratibus, vpcæ cantullan-
 te, commutato vultu, jactatis brachiis, gesticulante toto cor-
 pore in histrionum ac circulatorum morem omnia clamorib.
 miscntes, præter sacerdotalem decorem, postergato Evange-
 lio Christi, contra jus & fas, tam nequiter calumniati estis, ut
 non auderent similia fecisse Mimi in scenis, non histriones in
 scortis, non scurræ in castris, quæ fecistis vos scdissimi Hypo-
 crite in Christianis concionibus. Hoccine tu vocas divini
 numinis præconium, quasi totum hoc sit divini numinis elo-
 quium, quicquid vel absurdissimum nequissimumq; cum di-
 vino verbodicam? Ego solos illos divini numinis præcones
 revereri ac venerari didici, qui nos Christianismum non verbo
 solum vel clamore, sed opere, facto, & exemplo erudiunt, illos

autem (nos inquam) garrulitatis congestores, quid refert vacare clamatores. Cæterum autē, quod te urget, ipsum est, qui quæstuarios vocavi. Scio ego avaritiam vestram tametsi & vel cælo ipso impassibiliorem, ut quæcunque convivia libentius ferre possētis, præterquam ubi hæc tangitur. Sed audi & hujus vocabuli rationem. Ego vos in Evangelium Christi Ecclesiæq; administrationem, segregatos non esse, non nescio, nisi quod de Pontificum indulto, & prædicandi officio, & confessionis audiendæ, & sepulturarum, ac similitudinibus Ecclesiæ munerum exercitio, vos ingeritis quæstus causa. Quod si non pecunias, sed paupertatem hujusmodi conciones & ministeria vobis afferrent, jam non tot auxilibus tonaretis in Ecclesiis, populum ipsum tot prodigiosis purgatorium fabulis, tot apparitionum portentis, tot indulgentiarum nundinis, tot eleemosynarum monopolis, & quæstuatibus legibus, vobis alligantes obnoxium, non vulturum more præsentientes divinum cadavera tanto astu circumveniretis, non secreta illa admissorum confessione plusquā phalaridis tyrannide in rudes populos grassaretis, cujus si qui sunt sibi malè conscii, hos quo magis arrodendo perplexos redditis, eo major offa, & vel malè partorum portiuncula in os objicitur, vel si portentosa aliqua fabula egregiè palpati sitis mulierculis, vel alia quavis tragœdia minisve terrueritis, eò plus lucri insinum effunditur. Nam ubi semel fueritis reatum ac turpitudinum conscii, ea occasione quis ignorat vos sæpissimè extorquere à confessis, quodcunque libet? sciens illa & expertus loquor, non tamen de omnibus, sed de pluribus, qui cum paupertatem voverunt, vincuntur avaritia & rapacitate, & eleemosynas convertunt in censum, ut non aliam ob causam sua semel profudisse videantur, quam ut impudenter mendicent aliena, illud præterea dixerim, non posse cogitare me, viam aliquam faciliorem, fallaciorem, callidiorē, secretiorem, ad quæstū, ad lucrum, ad opes, ad divitias faciliè comparandas, quam ejusmodi indultis, hanc ociosam mendicitatem vestram adjunctam, si quis velit abuti. Hæc ad præsens medicere coegisti, quamvis inter edendum propositiones meas non erat hæc mea intentio sed alludens vocabulo, quæstuarios nuncupavi, quo vos de mendicantium sectis denotarem, videl. qui quæstum facitis spontanea mendicitate. Quorum tamen ordini sic ego unicè benè volo favēoq;, ut cuperem vobis longè melius opulentissimeq; provissum esse, quam quod cogamini hac humillima mendicitatis sorditiæ, in omnibus diversoriis, domibus, navibus, littoribus.

itine

irrimis, & (ut breviter expediam) quibusvis locis sic hominibus obturbare, & præ foribus magno mugitu panem querere. Quod quam religiosum, quam Catholicum, quam Evangelicum sit, meum non est ad præsens disputare, vos ejus resurrectionem reddideritis, vel æterno judicio.

Tandem nunc ad convitia te convertens ais.

Quam ferjan invidens clamoribus, quoniam eum dominum clamoribus fecit dignum, utpote à quo clariorem & si admodum patrone necessarium abstulis vocem.

In hoc te egregium Theologum præstare arbitraris, quod sub lingua tua posueris laborem & dolorem, ac me tam subtiliter subtiliterque momorderis. Possem & ego his convitiis convitiis respondere. Sed non invideo vobis, sicut nec mihi cupio hæc claram vocem Rhetoricisq; clamores, rem apud vos adeo arcanam preciosamque, ut eam fraterculus fraterculo, non nisi me cabalarum more, tacita voce ac hieroglyphicis notis, per manus tradat, quam me ut indignum prophanumq; fas non est cognoscere, vel ideo quod hanc vociferandi artem (meo judicio histrionum ac circulatorum rhetorismo haud adeo ab similem, à quibus etiam nec vita, nec moribus, sed vestitantum differtis) Quintilianus & Cicero in suis præceptis non tradiderunt.

Codum Grammatici, vincuntur Rhetores, omnis

Turba tacet, nec confidit, nec precoloquetur.

Tandem valent in clamando (deui dicere declamando) fraterculi, ut ubi semel coeperint partiri digitis causam, & syllogismorum suorum majores, minores, conclusiones, corollaria, & sequelas explicare, ac vocis contentione vel in refrigeridissima utrumque fervescere, ve etiam si opus non est ex semisilentio repente exclamare, gesticulari, saltare, digladiari, ac plureis vultus inducere quam Argus habet oculos, non mirum si auditores omnes Niobæ similes fiunt, vel ac si Medusæ caput conspexerint.

Iterum nunc ad oblationis vocabulum cespitando subinfern.

Oblationibus autem detractis, quia forte timendum ne in suis moribus religiosos obstruati sint mores.

Homo ego sum peccator & in multis reprehensibilis, esto tu de nonaginta novem justis, qui pœnitentia non indigeas, esto Phariseo illi similis, qui non est sicut cæteri hominum, si modo hæc Phariseorum hypocrisis te promoveat ad salutem. Impone onera gravia in humeros populi, corrige mores, ar-

gue peccata, & carpe etiam minimam festucam in oculo fratris tui. Esto vel tertius Cato è cœlo demissus morum censor, propter omnia hæc non detrahā tibi, quod oblatres. Sed oblatrator diceris, quia propria & sanctissima Christi doctrina, in Christianis concionibus, impudentissimis convitiis in probos viros oblatrasti, & Evangelium pacis convertisti in scandalum proximi. Quia fraternam charitatem mentiris sub cunctis, intrus rabidum occultans canem, & postica sanna Theonino dente genuinum infigere conatus es in noxiis. Quis Theologico titulo te traduci posse confidis, cum ab orthodoxa sententia longe aberrans, pro veritate ipsa quascunque velis pessimas opiniones tibi delegeris, & hoc ipso te verum Theologum agere ratus, si illas magno animo mordicus retinent, pro illarum incolumitate, Christianæ charitatis immemor, irreconciliabile bellum, immortaleis lites, & inimicitias contentionesque esse velis. Ego vero ut fatear, contentiones inter Doctores intervenire, quandoque necesse est, & utile, si modo servata Evangelica modestia pro veritate ipsa inveniendæ tuendæque, non pro humanis opinionibus configatur. Ideo in præfationis propositionum mearum sine, hujus sententiæ suis verbis commemini, quæ cum non sapiat tuo palato illam transiliens exordii tui finem facis in hæc verba.

¶ *Missæ tamen ista facientes dignum duximus unicam omnium suarum extirpationem in hæc verba proponere conclusionem.*

Rectius quis illam vocaret turpem confusionem, tam futilibus verbis, frigidissimis sententiis, puerilibus argumentis, illam eructasti, nullo (juxta propositionum mearum numerum) servato ordine, sed hac illacque turbata mente profiliens. nusquam tibi cohærens, ut revera nihili secius faciendæ sint hæc tua scripta; quam ac sibi brutum aliquod illa egesisset.

At nunc videamus quo classico edicto, quibus machinis, quibus comilitonibus, qua acie, quibus ducibus, in hanc pugnam descendas. Primum siquidem in hunc modum buccinaris.

Personas, & vastis implas mugitibus auras.

¶ *Afferens beatissimam Annam solinubam impio sentit, afferens autem eandem ex tribus maribus tres concepisse Marias, manifestam dicit veritatem, in publica concione prædicans vere populum instruit, verbum divinum adificat & nullatenus scandalizat.*

Est hoc Theologum agere, an nescyphantam potius, quod primam illam propositionum mearum, tam nequiter dissimulas? Prædicasti nuper nequissimi hypocritæ fidem Catholicam, Christianamque Ecclesiam, constanter affirmare, beatissimam

~~diffimam~~ Deipara virginis matrem Annam fuisse trium filiarum ex tribus maritis puerperam, hoc ego dixi falsum manifestum, mendacium notorium, se ducere populum, adulterari verbum Dei, subjungens quoniam res illa fidei non sit, nec ecclesie circa hanc quidpiam determinarit. Dic tu modo, an non etiam prope hereticum est, illud quod nondum ab ecclesia definitum est, pro definito prædicare, & totis viribus tutari, illiusq; contrarium censere impium & hæreticum, quod ab omni fidei, sacramentorum, ecclesieq; offensa est omnino alienum? Imo quicunq; dicit aliquid esse de fide, quod non est de fide, & qui dicit aliquid esse contra fidem, quod non est contra, is de fide non recte sentit, nec loquitur veritatem, a hæresi proximus est. Nam in Deut. præcipit Deus, non addetis ad verbum, quod ego loquor vobis, neq; minuetis ab eo. Verum tu hanc invincibilem propositionem meam dolo malo diffimulans opiniunculam tuam, (licet falsissimam) duntaxat mordicus tenes, illam vocans manifestam veritatem, divini verbi instructionem, ædificium populi, & nullius scandali.

Exinde nescio quo spiritu nequam arreptus, contra decimam propositionem meam (cæteras interceptas cæca mente prætereundo) aciem dirigis, & ad illam te paras multis copiis expugnandam.

Nulla sibi similem mortalis protulit atas

Ordine qui Martii turmas equisq; locaret.

Primum distributis legionibus, ac distinctis alis, scilicet conclusionem tuam scholastico more prius frustulatim discerpta, dextro cornu Hieronymum, sed truncum sibiq; multo diffimilem his verbis producis.

¶ *Hac conclusio pro prima sui parte probatur ex beatissimo Hieronymo contra Elvidium dicente in forma, restat ut Maria, qua Jacobi minoris scribitur mater, uxor fuerit Alphaei, quam Mariam Cleopha Ioannes Evangelista à patre nominat.*

O astutissime sycophanta, quis te docuit sanctos patres falso producere? quis te erudit hoc subdolum allegandi genus, ita videlicet tria vel quatuor verba decerpere, quæ pro tua opinione firmanda facere videntur, eaq; nuda, cæteris suppressis? Num hoc didicisti ab Aristotele quopiam in fallaciarum cautelis? Num à propria tua malevolentia, an potius à serpente illo, qui docuit primos parentes scire bonum & malum, vel à diabolo illo, qui tentans Christum in deserto, illi quosdam nonagesimi Psalmi detruncatos versiculos allegavit. Reddamus ergo nunc Hieronymo, quæ Spiritus nequam per te detrun-

te detruncavit. & integram ejus sententiam producamus, ut
que palam apparebit, hæc dictatua non nisi bullatas nugæ
se, nec omnino aliud præter verborum strepitum, & ut prover-
bio dicitur:

Nil intra est oleam, nil extra est in nuce duri,

Verba Hieronymi hæc sunt: Restat conclusio, ut Maria i-
sta, quæ Jacobi minoris scribitur, fuerit uxor Alphæi, & soror
Mariæ matris Domini, quam Mariam Cleophae Joannes Ev-
angelista cognominat, a patre, sive à gentilitate familiae, aut
quacunque alia de causa nomen imponens. si autem hæc tibi
alia atque alia videtur. quod alia dicatur Maria Jacobi mi-
noris mater, & hæc Maria Cleophae. Disce scripturæ consuetu-
dinem, eundem hominem diversis nominibus nuncupari. Et
paulo infra ait: Verum in hac parte contentiosum funem non
traho, alia fuerit Cleophae, alia Maria Jacobi & Josephis, dum
constat non eandem Mariam Jacobi & Josephis esse, quam
matrem Domini. Hæc cum legisti cur truncatis multis, illum
Hieronymi locum in beatissimæ Annæ contumeliam addu-
xisti, & sanctum virum hoc ipsum asserere, contra Christia-
nam modestiam tam impudenter mentiris? Quod ipse triplici
distinctione tam leviter transit; etiam de hoc, an eadem sit
Maria Cleophae, atque quæ Jacobi & Josephis mater, adhuc
vacillans, utrumque tanquam extra propositum suum sub am-
biguo relinquens, dicensque se de his non contendere omni-
no, nisi illud tantum niri, videlicet ostendere Mariam Jacobi
& Josephis non esse Mariam virginem. Tu vero, qui ex his
Hieronymi verbis tuum illud jam superatum mendaciorum
aggerem instruxisti. satis prodixisti te hanc conclusionem tuam,
non ut probum virum & Theologicum disputatorem deceret,
amore veritatis investigandæ, sed canino odio, & animo ad-
versandi, mordendique studio, scripsisse Non tibi proposuisse
pro fine honorem sanctissimæ Annæ & virginis Mariæ, sed
propriam gloriam, vel ex falsis libris, seu quovis scelere paratâ.
Non veritatem, quæ Deus est, sed creaturam, videlicet huma-
nam victoriam, & illam per fraudem, falsificium & mendaciû,
ut videlicet apud eos, qui ignorant te falsa allegare, ob Hiero-
nymiani nominis reverentiam, puteris vera defendere: & licet
nihil rectum dixeris, ob tantum testem vicisse crederis.

Quod autem annectis dicens:

¶ Item idem Hieronymus in eodem passu ipsam Dei matrem
predicat, ex qua patet hanc Mariam Cleopha sororem fuisse bea-
tissimæ virginis à Cleopha patre, quod si soror sis. & impium sit
somnia

*formidat beatissimam Annam, quandoque fornicasse dicendum con-
stat hanc secundo fuisse desponsatam marito, & ex consequenti non so-
lumbus forsan dicent respondens hanc Mariam Cleopha à beatissimo
Hieronymo sororem dicit beatissima virginis non uterini, sed more scri-
ptura, quæ propinquas sorores appellat hoc manifeste repugnat intentioni
eius per hoc visitur ostendere Hieronymus Iacobum non esse filium vir-
ginis, si autem hac nomina soror filius & pater improprie acciperentur
nihil ex hoc contra Eluidium posset inferri, ideo necessario dicendum est,
quod hæc nomina soror filius & pater proprie accipienda sint.*

His dictis tuis satis ostendis te librum Jacobi Fabri Sta-
pulenſis de tribus & una attente non legiſſe, eo quod has ra-
tiones ibidem jamdudum rejectas, dilutas, ac dissolutas,
rursus sicut novas integras & intactas cæca tua malevolentia
reproducis. Lege Hieronymum puris oculis, ac libero animo,
tum cognosces, quomodo hæc nomina pater, filius, frater, so-
ror, matertera, sunt intelligenda. Nam ipse ait: Restat ut juxta
superiorem expositionem fratres eos intelligas appellatos
cognitione non affectu. non gentis privilegio. non natura. Ad
quod præmisit, inquiens: Porro cognitione fratres vocantur,
qui sunt de una familia, id est, patria quas Latini paternitates
interpretantur, cum ex una radice multa gentis turba diffun-
ditur. Simili ratione exponit Hieronymus hæc nomina filius,
pater, ubi ait. Ad calcem venio & recornuta interrogatione
concludo, sicque tecum agam, quasi superius nihil egerim,
eodemque modo dictos esse fratres Domini, quo Joseph di-
ctus est pater. Et paulo infra subnectit: Responde mihi, quo-
modo Jesus sit filius Joseph, quem constat de Spiritu S. pro-
creatum. Vere Joseph pater fuit. quamvis sic hebes dicere non
audebis, an putabatur? eodem modo æstimentur & fratres quo
æstimatus est & pater. Hac ergo Hieronymiana exponendi
formula corroboratus, respondeo tibi ipsam Mariam Cleo-
phæ, sic à Hieron. dici materteram Domini quemadmodum &
beatissimæ virginis soror nuncupata est, videlicet non sangui-
ne, sed affinitate.

Sed longe difficilius negotium nunc mihi incumbit, nam
ritanas vocas, & magnis gigantum (dico doctorum tuorum in
quibus plus quam in Hieronymo tibi scitulus videris.) corpus
me aggredieris, ac explicatis pilis, & panſis aquillis, illis edicis,
signa sequantur.

Atq. animos aptent armis, pugnaq. parens se.

Illosq. pulchro vinculo Hieronymo connectens ait?

*¶ Item ne solus videatur contra eum militasse Hieronymus in
medium*

medium sese offert glossa interlinearis super illo Matth. 13. *nomen* ~~frater~~ eius dicitur Maria & fratres eius Iacobus & Ioseph. ait enim *frater* id est, cognati more scriptura, item super illo Marc. 6. *nomen* ~~frater~~ Ioseph filius Maria frater Iacobi, aut super verbo *frater*, id est cognati. Nec minus offert sese Hugo Cardinalis S. Sabina totius *Biblia* postillator eximius super illo Ioann. 2. ubi dicitur descendit in Capernaum mater eius & fratres eius ait enim fratres, id est cognati. Item & postillator super eodem passu dicens: dicuntur hic fratres *eius* cognati eius, & ne de cognatis remotioribus hac dicta existimemus, habet in forma postillasor prafatus, dicuntur autem fratres *eius*, quia cognati eius Germani. Idem sentit in forma postillasor ~~super~~ super primo Matthaei responsurus impia heresi Eluidij. Quod si *propter* duas quas allegat Doctores Egesippum & Eusebium, quem alius *errasse* constat, ut post hac ostendemus, nostrum contemnat Hugonem, glossam interlinearem, Hugonem Cardinalem & Postillasorem, qui omnes probatissimi Doctores consentur nec Egesippo aut Eusebio apud Theologos minores alios in medium adducemus secundum probaturi partem, qua talis est beatissima Dei genitricis Anna mater Mariæ tres ex tribus concepit maritis, pro cuius probatione multiplices & probati concurrunt Doctores. Primus occurrit Petrus concessor, qui Evangelicam describens historiam beatissimam Annam trinubam asserit in hac verba Anna mortua Ioachim, de quo suscepit virginem Mariam, data est in uxorem Cleopha, à quo susceptam filiam vocatamque Mariam dedit in uxorem Alphaeo, de qua nati sunt quatuor consobrini Domini Iacobus & ceteri, sequitur mortuo Cleopha Anna nupsit viro tertio, videlicet Salome, susceptamque ex eo filiam sicut & ceteras vocavit Mariam. & hanc duxit Zebedæus, habuitque ex ea filios Iacobum minorem & Ioannem, hunc ordinaria subsequitur glossa sub hoc verborum textu sciendum, quod Maria mater Domini Ioachim & Anna filia fuit, qua nupsit Ioseph mortuo autem Ioachim Cleophas eandem Annam accepit uxorem, genuitque ex ea filiam, quam vocavit Mariam, que nupsit Alphaeo, & genuit ex ea filios, &c. subdit autem mortuo Cleopha quidam Salome eandem Annam duxit, & genuit filiam ex ea nomine Mariam, qua nupsit Zebedæo. Idem sentit Doctor *Abulensis* super Epistolæ Pauli dicens: Anna mater beata virginis primo nupsit Cleopha, ex quo peperit Mariam Cleopha & ex hac natus est Iacob, quo mortuo nupsit adhuc tertio, qui dictus est Salome. Idem tenet Dominus Archiepiscopus Florentinus in forma, cuius taxum brevitas studentes omnittimus parati, ut libuerit ostendere. Idem & Dominus Petrus de natalibus, de Venetiis, Episcopus Equilani

sub

*sub hac forma, Anna mater gloriosa virginis tribus viris successively
nupta fuit, primus fuit Iacobum, secundus Cleophas, tertius Salo-
mone, ex primo Mariam virginem genuit, ex secundo aliam, nomi-
ne Mariam, qua nupta Alphae quatuor filios edidit Iacobum, &c.
Ex tertio filiam, nomine Mariam, qua nupta Zebedae, duos filios
paravit.*

Mirum quam efferas cristam, quam alte reboas, de tanta
Doctorum tuorum multitudine gloriobundus, illorumque
farcinæ usque adeo inflatus, ut periculum sit tibi, ne tan-
quam Æsopica rana medius disrumpare. At nunc ne tanquam
pertectus terga dare videar, illos tuos Doctores, qua decet re-
verenti hilari fronte excipiam: Dico igitur primum de Hiero-
nymo, illum pro te nihil efficere, quod jam satis ostensum
est, & ne illum Egesippo, Eusebioque in mysticis sacrarum li-
terarum expositionibus longe præferre, sed non in recitandis
veterum gestis & historiis. De reliquis autem apud contem-
platas tuos probatissimis Doctoribus, quos ex Scholastica
Lucana in hanc arenam producis, videlicet glossatores, po-
stillatores, tuas sententia Hieronymo pares, Egesip. & Euseb.
non minores? nemini dicto viro dubium, illos in hac re peni-
tus exautoratos esse, nec plus vocis habere, atque *Βατταγας* *ε-
λεφους*, eo quod antiquitatum ignari, & linguarum imperiti, E-
vangelium sæpe clausis oculis interpretantes, suæ tempestatis
protritas vulgi fabulas secuti sunt. Non tamen inficior esse il-
los probos viros, & Catholicos Ecclesiæ Doctores, sed ob te-
nuitatem doctrinæ, eruditionisque inopiam longe infirmiori
gradu, atque loco sepositos, & in minori precio habendos,
quam Egesippum & Eusebium (quos tu idè non habes in
precio, quia non didicisti, nec intelligis) quibus in recensendi
historiis plus fidei est, quam illorum tuorum recentiorum
sexcentis: quorum musta facile contemnit, qui priscorum il-
lorum vetus vinum cum suavitate bibit. Nihil enim de anti-
quitatum historiis probant recentiores, & ab illarum tempo-
ribus remotissimi Doctores. Itaque facile contemno ac resel-
lo, quos tu tam magnis mitris producis. Hugonem Cardina-
lem, Anthonium Archiepiscopum, Petrum de natalibus Epi-
scopum, in super & Petrum comestorem, & Doctorem Angeli-
cum, quibus (scio) & alios innumeros addere posses, si omnes
neotericorum concionatorculorum sordidos commentarios,
sermones, summulas, collectanea, reportata, & dictionarios
recensueris. Mirorq; non modicum, quod vastū illum coacer-
vatore Vincentiū cum suo speculo, & illum chronicarū sup-
plemen-

plementorem, illosque vocabulorum latrunculos, Marti-
trectum, Græcistam, Catholiconem, in hunc exercitum
non vocaveris. Sed ne ob tantam Doctorem tuorum con-
riem glories, & petulanter insolescas, contra vetustissimas
traditiones majorum, sequentes regulas illis pro vallo ac mu-
ro, clypeoque opponam. De his quæ ad historicam veritatem
pertinent, illis authoribus absq; repugnantia credendum est,
qui narratorum temporibus, locis, gestis, personis, factis
presentes, aut vicini, seu memores, vel historiam suam ex anti-
quioribus probata fide exceperunt. Cum itaq; olim sacrosanctes
essent publici notarii rerum gestarum, originum, & temporum,
quorum scripta publica fide in Bibliothecis & archi-
vis servabantur. Quemadmodum de hoc in Eusebio legitur,
quod controversiæ de templo reparando definiebantur in
annalibus Persarum servatis in Bibliothecis. Idem his maxima
fides habenda est, qui fuerunt rerum gestarum presentes pu-
blici notarii, vel qui ex antiquiorib. notariis hæc publica fide
exceperunt. Sicut & hodie publicum & probatum dicitur in-
strumentum, quod a notario per alium posteriorem notarium
bona fide traducitur. Ita semper ab antiquo in monarchiis
Persarum, Medorum, Assyriorum; Græcorum & Romanorum,
præcipue servatum est. Et in prima ecclesia, ab ipsis Apostolis,
eorumque successoribus, semper aliqui publicæ authoritatis
notarii deputati sunt, qui publica fide Evangelii ecclesiæque
texerent historiam. Hæc miratus Fabianus Papa septem crea-
vit collaterales, qui exinde vocari cœperunt cardinales, quo-
rum singuli præessent septem notariis, qui gesta sanctorum
Martyrum fideliter scriberent: Fecerunt idem Marcellus Pa-
pa, & Sylvester primus, quæ describendarum historiarum le-
ges, ritus, & mores, si adusque hæc tempora perdurassent, mi-
nus haberetur in Ecclesia inanum fabulæ & contentionum.
Quare in primos fontes, ad vetustissimos scriptores, penes
quos est inviolata veritatis fides, semper recurrendum est. In-
ter quos est Euseb. unus omnium præcipuus, qui omnem hi-
storiam suam (ut ipse faretur) ex Clementi Alexandrino, ex
Egesippo, ex Irenæo, ex Theophilo, & ex aliis plerisque publi-
cis & Apostolorum temporis proximis scriptoribus desumpsit
ideoq; sine controversia in Ecclesiastica historia ab omnibus
recipitur. In Chronographia autem, hoc est, de temporibus,
quoniam nullus recipitur, nisi quatenus concordat cum mo-
narchiarum annalibus, iterum recipitur Eusebius in temporibus
Assyriorum, præcipue à Nino usque ad Sardanapalum
in tem-

in temporibus autem Perſarum rejicitur, ut in multis ab illorū annalibus devians, reaſſumitur iterum in temporibus, Græcorum Regumque Aſiæ & Syriæ, in temporibus Romanorum, quorum annales fideliter digeſſit. Contra nunc junioribus ſcriptoribus, quibus hæc ſunt adventitia, nova, & à veritate nimis remota, in quibus non perſeſerant priſcæ literę, & ſcribendi mores, ritus, ſtudia, leges, niſi veterum inſviolata teſtimonia, validiſſimæque rationes, bona fide produxerint, illorum fidei non ſatis tuto acceditur, & dicta illorum invalida ſunt, ut à quibus neque argumentum, neq; autoritatis ullum ſuffragium ſumi poſſit. Similiter qui non ſecuri doctrinam majorum, ſolo auditu, vel per populares errores, & nullo certo auctore apocryphas, vel privatas opiniones ſcribunt, nullo modo ſunt recipiendi, niſi ubi à publica fide non diſſentiunt. Qui verò adeò indociles ſunt, quod antiquioribus de antiquitate credere nolunt, ſed contra antiquiorum traditiones de rebus geſiſ ac hitoriis altercando, quæ ſibi videntur placentve utrunque pertinaciter defendunt, hi eadem facilitate contemnendi ſunt qua contendunt. Ex horum numero ſunt plerique juniores, hitoriarum & linguarum ignari, quorum commentaria ſuper Bibliam cum legimus, ipſa ſacra ſcriptura illorum ſutilibus quæſtiunculis ac impiis litigiis, tam dubia & incerta redditur, ut illorum commentis etiam ipſa (quæ ut ait Paulus ad Hebræos manifeſta eſt) Chriſti genealogia, irriſioni pateat Judæis. Cujusmodi inſolentes ſophiſtæ, cum ipſi regiones & loca quæ divinæ literæ commemorant ex Coſmographia non didicerunt, genitumque ritum, origenes, inſtituta, & cultum ex hitoriarum ſcriptoribus non cognoscunt: rerum autem naturalium (quarum maxima copia in prophetis, atque hinc inde in ſacris literis mentio eſt, & ex quarum proprietate ſæpè myſterii intellectus dependet) cognitione penitus careant, ſola dialectica freti ſe ſatis eruditos putant, ſi de quavis re ſyllogiſmum in barbara aut baroco connectere ſciant. Quod ſuper eſt linguarum ignari, ſacra vocabula ex ſordido aliquo vocabulario requirunt, hinc cæcutiunt, balbutiunt, impingunt, collabuntur ſæpiſſimè.

Dæphinum ſylvis appingunt, fluctibus aprum.

Atque omnibus eruditis viris ſe præbent ridendos atq; deſpiciendos. Admirandum tamen eſt, atq; vix credibile quantas mendaciorum nebulas ejusmodi nebulones ſæpè inducant, quantas fabulas imperito vulgo creduliſque mulierculis perſuadeant, ſi modo illis argutiarum coloribus ſic pulchrè

adornatis accefferit simulatæ religionis lenocinium, fictæ sanctitatis artificium: quo nos tam sancta specie, tam sumptu cultu, tam humili apparatu, deludunt, ac si non possint ~~magis~~ facere. Hypocritæ, sepulchra dealbata, serpenteque, gentiana viperarum, fermentum in massa, vel messis habens colorem, terfi calices, lupi sub vestibus ovium, senes Susannæ, & sacerdotes, dummodo in habitu, in forma, in incessu, in voce in oratione, in lectione, in sermone, in taciturnitate, in gestu in cæremoniis, se plus quam sanctos ostendant. Sic quidam integri doctores ac timoratæ conscientiæ viri, ab illis fratribus, diabolis incarnatis, sub specie Angelorum, deluso e-luduntur. Quod ita aliquando contigisse constat Augustino sanctissimo veritatis amatore, cui similis quispiam veteris superstitiosam illam fabulam de duobus spuris (altero in vi-tam redeunte altero decedente) tanta cum fiducia persuasit, ut ipse gravissimus pater & acerrimus mendaciorum hostis, hanc fabulam ut rem suo ipsius tempore gestam, pro vera narraret historia. Quam tamen Lucianus ethnicus multis an-nis antequam Augustinus nasceretur lepidissimo dialogo recitando derisit. Quicunque ergo falso de more suo delirantes fabulas & errores adinveniendæ quæstus & lucricausæ (pecu-liari multorum cucullionum morbo) corrumpunt publicam & privatam fidem, certè hi non nisi nequissimi sunt. Ejusmodi namque nebulonibus debemus. Legendas quasdam sancto-rum, ut Christophori, Georgii, Bartholomæi, Bernardi, Bar-baræ, Annæ, undecim mille virginum, & quorundam aliorum, in quibus longe plus est fabularum, quam Christianismi. Tum hymnos quosdam & cantica & pleraque officiola, quæ nemo pius vir & eruditus legat sine nausea & dolore. Atque utinam tantum otii esset ecclesiæ prælatis de hisce rebus aliquando salubriter disponere. Reliqui autem quicunque (aliàs vene-randi doctores) qui inter exponendum sacras literas historia-rum incuriosi, ubi aliquid inciderit, suæ tempestatis secuti sunt fabulas, quas vel tales à pueritia imbibebunt vel apod alios alicubi lectas tanquam pedarii senatores pedaria senten-tia confirmarunt. Illos ego, sicut in illis nullatenus duxi reci-piendos, ita nec in aliis contemnendos censeo. Quia institu-tum eorum est sapienter interpretari fidei mysteria, & de pie-tate in Deum proximumque rationem reddere, non persona-rum, aut temporum, aut locorum, aut gestorum historiam docere. Non decebit ergo tam rigidos in illos esse censores, atque

neque adeo Arcopagitas, ut non liceat illis etiam vel septies septem inceptas condonare, modò absit pertinax contentio, libidine rixandi contra rectius sentientes: sinique parati meliora semper sequi, si quis adferat. Hæc modo tibi reddite sint, pro nostro Egesippo & Eusebio, ad tuos glossatores, postillatores, comestores, cæterosque tuos scholasticos doctores, quos tam magnis calceis ac Herculeis cothurnis indutos condempni, nisi fortè ex illo pertinaci sophistarum genere sis, qui nullas rationes, nullas leges, nullas regulas, nullosque auctores recipiunt, nisi quatenus faciunt pro se.

Sed nunc ad ulteriora procedamus, ipsamque molinariam beluam rursus audiamus sua verba rudentem. Ita namque subiungit, dicens.

¶ As ubi tanta allegantiæ fuerit pertinacia, ut horum auctoritati credere nolis, super his probatum Romana ecclesia ritum in modum adducimus tres Marias ad præsens usque tenentis, non ab improbis, ut presumptuose fateor, mota doctoribus, sed à viris sanctis scientia & moribus plurimam approbatis.

Non te pudet sanctissimam Christi ecclesiam, fidei matrem, doctricem veritatis, facere magistram erroris, eo quod plerique scholastici doctores in legendis veterum historiis negligentes, & sacrarum linguarum ignari, contrariæ auctoritatis nescii, aliquid sibi sic esse persuadeant, ut à suis contemporaneis audiverunt declamari, vel cani in ridiculoso aliquo officio, ab imperitissimo quovis ludimagistro, futili ritmo composito? Cujusmodi quidem multa tolerat ecclesia, quæ tamen ipsa neque sanxit, neque approbavit, quorum usus etiam quantumcunque illorum doctorum virorum consensu introductus, ac longo tempore toleratus sit, contra majorum scripta nihil habet momenti. Non ergo ritum ecclesiæ, quæ est sine ruga & macula, ego offendi, nec ejus ordinationem impugno, sed tu qui illam clypeum facis erroris: atque id ecclesiæ ritum ordinationemque vocas, quod ecclesia ipsa neque cognovit neque probavit. Dic quæso ò technologue, quis effudit probatus Romanæ ecclesiæ ritus, quem in mediam aciem productum tantopere ostentas? quis illud quod tu ecclesiæ ritum vocas approbavit, tuine scholastici doctores? Certe non quicquid commentatores, glossatores, interlineatores, postillatores, comestores, & ejus generis doctorculi, è suo cerebro vengerunt, is protinus Ecclesiastica auctoritate

Qq • • • proba.

probatus ritus est. Nam Ecclesiasticam auctoritatem Augustinus
 (scribens Januario) plenaria concilia & universalis Ecclesie
 traditiones appellat. Profer ergo nunc, qui sunt isti (quos di-
 cis) viri sancti, scientia & moribus plurimum approbati, an
 propheta? num Apostoli? num Evangelistae? num vetustissimi
 aliqui sanctarum historiarum sancti scriptores? num synodus
 aliqua, aut generale concilium? num Ecclesiastico Canonico
 que decreto aliqui summorum Pontificum, qui comprobave-
 rint Annam Cleophae & Salome secundo & tertio concepisse, at-
 que ex illis maritis duas illas filias beatissimae Virginis (matris
 uterinas sorores) concepisse & peperisse? Nonne & glori-
 fectores, interlineatores, postillatores, comestores, & similes
 & ejus generis fraterculi, quos qui sequuntur, decipi videntur
 ab his qui fuerunt decepti. Nam qui vetustarum literarum sa-
 crarumque linguarum sunt ignari, illas opiniones sequuntur,
 quae in publicum usum quovis modo irreperunt, quos cum alii
 innumeri ejusdem farinae homines sequuti sunt & quotidie
 misere sequuntur, idcirco tu ejusmodi usitatas opinionuculas,
 Ecclesiasticae tribuis auctoritati. Ad quod tibi facile respon-
 deo, permultum interesse, inter diuturnam consuetudinem,
 & usum Ecclesiasticae aliquid tolerantem, & inter ecclesiae au-
 ctoritatem aliquid certa definitione determinantem: mul-
 tumque interest inter veteres historiarum sanctos scriptores
 aliquid suorum vel vicinorum temporum narrantes, & inter
 recentiores scholasticos doctores aliquid suo cerebro opinan-
 tes, frigidissimique conjecturis contendentes. At tu nunc mi-
 hi vel unam profer synodum, seu quodvis minus synodo Pon-
 tificium decretum, in quo si haec tua opinio approbata. Scio
 quia obicies mihi Ecclesiasticum officiolum, illud scilicet ec-
 clesiae ritum vocans. Resilio rursus, & illud inefficax neque au-
 tenticum dico. Quoniam ecclesiastica officia de integritate
 ecclesiae substantiaque comprobantur non esse, sed pro cu-
 jusque temporis, loci, personae, dioecesis, antistitis, & vulgi et-
 iam devotione irreperunt, quorum insuper plura à muliercu-
 lis, multa à laicis, alia à quibusque ludimagistris & cucullio-
 nibus, secundum proprium sensum, absque ecclesiastica scien-
 tia sunt composita. O quanta canuntur & leguntur in ecclesiae
 officiis, quae omnino sunt vana, ficta & falsa, ut locustas ex
 ovibus, saxeum pastorem, ovem in praedonis ventre balantem,
 redivivum ex mortuis asinum, & alia innumera, ut vix sit ulla
 martyris aut virginis legenda, cui non pie aliquid admen-
 tum sit, vel à vasis pessimisque nebulonibus, vel à quatuor-
 riis

Mercuris; quibus studium est, ex incauta simplicium affectione lucrum capere, quoties ab hujusmodi, aut anus quidam delira lachymatur, aut alius quispiam pavidus inhorrescit. At nunquid hæc omnia approbavit ecclesia? non certe. Quamobrem quas vetustissimi sacri scriptores divinitus corroborari nobis commendant historias, eis indubitata fides habenda est. Juniorum vero contraria commenta, non nisi caute & cum judicio ecclesiæ recipienda sunt. Accedit ad hæc, quæ dicta sunt de officiis, quod pleraq; leguntur in illis, quorum ecclesia tenet creditq; oppositum, è quorum numero est illud de assumptione beatissimæ Virginis, quia multi nostrorum dubitant, an utrum assumpta sit simul cum corpore, an abierit relicto corpore & infra: veruntamen quid horum verius censuerit ambigimus. Hæc in hodiernum diem canuntur, quæ tamen decreto atque determinationi Romanæ Ecclesiæ repugnant. Simile huic canitur in divinæ apparitionis celebritate ex quadam Gregorii Homilia. Pastoribus in Judæa Angelus apparuit, quia Judæis tanquam ratione utentibus, rationale animal, id est, Angelus prædicare debuit: tamen ecclesia id neque probat neq; recipit, & omnis schola vestra tenet & asserit hujus Platonici dogmatis oppositum, videlicet Angelum animal rationale non esse, juxta illud Evangelium: Spiritus carnem & ossa non habet. Insuper ecclesiasticum officium multa continet incerta & dubia, quale est illud, quod fuerint magi illi, qui Christo infantulo obtulerunt munera. Quamvis mea Colonia cum usitato officio lores solum nominatum numerat, prædicat, & colit, veruntamen circa hæc & horum similia nihil reprehendo, nisi illa per antiquioris scripturæ testimonia evidentioraq; argumenta resellantur. Sed illud dico, apocrypha & incerta, & quæ contra antiquorum scripta, & doctrinam majorum, præter ecclesiæ definitionem introducta sunt, sibi ritum ecclesiæ ullo tempore præscribere non posse, nec ecclesia illa tolerando prohibet de illis veritatem inquirere: quin imo licet omnibus circa ullum periculum (modo cum ratione & auctoritate id fiat) aliter sentire, loqui, & scribere, quia non sunt hæc de fide & moribus.

Rursus nunc dicis.

Adducis inquam sanctissimum & infalsibilem Evangelii textum Ioann. 19. dicentis, stabas juxta crucem Iesu mater ejus & soror marie ejus Maria Clophe & Maria Magdalena, in quo beatissimus Ioannes Mariam Clophe sororem beatissima virginis Maria appellat.

Et cum videres me dicturum sororem ibi dici cognomen non natura, continuò subjungis.

¶ Nec valet dicere, quod soror improprie accipitur, sicut *Cyprianus* accideret videtur, quandoque historia dicente *Abrahamo Saray*. dicitur secro, quod soror mea sis, quoniam si tali glossa *Cervillanus* suum sacrum Evangelii textus, eodem contextu calumniator similis concludere possit, hoc nomen mater in eodem passu, eadem ratione improprie dici, & ex hoc inferre beatissimam Dei genitricem *Ioanni* nullatenus commendatam, sed alienam, & sic omnes evangelicos aq̃i voca nominum accipiamus praevertere sensus.

Credo hoc argumentum non nisi à scholastico technologo fieri potuisse. tantum habet acuminis, quinimo, ut eas sapit auriculas, ut ab asino egressum non dubitem. Sed gratias tibi agit immanis ille hæreticus *Eluidius*, qui ex tuo argumento atque his, quæ paulò superius dixisti, corroboratus, assertorem invenit, qui diceret, hæc nomina, soror, filius, pater, frater, mater, proprie & non improprie accipi debere: ut fratres domini, proprie & vere intelligantur beatissimæ virginis filii, etiam ipse *Joannes*, cui virgo beata matris nomine commendata fuit. Quod ut falsum est & impium, sic & tua expositio in hac dictione soror falsa est & absurda. Non in verbis scripturarum (ut ait *Hieronymus* super epistolam ad *Galatas*) est evangelium, sed in sensu: non in superficie, sed in medulla. Et *Hilarius* ait: intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi, quia non sermoni res, sed rei est sermo subjectus. Et idè bene dixit *Ocham*, in dialogo suo maxime in secunda parte, quod in verbis ambiguis & multiplicibus non est recurrendum ad communem intelligentiam, sed potius ad intentionem loquentium, & ibidem multis rationibus falsificat hanc communem propositionem, quæ dicitur? Verba non ex opinionibus singulorum, sed ex communi usu accipienda sunt. Sed dices forsan in diversis locis posse hæc nomina diversimode accipi, sed juxta se posita, & (ut tu loqueris in eodem passu) eadem significationis forma ac locutionis sensu simul exponenda fore. Ast illud rursus absurdum est argumentum. Nam apud *Matthæum* legitur uno contextu: Nonne mater ejus dicitur *Maria*, & fratres ejus *Jacobus* & *Simon* & *Judas*? aliter tamen ibi dicitur mater, aliter fratres. Et apud *Lucam* legitur: Et dixit mater ejus ad illum, fili cur fecisti nobis sic, ecce pater tuus & ego dolentes quærebamus te. Et ait ad illòs, quid me quærebatis? nesciebatis, quia in his quæ Patris mei sunt,

Sed oportet me esse. En quomodo in illo unico continuo ~~proposito~~, diversimode accipiuntur hæ voces, mater, filius, pater. Sed ubi possunt hæ discerni, ubi scriptura his utatur proprie, & ubi improprie. Tu ne doctores in Theologia, & hæc ignoras? Sude, stude, & disce jam doctor & senex, quæ jamdudum junior scire debueras discipulus, tum fateare tibi injuriam factam, quod hucusque habitus sis Theologus, atque ea ignores, quæ de divinarum literarum locutionibus à sanctissimis doctoribus memoriæ commendata sunt. Lege Augustinum in libris de doctrina Christiana, & in opere de locutionibus, & docebit te. Disce scripturæ absconditos sensus intelligere, non è scholasticis summulis, cationibus, postillis, dictionibus, & ex hujus generis Juridicis collectaneis, aut è fordidis quibusdam & pridie natis auctoribus, sed ex seipsa semetipsum declarante, ubi locum obscurum aliorum collatio elucidat, tum ex veterum commentariis, & priscis illis interpretibus, qui proxime biberunt de fontibus. Horum purissima aqua, tuis sæculentis lacunis obmissis, tibi bibenda est, ut scias discernere sensus scripturarum, nisi palatum & linguam tanta bili habeas infectam, ut bonæ literæ tibi non sapiant id quod non sunt, sed quod vitiatum organum secum circumfert.

In super nunc Thomistarum more, qui soletis singula quibusque argumentis hæreticum proclamare, contumeliose subnectis, quæ sequuntur, & te victoriæ triumphum reportaturum arbitraris, diceas.

¶ Non valet inquam dicere illud impium nimis erroneum, falsum, damnabile, & ab omni fidei alienum, Christiano videlicet, quod Maria dicta sit Cleopha non à patre, sed à marito, quia fuit uxor ipsius Cleophe, ut ex Evangelio ostendere se iactat proponens asserendo, Evangelium beatissimi Iohannis emendandum, quin loco huius Maria Cleopha ais uxor Cleophe apponendum cum littera Græca, ut ait, sic teneas. Sed sane contra temerariam huius assertionem militans omnes præfati doctores, militas inquam Hieronymus in eodem passu, militans & præfata glossa interlineares, & Hugonis Cardinalis super passu Iohannis allegante dicentes Maria Cleopha, id est, filia. Sed dic, quaeso, an non ab universali Ecclesia approbata est Hieronymiana translatio, non potes id negare, forsandices approbata sane sed vitiosa. Quod autem vitiosa sit, nos negamus, admissa tamen non concesso eam in aliquibus vitiatam, in hoc tamen nullatenus cum eam approbet, habet enim ipso Hieronymus in epistolis. Quod beatissimus Iohannes hanc Ma-

riam Cleopha nominat in Evangelio à patre , nullibi autem eam nomi-
nat Mariam Cleopha in Evangelio, nisi in præsentipassu. igitur ubi Ma-
ria Cleopha non uxor apponitur , non est vitiosa Hieronymi translatio,
quin imo per eundem approbata , de hoc tamen alias , quin in fideli
præferendum non venis silentio. ex his aperte concluditur quam excecari
dixerit proponens, negantes Annam solinubam nullam probatum addu-
xisse testimonium: hic iterum quæro an non probatum tibi videtur Evan-
gelium , an non probatus iudicio tuo censendus est Hieronymus , an
non probatus Petrus comesstor supremum inter historiographos nostros
tenens gradum, an non probata glossa ordinaria , an non probata interli-
nariis , an non probatus Doctor Angelicus quem Apostolica Sedes
plusquam Salomonem nominat , an non probati Hugo Cardinalis pestil-
lator , dominus Antonius Archiepiscopus Florentinus , Dominus
trus de Venetiis Episcopus equitinus : diligenter igitur ovis
custodiam , ne temere condemnes qua hactenus te non videri
bares, nec erroneum dixeris quod tanti approbans Doctores.

Frangere miser calamus vigilasq; prælia dele.

Qui facis in parva sublimia carmina cella.

Non emendo ego evangelium , sed ex suo fonte repetens
illud cum eruditissimis Doctorib; declaro, nam Joannes Gre-
cè scripsit in hæc verba, Μαρία ἡ τῷ κλεοῦ, ubi articulus, indi-
cat hanc non filiam fuisse, sed uxorem, quo apud illos in omni
mulieres non à parentibus, sed à maritis cognominare.
mos etiam apud Latinos observatus est, licet articulo non in-
stantur, sicut ex illorū scriptis pene innumera nobis patet ex-
empla, ut cum legimus apud Valerium & alios, Ceciliam Me-
telli, Teretiam Ciceronis, Portiam Bruti, Corneliam Pompeij,
Cleopatram Ptolomæi, Helenam Menelai, & ejusmodi. An-
ne ultra sit tibi cavillandi locus , audi sacram scripturam scri-
psam declarantem : optimam. exponendi ratio est , ubi locus
obscurus alterius collatione illustratur. Audi inquam ipsam
Cleopham hanc Mariam non filiam sed uxorem suam vocan-
tem. ita namq; Cleophas ipse ait apud Lucam: Mulieres quæ-
dam ex nostris, terruerunt nos , quæ ante lucem fuerunt ad
monumentū, & non invento corpore ejus, venerunt dicentes
se etiam visionem Angelorū vidisse. Ad quæ præmisit evan-
glista sic inquires: Subsecutæ autem mulieres quæ cum
nerant de Galilæa, viderunt monumentum, & quemadmodum
positum erat corpus ejus. Et paulo infra : Erat autem Maria
Magdalene, & Johanna, & Maria mater Jacobi, & cæteræ quæ
cum eis erant, & dicebant ad Apostolos hæc. Et sequitur. *Præterea*
autem

utem surgens cucurrit ad monumentum. Et mox iterum. Et
 cecidit ex illis ibant ipso die in castellum. Et quæ sequuntur.
 [et] ait: & respondens unus cui nomen Cleophas, & reli-
 quia. *Em* aperi oculos tuos & respice, lege Evangelium & con-
 emplare, confer Scripturâs & pōdera narrationis seriem, ipsa
 ibi huius rei nodum explicat difficultatis. Comperies namque
 Mariam matrem Jacobi uxorem Cleophae Scriptura in hunc
 nodum semetipsam exponente. Quod si non potes cāpere, re-
 curre ad Eusebium, qui in Ecclesiastica sua historia lib. 3. hæc
 ibi ad unguem declarabit & longè quidem dilucidius & ve-
 rius, quam Petrus ille comestor (qui ut ais inter historio gra-
 phos vestros supremum tenet gradum) quem Euseb. ipse ultra
 omnem comparisonem ita superat, ut nulla sit huius facili-
 tatis excessus, ad hunc sanctum virum ac publicum Ecclesiasti-
 cum Scriptorem vel minima proportio. Qui teste Hierony-
 no Constantini Augusti auctoritate suffultus, ex ipsis Græco-
 rum & Romanorum archivis, ac veteribus publicisque monu-
 mentis, historiam suam Martyrologiumque collegit, cuius rei
 gratia clavis Scripturarum, & custos novi Testamenti vocari
 meruit. Rursus tandem redis in idipsum quod supra rejeci-
 mus, videl. Hieronymum falsò inculcans cum reliqua Docto-
 rum tuorum caterva, intra quorum hortulos, cum turè sis fi-
 culneus Theologus, ac per omnem ætatem tuam in ejusmodi
 Sophisticis sterquiliniis computrueris, nullos vis esse illis
 sublimiores, nedum pares. Porro ad vulgatam illam Evange-
 liorum traductionem, veluti ad sacram ancoram confugis, il-
 lic fortiter inhærens, eo mendacio stipatus, quo hanc Hiero-
 nymi esse, & ab universali Ecclesia approbatam, tam impuden-
 ter asseveras, de his tamen alias polliceris.

Nescio quid te quæ grave cornicari inopte.

Verum ego traductionem hanc Hieronymi esse constanter
 nego, nam ipsæ Hieronymi Præfationes testantur hanc suam
 non esse, multaq; hinc inde in Epistolis suis reprehendit Hier-
 on. & nominatim corrigit, quæ tamen in hac habentur edi-
 tione. Quæ cujus sit hucusque nemo novit, tu tamen illam
 non modò Hieronymi esse asseveras, sed & ab universali Ec-
 clesia approbatam pertinaciter cōtendis. At tu mihi vel unum
 profer Ecclesiæ decretum, in quo sit hæc editio comprobata,
 non poteris ostendere. Sed dicere potes, quod publico usa in
 Latina Ecclesia sit recepta. Fatebor ego, non tamen sic recepta
 est, ut nihil omninò liceat ex Hebræorum Græcorumque fon-
 tibus emendare. Sed facis tu tuo more qui aliud nihil habes in

Qq 1

pretio,

pretio, nisi quod ipse didiceris, nec ullam illorum *Græcæ* & *Hebraicæ* veritatis auctoritate jacturam fieri velis. Ne quid inde aris ignorare hinc tuos scholasticos Doctorculos tanto strepitu attollis, & singulos probatos nominatim enumerando præconisas, quali non sint probati, & in Ecclesia recepti Doctores Egesippus & Eusebius & multo magis recepti quam tui. Sed facistu per quàm strenuè qui me admones, quando verfer in periculo, ac si fulgur ex vitro immineat, admovendam que custodiam hortaris, reddamque tibi pro hac clementia tua, dum dabitur occasio, multas condignas grates gratias. Neque verò me præterit, quam plenum periculi sit, pugnare cum tanto fratre, cui cuculla pro clypeo est, lingua pro fida, verba sunt jacula, insuper qui habes ad apertū mare magnum, ac tot Pyratikas classes contra me producere potes, behemoth, & leviathan, & cetera grandia, reptiliaque quorum non est numerus. Præterea cui adsunt ad hanc pugnam, tot subsidarii milites, tot rostrati stipatores, innumeri loripedes, lignipedes, nudipedes, funigeri, restiferi, saccogeruli, atrati, nigritæ, grifones, albichlamydes, multipelles, versicolores, rhetiarii, barbigeri, beguardi, lollardi, & ut in carmine dicam:

*Totq; fecas hominum, quorum vicia usibus obstat,
Vel crux, vel flagrum, vel spes frustrata, famèq; &
Paupertatis onus, & quos non iusta ne verca
Compulerit, & quos genuit natura sinistros,
Et miseripueri quorum fraudata iuventus,
Et quibus infansum crimen, occumq; voluptas.*

Atque id genus aliorum turba satellitum, quorum omnium agmen jungit simulata sanctitas, cucullataque religio, atque his longè præstantior valida mendicitas. Neque enim ullum opere præium facere potero, contra te hominem ejusmodi vallatum exercitu. Ideoque in sicco manendum mihi persua-deo, & id longè quidem à littore, ne tanti periculi incuriosus tuorum fluctuum lubricitate merfus, vel tot tantorumque hostium prælio circumventus, corripiar, fortè in tui Ordinis predicatorum hæreticorum inquisitores, vel ut Græci Proverbio est, *ἰς κόρακα*.

Jam ad reliquas ineptias tuas properemus, ais enim.

¶ *At quin duorum solummodo contra tantos, quos allegamus, non solum in medium adducit auctoritatem, sed & grave nobis imponit scandalum, utpote dicens, quod asserentes Annam trinobam bonis detrahunt moribus, detrahunt legali consuetudini illius temporis, detrahunt honestati Desipera Virginis & dignitati Virginis Maria, detrahunt*
figmte,

Exempla, detrahunt Prophetica, detrahunt miracula, detrahunt Evan-
gelia, detrahunt.

Quid dixi confiteor, & quæ scripsi in propositionibus meis, scio & memini, & tua verba teneo. Ad omnia autem quæ discepto, præsuppono historicam veritatem, his videl. autoribus corroboratus, quorum paucitas infinitū penè superat tuorum pluralitatem. At quoniam occurrebat non satis esse Christiano Catholicas historias docere nudas, nisi ad illas simul & vitæ rationes juxta id quod est optimum accomodet, atque componat, idcirco illas ego adjeci. Sed tu in illis scandalizatus es, sicut & multi in Christo scandalizati sunt, & abiērunt retrò, dicentes, unde huic hæc omnia? Et multi adhuc scandalizantur in novissimo, qui una hora laboravit, & tantum accepit, quantum qui portaverunt pondus diei & æstus. Quod si tu probus viresces, & candidus disputator, & non ex pigris affinis, qui se carpentæ aliorum industriæ natos putant, debuisses propositiones meas suo certo ordine dispositas, servata eadem juxta illarum numerum serie, unam post aliam revincere, & non hic illicque particulas aliquas perperam decerpere, & (ut dicunt camelum saltantem) susque deque profilire: & quæ benè dicta sunt clausis oculis præterire.

Nunc tandem contradicere paratus, ita subjungis.

¶ His responjuri dicimus primo, dicentes Annam trinitatem bonis non detrahunt morib. quinimo apud intelligentem bonos fovet mores, nec ad hac facis invalida, quam adducis, ratio dicens, nos pro omni fructu bonos corrumpere mores, sermone pravo castitatem subvertere matrimonialem, dare occasionem viduis abeundi retrò post tentationem Sathana, hæc enim omnia tanquam absurda & à nobis peccatis insomniata negamus, ubi autem allegat se, Anna nupsit & cætera hujus compassatis vidua nubere possint. Respondemus quod nesciens ipse aut faber suus, à quo hæc omnia accepit, unde nec gloriari habet divinarum differentiam legum, ista proponit.

Quos vocas tu hic intelligentes, num eos qui tuo more contra historicam veritatem Scripturam ipsam tanquam ceream, ad quod vis libet persuadendum flectere sciunt? tum ita vos magnam rem fecisse putabitis, si perperam interpretatis sacris literis, adulteratis veris historiis, nihilominus his supersticiosissimis mendaciis vestris tamen bonos (ut ais) fovetis mores, quasi veritas ad id non possit sufficere, nisi vestris fulciretur mendaciis. At quomodo tandem bonos fovebis mores, tu qui lingua blasphemata, calamo sacrilego, sanctissimæ Annæ continentiam novis nuptiis violas, sanctificatum ejus uterum polluis, castif-

castissimæ viduitatis honestatem tolis, sanctissimos in scriptis graphos Egesippum & Eusebium disciplinato ore in arguis, sacrarumque Scripturarum fidem calumniaris, Evangelium tycophantizando, pervertis beatissimi Hieronymi scripta dolo malo detruncasti, amputasti, abscidisti, furtim abstulisti, celasti, occultasti. Viros innocentes ac pios Christianos amarulentis detractionibus, convitiis, injuriis, contumeliis, falsisque infimulationibus, ignominiosis mendaciis, turpissimis prodicionibus, pro impiis ac sceleratis pro populo ac plebi publicè detulisti. Hisce exemplis edidisti tuos veteris mores? Sed moti ad rem redeo. Dicere Augustinam nubam atq; uniparam non est somnium, non absurdum, non invalidum, sed veritas cognita, per sanctissimos Scripturæ & Evangelium, tuæ autem opiniones quæcunque quædam Aristolicis literis & in Evangelio scriptæ non sunt, potius veritas esse, absurdæ esse, invalidæ esse: atque illas velle ad certum haberi, ac si in Evangelio Apostolicisque literis scriptæ essent, potest scandalosum esse, impium esse, etiam quandoque hæreticum esse. Hujus generis est hæc (quam tanto per te rursus pertinaciter tenes) tua opinio, quod Anna sterilis vetula, post sanctificatum uterum, & tanto miraculo conceptam sine originali macula Deiparam Virginem, novis studuerit nuptiis, reiq; Venereæ indulgens alias genuerit in peccato filias. Quia multi hæc non tam stulte quam ineptè opinantur. Quod autem ais me omnia hæc à Fabro accepisse. Ego hoc ingenere fateor; debeoque illi pro hoc munere perpetuas gratias, ex sua quidem doctrina illustrata mihi mense est, quia hæc veritatem cognovi. Atque utinam suus aliquando fuisset. vel etiam nunc esse possem præsentaneus discipulus, non diffiderem me ab illo longè plura majoraque accepturum. Ideoque te in propositionum mearum calce ad illum remisi prius vincendum, ad quem adhuc te iterum remitto, quia in tota hac tua fastidiosa verborum congerie, nedum illum vel in uno scriptorum locorum apice loco movisti Interim nunc Faber & ego, amabimus te nescientes, audiemus te docentem (sicut dicitur, suscipiam) divinarum differentiam legum, quam tu nunc magna inutilium verborum farragine ita subinfers.

Apertum est enim Annam sub antiquo testamento & sub privi nihilasse lege in qua quidem lege matrimonium debita continentur honestate virginali præpollebat castitati & à fortiori videlicet imperfectioris exitus dignitatis & hoc facile est videre ex Doctrinæ beatissimus enim Hieronymus id in Epistola contra Eluidium assertis dicentis

cens

Sanctos veteris & novi Testamenti. cogor facere distantiam
 contradictionis temporum alia eos oportuit subiungere sententia
 qualem: quamdiu enim illa lux permansit crescere & multiplicari
 in populo terram, & maledicta sterilis que non facit semen in Israel,
 maledicti omnes & nubebantur & derelictis parentibus fiebat una caro:
 quando verò illa vox insonuit tempus brevium est, reliquum est ut
 & quæ uxores habent sic sint quasi non habuerint, adhaerentes Deo unus
 eorum efficiuntur spiritus: hac ille. Idem contra Iovin apertius id ap-
 probat in hac verba: quomodo Abraham placuit in coniugio; sic nunc
 virginæ placent in perpetua castitate, servivis ille legi & tempori suo.
 Et Beatus August. in lib. de bono coniugali dixisse meminit. Non impar
 tractandum continentis in Iohanne qui nullas expertus est nuptias, & in
 Abraham qui filios generavit, hic ille: hoc etiam manifestum ostenditur
 exemplo, filia etenim Iepes iudicii Israel à patre immolanda duobus
 monentibus suam deseruit virginitatem: beatissima etiam genitrix Virgo
 castissima esset, nullum tamen autem (si beatissimis August. &
 Thoma credimus) perpetuam virginitatis emisit vocem, quam divi-
 nam super hoc accepisset revelationem. At enim Doctor S. in 3. part.
 quia videbatur esse lege prohibitum, non dare operam ad relinquendum
 semen super terram. Ideo non simpliciter vovit virginitatem Dei ge-
 nitrix, sed sub conditione, si Deo placeret postquam autem innotuit ei
 hoc esse Deo acceptum, absolute vovit, hac ille. Cum autem castissi-
 ma & tota virginea fuerit Dei genitrix, non solum conditionaliter sed
 absolute castitatem vovisset virginalem, sicut nunc vovunt virgines:
 virginitas in antiqua lege matrimoniali simpliciter præponderasset casti-
 tati, veluti hoc tempore, igitur argumentum nullum: nec ex conse-
 quenti beatissima Anna matrimonium incontinentia ascribendum,
 vovis sicuti in sagaciter asserit, sed perfectioni vita & obedientiali legis
 observationi, sicuti facile est deducere. Si n. continentia matrimonialis
 Abrahæ, quem constat simul habuisse duas uxores, quem etiam con-
 stat veterum moribus Sara alteri nupsisse, æquiparanda sit virginita-
 ti ipsius Iohannis, ut beatissimi Hieronym. August. & Thom. asserunt,
 nulli dubium, quin & continentia matrimonialis beatissima Anna ei-
 dem æquiparanda sit. Quod si æquiparanda fuerit sibi eius castitas vir-
 ginitati ipsius Iohannis, à fortiori præferenda viduitati Anna, de qua
 meminit Luc. eiusdem 2. ac viduitate ipsius Iudith. Ex his aperte
 concludimus, Annam legi scripta servientem exemplar incontinentia
 viduis huiusmodi tempestati non dedisse, quin legi scripta illa in matrimo-
 nio serviebat, hac autem legi gratia & Evangelica in continentia vi-
 duali habens subservire, sicuti & virgines in continentia virginali,
 quod in lege scripta alicui non licebat ex his facile est concludere nos in
 hoc bono non distrabere moribus sed patiens eos fovere, & legalem manu
 tenere

*tenere obedientiam, castitatem non subvertere matrimonialem, ad
dare occasionem viduis huius temporis, nec Apostolicum dogma ali-
quid pervertere, cum illa & nostra sub duabus militariis legibus dis-
posito omnino distinctis, unde allegatum improprie, imò contra ipsius
intentionem trahitur exemplar, quarebrem argumentum pondus
nullum.*

Ego matrimonium carnis in antiqua lege, propollasle ca-
stitati virginali constanter nego, idq; nunc multis argumentis
contendere possem, nisi apud quoscunque eruditissimos Do-
ctores hæc mea sententia recepta esset. Tamen aliquot ex ve-
teris legis exempla producam, quibus facile liceat ostendere Vir-
ginitatem, castitatemq; semper pluri habitam quam continentiam:
ad quod primo sese offert Jesus filius Navæ, virgo, insignis,
qui ob inviolatam castitatem, ducatum obtinuit populi Israe-
litici, ut solus ipse educeret illum de Ægypto, & introduceret
in terram Promissionis, quâ Moyses nuptus non meruit intra-
re. Ipse etiam Helias Propheta, qui igneo curru cælum ascen-
dit, virgo erat: & Helisæus super quem requievit spiritus Helie
duplus, virgo permansit. iidemque omnium soli in veteri lege
mortuos suscitaverunt. Virgines permanserunt multi filii Pro-
phetarum. Sacerdotis etiam soror si moriebatur virgo, ob hoc
solum digna habebatur, cujus funus Sacerdotali præsentia de-
coraretur, si vero nupta fuerat, ut aliena habita, legis decreto
funus ejus contemnebatur: ipseq; templi aditus, ad quem nulli
præterquam Sacerdotibus patebat accessus, ipsi Jacobo Adel-
photeo Pontificum decreto permittitur, nulla alia de causa.
nisi recepta apud eos ejus castimonie & virginitatis fide. Ac-
cedit huic Joannes Baptista insignis castitatis, præcursor Do-
mini, & plusquam Propheta, quo inter natos mulierum major
non surrexit. Post hunc est alter Joannes Apostolus & Evan-
gelista, quorum castitatis meritum tu audaculus, tuorum Do-
ctorum perverso intellectu, audes cum Abraham multicubius
commutare. Disce sana mente Doctores intelligere, non calu-
mniari, quod scriptum est Disce vel à tuis Cōsophistis, distin-
guere inter meritum congrui, & meritum condigni, qui scis
distinguere inter castitatem habitualement & actualement. Concede
dam nunc tibi à tuo Petro Lombardo, quod continentiam,
quam Johannes habuit actu, hanc Abraham habere poterit
in solo habitu. Concedā etiam par aliquod & æquale meritum,
sed impariter par, & differenter æquale. Non enim per omnia
par meritum habet virtus ociosa in solo habitu cum illa, quæ
est in actu proprio & reali, quæ in suo subjecto jam sit non o-
ciosa,

iosa, non ficta, non imaginaria, sed operans & vera. Virtus. n. undicitur mereri, dictum accipitur, quia perfectum virtutis necesse est inquam, non tam interiorem in anima, quam exteriorem, qui per corpus redundat. Quod si tu Doctores illos (August. dico & Hieron.) quos tu ex quarto sententiarum in hoc album produxisti, nudos in suis propriis voluminibus egisses, videre poteras illos a tuo pollutissimo sensu penitus dissentire. Quin imò ipse Hieron. in toto illo contra Jovin. primo volumine, nihil magis nititur ostendere, quam in utroque Testamento castitatem ipsam continentiamque fuisse nuptiarum operi prælatam, ac falsum esse, quod tu conaris asserere, carnale matrimonium in veteri lege virginalem castitatem præcellisse. Atque hanc ait August. Jovinianam hæresim fuisse, quod sacrarum Virginum meritum æquarit pudicitie conjugali. Quod autem adducis cum Joviniano hæretico, exemplum de fletu virginis filie lepre adhuc cum Hieron. tibi respondeo: Exemplum illud pro te nihil efficere, sed & contra te, atque Scripturam id inducere non ut tu, & Jovinianus hæreticus facitis in virginis opprobrium, sed ut vel paternum temerarii voti errorem notaret, parentisve fidem, præferret ei, quæ causa sit lugens: ostendatve hac sorte virginis castitatem ipsam electissimum Deo acceptissimumq; sacrificium.

Verum quod ais, beatissimam Dei Genitricem castitatem simpliciter non vovisse, non miror hoc à Thomisticis, ac prædicatorii ordinis aliquib. fraterculis, ita firmiter teneri. Quippe qui soletis opinionum vestrarum tam pertinaces esse, ut multi vestrum etiam immaculatam divæ Virginis conceptionem, jam ab Romana Ecclesia in generali Concilio definitam in hunc usq; diem ausu temerario adhuc pertinaciter impugnent. Verum ego Doctorem sanctum contra me citatum, cum suis opinionibus, in re proposita sicut nec in multis aliis, non cogor recipere, nec propter hoc errare me necesse est, si aliquid secus fenderit Thomistica Theologia Scio ego Christum ex Virgine nasci voluisse, tamen sine matrimonio nasci non voluisse. Scio Deiparam Virginem perpetuam castitatem elegisse, tamen matrimonium Joseph non respuisse. Sacramentum namq; hoc tam magnum est, ut operatio ejus paucis duntaxat exceptis, quibus voluit Deus notas facere divitiis gloriæ Sacramenti hujus omnes penitus lateat. Dico autem hoc non in occidenteliter, non in nuptiis carnis, sed Spiritus Christi & Ecclesiæ, sicut ille revelavit. Sed propè est, ut quadam temporis plenitudine apertius manifestetur, & impleatur; quod ipse dixit.

Habeo

Habeo alias oves,, quæ non sunt ex hoc ovili, quæ oportet prius adducere. Sed de his nullum nobis certamē est, nisi tu me eo provocasti. Alteram ergo partem nunc discutias ostendendo etiam hanc sequelam tuam falsam esse, quæ ab antecedente propositione tua talem inferre conatus es (fortiori locum invocando) ostenderes etiam polygamiam viduali continentia prælatam, fuerintq; legis observantia polygamæ, quàm monogamæ, quod à nullo unquam, vel mido dictum est, sed & à Hieron. pluribus in locis improbatum, & ab ipso Augustino in libro de bono concubitu, & ab Ambrosio in libro de Officiis, multipliciter revocatum. Quod si etiam staret illa sententia, quod in veteri lege masculus, qui præcelluerit virginitatem, fuerintq; nuptæ, & filiorum, & filiarum nunquam tamen ex hoc inferre poteris, polygamas fuisse monogamis viduis laudatiores. Quod si dixeris matrimonium in lege illa tam inevitabiliter, quasi Diomedea necessitas præceptum fuisse, quæro ego tibi, ad quid ergo Josuæ, Helias, Heliseus, Hieremias, Daniel, Joannes Baptista, Jacobus justas atq; Christus, hoc præceptum non adimpleverunt? Esto nunc, si qualitercunque præceptum, dico ego polygamiam nusquam præceptam reperiri, sed & alicubi in lege prohibitam, sicut & alicubi præcepta castitatem. Nam sacerdotalis vidua jubetur sedere in domo Patris sui, nec nosse secundas nuptias, & Hieremias sanctificato in utero præcipitur uxorem nunquam accipere. Itaque sicut in hac lege matrimonium ascribi potest observationi legali, sic multinubia, quas nulla excusat necessitas, ascribi possent incontinentiæ, præsertim in mulieribus, quæ jam vetulæ viduæ ex primo marito fecundatæ prolem pepererunt. Nec me commovent Abrahami repetitæ nuptiæ, vel tota illa Loviniana multicuborum caterva, quandoquidem illis exemplis posses etiam vel meretrices extollere, si modò in ea lege omnia licuerint mulieribus, quæ viris. Sed da mihi vel unum Sacerdotem bigamum si potes, vel unam anum viduam in tota sacra Scriptura, quæ ex primo marito fecundata secundas repetierit nuptias. Hanc si dare potes, victum me fatebor, quod si non potes, cur unicæ Annæ sterili vetulæ, & sanctissimæ viduæ, illud contribuis, quod nullo certo autore comprobare potes, ac illi minimè videtur convenire? Sed exponis mihi laudatam Abrahami continentiam, etiam licet fuerit polygamus: Sed non vides Prælatum illic Isaac monogamum, cujus partus solus Domini revelatio est, qui solus inter Patriarchas Christi typum præferre meretur, cujus unica uxor Rebecca, sola inter femi-

omineas veteris legis, nec ulla alia Dominum per seipfam
 constituit, ipsaque sola dicta est **אשה** non **אשה** ob nimiam
 castitatem. Non minus extollitur ipse Job, qui unica uxore
 contentus, percussit fœdus cum oculis suis ne cogitaret qui-
 lem de virgine, cujus uxor etiam (si apocryphis aliqua fides
 est) inter insignis pietatis illustres fœminas numeratur, ed
 quod se capillis suis (magno in fœmina ornamento) privavit,
 ut in omnium rerum inopia languenti viro panem mercaretur,
 tuncque illum, quem non fortunæ omnis amissio, non
 domus incendium, non mors filiorum, non bonorum omni-
 um ruina, non morbi vis, poterant infringere, dilectæ conju-
 gis mortis adeo affecit, ut vir ille simplex, rectus, justus, ri-
 matus Deum, recedens à malo, & alioqui omnium, qui uspiam
 fuerint patientissimus, diem quo genitus est demum execra-
 tus sit. Extollit Scriptura continentiam Judith, & Annæ filiz
 Phanuelis, atque viduæ Sareptanæ, nullam uspiam quan-
 tumcunque fœcundam continentemve laudat polygamam,
 Idcirco etsi nulla nos cogeret certæ historiæ fides, piè tamen
 credendum esset, beatissimam Dei Genitricis matrem Annam
 quotquot unquam uspiam fuerint futuræque sint viduas, con-
 tinentiæ monogamiæ castitatisque sanctitate præcellere, po-
 rius quàm hac tua nusquam laudata polygamiz fœcundita-
 re. Restat ergo vos bonis detrahare moribus, qui perverso or-
 dine polygas præferitis monogamis, nec ullam insuper vos
 manu tenere legalem obedientiam, cum in tota lege nulla
 polygamia reperiatur præcepta, nisi fortè ubi ob prolis defe-
 ctum frater jubetur suscitare semen fratris. I nunc & distin-
 gue inter utriusque legis propositum, ut non pervertas dog-
 ma Apostoli; non des nostræ tempestatis viduis occasionem
 incontinentiæ: ut hæc subtiliter disputas apud sciolos: Ita
 prædices ad populum: & quod audit schola, audiat & Eccle-
 sia: Quodd si non expedit populo inculcare subtilitates Schola-
 sticas, certè tacere expedit, & (ut ait Hieron.) nescire viduas
 bigamiæ indulgentiam. Constat autem ex his sermonibus ac
 ementita illa Annæ historia, jam multas depravatas esse & re-
 tro abiisse post Sathanam, suosque errores contra Apostoli-
 cum dogma tueri, cujus erroris maxima causa estis vos fabu-
 larum talium Magistri, qui eas sedulius ac constantius prædi-
 catis quàm Evangelium.

At nunc iterum te paulisper audiamus garrientem.

¶ Quoniam autem secundo allegat, opinionem nostram le-
 gali repugnare observantia illius temporis dicens, quod nulla vidua

2. Vel.

R r

qua

qua ex primo marito prolem susceperat, reperitur. Superinductas nuptias, nec consuetudo legis id patiebatur, fundatur enim legalis observantia, erat in eadem familia non imponere duosdem pluribus fratribus, vel sororibus, absurdumq; fuisset tres filias habuisse uniuersiminas. Respondetur primo, perfructum legantem in hoc se nullatenus ostendisse virum Legatum, & consequenti Theologum & perfectum & speculativum, & visa Logica non visum est, unam negatvum, & idem est. Eto nulla vidua, qua ex primo marito prolem susceperat, & superinduxisset alias nuptias, hanc concluderet affirmativum, & idem est de posse, ergo superinducere secundas repugnat legi, & ista consequentia sit valida. nullus repertus est, & idem est humana ascenderit campanile huius civitatis, ergo campanile huius civitatis repugnat industria humana. & idem est ista invalida & inanis hac, & idem penitus nulla. & idem est ca solummodo videamur satisfacere, fundamento suo propter claudicandi. Petatur quod in antiqua lege reperietur, & castitatem conservant vidualem, estimamus dunc nos, Judith videlicet & Annam, de qua Beatus Lucas fecit mentionem, has autem non constat, non habuisse semen etiam masculinum, & idem ubi habuerint; facile est etiam fecunditatem legem servasse, eas potuisse in viduitate permansisse. Constat etiam viduas sanctissimas iterato nupsisse, ut est Abigail, de qua praesumimus, eam utpote fertilem sobole non caruisse, & idem arguendum est. Dicimus 3. has Annam videlicet, & Judith Spiritu sancto re, in viduitate permansisse, & in mysterium, beatissimam autem Annam propter fructum ex secundis & tertijs nuptijs susceperat, convenientissime nupsisse, qui quidem fructus propollet castitatem viduarum ceterarum. Melius est enim Ecclesia habuisse Iacobum, Iacobos duos, Simonem & Iudam Apostolos, quam viduitatem Anna & cum Consiliarius Domini nemo existeret, idem contra consilium Domini, hac argumenta nulla. Super hac ostendimus matrimonialem castitatem etiam sine actuali fructus consecratione, castros propollet, & idem argumentum invalidum.

Cum tu in ista tua futili sequela ridendus sis ab omnibus Dialecticis, mihi hoc loci Dialectices ignorantiam obicis, quam aded vis esse necessariam, ut absque illa neminem deus perfectum speculativumque Theologum: nefasque sit illam de Christianis loqui literis, qui sese Dialecticis nugis, & totum non expleverit. O impudentissime Sophista, an non videris mansuetissimam illam immaculati agni (dico Jesu Christi) doctrinam, quantum vis repugnantem ad logicum mandar-

Artificium, & humanæ sapientiæ regulas pertrahere, atque
 sacratissimæ Theologiæ abyssum Logicis tendiculis taliter
 commensurare, quod nullus possit esse Theologus, qui Lo-
 gicæ præceptiunculas non didicerit? Dic mihi o perditissi-
 mus hominum, quid commercii Christo & Aristoteli? quid
 Logicis argutiis cum divinæ sapientiæ mysteriis? Christus
 illi docet non Aristoteles, gratia non ratiocinatio, afflatus
 non Syllogismus: non à Logicis consequentiis nomen habet
 Theologus, sed à divinis oraculis. Hinc Ambrosius in Epi-
 stolam ad Colloßenses: Omnis ratio supernæ scientiæ vel
 terreæ creaturæ in eo est, qui est caput earum & author, ut
 qui hæc novit nihil ultra quærat. Quia hæc est perfecta vir-
 tus sapientiæ, quicquid alibi quæritur, hic perfectè inven-
 tum. Tantum quoque abest à culpa ignorare Logicam, ut qui
 scribit, nisi illam data opera prius neglexerit, verus Theo-
 logus esse non poterit, in quem qui cupit evadere, oportet in-
 structum esse ad pietatem, non ad disputationem: parere Scri-
 pturis, non obsequi Syllogismis, ignorare Aristotelem, & re-
 re Christum. In ipsis Theologiæ gymnasiis taceat Dialecti-
 ca, fileant Syllogismi, mussent sophismata: piscatoribus cre-
 ditur, non Dialecticis. Omnem vim inventorum suorum in
 Dialectica hæretici disputantes ponunt. Et infra: Non in
 Dialectica placuit Deo salvare populum suum, sed in simplici-
 tate fidei, distinctione tricesima septima: Omnem Ciniphes
 & ranas quibus Egyptii sunt percussi, vanam Dialecticorum
 & garrulitatem & Sophistica argumenta intelligit Origenes.
 37 distinct, legimus, Dialecticorum tendicula sunt quædam
 phantasmata & umbræ, quæ citò resolvuntur, distinctione
 tricesima septima, vino. Qui Dialectica arte diebus ac no-
 ctibus torquetur, in obscuritate mentis graditur. Ibidem.
 Nonne Dialectica ars diaboli? Hieron. in Epist. ad Ephes. c. 4.
 Fides autem est sperandarum substantia rerum argumentum
 non apparentium, Hebr. c. 9. Sed quod est istud novum homi-
 num (ne dicā hæreticorum) genus, qui (ut inquit Paulus) non
 propter bonam voluntatem, sed propter contentionem Chri-
 stum prædicant, qui evacuantes crucem Christi, sacratis-
 simam Theologiam, quæ nullam sub artem cadere po-
 test, persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis ac Logicis re-
 gulis astringunt. Qui ea quæ nisi sola fide creduntur, suis
 Syllogismis sese invenire ac demonstrare posse præsumunt.
 Qui monstrificos casus excogitantes, novasque chimeras
 quotidie ad inventientes, Deo & omni creaturæ illudunt. Qui

pubicam Matronam rapiunt, in cornobium meretricum, & prostibulum hæreticorum. Verè tu ex illis es, sed omnia quæ Sophisticè loquitur, odibilis est: non illi data est à Domino gratia. Omni enim sapientia defraudatus est. Neque tamen melior latet constituenda bonæ consequentiæ ratio, qui in eo officio quondam apud Colonienses Sophistas non modicò temporis dispendio, ad lauream usque Magisteriumque defuisti, longè quidem melius tunc facturus, si pro Scholasticis illis nugis, bonis literis laborem illum tempusque impendisses. Sed tu tanquam oculis glaucomate vitatis, pectoreque nullo, eo colore decimam septimam meam propositionem hoc loco effingis, quo illam non in se, sed in vitatis oculis tuis aspicis.

Hinc propositio mea apud te malè est, quia oculus tuus, quem est, idèd in innoxia positione mea invenisti venditum, quia pectus tuum sic cogitat, iudicans juxta adinventiones suas. Nunc ergo absterget trabem oculorum tuorum collisio candoris, interpone specillos veritatis, purga pectus tuum sanguine ex epate piscis, ne te suffocet dæmonium Asmodens. Ego in hac propositione mea nullum Syllogismum, nullum enthymema, nullam sequelam, & consequentiam, qualem mihi imponis formavi, sed copulativè dixi: Quia in toto vetere lege nulla vetula vidua, quæ ex primo marito prolem susceperat, reperitur superinduxisse alias nuptias, nec Judaicæ legis consuetudo patiebatur Nulla hæc est illatio, nulla consequentia expressa sed una hypothetica copulativa, à qua valet argumentum, quoddam Annæ triagamia repugnet legali observantiæ. Sed (ut Proverbio dicitur) Balbi non nisi balbos intelligunt, idèd quoniam hæc juxta Sophisticam tuam instructionem eisdem expressis vocibus barbaro hiatu dicta non sunt, idèd tibi digna visa sunt, in quæ nasi tui stylum luderis: Sed & præter ista benedixisse tibi blandiaris, audi Hieron. illum irreprehensum Theologum hoc more, quem tu carpis, argumentantem: ita enim inquit: Nos ut hæc quæ scripta sunt non negamus, ita ea, quæ non sunt scripta renuimus. Sic ergo Annam sterilem & vetulam, ex Joachim sterili & senè viro, Mariam Virginem divinitus illis per Angelum annunciatam miraculosè concepisse & peperisse credo, quia in Evangelicis literis sic scriptam lego. Annam autem secundis & tertiis nuptiis desponsatam aliis maritis, atque ex illorum copula alias suscepisse filias, hoc quoniam in probatis Canonicis Scripturis non reperio, idcirco nego. Præterea cum tale quid quædam vetulam viduam fecisse in Scriptura uspiam cõstat, nec illiusmodi

modi aliquod de beatissima Anna temerè præsumere debeo. ~~Non~~ enim quodcunque in sacris literis legitur negare non possumus: ita quod in illis non continetur, & ratio naturalis non docet, temerè asserere non debemus. Temerarium enim est, & impium de sacris literis aliquid velle definire, quod in illis non legitur, nec de illis ulla ratione probatur. Sed dic queso, quid operaturam censes istam distinctiunculam tuam inter esse defacto, & esse posse? Quod si esse possit, quod nunquam fuit. Ideò ne inferes beatissimam Annam fecisse, quod nullatò verulam viduam unquam fecisse Scriptura testatur? idque beatissimæ Annæ imputabis, quod etiam in Ethnicis mulieribus. ~~Ab~~ Ethnicis vituperatum est. Portia illa junior cum laudari apud eam quædam benè morata mulier, quæ secundum habebat maritum, respondit, scèlicem ac pudicam Matronam nunquam præter semel nubere. Possem te infinitis penè exemplis docere polygamiam etiam apud Ethnicos reprobata, & monogamas semper habuisse inter Matronas summam laudem atque decus, ut Lelia Duellij, Portia Bruti, Valeria Servii, ac innumeratæ aliæ laudatissimæ Monogamæ: Solebant quondam apud Romanos muliebri fortunæ sacra fieri, sed non nisi per solas monogamas licebat. Flaminica etiam non nisi unius mariti eligebatur uxor: sicut & Flamen non nisi unius uxoris vir admittebatur ad Sacerdotium. Et in Christi Ecclesia Paulus ait: Sit Episcopus unius uxoris vii. Diacones sint unius uxoris viri, 1. Tim. 3. Insuper nunc disce non à pediculosis ac sordidis Sophistis, sed à splendidis Jurisperitis, quorum scientia sola vel porissima est scientia discretionis inter verum & falsum, justum & iniquum, quæ omnes alias scientias habet moderare, & illis vel frenum injicere, quæ sola dat auctoritatem loquendi, tacendique præceptum, quæ sola est scientiarum omnium regina, in qua unius orthodoxæ fidei tutissimus portus, apud quam securissimum in dubiis refugium, certissimumque veritatis præsidium, & ubi incorrupta servatur Christi hæreditas, qua sola stat & regitur Christiana Ecclesia, & Evangelica schola. Hinc firmiter præcipit Canon, ne aliquod volumen, vel quibuscunque libet (licet etiam maximorum sanctissimorumque Theologorum fuerit editio) recipiatur, nisi sanctorum Conciliorum, Canonum & Decretorum, summique Pontificis auctoritate. Ab hac inquam scientia disce, ab hujusque Doctoribus, etiam ex non auctibus induci consuetudinem, eamque etiam vel à solis mulieribus, quando videl. populus tolerat, atque ille non actus

Rr ;

actum

actum aliquem tacite includit, sicut non nubem includit continere, non imponere idem nomen pluribus fratribus vel sororibus, includit nomina indere diversa. Quod tu nunc quis mihi, quot mulieres vetulæ viduæ ex primo marito fecundatæ continuerint. Dico ego omnes, facit namque pro me juris præsumptio, nisi tu probes contrarium, ostendasque illas multas etiam sanctissimas vetulas viduas & matres, quas apud te constat iterato nupsisse, quarum si vel unam produxeris, herbam tibi dabo. Sed quoniam hoc non potes, ne exemplo carere videaris, illotis pedibus ac sordidis manibus, caecisque oculis. Scripturam ingressus, unam Abigalem eduxisti bimariam, de qua licet non constat, tamen tua sententia præsumendum sit, eam ut fertilem sobole non caruisse. Sed aliud est eam tuo erratico cerebro præsumere, aliud certò Scripturæ testimonio constare. Nos Abigalem speciosam & facundam mulierem post mortem viri sui Nabal nupsisse David, & illi filium peperisse nomine Daniele legimus, sed prolem habuisse ex Nabal stolido & pessimo viro non legimus, nec credimus, nec insuper vetulam legimus, sed pulchra forma speciosam. Sed qui est, quod tu tam audacter præsumis de Judith, atque Anna filia Phanuelis, dicens: Non constat non habuisse semen etiam masculinum, num idcirco constat tibi habuisse, quia non constat non habuisse? Ego de Anna Phanuelis filia utrum filium habeat, nec ne, me apud nullum authorem legisse scio. Commendatur quod vidua fuit usque ad annos octoginta quatuor, Luc. 2. De Judith autem dicere auserim illam semen masculinum non habuisse. Quod ea conjectura sequor, quia puellam suam Abram reliquerit hæredem, ut legitur in historiae ejus fine. quam si tu aliquando legisses, jam non prætulisses polygamas monogamis. Sic namque legitur ibidem: Benedixerunt eam omnes una voce dicentes: Tu gloria Hierusalem, tu lætitia Israel, tu honorificentia populi nostri. Quia fecisti viriliter & confortatum est cor tuum. Eò quod castitatem amaveris, & post virum tuum alterum nescieris, idè & manus Domini confortavit te, & idè eris benedicta in æternum. Hoc Canticum de Judith dici poterit, sed tua sententia de beatissima Anna dici non poterit, cum illi omnium maxime conveniat. Verùm quod ais Annam Prophetissam atque Judith Spiritu S. moventem continuasse, sed Annam Divæ Virginis matrem convenientissime nupsisse ob progenitorum ex se Apostolorum excellentiam, certò hoc argumento etiam quosque fornicarios incestuososque & sacrilegos ceterosque

sceler-

Consecratos concubitus tueri posses, si modò plures egregia sub-
sequuta illos excusaret collaudaretque. Siccine monialis illa
convenientissimè incestum commisit, quia produxit tria illa
lucina vestra. Magistrum sententiarum, Magistrum historia-
rum, & compilatorem Decretorum? Ad eòtu Theologus hoc
Ipse profecisti adjutorio Logicæ, quod nihil melioribus ar-
gumentis hæresi tuæ patrocinari novisti, præstabat etiam hæc
obtinuisse. Et cum Consiliarius Domini nemo (ut ais) existi-
terit, tamen ad veros Theologos pertinet, pia curiositate ex-
has, quæ in sacris libris scripta sunt, divini consilii volunta-
tem & mysteria scrutari? idèd dixerim: si Dei consilium fuis-
set beatissimam Annam (quam absque Spiritus S. instinctu
nihil horum facturam fuisse credendum est) iterato nupturam
fuisse, non nesciret hoc Ecclesia, nec opus esset ad hoc persua-
dendum, istis tuis de Cleopha & Salome notoriis mendaciis,
frigidissimisque tuis Sophisticis ratiunculis.

Non minus futilia sunt, quæ modò subjungis, dicens.

I *Torridè allegas opinionem nostram, ut diximus legali contravene-
 nte observantia, quoniam legalis consuetudinis erat non imponere
 idem nomen pluribus fratribus aut sororibus, & idèd inconvenienter
 eas tres beatissima Anna uno appellavit nomine. Ad hoc responsuri as-
 sumptum simpliciter negamus. Quod si forsàn dixeris proponens, nul-
 lum legimus id fecisse. E. consuetudinis est hoc non agere, hanc ve-
 rus negat Theologus speculativus, similiter & artista, hæc enim con-
 sequentia nullius est roboris, nullum legimus, quem occiderit Bar-
 rabas, ergò Barrabas nullum occidit, & ex hoc patet, quod ex
 argumento suo sibi contingat emolumentum. Theologicè nihilominus
 dicimus, quod & si antea mortalium nullus idem nomen duabus
 aut tribus imposuisset filiabus, nihil tamen culpa præsumptionis aut
 dedecoris Anna ascribendum esse, si id nomen suis tribus impo-
 suerit. Eicenti nihil culpa præsumptionis aut dedecoris ascribendum
 vixit Apostolis in hoc, quod præter observationes Seniorum non lo-
 tis manibus manducabant, ut sacrum docet Evangelium Matth. 1.
 5. & idèd hoc argumentum est potius Scribarum & Pharisaorum
 Apostolos propterea redarguentium, quàm virorum proborum.
 Nunquid petimus aliquid dedecoris ascribendum est Tobie, propri-
 um nomen suo imponenti filio. Cum id non egerit Adam, Seth, Noe,
 Abraham, Isaac, Iacob, David, Salomon, Ezachias, ceterique
 antiqui Patres. Nunquid præterea arguendus venit, quia legalem &
 paternam frogoris consuetudinem, certè nullatenus, quod si non
 nec Anna item videmus, plures in præsentiarum uterinos fratres,*

eodem vocitatos nomine, quod quæso inconuenientia illis, aut eorum parentibus propterea accidit: Cerè nihil sit nec Anna si tres filias appellat Marias, propterea nomen hoc Maria diuinitus est Anna reuelatum, & nuntiaturus ab Angelo, Daiparam Virginem hoc nomine vocitatus hanc ob rem nulli dubium, quin hac diuinum amorum præ oculis habens aliquid deuotionis ac reuerentia, in hoc diuinitus reuelato nomen accepit, videmus autem ut plurimum edocet experientia parentes Rapsistam, Iohannem aut Petrum reuerituros multiplicibus filiis præfatorum nomina imposuisse, unde non mirum, si beatissimæ Annæ Mariæ nomen reueritura, sequentibus id imposuerit filiabus, quod quæso attribandum fidei, si gloriosam honoraturus Mariam ejus nomen daretur, aut tribus imposuerit filiabus, nihil sanè. Sic nec beatissima Anna inde argumentum hoc puerile admodum est, & nullus dignum responsis.

Nullum hic audio Theologum nec aliquid Theologice dicentem, sed perdidissimum Sophistam, tam ridicula & impiè tenentia obgannientem: nunc occidentem Barrabam, nunc illotis manibus manducantes Apostolos, nunc Tobiam filio nomen imponentem, tum præsentium temporum experientiam inculcantem, & his reliqua te non minus absurdè addiuvantem, ac si præsens omnia cognovisses. Sed cur ex tot Judæorum genealogiis & familiis non adducis aliquos fratres vel sorores uninomines. Sed laudo te, quod memineris reprobatos Phariseos, ed quod redarguerent Apostolus. quia contra seniorum traditiones comederent illotis manibus, dicente Christo: Quod intrat per os non polluere hominem, verum illud recolens. Cur tu cum similibus exigitis à Christiano, ut sæpè non modico valetudinis discrimine abstineat carnibus vel lacticiniis, & illum habes pro hæretico, qui causa quavis compulsus quocunque die, quocunque cibo vescens, gratias agit Deo. Ac de interdictis cibis canum more collatrando, conflixis cum populo, ac Christianos homines ob hujusmodi aliquas præteritas cæremoniales, seu constitutiunculas, in media illa confessionum tyrannide, tanquam asinarum molæ reos condemnas, atque vel in capitis periculum vocas: Sed erravi hic extra propositum & tibi bilem movi, nunc rursus demulcebo te. Fateor (non tamen à te compulsus) istud argumentum meum non adeo validum esse, quia non tam ex veris, quam verisimilibus medium sumpsi, ita vel à tuis Theosophis ac concionatoribus edoctus, qui dum sanctorum aliquem laudant, tanta argumenta inducunt, ut omnes reliquos excellere videantur: ac de virtute aliqua loquuti, eam omnibus præponunt.

Si au-

Si autem vel de minimo quovis vitio levissimoque peccato dicturi sunt, adeo illud vituperant, ut persuadeat nullum illis celestius, interim non semper vera. sed quævis etiam verissimilia assumentes. Sic & ego hic feci, atque ista non pro necessario argumento, sed pro conjectura induxi, ut ostenderem non tam argumeta, quam conjecturas omnes sententiæ meæ favere.

Sed nunc rursus confusionem tuam (conclusionem dicere debui) audiamus obstrepentem.

¶ Quarto asserit tenentes beatissimam Annam trinubam honori beatissima virginis detrabere ac sanctitati beatissima Anna : hinc satisfacturi respondemus. Quod sanctitati beatissima Anna propter virorum multipliciter propterea non destrahimus, sed eam magis commendamus velut satis deductum est, quo autem filiarum multipliciter in dedecus beatissima virginis non cadat offensuri ; Annictandum iudicamus hoc dedecus quam beatissimam virginem pati asserit proponens, evenit aut propter matris quam concludere videtur incontinentiam, aut propter ejus fecunditatem: non primum, quin propterea in continens dicenda non venit sicut nec Abrahamus, qui simul habuit duas uxores, qui inquam mortua Sara, & si grandævus alteri nihilominus nupsit, sed potius dicenda venit beatissima Anna ex multinubia antiqua obediens legi ac subserviens, ut voluit beatissimi Hieronymus & Augustinus & hoc satis aperte deductum est: aut hanc sororum pluralitatem dicit proponens in virginis dedecus cedere propter maternam fecunditatem, & hoc nimis absurdum ab omnibus esse comprobatur. Quis enim sapientum duxerit virum aut mulierem dedecus pati, si duas habuerit sorores legitimis procreatas thoro ac nuptiis debita castitate celebratis, sorores dixerim omnium virtute pollentes quales fuere Maria Cleopha & Maria Salome: sane nullas. Quod si minus perfecta fuissent, imo & peccatrices, quod tamen falsum iudicamus, quid Deipara virginis decorus propterea ascribendum foret, quid quare dedecoris Christus patitur, qui à turpissimis processit parentibus, ex supremis ejus propterea diminuendus sit bonus, quia à Iudâ incestuoso, à David adultero & homicida, à Salamone templorum Idolatricorum constructore, ab Acham, Manasse, Exachia & ceteris idolatriis & perniciosis peccatoribus à Thamar incestuosa & in brevio sedente à Raab & Ruth concubitis, à Bersabea adultera processit: certe nullus, à fortiori nullum dedecus propterea invadit virginem ab omni alienato contagio, si castas, pudicas, sanctas, humiles habeas sorores, quin imo his ejus decoratur cognatio, ex quo clarissime argumentum contra allegantem potius cedit quam in nos, qui claram ejus sustinemus parentelam

Rr 5

Mul.

Multa hic inutilium verborum cumulo iactas, & cuncta meritate aerem diverberas, ipsis propositionibus meis octava & decima octava, contra quas conaris omnino intactis, dicere satis jam per te deductum esse beatissimæ Annæ ob virorum multitudinem non detrahi. Si id modo satis per te deductum est, abunde satis per me tibi responsum est. Itaque cum tu hoc loci alius non incedis, quam in superioribus, quo me remittis nec mihi opus est te supra quam in superioribus revincere, atque hoc loci cum tuis nudis verbis pugnare. Sed ~~hic tu~~ quare pie dicis te beatissimam Annam magis commendare, cum illam conaris ostendere trigamam. Nec dici vis tibi in aliquo detrudere, cui tam venerandam monogamiæ continentiam niteris auferre. Quod autem honestati sanctissimæ virginis detratur, qua ratione hoc ego in decima octava propositione mea exposui, tu tacendo dissimulas, & ut egregium hyphantam decet, magno futilium verborum strepitu, ac inceptissima quadam distinctiuncula, fingis ratiunculam, ut tibi videatur, impugnare valeas. Ego iterum dico tibi, plus honorant sanctissimam virginem, qui pro matris suæ viduali continentia dimicant, quam qui conficta matris trigama, illi vel omnium sanctissimas forores nepotes cognatos commentuntur.

Non sic impie non sic, non ex hoc decoratur divæ virginis cognatio, quo claram illi commentitus sis parentelam, nec multo absimiliorem illa, quadam Eluidius hæreticus olim commentitus est Christo. Non est theologus, ne probus quidem Christianus, qui quantumcunque officiosis mendaciis ac prodigiis fabulis sanctorum laudes decorat, sed qui ad sacras & veras historias, etiâ vitæ morum ac fidei rationes accommodat. Veritas historica negat Annam illis maritis nupuisse, negat Annam illas filias peperisse. Accedit ad hoc sanctissimæ viduitatis institutio, qua decebat matrem illam, cujus filia prænuntiata est castissima virginittatis idea fuisse vidualis continentiae sanctissimum castissimumque exemplar. Potius igitur audendi sunt, qui pro beatissimæ Annæ continentia monogamiæque decertant, quam qui secus agunt. Sed quæ dicis tu multum esse de obedientia legali, atque ita velle Hieronymum & Augustinum, idque per te aperte satis deductum. O miserabilem & incam tuam pertinaciam. O sanctorum Patrum nequam calumniam. O nefariam tuam insolentiam. Citasti in superioribus, verba Hieronymi contra Eluidium & contra Jovinianum, insuper & quædam dicta Augustini, & ais in libro de bono conjugali, quorum tamen ipse auctor est in libro de virginibus, et

> ipso satis monstrans, te illos doctores in suis voluminibus
 legisse. Veruntamen quantum ibi profeceris, eo loci satis
 demonstratum est. At nunc iterum sed multo scedius spuis in
 locum sanctorum illorum, suntque posteriora pejora priori-
 us: nec solum non credis veritati, sed & addis infidelitati bla-
 phemiam. Forte quia inveniet diabolus domum tuam orna-
 tam, vacantem, & securam, ideo ingressus adhuc habitat ibi,
 & de sepulcristicineribus rediviva commovet incendia.

Caterum nunc multis similitudinibus accinctus, tanquam
 a finis laurum amictus, contra decimam nonam propositionem
 meam insolescis dicens:

¶ *Quinto allegat dicentes beatissimam Annam trinubam, do-
 tractam figuram, quoniam sicut ex Adam unica singularis facta est
 Eva, ita ex Anna una singularis Maria, qua est secunda Eva pro-
 ducta, & ad hoc dicendum primo, quia hoc est improba nimis & ab-
 surda figura appropriatio, neque puto aliquam probatum doctorem sen-
 sisse, sed fabrum suum id somniasse: dic quaeso tibi autem legisti.
 Adam qui vir est Annam mulierem praefigurasse? sane figura hoc est
 praeter communem & ordinatam ipsarum figurarum seriem, an non
 foemina foeminarum opera figuratim designare solent & viri subse-
 quentium operationes virorum. An non Iudith gloriosa Olofernis
 interemptrix virginem diabolum superantem praefigurat, non horri-
 nem? An non Hester populum reconciliatura Iudaicum, virginem
 designat humanum Deo reconcilians genus? An non fortis ille Sam-
 son ordinata figurarum serie Philistaeos & vita & morte devincens
 Christum representare soles non mulierem? An non David Goliath
 occisurus verum Christum designavit non mulierem? An non ma-
 gius teste Augustino Adam dormiens in Paradiso à quo processit Eva,
 Salvatorem nostrum in Cruce dormientem designat, à quo processit
 Ecclesia & Ecclesiastica septem Sacramenta? Abusum sane figura
 appropriatio & nihil ad allegatum officiens propositum. Dicimus se-
 cundo quod & si Adam in productione Eva beatissimum figurati-
 vè designasset Annam, non tamen ex hoc inferendum putamus,
 quod ceteras non genuerit Marias. Clarum enim est, quod Iu-
 dith unicum occidis virum utputa Olofernem, non tamen iuxta
 figura appropriationem concludendum est, beatissimam quam praefi-
 guravit virginem unicum devicisse daemonem, aut solos tarta-
 reos superasse principes, quin etiam malos & obstinatos deviceris blas-
 phematorum de Iuliano legimus. Praeterea Hester solum Israeliti-
 cum, qui sub potenti Assueri imperio degens reconciliavit populum,
 non tamen ex hoc deduci putamus, beatissimam virginem solum Israe-
 liticum Deo reconciliasse genus, quam infinitam gentium multitu-
 dinem*

dinem suis reconciliauit precibus Samson, & David in occasum
 byad solos devincere Phylisteos, non tamen ex hoc concludendum
 Christum solos superasse demones, quin etiam luce clarior
 sacerdotum Pilati mundique devicerit malitiam, sic & Adam
 produciens Annam designasset, à qua beatissima processit virgo,
 tamen ex hoc deducendum est, hanc solam genuisse cum figuram
 in omnibus respondere non habeat, alius figura non esset, sed
 vera veritas:

Heu mihi quam acriter hic dimicas, quam gravissima figu-
 rarum talenta contra me exoneras. Hei mihi quomodo me vertam,
 quo evadam?

*Ultra javomas as fugere hinc libet & glaciale
 Oceanum.*

Sed ipse tu ab hac perplexitate me liberas cum fatearis non
 esse necesse figuram figurato in omnibus respondere. Sed quo
 modo dicis tu Judithem præfigurare virginem, non hominem,
 an tuo sensu virgines non sunt homines? Deinde ubi legisti tu
 Christum in cruce dormientem: Forte est aliquis sanus intel-
 ligendi modus, quem docet illa subtilissima dialectica, sine qua
 dicis nullum esse theologum perfectum & speculativum. At
 modo ad rem ipsam redeamus. Apud omnes receptum est, E-
 vam prævaricatricem non modo ecclesiam, sed & ipsam figu-
 rare Mariam, quæ hinc dicitur secunda Eva, vera mater vi-
 ventium. Quo ergo inconveniens, si Adam figuret Annam,
 quandoquidem sicut unica Eva ex Adam manu Dei formata
 est, sic unica virgo Maria ex Anna divino miraculo nata est.
 Quid mirum, nunc si Adam figuret Annam, si mas feminam
 quando quidem longe ab similiores similitudines scriptura in-
 dicat: neque necessarium sit similitudines omnes sibi consen-
 tire & respondere pro qualibet sui patre. Nonne lapis angula-
 ris, & serpens ille æneus, figurant Christum: Quod remotis-
 simè similitudines sunt in canticis, quæ beatissimam virginem
 figurant & ecclesiam: Figurat Marcum leo, bos Lucam, Jo-
 annem aquila, sic tu & tui similes forte figurati estis in equo
 Balaam, videl. asino, sed humana voce loquenti. Sed dicis for-
 te apud nullum doctorum tuorum talem figuram reperiri, ubi
 sexus fiat confusio, sed Fabrum hanc de Adam & Anna præter
 usum doctorum talem excogitasse, quod facere nobis mini-
 me liceat. At nunc arrige aures potitor Balaam, & docebo te
 nihil per nos tentatum, quod itidem non consueverit apud al-
 ios. Audi quendam scholasticum doctorem, sed & virum bo-
 nis literis eruditum, licet alicubi in quibusdam a Fabro dissen-
 tiat)

et Marcum grandivallem, qui Mariam illam pudicissimam
 ac Lazari sororem, ad Moſen ipſum figuraliter refert,
 et illud evangelicum de ſuſcitatione Lazari, lachrymis
 et ſperitu Chriſti, precibus Mariæ, refert ad contraſtas tabu-
 las domini, & preces Moſe. Figuratur alicubi Chriſtus per
 quailam, tu nunc ſi potes da aquilam marem. Opponis mihi
 Judithen & Heſterem ſceminas ſceminam virginem præfigu-
 rare, at Heſter etiam eccleſiam figurat, cujus magna pars ma-
 res ſunt, quemadmodum regina Vaſti judaicam notat ſyna-
 gogam, ni forte figura plus debeat conſonantiæ vocabulorum
 quam rerum Judithen autem caſtitaſis exemplum, caſtitaſis
 ſuæ remunerator, non ſolum ſceminis, ſed & viris imitabilem
 dedit, quare & illius figuratio à maſculo ſexu ſi occaſio ſit non
 abhorrebit. Nunc ergo dico tibi ſicut ad omnes vitæ actiones
 convenit theologo figuram aliquam ſeu exemplum è divinis
 literis venari: Ita unumquodque exemplum, pro temporum
 rerum ac perſonarum diverſitate ad quæ accommodatur, a-
 liam atque aliam conveniet induere figuram. Nam ipſa ſcri-
 pturarum veritas vanis in rebus variè reducet. Quod autem
 conaris dicere, quod ſtante figura illa quæ Adam notat Annam,
 Evaque Mariam virginem, tamen unitatem Evæ ex Adam,
 non debere figurare unigenituram Mariæ virginis ex Anna.
 Certe hac tua cavilla etiam negare poſſes unitatem eccleſiæ,
 quæ hac eadem figura denotatur. Quodcum de eccleſia non
 poteris, nec de Maria virgine poteris. Ea enim eſt divæ virgi-
 nis colligantia cum eccleſia, ut quicquid in ſacris literis de ec-
 cleſia dicatur, etiam in ipſa miro modo quadret.

Quod autem his dictis tuis ſubnectis inquires.

*¶ Dicimus tertio teſte Hieronymo argumentum à miſtico ſenſu ac-
 ceptum, nullum eſſe roboris aut momenti & nihil ex eo apud doctos, aut
 in ſchola formaliter concludendum: hanc ob rem ſi id tacuiſſet doctorem
 & formaliter argumentatorum ſe oſtendiſſet.*

Facis tuo more, quod velis omnia ad tuum nutum exponi,
 & ſcripturas ac argumenta non niſi pro tuo libito induci. Nec
 probas quod aſſequi nequeas, omniaque illa tacere velis, quæ
 cum tuo ſcholatiſtico inſtituto pugnare videntur. Eſto igitur
 nunc quod Hieronymus ſic alicubi dixerit, quod me tamen a-
 pud Hieronymum aliquando legiſſe non recorder. Fatebor
 huius argumenti non ſemper magnam vim eſſe, niſi ad per-
 ſuadendum, minimam autem ejus efficaciam eſſe, in illis ar-
 gumentis ſophiſtis, qui hoc adeo ludunt, ut ad omnem rem quam
 jam antes præcogitatam ſecum animo adferunt perſuadendā,
 vel in-

vel in eptissimam aliquam figuram, vel ridiculosam apponunt affingūt: cujusmodi sunt, subtilis ille sermonicator Joannes qui deceptus vocabulo pellium, & Midianitarum terrore quorum meminit Abbacus, pellem fecit Bartholomaei dicitur. Et magnus ille scholasticæ historiæ magister, qui ex struthionis vitro inclusis, educit passionem Christi. Sed istis longe subtilioris stultitiæ doctores, ut qui circuli figuram (eo quod scientia ejus non existente scibile sit) edunt nunt cum fide Christi: & divinæ triadis mysterium, figuram verbo activo, passivo, & impersonali. Certe ejusmodi figurae & tuorum sophistarum fictiones, nullius roboris sunt, aut momenti, sed tam frigidae & absurdae, ut nedum nihil probare, sed ne leviter aliquid persuadere valeant, nisi alia accesserint testimonia & nulla sit contradictio. Rursus, valet sapientissima ratio argumentum, quando scilicet ex sacris libris & divinis ad piam sanctamque vitam figura elicitur suis circumstantiis, personarum, temporum, locorum, modi, numeri, actionis, præcedentium, & subsequentium, ipsarumque figurarum collatione, sibi undiq; constans, & persimilis, talis vera efficacissimum præstat veritatis argumentum. Nullum enim sic arte componi mendacium potest, ut undique sibi congruat; neq; tamen continuè mendacium est, quod præter singularem circumstantiarum similitudinem exponitur. Nam sæpe in multis cadunt in figuram, non ut significant, sed ut confirmant historiam. Rursum multa sunt in sacris literis, quæ si absq; figurato sensu per rudem verborum corticem apprehenderis, non sunt nisi noxia, cujusmodi sunt divendita tunica emere gladium, non velci fermento pharisæorum, lavare in vino stolam suam, & in sanguine uvæ pallium suum. Sunt & perniciosiores sensus, nisi figuræ remedium succurrat, ut illud: qui se castraverunt propter regnum Dei, & illud: carbones igneos congeres super caput ejus, & illud: si oculus tuus scandalizaverit, ejice illum foras, & alia multa, quæ huc adducenda forent, nisi tu cujus stomacho non sapiunt hæc scripturæ arcana mysteria, tanquam res arbitrarías, somniisque simillimas, fastidiosè respueresq;, ut in schola tua nihil formaliter, concludentes. Propterea forte, si Origenes, Ambrosius, Hieronymus, Bernardus, ipse etiam Paulus Apostolus, de hoc argumentandi genere tacuissent, ac pro scripturarum allegoriis, & syllogismis in datis vel darapti producerent, doctiores & formaliores essent, & in schola tua magis haberentur in manibus.

Sed rursus nunc ad excetram tuam revertamur, & quam strenue

non posteriore propositionis mea parte redarguis, audiamus, sed namque insurgens inquis.

¶ Sæpe allegas omnes sanctas mulieres, quarum partus divinitus inutclatus est, contentas illa prole fuisse, nec alteram superadducisse, quod & facere debuit Anna. Ad hoc facile respondere est. Constat enim Samuelem divinitus prænunciatum fuisse, nec tamen eo ablactato proba ejus desit concipere mater, quin imò post eum tres filios, & duas peperit filias, ut regulis testatur historia, & quoniam tres profecto substantiis nobis potest obijcere faminas, Saram Abrahæ uxorem Adamæ Samsonis genitricem, hæc enim postquam Domino revelante singulos conceperunt filios, posthac concipere desierunt, sic & de Anna dicendum, hæc negamus consequentiam, & hæc negarent philosophi, quod illam in parte deficit, negamus iterato propter dissimilitudinem. Constat enim de Sara, quod ei vetustate consumpta desierant muliebria, ut ex Genesi patet. Apertum enim est ex evangelio Elizabet & Zachariam processisse in diebus suis, Iudicum liber enutclat uxorem Mannus natura sterilem esse, unde non mirum, si post hoc non conceperit, & si ex scriptura deducendum non putemus easdem, posthac continuasse, quinima probabilitas magis in contrarium cedat, nec n. astimandus est Abraham genito Isaac, Saram non cognovisse, quo ea mortua alteram adduxit uxorem, unde cum hac sterilis in beatissima non concludatur Anna, argumentum hoc contra nos nihil efficit.

Iterum te non pudet in sacris literis tam audacter addivinare, et mendacia. Constat ex Regum historia, Samuelem non prænunciatum, sed multiplicib. precibus, lachrymis & votis per matrem suam postulatum, cui sic adoranti benedixit Heli sacerdos. Vade in pace & Deus Israel det tibi petitionem tuam, quam rogasti eum. Postquam benedictionem concepit & peperit Samuelem, quo ablactato & oblato in templum Domini, iterum benedixit Heli patri & matri ejus, dicens: Reddat tibi Dominus semen de muliere hac pro senore, quod commodasti Domino. Postquam benedictionem nec antea iterum concepit adhuc, & peperit tres filios. & duas filias. Hæc sunt, quæ de Samuelis ortu regalis narrat historia, de prænuntiatione autem nihil, sed est hoc loci per te malitiose conficta & ementita. Quod autem tu negas meam, ut vocas, consequentiam, quoniam hæc negaturi sint philosophi & artistæ. Certè ego parum facio, quid artistæ & philosophi tecum de hac sensuri sint, modò illam non inficiantur veri theologi, cum quibus malim ego in consequentiarum artificio deficere, quam cum tui comparibus scholasticis sophistis (qui vobis plusquam homines videmini) argutissime colligere. Sic enim quoniam nec
Apostoli

Apostoli quidem pacem vobiscum habituri sint, si oportet disputare: ut qui ipsi non satis magistraliter, seu parum dialectice fidei mysteria diviserunt, definieruntve. Nam datam Paulo fidei definitionem carpit, tum quod spei conveniat tum quod tantum loquatur de futuris. Similiter charitatis divi-
sionem ad Corinthios pungitis: quia Thomistico Scotico artificio infusam ab acquisita non secernit, nec distinguit inter creatam & increatam. Ita non pudet vos sacrilegos & hostias adoranda magis quam explicanda fidei mysteria, per fœdidi formalitatum, quidditatum, ecceitatum, qualitatium, & similia portentorum monstrosis vocabulis, simulacris Aristotelis Averrois, Porphyrii, & hujusmodi impiorum sententiarum, conspurcare, omnemque Christianæ theologiæ majestatem, & prophetas ethnicorum argutias, tanquam ad Critolam revocantem adigere. Sed modo addicta tua revertamur. Fateris Samuē Abraham sterilem & verulam cui jam defecerint muliebria, sed spurco ore illam post Isaac genitum ab Abrahamo adhuc cognitam effutiris. Fateris etiam Samsonis matrem fuisse naturā sterilem, Elizabeth etiam & Zachariam Joannis parentes processisse in diebus suis, atque ideo non mirum videri debere si post annunciatos partus non conceperint. Dices insuper quod in beatissima Annatalis sterilitas non concludatur, adeo te illuminavit logica ipsa, quod præ nimio fulgore suo oculos nos in sacris literis penitus caligare fecerit & cæcutire. Quod si tu omiſſis tuorum scholasticorum putidis commentis, corollariis, & conclusionibus, bonos auctores & necessarias theologo literas aliquando vel invitus introspexisſes, didicisſes ex Matthæi evangelistæ historia beatissimam Annam dum Mariam virginem conciperet, non modo fuisse naturā sterilem, sed etiam exactæ ætatis (ut cui jam muliebria defecerint) vetulam. At cur spretus à pontifice Joachim? cur oblatio ejus repudiata, nisi quia exactum erat tempus quo Anna juxta naturam parere potuisset? nec solum jam natura, sed etiam ætate inhabilem. Quod etiam ex eo scire deberes, quia Elizabeth Annæ neptis, ex Esmeria sorore natu minore, jam senex erat, cum annunciaretur beatissimæ virgini, quod filium Dei conciperet, dicente ad illam Angelo [ut est apud Lucam] Ecce cognata tua & ipsa concepit filium in senectute sua.

Nec istis argumentis tuis pluris facienda sunt illa quæ nunc contra Salomonis canticā per me adducta opponis, inquit:

Septimo contra nos allegat prophetiam Salomonis canticorum sexta dicentis; sexaginta sunt regina & octoginta concubina & adolescenten-

*Specularum non est numerus, una est columba mea perfecta, una est
 sponsa electa, una genitrix sua. Ac dicendum est primò prophe-
 tiam habere secundum literalem sensum non repræsentasse beatissimam
 Mariam, nec eandem unicam habuisse filiam, glossa enim interlinearis
 exponit de fidelibus & super Iyana habet interlinearis una simpli-
 citate, & ideo ex hoc non elicitur singularitas. Postillator autem lit-
 teratior exponens, ait per unam, qua dicitur columba & sponsa,
 intelligitur tabernaculum in Ierusalem, ubi erat Archa quia pra ca-
 saris circensibus & locus erat ad cultum Dei electa matris sua ecclesia
 erubescens. Hugo autem Cardinalis exponit de ecclesia dicens,
 una est columba mea, una quidem licet plures persona. Idem una uni-
 versae fidei, & hoc beatissimus corroborat Hieronymus in prologo Biblia
 dicens, & diplomem pacificus ecclesiam jungit & Christum, sanctarum-
 que imperium dulce canis epistolum. Nec aliquem probatum
 affirmatius doctorem, qui hanc somniaveris prophetia appropriationem,
 missam Faber, nec tamen ut deduximus secundum literalem sensum,
 quia solus dicit pro opposito efficaciam arguendo, & ex his deduximus al-
 legoriam prophetiam hanc ad hoc propositum, rudi nimis fabricasse peri-
 tiam & nihil ad præsens. Secundò dicendum, quod & si de Anna intelli-
 genda esset, nihil tamen contra nos est dicere, quod sit una genitrix sua,
 ubi una dicitur, intelligendum est etiam, esse unicam Anna ex primo
 ejus marito, videl. Iochim, vel una dicenda venit propter virtutis excel-
 lentiam & sublimitatis præminentiam, sicuti secundo Reg. vigesimo ter-
 tio, Abisajr frater Ieab nominatus in tribus dicitur.*

Quid hic dicis quæso, nulla scriptura possit aut debeat
 aliter applicari quàm sensus sonat literalis, & glossa interlinea-
 ris, ac postillatores recitant? Quod est illud tuum argumen-
 tum? quæ est hæc tua sequela? glossa interlinearis ita exponit,
 ergo non licet quavis ratione aliter exponere: Postillator qui-
 piam vel Hugo Cardinalis sic applicant, ergo non licebit ali-
 ter applicare quàm fecerint illi. Talia ne argumenta formant,
 qui veram didicerunt logicam? Siccine ratiocinantur perfecti
 & speculativi Theologi? ideo profecisti in Parisiorum sorbo-
 na? O perditissime sophista, evolve cuncta tua parva logicalia,
 exponibilia, insolubilia, obligatoria, omnesque sophisticos de
 modis exponendi & respondendi libellos, si forte posses ali-
 quo syllogismo in baroco vel paralipton hanc tuam sequelam
 salvare. Ego possem tibi innumeras ferme sacrarum literarum
 auctoritates producere, quas sanctissimi doctores longe aliter
 applicant quam litera habet & communis scholasticorū usus.
 non tamen aliter quàm Spiritus Sanctus intendat. Fecerunt

hoc Apostoli, fecerunt Evangelistae, sicut & ipsi ecclesiasticus agat Paulus Atheniensis aræ inscriptionem longe aliter esset, allegat Matthæus Hieremiam detriginta sex annis, & aliter quàm ille scripserit, allegat & Zachariam illud : Pastorem, secus quam Prophetam intendit, idem & propheticum : Nazareus vocabitur, quod tantum in prophetis nusquam comperitur. Exorditur Marcus evangelium, sicut scriptum est in Esaiâ Propheta : Ecce ego mitto meum lumen meum, quod tanten Esaias neq; scripsit, neq; vidit. Narrat apud Lucam Stephanus historiam de christo, qui in Ægyptum, sed longe alius sensus est aliaque interpretatio ad Genesin. Rursus an nō ecclesiasticus usus evangelium in Maria sorore, Marthæ applicat beatissime virginis in unguento sanctis confessoribus applicat verba ecclesiastici canticum : ecce Sacerdos magnus ? & quod scriptum est de Ezechia, qui placuit Deo ? & quod de Noha, qui inventus est iustus in tempore iracundiæ factus est reconciliatio ? & quod de Abrahamo : non est inventus similis illi qui conservaret legem perfecti ? & quod de Isaac : benedictionem omnium gentium contulit illi Dominus, & testamentum suum confirmavit super caput Jacob ? & quod de Mose : dilectus Deo & hominibus, & cantica Salomonis multi Christo tribuunt & ecclesiæ. Quidam alii animæ conjunctioni & verbi Dei, alii beatissimæ virginis Mariæ, inter quos est non spernendus Doctor Augustinus. Multiplices enim sensus exponendi sacras scripturas in ecclesiâ recepti sunt, & vetustissima consuetudine frequentati, in quibus modo nemo retorqueat sacræ scripturæ expositionem ad id quod contrariatur fidei & ecclesiæ. Unicuique in suo sensu abundare licet, magis autem liberè in his quæ nondum sunt per ecclesiâ determinata, aut quorum nihil interest, ut scilicet utrum sint vel non sint, sic, vel aliter teneatur. In his enim recte Gregorio Nazianzeno, in libro contra Eunomianos, canticum titulus est *πρόδιαλέξις*. Ut obtinere non est inutile, ita perire sine periculo. Quam obrem si ego cum Jacobo Strupulento hoc Salomonis canticum, præter interlinearem glossam, & Hieronymi aliorumque postillas, ad beatissimam Mariam virginem retulerim, nihil in hoc feci quod tu juste queas reprehendere, quies omnis bonæ eruditionis expertus : nec veros theologos, neque Bibliam ipsam perlegisse comprobaris, nisi fortassis canis è nilo. Sed tantummodo in tuorum consophistarum arididis & marcidis excerptis, ac Bianicis reportatis, usq; in hanc tuam senectâ in veteratus dierum malorum, tanquã *consuetudo* nutri-

matris es. Porro quam nobis condonare renuis improprie-
tatem in verbo soror, tu tibi præscribere conaris in dictione
soror, dicens hanc intelligendam esse, ut dicatur una duntaxat
ex primo Annæ marito, vel propter virtutis excellentiam, vel
pro sublimitatis præminentiam. Hoc tibi videtur doctum
& formalem argumentatorem esse, sic scilicet aliqua molli &
effeminata impropriistarum formula, & æquivocationis a-
fuit puerili distinctiuncula summis labris nata, tortuosa-
que ingratia aliquo resilire, & elabi vel in foveam quam feci-
t, ut recte in telusum sit proverbium, turdus ipse sibi ma-
luerit.

Hanc iterum ineptias tuas paulisper audiamus. Ais e-
nitur.

Quod contra nos allegas miraculum dicens, quod ex pluralitate
angelorum conceptus Maria non videretur miraculosus, sed potius ex
concupiscentia carnis. Respondemus hoc simpliciter negando, dicimus
tamen de beatissima Anna si post hac viginti habuisset liberos, hoc non
attribuendum concupiscentia, sicuti nec quispiam concupiscentia attri-
buere debet conceptus multiplices & diversos Anna Samuelis post abla-
tione Samuelis, si enim quispiam mulierem aut pragnantem aut par-
turiunt videas, an de tali indicare potest ipsam ex concupiscentia aut
parturisse aut concepisse, & non ex amore filiorum procreandum? sa-
ne nequaquam. Quod si feceris, temerarie iudicas, nec diurnam evitas
offensam temerarium iudicium prohibentem, si autem de honesta quali-
bet non liceat hanc concupiscentiam indicare muliere, à fortiori non de
Anna pudicissima, igitur argumentum nullum 2. conceptum beatissi-
ma virginis miraculosum nedum ex parentum conditione, sed ex angeli-
ca denunciatione ac divina nominis impositione dicimus 3. quod & mi-
raculosus fuit ex parentum sterilitate. Quod si arguatur, si Anna si-
cundo concepit, igitur non fuit sterilis. Ad hoc respondemus, quod si
Anna simpliciter non fuit sterilis, stat tamen Ioachim & Annam simul
coniunctos steriles fuisse. Nonne videre est in presentiarum hominem ad
unum accedere non potuisse, qui tamen ad alteram accedens, ex ea conce-
pit, nam ipso sed & mulier ex altero. Nunquid videre est mulierem,
qua & si cognita à proprio viro non conceperis, à secundo tamen conce-
pisse visa est. Sic & in presentiarum dicere convenit, & si Anna ex se-
cundo & tertio naturaliter conceperis, hoc tamen non derogat miraculo.
Quin si fecundata naturaliter secundas & tertias decoravit nuptias, nihil
tamen obest, quin primas, visa coniunctorum sterilitate, super natura-
lis adinvenit fecunditas.

Pulchrè certè & magistraliter hîc distinguas inter desiderium filiorum procreandorum & concupiscentiam. Sed longe magis magistrale est & ita magistrale, ut intellectum meum penitus effugiat, quod videlicet dicis, hominem ad mulierem accedentem ex ea concipere. Certe hoc miraculum jam contra miracula facile obfuscaret, quod vir conciperet ex sua femina, si modo etiam pareretur. Forte tamen aliquem præsumptum, qualem apud Horatium ficulneus ille hortorum Deos, cum Canidiæ & Saganæ timore fugaque olim evictus, præsertim impletum est, quod in præfatiuncula conclusio, ut scilicet ait, citatus es, te secundum exiguitates tuas aliquantulum, sed non responsum, & juxta Sapientis proverbium, stulto præsumpturam responsum. Tam stulte hîc respondisti, ut nihil tibi dici posset stultius. Nunc autem iterum dico tibi, neque tam credibile est Annam postquam legi, voto, & Angelique precepto satisfecerat, ipsamq; Deiparam virginem ex utero præter beatam sine originalis maculæ iniquatione tam ingratum miraculo peperisset, unquam novam desiderasse prolem, quam immo fuisset ingratißima, si tali prole, cujus inter hominum generaturas nulla unquam fuit, nec futura esset dignior, non fuisset contenta. Quin & Joachim etiam, vel quicumque alii, qui fuissent præsumptuosissimi & sceleratissimi, sic sanctificandam tanto partu uterum, violare ac polluere præsumpissent. Semel admonuit eam Angelus, quod conciperet, filiam dicens non filias: nec alias illam admonuisse legitur, nec aliud miraculum pro alia filia gignenda factum legitur. Non credimus ergo Annam gignendam aliam filiam concupivisse, nec aliud unquam attentasse, uterumque suum tantæ virginis sine originalis maculæ partu, nunquam desiderata alia & in originali culpa prole infecta, præbuisse temerandum. Nunc ergo dic mihi quæso primum, num beatissima virgo sine originali macula concepta duntaxat vel nata sit? neque enim usque adeo thomistica theologia te captivavit opinor, ut hoc negares. Dic rursus num aliæ illæ filiæ, quas tu Annæ contribuisti, ab originali culpa fuerint præservatæ? dicere illud non audeas. Nam vos thomastri, etiam divæ virgini Mariæ, hunc honorem, quod scilicet sine peccato originali prodierit, non nisi invitæ & timore fasciculorum (quibus mea ætate hanc ob rem plures prædicatorii ordinis thomistici doctores tam in Florentia Italiæ, quam in Berna Helvetiorum Romanorum Pontificum sententia absumpti sunt) conceditis. Quomodo ergo nunc affirmabis, quod Anna, quæ concepit peperitve sine peccato

~~non~~ filiam, jam tentaverit alias filias gignere in peccato, ne
~~potest~~ id efficere potuerit, illa tua ridenda distinctiuncula, in-
~~ter~~ desiderium procreandæ prolis & concupiscentiam. Non
~~minus~~ ridendus, imò & contemnendus es in sequentibus, ubi
~~non~~ minus detrahis parturientis Annæ miraculo, dicens An-
~~nam~~ sterilem non fuisse simpliciter, sed (ut tuorum scholasti-
~~corum~~ more loqui liceat) secundum quid Juntaxat, & relati-
~~ve~~ Joachim conjuncta, cum cæteris autem secundo &
~~secundum~~ maritis, fuisse natura fecundam. O sceleratissimi sophi-
~~stæ~~ te idendam candenti ferro linguam, per quam diabolus
~~ipse~~ contra sanctissimam Añam adedò deprehenditur blasphem-
~~atus~~. Quid enim dicere potuisti impudentius? atque interim
~~gloriaris~~ te beatissimæ Annæ non detrahare, sed te illam com-
~~memorare~~. Si hæc tua blasphemia divinam evitatura sit offen-
~~sam~~, ipsaq; sanctissima Anna pro hac ejus contumelia tibi vel
~~parum~~ propria futura sit, plus quam miraculum erit.

Iterum nunc quædam, quæ superius fœtente stomacho e-
~~rectasti~~ hic quasi anacephaleose quadam obijciendo resumis,
~~ac~~ pro insana lingua tua eandem cantilenam repetis. Quia lo-
~~qui~~ nesciens & tacendi impotens, alia contra hunc locum ar-
~~gumenta~~ non habes. Dicis itaque.

¶ *Item non allegat argumento, quia dicentes Cleopham fuisse secun-
~~dam~~ Anna virum, ex quo peperit Mariam Alpheo junctam errant cor-
~~de~~, nam Maria Cleopha, ut obloquitur testibus Egesippo & Eusebio,
~~non~~ ita vocatur à patre, sed à marito, quia fuit uxor Cleopha. Adhuc
~~dicimus~~ sufficienter nos respondisse, ubi non solummodo duos sicuti ef-
~~fecit~~ ipsa, sed multo plures antea adduximus doctores, sufficientiores
~~pro~~ infringenda allegatorum ab ipsa phantasia. Non soli contra eos mi-
~~litemus~~ doctores, sed & sacer, ut prædiximus, Evangelii textus Io-
~~annis~~ decimo nono, dicentis: Erant juxta crucem Iesu mater ejus & so-
~~ror~~ matris ejus Maria Cleopha.*

At ego pro meis illis duobus doctoribus, ac evangelica li-
~~tera~~, contra tuorum glossemata & postillas, ac contra totam
~~illam~~ tuam, omnemque theosophistarum tuorum, non eque-
~~strem~~ sed afininam phalangem dimicando tuis propulsis, il-
~~los~~ meos illæfos victoresque reduxi.

Tu autem nunc magna sesquipedalium verborum pompa,
~~tanquam~~ claudio tonitru exclamas.

¶ *Nec valet dicere illud damnabile & nimis absurdum dictum
~~quod~~ ipsa proponens, evangelium excitate nimis correcturus asse-
~~ris~~, non Mariam Cleopha, sed uxorem Cleopha apponendum in Gra-
~~co~~, ut Maria uxor habeatur. Non valet, dixerim illud præsumptuo-*

ss 3

sum

sum asserere. quia si sic falsum evangelium nostrum, Romana fides
 & omnes latine errant ecclesia, iam fidei nostra falsum substat
 sic inanis & falsidica est scriptura nostra sacra, & ex consequenti
 nostra nullius roboris ac momenti esse comprobatur. Qui quare
 se docuit, nisi forsitan unicum à somniatoribus præpositum verbum.
 videlicet Græca, quam prædiciis, assertioque ut asserit habens, substat
 juxta Crucem Iesu mater ejus, & soror matris quæ uxor Charitiæ
 ex his negare volens, Cleopham beatissima maritum dicitur. *Præ-*
Dic rogo, an potius credendum sit scriptura Græca, quæ tam præfati-
 tiarum fautores habet hæreticos à Romana divisos Ecclesias, qui
 dem, ut perniciosam suam foveant hæresim, suos vitare non cessant
 doctores. Negantes enim processionem Spiritus sancti, à Patre & Filio
 non factus, nec genitus, sed procedens, sed dixisse, à Patre per Filium, quod
 est contra sacrorum approbationem consiliorum, & catholica doctrina
 tionem Ecclesia. Quin potius credendum sit sacris doctoribus nostris &
 Hieronymiana translationi ab Ecclesia probatis. forsitan dicit, trans-
 lationem hanc vitiatam, hoc in præsentiarum utpote blasphemiam non
 negare non possumus, ubi autem vitiatum in alio ostenderis, quod
 tamen non credimus, non tamen in hoc passu, ut præsumimus, bonis-
 simus ille Hieronymus hanc pro hac parte in suis corroborat Epistolis.
 Nec solus contra te in hoc militat Hieronymus. Si enim & Augusti-
 num legis super Iohannem in libro tertio de consensu Evangelistarum.
 Inveniss eundem dixisse in textu Iohannis Mariam Cleopha non uxorem,
 nec minus militat glossa interlineari, Hugo Cardinalis & ceteri so-
 llemnes, quos ostendimus Doctores. Constat igitur tam absurda do-
 ctorum sollemnium negatio propter unius scilicet Erasmi, in præfati-
 vum viventis assertionem nec auditu dignam, his sane potius creden-
 dum, quam uni & ex consequenti & allegantis asserta, veluti fidei
 scandalosa neganda & eodem textu videtur falsum esse, quod subjun-
 git dicens, Cleopham eundem hominem binomium fuisse.

Non erat usque huc satis tot copias tuas fudisse; tot mun-
 imenta tua subvertisse, tot sustulisse insidias. Quod nunc restat
 expugnandum longe horribilius est.

*Centauri in foribus stabulant, scyllæq; bifformes
 Disponunt enses, & scuta latensia conduunt.*

Totus hic in rabiem versus vocas nos damnabiles, absur-
 dos, excæcos, præsumptuosos, blasphemos, scandalosos, so-
 mniatores, auditu indignos, fidei Evangelii ac scripturæ falsi-
 rios. Nec hoc tibi satis est, nisi ipsum etiam Erasmus Rote-
 rodamum

reptum (cujus hodie Christiana Ecclesia in sacris literis doctorem patremve non habet alterum) graphice momorderis, neque impuritatis sordibus aspergas, vocans eum unum à somnistoribus, atque assertionem ejus auditu indignam. Denique omnes Græcæ scripturæ fautores thomistico more hæreticorum fautores dicis, & hæreticos. Manhu, quid hic audis, quam horrenda criminum nomina in hoc album vocas? quomodo rapit pestilens furor, & obsessæ mentis insania?

Ignescunt ira, & durus dolor ossibus ardet.

Quis te fascinauit spiritus nequam? Ubi Theologici nominis modestiam, ubi sacerdotalis religionis continentiam, ubi fratrum cucullæ titulum reliquisti? Abjecisti omnia retrorsum, & totus jam transformatus es in sacrum potcum, pessimumque monstrum:

Pallor in ore sedet, magis in corpore toto.

Nusquam recta acies, seruent rubigine dentes,

Pectora felle vident, lingua est suffusa veneno.

Certe elleboro tibi opus est, ac simul experto quovis medico, qui anticyro aliquo poculo cerebro medeatur, nunc ergo resipisce parumper, & disce quæ olim scire debueras, redi ad auriculas, & audi quæ dicturus sum, ac revoca in mentem, quæ jam superius dicta sunt. Nullus nostrum est, qui corrigat Evangelium, sed id ipsum ex suo fonte, ex illa sua lingua, in qua scriptum est, repetendo declaramus. Dicimus itaq; illud, quod in Latino codice legitur, Maria Cleophæ dici non filiam Cleophæ, sed uxorem, quod ita esse, ex Græco articulo facile discernitur, ut superius ostendi: Et hanc ob rem Erasmus in sua tractatione addidit uxor, ne quis vulgari hoc errore deceptus, hanc Mariam non uxorem, sed filiam Cleophæ arbitrari posset, quod ille insuper firmissimis imbecillibusque rationibus ostendit, quas ego huc libenter adducere, nisi tu me (sicut facis in istarum conclusionum tuarum finali clausula) redarguturus sis, quia illæ in meo non creverint capite. Quod autem ais me dixisse textum Evangelicum habere non Maria Cleophæ, sed uxor Cleophæ, mentiris in caput tuum vilissime nequam. Textus Evangelicus sic habet *Μαρία ἡ τῆς κλεόφας*, quod Erasmus ipse, quæ citavi trāstulit, Maria uxor Cleophæ. Quod autem Græcas literas non probas, facis quidem tuo more & instituto, qui non libenter laudas ea, quæ non didicisti, & tanquam hircus ille Æsopicus, facile contēnis, quod assequi non poteris. At cum tu exarmatū & elingue pecus, vix semilatinas voces effutire queas, Theologico cōfides supercilio Græcas li-

retas judicare condemnareque præsumis, cum tamen non potest esse perfectæ doctrinæ Theologus sine cognitione Hebræarum, Græcarum, & Latinæ: eorumque his omnibus sacra mysticaque scriptura prodita est. In quæ etiam Chaldaea lingua suam partem habet, & Arabica. Quare illorum cognitionem ad sacros codices tam intelligendos, quam constituendos, August. ipse in lib. de doct. Christiana necesse est pronunciar: ipsisq; summorum Pontificum decretis sacrisq; canonibus cautum est, non de sophismatibus ac linguis veticulis discendis docendisve, sed de traditione linguarum, & veteris testam. veritas ab Hebræis, novi fides ex Græcorum litteris petatur, sine quarum peritia, si quis verâ Theologiam rerum cognitionem permittit, tota aberrat via. Ad illas igitur confugiunt Hieron. Aug. Ambr. Hilar. & quique splendidi Latini Doctores. Nec sufficit dicere jam omnia in Latinam linguam traducta esse, eamque traductionem sufficere: nam habet unaquæq; lingua sibi peculiare quoddam locutionis idioma, quod integre in aliam linguam sic transfundi non potest, ut eandem energiam vimq; obtineat. Fatetur hoc Hieronymus plerisq; in locis, ut in Prologo super Ecclesiasticum, & in præfatione Chronicorum Eusebii, ac in Epistola de optimo genere interpretandi. Fatetur idem August. de vera religione. cujus verba canonisata sunt in decretis 38. distinct. in canone, qui incipit: Ea locutio. Et ut te exemplo aliquo admonerem, unde nam venit insignis ille lapsus Hilarii & Ambrosii in dictione *מְנוּחָה* & Cyprani in nomine *דָּוִד*, nisi quod Hebraicè nesciverunt? Quod manifestariis ac pudendis erratis lapsi sunt, magnus ille Nicolaus de Lyra & ille diligentissimus Theologus Thomas Aquinas, & simul etiam ipse tuus Hugo quamvis Cardinalis vocatus sit, & alii innumeri, quod suis locis annotavit Erasmus, nisi quia linguas ignorarunt vulgaris huic traductioni confisi? Quapropter coguntur sicceptare & impingere, ac pro Christiana veritate sæpe mera portenta docere. Outinam mihi aliquando ea fuisset loci, temporis, & præceptorum oportunitas, sacras illas linguas perdiscendi Nam Hebræam linguam aliquando leviter agnovi, Græcam parum attigi, postea fortunarum mearum iniquitate ab iis litteris distractus, multa rursus amisi: & licet quod superest adhuc multum me juvet, tamen non pudebit me [fidaretur ocium] rursus Græcum Grammaticulum fieri potius, quam tuæ farinæ, vel primi nominis Theologû. Sed quid est, quod ais non esse credendû Græcorum codicibus, ut puta à Romana Ecclesia divisi. Quod

Quod si propterea in eorum literis tam ingens periculum
 est, quia aliqui eorum ab aliquibus Latinæ Ecclesiæ opinioni.
 vel fide desciverunt, ut de processione Spiritus S. de voca-
 tione hypostaseos, de cæremoniis consecrandi, de potestate
 & Sacerdotum paupertate, ac spontaneæ mendicitiæ
 causa. Certè lōgè plus periculi est in Ethnicis illis vestris diis,
 quibus tantum autoritatis tribuitis, Aristoteli, Porphyrio, A-
 veteri, in quorum logomachiis dies noctesque sic occupami-
 ni, ut nec veteris, nec novi instrumēti literas interim vacet le-
 gere, cum tamen illi uni nihil unquā cum Christo fuerit com-
 mune, alter perniciosissimus exstiterit Christi hostis, ac reli-
 gionem Christianam, quantum in se fuit impius & sacrilegis
 contra Christum libris conscriptis penitus subvertēre conatus
 sit. Tertius etiam quot heresium occasionem dederit nullus li-
 terarum scrutator ignorat. Deniq; nunc collige in unum, quot
 quot sunt, in quibus Græci à Romana Ecclesia dissentiunt, ni-
 hil in omnib. reperies, quod ipsi ex vitiatis suorum Doctorum
 Moris, aut ex sacra Bibliæ adulteratis exemplaribus tueantur:
 sola est expositionis varietas, quæ illos à nostra sētentia separa-
 vit. Sunt & aliæ permultæ causæ, quæ illos à Romana Ecclesia
 sepeharunt, quas hic enumerare non est opus non tamen à fi-
 delium corpore, ut putrida membra refecati sunt, sed toleran-
 tur interim intra Ecclesiam, si quando nostris rationibus revi-
 ctis, vel nos illis in aliquo concedentes, in unā eandem senten-
 tiam ritumque uniamur. Sed, ut revertar unde digressus sum,
 da mihi si potes vel unum probatum autorem qui deprehen-
 derit novi Testam. Græcos Codices, vel in uno loco falsatos
 fuisse, aut qui asserat nostros Latinos illorum Codicib. esse e-
 mendatiores, nullum certè reperies. Unde ergò tibi Agaloni
 hic de Græcorum Codicib. censoria virgula? Quis tibi Epi-
 cureo porco super illos sceptrā cōmisit? quis dedit tibi subulco
 illos ex Christianorū Bibliothecis ejicere, & de illis sententiam
 dicere, quæ nec intelligis, nec unquam didicisti? Sed invenisti
 tu glossam interlinearem, absq; his linguis perfectam, ex qua
 omnia potes haurire, quæ Eusebium, omnesque reliquos vin-
 cat authores, quia à semilatinis recepta est fraterculis. In cæte-
 ris autem refugis ad vulgatam illam Evangeliorum editio-
 nem, quam tu Hieronymianam vocas, sed ipse Hieron. hanc
 suam esse negat. Quod autem contra Erasmus Roterdatum,
 ut capra contra leonē insolescis, illum paulò superiùs unicum
 (ut ait) à somniatoribus, & Græcè scripturæ hæreticum fauto-
 r in insuans, nunc illum nominatim appellans, assertionem

S f

trada-

traductionis suæ auditu non dignam, & veluti fidei scaram
 sam proclamando calumniaris, totum hoc jam factum dilu-
 est: & si opus esset pro Erasmi traductione profuse con-
 seque contenderem, nisi Phœbeo luminis splendorem
 videret, cum vir ille (quem ut redivivum Hieronymum, summa
 Romana Sedes, cum toto Cardinalium Pontificumque consensu
 & recipit & veneratur) defensore alio à seipso non egeret. E-
 jus nomen, ita nunc est doctrinæ excellentiæque nomen, ut
 nihil sit quod ad ejus illustrationem addi possit ipsi locutus.
 Cave ergo ne tua confutatio magis sit hæretica, & magis im-
 digna, quam unius, ut ais, Erasmi assertio.

Porro quod nunc eodem contextu ais? falsum esse Cleopha
 hominem binomium fuisse, cur hoc non aliqua saltem argu-
 mentum uncula persuadere conaris, cum tamen ego sine autem non
 sum locutus? sed te lupi videre priores, idem vox fugit, nec ha-
 bes quo buccam adaperias. Itaq; cum tu hanc positionem me-
 am nullo modo enervare studes, nec mihi hic opus est circa
 illam diutius insistere, sed in declarationibus meis (si occasio
 erit) illam latius exponendo sufficientissimè probabo.

Rursus nunc insania tua paulisper fruamur, quæ istis
 ineptiis subnectis dicens.

*Item & quia dictum confirmat ex filiorum Cleopha ætate, æ-
 rens omnes ætate Christi majores, inter quos Simon Zelotes Christum
 undecim annis superabat, ut testantur Eusebius & Egesippus. Respon-
 dimus imprimis Euseb. diversa imò & contraria censisse, & in uno pas-
 su revocasse, quod in altero dixerat, & idem allegationem hanc nihil con-
 tra nos effecisse, imò pro nobis, igitur argumentum nullum. Responde-
 mus secundo omnes nostros, quos allegamus, Doctores in contrarium
 sentire, imò & Evangelium saltem implicite, & ob hoc opiniones doctrinam
 in hoc parvi pendendas*

Hic iterum hæres cornibus tanquam hircus in vespibus,
 nec habes quod opponas mihi responsum, præter hanc vitio-
 sistimam ac puerilem suasiunculam, dicendo: Euseb. aliquan-
 do diversa, aliquaudo contraria sensit, aliquando in uno pas-
 su (sic enim Latine loqueris) revocasse, quod alicubi dixerat in
 alio. & idem nullam esse Eusebio fidem, idem allegationem hanc
 nihil contra te, igitur pro te, igitur argumentum nullum. Dic
 quæso annon Hieron. annon August. & innumeri alii ex-
 lentissimi Doctores, sibi sæpè dissimilia, sæpè contraria scrip-
 serunt, sæpè ab una opinione sese in aliam revocarunt, sæpè
 palinodias cecinerunt? num propterea respuendi sunt, & omnia
 reliqua dogmata sua vacillare dicentur? Sic habes dicere non
 aude.

Adversus. At cur non eo modo recipis Euseb. quo ceteros? Ipse
Thomas Aquinas, periculosam illam opinionem suam,
 de rerum creaturarum necessitate, sed de adoratione
 imaginum veneratione aliquando revocavit, si Ca-
 siodorus creditur. Ille namque acerrimus Thomæ defensor, cum
 opinionem tueri excusare ve nequiret, asserit Thomam
 aliud aliter sensitisse. An propterea tu nunc sancti Doctoris
 eadem abjecturus es retrorsum? Est insuper Thomas ipse
 in multis in locis mutuo contrarius, & à seipso diversus, &
 in multis, ut qui nunc unam nunc aliam sequitur opinionem:
 in primo sententiarum, de modo essendi in loco substā-
 tiarum separatarum, diversa sentit ab his, quæ in quarto sen-
 tentiarum, & in tertia parte summæ tenet, ubi tractat de descen-
 su anime Christi. Item de genitis ex putrefactione, in primo
 sententiarum sequitur opinionem commentatoris, quā in se-
 cundo Metaphysicæ & alibi reprobatur. Sic de materia cœli ali-
 ter sentit in secundo scientiarum, aliter in secundo cœli, & in
 summa. Item de anima Christi, aliter sentit in Christo, aliter in
 summa, sic & de multis aliis, quæ nimis prolixum esset recita-
 re. Nunc ergo & istos cespites tuos circumcidamus. Esto quod
 Euseb. alicubi erraverit, aliqua aliter, & aliter diversis in locis
 recitaverit vel docuerit, aliqua etiā revocaverit, certa illa, quæ
 ad hoc præsens propositum ex Euseb. per me citata sunt, neq;
 revocavit unquā, neq; alicubi aliter ea descripsit. Nec est alius
 quisquam præclarus Doctor, qui circa hæc illum corripiat. Et
 quoniam in superioribus docui te (ut dicitur a sinu sub freno
 currere) videl. quibus historiæ scriptoribus fides adhiben-
 da sit, dabo tibi hoc loci aliam quandam regulam qua discas,
 cui sententiæ accedendum est, quando excellens aliquis Do-
 ctor, eisdem de rebus diversa & contraria scripserit. Ea nunc
 talis erit, videl. Hinc dicto firmitus credendum esse, quod cum
 certi alicujus & antiquioris authoris testimonio, vel cum vali-
 diori ratione, & in proprio ac accommodato rei loco dictum
 est, contra quæ sine certo & antiquo aliquo Doctore, sine va-
 lida ratione, præter historiæ intentionem, extra proprium rei
 locum, seu propositum, ut alicubi inter commentandum ad di-
 ctionis aut propositionis alicujus consonantiam, juxta pro-
 priam seu vulgarem extemporaneamve opinionem dicta sunt,
 hæc invalidiora sunt, & aliis longè posthabenda. Quod itaque
 Simon Cleophae filius undecim annis major fuerit Christo, ex
 Egesippo patrum, tum ex Eusebio in Ecclesiastica historia, &
 in Chronico sine contradictione notum, & receptum est: nam

Mar-

Martyr effectus est anno decimo Trajani , centum & sex annorum. Natus itaque est Simon iste circa annum illius virgo beata in templum oblata est , quo tempore viri Anna maritus Joachim , ut ex Matthæo manifestum est me multum commovet , quod illos tuos Scholasticos Doctores , & Aristotelicos Theologos fastu efferens , meos ut a te os dunnaxat parvi pendas. Scio enim quoniam te.

Defendit numerus, junctaque umbone phalanges.

Magna inter molles concordia.

Scio quoniam imperitorum multitudine & turba te superas. veritate autem ac fide non superas. nec sum quiparas. Scio hunc morem esse apud vos fraterculos , qui plerumque apud istos Reliquiarum institores videntur , hac specie ordinati , quod quosdam peculiare vobis faciat Patronos , vel quod vestri Ordinis , sive sectæ , si fuerint fuerint ; quadam superbia , abusione & vana gloria , adeo pro illorum laudibus decertatis. Quod cum illos conamini nimium celebres efficere , & cæteris omnibus præferre , non reminisci alios quosque Christianissimos simulatim ; eruditissimos Doctores deprimere , & vel laceßere , interim gloriosi di & jactantes , vos esse vel sanctos Thomistas , vel Scotistas , vel invictos Albertistas , vel cõstantes Occidentistas , quasi non satis sit esse Catholicè eruditos Christianos . cum tamen ipsa fidei Catholicæ doctrina , non pendeat ab illorum Doctorum tuorum dissonis , & sibi invicem repugnantibus opinionibus , sed à Christo & veritate. Itaque cum jam in superioribus illis tuis scholasticis Doctoribus sufficienter responsum est , nolo hic superfluum esse. Sed quid tu ais Evangelium saltem implicate negare filios Cleophræ Christo ætatem majores ? Proh impietas. Scriptura sacra manifesta est , testimonium Dei lucidum est , sapientiam præstans parvulis. Non ergo qui implicant , non qui plicant , non qui replicant , ac his Sophisticis in volucris ac stultis quæstiu culis animos , simplicium per omnem vitam aberrare compellunt , hi Christiani Doctores sunt , sed qui explicant , & elucidant sacram Scripturam , à tenebris humanarum opinionum , & illam à Scholasticarum ratiuncularum sorditie purgant. Tu igitur si potes , explica , ubi nam ego Evangelio in hoc adversatus sim . & victoriam habe Sed quid ego tecum , dico te tardo , languido , extenuato , & emaculato pecude de tam manifestis rebus tam prolixè contendam ? Quin ad illa , quæ subjungis me contentum vincenda.

Ait in-

Ais insuper:

Decimo allegat nos multò fœdius errare dicentes Salome, tertium
 nomen maritum, qui in ea tertiam genuit Mariam, & hoc ex duobus
 causis, primò quia Salome eo esse nomen est originis, ut voluit Orig.
 Hieron. non est autem consuetudinis, ut afferat nomina mu-
 lierum viris appropriare, aut è contra. Ad hoc responsuri consistemus,
 quosdam Doctores dicentes, Salome nomen cuiusdam mulieris fuisse, sed
 sacro sacro inferre, non esse consuetudinis nomina eadem esse virorum &
 mulierum, hoc simpliciter negamus. In lingua enim sua materna vir
 vocatus Petri sortitus vocatur Pierre, similiter & mulier in lingua Gal-
 lica vocata Claudius appellatur, Claude similiter & mulier.
 Quod si & maternum & Gallicum spernui Idioma, hoc ab Evangelio
 manifestum alienum esse ostendemus, in quo Iohanna nomen idem viri
 & mulieris esse comprobatur. Quod sit nomen viri, ostendit Luc. 3.
 reprobans Christum texens, cum ait, qui fuit Iohanna. Quod etiam
 sit nomen mulieris, manifestat idem Luc. 8. c. dicens: Erant duodecim
 cum illo, sequitur & mulieres aliqua, quæ erant curata à spiritibus
 malignis & infirmitatibus Maria quæ vocatur Magdalena, & Iohan-
 na uxor Cuxe procuratoris Herodis. Ex hoc luce clarius patet. Idem
 nomen Iohanna viri & mulieris esse, quod si ita res se habeat, quare &
 Salome nomen viri & mulieris esse non poterit. Sanè nulla huius vide-
 tur æquivocatio, sed potius videtur faber suum in vacuum super hac laboras-
 se consuetudine, dicens, consuetudines non esse virorum nomina mulieri-
 bus appropriare, cum id ex sacro reprobetur Evangelii.

Tam cæcus es simul & perversus, ut cum vel dictorum meo-
 rum non memineris, vel illa redarguere impotens sis, nequiter
 dissimulando fingis hoc loci sermonem, quem impugnes. Sed
 te fallit opinio: nam ego in decimatertia propositionum mea-
 rum dixi, Salome nomen esse mulieris: & quod ita habet Græ-
 ca veritas, apud Marcum dicentem: καὶ Μαρία Ἰακώβου, τῆ μικρῆς
 τοῦ ἰσὺν πατρὸς καὶ Σαλόμης. Hæc capite decimoquinto leguntur.
 Sequenti autem capite apud eundem sic legitur: καὶ Μαρία Μαγδαληνῆ, καὶ Μαρία Ἰακώβου, καὶ Σαλό-
 μης τῆ μικρῆς τοῦ ἰσὺν πατρὸς, his namque in Scripturis Σαλόμης no-
 men femineum est, & nominativus Græcus, quod vel pueri
 ipsi in ludo literario non ignorant, nisi tu malis novam fingere
 Logicam, quam veram sequi Grammaticam. Accedunt ad
 hoc citati per me Doctores, Orig. & Chrysost. quos cum ne-
 gare non audeas, tamen non sine sycophantismo admittis. Ais
 enim illos dicentes, quoniam Salome nomen fuerit cuiusdam
 mulieris, quasi de alia quavis locuti sint muliere, cum eidem
 Docto-

Doctores loquantur expresse de illa Evangelica Salome, tre filiorum Zebedæi, quod manifeste patet apud Origenem in trigesima quinta, & apud Chrysostomum in vigesima prima homiliis super Matthæum. Verum quia tu hic non Heronymum, prætereundum non est, nam epistola tua non album non vocavi, neque tu hæc apud Hieronymum, sed apud tuum Petrum de Natalibus, qui in suo Latino Catalogo, lib. 9. cap. 91. sic ait: Salome discipula Christi, eo tempore Dominicæ passionis, cum reliquis sanctis circum ad crucem assistit, & circa ejus sepulturam sollicita. Quod Theophilus & Chrysost. dicunt, quod hæc fuit uxor filiorum Zebedæi, quod Orig. simul opinatur. Et circa eam Hieron. ait. Et Hieron in suo Catalogo tradit eam mulierem. Quod si nunc tibi aliqua fiducia est in tuo Petro, cur illum non recipis in hoc capite, ubi cum alio de hac ratione loquitur, potius quam de capitulo de Anna, ubi sine Scriptura, sine Patribus, sine Canonibus, sine authoritate, sine ullis rationibus, nudis verbis incedens, à seipso dissimilis, ac omnino ambiguus, vulgarem fabulam decantat. Sed tu excæcatus malevolentia, ac tuæ hæresis pertinacia obstinatus, cum te videas hac nihil proficere, alia me agere via, fingens, quinimò mentiens, dictum à me, atque Petro ipso, consuetudinis non esse virorum nomina mulieribus appropriare.

Nec tibi plus cordis, sed minus oris adest.

Quod si tu probus vir esses, non deberes nobis imponere, quæ neque diximus, neque scripsimus. Condescendam tamen etiam ad hanc sententiam, & dicam, apud nullum regulæ idiomata, reperiri eadem viris mulieribusque nomina contributa. Ideoque illud futile tuum argumentum, à barbaris linguis ac illo tuo plusquam barbaro (ut puta nullius integritatis, & jam pluries aliarum gentium confuso ac refuso) gallico sermone, nullius esse roboris. Nec minus futile est illud tuum argumentum de illo Hebræico nomine Johanna, quod tu quæ linguæ ac Grammaticæ omnino inscius, sub eadem terminatione, declinationeque, & viro & mulieri commune dicis, nescius, quod ille filius יוֹחָנָן exprimitur יוֹחָנָן in masculino genere, illa vero uxor Cruzæ in femineo genere יוֹחָנָן: Si viri nomen est, יוֹחָנָן, quod nos cum Græcis dicimus Salomon, mulieris autem nomen, יוֹחָנָן: vel יוֹחָנָן: quod dicimus Salome, quæ quoniam ignoras, debueras consuluisse librum illum

illam de omnibus Hebraicis, qui Hieron. inscribitur, ubi
 Salomon pacificus, Salome pacifica exponitur Non ergo
 laboravimus Faber & ego. sed tu sine omni fronte
 perperam osus bijanus, discipulus Behemoth; ac Leviathan,
 futili ac subdola argutiuncula ac nomine Johanna,
 deflectere, & declinare nedum didicisti, hæc effutire non
 videris audaris.

Quæ minime inepta sunt, quæ mox sequuntur, dum ait:

Quantò id nititur probare ex ætate propinquitate, asseris enim bea-
 tissimum Iohannem uno anno & minus iuniorē Christo, Iacobum a-
 zatiæ ætate parem, & pro probatione in medium affert Eusebius Me-
 thodius Sardensem & beatissimum Hieron. relinquens ex eius ætate ar-
 gumentum impossibile esse apud naturam Salome fuisse, filiam tertiam Anna.
 Sed hoc respondentium dicentes hoc esse simpliciter falsum, imò contra deter-
 minationem Doctorum, quos in medium adducit, Melito enim Sardens-
 is suo teste Fabro notat beatissimum Iohannem à seculo migrasse anno
 ætatis sue 99. ex Eusebio autem quem beatissimus interpretatus est
 Hieron. colligitur eundem beatissimum Iohannem migrasse anno Chri-
 sti 126. ex quibus manifestissimè inferitur beatissimum Iohannem Chri-
 sto non anno uno minorem natum, sed tribus & amplius. Idem est con-
 cludendum ex beatissimo Hieronymo: ait enim Hieron. suo Fabro teste, bea-
 tissimum Iohannem decessisse anno 68. post passionem Christi. Christus
 autem passus est anno 33. ætatis sue completo & 34. inchoato, de quo iam
 fluxerat mensis 3. ubi autem annis 34. ut supra numeratis addideris
 annos 68. quibus supervixit Iohannes, annum 102. sicuti enumeravit
 Euseb. reperies, & idè apertè constat Euseb. & Hieron. rectè convenisse,
 & apertè constat suum Fabrum in hac re torquose nimis fabricantem
 conclusisse, qui ait Iohannem anno Christi 100. migrasse. Quod quidem
 apud intelligentes est insomniabile, imò & sibi ipsi præfatus contradicit
 Faber, ait enim, ex Hieron. constat Iohannem decessisse anno 68. post pas-
 sionem Christi. Ait inquam Iohannem obiisse 99. ætatis sue anno, ait
 Christum uno anno maiorem natu ipso Iohanne. Rogo hos computa annos
 super digitis tuis vel da eos computandos utram vetula. Apertè in hac com-
 putatione non solum centum, sed centum cum uno annumerabis annos sis
 & illa. Nonne 32. super 68. efficiunt centum super quo est superaddendus
 annus veluti Faber asseris, quo Christus ætate superavit Iohannem. Igi-
 tur apertè constat quod excacare sibi ipsi suus contradixerit Faber, apertè
 inquam constat quod Christus non uno anno solum, sed pluribus eo natu
 maior fuerit: ex his concluditur nulla ex dicto nostro temporali impossibi-
 litas, concluditur inquam nulla proponenti ratio, quæ evidenti innuitur
 falso, imò qui sibi ipsi apud contemplantis contradicit: ex his convincitur,
 quod

quod nulla suis dictis fides est adhibenda, quod dicentes hanc
Annam tres genuisse Marias turpi non modo corde, sed probat
illis Doctoribus & Ecclesiastica auctoritate, quoniam auctores veritatem
illam, in suis prædicationibus non scandalum populum, sed ædificatio-

Tam consonat cum Doctorum & Scriptorum hac intelli-
tio, quam asinus cum lyra, ut minimum sobrium videtur
illam ab aliqua delira vetula accepisse, quam ad cœcum cap-
cis, ut & nobis consultum velis, illam sequamur, ut
Magistram:

Non audet stygius Pluto tentare, quod audeas.

Effrenis Monachus, plenaq; fraudis annus.

Scis quam intelligo cui tu à secretis es, & illa est. Scis
irasci, quinimò, relicta tua hac circea vetula, quam tu
Apulei instar, in asinum, sed nō aureum transformas, sed
auriculas tuas parumper accommoda, & implebis illam
vetulæ alicujus anilibus fabulis, sed dogmate fidei
ac docebimus rectè calculare, & annos currentes, & non
tis discernere. Præfuit Romanorum Monarchiæ Octavianus
Augustus Cæsar, annis quatuor de sexaginta, cujus imperii
currente anno quadragesimo secundo, prima ascriptione
sus. Cirino tunc Sirix præfidente, natus est Christus in Be-
lehem Judææ oppido, qui annus hinc dictus est primus
rens annorum Christi. Quod si modò de hic annorum sum-
quibus Octavianus imperio potitus est, illos quadraginta
annos detrahas, remanebunt anni Christi completi quatuor
decem, vel currentes decem & quinque, si subtraxeris an-
nativitatem ejus præcedentes quadraginta & unum, quibus
nunc addideris annorum Tiberii decem & octo, quo decimo
octavo anno aurrente passus est Christus, resultant anni
Christi completi triginta duo, intrante eo, & jam agente tri-
cesimum tertium. Errasti ergò cum vetula tua, ubi ais, Christus
passum anno etatis sue, tricesimo tertio completo, & tricesimo
quartum jam tribus mensibus ingresso. Poteras hac res
didicisse, si pro vetula tua consulisses illum historiæ Ma-
gistrum, cui quidem soletis vos Doctorculi permultum fidei
habere. Is siquidem ubi loquitur de Christi baptismo, facit
Christum à Joanne Baptista baptizatum anno Tiberii cur-
rentis decimo quinto, ac Christo tunc intrante annum tricesimum
tredecim duntaxat diebus. Tandem singulis annalibus Chri-
sti digestis, concludit illū vixisse triginta duos annos integros
tot menses diesque, quot de super fluxerunt à revolutione
data-

annalibus ad passionem. His simili supputatione consonant, Bede de temporibus, & Orosius, & ille Chronographus Girardus, & alii plures tam sancti veteres, quam recetiores Scholastici Doctores. His itaque triginta duobus Christi annis complentur, si superaddideris annos octo & sexaginta, quorum ultimus erant assumptus est Joannes, erunt anni centum, qui est annus Trajani primus. A quibus si rursus subduxeris annos nonaginta novem, qui sunt anni ætatis Joannis usque ad ejus assumptionem, relinquitur, Christum esse anno uno maiorem Joanne. Quod si rursus à nonaginta novem illis annis dempseris sexaginta octo annos, quibus superfuit Joannes post passionem Christi, relinquetur similiter Joannes dumtaxat uno anno minor Christo. Non secus comperies ex Eusebio in Ecclesiastica historia, ubi hoc cum rationibus & auctoritatibus confirmat, atque idem in sua Chronographia, si modo diligenter introspexeris. Sed te lusciosum & indoctum Mercurium, decepit mendosa Parisiensis impressio, ubi circa tertium Trajani annorum numerum, de Joannis assumptione legisti, illum adusque Trajani tempora superfuisse, tamen non egisse illum ad hunc usque annum extitisse. Fama vetusta, ceteraque Romana ac Veneta correctæ exemplaria, circa primum Trajani annum hæc habent. Ex hoc modico Typographi errore, frigida hac conjectura usus, asserere ausus es, Joannem migrasse anno Christi centesimo secundo, ad quem deinceps relinquam tuam anilem ac falsam supputationem tanta magniloquentia agglutinasti. Ocæcæ & obstinatæ mentis homuncule, quid tandem te arbitraris effecisse, si modo etiam probasses Joannem Christo vel triennio vel paulo pluris ætate minorem, quem si etiam septennio & ad decennium usque minorem Christo probares, nedum esse poterit beatissimæ Annæ extertio marito nepos,

Porro nunc restat videre quæ canina facundia tandem hanc conclusionum tuarum chimeram absolvis. Sic namque expires,

Et hæc sunt quæ nobis dicenda videntur, pro salubri trinum sororum honore sustinendo quæ omni cum honore proposita sunt.

Quomodo erit honori Mariæ Cleophae ac Salome, quod in sanctissimæ Annæ & Deiparae virginis vergit ignominiam? Absit hoc. Quis dicat illis sanctis foeminis honori esse, quod diabolico mendacio per te, tanquam divæ virginis Mariæ uterinae sorores, & beatissimæ Annæ carnales filiae prædicantur, non secus quam olim suadente diabolo Eluidius illæ hæreticus,

cus, sanctos illos Apostolos, qui Domini fratres dicebantur, pro Josephi iusti & Mariæ proprii filijs, in utroque nomine & ac Christi magnam infamiam collaudavit? Atque illi homines eo ab similes es pestifer diabolus, qui hæc impias defæctissimæ Anna fabulas, populos, doces in sede vacante, ac Christianam plebem, pro qua mortuus est Christus, inducendo seducis in falsas opiniones, verbum Dei offensa dæmonibus, & cum tantæ impietatis doctrinam miseris populis introducis, te ipsum pium me impium vocas, Deum terror, non tam iratus ista loquor, quàm commiseratione animarum illarum, quos tu decipere conaris.

Eat nunc Christianus populus, & vos pauperum Christianorum elemosynis suisque impinguet patrimoniis, suisque laboribus vos saginet ociosos, qui pro divino verbo seminare perstulentes fabulas, innocentes ac probos viros insuper calumnia, convitiis, ac injuria proscinditis. Deberent vobis talibus hypocritis, baculis ac lapidibus potius obstruere. Erat iterum dico Christianus populus, & execretur Turcas, quod imagines Christi & sanctorum conspurcare dicuntur, cum interim tu, cucullate religionis Cato, ac scholasticæ Theologiæ mercenarius Doctor cum tui similibus vitiligatores cretensesque præcones Christum ipsum, ejusque matrem, acariam, cæteros, electissimos sanctos, multo fœdus blasphemando conspurcatis quàm illi. Quin potius in vos concitatis animas, in quos inquam Christianæ sinceritatis conspurcatores, pietatis inverfores, novarum hæresium, contentionum, dissensionum, schismatum authores, fasciculos, ignem, gladium convertant, usque post excidium, quemadmodum in triumpho Capionis non malè cecinit Huttenus:

*Ita omnes, conferta struem, componite fascies,
Ferte picem, miscete facies, date sulphura crues:
Dominici fratres morbosam exurite gentem,
Vrite qui fuerat, qui sacrum armare veneno
Edocuit Christi corpus mortuq, medulam
Exitii causam facere, & fomenta salutis
Credita perpetua, in crudelem vertere cadem,
Num male nota cano? male nota. Sed occidis ille
Septimus Henricus gladio, mintamq, perenni
Cum visa interitum mensis accepit eisdem
E manibus Pauline tuis. Non hoc scelus animus
Nostrum est, qui multis retro successimus annis.
As vester coqus ille fuit, qui miscuit artis*

Con di

*Condimenta nova. Semel, inquit, fecimus illud,
 Jura vocas, scelerisq; affert monumenta secundi.
 Tempore jam nostro. Tum vos affisse sepiso
 Patruera lessero, & sanctum voluisse videri,
 Pontifici fratres iactans ne scilicet ultra
 Maiori concessa suo hac insignia soli,
 Vix tandem simulata Dentis responsa, iocosq;
 Absentia Maria, per vosq; infecta veneto
 Sacramenta palam monstras, scelerata Vigandi
 Vox habita ad populum, dirosq; asserta libello.
 Deinde remansa labris, conceptam in crimine matrem
 Illius veteris historia est? Quod galla Lutetia narrat
 Quis est anni, quoddam de plebe cadaver
 Respirasse animas, vestrasq; ut crederet arteis
 Decepisse rudem populum, parnasq; dedisse,
 Vestra hac sunt, ideo dignas ne effugis flammas.
 Non venia locus est, non est locus, uris flamma.
 Prius sophistas, plenos errore cucullos
 Dadecora ausuros, penis aboleto secundis
 Tot scelerum auctores, dignos necis, uris flamma,
 Dominici fratres, morbosam excutite gentem.*

Et hæc sunt quibus tibi ostendere oportuit quàm nihili
 meas propositiones laxisti, & quàm frustra ex tam infirmis &
 fragilibus argumentis, & in hanc rem inanibus auctoribus, to-
 tam hanc tuam extirpativam (ut falso vocas) conclusionem
 deduxisti, quàm ita tandem vocari paterer si modo me vel in
 uno apice vicisses.

Quod autem subjungis, dicens :

*Quia tamen de doctoribus à proponente allegatis nondum plane certis
 sumus, petimus ut proponens iste auctoritates Eusebii & Egesippi in ori-
 ginalibus ostendat denunciante nos paratos esse doctores à nobis allegatos
 in originalibus ostendere.*

Quod de illis doctorum meorum dictis nedum certus es,
 non aliunde tibi evenit, nisi quia doctores illos ante hac mini-
 mè legisti, & ut proverbio dicitur, vix à limine agnovisti : quo-
 rum libros etiam si vel modo tibi coram producerem, adhuc
 doctorum loca ubi hæc requirenda sunt, nisi alio monstnan-
 te, nescio an sciveris discernere. Itaq; ex tua incititia contra me
 insolescis, quod auctores illos ex suis originalibus tam capitu-
 latim, articulatum & verbatim non citavi, quemadmodum tu &
 tui similes doctorculi soletis. Qui cū vestra ignorantia mutuo
 T t 2 consil

conscii estis, & ob morum, vitæque aequitatem per vestra-
pturarum sententiæ dissimilitudinem, auctoritatem vestram
dicitis, timentes quod idcirco vobis non credatur, tanquam
istica quedam secta, vestris infantissimis compilatis, et non
excerptis contenti, cum ipsi nihil scitis, quam aliorum exem-
plis uti, tam capitulatim, atque articulatim. Interdum
listarum more in singulis verbis & interpretationibus com-
pati, testimonia citatis, ac proprii ingenii miseriæ
allegationum congerie. Vos jactantes, doctrinæ doctores
temerè arrogatis, cum interim nec in sapientia, nec in
fide ecclesiæ, nec in prudentia vestra consulitis, sed
in cognitione vestra Christum negligitis, & in infamia
injuriæ proximo, convertentes veritatem. Deo in
dadium, & hominibus in iniustitiam, donec revelabitur
vos ira Dei de cœlis, tradens vos in reprobos sensus
errore. Qui calumniæ veritatem, eiusque doctrinæ
perpetuo odio prosequi proposuistis. Fecerunt hoc quidam
Celsus contra Christum, Julianus apostata contra Evangelium,
Diotrephes contra Johannem Evangel. Apollonius contra
Dionysium Areopagitam, Ischyas contra Athanasium, Iu-
nes Antiochenus contra Cyrillum Alexandrinum, Franciscus
Marionis ac Guarro Britannus contra beatissimum Bernar-
dum. Fecerunt hoc nostris temporibus, quidam titularis Epi-
scopus fraterculus (cuius ineptias aliquando legi notandum
præsens non occurrit) contra Joannem Picum comitem Mi-
randulanum, atque Jacobus Hogstratus ordinis prædicatorum
hæreticorum inquisitor Coloniensis contra utriusque iuris e-
suditissimum quondam præceptorem meum Petrum Reven-
natem. Idemque fraterculus, cum Arnaldo Tungro, aliisque
Coloniensibus coniuratis calumniatoribus, contra integerrimum
doctissimumque virum Capnionem Phorcentem, ma-
xima & ubique terrarum vulgata, perpetuaque eorum infi-
mia nequissimè insultarunt. Ipse etiam Wigandus prædi-
catorum hæresis apud Bernenses initium atque fomes. Idem
ipse prædicatorii ordinis fraterculus ac thomisticus doctor,
contra insignem utriusque iuris doctorem Sebastianum Binar-
nunc Argentoratensis civitatis cancellarium, & à consiliis pri-
marius, simul ac contra plerosque alios insignes doctores,
malus male allisit. Ipse etiam Sylvester Prieratis, licet Ponti-
fici Romani palatii magister, eiusdem prædicatorii ordinis
atricellus doctorque thomisticus, adversus pugnatissimum theo-
logum Martin. Lutherum Wittenbergensem Augustinianum
non

infecta inficitur hinc nota infectus est. At ipse etiam Joann. Beshiam, licet vir eruditus, ac scholastice doctus contra eundem *libellum*, atque contra Andream Carolstad. archidiaconum, non *infectum* nigro calculo infelicititer pugnavit. Nec desunt invidi *infecti* detractores, qui tecum calumpnienter Erasmi *infectum* Rododanum, atque Jacobum Fabrum Stapulensem, quem *infectum* Paphlagonem quidam theologistæ, eò quod ineptam hanc novi *infectum* translationem, quam tu & tui similes homunculi *infectum* Hieronymo intitularis, ipse Faber adductis argu-
mentis illam Hieronymi esse negasset, hæreseos damnare vo-
luerunt, seipsum interim non sine totius Sorbonæ ignominia,
superbie ac malignitatis infamia perpetuò & ubique deni-
grantes. Quid de meipso dicam, qui in re literaria non sum
ignis, ut horum calciamenti corrigiam solvam, attamen
dum olim junior in Dola Burgundiæ exponerem librum Jo-
ann. Capionis de verbo mirifico, quidam Joan. Catelinei
Franciscanorum provincialis offensum vocabulo Cabalæ, cum
alias me nec ipse, nec suorum aliquis legentem audisset, nec
vidisset unquam, nec conferre ausus, posset me in aliquo re-
darguere, æstuante labie offensum, longeabinde per centum
leucas, usque in Ganda Flandriæ, coram Illustrissima Principe
Margareta Cæsaris Maximiliani filia, totaque curia, in publi-
cis concionibus nequissime ac perdidissime calumniatus est,
quæ res illi tandem male vortit, atque vixit, ita paulo post
mortuus est, vix nomine superstitite. Scripsimus ad eum pau-
cissima quædam, quibus cum eo exposulavimus, sed pejus
periturus erat, nisi jam malus male periisset, pluraque scriptu-
rus, si quis manes ejus revocare voluisset. At nunc surrexit in
me alius diabolicus frater (pene nomen elocutus eram) qui
me colaphicet, & hunchilariter excipio, confusus in spe inno-
centiæ mee, quia non confundar. Scio deniq; morem hunc
esse ab antiquo, videlicet optimos quosque & doctissimos, a
deterioribus pati opprobria, ut probati manifesti fiant, & vera-
ces agnoscantur. Postremò nunc ais.

*At ne in his que proposuisti scriptis humanum sibi captivare velis favo-
rem, significamus eum propterea nulla aut tenui laude dignum, quoniam
qua proposuisti in suo non creverunt capite, sed omnia à quodam Petri Fa-
bri libello accepit, ubi autem aliqua ex se addiderit memoratu digna, nunc
vixum appreciabitur.*

Abstine à me tam impium sacrilegium, ut mihi aliorum la-
borum fraude, laudem & favorem quæram, imitari bonos
doctores mihi licere arbitror, furari non est animus, ideo ego

meillas meas propositiones, jussu disputationes. Jacobi Fabri Stapul. scripsisse in ipsarum propositionum interpretatione. Incipio atq; sine ingenue fassus sum. Neque enim illa commotione commotus, nec meæ commendationis causa, sed vultu injuriis in publicis popularibus conciliis vestitus provocatus & coactus veni ad scribendum propositiones illas; non ut quam sacrilegus, de ipsius Jacobi Fabri ingenio, doctitudine, sterilitate & ingratus. optimam suam famam tacendi, si non pervideret, si contra calumniatores suos in se invicem absente defendendo silere: tum etiam ne tanquam propter famæ prodigus indefensa caula mea ex innocentia, & quatenus meo silentio illam tueri neglexero. Sed tu, mentis caligine cæcatus nec propositionum mearum principii finisque dum hæc scriberes meministi, nec ipsius Jacobi libellum unquam vel præ foribus attente legisti, quod tibi notum est, quod ais me omnia quodam Petri Fabri libello accepisse, cum tamen ego tibi auctorem, illius nominis taceverim, Jacobum Fabrum Stapulensem Parisiacum, quod verè ipsa parisiaca Sorbona, cæteraque ejus civitatis scholæ & theatra non adeo ignorant vel supprimunt. Quin & tu inde reversus mercenarius doctorculus, illum etiam libellum nominatenus novisse debebas. Nunc autem si quid tibi restum est sani cordis, si quid adhuc cerebri habes, & Christiani hominis consilium non respuis, ingredi Agonem poenitentia in sacco, cinere, & lachrymis. Iniste orationi, vigiliis, & jejuniis fortiter inhære (grande enim scelus necessariam habere grandem satisfactionem) si quando remittatur tibi hæc blasphemia & impietas, quæ contra sanctissimam Annam, tantis spurcissimorum verborum otio militasti. Cogitasti & locutus es mala, iniquitatem in excelsis locutus es, posuisti in celum os tuum: & lingua tua pertransiit super terra: Det tibi dominus, ut melius videas, rectius judices, & à proborum virorum calumniis abstineas, sed & admonerem te, si modo adfuit tibi Christiana pietas eruditioque & doctrina non desit, ut hujus tam impie opinionis tuæ caneres palinodiam, ac te ex mendaci sermone ad verum traduceres. Verum ignosce mihi si audester te admoneo, nihil enim facere possum magis Christianum nisi hortari te, ut agas poenitentiam, quousque Dei misericordiam impetres. Quod si ideo me tibi inimicum existimes vera salutariaque suadentem, & in dictis meis scandalizatus sis, ab retrò, & qua dementia hanc tuam calumniam incepisti prosequere. modo præstantiora scribas quam hæc. Quod si tunc

In hac acutissima tua tela ferre nequiero, tunc ego meduntantibusque juris doctorem artium & medic. iniatum, atque in sanguine consecratum militem, & ut tu ais non theologum, tum quod ego fateor, laicum uxoratum, qui tantos theologicos solidos cibos gustare non valeo, abs te tam magnifici, crasso, dilatato, ac apud vulgus probatissimo theologiae victum fateri non erubescam: Imò tunc herbam tibi dabo, & imponam super altare tuum vitulos. Tandem invito te & diabolo agnosceretur & appræciabitur ipsa veritas & falsitas, vel nullo impugnante seipsa cadet. En vidistis nunc candidos viros, qualis corvus quale ovum peperit. Quod si in hunc terfocellum calumniatorem quid acrius scripsi, mordaciusve in vestrum sum, ignoscite, nam fecit hoc læsa humana patientia, & veritatis patrocinium: ipseque beatissimus Hieronymus vis pius & iustus circa huiusmodi sibi sæpissime non temperat, quin in adversarios acriter incandescat, insultet, invehat, etiam nominibus non parcens à quibus tamen ego huc usque abstinui: atque sic respondi, quasi nulli responderim, nullum tetigerim, nisi qui tacti sunt. Sint sui ipsius accusatores, & prodant semetipsos, quod si fecerint vel rursus insistant, ac ignem gladio foderint, tunc non tam volens, quam coactus faciant ut omnia hæc soluto silentio erumpant in plurimum Linguarum patentissimas voces, ut cognoscantur qui operari sunt mala, ac pro illorum iniquitate nullus patiat innoxius. Demum ego meam injuriam patienter feram, impietatem contra sanctissimam Annam ferre non possum:

nequisquam certe mea sententia ferre debet,
qui pius Christianus esse
velit.

I N D E X
RERUM ET SENTENTiarum
PRÆCIPUARUM QUÆ IN HISC
opulculis continen-
tur.

A	Bel	558
A	abigail prudens uxor Na-	
	bal'viri stoliti	523
	abisaac sunamitis	523
	accidens quid	440
	accidentia conferunt magnam	
	pariem in eo quod quid est	
	420. eorum principia novem	
	339.	
	de accidentibus declamatio	420
	actio quid.	340
	adam allegoricos quid 554. nomen	
	à quatuor cardinibus mundi a-	
	deptus	518
	adulteri poena diversa apud di-	
	versas nationes	552
	adulterini concubitus generosa pro-	
	les	123
	advocatoria artis iniquitas	212
	advocatorum munus 216. etiam	
	silentium venale	ib.
	edificiorum insignium & miracu-	
	loforum exempla	50
	egyptiorum simulacra voces eden-	
	tia	43
	aqualita quid	357
	as ubi primum inventum	52
	asculapius, medicina repertor, sec-	
	lestissimus 120. cur fulmi-	

no percussus, ib. cur pro Dioceti-	
mus	189
afflictus quemodo excidit in an-	
dioribus	403
afflictum loci	403
agaricum masculum herba	404
agricultura in magno apud pri-	
cos precio 157. poena poeni	
162. eius commendatio ibid,	
scriptores	452
agrippa librum Mercurii Trif-	
magisti de potestate Dei, Ti-	
cini interpretatur 502. ac-	
cusatus à Catilina	509
qua aetate Capionis de tur-	
bo mirifico librum exposue-	
rit 511. eius commentarium in	
artem Lullii 31. 32. lectura	
in Dola Burgundia 510. liber	
de Geomantia, ab aliis diver-	
sus, sed mendax 33. de Me-	
tallorum inventione & exami-	
natione 52. 53. opinio de pecca-	
to Originali 556. profecto	
509	
albanus martyr.	575
alberti Magni caput anconum br-	
um	72
albi Galli Proconf. vinctus	
205	

Albana-

- anagallis* locus de Massihoma-
anagallis 32. 33
anagallis ars qualis 206. edi-
anagallis Discretioni probibita 204.
anagallis incommoda. 207. vani-
anagallis 206
anagallis peruersissimi 208
anagallis libri recens confecti.
anagallis
anagallis ars inuentum demonum
anagallis apud Spartanos infamis
anagallis
anagallis Lusitania rex nobilis.
anagallis 176
anagallis Rex Aragonie medicos
anagallis pro canibus & equis constituit
201
anagallis rei gerenda impedimentum
226
anagallis incendium propter diuer-
anagallis sitatem nationum diuersum
216
anagallis impietas & crudelitas
200
anagallis sidera contemplan in
anagallis foveam cadit 56
anagallis quid 336. 406
anagallis angelorum lapsus 481
anagallis a quibus gentibus occupata
176
anagallis regni initia fabulosa
176
anagallis quid 336. 407. quid à
anagallis corpore differat 336. quid ab in-
anagallis tellu differat 80. quomodo
anagallis spiritualiter regeneratur 491.
492. secundum Varronem
& reliquos etiam philosophos
quid 83. secundum aristotelem
86
anagallis non post mortem evocari
possim 75. exuta corporibus ap-
anagallis recorderetur eorum qua in vita
anagallis gesserint 82
anagallis duratio, sedes ubi, & de
anagallis hoc diuersa Philosophorum opi-
anagallis niones 87
anagallis apparitiones cur su-
anagallis spoa, verbo Dei damnata
89. transmigration secundum
Pythagoram & Trismegistum
90
anagallis de animarum origine disputatio
anagallis inter Ecclesiasticos 88
anagallis animi humani colorum 485
anagallis antecedens quid, quid à coniu-
anagallis ctis differat 402
anagallis antediluvianarum heresis, ex
anagallis ambiguitate vocis Donec orta
11
anagallis anecdotum Mithridaticum
198
anagallis antipodes an sint 49
anagallis antonii Eremita cadavere tres
anagallis mortui resuscitati 575. cum re-
anagallis liquia ut inuenta 574
anagallis antonii Pii Philosophi peruersa nu-
anagallis ptia 143
anagallis apicini artis coquinaria princeps
203
anagallis apostoli asini & rudes 243
anagallis appetitus quid & quotuplex 344
anagallis ei vicini vel repugnantes termi-
anagallis ni 373
anagallis apuleii asini aureus 242
anagallis arabum medici 185
anagallis archita lignea columba volatilis
44
anagallis architectura luxuries 30. perniciis
& seriptores 51
anagallis argumenta seu rationes contraria
quomodo elevanda 404
argu-

I N D E X.

argumentatio perfecta qua	79. ca-	ars memorativa quid: ejus	111
rum genera	ibid.	tores, scriptores	112
argumenti medium quomodo in-		ars militaris qua	113
veniendum	398.	da & finis, opera, praecepta	114
eorum solutio		scriptores	164.
triplex	148	cepta	115
aristippus scortator, & leno Lai-		artis notariacae quid: & utilitas	117
dis	131	centia	118
aristocrasia qualis reip., status	98.	artes serviles qua	119
ejus incommoda	100	artemisia virtus bellis	120
aristophanis sententia de iracun-		asclepiades medicinae diabolus	121
dis potantioribus	179	caps	122
aristoteles à Colonienfibus Theo-		asiatica luxuria ut Romanorum	123
logi divus annumeratur, Io-		lana	124
anni Baptista confertur	96.	asini encomium	125
Alexandrum Magnum veneno		asinus a mortuis resuscitatus	126
sustulit	95.	asinus Balaam	127
Dialecticorum prin-		asinus sapientia auditor	128
ceps	26.	asota qui	129
erga Platonem ingra-		assaph causa belli Palaeftin-	130
tus	95.	ci	131
masculam venerem		astidia gratitudo erga nutritum	132
probas sibi ipsi necem intulit		sum	133
95.		assyriorum monarchia parricidia	134
sua principia nunquam		confirmata, & in Ochofui-	135
observavit	27.	ta	136
definitio ani-		astrologi timidi & impii servida-	137
ma revellitur	86.	biles	138
error de		astrologia judiciaria quid	139
orbe habitabili	50.	Christi miracula & ipsam	140
locus	5.	religionem astris utuntur	141
sententia de dijs	9.	ceolo, & astris injurias in-	142
de dura-		fert	143
tione anima	84.	Dei proprium astris	144
de principiis		tribuit, fidem religioni admi-	145
verum	83	nit, tollit providentiam	146
aristmetica a Spartanis repudiata		fundamentum & claudis o-	147
35. quid tractet, tantum de mor-		mnium divinationum	148
casoribus grata	35	judiciaria sunt infimae de-	149
arithmeticorum contentiones	35	monis fatidici nil valet, sa-	150
ars quid	22.	perstitiosa	151
advocatoria qualis		philosophiam	152
216.			153
Lullij inventiva quid			154
docent	31.		155
334. ad ostensio-			156
nem saltem valet	31.		157
prodigiosa,			158
dialectica similis	31		159
artis Lulliana dignitas & certi-			160
tudo, generalitas	313.		161
facili-			162
tas & promptitudo	312.		163
ejus			164
beneficio qui viri docti evase-			165
vint	ibid.		166

I N D E X.

medicinam destruis	10
Prologia iudiciaria incertitudo	
55. 59. ejus oppugnator Pi-	
tatus propugnator L. Balantius	
61	
Prologia dediti semper contra-	
ritates divinationis experimen-	
tor	60
astrologici errati excusatio, obseu-	
ritas, 59. in pradicendis aspi-	
cillo amorum divinatio 130 in-	
ter se diffensio	61
astrologus quidam epigramma-	
te deditus a Moro Anglico	
61	
astronomia nugarum congeries	
57	
astronomia inconstancia ipsam ar-	
tem nullam esse arguit	53
astronomorum cum poeticis affinitas	
75	
astronafius Theol.	498
attributa personarum & rerum	
403	
atrupij anteor Vlyssis	160
vanitas	ibid.
auguriorum fides unde 67. vani-	
tas	67
augurium in magna observatione	
apud priscos fuit 67. tantum	
necitur conjecturis	ibid.
augustini locus	4
Augustus Caesar. alator 34. per	
parricidia monarchia potius	
175.	
aurium voces intellexit Apolloni-	
us	72
aula descriptio	145
aulica convivia	140
aulici parafisi	ibid.
aulicorum nobilium factus &	

vanitas	147. 149
auveum vellus Colchicum, liber	
Alcumisticus	208
auri superfluitas apud Romanos	
interdicto cohibita	51
aurefodina inuentor, pessimi secle-	
ris inuentor	53
auro omnia venalia	132
aureum lenocinij instrumentum	
131. primus ad mobilitatem gra-	
das	135
autoritas quid	403
axaxel serpens	76

B.

Babylonica spelunca miracu-	
culum	51.
Baldwinus Flandria Comes, Im-	
perator vocatus	178
basilius Theologus	498
bathsaba uxor David	557
beatitudo vera in qua consistit	
34	
Beda Theologi sententia de fide a-	
nima	87
bellum quid	165
berengarij lapsus & ad Ecclesiam	
reditus	219
Berofish species Cabala	77
boetius in magia mathematica ex-	
cellens	72
bombarda ex Vergilio convincitur	
antiquissima esse 297. ex Eccle-	
siaflo	238
bonifacij VIII. Pontif. tria pracla-	
ra facinora	395
bonitas quid	342
bonitati qui termini vicini sunt	
aut repugnans	372
bonum substantiale & accidentale	
342	

bruci

bruti I. consulis in filios tyrannos 175

C.

Cabala à Deo non profecta 78. duplex, una de Berofith, altera de macroana 383. Iudaeorum revelata quid 79. à Plinio citatur 77. quæ ars 77. mysteria nominum scrutatur 487. quando primum literis mandata 488. quid & quotuplex ibidem Rabani ad avulationem Iudaeorum constituta 79. superstitionum rhapsodia 79. virva vocis successiva traditio 487
cabala Iud. scientia duplex 77. nomen sanctum fœci & Magia, in abusum ut venarum 489. vanitas 78
de Cabala loci quidam Scripturae 486
caremoniarum multitudo quam incommoda 113
caremonia externa Deo non accepta 111. à Mofo quo sine instituta 111. pars religionis. 110. primum à Numa instituta 111
circa Caremoniarum observationem schismata 113
cassia herofis 430
casin 414
cassilla bellicosa 537
cassius Frifones tres fratres artem Lullii edocui 333
candaces Regina Æthiopie 537

cassius mercurialis 12. Cassius caracalla vis oratoria 12
carnes humana à medicis 14
carnis libide, Deo edocui 14
caroli VIII. regis Francie repudianda conjugia 124
carolus Bovillus Parisiensis studiosus 124
carolus Magnus Germanicus 9. Monarcha 175
cassarina virga 536
cassini in Agrippa maliciofa calumnia 508
cassius 510
M. Cato Censorius infolens cunctum 343
catonum Censorii & Prætorii eloquentia reipubl. arcifera 24
causa quid & quotuplex 353. efficiens quid & quotuplex 354. 402. finalis 354. formalis 364 materialis ibidem. per accidens quid 356
causarum generatris 414
causa omnium rerum quatuor 28
cassius novellarius author Decemionum 120
chironomia ex verbo Dei affertur, sed falso 63
chiromantia vanitas 65
de Chiromantia qui scripsit auctores 66
chirurgia, altera medicina pars 200
choracis Syracusani Rhetor cum Thyfia discipulo, de moribus

I N D E X.

de perjurandis patris, consensu	23	agnitioni vicini aut repugnantes termini	373
medicinarum artificium, libidinum		commentariorum in brevem ar-	
speculationem	33	tem Lullii partitio, partiumque	
elationem & saltationem incon-		subdivisio	315
moda 129. spectaculum ridicu-		comparatio maiorum minorum &	
lum	39	partium	402
stereographia quid	49	conclusio orationis, & eius partes	
Christi corporis sacramentum		& virtutes	414
minime colendum, & non sancti		concordantia quid	350
um		condiciones sex, pradicati per	
Christum legem implevit & illu-		principia reserptum deducendi	341
stravit 489. solus plenu-		confessio auricularis ad sinistra le-	
dine Spiritus S. pradius, re-		nocinii	133
liquorum prophetarum nemo		confirmatio quid	414
232		confusio quid	414
cibi necessitati non voluptati inser-		coningalis concordia publica pacis	
vire debent 205. simplices salu-		fundamentum	142
tates	ibid.	contingata qua sunt	400
ciceronis eloquentia Reip. exitiosa		coningii necessitas & commoda 142	
24. quomodo nonnulli non sa-		perversti incommoda 143. suavi-	
tisfecerit	12	tas & dulcedo	346
ciceron. lib. de Oratore Brito		coningium pluralitas matrimonii	
improbavit 22. vis oratoria		unitatem soluit	345
23		coniuncta quid & quotuplicia	401
circuli quadratura vera nondum		consequentia quid, quomodo & con-	
diventa	43	iunctis differat	402
circumcisionis signum	560	consiliarii principum seductores	
claudius Caesar gracie doctus	9.	217	
aleator	34	constantini donatio an rata esse pos-	
clementis Papa arrogantia	213	sit	254
cleopatra quam libidinosa		constantinus Blagius 574. mo-	
123		narchiam Rom. ad Gracos	
catibatus matrimonio potior		transfert	175
559		consuetudo quid	403
cali imagines quales sunt, contro-		contraria quid & quotuplicia	
versum	56	401	
cælum quid	336. 407.	convivia lenocinii accommoda	
cognitio quid, & quomodo in ar-		135	
te Lullii accipiat 343. quo-			
suplex	344		

equi-

<i>coquinaria artis scriptoris</i>	203
<i>cornelius Agrippa, vide Agrippa</i>	
<i>corpus quid</i>	220
<i>cosmometrarum inter se controversia</i>	49
<i>cosmometria species</i>	48
<i>cosmographia quid</i>	48
<i>credere quid, secundum Hermenem</i>	490
<i>crudelitatis religionum regula</i>	140
<i>cleophon cur Lacedamone pulsus</i>	26
<i>cucullatus nemo neque in veteri, neque in Novo Testamento pingitur</i>	47. solum Satan pingitur in Novo Testamento
<i>cynadorum detestanda libido</i>	125
<i>cynani, medicantium genus, impostores</i>	138. unde progressi ex Volaterrani sententia
	138
	D.
<i>Dæmon Socraticus</i>	74
<i>Dæmones an divini nominis invocatione adiuvari possint</i>	74
<i>dæmones pædri</i>	74
<i>David Rex Israelitarum</i>	117
<i>deductio artis quomodo instituenda</i>	411
<i>definitio quid</i>	400
<i>definitionis essentialis vanitas</i>	26
<i>definitiones quomodo formanda</i>	300
<i>dei actio intrinseca qua est spiritus</i>	424. æternitas probatur exempli loco 398. cognitio vera & perfecta ad adventum Messia reservata
	488
<i>Dei cognoscendi tres modi</i>	382

<i>deignominia, cumque</i>	441. modum autem
	disputanda
<i>dei tris à posteriori demonstratio</i>	decem quid 407. et quid
	422. ex præteritis quod
<i>cognoscitur</i>	422. quod
<i>qua sine verum præteritis</i>	condiderit
<i>democratia, qualis</i>	99. à quibus præteritis
	fit
<i>demonstrationis vanitas</i>	demonstrationis syllogismus
	535
<i>demonstrationis sententia in</i>	analoga 212. videtur
	24
<i>diaboli disputatio cum</i>	497. in bonis
	248
<i>diabolus unde dictus</i>	dialectica ars artium 26. bonorum robor
<i>dictum in Astronothos</i>	436
<i>didimus Grammaticus</i>	differentia quod 401. & quod
	347
<i>diogenis dictum de</i>	disputando
	436
<i>diomeliis pirata ad Alexandrum</i>	M. oratio
	433
<i>dionysius Theologus</i>	427
<i>disputationes nimis, varietas</i>	491. earum prima
	Satan 491. in Theologia
	436
<i>diffidium de processione spiritus</i>	unde causatum
	431
<i>divinatio non nititur certis</i>	modis, sed temporibus
	434
	divina

I N D E X.

affirmationem lege D. prohibita	
affirmationum genera	37. omnia
Astrologia fundata	70
affirmatio & eius genera	348
affirmatio Chyemneſtra pudicitia	
affirmatio	37
affirmatio quid & quatuorplex	
affirmatio vicini aut repugnantes	373

E.

Ecclesiastica beneficia lenocinio	
Vanalia	133
effectus quid	402
Episcopi artis lenocinia patrum	
erigibethonis voracitas	205
error communis iuratus	212
essentia quid	346
esse primus gradus natura	337
essentia vicini vel repugnantes terminis	379
eua quomodo à diabolo decipit	497
autonomiam hereticus	433
calicornus fella	94
exempla aliorum quatuor imitanda	506
exordii partes & officium	409

F.

Felix pro Deo culta à Romanis	393
Ferdinandus Corduba Hispan.	
gymnasium arte Lullii celebre origo	231
festi dies quare instituti	109.
rum abusus incompotationibus	
ibidem. celebratus superstitiosa	108

fide quando anima nri possit	491
figura terminorum quatuor	379
finit quid & quatuorplex	355
feminarum virtute plurima voga conservata	537
forma quid & quatuorplex	354
fornicationis occasione innumera gentes & urbes deleta	126
Franciscani, Francisci sectatores quomodo	430. contra Franciscanos qui scripserint
francisci miracula	140
francorum in Gallia regnum crudelitate	176
furer quid propriè	69

G.

Galaxia seu circulus lacteus quid sit, adhuc ignoratur	66
Galenii sententia de anima	82
Galli quales in libidinem	125
Geomantia quid 66. filia Arithmetica 33. Astrologia administrativa. ibid. species	66
geometria quid quibus scientiis inservit 44. sola non habet haereses	43
geometrarum ambitio	43. à geometria qua dependens. ibid.
geta Imp. luxus & voracitas	205
gladiatoria vanitas & exercitatio	41
gloria quid	345
gloria vicini vel repugnantes terminis	373
gratia impietas	74
Gurgianus ades	51
gorgia Leoncini liber de Gracorum pacificatione	142
gram-	

grammaticale bellum 10. Gram-
matica ministra Lanocinij 143.
non docet loqui sed nutrit 8.
Grammaticorum multitudo 10. er-
rores circa jura publicum barofes
perniciosa 11
gregorij sententia de autoritate Ver-
bi Dei 234. sententia de imagi-
nibus oppugnatur 105

H

Habitus quid 340
Hæretici ad quam normam
probandi 223
hæretici qui sint censendi 218
beliogabali Imp. detestanda, & plus
quam beluina libido 121. ejus-
dem de meretricum immuni-
tate decreta 122
heraldica ars qualis 180
heraldorum origo 182. privilegia
concessa à liberopatre 182. ab A-
lexandro 182. ab Alexandro
M. ab Augusto Cas. ibid. à Caro-
lo. 193
hercules scortator 122
herodotus fabulosus 21. à cunctis
formid. mendax habitus 21
hostes pulchritudo 523
hieronimus propter lectionem secu-
larium autorum ab angelo casti-
gatus 528
hieronimi error de reprehensione Pe-
tri 231
hierusalem an terra medium 46
hippocratis error de productione pul-
lis in ovo 186
hispani quales in libidinem 126
historia quid 17. vixit magistra cre-
ditur, sed falso 17
historici qui mendaciorum noten-
tur 18. qui à quibus rep. obem-

hæretici ab Aristoteli 2. Epist.
ad Galenum
boni aut ejusmodi de P. 11
Dei cognitio in multis
miraculum
honoris apud diversas gentes
sua insignia
hugo Capetus, patricius et regum
euectus
Hunibaldus Historia Bononiensi scri-
ptor 10

I

Iacobus Faber Stapulensis Latio
deditus 333
Iacobus Iannuarius, arithmetica
beneficio doctissimus 32
Iamblichi locus de praestigiis magi-
catione
Iejunii analogia 416. officium 418.
principia
Iejunium bonum quod 427. et bo-
num exempli loco probatur 405
Imaginum abusus in templo &
periculum idololatris 45. etiam
Indis exsistit 105. damnum
à Mose ib. a Numa ib. magis
Abus Persis ib. ab Aegyptijs pri-
mum introductus 109. ima-
ginum detestatio, hæresis 107
usus verbi Dei reprobandus
105. usus quando introductus
Roma 104
Imaginisque potentia qualis sit
96
Innocentij III. dictum 310
Inquisitorum hæretica provin-
tis officium 219. potestas ibid.
processus ibid. servitio 219. 210.
perfidia Mediolani 20. Inqui-
sita sola pontificis, auctoritate in-
visatur 217
Insignia

I N D E X.

De praecipuarum gentium & imperiorum utrorum	181
De potentia quousque consideretur	339
De re & invenire terminos differunt	314
De libidine mancipium	379.
De concomitum ex Hieronymo	40
De Canonici arrogancia & temeraria praesumptio	213
De laetis civilis auctoritas penes populum	211
De jurisconsultorum licentia & peruersitas 218. volumina contra Iustiniani edictum	217. 218.
De juris scientia principes Papa & Imperator	200
De quibus in volumen redactum 215. Canonicum ipso Proseus memorabilis 216. civilis ad opprimendos infensos accommodatum 216. Israelitarum captivitas Babylonica 172. in Aegypto servitus 171. in Eremita calami 170. Respublica à captivitate Babylonica 172. a migratione ex Aegypto	171

L.

L Adislaus Polonia Rex	123.
L apis Philosophicus qualis substantia 108. ejus virtutes	351
L atona templum magnificum in Aegypto	51
L Laurentius Valla à Mancinella laecatus	13
L eges curiata Romuli 111. na.	2. Vol.

sura quales 210. nec bonis quibus malis regantur ideoque inusiles	212
Legislatores primi apud diversas gentes	212
Lenocinia ars sanctorum exemplis illustrata 134. 135. etiam in sacris literis habentur 135. omnes artes inserviunt	133
Lex duplex Moysi data, spiritualis & corporalis	487
Lex quid	210
Liberorum educatio infelix, & ejus exempla	143
Lignum scientia boni & mali	555
Literarum characteres apud Barbaros, introductis Romanis characteribus aboliti	8
Locus argumentorum quid	508
Lucius Balantius Astrologia propugnator	63
Ludovici XII. regis Francorum in repudianda conjuge levitas	124
Luxuria nostra avari	204
Lydius modus hilaris	36

M.

M agi apud diversas gentes qui appellati	71
Magi qui ad Christum ex Oriente venerunt qui fuerint	72
Magia Dei operum amula 72. lenocinii ministra 172. naturalis quid 99. sapientia etiam solis verbis perficitur	73
Magia artes an reverasint 99. 92. cognatio cum Astrologia	75
de Magia qui scripserint	102
Magistratus Ecclesiastico etiam impio obediendum 118. successio in Ecclesia necessaria	114. 115
Magnitudo quid 342. quotum	plena

plex	343	conversione disformem	
Mahumetes pro Deo colitur	103	Spermata concutionem	
Majoritas quid	357	prudencia 187. monitione	
Manlius Capitolinus falsa gloria		notiosissima 186. compendiosa	
appetens	17	quam periculosa 192. periculosa	
Marcana Mofi cognita 77. species		sus in curanda 187. periculosa	
Cabala 77. ejus species ibi. pra-		mata in agenda suo 188.	
stantia	ibid.		
Maria matris Christi formosa dignitas	514	Memorable de quodam patre	
Martis motus nondum indagatus	55	signi	
		Mendici qui possunt tolerari	
		Mendicitas legibus prohibita	
		116.	
Materia quid 354. & quomodo in		Mercatura quid	357
moralibus accipitur	ib.	Mercatura apud Epistolares probi-	
Medicamenta composita, quam pe-		ta.	155
riculosa 196. simplicia magis		Mercatura commoda & incum-	
salutaria compositis	ibid.	moda	154
Medici in excrementa hominum		Mercatio ars qualis 136. & quibus	
quam nasutissimi 191. Roma		nobilitata 123. ad bene insti-	
pulsi sub Catone Censorio 196.		tuta Reipublica administrati-	
sepe a rustica anu victi 197.		onem necessaria 121. & quibus	
veneficiorum administri	197	descripca 125. quomodo extinguitur	
Medicina diataria damnata ab		136.	
Ambrosio & Bernhardo	202	Meretricibus immunitas facies	
ejus impietas	ibid.	legibus Solonis 121. tampla-	
Medicina empirica & ejus se-		struenda ubi	ibid.
ctatores 185. methodica & e-		Metallica ars	123
jus sectatores 201. Operatrix		Metaphysica unde dicta	91
& ejus species 185. operatrix		Metoposcopia vanitas	65
periculosissima, ex summorum		Milium nomina	166
medicorum confessione 186. Ra-		Milonis Crotoniensis voracitas	
tionalis & ejus sectatores 182.		204	
ejus hereses ibidem inconstancia		Ministerium Ecclesiae quare vi-	
195		ro, non mulieri commissum 121.	
Modicorum alius alio fortuna-		Ministrorum Ecclesiae deprava-	
tior 196. apud Lacones & a-		tio 115. ordinatio depravatis-	
line gentes vilicias 194. arro-		ma	114.
gantia 190. crudelitas 196.		Minois Injustitia a poetis infestata	
colloquia qualia 192. cum		15	
Iuriconsultis de loco conten-		Minoritas quid	357
tio 184. discrepantia 185. dis-		Monarchia, qualis Republica	
ensiones ibidem. de ciborum		status	

I N D E X.

ſolus 95. à quibus prohibetur
202.
ſuſceptus facinoroſorum ho-
minum concuſus & colluuius
218
ſuſceptus vetus Eccleſia carnis
218. eorum ſecta ibid. ſcoria,
veſtales 120. vita qualis eſſe de-
beat 365
ſori angli falſum epigramma in
Aſtroleogum, mæcha maritum
520
ſorum diverſitas in ſingulis na-
tionibus 97. in Germaniæ, Gal-
liæ, Italiæ, Hiſpaniæ 94
ſorſa corpus ipſo Deo ſepultum
575
Motus oſtavi orbis & ſtellarum
fixarum inter Aſtronomos con-
troverſia 53
Motus ſuperiorum orbium, trepi-
dationis, gyrationis, primi mo-
bilis, periodus 55
Motus quid, & eius ſpecies 355
Mulier ex nobiliori materia crea-
ta quam vir 521. optima qua
208
Mulieres an viris ſubiectæ ſint
556
Mulieres honeſtatis dignitate præ-
viris præditæ 520
Mulier fructus ligni non interd-
ctus, ſed ſoli Adæ 527
Mulieribus honores & peculiaria
privilegia Roma decreta 530.
item à Cyro & Macedonibus
539. à Juſtiniano Caſ. 539. à
Lycurgo & Platone ibid. viri-
lia officia apud Bacchianos per-
miſſa 540
Mulierum aulicarum deſcriptio
191. & deinde fraudulencia 529

Mulierum pulchritudo ad viro-
rum deſormitatem comparata
523
de Mulierum virtutibus qui ſcri-
pſerint 539
Mundum non eſſe æternum exem-
plo probatur 386
Muſica Alexandro M. probro data
38
Muſica animos viriles effœminat
ibid. lenociniæ clientela 129.
cuius licentia in ſacris deſectan-
da 39. ſcriptores 35. ſpecies tres
36. uſus in Eccleſiam quando
admiſſus 37. Improbatus ab
Athanafio 19. Ab Ambroſio &
Auguſtino inſtituta 19

N.

N Abuchodonoforis pœna 37
ſtatua 58
Narrationis partes & officium
410
Nativitatum calculationis vani-
tas 555
Natura quid 396. eius ſcala cum
ſuis quinq; gradibus 337
Navigandi artus perniciēs 51
Nauarum vita qualis 141
Necromantia impietatis 74
Netrices Lenocinio obnoxie 132
Nicaula regina Salla Salomondo
ſtudioſa 537
Nimbrotus Chami F. 168
Ninus Aſſyriorum monarcha pri-
mus 173
Nobilitas quid 168. quibus ar-
tibus comparatur 369. initium
in Iſrael, à cadibus & parr-
icidio inſtauratum 170. & ſe-
quentibus, inſtauratio à di-
Vu 2 luvio

I N D E X.

<i>lucio</i> 168. <i>inmunda principalia</i>	<i>Pastura. & eius laudes</i>	324
<i>quatuor</i> 178. <i>primordia ante</i>	<i>Paulina castitas, praeceps rati-</i>	
<i>diluvium</i> 167. <i>primordia sem-</i>	<i>nis expugnata</i>	341
<i>per scelerata</i>	173	
<i>Noema</i>	559	
<i>Nominum significatio in Iuris stu-</i>		
<i>dio quantimomenti</i>	519	
<i>Notariorum seu tabellionum per-</i>		
<i>versus</i>	216	
<i>Numerus denarius, numerus ju-</i>		
<i>stitia</i> 559. <i>octonarius, septena-</i>		
<i>rius ibid. undenarius numerus</i>		
<i>peccati</i>	ibid.	
<i>Numerorum secundum Pythago-</i>		
<i>ricos mysteria</i> 35. <i>ex Numeris</i>		
<i>orta haereses</i>	38	
O.		
<i>Oeconomia, monarchia pri-</i>		
<i>vata</i>	148	
<i>Oeconomia species</i>	148	
<i>Origenes Theologus</i>	407	
<i>Orosius in gratiam Italia, cladem</i>		
<i>sub Gothicis tacuit</i>	19	
P.		
<i>Panthera erga hominem grati-</i>		
<i>tudo</i>	248	
<i>Papa utrum habeat plenam pose-</i>		
<i>statem, exempli loco probatur</i>		
383		
<i>Paradisus quid</i>	554	
<i>Parasitorum aulicorum descriptio</i>		
150		
<i>Parnassus diluvij immunis</i>	49	
<i>umbilicus terra secundum Stra-</i>		
<i>bonem</i>	ibid.	
<i>Partisiponis Rhetorica officium</i>		
419		
<i>Pascalis diei observatio, schismatis</i>		
<i>in Ecclesia occasio</i>	110	
<i>Passio quid</i>	340	
<i>Pastores celeberrimos ab antiquis</i>		
258		
	<i>Pastus antidota</i>	58
	<i>Petrarcha dictum de servit</i>	144
	<i>locus de discrepantibus philo-</i>	
	<i>sophorum dogmatibus</i>	87
	<i>Petri Apostoli avaritia</i>	189
	<i>Petrus Daguinus Medicus, artis</i>	
	<i>Lulliana beneficio doctissimus</i>	332
	<i>Phagonis cuiusdam stupenda vo-</i>	
	<i>racitas</i>	204
	<i>Pharmaca simplicia composita tu-</i>	
	<i>tiora</i>	194
	<i>Pharmaca vide Magia venef-</i>	
	<i>ica</i>	
	<i>Pharmacopoliorum reformatio us-</i>	
	<i>cessaria</i>	199
	<i>Pharmacorum peregrinorum usus</i>	
	<i>periculosus</i>	199
	<i>Phavorini sententia de moribus in</i>	
	<i>caelo adhuc ignotis</i>	55
	<i>Phlegor idem quod Pristae</i>	561
	<i>Philoponi locus</i>	5
	<i>Philosophi etiam Ethnici christi</i>	92
	<i>Philo.</i>	

I. N. D. E. X.

<i>Philosophia à quibus infecta</i> 93.	<i>instrumentum</i> 128. <i>mandacio-</i>
<i>Parasitos & apostasias radix</i> 92.	<i>tum architectrix</i> 13
<i>Moralis, inferas serpentis, in</i>	<i>Poeta adulatores</i> 16. <i>à Romanis</i>
<i>bonum & malum discernis</i> 95.	<i>probro habiti</i> 15. <i>ab Athenien-</i>
<i>cine falsa & vanitas ab</i>	<i>sibus & Spartanis civitate cin-</i>
<i>Isaia notata</i> 235. <i>moralis in-</i>	<i>cti</i> 15. <i>eorum contentiones inter</i>
<i>constantia</i> 93. <i>secta naturalis</i>	<i>se</i> 16
<i>inventores poeta</i> 82	<i>in Poetas, versiculi Campani</i> 15
<i>Philosophorum de dijs opiniones</i> 90	<i>Politica quid</i> 95. <i>eius species tres</i>
<i>diffensiones de mundi plurali-</i>	<i>ibid.</i>
<i>tate</i> 92. <i>Item de mundi du-</i>	<i>Pontificis Rom. autoritas</i> 117
<i>rationis ibid. de terra motu</i> 83.	<i>Populi factiones, principum pecu-</i>
<i>84. de anima</i> 84. <i>eorum &</i>	<i>nia</i> 100
<i>Christi antithesis, in ioco de</i>	<i>Potentia hominis quinq;</i> 316
<i>forma falcitatu.</i>	<i>Potestas quid & quatuorplex</i> 343
<i>Philosophus neque homo neq; bru-</i>	<i>Potestati vicini aut repugnantes</i>
<i>tum</i> 82	<i>termini</i> 373
<i>Phrygius modus Bacchiensis & im-</i>	<i>Pradicabilia</i> 74
<i>petuosus</i> 36	<i>Pradicata absoluta</i> 26. <i>quomodo</i>
<i>Physiognomia vanitas</i> 65	<i>Lullius accipiat</i> 342
<i>Pictura quid</i> 45. <i>puccitia infidio-</i>	<i>Pradicatio quid & quatuorplex</i>
<i>sa</i> 130. <i>poetis tacens</i> 45	<i>390</i>
<i>Pictura mendacia, aliquot exem-</i>	<i>Pradicatum multiplicatio in ge-</i>
<i>plis illustrata</i> 45. <i>in inquirendis</i>	<i>nere demonstratio</i> 367
<i>sanctorum habitibus autoritas</i>	<i>Prastigia quid</i> 80. <i>eorum ratio &</i>
<i>42. eius insignia exempla ex</i>	<i>natura</i> 81
<i>Plinio</i> 45	<i>Prastigiatores Ecclesia quantum</i>
<i>Piscationis studium apud Roma-</i>	<i>obfuerint</i> <i>ibid.</i>
<i>nos</i> 148	<i>de Prastigiu qui scripserint</i> 81
<i>Planetarum ordo inter Astronomos</i>	<i>Principia novem Raymundi</i> 20
<i>controversus</i> 57	<i>Principium quid, & eius genera</i>
<i>Platonis sententia de anima</i> 86	<i>353</i>
<i>Plinius sententia de populari regimi-</i>	<i>Prognosticorum excusatio, sierra-</i>
<i>no</i> 101	<i>uerint</i> 59. <i>vanitas</i> 58
<i>Plotini sententia de anima</i> 99	<i>Prophetia etiam Gentilibus qui-</i>
<i>Poetici finitantum voluptas</i> 13	<i>busdam & infidelibus commu-</i>
<i>prerogativa</i> 15	<i>nis</i> 250
<i>Poetis exulare à rebus publicis in-</i>	<i>Prophetica Theologia quid?</i> 231
<i>batu ab Augustino, Platone,</i>	<i>eius doctores ibid. eius funda-</i>
<i>Cicerone, & Socrate</i> 15	<i>mentum</i> <i>ibid.</i>
<i>Poetis famelica</i> 16. <i>furoris admi-</i>	<i>Prophetarum visio quatuorplex</i>
<i>nacula concipitur</i> 14. <i>lenocinii</i>	<i>234</i>

Propo-

I N D E X.

Propositio quid & quotuplex

390

*Propositiones quomodo multiplicen-
tur 39. modales qua*

391

Pythagorae Chiromanticus

66

Quæstio quid vocetur Ray-
mundo

358

Quæstio Verum, & eius species
ibid. quid, & eius species

359.

de quo 369. Quare

362.

Quantum 361. Quale

362.

Quomodo

364

Quæstiones seu termini ix. artis

Raymundi

359

Quæstorum vituperatio

156

Qualitas quid 339. eius species

340

Quantitas quid

339

Quantitas alia continua ibid. alia

discreta

ibid.

R.

Regnorum mundi initia plera-
que parricidalia

175

Reipub. gubernanda disciplina &

Oeconomia constituitur

559

Relatio quid, & quotupliciter di-

catur

340

Religio à natura infusa. 103. ci-

uitatibus utilis 102. omnium

primo ab Enoch instituta 103.

quid 102. secundum Cicero-

nem

ibid.

Religionem omnes adventu filij Dei

corruerunt

104

Reliquiarum cultus immodicus

106. irreverentia hæresis

107

Repugnancia quid

402

Respectus seu triangula qualia sine

predicata

347

Rhetores omnes rebus publicis per-

niciofi

24

Rhetorica actio histrionica 42. à

Demosthenes commendata 42.

hodie exulata ibidem. à Laceda-

monitæ repudiata 22. à Roma-

nis sero admissa ibid. hæresis

ministra seductrix 24. 25.

mentiendi artificium 23. eius

finis

22.

Rhetores paucissimi viri boni 24

Romanorum lingua à quibus gen-

tibus corrupta 7. 8. monarchia

à sceleratis initiis progressa

174

S.

Sabellici in historia quidam er-

rores

19

Sacerdotum insignis libido

133

Sacra scriptura multis volumini-

bus deficit 232. sola errare non

potest

235

Sacri scriptores quatenus errare

possint

251.

Salomonis cæcitas, ab Esau calo-

nizata

233

Samuelis anima an reuera evoca-

ta à Phisonissa

75

Sancti cur in certis morbis & cala-

mitatibus certi invocandi 107.

omnium morborum medici

106

Sanctorum reliquie cur mira-

cula faciant. 575. cur vno-

randa

375

Saul Rex Israelitarum 202. quo-

modo ambiguitate verbi Zabar

deceptus

10

Scientia boni & mali quid 465

causa peccandi Adamo 4. à sa-

libus ortum habet 27. rerum

naturalium ex sacris scripturi-

bus petenda.

247

Sacra-

I N D E X.

<i>Relentia administra Tyrannidum</i>		<i>Sophista clamosi. & verbosi,</i>	28
5. à malo demone excogitata		<i>Sortes, divinationis species, à Py-</i>	
<i>anudem, quam antiquus Ser-</i>		<i>thagora inventa</i>	34
<i>pens, beatitudinem afferunt.</i>		<i>Speculatoria quid</i>	67
1. peiores reddunt, 2. parti-		<i>Speculi plani miraculum</i>	48.
<i>naces Spiritui sancto reddunt,</i>		<i>Sperma quid & an mulieres ali-</i>	
243. quidam beatitudinem ve-		<i>quid spermatis conferant in ge-</i>	
<i>ram conferant 4. unde laudem</i>		<i>nerationis</i>	185
<i>merantur</i>	4	<i>Sphararum celestium numerus</i>	
<i>Interorum Romanorum census an-</i>		<i>inter astronomos controversus</i>	
<i>num</i>	134	54	
<i>Scribendi usque ubi primum intro-</i>		<i>Sphinx qualis statua</i>	51
<i>ductus</i>	6	<i>Spiritus quid & quatuorplex</i>	456
<i>Scriptores ecclesiastici puriores</i>		457	
428		<i>Spiritus, actus est Dei intrinseca</i>	
<i>Secula quid</i>	403	424	
<i>Secundo natura jure permittenda</i>		<i>Stephani historici de Francis mon-</i>	
<i>Sensus fallaces 27. principium sci-</i>		<i>adicium</i>	18
<i>entia</i>	ibid.	<i>Strabonis de Istris fontibus: item de</i>	
<i>Sententia quid</i>	340	<i>Lapo & Visurgio si. error.</i>	19.
<i>Sermo optimus hominis thesaurus</i>		<i>Studiorum temporalium vanitas</i>	
527		422	422
<i>Serpens quid</i>	554	<i>Syllogismus instrumentum demon-</i>	
<i>Servorum malitia & infidelitas</i>		<i>strationis 27. ejus partes</i>	28
144			
<i>Sicera</i>	562		
<i>Similitudo quid</i>	401		
<i>Simon magus</i>	82		
<i>Simphorian. martyr.</i>	538		
<i>Situs quid</i>	340		
<i>Sicrus Pontifex lupanar adifica-</i>			
<i>vit.</i>	135		
<i>Socratis moralem Philosophiam à</i>			
<i>mulieribus dedit</i>	551		
<i>Solis ingressus verus in puncta a-</i>			
<i>quinoctialia 55. maxima decli-</i>			
<i>natio qua</i>	ibid.		
<i>Solutiones argumentorum, & ejus</i>			
<i>genera</i>	406		
<i>Somniorum causa, & de his va-</i>			
<i>ria diversorum sententia 69. de</i>			
<i>ea qui scripserint</i>	ibid.		

T.

T empla à Christianis adifica-	
ri quando & cur, cepta	
107. Deo accepta qua	108
Templorum apud Christianos lu-	
xaria & profusio 52. multitudo	
apud Christianos 108. usus a-	
puud quas gentes	107
Templum Diana Ephesia	51
Tempus quid 349. & quomodo in	
logica accipiatnr	ibid.
Termini extranei Raymundo qui	
369	
Termini Theolog.	369
Terminus quid	334
Terra medium, secundum Geo-	
metras 49. secundum Theo-	
logos	

I N D E X.

logos 49. umbilicus secundum	Venatio ars qualis 159. tyrannidis
Cosmimetras 49	initium 160
Testimonia quid & quotuplicia	Venationis vocabulum quomodo
513	S. scriptura accipiat 163
• Testimoniorum allegatio arrogans	Venatores primi, Thebani 163
in Theologicis dissertationibus	Venefici cur tantum malorum da-
499	monum opera utantur 7. De
Theodori cuiusdam placita mora-	execrabiles 73
lia 95	Venefici libri, patrum nomine falsi
Theologia adueterata per philoso-	inscripti 74-75.
phiam 101. Ethnica an cum sa-	Verbi Dei auctoritas & cognitio
cra scriptura conferri possit 504	quam necessaria 238. modum
505. Ethnica quatenus cogno-	tantum sensus 234
scenda 505. Ethnica vera Dei	Veritas quid 245
cognitioni quam perniciosa 504	Veritas alia propositi alia rei
interpretativa quomodo insti-	345. ex foliis sac. scripturae petenda
tuenda 225. Pontificum decre-	181.
ta subiecta 213. qualis sapientia	Vestimenti sordidum vestigal 181
491. recensior ex philosophia	Veterinaria medicina pars genera-
extracta 498. scholastica, &	lis 202
eius auctores 221. scholastica	Virginis encomia 559. &
in logomachiam degeneravit	dein.
222. scholastica, vera stultitia	Virginis prerogativa 561
499	Vita alia activa, alia contemplati-
Theologia interpretativa genera	va 566
226. 227. scholastica virtus	Vitrificatoria ars ab Alchemistica
praecepta, obscuritas, secta	orsum habet 203
409.	Vitrum flexibile & ductibile Ti-
Theurgia divinorum, magia 80.	berij Imperator. tempore factum
qualis divinatio 76. quomodo	209
adornetur 77	Vnitas quot & quotuplex 344. ejus
Thymagoras 25	termini 374
V.	Vfus quid 403
Valeria Proba cantones de	Vulcanus cur pro igne cultus
Christo 79	239

F I N I S.

EPISTOLARVM

HENRICI CORNELII AGRIPPÆ,

AD FAMILIARES ET EORUM AD

ipsum.

LIBER PRIMUS.

Landulphus Agrippæ S. D. Epistola I.

Ucundiora haud queo nunc tuæ humanitati pro novitarum indicio destinare nuntia, quam negotiorum nostrorum prosperum, & sæpius inter nos optatum tibi significare successum, quo illa dulcia, quæ mutuis vicibus Parisiis inter nos reciprocè claruit aliquando triumphabat amicitia. Et si longinqua locorum intercapedo interveniendo ad tempus nos semotos reddat, animorum tamen parilitas inenodabiliter unanimes jungit. Unde non mireris, mi Agrippa, si aliquando ardens amoris affectus tua frui videatur præsentia. Quod si sumus ille orbis gubernator; post varios instabilis fortunæ casus, taliter, uti sæpè inter nos optavimus, meos dirigeret actus, te visendi gratia, tuam Germaniam perere non defatigaret. Scis enim me Lutetiam haud intrepido incolere pede: etsi varios serpentum morsus ictusque divino repuli scuto, atque qui in me rapaces armati erant lupi, aliud fecisse nihil, quam quod in sua capita carbonem ædificasse visi sunt. Paucis illa cape: profusius quidem, mi suavissime Agrippa, de animi mei proposito, simul & vitæ & rerum gerendarum cursu, tuæ scripsissem humanitati, quæ ob præsentium literarum periculum temporisque rationem nunc missa facio. Tu fac accelerato tuum reditum quantum potes. Vale Ex Academia Parisiaca, quinto Kalendas Aprilis, Anno 1507.

Agrippa Landulpho. II.

Litteras tuas quinto Kalendas Aprilis ad me scriptas, fidissime Landulphe, decimo Kalendas Maji lætabundus accepi. Ego me abs te tantu abesse multum doleo, quodque careo fructu fidissimæ consuetudinis tuæ: neq; tamen mineri te prosequor studio absens, nec cuiquam cedo in te amando: siquidem nihil ego negligere possum, quod ad tuum honorem de-

2. Vol.

A fenden-

sendendum & ampliandum, simul atque commodum augendum pertineat, dies noctesque tui causa sollicitus, te nunc iterum vehementer moneo atque fideliter, quò N. partes relin- quas, & protinus relin- quas. tempus enim propè est, quo vè gaudebis dereliquisse, vel dolebis adhæsisse. Paucis illa cape, neque enim satistutè omnia, quæ te scire velim, his audeo commendare literis. Gaudeo tamen te tot serpentum, tot Lycaonum insidias nuper superasse: licet hæc animalia tutius sit fugere, quam vincere. nam mortua etiam nocent, & venenum retinent, quo victores suos sæpe profligant. De vitæ nostræ felici statu tibi mutud gaudendum est: siquidem quod mihi bonæ fortunæ accesserit, id & tibi commune est. ea enim est nostra amicitia, quæ nihil inter nos proprium patiat. Expecto ego hic commissionem mandatumque cujusdam magni Jovis, apud quem potero tibi aliquando haud parum utilis esse: hoc habito, rursus mihi redeundum est in Gallias, ubi te videbimus. Interea salutabis meo nomine D. Germanum, Ganeum, & Carolum Focardum, D. de Molin flor, atque Janotum Bascum, D. de Charona. Vale felicissime. Ex Colonia decimo Calendas Junias, Anno 1507.

Laudolphus Agrippa. III.

Quas à decima Kalend. Junias ad me scripsisti literas, Henrice Corneli, mihi semper colendissime, eas decimo quarto Julii perquam jucundè suscepì, & legi: quibus gratias satagere haud valeo, maximè ubi me fideliter ac vehementer exhortaris, quò N. partes liquisse gaudebo, vel adherere penitentia ducar. Certè in istiusmodi animadvertentia te divino quodam oraculo juxta meæ intentionis propositum, prophetasse opinor: quod longævo dierum cursu tacitus mecum musitavi. Ego tuum reditum expectabo, quò una, ut olim inter nos deliberatum extitit, Hispanias invisamus, tandem Italiam meam petaturi. Quòd si aquilam ultra alpes volare contigerit, nos itidem inter cæteras volucres aliquid futuros spero. Salutat te D. Molin flor. Ianotus aliquot mensibus absuit, nondum reversus. Vale, ex Academia Parisiaca, Anno 1507. die, ut supra.

Agrippa Galbiano. IV.

Vides, mi Galbiane, quam periculosum sit coram istis Palatinis proceribus aliquid inconsultè jactare, qui, quicquid audiunt, mox effutunt apud Principes & Reges suos, nostrisque

in periculis venantur illorum gratiam. illi verò quicquid
 tunc de nostris miraculis credere coeperunt. mox factis com-
 muniari à nobis cupiunt : talibus autem precibus postulant,
 quæ blandis aspera permixta habent: quò faciliè intelligamus,
 nos, quod verborum fastu non assequuntur, vi & violentia ex-
 pressuros fore. Fateor: blanda admodum hujus fortunæ no-
 stræ facies est : sed caudam quis intelliget, quæ sic selle per-
 mixtum mel propinat, ut dulcisne, an amara sit, nesciamus dis-
 cernere. Fateor: pollicitationes sunt magna admodum, ma-
 gisque proponuntur præmia: sed juxta sunt comminationes
 atque pericula. Nonne ab initio te commonui, ne nos in la-
 byrinthum aliquem induceres, unde, cùm velimus, nequea-
 mus erumpere: tu nihilominus loqui voluisti grandia, audax
 plus quam commodus orator: & dominus à Charona æstima-
 tione suâ sic auxit verborum tuorum fidem, tantamque Regi
 de nobis opinionem suggessit, ut nullis consiliis ab hoc insti-
 tuto nunc queat revocari. Quin ego nunc insigni periculo
 meo cogar vestris de me promissis fidem facere, ea inevitabili
 discriminis necessitate districtus, ut si detrectem, aut res secus
 evenierit quam fide vestra futurum recepistis, jam rem & fa-
 mam & fidem omnes nos perpetuum perdiderimus, & pro
 fautoribus hostes, pro promotoribus criminatores, pro gratia
 indignationem, pro præmio persecutionem lucraturi simus.
 si verò paremus, & res bene ceciderit, dubium est, an præ-
 mii loco ad nova destinemur pericula, quousq; periculis in-
 star nostris artibus tandem pereamus, paratumque alieno ca-
 piti malum in nos ipsos recidat, nisi fortè ne sint etiam aliis
 ingenia, nostris vel patria, vel potiora, vel à nobis saltem im-
 provisâ. Hæc autem ad te scribo, non quod tergiversari que-
 ram, sed ut significem tibi, me vitam aut mortem fortiter præ-
 staturum esse: neque diffidè, nisi aut fatum, aut genius aliquis
 malus obstiterit, me clarissimo hoc facinore immortalem
 gloriam nobis paraturum, nullis aliis copiis indigum, quam
 re uno, quem sæpè hætenus expertus sum, fido sodali: atque
 hac confidentia ego istuc, nunc accedo periculum atq; au-
 daciam, jamque manibus teneo illum aureum arboris arduæ
 ramum. Tu mihi si adsis, volens facilisque sequetur: aliàs
 vincere nec duro possem convellere ferro: sed ipse ego offa-
 ssum Cerbero, abs quo tamen malim semel devorari, quam,
 Titii instar, continuis periculorum discriminibus depasci.
 Vide sis ergo, qui mihi aggrediundi tanti facinoris consilium
 dedisti, qui in hunc labyrinthum mihi dux fuisti, ut eandem

A 2

mihi

mihi operam præstes in reducendo, & me mihi restitueret, quam in impellendo consumpsisti. Vale, & te una cum harum latore huc apud nos præsentem constitue, ut quod facto operæ est, protinus deliberemus & exequamur. Ex Grægiæ palatio, mense Aprili, Anno 1508.

Agrippa Galbiano. V.

Quo ambiguo fidere, quo ancipiti fato, quo bono malove genio ad hanc fortunam impulsus sim, nescio: quamve in partem sim opinaturus. Certè vestra instigatione, tua, inquam, mi Galbiane, atque Janoti hanc fortunam tentavi: vos me huc impulistis: utinam etiam vestra in manu sit, quando velitis, posse hinc me eripere: aut ego in hunc labyrinthum nunquam venissem. Anne idèd fortuna hæc mea me in altum sustulit, ut profundius præcipiter? siccine dignitatis larva sublimavit, quò turpius deprimat? siccine me periculo eripuit, quò crudelius perdat? ita me liberalitatis & munificentiæ fucò irretivit, ut illam nec fugare nec fugere liceat: retinere autem haud aliter queam, quàm cauda serpentem? Nonne ego diu antea prædivinavi sic futurum, ut cum nos hinc liberos abire putabimus, fucosis dignitatum nominibus videamur vendidisse libertatem, honorisque atque officii prætextu destinemur ultima ad pericula, novaque deferantur facinora. quorum stipendium mors? sufficiat semel hanc sortem nobis cecidisse bene, quid ultra fortunam tentare volumus? Janotus, quantum video, mavult nostris periculis placere Regi, quàm incolumitate nostra suis desideriis quicquam derogari. Vereor hercle Acherontici cognominis malum omen, ne iste Charon nos aliquando in Stygem præcipitet. Tu igitur nunc illius oñsiliis protinus occurre, & dum adhuc in tua manu est, in quam partem sortis nostræ cymbe casura sit, illam in dexterum latus compelle, priusquam Charon noster in sinistram præcipitet. Vide ergo, ut ut hunc Janoti impetum aut aliquo consilio tollas, aut quoquo modo comprimas, aut saltem ad tempus aliquod interpelles: ne quando dum unius iracundi regis arbitrio obsequendum sit, universæ plebi offensi simus, atque ipsos etiam aulæ proceres habeamus in nos parum benigno animo, Annon recordaris, mi Galbiane, ejusmodi nuper fuerunt de nobis procerum illorum sententiæ, dum libertati nostræ insidiantes, Regi suaderent, si nos dimiserit, fore, ut opera nostra in suum caput recideret, & illatam hostibus cladem ipse denique sentiret: & hujusmodi alia. Vide an adhuc illorum consiliis caput nostrum subicere debeamus, & olio-

sus obse-

Sic obsequiis præcipitare nos in pericula majora quam ferre possit vel ipse humanitas, sufficiat semel insanisse. Verum ad præteritæ crudeles artes, quæ propriè plus flagitii habent, quam egressi facinoris, profligata conscientia velle reverti, & ob unius male instigati Principis furorem, universorum odio nos exponere, plenissimum impietatis esset & amentia. Non sic apud Grangæ palatium iuter nos convenerat. Ejus deliberationis te nunc memorem esse atque hujus sententiæ satisfacere velim, quod, rebus adhuc integris, hinc abiremus, vel ego me aliquo præcipitabo, ubi reperiar a nemine. Vds deinde videritis, quomodo sine me placebitis. Reliqua ex Stephano meo intelliges. Vale, & protinus per eundem responde. Ex arce vetere, Anno 1608.

Agrippa Landulpho. VI.

Satis diujam in hoc Vallis-rotundæ specu instar feræ latens in antro, Stygiis caliginosisq; suggestionibus, corpore non secus atque animo affligor, mi Landulphe. Quincirca te rursus admonere constitui, ne mea simul & tua plenissima periculo negotia, veluti lethargicus terraque oblivionis caligine sepultus, sive Letheo poculo sopitus, tanto somno præterires. An ignoras, dum meum consilium linquentes, contra sententiam meam alienam sequi fortunam, quam propriam experire elegimus, quantis Charontis nostri ductu non fluctuemur periculis? Age igitur expergiscere, tempus est, & pristinae nostræ libertatis recordare, rumpe moras, absolve vincula, fac per te redeant Saturnia regna, quod pristinam libertatem, & mutua cæterorum bonorum commoda rursus adipiscamur. Vale. Ex Valle-rotunda, Anno 1508

Agrippa Landulpho suo. VII.

Stupescit mecum vehementer animus meus, mi Landulphe, graviorque stupore dietim premor de absorpta ingurgitataque libertatis nostræ reminiscencia: nec opinari queo, quid tam invisa mora tua nobis prælagiat. Certè tempus esset, hanc prophanam bestialemque & plenam malorum vitam absolovere, priusquam vallis ista, nobis infestissima, nos in præcipitium rapiat. scis enim, in quantis fluctuemur periculis. scis, quam simus omnibus offensi & invis. recole, quæso, quarum rerum tute tibi mihiq; consciuses. Nonne hæc omnia ab initio hujus tragediæ mihi prævisa erant, & omnium illorum tunc tibi sed surdo, propheta fui? Utinam tunc auscultasses mihi, vel nunc liceret nos potius Oceani in undis periculoso-ventorum turbine jactatos fluctuare, quam præsentis fortunæ

A 3

larva

larvaſie præſtigiatoſ captivatoſque teneſis. Tuſ igitur non pervicax ſuccurrat diligentia, & quæ inter noſ deliberata ſunt feſtinanter contice & perſice, ne Scyllam vitata Charybdis do- net, certandum enim nunc eſt omni vi & ingenio. Nam huius periculi victoreſ, facile vincemur univerſa ſin autem, obruemur infinitiſ malis, penituſq; proſtrati & perſiti erimur. Pro- videas igitur fortiter & prudenter, ſi vitam & fortunam noſtram illæſa ſervare ſtudebiſ: tibi ſiquidem, ut mihi, luditur, Vale. Ex Valle rotunda, Anno 1508.

Agrippa Landulpho. VIII.

Mercurium illum Joviſ nuncium atque filium, nunquam Marbitror tam lætum nuncium patri ſuo attuliſſe, quam mihi hiſ diebus mercator quidam retulit ex Lugduno, quando mihi te meum Landulphum illic eſſe nunciavit. O quam magna mihi lætitia eſt tua ſaluſ, non poſſum eloqui, quam cupidus ſum te videndi & alloquendi: tot meſeſ jam præterierunt poſt ſuperata Valliſ rotundæ pericula, quibuſ neuter noſtrum ſciret de altero quicquam. Quid tu interea egeriſ, & quid paſſuſ fueriſ, quidque tibi boni malive eveneriſ, proſuſ neſcio: verum quid mihi eveneriſ, ſcio. Credo nunc firmiter, ſi unquam quinquâ dñi immortaleſ voluerunt auxilio ſuo ad- jutum eſſe, tum me potiſſimè ſervatum voluerunt, quorû auxilio tandem eripui me ab Strygio illo Valliſ-rotundæ cavo. Non Hercules apud Caci antrum, non Ulyſſeſ apud Polyphemiſ peluncam æquè magno ſeſe abſtulerunt malo. Nunc ruruſ omnia ſalva ſunt mihi omnia proſpera, cum te mihi ſalvum eſſe ſciam. Non aliud ſuper eſt, niſi ut poſt tot terroreſ inquisitioniſ commilitonum inſiſtamur, noſtræque conjurationiſ remove- mus ſacramenta, ut noſtri ſodalitiſ reſtauretur integritas. Eſt hic mecum longinquæ peregrinationiſ meæ comeſ ſenex quidam, multæ experienciæ, qui olim Zizimo Turco Galliſ captivo interpreſ extitit: qui etſi careat literiſ. & philoſophia, tamè ſenectutiſ prolixiæ longæque, peregrinationiſ beneficio multarum rerum notiſia erudituſ eſt. homo præterea fidelis & taciturnuſ, & conſervatione noſtra dignuſ, quem ego jam cõ- probatum inſtructumq; in noſtri ſodalitiſ ſacramentum aſci- vi. Cæterum ego Bovillum & Claro Campenſem, in Aquitaniſ, admonebo noſtræ, apud Avenionem & Lugdunum præſentiſ: Brixianum, cui cum Adamo Burgundia delegata fuerat, tu ad- moneto. Poteriſ etiam facile commonere Faſcium & Wigan- dum, qui apud Pariſioſ ſunt. Vale omnium, qui vivunt homi- num mihi amiciffimè fidiffimèque. Ex Avenione, 13. Kales- das Jan. An. 1508.

Landulpho.

Landulphus Agrippa. IX

Alleluja, Alleluja: Alleluja: haud illa victoriosissima redemptiois nostri resurrectio, divā ingenti gaudio replens Magdalenam, vel sibi, vel Apostolis, vel etiam Petro in mœoris antro latitanti plus gaudii effecisse creditur, quam mihi tua salus, quando tuarum literarum effigiem & tui Mercurii fulmen sensi, percepique, sic me Deus amet, Agrippa unice. Vellet atque vellet almus illi mundi opifex, quod tibi post procellosum illum maris transitum, post tot hostium enses, post tot pericula, tandem Valle superata rotunda, satis ac satis congratulari possem: sed festinus hujus chartigeri discessus hunc abortivum coegit calamum: & quod sis sciens, mi Agrippa, ego de te per Pyrenæos montes, per mare, per terras, per lacus, per flumina, per campos, per oppida & villas de tua anhelando vita sciscirabor, cuncto regno Navarræ peragrato: cum tota Guasconia & Aquitania, singula pererrans, profectus sum Tholosam, ubi Supplicium Bovillum reperi, furore Apollineo sublimatum, & nostrum Clarocampensem plenū tuo spiritu: apud quos dum nihil novitatis de te scire possum, mox ventis vela dedi, & ubi nunc sum, Lugdunum, famigerabile emporium, accessi: quod quia omnis linguæ & nationis mercatores confluent: non inani præfagio ratus aliquid me ibi de tui status fortuna posse percipere, ibidem te nunc brevius expecto, ac summo mentis affectu te venturum anhele: ubi de nostræ confederationis instauratione multò commodius tractabimus. Sed interea tuam & Janoti historiam mihi perscribere non pigriteris, nam & hæc olim meminisse juvabit. Brixianus Belnam urbem incolit. Adamus apud Divionem satis concessit. Vale: vivas & longos crescas in annos: tua Herculeos superabit fama labores. Ex Lugduno, 4. idus Januarii. Anno 1509.

Agrippa Landulpho. X.

Veniremus ad te Lugdunū, fidissime Landulphe: sed pecunias omnes, quoniam tam longæ & molestæ terra mariq; peregrinationis attenuarunt impensæ, sumptum tenuitate loco coacti Avenione nos instructa solida nostra chrysotoci officina tantispermanere, & in opere perseverare oportebit, quod usq; longioris itineris nova somenta excubemus. Interea quā tantopere cognoscere cupis nostræ fortunæ tragicomœdiam, nunc accipe. Scis etenim iniriū quū post expugnatā nostris artibus, Arcem nigram, tandē dimissi ad præfidia Vallis-rotundæ, Chry-

A 4

ibi sepas

*so ex-
 ercu-
 iſſe cū
 ſociis
 ſede-
 re ſibi
 adjun-
 tis: ob
 quam
 ſapius
 apud
 Prin-
 cipes
 liber-
 tatis
 iactu-
 ram
 forma
 feciſ-
 ſet, ca-
 piſſum
 & ſu-
 iſſe
 hanc
 obrem
 deten-
 tum
 in
 Vallo
 votun-
 da: ut
 ex pra-
 coden-
 ſib. ſi-
 quæ.*

ibi cum Janoto verſaremur, quanta rerum noſtrarum iactu-
 vitæq; periculo, totum id temporis inter peridiſſimos popu-
 los perdiderimus. Sed cum ſerò tandem cœpiſſemus ſapere, &
 (quò rebus noſtris conſuleremus, quemadmodum inter nos
 convenerat) proſectus per Peniacum, exinde retroverſus Go-
 ronam, nunciasti te Barcinonem petiturum, quo nuncio ille-
 ctus Janotus, etiam ipſe Barcinonem iter inſtituit, ob cauſas
 tibi mihiq; ſatis conſtantes. Itaque relicto me ſuper præſidiis,
 arripit inter quinto Jdus Junias rediturus, ut falſo opinabatur,
 ad feſtum divi Joannis Baptiſtæ, convivium eo die exhibitu-
 rus, ad quod Priorem cœnobii S. Georgii, & Franciſcum præ-
 byterum, illum affinem ſuum, cum pleriſque aliis, jam nuper
 invitaverat. verum ſi te apud Barcinonem convenerit, ſi quid
 tecum egerit, aut ſtatuert, haſtenus ſemper ignoravi: ſed eras
 tu, hercle, beatus, qui remotior à periculo: ſed ego ſpe ſola for-
 tix, & futuri mali ignorantia tutus, agebam inter medios ho-
 ſtes, incurioſus periculi mei, Janoti reditum propinquum ex-
 pectans: jamque proximè aderat dies deſtinatus convivio, &
 ſol occiduus ultimam terræ metam deſlexerat, cū illius ex-
 pectatione fruſtratus, quid Janotum remoraretur, anxius ſu-
 ſpicioſusque, quid potiſſimum agerem incertus, imminentiq;
 mali præſagio turbatus animo & contiguae noctis metu for-
 midoloſus, varias in corde meo volvebam ſententias: tandem
 veſpertina me trado quieti. Nondum proveſta nocte ſomnus
 oppreſſerat oculos, ubi venit ad arcem noſtram Oeconomus
 abbatis, qui, dato ſigno excubiis, mox de miſſo ponticulo, in-
 tromiſſus, convocatis me atque Perotto, cum reliquis Juobus
 Janoti affinibus, triſte nobis horrendumque expoſuit malum,
 omnia videlicet atrocifſimo ruſticorum furore miſceri, Jano-
 tum in reditu interceptum vinctumque ſervari in montibus,
 duos ex ſuis trucidatos, reliquos ſecum teneri captivos: nobis
 vero, videtiſne, inquit, quātum vos manet periculum eminus,
 niſi fortiter & repente præcaveritis? mox cominus congregie-
 tur. Nunc ergo feſtinate, & rebus veſtris unā cum vita ſapienter
 conſulite. Attoniti eramus omnes, & expectatione deterri-
 me formidinis trepidi: obſtupuit animus, lababant gœna, tre-
 mebant membra ſteterantque comæ & vox faucibus hæſit,
 quid facturi, quæ conſilio uſuri, penitus neſcii præ repentina
 iſta perturbatione: cum videremus nos, aut ſæva morte, aut
 gravifſimo periculo involvendos, conſternati, & ob anguſtiam
 temporis, cogitandi deliberandique ſpatio privati, omni eramus
 conſilio vacui. Sed & ego ille egregius tantorum ſacino-
 rum

um confiliator, qui paulò antè tantas res turbavi, qui tantas
omni movi machinas, tunc ipse mihi consilio meo defeci. Itaq;
dorabamur Oeconomum illum, ut qui admonuisset periculi,
imul afferret etiam aliquid consilii. Ait ille, aut exquisito ali-
quo eruptionis genere utendum fore, aut arcem ipsam muni-
re oportere, fortiterq; seditiosis rusticis resistere, fore enim, ut
intra paucos dies, aut nullo fulciti imperio, à se discessuri sint,
aut brevi manu regis cohibeantur. Verum ut erumpere per ar-
matorum rusticorum custodias impossibile erat, ita illos intra
dirutam arcem oppugnatores opperiri & contrapugnare, ple-
num periculi, & certa mors erat, cum non possemus multitu-
dinem pauci superare, nec invalidæmunitionis arcem adversus
innumeros hostes paucorum præsidio tueri. Verum erat ad tria
millia passuum propinqua turris quædam vetusta. & semidi-
ruta: pariter etiam inculta & deserta nescio, si aliquando ad-
vertens animum videris: sita enim est in lacunosa cavaq; con-
valle, non procul ab Arcona, ubi montes abrupti in amplum
quendam sinum aquis stagnantibus irriguum aperiuntur, sa-
xis asperrimis, & propterea inaccessis, cinctum: ad cujus fauces
turris hæc in eminentiore tumula sita, hinc quidem stagnanti-
bus paludibus & lacunis piscariis, inde verò asperrimis saxis &
altissimis rupibus clausa, præter unicum inter lacunas arcto
admodum aggere glebarum acervo, cespitum compagine co-
acto, aditum non admittebat aliud, nec aliud, nisi forti hyeme,
cum gelu omnia constrinxisset, progressuris iter patet nam re-
liqua omnis superficies, vestigii impatiens, in luteas voragine
paludosamque colluviem collabitur, qui situs per æstatem, in-
expugnabilem illi loco tutelam parat. Hanc turrim incolebat
pauper quidam Abbatis villicus, qui piscinarum custodiæ præ-
erat: illam nos occupare jubet Oeconomus & munire. Placuit
omnibus consilium, totisque pedibus in eam sententiam pro-
filientes, discussa omni pigritia, cōfestim collectis sarcinis, &
quanto potuimus comœatu, cum quæ victui &munitioni
commoda essent, tum quicquid preciosum erat & valdè ne-
cessarium, equorum nostrorum dorso impositum provehentes,
nos armati pulveribus & sclopetis onusti, præsidio tenebrarum
freti, cum servis nostris duce Oeconomio illo, clandestino iti-
nere per devia quædam diverticula, perque opacæ noctis si-
lentiosa secreta, turrim illam ingredimur, ubi impedimentis
omnib. exoneratos equos nostros Oeconomio permisimus sal-
vandos, quod ille quidem solerter præstitit. O quæ fortunarum
nostrarum repentina mutatio? quæ rerum nostrarum mutata

A 5.

facies?

facies? Ex strenuis militib. lucifuga vespertiones effecti eramus jamq; operosa & pervigili nocte transacta, dies festus aderat, dies destinatus convivio Nondū croceos pulcher Apollo extulerat vultus, cum relictam à nobis Janoti arcē cingunt armati rustici, & alii scalis per antiquorum mœniū ruinas conscendentes, alii validis securib. valvas aggressi, domum Janoti irruunt: ibi omnia eversa, sublata, direpta, vastata: omnia rusticorum erant. Hem, quale convivium: querebant undiquaq; Janoti satellites, sed nusquam erant, abierant enim fugerantq;: & quæ reliqua dormiens, & nostræ fugæ nescia, relicta erat ineri mulierum & puerorū familia, pavore subito attonita, non habebat quod indicare posset: verū unum præ omnib. querebant Alemanum, me scilicet. (erat enim fama publica, & omnium conspiratus undiq; rumor, me tam atrocis consiliū, tam perniciosi Magisterii, tam crudelis facinoris extitisse auctore, me isq; artibus inexpugnabilem humanis viribus. Arcem nigram superatam, plebisq; præsidia tam miserabiliter trucidata, & libertatem eorum eversam) jamq; ingens hominum turba cōfluebat ex montibus quorum numerosa frequentia tota vallis complebatur undiq; rusticorum strepitus, plebs infesta, hostes innumeri, & publicus clamor hominū in nostrum exitium conspirantium, omnia mortem minirabantur. Nec mora, ubi fueramus, nos latentes, innotuit: ac curritur mox ad turrim, & oppugnamur undique: sed nos inexpugnabilis loci (quem natura undiq; impenetrabilibus paludibus, & inviis saxis circūsepsit) præsidio freti, illum insuper viribus armorum tuebamur, contractisq;, quas inibi reperiebamus, quadrigis injecta terra, aggerem per quem unicū aditus iter patebat, vallo occlusimus: retro quem cum selopetis nostris in statione eramus, vel solo bumbo omnibus rusticis formidabiles, qui omne roboris sui exercitium in arcu & balistis repositum habebant. Hoc itaque exigui vallis propugnaculo omnis rusticorum spes potiundæ turris subruta est, acceptaq; aliquot suorum clade, demissa oppugnatione, ad obsidionem animum obstinatè inducunt, quod nos vel fame compulsos in deditiōem acciperent. Hinc itinerum omnium severa custodia interclusi eramus hostiles inter turbas, plebemq; cruentam: circumcirca mors imminebat, periculum undiq;, auxilium nusquam, nullibi ausugium, nulla evadendi via, & erat nobis una spes miseris, nullam sperare salutem. Nam quāvis loci præsidio inexpugnabiliter muniti, & impenetrabili paludū & saxorum tutamento ab oppugnatione securi essemus, etiam vigiliis & stationibus, cæterique pro defen-

lefensione nostra necessariis, ſalubri conſilio diſpoſitis, nullos
 formidaremus inſultus: tamen ſiames breviurgere potuit nos
 alioſtium gladio jugulum ſubmittere. In hoc itaq; erube-
 ſcendo ſimul & miſerando rerum ſtatu erant adhuc nonnulli
 ex populo, qui ſeditionis forte expertes, ſe cōſueta erga regem
 ſubjectione obediētes perſiſtere profitebantur. His adjutorib.
 Abbas ipſe, cujus magna ſemper fuit in plebe veneratio, intra
 has publicæ ſeditionis procellas concionem legit apud Arco-
 rem, plebiq; quam fragili conatu, quā irritō propoſito hāc
 ſiſceſſionem moliretur, exponens, ne regi rebellarent perſua-
 dere cōcepit: tum etiam de Janoti reſtitutione, ſimulatq; noſtra
 libertate multa locutus, in vanum laboravit. nam plebs ruſtica
 ſeditionis fluctibus concitata atq; armata. regiarum partium
 præconib. dicendi poteſtate vix permiſſa, reſpondit ſe non ad-
 verſus regem, ſed in Janoti & ſuorū tyrannidem exacerbatos,
 à quib. inuſitatæ dominationis ſævitia, & intolerabili onerum
 ſervitute vexatus fuiſſet, quippe ſub regis protectionis titulis
 hæreditariam patriæ eripuiffent libertatem: tum ereptam ſibi
 Arcem-nigram magnis ultionū minis objiciebant: ipſum Ja-
 notum atq; me præ cæteris ſeditioſo accuſationis genere pro-
 ſecuti: hūc patriæ proditorem, me verò illum, cujus deteſtan-
 dis artibus inexpugnabilem arcem unā cum libertate amiſiſ-
 ſent, noſtroq; impulſu regem in hunc crudelitatis imperium
 adductum, atq; tam atrociter victoria ſua uſum, ut eorum ſan-
 guine & cædibus vix ſatiari potuerit, aſſerendo. Nunc ergo re-
 cuperatam publicis armis libertatem pro fallacium verborum
 blandimentis ſe ſe nolle dimittere, quippe velle ſe Regem do-
 minum agnoſcere illis conditionibus. quibus à majoribus ſuis
 imperatum ſit: ad ulteriorem ſervitutem ſe cogi non debere,
 nec pati poſſe. De noſtra autem atq; Janoti liberatione omnes
 in unam ſententiā clamabant, tollēdos potiùs hoſtes in ſuam
 poteſtatem datos, quā dimiſſos iterum ultores experiri: nec
 debere ſe noſtram ſalutem ſuæ anteferre: tum & ſuperbiùs æ-
 quo vociferabāt, ſe ſe plus meritis habere noſtra in ſalute, quā
 in regis offenſa: plusque opis in noſtra cæde, quā in regis
 promiſſis reponere. Sed & illi, quorum cognati in expugna-
 tione Arcis nigræ occiderunt, non parum nutrimenti pu-
 blici furoris incendio addiderunt. Itaque cunctis accuſatio-
 nis iracundiam in Janotum diſtringentibus, & ſolvendæ obſi-
 dionis noſtræ ſententiā detrectantibus ad profundam ve-
 ſperam Abbas, furibundæ plebis dimiſſa concione, ſeceſſit.
 Dum hæc ita in ancipiti aliquot dies penderent, & nos gra-
 viorem

viorem famis & inediae, quam obfisionis pognam formidamus, Perottus callidum, & quod ex usu foret omnium, consultationis consilium amplexus, omnem interclusum rupem pervagatus, scrupulosa diligentia singula circumspiciens, devias solitudines, & avia montium considerans, siquam fore fugæ & evasionis viam invenire posset, sagaci indagine explorabat. Is tandem insueta itinera & difficilia aditu saxa, ingentesq; rupes per varios anfractus emensus, quodam die in summitatem montis evasit, unde prospectus erat in lacum, quem montem ab altera parte alluebat, quem cognovit esse Lacum nigrum, qui inde ad quatuor millia passuum portensus, non longe ab Abbazia, quæ supra egredientem rivum sita est, desinebat. Itaque difficilem montis descensum eò versus profectus, fortè offendit semitam, quam solutæ nives, variis anfractibus per prona in lacum decurrentes, cavatis saxis, præcipite clivo effecerant: hujus per obliqua deversa properè se demittens, pratis se immisit sub patentibus, & ad lacum usque descendit, sed interclusus scopulis & aquis, nullus ulterior, nisi navigio, patebat progressus. Itaque remensus difficillimum iter, sub occasum solis ad nos rediit, ac coeuntibus nobis in consilium, quæ comperisset, narravit. Tunc, pensatis singulis, visum est ut scriberemus Abbati, quò naviculam mitteret ad signatum scopulum. Verùm erath hoc consilium haud parum difficile & periculosum, & propè impossibile ob tam severas diurnas nocturnasq; itinerum custodias, quæ nec egredi vallē, nec ingredi quenquam in exploratum patiebantur. Proinde aliud quàm per arctum illum aggerem, qui ab altera parte præcisus, non in diligentiore custodia, sed & viribus & multitudine maiore custodiebatur, ab hostibus profultum nostrum arcentibus, quàm à nobis illorū ad turrim prohiberetur insultus, nullus nostris patebat egressus. Visum itaq; est in consilium nostrum accersere villicum, illumque precibus, donis & pollicitationibus adorimur, adjuramusque. Is tandem fassus se per innotivadi compendiū paludem posse superare: sed vallem nisi per medium hostilis turbæ agmen egredi non posse, nec quovis modo ad Abbatiam, quæ extra vallem sita sit, pervenire. In hac plenā desperationis consultatione, nescio quo furore tam callidum mihi consilium ministrante, hoc stratagemate usus sum. Puer erat villico, qui pascebat armenta; hunc ego tithymallis, aliarumq; herbarum succis infectum, sordata facie manibusque, turpi macula squalēfacta cute, & horridula coma deformatū, tum medico habitu & informi baculo, cui excavato literis indi-

didi-

idistinus, ac leproforum clapello adornatū instruximus: quē illicus ipse bovi impositum, sub obscurā noctem per notum bī vadum transmissa palude, ante auroram solo exposuit. Qui rofectus, balbutiente sermone eleemosynas petens per medias infestorum rusticorum acies jam clara luce vallis faucea uito egressus est. nam ut postea nobis narravit, etiam ipsis custodibus non modico terrori fuit, ut qui nō modō alloquium, ed & conspectum ejus fugerent, tanquam ex serpentum illorum genere fuisset, qui solo aspectu noxii dicuntur, stipemque illi procul projiciebāt in terrā. Sic puer ille periculosum gnariter nuntium absolvit, & literas Abbati reddidit: acceptoque responso, eodem astu postera die circa primam ferme noctis vigiliam ad nos rediit, clapello præsentiam suam denuntiā: quē expectabundus villicus, conscenso bove, vadum trahiciens, rursus recepit atque reduxit. Gavisi omnes de tam salubri responso, totam noctem disponēdis rebus nostris duximus insomnem, cumq; appropinquaret diei crepusculum, emissis more solito aliquot sclopetarum tonitruis, cæteri que vigiliæ signis, adhuc quiescente & ignorante villico, nos cum nostris impedimentis omnibus, prementes obnixum silentium, præeuntem Nerottum taciti insequimur, assiduisque lapsibus, & crebris offediculis per lubrica, per aspera, perq; insensos scrupos, confusis crustibus, non exiguo labore montem conscendimus, vixq; tandem ad summum verticem fessi pervenimus, in cujus cacumine constituti, incumbentes saxis tātis perquievimus, quoad Perottus alteram montis partem per prona delapsus, signum affigit scopulo, id erat lintheum candidū extensum, quo, retrō quam descenderat viam, ad nos remenso, expositis, quos nobiscum attulimus cibariis, in istis summis saxis epulabamur, ultrocitroq; prospicientes, donec circa quartam diei horam prospeximus veniētes duos lembos piscarios, sublevato rubeo pileo insignitos. id enim signum nobis Abbas rescripserat. Iis conspectis, sclopetas omnes in lætitiæ signum & summo montis cacumine emittimus: quo & villico nostram salutarem fugam, & nautis nostram præsentiam indicaremus. Tum, præeunte Perotto, transmissoclivō, per invia & humani vestigii expertia saxa delabimur in subjacens pratium, vix stabili vestigio excepti, ingressiq; lembos, hac ignoti itineris fortuna & piscatorio remigio freti, salvi cum omnibus nostris in Abbatiam ipsam pervenimus subvesperā, quam dies insequabatur iduum Augusti. Hac itaque nostra evasio, ut postea accepi, sediciosos illos rusticos (quibus illa non est admirationi, quam

quàm miraculo fuit) diversas traxit sollicitudines, anxie metuere sibi coeperunt, ne eisdem nostris artibus, & ra exquisitis, ignotorum itinerum transitu rex illis intromitteret militem, qui flammis & ferro omnem eorum lelem crudeli animadversione vastaret. Jamq; nec dies, nec dies securum dormientes, plures discedebant ad patriam, qui antea manifestum defectionis titulū sequentes, qui seditionis caput extiterant, qui Janoti boni duci, qui vinctum ceperant atque servabant, suæ sententiæ inhierebant, salutem suam nonnisi in Janotæ clementia arbitantes. Metuebant enim non modò bonorum suorum proscriptionem, exiliumq; à patria, sed & vitæ suæ suorumq; postmodum diffidendum censebant, si unquam Janotæ rueretur, de quo quid postea actum sit, nondum acceptum me redeo. Jam omnia mihi tuta erant, omnia secunda, salva, nisi quod de tua fortuna, ubi esses, quò divertissis, ubi lateres, nulla indagatione percipere potui. Instabat Abbas consilio suo, ut reverteret in aulam, non desuram mihi sperandæ melioris fortunæ facultatem apud eum regem: cuius venerationem & munificentiam jam semel expertus essem. Verum quod suasit utilitas, vetabant pericula neq; enim ignorabam, si ad regem rediissem, me ad novum aliquod, & plenum periculo facinus destinandum fore. sed plus me detrahebant absentia: metuebam enim caput meum in exploratæ hostium minibus committere. Itaq; plusculos dies in Abbazia illa commoratus, anceps animo quid facturus essem, venit ad me Antonius Xanthus, qui adhuc apud me est, ille videl. senex, quo scripsi tibi nuper. Is suis consiliis animum meum erexit, totum namq; propositum erat mihi invisas aggredi terras, ignotosq; accedere populos, omnia experiri & me totum fortune flatibus exponere. Jubet ille moderari animum, ac Hispanias oras scrutari suadet, tuamque Italiam, si de te aliam sanari nancisci possemus: polliceturq; itineris comitem: nec fides promissis absuit, quin summum peregrinationis meæ præteret solatium. jamq; dies septimus erat Kalend Septemb. quando cum sene illo atque meo Stephano ex Abbazia discedemus. Bercinonem peteremus, de tua salute & peregrinatione quid esset, exploraturi. Ibi triduum commorati, cum de te nihil intelligere possemus, ad magnam illam Valentiam proficiscimur, ubi apud Comparatum Saracenum, Philosophum, Astrologumq; exercitissimum, olim Zacuti discipulum, de te percunctati, nihil etiam scire potuimus. Itaque, divenditis equis nostris

*Ecos
quàm
sunt
pericu-
lis ar-
tium
ardu-
arum
inda-
gato-
res ob-
noxij,
ut
sem-
per de
salute
vel
quiete
despe-
rabun-
di per-
vaga-
ri co-
nātur*

nostris. post paucos dies ex Valentia transfretantes per Baleares in insulas, supra Sardiniam navigantes. Neapolim defleximus, ad ibi, consiliis parum ex sententia cedentibus, minorem pe nostra fortunam experti, reditum in Gallias instituimus. itaque exinde navigantes Ligurnum Tusciae portum appuimus: deinde Ligusticum litus pererrantes, Provinciam ingressi, usque famigerabilem hanc, liberamque Rhodani urbem pervenimus, manemusque, usque adhuc omnibus salvis. Enia haec nostra fortunae historiam ab illo tempore, quo tu feliciore sydere actus, ex Valle rotunda à me discessisti: quam, ut brevissimè potui, tibi hoc calamo exaravi. Ampliora de interea à me gestis & cognitis, coràm audies quàm primum nos Lugdunum venire concedetur, nisi tu nos interea (quod cuperem) Avenione convenire velis. habeo siquidem tibi aperire aliquid secreti consilii, quod invitus pectore clausum gero. Vale. Ex Avenione, nono Kalend. Febr. Anno 1509

Landolphus Agrippa. XI

Statim abundè, lapsis istis diebus, elegantissimis ex scriptis tuis laboriosam vagam fortunam tuam tragico-comœdiam, superamque; mentis tuae hausi voluntatem, conarerque, omnisariam Avenionem ad te descendere. mi suavissime Agrippa. si non me morbus ille, medicaminis nescius, arreticus sibi devinctus hic remoraretur. Nunc verò qui hasce meas ad te desert literulas, tuae nationis Germanus est, oriundus ex Norimberga, sed domicilium habens Lugduni: estque rerum arcanarum curiosus indagator, & homo liber, nullis irretitus vinculis, qui, nescio, qua fama tua impulsus, tuum quoque perlustrare, cupit abyssum Vellem ergò profundè virum explorares, atque tibi ut suae mentis indicaret jaculum. non procul siquidem à scopo, meo iudicio, sagittat, & magnarum rerum experientia apud eum in aliquibus extat. Tum ergò ab Aquilone in Austrum vola, undique Mercurialibus pennatus alis, & Jovis si lubet, sceptris amplectere, atque illum, si in nostra velit jurare capitula, nostro sodalitis adscitum face. Cæteri commilitones nostri hic tuum sperant adventum. quare lætus ventis vela committe, ac communem felicitatis nostrae complectere portum, & sine longa dierum intercapedine ad nos te latè conferas. miranda namque hic latent, de quibus plura tibi scripsissem, si non tam festinus praesentium latoris recessus hoc indigestum evomere compulisset scriptum. Excusatum ergò me, quantum possis habe. Vale. Ex Lugduno. pridie Nonas Febr. Anno 1509.

Amicus

Postquam Lugduno ab te recessi, mi fidissime Landulpho, ad Augustodunum Heduarum concessi, ad notum mihi quondam humanissimum virum Dominum S. Symphorianum qui me quotidianis beneficiis suis devincere non cessat. Velle autem ille idem, quod tu te Augustodunum conferre velis, id quæ te unice rogatum habet. Sin minus id fieri poterit, Cabilonem te conferas, quod & nos veniemus. Rescribas ergo quam ocyssimè, quando, quo die, atq; ubi locorum apud nos ades velis, ut idem præfatus dominus atq; ego sciamus, quando & quo venturi sumus, aut ubi te præstolaturi. Videre teli quidem volumus, & præsentibus colloqui de rebus necessariis & secretis, quas literis committere non convenit. Quin & Stephanum meum misi Dolam, ut adducat Brixianum: & Antonium Xanthum ex urbe Nivernensi revocavi, illosque diutius expecto una apud nos adfuturos. Est siquidem nobis aliquid in commune consultandum, quodque ad omnium usum pertineat, Vale. Ex Abbazia D. Symphoriani apud Augustodunum Heduarum, quinto Kalendas Junii, Anno 1569.

Landulphus amico suo. XIII.

Postquam hinc abiisti, adolescens doctissime, verba feci de te apud Reverendissimum Dominum Pisoninum, quem mecum traxi in admirationem super tua multiplici & recondita eruditione. Is te videre gestit, & nonnulla jactat se tibi ostensurum, quæ nondum etiam tibi sortè cognita sunt. scribe ergo, obsecro, quando sis ad nos rediturus, ut crebris ejus interrogationibus respondeam. nam ego te propediem rediturum vaticinor, ocyus etiam quam statuisses. Multos quidem reliquisti tuæ laudis buccinatores, sed ego nulli primas concesserim. Bene vale, & nos ama, dum virtutem tuam colimus. Ex Dola, 18. Junii.

Amicus Landulpho. XIV.

Scio ego te, præstantissime vir, non modò responsa literarum Stuarti, sed me ipsum expectare: verum existimabam te jamdudum certior factum, quid mihi eveniret impedimenti. nam morbo correptus subitaneo & pestifero, erā longè morti, quam vitæ vicinior, jam umbra mea vagabatur apud manes, necdū sanus sum, sed resipisco vivere, misissem ad te, quæ postulasti. nihil enim horum te celare volo: sed nequeo nunc satis

satis tute commendare calamo. noster, ut spero, propediem videbimus, habeo enim adhuc alia intemeratae veritatis documenta lucidissima, quibuste dono donare volo: amo siquidem te, & genius tuus in absentia tua mecum conversatus est. Domino Archiepiscopo Bisontino me, ut de meliori nota, & commendatum & charum reddito. Vale, vir observandissime: Datum Cabilonae, septimo Idus Julias, Anno 1509.

Amicus Agrippa S. D. XV.

Interrogatus aliquando Demosthenes, quid potissimum esset in Oratore? respondit, pronunciationem, iterum atque iterum interrogatus, idem respondit, neque aliud amplius, Audivimus itaque die hesternae, atque revera experti sumus in oratione tua, virissimum fuisse oraculum Demosthenis. Felix es, Agrippa, qui copiosam illam atque inundantem dicendi fertilitatem ita intra limites sinceritatis illius orationis tuae conclusisti: cui neque aliquid addi, neque demi possit, & quod maximum artificium ipse censeo, ut ne unius verbi auditores meminerint, quod in illa verbosa copiositate secus est. Peto igitur instantissime, ut mihi liceat eandem orationem tuam luculentissimam interpretari: non, quod in eadem Majestate eam reddere gallicanam aut sperem aut polliceam, verum ingenioli rudis periclitandi gratia, & etiam, ut ipsa illustriissima Princeps nostra intelligat, quam praeclare in ejus laudem orasti: eoque rebus tuis libentius faveat, quandoquidem rem hanc apud eam multum admodum tuarum virtutum opinionem semper adaucturam esse arbitror. Vale.

Idem Agrippa XVI.

Ecce ornatissime Agrippa, orationem, quam meo more tuam interpretatus sum: non, quod singula verba singulis reddidi, sed sententias sententiis prout pro decore linguae nostrae gallicanae observando mihi visum est. Dominus Vicecancellarius erat censor atque corrector. Tu cum meis verbis orato, ut Prologum lucubrationum nostrarum videre dignetur: puto eum non magnifacitum. Quod si non improbet satis erit meo studio factum. Si autem favore illud prosequi dignabitur, dii boni, quam citò ex pygmaeo gigas efficeret. Vale, & me, tui amantissimum, redamato, quamprimum me tibi discipulum repraesentaturum. Vale.

Agrippa Amico suo. XVII.

Perpicuus est mihi jamdudum tuus in me amor, amice observandissime: sed nunc ex literis, quas ex Lugduno ad te

scripsit Vir præclarus, Joannes Perrealis, cubicularius regis, quasque mihi legendas tradidisti, planè cognovi, te honorem nostri atque famæ ita esse sollicitum, ut non modo expectationem, sed votum nostrum superaveris, cum orationem nostram, quam ex tempore ferè habuimus, & Gallicam effeceris, & Lugdunum usque pergere compuleris: ad eos præferam, quorum judicium non injuria reformidem. Quantum enim ex literis Magnifici illius cubicularii videri licet, & quantum ex tua fideli relatione accepi, vir est, à quo potius doctrinam exigere debeamus, quàm ut ipse nos de aliqua interroget. Compellis me tamen, quæ tua est de ingenio nostro confidentia, amore scilicet cæcutiente, ut ejus petitis respondeamus: quod quidem & libenter facio, & simul cum his literis transmitto: non tam, quod tibi morem gerere velim & cupiam, quàm ne tu vel hi, apud quos scripta nostra divulgas, vel me (ut scribunt) divini aliquid habere arbitrentur, vel ne hujusmodi quicquam mihi arrogem: sed ut humanitatis nostræ mediocritatem planè agnoscatis. Vale, & me in tuorum amicorum numerum referre digneris. Ex Dola Burgundiæ, Anno 1509

Amicus Agrippa suo. XVIII.

SAlve, doctissime Agrippa, Decanus, tibi & mihi Snerandus, mavult te orantem sive declamantem, quàm ut utramque nam suæ partes sunt, tanquam ad hoc natus, & qui utroque oratoria plurimum valet. Ego autem (quæ distinet nos est) etsi cum Domino Decano cæterisque tui domus deos te orante aut declamante plurimum delector, & proficiam: quia tamen studium meum, quantumvis versatur potius circa scriptionem & lectionem, quàm orationem & auditionem, & quod expertus scio, perit ad famam aucupandam scriptionis studium, quàm orationis: (nam semel tantum profertur oratio, lectio autem iterum & quater repetita placebit) idèò ingenium tuum, ceterum plurimum, jamjam hortor, ut ad scriptionem te converteres: si ipse D. Decanus repugnaret, quod ab ejus humanitate non est, iterum liberè hortor. Quod si rem meam curare, ut par est, moneas (suam namque non docere meam inter adagia receptum est) faciliè abstinebo, ne mea ineptia atque impudentia dixerò, quod prius Christus facere, quàm docere. quod quidem, sicut & nostra vernacula lingua hoc Proverbium protulerunt, tum interesse inter dicere & facere. Neque enim apud

ion, quem interpretaris. neque Picus neque Politianus, neque Laurentius Valla, qui omnes publice oraverunt, tantum profecerunt in nuncianda fama suis publicis orationibus, primam adepti sunt. nihil in scribendo etiam operam aliquam allocutent. Exemplum familiare ex me ipso proferam, qui operabam mille ducentos versus per me compolitos, memoriter absque intervallo aliquando recitavi, sed nulla mihi gloria fuit, nisi in loco illo & pro tempore illo. De scriptis autem hoc est. Quod si etiam splendidissimi quique Doctores & literati nullam scriptorum suorum memoriam reliquerint, non erit eorum fama dilatata neque perpetua, sed duntaxat inter angustos limites, suæque vitæ tempusculum coacta. Vale, & stude famam extendere factis, & mihi des veniam, quod hoc epilogo, non enim ut censor loquor, sed ut fautor.

Amicus Agrippa suo XIX.

Candidissime Agrippa salve, & me non minus tuum, quam tu ipse es tibi puta, utpote qui admirabili ingenio eloquioque tuo allectus, tuæ famæ famatissimæ nunquam favere desinam. Precor itaque, ut aliquando mei memineris. Nova quæ circumferuntur hic, sunt hæc: Regem propediem Lugduni adfore, copiasque in Venetos redintegrare. Venetos autem nuperrimè magna clade affectos à Francigenis, una cum duce Ferrariæ militantibus, ita ut supra sex millia Venetorum in ea pugna pessundati fuerint, & biremes circa triginta super Padum captæ: properabant enim obsidere Ferrariam. Addeò nihil non audet superbum illud atque pertinax genus hominum. Dicuntur ea clade in maximam desperationem adducti. Tu si quid de imperatore nostrò habeas, quæ in ista dicta aliqua proculdubio divulgabuntur, me certiore facere digna. Vale doctrinæ atque eloquentiæ columen atque fulmen.

Amicus Amico. XX.

Præsentium lator, servulus est cujusdam nobilis Cabilonensis, mittitur, ut te Cabilonam traducat, eget siquidem Dominus suus & consilio & adjutorio: dives est, nec parcat expensis. Hanc ego tibi lucri occasionem conciliaui: sed quid circa hoc tibi adhuc consultum velim, modo animadvertite: nitor siquidem & honori & utilitati tuæ æquè consulere. Si igitur ornato cultu venire possis, venias, multum tibi fidei & utilitatis ea res allatura esset neque enim ignoras, quanta autoritas, quantaq; fides sit in una (ut ita loquar) venusta tunica, maxime apud istos cæcutiētes, qui non nisi superficies hominū spectant.

B 2

Quare

Quare si secus veneris, detrahet multum : ideoque si potes dissimules, excuses, differasque adventum tuum in aliud tempus : interim ego tibi succurram. Si verò nobilis iste tui avior ad te Dolam concesserit, illud adverte, ut cum omnia scias, omnia possis, nihil facias, nihil promittas, nisi sepius rogatus : præbeas te beneficiis vincendum : etiamsi egeas, agere dissimiles. calet homo, dum calet ferrum, cudendum est. Secretò hæc intellige, tua res est, tibi consulitur, tu fortunæ tuæ rationem habe. ego quantum possum, te mea opera juvando tibi non deero. Vale.

Theodoricus. Episcopus Cyrenensis, Henrico Cornelio

Agrippa S.D.XXI.

Reditæ sunt nobis literæ tuæ, miles strenue, tertio Calendas Decembris, longa certè spe exoptatæ : quibus lectis quanto simus exhilarationis spiritu affecti, haud faciliè scripserimus. Admirari utique te possumus, non tamen satis laudare quippe unus es inter tot millenarios Germanorum, quibus rebus militaribus similiter atque literariis hinc & inde æquè diligenter viriliterque operam navasti. Paucos admodum multis millibus id egisse quis nescit ? O quantum extollendi sunt hi, quos Martis animosicū laude victoria usque adeo evehit, ut sanctissimæ Palladis favore non sint destituti ? Variæ tuæ dona sunt : in te unum congestum atque consertum est, quod innumeris millibus dii negarunt. Quid de militiæ gloria ? quid de celebribus orationibus, coram tot & tantis habitis ? Quid in futuro de te expectandum erit, qui tuam parentelam, urbem, gentem, nationem ita & amas & prosequeris, ut etiam & extollas atque evehas ? Accipe igitur, macte virtutis vir, in armis vir, in literis præceptor, in amore alter ego, quod ad te scribimus, bono corde, benigno animo, grataque fronte : & dum vacat, quiddam ad nos rescribito. Interferas rogo quid tibi in Astrologiâ judiciaria placeat displiceatve. Quantum ad illam disputator fuerit Picus Mirandula, certè nosti, & quid quasi exsufflando omnes ejus rationes & explodendo Lucius Balancius egerit, ut arbitror, vidisti. Qualis verò tuus sit in eam animus, vellem scire : cum, quando apud nos causas ageres, ambiguus nobis visus fueras, sortè præquadam, nescio quali doctrina inter sacrum supersticiosumque, ut videre videbar, cui tum inhærebat, & scripto commendabas. Si tamen nunc aliquo locorum aliquid arcani non impii offenderis, nobis commune facito : cum & nos nihil tibi unquam occultandum celandumque habebimus. Vale longum, & nobis, ut velis,

dicere. Ex Colonia Agrippina, tertio Kalendas, ut supra,
anno 1509.

Amicus Agrippa suo. XXII.

scripsissem ad te plura, sed is gerulus, quem serò etiam venisse ad me poenitet, multum & satis importunè festinavit, efficienti corde alias tuas salutes, quas mihi optasti patris ore, tuis literis ad me allatas accepi: te autem arduas res gerentem, periculaque omnigena potenti terræque discriminibus duce animo pertulisse, intellexi. Quid, rogo, ætati provectæ hanc natura omnes speramus, jucundius esse poterit? nisi ut tibi digna, dum robur est & sanguis calet, aliqua peregerimus: quæ jam senioribus annis narratione, proloquioque inter amicos, & serio & joco perfari possemus, quibus ad alios & auctoritatem & experientiam nostram commendemus. Ex tuis literis percepimus, quòd multas orbis terrarum oras perambulando videris: prospere saneque ad ea loca, ubi nunc es, te reversum. Ex quo colligo, quòd omnino dubio procul doctissimorum virorum verba, mores, consuetudines, & gestus quàm diligentissimè exploraveris: & quod super omnia prætulcrim, veterum monumenta in diversis locis librorum collegeris: leceptorumque ex iis flosculorum nos quandoque participes te facturum spero, collectorum, inquam, ex iis, qui summa Philosophia floruerunt, aut certè sacrarum literarum theoremata laboriosissimè coluerunt. Vidiisti insuper varietatem morum: audiisti disparibus labris idiomata multa, conspexisti alpes altissimas, arces eminentissimas, civitates munitissimas, aulas Principum, ædes civium, contemplantium cœnobîa, deorum templa, & quicquid aliorum, aut cæterorum est, quibus humana, præcipuè juvenilis, curiositas oblectatur accuratius notasti. Quæ omnia, ut speramus, dum coram fueris, non sine summa voluptate ex te audiemus: quibus etiam summum opificem rerum laudare poterimus. Utinam igitur liceat quandoque te fieri ad nos reducem, ut, velut olim consuevimus, una sederemus, varia differentes usque ad famulantium fastidium. Spero igitur te non tardaturum regressum ultra passagium (ut dicunt) Aquense. Hoc tui parentes flagitant, hoc amici tui unà tecum exoptant, perpetuum pro tunc alienis locis valesfacturi. Nil occurrit novi, quo te afficiam: nuncius is stat ante cubiculum, sermè stomachatus, quod eum his scriptis remorer: quæ quidem scripta non accipias ut excogitata. Vale longum, & te, ut speramus, accinge citius ad regressum, & iterum vale. Ipso die S. Clementis, ex Colonia, 1509.

*D. Ioanni Tritemio, Abbati D. Iacobi in suburbio Herbipolensi,
dam Spanhemensi, Henricus Cornelius Agrippa ab
Nattesheym S. D. XXIII.*

CUm nuper tecum, Reverende Pater, in cœnobio tuo apud
Herbipolim aliquandiu conversatus, multa de chymicis,
multa de Magicis, multa de Cabalisticis, cæterisque, quæ ad
in occulto delitescunt, arcanis scientiis atq; artib; una cõ-
semus: magna inter cæteras quæstio erat, cur Magia ipsa, cu-
olim primum sublimitatis fastigium uno omnium veterum
Philosophorum iudicio teneret, & è priscis illis sapientibus
sacerdotibus summa semper in veneratione habita fuerit: de-
inde sanctis Patribus à principio nascentis Ecclesiæ Catholice
odiosa semper & suspecta, tandè explosa à theologis, damna-
ta à sacris Canonibus, porro omnium legû placitis fuerit pro-
scripta: ejus causam speculatus, meo iudicio non alia est, nisi
quod fatali quodam temporum, hominumque depravatione
subintroierunt multi Pseudophilosophi, ac mentito nomine
Magi, qui per varias errorum sectas, & falsarum religionum
factiones, multas admodum execrandas superstitiones atque
ferales ritus, multa etiam ex orthodoxa religione scelerata sa-
crilegia, in naturæ persecutionem, hominumq; perniciem ac
Dei injuriam congerentes, multos admodum, quales hodie
circûferri videmus, reprobæ lectionis libros ediderunt, qui-
bus Magiæ honestissimum nomen atq; titulum furto & rapi-
na præfixerunt. Hi itaque, cum sacrosancto hoc Magiæ titulo
suis execrandis nugis fidem sese conciliaturos sperarent, ide-
gerunt, quod laudatissimum olim magiæ nomen, hodie bonis
& probis omnibus odiosissimum redditum sit, ac capitale cri-
men habeatur, si quis doctrina operibusve Magum sese audeat
profiteri: nisi fortè demens aliqua vetula rus habitans, credi
velit admodum perita & divini potens, ut; sicut ait Apulejus
possit cœlum deponere, terram suspendere, fontes durare, mō-
tes diluere, manes sublimare, deos infirmare, sydera extingue-
re, tartarum ipsum illuminare: sive, ut canit Virgilius:

Qua se carminibus promittat solvere mentes

Quas velit: atq; alijs duras immittere curas:

Sistere aquam fluvij & vertere sydera retrò,

Nocturnosq; ciet manes: mugire videbis

Sub pedibus terram, & descendere montibus ornos:

tum quæ referunt Lucanus de maga illa Theßala, & Homerus
de Circes omnipotentia: quorum plurima fateor, tam fallacis
opinionis, tã superstitiosæ diligentia perniciosiq; labores exi-
stunt

bona, ut cum sub artem non nefandam cadere nequeant tamen Magia venerabili titulo sese vestiri posse præsumunt. Cum hæc ergo sic se haberent, mirabar admodum, neque minus etiam indignabar. neminem hæcenus extitisse, qui tam sublimem & tamque disciplinam ab impietatis crimine vindicasset, aut illis nobis purè sincereq; tradidisset, siquidem, quos ex recentioribus ego vidi, Rogeriū Bachonē, Robertū Anglicū, Petrū Apollonariū, Albertū Teutonicū, Arnold. de Villa nova, Anselm Paracelsensem, Picatricem Hispan. Cicchum, Asculū, Florentinū & aliosq; alios sed obscuri nominis scriptores, cum se Magiam tradere pollicentur, nonnisi aut deliramenta quædā nulla ratione subnixā, aut superstitiones probis omnib. indignas præstiterunt. Hinc concitatus est in me spiritus meus, atq; propter ipsam cū admirationē, cum indignationē, volui & ego philosophari, non illaudabile opus me facturū existimans, qui ab ineunte ætate semper circa mirabiliū effectūū & plenas mysteriorū operationes curiosus intrepidusq; extiti explorator: si Magiā ipsam vetustam sapientumq; omniū disciplinā ab impietatis erroribus redimitā purgatamq;, & suis rationibus adornatā restituerē, & ab injuria calumniantium vindicārē. Quod ut jam diu ipse mecum deliberavi, nunquā tamen in hanc arenā descendere hæcenus ausus fui. Verū post collatū inter nos Heribipoli de his rebus sermonem, tua præcellens peritia & doctrina, tuaque ardens adhortatio audaciā mihi animumq; addidit. Itaq; electis Philosophorū exploratæ fidei sententiis, purgatæque introductione, ac malignorum, qui simulata scientia mentientes Magorum traditiones, ab ipsis tenebrarum reprobatis libris, velut ab ipsis adytis, mirandorum operationes requirēdas dicebant, discussis tenebris, tres libros de Magia compendio brevitatis cōplexus, recentibus his diebus composui, & de occulta Philosophia. minùs insensu titulo, inscripsi: quos nūc tuo examini, qui harum rerū plenissimam peritiam tenes, castigandos, censendos, judicandosq; submitto: ut, si quid in illis à me scriptum sit, quod aut in naturæ contumeliam, aut cœlitum offensam, religionisve injuriam vergere queat, condempnes errorem: sin autē dissoluta & purgata sint impietatis scandala, veritatis traditionem tueare, sicq; cum his libris nostris, atque cum ipsa Magia agere velis, ne occultetur aliquid, quod prodesse queat: nec probetur, quod possit nonnisi nocere, quò sic tandem libri isti tuo examine probati, digni sint qui aliquando felicitibus auspiciis in publicum egrediantur, nec timeant judicium subire posteritatis. Vale, & his audacibus parito cœptis.

*Ioannes Trisemius, Abbas Divi Iacobi Norwiche, quondam Episcopi
mensis, suo Henrico Cornelio Agrippa ab Nuremberg, sa-
lutem & charitatem.*

XXIV.

Opus tui, ornatissime Agrippa de occultioribus Philo-
sopharum prænотatum, quod nobis examinatum per litteras
præsentium obtulisti, quanta cum voluptate susceperimus,
nec lingua mortalis unquam potest exprimere, nec calamus
refecare. Admiratione maxima ducimur super condi-
tione tua non vulgari: qui & juvenis tam secreta perstrinxeris
arcana, multis etiam Viris doctissimis abscondita, non solum
pulchrè ac vere, sed etiam propriè & ornatè proferre in lucem
potuisti. Unde in primis tuæ ad nos benevolentia gratias
agimus: & si poterimus unquam, pro viribus indubitanter re-
feremus gratias. Tuum opus, quod nemo doctissimorum
etiam Virorum satis laudare sufficit, probamus. deinde ut
pergas in altiora, quo cœpisti, nec finas tam excellenti
ingenii tui vires ocio te pefecere, te, qua possumus instanciam
nemus, petimus & rogamus: quatenus & tuo te labore ad me-
liora semper exercites, & lumen veræ sapientiæ, quo maxime
& divinitus illustraris, etiam ignorantibus demonstres. Nec
te retrahat à proposito quorumcunque consideratio nebulo-
rum, de quibus verè dictum est. Bos lassus fortiter figit pe-
dem: cum nemo sapientum iudicio veraciter doctus esse queat,
qui in unius duntaxat facultatis rudimenta iuravit. Te autem
divinitus ingenio donavit, & amplo & sublimi. Non ergo bo-
ves imiteris, sed volucres: nec circa particularia arbitris tibi
esse morandum, sed universalibus confidenter ingrediendi ani-
mum. Tanto enim quisque doctior esse putatur, quanto igno-
rat pauciora. Ingenium verò tuum ad omnia pleniter aptum,
non paucis, nec infimis, sed multis & sublimioribus est ratio-
naliter occupandum. Unum hoc tamen te monemus custodi-
re præceptum, ut vulgaria vulgaribus, altiora verò & arcana
altioribus atque secretis tantum communices amicis. De si-
num bovi, saccarum psyttaco tantum: intellige mentem, ne
boum calcibus, ut plerisque contigit, subjiciaris. Vale felix, &
amicæ: & si quid penes nos est, quod tibi conducere queat, ju-
be: & factum sine mora intelliges: & vires ut nostra dictum
sumat amicitia, sapius ad nos scribe, & tuarum aliquid leu-
brationum mittito, instantè oramus. Iterum vale. Ex nostro
Cœnobio Peapolitano, 8. die Aprilis, Anno 1510.

Agg.

Salve mi fidissime Landulphe. Apud Tridentum aliquot-
 aureorum millia accepturus sum, illa in Cesareis castra Ve-
 ronam laturus: jamque instauratus nova facinora rursus ag-
 gressurus sum: sed una re potissimum indigeo, fido videlicet
 sodali. Itaque, quia multis & magis tempestatibus te cognovi
 fortem, fidumque mihi, simul quia tibi eadem, quæ mihi in-
 genia sunt, eo ipso multa bona nobis mutuo procurare possu-
 mus. Nunc autem est occasio & oportuna & magna in ma-
 nibus: neque verò me tam ignavum aut vani ingenii putes,
 ut incerto pro certo, & exploratæ fidei viro, consilia mea
 commiserò. Habeo enim consilium, quod diu occultavi, di-
 cere: nunc illud tibi narrabo, unde nos pergrande commo-
 dum faciemus, atque unde potestas est nobis adipiscendi glo-
 riam, laudem, decus & lucrum: neque magis percipies hæc lin-
 gua & calamo dici, quam factis & re ipsa fore: voloque te ar-
 bitrari, me hæc utriusque nostrum commodi honorisque cau-
 sa facere, ut æquum est amicis. Quare remigio velox, quan-
 tum potes, festina: & veni Veronam ad Georgium Tridenti-
 num Episcopum: ibi me invenies. Vale. Ex Tridento.

Amicus Agrippa suo. XXVI.

Rebar te, eruditissime Agrippa, jam pedem Mediolanum
 retulisse, quod ipse, quæ die cum Bartholomæo Rosato
 ambo hoc proximè eratis, exposuisses, te non multò post à vi-
 co Lavizario abiturum esse: sed cum tonsor, qui ad nos hoc
 manè concessit, significaverit, se & illum in hanc diem tibi ad-
 esse, haud incongruum existimavi, si cum vestrum utrisque,
 qui inter præcipuos mihi benevolos ducimini, fructuatio as-
 sparagorum agri nostri communicaretur. Duos igitur fasci-
 culos vobis nuncius iste tradet: qui etsi exile sint munus, ve-
 stræ tamen erit modestiæ, id quo mittitur, optimo animo &
 excipere & frui, neque ejusdem pusillitatem perponderare,
 cujus inter amicos, qui quæque familiaris multò agunt, nul-
 la est ratio habenda. Valete ambo. Ex Gravarrona, Anno 1512.

Idem Agrippa & Bartholomæo Rosato. XXVII.

Sed quidem epistola tua, Agrippa eruditissime, fuit reddi-
 ta. si celerius ergo repetitum ad illum fuit nihil, quod inde
 mireris, nulla subest causa, Accepi, abs te & Bartholomæo no-
 stro non benevolo minùs animo & exceptos & visos esse mis-

B 5

so 2

fos asparagos, quàm ex me proveniant, etsi minime
essent. Valde sum lætatus, quòd non asperneris vos
mea, utcunque sint pusilla, ac mittentis optimi animi
nem solum (quod in amico potissimum est considerandum)
habuisse intuear: sed gratiarum actiones, quæ ex illis sub
vobis placuit, fuerunt, hercle, ex parte omni incongruæ,
multo majora vobis à me præstari posse vellem. Et ne
vobis legendum hac die sit defuturum, mittitur à vos
men à Francisco Scauro Novariensi nuper receptum, ac
pariter responsum: quæ omnia ubi inspexeritis, colligenda, ac
Michaeli Mediolanensi restituenda erunt, utis postea Scau-
ro, si cras Novariam (ut ostendit) proficiscetur, sit redditum.
De vestra ad Ticinensem urbem profectio, deque mirabili
opinionem, quàm de se Agrippa illic ob singularem virtutem &
ingenii acrimoniam, qua præstat, reliquerit, audi vi per multa,
quæ fuere omnia quidem auditui meo jucundissima. Nam ni-
hil sanè illi potest laudi cedere, quod & commune mihi non
planè existimem. Valere ambo. Ex Gravarrona, Anno 1512.

Agrippa Candido suo. XXVIII.

Tuas jam pridem in Julium Pontificem haud ineleganti
sermone editas & legi & intellexi satyras, Candido me-
niosisime: in quibus satis (ut opinor) laboris mortuo sparsisti
Effet itaque longè gratius, si vivo tantos cuderis montes, as-
ream certè in carpendis hominum vitiis præfers venam. Vix
ita Lucilius, qui primus (teste Fabio) hanc claram in eiusmodi
scribendi genere adeptus est famam, tam rotundè Romano-
rum flagitiorum genera rimatus est. Lynceos profectò in hoc
ostendis oculos, perge itaque sælici fato, ubi tuo tales inge-
nio: modo sic tractes aliena, quòd propria atq; amicorum non
obliviscaris negotia. Haud enim nescius es, ni fallor, quid ne-
gotii à me tibi quam studiosissime commissum exequi habes.
quod si feceris, identidem tuis in rebus ero quam studiosissi-
mus. Vale sælix, Anno 1512.

Agrippa Landulpho suo. XXIX.

SI ego ex te tacente fieri possem certior, quid agas & quid fa-
cturus sis, Landulphe fidissime, duorum hoc labori parce-
remus, meo videlicet te interrogantis, & tuo respondentis.
Nunc cum id fieri non potest, necessitas subiit, ut mutuo scri-
bamus & rescribamus. Accipio te, nescio quarum rerum fru-
tinio intentum: gauderem te effectum bonum assequi. Ego
tibi

tibi mea fide simul & ingenio non sum defuturus: sed cave. ne incertum pro certo sequaris, scis, quæ discedens Mediolano tibi diximus. Cessa, mi Landulphæ: meo consilio desiste, amice hortor: nihil periculosius, quam sine duce peritò domum intrare Dædali: crede meo consilio. nam nie quidem mutæ amicitie nexus pro sua simul & mea incolumitate & commoditate sollicitum esse compellit. Adhuc paululum sustine, donec ego revertar Mediolanum. tunc enim viam, quæ sola ducit iter ad gloriam, diu diuque cogitatum monstrabimus tibi: vel tu ad nos concede. sed prius responsa harum literarum, & quid facturus es, quam festinanter remitte. Vale. Ex burgo Lavizario, Nonis Aprilis, 1512.

Agrippa Landulpho suo. XXX.

Mirum in modum literæ tuæ me latibundum reddidere, fidissime Landulphæ: maximè, quia ex Mediolano Papiam te contulisti. Credo ergo te divino quodam oraculo iuxta meæ deliberationis propositum afflatam, quo mihi præcurfor eò me præcesseris, quò ego me conferre, jam longo diærum cursu mecum tacitus meditatus sum. faciamque nunc, ut quamprimum ad te Papiam venturus sim: quò cum venero, omnem solitudinem amittas. non enim verbis tibi alludam, sed in re dubia ubi re opus est, re ipsa te juvabo, atque sic rebus tuis prospere dispositis, cætera agenda deliberabimus. Vale sælix: & ita tibi persuadeas, me tibi ut fidissimum semper comitem, nullo loco defuturum, ac quicquid commodi profectusque tibi & vitæ & fortunæ bonis augendis ministrare possim. nihil unquam denegaturum Ex burgo Lavizario, undecimo Kalendas Majas, 1512.

Agrippa Chrysofomo suo. XXXI.

Mitto ad te libellum illum cabalisticum, quem optasti, vernerande Pater Chrysofome: de quo illud tibi ignorandum neutiquam censeo: hanc esse scientiam illam divinam, omni humana indagine sublimiorem: quam si continua remembrance intellexeris, eris omnium bonorum tota mente plenissimus. Est siquidem ars hæc tota sancta atque divina, ac sine dubio efficax: ideoque, mi Chrysofome, cupientissime, qui in hac te exercere affectas, tantum mysterium intra secreta religiosi pectoris tui penetralia silentio tegito. & constanti taciturnitate celato. sermonem enim tanta numinis maiestate plenissimum, irreligiosæ mentis esset, multorum conscientie publicare. Vale, Papiæ, pridie Calendas Maji, 1512.

Amicus

Amicus Agrippa suo. XXXII.

MAxime Agrippa, alter ego, anxius de statu tuo, & quid agas, & quomodo valeas in his tumultibus bellis, impotens nec tutus te posse accedere, scripsi has literas, quod cognosceres, quid ego agam, & ubi sim nam rebus nostris & saluti meæ providi præsentia mea, quæ si absuisset, ad te venisset. Dominicus Franciscus, filius domini Georgii Supradia, qui sit in castris, scire curabis. nam is mihi summus est amicus. Tere, an sint ibi ex tuis amicis aliqui, itidem significes. Nam hoc tempore opus est amicis. De tumultu Papiensi multum colui: sed utcunque sit, modo tu bene valeas, lætor. In me communibus amicis commenda Papiæ (ut mihi videretur) non erit habitatio jucunda: nec jam dudum te reliquisset, sed & omnia postposuisset, ut antea pro te feci, nisi fretus fuisset amicitia magnifici domini Lancelotti, qui te super omnes diligit. Cum iter tutum fuerit, accelerabo venire ad te. Vale. Ex burgo Lavizario, vicefima quarta Junii, Anno 1512.

Amicus Agrippa suo. XXXIII.

EXcellentissime Agrippa, Domitius hodie retulit mihi, ab Helvetiis captum fuisse, & rursus sine magno tuo incommodo liberum, atque te Mediolanum concessisse, cum magnifico domino Lancelotto. quod fuit mihi jucundissimum, significavit mihi etiam nomine tuo, quod ad te accelerare debeam, audito discessu Helveticorum. Quare scire velim, quid nunc decreveris, an Papiæ, an apud Marchionem Montisferrati commorari. Ego tibi non deero: modò sciam, quid mihi agendū sit. Vale. Ex burgo Lavizario, decima tertia Junii, 1512.

Amicus Agrippa suo. XXXIV.

QUoid sit de salute tua, ex literis ornatissimis accepi. Intellexi etiam Galbiani casum, qui si mecum mansisset, nihil sibi evenisset mali. Nam pluresquàm quadraginta, è sacris utriusque exercitus una navi eripui. Burgo Lavizario nihil periculi nec mali fuit. Cum reverendo Patre fratre Antonio quotidie aliquid conferebamus: & si tu unā nobiscum adfuisses, tempus opportunum erat aliquod operari cum Marchione Montisferrati. Nihil, hoc tumultu existente, tractari potest. Tamen spero me aliquid effecturum, quod erit utrique & jucundum & utile. Ad quatrimum me expectato, ut confere possimus, quid nobis agendum sit, Domitius si promiserit se venturum

venturum ad te, admiror, cum in discessu aliter decreverit se facturum, & ad magnificum dominum Laurentium Monzamicum se rediturum: nec inde percepi de vita ipsius quicquam. Omnes bene valemus, præter Franciscum fratrem, quem quartana febricitantem reliqui. Camillus filius, qui per te vivit, & Prudentia filiola nostra, uxorque Penthasidea rectè valent. Si Papiæ molestum fuerit, providendum erit de meliori loco. Curabis valetudinem tuam, S. in his fertioribus sub umbra quiescere, & nihil hoc tempore magis curare, quam bene valere decet. Magnificum dominum Lancelotum Lunatem ac dominum Ludovicum Compegium meo nomine salvere jubeas. Vale. Ex burgo Lavizario, octava Augusti, 1512.

Amicus Agrippa suo. XXXV.

Divine Agrippa, amicorum summe, nulla subeat tibi admiratio, quòd ad te non miserim instrumèta promissa. nam eomet die, quod domum applicui. Joannes Angelus frater, ex locis Sabaudiaë etiam adventavit, iturus sequenti die Mediolanum: quòd & mihi eundum erat. Itaque secum profectus sum, & maximo verlatus in periculo. nam sex pedites ex Helvetiis, me fovere partes Gallicas à delatore cum accepissent, in discessu meo proruperunt in domum tibi cognitam, ubi res meas partim depradati sunt, & nisi fuisset Ioannes Angelus, actum erat de omnibus. Ibo Casalìs solus, & quando opus erit, quòd tu venias, mittam equos. Commendo fratrem Antonium. Vale. Ex burgo Lavizario, quinta Octobris, 1512.

Amicus Agrippa suo. XXXVI.

EGregie D. Agrippa, salutem. Libellum, pro quo ad me misisti, summa diligentia quæsitum invenire non potui. satis doleo me desiderio tuo non posse satisfacere Bartholomæus noster amicissimus non est domi, sed hesterno manè Cassale profectus est ad Illustrissimam Marchionem: hodie forsan vel cras rediturus. quamprimum redierit, instabo apud ipsum, ut libellum desideratum reperiatur. & ipse, ut spero, te accedet. interim sis bono animo: & si quid pro te possum, memento me ad omnia, quæ jusseris, promptissimum & paratissimum. Bene vale. Ex burgo Lavizario, die vicesima sexta Octobris, 1512.

Amicus Agrippa S. D. XXXVII.

Spectabilis amice honorande, salutem. Accepi abs latore harum mearum, te Ticinense gymnasium reliquisse, ac Casalensem

lensem urbem incolere. quo non parva me tenet. Gaudeo tamen, eò quòd te mihi habeam vicinorem, & ad quem commodius (si quid mihi contigerit) faciliusque advolare poterò. Unum præ omnibus ab te scire cupio, nunquid servi illi, quos tibi sum impertitus, sint obsequentes, an non si obsequentes, gratum est: si non, doleo, & omnia tibi placita enitar facere, ut tibi, sicut & mihi, inserviant: & si opus fuerit, ad te veniam succinctus. Spero brevi tibi aliqua impartiri, quæ non modici erunt momenti. Ad omnia tuus sum, & nil avidius cupio, quam tibi rem gratissimam facere, ubi opera mea valuerit. Vale, & me tibi commendatum suscipe: & horum meorum latorem tibi gratissimum habe, eumque dictis tuis favorabilibus proseguere. Ex Carmelo nostro Vercellis, vicesimo septimo Novembris, Anno 1512.

Pontifex Agrippa. XXXVIII.

Dilecti fili, salutem & Apostolicam benedictionem. Interis venerabilis fratris Ennii Episcopi Verulanensis nostri, aliorumque sermonibus de tua in sanctam sedem Apostolicam devotione, deque tuo in ejus libertate incolenda, que tuenda studio diligentiaque intelleximus: quod quod nobis gratissimum fuit. Quapropter te in Domino sperare commendamus, laudamusque istum animum, & pietatem utque in eadem voluntate, atque erga sedem Apostolicam que nos observantia permanes, te hortamur, ostendat se occasio dabit, omnibus in rebus te & bene meritis habuisse. & in sinu paternæ nostræ charitatis esse receptum. Quod tibi & præfatus nuncius noster uberius declaravit. Datum Romæ apud S. Petrum, sub annulo piscatoris, die decima Julii, 1513. Pontificatus nostri anno primo.

Petrus Bembus subsignabat.

Amicus Agrippa suo. XXXIX.

Nobilis & egregie Domine Agrippa, salutem. Veritas heri Joannes Jacobus, servulus tuus, habens libellum ad te deferendum: quem cum vidissem, & cognovissem esse ab te compositum, & quem jamdudum videris scripsissem, præsumptum venia tua dictum libellum, etiam in ipso servulo, per hodiernum diem duntaxat penes me tenere, ejus lectione quamplurimum delectatus: cras, Deo volente, memetipso cum libro ad te venturo, quo te præsentem

nam in operibus tuis videre delector. Benevale Ex domo nostra S. Mariz apud burgum Lavizarium, die decima nona Octobris, 1513.

Agrippa ad Amicum XL.

Gratissimæ mihi fuerunt tuæ litteræ, quibus mirificam tuam erga me benevolentiam perspexi: quod tametsi antea minimè ignorarem, jucundum tamen fuit, id ipsum ex tuis literis intelligere, præsertim quòd, dum eas legerem, nostræ inter Helveos in ita familiaritatis & amicitiz non sine quadam minimi oblectatione non recordari non poteram: quibus in locis ita me tuis obsequiis innumerabilibusque meritis divinxisti, ut ex quo abste discessi, quem magis videre, & cum quo unà esse desideraverim quam te, habeam neminem: utq; nihil sit tam arduum, aut difficile, in quo tibi inservire possem, quod non libentissime tua causa susciperem: atq; hujus erga te meæ voluntatis cum jam pridem literas scripsissem, & unà cum literis, quas Rhegio ad te referendas Nicolaus Presbyter, Episcopi Verulani familiaris, mihi miserat, Papiam, ratus te ibi esse, destinavi. Sed ut nunc ex epistola tua conjecturam facio, nec tu Papiæ eras, nec meæ ad te litteræ delatæ sunt. Quocirca hæc pauca scribere visum est, mei in te amoris tanquam pignus & testimonium: &, ut significarem gratum te mihi fecisse, quòd de negotio nostro apud Helvetios bene speras: quòd etiam ex ipsis Helvetiis, bene sperandum esse, nuper accepimus, idque te scire volui. De his, quæ huc agantur, nihil est prorsus, quod ad te, nisi id ipsum nihil esse, scribam, Bene vale: tibi omnes nostri salutem dicunt. Mediolani, 1514.

Amicus ad Agrippam. XLI.

Valde me tua delectavit epistola: gratissimumq; habeo, me abste diligi atq; amari: sed quod scribis te dolere, literas tuas, quas Papiam alias misi, Domino Nicolao Rhegiensi presbytero nō esse redditas, non facile scribere possem quàm mihi molestum sit, id secus, ac tua voluntas esset, accidisse, præsertim quum nesciam qua ratione eas recuperare possim. aliquoties n. scripsi, ut mihi redderentur, neq; unquam de eis quicquam intellexi. sed cum videam te de iis tantopere laborare, denuo Papiam ob hanc causam literas destinabo, ac statim te certiolem reddam, ubi de iis aliquid intellexero. Scripsi ad eundem Dominum Nicolaum, qui Rhegius est, ut, si quid ad te velit scribere, te esse Ripaliæ, proinde literas ad me mittat, quoniã ego eas statim ad

tim ad te destinabo, teque ei commendatum meis literis
ci. Vale, meque, ut facis, dilige. *gla* omnes nostri salu-
cunt. Mediolani die duodecima Maii, 1514.

Amicus ad Agrippam. XLII.

Salve Agrippa Corneli. Audio te pulcherrimum Me-
sum parietis domus nostræ appinxisse. *! Hanc* quia
nigerrimo formasti, cave ne te carbonibus ignitis tor-
sophandum seducat, scis enim, quam sit Deus hic igni-
lax, mutabilis atque etiam infestus, si quando irascitur.
ars ista maximè eget carbonibus atque igni fumo ap-
Hæc tecum joculari libuit: sed adhibe diligentiam, quia
tempus instat, ut nosti. nam Mediolanum eundem fore
adverte, quæso, talia enim non prosequi, quæ certissime
stultum esset. Nuperrimè mihi relatum fuit, Alexan-
Laudum comitem Ripaltæ te Placentiæ convenisse, &
me fidissimè accepisti, sese gloriari abs te habuisse, quod
credo. Veruntamen ita relatum est mihi à quodam non
do. Cæterum jam compositum est, ni fallor, ire Romanam
nil obstat, quin una proficiscamur, propterea abrupte
si potes, ut Mediolanum proficiscens, negotium illud
expedias, & viaticum pares. Interim vale, & Antonium
ceratum meo nomine salutabis. Datum Rivoltæ, viginti
quinta Augusti, 1514.

Amicus ad Agrippam. XLIII.

Salutem, mi Agrippa. Ex istis quam uberimis literis
Shanc, quam aliquid facis, suspicionem meam penitus
si, & quod vix me credere dixeram, aliquid tamen ais: quan-
doquidem credere vel suspicari saltem aliquid literæ nostræ
me insinuant, ut putas: veruntamen apud Legistas VIX ne-
gativè ut plurimum ponitur, ut apud Nasonem;

Ut vix Priamus tanti, totaq; Troia fuit.

Non immeritò quidè suspicari poteram, comitem Alexan-
drum totis virib. conaturum mea eruere, aut precibus aut præ-
mio: sciebam autem, constantiam tuam præmio corrumpi non
posse: precibus forsitan motus esses: sed ne illis erat locus pen-
te, maximè filius, cujus tu noxam habuisti: propterea vix
debam, quandoquidè nec meritis ad id dignum te feceris, ac
talis sit, qui nostras vigilias in suam trahere debeat lascivia.
Cæteros amicos tuos facilè admitto. Animus meus quamvis
notissimus sit omissum facio. Tandem festina, quantum
& illic gerenda absolvas, ut reliqua nostra geramus. *Adi.*
quæ

uæ circa fratris opus scripsisti: stude, ut examussum cætera percurras. Mirum in modum cuperem experiri fratrum veritatis: tandem absolve absolvenda, ut Mediolani perficienda expedias, se pro nunc fors offert, ut Romam pontificamur. Quod si per Complutum vallum iter fecerimus, lanuam aliquantisper concedemus, ubi Hispani illius periculum faciemus. Interim vale. & cura sanitatem tuam diligentissimè, Riolæ, vigesima septima Augusti, 1514.

Amicus ad Agrippam. XLIV.

Binas à te literas, cum in Helvetiis essem, diversis temporibus accepi: quibus idcirco non rescripsi protinus, quo serò ad me delatæ sunt, & ipse nunquam manens in eodem loco consistebam: sed ex uno semper in aliud oppidum me transferenti, ne mittendi quidem Mediolanum, nisi perrarò, facultas dabatur. Itaque ut in patriam redii tandem post tertium mensem, ut nuncium confisus sum me nancisci posse, qui ad te proficeretur, has ad te mittere visum est, quibus tibi declararem, & benevolentiam tuam satis mihi esse perspectam & probatam, & mihi cordi esse, si contingeret tuis commodis tuæque virtuti illustrandæ inservire. Sed te non fugit, perrarò legatos à duce nostro Mediolano in Germaniam mitti, & me jam aliquot menses absuisse, iisdem de causis, quibus superiore anno absueram. Quibus in locis, scribere non necesse est quam gratum mihi fuisset te reperisse. Ex tua enim consuetudine tantam delectationem percepissem, ut omnia incommoda, omnesque molestias potuisse mitiores fieri tua præsentia considerim, atque ibi Reverendissimo Episcopo Verulano, & his quibus scripsisti, protinus commendavi. Nunc autem quando in patriam redii, si occasio dabitur, in qua tibi & tuis commodis inservire possim, neminem habebis, qui tui augendi vel ornandi, quam ego, studiosior sit. Vale, & me tuum esse scias. Mediolani sexto Septembris, 1514.

Amicus ad Amicum.

Dulciuscula portio meæ animulæ, intimum cordis armarium, operum meorum excussio, actuum corporeæque molis forma & splendor, quid scribam, ambiguis titubo: nil nisi incertum orbis terrarum præfert, Laconico more dicta suscipe. Comiti literas reddidi: quod æquum fuerat detexi: se tibi plusquam addictum ostendit, magna pollicitus incerta & non alligantia communia: tamen mihi intentionem suam

2. Vol.

G

scriben

scribendam commisit. Sigillum apud scribam Hieronymum Mediolani erat: literas inculptas transmitto. Unum, salva scientia tua, fore laudo. Comiti scribito, te paratissimum, te semper amicos asservaturum, te ei libentissime obsecuturum. Scribat tamen novas literas, mittat, instet, efflagitet, roget omnique nixu efficiat, ut apud eum discedas: aliter te amicorum gratia, te affueta fide, te donis plurimis obligatum, quod petit, efficere non posset. Laudo tamen adventum praemissis literis tuis: si quid petierit votis, addixerit Matthaeus Bonus, sed frater venit? discessit: redituum spero, ni forte Sbaroye injuria retrahatur, vocatur Romam literis instantissimis Cardinalis S. Georgii, nec non quamplures ceteri id efflagitant: is se tibi totum commendatione mea nomine tuo habita, offert tibi, mihi ac omnibus amicis nostris amicissimus. Vale, & quod praestant, Dominico scribam: intelliges: nova praestolor: cum habuero, tu totum intelliges: denuo nunc calamo parco, mox post gerulum hunc planius omnia accipies. Ama, ut soles: spiritum carni adjungito: te spiritum, me corpus nomina. Datum Papiæ, die decimo nono Septembris, 1514.

Agrippa ad Amicum. XLVI.

Tuas amicorum optime, literas, tuae erga me sollicitudinis suavitatisque plenissimas, perbenigne acceptis, tuisque facillime perspexi, quod vehementer exoptabam, nim, quod ego te nunquam, neque tu me prodesse, quod utriusque nostrum charissimum fore arbitror. Quae vota consequaris tua, nostris non minora, & ego, si compos existam, ad te propediem curriculo omnino, & quum nos mutuam coram colloquendi opportunitatem nacti fuerimus, spero nostram indissolubilem amicitiam perpetuo duraturam. Vale columen felicissimum, praeclarum nostrum. Brundisii, quinto Februarii, Anno 1515.

Amicus ad Agrippam. XLVII.

Accepi abs te literas decimaquinta hujus mensis, quibus res, quarum mentionem facis, minime videtur constare, quantis te fortuna perturbationibus tentetur. fortem virum decet; forti animo haec feras. Ego cum tuo nostro rem tuam confirmavi. Reliquum est, ut tu ad eas disceas; te Casale iturum, rogare te excellentissimum, ut Domino Galeoto, vel Domino Antonio de Alta, ut tuisque amicis suis, jubeat, ut Casale scribant, ubi veneris, me

tra

tra pensionarios recipiant. Mihi biduo adhuc morandum
 & hic, nonnullis occupatronibus detento: postea Papiæ te in-
 miam. Bene vale, uxoriq; tuæ me commendatum facito, a-
 micisque reliquis. Datum Mediolani: decima sexta Octobris,
 anno 1515

Amicus ad Agrippam. XLVII.

Pectabilis amice & frater mi honorande, hodie hora quinta
 & decima tuæ mihi resignatæ fuerunt literæ: quibus visis &
 cæcis, summo opere gavissus sum, quoniam te bene valere cog-
 novi miraris enim, quod ad te nullas dederim meas. Si Ver-
 cellis, utjam antea dixeramus, petiissem, omnia secundum or-
 inationem inter nos exequutioni demandassem. De negotio
 quod nosti, nil ultra factum est: potissima tamen ratio persi-
 endi spud me est. Si res acceleraveris ad nos gressum, om-
 nia quanto citius, quanto citius mandabimus: nil enim sine te a-
 cere decrevi. Sponsam tuam adivi, eique juxta impositionem
 nam omnia retuli: quæ respondit, se à parentibus ac fratre be-
 ne tractari: cumque obtulissem, si opera mea, vel rerum mea-
 um indigeret, nil aliud respondit. Iterum eam visitabo: & si
 aliquo quod ego valeam, indigeat, & mihi significet, intuitu
 ui, ac si mihi soror esset, succurram. Cura inter cætera, ut citò
 & citius ad nos redeas. sic enim rogat, obsecrat & postulat tua
 dulcissima conjux. non minus etiam ego, & cum his me tibi
 commendatissimum facio. Vale. Datum Papiæ, die vicesima-
 quarta Novembris. Anno 1515.

Agrippa ad Amicum XLIX.

Quum aut nostra erga superos impietate, aut coelestium
 corporum solito influxu, Deive omnia gubernantis pro-
 videntia factum sit, Augustine doctissime, ubiq; jam grassan-
 et tanta armorum lue, militumque pestilente, ut vix turò in i-
 solis montium cavernis sisti queat: quorsum, quæso, in tam su-
 specta tempestate una cum uxore filioq; ac familia confugis-
 simè relicta Papiæ domo ac suppellectile, rebusque omnibus,
 has tandem, paucis salvis, ferè omnes spoliatas amissem.
 Inde anxius est in me spiritus meus. & cor meum in me tur-
 bum est: quia persecutus est inimicus animam meam. humi-
 avit in terra vitam meam. Recogitavi perditam substantiã,
 pensam pecuniam, amissum stipendium, onus familiæ, æ-
 penum, reditus nullos, rerum omnium caritiam, & poste-
 ra imminencia pejora prioribus, & laudavi magis mor-
 tuos

tuos quam viventes, nec inveni qui te consolaretur me. Et currens in meipsum, cogitavi, quoniam omnium potentior sapientia, quæ affert suppresso potentiam adversus eos, præprimebant, cum & mendaces ostendit, qui maculaverunt gloriam: & dixi, Domine, nunquid sum ego ut memor sis mortalis filius hominis, ut visites me in misericordia tua? natum enim hominem in tam molesto ocio ac liberorum meorum in præsentia contemplatus, mecum ipse disputavi, atque cum domino Lando Placentino apud Rivoltam confiderantem eram: cuius nominis consuetudinisque memor hoc, ut potius potui, in præsentem dialogum congesti: quem illi ad Principi nostro dedicatum constituo. Te autem, qui ad Appolline es & musis, obsecramus, nisi tibi molestum sit, hæc nostra scripta perlegas, & singula verba, & orationes, & sententias consideres, corrigas & emendes. Eo enim hoc opusculum id Principi magis placebit, quod à te probatissimo viro probatum, vel correctum esse resciverit. Neque verò te latere volo, pleraque me natrando potius & optinando, quam affirmando scripsisse. Quod si tibi hæc nostra studia digni videbuntur, ad ejusmodi consilia me quam maxime socubis. Vale felix doctorum hominum decus,

Amicus ad Agrippam. L.

Fortunam, fatum, sive utrumque appellare libuerit id, cujus nutu in tantam bonorum jacturam incidisti, Corneli Agrippa, amicorum optimè, eorumque ipsorum creditissime, non est quod incuses: sed eo magis tibi hujusmodi rerum eventus lætiore vultu est suscipiendus, quod ex causa in diviniorem hanc, mirabilioremque contemplationem mens tua excesserit. Quid enim mortali cuiquam tantis contingere potest, quam rerum causas vel præcipue earum carentium, expiato à perturbationibus animo rimari? Unde foelicem hanc tuam infelicitatem, ut in proverbium est, dicere auserim, qua divino auctus furore, te ipsum reliquosque mortales omnes ipsumque Deum factorem noscere potuisti. Quod autem mihi operis tui recognoscendi auctoritate cederis, amorì tribuendum censeo erga me tuo. Tam enim in sublime te spiritus rapuit sapientiæ, ut quæ hæc scripta edideris, admirari, quam judicare magis queam. Sed unum hoc admonuisse volui, si opusculum hoc tuum ab eorum ictibus vel statam immobilemque Theologiæ facultatem motui vel teritati obnoxiam reddere conantur, tutum ac liberum accipis, tibi me doctiori graviorique auctoritate viro idoneis imponen-

imponendum fuisse. Vale arcanarum literarum observator diligentissime.

Agrippa ad Amicum. LI

[Interrogatus quondam Apollo ille Delphicus (cujus oracula præceteris semper verissima fuere) quæ via sit ad veram sapientiam, perpetuamque beatitudinem assequendam? respondisse legitur interroganti, si te ipsum cognoveris. quod verbum exinde præforibus ejus templi scriptum est, scilicet **COGNOSCE TEIPSUM**. Hoc oraculum, illustrissime Princeps, non aliter dictum esse censeo, nisi qua est in homine omnium rerum naturarumque vera & realis possessio: in aper vel ipsius omnium creatoris peculiaris perfecta; imago: ideo oportere omnium rerum ac naturarum, ipsiusque creatoris cognitionem, in qua solum vera sapientia beatitudoque consistit, à seipso primum exordiri: sic quod homo intelligens, seipsum in seipso, tanquam in quodam deifico speculo, intueatur, intelligatque omnia: & contra, qui seipsum ignoraverit, nullarum rerum veram intrinsecamque & essentialem cognitionem habere possit, sed similis brutis animantibus, quicquid extra se cognoscit, extra se permanebit. nulla nim cognitio, sive à cælo influxa, sive ingenii labore terrenaque diligentia acquisita, perpetuò permanebit in anima, sed oblivioni subjecta transibit, nisi sola illa, quæ in abdito intellectu intrinsecus recepta est. Quod itidem mihi dicere videtur Christus, dum ait: Cælum & terra transibunt, verba autem mea manent in ætænum. Hinc Salomon allocutus animam nostram, inquit, An ignoras te, o pulcherrima mulierum? eredere, & abi post vestigia gregum tuorum. Qui itaque seipsum ignorat, nihil, nisi egrediendo extra se, cognoscit: per quam egressionem homo abit à vero ac essentiali intellectu, el à seipso divellitur: abit à divina luce, cujus imago est: nam abitionem tandem perpetua exhereditatio sequitur. ait autem post vestigia gregum suorum, scilicet post sensuum brutorum vestigia: atque unà cum brutis connumeratus, cum illis judicabitur: quia non se cognovit hominem. En, quanta pena manet hominem seipsum ignorantem? Hæc cum præeritis diebus, inter tanta mala oppressus, in meipsum recurrentem contemplerer, atque ipse in meo corde volutarem, argumentaque in pectus multa occurrerent, deliberavi illa per nodum cujusdam mutæ collationis scriptis repetere, prout n præsentem dialogum hæc coëgi: quem tuæ Celsitudini dedicatum constituo: non, quod hæc nostra scripta celsitudine

C 3

con-

non ad illam gradus ducant, hæc, quæ sequuntur, describere institui: pauciora tamen, quam res ipsa exigat. Nec enim me laret, quam sit hic latus campus scribendi: sed malui ita scribere, ut addi aliquid possit potius, quam minui: ne in re divina nimis loquax ac insolens aliquot jure argui possem. Qui verbis his scriptis nostris aliquid addendum censuerint, ab his ego adjuvari me potius, quam argui credam. Et quoniam superioribus diebus dialogum de homine, qui Dei imago est, Celsitudini tuæ dedicavimus, jure etiam sermo hic de Dei notitia, eidem Celsitudini tuæ debetur. quid enim meum tibi jure non debetur? Nemo enim cognoscere imaginem potest, nisi cognito illo, cujus est imago. Accipe igitur, dive Princeps, hæc scripta nostra, apud te obsequii nostri monumentum, tu verò & scriptis & auctori decus & ornamentum. Vale beatissime, Calpurnius sancti Eusebii. Anno 1516.

Agrippa ad Amicum. LIII.

Nemini hominum meliorem fortunam ex summo periculo esse oblatam credidero, quam mihi, adeo opportuna & magna res meas incidit in manus. Bartholomæe amicissime. Vellem igitur scriberes ad me, ubi maneat, vel ubi apud nos futurus sis, ut autem quo veniam, aut ubi te expectem, scire possim: ut quod deest scriptis, verbis tibi coram aperiam. Vale. Ex Mediolano.

Amicus Agrippæ suo. LIV.

Iam calamum manu apprehenderam, ut ad te darem literas, spectabilis mi Domine Agrippa, quas ad te è vestigio per Octavianum discipulum meum transmitterem, cum subito mihi tuæ allatæ ac resignatæ sunt: quibus respondens, scito reverendissimum ac illustrissimum Dominum Hannibalem me allocutum fuisse; tandem post multa, quæ sciscitatus est de te, te in suum adoptat cum pensionem ducentorum ducatorum, admittens ut habeas domum in civitate ad libitum tui, ut mecum esse valeas, quandocunque & quotiescunque tibi videbitur: subjunxit tamen, quod pro nunc non significarem ut venires, quod ipse brevi mihi significabit, quando pro te mittam. Quare esto patiens, mi Domine Agrippa, usque ad dies aliquot. Spero enim non diu rem processuram. Animadvertito tamen, ne nimium sit notus iste tuus accessus ad eum, cupit enim hoc fieri secretius quam sit possibile. Attamen si nimium tibi molestum sit tantum præstolari, venias ad libitum: sed prius diligere significare, quid sis factururus: utrum velis prævenire

nec ne: ego semper me tuæ concordæ voluntati, quæ si poterit, instaboque apud prædictum Illustrissimum Dominum Hannibalem, ut quanto cyus effectui mandetur. In te me tuæ commendo spectabilitati, & faustissimæ tuæ sorti. Vale. Datum Vercellis die vicefima sexta Februarii, 1516

Amicus ad Agrippam. L V.

CUpio abs te scire, spectabilis mi Agrippa, nūquid sit metis tuæ velle hoc accedere, nec ne: ægrè fero tantam expectationem ab R. D. Hannibale: attamen cum jam dixeris se tibi mihi se commissurum, ut pro te mittam: non audio circa hoc illum ultra inquietare. Allocutus etiam sum magnificum Dominum Ludovicum Cernole, quæ se tibi commendatissimum facit, offerens se sua. Quod si etiam times ingruentia bella, & velis te ad nos transferre, tibi domum paratissimam inveniemus, quam pro te adaptabimus. Interea dum hæc fient, veniet tempus expectandum à Domino Hannibale. Non minus etiam tibi offert Dominus Ludovicus, quàm ego. si cupis hæc fieri, mihi significato, & ego, quæ faciendæ erunt, perficiam. tuum est enim jubere, & meum exequi mandata, & cum his me tibi commendatissimum facio, & faustissimæ consorti tuæ. Vale. Datum Vercellis, quarto Martii, 1516.

Amicus ad Agrippam. L VI.

Non mediocri affectus sum gaudio, Domine mi Agrippa cum, tuis resignatis literis. accepi te boni esse animi, & omnino omnibus postpositis nobiscum te & venturum & scripturum. Cum tibi videbitur, venies: & quæ peragenda erunt, pertractabimus. sollicitè inquirō domum sibi convenientem & commodam: præstolor devotissimè verbum Reverendi & Illustrissimi Domini Hannibalis. Istum servulum tuum aliquantulum mecum detinui: nec ei imputes, sed mihi, sit tardius, quam tibi videbatur, reversus est. Nisi prædicationis curæ me detineret, ad te quāto cyus evolāsem. sed cum non possim ego ad te, tu ad nos venias, quæso, ubi rerum omnium sit conclusio bona. Negotium, quod nosti, neque perfeci, neque perficiam, donec tu veneris. Interim cura, ut valeas. Ego me tibi & faustissimæ tuæ consorti commendatissimum facio. Vale. Datum Vercellis, octava Martii, 1516.

Amicus ad Agrippam. L VII.

Nobilis frater charissime, post recessum tuū prævidi, quod in brevi habebis libros per te requisitos. Expectabam autem

ventum

intum tuum, prout promiffi in hebdomata præfenti, & et-
 ma affirmante patre nostro Joanne Chryfoftomo: eaufam
 triftatis ignoro. expectans expectavi; nec aliud cupio:quàm
 cum eſſe, & cum patre nostro Chryfoftomo. Cæterum ut
 ſibi de fructibus tuis ſatisfaciam, quos tantum deſidero, ſic
 & cervus deſiderat fontes aquarum. Vale cum uxore. Datum
 Vercellis, die viceſima prima Martii, Anno 1516.

Amicus ad Agrippam. LVIII.

Non mireris, Domine mi Agrippa, eò quòd nil ultra tibi
 ſignificaverim: id totum factum eſt, quia habitationem
 tibi convenientem & commodam non adinveneram. nec ad-
 uoc inveniri: aſſidue tamen laboro, ut voti mei & tui compos
 efficiar. Dominus Ludovicus obtulit, ſe tibi daturum partem
 alarii ſui, uſque quò commodiorem locum inveniemus. Ego
 tiam habeo mihi familiarem quandam nobilem viduam,
 uæ intuitu mei per aliquot dies (ſi tibi viſum fuerit) partem
 omnis ſuæ tibi impartietur. Illuſtriſſ. ac Reverendus Domi-
 nus Hannibal jam assignaverat palatium ſuum cuidam Comi-
 generoſo ſuo, quanto pro te illud petivimus; & niſi eidem
 Comiti assignaſſet, tuum fuiſſet. Habet idem Illuſtriſſ. ac Re-
 verendus Dominus Hannibal opuscula tua de homine, & de
 agnoſcendo Deo: quòd ſibi adeò gratum extitit, ut nihil ſu-
 ra, quod etiam oſtendit cuidam magno Theologo Ordinis
 prædicatorum, commoranti in urbe noſtra, qui quidem tam
 gregiè, tamque excellenter opus ipſum laudibus ſummis ex-
 ulit, adeò quod effecit ex laudatione illa, ut Reverendus Do-
 minus Hannibal tibi centies plus primo afficiatur, cupiat que
 e hinc eſſe. Non minùs etiam Theologus ille, & plerique alii,
 qui de te multa audièrunt, & ſperant in poſterum ſe abs te majo-
 ra audituros. Quare, mi Domine, ſi vis apud alterum horum
 tuorum ſuprà nominatorum per dies aliquot deſcendere mi-
 ni antea ſignificato: cumque hinc fueris, meliori aptiorq; mo-
 lo, quo fuerit poſſibile, fiet proviſio. nam hinc ad dies aliquot
 non unam tantùm, verùm multas magnificas domos invenie-
 nus. Tu interea non dedignabere mihi intimare, quid factu-
 ſus ſis. ut ego in omnibus, mihi poſſibilibus, tibi non deficiam.

Vale feliciffimè: cui me commendo plurimum, unà cum
 ſanctiffima conjuge tua. Datum Vercellis, vi-
 ceſima ſecunda Martii, Anno

1516.

Amicus Agrippa ad Amicum.

Spectabilis amice hominide, salutem. Non miror quod
 ad te non dederim literas, quia tam occupatus es ut
 ut vix & nunc has scribere valuerim. Rebus itaque
 significo, me bene valere: itidem semper de te ad nos
 & faustissima conjuge tua, quibus ambobus mecum
 xium dedo. Cum itaque tibi visum fuerit ad nos
 gere, (etiam pro complendo negotio) ad tui libitus
 um faustissimum adventum praestolamur. Reverentem
 ac Illustrēm Dominum Hannibalem nocturno allo
 cū predicationibus impeditus, tum quia ad civitatem
 venit, sed quamprimum venerit, eum alloquar, &
 nostros intelligat sermones. Interea vale cum faustissima
 jage tua: & cum valueris, ad nos vola. Datum Veronae
 ventu nostro, die secunda Junii, Anno 1516.

Amicus ad Agrippam LX.

Agrippa mi, tanquam frater charissime, doleo me
 tuisse tecum habere colloquium, multis de causis
 maxime, quod accepi te libenti animo mecum voluisse
 ferre. Pontasileam ad burgum Lavizarium traditus
 Domitium conveni: is de te multa percunctatus est. Quod
 scire, si nihil pro me operatus es apud Illustrissimū
 pem Marchionem Montisferati: & quid sis facturus, non
 mihi ex literis es pollicitus unde mihi jucundum aliquid
 pediem accedat: sed quam de te spem habiturus sim,
 nescio. Quare quod pro amico elaborandum est,
 Vale cum dilecta consorte tua. Ex burgo Lavizarii
 Septemb Anno 1516.

EPISTOLARUM

LIBER II.

Henr. Corn. Agrippa ad Amicum. 1.

REM tibi gratam & jucundam latitudinem
 Bartholomae unice: quod meam in tuam
 studio hauri segnem noveris cum fide dilectam.
 Paucis illa cape, & festinans veni Casalis
 hospitium, quod unā in arcem Principem adeamus, lon
 giū

in te de benivolentia illius tibi per me impetrata coram ex
pugnare curabo. tu pro harum litterarum responso te ipsam
per presentium latore infallibiliter presentatio. Vale, An
no 1517.

Amicus ad Agrippam II.

Agrippa mi suavissime. jam mensis agitur, & puto jam per
fectus est, quo te istuc adire volebam, urgent negotio sa
ne magno rei non ad me spectantis. & accinxi me sæpius iti
neri, nec unquam per occupationes licuit mihi ad te ire, sive
quando militibus, qui hic iter fecerunt, dum illorum incus
summeo, prohibentibus: sive interdum succrescentibus mi
hi molestiis, quæ diem de die produxerunt: & ne nunc qui
desi, cum maximè vellem, ire possum. Quocirca cum res me
turget, & omnia mihi de te persuaserim, non vereor hoc a te
sine amicitia petere, ut, si non sit tibi grave nimium, vel quod
minus, vellem, damno cessurum; huc si te contuleris, diem u
trum rebus tuis frueris, aut eorum, quibus modò te adduxisti
quòd huc veniens audias, quid tibi sim dicturus, quòve possis
Joanni amico opem ferre. Nihil profecto hoc tempore pos
set mihi gratius facere, quam si peritum te huc recipiendi la
borem mei causa susceperis. expectaturus à Joanne tuo paria,
Vale igitur: & si potes, veni, Taurini, pridie Kalendas Martias,
Anno 1517.

Amicus ad Agrippam. III.

Domine Agrippa mi charissime, ad te mitto Domini He
ronymi nostri Epistolam ad reverendum patrem Rivi
versitatem. D. suo reddes, & rei verbis (si non prævenisti) di
re nostra verba subsequenter illi facies: & cum per tabellarios
tibi lisueris, nos de omnibus admonebis. Interea vale unà
cum uxore & filio. Taurini, tertio Idus Martias, 1517.

Amicus ad Agrippam. IV.

Domine Agrippa mi suavissime, discussis & diligenter re
bus conquiritis in negotio, quod maximè optabam, per te
apud reverendum præceptorem S. Antonii Rivi-ensis pro
curari, compertum id esse, quod ultima tua Epistola mihi signifi
casti, nullam videl. illi in Ecclesia S. Antonii Taurinensis pote
statem, verum apud magnum Abbatem, qui huic Præpositus
ut ajust, jubere potest, fuisse hoc mihi nos gratum modò
si hoc reverendo Domino auctore votum meum, quemadmo
dum coram te declaravi, consequi potuissem: verum & utili
tati

rati maximæ cessisset. Quod cum (ut video) frustra laboravius, libero te hac cura, & supplicandi provincie intermen multum ipsi Reverendo Domino debere me profusum tantum quidem, quantum nec persolvere possem, qui hunc adeo se mecum gesserit: cui etiam meo nomine, quas post gratias dices. Tibi verò debeo & debere volo, pro quare rem nullum subterfugiam, quoniam honorati fratris tui mihi existimem. Vale. Taurini, idibus Martis, An. 1517.

Amicus ad Agrippam. V.

HEri, Henrice charissime, ocreis & calcaribus induratus haccingebar, recessissemque, nisi & precibus Domini Comitis, quæ mihi mandata duco, & perfecti hospitii sui rogo coactus fuisset obtemperare. Hodie etiam ea fuit occasio, ut abeundi licentiam minimè potuerim impetrare: pollicentur enim sunt ad crastinum meo arbitrio nequaquam adversarium, ut spero. Chamberiacum accessurus sum, ubi coram liceat cætera plenè commentari, eò enim mihi futurus est hic recessus gratior, quò mihi tua, quæ hæc careo, consuetudo amabilius. Vale cum chara uxore tua. Ex castro Rochelle, pud Yseram fluvium, tertio nonas Majas, Anno 1517.

Amicus ad Agrippam. VI.

REcepi literas tuas, charissime Agrippa, quæ non parvum mihi fuerunt subsidio. Libros requisitos ad te mitto. si plures majoresve postulasses, utique mittere curassem. Gaudeo, charissime Agrippa, quod rem meam excolueris. certè plura facio thesauro grandi. Recepi nuper literas, quibus vocor ad curiam. Crde mihi, ubicunque fuero, præcursor tibi erit more Joannis prædicantis Christum: curaboque tibi talem fortunam succedere, quo possis studiis tuis quietius & locupletius intendere. Dominus Joannes Parisiensis. Camerarius regius, te salutat, & cæteri omnes amici tui, & præcipue Doctor ille Theologus Antonius Scurre. Quantum ad id, quod scribis de transitu tuo ad curiam ducalem, ego non laudo. parva merces tibi veniet, expectanda ultimis diebus. Ego iteratas dedi literas ad Dominum Gratianopolitanum per manus proprii nepotis sui: spero in brevi habiturus responsum, & omnia te permittente agam & perficiam. Interea sic te cum duce & baudia dirigas, ut non impediaris à pinguiori fortuna. Partem voluntatem tuam indica: sed aliquid efficto animo agas, & Christus) fingas te longius ire, de his hæcenus. Cupio plura cum.

commendari Dominae uxori tuae, & Magistro Joanni Tornibio Secretario Ducali. Vale. Ex Lugduno, tertio Augusti.

Amicus ad Agrippam. VII.

Quam ad me scripsisti Epistolam, maxima cum lætitia accepi, Henrice doctissime, & omnium scientiarum interres acutissime, præsertim cum de bona valetudine tua intellexerim. Tui itaque, quamprimum poteris, usque cum uxore ac familia ad nos venias, nihil, quamdiu aderis, tibi deesse patiar. Ieri accepi literas ab Hieronymo filio nostro, qui bene habet, & te millies salutat, offerens se ad omnia vota tua. Ad festum S. Lucae proxime futurum Papiam profiscitur studiorum causa. Cæterum quod à me postulasti emplastrum, ejus compositionem tibi his literis inclusam transmittito. Vale. Ex oppidulo S. Antonii, undecima Augusti, Anno 1517.

Amicus ad Agrippam. VIII.

Recepi binas duas literas, charissime Agrippa, mihi auro gemmisque gratiores. Gaudeo dominationem tuam bene valere, modo dilecta uxor prosperè valeat, cui me plurimum commendari cupio: simul & unigenito tuo filio. A paucis diebus citrà multa bona insperato mihi contigerunt, quas tibi impertiri volo: ideoque cupio te venturum ad me hoc mense Augusto. Cæterum expecto me quotidie habiturum responsum ex Gratianopoli. ego enim denuo de te amplissime scripsi: nec desinam, donec omnia succedant, ut speramus. His diebus venturus est gubernator Gratianopolitanus, mihi familiarissimus: apud quem negotium hoc commodius proseguar, ipsum siquidem mihi maximè cordi est, eroque tibi bona fortuna, nec quiescet animus meus, donec tibi desideratissima impendam obsequia. Vale. Ex Lugduno, 23. Augusti.

Amicus ad Agrippam. IX.

Clarissime Agrippa, fama tua, ut intelligo, Avenionem usque pervenit, unde nunc nova fortuna tibi occurrit. nam invitaris ad servitium reverendissimi Domini Legati Avenionensis cum stipendiis bonis. Quod si conditio hæc tibi placeat & negotium Metensium te non divertat, rescribam Avenionem, quemadmodum velis hanc subire provinciam. Habeo enim per literas reverendissimi Legati rem hanc mihi commendatam. Conveni etiam magnificum Dominum thesaurarium Laurentinum, atque Dominum receptorem fratrem Domini præce-

præceptoris Rivi everso, super negotio hoc, qui multis de causis hanc conditionem reverendissimi Legati, illa Merensium conditione præstantiorem censent. unde ad Dominum de Rivo. everso scribere latius deliberarunt, quod res Metensium postponatur. Tu itaque consilium nostrum sequaris. Omnibus consideratis, omnem voluntatem tuam mihi rescribas, qui tibi non deero, & quem semper habebis, virum fidum singularemque amicum. Commendo me dilectæ uxori tuæ & filio. Ex Lugduno, 20, Octobr.

Amicus ad Agrippam. X.

Reditæ sunt mihi literæ tuæ nuda quartæ die. Excellentiſſime Corneli, & quanquam diverso sermone legentia tamen & nitore dicendi alterutra insignat. In hominis illius impietatem petnitateque ingratum præferebant, non potui, me hercle, non rehemere, immittēque etiam fortunam detestari. quod in tantam nis virtutem crudelitatis favire non dubitet: ut vix illi vel minimum, ad votum succedere sinat. Verum cumbendum tibi viro magnanimo, dulcis Heracle, dedendum lubricæ & inconstanti Domine: cuius po laegregiam virtutem tuam miro sine splendore perpetua natura. Hoc omnibus ædepol, commune, ut coram probis, hic cædibus, ille nefando ingrati tudinis alius alii, & iusti quidem sæpius ac innocentes, diversis hominum contumeliis afficiantur. At verò nuda æde rendæ animo? Num injuriis nū ingrati tudini, tum nique fortunæ insensæ & minaci medius ungulis potestate uno inprimis viro forti & modesto, & humanarum tudinum haudquaquam ignaro? Nepe tua asperior bitror) non nunquam perpeſſus: tu nequissima adversi fortis imperus truculentiores aliquando expertus es, jam quandam durio rem animo induxiſſe debueris: utpe jam adverſa omnia contemnenda. Sint tibi proinde lævia, niſi tui impoſiſis, toleranda modestius. At qui adraſtiam (dum caſus tuos tam vehementer dephrona Plotinus vocat legum ſcilicet divinarum inevitabile partem) heu demens pugnare contendis? Nonne hiſce celeſti iudicio procellimur quotidie? Agit enim divinis omnis in rebus, ut ille inquit, ut propria fert natura, divi tem fert natura ſecundum ſuam duntaxat effectum. Eum verò ejus divinitatis pulchrum juſtumque operator. Hic tur atque alias viſes ſic in hoc terreno fluctu reducere, quæ

æ nobis quotidie contingunt, bona omnia & mala inferre,
 præma illa iustitia haud dubiè credenda est, & eam sane ob
 ra ab omni humana ille ratione alienus iudicandus, qui san-
 ctissimæ adrastræ iustissimo & domum salutari in coelesti pa-
 la iugo subjici impiè detraxerit. Sed quò feror demens? jam
 nocte Athenas portare videor. Itaque, ut ad rem ve-
 iam, haud sapiens quidem consultè, mea sententia, fecisti, quod
 solat tibi mercedem ab ingratisimo homine, in hac præ-
 stitum rerum tuarum angustia, non acceperis. Nam mihi porro
 absurda videtur ultio, quæ nocenti compendium officioso ve-
 & benemerito detrimentum afferat. Prudentius proinde
 cecideris, si remisso jam stomacho, id æris, quantum sit, dum
 liquus nunc exolvere velit, exigere curabis. Cum enim tibi
 præsentis pro temporis ratione necessarium, tum maxime
 ertè decorum & laudabile futurum est, quod non adeò pecu-
 iæ rāpacitate hominibus cæcus videaris, sisque honestus, ex
 a tuæ virtutis libertate, quæ tibi innata & peculiaris est, no-
 men apud omnes vendicaturus. Quod autem adventum tuum
 colliceris, tã, mediis fidiis, incredibilem ex eo nuncio com-
 epi animo voluptatem, ut id mihi annos decem proventæ æ-
 atis paulò momento abstulisse propè credatur. Nihil mihi,
 mercede felicius, nihil gloriosius, nihil etiam jucundius in tota
 ita contingere posset, quàm tam excellentis, tam omnino
 onsummatae doctrinæ viri nancisci consuetudinem, censu-
 amque & disciplinam subire. Si jam igitur tibi ad nos venire
 certum est, optatissime Corneli: si urbis hujus situm, si plebis
 quam ferè nosti, mores, si denique patriam tibi usui fore et
 am & honori existimas, persiste, quæso, in ea sententia. Quam-
 obrem ut de omnibus, & domo præsertim opportuna provi-
 leam, scribe, rogo, quàmprimum adventus tui certitudinem
 & diem: & quia scire cupis, qua via, qua ratione, quo ve auxi-
 io id possis, postremum seram tibi, dum mihi per literas tuas
 significaris, quantum in præsentis patietur commoditas: quid
 verò angustioris spei præterea tibi apud nos accessurum sen-
 iam, id omne in officiali nostro Eustochio Chapusio stare ex-
 stimo. Sed nescis, bone Henrice, quàm ægre tulerit ille offi-
 cialis, præcipuus tuus amicus, quod ad se nihil literarum de-
 leris. Scribe illi igitur, scribe, obsecro, quàmprimum utalique
 & tanto amico, qui te inter omnes impensius amplectitur &
 observat, in amore responde. Vale, candide Magister, unicum-
 que lumen meum, & Epistolæ verbosiori tantumque pæpe ine-
 priis. Datum Gebennæ, decima sexta Novembæ.

Amicus

CRedebam ego quidem, praesentibus Cornelii
 teras tuas jucundiùs allaturas non tam, quam
 derentur, ut post diuturnum exactumque milium
 haudquaquam mutata sententia, ad nos te eadem re
 scriberes: eratque mihi ea spes adeo suavia & pueri
 nae ipsi lubricae medium jam unguem porrigeret, &
 optatissimi muneris concederet, quo te frui ubi
 dare aliquando liceret. Sed heu infelicem meum
 fatum imite & iniquum: quod tantas humanis
 vicissitudines, tot animorum mutationes quotiens
 Quam brevi (proh sancta divinitas) profusus illud
 in omnem versum est mentis angorem, quem mihi
 ter expectationem attulerunt literae tuae: nihil quod
 ptatae voluptatis, nihil eorum quae & coram recepti, &
 stolis binis significasti; nunciantes: dum fidei ego
 sum non injurius, ac me meaque omnia semper
 dono, devoveo. Sed te jam Merenses solertiùs aucupant
 que sunt, Henrice dulcissime. Jam patrios lares combu
 pinquare tibi certum est. Dii te resque tuas fornic
 stiùs, ac virtutem tuam meritis decorent honoribus:
 tem ut hujusce calamitatis impetum modesto feram
 concedant, quando nihil mihi in tota vita molestius
 animi acerbitate, nihil infeliciùs cōtingere potuisse
 biè existmem. Utcumq; fortuna ferat, erit mihi per
 memoria, benevolentia, pietas, & ubi vis posthac gen
 gas, semperque honoris & nominis tui praconem me
 quam inconcinnum, futurum polliceor. Tu, ut pat
 nita animi bonitate in amore respondeas, rogo. Ceteru
 to à te, audaciùs forte, sed id maximum sanè in modum
 glo, ut pro mea in te credibili observantia & charitate
 dones orationis tomo, quem in laudem ducis nostrae
 Opus enim pium feceris, & nullo unquam apud me
 intermoriturum. Vale candida Agrippa. Datum Gebon
 cima sexta Januarii.

Agrippa ad Amicum. XII.

NUnquam ego te vidi, adolescens egregie, neq; tu me
 arbttor) unquam vidisti: sed tantum accendit me
 tum tuarum constans fama, ut spontè sua ipse meus
 has tibi gestiat exhibere literulas, significare amicitiam
 animum. Neque enim potes mihi non esse amicissim
 quam

tuam intellexi te optimarum disciplinarum studiosum amatorem : sed cuiusmodi sint studia tua, quæsequeris, ignoro usque adhuc. Sed hoc unum te admoneo, ut consideres, neminem posse veraciter doctum evadere, qui in unius duntaxat aculeatis rudimenta iuraverit : de quo verè dictum est, Bonæ assus fortiter figit pedem, neque verò magnum est, in uno solo artificio doctum esse, vel quantumcunque etiam excellere, utrum illud serè quilibet lanii, sartores, coci commune habeant : sed tantò quisque, doctior erit, quanto nescierit pauciora. horroreque, quò te divinitas ingenio donavit & amplo & sublimi, id ipsum tibi non paucis, nec humilibus, sed omnibus altissimis quibusque disciplinis viriliter esse occupandum : nec te tetrabat ab hoc proposito quorumcunque contradicentium nugæ garrulitas, quibus semper in ore est : Vita brevis, ars longa, experimentum fallax, inquisitio difficilis, temporis angustia negotiosa inopia, & quod vix unius bonarum artium aculeatam, nedum ad multarum notitiam consequendam appetat : & quæ his simili ablaterant, naturam inculpantes & le ingenio suo diffidentes, sat esse ratiocinantur in una aliqua aculeate egregiam sibi palmam vindicare : non coalescere ingenia, quæ huc & illuc in diversis studiis præcipitanter vagantur : sed multitudine scibilium confundi, corrumpi & (veluti vicino splendore occæcantur oculi) caliginosa fieri, ut cōtingat illis, dum plura scire cupiant, singula ignorare. Hæ sunt rationes illorum, quibus multa præclara ingenia deterrent. Illis igitur respondemus. Naturam eos injuriâ accusare, quàm nullis in rebus producendis errasse, nihilque plus aut minus, quàm satis esset, effecisse constat. satis superque nobis vitæ superesse ad orationum quantumcunque magnarum difficultumque rerum notitiam consequendam, si non ad supervacuas & vanas actiones illam per otium & ignaviam consumperimus : nullam temporis indigentiam, siue inopiam, fore, si illius nulla nobis iactura exeat : ingenium autem nostrum sic natura condidit, quòd, quò magis applicatur ad diversa, quò pluribus operatur, eò magis excitatur, acuitur, augetur, illustratur : neque verò, quemadmodum solis radius fulgore nimio corrumpit oculos caliginososque reddit, sic ipsius intelligentiæ radii. Illustrat enim, & eò magis ingenii lumen exauget, quò quis capere magis potest intelligibilis splendoris influxum : Non ergò circa unam facultatem tibi arbitraberis esse morandum : sed variis studiorum & linguarum generibus, & iis semper melioribus te exerce, etiam abstrusissima quæque & quæ

a, Vol.

D

adhuc

adhuc in tenebris delitescunt, per visum explorant.
 Quin confide ingenio & aggredere omnia. Sciam
 apprehendes, si non diffidas de te ipso. Vale, si
 in me est, quod tibi conducere arbitreris, pro
 ser. ecce me tibi promitto amicum. Iterum vale.
 Mediomatricum, decima tertia Junii, Anno 192.

Amicus Agrippa. XIII.

Quod tibi vir eminentissime, non protinus me
 rum elegantissimarum divitiarum literarum
 meae dictionis paupertatem opponere non erat
 neque etiam tum rescribendi otium admittebat tibi
 eadem reddidit, festinatio: sed humanitate tua, quae
 leganti, eruditione abesse non potest, invitatus,
 remetior. Magna est, eminentissime vir, tua lenitas,
 quam visum hominem, in tuorum admisisti diuturno
 rum, plus praestans, quam sperare licebat, effluens illi
 summum fuerit pridem ex animo desiderium, nam
 videl. cujusdam tecum aliquando familiaritatis & com
 dinis: tecum verò homine non solum disciplinæ
 & bonarum quoque literarum omnium adfector
 candidissimo, fidelissimoque, ejusmodi quippe est vel
 rum, vel censorum, quamvis emunctissimæ naris,
 cium. quod equidem sæpius animo gratulabundo
 Adjiciuntur etiam ab illis alia pleraque de te magna
 adeo nostris auribus jucundissima: quæ tamen ego,
 rum integerrimum & juxta comitate prædictum
 herare velle videar, consultò tibi subiceo. Neque
 quod calculos viritim expetat, cui pridem theatrum
 universum. Longè majora, qui tuus candor est &
 tiens amicitia, mihi de me prædicas, quam agnosco
 mihi verò ea ratione adscribo: sed tibi tuique simili
 insignibus ea præconia tam adfero libens, quam verè
 gaudeo gratulorque. Cæterum quod te, cujusmodi
 quor, ignorare scribis, legalibus studiis operam nav
 tioribus literis aliquando non nihil temporis succi
 catique impartiens: sine quibus (quod etiam tua
 monet) juris studium velut truncatum & mancum est.
 ries enim, velut herba parietaria, juris civilis purissimam
 gantiam obduxit: & ita obduxit: ut vel radices radi
 rit, quas tamen evellere sine corporis, sine succi, sine
 injuria vereor ne non sit expeditum: sed ut hoc forte

fit, ita luxuriantem resecare ramum, sylvam præputare, ignora umbracula rarificare, lumini operari, forte securius est: in qua re si vel tua eruditio, vel unus & alter tui similes erant suppetias, operam virilem nemo denagaturus est. Jam quidem subiit provinciam trium viratus, ille pulcherrimus apud Gallos Budæos, Zafius apud Germanos, ac apud Italos Andreas Alciatus, quibus si jungere stylum in tuum receperis munus, omnium lucubrationibus velut Colophonem (quod jam) te adiecisse reputabunt omnes. Sed ne prolixioribus tuis literis te virum publicis & forensibus districtum negotiis offendam: en tuæ integritati animum meum nunc offero, hoc vœo: de quo scilicet nihil tibi non possis certissime spondere, quod à fidissimo amico expostulare liceat. Valeat tua Domitatio, tui Claudii memor. Basileæ, sed, ut vides, percelere. Anno 1518.

Agrippa ad Amicum. XIV.

Valde me tua delectavit Epistola, quæ studium erga me tuum, amorem & benevolentiam declaravit. quæ cum non tantum impulsu tuaque optima voluntate nullis meis in meritis effecta sunt, ideo non modo gratissimum habeo, ne abs te diligi atque amari: sed maxime accusandus sim, si abs te in amore vinci me patiar. Quocirca si quid est, quod tui causa me valere existimas, uno duntaxat verbo me mone, tibi que persuadeas me tibi libentissime inserviturum, semperque & honoris & nominis tui præconem me, quamquam inconcinnum, futurum polliceor. Quod si id mihi optatissimi muneris concederetur, quod te frui tibi que operam dare aliquando liceret, res mihi adeo suavis grataque esset, ut fortunæ ipsi lubenter medium jam unguem porrigerem. Ceterum verò, quod petii abs te, forte audacius, quamnam studia sequaris, ais te legalibus studiis una & politioribus literis operam navare: laudo operam, ut qui iis studiis multis privatorum negotiis adjumento, insuper & Reipublicæ tuæ non parum utilis ornamentoque futurus es. sed hoc unum te admonuisse volui, dum aliorum commodo studes, te ipsum prætereundo ne negligas, ne deseras. Consideres insuper horum studiorum exitus, quam sæpe infelices esse consueverunt. Testes sunt Demosthenes, Themistocles, Sulpitius, Marius, Cato, Cicero, & alii complures, qui omnes controversarum astuti Consultores, & in Republica sua jurisconsultissimi, ac in dicendo promptissimi habiti sunt. Cave igitur, dum infinitis hominum jurgiis te ingeris, &

Reipublicæ tuæ continuis vigiliis & sollicitudinibus
 & syncre confulis, amissa animi & corporis
 te, cum Minoe & Rhadamanto perispen-
 dex apud inferos. Neque tamen ego te
 studiorum genere detertere intendo: sed hoc
 meliora, ad studia sacrarum literarum & cogniti-
 quibus omne juris studium vanum est, & hoc
 portet ego utrisque simul intendere: duo namque
 sunt, & non plura: Diligere Deum, & diligere proximum
 est, recognoscere Deum, injuriam inferre nemini
 gionis, hoc justitiæ: illud sacræ litteræ docent,
 ra Qui studet juri, ædificat proximum Reipublicæ
 sacris literis, ædificat semetipsum Deo: qui studet
 cat temporalia: qui studet sacris literis, ædificat æter-
 dium juris apud Minœm & Rhadamantem re-
 pud inferos: studium sacrarum literarum com-
 cet in superum æterna tabernacula, quod nullus
 olere poterit Lethæa potio, si semel intra te effu-
 geris, nulla enim cognitio, nullum studium, nulla
 five à cœlo influxa, five proprii ingenii induta
 rum terrena diligentia, five sensu manifesta
 quisita sit, perpetuò manebit in animo, sed obli-
 transibit, nisi sola illa, quæ in abdito intellectu
 gnitione intrinsecus recepta est, nam reliqua omnia
 que extra se quis cognoscit, extra se permanebunt
 essentialis intrinseca cognitio non est ex cælis
 nec in multitudine librorum & lectionis, nec in
 experientiæ & antiquitate dierum, nec in persuasione
 mani verbi, & contentione rationis: sed in ipsa
 norum, ut ait Dionysius in libro Divinorum nom-
 in discendo, sed in patiando divina hominis mens
 Sed non sufficit id ita nobis ab autore aliquo esse
 nisi sit & ipsa experientia cognitum: quæ datur
 Verum de his quod superest, non capit angustia
 Reliquum verò, quod abs te postulaturus sum, quod
 me efficere poteris, nunc accipe. Eo tempore, quo
 Francorum Rex, cæsis Helvetiis, Mediolanum
 runt quædam commentariola mea in Epistolam
 Romanos usque in sextum caput perfecta: item Com-
 sed adhuc indigesta, in libros nostros de Occulta
 & quædam insuper alia nostra opuscula & fragmenta
 conflictu ipso salva restitisse intelleximus im-

am aliquando discipuli nostri Christophori Schillingi Lucernensis: quem sive præsentem, sive absentem per literas super hac re conveniens, salutemque meam illi nuncians, nostra scripta recuperare studueris, rem mihi jucundissimam ratissimamque, nec ulla ingratitude apud me intermoriarum efficias. Demum hortor te, ut post visam Germaniam & Galliam, totamque illam barbarorum nostrorum collucem, tandem in Italiam te conferas: quam si aliquando aperis oculis introspexerit, omnis alia patria turpis vilisque erit, ad hanc contuleris. Sed hæc omnia, & quæ superius scripta int, in bonam partem accipias. En habes Epistolam verborum & fastidiosam, quod ita tibi videri putabo, nisi mihi lon- iorem remiseris. Vale felicissime. Ex civitate Mediomatrium, Anno 1518.

Agrippa ad Amicum. XV.

Reverfús nuper ex Colonia, doctissime vir, spe literarum tuarum repericiendæ, non parum, lætabundus veni Me- ss: ubi tamen jucunda opinione mea fraudatus sum, præven- us siquidem tu nuntio absentia meæ neglexisti scribere. post hoc abique literis salutationes tuas accepi, eras namque (ut so- ebatur) magnarum rerum scrutiniis, difficiliumque legaliû propositionum assertionibus intentus: quæ res te impedivit scribere. Itaque nunc rursus ad te scribo, non quod te dignum liquid habeam quod scribam, sed idcirco tantum, ut rescri- as. Rescribes autem inter cætera, quid de Christophoro Schillingo Lucernensi, & de Commentariis meis in Paulum perceperis. Legi ego nuper in fine operis integerrimi viri Jo- hannis Capnionis, intitulati de accentibus, mentionem ejus- lem Christophori: gaudeoque permultum tam digno disci- pulo tam excellentissimum contigisse præceptorem. Verum reliqua te explorare cupio. Cæterum ego te juxta mei ingenii posse, ut Achillem Homerus, & Æneam Maro Virgilius, ubi- que promovendum curabo & procurabo. Vale. Ex civitate Me- diomatricum.

Amicus ad Agrippam. XVI.

Quod in hunc diem, clarissime vir, tuis illis ornatissimis & amicissimis literis respondere detulerim, multa in causa uere. primum tabellariorum vel raritas, vel oblatorum im- portunitas, qui me, ut in plurimum, variis distractum negotiis idiè: deinde, quod intellexeram te patrios lares Coloniam Agrippinam, visendi causa profectum; urbe Metensi abesse.

D 3

Frustrà

Frustrâ sunt hæcenus expectatæ in horas singulas literæ iuvenis illius Lucernensis: cui ternas aut quaternas literas ex tuo jussu non negligerenter scripsi. Is verò jam non Lucernæ, sed Tubingæ agit, illic jam meas habet, quas ad eum perferendas oratori civitatis Tubingenfis, nuper destinati ad Helverios, tradidi: sed quidquid ille responderit, curabo tibi tuto & proximo nuncio consignandum. Cæterum si qua in re tibi meo opus est opera, jube, & factum puta. Equidem videbo, ne qua mihi (ut nunc fortasse contigit) negligentia nota impingatur: quæ tamen, si, quas recensui justas excusationes admiseris, facile tolli & deleri potest. Interea, celeberrime vir, basilicè valeto, & parce agrestibus & incomptis literulis, equidem scripsi, ut vides, percelerè: ocio majore scribam propediem. Basilicæ, septimo Kalendas Martias, Anno 1519.

Agrippa ad Amicum. XVII.

DE originali peccato, primaque hominis transgressionem apud doctissimos, præstantissimosque, tam veterum, quam recentiores sacrarum literarum interpretes, variâ fortitudine sententiæ: quas animo mecum cum sæpè revolverem, nihil præter obscura quædam & ambigua scripsisse videbor. Non contemptis igitur, sed relictis eorum opinionibus, novamque, & meam opinionem, disputabilem duxi: fortasse non falsam, adferam: nescius, si quispiam ante eandem opinatus sit: qui si quis est, nullam facio illi injuriâ. Hanc opinionem meam esse dixero, quatenus illam, unde, quam proprii ingenii diligentia, scripturarum volumine ex negligentia tenebris eripuerim. Edidi itaque præsertim & compendiosam declamationem opinionis meæ, quæ reverendæ candidæque Paternitati dedico: ut tua auctoritas à futura oppugnantium tempestate securior evadat. Scio namque quanta Syllogismorum tempestas apud aliquos Sophistas in illam ruitura sit: apud eos dico, apud quos est simplicitati locus, sed sola viget ambitiosa contentio: hæc est ruina macerie, neque transitus per Syllogismos eorum tui subsidio contra hujusmodi Egyptias Tymphas tueatur. Vale.

Amicus ad Agrippam XVIII.

TUas, Henrice Corneli, literas jam pridem acceptas recelegissem, triplici sum ratione ingenti voluptate affectus: primò, quod te certò vivere sciam, qui rumore Coloniae aliquot annos perstreperente, in bello occubuisse à multis sc-

baris:

deinde tibi fortunæque tuæ vehementer congratulor, quandoquidem (ut Epistola tua testis est) uxorem tibi copulasti, uxorem fecundam, tibi placentem, ex qua prolem patrum virtutum literarumque verum hæredem (diis fautoribus) suscitaturus sis: postremo, quia, secularibus (ut ajunt) magna ex parte abjectis, divinis sacrisque literis te totum mancipasti. Id age, ut vita tua plurimum & tibi & patriæ proficit: uxorem ita diligas, ut ipsam potius habeas, quam ab ea habearis: iucundissimæ sanctæque theosophiæ ita invigiles desudæque, ut mediis Deo porrectis orationibus, errore non seducaris: quod, machinante maligno, sæpiculè incautis (salva parentis) obvium fuit. Opinionem tuam, mi Corneli, de ipso ornamento in nos vitio, diligenter perlustrando ex toto examinamus. Fortè ex nobis aliquid expectas judicii res hæc immensum pondus habet. Est equidem inter Theologos abstrusissima consideratio non minima, ingenio vix mortalium ad altissimum perscrutabilis: est attamen theologizantium consensu omnium sententia, Originalem maculam illic esse non posse, ubi rationalis anima non est. Sed hoc satis Utinam unum possemus, quos locorum sejungit distantia, periculorumque servens rabies (epidimiarum loquor) in quam, quod vehementer admiror, tu te & uxorem, ac totam familiam (ut scribis) a sociis ultrò obtulisti. Respondebis forsan, te hujus morbi non esse formidolosum, & vel forsan tibi, nescio quis melius, cujus antidoto gaudeas præ cæteris, aut, ut inquiunt, præservativo, si tibi aliquid tale est, rogo non celes amicum: quæ si contra pestem à quocunque fideliter excogitatum quipiam tibi constiterit, habeasve, id familiari, qui in ædibus nostris est, scripto signato tradas, ut meas in manus perveniat. sic nemum amoris ergate mei decies amplius fortiusque complicabis. Accedit huc, ut si quid hæc mea Epistola corruptionis tibi habere visa fuerit, in eam, quæso, partem accipe, qua me patrem, antistitem & seniore appellas: parce auctoritati, parce senectuti, parce demum vel amor. Si tuo nunc satis agitantibus consortio, colloquio, præsentiaque frui, ut vellem, non conceditur, mutua intercurrat aliquoties Epistola, quæ conjungat animos, quia nulla distantia sejungi possunt, integritate amoris continuante. Vale Ex oppido

Bedbar Ducatus Montanorum,

Anno 1518

D 4

Agrippa

Agrippa ad Amicum Tibullum
lib. I. Epist. XLII.

Litteras tuas, Reverende Patrem, per amicum
 Iulium, una cum genitricis meae litteris (in
 mium) de patris mei obitu nuncium adferre
 vehementissimè: sed invenio & huius doloris
 nec ullum aliud, quàm cedendum esse. Scio
 namque Deum hominibus licet non
 sapissime etiam adversa, semper tamen utilis
 lecti patria profutura impartiri, agit namque
 fert natura, scilicet secundum essentiam suam,
 bonitas. itaque nihil nisi bonum & salutare
 tamen, quæ humana mea fragilitas est vehementer
 in meipso concutatus sum. Tui autem gratia
 la, qui tanquam alter genitor meus, superstes
 dolorem meum non parum temperavit. Adhuc
 mihi respondendum est. Lætari namque te dicitur
 & ingenti voluptate affectum, me adhuc in
 esse: qui aliquot ante annos jam bello perieris.
 Certe plures eam annos Cæsareo iussu, atque
 miles. Cæsarea regiaque castra secutus sum:
 & ibi haud segniter interfui: ante faciem
 mors, & ego insequabar minister illius: dextera
 sanguinem, sinistra mea dividebat spolia:
 præda saturatus est, & gressus pedum meorum
 ra trucidatorum: factusque sum immemor
 tuæ tartaræ interquinatus sum umbra: sed
 davit super iniquitates meas, & liberavit me
 ipsa me hostiles inter turbas plebemque
 mo victor nisi homicida, nemo victus nisi
 stium ensibus insidiisque servavit incolumem.
 cum lator me vivum aliquando Coloniam
 ste mortuumque parentibus amicisque nunc
 gaudium: & tuo quoque in me amoris ac bene
 bere fateor gratias immortales. Ceterum non
 tularis matrimonio, quia uxorem duxi mihi
 suscitæ mihi posteritatem: ego quidem Deo
 innumeram habeo gratiam, qui uxorem mihi
 cundum cor meum: virginem nobilem bene
 scentulam, formosam, quæ ita ad meam
 ut ne contumeliosum verbum inter nos
 felicissimum me dixeris, quorsum se res
 vertunt, in

adversis semper æquè mihi benigna, affabilis, constans, in-
 gerrimi animi, sani consilii, semper apud se manens. Porro
 idcirco quia, secularibus utcumque abjectis, me sacris literis
 incipaverim consulisque, ut oblati Deo castis orationibus,
 libellias & seductrices machinas erroresq; (dialecticam ar-
 tem te dicere & philosophiam) præcaveam. En tute in parte
 illi, quemadmodum post dialecticam, naturaliumq; rerum
 investigationem, insuper totam cælorum militiam perlu-
 strant. ducibus duabus illis magnis Magni Alberti sapientiis,
 ut in speculo suo, opusculo non admodum laudato, descri-
 bit. Tandem ut verum fatear, consumptio multo tempore ac la-
 oribus, cum animæ, corporis fortunæque bonorum jactu-
 a, nihil superlucratus sum ex his omnibus, præter peccatum.
 tamen siquidem hæc ex fide non sunt, sed gratia Dei tantas hu-
 manarum scientiarum vanitates aliquando cognoscens, post,
 triusq; juris & medicinæ (ut meorum desiderio satisfacerem,
 ut me doctorem malunt, quam doctum) acceptis scholasti-
 o more tiara & annulis, ad sacras literas, quamvis serò, toto
 ac studio contuli, eaque, sed procul contentionibus rixosisq;
 yllologis, totus amplectar: nec effari possum, quam in his
 oblectatur simul & quiescit animus. Sed ne me in hac infinita
 livinitatis abyssio adhuc novitium & citra limitem deambu-
 antem seducant opiniones meæ, te sacrum antistitem, senio-
 rem & amicissimum omnium studiorum actuumq; meorum
 ensorem judicemque constituo. scio namque ad sacrum Epi-
 toporum ordinem officiumq; spectare, novas circa mores ac
 idem opiniones approbare vel condemnare, declarare, com-
 mendare vel disputandas tolerare. Ea itaque autoritate eaque
 censura opinionem nostram de originali peccato æstimadam
 ibi adscripsi: ut quemadmodum tu mecum sentias, vel dissen-
 tias, indicares; illudque tibi persuadeas, malle me tecum à me-
 ipso dissentire, quam contra judicium tuum mihi mecum
 consentire. Veniam tamen ex te postulo, qui tantum tibi one-
 is imponam, quum hæc res, ut ais, non modicum ponderis
 habeat. nunc autem, quia semel cœpi loqui ne, quæso, indige-
 ris, si rursus respondeo tibi. At in epistola tua communem
 Theologorum sententiam esse Originalem maculam illic esse
 non posse, ubi anima rationalis non est. Teneo hanc senten-
 tiam: sed cum originale peccatum tale fuerit, quod totum ho-
 minem, videlicet ex anima divina spiritu cœlesti, corporeque
 elementalibus constitutum, totum, inquam, simul ac seorsum in
 toto ac singulis partibus suis à pristina nobilitate dejecerit, di-

cerem. originale peccatum tale quiddam fuisse, in quo omnes & singulæ hominis potentia tam rationales, quam sensuales, & vegetivæ, & corporeæ, simul à lege data deficientes huiusmodi in actu revera concurrerunt. Esto itaque, peccatum originale sedem habuerit in potentia rationali, quæ sensibus carnique adquiescens, consensit in culpam: oportuit tamen consensum illum sic jam depravatum, etiam deductum fuisse in actum corporis. Erit itaque originale peccatum, effectus si-ve actus aliquis depravatae rationis seu volûtatis, sed deductus in corporis exercitium, ubi actus ille jam verus fuerit, non simulatus, non cogitatus, non imaginarius. Tale peccatum nullum aliud invenio, præter peccatum carnis, dicente Apostolo Paulo, omne peccatum, quodcunque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, etiam in corpus suum peccat. Sed dicet aliquis, Etiam, qui concupierit mulierem, jam fornicatus est illam: dico, Fornicatus est illam in animo suo: tamen non est is effectus concupiscentia in ratione & imaginis in phantasia, qualis rei inest realiter. Quin & scrutemur id nunc etiam in rationali potentia, & cuiusmodi fuerit illius lapsus, requiramus. Supremus certè & unicus rationis actus religio est, quæ videlicet ab initio præcepta fuit homini, scilicet unius soli ac veri Dei creatoris verus atque unicus spiritualis cultus. Depravata autem ratione, serpente magistro, mox tota religio non nisi ad carnis libidinè collapsa est. Hanc homines, tanquam summam felicitatem, sectabantur, & sordidissimus Priapus, primordialis peccati organum, pro Deo habitus est. Huic sacrificarunt, huic templa omnia prima dedicata, illius spurcissima simulachra primum omnium extructa: hunc coluerunt primi illi religionum artifices, Chaldaei, Ægyptii, Assyrii, Babylonii, Arabes, Schytæ, Phœnices, Æthiopes: & perinde tota Asia, Africa, Europa: nec fas erat ullum sacerdotem fieri, qui Priapi sacris prius non fuisset initiatus. Hic est ille Belphegor, idolum omnium antiquissimum: quod & Chamos dictum est, à Chamo filio Noë: quæ res, ut Iulio Iuliano, idcirco Esenna cognominatus est, hoc est, impudens & ve ignominiosus propagator. is enim primus sedam peccata depravatae rationis religionem à priscis illis & antediluvianis gentibus acceptam, rursus post diluvium instauravit, & in illaorgia bachanalia, priapalia, cæteraque turpissima sacra prodierunt: hinc Venus, Cupido, pudenda Osiridis, Panis, & Assyrii, ipse denique scetens hircus. quod luxuria salutariora diis recepti sunt. En vides nunc ex rationalis potentia

nam nullam antiquius peccatum elici posse, quam libidinis & fornicationis, quodque humana ratio libidinis cultum præulerit contemplationi divinæ. Hinc cum omnia & singula hominis membra non, nisi iubente rationalis animæ voluntate, moventur ad opus, solum genitale membrum sic libido obstrinxit, sic peccatum imperio suo mancipavit, ut si hæc decesserit, aut non ultra velexercitata surrexerit, moveri ad opus omnino non possit. Ipsum igitur opus libidinis mihi fuisse videtur hoc primordiale humanæ naturæ peccatum, totiusque humanæ naturæ corruptela, cujus in hunc usque diem pudet homines, intuentiumque oculos erubescendo devitant: atque ut inquit Augustinus, Magis fert homo spectantium multitudinem, quando injustè irascitur homini, quam vel unius conspectum, quando justè miscetur uxori. De his quod superest, manet alia mente repositum, donec tecum alloquar. Restat nunc petitioni tuæ satisfacere: quæ est, ut contra pestem antidotum aliquod præservativum. Res hæc difficilis est, nec usquequaque secuta, in qua doctiorem me peritioremque medicum consulere oporteat. Attamen quæ mihi in usu sunt, tibi nullatenus abscondam: si id unum te imprimis admonuero, præ omnibus tutissimum esse, longè aufugere, & ad ea quidem loca potius, quæ pestilentia ante annum reliquerit, quam ad illa, quæ nondum invaserit. nec reverti quoque, unde abieris. tutum est, nisi pestis ibi jam pluribus mensibus cessaverit: nam sæpissime plus periculi est redeundo, quam fuisse manendo. Mihi autem quoniam hæc facultas non est, ac toto hoc anno inter medios pestilenticos versari coactus sum, pro me & familia mea certa antidota juxta excellentissimorum medicorum sententias composui, quibus continuo usus sum non sine grandi commodo ac meorum omnium salute, quæ tibi brevi regimine huic epistolæ subnexa remitto: quæ si animo tuo minus satisfecerint, non subterfugiam tibi ampliori volumine rem omnem ex integro suo ordine describere. Sed spero hanc calamitatem jam expiatam fore, & fecundiori sublimiorique studio nos acturos, si modò almus ille mundi Opus, sex post varios fortunæ ac vitæ meæ tumultus sic mea direxerit negotia, quod quæta fortitione patriis laribus frui possim. Reliquum oro, ut me Hermannò comiti Nuenario, nobilissimo simul ac eruditissimo viro, commendatum & charum reddas. Vale felicissime: & me ut soles, ama. Ex civitate Metensi, sexta Februarii, Anno 1518.

F. Clau.

*F. Claudius Diodatus Calestinianus Henrico Cornelio Agrippa
senatus urbis Metensis à consilio & consilio
loque primario,
S.D. XX.*

Cum nuperrimè in cœnobio nostro multa divinis
cantissimeque enarrares, doctorum doctissime; doctrinæ sermoniq; tuo totis viribus intentus, interiorum
hominem admirabar, (cui revera jam anima mea ad
vinculo conglutinata est) quodd & nominis & vultus
ris tui hominis, & cæterorum quæ foris sunt, immensum
ctus sum. Nunc itaque quia solum te intus agnovi, non
quiescit animus meus, donec totum te complectar, & te
hementi desiderio totus ego intus & foris restaurem
ro: quippe qui corporum & animorum (ut famulus
mus sis reparator. Faveo itaque ingenuè, nec te celum
corpus meum nimis (proh dolor) corruptum adeo
animam meam, quæ sæpe multis phantasmatibus ob
tur perturbeturque, adeo ut cum contendere nititur
maximè detrudatur descendatque ad ima; cum penetrat
piat profunda hæreat in extremis: memoriaque adeo debet
ut quæ volumine præsentè percipiam & comprehendam
clare, eo oblato omnium immemor remaneam. Te itaque
quem cognosco ea sensus profunditate intellectusque puri
tè præditum, quodd me adjuvare possis, oro fac mecum
ricordiam in bonum, & Dominus retribuet tibi: assigna
horam, qua te inveniam vacantem, ut declarem tibi
ctionem meam. Vale.

*F. Claudius Diodatus Calestinianus Henrico Cornelio
Agrippa S.D. XXI.*

Hesternæ die, doctorum doctissime, cum inter corporis
epulas eleganti & sapidissimo intellectus & vitæ cunctis
satiaris abundantius, multaque de statu primi hominis
casum, & de casu Angelorum, ornatissimo ac compendioso
sermone differeres: aliqui fratrum nostrorum magis curio
ris, quàm animæ refectioni intenti, ea minus attentè audi
runt: aliqui insipientius intellexerunt. Quare abs te charissimè
affectu humiliter postolo, dum tempus vacat, ea mihi per
dum epistolæ ut brevius cariusque fieri poterit, epilogice
describas: & si quid ego pro te potero, præcipe, & ego pro
sibus mandata tua libenter implebò. Vale.

F. Claudius

F. Claudius Diodorus Calestinianus Henrico Cornelio Agrippa
S.D. XXII.

Licet nulla in re, Doctor eximie, quæ tuos fidelissimæ erga me charitatis merentur occursum, virtutum aut gratiarum insignia præcesserint, aut sequi possint: tristitias tamen & animi mei nebulas radianti tui spiritus fulgore effugate dignus es, quæ res profectò me tibi indissolubili charitatis nexu levinctum reddidit. navem itaq; mentis meæ phantasmatum quasi ventorum turbine agitaram, ad portum tranquillitatis am quodammodo reduxisti: oroque, ut incœpta citius perficias. Cæterum ad eò tui operis, quod nuper mihi legere dignus es, amore caprus sum, ut non quiescat spiritus meus donec id ipsum una cum dialogo tuo transcripsero. quippe multa in illis reperi, quæ diu apud plures perscrutatus, nuspiam invenire potui. At utinam tuæ saluberrimæ doctrinæ corâ præsentia tua semper adhærere possem, nec à vestigiis tuis avelli aliquando contingeret, quòd talis effici possem, qui dignus sim & vocari & esse tuus discipulus: sed (proh dolor) status meus, cui in secessu solum esse, & lugere tantum concessum est, id non permittit. Vale felicissime: & quia præsentia tua frui ad vota non conceditur, literis tuis me sæpius illuminabis.

Henricus Cornelius Agrippa druceo Patri Claudio Diodoro
Calestiniano S.D. XXIII.

Quid in causa fuerit, venerande Pater, ut præter solitum te absentares ab ædibus nostris, diu cogitabundus mecum ipse admiratus sum: nam ut ipse conscius sum nostræ mutæ consuetudinis, nulla unquam inter nos offensa intercidit, præterea nec tibi tantum arbitror negotium esse in cœnobio, quin adsit & alia temporis libera licentia, quod mutuis nostris sacrarum literarum studiis poteris velisque condonare: sed audio in cœnobio tuo inter angelos hic simul etiam cohabitare diabolus hoc est, falsos criminatores fratrum suorum, quorum cor nequam est, & lingua concinnans dolos. hi fortè murmurant contra frequentationem nostram, è suis moribus temetientes: quoniam ipsi fortè ex his sint, de quibus ait Apostolus ad Timotheum, Qui penetrant domos, & captivas ducunt mulierculas oneratas peccatis, qui ducuntur variis desuperiis, semper discentes, & nunquam ad scientiam veritatis pervenientes: quemadmodum & Jamnes & Mambres restituerunt Moyfi, ita & hi resistunt tibi, homines corrupti, mente reprobæ

reproba circa veritatem, sed ultraque perniciem committit, insipientia enim illorum manifesta est omnibus, sed profectus in perniciem, errantes, & in errorem impetentes. Tu vero non di seductores ac famulicidas eò facilius percipientes, sed quæ liberior, quoddidicisti ex Apostolicis scripturis, nam omnes, qui pie volunt vivere in Christo Jesu, per te patientur. Vale, & ante discessum tuum nos saluta revise.

F. Claudius Deodatus Calastrianus Henrico Comiti

Agrippa S. D. XXIV.

Vir eloquentissime & Doctorum doctissime, non mirari tuam erga me benevolentiam, & perfectam dilectionem. nam cum nihil esse me noverim, omnino me abjectiorem veraciter intelligam: tamen mei quicquam, inquam aliquid sim, esse non desinit tua ipsius benignitas, quæ quidem juxta divinam bonitatem vocat & æstimat ea, quæ non sunt tanquam ea, quæ sunt. Sic profectò charitatis studium abundat & retundat in teipso, quam in me habere poteris non verbo, sed & opere & veritate. Mito ad charitatem tuam opera Erasmi & Fabri Stapulensis, quæ mihi tam charitativè communicasti. Hos equidem Doctores tecum ceteros amplecti & sequi proposui: quippe quos in sanctæ sacræ Scripturæ veritate ambulare conspicio. Conclusiones tuas cum maxima difficultate furtivis horis (occupor nimis, & nihil mihi orti fermè relictum est) egomet ipsa propria manu transcripsi. neq; enim ausus fui cuiquam hæc provinciam committere, quippe fratres nostri rudes & idiosyncrasmis invidia omnes bonarum literarum amatores profectus, detrahunt non parum Magistro Jacobo Fabri, mihi autem & tibi: ita ut nonnulli me injuriâ haud parva affecterint. Cui obrem cogitavi tuas conclusiones occultare, ne coram invidia magis insaniret. Solus pater Prior, & studiosus ille Germanus, qui mecum ultimè apud te fuit, tibi in hac re committitur. Reliquorum autem indoctorum insania librum, & Magistri Jacobi nondum lectum, imò nec visum, nescio, quæ invidia damnat, ejusque sequaces & fautores. Alia causa, quæ multi invidi & illiterati contra te insurgunt, est, & maxime quia mulierem nuperrime de hæresi & maleficio accusatam tam acerrime & constanter defenderis, ac hæreticorum inquisitori hanc prædam abstuleris. Sed tu constans esto pietate tuenda, & forti animo contra indoctorum insaniam invidiam, ut veritas illucescat.

Henricum

versus Cornelium Agrippa de vero Patri Claudio Deodato Calpurniano S. D. XXV.

¶ I scire vis, venerande Pater, qui vocentur illi scelestissimi famulicidæ, qui publicis concionibus tot totiesque repetitis clamoribus integerrimum virum Jacobum Fabrum Stapulensem insanis contumeliis tam nequiter calumniati sunt, ejusque disceptationem de filiabus Aunæ tam nefandissimis lacerant injuriis, ac tantum virum semel atque iterum contra evangelicam modestiam vocarunt hominem stultum, insanum, fœdissimum sacrarum literarum indoctum & ignarum, & qui dumtaxat humanarum artium Magister presumptuose se ingerat iis, ut spectant ad Theologos, præterea scripta sua à Parisiensibus reprobata ac condemnata, librosque suos, ut quorum lectio ericulosa est, doctrina erronea, contra fidem & Ecclesiam, inane consumendos, ac hujuscemodi plura amarulentiora in unum integrum virum ejusque hucusque invictos libellos menaciter jactantes, ut certa relatione accepi, sunt in primis: quidam frater conventus sancti Francisci de observantia, nomine Dominicus Delphinus, ab interfignio diversorii cujuspiam ic dictus, qui a nulla insolentia, blasphemia, turpi sermone, emperavit: huic in contumeliæ insolentia proximè accessit frater Nicolaus Orici ex conventu fratrum minorum, quos hordigeros vocant: tertius est frater Claudius Salini, Prior conventus Prædicatorum, recens Doctor Parisiensis, qui acrius vehementiusque disceptationem illam simul & autorem condemnavit. En habes modò tam spurcissimæ tragœdiæ actores: sed quorum hypocrisis tanta licentia est, ut quicquid lueret, id liceat: quorum supercilio tanta autoritas est, ut nemo illis contradicat sine crimine: adeo placent huic populo Meliomaticum. quocirca fortè quis dicere posset, Dignus est populus iste, qui mittatur in errorem, & tradatur in reprobum sensum, quia prælegit sibi magistros mendaces: projiciens doctrinam veritatis pro illorum opinionibus. Sed doleo absentiam meam. siquidem præfens si fuisset, restituissem in faciem ipsorum. Verum reversus feci, quod debui, & quod propere potui. nam manum movi, & stilum egi. scripsi propositiones, & edidi illas, quarum duplum transmissi tibi nuper, ut darem illis occasionem scribendi & respondendi: sed jam apsi sunt plurimum hebdomatum dies, & non est ex illis, qui commoveat se ut congregiatur. Sufficit illis, ut arbitror. futurum fecisse populo, eaque autoritate fulcitos esse, ut contra eos tanquam

tanquam omni exceptione majori, nulli credens, angelus de coelo hic aliter prædixisset. Verum tamen hanc sic non præteribo. adhuc patrum expectabo. non successerit, alia aggrediar via; denique de omni eventu certiore reddam. Vale.

Agrippa ad Amicum. XXVI.

Quam ego attonitus fuerim Doctor dignum tam celeri imporrundoque recessu, in aliud te peram ad te scribere: sed gaudeo, si res tibi succedat. Illud scio, & tu firmiter tene, malè tibi esse non hinc liberabis. Cæterum, quod te scire velim, tutis committere literis, nec itidem debeo, ne vel prodatur, si quid inter te & me dictum velim secretum. Quum oro, ut mittas nobis opera Martini Lutheri, & breves legum in portatili volumine aliquando pressos: & si quid est verè Theologicum, quo scias oblectari. De commentariis nostris in Paulum, apud illum Christophorum Schillingium Lucernensem, diligentiā habe, & me inter fidissimos tuiq; nominis præcones collocare ne dubites: qui defendendo nusquam absum. Vale. Ex civitate cum, Anno 1516.

Henricus Cornelius Agrippa integerrima via ad Viro, Iacobo Fabro Stapulensi S. D.

XXVII.

An te plusculos annos sæpe & multa ad te scripta colendissime Faber: nec defuit digna ad te scrip- occisio, cum materia: sed opinio, qua tenebar, per tuasque literas, quas mutuo unus alteri scriberemus, desistere usque adhuc. nam me apud remotas pro- bia sede agente, cum cæteris difficultatibus sylvarū & viarum accedebant omnium maxima armorum, cipiebant, quicquid transibat literarum: nunc autem, factus sum tibi vicinior, & occasionem habeo, fidelis videl, devotum patrem Claudium Deodatū Cælestium præsentium latorem, scribo: non, quod ad præsentem beam te dignum. quod scribam: sed idcirco tantum tibi animum meum, significemq; integram amicitiam nominis tui præconem, quanquam inconcūsum, sed advocatum in te absente defendendo contra omnes.

operi tuo obesse velint: quorum quidem multi sunt, sed homines improbi animi, & miseri ingenii, qui omnibus bonis ligati sunt hostes: tamen qui scioli sunt apud rudem populum, ipsam sibi vendicant hypocrisi, ut difficile, imò non sine periculo illis resistant: neque tamen ob hoc deterreor ab officio. Verum de his quod superest ex præsentium latore accuteres. Demùm oro, ut per eundem patrem aliquid rescribas, ut sint apud me epistolæ tuæ monumentum benevolentiae, & occasio sæpissimæ deinceps ultro citroque rescribendi, si quid autem penes me est reliquum, quod tibi conducere queat, quodve pro te efficere valeam, præcipe confidenter, & sine mora factum intelliges. Vale.

Jacobus Faber Stapulensis Henrico Cornelio Agrippa
S. D. XXVIII.

Honorificentissime Domine Doctor, reddidit mihi venerabilis Pater Claudius Deodatus epistolæ tuas, quas maxime cum voluptate legi. Quis enim non delectabiliter legat, quod ex animi candore & benevolentia profectum esse cognoscit? Non, obsecro, negrè feras, quod multi scriptis meis tum e Magdalena, tum de Anna adversentur. Existimo aliquando futurum, ut harum rerum perspectior sit veritas, de quibus discepto solum & nihil temerè diffinio. Qua propter oro te, nullo obeam rem feceris tuam benevolentiam infensam. Falsitas non seipsa marceat, & nullo impugnatore tandem per seipsam cadet. Mitto ad dignitatem tuam defensionem disceptationis nostræ a quodam Doctore Theologo studii nostri non igniter elaboratam, insuper & apologiam pro Anna, mihi ex Germania dono missam. Aliam vidi a Vicegenerali fratrum Divi Francisci: verum illam apud se recepit: virum unicum Anna tribuebat, sed filias treis, existimavi illam visam, non conducere disceptationi nostræ, verum si dignitas tua cupiditate eam videndi laboret, spero obtineri posse. Facito me primis literis tuis certiolem. Secunda disceptatio parata est in Magdalena: quam primo nuncio ad vos itanti expecta. Vale, Parisiis, vicesimo Maii, Anno 1519.

F. Claudius Deodatus Calestinianus Henrico Cornelio
Agrippa S. D. XXIX.

Doctorum doctissime, visitavi venerabilem & doctissimum mirissimumque Magistrum Jacobum Fabrum: communicavique illi tua scripta, & fidelem amicitiam, qua ipsum

2. Vol. E ample-

amplecteris, qui quidem lætus omnia excepit, paratior
pendere vices in centuplum. Eodem modo ad te per
mittit, & scribit, non potui amplius tunc scribere
tua benignitas aliquid mihi voluerit significare. Hoc
manus illius juvenis, fratris Philippi cognominis Ca
le, Parisiis, 21. Maji, Anno Christi Salvatoris 1580.

Henricus Cornelius Agrippa Jacobo Fabro Medico
S. D. XXX.

Cum tanta semper disjungeret nos locorum distantia,
Crissime Faber, ut nulla mihi tecum quantumcumque
deratissima haberi potuisset familiaritas, difficillime
esset, etsi occasio aliquando non defuit, scribendi
continui calamum, quousque tibi fierem vicinior. Cum
data occasione de liberalissimo ingenio tuo humanis
moribus tuis confusus, scripsi nuper humanitati facili
tatem Patrem Claudium Deodatum Cælestinianum
litteras te jamdudum accepisse arbitror. sed habuit idem
Pater ostendendas tibi propositiones quasdam de beati
na solinubio, ac unipuerperio, quæ ego juxta scriptam
doctissimo simul & elegantissimo libello tuo de arbitrio
longo ornatissimoque sermone notata, decerptas me
brevissimas redegi: non quod ex tuis laboribus mihi
venarer, cujus gratia sunt fortassis qui id facerent, ut
nominis ignaros docti videantur: quod ego ut sacrilegium
semper abhorruï, quocirca statim post præ
tationum illarum principium, ac in omnium fine tui
ut auctoris, libellique tui condigna mentio facta est. Cui
tem, quæ me ad has propositiones coëgit, ea certa oc
casionem haberem resistendi contra calumniatores
mines certè tales, qui omnibus doctis viris sunt homines
quorum numero tres præcipuè hic apud Metenses
sunt: videlicet quidam frater Dominicus Delphinus,
tus fratrum Franciscanorum de observantia; alter frater
laus Orici conventus fratrum minorum: tertius frater
dius Salini, Prior conventus Prædicatorum, Doctor
giæ Parisiensis. at iste famosus Doctor, ut audio, quæ
nomen suum occuluerit, tandem post multos dies, in
dore, scripsit contra propositiones nostras: imò contra
tuum, ineptissimam. sed dignam se autore tragediarum
conclusiones, ab confusiones dixerim, mihi ab hoc
tra magno cum encomio, sed ante victoriam oblata

itaque duplum, simul etiam cum propositionibus nostris ad te transmittito, ut hinc quidem cognoscas, me honoris et fidum zelatorem: inde verò, ut tam insulas nugas rideas & contempnas, cognoscasque quales hæc civitas habeat apostolorum, evangeliiq; precones: non, ut respondeas: neque enim curio, quod te illius scriptis ullo studio opponas. ne quando dignus sibi videatur, quo cum tu congrediaris. Mihi itaque, cui mediocria duntaxat satis sunt, quamvis ego ista nec mediocritatis nomine digna censeo, hanc pugnam relinquo, qui in tui ominis famam, salutem, decus & gloriam, contra huiusmodi blarrantes Cerberos Constantem, indefessè felicissimeq; punaturum me non reformido. Cæterum si adhuc adsit apud Parisios devotus ille Pater Claudius, quem supra nominavi, si nomine meo infinitas salutes dicito, atque hæc scripta communicato. Scio namq;, quoniam te supra vires amat & veneratur. Vale felicissimè eruditissimorum hominum decus & ornamentum. Ex civitate Mediomatricum, decimo primo Kalandas Junias, Anno 1519.

Jacobus Faber Stapulensis Henrico Cornelio Agrippa S.D.

XXXI.

Honorificentissime Domine, accepi literas tuas per venerabilem Patrem Claudium Deodatum Cælestinianum, cui & literas & libellos ad dignitatem tuam aut mittendos, ut præferendos commisi, quod & se facturum fideliter pollicitus est. is parvo admodum tempore Parisiis mansit, adeò ut non fuerit satis nobis libera cum viro, quantum voluissimus, conferendi facultas. sic res religionis & ordinationis Patrem ipsum urgebant. Verùm ex primis literis tuis abundè persensi quæ in me feraris benevolentia, nihil unquam tale de me merentem: at tibi firmissime persuade, me in te consimile esse & jugiter fore animo. Ex secundis etiam literis tuis, per uendam Metensem allatis, non minorem in me affectus tui andorem exprimis: cum quibus & propositiones tuas pro defensione beatissimæ Annæ, & ineptias cujusdam innominati oppositum accepi. Propositiones tuas Venerabilis Pater Claudius communicaverat mihi legendas. Maluisssem negotium de Anna sine contentione inter doctos versari. quod si non potest propter malignitatem temporis, & perversa hominum ingenia, & tibi infidet animo contendere, vide ne hoc ullo pacto honoris mei zelo feceris, sed solùm veritatis standæ & devotionis in Deiparam Mariam, & ejus matrem beatissimam Annam, Attamen nullus accedere tibi potest

honor cum illis barbaris & infamiationi aliorum ultro studentibus contendendo neq; nugas eorum & frigidas, & insulas eorum ineptias refelli dignas censeo. Per se omnia ista cadent, & tandem agnoscetur veritas: & foelicius, si non contendatur, quam si contendatur, ut mea fert opinio. Tu tamen prudentia tua in hac res te geres, ut neque Deus, neque proximus, quoad fieri potest, offendatur: quanquam tuas partes existimo omnino iustiores & veriores, & maximè, si ante viros probos & doctos res agatur, quod ipsi nolunt, sed ante imperitum vulgus olim & ab ipsis quidem adversariis aliter persuasum. Quod si propositiones tuas pergis ulterius declarare, vide id bona gratia & eleganter facias, nam alia scripta hoc nostro tempore nulla probantur. Vale in Christo Domino Rege æthereo. Parisiis, postridie festivitatis super sanctæ Trinitatis.

Amicus ad Agrippam. XXXII.

TU quoq; salve amicorum meorum facile Princeps. Subitam meam abitionem tibi fuisse admirationi, ego nihil miror. defines autem mirari, ubi causas resciveris. Quod mihi omnia foelicia optas, meque defendis absentem, facis pro tua humanissima in me propensione. tibi ago & habeo gratum: relaturus, si quando detur occasio. Quanquam (quod ad me attinet) nihil vereor linguas & nasos, nisi quis me falso infimulare decreverit: id, quod multis me maioribus contigit. Equidem nullius super omni re iudicium reformido: imò postulo, modò is doctus & candidus sit, neq; nimis fellis habeat, quiq; trabem ex oculo prius demat. Inveni plerosque mortaliū, quales mihi prædixeras. Ferendum est, quod facile sit bona conscientia teste. Marcet sine adversario virtus. Hæc hæc teneas, mi Agrippa, mihi crede, totam Basileam lustravi, nusquam prostant opera Lutheri: dudum omnia divendita dicunt, Argentinae denuo impressa. Casus breves, quos petebat nemo. Verum ad te do compendium veræ Theologiae a Erasmo editum: opus, ni fallor, tibi gratum futurum. Hæc Conclusiones Lutheri & Eccii hoc anno declamantes: & quidam etiam nugas de Imperatore. Vale. Decimo Kalendas Junias, 1519.

Agrippa ad Amicum. XXXIII.

Salve amicorum observandissime. Accepi literas tuas mihi longe gratissimas, accepi simul Theologicum illud compendium.

pendium, & quæ misisti reliqua, mihi tam accepta, ut fateri
 rogat, me debere tibi infinitas gratias, quas utinam aliquando
 tibi factis præstare valeam potius, atque verbis eloqui Utinam
 sciretur mihi unâ tecum aliquando & genium & ingenium
 excolere. absentiam tuam mei causa doleo: tibi autem gau-
 deo, si in rem tuam hanc esse cognoscam: sitque tibi virtutis
 tuæ decorandæ occasio. Ego hoc loci nescio quo clavo deti-
 tus hæreo: sed taliter defixus, ut neque quomodo maneam,
 quomodo ve abeam, cogitare valeam. Nunquam unquam a-
 cubi locorum fui, unde abirem libentius, quam ab hac om-
 nium bonarum literarum virtutumque noverca (pace tua di-
 xerim) civitate Metensi. De te circa discessum tuum nihil. si
 quid malæ linguæ ad aures meas devenerit, scias me semper
 æquamente talem fore, qualem hætenus me tibi pollicitus
 sum. Vale, & si quid Lutheri atque Eccii declamatum sit, quod
 in lucem prodierit, mittito. Cæterum de quibus nuper mihi
 coram disserbas, videlicet de annotationibus in novum in-
 strumentum denuo impressis & auctis: oro, si tibi non est mo-
 lestum, quamprimum transmittas. Reliquum qui apud te sunt
 viri bonarum literarum studiosi, oro iis me commendatum &
 charum reddito: insuper mihi ad vota tua in omnibus præci-
 piendo. De recuperandis commentariis nostris in Epistolas
 Pauli memoriam habe. Si quid apud te novum sit de Joanne
 Capnione, viro cum innocentia tum doctrina integerrimo,
 scire cupio. Vale. Ex civitate Mediomatricum, secundo Junii,
 Anno 1519.

Amicus Agrippa suo. XXXIV.

MI Agrippa, omnium amicorum integerrime, salve. Bina
 tuas ad me literas per Sbrulium accepi, habeoque gra-
 tiam, qui me in partem amicitiae tam docti tamque humani
 viri vocasti. Is enim mihi omnia desponsedit, quæ ab addi-
 ctissimo amico possunt expectari. Lutheri nihil adhuc prodit
 novi, si quid emergat, mox tibi communicabitur. Vale, & me
 ut soles, ama, parentesque meos habeas commendatos. Sala-
 ta incomparabilis exempli foeminam tuam jugalem, & præ-
 clare spei puerum tuum. Hos etiam salvos esse vult Sbrulius.
 quanquam sit famulo tuo seniori infensor, quem dignum esse
 ait, qui è tua domo exactus, in perpetuum pistrinum ru-
 sticus homo sordidæque fortis mittatur.

Basileæ, 4. Kalend. Septembris,

1519.

E ;

Henri-

Henricum Cornelius Agrippa Iacobus Faber Stapulensis

S. D. XXXV.

Quas à 20. Junii ad me scripisti literas, ingratissimas & humanissimas & gratissimas, accepi: non quod tibi alias ex te accepi nullas, nec ego tibi aliquid respondi: sed id tibi significo, ne quis nostrorum mutuis literis satisfactum existimet: atque si tu alias ad me dedisti, quas ego non acceperim, me aliquando negligentiae, vel ingratitudinis arguas. Causa verò, cur intra tantum temporis ego tibi respondurus non scripserim, ea est: tum quia opportunus deserviebat: tum quia pro Republica civitatis hujus septuaginta nihilominus tamen complevimus interim & perficimus pensionem propositionum nostrarum, etiam multo magno volumine quarum arbitrabamur, ejusque copiam jam pridimus adversario illo theologastro innominato, ut quorum scriptorum puduit: sed non inaniter praesumpto, nunc aperte cognito, fratri Claudio Salini, doctoreculo Erfisiensi, ordini Praedicatorum Metensis conventus Priori, verò, quod maximè debeo, duplum missurus eram, nisi esset mihi notarius, urgeretq; instans meus discessus in Germaniam. mittam autem aliàs vel manu scriptam, vel typis expressam: quæ, ut arbitror, tibi non admodum displicebat: capere minus, quò isti sophistis placeat quàm minimè: qui contra aperto Marte contra nos nihil valeant, per cuniculos sagittæ adoriuntur, sagittantes in occulto, & apud imperitum vulgumque vulgus nos erroris infimulant, deferentes nos quam de hæresi & insanis opinionibus. Cæterum, quod cupio, mittas ad me commentaria mea in Richardum de Montem Victore meis expensis. Vale enim & jamdudum deservisti. Vale felicissime. Ex civitate Mediomatricum, Annos 47.

Iacobus Faber Stapulensis Henrico Cornelio Agrippa

S. D. XXXVI.

Patri Cælestino & præsentium tabellario tantum ad te literas, vir humanissime, & libellos ad te ferendos, non haud dubito te recepisse. Generosum spiritum, quem pensionem Annæ genitricis Deiparæ virginis concepisti, laudo. tristior tamen, quòd multorum confidias tibi malitiam. Reuchlin, vir optimus pariter & doctissimus, mortuus est. Nescio, an minore pertinaciæ omnes ferè ordines tati velint suam trinubam & triparam Annam. Abusum populem

rolarem mihi formidabunt dicere esse Ecclesiæ usum & sanctionem. Si opus emittis, vide, ut omnia cautè, quia ut scribis per cuniculos clanculè adoriuntur, quærentes sagittare in occulto, & neglecta conscientia vero etiam noto repugnant. Vile etiam, ut omnia pura sint & tersa, si sis emissurus: quia tempora nostra miros ferunt censores, qui omnia fastidiunt, nisi cultum eloquentiæ præ se ferant. Non dubito te habere amicos præcipuè Germanos, quibus committas tua recognoscenda, qui benevoli, eruditi & elegantes fuerunt: & multi jam sunt, qui contra disceptationem meam de Anna scripserunt, tum Franciscani, tum Carmelita, latet me tamen adhuc sua scripta emisisse. Et nunc sesquiannus fluxit, à quo scripsit Carmelita codicem tribus conclusionibus, disceptationem nostram evertere molitus: sed machina admodum barbara. Conclusiones illas ad te mitto: & si tempus adfuisset, misissem integrum codicem. Sed per hos divagatus sum, neque per annum sermè figam pedem Parisiis. Requisis Richardum. Hunc per harum tabellarium ad te mitto: & scias, nil apud me esse, quod non sit tuum, cum animum meum habeas. Vale vir à me meritò omni benevolentia prosequende. Parisiis, decimo quarto Novembris, 1519.

Henricus Cornelius Agrippa Claudio Cantinuensile LL.

Doctori S. D. XXXVII.

SAlve amice observandissime. Quòd valeas, quòd doctissimorum virorum consortio fruaris, lætor: quòd absis, quòdque communis colloquii affabilitate non convivamus doleo: quòd mei memor, Erasmi apologiam contra Latomi dialogum, & quæ huic annexa sunt, transmieris, infinitas gratias ago: oro autem, ut & in recuperandis commentariis meis in epistolam ad Rom. apud Christoph. Schilling. diligentiam facias: & si quid reliquum est, quod novum in lucem prodierit, vel ex illal. ubi cum Eccio disputatione, transmittere ne negligas. Ego disceptationem meam contra sculneum illum Theologum Claudium Salini, Priorem conventus prædicatorum, pro defensione propositionum mearum de beatæ Annæ monogamia susceptam, jam explevi. Verùm quas gratias frater meus illi mihi redditurus sit, nescio: nisi fortè Quedyp. imp. p. 1. Curabo tibi copiam fieri, si potero, sed nosti, quàm me impediatur defectus notarii. Cæterum te oro, ut me, quibus potes, doctis & eruditis amicis tuis commendatum & charum faceris: ego quicquid pro te & pro tota domo tua efficere valeo, non negligam. Vale,

E 4

Henri-

Henricus Cornelius Agrippa Reverendissimo Nobili Domini
 cario Metensi, XXXVIII.

Fortassis superbè ego faciam, Reverendissime, ganter, qui te juris peritissimum instruere velis, non tuus Minervam: sed nosti, quid procuratorem, quid deest, deceat ad eximendū culpa reum. Habent singulae actiones iudices, suos assessores, suas lites, sua jura, suas actiones, proprias procedendi formulas: in quibus, nisi permittitur, rationabili causa iudice, defensor non admittitur. lex exceptionis & instructionis omnib. patet, & nullis deest, test. denegari: ut patet de exceptionibus, per totum, & caus. per totum, & ibidem per Domin. Ben. de Pto. tantem ad hoc copiosissima jura. Itaque cum hodie non fuisset ad excipiendum contra fraterculum, egregium, dilatatum & impinguatum fratrem illum Savini, conventus prædicatorum: hæreticorum iniquitas, ad alteram particulam, videlicet ad instruendum, eo quod te docere velim, sed admonere, sed adhortari, nequissimi hypocritæ fraudes. Vidistine hodie, quod ducit perversus ille pater, dum comminaretur mihi, me ac contra fautorem hæreticorum causam acturum, nequissimum nebulonem. Vides, ut in his verbis jam, mulierculam hanc damnat hæreticam, cum causa ipsa vixdum processu incepta sit: necdum aliquid de hæresi constat, nullus iudicio, nulla sententia de hæresi processit: adhuc in forma, eandem foveo mulierculam: & hic vilissimus sceleris fovere hæresim. Talemne tu admiseris affessorem? Talemne tu caput suum nequissimus calumniator, & his suis minis terrere arbitrat: sed pro officio meo, proto standi, & fontem mulierculam defendere non desistam: despectus fraterculus hic, sacerdos, sive Levites: ego Samaritanus, posse meo misericors ero, Samaritanum me dico, hæreticorum fautorem, sed illius discipulū, cui cum Samaritanus es, & demonium habes: demonium retinens Samaritanum se non negavit. Jam ex his elucescit mulierculi manifesta invidia. Quare, ut suspectus, pro est de jure admittendus: aut de jud. causam, quæ de prior. de appell. postremò, & c. proposuit iij. quæ non teneat omnes suspicionis causas dicere, & c. properandū. tamen hanc unam adhuc addam, quia fraterculus pridie, quod alias nunquā illo loco consuevit, apud

verfa-

erarios nostros egregie crapulatus, & dum ipse vinosus eruat ad sarraginem, & ab adversariis nostris accepisset munera, & mulierculæ obtulissent sibi ova, caseos & molles placentalas, contra nos conventiculum habuit: imò contra jus, fas & equum: c. accedens, ut lit. non contest, & de jud. cùm convenisset. Sed dissimulat hanc nequitiam hypocrita sub umbra Evangelii. Demùm, ù ex antè gestis clarissimè patet, iste fraterculus partem meam gravavit contra jura, & usus est jurisdictione contra justitiam. Quare ab assensione venit rejiciendus, ut c. ex part. de privil. ff. de jurisd. om. jud. l. ex territorio. Item traxit causam extra locum insignem & tribunalitium contra consensum partium: imò contra statutum Concilii Lugdunensis, statuit de rescriptis: & traduxit illam in locum non tutum, & ad locum partis adversæ & inimicorum nostrorum, contra canones & jura, quæ habentur iij. q. ix. hortamur, xii. q. ij. five, de appel. ex part. de sent. & re jud. cle. pastoralis, ut lit. non contest. c. accedens. Insuper fraterculus hic nullam habet jurisperitiã, sed ex suis Mallei maleficarum sophismatibus confundit judicium. Esto: nunc liceat istis theosophistis conclusiones suas de cathedra magistraliter disputare: verùm non interesse assessorem in judicio neminem decet, nisi Jurisperitum, C. de advoc. divers. jud. l. nemini, & l. jubemus, nec te moveat reverende Vir, inquisitorium suum officium. quoniam nihilominus, ut suspectus & inhabilis, veniat rejiciendus sed habet juris beneficium, ut substituat vicarium de consensu partium, vicarium jurisperitum, & probiorem se: ut de appel. causa specia. i. & c. adhæc, & c. cùm causam. & hoc potest & debet facere. si sua aliquid interesset in hoc jud. ut in cle. prima, de hæretic. quavis revera hæc causa nullam sapit hæresim manifestam, nedum occultam Palàm est enim, & iure cautum cõstat, quòd nullus inquisitor auctoritatem aliquam, maioritatem, cognoscendi potestatem, aut jurisdictionem habet super sortilegio, aut super hæresis suspicione, defensione, receptatione, aut favore, ubi & quando non est manifestum, quòd sit hæresis expressa, & explicitè condemnata. Quo patet, quod iste fraterculus ultra privilegia officii inquisitionis contra jura & canones arroganter se huic causæ ingerens, est omninò rejiciendus, & tanquam vir sanguinis & dolosus, procul propellendus. Hæc sunt, quæ loco exceptionum contra istum perversum & crudellem fraterculum nunc per modum instructionis & informationis præsentì scheda ad Reverentiam tuam scribere constitui. Oro, ut hæc nostra scripta non despicias: nisi forte

E s

exclu-

excludantur etiam hoc campo pauperes. Quod si sis tibi persuasum esset frustra nobis jurâ succurrerent, nec necesse esset mihi de horum ratione differere. Sed te tua integritate melior mihi spes est: de isto autem sanguisugino Monacho penitus diffido. Vale. Ex nostro studiolo percellere. In hospitalitate Mediomatricum, Anno 1519.

*Henricus Cornelius Agrippa venerabili Domino Officij
Metensi S. D. XXXIX.*

VIdisti nuper, venerande Vir, ex ipsiſ actis, impioſ illos iniquiſſimarum informationû articulos, quorum vigore frater Nicolaus Savini, conventus Prædicatorum, hæreticorum, inquisitor, hanc in fontem mulierculam contra Deum & justitiam, contra jus & fas, contra Christianam conscientiam, contra fraternam charitatem, contra Evangelicam Majestatem, contra sacerdotalem mansuetudinem, contra regularem professionem, contra formam Legum & Canonum, in signum carnificinam dolo malo traxerit cruciandam; illamq; omnino fuitiles mendacissimasque calumnias atrocibus enormibusque tormentis homo nequam nequiter & injustè exposuerit: quojam ipsum crudelitatis nomen nunquam intermoriturum, & perpetuè & meritò vendicavit. quod ita ipse Dominus Officialis, Joannes Leonardi, præcessor tuus nuperrimè defunctus, in ipso mortis lectulo testatus est: & ipsi Domini de capitulo cognoverunt, & abhorrent. Inter hos itaque articulos unus est & primus, quia dictæ mulierculæ mater quondam pro forilega fuisset excremata. Hunc ego in exceptionibus, ut impertinentem, & de factò alieno, docui, ex judicis officio esse rejiciendum: modò verò, ne seducamur per hujusmodi Pseudo-prophetas qui Christum simulant, & Antichristum vivunt: oro reverentiam tuam, ut sufferas verbum solatii, & quis nuper inter me & illum prænominatum sanguinolentum fratremolum super hujus articuli positione sermo inciderit, modò advertas. Nam ille crudelis pater hanc maximi judicii esse, & ad torturam sufficientissimam, superciliosus asseverabat: nec id sine ratione, ut sibi videbatur, quam ipse juxta sectam suam ex penetralibus Mallei maleficarum & peripateticæ Theologiæ fundamentis mox eduxit, inquiens: idè id esse, quoniam solitæ sint maleficæ mulieres fetus suos ab ipso in ipso sacrificio dæmonibus, tum quòd solent in super fetus suos ex incuborum (ut aiebat) dæmonum concubitu ut plurimum vel sepe concipere. Quocirca contingit in hac prole, tanquam ex hæredi-

reſiduario morbo radicatum remanere malitiam. O egregium ſophiſma: Siccine hodie theologizatur, hiſce figmentis ad torturam promoventur mulierculæ inſontes? Annon etiam evacuat gratia baptiſmi, & fruſtrâ dixerit ſacerdos, Exi immun- de ſpiritus, da locum Spiritui S. ſi propter ſacrificium impiæ parentis proles remanet diabolo? Quodd ſi cui libeat hanc opi- nionem recipere, incubos dæmones generare, nemo tamen adeo unquam deliravit, ut ſentiret dæmones unâ cum ſuffu- rato ſemine de natura ſua aliquid extramittere in genitum. Ecce, talem fructum parit hæc poſitio, ſi admittitur: ni fortè Fauſtini Donatiſtæque hæretici ex ea aliquod majus malum concludant. Sed, ut ex fide loquar, quid obest genitum eſſe ex incubo, quid nocet ſacratum fuiſſe dæmonio? Nonne ex pro- pria natura humanitatis noſtræ ſumus omnes nati una maſſa peccati, maledictionis, æternæ perditionis, filii diaboli, filii irę Dei, & hæredes inferni, niſi quod per gratiam baptiſmi ejectus eſt de nobis Satan, & effecti ſumus nova creatura in J E S U Chriſto, à quo nemo poteſt ſeparari, niſi per peccatum pro- prium? Vides nunc, quàm ſit hæc poſitio, ſi pro judicio reci- pitur, & jure irrita, & receptione periculosa, & propoſitione ſcandalosa. Vale, & hunc blaſphemum fraterculum, ut conta- gioſam peſtem, vel procul pelle, vel procul fuge. Datum hoc manè in hac civitate Mediomatricum, Anno 1519.

Agrippa ad Amicum. XL.

EFlagitaſti, mi Cantiuncula, tibi narrari, quæ geſta ſunt ad- verſus miſeram illam mulierculam de villa Vapeya, quam ego rapidiſſimo illi Monacho Nicolao Savini, Ordinis Præ- dicatorum hæreticorum Magiſtro, è mediis unguibus atq; fau- cibus eripui. En tibi mitto omnem proceſſum & acta, quod cauſæ illius merita cognoſcas: ſed priùs tibi, quæ procul omni æquitate & juſtitia contra hanc anum geſta ſunt, breviffimè narraturus. Ab initio ſiquidem una noctium ſpurciſſima illa ruſticorum colluvies poſt vinum & crapulam contra dictam mulierculam conſpirans atq; conjurans, illam nocte in domo ſua, autoritate eorum privata, ſine licentia Judicis, ſine aliqua ju- riſdictione captivarunt, & in privatis carceribus detinue- runt. Tandem per Dominos de capitulo obürgentes cauſas per- ducta ſuit in civitatem Metenſem: ac cauſa ſuo Judici ordina- rio, videl. officiali curiæ Metenſis, commiſſa, datus fuit dictis ruſticis terminus ad deliberandum, accuſarène vellent, an de- nuntiare. Statuto die comparuerunt octo ruſtici nebulones ſepro

se pro accusatoribus constituentes : jussi fuerunt apud mulierem constituere captivos : tandem favore inquisitoris , qui ibi assessor aderat , datus fuit illis terminus bidui : infra quod biduum tantum potuit & prævaluit inquisitoris ac rusticorum istorum iniquitas. quod Officialis, acceptis aliquot aureis , remisit illis mulierculam in villam Vapeygam in manus accusatorum suorum captivam , quatuor ex illis pro sceleratissimis nebulonibus rejectis. Et hæc clam nobis facta sunt, etiã repulsa exceptione nostra de loco non tuto. Fuit itaque traducta mulier, sociata multis contumeliis simul & verberibus , sicut hæc per testes probata sunt. Tandem carcere plusquam pœnali detenta, multis injuriis affecta, ne noctem quidem quietam habuit, accusatoribus interim liberis ad vinum & patinas ludentibus. Tandem post dies aliquot Officialis extra locum tribunalitium in dicta villa Vapeya nihilominus causam incepit cognoscere : cui ibidem egregius ille accusatorius libellus cum suis istis famosis positionibus oblatuſ est, & contra Juris tenorem duplici via accusationis videl. & inquisitionis, contra ipsam processum est. Nobis autem in loco suspecto non comparentibus , & marito dictæ mulieris accessu ad judicium prohibito, ne exceptionem appellationemve interponeret idem Officialis , consulto egregio illo dilatato & impinguato fraterculo inquisitore. lictore ipso crudeliore , mulierculam hanc vigore dicti ineptissimi libelli, cujus idem inquisitor artifex & dictator extitisse fertur, & futilium positionum etiam priorem accusatoribus , qui pedem pedi contulerunt, quæſtioni & tormentis exposuit. Verum ipso tandem officiali, & his, qui quæſtores censoresq; adhibiti fuerant , ob horrorem feralis spectaculi discedentibus , muliercula interim in manibus lictoris & crudelis illius inquisitoris, præsentibus accusatoribus & inimicis suis, judice autem & censoribus absentibus, atrocibus tormentis enormiter torta , rursus pœnali suo carceri tradita, est in manibus inimicorum suorum malè tractata, & constituto ad victum suum cibo ac potu nequiter privata: tandem per Dominos de capitulo , gestorum iniquitate palam cognita , ipsa muliercula ad civitatem hanc Metensem fuit reducta. Officialis interim in lectulo mortis suæ decumbens, remorsu conscientie suæ de iniquitate sua confusus, per expressum nuntium ad Dominos de capitulo , & per manus Notarii, ad inquisitorem illum, præsentibus fide dignis testibus & Notario causæ, decrevit , mulierculam hanc innocentem : quæ etiam si suspecta fuisset , tamen hac tam atroci tortu-

a veluti sufficientissimè purgatam, omnimodè fore absolvendam. Verùm carnis ex inquisitor vigore illius scripturæ, tanquam commissionis sibi factæ, licet per mortem officialis jam exspiratæ, rursus mulierculam hanc non ut absolvendam, sed gravioribus tormentis exponendam & excremendam sibi potulavit tradendam. Nam hoc ipso Monarchi isti sese inquisitoris officio verè sanctos putant, quando non desistunt ab officio, donec inquisitus sit combustus. Verùm, cognita hujus sanguinolenti Monachi crudelitate, per Dominos de capitulo ab ulteriori cognitione hujus causæ repulsus est, perpetua crudelitatis infamia jam omnibus notus, omnium digitis ostensus, omnium sibilis aspersus, omnium ludibriû factus, omnibus in æternum fabula: ipsaque muliercula per vicarium Metensis Ecclesiæ absoluta, accusatoribus condemnatis & insigni in super multa punitis. Sed jam qui vidisti adversariorû nugas, quid contra illorum libellum, positiones, testes & articulos per me exceptum sis, quia idem videre jam cupis, jâ pariter accipe. Sed ne me parum Juristam æstimes, & titulos, & leges, & capita, & paragraphos, & glossas, & Doctores, præter usitatum curiæ stylum interfero. tu nunc sede medius, & judica,

Amicus Agrippa suo. XLI.

CLarissime Agrippa, quòd jamdudum ætatem nihil abs te literarum accepi, miror: nescius, quid causæ intercedas. neque enim inducere queo animum, ut credam te mei ullam cepisse oblivionem: siquidem animi tui candorem perspectû habeo. quiequid verò id est, fac sciam: simul etiam, quàm bellè tu tuaque nobilissima conjux, parvusque Ascanius omnes valetis: quod quidem sine magna sollicitudine inferre non possum. Rerum novarum jam habeo nihil, præter illam Lutheri de potestate Papæ declamationem, quam superioribus diebus ad patrem dedi tibi communicandam. rara quippe inventu est, neque passim prostat. Excudit Frobenius justum Epistolarum illustrium opus: Farrago Epistolarum Erasmi titulus erit. Vix dici queat, quàm elegans opus futurum. quod non solum Politiano conferri, sed vel præferri bona ex parte possit. Coniicio precium fore duos aureos: res erit gravis & docta iucunditate condida. Dispeream, si non legere gestias: legisse verò tam gaudeas, ut nunquam magis. Bene vale animæ meæ plus quàm dimidium. Basileæ, 8,

Kalend. Novembr. Anno

1519.

Agrippa

Literas tuas, splendide Doctor, Recordissimè
 Octavo Kalend. Novembr. ad me scripsisti, & patet
 citrà salvas ac postliminio redivas, perditas nunc et
 aliquantisper, accepi animo letabundo ac petènter
 prehendi etenim candorem amoris in me tui. Quod
 gratissimus inhumanissimusque nunc futurus sum. Quia
 quia se condigna opportunaque scribendi offert occasio
 tibi in rescribendo non respondeam. Scire itaque tecum
 scis) diu diuque optatam & jam ante plures dies
 meis Metensibus decurionibus postulatam licentiam
 hoc manè ad vota mea obtinuisse, atque ad paucos dies
 surum me, profecturumque Coloniam, ubi quid agam
 quidque agam, exinde te primo nuntio certiores faciam
 & quo scribere possis, & quomodo literas meas
 leas, scire possis. Demum scias me, sive metis, sive Coloniæ
 ve ubicunq; fuero, semper tuum esse, nec tui nominis
 nio uspiam defuturum. Cæterum verò quod ad illud
 mihi secretò quoddam communicatum negotium
 scias, me hanc rem non secus atque te ipsum optare, nec
 laborem subterfugerem quin omnia experirer, eniterer,
 rem, quo tuo honestissimo piissimoque desiderio satisfacerem
 si tempus locusque paterentur. Sed nosti, quanta me in hoc
 geat importunitas usq; adhuc: neq; tamen, quantum in me
 parco diligentia: nec defuturus sum cōsilio: tu verò, quoniam
 quodammodo inexpugnabilis est hujus impressionis
 tia, quos potes, etiam alios consule, omniumque tibi
 junge. Habebis ad manum per plures, quos tibi nominatim
 percensere possem, si auderem hæc malè tuis committere
 teris: qui etsi non possent rem omnem conficere, poterint
 san suspendere. vel, ut dicitur, clavum clavo trudere. Hoc
 tur scrutare, consule, devince: ego pro meo scire ac posse
 deero. De his quod superest, arbitror quòd fraterna litera
 ampliori calamo significabunt. Vale felicissime. Ex civitate
 Mediomatricum, ipso die Conversionis Pauli, Anno 1724

*Henricus Cornelius Agrippa integerrimo viro Joanni Rogero
 Brennonio Parochia S. Crucis apud civitatem Mo-
 tensensem Ecclesiasta, S. D.*

XLIII.

Domesticarum occupationum multitudo, quibus
 Dobruor? non finit me longiores Epistolas ad te dare, potui.

ratissime Vir: neque præterea habeo adhuc, quæ ad te, uel-
lem, multa amplaque scripturus sim. ex te namque scribendi
argumentum expecto. Arbitror siquidem Claudium Salini
priorem conventus Prædicatorum cum suis fraterculis, atque
anum illam, illam, inquam, quam nosti, stupratæ mentis, non
tauricam, sed asininam Pasiphaen, illumque effœminatæ vo-
cis evitatum, Simium dico, tabellionem illum Claudium
Drouvynum, quem rectius Androgyneum dixeris, miserrim-
um superbiæ, invidiæque mancipium, cum suæ factionis
aliquot portentosis homunculis nunc securè triûphare, victo-
riæque cantilenas canere, ac nos jam liberè in tergum pro-
cindere absentes. Hujus rei historiam, dico, ex te expecto,
scribendi argumentum: ego interim scripta nostra, simulque
illa quæ ipsemet Claudius Salini in chartam effudit, testimonia
imperitiæ suæ, in lucem dabo. Cæterùm tu Renaldo Medico,
Baccanto Notario, Tyrio horario, Jacoqo librario, Andreæ
carboneio, atque Mischaulo, cæterisque, quos nosti, amicis
nostris omnibus & meo & uxoris meæ nomine infinitas salu-
tes dicito: te verò circa Pentecostes festa ut mihi pollicitus es,
infallibiliter expecto hîc præsentem. Vale felicissimè. Ex for-
ici Colonia, 12. Kal-Martii, 1520.

*Ioannes Rogerius Brennonius Henrico Cornelio Agrip-
pæ S. D. XLIV.*

NOn te latere velim, mi Agrippa, quantas pro tui nominis
fama, nostrique Fabri Stapulæsis gloria, proque beatissi-
næ Deiparæ matris Virginis Annæ solinubii tuitione ab æ-
nulis idiotisque injurias pertulerim. Etenim illorum nō im-
memor sum verborum, quæ paulò antè, quàm hinc discessus-
tus, nescio, jocône an serid nobis frequenter, dum simul con-
vivamus, dicere solebas, me videl. posthac vices tuas gerere
lebere. siquidem nihil veritus unquam prædicabas. nam & id
magni vatis oraculum fuit. At nunc id mihi profectò gratissi-
mum esse scias, nuntium videl. comperisse probum: qui, quod
in pectore ægre perfero, ad te deferat, onusque grave, quod
gestio, paululum sublevet, quò semel quietiore saltem liceat
inimo frui. Veruntamen ex his paucis longè plura conijcies.
nam si, quæ rectè licerent, singula referre vellem, in longum
nimis nostra protraheretur oratio. In primis siquidē scire cu-
pio, si quid periculi incommodive in via pertuleris, condolui
siquidem vices tuas, pertimuique, ne tibi cœlo cadentes imbres
ter intercluderent: hunc verò laborem atque metum mihi te-
rum impartiebar: sed, ut spero fidoque, sanus & incolumis ad
patrios

patrios lare atq; tandem applicuisti. Sed quid inter-
gerit, quidque actum sit, audias. Sed, mecum
serant nostri theosophistæ, se ab aliis cari-
plus æquo placentes, primos affectans, rec-
hominibus Rabbi. Hinc in te atque me ab
inimicitia, dum nullis consentimus blandis
stituto nostro semper satisfactorius, recte vi-
me ferre arbitror. Sed quid, in hac theosophia
hesterna palæstrella actum fuerit, audias: &
corataque fuerit affidentibus, rem profecto
dignam tibi paro, meque tandem summopere
trado: affuit ingens rusticorum, vetularum,
puerorumque ore patulo spectantium turba:
deret prædicator quidam, is alto supercilio
dens, à septima ad decimam fermè horam dispo-
histrionico gestu, voceque supina graculabatur
assistentes, longum nimis præsentis sermonem
nib. pulsant: quo tandem argumentari vix illi
tunc super trigamia, quasi B. Annæ aliquam
te, argumentatus est Magister Reginaldus, A-
noster, secundarum nuptiarum benedictionem
Annam quoque Prophetissam, majorem contem-
laude dignam iurgabatur: sed huic profecto solutio
est, præterquam licitum atque concessum fuisse
bus maritis nupsisse ad prolem suscipiendā
que, quæ ædificatura erat Ecclesiam Dei. Post
noster Reinaldus Medicus, domicilium sanctum
que sacratissimam, in qua beatissimam Virginem
miraculosè conceptam fuisse credimus, à subse-
ritis libidine, voluptatibus pollutam, vitiatam,
contaminatam probare nitebatur, aut saltem
Annam cæteras concepisse filias contendebat. R. autem
Annam duas filias post beatam Virginem miracu-
ptam in peccato originali concepisse: sed per hoc
castitati ipsius Annæ, & per peccatum originale
sanctum non contaminatum fuisse, quandoquidem
concessum atque licitum erat nupsisse, ad mulieris
prolem, ut suprâ. Post quem ego in medium pro-
nem improbens, temerariam scandalosamq; appo-
doquidem nullis autoritatibus, nullis rationibus
sent, nec Evangelistarum, aut Apostolorum, sive Ec-
corum scriptorū dictis scriptisve approbatam: nec

erit, qui tot virorum nuptiis interfuisse se jactare possit: tum Mariam Cleophae non à patre, sed à viro denominatam fuisse, Evangelico textu probare cœpi. quod cum negare non possent, etiam à patre denominatam asserentes; duos viros hoc nomine Cleopha vocitatos, labyrinthum fugientes, protulerunt. Theosophistarum astutiam specta, ac vide, mi Agrippa quibus dolis vero nota repugnare consueverunt: quibusque nugis sua deliramenta commentantur. similitudinem adducentes me interrogaverunt, an quandoque duos asinos in foro viderim, nomine Martini vocitatos? Respondi, me quandoque etiam duos asinos in foro vidisse, quorum unus essem ego, alter verò ipse respondens: veruntamen duos viros hoc nomine Cleopha vocitatos in sacra Scripta nec vidisse nec agnisse. Tunc quamplurimum risere astantes, cumque post hæc ad Eusebii & Egesippi historias prolaberer, utrumque prosectò negaverunt. nam eos quandoque somniasse proponebant, quòd illis nusquam credendum esse proferebant: & cum ego sic etiam nec S. Thomæ, eorum Præceptoris, nec Augustini, nec Hieronymo, nec Chrysostomo, & cæteris, neque multis aliis credendum esse concluderem, quandoquidem etiam nos quandoque somniasse credamus, manibus pulsarunt: hinc Augustinenses Augustinum tueri cupientes, Thomistæque Thomam nunquam errasse contendentes, murmurabant: umque hanc paterer repulsam, quæ proposueram statim eam illos revocavi, nec solum tertium Annæ maritum, sed & quartum addidi. & cum mirarentur, nomen quoniam peterent, Marcolphum dixi. Hinc risere quamplurimi: stomachabantur & alii Certe his te nugis non interfuisse malo, quandoquidem, quæ respondent, umbratilia tantum sunt, in quibus prosectò nihil luminis appareat: illic fuit verborum copia, solutio verò nulla: cumque recederem, ad me propius accessit Claudius Drouvynus mirum in modum excandescens, ac me totis viribus ad iram provocare cupiens, labris porrectis in aures meas mihi submurmurat: Utinam excremandus esses pro hæretico: habeo aliquot adhuc fasciculos, quos in hunc ignem gratis libenter expenderem: cumque nullus adesset qui nos audire posset, respondi: Custodi illos nam pro teipso ac fratribus Prædicatoribus adhuc usui erunt. nondum enim illorum apud Bernenses hæresis planè absumpta est. At ille magis excanduit, cumque vesperi in platea cum multis super disputationem fabularemur, ecce iterum advenit ille, & flammiferis oculis me adoritur, confestimque in hæc verba prorupit:

2: Vol.

F

Stul.

Stultus es, afinus es, homo impudens es, & qui magnum Augustinum calumniatus es: cumque pluries eadem verba protulisset, testes plures habui. Nunc verò illum super hæc verba ad iudicium traxi, & ut me talem esse infra Octavam probare compellatur. Sed nunc instat sedulo per amicos, ut me sibi parcatum reddat: sed ego amicorum meorum consilio omne negotium commisi Vale, mi Agrippa. Si bene vales, valeo, uxorremque tuam meo nomine salvere jubeas, filium, matrem, atque sororem. Rescribe demum: & si quid apud nos profero, impera & parebo. Tyrius horologarius te salvere jubet, qui tibi hæc parvulam schedulam intus inclusam transmittit. Nihil nunc apud nos est aliud, quod scitu dignum sit. Duodecima Februarii, Anno 1520. Ex nostra Mediomatricum civitate.

Henricus Cornelius Agrippa Iohanni Rogerio Brennonio
S.D. XLV.

BIduo post scriptas has priores literas, tuas quam gratissimas accepi: in quibus, quam superius ex te expectare me dixi, mox sese mihi obtulit historia: talis ferme, qualem hactenus semper vaticinatus sum. Sed non erit is hujus fabulæ exitus, ut nos impune ludibrio habeant, neque incruentam reportabunt victoriam, etiam apud eos qui porcos illos victuros triumphaturosque arbitrantur, sed de his jam satis, nisi quod conclusiones illas, ut reliqua, pro dignitate tractabo. Commendo tibi negotium meum apud Castellanum peragendum, utque me ex hoc labyrintho expediundum cures. Vale felicissimè. Ex felici Colonia, decimo Kalendas Martias, Anno 1520.

Ioannes Rogerius Brennonius Henrico Cornelio Agrippa
S.D. XLVI.

CUm primum denuo ad te rescripturus calami pararem, in mentem venit, nescio, quid scrupulosæ cogitationis remne tibi gratam, ingratiæve facerem, quandoquidem nuntium hunc minimè gratum tibi fore existimarem. animum parce quaeso, nam nunc alium non reperi, qui quod te scire cupio, ad te celerius perferat. Tuas literas recepi, mi Agrippa, mihi vero perquam gratas: quæ negotiorum nostrorum omnium felicem promittere videntur exitum: sed & quod mihi oneris atque sollicitudinis committis, dabo equidem operam, ne tibi quid incommodi attulerit. Cautius post-
hæc re-

rebus tuis consulito, me denud in hunc labyrinthum incideris. Magister Raynaldus, Baccaretus, cæterique omnes tibi cari, familiares, & amici, te cum uxore & familia salvere jubent. Vetula illa de Vapeyo mihi retulit, inimicos ejus centum Francorum pœna multatos, eò quod ipsam innocentem injustè accusassent. maximeque illòs timere, ne graviore pena affligantur, eò quod in illam innocentem sine licentia hominum suorum atque Judicum manus violentas injecissent. Vale, mi Agrippa, atque uxorem tuam meo nomine saluto.

*Henricus Cornelius Agrippa Joanni Rogerio Bruno-
nio S. D. XLVII.*

Iteras tuas mihi omnium gratissimas reddidit mihi homo omnium, qui vivunt, hominum ingrattissimus. Tantum erò abest, ut iccirco literas tuas mihi minus gratas fore suspicaris, ut malim ob literas tuas, si opus sit, hunc ingrattissimum virulum in gratiam receptare, quam ob hujus ingratitudinem tuis literis vel fraudari, vel de illis secus sentire, atque de mihi gratissimis desideratissimisque: nulla ergò deinceps scrupulosa cogitatio te à scribendo retrahat, quisquis, qualisve ille tantius sit, qui tuas deferat: modo certus sit, atque reddat. Sed ego habeo quiddam, in quo te jure arguam. nam cum ipse de multis ad te scripisssem satis verbosam Epistolam, tu ad unum tantaxat brevi scheda respondes. Suspicio itaque Epistolam meam adeo verbosam tibi molestam fuisse, ea videl. conjecturatur, quod mihi verbosiores non remiseris. Nunc ergò rursus scribas, & ad reliqua, quæ per priores literas meas & per hanc inclusam schedam ex te postulavimus, responde: sed responde Epistola longa, lata, ampla & verbosa. eò siquidem longe gratissima erit. Quod si ea gratia me defraudaveris, habeo: ego quo te puniam. nam ænigmatista efficiar, Epistolæque ad te dabo adeò laconicas, ut tibi vel ipso Oedypo opus sit interprete. Vale, & ad proxima Pentecostes festa te ipsum cum Marco Damasceno Colonia apud nos infallibiter præsentato: ubi te in amænissimo Hospitiolo nostro lætè hilariterque susceptum, multis abstrusissimis dogmatibus, quæ obis ex Tritemil testamento obvenerunt, onustum inenarratumque ad civitatem Metensem ad libitum dimittemus. Cæterum uxor mea filiolusque tibi infinitas salutes obsecrantur: tu reliquos amicos nostros omnes nostro nomine salvere jubeto. Doctor Claudius Cantiuncula si quas ad te literas ex Basilea transmiserit. ad me deferendas curato.

De rebus Castellani & aliorum eo modo, quo nuper nunciavi, confidito. Mischaulo me sibi bonam fortunam procurare dicito. Vos omnes valesunto. Ex felici Colonia. An. 201520.

Amicus Amico. XLVIII.

Boni pastoris officium est, in primis cognoscere vultus pecudum suarum, ac scire, quo quæque malo præmanur deinde, ut studeat solidare, quod contractum est: conservare, quod sanum est: projicere, quod putridum est: arcem extra castra Dei, quod leprosum est: ut existentes in gratia procul a morbidarum contagione puras retineat, lapsas vero revocet & elevet, pertinaces autem & mortuas in peccatis procul pellat & abjiciat. Hæc ad te scribo, venerande Sacerdos, non ut censor judicandi animo, non etiam, ut Doctor, animo docendi: sed Christiani hominis officio, cui in Evangelio præcipitur, ut pertinacem scandalosumque fratrem denunciaret Ecclesiæ. quod sacrarum literarum Canonumque interpretes exponunt proprio prælato, videl. pastori suo primum, qui eius animæ curam habet: quem si non audierit, vel pastor ille officii sui negligentior extiterit, denuntietur superioribus. Episcopo & Synodo. Ipse etiam Paulus in Epistola ad Corinthios: Si contentio aliqua inter Christianos homines intenderit, vult, quantum fieri potest, litigiosum forum evitari, & Catholicis arbitris Ecclesiæque Sacerdotibus hanc offerri iusta censura dirimendam. Hoc igitur Evangelici Apostolicique dogmatis officio denuntio tibi, etsi te non omnino latere sciam, in ovili tuo ovem morbidam, leprosam, inficientem & contagiosam, ipsam videlicet N. quæ prægnans fraterno odio, turgente invidia animo, corde rancoroso, vultu torvo, ignescens oculis, inflatis buccis, ore spurcissimo, canino latratu, rabidis moribus, lingua sacrilega, in sacramenta Ecclesiæ blasphema, post tergato Evangelio Christi, in perniciem animæ suæ mendax, honestum virum N. & datam illi à Deo confortem N. spectatæ pudicitæ fœminam, omnia contra jus & fas præter omnem causam & occasionem amarulentissimis convitiis impudentissimisque contumeliis, injuriis, famiciidiis, & in faciem postica obtreptione nuper & deinceps quotidie proscindit: neque hoc satis, quin insuper pie admonita, fraternam charitatem respuens, in tanto scelere obdura, Pharaonico corde contra Spiritum S. irremissibili peccato absque spe veniæ sine pœnitentia, sine satisfactione ipsi laeso uxori-

xorique suæ debita, in animæ suæ iudicium hoc proximè præterito Paschate, in illo publico mortali scelere, indignè & resumptuosè ad perpetuam damnationem corpus Christi participavit, cum Juda rea effecta, & in ea cordis duritia & infama hæresi pertinaciter perseverans, Christianæ poenitentiae contemptrix, indigna, cujus oblatio suscipiatur ab altare Dei, recipiente Evangelio, ut cui dissidium est cum fratre, relinquat impus suum ad altare, & vadat primum reconciliari fratri suo: non vult intelligere, ut benè agat, aut à malè agendo desistat. Hæc igitur cum vergant in scandalum, & offensioem omnium simplicium pusillorum Christi fidelium, & sibi æternæ damnationis iudicium, te pastorem suum hortari volumus, ut ovem tuam leprosam, tam morbidam, tam contagiosam, si quid adhuc sani cordis habet, & Ecclesiastici medicaminis capax sit, in tempore sanare ne negligas: sin minùs fieri potest, à mensa Domini separe atque propellas, donec elictum suum agnoscat, & injustitiam suam non abscondat; cæcis in Christo proximis tam palàm & publicè scandalizans atque læsis, palàm restituat, quæ palàm detraxit: quin aliàs illi peccatum suum, teste sacra Scriptura, non dimittas. Quòd hanc Christianam restitutionem facere contempserit, cum iuxta verbum Petri nemo Christianis innocentie & justitiæ renunciare debeat, & pati quasi homicida, aut fur, aut mædicus, aut alienorum appetitor, justificantes nos Ecclesiæ, indictam & ultionem Deo remitemus, orantes illum iustum Judicem, ut tradat illam in manus Satanæ in hac vita in meritum carnis, ut convertatur, dum configitur spina, & spiritus salvus fiat in die Domini. Te autem officii tui admonitum volumus, ut facias, quod vigilem pastorem decet, ac ovile tuum à contagione & lepra tam morbidæ ovis castum, purum & mundum servare studeas, sic namque apud divinæ Synodi syndicatum malæ administratæ curæ, repetundarum reus jure nunquam poteris accusari: & confundentur omnes qui calumniati fuerint bonum opus tuum in Jesu Christo. Vale.

Ioannes Rogerius Brennonius Henrico Cornelio

Agrippa S. D. XLIX.

Tamet si in me jure excandescas, mi Agrippa, quod ad te literas ampliores longioresque non dederim, strictioribus tamen brevioribusque te in amicitiam pristinam facile revocandum, amplexandum, reconciliandumque revera non diffido: quandoquidem verus paucis redintegratur amor, at-

que fovetur. Quod autem minori, quàm decuerit, te Epistolæ salutavi, efficit, quod Eberhardi, Catholiconis, Alexandri, Fæceti, Remigii, cæterorumque Præceptorum meorum technas, aut etiam obscurorum virorum Epistolas non nisi in diem revolvere queo : quod lepidus ornatiusque tecum rethorici audeam. Sanè mecum ludis, ut soles : quem tam segnier tamque molliter scribentem erudire velis, juxta Ovidianum illud :

----- *Tardus asellus*

Intempestivos edidit ore sonos.

An Therpsiden de divinitate concionari volentem audire delectet? Quod si me rursus eo impulsu fastidieris, asylum mihi est profectò, quod fugiam tutus : & quidem frugi, quod est mater. Materna quippe lingua tecum, quæ voluero, liberius audaciusque effutire potero. Cæterum oraculis Apollineis, aut etiam sphingosis ænigmatibus mihi ingens, execrabile quoque, bellum minaris. Heus, nescivi tantoperè, qui me tam ignavum tamque hebetem esse dignoscis, aut cui etiam trio sermone facile illudere possis. Sed & te pari culpa accusandum, parique pœna plectendum esse scias : quippe qui mihi breviores, quàm sperabam, Epistolas etiam segniter transmissis : quandoquidem de valetudine, fortuna, seu negotiis, vix verbum habueris vel minimum. Etenim tibi tanquam fratri, benè esse cupio. Sed & scire velim : initumne cum Prædicatoribus nostris certamen jam victor exequi pertimescas : ego Claudium Drouvyni illum gigantem in platea publico iudice compulsam, felici Marte jam prostravi, & quidem magnanimiter. Me specta : quem tu meipsum facis? Herculemne? Sed & recens ingensque cum vicinis meis fumigerulis mihi bellum paratum non pertimesco. Nam dum concionator quidam apud populum clamans à pulpito, ut illi moris est, elata fronte multa gracularetur, trifariam veritati dissentire mihi visus est. Primò namque Mendicantes longè majorem habere potestatem atque libertatem in confessionibus audiendis ac peccatis remittendis quibuscunque curatis, constanter asseribat. nam potestatem illam à summo Pontifice immediatam, tanquam à fronte : hanc verò ab ipso Episcopo, tanquam à rivulo profluentem, intonabat. Secundò parochianis ut pastoris licentiam non peterent, indicebat, inquiens, quod nullis legibus ad hanc petendam compelli possent. Tertio indulgentias ac privilegia, certè legem privantia, quidem ingenia, ac quàm plurima eisdem Mendicantibus à summis Pontificibus fuisse

nisse concessa proponebat: & iis contradicentes & non reci-
 ientes arroganter excommunicabat. Insuper ait, se, invito
 nam Episcopo, confessiones ex indulto audire posse, ac à re-
 servatis Episcopo casibus æquali potestate se absolvere posse
 ropalabat. Iratus ergo atque insuper ægrè ferens, illum Epi-
 scopo tam inmodestè oblocutum, Vicario Episcopi, quæ pa-
 am protulerat, retuli, dumque coram nobis accitus esset, hoc:
 glossemate, quæ proposuerat, communivit: Majorem men-
 icantibus inesse potestatem, quàm curatis, eò quod omnium
 ecclesiarum curatarum Parochianos audire possint, curati
 rò minimè. Addit etiam, se statutis Synodalibus minimè
 ibjectos, nec ullo modo compellendos, quin Episcopo per
 ynodales sententias excommunicatos liberè absolvere pos-
 nt: curati verò minimè. Porro Mare magnum allegans, in-
 algentias quoque ac privilegia innumera: quæ cum omnia
 ulto risu explosa repulisse mus, confusus ipse demissa cucul-
 recessit. Cæterum non te latere volo, quod civitati diffi-
 toriæ literæ allatæ sunt eodem momento, quo nobis tuæ.
 rius enim vicinis nostris Lotharingiis. Deus bene vertat.
 latrem, quamdiu voluerit temporis, mecum mansuram die-
 m expecto. Sororem quoque multo ære ex patrimonio onu-
 am: qui, si me fefellerit, eum adire patrisque lares visitare
 ompellar. Abbatissa de S. Glodesinde nuper defuncta est. Pro-
 gnitate tres dissentiunt, causa Romæ committenda est. sed
 uæ potior est, cognatum meum curatum de Salineii procu-
 torem accivit. huic forsan Romam me comitem dabo: &
 isi hæc res mihi impedimento sint, iterque ad te tutum pa-
 rat, te ad proximum Pentecosten Marco Damasceno Co-
 nitatus, quem ad te paro, visitabo. Ad summum enim more
 estro tecum adhuc semel symplosiare gestio. tui enim Tri-
 mii dogmata, quæ tibi ex testamento contigerunt, nosse
 apio. Claudii Cantionculæ pater ex Basilea nullas habet ad-
 literas. De Regum Principumque negotiis apud nos ru-
 tor nullus. Mischaldus noster nescio quid spei ex te porten-
 at. Castellanus te ac uxorem tuam salvere jubet, cæterique
 mnes. Tu quoque vale, & tui omnes. Mirabile prodigium
 unc audias. Sororis filius puerum habet, qui in cunabulis
 amma ignis totus accendi quandoque visus est: nec eo læ-
 is. Quandoque etiam, dum mater eum ad lactaret puerum,
 nus ejus ignis flamma incalescebat: nec inde læsa. Quid
 oc prodigii portendat, ignoro. & hoc jam duo nuncii qui-
 em fide digni retulere: & quia ore parentum id audire cupie-
 bam,

bam, eos ad me accersiveram, quos his diebus adhuc expecto. Sin autem, aliis etiam negotiis occupatus, eos me conferam. Iterum vale. Ex nostra Mediolanensi civitate. 530. secundo Idus Aprilis.

Henricus Cornelius Agrippa Ioanni Rogero Drouvyno
S. D. L.

Literas tuas honorandissime vir, & mihi omnino pre-
fime, tales sermè accepi, quales ex te tantoperè
bam, amplas videl. & longas quibus lectis gavisus sum. Maxime
maximè ac tibi gratias habeo, quòd expectationem meam non
modò non fraudaveris, sed & superaveris & viceris. Quippe
qui mihi rescribendi occasionem tam amplam praestitisti, in
responsurus tibi, vix integro volumine id efficeret. Idcirco
id ipsum jam ad te parabam, plenum robustissimè
quibus horum cucullatorum thrasonum ac maritum
ratarum insultus insidiasque rejicere possis & expugnes. Sed
correptus ego tertiana febricula, opus adhuc apud me
imperfectum, donec convaluerò. Sed nescio, quomodo
gigantem fabricas ex illo effoeminatissimo cynoso
Drouvyno, omni pygmæo imbecilliore: nisi quæstus
Hercules sis. At ego te Herculem volo & esse facere. Cum
illum stramineum gigantem prostraveris, sed quia me
illud Androgyneum, ipso etiam Lerneo serpente
pestum dederis. Cæterum ego jam cum typographis
quòd nostra opuscula excudantur. Sed quæ te imprudens
dicam, stultitia fascinavit, ut te cognato tuo cominatus
lis Romam, maximè hoc æstivo tempore? Cave hoc. Fama
vitæ incolumitatisque tuæ benè consultum velis. De hoc
proposito, hortor, & ad Marco Damasceno consulas.
quantocyus advola ad nostram Coloniam, ubi omnia
sunt, ubi invicem cum doctissimis viris non absque
fimo fructu lætè convivemus qui jam Fratrum
sophistarum verbo vomas linguas aded excantant. Ne
plius ne murire audeant. De prodigio illo, quod
aliud portendere iudicem, quam regnum, vel
quem pro captu dignitatis gradum. Nam si
sum Ascanium Æneæ filium amplexa, Italiæ
tèdit, idem in Servio Tullio, ac E. Martio præfigitur.
etiam rubus incensus & incombustus ducatum
populi notavit. Tu nunc felicissimè vale: ego cò-
valescere. Renaldo Physico, Baccario, Tyrio, Jacobo Carboni, Mi-
chal.

caldo, cujus non obliviscor: Cantiunculae, cæterisque amicis
 neo uxorisque nomine salutem dicito. Jacobo ad præsens non
 scribo, impeditus ægritudine, ut ne tibi quidem, quantum ve-
 rim, rescribere queam. Uxor mea te, ut parentem, & salutatur &
 veneratur. Negotium nostrum apud Castellanum, quem no-
 stro nomine plurimum salvere jubebis, tibi insuper tuendum
 committo, donec ego provideam. Quod erit in brevi, sicuti
 scripsi alias. Iterum vale. Ex felici Colonia, quarto Maii, An-
 10 1520.

Ioannes Rogerius Brenonius Henrico Cornelio Agrippa

S. D. LI:

QUoniam epistolas meas verbosiores frequentioresque tibi
 gratiores esse nunciaſti, nolo te deinceps hac gratia fru-
 stratum iri, præſertim hac vice, cum mihi jucunda quædam
 novitas materiam præſtet ſatis exuberantem, qua te & oble-
 ſtare atque in riſum etiam cachinnumque facile provocare
 queam. Nam Tyrius noſter uxorem, quam tot annis ob neg-
 lectæ ætatis formæque turpitudinem intueri vix poſſet, nunc
 beata prole gravidam ſumme colit, veneratur, chariſſimamque
 adoratur, milleque jocis, ludis, blanditiis que demulcere non de-
 ſinit, in brevi parituram: quæ ſi filium pepererit, beatam illam
 dixeris, ſolusque ille puer erit, quem dii amabunt. Præterea i-
 dem noſter Tyrius in arte tranſmutatoria totus immerſus, re-
 veraque perditus, ed pervenit, ut Venerem in veræ Dianæ ſpe-
 ciem procul omni veneficio mirabiliter transformet ad eum
 modum, ut Vulcanum etiam deludere poſſet, niſi Saturnum
 in ſenſum haberet in cinere. ille ſolus nunc ingentibus obſtat
 divitiis. Itaque nunc dies nocteſque vincula perquirat, teque
 altiffimis precibus invocet, ne ſe hac gratia fruſtreris. At nunc
 audi, quæ proximis diebus nos ceperit, aliam dementiam: cu-
 pientes Mercurio alas demere, varia in illum veneficia com-
 mentabamur. Tum fumigerulus quidam herbam nobis quæ-
 dam anonymam indicium quibuſdam præfiguravit, quam nos
 ſubſequenti luce per montes, per valles, per ſaltus, per lucos,
 per abrupta perque devia, inter vepres, rubos, ceſpites, ſpinaſ-
 que haud ſegniter quæritabamus, gladiis ſuſtibusque ad eum
 modum armati, ut etiam lycaonias inſidias, ſi quas reperiſſe-
 mus expugnare parati videremur, dum tamen parva jacentis
 trunci umbra, ac quorumlibet ventilatorum ramuſculorum
 ſtrepitu, timidioreſ lepufculis, trepidaremus: interim tamen
 quaſcunque nobis ignotiores herbas radicitus evulſas, tantam
 F 5 quam

quam firmæ phantasticæ, aperto ore spectabamus. sicque tota die illa fame, siti, labore, calore, tædioq; fatigati indignabundique, atque ab illo fumigerulo delusos nos arbitantes dum reditui consulimus, ecce Tyrius noster adjectum lapidis à nobis digressus, inventa, quam quærebat, herba acclamat. Heus, heus, ecce, ecce: accurrimus omnes extemplo læti, herbamque illam, cujus una sola planta hæc erat, summa veneratione colligentes, omnes congratulabundi abimus reversuri domum: progressi verò aliquantulum itineris, casu quodam descendimus in vallem ea herba exuberantem, ubi rursus commorati, tanquam suæ inter filiquas, omnem illam colligere & devellere cœpimus cumque serò factum esset, redimus tanta præda onusti, quam in Tyrii nostri hortulum deposuimus. exinde domum tuam ad paratum convivium concedentes, de tam prospera fortuna usque post mediam noctem nobis mutuo congratulantes, non absque tui frequenti memoria. Verum quem finem hæc fabula affecutura sit, postmodum accipies. Vale. Ex nostra Mediomatricæ civitate, 11 Kalen. Junii, 1520.

Henricus Cornelius Agrippa Ioanni Rogelio Brennonio S. D. LII.

SAlve Brennoni, homo omnium, qui vivunt, mihi amicissime. Scripsisti Tyrium nostrum ad eam egregiam metamorphosim procreasse. quod lasciviam illam meretriculam in virginem Dianæ castitatem restituerit: ut non aliud nunc illi supersit, nisi quod sic illam intra pudoris huius claustra retineat devinctam, ne versipellis & profuga rursus, vertatur in pristinum scortum, neve ob e mentitæ virginitatis crimen irato conjugè pereat, à proprio parente epulata: ob quod malum evitandum faverrimus ille vinculorum serarumq; artifex, Tyrius, inquam, abs me omnis fabritii nescio vincula serasq; expostulat. Certè non possum non accusare negligentiam tuam: quod huiusmodi artificium ad me non conscripseris, qui scis me harum rerum esse curiosissimum. Attamen quibus muris, carceribus atque catenis hanc castificatam virginemque meretriculam vincire possitis, ad vos perlibenter transmittō, scheda his inclusa. Tu verò si me amas, proximo nuncio, quod poteris, Tyriam illam metamorphosim mitte. in hoc siquidem, rem mihi præstabis perquam gratissimam. Sed & naras mihi lepidam fabulam, quemadmodum, patrono duceque fumigerulo illo, sive, mavis dicam, fumigerulo, per montes, per valles, per sylvas, per dumeta, gladiis & fustibus & lanceis operati potius, quam armati, nec absque magno metu, ad om-

nem

iens arundinis umbram levissimamq; auram trepidantes longo laboriosoque itinere fugitivum illum puerum persequeremini, donec horajam tarda receptui canentes, tandemque, nescio, quam vallem suffurati, onusti præda, in Tyrii domum tortulumque reduces, tota nocte huic fortunæ congratulantes, compotantesque, & ut ais, de me non modice fabulantes gregiè pergracaremini. Verum quis hujus comœdiæ finis fuerit, scire cupio nunquid fugitivum illum, vel vinctum carceri mancipaveritis, vel adactus ille vestris artibus, conversusque fidem dederit, servaritque? anne hœdesragus, ruptoque arcere fugat vos operamque vestram deluserit. Vale. Ex fœlici Colonia, 15. Junii, Anno 1520.

Ioannes Rogerius Brennonius Henrico Cornelio Agrippæ

S. D. LIII.

SI vales, mi Agrippa, & ego quoque valeo. Cum nuper tui familiarem consuetudinem, imaginemq; inter somnia fortè reducerem: nescio, quo impulsore, spiritu protinus hæsitare cœpi, ne te illinc præter spem plurima aut non feliciore fortuna fastidire cœperint, quandoquidem loci mutatio statum nosterque mutare compellat, novisque curis pro loci qualitate mortales urit atque gravat. Nam licet inter parentes & in propriis laribus vitam protrahis, te tamen apud nos mansisse mauiissem, si maluisses: nostri Marci Damasceni opus secundum, le variis admirandisque animæ humanæ naturis intitulatum, quod in nostrorum civium penetralibus, vetustate mucidum, neglectum, disruptum, pedibusque culcatum, auctoris manu propria scriptum fortè reperi, ad te mittere decreveram, sed negotiis variis distractus illum transcribere non potui. Ventamen primum ejus librum in præsentiarum gratanter accipias, quem tibi pro dignitate meritisque tractandum, ordinandum, corripiendum, emendandumq; commendo: subsequentes verò duos posthac per otium transcriptos, ut ad te mittantur, pro posse curabo. Tu etiam, si qua abs Tritemio tuo, aut ab alio dogmata tibi allata sunt, ut videam, transmittito. Te salvere jubemus omnes, tuosque omnes præcipuè vetulam de Vapeyia, quæ mihi frequenter ob tui familiarem consuetudinem rustica munerula adfert. Sanctæ Glodesindis Abbatia parata est: quod nec cognato, nec mihi itineri Romano accingi necesse est. Reverendissimis, Suffraganeo tuo Theodorico Cyrenensi Episcopo, & Præposito Joanni Potken, Joanni Casario, matri tuæ tanquam meæ sorori, uxori, filiis, famulis, famulabusque

labusque omnibus me commendatum habe. Vale, inquam. Ex nostra Mediomatricum civitate:

Henricus Cornelius Agrippa Ioanni Rogerio Brennonio S. D. LIV.

Salve, Brennoni: & quomodo apud nos literarum militia valeat, accipe, Pugnatum est hactenus in theologistas, & contra Prædicatores illos validos mendicantes fraterculos beligeratum est, donec magnus ille Princeps Astorotus, hoc est, ille Capniomastix, Jacobus Hochstratus, ordine Prædicatorum, hæreticorum Magister, Coloniensis conventus Prior, ad internecionem omnis fidei, doctrinæ & honoris, cum universis sibi adhærentibus Coloniensibus theosophistis victus & profligatus est, ipsiq; fratres Prædicatores per universam Germaniam pacem à Capnione & Francisco Sickingo, quibuscunque conditionibus illam accepturi essent, de precari coacti sunt. Sed audi maiora: verum non tam læta, & quorsum audacium aliquot hominum prægrediatur audax temeritas. Fuit hic apud nos Huttenus cum aliquot aliis Lutheranae factionis affectis, qui nunc in curtesanos, ut vocant, Romanosque legatos calamum stringunt: ipsi etiam Romano Pontifici insens, magnas seditiones, ni Deus provideat, concitaturi, dum singulos Germaniæ Principes & Potentatus magnis persuasionibus adhortantur, ut excutiant Romanum jugum, quemadmodum populus Israël olim excussit jugum domus David, recesseruntq; decem tribus Israël domo David usque in diem hanc dicentes, quæ est pars nostra in David, vel quæ hæreditas in filio Isai? vade in tabernacula tua Israël. Sic & isti clamant, quæ est pars nostra inter Romanos, aut quæ hæreditas nostra in Episcopo Romano? nunquid non sunt primates & Episcopi in Germania, ut usque ad pedem oscula indigne subijciamus nos Episcopo Romano? relinquat Romanos Germania & revertatur, & jam reveratur & convertatur ad primates & Episcopos & pastores suos. Vides, quorsum ista tendunt, & jam principes aliquot, & respublicæ istis aures præbent. Quid Cæsaris valitura sit autoritas, nescio: ego certe contemptus hominem totum Saturnium, nihil in illo bonæ spei repositum habeo: ipsa, quæ sequuntur, tempora docebunt, qualem nobis elegimus Cæsarem. Ego adhuc per hunc annum Coloniæ me continebo: vere proximo migrabo rursus in Sebaidiam. Mitto ad te dialogum, cui nomen Henno rusticus, qui in odium Arcimbaldi legati hic conscriptus est, autore So-

bio,

bio, tu mitte residuum Marci Damasceni, atq; experimentum Tyrii, & quid Herbantia vestra metamorphosis valuerit, scribe: & vale. Ex Colonia, 16. Junii, 1520.

Ioannes Rogerius Brennonius Henrico Cornelio Agrippa S. D. LV.

TU quoque salve, mi Agrippa. Binas jam per veredarium cursorem abs te literas recepi, mihi profectò gratissimas, quibus plurima salute me etiam impartiri iussisti. Sed nihilest, quod tibi inde responsi dederim quo non immeritò in me excandescere visus es. Veruntamen id causæ non fuit, quòd tui oblivionem ceperim, aut indissolubile tecum amicitiae fœdus rumpere voluerim: sed revera mihi quamplurimis negotiis occupata, ad te rescribendi otium nullum relictum est. At si quid mihi superiorib. diebus contigerit, scire cupias, his paucis accipias. Febresiquidem præcursa correptus longum jacui: sed quo medio, seu medicamine, saluti meæ consului, etiam, si libet, audias. Calor corporis intima adurebat, frigiditas autem corporis superficiem glaciale, ipsumque corpus tremulum mirabiliter impugnabat, tunc satis incòsultè, commodè tamen, quantum potui, corpus igni assavi, grabbatumq; sic calefactus conscendi, nec cibum duobus diebus continuis, præter cerasæ, sumpsi: quæ frigiditate sua intima mitigarent, secessumq; pararent. Hinc profectò intimum calorem expuli, extimumq; bene coopertus revocavi, hominis audaciam nostri admirantur medici: cumq; resipiscere cœpissem, ad natale solum nimis tardè accitus, matrem mortem obiisse comperi. Expletis autem funeralibus, negotiisq; quamplurimis, rursus ad civitatem nostram me contuli, nec adhuc satis bene me habens: hinc nihil est quod de rebus nostris hactenus exequi potueram. Theosophistas victos gaudeo. in summum Pontificem classes parare acq; movere laboriosum atque periculosum esse nemo æmbigit: cujus inde quidem negligentia, hinc verò inobedientia sæpe multorum schismatum atque heresum causa fuit. Tyrius noster, prout vaticinatus es, ex uxore filium suscepit, ipso Josepho clariorem: qui etiam, dum vino incallescere, ut solet, conservam in vasit, atq; imprægnavit, brevique parituram obstetrici commendavit: eam odio prosequitur uxor, ipsaq; uxorem. Saram atq; Agarem dicas. Hujus experimentum ad te mitto, profectò minus utile, quam tædiosum. Quam collegeramus ovantes herbam, multis modis examinavimus nullius tamen utilitatis fuit. Marci Damasceni nostri secundum librum negotiis quamplurimis distractus. ut vides,

vides, scribere non potui: sed trium librorum ejus tabulam ad te mitto. Parce, quæso: quia etiam nondum tua manu ad te scribo. aliàs spero latius. Claudius Cantiuncula apud nos est: quem, ut ad te scribat, hortatus sum. Is apud Argentinensē Topica scripsit, atque impressit. Salve, inquam, tuosq; omnes nostro nomine salvere jubeto: uxori quoque tuæ gratias immensas referre meo nomine digberis, quæ mihi panniculum gratissimum miserit: id etiam mihi gratissimum est, quod me non immemor sit. Vale. 17. Junii, 1520.

Henricus Cornelius Agrippa Ioanni Rogerio Brennonio S.D. LVI.

Salve Brennoni colendissime. Per multa sunt, de quibus tecum coram colloqui optarem, quorum vix ad te scribo paucissima. Neque verò debeo, quæ inter nos secretissima esse voluero, non bene tutis committere literis. Accepi Tyrii illud artificium, quo Cypriani illam meretriculâ castum Dianæ splendorem tam probè ementiri facit, ut præter falcigerum illum senem omnes reliquos deos faciliè fallat atque illudat. Verum tu de statu & fortuna nostra sollicitus, quid est, quod movere? An nescis me hominem esse utriusq; fortunæ contemptorem, qui nullis fortunæ stimulis dimovear ab instituto: adeò semper mei similis & apud me manens? tantum abest, quod dubites, loci fortunæque mutationem mores meos potuisse mutare. Vale. & Tyrium nostrum valere jube. Ex felici Colonia, die 20. Junii, Anno humanæ salutis 1520.

Ioanni Rogerio Brennonio Henricus Cornelius Agrippa S.D. LVII.

Salve Brennoni colendissime. Sperabam te Coloniam venturum fuisse, eratque mihi jam spes admodum suavis atque jucunda, ut incredibilem jam inde concepissem voluptatem: sed nescio, quæ fors infelix animum tuum mutavit secus, quam coram mihi pollicitus eras apud Mediomatricos: tum exinde epistolis tuis nuntiaſti: ut omnis hæc nostra voluptas in amarissimum æſtuantis stomachi chylum conversa sit, quæ nunc in fratres Prædicatores evomere libet. Hinc mitto ad te versiculos aliquot, pestiferum hoc cucullionum genus igni devoentes. Theodoricus meus in transcribendis Tritermiæ reliquiis dies noctesque defudat, jamque Steganographiam in manibus habet, cujus alterum tibi duplum exemplumque parabo. Tu interea Marci Damasceni reliquos libros, seu
quantu-

puantulumcunque de illis jam transcriptum est, per præsentium latorem, qui mihi priorem bona fide reddidit, nunc iterum transmittas, unaq; librorum eorundem, & capitulorum indicem. Quod superest, scripsi ad te per Tilmannum, qui & ipse tibi plura sermone exponet. Vale felicissime, & Renaldum physicum cum Baccaraldo, Tyrium, Jacobum Carbonum, atque Miscaldum, omnes meo & uxoris filiique nomine salvejubeas: ipsi etiam Castellano nomine nostro innumeras salutes ac gratias dicito. tu nunc iterum atque iterum vale. Ex ælici Colonia, die 20 Junii, Anno humanæ salutis 1520.

Claudius Cantimacula Henrico Cornelio Agrippa

S.D. LVIII.

VIr clarissime, atq; amicorum omnium integerrime, salve. Oblatus est forte fortuna præsens tabellarius, insperatò quidem, sed ex voto præcipuo. Equidem diu multumque desideraveram tibi, qui mihi succederet, renunciare: simulque tuæ oris conditionem ex te rescire. Quod ad me attinet, ago usque lum apud meos Basilienses stipendio publico, non aliter, quam ut solebam, nemini me addixi præstolor fortunæ casum. forsitan adhuc Deus aliquis nos, ut prisci dixere, invisit. Per has vocaciones volui parentes invisere: matrem inveni mille crucibus & torminibus divexatam, non secus, ac cum hic dege- res illa, quoties tu venis in mentem, non potest te vel absentem non laudare, non diligere, observare, tibi perpetuo bene precari. Quid consilii captem, nescio. Utinam hac de relicte- ret tecum tesquihoram mutua conferre consilia. tentabo tamen aliquid, omnemque movebo lapidem, si illi trifurcifero mpostori, illi Platonice cucullæ dicā possim impingere valilissimam. Tu si nos amas, (amas autem, quia bonus es & candidus) adjuva consiliis nutabundum: indica per literas. quamvis puta ordiendū: præstolabor septimanas tres aut quatuor: i interea literarum aliquid ad nos dare valeas. Et cum ad me scribis, rogo & obtestor ne te vilis papyri jactura vellicet, & inas seorsum literas vulgares ad matrem meam exarato. Diti non potest, quantum illam vel hoc munusculo consolatus fueris. Tanti siquidem te, tuaque monita, verba, & consilia omnia facit, quanti, qui maximè rem tenes. Cæterum anno proximè exacto cum Tropicorum non nihil meis auditoribus pararem, crevit ea res (ut fit) in tantam molem, ut coactus fuerim, quicquid id est nugarum, in lucem emittere. Videbis mei agelli primos fructus: quos ubi præmaturos & acerbiores adhuc

adhuc offenderis: dabis primùm experiēti veniam neq; ha-
planè abjicies, quamvis tuis labris doctissimis meliora conve-
niant. Erunt tamen, quibus meam operam non inutilem fu-
turam sperare liceat. Quod quidem in operis calcem adnoto,
quando me neque doctissimis, neque indoctissimis scribere
ajo. Tu, etsi ex illis prioribus es, dabis tamen mihi horas ali-
quot in revolvendo hoc meo labore, & quod in eo minus pla-
cuerit, aut mutilum, truncum, hiulcum, aut non satis excus-
sum visum fuerit. per omnia confirmatae amicitiae nostrae jura
rogatus ad me. sed ex judicio, scribes. Nullius enim mihi lima
propemodum aequè probatur, ac omniscii Henrici Cornelii
Agrippae, bonarum literarum aristarchi. De Erasmo omnes
boni doctique omnia praeclara, omnia candida sentiunt: la-
trent alii, quoad volent, vel ad infantiam usque. Bene vale ani-
mae meae plus quam semis: Ex civitate Mediomatricum, die
Magdalensæ, Anno, 1520.

*Ioannes Rogerius Brennonius Henrico Cornelio Agrip-
pae S. D. LIX.*

TRistis anxiusque plurimùm fui his diebus, quòd nuncius
nullus dabatur, qui literas nostras ad te deferret: nec min'
ægrè ferebam, quòd non admodum frequentes tuas accepis-
sem, quamvis duas epistolas tuas nuper ad me scripsisses: qui-
bus ut ad te veniam, sedulò contendis. quod ego quoque plu-
rimum desidero, te scilicet præsentem videre & alloqui. Sed
interim, quæ hic apud nos proximis diebus gesta sunt per hæ-
reticorum Magistrum Nicolaum Savinum, tibi enarrabo. A-
nus quædam decrepita, de sortilegio suspecta, per Savinum
diris cruciatib. exposita, poenarum acerbitate se sortilegā con-
fessa est, Christumque incubo impulsore abnegasse, volitasse
per aera, concitasse tempestates, plurima damna ægritudinei-
que, & hominibus & pecudibus intulisse: sed & eucharistiam
dum communicaretur, in Paschate sustulisse, ex ipsoq; Christi
corpore, mixtis herbis quibusdam carbonibusque, magicum
unguentum confecisse, idque præsentem juvantemque dæmone
qui & partem illius sustulerit, altera sibi in maleficos usus re-
licta. Hujusmodi plura, & quæ vulgò de maleficis mulieribus
fabulantur, ipse Savinus ex jam dicta muliere extorquebat.
quæ misera fortè innocensque cùm defensore careret, incin-
rata est. tum Savinus gloriabundus verbosa concione singulos
articulos vehementer exaggerans, maximeque illum quem de
eucharistia modò narravi, universum populū concitasse for-
tilegas

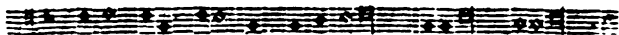
illegas inquirendas : murmurantur in mulierculas abe rudi
 plebecula : surgitque detestabile odium : hinc inde consultant
 rustici, multæque deformes anus capiuntur, fugiunt plurimæ
 ætatur Savinus, sperans id sibi posthac honori utilitatiq; fu-
 urum, si in eas mulierculas simili modo tyrannizare posset.
 Tum ego indignatus nostrorum civium, vicinorumque rusti-
 corum insolentiam, in publicum prodii, detestatus Savini de-
 nentiam, quod Eucharistiæ Sacramentum à dæmone tracta-
 um, & in veneticum unguentum conformatum, partimque
 eodem sublatum, tam stultissimè crediderit, ac tam tem-
 perariè id ita factum, ac fieri solitum, populo Christiano prædi-
 averit, cum huiusmodi Christiano homini minimè sint cre-
 enda. Ruit in me pertinax turba: efferunt Savinum, illum sa-
 rarum literarum peritum, illum hæreticorum inquisitorem,
 illum religiosum Patrem, ac si non posset errare cuculla, asse-
 dentes, Ego contrà resisto, constantius rationem do, & promo-
 scripturas: tandem verba mea recipiuntur ab omnibus, & fri-
 escit Savini reverentia. At ille consulturus honori suo, auto-
 ritatem suam corroboraturus, sequenti dominica se concio-
 aturum pollicetur: Quod cum fecit, errorem suum confir-
 maturus, hoc argumentulo populo illudit, Christum videlicet
 super montem excelsum, & super templi pinnaculum depor-
 tum fuisse à dæmone. Itaque non mirum, si simile quip-
 iam contingat in Eucharistia. Assensisset illi jam rursus indo-
 ta plebecula, nisi ego protinus restitisssem in faciem, dicens:
 quod eo tempore, quo tentaret dæmon Christum in deserto,
 non cognovisset illum Dei filium: tum id sibi permissum à Deo
 non humanitatem suam: qui tandem cum diceret illi in monte,
 non tentabis Dominum Deum tuum, subito timuit & fugit
 quem & nunc facta humani generis redemptione, & in perpe-
 tuum timet & fugit, aded ut etiam in solo nomine JESU, cru-
 isque signaculo ejiciantur dæmonia. Quò minus ergo con-
 sistere posset ante Eucharistiam, quæ nobis relicta est testa-
 mentum Domini in remissionem peccatorum, ut ex hoc cibo
 itæ componat venenum mortis? Hæc & huiusmodi plura
 dixissem, cessant favores Savini, rursusque ridetur, ca-
 hinnatur, luditur in Savinum, & à pluribus ipse hæreticus
 vocatur. Tandem, quotquot detinebantur mulierculæ, rela-
 antur, & quæ profugerant, omnes tuto redièrunt. Savinus inte-
 rim sedet in cella sua, ungues commordicans præ dolore: nec
 d lucem egredi audent. Cæterum quod ad rem nostram atti-
 et, vicisti me literis tuis, nam te adire cupio, & quam proxi-

mè accingar itineri. Pignora tua ad secundum librum Marti Damasceni mecum portabo. Miscaldum quoque nostrum post me traham, si potero. Salutant te omnes amici tui, Vale. Ipso die Cosmæ & Damiani, Anno 1520.

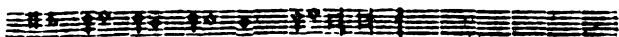
Amicus Amico. LX.

Intellexi hoc manè, colendissime Cæsar, quàm nequissimi Colonienſibus Magiſtris noſtris traductus fueris, coram te vocant, badello, nescio, quas bullatas rugas mæraſque ſupphantias circumferente. Vehementer (fateor) indignatus ſum ut qui omnem hanc injuriam mihi communem eſſe exiſtiment. Iraque ad te ſcribere mox decrevi. Dubius autem, lamentatoriamne, an conſolatoriam epiſtolam dictaturus eſſem: cumque inter hæc paululum cogitabundus hæſitarem, viſum eſt, hanc tibi illatam injuriam non ulla condolentia, non ulla etiam conſolatione, ſed ingèti congratulatione proſequendam. Quid enim potuit tibi contingere, illuſtrius, quam ab illis vituperari, quibus non niſi optimi & doctiſſimi quique ſemper odio habiti ſunt? quorum calculo te adnumerari proſectò non mediocris gloria. Quis enim ignorat, hos eſſe illos Magiſtros, qui Joannem Campanum, inſigni doctrina & virtute virum, ſcholis ſecluſerunt? qui Petrum Ravennatem, celeberrimum juris Doctorem, urbe exegerunt? qui Hermannum comitem Nuenarium, erudiſſimum virum, nequiſſimis calumniis in tergo proſciderunt? qui Eraſmum Rotterdammum, virum & vita & doctrina omnium exceptione majorem: qui Jacobum Fabrum Stapulenſem, unicum peripateticæ philoſophiæ reparatorem, inſuper mathematicarum humanarumque quarumcunque & divinarum literarum erudiſſimum, ſuis ſordibus aſperſerunt? Sed adverſus Joannem Capnionem Phorcenſem, jurisconſultum clariſſimum & arcanarum literarum variarumque linguarum peritiſſimum tam pertinaciſſimè pugnârunt, donec omnis eorum doctrina, fides, fama, autoritas ſimul perpetuum naufragium ſecerunt, cùm vulgariſſima per univerſum orbem eorum inſcitia, ignominia, perfidia, falſitatisque infamia facta eſt. En, quanta nunc tibi acceſſit gloria à talibus hoſtibus incurri, & cùm tantis ſplendiſſimis heroibus connumerari. En, nunc tandem adſecutus es, quod virtuti hætenus deſuit: ut videlicet inſigni aliqua calumnia à talibus monſtris oppugnatus illuſtratus. In obſcuro enim virtus eſt, quæ caret invidia: & ubi deſunt hoſtes.

hostes, deest victoria. Non est ergo, quod indigneris: si te oderint Colonienses Megistri nostri, laus est: si persequuntur, gloria est: si detrahunt, lucrum est. Non est, quod doleas, cum hoc eorum odium non tibi, sed illis dedecori & damno fit. qui cum post unam & alteram insaniam indies novas excitantes tragedias gravioribus quam ferre possunt, injurias sibi faciunt, perpetuæque ignominiae indelebiles notas sibi ipsi inurunt: illos vero, quos persequuntur, insigni afficiunt gloria, ac digna illis scriptionibus encomiis victoria. Gaudeamus igitur mi Cæsar:

Gaudeamus & lætemur hodie hodie hodie,

Vale, Vale. Vale nunc lætissimè.

Ex ædibus meis Colonia, Anno 1520.

*Henricus Cornelius Agrippa Ioanni Rogerio Brenno-
nio S. D. LXI.*

EX multis, quæ te scire velim, integerrime Brennoni, scribo paucissima. Nam ego te circa hoc proximè venturum Michaelis festum hic apud me præsentem esse volo: in quo ne me fallas, abs te etiam atque etiam contendo. Gratum quoque erit, si Mischaldum nostrum tecum adduxeris: afferasq; Martium Damascenum transcriptum, vel quod superest, hic apud nos transcribendum. valde namque ejus teneor desiderio. Fortuna nostra dextro pede progredi cœpit. De tua adversa letudine multum doleo, ut æquum est amicis: admoneoque, ut posthac cautius tibi consulas. Fœcunditatem Tyrii nostri, qui & uxorem geminavit & prolem, nescio, qua gratulatione dignè prosequar: admirari illum potius, quam laudare queo. Uxor mea infinitas tibi salutes dicit: sed quantum ex iteris tuis conjicitur, non accepisti omnia munuscula, quæ d te missa sunt. tu tamen de re minima maximas gratias renders. quare non erit posthac hoc nuncio fidendum. Castellano quitantiam postulatam mitto hic inclusam. tu illi in super meo nomine infinitas gratias dicito. Vale felicissimè cum æteris amicis nostris, quibus nostro nomine multas salutes

dicito. Cæsar propè diem hîc aderit, multis principibus comitatus, pluribus diebus moraturus. Quapropter & te huc venturum constanter, expecto. Iterum vale, Ex felici Colonia, prima Septemb. 1520.

Amicus ad Agrippam LXII.

PRæclare atque doctissime mi Agrippa, S. Dominus Doctor Paulus Oberstain, Cæsareæ Majestatis Consiliarius, ac Præpositus Viennensis, vir modis omnibus excolendus Coloniæ petit: incertus verò quò ibi divertat. singularem ad tuam humanitatem me prædicante confidentiam cœpisti habere: sibi que persuadet, te adnitente, de optimo hospitio sibi provissum iri. Quare dominatio tua tanti viri spem non frustretur: sed da operam, ut bono aliquo & magnificentia sua digno hospitio accipiatur, est enim de literis quàm optimè meritus: tum omnes literatores amplectitur atque fovet. Proinde domum tuam ad reditum meum, quem brevi, diis benevolentibus, futurum spero, serva. Bene vale unà cum conjugè tua. Ex Trajecto Mosæ, decimo Octobris, 1520.

Agrippa ad Amicum. LXIII.

Ostendit mihi Joannes Cæsarius schedam quandam ræm, arduarum aliquot rerum indagatricem, quàm cùm legissem, cognovi te & rerum arcanarum percupidum, inexpugnabilisque magicæ disciplinæ curiosum. Itaque te scire volo, qui frustra laborant omnes, qui magicam profitentur, nisi qui, superato binario, ternarium cum quaternario per eundem averint in monadem revocare, in binario siquidem semel consistit unitas: quæ si à subsistente in ordinis sui recta linea per saccum subtracta fuerit, quaternarium in purissimam sue monadis transit societatem. (*Reuchlin. in fine secundi Cabala sua.*) Cæteris tuis quæsitis respondere ad præsens non possum, propterea quòd hujusmodi arcana, nulla capit epistola: sed me tibi polliceor amicum: quem cùm videris, auditurus es reliqua. Vale Anno 1520.

EPISTOLARUM

LIBER III.

Henrico Cornelio Agrippa amicus

S. D. I.

Theodorus Comes in Manderfcheyt, &c. vir doctus juxta ac prudens, intellexit, esse apud Metenses molas mathematico artificio extructas: velletque sibi fieri tales, si artificem nancisci poterit. Cùm igitur intellexit ex me, te apud Metenses non nihil contraxisse notitiæ, præsertim apud secretissimarum rerum investigatores: factum est, ut non dubitet te novisse mathematicum, cujus industria molæ ibi sint constructæ. Proinde, mi Doctor suavissime, optime feceris, si vel ad illum, vel ad me, qui cotidie apud illum versor, scripseris mathematici illius conditionem, & quis vir sit, & ubi moram trahat: addendo etiam non nihil de artificio molarum, quantum tibi constat. Cæterum nosti ingenium meum, quàm sit cupidum novarum rerum. Rogo igitur, si me amas, si nolis mittere, saltem scribes, quæ de Luthero, Capnione, Hutteno, aliisque amicis nova habes: item de Eucharïo impressore non contemnendo: cui nuper inhibitum fuit, ne libros excuderet. Quicquid huc missurus es, cura, ut ad manus Abbatissæ ad S. Ceciliam veniat, vel ad publicum diversorium apud forum tœni: quod ad Durum pugnum appellatur, ex illo enim diversorio plures ad nos proficiscuntur. Vale, & me tuis Musis commenda, commenda etiam me Illustri Comiti Hermannò Nuenario Domino meo. Iterum vale. Ex Sleida, quinto Kalendas Januarii, 1521.

Servus Agrippa Domino suo. II.

Salve mi Domine: salva sit uxor tua & filiulus. Velim nolim, tua erga me pietas efficit, ut ad te scribam: non quia aliquid habeam te dignum: sed idcirco tantum, ut te placare possem, si nondum penitus placaverim. Vellem profectò, ut ea discordia inter nos orta nō fuisset: sed nemini imputo, nisi mihi ipsi. Quod si me, ut decebat, habuisssem, minimè hæc evenissent. Sed fera pœnitentia ductus, agnosco errorem meum; non tuum in me malevolum animum. Quanquam igitur te offenderim,

G 3

derim, necdum diffido: verum confisus in tua singulari humanitate ac benevolentia, qua semper in me extitisti, etiam si non merebar, has meas ineptias transmitto, ut veniam concedas petenti. Uxorem autem tuam praesenti hoc munere spero me placaturum. Ignorans offendi, ignoranter agnosce delictum. Nemini alteri inservieram, ut harum rerum habuisset experientiam: sed si ulterius contigerit servire, promittam me aliter facturum. A te autem nihil aliud peto, nisi quod si aliquando ad te advenero, non secundum merita mihi faciat, sed secundum tuam erga me benevolentiam, ut soles: servusque tuus, quanquam indignus, dici merear. quod quidem opinor te mihi minimè denegaturum. Hæc tibi inter medias meas occupationes transcribere volui: quibus cum finem imposuero, accepta mecum pecunia eodem itinere, quo tu, proficiscar, ac te sequar: minima etiam servitia, ut de me bene meritus es, praestiturus, ignorant enim parentes adhuc, quòd à te sim absolutus. Plurimum enim te & uxorem salutant. In praesentiarum aliud nihil occurrit, quod humanitati tuæ scribam. Ubi ubi locorum advenero, nunquam divulgare cessabo, licet multa tibi de me secus, atque ego censeam, dicta sint. Vale cum conjugè optima atque filiolo: quòs etiam nomine meo plurimum salutes rogo. Ex oppidulo nostro Breenfi, altera Purificationis Virginis. Anno 1521.

Agrippa servo suo poenitenti. III.

PLacrum me literæ tuæ unà cum uxoris meæ precibus: sed hoc me offendit quod scribis, multa de te mihi secus quam sint, dicta fuisse: quasi ego non ob certam aliquam tuorum demeritorum notitiam, sed ex levi quadam causa, vel mendaci credulitate in te iratus fuerim. Scio ego, quam justam irascendi causam habuerim. Quod si mihi de me ipso liberè loqui liceret, cognosceretur, te apud me & melius & honestius & humanius, quam tua merita fortè atque mea fortuna patiat, constitutum fuisse, nec sine gravi causa relictum. Nunc verò quia poenitet te erratorum tuorum, etiam ego illorum libens obliviscar: quippe mortalis cum sim, immortales iras servare non intendo, teque rursus in meum recipio, ea confidentia, ut quem praeteriti erroris poeniteat, in eundem non amplius prolapsurum existimem. Redi igitur, quanto citius poteris, & priusquam proficiscar, arbitror siquidem adhuc quindecim diebus

diebus mansurum, vel circa. Vale. Ex Agrippina Colonia
1521.

Servus Agrippa Domino suo. IV.

SAlve mi honorificentissime Domine. Altera die post diem Conversionis Pauli non sine magno periculo ac incommodo Aquisgranum pervenimus. Tanta enim est abundantia aquarum, ut nemo, etiamsi equo insideat, præterire possit. Talis insuper fuit ibi tempestas, qualis antehac in isto tempore nunquam visa fuit. Quare, urgente necessitate, quod alias non fecissem. necessarium mihi fuit ab Francisco nummos mutuo capere, quod ipse nomine tuo libentissime fecit, quos cum apud te advenero. quod brevi fiet, reddam, Præterea maxima tonitrua illic audita sunt, ac fulmen in castrum quoddam prope Aquisgranum, nomine Schoenvoverst, incidit. Canes mei benevalent, nunquam enim credidissem, quod tam bene fuissent secuti. Vale cum uxore atque filiolo: quem offendisse, sed sera poenitentia ducto, multum displicet. Anno 1521.

Amicus ad Agrippam. V.

TAmetsi, mi Agrippa, nuncius hic satis certus sit, ut quæ te scire vellem, fideliter tuteque deferre posset: tamen diutius anceps eram, an sortè te adhuc apud Coloniam reperiret: an tibi jam adnaviganti non obviaret. quo, quæ ad te mittere volebam consultò distuleram, ne cum ad me venisses, optatis te frustratum facerent: cumque anxius ejus rei essem, ut quid satius mihi agendum esset, tuæ ad me pervenerunt literæ, quæ me ab omni mentis angore liberârunt. Cum voles, venias: hospitii vices rependam. Præterea non te latere velim, nos ad aliud arcanum, dum tempus est, prætenderè. Est enim apud nos quidam dudum famelicus: qui, quos vult, à morbo gallico, sive veteri, sive recenti, sola aqua artificiali, illitos sanat miraculum diceres. ad eum ægrotantium maximus est concursus, liberantur omnes. at, ut dicitur, est ab inventore jam defuncto secundus, nec adhuc ulli primus. jam locupletatur. sed cum nobis eum eo frequens sit consuetudo, in ipsius atque cognitionem pervenire pro viribus invigilamus, insidiolas in occulto tendentes, sed astutissimus est, & cui dare verba difficilimum est: sibi quoque maxime cavet, alibi species aromaticas accipiens, nec cuiquam dictam aquam tractare permittit. Cum autem veneris, tertium Marci.

Damasceni librum reperies, in quo quid in ipso determinaverat, ut scires, in margine annotavi. Spero etiam posthac illum recuperare: tibi quoque dedicare steganographiam complebo, factandem, ut supra: nobis forsitan utilis erit, quo alter alterius opera, si casu egere contigerit, carere non possit. Plura, si tempus, &c. Raptim ex civitate nostra Metensi, ipso die Matthiae Apostoli, Anno 1521.

Henricus Cornelius Agrippa Ioanni Rogerio Brennonio

S. D. VI.

Salve fidelissime Brennoni. Ab ipso die Divae Catharinae, quo tu hinc discessisti, charissima uxor mea ægrotare cepit usque adhuc: bis interitiam passa est: nunc colica cruciatur, & iliaca ab initio. Quadragesimæ lectulo incubuit, magno meo dolore ac damno: sed omnia libentissimè passurus, modò convalescat, ad quod simul diligentissimo medicorum medicaminumque juvamine adnitor, nulli parcens sumptui, neque diligentiae. Quòd si Deus Opt. Max. nos ab angustia liberarit, ipsa nostra charissima uxor, quod speramus, vel quantulumcunque convalescit, mox navem conscendemus: & remigio, vel velo rudibusque, quantum poterimus, ad te festinabimus. tu interim sive de mora mea, sive de itinere meo, mecum æquè incertus, tamen per primos nuncios scribere ad me non obmittas: & si quid nos scire cupis secretius, per steganographielem nostrum nunciabis. Cæterum quæ ultimis literis tuis mihi per Joannem Westphalum significasti, omni diligentia cura & procura, ut scias & habeas. Marci Damasceni priorem librum ne negligas, nobisq; illum reserves. Jacobo librario cæterisq; amicis omnibus multas salutes dicito. Uxor mea infinitas tibi salutes dicit, oratq; ut sese tuis sacris precibus adjuves, quòd citissimè pristinae sanitati restituatur, teque videre liceat nos omnes una incolumes. Vale felicissime. Ex Colonia Rhena. quinta feria ante Dominicam Palmarum, Anno 1521.

Amicus ad Agrippam. VII.

Doctissime Doctor, cognovi serò, te Gebennis jamdudum deesse. quamobrem ineffabili gaudio gavisus sum, cum hic sperarem adhuc tuam mihi desideratam faciem videre, & tua ipsius eruditione perfrui, sapienti q; eloquio. Verum enim verò nego & inficias eo, ullam mihi aliquando conversationem cum quocunque fuisse amoeniorem, quam tecum, doctissime mi Agrippa: atque utinam mihi perpetuam liceret tecum conducere

scere vitam. Quod cum fieri haud quaquam possit, saltem literis tuis quantulamcunque voluptatem captare desidero, ut iam, quid valeas, quid rerum nunc agas, atque antea egisti: etiam receperis literas, quas paulò post discessum nostrum tibi scripsi. Cupio etiam per te certior fieri, an secunda reco-
gnitio Erasmi super novum Testamentum sit typis excusa. anc jam mihi postulavi mitti à Bibliothecis de Lugduno, uturus pretium quod postularent. Item quid de Luhero agi-
r: & an interpretatio sua super Psalterium sit expressa: hanc
osfectò vehementer cupio Bene vale, mi eruditissime Agrip-
pae, meque cum servis tuis annumera Ex Aneffiacò, sexta Ka-
ndas Julii, Anno 1521.

Amicus ad Agrippam. VIII.

Alve mi Agrippa: atque, si vales rectè, valeo. Admirari qui-
dem cœpi his diebus quàm plurimum, quòd ab eo quo à no-
bis discesseris, nullus unquam fuit qui aut literas dederit, aut
item de te verbum ullum. id siquidem suspicione magna
non caruit, quæ nos mente cruciatos satis effecerit. Optabam
videm scire, ac vehementer, ubi te loci subtraxeris, ac quid
egotii captare prætenderis: & si tibi fortuna plus solito blan-
ri cœperit: Nos siquidem rectè valemus omnes. Lapidem, ut
asseras, decentissimè sculptum uxoris tuæ charæ tumulo cum
poni fecissem, laudârunt omnes, amorem honestatemque
i probantes. Tilmannus à Coloniis ad nos vacuus rediit,
sistris ac sororis cæterorumque tuorum omnium valetudi-
nem annuncians. Sed satis est nobis, cum Ecclesiæ nostræ e-
geiis profectò numinibus datis cæteros omnes præcellis.
audivimus Lutherum ad Bohemos tutiùs profugisse, cujus
ces nunc gerunt Huttenus ac Melanchton. Robertus à
sarka, qui ad Gallos nimis inconstans rursus redierat, oppi-
dulum te Verton contra imperialem Majestatem invadere sa-
temeriter, ut fertur, attentaverat, eum ditioni suæ subdere
ætendens: sed spe frustratus discessit: cumque in Lucenbur-
gis insidias etiam moliretur, Comes de Nassau, ac Comes Fe-
k à Cæsare tandem missi, magna Burgundionum Comitatu
terva, illius oppidula partiter invaserunt: hinc Longinonũ,
uscancurt, le Saussay ac Florengiam, quæ è regione Theo-
suillæ sita est, funditus evertentes, solo equarunt. Sed & mu-
tionem longè majorem expectantes, in cætera tria propu-
iaculis & vallo munitissima, videl Esdantum, Immaison &
ullon, expeditionem parant, in quibus ipse forti præsidio

munitus, illos non formidat. Ego verò, ut sum rerum novarum avidus spectator, cum obsideretur Florangia, meo Comitatus Achatello Guilliermo, treis continuis diebus castra Germanica invisens, oppugnationi interfui: interdum egregie potans: noctu verò sub dio inter cruentam turbam nec timui, nec puduit, nec tæduit unquam moenia oppidi corruere vidi: arx autem non hominum viribus expugnata, sed deditione recepta est. Verum Dominus Jamafius Roberti filius, qui Florangiae præerat, clandestino itinere fugam prætendens, ab his qui in vigilarum statione erant, occupatus, quò vitam servasset, seipsum prodens, hostium arbitrio se commisit, hic à Comite Nassovio ad Cæsarem missus est. hæc hæcenus. Epistolam huic alligatam tuo Theodorico trades. Vale. Ex nostracitate Mediomatricum, decima nona Iulii, Anno 1521.

Amicus ad Agrippam. IX.

Dici non potest, mi eruditissime doctissimèque Agrippa, quantum operè & tuæ faveam gloriæ congratulerque, & eruditionem admirer:

ἢ πλείον ἢ παραδισσιν μὲν δ' ἐπὶ χεῖρας χεῖρα,

ut verbis illius Nazianzeni utar, id est, cujus plus mentibus, scil. meis, parum aurum in libris jacet. Sed, heus, tu meis Epistolis non es accessendus, ut ad nos aliquando te transferas. Expectabo interim, si aliqua tua negotia poterunt te nonnumquam ad nos deducere. Scis, quo fervore tibi occurrerem, & quo affectu te amplecterer. Vide, quàm familiariter tecum agam, cū tuæ Magnificentiae oblitus. Sed ita tua me jam olim corripit humanitas, quæ hanc docuit impudentiam. quam aut totam ignoscas, nisi alter Socrates sis. Quidam Magistri nostri cucullati Dominicæ factionis, & (ut credo) fidei nostræ persecutores, volui dicere, inquisitores, casu quodam cellam nostram paucis elapsis diebus intraverunt, qui inter loquendum inciderunt in memoriam eruditissimi illius nostri Erasmi, & post multa de eodè atque Luthero finistrè delata tandem suum venenum ibidem evomuerunt, quatuor Antichristos nunc esse in regno Christi Doctores, Erasmus scil. Lutherum, Joannem Reuchlin & Stapulensem, deblaterantes. Vide, quæso, sycophantas, bonarum literarum persecutores. Cæterum præsentium lator vir, bonis literis præditus, & singulari eruditione munitus, cupit valdè tuam ipsius dominationem alloqui: committas te ipsum illi. Salutes, quæso, meo nomine reverendum illum virum doctissimum Dominum Offi.

fficialem. Bene tu, mi doctissime Agrippa, valeas cum libero & tota familia. Ex Cella nostra Amnefiaca, decimo septembris, Anno 1521.

Amicus ad Agrippam. X.

Miraberis forsitan, mi Agrippa, vir undecunque doctissime, quid me potissimum impulerit, hominem revera *ἐν τῷ καὶ ἀγύρῳ*, modica tantum familiaritate tibi junctum, ad te virum tam splendidissimum ultrò jam ter scribere præsumpserim. Quod profectò defines admirari, si tuæ in me benevolentæ, quam mihi gratis, cum Metis essemus, præstitisti, oblivio non ceperit: qua quidem me nimium in te audacem addidisti. Jam verò non possum non deamare plurimum tuam ipsius mirabilem doctrinam, & præclarissimam eloquentiam, qua meipsum præ cæteris inflammasti, & non nihil illustrasti. Audi vi ego ex tua officina scelicibus auspiciis profectam esse quandam eruditissimam Apologiam adversus Menesem Priorem. Quæso ejusdem me aliquando participem facias. Ego sanè existimo, ingentem accessionem fore meæ nui Bibliothecæ, posteaquam illi quicquam tuarum lucrationum fuerit additum. Cæterùm, obsecro, mihi scribedignetur tua præclara Dominatio, quid nunc sentiat de Lutheranis lucubrationibus. Non te præterit, arbitror, qualiter lud Metenses mihi nonnulla Lutherana communicare diutatus sis, eaque mira laude extulisse. Spargitur quaqua verum in tota hac Sabaudia fama tua. Sum ego valde avarus vindictui. si fuerit nonnunquam mihi facultas & bona valedo, visam te, Deo optimo juvante. Quodd si libuerit interea huc aliquando recipere, quod maximè velim: nemini erit gratior accessus tuus, quàm mihi: quippe qui tuo ipsius auxilio & consilio haud modicum indigio. Vale mi doctissime Agrippa, cum libero tuo & tota familia Reverendum Dominum Officialem, Eustochium Schapufium, saluta meis versis, virum revera totius Sabaudicæ sydus & decus, omnium meritum eminentia per maximum. Amnesii, secundo Octobris, Anno 1521.

Agrippa Amico. XI.

Opiosam ad te scribere Epistolam gestit animus, Pater devotissime, idemq; mihi & amicissime & observandissime, mihi & ocu deesset, & præsentium latoris, qui mihi uxorius unculus est, celer & festinus admodum ab hinc discessus, proberet. Quodd autem prioribus diebus ad te non scripserim, quod-

quodque literis tuis non responderim, non me nunc purgata sed coram agam eam causam, qui propediem te visere decrevi & spero, me absolves. Vale felicissimè. Ex urbe Gebennarum, ipso die Catharinæ, Anno 1521.

Agrippa ad Amicum. XII.

Cui meas ad te literas commiseram, reverende Pater, amice observantissime, alio itinere ad nos reversus est. Nunc verò præsentem mihi cum nactus sum, ex improvise & admodum festinum, ut quas ad te copiosissimas literas scribere gestiat animus, exequi non valeam. Sed ut literis tuis paucissimis verbis respondeam: scito me officialem nostrum tibi mihi que amicum jam sæpiusculè convenisse, quò tuo honestissimo desiderio valeamus satisfacere. Verùm res hæc non parum habet difficultatis, & impensæ plurimum. Speratamen in brevi habiturum determinatam veritatem: qua intellecta, tibi mox significabo. De Theologica illorum sententia, quam rememoras, ego optimè sentio. De scrupulo autem per te moto, quique non modicum afferre videatur anxietatis, ego non dubito, quin te faciliè instruerem, quid & quomodo ille solvendus sit, si modo liceret tecum coram colloqui, vel saltem longioribus literis liberè scribere. Arbitror te scire, hominem Christianum omnium esse liberrimum, & pariter servum omnium officiosissimum: quod ad hunc scrupum satis est. Ceterùm de his, quod superest, non capit præsens Epistola. Vale felicissime, Anno 1521.

Amicus ad Agrippam. XIII.

Suborta est nuper inter nos de Christiparæ Virginis Conceptione disceptatio. Ajunt nonnulli, ipsam ante Joachim angelicam annunciationem, in utero matris Annæ conceptam fuisse: hac fulti ratione, quod in lectionibus Breviariorum (ita loquuntur) lectione quarta præsertim, scribitur. Quam scias ex semine tuo concepisse filiam: & paulo post lectione sexta inquit Angelus: Descende montibus, & revertere ad conjugem tuam, & invenies eam habentem in utero. Alii D. Virginem post Angeli apparitionem conceptam fuisse faciunt. Tu, quid sentias, si tuæ sedeatur humanitati, scriptis absolute. Vale. Anno 1521.

Agrippa ad Amicum XIV.

Ad quæstiunculam de B. Virginis Mariæ Conceptione respondendo, id in primis receptum esse, Annam monim Angeli

li & miraculo Virginem concepisse, quemadmodum, quam Iathæo Evangelistæ sacer Hieron. ascribit, continet historia. Prænuntiata enim fuit Annæ matri, si recte memini, prius iam concepta, licet forte posterior admonitus sit Joachim. Quod autem ad Officiolorum lectiones attinet, scias hæc argumentandi efficaciam ullam non habere, cum multa contrariant incerta, multa dubia, multa vana, ficta, & falsa, pleraque iam, quorum Ecclesia tenet creditque oppositum: ejusmodi ficiola de integritate fidei, autoritateque Ecclesiæ non esse. Iterum de his si cupias expeditam habere sententiam, ipsam Historiam prænominatam, quæ inter Hieronymianas Epistolas incorporata habetur, require, & Apud Euseb. in Ecclesiast. sua historia aliquid forte reperiēs, quod ad hanc rem faciat: libri illi jam apud me non sunt. Vale. Anno 1521

Amicus ad Agrippam. XV.

Onus hic vir de te cœpit honorifice loqui in itinere: depinxit mihi virum quendam omnium eruditissimum, professione Medicum, scientia simul verè cyclicum & omniscium, maxime autem valentem disputatione, qui levi articulo Socraticarum imperus dimoveat. Percontabar de nomine Agrippæ, inquit, est oriundus Colonia, educatione Italus, experientia Curialis, hoc est aulicus, urbanus, civilis. Improvisò quidem gaudio fere perturbatus subjeci. Quid, inquam. Medicus e de Germanica hæresî sentit, num repugnat Luthero? anne citum doctissimis Parisiensibus? tum ille: Nihil minus, inquit, nam præire Luthero potest, resistere non potest, quæodo Lutherus ille olim vidit. Quibus sermonibus permotus, hæc interpotandum è taberna volui ad te, quo intelliges, quàm memor Capito susceptæ humanitatis, qua me conviam Coloniae excepisti. Est autem, quod te scire interest, videlicet de statu Germanorum. Wittenbergæ Lutherani sic instituerunt. Primum, quicquid ex veritate Evangelica suspicatur, observandum liberis verbis præceperunt. Pauca inferam. Quicunque, ajunt, non vescitur carnibus & ovis & id genus, diebus Veneris, Christianus non esto. Qui sacramentum charistie suis manibus non sumit & contrectat, ne Christianus habeatur. Qui confitetur in Quadragesima, non est princeps clementiæ Dei. Qui pietatis opera esse aliquid putat, sibi viam salutis præcludit: & id genus multa. Concitantur emptam turbam, concursus est, expugnata ædes Sacerdotum, vis illata civibus, inde versum vulgi judicium, ita ut com-

communem fidei causam, sicut Lutherus cum suis patet, indium publicum saperetur. Scripserunt eruditi ad Lutherum perpulerunt, ut se propalam sifteret. itaque nunc est Winbergæ: concionatur quotidie: carpit suos: increpantem novantes, qui non habuerunt respectum plebæ simplicianæ neque tamen omittit asserere, quod prius asseveravit. Im agminatim populus confluit, & cum patientia pergent ad libertatem Christi: atque utinam proceres intelligerent, quæ expedita & proclivis res sit Christianismus: deinde, quæ longè lateque diffideat novator seditiosus, & Christianus patiens. Sunt, qui ritibus extorqueri Evangelium non ferunt: neque nos Pontificii extorquere conabimur, nisi moriores quidam aut adulescentes secus tentaverint. Coguntur quidem ad recitandum tacite: populus mufsitat mordetque frænum. At exoriuntur quotidie palam, qui Christum asserant, & qui illum in cursu suo impedire conatur? Nemo Pontifex, nisi fallor, id in animum insumpsit. nam cum esset verè Antichristus & adversarius fidei, sicut Romanum Lutherus nunquam non facit quare scientissime vir, non te ab Evangelio deboret: sed ab importunis ausibus imprudentium te gaudeo alienum. Quin facias, quod facis, & mansuetudinem Christi præutras, in familiaribus etiam colloquiis, ne quis calumniari queat pium istud institutum. Deinde, si quæ candide interpretandavidentur, nolim superciliosius aut malignius damnes. Qui enim acerbum Christus sonuit, ubinam loci, quæso, animum reprehendendi præse tulit? Nam ubique benignus occurrit & nos tantum non insanimus. O præposteram pietatem, um morose piam, ut vel imaginem pietatis queant obliterare: nolum non promovent ad illam. Vale, & aliquando rescribe, per ocium scripturus sum meditatiùs. Hæc ex taberna incipitans. Vale iterum, de Ottnorhemi prope Basileam, vicésimo tertio Aprilis, Anno 1522.

Amicus ad Agrippam. XVI.

Salve præstantissime vir. Bonus hic pater, qui hæc tibi red- dit literas, Evangelicæ veritatis Prædicator est, doctus non vulgaris, dignus profectò quem tu videas dicentemque audias, cum sis tu proborum virorum hospitalissimus patronus. Jussi itaque, cum sibi per Gebennas eundem fore, ne in salutato inde abiret: sciens, quòd cum audieris hominem, tibi admodum gratum acceptumque fore, ut alia apud te commendatione non egeat. Cæterum de me tibi polliceri poter, quantum præstari potest ab homine omnium tibi deditissimo

cuique

ique observantissimo. Vale felicissime. Ex oppidulo A-
 nensi, quinta Junii, 1522.

Agrippa ad Amicum. XVII.

Ego hæc scribens certus essem, te hucusque Basileæ mo-
 dramducere. Doctor clarissime ac amicorum meorum faci-
 Princeps, copiosam ad te scripsissem Epistolam; neque ve-
 scribendi deest argumentum, neque occasio: sed timens,
 vel nostræ pereant Epistolæ, nève prodatur, si quid inter
 os scriptum scitumque velim secretius, destitit scribere usque
 ihuc. Nunc verò cum bonus iste pater Franciscanæ familiæ
 nicus singularis istuc iturus, me obnixè rogaret, ut sese a-
 ud aliquem amicorum meorum commendatum facerem,
 olui illum ad te venire inanem: sciens, quantum tui illi pro-
 fesse potes & consilio & auxilio, quantumque illi mea causa
 rodesse velis. Fac itaque, nec illum mearum literarum confi-
 entia, nec mea me de te fallat opinio. Vale sælix, parcasque
 rò & pauca scribenti. Ex urbe Gebennarum, decimo septi-
 io Junii, Anno 1522.

Agrippa ad Capitonem amicum. XVIII.

Iterastuas, doctissime idemq; colendissime Capito, quas
 à vicefima tertia Aprilis ex itinere ad me scripsisti, post
 usculos dies domi meæ in urbe Cebennarum incerto nun-
 o redditas accepi (absens siquidem eram tunc apud Sabau-
 æ Ducem) quarum humanitati satagere haud valeo. Proin-
 : bono huic viro, qui de me tibi tam amanter nugatus est,
 on possum non ignoscere: si nossem hominem, agerem illi
 ro suo officio multas gratias gratias. Sed utinam ego talis ali-
 ando futurus sim, qualem ille me tibi depinxit. Quæ de
 uthero ad me scripsisti, fuere gratissima: etsi mihi in hoc co-
 iosum argumentum dedisti longam copiosamq; rescribendi
 istolam, tamen aliud adhuc in hanc rem rescribendi argu-
 entum expectabo, quale per ocium scripturum te polliceris
 cupletius. Proinde bonum hunc patrem, præsentium lato-
 ri tibi commendo: illi consilio sis & auxilio, ac tuis illum E-
 stolis apud aliquos amicos tuos, quorsum sibi eundem foret
 ona fide commendatum reddas. probus siquidem vir est, &
 ligens Minister verbi Dei. cætera tu ipse in homine facile a-
 nosces, Quicquid humanitatis beneficiique in hominem
 intuleris, in me ipsum collocatum habebis. Reliquum autem
 od abs te permaximè cupio, hoc est, ut quoties fidus aliquis
 occur-

occurrat nuncius. ad nos rescribas. Præterea me amicis tuis omnibus, ut communem illis amicum, & commendatum charum reddas. Vale felicissimè. Ex urbe Gebennarum, decimo septimo Junij, Anno 1522,

Amicus ad Agrippam XIX.

Longiore Epistolam, quæ culpam apud te meum deprecetur, quod conducto satisfaciens ad te non sum profectus suavissime mi Agrippa, scribere non statui. notum enim jam tibi satis negotium, quod me interpellat: quare id pro me peroraturum non dubito. Unum tamen te oratum velim, ne induens opinionem me tui oblitum, retaliare satagas, quoniam neminem in amicitia tenaciorem hactenus (credo) compertum habuisti: sed tu ipse promissis maneat, mihi pollicitum abs te generis meæ judicium, per Joannem Duchattum, olim S. Victoris quæstorem destinare procurans sigillo tuo obsignatum nosque pro viribus conabimur, ne te vel amicitiae, vel laboris poeniteat. Vale Ex Seyffello, postridie Decollationis Joannis Anno 1522.

Agrippa ad Amicum. XX.

Brevissimum Epistolum temporis penuria ad te scribere cogit, Cantiuncula humanissime: sed ex te amplissimum expecto literas. Scripsi & tibi & Capitoni nuper per quendam Franciscanum. sed alias probum virum & Christianum. nescio, si acceperitis præsentibus nil aliud ago, quam ut scias me apud Gebennas moram ducere, multumque lætari te Basileam non discessurum, quò hinc inde crebris literis colloquamur. Vale. Anno 1522.

Agrippa ad Amicum. XIX.

Longam tibi Epistolam scribere gestiebat animus, amplissime vir, si mihi per occupationes tuas liceret apud te libere nugari: sed nefas arbitratus sum, te plurimis eisdemq; maximis negotiis occupatissimum, meis ineptiis interturbare: nullam tamen temeritatem me commissurum confido, nec importunum ullum te compellendi tempus ratus sum, si modo id, quod apud te ago negotium, Illustrissimi Principis nostri hortatu faciam, eidem etiam, quod absque jactantia polliceris, auctim, aliquando profuturum. Ipse namque Princeps, cum sibi in suum nuper ascisceret, verum qua conditione, quo stipendio, quo usu, quo officio me sit dignaturus, totum id negotium

tus Celsitudini se commissurum aiebat, jussitque interim, comet mei memor essem, ne ipsi proprii negotii negligens: quin potius scriptis verboque rem meam apud te curarem. aque cum tu nunc unus solusque sis, à quo tota hæc res pendeat, patronus, his presentibus te adoratum volo, mei in hanc rem memor ut sis, nec diutius animo pendere sinas. Quicquid umque apud Principem ipsum de me statueris, gratum accedumque habebo: te verò effecturum confido, ut Principi utilis, mihi que non incommodo futurum sit. At ego me talem aestabo, qui Principi non desidiosus, non infidus, non denique utilis servus sim, ac tuam Celsitudinem mihi in aliquo promississe te nunquam poeniteat. Vale felicissime. Decimo sexto septembris, Anno 1522.

Agrippa ad Amicum. XXII.

Estinus presentium latoris discessus, ornatissime vir, idemque amicorum meorum observandissime, non patitur me tibi, ut vellem, longas Epistolas scribere. Tuas nihilominus execto, non tam longas, quam mihi omnium gratissimas. Scire super ex te cupio, si qua de me apud D. Cancellarium mentio orta sit: & cujus ille in me sit animi. Præterea commendo hi causam amicitæ meæ viduæ, in quam quicquid beneficii collocaveris, in me ipsum collocatum existimabo, gratias tibi, um dabitur occasio, non tam verbis, quam factis, relaturus. Commendo me dignissimæ uxori tuæ: cæterisq; quos nosti, amicis omnibus. Vale felicissime. Ex urbe Gebennarum, 16. septembr. 1522.

Agrippa ad Amicum. XXIII.

Inas jam ad te dedi Epistolas, ornatissime vir, quas te haud dubito accepisse. Quod autem huc usque non respondisti, tribuo vel occupationi tuæ, vel fortè absentia: nunc rursus ad te scribendi occasionem nactus sum, sat scribendi ratus habere me argumenti, quod nullum hinc ad te iterum patior meis literis proficisci vacuum. Audiavi apud Basileam opus quoddam fratris Jacobi Hochstrati contra Luherum, item aliud simile editum sub nomine Regis Anglici: oro, ut ad me mittantur, atque si quid Lutherus illis dignatus sit respondere: ac, quicquid pretii fuerit, ipsi latori mox persolvam. Denique, quomodo Lutherana res succedat apud Germanos. Scire cupio. Fabricio Capitoni, eximio ac vero theologo, si tibi scribendi ad eum occasio sit, me plurimum commenda. scripsi illi

nuper, plura scripturus per ocium. Presentium latorem virum Theologiæ studiosum, & doctum linguarum, Græcæ, Hebrææ, Chaldææ percupidum natione Scotum, professione Dominicanum, tibi & me ipsum, commendo: oroque talem te ei præbeas patronum, quod cognoscat amicitiam nostram vulgarem non esse: ego si quid pro te tuisque amicis efficere valeam, nulli unquam subterfugiam. Vale felicissimè. Ex urbe Gebennensium, die vicefimo Sept Anno 1522.

Agrippa ad Amicum. XXIV.

SAlve ornatissime vir. Scripsi nuper Magnifico D. Cancellario negotii mei breve Epistolum, reddidit illud reverendus Dominus electus Gebennensis, Abbas Bonimontis apud Monasterium Tarenthasiæ civitatis. Is reversus inde, retulit mihi illustrissimum Principem, sese unà cum dicto D. Cancellario præsentibus omne negotium meum eidem Domino Cancellario commendasse: & quod mihi de pensione rationabili & commoda provideatur, dixitque insuper, eundem D. Cancellarium mox Chamberiacum petiturum, ibidemque aliquot diebus moraturum. Oro igitur nunc te rogoque, ut ora de me apud eundem Dominum Cancellarium mentione aliqua, quam tu de me accepta occasione opportuna, ut videbitur, tempore faciliè suscitare potes, mei memor esse velis atque negotium hoc meum apud eundem D. Cancellarium, qua potui diligentia, procurare. Ego siquidem accedere Chamberiacum haud valeo, prohibitus rei familiaris angustia. Sum n. nunc ad biennium illustrissimi Comitum promissis confusus, hanc rem non sine magno meo incommodo, magnoque dispendio ac æris alieni onere pecuniarumque jactura expectans, hactenus præter mollia verba nihil assequutus: nunc etiam nescius adhuc, quid sperare auserim: & anne, dimissis bonis avibus, muscas venaturus sim. Sum enim proximis his diebus, pollicentur mihi honorifica ac non parum fructifera conditione, in Franciam evocatus. Verùm mihi animus est Illustrissimum Ducem omnibus antihabere, si modo diuturno onerosoque temporis ac substantiæ dispendio res mihi ad famem non redeat. Scire igitur cuperem quàm proximè, quidnam Magnificus D. Cancellarius in me facturus sit, & quale & quàm crepeditum habiturus sim hoc negotium meum. nam & re celeritate, utroque mihi opus est, ne quando hinc me ipsum holocaustum offerens, spe defrauder: inde verò insperandæ opinatoque vocatus rogatusque ad sublimia, me ipsum præcipi-

pitentia negligentia. Oro igitur te nunc iterum, hoc meum
 negotium tibi commendatum esse velis. Scio namque quan-
 tum commodi mihi autoritas tua tuaque commendatio apud
 eundem D. Cancellarium allata praesit, si modo ille de me quic-
 quam deliberarit: sin minus, hoc oro agas, quod diutius cum
 ista rerum temporisq; iactura frustra sperare velle valeas,
 meliorisque fortunæ capeffendæ admonere. At ego metalem
 nuper præstabo, quod in gratitudinis alicujus erga te nunquam
 tui videar. Vale felicissime. Ex urbe Gebennarum, decimo
 nono Sept. Anno: § 22.

Agrippa ad Amicum. XXV.

Alve, amplissime vir. Scripsi nuper Celsitudini tuæ brevem
 Epistolam, quam reddidit reverendus Abbas Bonimontis,
 Abbas Gebennensis: rursus nunc brevi hoc Epistolio te, si fas
 mei memorem reddere cupio, quod videlicet in me exequa-
 quod, ut accepi, nuper tibi ab illustrissimo Principe effice-
 latum est: veniamque mihi des, si tam liberè te admonco.
 Ilo siquidem hujus argui impudentiæ, quam si te, congesta
 ista fucatorum verborum sarragine, blandendi artificio spe-
 ri commodi adortus, adulationis reus efficiar. Deinde,
 et abs me tibi debentur, debebunturque gratiæ, præstare ma-
 quam dicere conabor. Denique illud oro, ut quod facturus
 itò facias. Siquidem mihi non tam re ipsa, quam celeritate
 opus est. Vale felicissime, Ex urbe Gebennarum, vicesimo
 nono Sept. Anno: § 22.

Agrippa ad Amicum. XXVI.

Scripsi nuper humanitati tuæ, commendans tibi rem meam
 et amico, in quem confidebam, diligentissimo Misi insu-
 per, quod Magnifico D. Cancellario redderes breve Episto-
 lium. Ex iis jam tibi sat notam esse arbitror, cum meam sen-
 tiam, tum quæ me teneat cæca fortuna. Sperabam autem
 quam proximè habiturum me responsum: ex Cancellaria
 utem non tam responsum, quam rem ipsam expectabun-
 idhelabam. nunc verò, cum nec tu rescribas, nec ille mi-
 contristatus sum animo, ut spes concepta propè ad restim-
 redierit. Scio namque quod tempus, quo idem Cancel-
 lus illic mansurus est, breve est: negotia autem multa, ex-
 citationes longæ, memoria fallax, favor difficilis, maximè
 mihi homini & absenti minus noto, minusque amicorum
 habenti. Vides; ut omnia mihi mala præfagitanimus:

H 2

Te

Te igitur nunc iterum atque iterum oro, rogoque, *hinc tua* anxie moræ terminum aliquem, si potes, vel qualemcunque inuenias: ut si certo sperare non liceat, saltem liceat certo desperare. Vale felicissime cum faustissima conjugē tua. Datum celestissime apud Gebennas, tertio Octobris, Anno 1522.

Amicus ad Agrippam. XXVII.

Statueraui, mi Agrippa, ex pollicito literas dare: verum, collato negotio cum amico communi horum tabellario, aliter visum est: quoniam putrent ultroneæ merces, & eosque cognita tua virtus, ut nullo alio fautore sit opus, quàm hoc tabellario, qui sermonem pro rerum ac temporum opportunitate callidiùs facere poterit, quàm nos scribere, atque objectu repellere, quæ scriptis nostris diluere nequiremus. Tu vide quod melius sit. Scis enim Galleatum consilium sumere in arena. Nec profectò id scribimus, ut ab huiusmodi officio deesse tibi velimus: quin imò, si aliter senseris, dictum facto celeritū putes. Vale. Anno 1522.

Amicus ad Agrippam. XXVIII.

Agrippæ suo, vel omnibus reclamantibus, credit & faveo Eustochius, tanquam ex Apollinis tripode pronunciat. Eustochio tamen pro publico munere populariter, nec tam ex vero, quam ex opinione vivendum est, tali namque urtica superioris anno contactus, magno impendio, maiore jactura cūm privata tum publica, maximo timore exilium egit res tene. symposio vestro amœnissimo interesse nequit, ad alium efflagitantius ex magnatum quorundam imperio pertractus Superos orat, ut sua vice discumbat Thalassius, & genialis quipiam bonus. Vale. Anno 1522.

Amicus ad Agrippam. XXIX.

Salvus sis amicorum rarissime. Navavi operam, qualemcunque potui, erga Magnificum Cancellarium, ut restitui concluderetur: sed, ut possum conjecturam facere, frigiditas in negotio apparet, & minus erga te afficitur, quàm candidissima tuarū virtutes expostulent. Utcunque sit, adoriar ad hunc hominem urgentioribus stimulis, quibus nisi expergiscamur congregiarum Vullieto viro tui amantissimo: qui, ut arbitror, tui causa omnia secundabit. Agam causam amicitia tua non secus ac propriam. quod re ipsa plus, quàm literis, te intelligi

illigere velim Post triduum, vel quatrimum, reddam te cer-
 orem, quid responderit Cancellarius Tu interea, si mihi
 redere velis, literis tuis compellabis ipsum Cancellarium,
 et memor sit tui. Amplius velim, ut quandoque ad nos demi-
 rares ad octo vel quindecim dies nobiscum compotaturus.
 am enim satis cum tuis Gebennensibus convivisti. Vale, &
 te ac rebus meis quantuliscunque pro tuo arbitrio utere &
 butere, Gamberiaco raptim, quinto nonas Octobris, An-
 no 1522.

Amicus ad Agrippam. XXX.

Interpellavi sæpius, & quasi ad nauseam usque, Cancellarium ipsum de negotio tuo: in summa hæc est phantastica opinio sua, pro nunc non esse cum Cesare nostro de re tua congrediendum, sed expectandum, donec illustrissima Princeps parturierit, quæ mox post partum unâ cum Duce nostro sit cisalpinatura, & ad Thomnoni solitudinem migratura, si pollicitus est se rem pro voto tuo compositurum: & ita realit conclusisse negotium tuum cum reverendo Domino Abbate Bonimontis, à quo poteris certior fieri. Scribam tamen urgentius ad Dominum Vullietum, qui nunc ob suspiciunculam quandam pestis exulat à curia. Tu interea etiam literis tuis posses hominem interpellare. Vir est à secretissimis Principis, & qui te unice diligit, potestque bilancem, utraq; versum velit, impellere. Expectabam, ut mitteres inventarium Codicum, quos ex Germania attulisti. Rogo, ne frustratum me reddas opinione mea: & si quid Erasmicum aut Lutheranum habes, facias me pro tua urbanitate participem, cum cautione de illicò tibi restituendo Vale, & me ac rebus meis utere, prout vales. Ex Gamberiaco, septimo idus Octobris, Anno 1521.

Agrippa ad Amicum. XXXI.

Cum proximis his diebus apud reverendum Dominum electum Gebennensem, Abbatem Bonimontis, præsentem etiam Magnifico Domino Lucynge parente tuo generoso pariter ac probatæ prudentiæ viro, sermo nobis fuit de bonarum literarum studiis: in eo & tui mentio habita est, qui eam ob causam Basileam jam profectus dicebare. Rogabant autem me primum tum ipse Magnus parens tuus, tum etiam ipse reverendus Dominus electus, ut aliqua de hac re ad te scriberem, hortarerque & admonerem & calcar aliquod incuterem,

H 3

rem,

rem, licet spontè currenti. Dubitare verò cœpi apud me ipsum, esset negavius illorum precibus non parere, an difficilior, quod cuperent, prestare. Difficile profectò ac plenum periculi visum est, si apud te inclytam Basileam sub optimis eiusdemque eruditissimis Præceptoribus constitutum meis nugis, velut anser inter colores, (vel ut dicitur) sus in Minervæ schola, docere præsumam, quod si etiam doctissimus temptarit, istamen, velut qui noctuas Athenas, rideri posset. Sed longè gravius periculosissimumque ratus sum, Reverendi D. electiss. Magnifici parentis tui, virorum de me optime meritorum, ac quibus plurimum debeo, honestissimas preces, quod hominis esset omnium ingratiissimi, rejicere, tuamque gratiam contemnere. Scribendum itaque ad te decrevi, vel qualemcunque notam subiturus potius, quàm ingratitudinis. Quod si nullam egregiam doctrinam tibi asferre queam ipse ego exilis ingenii & paucæ eruditionis, saltem voluntatem conatumque præstabo, ac velut index aliquis præforibus stans, quod iter ingrediendum sit, monstrabo. Quorum igitur nunc te admonere volo, haud multæ sunt: sunt enim duo duntaxat, unum rectè sapere, alterum eleganter dicere. Primum illud assequeris, si Megarensis illius Theognidis præceptum mente nequam exciderit. Sic namque ait: DISCES rectè quidem à rectis: quòd si audieris pravos, perdes te studiumque tuum. Hortor igitur te, illos solos Præceptores tibi deligas, quos rerum diuturna experientia erudierit, quorum eruditionem doctrina ipsa manifestissimè probat, quorum doctrinam honestissimi simul mores optimaque fama commendant: qui non verbis modò, sed & re ipsa te erudiant: hos audi, hos sectare, hos imitare. Sic namque voti tui faciliè poteris evadere compos, ac simul in eorundem doctissimorum probissimorumque virorum cœtu connumeraberis. Proximum autem huic quod dixi, eleganter dicere, id ipsum tibi linguarum peritia potissimè præstabit: maximè verò, si Græcè fueris probe eruditus, sine qua nec rectè doctus esse poteris, nec planè eloquens etiam vel Latine. nam quicquid habet ipsa Latinitas, sive in benèdicendi artificio, sive in Philosophia, sive in Theologia, sive etiam in historia, quasi totum hoc & omne à Græcis mutuatur. Cæterum verò cum infinita penè sunt, quæ ignorantur, respectu illorum, quæ sciuntur: scias te tantò fore doctiorem, quantò nescieris pauciora. Non igitur paucis, nec humilibus, sed plurimis & optimis quibusque disciplinis indefesso studio est incumbendum. Nullus autor, nullus liber lectu

lectu dignus erit negligendus. Quod si hoc non placeat consilium, vel quia difficile sit omnes pretio redimere, vel quia vix hominis ætas sufficiat omnes percurrere, & juxta Senecæ sententiam: non tibi curæ sit, quàm plures autores legas sed quàm bonos: en duos tibi potissimè præcipueque legendos dabo: unum Latinum, Plinium: alterum Græcè, Plutarchum. hi duo (crede mihi) præ cæteris sufficiunt ad reddendum hominem in omni scientiarum genere utraque lingua doctissimum: nisi quod sacras literas tibi consulo omnibus anteponendas, sine quibus omne reliquum studium tuum vanum erit, & fortè etiam noxium. Omne enim, quod ex fide non est, peccatum est: & quod cum Christo non est, contra illum est. Nunc tandem, ut Epistolæ finem faciam, oro hæc nostra quaecunque monita in bonam partem accipias: & si quid aliud venes me est, quo tuo & honori & commodo inservire vacam, præcipe mihi, & comperies me tibi in omnibus fore obsequentissimum. Vale felicissimè. Ex urbe Gebennarum, No-
vis Octobr. Anno 1521.

Agrippa ad Amicum. XXXII.

Salve colendissime vir. Literas tuas accepi hoc meridie: ex quibus intellexi, meas tibi sermè ad septem dies tardius, quam debuerint, redditas. Misi unà cum illas ad Magnificum D. Cancellarium brevem Epistolam tibi pariter reddendam: quam si simul acceperis, nescio. utrasque tibi redditurus erat: bonus ille pater, Guilielmus Probitius Carmelita Rupeculensis. Cæterum intelligo, rem meam incedere non ut vellem, sed, ut suspicabar, ægris pedibus, ne fortè mei nominis Ætymologia offendatur. Sed tu nunc mihi Mercurius aliquis efficiare, ac pedibus istis alias aliquas connecte & amicorum nostrorum omnium tibi auxilia adjuuge: ego efficiam, ut nullo tibi unquam ingratus futurus sim. Ego Cameriacum venire letqueo, etiam si totum meum negotium periclitaturum sit, causas tibi reddidi prioribus literis. triduo abhinc alias ad te scripsi literas, nescio, si acceperis. Quod amicitæ meæ causam commendatam habes, ago infinitas gratias. Vale felicissimè cum faustissima conjugè tua. Datum celerrimè, secundo no-
vis Octobris, Anno 1522. Rursus scripsissem ad Cancellarium, nisi me festinus præsentium latoris prohibuisset discessus. scribam autem cum proximo nuncio, qui illac iturus est.

Amicum ad Agrippam. XXXIII.

Audivi à quodam ex Franciscanis nostris : jam præteritis dies aliquot, cum hospitaliter coenitantes , & de bonis literis, & de bonarum literarum primoribus viris loqueremur , ad te jam noster decurrisset sermo , te nunc degere Gebennis , illicque proba, nobili, formosa ac locuplete ducta uxore , in artis Apollineæ experimentis clarere singulariter, semperque non nihil literarum, abstrusum, quidem & arduum, moliri : adjecit insuper librum tuo nomine titulum. De abstrusa five occulta Philosophia, apud caufidicum quendam, dum per Burgundiam iterageret, se vidisse : quem cum mihi, ut par erat, apprimè laudasset, illius aliquando videnti desiderio captus ad te hanc qualemcunque Epistolam scribere decrevi, sciscitaturus, an ne unquam proditurus sit in publicum, aut saltem paucis posset & amicis & illis maximè cupidis communicari. Est & alia etiam mihi ad te scribendi non levis occasio. ostensa est mihi abhinc mensibus jam sermè tribus exactis Apologia una in Abbatem Tritemium, quamvis, ut intellexi, vita defunctum, illa in eum invehitur acerrimè : Magicæ artis insinuat : dæmonum socium familiaremque collocutorem nominat : hanc ubi à vertice (ut ajunt) ad caesem usque legissem, & mente revolverem, possetne aliquo modo fieri absque cacodæmone, quæ pollicetur, cum in sua Polygraphia & in aliis suis, quos viderim, libris nihil omnino sinistri cognoverim, nostræ ilicò occurristi memoriæ, quod aliquando, cum apud nos esses Lugduni, ex ore tuo audierim, te fuisse olim Tritemii auditorem & discipulum, usumque hominem admodum familiariter. Quapropter existimaui te illius philosophandi attigisse modum, teque illius partes posse tueri potissimè, cum ipse multis (ut par est) verbis Magicum nomen & exhorrescat & refugiat. Ex ea, quæ de jam supra memini, Apologia unam Tritemii ad Arnoldum Bostium Epistolam, quam annis viginti & amplius evolutis me & vidisse & legisse memoria complector, ad te mittendam exscribi jussi : hoc unum te rogaturus beneficium, ut quid de Epistola illa, quid de hominis ipsius scientia & moribus sentias, si placeat & vacet, me tuis literis reddas, quam primùm potueris, certiolem. Vale Agrippa doctissime : & si quidpiam ad rem tuam mea possit opella, ut lubet, utitor. Lugduni in D. Bonaventuræ Cœnobio, septima Octobris,

Anno 1522.

Amicus

Amicus ad Agrippam XXXIV.

Venerande Agrippa, copiosis præmissis commendationibus, non satis dolere possum, me sic à mente tua exiluisse, quem tanti facio, colo, veneror & amo, ut jugis de te mihi sit recordatio. Charissime, Agrippa, oro amoris vices rependas, ut non nihil literarum & consolationis abs te recipiam. Cupio plurimum dominationem tuam videre. Si Lugdunum accelas, aperta fronte & bonis & corpore conabor me totum tibi obsequiosum præstare. Quod si veniendi nulla datur occasio, ætem aliquibus tuis negotiis me implices: & quæcunque facta velis, mihi tibi semper fideli amico jubeas hic Reverendus Pater præsentium lator, vir doctus, bonus & totus pius, evangelizandi gratia Gebennas profiscetur: ejus conversationem non recusabis, sed mea commendatione gratum habebis. Vale. Ex Lugduno, undecimo Novembris, Anno 1527.

Agrippa ad Amicum XXXV.

Multum admiror, quod, cum toto hoc anno ex civitate Gebennarum plures ad te literas dederim, Cantiuacula doctissime, nullum huc usq; abs te responsum acceperim. Oportet itaque humanitatem tuam, ut per præsentium latorem rescribas, & longiores etiam epistolas: præterea, quid Lutherus, Carolostadius, Oecolampadius, Melanchton, Huttenus, ab anno citra excusum in lucem ediderint, scire cupio: denique, quid Erasmus agat, ac quomodo ille cum Luthero consentiat, dissentiatve. Porro, si tu post topica tua quid aliud edideris: si Zafii Pandectæ prodierint, mihi rescribas: & si quid per me est, quod tibi conducere queat, præcipe mihi confilenter, & non frustaberis. Vale felicissime. Datum Paterni celeri calamo, vigilia Regum, 1523.

*Omnigena eruditionis viro egregio ac magnifico Domino D.
Henrico Cornelio Agrippa, Claudius Blancherofens
Burgundigallus S. D.
XXXVI.*

Mirabere haud immerito, mi Corneli, omnium, quos fuo orbe sphaericus orbis complectitur, doctissime, quamnam nos capiat fiducia, tuam sic nostris literis compellendi & amplitudinem & præstantiam, cujus stimulos dedit emula virtus.

Nam tua laus tanta est, ut caelos impleat omnes,

Implent & magni concursa tellis Poli.

H ;

Quo

Quo fit, ut non tantum te diligam & amem, verum & admirer, colam & venerer, tanquam aliquod, nec me adululum putet, numen cœlitus demissum,

Quod micat, ut clausus rutilo carbunculus auro,

Igniculosq; decens huic vomis inde suos,

Ut superas Titan radiantia lumina cœli,

Ut quodq; vis pelago maior inest fluvius:

Sic facile cunctos, doctrina & moribus aequis,

Corneli, vincis, Phœbus ut astra sua.

Quantis, Deus bone, tete, tanquam, καλὸν πρὸς extollebat præconiis ille tuus & noster amantissimus quatuor Laurentinorum natu major D. de Rivo-everso; cùm Valentiz nobis illa tua ad perpendiculum elaborata in Lullii contexturam commentaria obtulisset, & contulisset? quantis apud Avenionem laudibus ille tibi, ut ferebat, emancipatissimus ephœbus Donatus Phosseyrus: quo præterea amoris vinculo Dominus Ripuariæ baro Lugduni, & complures alii ferè innumeri, quos Laconicæ brevitatis causa tacemus. Unde est, ut me tibi uni devinctissimum clientulum, & obsequiosissimum semper morem gerentem fore credas. Quodd si eos, quos nunquam vidimus, etiam fortassis ad barathri fauces demersos, quodam amore, ut Ciceroni placet, imò ferè incredibili prosequamur: nonne potius, quos viventes & jam in terris cœlicam ducentes vitam, etiam Angelis penè beatiores cernimus. Sis igitur, precor, nobis Orestes, ego tibi Pylades: sis Titus, ego Egeſippus: facitemus, quod Hieronymus & Augustinus, duo sacri dogmatis lumina clarissima: qui tamen si nunquam se viderint, attamen eos quædam mutua studiorum & morum connexio & similitudo connexuit. Modò tuas exposcimus non gazas, non opem, sed (ut ita dicam) corculum: quod ubi cognorimus,

Sume (precor) toto mihi quod contingis in orbe,

Atq; animum (iuncto corpore) semper habe.

Reliquum est, ut me tibi alterum Achatem credas sequentibus fore similem:

Dilexit socium subeuntem tartara Theseus:

Dilexit comitem Thesea Pyriehous:

Dilexitq; gravis validum Patroclus Achillem:

Et Phœbi rutilans Endymiona soror.

Et Paradis, vestri quædam nos, Læœa propago

Non potuit vinclo fervore capi.

Tristia luventis fugias divortia lingua,

Ne novus hac noster discutiatur amor.

Vale,

Vale, & tuum, ut sum, Blancheroseum in amicorum & clientulorum album ascribito.

Ad eundem D. Agrippam Δαυίδος.

*Vnde flume, si forte roges, celebrissime Agrippa,
Carmina, qua modica nostra Minerva citat:
Claudius hac mittis. quatuorvis sint aspera canis,
Exicipias vultu prosperiore, roge.
Persicus hac docuit princeps, cui grata voluntas,
Quam tulit oblata pauper aegrestis aqua,
Iamq; vale, & vivas ex omni parte beatus,
Et tua cum caelo fama superstes eat.
At mihi tam longum praestent pia numina flamen.
Dum referam laudes, vir g. neroja, tuas.*

Amniciaci hac Martiana luce velocius, quam *Δαυίδος* coquerentur, Anno 1523.

Suum Dominum Henricum Cornesium Agrippam Blancheroseum salutat. XXXVII.

Tuas obvitis (ut ajunt) manibus literas, tui in nos & amoris & animi, vir inter doctissimos phoenix, monumenta & testes, accepimus. Verum his incredibili sermè ductus sum admiratione, cur nostri (ut refers) Mercurii singulis planetis (ut ferunt amici increpes perfidam, cum te teretem & tetragonum ac sphaericæ figuræ æmulatorem prædicent omnes, ac Phœbææ lampadis ærisque sereni similem & ἄνδρ' (ut Græcè loquar) in dissecata mente viventem cum physica illa libertare, quæ est potestas vivendi, ut velis, gaudere valeas, tanquam secundus Democritus fortunæ numini laqueum offerens, mundi hujus labyrinthum, non sine filo ingressus, quasi heracliteos nobis offers fletus, aut nostrum Maia genitum potius nobis affidum, quàm perfidum palinodicè recantabis, ubi animi scrinia ac nostra perceperis oracula, nec te facib. tanquam solem illustrabo, aut Cynthia decorabo, vel Minervam docebo, cum pygmeus nihil cum Hercule, vel Arachne cum Pallade possit, sed simus tibi puer gigantis collo appensus, pauca nec dum nota tibi forsan referam. Abscondit summus rerum opifex Deus Atlantibus, quæ talpis (ut ita dicam) adaperuit largifluus: sed lentè festinemus, non Midæ gazas, non Cræsi opes, sed sermè optandorum plenitudinem, aut omnium bonorum aggregatione statum perfectum vel rerum experendarum finem, quum dicunt mortales beatitudinem, ante obitum
contra

contra Ovidium speremus. Nunquam enim vidit Pſalteriſtum dereliſtum, nec ſemen ejus quærens panem. Eſi perpetuum Pallados cum Fortuna dicant Poëtæ diffidium, nihilominus tamen eaſdem nobiſcum concordēs, diis ſecundantibus, auſpicemur. Sed de his viva vox nos certiores efficiet: neque arbitreris, quodd egenos ſpes paſcat. Æſculapiæ ac Apollinæ artis reticulis hic irretiti, tuam adhuc illam præclaram animi ſupellectilem viſere non poſſumus: noſtras regulas & ſarcinulas ex Gratianopoli ſiccis hic faucibus expectantes. Vale. & gaude, tui Blancheroſei haud immemor. Amniciaci venito celerius, viceſima Novembris, Anno 1523.

τερεάνχοι.

Papilio muſca bello congreſſus acerbo

Occidit, hac caſo Papilione volat.

Sapius invaſor ſperato vniſ illius ab hoſte:

Nam ſolet in modicis rebus inoſſe vigor.

Nec triſteris, quodd te apī mellificæ undiquaque ſuos collectanti favos hoc noſtro in tuos Zoilos contexto tetraſticho ſimilem dixerimus:

Agrippa ad Amicum, XXXVIII.

Quod haſtenus ad te non ſcripſerim, Reverendiſſime Patrac Domine mi obſervandiſſimæ, non eſt. quodd me nunctibi purgare valeam: alio tempore tibi huius culpa rationem reddam, & facilè me abſolves, ſpero. non enim, ut vellem, ad te longas literas ſcribere datur ob præſentium latioriſ feſtinum inopinatumque diſceſſum. Illud oro, ut me tibi ſemper commendatum eſſe velis, confidaſque me talem fore, cui ad vota tua ſemper & ubique præcipere valeas: idque vellem aliquando experiaris. Scio namque, quanta tibi debeo: & plura quidem, quàm præſtare valeam. Conabar tamen, faciam enitarque me tibi aliquando non ingratum oſtendere. Cæterum quæ hoc loci noſtra fortuna ſit, ſcias me à Dominis meiſ Friburgi optimè receptum atque acceptus eſſe, beneficiiſque non modicis adſectum: idque non parum ob tuam gratiam, cui omnes quidem bene ominantur, cupiantque omne bonum. Uxor mea, tua commater, ſeſe Reverentiæ tuæ humillimè commendat. Commendamus tibi parvulum Haymonem filiolum. Valeat, vivat, lætetur feliciffimè Reverentiæ tuæ, cui me humillimè commendo & recomendo. Datum Friburgi Helvetiorum, viceſima Martii, Anno 1523.

Amicum

Amicus ad Agrippam. XXXIX.

Reditæ sunt mihi literæ tuæ, Henrice doctissime, quæ mihi quidem gratissimæ fuerunt. Cupiebam enim admodum, quid de te post tuum à nobis discessum fortuna tulisset, intelligere: gratumque mihi plurimum fuit, quodd ab illis Dominis Friburgensibus perpulchrè ac munificè exceptus fueris. Longè enim plura maximis tuis virtutibus debentur. Itaque deus tibi tuoque divino ingenio saveat, ac probè res tuas semper, ut soles, modereris, vehementer exopto. Quod vero ad Raymonem filiolum nostrum attinet, nihil jam te de eo sollicitum esse velim, quando hunc & filii loco habeamus, & nihil tibi & operæ nostræ defuturum sit, ut educetur rectè puer, & virum evadat. Tu igitur, ut bellè valeas, scribasque ad nos copiosius cura. Vale optime Corneli, Gebennis, sexto Aprilis, Anno 1523.

Agrippa ad Amicum. XL.

Multa ad te scribere gestit animus, & longam quidem historiam, Christophore mi amiceffime: sed importunus estinusque præsentium latoris discessus me prohibuit ad te longas literas dare: neque insuperaudeo, quod inter nos secretissimum esse velim, malè tutis committere literis, quod ac cogit ad te scribere tam immaturas literas, hoc est, quam ex Francorum quæstoribus, mihi ante annos viginti semper amicissimus, idemque homo arcanarum rerum curiosus explorator, te ob meam commendationem visere cupit & colloqui: nomen hominis est Godfretus Brullart quæstor reus, & ut vocant, thesaurarius: quem, ut ipse percupidus est, infra hoc ostiduum Bernam adieris, rem illi gratissimam tibi que non incommodam ac fortè etiam utilissimam effeceris. hominem ipsum apud generalem Nurbecum invenies. Cæterum quæ inter nos ex antiquo adhuc negotia sunt, de iis aliàs scribam latius ex Friburgo. Mea in Paulum initiata commendaria, & cætera quæ tuæ fidei reliquimus, apud te salva esse confido. Vale felicissime. Ex Berna Helvetiorum, vicesimo septimo Aprilis, Anno 1523.

Agrippa ad Amicum. XLI.

Vix eloqui possam, Christophore mi amiceffime, quam cupidus sim te videndi & colloquendi. Quæ autem me prohibeant ad te accedere, hæc sunt. Uxor mea partui proxima est, quam linquere haud valeo, Insuper magnum mihi & à Dominis

minis meis injunctum negotium in manibus est, quod prius ad finem deducere oportebit. Præterea absque dominorum meorum licentia ac scitu hinc non datur abire abesseve diutius. tanta enim incumbunt negotia, quod & præsens hic lator mihi facile testis erit, ut ne tempus quidem suppetat, ut velim, ad te scribendi longiusculè, quamobrem, si tu ad me accedere posses Friburgum, nihil hæc apud me tibi deerit, atq; istic, quod scriptis nequeo, verbis coram adaperiam. donabo te Mercurio aliquo, qui impofterum inter nos, quoties opus erit, secretorum nostrorum fidus semper tutissimusq; nuncius discurret. Quod si interim ad te Lucernam venire potero, omni diligentia conabor. Cæterum sacerdoti illi Sinitensi me plurimum commedabis. Reliqua ex præsentium latore intelliges. Vale felicissimè Ex Friburgo, octava Junii, Anno 1523. nocte, caligantibus oculis, rapacissimo celerrimoque calamo.

Agrippa ad Amicum. XLII.

Qui præsens tibi tradit nostrum hoc chirographum, Antonius Palanchius civis Friburgensis, arcanarum rerum indagator, eam illi fidem habeto, ac si me ipsum coram colloquaris. nihil eum celato, quæ me scire velis: & si quid reliquum est, quantum etiam id sit, quod inter nos secretum esse velis illi, tutò committas. Vale felicissimè. Ex Friburgo Helvetiorum, vicesimo quinto Augusti, 1523.

Agrippa ad Amicum. XLIII.

Sitam multis literis meis, quæ ex urbe Gebennarum ad te scripsimus, amantissime Claudii, vel unica brevissima scheda respondisses, non haberem, quo tibi succenserem: nunc verò succenseo tibi, & graviter in te iratus sum, atque his præsentibus tibi bellum indico, nisi me celeri responso placaris. Scias itaque me ad Friburgum Helvetorum moram ducere, ut non habeas quo te excuses ultra: atque vel rescribas & sæpissimè, vel hostem habeto. Vale felicissimè. Ex Friburgo Helvetiorum, vicesimo octavo Septembris, Anno 1523. celerrimo calamo.

Amicus ad Agrippam. XLIV.

Merito post homines natos ingratus & dicerer & haberer, bis humanissime, hoc est, doctissimeque & benignissime D. Corneli, si nunquam pro tanta in me benevolentia, vel quod possem semel gratias agerem: ingrator, si id beneficii non

si non agnoscerem: ter ingratissimus, si non meminissem. Certe ille ipse es qui abhinc biennium plus minus ob pauculos, nescio quos, versiculos ineptos planissime & inconditos me apud Gebennas in numerum tuorum, ac potius in familiam tuam, tanta humanitate cooptasti, quum nihil esset præterea in me vel reconditionis literaturæ, vel solidioris eruditio-
nis, ut facile faciebas periculum, adeoque cætera essem ignotus tibi, ut terræ filius dici mererer. Quid ita, inquires? igitur interea me nunquam salutavit Hilarius, non tanto loci, quanto temporis, intervallo disjunctus. Hic ego, ne id negligentiae adsignes, quæso vir multò facundissimè, nam præterquam quod tot legationibus functus, toties à D. meo Erasmo ad Cæsarem missus, Basileæ nisi rarè, nisi que per intervalla non fui: sæpe etiam putàram brevi me ad Regem Galliæ missum iri: id quod fortè intra sesquimenssem est futurum. Quod si tum obiter fuero coram incivilis salvator, ero certè omni ingratitude barbarior. & simul omni barbarie ingrator: qui quum isthinc huc ibirem, nil aliud quam Vale illud Franciscalinum manticulationum (ut est in proverbio Gallicano) ita ut volebas, dixi. Vale Basileæ, pridie D. Martini: quum longissimus sermo esset de te habitus in cæna, ut honorificentissimus, ita Domino Erasmo longè gratissimus, qui raras tuas absentis dotes mirifice est amplexus, aderat D. Claudius Cantiuncula tuus, & Philibertus à Lucingia, & magnus quidam philosophus Thomas Zegerus, alique complures. Iterum vale cum suavissima cordatissimaque conjuge totaque familia. Epigramma quod injunxisti, scribam, quum ero majoris nominis ac autoritatis: quod sit ingeniosius, ideoque vivacius. Salutem adscribo Cancellario tuo. Jam tertid vale: precorque, ut istam corporis animique felicitàtem tibi perpetuet Christus Opt. Maximus.

Amicus ad Agrippam. XLV.

Nescio, quo infelici genio, mi Agrippa, evenit, ut qui diligentissimus in scribendo quondam esse cõsueveras nunc de multis quidem mensibus ad epistolas nostras, quas ad te sed non sanè raras, quicquã respondendum dignum duxeris, nisi si rei uxoriæ sollicitudine silentium tibi fuerit imperatum. Quid aliud n. suspiciet? studiorum tuorum instantiam, ociumque, ac justam libertatem considerans. Quare te per necessitudinem veteris amicitiae, studiorumque communem rogo atque obtestor, ut & manere in officio & rescribere velis, vel nunc si non ad singulas literas, ac certè ad eas, quas primas post tuum episto-

epistolium, in quo tibi eruditorum nostrorum *lucubrationes* & incrementa significari cupiebas, scripseram: quasque redditas tibi fuisse, mihi planè persuadeo. Ac vide quam sim tuarum cupiens literarum. Ego etsi in eisdem literis de Domino Erasmo complurima, de Oecolampadio itidem, ac aliis significaverim, mitto quædam adhuc, è quibus rerum successus harum intelligere valeas: Spongiam videlicet Erasmi adversum Huttenum, qui Huttenus post editam Spongiam, diem agitur decimus tertius, apud pagum Tigurinum satis concessit: declamationes quasdam Oecolampadii, quæ feliciter successerunt, & historiam præterea Tyrannidis in Brabantia comprobata. Tu boni consules. De rebus nostris semper ago Basileæ, quantumvis aliò vocatus, nam libera (Deo gratiæ) conditione & honesta fruor: sed modico contentus. Superiore mense invisi patrem, qui te plurimum cupit salvum, utinam & ipse incolumis esset, nam Casarii casu mirum in modum gravatur, Vis autem mirum audire: illi nostri amici, qui meas clam literas surripuerant, & quibus à consiliis fuisti, quique me pistrino perpetuo alligare conati fuerant, iterum me blandis suasionibus per interjectas personas in suum famulitium allicere testantur: magna spondentes & orantes, uti præterita in lethæum flumen conjicerem. Ego quàm modestè potui, negotium & munus detrectavi, tollat eos, qui eos non novit. sed hæc lapidè dicta sint. Vale, & tibi persuade, me eum esse, qui tuus sit, ut suus. Basileæ, duodecimo Septembris, Anno 1524.

Agrippa ad Amicum XLVI.

Dli ultores malos illos malè perdant, qui me (ut audio) jam crebris literis tuis defraudarunt. Inascebar ego non minus de tuo tam diuturno silentio, nunc omnem bilem in illos literarum nostrarum proditores latronesque evomo: te vero admonitum volo, ut deinceps, non nisi tutissimis nunciis ad nos rescribas. festinus hujus latoris ad te reditus, qui eodem momento venit abiitque, non me finit longiores literas scribere, licet satis amplum dederis rescribendi argumentum. Scripti pridie breve epistolium non minori celeritate: id te accepisse arbitror. indies nunc ad te plures literas dabo, præterea fac diligenter exquiras, quò literæ illæ tuæ ad me datæ devenerint, quibusve traditæ sint ab illis tuis latoribus. Vale feliciter.

mè. Ex Friburgo, ultima Septembris,

Anno 1523.

Amicus

Amicus ad Agrippam. XLVII.

PRæcipitatus latorum reditus ad te, mi Corneli, quem, ut aliquod divinum numen humana carne circumvestitum, veneramus & colimus. & laconica ab omnibus semper amata brevitatis, ac Reverendissimi D Domini Lusannensis, tuum nomen ad astra usque jugiter efferentis, in suam civitatem aduentus, non finit, nos ad te longiores depingere characteres. Verùm quoniam propediem ad tuum properare speramus oculum, non falsifidum, sed veridicum, mutuasque audire & eddere voces, paucis vela complico. Vale doctrinæ & virtutum domicilium. Anno 1523.

Amicus ad Agrippam. XLVIII.

Non habeo, quod ad te scribam: permulta autem habeo, quæ coram tibi exponam. Adventum tuum, quemadmodum proximè significasti, lætabundus expecto. tu igitur breve hoc iter æquo animo feras, & quanto citius poteris ad nos advola, ubi omnia mea tua sunt. Vale felicissime. Ex Friburgo, læcima Octobris, Anno 1523.

Agrippa ad Amicum. XLIX.

Tam opportunus, tam fidus, tam integer sese nobis hic obtulit præsentium lator, tuæque reverentiæ notissimus, ut tuas longas ac ferme ad volumen usque ad te scripturus fueram literas, omnino jam non sit opus. siquidem is tibi omnia coram abunde copioseque exponet. Cæterùm ita de me conidas, quoties, quantumque, & ubilibet præceperis, me tibi ut obsignatissimum, eundemque fidissimum, nusquam defuturum. Tua commater sese Reverentiæ tuæ diligentissime commendat. Haymonem parvulum ad eò tibi commendatum sciinus, ut alia non sit opus. Utinam aliquando pro impensis beneficiis possemus tibi vel semicondignas reddere gratias. Vale felicissime. Ex Friburgio Helvetiorum, 19. Octobris, Anno 1523.

Amicus ad Agrippam. L.

Tuas recepi literas, mi Corneli, inter mortales philosophæ res Deus, loconicas quidem ac perbreves, verùm in teras & munctas. His tuo aureo dilectionis in te hamo nos iterum atque iterum trahis. Quod si animo nostro liberi imperaremus, non utique ad te advolaremus, sed advolitaremus etiam iyrundineo cursu velocius. Nescis, mi Orestes, quanto in te,

a. Vol, I ac te

ac te visendi trahamur affectu. Verum enim verò Reverendus ac mettuendus D. Dominus Lausanensis, nobis & princeps & amicus, suis & sodalitiis & amoris irretit ac illicit hos illicebis, veruntamen malleamus tecum mori, quam cum ceteris vivere, etsi nunquam te viderimus. Saltem tui & ingenii & virtutis novimus vires mortalibus quidem anteferendas. Quod si quando nobis confabulari, ac de altissimis rerum arcibus colloqui contigerit, divinum potius, quam humanum (quod Diis faxint) colloquium putes. Unum est (ut receptui statim canamus) posteaquam idem præfatus Dominus Lausanensis nobiscum de mercede & ejus & urbis, ac Ecclesiæ, fœdus pepigerit, vento celerius ad te adnavigabimus, ibique mutui audire & reddere voces (Diis faventibus) licebit. Raptim Lausanna civitate, sexta Novembris, Anno 1523.

Agrippa ad Amicum. LI.

Iam satis literarum dedisti: pollicitus te venturum Friburgum. Præterea me magnis oneras divinitatis titulis, qui tamen is sum, cui tam grandia non conveniunt: nec, qui hujusmodi mihi arrogare velim, conscius mihi exilitatis humanitatisque meæ. Nunc verò id te oratum volo, ut non modò rescribas, sed ipse venias, quippe jam non te literas, quam te ipsum expecto. Vale felicissime. Ex Friburgo Helvetiorum 19. Novembris, Anno 1523.

Agrippa ad Amicum. LII.

Diceffisse te Basilea, & Mediomatricum Rei publicæ à consiliis famulari, nunc primum ex præsentium latore intellexi, quæ res tibi bene vertat, exopto. memortamen esto, quod vulgato proverbio dicitur, cavendum esse ab inimico recociliato, illudque Catonianum, si bene recolo, pueris notissimum, imitare, quod dicitur:

Si quis amicus verbis, nec corde est fidus amicus,

Tu quod, fac simile, sic ars deluditur ars.

Salutabis mihi Brennonium nostrum sanctæ Crucis curatum cæterosque omnes amicos. Plura vobis scripturus essem, sed modico adhuc opus est silentio. Ego jam hunc annum apud Friburgum egi, ut locum cederem invidiæ: sed jam rursus omnia bene acta sunt. Itaque revertar in Gallias. exinde scribam vobis omnibus amicis apud Mediomatricos. Præsens hic latro tibi commendatus esto: vir est, qui verborum lenocinio laudari non eget: recedit abhinc evangelii causa, quod damnatum est in re-

in ruinam & resurrectionem multorum. Post literas tuas à 12. Septembris anni præcedentis nullas alias ex te recepi. scio me plurimis epistolis fraudatum esse, teq; meis similiter. Cautius ergo deinceps agendum erit. Id te oratum volo, obtestorque per hanc nostram sanctissimam amicitiam non in corruptibilibus hujus mundi, sed in æternis virtutibus conciliatam, ut hunc latorem virum evangelicum, Thomam Gyrfalcum, sicut me ipsum, commendatum habeas, ac amicis tuis, quos equidem scio per plures tibi esse, apud Basileam, qua poteris, quam optima fide eundem commendatum gratumque reddat: & si quod aliud beneficium in hominem hunc contuleris, in me ipsum collocatum esto, & ego retribuam. Vale felicissime. Ex Friburgo Helvetiorum, quinto die Januarii, 1524.

Agrippa ad Amicum. LIII.

JAm sæpe admodum scripsi, ad nos venires, ut ipse mihi nunc succenseam, qui toties id abs te frustra postulaverim: sed & nunc adhuc cupio, ut venias unà cum D. Benedicto Chandelio, viro, quantum capere potui, tui amantissimo. Cæterum jam annus est, quo discedens Gebennis scripsi tibi epistolam in quo pollicebar tibi nescio quem Mercurium, qui inter nos tutus fidissimusque omnium occultorum per quamcunque distantiam discurreret nuncius. Hunc ubi acceperis, æque absentes atque præsentis mutuis colloquiis fruemur. Vale felicissime. Datum Friburgi Helvetiorum, 13. Januarii, Anno 1524.

Agrippa ad Amicum. LIV.

Multis jam retroactis diebus aliquot ex te literas accepi. Dionysi colendissime, idemque amicissime: ego verò vix semel rescripsi, quia non erat, quod te dignum rescriberem, nec tutus fidusque occurrebat nuncius. Atque ego, restor enim & fateor meam negligentiam, nihil mihi us ago, quam rescribere amicis indies literas. Attamen scribam ego, nec ne, sum idem semper is, qui sum: hoc est, amicis meis semper integer fidusque amicus: atque hæc nostra amicitia, summa, sanctissima, perpetuaque est, quia non ex corruptibilibus hujus mundi, sed in sempiternis virtutibus conciliata. Hoc jam argumento tibi satisfactum esto, ne me tui oblitum arbitreris, nec de nostra veteri amicitia aliquid refriguisse putes. Sed & quæ Venerabilis Pater Joannes Lagrenus, conventus D. Bonaventuræ apud Lugdunum Gardianus, ad me scripsit,

non erat illis respondendum literis, etiam vel tuto admodum nuncio, sed coram agendum, non enim committuntur literis (hoc sciat bonus ille Pater (quæ in illa Tritemii epistola, cujus duplum ad me misit, leguntur, sic vera esse, ut narratur, Apologiam contra Tritemium ab ingratisimo homine editam, & ex ignorantia Tritemii morum ænigmatumque etiam, idem Tritemius edito volumine religiosissime diluit. Verum his, quod superest, si aliquando ego (ut spero) Lugdunum venturus sum, pro posse satisfaciam. Spero autem proximis quadragesimalibus diebus me aliquot diebus penes vos adfuerum, si tempus forsque rerum humanarum sæpe rectrices non obstiterint. Nam sunt mihi jam perplura negotia collocationenda: de quibus dum hæc dabitur occasio, latius colloquimur. Vale felicissime, ac Dominum Andream regium phyllicum meo nomine salutato: simul atq. Joannem Parisiensem virum, ut nosti, dignissimum & amicum meum totum integrum, cum cæteris, quos nosti. Ex Friburgo Helvetiorum, vicesimo Januarii, 1524.

Amicus ad Agrippam. LV.

Salus & gaudium colendissime Doctor. Ne miretur rogitus præstantia, neque indigno capiat animo, quod incognitis omnique vetustate ex tuis literis tam præcellentem virum, mei notitia penitus carentem, aggredi ausus sum. Profecit humanitas atque doctrina, quibus plerosque totius Germaniæ philosophos & antecellis & præponderas, omnem mecum ob stuporem abstulerunt: meque intrepida mente in tuum coegerunt amorem. Papiæ etenim, te docente diebus illis, quando ego nobilissimam illam academiam denuo repetii, hi qui mecum stabant, miras ingenii tui ubertates de te prædicabant, bonarum artium, scilicet philosophiæ peripatetici, medicæ artis, & totius naturæ secretarium, monstrabant, & non nulli astrologica indicia, imagines & alia naturæ mysteria te fabrefacta: quibus tam abundè oblectabar, quod nunquam cessavi tuum deplangere discessum. Videntibus itaque alii contratribus meis tam arduum cordis affectum, librum, cui titulus de Magia naturali Cornelii Agrippæ, offerebant, in quo fons & origo totius philosophicæ veritatis ad apertissimis & vulgis scaturiebat, quo adhuc magis animus molestis vapulabat, eò quod hunc Cæsi opibus longè diiudicabam præfere. Rursus (satis disponentibus) elapso anno, Joannes Reiff, civis Friburgensis, omnium doctorum virorum amator, *literas ad*

ma

ne dedit, quibus intellexi tuam excellentiam in Friburgensem Æsculapium esse assumptam: quibus plurimum gravisus, undem Dominum Joannem Reiff precibus admonui, ut uam haberet dominationem commendatam, apud aliosque uperementiores sollicitaret, ut cum honore & reverentia uirum ingenio præditus, tractaretur. Scio etenim illic populum satis benignum atque hospitalem: elegantius tamen Martem quam Mercurium colere. Rogo igitur: discretissime Corneli, si absque tui gravamine fieri potest, librum illum de naturali Magia communicare velis: huncque præfato Joanni Reiff committere: qui curabit ut ad me veniat: & in brevi absque dolo & sui incommodo ad te revertetur. Quod si feceris, em mihi gratissimam præstiteris: pro qua, nescio, quoniam dicentis genere, quadenique & facundia condonari tibi possim pronere grates: & si qua in meis laribus erunt, quibus tibi comulacere potuero, tuum eris imperare: meum vero obedire. Vae, Argentorato, ipsa die, qua sol quintum sagittarii gradum permeabat, Anno 1523.

Agrippa ad Amicum. LVI.

[Ndicem librorum meorum De occulta philosophia, quem librum quondam adhuc adolescens edidi, postea multis caritibus auxi, proximis his diebus ad te misimus: sed est adhuc aliquid, quod additurus sum. Clavem tamen totius negotii mihi, amicisque quorum te unum ne dubites, reservo. Nefas iquidem esset, & sacrilegium, hunc omnium conscientiarum pulicare. Ideo non traditur ille scriptis, sed spiritui per spiritum infunditur. Residuum intentionis meæ ex ipso Joanne Reiff intelligere potuisti. Habeo adhuc plura editionis meæ volumina. Sunt etiam penes me pleraque alia aliorum Doctorum & antiqua & recentia scripta hætenus incognita, inter quæ est opus Marci Damasceni de variis admirandisque animarum naturis, liber totus Magicus. Hæc omnia aliquando in publicum daturus essem modo ne & operam & impensam omnino perditurus sim. Cæterum nunc quid abs te postularurus sim, adverte. Astrologi plerumque omnes, qui nunc eam artem profitentur, cœli figuras erigunt, & stellas locant juxta motum admodum, nescio, cujus imaginari orbis, quod nonnumquam cœlum vocant. Magi verò præter octo sphaeras, nullum aliud circumvertile cœlum agnoscunt: & hoc est in arte illa secretum. At quicquid operaturus sis, octavi cœli situm, motum æt lumen observes. Verum quid horum tu sequaris in nativitatibus

bus & annorum indicibus, ex te scire cupio. Ego tecum multis admodum ac itidem validissimis argumentis agere possem, nisi hoc negotium non in epistolam, sed in volumen excresceret. Tuam opinionem & circa utramque viam tuam experientiam duntaxat scire cupio. Verum nosti, quam inter se confident Astrologi de inveniendis puncto revolutionis annorum & nativitatibus. Est etiam inter eos non minus difficultas in constituendis cœli domiciliis circa verificationem huius puncti natalis: duæ viæ sunt famosæ: sæpe tamen non modicus sese ingerit scrupulus, forte & error aliquando. Ego de his omnibus tuum iudicium expecto. Extat egregium illud proverbium, Judicia astrorum ex ipsis atque ex nobis sunt. Astrologi scire te, ego siquidem scio quid hoc verbum. Ex nobis, si tibi velit, quamvis hactenus ipsum, à nullo Magistrorum vere explicatum legerim, nec audierim. Quid rursus sentis de nativitatibus revolutionibus, num ad illud hemisphærium, ubi agit natus, fortè in longinqua regione, erigenda revolutionis figura sit, anne super Zenith loci natalis? Admoneo te hoc unum ex illis esse, per quæ sæpe dispensatur cum fato, & vertuntur sidera retrò, atque hinc iterum tuum iudicium expecto. Vale felicissimè. Ex Friburgo Helvetiorum, omnium licentiarum cultu deserto ac destituito, vicesima secunda Januarii. Anno 1524.

Amicus ad Agrippam LVII.

Gavisus fui plurimè, Henrice præstantissime, cum super secundas à te recepì literas, intellexi etenim animi tui erga me, quamvis immeritus ego, paratissimum, quod profectò maximæ humanitatis indicium est. Joannes Reiff, patronus ille & fautor noster non aspernandus, literis suis confirmatè tuam benevolentiam mihi notificavit. Quare ingenti gaudio affectus, librum de Magia naturali unà dierum ad me venturum spero. Vellem tamen clavis ne deesset, mihi ne contingeret ab asino radere lanam. Polliceor hinc, & juro tibi per summum quod feci iuramentum, nulli communicaturum. Quod si aliter experieris, me perjurum & mendacem ubique proprio hoc meo chirographo declara. Accepi etiam apud te esse plura alia & tuorum & aliorum recens edita & visaque volumina. Certè videre desidero, & ferventiori quidem animo, quàm totius Pæctoli divitias. Cæterum abs me petis in astrologica arte quædam. Revera obstupui, cum legerem, eò quod ego in hisce rebus tibi, tanquam Marfias Apollini, comparandus

us. Quid prodest Cræso divitiarum augmentare? aut quomodo
 Podrus eidem augmentabit easdem? certe imbecilliores vi-
 res mearum viribus tuis, viresque meæ, tanquam muris vires ad
 vires Leonis. Obtemperabo tamen mandatis tuis, & tanquam
 discipulus Magistro respondeo. Quare si inerte & plus quam
 barbarè, quæsitæ determinabo; scior tua humanitas veniam
 præstabit. Primum quæris. ad quam spheram, sive ad nonam,
 sive ad octavam, calculus meus feratur in erigendis figuris
 cœli, & motibus stellarum. Respondebo breviter, ad nonam,
 & præsertim in motibus planetarum & in erectione figura-
 rum cœli; de fixis autem alius quodammodo apud me usus
 est, quamvis ad eundem sine nona sphaera perficere nequeo. Ita
 etenim doctus sum à Ptolomæo ejusque sequacibus, Pro-
 erigendis figuris cœli rationabili modo Joannis de Monte re-
 gio utor, tanquam veriori. Olim autem ex Alphonsinis tabu-
 lis laboriosè figuras edideram: nec non tentavi alios diversos
 modos tam per instrumenta, quam etiam per tabulas: in-
 festavi plurimum genios: sed tutiorem nusquam recepi viam,
 quam Joannem de Monte regio. quare & hinc conquiesco.
 Cæterum omnes motus, aspectus & deliquia ex Alphonso me
 scias colligere. Tentavi Blanchinum. Joannem de Lineriis &
 alios: magis autem mihi reperi familiarem serenissimum Al-
 phonsum.

De puncto revolutionis uniuscujusque rei, scias me talem
 modum servare. Capiō duos motus solis in gradus minutis,
 secundus, &c. ad meridiem duorum dierum: scilicet antece-
 dentis revolutionem & ejusdem, in quo revolutionem expe-
 cto: numero gradus, minuta, secunda intercepta: inter hos
 duos meridiem, ex quibus portionem horariam elicio, habita-
 hac, facillimè ibo ad omne punctum mihi assignatum, sive
 per additionem sive subtractionem, seu quod ipsa revolutio
 ante vel post meridiem ventura est. res est certa & facilis, non
 dubito. Alius superest mihi modus, quem ex Alphonso colle-
 gi. His duobus utor, alios omnes dimittendo. Cum autem de-
 verificatione natalis puncti quæris, dico me tres modos ha-
 bere: primum ex tertia Quadripartiti capite secundo: secun-
 dum ex Centiloquiis ejusdem verbo trigesimo quarto: ter-
 tium ex Centiloquio ejusdem verbo quinquagesimo primo.
 Duos primos missos facio, tertius mihi domesticus est, tabu-
 lis suis autem calculo certissimam porrigens viam. Adhuc me-
 cū est irreprobabilis modus, laboriosus tamen: hunc tibi scri-
 berem.

berem, (non tamen quod te velim informare) si non epistola metam transgrederer. Scio tamen te in his omnibus copiosior, & ut supra dixi, præcellentem, sicut Leo murem. De primo verbo Centiloquii mentionem facis: per Jovem, nescio quid aliter sibi velit id verbum, Scientia stellarum exte & ex illis est: quàm, sicuti exponit Hali, qui intelligit, quosdam prædicere futura ex influentia Stellarum, vel ex motu intelligentiarum, vel alia aliqua vi fiderum insita, ignorantes causas, ut multi fuerunt divinatores: quosdam verò ex scientia veterum experientia per scripta, sequi motus stellarum & actiones in hæc inferiora: quidam utroque modo simul. Vidi etiam nonnulla aliorum commentaria, Georgii Trapezuntii, Pontani, Vallæ, Omnia tamen Hali sententiam referre, & parum plus quàm stilum permutasse videntur. Rogo tuam mihi sententiam communicare velis. nam tuum ingenium his lectionibus prævalere scio. Demum quæris de hemispherio aut latitudine, super quam revolutionis figuram ædificem, nato in longinqua regione vagante? Breviter respondeo, super id, ubi modò degit: non, ubi iterum exiit. Nativitatem tuam calculavi pretiosus, quo potui. Leonem reperi ascendentem, non virginem. Omnia tamen tuæ castigationi submitto. pusillum etenim in hisce rebus ingenium meum scis. Omnes partes domorum & aspectus direxissim, directionesq; ad annos distribuissim, tabellas item profectionum ex quinque hylec edidissim, si tempus habuissim: sed nec opus est quia tu ipse facilius via scrutaberis hæc omnia: revolutionis figuram ad ~~annum~~ modò currentem apposui: cerne omnia, & si quid perperasse gi, veniam precor. Rursus aliam habeo nativitatem ~~cujusdam~~ mulieris: hanc tibi mitto, rogans super hanc bene velis condere judicium: cumque dabitur facultas, per Joannem Reiffem Friburgium id mihi transmittere velis. Verum quintam domum & partem filiorum, utrum scilicet prolem sit ~~habitu~~ ra, & quomodo in matrimonio rem suam sit productura, ~~dis~~ genter illustrare velis. Vale, & tuum clientulum commendatum habe. Ex Argentina ipsa die, qua sol decimum arietis ~~gi~~ dum permeabat. Anno 1524.

Agrippa ad Amicum. LVIII.

PER varios casus, per tot discrimina rerum tandem venimus Lugdunum, ubi veterum amicorum jucundissima consuetudine fruimur, ubi amplissima nobis occasio, materia favoris initur adipiscendi laudem, decus atque lucrum: apud Friburgum

in insuper perpetuos reliqui mihi amicos. Cæterum à Rege munus expecto & aurum annumque stipendium: & jam à giis quæstoribus accepimus aliquot aureos coronatos, ut tui disponerem. Hæc hætenus te scire volui: ampliora rescripturus in posterum. Reliquum commendamus tibi aymonem filiolum. Commendari & ego cupio Domino Jo- nis tuo, oroque, ut tabulæ illæ meæ tibi bonæ curæ sint. nam est modicum temporis missa pecunia illas redimi adferriq; irabo. Salutat te commater tua, ominaturque tibi omne bo- am. Salutamus tuos omnes. Vale felicissimè Ex Lugduno, tria Maii, Anno 1524.

Amicus ad Agrippam. LIX.

Etulit nobis D. Jacobus adylens, communis amicus, te inter regios operatos non fuisse mediocriter auctoratum: uo nuntio mihi credas velim, nihil potuisset esse jucundius. iudeo planè, fortunam virtutibus quidem tuis imparem, ve- am opportunam contigisse: nec minus gratulor communibus uduorum centuriis, quibus cum hætenus fortunæ injuria, ecuniæ nubibus fuerint obscurata, isthæc tua felicitas fu- um tempus ominantur. Agnosco equidem Platonis quon- am votis successus suos tandem aspirare, videl. ut vel regnan- s saperent, vel regnarent sapientes. Nihil enim interest, an- drum imperiis an consiliis regatur Respublica. Hoc unum te- onitum velim, ut postquam togam rursus in Cæstrense sa- um mutare decrevisti, in Borboneumque bellum proficisci astæ tesseram tuam infigas, ne non notum & amicum Offi- alis noster pessimè habeat, quandoquidem (ut accepimus) is- in Borbonii acie constituit, vel antesignanum præstare, vel riarium: nos autem ob omni sumus actione expertes. Licet nim calamitatum satis nobis exhibeat fortuna, vel dum citra- negotium, quum eas industria nostra reddiderit inextricabi- es, tamen si nos non spe destituerit, sed ærumnarum nostrarû nem sibi reservavit in pectore, ut Romanensium forensi utar- arœmia, quod meo mihi jure facere licet. Scis enim, quo pre- io eorum mihi venierint vocabula. Interea dum nihil nobis est vel privati vel publici negotii, otiamur: sed in literario ne- otio versamur, in arte dicendi, postea quàm nobis sublata est potestas faciendi. nam licet in utraque parum valeamus, hæc um alteta nobis semper fuit amabilior: & quoniam virtutis & fortunæ tuæ amplitudo nostraque tenuitas non patiuntur nos opera de te nostra benemereri, quod semper nos optavisse non

I 5 ignoras,

ignoras, scriptis saltem tecum decertare statuiamus, hæc ad te exarandas operæ pretium ducentes: non, ut animum in te nostrum palam faciant, quem jam satis habes exploratum: sed ut tibi significarent eam, quam de successu tuo concepi, lætitiæ: interea rogans, ut si quid succisivi temporis possis suffurari, id ad nos scribendo velis impertiri, tam de statu tuo, quam de publicis novitatibus. Vale, uxoriq; quæso nomine nostro plurimas dicito salutes. Lompnis: raptim, (quod plant ex ipso stylo liturisque cognosces) Anno 1524.

Henricus Cornelius Agrippa Ioanni Rogerio Brennonio

S. D. LX.

PRO hominum fidem, quàm sæpè scripsi, quàm multas ad te dedi Epistolas, Brennoni mi, omnium. qui vivunt, hominum clârissime colendissimæque: quàm irascebar rursus quòd nullæ mihi adferrentur tuæ. Verum pridie primùm, intellexi ex præsentium latore, Christophoro videl. quem nosti, te omnibus illis meis literis defraudatum. Vix iram contineo, quin nequissimis illis literarum nostrarum interceptoribus ominer omne malum. Ego tibi omnem vitæ meæ historiam, omnemque fortunæ meæ progressum crebris Epistolis depixi: quæ si nunc iterare debeam, non Epistola, sed volumine opus esset sed pauca hæc te scire convenit. Ante biennium hoc secundam uxorem duxi, virginem nobilem pulcherrimamque, quæ aded ad meam vivit consuetudinem, ut nescias, istane priorem, ante hanc illa, utra alteram in amando obsequendoque æquet, an superet: duos ista mihi filios peperit, ambo superstites, filiamque unam, quæ vita excessit. Ego sub Galliarum Regis stipendio nunc ago: reliqua tibi præsentium lator refert. neque enim nunc plura scribere datur, licet multa sint, quæ te scire velim. Scribemus autem amplissimè in posterum, sed curate oportet, ut non nisi certò tutissimoque nuntio committantur literæ. Tu interim vale felicissime, & gaude. Tyrio horario, cæterisque amicis meis omnibus meo nomine infinitas salutes dicito. Iterum vale. Ex Lugduno, vicesimo Augusti. Anno 1524.

Iohannes Rogerius Brennonius Henrico Cornelio Agrippa

S. D. LXI.

SALVE mi Agrippa. Quanta me lætitia tuis literis affectus. Sex his facile concipis, qui longo temporis discursu amicorum fruitione destituti sunt. Doleo quippe quòd pluribus negotiis occupatus, ad te plura scribere nunc nequeo, quibus

At nostri vigilia apparatu distractus, rhetoricari non valeo, deest & plurimum festinus nuntii discessus. Utinam saltem tecum hac die una cum uxore ac liberis congratulari liceret, am & te saluum & incolumem esse, supra quam dici potest, audeo, ac quod ad me tandem rescripseris, habeo gratiam. De valetudine nostra nuncius hic tibi satis referet. Mulier uædam apud nos è vita discessit, quæ singula artis impressoriarie instrumenta ac necessaria mihi testamento donavit, qui- us per ocium quandoque insudare potero. Noster verò Tyrius labori assuetus semper insistit: qui de plurimum salve- e jubet. parce, quod plura scribere nequeo: alias ad te ju- undiora felicioraque scripturus. Conjugem quoque tuam neo nomine saluta. Metis vigilia Exaltationis Crucis, An- 10 1524.

Henricus Cornelius Agrippa Ioanni Rogerio Brennonio

S. D. LXII.

Salve Brennoni mi, amicorum omnium, qui vivunt, inte- gerrime. Accepi Epistolium tuum gratissimum, sed perbre- re, quod negotiorum multitudo nuntiique festinus discessus sic te compulerit: ac me eadem causæ, occupationum videl- rumulus tabellarii que properus nimium recessus, brevis multo, quam vellem deberemque, tibi respondere cogunt. Relicta tibi typographiæ instrumenta gaudeo; atque utinam essent penes te opuscula mea, ut excuderes: sed deest mihi no- tarius. & mihi non nisi unica sunt Exemplaria. Curabo tamen aliqua duplari, tibi que excudenda remitti: imprimis Apolo- giam illam nostram contra Dominicanum illum calumnia- torem. Est hic apud nos modò belua illa, sed penitus muta, o- mnibusque etiam suis offensa: mihi bellorum isti tumultus magno impedimento sunt, & damno, totusque inde pendeo. Si Regi benè cesserit, foelix sum: si malè, prope perii, si quid reliquum bonæ fortunæ mihi acceperit, & ea quoque tua erit. Vale foelicissimè. Uxor mea te infinitis bonis omnibus salu- tat. Iterum vale, amicosque nostros omnes meo nomine benè valere iubeto: inter cæteros D. Nicolaum de Hu, Nicolaum Aquensem, Tyrium atque Tylmannum, Jacobumque atque Mischaulum. Terriò nunc militesque valeto. Ex Lu- gduno, vicesima sexta Sept. Anno

1524.

Agrip-

DOleo me, præstantissime pater, negligentiae nomine apud Reverentiam tuam suspectum esse, eo quod tantisper ad te scribere distulerim veruntamen spero me hujus culpae veniam facile consecuturum, siquidem id nulla tui oblivione factum est, quin mea apud te constaret scribendi fides decrevi etenim sæpenumero ad te rerum novarum plenissimas literas dare: sed inter hos bellorum tumultus, cum Epistolæ suspectæ essent, atque ego totus aulae immerſus, inter regios Consiliarios non mediocri cura frequenter versans, præterea privatis publicisque negotiis aliorum distractus, ut scribere minus potui, ita etiam minus licere arbitrabar, præsertim Gebennas, ubi tunc hostes nostri canebant encomia, sed (ut est in Proverbio) ante victoriam. Jussi autem Dominum Jacobum ab Ylens, ut is te adloqueretur, ac rem nostram omnem ordine nunciaret, quod ille, nescio, qua incuria, quâve occasione non præstitit. Non est igitur, quod de me tanquam tui oblitio, aliquando dubites, ea enim est in me humanitatis tuae beneficentia: ea & in filiolum nostrum liberalitatis tuae munificentia, ut perpetuò penes me unus omnium mihi observandissimus colendissimusque habere. Quod autem de fortuna scire cupis, ego certè Regis ipsius Principumque cæterorum pollicitis dives sum: sed munificentiam ipsam mihi bella hæc pro maxima parte præripiunt. Uxor mea, tua commater, te felicissimè salvere ac valere jubet. Vale felicissimè cum tota domo tua. Datum Lugduni, vicesima secunda Novemb. festino calamo, Anno 1524.

Amicus ad Agrippam. LXIV.

ESt, quod meo nomine, si me amas, apud communem amicum nostrum Michaëlem exoptules, is etenim aut meum non reddidit literas, aut quod ad eas responsi datum est, non misit. Tanta fide sponponderant illi firissimæ Dominæ Ducis eleemosynarius & alii quidam, futurum, ut suas ad me literas in proximis nunc præteritis nundinis Basiliensibus darent: idque non esse factum satis mirari nequeo. Tu quicquid causæ fuisse resciveris, facies ut intelligam, tuasque literas ad ades Johannis Spirers, civis Basiliensis, consignandas curabis. Sperabam ad vos ire: sed quia nihil scriptum est, non veni. Mitto ad te literas Curatæ sanctæ Crucis, quas nisi tu legeris, Oedypo opus fuerit mitto item alias, quarum inscriptio satis aperit, cui reddendæ sint. quod quidem, ut bona fide, quælo-

les

is omnia amicorum imperia, procures etiam atque etiam te rogo, & pernostram amicitiam obtestor. Cæterum qui hastibi reddidit, sororius est Domini Joannis Frobenii calcographorum omnium facili Principis. is per me te rogat, imo ego te omine publico rogo, ut omni cura seposita, Bibliothecam D. Joannis Lugdunensis, aut, si quam habes vetustiorē, excutis, videasque: an ibi sint aliquot Codices Plinianæ historiæ, præsertim posteriorum librorum. Quicquid repereris, huic libellario credendum curabis. Si fidejussore opus sit, is reperit, ego, si adsum, meam lubens hac in te fidem Frobenii vice obringerem. tu curabis, ne videatur nostræ amicitiae fiducia vana extitisse: atq; aded ne omnino operam te ludere credas. Egi um ipso Frobenio de tuo opere adversus Dominicanum Moachum, imò de omnibus tuis operibus imprimendis. is ait, bi reddita fuerint, se curaturum ne quicquam eorum quæ bono & quo præstare debuerat, posthabuisse videatur. Vale, conioralemque nobilissimam plurima salute meo nomine impertias. Basileæ, crastina Martini, Anno 1524.

Amicus ad Agrippam. LXV.

[Ibrum Aristotelis de Mechanicis, quem toties mihi tam constanter pollicitus es, si ad me misisses. plurimum ne ibi obligasses obnoxiumque perpetuò reddidisses: nunc verò id factum non curasti: nescio, quid aliud de te cogitem. nisi fortè ex hoc hominum genere esse, quos promissa non obligant: nec mihi nunc pro harum responso. si modò me digneris responso, quem tam modico munusculo dedignatus es, comenteris vel defuisse nuncium, vel missum libellum non fuisse redditum, sive quid simile nugarum. Quin pollicitum per te Ibrum etiam nunc, licet post opportunitatem, hoc presentium atore remittas. Nunc siquidem abs te mihi verba dari non volo. Quin si dare non est animus, præstabat hætenus non promississe, vel promissite poenitentem mox iterum denegasse. Sic namq; mihi hætenus frustra expectanti non fuisses injurius. Vale. Ex Lugduno, decima octava Aprilis, Anno 1525.

Servus ad Agrippam LXVI.

[Alve Agrippa unatū conjuge faustissima ac liberis. Cum nuper Allobroges deferens, unā cum fratre in Perriaco adveni. a casu offendi Dominum Jacobum Eylacensem: qui me x tam longa tamq; novercali ægritudine omnino extinctum

arbitratus, hilariter redivivum excepit, tuamque sanctissimam fortunam mihi enarravit. nesciebam enim, ubi locorum esses, cum lectum per annum integrum servaverim. quo sit, ut veniam petens, has literas unà cum fratre ad te legaverim. retulit enim prædictus, te maximè servo indigere, qui corrodere diligenterque scribat. Ille igitur, quem ad te mmo, frater est illius rei, ut arbitror, satis expertus. Sed tu ipse experientiam facito, quòd si tibi conducatur, erit tibi fidelissimus. Et si mala persuasione mihi infortunium procuraverim, teo: sed sera poenitentia ductus, ad te confugio. Nam spes esset ab ægritudine evadendi, non solum operans, sed vitam pro te exponere vellem, ut etiam longius D. Jacobus in suis literis declarat. Quapropter non amplius recordare, si aliquid offenderim, sed dà veniam petenti. mihi voluntatem tuam denuntia. Quòd si tua gratia sanitatem acquirere possem, profectò ipse ad te venirem. Quanquam gravi ægritudine detentus, neque equum nec asinum haberem. hanc diuturna ægritudo omnia consumpsit. ægritudo mea est calculus in collo vesicæ existens. Præterea exigit D. Jacobus, ut fratrem unà cum tuis literis remittas. & ipse me juvabit, & faciet, quemadmodum rescripseris. Vale. Ex Periacò, vicinà octava Aprilis, Anno 1525. per tuum deditissimum servum & amicum.

Amicus ad Agrippam. LXVII.

Si vales, benè est, ego quidem, Deo fautore, optimè valeo. & humanissime diverti alia die quadam cùm variis ex itinere ægritudinibus essem districtus, in ædes Antonii Pallachii viri perquam familiaris, qui equidem, ut erga omnes viros doctos est humanissimus, perbenighè hospitio me suscepit, quumque diu noctuque de tua magnanima loqueretur præstantia, tuum collaudans ingenium quasi divinum, tum operas varias sibi humanissimè impensas, non potui non admirari præcoccem hominis Minervam. Quapropter de variis rebus collocuti, quum quàm plurimis de te incidisset sermo, deinde raram fœdus familiaritatis, quamvis indignus sim, tecum facere. Scio enim & cognosco animum hominis. Quapropter indices ex animi desiderio tecum confari collubet. Nam vir humanissimus, humanitati tuæ se de me aliqua scripsisse qua ex re mitum in modum sum gavifus: ideoque non potui non aliquid ad te dare literarum. Tu quidem, vir humanissime me, eo sis (obsecro) animo omnes me corporis vires (quantum loce

ingenioli mei (sappetit inopia) pro te impliciturum, & spero ne antequam duo sint elapsi menses, simul apportaturum ad tuas ædes artem Cabalisticam, cum quàm plurimis Raymundi Julii libris. Forſan & humanitas, & omnes cognati mirabuntur adè me literis, quamvis indoctum, delectari, velimque eo is animo, ut si quid tibi inservire poruero, sum paratissimus, tale decus nostrum, & discipulum tuum, ut erga bonarum artium amatores es humanissimus, intimo amore prosequere, scripsi raptim in ædibus Pallauchianis, Friburgi in Eremo Helvetiorum, quarta die Maji, Anno 1525.

Agrippa ad Amicum. LXVIII.

Multa tibi, præstantissime vir, occurrentium rerum scribenda essent, quæ tua meaque erga Christianissimum Regem exigunt fides atque devotio: sed id mihi non licet, quia ad secreta & consilia Principis meæ jam receptus sum, quod si etiam scribere liceret, non expedit: quoniam scio apud vos schismata & factiones esse, & plurimi domum tuam frequentant commensales, non aliam ob causam quàm novarum rerum aucupio, quas deinde deferant, & vel referant versipelles. Itaque veniam nunc dabis, si abs me & raras & laconicas recidis literas, eamque induas sententiam scribamus nec ne, sumus qui sumus: hoc est, semper amici. ego quidem erga te talis, de quo omnia tibi polliceri queas, quæ ab homine amicissimo obsequentissimoque præstari valeant. Vale felicissimè. Tua commater, uxor mea, te optimè valere jubet. Ex Rupe Lugdunensi, vicesima prima Maji, Anno 1525.

Amicus ad Agrippam LXIX.

Si pergam tuum silentium accusare, Agrippa doctissime, neque frequentem in literis scribundis erga te fuisse contentari dices, totum illud esse purgationis argumentum, quo taciturnitatis propriæ culpam in alios rejicimus. ita enim natura comparatum est, ut quod plerique omnes facere solent, id nunquam non fieri intelligatur. Hanc ob causam quod ad eam rem attinet: comperendinatione utar, donec rescivero, utrum redditæ fuerint hinc ad te meæ literæ. Quid apud nos verum agatur, ex hoc tabellario, viro & docto & integro, cognosces. huc enim omnia spectant, ut sub prætextu libertatis Evangelicæ insani populi furor & inconstantia grassetur. sed hoc utcumq; tolerandum, quando hoc animam & interiorem hominem nihil perstringit. Verùm alia orta est à quodam & nefan-

nefandissima assertio, per quam sacratissimæ Eucharistiæ sacramentum elevare contendunt, sed profectò tam coactis contrariis, & impudenter confectis argumentis, ut nemo non intelligat, qui rem diligentius expendit. eos nihil habere sanæ mentis. Priori sic responsum est, ut magis mutus sit, quam piscis. alteri propediem respondebit, qui priorem compescuit. Nescio, an illorum deliramenta & blasphemias legeris. Sed si legeris, arbitror te nihil aliud facturum, nisi quod dolebis una vel alteram horam te hisce factiosis insanis legendis nequiquam tribuisse. Vale: & si quid est apud vos, quod me scire si operæ pretium, vide ne te vilis papyri iactura vellicet. Iurur vale, Præceptor observatissime. Ex Vico, oppido Lotharingæ duodecima Maji, Anno 1525.

Amicus ad Agrippam LXX.

TAm multa sunt ac tam magna, quæ tibi significare cupio, ut ne in amplissimam Epistolam cogi possent. iccirco parum, vel nihil ad te scribo, nisi ut scias me sanum, saluum, & licet fortuna cum tota familia mea bene valere, idemque de te scire & audire cupio, quod ambo mutuo spiritu omnipotentis Deo debitas agamus gratias. Cæterum deliberabis cum Claudio Cantiuncula, nostro utrique amicissimo, quoniam modo ad me tutò rescribere posses, mutuasque recipere literas. præterea si tutò posses committere steganographiam, rem mihi optatissimam effeceris. Vale felicissime: & amicos nostros omnes meo nomine bene valere jube. Ex Lugduno, 27. Maji. Anno 1525.

Agrippa ad Amicum. LXXI.

QUas scribis mihi reddēdas fuisse binas tuas literas, hæc nus nullas accepi, præter eas, quas hic tabellarius amicus noster attulit. Scripta Carolostadii in Eucharistiam vidi, & penes me sunt lingua Teutonica impressa. Zuingliū in hanc rem non vidi, nec titulū scio, ni fortè in opere de vera & falsa religione de hoc tractet, qui liber mihi etiam invisus est. Verum quid illis responsum sit, & abs quo isidem nescio. Est penes me opus Teutonicum Martini Lutheri in Carolostadium inscriptum Contra imaginum oppugnatores: in quo etiam de Missa agitur, sed de Eucharistia nihil. Accepi tamen eundem Martinum alio libello seorsum respondisse de Eucharistia. Cupere ejus videre responsa, & si quis præter illum alius non Sophista responderit. Itaque, si potes, si liceat, harum rerum aliquid ad

os remittas, oro. Scribo breve Epistolum Curato S. Crucis Aetensis, tibi noto & amico communi cura, ut tuò illi red-
latur, responsumque illius remittat, quòd si ipse hominem
illoqui poteris, mihi gratissimum foret. Vale felix. Salutis
uxor mea. Iterum vale. Ex Lugduno, vicesima septima
Maji, Anno 1522.

Amicus ad Agrippam. LXXII.

DOctissime D Agrippa, propterea nunc per litteras absens-
absentem te salutat, tibi que dicit vale Hilarius, quod heri
rasens non potuit. Mittit me Domina illustrissima Alencor-
ia ad Turonensem urbem quòque cum Domino Abbate
salva. Caterum tuus ero, quoad vivam. Hic vir probus se
bi commendari cupit impensissime, ob nescio, quæ nego-
a, quæ, ut persuasum habet, poteris conficere minimo nego-
o, quod si tibi visum fuerit, vel mea causa ei operam presta-
is & artificii industriam, meque tibi reddes devinctiorem,
Anno 1525.

Amicus ad Agrippam. LXXIII.

Reliquit me Avenione, vir incomparabilis, Domine A-
grippa, D. Claudius Cantuuncula, homo post hominum
memoriam absolutissime ad unguem factus, ubi quum præ-
sens esset, omnia erant ubique plena Musarum: nunc, imò
tatim, quàm abierat, muscarum inveni plena, omnia neque
amen absente illo, harum tanta vis, quanta illarum eo præ-
sente. Deum immortalem, O Musæ florentes Musæ, quæ de-
itæ, quæ lautitiæ tum Epistolarum, tum Orationum, tum et-
am poëmarum? planè in cœlo mihi esse videbar: quum, haud
cuius, quibus inauspicatis muscis advolantibus, acerbissimus
umor me tantum non exanimaret, d. meum Erasmus, ir-
mortalitate dignissimum, imò maximè potius immortalem,
vivis excessisse: sed minus ac minus indies vanissimis homi-
nibus credimus, qui vel sui compendii ac lucellij cujuspiam
ausa hæc confingunt: vel suæ authoritati plus quàm Magi-
trali metuentes, hujuscemodi mendacia consuentes libenter
audiunt. Sed quo mihi jam lachrymas? Erasmus toties com-
ploratus ac conclamatus adedò revivifcet: quanquam nullis
el in literarum studiis, vel animi avocamenti ante acquie-
sam, quàm fuero vel abs tua Dominatione, vel d. Claudio
actus certior. Quòd si id (quod unum abominor) acciderit,
me longè miserissimum omnium mortalium Dominus meus

optat te omninò vel in reditu salutare, acerbeq; tulit se quum Lugduni esset, vel te non vidisse unquam, vel agnovisse. Res Christianissimus omninò superaturus est Alpes. Borbonius profligatus longè retulit pedem. Plura ex d. Claudio audies cui meis verbis salutem annuncies, oro obnixissimè. Vale cum consorte thori suavissima, eademque cordatissima, dulcibusq; liberis, Anno 1525.

Agrippa ad Amicum. LXXIV.

V Ir nobilis, qui hæc tibi redditurus est literarum, me mine salvere iussit, retulitq; filiolum nostrum Haymonem tua cura impendioque optimè curari. Beneficio tuo debeo tibi infinitas gratias. Caput puerulum ad nos deferri, ne què gravaret: Caput per apud nos fore, eò proximè in Franciam discessit, ubi illustrissima Princeps nobis domicilium dedit, pensas, apud Tutonum videl. vel Aurelianum, vel. Quod autem tuæ Revertentiæ commodi à visum fuerit, & nos quamprimum certiores redde, an missum sit, nec ne. Cæterum quæ penes nos nova sunt, non habet pediat scribere, alia, nisi quod egregiè ludimus. Hæc enim quæ cum Apolline plenam virtutibus uram habet, ea ad aperta evolârunt omnes, solaque in latro restit. Spes scil. & ea nobis quoq; relicta est, & quam optime tibi scribere decreveram, sed hic clepsidra jubet hinc, eò, quod superest, in aliud tempus expectabis. Commater, uxor mea, quæ jam partui proxima est. Vale eissime. Ex Lugduno, octava Junii, Anno 1525.

Amicus ad Agrippam. LXXV.

T Ua, suavissime Agrippa, prægrandis & divina caritate ingenti me tibi astringit amoris vinculo, ut tuque tui non possim non esse memor. Scripsi enim tribus diebus elapsis parvas ad te literulas: quas & necne, sum animi dubius, in quibus tibi promisi Cabalisticam & aliquos Lullii libros, quos velim haberes, sicut sunt jam penes me. Ego enim famulus, & sapienti cui libet velim inservire pro ingenio meo. Quid enim, per Deos immortales, dulcius? quid quid denique familiaritate doctissimi cujusque

Age ergo, vir doctissime, & hujus, qui tãti te facit, quique diu octuque insudat, ut tibi sevitio esse posset, non obliviscaris, venies me tibi omnibus obsequentissimum. Vale decus Agrippinum, & Philippum paterno amore prosequere, qui patris loco te habet, unicuique te sibi filium præbet. Iterum vale. Ex Surfacho, 11. Junii, Anno 1525.

Agrippa ad Amicum LXXVI.

TUa commater, uxor mea, his proximis diebus peperit nobis tertium filium. compater est illustris Princeps, reverendissimus Cardinalis ex Ducibus Lotharingæ, commater sit nobilis Domina de sancte Prie. hoc tibi significare conentur, aliud, quod scribam, non habeo, quàm ut acceptis jam nobis pluribus Epistolis, tandem ad nos aliquid rescribas: idque tuò poteris per præsentium latorem, quem mittimus Riburgam. is reversurus per Gibennas, literas tuas referet. Commendamus tibi nos omnes, & parvulum Haymone: commendat se tibi commater tua, deprecaturque tibi omne bonum. Vale felicissime. Vicefima quarta Julii, Anno 1525.

Amicus Amico. LXXVII.

CUM primum arbitror, Musarum decus, Agrippam illum, qui plurimum pollet cum Græca, tum lingua Latina non vulgaris conditionis præsentis tempestate, idiomate inexplorato & extemporaneo exemplò aggredi: jamjam animam è proprio corpore seclusam percipio. abest intellectus. memoria labefactatur. voluntas redditur deambulatoria. ingenioli rei capacitas deprimitur. vires enervantur. oculi caligant. nares suo olfactu privantur. labia vix moventur. lingua balbutit. manus fit tremula. genua curvantur. es privatur incessu. cor ingemiscit. universa tandem corporis rei viscera contremiscunt. nihilominus divino illo afflatu Spiritus minus pertimesco. Nam in castris inolevit consuetudo, quòd impotentiores à potentioribus sublevantur. adhuc aleximonem adire ipse penitus destinavi, ut de ejus opulento, piparo & pinguiori fonteque uberrimo imbibere valeam. super enim ex Italix partibus solvi Galliam versus, ut huiusmodi sapientis & Astronomi percipiam sapientiam, & quem

quem universa Occidentalis ora non potest
tantum fama perduxit. O felicem & hanc
nensem patriam, quæ hujusmodi caritatem
vit, rore etenim & refraganti odore quæ
tum, hanc plagam universam illustravit. Et
nem ego, tanquam tuba ductilis, per orbem
nabo quod quidem sola virtus operatur, quæ
tere non potest. Bene vale Cherub, diu salu
doque memor. Vicefima nona Julii, Anno 1525.

Amicum ad Agrippam.

LXXVII.

R Eddite sunt mihi literæ tuæ, Henrice
me, quæ non vulgarem mihi voluptatem
tulerunt, ubi præsertim audi vi te & perbellit
prole fecundiores factum esse. quo nihil
natus contingere potuisse existimo. Di
tem imaginemque patris referat puer, quæ
mortalitatem comparet, sitque usui & dec
quemadmodum tu pater es. Quod verò
nem tanta ulterius honestat nobilitas, habeo
tissimum. sunt enim hæc nonnulla virtutu
non satis quidem digna, ut par est: cum longè
beantur. Non potest enim tanta viri & tam
ad summa rerum fastigia non extolli. Quod
strum attinet, prosperè valet. Mittam enim
caloris intemperies paulò remissior facta
nim sine discrimine tantos ætus ætas tenella
leas, cupio, meque tuis literis nonnanquam
nis, secunda Augusti, Anno 1525.

Agrippa ad Amicum.

LXXVIII.

A Tempore, quo hinc abiisti, uxor mea
acomparer fuit Cardinalis Lotharingus, qui
abs te Ptolomæum, quem pollicitus es, ut
nis, tuumque recipias, qui jam dudum reli
res ad te literas scribere non datur propter
as occupatissimas. Hodie siquidem reced
mea, comitaturque filiam suam in Hispaniam
re iussus Lugduni, donec revertatur, vel aliter
Inserim oro ad me rescribas, desque arg
multum deinceps scribendi rescribendique. Vale
cos omnes valere iubeto, in primis D. Præsidem D.

utae te uxor mea, atque ego tuam. Antonio physico me commendatum habe. Iterum vale. & felicissimè. Ex Lugduno, octava Augusti, Anno 1525.

Amicus ad Agrippam. LXXX.

Cratia & pax à Deo Patre & Domino nostro JESU Christo. Egregie vir, atque mihi imprimis colende, non aspernaberis, spero, literas meas, cum non sis dedignatus, dum hic ras, tam suaviter ac familiariter toties mecum colloqui: quæ humanitate, mihi satis, ni fallor, cognita fretus, hunc tibi commendo Christophorum harum literarum indicem: qui nisi tantis precibus hoc à me efflagitasset, (tanto etenim tenetur desiderio tui) profecto haud ausus fuisset tantæ eruditionis nec non autoritatis virum nugis meis obtundere. Est autem is juvenis usque adedò ingenuus, non ineruditus, &, quod maximum judico, tam integræ fidei, ut ipsi non admodum sit opus mea commendatione, sed ut seipsum facile commendare queat: tua verò tanta facilitas, ut etiam à nullo commendatum non dubito, quin facile admitteres. Quare, quæ tua est humanitas, hanc meam Epistolam æqui bonique consulas, quæso Christophorus hic tuis usibus, si quid commodare possit, non deerit. Vale, & nostri sis memor, oro. Salutem tibi nuntiari jubent D. Joannes Vannius Musicus, & uxor mea Ex palæstra mea literaria. Friburgi Aventici, septimo idibus Augusti, Anno 1525.

Agrippa ad Amicum. LXXXI.

Literæ tuæ, Ulriche amicissime, atque is, qui illas attulit, Christophorus, adedò mihi acceptæ fuere, ut fatear me abunde debere tibi infinitas gratias, spero siquidem juvenem illum mihi & fidum & diuturnum Ministrum fore: cui quod ad victum & vestitum opus est, nihil patiar defuturum. Ceterum, modò penes me perseveret, nihilo reddetur indoctior, nec inciviliior. Vale felicissimè, & ad nos sapius rescribe. E Lugduno, decima nona Augusti, Anno 1525. Communes amicos omnes salvere jubeto.

Agrippa ad Amicum. LXXXII.

Tamet si occupatissimus, volui tamen vel id tantillum scripti ad te dare, ne me tui arbitrareris oblitum. Denique eruditissimus Papilio in suis literis salutem ad me ex tuo nomine scripsit. Gavisæ est vehementissime tota Ecclesia Sancto-

K ;

rum,

rum, qui apud nos sunt, audientes fructum verbi apud aulicos, itidem apud Galliam ferè omnem. Glorificamus quoque Dominum pro Macrivi servi Dei constantia. Scripsi multis de gloria verbi apud vos, quæ non dubito tibi communia facta esse. Benedico Dominum, quod semper idem es, nempe veritatis amator: prosequere. namque ea ratione feliciores, quàm reliquis omnibus, nam quid simile veritati: Utinam mihi liceret venire in Gallias, ne semper mutus essem. fiat voluntas Domini. langueo, fateor, quod tamdiu taceam. Non dubito te scire me factum conjugem, & librum meum de conjugio forsitan vidisti. Donavit Christus nobis filium vicesimo nono Novembris. Adhuc in puerperio est soror mea. puer Isaac nomine sanus est. Ora, ut vivat in gloriam Dei, illumque docere possim, ut sit alienissimus ab Antichristo, & figmentis hominum. Paupertatem multam sustinemus. nam omnia carissima, & obruor ego debitis multis. fratres aulici, & forsant tu cum illis, miserunt mihi aureos solares viginti, nihil opportunius habui unquam. in omnibus benedictum nomen Domini, qui juvit nos, & potens est nos liberos facere à tam extrema paupertate. Gratias ago omnibus, qui dederunt & juverunt paupertatem meam. Salutat uxorcula mea te, & simul salutamus uxorem tuam in Domino. Lætor, si prosperè apud te sint omnia. Salutat te tota Ecclesia nostra per Christum, Capito maximè: & tibi ac omnibus fratribus foelicia à Domino precamur. Suade pro me bona, quibus potes, & qui possunt. Scribe, quid Gebennis agatur, an scilicet verbum ament. sit quandoque vicissim literarum consuetudo. Gratia & pax Domini nostri JESU Christi cum Spiritu tuo, Argentorati, ultimo Decembr. Anno 1525.

no 1525.

EPIST.

EPISTOLARUM

LIBER IV.

ILLUSTRISSIMÆ PRINCIPI AC DOMINÆ,
*Domina Margareta, à Christianissimorum Francia Regum sanguine,
 Alenconia ac Bituricensis provincialium Duci, Armeni-
 acorumq; Comiti, Henricus Cornelius A-
 grippa S. D.*

EPISTOLA I.

SI voluntatem erga me tuam pari scientia scribendi-
 que otio adimplere possem, Princeps illustrissima,
 iam arduum aliquod opus aggressus amplo volumi-
 ne, profundissima sacrarum literarum mysteria,
 et difficillimas Evangelicæ Philosophiæ rationes, & quæ ad-
 huc in tenebris delitescunt, exposuissim: sed domesticis meis
 etque necessariis negotiis incessanter continuoque occupa-
 us, sine magno rei familiaris meæ detrimento scribendi offi-
 cio vacare non possum. Scribendum tamen aliquid est ad
 eam tam beneficentissimam Principem, quod vel egregiam lau-
 lem tuam contineat, insignemve doctrinam adferat: Sed ut
 audare omnibus facile est, ita docere quàm difficile est: Nulli
 enim, nisi penitus elingui, in tanta virtutum tuarum copia ce-
 lebranda, deesse posset oratio, quarum splendor sermonis uber-
 atem facile tribuet scribenti: docere autè de eò difficilius est,
 cum tanta sit in te vitæ morumq; integritas, ut quælibet subli-
 nis doctrina sat esse vix possit. Nobis itaq; donanda est venia,
 si non tuam excellentiam condecens, sed secundum vires no-
 stras, temporisque indigentiam debitum munusculum ob-
 ulerimus. Accipe igitur benigno animo de Matrimonio bre-
 vem declamationem, non quod te hanc vitam docere velim,
 quam tu perfectissime nosti, & observasti sanctissimè, atque
 quod tota oratio verbis eloquitur, tu operibus ipsis hætenus
 religiosissime præstitisti, ut non tu docente hac oratione, sed
 exemplo hæc indigeat oratio: ideoque tibi præ cæteris de-
 licanda erat, ut nostris scriptis reddant testimonium opera
 tua, atque illorum contumeliosæ, ac sacrilegæ objectioni, non
 tam verbis, quàm operibus responsum sit, qui dicunt sapienti-
 æ non esse nubendum, stultumque esse, qui cum posset in
 K 4 libere

libertate vivere, conjugali iugo se subiciat. At hi quantum errent, satis ex ipsius Matrimonii dignitate necessitateque probatur. Tantum enim abest à culpa nubere, ut duobus duntaxat hominum generibus exceptis, qui contempto Matrimonio non nupserit, velut Christianæ religionis prævaricator, mortalis culpæ perpetuæque poenæ reus, ab omnibus sit contemnendus atque evitandus. Vale, Anno 1526.

Ioannes Capellanus Henrico Cornelio Agrippæ

S. D. II.

SUſcepi literas tuas, mi Agrippa, cum ex Bayona receſſiſſet. Salutavi illuſtriſſimam Dominam tua ex parte. Tuam commendatione (ut ſolutus ſum) tui nominis. Vides, quod quam non ſolus deſideras, ſed & ego tecum, non deſidero. ſed ſe, quantum ex eadem Dominica intellexi, que in ſpectu rebus longa non nunquam eſſe conſuevit. ſed iturbaſti. Tu ſi Pacificos: nunc quantum intelligo iterum redituſti. Tu ſi ut Chriſtianiffimus Rex votum quod in Hiſpaniis tuis ſudario, quod Chamberiaci apud Sabbatenſes eſſet, tu ſi ſolvat. tunc non diſſido rem tuam fieri facile poſſe. Tu quoties de re incidere ſermo, fungar officio amici. Tu ſi qui tamen de Chriſtianorum numero conſentur, præſentibus nullos locos tuum iſtum laborem de conjugio præſentibus præbant: & ſunt, quibus non infrequens eſt cum Dominabus collocutio. Itaq; veritus, ne in dedecus magis, quàm ad tuam commendationem cederet, hætenus libellorum præſentationem præſentibus. Si tamen iuſſeris, qualeſcunq; præſentabo. Hic ſi ſenio conſectus. in Chymica exercitatiſſimus: cum præſentibus mihi ſermo fuit egrotavi in gravi deſtillatione per præſentibus ſed nunc, Chriſto adju tore, propemodum priſtina præſentibus ſum reſtitutus. Vale. Ex Burdegalia, ſecunda Aprilis, Anno 1526. Vidi natalem noſtrum Bayonæ: & pollicitus præſentibus me huc viſitaturum: ſed, quantum credo, mutavit præſentibus mihi nihil ab eo accepi.

Suo Domino Ioanni Capellano, Phyſico regio, Henrico Cornelio Agrippæ, S. D. III.

SCRIBIS ad me amiciffime Capellane, eſſe in aula præſentibus. Qui tamen de præſentibus numero conſentur, præſentibus præſentibus eſt infrequens cum Dominabus collocutio, qui præſentibus præſentibus meam de Matrimonio parum probant. Itaque præſentibus præſentibus hæc in contentionem magis, quàm in commendationem præſentibus mihi

libello dederet, te libellos illos meos principib. nostris offeren-
 os haecenus distulisse, donec me iterum consulere. Audi er-
 o nunc sententiam meam. Inter aulicos Magistros sunt, qui
 edas & spurcas scribunt facetias, & de arte lenonica comœ-
 dias, & ex penitissimis Veneris armariis deprompta lasciva
 armina, ac de bellis amoribus pestilentes libros. Sunt & qui
 æ in varias linguas transfundunt. At hujusmodi libri sine
 fœntia, sine reprehensione offeruntur dominabus, & legun-
 ar à vide etiam à puellis Novellæ Bocatii, Facetiæ Poggi, ad-
 lteria Euryalici cum Lucretia, bella & amores Tristanti, &
 ancelori, & similia, in quibus nequitia affluecunt fœminæ
 gendo: quarum quæ in his libris plurimum edocta est, quæ
 orum jacere scit dictoria, & ex horum disciplina cum procis
 multas horas facundè confabulari, hæc demum vocatur
 emina probè aulica. Quo miror, cordatos istos ac nasutissi-
 mos censors, qui res parvas tantis sæpe tragœdiis exagitant,
 circa hujusmodi non modò simulatè, sed & in illis perlegen-
 is, traducendis, exponendis, plurimum occupari, idq; etiam
 apita religionis Episcopos. qualis ille Angolemensis, qui a-
 natorias Ovidii Heroum epistolas in Gallicum sermonem
 onvertit. Tales habent aulicæ dominæ plerumque sacrorum
 aorum mystas: qui cum nullos unquam didicerunt bonos au-
 ores, nec tantillum quidem bonæ eruditionis habent, quo-
 nodo possunt illi hæc mea probare, ab illorum instituto lon-
 e diversa. Tu igitur nunc libellos illos audenter offero, nec
 nutes Agrippam tuum, cujus nomen Ab ægris pedibus, pleriq;
 nterpretantur, adeo podagricum, qui non audeat cum illis
 ordatis aulicis censoribus in arenam descendere. Non sum o-
 timarum literarum tam exarmatus, qui non valeam & hæc
 nea defendere, simul & adversarios hostes confodere. Vale
 felicissime. Ex Lugduno, prima Maji, Anno 1526.

Agrippa Amico S. IV.

[Am propè annus est, ornatissime vir, quando Lugduni no-
 biscum fueras, vix ad triduum inde scripsi ad te pluries: ac-
 cepi autem ex te literarum omnino nihil. nunc iterum nactus
 hunc opportunum nuncium, virum mihi amicum & fidum,
 qui iturus rediturusque has tibi defert, tuas ad me relaturus,
 mitto simul aliquid nugarum mearum, declamatiunculam de
 Matrimonio Latinam, eandemque in vulgare Gallicum idio-
 ma traductam, illam tibi, hanc uxori tuæ (cui me plurimum
 commendari cupio) legendam destino, mitto etiam prognos-
 ticum

sticum quoddam, idque meum, ex quo judicabis, quam egr-
gius evaserim astrologus. tu verò per hunc latorem remissi-
rus es Cosmographiam Prolomæi, quam Lugduni mihi pol-
licitus fuisti. denique, si quid penes me est, quod tibi questu
ducere, nihil petes abs me frustra. Vale felicissime Lugduni,
decima octava Aprilis. Anno 1526. Domino præsidi, cæterisq;
amicis nostris omnibus me commendari opto, illosque una
tecum optime salvere & valere jubeo. Salutat te uxor mea, om-
naturque omne bonum. Saluta mihi Antonium medicum, vi-
rum cyclice doctum.

Amicus ad Agrippam. LKV. 1526.

Acepi literas tuas, candidissime vir, & ex illis
pro quibus gratias agimus & uxor & ego. Cosmographiam Prolomæi, quam pollicitus fuisti, mis-
dasset Martinus Pictor, qui jam decursis octo m-
modat illam à me acceptam necdum restituit. Sed
me hæc causari, quò revocetur donatio: qui nos-
cissimus sim observator promissi. Nisi intra præfati
nas restituta, accipies à me pro tuo arbitrio, aut
apud bibliopolas delegeris. ego jam ad tres mens-
lari morbo distorqueor, ut fere in rabiem decidisse
est ulla certa salus, quanquam dolores jamjam
quanquam adhuc tamen ambulare nequeam. Sed
remedii habes, rogo, ut tibi amico & quidem p-
nicare velis, & cum dabitur occasio, vicariis
Novi hinc nihil habetur, quod dignum ad-
interea à me velis, utere & abutere opera mea pro-
hil enim habes in rebus tuis tam tuum, quam C-
mea tibi mille & consorti tuæ mille salutes præ-
me, ut consuevisti, inter tuos addictissimos
beriaci, 5. Maji, Anno 1526.

Agrippa ad Amicum. VI.

Acepi literas tuas ex Burdegalia ad me datas. C-
micissime, idemque semper observandissime,
cum malorum meorum solamen. nosti enim, quæ
pugnet fortuna, posteaquam Princeps noster
est, quod dicam amplius: Pandoræ ollam a-
omnia evolarunt, sola in labro restitit
huic jam propè creverunt alæ. hoc modo

totum perii: nec habeo, qui mihi subveniat, aut capiti,
 tibi, aut pedibus: obstupui cerebro, plus quàm Niobe:
 nullum est consilium: quòd refugiendum sit, ignoro: mustela
 enim, vel peritilio, incertum est: illa decies in die mutat lo-
 cum, hæc lucifuga non audet in publicum progredi, nisi per
 noctem, & sese committere nocti: ad Deorum aliquem si
 perveniam, quis me exaudiet: nisi tu mihi Divus aliquis effi-
 ciar, vel Apollo, vel Æsculapius? ac tantorum malorum re-
 medium aliquod non tam vaticineris consilio, quàm re ipsa in-
 venias. Quòd si, juxta mei nominis etymologiam, ægris proce-
 de pedibus, tu Mercurius efficiare, ac pedibus illis alas con-
 stas, & quos mei nominis fautores noveris, in venire que po-
 tes, tibi adjuuge, aggredere, corripe, roga, obtestare, compell-
 e, torque: adde preces, supplicia, querelas, suspiria, lachry-
 mas, & quicquid est, quo divos flectere solent homines: ego
 precor, ut nec tibi, nec illorum ulli unquam ingratus futu-
 ris sim. Cæterum scribo Illustrissimæ Principi, ac Dominæ
 stræ: ejus epistolæ exemplar his inclusum conspicias. tu li-
 as illi reddito ea opportunitate, ut vel ipsa lectura sit, vel se
 tam legi audiat. Denique, quid mihi, qua ratione, quo or-
 dre, qua via, quo consilio agendum sit, quibusve auxiliis o-
 pus sit, tu apud eandem Dominam nostram facile, quod spe-
 ciat, constitues & impetrabis. Reliquum autem est, ut quæsto-
 ri suum Barguinum exores, ut in favorem meum scribat
 iudicium ad Martinum Trecensem, quòd de constituto mi-
 à Principe stipendio, quod hætenus debetur, nunc tandem
 solvat, ni me una litera plus quàm medicum evasurum passu-
 s sit. Vale felicissimè. Salutat te uxor mea, precaturque tibi
 me bonum. Salutat te etiam Claudius Sacerdos meus. de-
 sideravi illum ad te mittere. sic namque & literarum mearum
 negotii mei me posse certiore fieri arbitror, cum cæteri
 incii omnes ferme dubii sunt. Iterum vale. Ex Lugduno, 6.
 Idii, Anno 1526.

*o Michaeli de Arando, Episcopo Sancti Pauli in Delphinatu, pio ac
 verè Theologo, Domino suo observandissimo, Henricus
 Cornelius Agrippa S. D. in omnium salute*

IESU CHRISTO.

VII.

Multa quondam de conjugio doctissimè scripsit gravis au-
 thor Theophrastus: qua occasione meretrices omnes in-
 concitavit, è quibus profilit Leontium Metrodori scortum,
 ut contra tantum virum etiam librum ederet. unde tan-
 dem

dem proverbium natum est, Arbor in suspendio eligenda.
 Sic scripsi ego præteritis diebus de Matrimonii unculam de Sacra-
 mento Matrimonii, quam Illustrissimæ Principi dedicavi, cu-
 jus sermo, ut scripsit ad me Capellanus noster, nonnullos, qui
 tamen de eruditorum numero censeri volunt, offendit. Ve-
 rum ego non video, fortè, ut fieri solet, in re propria cacu-
 tiens, quid illi in libera declamatione tantopere criminari va-
 leant. Quod si Matrimonii Sacramentum illis nimium extulisse
 se videar, agant ipsi partes castitatis suæ, & facile concedam
 illis hanc, licet inter Sacramenta non numeretur, tamen esse
 huic Sacramento longè præferendam. Si quid aliud est, quod
 illos male habet, deberent mihi errata mea, modo publicata sunt,
 in faciem prostituere potius, quam postea in aulam mulierculas, five etiam dominas, in-
 tre, sic namque illorum monita, qua decernere non aude-
 exciperem, meque illis vel exponerem, vel prædicare, vel
 mendarem, ageremque admonitorum consilium. Quod
 autem, quod duo sunt in declamatione nostra, me
 me modestissime commonuit Reverendissimus Episcopus
 Vincienfis, vir admodum fortis, & strenuus, quod videar
 afferere, conjuges propter rationem, posse contrahere cum aliis.
 Respondi illi, non intendere, sed quod ejus loci præcedens, sequens
 ostendit, agere me illic de Matrimonii unitate, quæ
 Domini individua carnis unione consistit: quam
 ego nulla alia divortii causa posse dissolvi ajo, nisi
 catione, ubi caro jam in plures dividitur. Præterea
 hæc urgeret me alterius sensus interpretatione, me
 me, qui hunc quoque tuerentur, Origenem, Ambrosium
 tianum & plerosque jurisconsultos: sed & Polletum
 quem de hac re, citra tamen hæresis crimen, aliter
 nus, rursus editis libris suam sententiam sic tenet
 judicare de victoria: habere me præterea ex consensu
 Episcoporum, & factum Ecclesiæ, quæ quod
 Dei agit: quæ autoritas non minor est in Ecclesia
 fuit in synagoga. Si ergo Moyses in synagoga
 legem, quæ fuit ab initio, concessit Judæis quædam
 alia de causa, repudiatis conjugibus, aliis copulatis
 Pontificem, post rejectam Ecclesiastica auctoritate
 concedere innocentias nuptias. Neque enim
 legitur, quod mulier, quæ repudiato marito
 mocharatur, sed quod qui repudiatam duxerit, mocharatur.

in hac negotio liberam esse Ecclesie auctoritatem, con-
 abia hæc pro rationabili causa concedere, sicut adimere. Næ
 ostiens, Panormitanus, Vincentius, & plerique alii cano-
 ejatis interpretes non verentur dicere, Papam gravi ali-
 ade causa posse etiam dispensare contra totum novum Te-
 ammentum, salvis duntaxat fidei articulis: quos tamen illius
 interpretari, atque hi Doctores sic scribentes, interim ha-
 tuerunt maximè orthodoxi. Tandem dixi, hanc disputatio-
 nem non facere ad declamationem meam, sed priorè mentis
 ex expositionem: remisique ad Erasmi annotationes, ac e-
 sdem contra Leum apologias. Alterum verò, quod adno-
 dictus Episcopus, id erat, quòd inter eos, quos à Matri-
 onil lege exemptos dixi, agebam, qui acti spiritu Dei, perpe-
 am castitatem delegerunt: urgebat enim hoc verbum. Per-
 etuam, tanquam rigidum nimis & asperum his, qui pro tem-
 ore experiantur in se vires castitatis, nolentes infirmitatem
 iam adligare perpetuitati. Respondi me idcirco non scripsis-
 se, Qui voverunt, sed Qui delegerunt, aliquo videlicet bono
 roposito, quo stante & durante exempti sunt a lege Matri-
 monii, nec prius incipiunt obligari connubio, donec incipi-
 nt uri. ni forte aulici illi mystæ putent, melius esse scortari,
 aam nubere. His auditis, Reverendus Pater ille acquievit
 mentis: oravitque & consuluit sic per epistolam declarari,
 t auferretur offendiculum: tandem cætera omnia laudavit.
 Nec cogitare possum, quos offendere possunt reliqua, ni fortè
 liqnos aulicarum nuptiarum consultores, ne dicam lenones.
 uibus hæc declamatio offam eripere videatur, aut fortè qui
 scivia perdit, tanquam insanientes equi, ut ait Hieremias,
 duxores proximi libenter adhinnunt, & adprobari cupe-
 ent sua vitia multitudine peccantium. Tux autem fortitudi-
 ni hanc declamatiunculam, Illustrissimæ Principi tux dica-
 am, nunc insuper tuendam commendo: teque ad hoc certa-
 nem provoco contra ejusmodi Cerberos Herculis instar, pro
 nupus Sacramenti gloria, pro absentis mei defensione, pro ve-
 ritate ipsa feliciter validissimæque certaturum. Vale felicissi-
 nè, & Lugduno, 7 Maji, Anno 1516.

Agrippa ad Amicum. VIII.

SI ab æstris est hominum vita atque fortuna, quid sollicita-
 Smurquin Deo hæc & cælis, qui nec errare, nec malum age-
 e possunt, relinquitur? atque homines cum sumus, nihil ul-
 ra vires nostras, sed humana duntaxat sapimus? Quin & Chri-
 tiani ctim sumus, eredentes Christo, linguamus horas, & mo-
 menta

menta Deo Patri: qui ea posuit in astris, non diximus, ab astris non sunt, sed potius astrologus. Sed est hominum genus, quod magis ea quam pueri, ad lemurum fabulas pertinet, quam ea quæ non sunt, quàm ea quæ sunt: rararum cognoscendarum nimia aviditate, est minus possibilis, ut reversurum univ. hanc eò timent magis: atque quò res est veritas, astrologicis delectionibus rerum fatales legemur, hanc eò magis credunt: qui, si non essent, in dubio perirent fame. Atque hi apud me tuorum occultorumque prognosticum professio ea ipsa sit, nec alia ab astrologia. Hoc opinione sua, hoc adscriptum prognosticum, glossa vestitum. licet post Kalendas editum, sciant, qualem me opinantur astrologum: tuum prophetam, & me scire eorum frui stultitia.

Agrippa ad Amicum. IX.

Nescio, an plane venia dignum sit, Rex vix trium dierum habita tecum confisus te petere, etiam sine ullis meis meritis precibus, quia te non latere arbitror; quanta mihi in finibus annis cum propinquis & affinibus tuis familiaritatisq; necessitudo, confido, quòd me non sumptuositate absolveras, sed & gratiam benevolentiamque tuam mihi insuper sis conduplicaturus. Ea spe, ut velim, nunc aperiā. Rex noster cum ad Massiliensium solvendam procederet, pollicitus erat grande bonum: rem hanc pro me procuratam commisso Regis Dominus de Rayns capitaneus eorum: is modò obiit mortem: conscius tamē sollicitationis Dominus Senascallus Lugdunensis, cui una cum istis scribo in idipsum: deinde Princeps regis mater discedens Lugduno, prohibuit ibi deponere, pollicita, sese evocaturum me in penitentiā Gallicam urbem, ubi, composita re familiari, paratū haberet in ministerio. Quid de me futurum sit, ignoro: bito vereorque, ne, occupatis principibus iam negotiis, ego interim absens excidam memoriam: diuturna expectatio mihi ad famem redest. Oro benevolentiam tuam, ut hanc unam pro me curam habeas.

eris, atque aliquando, & quoties ibi opportunum videbitur, pud Regiam Majestatem ac penes Principem meam, Regis patrem, de me mentionem aliquam oriri facias: ostendasque te illis fore non omnino inutilem, meque illis, qua potes, de meliore nota & charum & commendatum reddas. Scio namque, quantum commoditatis mihi commendatio tua adlatura sit, me hac gratia tua impartiri velis. Sed & illud te admonitum se velim, mihi non solum re ipsa, sed rei celeritate opus esse. Iquid ergo de me statuere decreverint, sive Rex sive mater Regis: oro cures id quam citissime expediat: atque ego curabo, quod tuam Reverentiam mihi profuisse nunquam poeniteat. Vale felicissime, & his audacibus parcito literis. Ex Lugduno, sexta Maji, Anno 1526.

Amicus ad Agrippam. X.

Quod usque in hunc diem distulerim ad te scribere, in causa fuit quaestoris nostri Barguini absentia. is, ut est bonum literarum literatorumque amantissimus, pollicitus est scripturum, ut Lugduni à Martino à Troja tui stipendii pecuniae dinumerentur, nihil minus tui absentis, quam praesentis, me curavi. Domina non denegat se aliquando facturam, quod apud, sed in longum protrahit, nec putes eam in rebus meis, tuam in tuis, diligentiolem. Utrumque sollicitabo, urgeboque, arguam, ut quamprimum tibi provideat. Ajunt Regem nostrum, posteaquam Parisiis fuerit Chamberiacum concessurum, ut sancto Sudario vota persolvat, tunc facilius erit rem iam componere. Literas tuas, quas de operibus Caloni mentionem faciebas, non accepi. Fuimus haecenus, & adhuc sumus in peregrinatione quam radiosissima. Utinam mihi quiescentum esset ab his curiae procellis. est mihi curialis vita quam maxime exosa. Natalem Tholosanum vidi Bajonae, pollicitus erat Burdegali me convenire: sed nec hominem vidi, nec, quod pervenerit, intelligere potui. Gratia Domini nostri IESU Christi tecum & cum modestissima consorte tua. Cogniaco, decima septima Maji, Anno 1526.

Agrippa ad Amicum. XI.

Olorem artetico, quo te adeo distorqueri scribis, adfectum te doleo quam maxime. Unam omne hoc malum, & si quod reliquum est, in N. (hem calamum compesto) de me diffimè meritum, devolasset. Remedium tibi mitto his literis inclusum, videlicet confectionem in tabulis laxativam, qua

quacum consilio medici uteris, humorum peccantium subductione, prius tamen per syrupos jam digestorum præmissa deinde cataplasma, quo instante dolore intenso pro eius sedatione, & agitatae materiae resolutione dolenti membro applicabis. Porro de secreteffimis meis mitto per me jam in pluribus expertum unguentum, quod etiam apud te secretum manere cupio: cuius usu summam assequeris curationis. Cosmographia Ptolomæi, quoniam peneste non est, facile carere possum usque dum recuperaveris. Si alia quævis bonorum librorum volumina apud te culpa sunt, eorum, quod superest, mihi impartiare. scis enim, quàm sim ego helluo librorû, nec ullam supellectilem mihi magis parare curem aliam. Vale felicissimè, & valetudinem tuam imprimis & diligenter curato De Achille nostro scire cupio, num illum penituerit adhuc cucullæ, & quodd libertatem commutaverit Calopodus. Uxor mea unà mecum, ambo nos, ambos vos, te & uxorem tuam, optimè salvere atque valere jubemus. Ex Lugduno, decima septima maji, Anno 1526.

Amicus ad Agrippam. XII.

Literas tuas Illustrissimæ Dominæ nostræ de ea re, quam ego tecum speramus, mihi transmissas, scis, quanta uti consueverit dilatione in negotio tuo, quod ego in re propria fatis sum expertus. & quod prior, qui jam tot annos eandem sollicitavi in te, necdum sum consecutus, & consequi semel de te infrequenter pollicita erat se facturam. Agrippæ quæstor scribit ad Martinum Trecensem pro tuo stipendio. Tractatur apud nos negotium, nec tamen futurus sit exitus, incertum est. Ago gratias agnoscis. unum illorum dedi Barguino nostro, de hinc solvemus ad Parisios, exinde ad S. Germanum. ri Salutare cupio meo nomine modestissimam & Dominum Claudium Sacerdotem tuum, quem mihi memini, illum te velle mittere ad nos, sed quæ incerta est mihi sedes. Vale. Cogniaci, viginti Anno 1526.

Amicus ad Agrippam. XIII.

Festinantia tabellarii effecit, ut nunc teo Barguinus tua causa scripsit ad Martinum Trecensem minus Episcopus Vasatensis in tuam commissa locutus est Regem. qui cum bonam de te haberet opin-

unc meliorem concepit , & , ut uno verbo meum erga animū
 intelligas, crede mihi, rem tuam, atque meam vel multò dili-
 entius curabo. Vale Angolismæ, prima Junii, Anno 1526.

Amicus ad Agrippam. XIV.

Redditæ fuerunt mihi literæ tuæ , quibus acceptis & intel-
 lectis allocutus sum regiam Majestatem de meritis tuis, &
 promissis tibi stipendiis. ille mihi optimum dedit responsum,
 neasque pro certo, te apud illum esse in optima æstimatione,
 & quod stipendia pollicita habebis, & majora. Dominus
 apellanus dixit mihi scripsisse se cuidam thesaurario Lug-
 uni commoranti, de mandato ipsius Dominae matris, Regis,
 & de stipendio tibi consuetosolvat debitam pecuniam. Ego
 nunc habeo negotia tua apud Regem commendata : & si
 quid præterea potero aliud pro dominatione tua , semper ero
 paratus pro posse adimplere. quæcunque videro esse ad hono-
 rem & utilitatem tuam. Tuscribe mihi sæpius : in hoc rem
 ratissimam mihi facies. Vale. Ex Petragoricensi civitate , se-
 cunda Junii, Anno 1526.

*reverendo Patri ac Domino, Domino Symphoriano, Episcopo Vasasensi,
 Domino suo observandissimo. Henricus Cornelius Agrippa*
 S. D. XV.

Vix eloqui possum, ornatissime Præsul, quanto gaudio me
 affecerit epistola tua, qua mihi Regiæ Majestatis benevo-
 lentiarn beneficentiamque indicasti: quanta denique me tibi
 obligaveris observantia , qui tanta pro me apud eandem Re-
 giam Majestatem operatus es , & majora te facturum insuper
 colligeris. Cogitanti itaque mihi, quoniam studiorum meo-
 rum testimonio pro tanto beneficio animi in te mei gratitu-
 dinem aliquam ostendere possem, ac circumspectanti, quæ in-
 partacea mea suppellectile recondita tenerem, subito offerre-
 it sese oratio quædam, sive dicam epistola , quæ quondam ad
 uorundam amicorum improbas preces respondere delibe-
 ravi , ac illos à gentilis theologiæ studiis dehortari ad evange-
 licam doctrinam. Hanc itaque relegens pauculis recognovi,
 ignum arbitratus argumentum , quo te donarem per hoc
 breve temporis spatium , quo mihi facultas non est ampliora
 tribere , nec tibi qui ex officio tuo apud Regiam Majestatem
 unum aliis studiis ac curis occuparis. otium adest ampliora per-
 gere. Optimum proinde ratus sum de re utili ac profutura
 2. Vol. L parvum

parvum libellum mittere , quàm deus in hoc
momenti amplissimum volumen. Accipe
auspicio nostrum, quantulumcunque est,
tua mereatur, literarium munusculum: ipsius
guitate voluminis, sed ab utilitate ac veritate
que in te mei observantia existimato. Deinde
hanc ideo tibi inscriptam volumus, ut te illius
hibeas patronum, ac Christianissimo Regi
ut pro sui nominis præcellentia, quo Christi
tur, ac debito suo, in hoc Christianissimo regno
ras ab omni gentili, exotica & adulterina doctrina
ac etiam à sophistarum laqueis liberas, liber
atque tueatur: in hoc siquidem suo Christianissimo
dignissimum piissimumque Regem sese exhibet
licissimè, &, quo cœpisti, amore me diligere necesse
Majestati charum commendatumque redde
Iterum vale. E Lugduno, decima Junii, Anno
1526.

Agrippa ad Anticum. XVI.

Octava hujus mensis ex præsentium latore
dam schedam tuam, quam prima ejusdem
ad me scripseras, accepi: quas autem priores à decima
Maji ad me scripsisti, posteriores ego hujus mensis
accepi: & simul quas antea misisti, datas Maji 17. omni
dem literæ tuæ narrant dinumerandam mihi Lugdun
niam: sic præceptum à Domina, scriptum à Barguino
etiam Domini Episcopi Vafatensis, Domini Sen
dunensis, & Baronis Laurencini literæ sonant, ut
sola jam egregiè beatificatus sum: cæterum ne
pecuniarum hætenus data est: ac Martinus Truch
hil à Barguino scriptum, nihilque commissum
mea jam non (quod dicitur) ad retia, sed ad telam
nearum, ac dimissis bonis avibus, muscas ven
dius Sacerdos per me missus Friburgum redire
quid attulerit, narrare non capit festina hæc
bellum quendam Domino Episcopo Vafatensi
hunc oro, ut reddas, ut Reverentiæ suæ comm
cias, Verum tu ad literas meas omnes nondum
sponsum dedisti: & quid de Matrimonio nostro
rumque sit. Vale. Proximis literis ampliora scrip
Interim persevera in re mea procuranda, atque
verbis, sed re ipsa & opera gratias agam, si nullo

nostra direxerit negotia, ut tibi unquam in aliquo prodesse queam. Iterum vale. Ex Lugduno, decimaquarta Junii, rapidissimo calamo, Anno 1526.

Frater Petrus Lavindus; Ordinis Prædicatorum, Sacra Theologia Magister, Henrico Cornelio Agrippa, Iuriconsulto, Medico & Theologo Trismegisto, eruditissimo & eloquentissimo salutem. XVII.

Virorum & doctissime & eloquentissime salve. Olim cum declamationis Quadragesimalis officium apud Lugdunenses exercerem, tuam doctissimam Dominationem cum aliquot amicis nostris in cænobio Prædicatorum sæpè sum allocutus: nunc autem quia cognovi, iterum te apud Lugdunum esse, nolui præsentium latorem, mei amantissimum, eò in literis ad te meis accedere. Scripsissem autem literas ampliores, nisi maximè oppressus essem animi angustia, quam rederet tibi is, qui has redditurus est literas. cui, ut mihi ipsi præsententi, credas, & si quippiam auxilii impendere valeas, id facias etiam atque etiam oro. utinam hic adesses, ut te & alloqui & amplecti possem. Vale bonarum literarum decus. Ex Marickoensi cænobio, idibus Junii, Anno 1526.

Amicus ad Agrippam XVIII.

Vellem ego, clarissime Vir, his meis ad te literarum mearum primitiis me tibi non tristitia sed jucunda nunciare potuisse. Nunc verò aliter res sese obtulit, & te hæc scire convenit, quæ contigerunt adversa, si modò ea adversa nominanda sunt, quæ à Deo atque natura, tanquam inevitabili quadam lege, nobis inferuntur. Mortuus est amicus noster Guilhelmus, medicus Divionensis: qui cum die Jovis præterita plus justo oppleto fructibus stomacho cænasset, incidit in colicam primò, deinde in iliacam perniciosam, cui malo ipse non parum addidit (ut solent homines in rebus propriis cæcutire) perverso medendi ordine, adeo quod minus sit hominem tamdiu versatum intra medicorum canones, tunc, cum maxime illi opus esset, potissimum aberrasse. Vocatus fui ego post triduum ægritudinis suæ. veni ad illum jacentem in lectulo & graviter afflictum. aderat febris continua, cum forti caumate atque singultibus: malum in his morbis prognosticum. vocavi Nicolaum medicum, is

L 2

occupa-

occupatus erat alibi. advocavi etiam Dionysium Thurini: is accessit nobis die postera. quid dicam? invenimus signa prioribus pejora: frigescentia extrema, pulsum fornicantem, & quæ solet præmittere perniciosum atque immedicabile mortis malum: iussimus administrari sacra, & religioni Christianæ illum vota persolvere: sic extinctus est die hesternæ hora vespertina, & adpulit quod currebat, & quodcumque sequeretur. Tuum nunc est, relictam ejus uxorem consolari & juvare prolem. nihil melius impendere poteris amico defuncto. Nam mœstitia, luctus, vestium umbra & squalor illum nec excitare, nec juvare possunt, & superstiti conjugii ad dolorem etiam damnum adferent, Quid plura? tu in his rebus longe melius consilium præstabis, quàm abs me accipere poteris. Vale felix, & Dominum Petrum Turelli meo nomine salvere jubeas. Iterum vale. Ex Lugduno, decima sexta Junii, Anno 1526.

*Reverendo Patri, Sacra Theologia Magistro, ac Dominicana professio-
nis, in Christo Fratri, Magistro Petro Lavino, Henrici
Cornelius Agrippa S. D.*

XIX.

Astrologiam divinatoriam, sive (ut dicitur) judicianam, non aliam esse, quàm superstitiosorum hominum fallacem conjecturam, qui de rebus incertis scientiam fecerunt, in qua decipiantur, in comperto habent sermè docti omnes, hæc præterea rident nobilissimi quique philosophi, repellunt Christiani theologi, sacraque Ecclesiæ concilia damna runt atque modo, cujus officium est alios ab his vanitatibus debortari, oppressus, vel potius cæcutiens, nescio, qua, ut scribis, animi angustia, ad hanc, tanquam ad sacram anchoram, confugis, & tanquam non sit Deus in Israël, mittis ad consulendum Deum in Accoron numne putas juvabunt te astrologi cœlorum, sive aruspices cœli? Esto, per discursum humanæ rationis & sensuum experientiam cùm probatæ sint hæc scientiæ, tamen opinionum varietate, illarumque ambigua obscuritate sic involutæ sunt, ut sæpissimè mentem nostram præstigient, judiciumque rationis pervertant, & deceptos nos difficile cogant, sicut ait Esaias, in multitudine consiliorum suorum. Esto insuper, multa vera prædicent astrologi: fateor, sed & multa simul profundunt mendacia. ubi autem possunt hæc discerni? Vana sunt omnia & incerta, & quantò plus laboraverit homo ad querendum, ut ait Salomon, tantò minus inveniet: & etiam si

crassi dixerit sapiens. se nosse, non poterit tamen reperire. Ne
amen tergiversari videar & laborem pro amico subterfugere,
uò voti tui compos fias, faciam pro te, quantum de his didici
memini, si modo primum commovero, nolle me, ut his ju-
diciis plus fidei tribuas, quàm conveniat ab homine Christiano
& religioso atq; theologo. Cæterum verò si quid hæc scripta
teæ correctionis habere videntur, in eam partem accipe, qua
ne non modò Jurisconsultum & medicum, sed & theologum
lutaſti, atq; quatenus ego pro Christianæ fidei jurejurando
tibi proximo & in Christo fratri teneor inter te & me solum.
ac repentino calamo ad te scripsi. Quod superest, cum eo nu-
tio, qui tuas ad me detulit literas, accipies. Vale felicissime. Ex
Lugduno, decima octava Junii, Anno salutis nostræ, 1526.

*Suo Ioanni Rogerio Brennonio, Curato Sanctæ Crucis apud
Metensjes, Henricus Cornelius Agrippa*
S. D. XX.

Occurrit mihi pridie in via Christophorus præsentium la-
tor, quem nosti. hunc ut conſpexi, toto animo exultavi,
percunctatus, num quas ex te mihi referret literas, ubi ait, nul-
las. mox consternatus, nunquid tibi finitri aliquid advenerit,
anxius exquiro, tandem, intellectis omnibus, & te bene valere
& prospere agere, illumque in culpa esse, qui me anno elapſo
non qua debuit, diligentia perquisisset, redii ad me ipsum: do-
ui tamen permaxime, me nullas tuas hoc biennio accepisse
literas, nec ullum habere, qui meas ad te curet, fidum inter-
nuncium ea tamen de re diligentius requirens. narravit mihi
sic lator esse, nescio quem, mercatorem apud Burgam Divi
Nicolai, qui illorum curat ad Lugdunum negotium: tu rem
hanc melius percunctare: & si is, vel alius quispiam homo bo-
næ fidei est, per illum mihi ad proximas mundinas rescribe, &
me de omnibus certiozem redde, mittasque librum Steno-
graphiæ Tritemii. Præterea scis me quondam composuisse ac
scripsisse currenti mea litera in oblongo volumine quandam
Geomantiam. ab ea vulgari longe diversam: hæc penes me
periit, nescio quomodo: anne vel illam dum Metis discede-
rem. penes te reliquerim si ita est, veleandem, velejus duplum
ad me remitte. Cæterum ego adhuc Lugduni maneo, sed in-
certa sede. Rex siquidem ipse, ejusque mater, Princeps mea-
torſaſſis in penitiorem aliquam regni urbem traducturi sunt.
Quicquid de me futurum sit, scies: modò non desit fidus nun-
cius.

L 3

cius.

cus. Tu, quem ad me missurus es, ad praetorem
ptoris Claudii Laurencini, qui praetor
ensis frater germanus est, perveniam: fuit
lonia novi habeas, quid agant mater tua, scri-
rescribas: illosque de statu & valore meo scri-
res. Commendo tibi funeralia charae quodam
Ecclesia tua sepultae, ne quid circa illa omittam
posuimus & fundavimus, sic omnia exequi
idq; te per ejus, quae secum tibi mecumq; con-
moriā, perque sacrum perpetuae amicitiae
etiam atque etiam obtestor salutabis mihi Tiam
bonejum, & Tyrium nostrum, ceterosque amicos
auriculas Jacobi librarii. nam (quod audio) ipse
nismo illas solas Metis reliquit, reliquos totos
ob veterem consuetudinem, vel inauriculatum,
quin te in primis optimè valere jubeo. Ex Lugduni
Anno 1526.

Agrippa ad Amicum.

XX.

HEri vesperi ostensae fuerunt mihi literae
scopi Vasatensis ad Petrum Sallam cognatum
quibus mei mentio erat, talis videlicet: Dominam
nostram rursus & iterum praecipisse, dinuncians
Lugduni pecuniam pensionis meae: sed hac spe jam
reris confirmatus, hactenus egregie passus: verum
rum ne semissem quidem degustavi. locutus sum
Martino Trecenti: is ait recepisse se à Barguino inter
numerandis pecuniis, nescio quibus: verum me
iam omnino mentionem esse: negatque, ad me
habere mandatorum. Itaque quid monstri alatur,
telligo: & ego longius absum, quam ut rem mentiri
possim. Hoc autem non ideo scribo, quod de mea
lignitia & mutua inter nos benivolentia subdubitem
quod quaestoris nostri vel aliorum, à quibus res
negligentiam reformidem: quibus ego forte, tam
grinus homo, atque illorum obsequiis ineptus, possum
ac projiciendus censeor: de te verò prorsus dubium
lum est, quin in numero me habeas amicorum: qui
magis esse cupio, hoc avidius literas tuas quotidie
quae sic me suspensum habent, ut quid agere debeat
ignorem. Te igitur nunc iterum oro, quae potes, apud

rem nostram commendatione me adjuves: si minus, saltem
 u me desperare jubeas. Scripsi tibi à decimaquarta hujus
 mensis per servitorem Baronis Laurencini compatri mei,
 nisque unà libellum Reverendo Episcopo Vasatensi destina-
 um: nescio adhuc si receperis: tu rescribas velim, & sæpè &
 implè & ad omnia atque singula respondeas, nam de multis
 id te scripti hætenus, atque nihil hucusque respondisti. Salu-
 tat te uxor mea, precaturq; tibi omne bonum. Dominus Clau-
 dius rursus abiit in Germaniam, brevi reversurus, una cum
 opere, quod nosti. Vale felicissimè. Ex Lugduno, ultima Ju-
 nii, Anno 1526.

Agrippæ ad Amicum. XXII.

EX literis tuis, Reverende Præsul, facilè perspexi, quantum
 Emihi fortuna promittat boni, cum tu me in numerum à-
 micorum tuorum suscepisti, ac te mihi adiutorem præstitisti,
 ac Regiæ Majestatis gratiam benevolentiamque impetrasti.
 Itaque nunc totum metibi dedo: tuum consilium tuumque
 imperium sectari statuo; & quicquid apud Christianissimum
 Regem nostrum de me statueris, gratissimum acceptissimum-
 que habebo: quin & te pro me felicia conaturum non diffido,
 sed ego fortassis longius absum, quam ut votis meis satisfie-
 ri possit. oportet siquidem fortunæ etiam diligentiam præsen-
 tiamque esse conjunctam. ego autem detrusus sum in hunc
 angulum, tantaque indigentia captivatus, ut pedem referre
 non possum, cum de pensione mea ne obulus quidem adhuc
 dinumeratus est, quamvis tua Reverentia, atque Capellanus
 jam sæpè ad me scripsistis, præceptum à Domina, ut Lugduni
 solveretur stipendium: verum qui id facturus erat, negat se
 quippiam in mandatis habere: præterea si tua Reverentia apud
 Regiam Majestatem non juverit, perii totus: verum ego, ut
 multa quidem à te mihi magna & præclara polliceor, tamen
 gratius atque optatius, quam hoc, nunc aliud non expecto.
 Quod si apud Regiam Majestatem ad præsens magna procu-
 rare non liceat, poteris tamen mediocria, quanquam propitio
 tuo numine temporis accessu, cui inservire semper necessum
 est, etiam majora non desperem. Vale felicissimè. Ex Lug-
 duno, ultima Junii, Anno millesimo quingente-
 simo vigesimo sexto.

Agrippa scribit Amicus, Amico. XXIII.

DEderam literas ad te his diebus, sed antequam mitterentur, periēre: in illis continebatur, quæstorem Barovinum cuidam Antonio Bullon Lugdunensi tuæ pensionis dinumerandas pecunias commisisse: libellos tuos de Matrimonio suscepit grato animo Illustrissimæ Principes. Audivimus conflictum fuisse inter archiducem & statum popularem: sed superato archiducis exercitu, quingentos ex nobilibus suspensos vitam finivisse quid verum sit, tu apud Lugdunum explorato & rescribe: etiam quod intelligere potuisti de statu Regis Ungariæ & Turcæ Noster Faber Stapulensis hodie hinc dicens, Blesios petit, ubi deputatum est ei domicilium. Vale cum uxore tua. Ex Angolefmo, vicefima nona Junii, Anno 1, 26.

Amicus ad Agrippam. XXIV.

HIS diebus elapsis, magnifice Domine, accepi libellum tuum mihi dedicatum, ad corroborationem fidei nostræ, validissimum pariter & elegantissimum: pro quo gratias tibi immensas reddo, reddamque in posterum & semper, mihi tibi pridie literas Domini Capellani amici tui fidelis, virique probissimi. Cæterum si quid pro magnificentia tua possim aliud, ipsa præcipiat, & ego mandata pro posse meo executioni mandabo. Vale Ex itinere, ex oppido de Maule, quinta Julii, Rex continuat iter versus Parisios, Anno 1526.

Agrippa ad Amicum. XXV.

QUAS à vicefima nona Junii ex Angolefmo ad me dedisti literas, Capellane amicissime, has septimo Julii accepi, est in illis Barguinum nostrum cuidam Antonio Bullon Lugdunensi stipendii mei solutionem demandasse. Si Barguinus mihi faveret, ut scribis, pecuniasque stipendii mei mihi dinumeratas vellet, non ad illum Antonium, quem hinc absentem novit, me relegasset: quin vel Martino Trecenti, ut jâ dudum de liberatum erat, vel alteri cupiam hic residenti, sive presenti, negotium meum demandasset: ego die illa, qua literas tuas accepi, unâ cum D. Ademario de Bellojoco Castellorum judice, viro ornatissimo, & mihi hic uno omnium faventissimo, vix convenimus Antonii illius fratrem Thomam Bullon: is sibi commissam stipendii mei solutionem tantum non negavit: ajebat autem, sibi his verbis commissam, putâ si posset, si superesset pecuniæ: tandem dixit, sese revisurum literas suas, & in crastinum

inim responsum: die itaque crastino, dum solliciti hominem frequentius quærebamus, is domi latens fingebat absentiam, donec profunda noctis hora magis satiati januam illius relinqueremus: die verò sequenti improvisum illum offendit refatus Castellorum iudex, rogatque & pro me instat: responderet ille, sese mox conventurum me domi meæ & acturum mecum de stipendii rationibus, eoque mendacio sese abolvens. eadem hora conscenso equo abiit, ut fertur in aulam. Quid ides. ut ab nebulonibus deludimur? Cogita, ut oppugnant te mala undique, & illa quidem longe plura majoraque quam tribere queam: nec adest amicus ullus, qui re adjuvet: verbis omnes consolantur inanibus, & qui mihi luero & honori esse debuerat aulae titulus, damno est, adaugetque cum invidia contemptum: neque verò æquum est, quod audio, indignari mihi Principem, qui refutato, ut nosti, ampliori stipendio abuntem illam sæpe recusarem: neque verò ignoro, me in aula majore cum lucro & dignitate degere, ac Principi nostræ patrie diligentiori observantia, promptiore & paratiore obsequio inservire potuisse: neque ego aliud cupiebam magis, modo prius illa constituisset certum mihi pro uxore & familia domicilium: quam nefas esset me relinquere improvisam: polcebatur id se facturam recedens. itaque obviam egressura est læsare is carceribus Christianissimo Regi, manere me iussit Lugduni adhuc ad modicum tempus, nec de figendo domicilio disponendaque re domestica sollicitum esse. nam sese brevius, utcumque fors daret, aut Lugdunum reversuram, aut me evocaturam, traducturamque in penitiorem aliquam Galliarum urbem, hac spe continuò suspensus nec manendi, nec abeundi illum nuntium accepi usque adhuc: vivoque cum tam copiosa familia mea, velut peregrinus, in diversorio, idque in urbe omnium dispendiosissima, magno impensarum cumulo, & damno non immodico Tu scribis, Dominam facturam aliquando quod cupio: sed in longum omnia protrahere, nec in tuis esse diligentior. Quid si ego interea periero? Certè nulla ne servare poterit tam tarda fortuna, quantumcunque etiam optens dea. Forè litandum illi dices sacrificio aliquo, ariete, vel tauro, aut porius altilibus, ut illi accrescant alæ, advoletque cyrus: sed tanta mihi rerum omnium penuria est, ut ne farre videm, nec thure id facere queam. Te oro illam pro me implorato. scio nihil non impetrabis, si vota nuncupes. sed nervis vis omnibus opus est, suavis, precibus, consilio, gratia, auctoritate, etiam importunitate, & quicquid est artis, qua divos fle-

L,

ctere

ctere solent homines. Insta ergò fortiter & celeriter apud Principem nostrâ: adhibeamicos nostros omnes: D. Episcopum Vafatensem, D. Seneschallum Lugdunensem, & alios quosque quære, arripe, roga, obtestare, extorque, expone illis fortunam meam, monstra testes Epistolas meas, communica consilia, adde preces, querelas, lachrymas, etiam minas, & vim, & bellum, & quicquid oportere videbitur inserto: ut una tecum agant cum Principe nostra, ne me, qui omnem spem in illam locatam habeo, qui propter Regem atque ipsam reliqui omnia, & propè perdidisti omnia, in ultimam adducat desperationem, nam, crede mihi, eò se inclinant res meæ atque animus, ni tuis precibus illiusque celeri adjuver auxilio, maloliquo utar consilio, siquidem & malis artibus nonnunquam bona fortuna parata est. Vale, & me serva sine tuo suffragio periclitaturum. Salutat te uxor mea, totaque familia. Ex Lugduno, decima quinta Julii, Anno 1526.

Ioannes Rogerius Erannoniensis Henrico Cornelio Agrippa
S. D. XXVI.

SAlve mi Agrippa. Quam petis abs me Tritemii Stegographiam, jamdudum, ut ad te mitterem, accuratissimè præpareram: sed id mihi interea incommodo plurimum fuit, quodd nec aderat fidelis nuntius, cui tutò id negotii committere auferim, nec etiam apud quos vitam ageres, mihi satis certò constabat: sed tandem Christophorus non lætus nuntius de te læta nuntia referens, animum meum abundè explevit gaudio. Siquidem tibi, & uxori, ac liberis bene esse, ut & mihi. Nunc etiam forte fortuna commodum nuntium nacti sumus, præsentium latorem scil. tibi olim, apud Italos dum vitam ageres, ut reor, notum, qui utriusque voluptati ac menti provotissatisfaciet, quem per amicitiam nostram jam olim artificimovinculo contractam, commendatum haberi velis. Est enim juvenis nequaquam Philosophiæ & Medicinæ ignarus: cujus consuetudine ac familiaritate per aliquot menses, quod nomen tuum ac famam integerrimè apud nos magnificatus sum: interea verò ejus probitas, mores & erudito mihi sitis perspecta (ni fallor) fuit. Quapropter audentius isti, quam cuicumq, alteri, nostrum istud arcanissimum negotium, quod tu proximis literis efflagitabas, committere non distuli: atque etiam fiducià quâdam ducor: fidelissimè omnia apud te pertracturum. Quapropter etiam te rogatum esse velim, ut cum in servitium domesticum recipere velis, si id commodè fieri potest.

otest. nam & ad majora tuo auxilio promoveri potest. Quod id commodè fieri non potest, velis saltem apud quenquam obilem, aut Principem provehere, ut Pædagogus aliquorum obilium esse possit. Nam in literis Latinis & Græcis nonnil præstare poterit, ut tu ipse temporis successu melius considerabis. Valemus omnes, præter Tilmannum, qui ægritudine maxima ac longa detentus, ad tuos ire non potest. Carboneus iam de tuis nihil scit. Vale. Tyrius noster, qui ad majora imper est paratus, nec desistit, sed frequenter est ebrius. Utinam daret mihi Deus, ut tecum liceret adhuc per diem unum ut alterum confabulari, quod quandoq; fore non diffido. Mananus noster infra quindenam negotiaturus Lugdunum se transferet, per quem rescribam tibi, & tu iterum mihi. Vale, anno 1526. festo Magdalenz.

Iohannes Rogerius Brennonius Henrico Cornelio Agrippa
S. D. XXVII.

Alve mi Agrippa, Etsi nunc opus sit, quod ad te rescribam, cum pridie scilicet Magdalenz, per Joannem Paulum Lammingum ad te rescripserim, votisque tuis omnibus tutioris secretiorique, quam potui, via omninò latis fecerim, nihilne sit, quod ab æsterno apud nos novi prodierit: placuit tamen per latorem præsentium, etiam concivem nostrum, qui frequenter apud vos negotia sua pertractare solitus est, has offras incultas iterum mittere. nam non quod rhetorem, sed arratorem sapiant, sed & præcipuè quod mihi de negotiis offris respondeas, scil. steganographiamve receperis, geomaniam pariter, cujus apud nos aliis negotiis distractus, obtus eras. Quod si mihi pro votis, prout spero, respondeas, reeraberis. Uxoristuz annua obsequia in die obitus ejus, prout voluisti, celebramus: videlicet pridie Mortuorum vigiliis, postridie verò Missam solennem facientes, Dominica quoque die præcedenti quam hoc faciamus, è suggesto nos iducturos in ea septimana, publicamus Carboneus noster ad Coloniam in brevi se profecturum prædicat, qui de parentum æorum valetudine (ut ait) perscrutabitur, tuamque eisdem atefacere poterit. Tyrius noster aquam dulcem repperit, in qua omne metallum ad calorem solis facile dissolvitur. eam utem ex urina esse factam scias. separavit enim quatuor elementa more physico, & ex terra sulphur *naturæ* subtrahit. quod dum sua aqua mixtum fuit, omne Metallum facile dissolvit. Idem ex Chelidonia probavimus. Credimus igitur
exo-

ex omni re putrefacta sive ex ovibus, sive ex
pane, sive ex herbis quibuscumque, et ceteris
Vale. Die subsequenti Magdalena, Anno

Amicus ad Agrippam. XXVIII.

SAlve mi Agrippa doctissime Scio te per
Strum atque cogitaturum, quid monstri est
ignotum scribentis. verum ubi totam Comediam
Tragœdiam intellexeris, cessabis mirari: & tuam
humanitate annues nostris votis. Accedo igitur
nem, ne diutius te suspendam Qui ista ad te scribit
est annorum juxta viginti quatuor, Medicinæ
atque abditioris Philosophiæ avidissimus, qui
quot apud Metenses medicum agens consuevit
S Crucis familiarissimè usus est: fortè fortuna
dam unà philosopharemur, adferuntur ex Logdun
Ille, ut erat amicus, illas coram nobis legit Scribit
pro libro tuo Geomantico, & Tritemii Stregam
piebat ille tibi mittere, cogitabundus, quem
tam secreti oneris habiturus esset nuntium. vobis
fortè libri illi in illorum manus incideret, qui
prius quam intelligant, itaque manet res per
spensa. Ego autem cupidus aliquando videndi te,
dignitatem tuam literas commendatitias habebam
tio Phrysis, post diem aliquot dico nostro Pastori
gdunum inviseret atq; experiri, si quid
posset adferre Scio autem, quàm arctissimo
cum doctissimo hoc Agrippa jungaris: Quæ
stram conversationem me illi commendes, ut
suum recipiat, aut apud alium quempiam
illi idoneus videor: Ego in illius & in tui gratiam
meis humeris hos libros illi referendos, nulli
quam illi ipsi meis manibus: gaudebat ille, & ego
cingo me pedestri itineri. Quid multa? priusquam
nes venire nus, spoliatus sum à quodam, cui me
xeram, in itinere Itaque coactus sum apud
pedem figere, si fortè praxi Medica tantum argenti
queam, quo meam institutam profectionem ad te
Rogo igitur, mi humanissime Corneli, velis mihi
latorem mittere duos coronatos aureos. mox ego
tuis libris ad te volabo, & omnibus servitiis
Quod si alex practica, quæ mihi, cùm hæc scriberem,

ar incertissima, paulò soliciùs arriserit, rēos tibi coronatos
nctissimè restituiam. Sed vide, mi doctissime Agrippa, quam
ingeniosa sit paupertas: quales non ludos nonnunquam com-
municatur. Oro tamen te, veniamque precor in isto meo, quod
arrabo, temerario quidem, necessario tamen, fuco Fingo
hisLingonibus, me habere fratrem Medicum stipendiarium
gium hoc fuco illis gravior effectus, me satis benigniter am-
lectuntur: neque sum omninò mutus: ornarem verbis. Te
erò nunc ora atque obtestor, qui nostri Pastoris S Crucis a-
ioris vinculum, per tuam Geomantiam & Steganographiam,
uæ apud me sunt, & per me sanctissima fide ad te deferentur,
e aliud apud hunc latorem loquaris, patiarisque me simulare
bi fratrem esse. Vale in Christo Domino. Ex urbe Lingonum,
ltera Christophori & Jacobi, Anno 1526.

Agrippa Capellano S. XXIX.

Crispsi tibi a decima quinta Julii in fasciculis Martini Tre-
Densis, Capellane amicissime, quemadmodum à Thoma
bullon fraudatus solutione stipendii mei, insuper & delusus
im. nescio, an redditæ tibi literæ fideliter fuerint. nam ego,
uia illis nondum respondisti, gravem animi dolorem patior:
imque in tot malorum voragines præcipitiaque coniectus
um, ut nec emergere, nec conservari possim, & frustra ventu-
a sint postliminia auxilia: qui dū hinc quidem Principis no-
træ promissis impulsus, inde verò spe profuga repulsus, Ixio-
nis more rotor furiis omnibus agitatus, etiam humanitatis
ensum propè amisi, & ad omnia factus sum inutilis: ni forte
daptior sim vaticiniis, quibus pleriq; plurimum pollere pu-
ant furentes: quasi, qui humanos sensus amiserint, assequan-
ur divinos: & quæ sapiens nō videt, prævideat insanus. Quod
i hac Philosophia in me locum habet, convertar ad vaticinia,
ut obsequar Dominæ, utinam bona vaticinaturus, sed quæ bo-
na prodire poterint à furiis & Hecate? Cassandra Trojana, Po-
ybus Corinthius, Remigius Rhodius, Cornelius Patavinus,
& quotquot alios furentes vates narrat Antiquitas, nil unquā,
nisi mortes, cædes, bella, strages prænuntiarunt: neq; verò alia
prævidere arbitror posse furentes, quam quæ opera futura sunt
urentium. Vereor itaque, ne & ego similia vaticinaturus sim,
nisi mihi bonus aliquis Apollo, pulsus furiis, sui solis aureis
adiis copiosè illuxerit. At tunc accingar fatidico tripode, &
quicquid excusero vaticinii, vel conjecturæ, protinus remittā
Principi, Sed interim suspicione ego egregiè famescam: ex-
quar

quar tamen vaticinia Astrologi per te, & ceteros
ceps ipsa tam avida existit: sed, ut non tam
lentis Principis precibus. Scripsi autem, ut
neat illam, ne ad tam indignum artificium
tius abutatur, nec in has fugas ulterius
multò felicioribus studiis illi inserviri quoniam
præsentia non potes, saltem crebris tuis
lurat te uxor mea, totaque familia, & Claudius
qui rediit ex Germania. Tu saluta mea non
pulensem. Ex Lugduno, tertio Augusti, Anno

Agrippa ad Amicum. XXX.

Scripsi ad te ultima Junii, deinde à decima
Squatuor Epistolas uno fasciculo complexas,
Martini Trecentis cum suis fasculis ad Barguino
tis, scripsit & sæpiusculè idem Martinus in
tionem dicto Barguino, verùm ille, cum ad
deat, mei nullam unquam mentionem fecit, quæ
suspicionem ducit, Barguinum nostrum vel me penitus
mnere, vel iniquiore in me animo esse, simulque dubi
cit, ne fasciculis literarum mearum inter manibus
tibi que debuit, fide ob mei contemptum, vel odium
sit redditus, scripsi tibi rursus ab hujus mensis tertio. ab
tem ad omnes has nihil omnino responsum est, quod
lentium mihi animum propè enecavit. nam solis tui
hactenus vitam produco. Multa ad te scripsi, & de multis
supereft calamo, nisi tibi regeminatas querelas, & l
culcare velim, qualiter hic vanis expectationibus
Barguino contemptus, à Bullione delusus, à
ctus, & quæ una expectantium conditio est, dum in
ra expecto bona, amitto præsentia: & damnum
ambigua spe pati cogor. Utinam desperare liceret. Sed
latius tibi scripsi in prioribus. Tu si nunc aliud præ
poteris, saltem animum præsta & calamum, scribere
meas acceperis, quas non acceperis Epistolas. C
multa sunt apud me, quæ te scire convenit, & etiam
cipem, sed non nisi tutissimis committenda literis. N
rum ergo rescribā, nisi tu prior rescriperis, ubi sis, qu
valeas, ubi mansurus & futurus sis. Exequar Astrolog
gis nostri revolutiones, sed invitus, ut scis, & constanter
Principis nostræ precibus: quæ utinam ad tam indign
ficiū ingenio meo non abuteretur, nec in has fugas

ere cogeret, cùm illi longè foelicioꝛibus in studiis inſervire
ueam, Vale foeliciſſimè. Ex Lugduno octava Auguſti, Anno
ſ26. Salutat te uxor mea. Iterum vale, & reſcribe celeriter.

Agrippa N. Præſuli S. XXXI.

A Bultimo Junii ſcripſi Paternitati tuæ, reverende Præſul,
neſcio ſi acceperis. nullum ſiquidem ex te accepi reſpon-
um. Quod ſi per occupationes tuas factum eſt, facilè pati de-
eo: ſi verò tu literis mteis fraudatus fueris. permultum doleo,
llas tibi mihique periſſe, in quibus tibi omnem animi mei ſi-
nificationem ſeci. nunc aliud nihil ſcribo, quam quod ſcripſi
rius, ut pro me procures apud Regiam Majeſtatem reddi il-
am mihi beneficium, quem haſtenus benevolum reddidiſti.
cio, quantum apud eum valeas & quantum ego mihi de te
olliceor, faciamque ut gratitudine & obſervantia in te ſingu-
aria nemine ſuperari poſſim. Oro Reverentiam tuam, ut cu-
es, quo promiſſum mihi à Domina ſtipendium ſolvatur. Lu-
duni nihil ſiquidem accepi abs reſeſſu Domini uſque adhuc,
& quæſtores, quibus mandata eſt ſolutio, me mirum in mo-
lum deſuſerunt. ſicut latè ſcripſi ad Capellanum. Vale foeliciſ-
imè. Ex Lugduno, 8, Aug, Anno 1526.

Agrippa ad Amicum. XXXII.

Poſtremas tuas, vir ornatiffime literas accepimus à quinta
Maji datas: reſpondimus eiſdem decimo ſeptimo, & con-
tra Artheticam tuam ſimul, quæ optima viſa ſunt, remedia
niſimus ſed priùs quàm literæ meæ ad manus tuas perveniſ-
ent, tu è Podagrico factus pegafus, etiam altiſſimos Alpium
montes tranſvolaſti: literæ tamen noſtræ in manibus uxoris
uæ, cui me plurimum commendari cupio, tibi reddendæ, ad
editum tuum relictæ fuerunt: ad quas quia nondum reſpon-
iſti, nunc, ut reſpondeas, tecum expoſtulo: atque ſi Coſmo-
raphiam tuam recuperaveris, ad nos, ut pollicitus es, remit-
is, vel aliis quibuſdam bonarum literarum voluminibus, qui-
us facilè carere poteſ, ſeu quorum tibi Exemplaria dupla-
nt. noſtræ Bibliothecæ ſuppelleſtilem locupletādum cures.
æterum nunc, ut ſcripſi ad te in prioribus, de Achille noſtro
ire cupio, quomodo illi conveniat cum cuculla & calopo-
iis, & ſua illa larvatorum familia: an, ſicut olim, egregiè per-
alluit artem placitatoriam, ſciens ad omne arbitrium uti legi-
us. eaſque ad inventis gloſſis fingere, reſingere, ſelectere, ſub-
erfugere, & quamvis opinionem aliâ hiſ præſtigiis præferre,
eam-

eamque vel justam, vel dubiam, vel iniquam reddere, ipsaque jura juribus profligare? itane nunc calleat *artem si autricam*, si *ve cucullonicam*, hoc est, *sycophanticam*: sciatque personarum sanctimonia, ac impudendi mendicitate quocunque pervolare: & perfricata fronte, importuna hypocrisis undique pecunias corraderere, modò non tangat nudis digitis: nullas quas tuas pueri in foro, in choro, in templis, in scholis, in aulis, in palatiis, in Conciliis, in conviviiis, tabernis, in strinis, in publicis & privatis Colloquiis, in confessionibus, in disputationibus, in concionibus, è subsellis, è cathedris, è pulpitiis, è suggestibus impudenter illorum artibus spargere in vulgus indulgentiarum nepias, vendere sua beneficia, emetiri caeremonias, & a Mercatoribus usurariis & à nobilibus prædonibus male partorum prædam extorquere, & à crassis civibus & indocta plebecula supersticiosisque aniculis emungere nummos. & serpentis exemplo, stultas mulierculas primùm allicere, & per illas sibi auditum parare ad fallendos viros: denique omnium negotiorum miscere compingere Matrimonia male coherencia, interrere testamenta, componere lites, reformare sacras virgines: sed omnia hæc non, nisi suo compendio. Hæc si sciat, & quæ plura scribere non patitur festina Epistola, nunquam piget factum fuisse ex advocato fraterculum: sin minus, melius illi foret relegatum in *aliquas*, vel in triremes potius. Vale felicissimè. E Lugduno, undecima Augusti, Anno 1526.

Agrippa ad Amicum. XXXIII.

A Ccepi literas tuas adolescens eruditissime. legi & intellexi, quæ narras, nunc meum accipe consilium, habes in civitate Lingonensi præsentium latorem Thomam Pharmacopolam, & alium istius tuarum literarum latorè, Nicolaum Garterottum, viros admodum probos, & qui te amore & benevolentia amplectuntur singulari, atque simul mea commendatione, etiam beneficentia ac omnimodo promotione te jurent modò tu ipse tibi ne desis fide & diligentia. mane ergo illic & persevera, ac prænominatorum virorum consiliis crede, hos audi & sequere, estoque patiens ad tempus: si quidem nemo subito fit summus. Si Lugdunum veneris, crede mihi, nihil hic proficies, nec ego te juvare potero absente aula. Præterea cum possis Lingionis in libertate & cum lucro vivere, stultum sanè judicabere, si alibi te servituti impeggeris. Libros, quos à Curato S. Crucis unà cum literis ad me deferendos accepisti, oclusos huic Thomæ prænominato trades, quæcos nunc satis

utis ad me deferri faciet. Præterea si ve tu venturus sis ad nos, ve nostro consilio mansurus sis apud Lingones, prænomi-
 atus hic Thomas, præsentium lator, meo nomine, si care-
 regeat necessitas, ad duos usque aureos, ut postulasti, tibi
 ibveniet. Cæterum tu ne me dictorum librorum expectatione
 audaveris: quin illos dicto Thomæ tradidos, ad me quam ci-
 ssimè tutissimeque mittendos procures, atque sollicites. Va-
 E Lugduno, vicesima tertia Augusti, Anno 1526.

Amicus ad Agrippam. XXXIV.

¶ Edditæ sunt mihi literæ tuæ suaves profectò & eruditæ,
 quibus sum maximè oblectatus. erant enim plenæ amo-
 ris, fidei & charitatis, non ob in tantum, quod tu mei memi-
 eris, quem semel atque iterum tantum cum Leonardo Po-
 ro Lugduni olim vidisti, sed quod in illis me & amicè ad-
 ones, & si quid ex te velim, operam tuam polliceris. Itaque
 on me latet, te plurimum admirari, cum sim tam parvo ter-
 rum interstitio à te se junctus, quod literis tuis ad me ex Lu-
 gundo superiori mense Junii datis, responsum à longè se-
 us sit, quàm tu fortasse desiderabas, & ipsæ literæ meritò po-
 ulabant. Id cur ita evenit, paucis accipe. In hanc usque diem
 ejus fidissimi nuntii, egregii sanè viri, & tui amantissimi, ad
 profectionem expectavi. ex eo, & quidem verissimè, quæ a-
 id me agitur, cognoscēs, & quid te velim meā causā actu-
 m. quod ut facias, etiam atque etiam oro, tuos labores sum-
 mpensaturus pro viribus. ne dubites. Decrevi aliquibus ne-
 tiis terminatis Lugdunum petere, ut te omnigena bona-
 m literarum eruditione pollentem, & coram videam & al-
 quar: nihil enim mihi, eruditissime Agrippa, aut curæ, aut
 ordi est magis, quàm tecum veras audire & reddere voces:
 ale felicissimè Lavinii tui memor. Ex Cornobio Prædica-
 rio apud Matiscum, vicesima tertia luce Augusti, Anno
 ristianæ salutis 1526.

Agrippa Amico. XXXV.

¶ Oties jam ad te scripsi, Natali ornatissime, & quod doleo,
 -surdissimè tacentissimeque, ut pudeat re iterare literas,
 m videam eas tibi fastidio simul & ludibrio esse: atque ex
 ita literarum meatum copia, præter silentium & contem-
 um aliud consecutus sim nihil, quamvis multa obeam, quæ
 igduni inter nos intercesserat mutua benevolentia, de te
 ihi persuaferam, te pollicitis aliquando satisfacturum puta-
 2. Vol. M bam

bam, præcipuè cum pauca quædam & ea quidem non magna, plenus desideriorum ex te petiissem, qui ea mihi tam liberalissimè promiseras. sed ea omnia nunc, quantum ad te attinet, evanuerunt, cum videam te hominem, quem promissa non obligant, ac te tua illa Chrysosophia adedè elatum esse, ut nos minoris fortunæ homunculos contemnendos censeas. Itaque quid reliquum spei in te habendum putem, non intelligo: nisi tu literis ad te datis, quas ne hostes despicere aut contemnere solent, aliquod remiseris responsum: sin minus, ego hac Epistola ampliùs ad te scribendi mihi modum ponam, sinemque faciam. ne surdo fabulas decantare videar. Vale sælix. Ex Lugduno, vicesima quarta Augusti, Anno 1526.

Agrippa ad Amicum. XXXVI.

ADmirabar hætenus, Capellane suavissime, quid monstretur. quòd tot literis meis nullum remitteres responsum, nec habebam, quod suspicarer: sed à triduo citrà intellexi te absentem ab aula Aurelianum petiisse. Itaque mirari desino. Sed vehementer doleo, si illæ ad te meæ Epistolæ perierint, aliorumque in manus inciderint, in illis siquidem tibi omnis fortunam meam, repetitis infelicibus querelis, declaravi, & simul Barguini contemptum, Bullonisque fraudem abundè satis exposui: quorum opera non solum Principis penitus defraudor, sed etiam alienis beneficiis privor, & quam unicam mihi salutem securitatemque ipsa desperatio præstare potest, ea quoque destitutor, nam quamdiu isthic desperare non licebit, aliunde quicquam acceptare nefas est. Sed inanisper captivatus Principis nostræ, fortè nunquam ventura auxilia cum præsentibus bonis amitto. Claudius, meus Sacerdos, iterum abiit in Germaniam, exploraturus ea quæ nosti, jam in secundum Mensem abest, nondum reversurus, donec cognoverit omnia. Sunt, quæ te scire vellem sed non committenda dubiis literis. si ita fors nostra tulerit, ut te coràm colloqui liceret, auditurus esses omnia. Perfeci his diebus revolutiones illas Astrologicæ superstitionis, quarum Princeps nostra tam avida existit. Sed cum tu absis ab aula, non est, cui tradam mittamque, nisi Princeps ipsa designaverit, cui illa tradat, quod an factura sit, nescio, admoneri illam feci per Seneschallum nostrum, si modò ille nostras acceperit literas salutet te uxor mea omnisque familia. Vale sælicissime.

Ex Lugduno, vicesima quinta Augusti,

Anno 1526.

Amicus ad Agrippam XXXVII.

Nuper ad te scripsi, doctissime Agrippa, literasque defendas commisi Antonio Bullion, qui pollicitus est iterum setua causa scripturum ad fratrem Lugduni commorantem, ut quamprimum tibi persolvatur annuum stipendium. Hunc (mihi crede) & Barguinum sollicitavi ad importunitatem usque ac tedium, & id quidem multò diligentius, quam res mea ageretur, licet dicerent se tuis votis satisfecisse. Hec Domina cum me accersiri jussisset, dixit, se vidisse à manibus Lugdunensis Seneschalli literas tuas, quibus abuti judiciis Astrologicis illam, & spevana superstitionis fide duci, inimules quod eidem submolestum fuit. Jussit itaque scriberem ad te, ut quiescas, quantum spectat ad observationem Astrologicorum præfagiorum, sine quibus tamen te plurimi facit: & cum illa de te mihi fuit sermo non sine singulari commendatione, ut hætenus semper consuevi. Rumor est quoridianus, nos Lugdunum brevi profecturos. Laudarem, si peritum id fieri posset, quòd transferres non nihil de Christianismo ad Christianissimum Regem, quod illi per D Episcopum Masatensem tuo nomine offerri posset. scio enim futurum Reipublice quam gratissimum. Non existimes velim ulla locorum distantia, aut diuturni temporis fluxu vestram apud me amicitiam, vel minimo quidem puncto imminutam esse. Quòd utem res tua pro desiderio non promovetur, defines mirari, in meam fortunam consideres. A Lugduno citra vix triduo potui esse domi. Sperabam illius repetenda mihi facultatem dari, sed nequaquam impetrari potui. Quales quantique fuerint mihi labores in hac ultima peregrinatione, tibi considerandum relinquo: & perhas miseras nihil mihi lucri accedit, præterquam quòd, quantò magis senesco, tantò mihi laborum perpetiendorum superesse video. Faber Stapulensis & Copus iusser uterque jussit te salutarem eorum nomine. Vale cum harissima conjugē, cui me unicè commendo. Ex Blesius, vigesima octava Augusti, Anno 1525.

Amicus ad Agrippam. XXXVIII.

Datæ sunt mihi tuæ literæ, doctissime Agrippa quas ut legi & intellexi, tuum amicum & utilissimum consilium non possum non exosculari, præsertim in tantis rerum angustiis constitutus, ut nesciam, sitne magis consilio, an re-

ipsa opus. Tu autem trepidanti mihi utroque succurristi, nempe consilio saluberrimo, & deprompta etiam pecunia, quæ mihi in hac necessitate multò gratior & commodior fuit, quàm olim Ducati triginta. Jam nihil est, quod animum meum ulteriùs urgeat, nisi quod pro tanta munificentia tua habere quidem gratias, referre autem nequaquam possum. Verùm ut es vir omni humanitate & prudentia plenissimus, ita animum meum remunerandi paratissimum, in his meis angustiis gratanter accipies. Manebo itaque pro tuo consilio apud Lingones, si quid mihi praxis præstare possit. Sed defunt mihi, fateor, præcipua Medici ornamenta, ætus videlicet grandior, & cultus pomposior. ex his enim populus judicat Medicum. Tradidi huic Thomæ pharmacopolæ tuos libros ad te referendos. is mihi ex gratia tuæ benignitatis duos coronatos aureos tuo nomine dedit, pro quibus utinam sum solvendo. Scribam aliàs ad te latius, si tu modò Lugduno non discedas. Vale. Ex Lingonibus, pridie Kalendas Sept. Anno 1526.

Amicus ad Agrippam. XXXIX.

Superiõribus diebus accepi literas tuas datas octava Augusti, Magnifice Agrippa: & jam paucis antea diebus scripsi tibi, in qua optima æstimatione apud Regiam Majestatem habitus sis. Cæterùm Capellanus, ille optimus amicus tuus, scribit ad te literas his inclusas. Crede illius consilio, quia bonus est, & sapiens, & totus tibi deditus. Ego quicquid pro te poterò, præcipe: adimplebo enim, nec deero, quoties oportunum fuerit apud Regiam Majestatem de tuo valore mentionem facere. Datum Chenonceaux prope Ambosiam, die prima Sept. Anno 1526.

Amicus Agrippa suo. XL.

Literas his diebus ad te deferendas, commisi Reverendo D. Vasatenfi. Rem tuam nunc Barguinus, qui te (ni fallor) amat, nec Bullionus neglexerunt. quantum mihi persuadent. Utinam literas tuas Lugdunensis Seneschallus non communicasset illustrissimæ Dominae: nam illæ nunc me in re tua filere prorsus & obmutescere compellunt. Quanquam ille id per imprudentiam fecerit, ignorans, quam in partem acceptura esset Domina illarum sententiam, sicut ex novissimis literis nostris intelligere potuisti. nihil ominustamen revolutiones illas annorum ad ipsam Domīnam, quasi nihil harum re-

rum

um intellexeris, mittere non differas. Verum ego quia in ea te suspectus non videor, ad ipsum Seneschallum dirigas præerandas, quas ubi Domina acceptas mihi, ut spero, communicaverit, tum erit mihi pro te legitima Apologiæ occasio. Crede mihi, nusquam tibi deerit meus quantuluscunque favor & diligentia. Esi mihi ipsi sum prorsus inutilis, tamen micis non inutilis esse percipio. Vale. Ex Chenonceaux, prima Sept. Anno 1526.

Agrippa ad Amicum. XLI.

Ad literas tuas, quas à vicesima octava Augusti ad me dedisti, Capellane integerrime, respondi hoc manè, aliud nil superest. sed id ipsum tibi repetito, me ab isto Bullione mirum in modum fraudatum. tuas literas, quas illi ad me deferendas tradidisse scribis, non accepisse me scias: & fratrem ejusdem Bullionis negare, sibi quicquam scriptum, aut commissum. Nisi tu procures, ut à Martino Trecensi solvatur stipendium, ego ab hoc Bullione nihil unquam præter bullatas nugas recepturus sum. Vale felicissimè. Ex Lugduno, 11. Sept. Anno 1526. Salutate charissima conjunx mea, quæ laborat duplici tertiana, timeoque admodum, ne ob animi mœstitiam labatur in quartanam. Hujus ludi furacissimi illi quæstores mihi causa sunt: ut dii deæque omnes illos malè perdant: tu autem iterum atque iterum felicissimè. Vale.

Agrippa ad Amicum. XLII.

De hesternâ conveni rursus fratrem illis Antonij Bullionis tuis literis ac simul viro quodam gravi & amico conitatus, tandemque factus est ille scriptum sibi à fratre, ubi, nescio, quas pecunias receperit, soluturum se mihi. Cæterum literas illas tuas, quas tute mihi, Antonio illi Bullioni creditas mandasse scribis, nullas se accepisse ait: tu scis, quantis egeo. Cuperem ego solutionem meam ad Martinum Trecensem potius, quam ad istos Bulliones relegari. Attamen si isti Bulliones non bullas, sed pecunias mihi pariant, pacatus ero: sin minus, vindicabo me importunis Epistolis, nisi quod has fortè tu fastidies, illi despicient, ego interim famescam. De reliquis respondi tibi in prioribus. Salutem dicito Copo atque Stapulensi, offerasque omnem meum obsequium. Salutat te uxor mea adhuc ægrotans. Vale felicissime. Ex Lugduno decima quinta Sept. Anno 1526. festine calamo.

M 3

Agrip-

Agrippa ad Amicum. XLIII.

ANnon licebit perfidos nebulones appellare sugacissimos istos quæstores, Capellane integerrime, qui tui de solutione stipendii mei tam magnifica medacia profundunt, rem autem & pecuniam in meam perniciem hactenus continent quin & literas tuas, mihi etiam pecunia ipsa gravior, quas scribis te Antonio Bulloni mihi deterendas credidisse, mala sua peritidia interceperunt. Ego à decima nona Junii nullas, præter has posteriores datas Kletis vicesima octava Augusti, tuas acceptas: plures autem & sæpè interim ad te scripti nescio, si tu pariter omnes acceperis meas. Ego toto hoc quadriduo, à quo tuas accepi literas, fratrem illius Bullionis persecutus sum, à quo præter bullas & nugas aliud refero nihil. Quid monstri alatur non satis intelligo. doleo & tædet me tot molestissimis meis Epistolis quotidie tibi caput obtundere, ac tantum tibi oneris imponere, atque illos furacissimos quæstores te & me gratis ludibrio habere: sed non tantum unquam in nos valere poterit illorum nequitia, ut de tua erga me fide diligentia vel tantillum subdubitem. Veruntamen adhuc semel & unum hoc te instare oportebit, si quid penes illos auctoritatis te habiturum putas, ut videlicet solutio stipendii committatur Martino Trecenti sic namque fieri poterit, ut hic aliquas accepturus sis pecunias, his si quidem solis egeo, non bullis, non ampullis. Vale felicissime. Saluta uxorem meam, sed languidula etiam, cum sit gravida: atque cent hic solus hactenus defuit malorum meorum cumulo. nunc hunc etiam adiecit fortuna colophonem. Iterum vale. E. Luduno, decima sexta Sept. Anno 1526.

Agrippa ad Amicum. XLIV.

UT ad ea tibi respondeam, quæ de Principis nostræ iussu ad me scripsisti, Capellane amicissime, gaudeo me ab impio illo Astrologicorum judiciorum labore exoneratum, atque occasionem superesse ipsi Principi nostræ, si modò opera uti velit, longe foeliciores studiis inserviturum. Veruntamen non parum erravit, quisquis ille fuerit, qui meas ad Seneschallum literas ostendit Principi, illamque forte iniquiorem mihi reddiderit: sed scio nihil in illis esse, quod offendat, modò desit, qui aulica invidia iniquiore intemperamento scripta nostra detorqueat. Reliquum verò, quod admones, trans-

fren-

erendum aliquid de Christianismo ad Christianissimum Regem, res hæc non modicam considerationem requirit, maturaque deliberatione pensitanda est: utrum conveniat magis, vel aliena traducere, vel propria meditata proferre, adhuc hæsit. honestum est propriis armis decertare, aut tutius fortè ab alieno clypeo delitescere: tutissimum autem, tacere. Nam nunc ut vides, Christiana veritas nullo securiori modo coarctatur, quàm stupore & silentio, ne fortè corripiamur à Prædicatorum hæreticorum inquisitoribus, ac Sorbomicis illis in Lege, non quidem Mosaica, nec itidem Christiana, sed Aristotelica, doctissimis Scribis ac Phariseis: qui nos fasciculorum metu cogant ad palinodias. Scripsi his diebus volumen satis amplum, cui de Incertitudine & vanitate scientiarum, atque excellentia Verbi Dei titulum feci. Tu, si aliquando videbis, credo, laudabis argumentum: admiraberis tractationem, & iudicabis Regia Celsitudine non indignum: sed ego illud Regi dedicaturus non sum invenit namque opus illud patronum sui cupidissimum, & de me optimè meritum. Verùm scribo nunc pyromachiam, & non tam scribo, quàm ipsa experientia ostendo, jamque habeo apud me non modicis sumptibus paratos architecturæ & bellicarum machinarum meæ inventionis Modulos admodum utiles, simul & perniciosos, & quales hæcenus (quod sciam) nostra non viderit ætas. Hæc fortassis Regi ipsi & cognitione gratiora, & usu adversus hostes multò utiliora futura essent, sed adhuc hæreo animo, ambiguus, quid facturum sim, planeque Academicon illud accidit, ut nihil adhuc statuere queam, multis admodum ingratitudinis exemplis, simul atque Periclis mercede Phalaridisque præmiis deterritus. Sed nondum nosti omnia, mi Capellane, quæ & quanta lateant sub Agrippæ tui pallio. Quòd si aliquando Sylenum meum explicare liceret, tunc visurus esses, quantum poterit Agrippa tuus præstare Principi atque Regi. Sed de his hæcenus. Tu ad me rescribe sæpius, ac simul de aulicis rumoribus certiorè redde. Vale foelicissimè. Salu-

ta meo nomine Copum & Fabrum. E Lug-
duno decima sexta Sept. Anno

1526.

Amicus ad Agrippam. XLV.

DIci non posset, nec ullis eloquentiæ viribus satis explicari Deruditissime Agrippa, quantum gaudii & lætitiæ in cordis mei penetralia incesse- rit, cum nuper mihi summo Dei Opt. Maximi beneficio datum est, cum Lugduni his diebus essem, te & videre & alloqui. Gratias, non quas debeo, sed quas possum, tuæ doctissimæ Dominationi ago: si facultas adesset, libentius relaturus, tum ob multitudinem, tum ob magnitudinem tuorum in me beneficiorum, nihil enim prætermisisti eorum, quæ amici causa effici possent, quin hilari admodum facie præstiteris. Quod pollicitus sum munusculum, tibi transmittendum curavi, quo oculorum aciem diurno nocturnoque bonarum literarum assiduo labore penè hebetatam reveles. Cæterum obrutus negotiorum multitudinē tecum longior nunc esse nō possum: ero autem cum temporis oportunitas occurrat. Saluta conjugem, cum qua & liberis diu, & quidem felicissimè, vale. Ex Cœnobio Prædicatorio Matiscens. decima septima Sept. Anno 1526.

Agrippa ad Amicum. XLVI.

EGo, amicissime Capellane, ab hoc Bullione præter bullas nihil accipere queo. sic terminum termino producit, & bullas bullis accumulat, ut mihi res ferè ad laqueum & famem redierit, itaque nisi id efficias, ut mihi à Martino Trecentio solurio destinetur, nihil actum erit; id oro facias, si me saluum vells. Cæterum nunc alia fortuna in manibus est, quam si tu mihi retinere poteris, profectò beabis. Ægrotat hic vir quidam, imò jam ferè moritur, huic officium quoddam est, id si intercessionē Principis nostræ, seu alio quovis medio pro me impetraveris, salvus ero. Utere ergò omni tua industria, & festina diligentia, atque unà cum D. Varasensi, cui simul in hanc rem scripsi, illius negotii curam habe, & me quàm primum certiore reddere ad reliqua jam dudum respondi. Vale felicissimè. E Lugduno, decima octava Sept. Anno 1526. rapidissimo calamo. Nomen viri atque officii in hac inclusa schedula conspicias.

Agrippa ad Amicum. XLVII.

Salve Antistes integerrime. Hac hora admotuit me vir quidam amicus, & mihi ex animo benè volens, quendam hic ad mortem usque graviter ægrotare, est autem illi officium id pro

pro me apud Regiam Majestatem facillimè impetrare poteris, vel ut Regia Celsitudo id ipsum pro me reservari faciat. Sed si effeceris, perpetuò me beabis, tibi que ex obligatissimo multò adhuc obligatiorem reddideris. De reliquis, quæ à me scripsisti, ex Capellano nostro omnem accipies sententiam. Illud te præterea precatum cupio, ut agas, quò solutio pendii mei committatur Martino Trecenti. nam ego ab hoc allione, cui hætenus res commissa est præter bullas & inane verba nihil accipio. Vale felicissime. E Lugduno, decima tertia Septembris. Anno 1522. festino calamo.

Amicus ad Agrippam. XLVIII.

¶ A ipsa hora, qua triplices literæ tuæ venerunt ad me, paratus eram scribere ad te. His diebus Illustrissima Domina quisi vit à me, scripsissem ne ad te, quod jusserrat: cumque vires oportuna mihi oblata occasione, qua possem in commendationem desistere, cepi omni ex parte, & id quoque admodum copiose & appositè, enarrare ingenij acumen, dexteritatem, diligentiam & multifariam doctrinam, ut polles: propensam etiam animi tui voluntatem erga ejusdem Dominae servitium: sed nescio quis malignus spiritus, & te conjectura mihi illum indicare & depingere videatur, parum illam gratiam apud Dominam sic obliteravit, ut subditem de continuanda pensionis solutione. Unum huic malo medium superesse video, si scilicet, tanquam hujus rei nequeius, ad eandem scribas, tibi nonnulla esse in componendis illicitis machinis, in ædificandis propugnaculis, quæ tibi in summo sunt præsentare Christianissimo Regi, modò illa jussisset etiam de annorum revolutionibus ejusdem Domini nonnulla jam tibi parata sunt, ne te existimet per ejus absentiam esse negligentior, eadem ad eam mittas: & si eam irritaverit, quod ad Seneschallum Lugdunensem scripseras, verummen quantum confido, videbit æquo animo. Sed hæc, aut nilia nullo pacto ad me mittas præsentanda, ne horum coniorum suspicionem ingeras, sed potius ad Dominum Episcopum Vafatensem, qui te unice amat & qui pollicitus est tibi, se præsentaturum, quicquid miseris: aut, si videbitur, potes scribere ad eundem Reverendum Dominum, dicat Rege Majestati, rerum bellicarum multa apud te esse, haud vulgaria & hætenus incognita. scio Regem harum rerum cognitione incredibiliter delectari, & in omnibus istis, quæ sunt architecturae. Consulo tamen nullo pacto prætermittas, quin

M s ad

ad Dominam scribas, tibi in omnibus promptum, & paratum esse animum, ad quæcunq; jufferit, sed de astrologicis judiciis condemnendis nihil prorsus scribas. Rurgulnus notter est Turonis, ad quem unas tuarum literarum hodie miram. Scribam tuam solutionem committat Martino Trecenti. Dominam nunc affligitur atroci junctuararum morbo, aut verius rabie: totam noctem duxit insomnem, cum clamorib. ferè continuis. Considerare potes, quantum nunc oculi mihi sit insuper & tædii, qui plusquam per annum non nisi triduo fuit domi: & cum quiescere tandem spero, insperatis negotiis desperandi oboritur occasio. Saluta modestissimam tuam consortem nomine meo. Salutabo tua ex patre Fabrum & Copum: Audivimus Turcam, victoria potitum adversus Ungariæ Regem, universum regnum occupare, & eundem Austriam versus castra metari. Scripsit Langeus ex Urbe ad Regem, in Apulia innumeratæ multitudinis corvos, ita ut solis radios interciperent, crudelissimè belligerasse, & ne ingens cadaverum copia pestilenti contagione aërem corrumperet, coacti sunt inde corpora in terram recondere. In Sicilia tanta locustarum copia fuit, ut omnia virentia abroderent, solis vitibus intactis: cumque etsi deficeret victus, pars in mare sese dedit præcipitem: pars inedia periit. Hoc quid portendat, nemo te melius judicaverit. Si nonnulla sint rerum novarum apud te, quæ mihi communicaveris, dabis mihi occasionem tui memoriam faciendi. Vale in Christo Domino. Ex Chambourg, victoria sexta Septembris, Anno 1526.

Agrippa ad Amieum. XLIX.

Quas ex Ambrosia à prima hujus mensis ad me dedisti amicissimas literas, integerrime Præsul, ob eas gratiam habeo immensam. Sed vereor admodum, ne prius quam tua humanitas mihi à Rege nostro bonum aliquod expresserit, ego ante perierim. sic namque toto hoc anno meus me exercuit genius malus, ut nisi Christus Opt. Max. infractum servasset minimum, jamdudum fabulam agerem apud manes. Tragediam malorū meorum cognoscere poteris ex tam multis me ad D. Capellanium hætenus datis literis: & quemadmodum, dum Principis nostræ pollicitis confisus, rejectis omnibus aliis conditionibus, illius beneficentiam expecto, jussus ab illa Lugduno non discedere, interim hic pensio Principis non solvitur, & quæstores me ludibrio habent. Thomas Bullon, cui à fratre Antonio Bullon jam ante menses aliquot solatio mea commissa fertur, verba dat, & chimæras fingit, ludique
proci-

exraſtinando ad Kalen. græcas Accepi præterea Principem
 iam mihi non nihil indignari idq; ſine culpa mea: ſed ob, ne-
 o cujus, improviſum errorem. Rem ipſam ex Senefchallo
 ugdunenſi, compatre meo, atq; ex D. Capellano lucidius co-
 ſtes. Cæterum ſcripſi ad eundem D. Capellanium ab hujus
 enſis decima ſexta, cujuſmodi Palladis Bellonæq; opus Regi
 ſtro paraverim, & quæ reliqua penes me latent, hætenus
 n viſa, cum ad defendendum tum ad offendendum, validiſ-
 næ, pernicioſiſſimæque architectrices & bellicæ machinæ,
 as in Regis noſtri ad ſervo adventum, niſi me tanta ſubſidi-
 um mora cum his aliò cogat deficere. Nam ſi ſic futurum
 : aliquo ſaltem etiam vel malo conſilio vivere oportebit e-
 nientem, & à perfido Samaritano accipere, quod non accepit
 uæ religionis Sacerdote & Levita. Atq; jam aliàs ego & ſæpe
 aliquibus Principibus in gentib. promiſſis petitus ſum, et-
 n ab hoſtibus: ſed ego huc uſq; Regiæ Majeſtati ejuſque ge-
 trici Principi noſtræ me devovi, nec me aliorum quorum-
 nq; promiſſa, non ulla propoſita præmia, nulla dona, nulla
 cra ab hoc inſtituto avertere hætenus potuerunt: poterunt
 tē aliquando iniqua Principis indignatio atq; meus juſtus
 dor, coactaq; vivendi neceſſitas. Quocirca nunc ex reveren-
 Paternitate tua ſcire cupio, quæ ſpes in Rege noſtro atque
 as matre mihi reſoſita eſt, atque quo ſubſidio interim vita
 oducenda ſit. nam otioſa Principū benevolentia, quæ videl-
 m & pecuniam continet, ſpem ſolam inanib. promiſſis pro-
 icit tanquā crocodili lachrymis ac veluti riſu Sardonio, ni-
 l crudelius ego nunc, atq; illius aculeū, ſentio ad medullas
 imea ſpe atq; expectatione jam res, meæ omnes ac præteri-
 rum præſentiumq; bonorū fortuna tota conciderint. Quo-
 rca nunc iterum atq; iterum oro reverendam Paternitatem
 tam. ut qui mihi Regiam Majeſtatem hætenus benevolam
 ddidiſti, nunc mihi reddas etiam beneficam: atq; qnamdiu
 inc abſens eſt, aliquo interea mihi provideat ſubſidio quo a-
 re poſſim familiam, eaq; incœpta perficere, quæ ſuæ Maje-
 ati gratiſſima ſunt futura, & ſimul profutura. Verum hoc niſi
 iſſimè feceris, nihil feceris, aded me urget celeritas, æquē
 que rei neceſſitas. Præterea ſi efficere poteris apud Bargui-
 um atque Antonium Bullonum Principis noſtræ quæſtores,
 t ſolutio penſionis ab illa mihi deputatæ ſolvatur Lugduni
 er Martinum à Troja, ſive Trecenſem, quæſtorem Regium,
 nagno me affeceris beneficio. nā ab hoc Thoma Bullione, il-
 lus Antonii fratre, per inanes pullas nihil extorquere valeo.
 Jam

lam veniam abs te postulo, qui Reverentiæ tuæ tantum oris impono, idque absque ullis meis meritis: confidoque fore ut pro solita tuâ clementia huic necessariæ audaciæ ac insolentiæ meæ non solum parcas atque ignoscas, sed inconstantissimè quoque enitaris, ut quæ ego per hæc scripta mea confidenter spero, tua opera confidentius etiam accepturus sim. Vale felicissimè. Ex Lugduno, penultima Septembris, Anno 1526.

Agrippa ad Amicum. L.

NIl nisi meras nugas tibi abs Barguino & Bullione persuasas. Capellane amicissime, res ipsa palam testatur, siquidem in tot ærumnis constitutus, ne obulum hucusque ab hoc Bullione potui exprimere, sed procrastinando solutionem producit ad Kalendas græcas. nisi Martino Trecenti committatur negotium meum, nihil fiet, & mihi ex hac dispendiosissima urbe aliò demigrandum erit, fortè vel ad hostes Principum nostrorum redituro, quos nupèr pro illis deserui meo magno malo, eò me impellente Principis nostræ promissis sperataque gratia, ut malo consilio bona fortuna mihi quærenda sit. Vale felicissime. Ex Lugduno, penultima Septembris. Anno 1520. Salutat te charissima conjunx mea, forum mearum patientissima comes.

Agrippa ad Amicum. LI.

Responsurus tibi ad ea, quæ de Principis nostræ erga me indignatione jam duplicatis literis nunciasti, Capellane amicissime, scito non esse animum meum velle vivere in illius odio, nulla aut tam levissima occasione concepta. Dicere sententiam, & pectus aperiat, si culpam habeo, poenam non deprecor: sin minus, quid ob nullum crimen, ob nullam culpam sed ob literas nulla malevolentia, nulla perfidia, sed fortè improviso errore, ac inconsiderata linguæ libertate scriptas, huius plumbea indignatione plector. Fortè adfuit canis quispiam aulicus, qui illas malignius interpretatus est. At scio quod difficile est cani lectum sternere, quia accubiturus huic illi, que in gyrum volvitur, ut nescire cogamur, ut capiti pulvinum supponendum sit. Sic aulici isti canis, literarum venatores, qui Principibus à secretis sunt, in tot sæpe sententias vertuntur, ut quam in partem casuri sint, nesciamus. hi si cui sint male propitii, nihil erit tam bonè, tam sanctè, tam castè, tam deliter, tam simpliciter scriptum, quod illi prorsus suis interpretamentis non faciant iniquum, perfidum, criminiosum. Un
de fit

it, ut dum Principi servire cupimus, dum placere putamus nil ritè fecerimus: omnis labor perierit, omne corruerit obuium. At ego, quæ scripsi, scripsi zelo amoris & fidelis obuii cupidissimus, Principi nostræ melioribus & honestioribus, eisdemque etiam gratissimis & utilissimis, cum sibi tum gitotique regno studiis operibusque inservire. quod quin facere & scio, & possum, & valeo, &, si ipsa patiat, et nolo: atque hoc zelo jam omnem illius in me benevolentiam obliterasse videor. Si sic est, atque eò me nunc vocant versa fata mea, impetranda est venia, quod me abdicet, ut me malorū meorum patientiam meliori modo parare queam, am inani spectam infirmæ tamque offensibilis benevolentie recuperandæ perire insontem. Hæc tecum amicissime pellane, fati libuit audacius, quod conscius mihi sum nullis erga Principem nostram commissi, aut cogitati facinoris: iterum nunc, quod consulis, de mittendis prognosticis, hi secus videtur, cogitans, ne plus inde offendatur, cum in lectura sit, quæ malit ignorare: atque ego, ut nosti, adulari cio. Ego præterea, acceptis de his prioribus literis tuis, ex destiti ab opere & abjeci, gavisus etiam me de his sortis nugis utcunque exoneratum. Reliquum ad ea quæ per verendum Dominum Vasatensem ad me mandasti, responsi tibi nuper, literasque deferendas tradidi cuidam à quæstorius (si rectè memini nominis) Joanni Laurino, qui sub guino agere solebat, dum esset aula apud Lugdunum. Vale amicissime, & me de singulis certiore reddere. E Lugduno, ultima Septembris, Anno 1526.

Agrippa ad Amicum LII.

IErī manè deambulans in templo D. Joannis, Capellane amicissime, arripuit me vir quidam, ut videbatur, haud minus deducens in angulum, percunctabatur de statu oaulico, an quid haberem certi? Retuli, quæ scire putant. At ille inquit, ego sum Barguino quæstorii à ministerio, & amicè admonéo ne inani opinione seducaris, sed rebus tutiori via consulas. Jam nuper enim vidi te in pensionarium registro cancellatum. Egi homini gratias amicæ comminationis, jamque post eventum vates esse cœpi, & his stultissime didici, cognovique, verum esse, quod vulgò dici, hanc Principis tuæ (jam enim mea esse desiit) benevolentiam non nisi beneloquentiam ac muliebrem similitudinem esse, mihi ego scriptum in divinis literis: Nolite confidere in principibus: legi apud Philosophos, Non esse confidendum in mulie-

mulieribus, & sub ferula quondam ex Virgilio didici: Varum
 & mutabile semper femina. Atq; ego bis stultus, divinarum
 humanorumq; monitionum immemor, me & Principi pariter
 & mulieri in uno (ut Sorbonicè loquar) supposito, tanquam
 ex Hippocentaurorum genere, copulato concredidi: & tanquam
 jumentum & asinum aurigandum cedi. Oterque quaterque
 stultus Agrippa qui clarus imaginibus avitis, clarus propriis
 titulis, militia, doctrinaq; pariter, clarus tot publicis muneribus
 pace & bello optimè geitis, qui tandem, quò liberius vivere
 possem, à publicis muneribus me sequestravi, & ad quietior
 rem hanc medicæ artis, & quam hætenus celebri fama ad mi-
 raculum usq; cum multorum salute exercui, professionem me
 contuli, iterumq; à Principibus & Regibus ad honores & sti-
 pendia expeditus, diu abstinui, donec uni huic & Principi &
 mulieri ultrò me obtuli mancipium, abs qua nunc hospitior,
 ac si ad nullum aliquod egregium facinus utilis sum, nec alia-
 rum rerum aliquid scire aut agere possim, medicus cum sim &
 cum stercoribus & urinis rem habeam, adeò non clarus, non
 liber, sed obscurus, etiam stultus bisq; stultus factum, dum sa-
 niore consilio mederi studeo infano mulieris animo, quod
 que ulcus acu tetigerim, admonens, ne esset plus æquo sa-
 perstitiosis variciniis dedita, ne nimium ex illis penderet, ne
 pateretur in his nugis meum conteri ingenium, ne animam
 meum sublimioribus studiis aptum, rebusq; benè gerendum,
 doneum, vanitate illarum marcescere sineret, sic indignan-
 tis facilitate ebullit, ut repente pensione privaret, sic indigni-
 que præmio judicaret: sic ad nomen meum obsurdit, ut
 terebro quidem aures ejus amplius aperiri queant: adeoq; in-
 tractabilis facta est, ut tu etiam illi familiarissimus cogare ut
 re mea obmutescere. Atq; hoc nunc tecum expostulare habeo
 Capellane amicissime, non, quod ademptum stipendium: ne
 quòd privatus Domina: sed quòd hæc, si scivisti, non adma-
 nuisti, non indicasti, quod si fecisses, jam dudum finem habe-
 ret hæc tragœdia, & ego haberem Principem forte inter ho-
 stes vestros, qui ministerio meo indigens, servitium meum
 per libenter sibi delegisset, qui per hanc ætatem me omnibus
 votis & promissis exposcebat, ubi èt hoc lucrificissem, quò
 crassiori stipendio exceprus, ac digniori officio functus fui-
 sem, virumque pro femina commutarem, hoc est quod toto
 præfagiente animo ad te scripsi, scilicet, quandiu hic inani spe ha-
 rerem, oblatam aliunde rem certam amitterem, ad moramq;
 proximè bonam fortunam Tantali instar non possem capesse

re, etc.

, atque non modò Principis stipendio hic fraudari, sed & in-
 ipse delusum, simul etiam alienis bonis destitui, ac damnum
 perpeti sub ambigua spe, dimissisque bonis avibus, mu-
 is venaturum. Vides nunc, ut ego malorum istorum pulchrè
 mihi vates fuerim, atque tu me in morem terrestris rangitien-
 m, tot tragicis epistolis frustra vociferari passus sis? hæc te-
 m. Proinde pro hac fide Domine tuæ servata remuneror
 fidia, videlicet non admonitus, sed clanculum & post terga
 dicatus. Si mihi herus fuisset mercator, vellanio, vel aliquis
 finæ sortis rusticus, herave consimilis, nunquam me ser-
 m suum pepulissent non præmonitum, etiam si culpa non
 cassent. Verum hac aula sine culpa, sine crimine, clam me,
 intrusus sum, atque deinceps spevana interim, lactatus, & o-
 nibus optimis aliunde conditionibus renunciare passus, ad
 nnium fortunarum mearum naufragium propè adactus sum.
 d hunc modum me probitas & servata Principi tuæ fides e-
 rtit, atque hæc (si diis placet) Principis tuæ nominabitur
 itoritas, quæ in privata quavis persona vocaretur perfidia &
 oditio. Neque verò hæc ego de principe ipsa vel dixisse vel
 gitasse volo, sed de illis aulicis harpyis, quæ suadelis suis
 rincipis nomine auctoritateque abutentes, quibus non nisi
 tractiones, fraudes, sycophantiæ, & quæque similia profunt
 equitiarum genera, qui huic pensunculae meæ inhiantes,
 unc mihi velut Phyeo obsonium, ipsis è faucibus præripue-
 unt. Jam tandem, mi Capellane, hic finis est hujus tragediæ
 delicet Ego destitutus hac Principe, & aliis conditionibus
 ulte refutatis, omnib. vestris offensus, sola innocentia tutus,

Cantabo vacuus coram latrone viator.

timosiusque deinceps & loqui audebo & scriberè. Quem e-
 im metuum amplius, qui cum fortuna ipsa ad extremum us-
 æ effem luctatus sum, qui spem ipsam desperando jam vice-
 m, ac tanquam Anteus in terram prostratus, fortior resur-
 um, adeò ut nemo ultra vincere me poterit, nisi fortè Hercu-
 s aliquis me tollat. Forsan rides me, Capellane, tanquam A-
 cem abjudicatis armis insanitatem, ac armenta hominum
 co trucidantem: sed legisti, puto, aliquando, quid mus con-
 lerit leoni, quid scarabeus nocuerit aquilæ. Nolim ego ta-
 en nunc in murem, aut scarabeum trāsformari, sed in Timo-
 em aliquem misanthropum verti. si modò Mercurius aliquis
 iflus abs Jove novum Plutum adduxerit, illisq; aulicis cor-
 s, qui iniquis obrectationibus, insidiis, sycophantiis Prin-
 pem corruptentes, illius odium mihi confarunt, & inson-
 tem

tem me illius odio obnoxium reddiderunt. Et quia
ga clandestinè, adeo repente, tam perfide,
runt, ac immedicabilium malorum. In horum
gone aliquo cominus caput tuberibus oppre-
saxissetiam emittus ac procul lapidum gra-
ruere, eorumque fucos, adulationes, detractio-
ditiones, nigro calculo signare, & chartis illis
bus linguis evulgare, illosque sub diali loco
andos exponere. atque his finis esto tragedia.
est, mihi uni nunc cogitandum & agendum.
primum, ut, quemadmodum à stipendio, à
fidelitatis Sacramento æquè pariterque liber-
quævis me respexerit bona fortuna, liceat
offensa apprehendere. Tu nunc, amicissime
eissimè vale, & me literis tuis, quocunque
mè alloquerè, in hoc mihi rem facturus omni-
Salutate charissima mea conjux. Ex Londuni
bris, Anno 1526.

Amicus ad Agrippam. LIII.

Accepi hodie literas tuas, colendissime Praefatus
fina sexta Septembris, quib. respondeas ad illas, quæ
no calamo scripsi Reverentiæ tuæ a decima octava
terum scripsi adhuc Reverentiæ tuæ & D. Seneca
mino Capellano ab ejusdem penultima satis longas episto-
quarum responsum ex die in diem expecto. Quod officii
desideratum pro me impetrare, visum tibi non esse, delicti
quidem vacat nunc, & jam ab aliis sublatum erit; mihi
tunquam similis arridebit occasio. de reliquis omnibus
mino Capellano accipies meam sententiam. scripsi
illi & pridie & hodie per amplas literas, animum
derexi. tua Dominatio inster pro me apud Regem
Dominā nulla spes mihi reliqua est. Verum illud
sicut hactenus, in otiosam benevolentiam inani
Æsopici canis instar, & tumbam perdam & obsonium.
tum verò eorū quæ scribis, ego Regi nihil mittere
hæc non modico dispendio prius instruenda forent,
deberent. quod mihi nunc difficillimum est. nam quod mihi
ex pensione debebatur, non solvitur, & reliquum
cellatū intelligo: & quas alias conditiones mihi
pripes quidam hæc æstate obtulerunt, propter fidem
datam servatamque refutavi: & qui pluribus sellis
teram, omnibus excussis in nudo solo derelictus sum.

quid

quid ergo facturus es, fac citò : & me de actis & agendis quam primum certiore reddere. Habeo jam nuper per me excogitatos modos aliquos, quibus possum regio ærario quotannis non modica pecuniarum talenta applicare, etiam absque populi gravamine, sed & magno cum reipublicæ commodo plebisque congratulatione: sed non sum illa dicturus, nisi ipse eorum primum de hujus inventionis meæ præfectura certus sim. Scribo ad Dominam, literarum illarum exemplum simul mitto ad Capellanium, quod in suis manibus videbis & leges: deinde, si videbitur, poteris illas literas opportuna hora offerre ipsi Dominæ, ita tamen ut vel ipsa legat, vel de verbo ad verum legi præsens audiat, ne quando quis aulicus canis aliter, quam scriptum est, recitet. Vale felicissime. Ex Lugduno, decima Octobris, Anno 1626.

Agrippa ad Amicum. LIV.

Crispi ad te pridie, Capellane amicissime, quibus tibi totius Tragediæ meæ extremum actum peroravi. Hodie aliæ mihi sunt redditæ literæ tuæ, & à Reverendo Domino Vasatensi nunc cum suis ex Chamburgo à vicesima sexta Septembris transmissæ. Hæc jam nova adferunt consilia, nescio quanti valitura, contempero tamen, quatenus citra damnum facere poterò. Scribo ad Dominam, cujus epistolæ exemplum hic inclusum inspicies. valeat, quantum possit. Si quid inde boni sequetur, præter spem eveniet. ego nihilominus etiam aliunde venabor prædæ, nec fidem illi debeo, quæ mihi non debet stipendium. nam ubi illa me rejecit ex aula, ego illam abjeci ex animo, nihil unquam spei, nec fidei habiturus in tam levem, vatum & mutabilem formineum sexum, nisi quantum re ipsa dero, palpitansque deprehendero. Proinde jam, qui novis consiliis revocor in aulam, accipe, quas mihi leges præscribere: Ut probè aulicum agam, egregiè adulabor, fidè parcus, arborum prodigus, cōsilio obscurus oraculorum instar amguus, sed lucrum sequar, meumque commodum præferam omnibus: amicitiam nullam, nisi lucri causa, colam: mihi ipsi piam, neminem laudabo nisi artificiose, cui libet detrahā. Sed & cum meo compendio, quos poterò, protrudam: ipseque uribus sedebos sellis: aulicos hospites & cæteros, qui lucrum non adferunt, tanquam steriles arbores, despiciam omnes: nullius fidei credam, nullius amicitia fidam, conjectabor omnia in malam partem, meditaborque vindictam, Principem conservabo tantum & adorabo, sed non nisi aut timore aut meo

compendio illi adlabor, adsentabor, parasitabor: his decreta
 me rursus in aulam recepero. Tu quoque, Capellane amice
 me si aulicè sapere vis, tibi vel eadem, vel similia statuas: alia
 profectò similes evademus jumentis senio confectis. quorum
 ne pellis quidem perinde, ut aliorum animantium, est usui.
 En vides, ut emancipatus aula, miro quodam prodigio proti-
 nus effectus sum aulicus. Scribit ad me Dominus Episcopus
 Valatensis, esse tui consilii, mittenda Regi instrumenta Pyro-
 machiæ atque librum. Verum tu scis me Matrimonii mei nu-
 per jacturam fecisse, à quo dum gratiam expectabam, calum-
 niam passus sum, vereor, ne in isto mihi accidat simile. Præ-
 terea liber hic in volumen satis amplum excrevit, & architectu-
 ces illæ poliorceticarum organopoceticarumq; machinarum
 moduli, cæteraque pyromachiæ instrumenta hactenus pe-
 me magnis laboribus & sumptibus perfecta, non tam facile e-
 mittam è manibus: & nisi citò me præveniat Regis benefici-
 um, aliis hæc, etiam vel hostibus profutura sunt: Astrologic
 judicia, sicut scripsi tibi antea, neque perfecti, neque perficiam
 donec Domina nostris literis responsum remiserit, atque jul-
 ferit. Vides, mi Capellane, quale monstrum evaserim, supra
 que humanam capacitatem miraculum factus sum, religiosus
 videlicet & aulicus, utrorumque contrariorum rituum tan-
 pertinax observator, dum hinc quidem juxta verbum Scriptu-
 ræ nolo confidere in Principibus, in quibus non est salus
 vero ex aulica disciplina nihil pro illis facturum sum, nisi præ-
 vio lucro. Cæterum vero scire ex te cupio, quisnam sit ille ma-
 lus genius malus, qui Principis animum sic obsedit, ut omnes
 partam nobis dudum gratiam obliterarit: quò illum religiosi
 aliquo exorcismo exterminemus, vel magico aliquo sacrificio
 placemus, vel nos barbaris deorum nominibus cabalisticisq;
 pentaculis contra illum muniamus. Vale. Salutat te amanti-
 sima mea conjunx, rursus vale, & si quis rumor est Regem
 venturum esse, quàm ocus rescribe. Ex Lugduno, decimo
 Octobri, Anno 1526.

*Ioanni Capellano, Physico regio, Henricus Cornelius Agri-
 pa S. D. LV.*

QUæ de Siculis Neapolitanisq; prodigiis per Langium
 urbe Roma Regi tuo nunciatis ad me scripsisti, Capellane
 amicissime, fuere quam gratissima. Fortè meum aliquod de il-
 lis expectatis iudicium, Audi igitur, si vera sunt prodigia hæc
 quæ

vid ex biblica mea astrologia de illis conjectari posse visum
 fit. Locustas à loco usto & vastato (sic nuncupari plerique non
 relegantes putant Grammatici quia virentia omnia vastant
 xuruntque) regem non habent, testante id Salomone in Pro-
 verbiis, sed turmatim volant: mirum tamen ordinem servant,
 deoque in nocendo potentes sunt, ut ne homines quidem il-
 s quovis ingenio queant obfistere. has autem Auster adducit
 entus urens, ut ait Exodus Quin & Plinius Italiam ex Africa
 larum cohorte infestari scribit. Ventus autem ex occidente
 ans, illas in mare præcipitat, ut est in eodem Exodo: rursusq;
 er mare ejectæ, sæpissime pestilentiam excitant. Autor verò
 pocalypsis regem illis præfecit Angelum ahyssi, hoc est, Sata-
 icæ religionis pseudopphetam, cui nomen Hebraicè Ab-
 addon, Græcè autem Apollyon, quod interpretatur Perdens,
 issipans & exterminans. Hieronymus quoque per locustas
 sedorum & Chaldaeorum imperium exponit. Ex his itaque
 unc prodigiis illius sensum facile colligimus, quoniam ex A-
 a & Africa venturi sunt crudeles populi, qui, locustarum in-
 ar, multitudine & celeritate sua cooperient terram, occu-
 abuntque illam, deprædabuntur & devastabunt, videl. Mauri
 ; Turcæ Mahumeticæ sectæ gentes, quibus vinum gustare
 esas est: (ideoque locustæ illæ, quod scribis, virentibus omni-
 us erosis, solas vites reliquerunt intactas.) saturatique præda,
 ars illorum regrediens alias terræ plagas infestabit, remea-
 itque ad suos, pars occupatam Siciliæ insulam, seu aliam ejus
 rigoni provinciam possidebit: nec poterit inde, nisi valida ex
 occidente Hispanorum manu propelli.

Sed jam ad corvos vadamus. hi funesto colore atrii, rapaces,
 nmundi victus, carnivori, morticiniis semper inhiantes, vo-
 e inamœna & expavescibili, tristis auspicii, nil nisi nocere
 orunt, omnibus insensu, ne propriis quidem parentibus pas-
 antes, quos etiam famelcentes concerpunt: solis proditri-
 bus vulpibus amici: tauros autem præ cæteris animanti-
 us maximè invadunt: ex omni autem corpore oculos præ-
 ipuè appetunt: præterea super omnia animantia habent
 r contumacia insignes: quod Noe historia & Apollinis fa-
 ula utrobique attestantur. His itaque consideratis, non di-
 xnum videbitur, illos cum pravis sacerdotibus componere.
 am illi etiam rapaces, avari, funeribus inhiantes, ex mor-
 uorum exequiis, veluti morticiniis, victum divitiasque fi-
 i vendicantes, ex toto Ecclesiæ corpore oculis maxime illu-
 N 2 dentes,

dentes, superstitioni sua hypocrisis, vanis pompis plebam excæcantes. Per corvos inanes Doctores malos sacerdotes exponunt, utrique facti, funesti & immundi sunt. Ob easdem similes rationes corvos interpretatur immundos peccatores, belles ac contumaces, & inobedientiae populi, quam semper comitatur desolatio atque desertio. Quot omnia pulchrè & clarè ex Mose, Osea, Sophonia Prophetis, & ex Salomone colligimus. Ejusmodi autem prædicationes hæc Prælati, proceres & populi, qui in se contrariis sedibus armis non procul à Neapolitano regno intestino bello cident, illicque omnis concider utriusque factionis Italique impietas. Ut autem hæc tibi exemplis aliquibus clariorem, legitur apud Sabellicum, pridie quam essent Venetia Sapientiam oppidum Ligustico bello victi, corvos adversis inter agminibus conflixisse, cadaveraque supra eorum castra remesque respersa. Legitur etiam in Pii Papæ Cosmographia cruentum illud bellum, quo magnanimus ille Joannes Burgundiae dux contra Leodienses populos, collata signis perans: hostium plus triginta millia cecidit, paulo post ipsum num corvorumque prodigiosam pugnam præcessisse, videri penes falciones manente, corvis omnibus ad internecionem deletis. Est etiam, quod præterii, Romanis & Hungaris non nihil cum corvis commune, ut quia aliquando corvus civitatem donatus, ac moriens civili pompa publicis exequiis cohærens status. Erat etiam Romæ nobilis admodum Corvorum familia, ex qua Rex Hungariæ Matthias se descendisse gloriabatur, cui involans in galeam Valerii Tribuni corvus, Galliumque hostem pariter expugnans, nomen dedit ex quo Gallis ipsis inauspicatissima habita est. Quid autem illud quo nunc agimus, prodigium vestris Gallis portende, & quire nunc mea indignatio prohibet, indignitasque illorum non admittit. Indignatus siquidem eos prodigiorum autorem ve Natura is sit, sive major illa Deus, passam hæcenus cladem turpem, exercitus fugam, ducum miserabilem casum, & dedecoram captivitatem, nullo cometa, nullo portento, nullo ostento, nullo omine, nullo prodigio præmonstrare potuisset; dignatus est. Sed ite nunc oppugnatur Neapolis & cum Achab vestro ascendite in Ramoth Galaad: nam corvi ominentur vobis victoriam. vix redibit mingens ad partem. Hæc tibi repentino hoc calamo scribere dedit animus tantum

nam intelligendi satis, quæ principibus tuis longiore sermone
 e numerationibusque Scripturarum testimoniis allegoriceque
 : typis recensenda torrent, ni forte obsit illis, quod hæc astro-
 gia non sonat illorum auriculis, sicut ethnica ariolorum
 ntinnabula. Deienum comminationes, tanquam Pharaoni
 Ægyptiis, surdis illis fabulæ sunt. Nunc autem, ut & ego
 is novis nova rependam, accepi hoc manè apud Basileam,
 lignem Germaniæ civitatem, lucente sole claro & quieto,
 edio die ignem è cælo decidisse in civitatis illius armamen-
 rium, idque cum omni apparatu machinarum, tormento-
 um, pulverumque ac reliqua munitione, conflagraffe: etiam
 omnes aliquot in hoc incendio una periisse. Hæc si vera
 at, quid indicent, conjectare poterimus exemplis: uno ex
 ivio narrante, quemadmodum Macedonio bello Regis ar-
 amentarium conflagaverit, de quo postea Romani egerunt
 umphum: alio autem proximis annis viso in arce Mediola-
 nsi, ubi per omnia simile accidit paulo antea quam pulsus
 allis in Hispanorum manus veniret. Indubiam itaque status
 inciparusque mutationem portendere videtur. Verum quia
 æbreorum doctores per ignem exponunt regnum Macedo-
 um, cui hodie Turca præest, Basilea autem unica inter Ger-
 maniae civitates regium nomen obtinet, caveant sibi Germani
 Turca. Siquidem hoc prodigium alicujus regni sui commi-
 tur excidium, atque fortasse nihil hoc ad Basilienses. Sed au-
 sti arbitror, quæ illie circa fidei nostræ mysteria versetur
 ntentio. Igne igitur illic opus est cœlesti, ceu qualem Do-
 inus aliquando misit in os Hieremiæ, ut sit credentibus lu-
 en, incredulis verò supplicium, bonis omnibus ignis pacis,
 cendens charitatem, & consumens arma instrumentaque
 ntentionum, malis autem incendium & vastatio. Vale foeli-
 ssimè. Ex Lugduno, undecima Octobris, Anno 1526.

Ioanni Capellano, Physico regio, Henricus Cornelius Agrippa,

S. D. LVI.

Alve mi amicissime Capellane, & ter quaterque salve. Va-
 leant principes, valeant reges, valeant Nini, valeant Semi-
 amides, valeat omnis robusta improbitas. Benedictus Domi-
 us. Divites facti sumus, modò vera sit fabula. Vir quidam
 entilitius, mihi à multis annis amicus, auri semina ad nos de-
 alit, eaque in oblongi colli cucurbitula, in forniculam no-
 ram, coeparum in agris instar, plantavit, igniculoque, ceu
 hoæbo calore, atque, ut gallinæ solent ova incubantes, die

N 3

noctu-

nocturne fovemus, expectamusque prope, ut auribus
gentes sacris aureos, qui si rite excludatur, auribus
auro superabimus, vel saltem auribus, illis
nis ac Semiramidibus Longum valere dicemus
tiffime felicissimeque vale. Ex Lugduno, ab
vel auriculatissimo futuro Agrippa, 21. Octobris, 1568.

Agrippa ad Annianum. LVII.

Toties jam frustra ad te literas dedi, etiam de transmissis
tuo frustra tecum expostulatus sum, ut ipse mihi ultimum
tacendum decreverim, nisi Reverendus Pater Navarrensis
Regis confessor, cujus opera istę ad te deferuntur literę, prius
mihi benevolentiam tuam integritatemque testatus fuisset
ac te mearum literarum hactenus accepisse nullas. Nunc re-
piscens stomachum omnem inter scelestos illos literarum no-
strarum compilatores, qui nos tam nequiter desideria nostra
fraudarunt, evomui, ac te ab imputato crimine jam absolvo
idque duntaxat ratum esto, si ad istas quam proximę respon-
deas. Ceterum nunc longiores ad te literas dare, & quę
prioribus scripta sunt repetere, festinus harum latioris recessu
non patitur. Tusciis, quę mihi discedens Lugduno pollicitus
es, si nunc miseris, rem mihi feceris omnium gratissimam: e-
goque fidem tuam probatam habens, ero tibi ad omnia ne-
cessarios semper obligatissimus. Vale felicissimę Salutis te de-
rissima conjux meę. Iterum vale. Ex Lugduno, 15. Octobris
Anno 1526.

Agrippa ad Amicum. LVIII.

Literas tuas, quas ad me scribunt Curatus S. Concilii
Laurentius Phrysius, unà cum literis nostris accepimus.
duos aureos coronatos & quinque solidos persolvimus.
gratias habemus, & si qua via consilioque & juvamine
desse tibi poterimus, perlibenter tentabimus, facientesque.
si ad Mediomatricos revertère, Curatum meo nomine salu-
bis. nullum adhuc illi responsum remisimus, idque ex causa
Scribere tamen eum ad me jubebis. Responsum illi hanc
Proximas nundinas. Laurentium Phrysiu meo nomine
salutandum cures. scriberem illi & sæpius & libentissimè, si
rem, quis mediis tuis nostras ad illum dirigere possem
fahas. Cæterum vale. Ex Lugduno, 16. Octobris. Anno 1600.

Agrippa ad Amicum. LIX.

Æpe ad te scripsi, amantissime vir: tu verò ad nostras literas sic obfarduisti, ut præter silentium nihil remiseris aliud. hoc tunc tecum ex postulo, ac te læsæ amicitiae reum ago: quo crine si te non purgaveris, si non rescripseris, si non responderis, bellum tibi omnino indictum scias, moxque tragicis epistolis te oppugnare adortar. Vale felicissime, sed rescribere, & tolonæum mitte. Saluta mihi conjugem tuam. E Lugduno, cesimasecunda Octobris, Anno 1526.

Amicus ad Agrippam. LX.

Actantum pro me, ut tractatum, quem aliàs edidisti de Peccato originali, paulisper accommodet. Cæterum non diu oblivioni in negotio tuo alloqui Thomam Bullionum, qui mihi spondit traditurum totum negotium tuum illi electo Verando Chalendato. Si aliquid ab aula habueris, mihi rescribito. Saluta meo nomine, si opportunitas adsit, mihi illum à Vauzellis, nec propterea negligas me commendatum facere tuæ charissimæ uxori. Vale Ex Condriaio, die secunda Novembris, Anno 1526.

Agrippa ad Amicum. LXI.

Alutote, & salutat te uxor mea. Militem Vauzellum non vidimus à quadriduo: Ex aula nec rem, nec verba accepi, Thomam Bullionum pro mendaci nebulone habeo. Electum Chalendatum probum virum existimo. Sed ego inter illius onam voluntatem & Bullionis fraudulentam sponfionem, inquam hircus in vepribus, hæreo, Librum nostrum ab te postulatum mitto. Sed heustu, nullum mihi aliud exemplar est: Dominus S. Valerii ad biduum hinc discessurus est. hunc, si tu in tempore pro me alloqui voluisses, bene mecum egisses. tunc mora tua subvertit negotium. Dices mihi, te melius hoc n aliud tempus effecturum. Respōdet tibi vetus proverbium in tempestivum beneficium non est beneficium, atque ego nterim spe illa non alo familiam. Vale. Ex Lugduno, tertia Novembris, Anno 1526.

Agrippa ad Amicum. LXII.

Cogitabundus his diebus, Capellane amicissime, quod niam hoc effet meum in Epistola ad Seneschallum scriptum, quod adeo offenderit Principis tuæ, aliàs mite & transibile

stibile ingenium, ut subita indignatione, tanquam furore percita, nullo animo suo deliberandi dato spatio, me qui ad calamitatem usq; suam secutus sum fidem, cum potissimum beneficium expectarem, tam repente abdicaret stipendio, in eaque præcipiti ira sic perseveret, ut amicis meis omnibusq; prome dicentibus suæ clausæ sint aures, ad detractionem verò invidorum sint apertæ, qui sic jam naturam illius pervererunt, ut plus liceat apud illam alienæ credulitati, quã suæ innatæ quondam clementiæ meæq; innocentia: nō potuit tanta culpa esse si admonui, ut divinæ providentiæ patientes, astrologica perniciosas nugæ relinqueret, nec meum ingenium honestarum artium disciplinis præditum, hac superstitiosa professione pateretur corrumpi: quippe qui possem illi melioribus prodesse studiis, si me illorum potius, quam astrologicæ artis, si modo ars est ac non inane ludibrium, exercitio malit experiri. Esto hæc, ut honesta censebam fortè libertius, quàm par erat tamē fidei mente sic suasi: atq; hæc suadendi licentia, sic ut & potuit & debuit zelo fidei impurari, sic nec potuit, nec debuit tam pertinaci indignatione ira in rabiem versa ulcisci. Quis n. principi cuicunq; suaturus foret, quis cum illo consiliorū sermonem sociare auferit, si suasisse periculum erit, & consilium delicti pro crimine habendum est, idq; fortè, si stolidum, inutile, ut inefficax: pœnis & suppliciis luendum sit? nova profectò hæc & inaudita tyrannis esset. cogitavi ergo subesse oportere ultius quoddam malum, quod animum Dominae sic urat: idque cum profundius cogitando frustra inquirerē, ipsa cogitatione fatigatus, fortè, levandi animi gratia, ut soleo sacrum Bibliothecarum volumen arripio, idq; aperiens protinus occurrit ad manus historia Jezabel, juxtaq; verbum Achab de Michea Propheta inquirente, odi eum, qui non prophetat mihi bonum. Attonitus de improvviso oraculo, rediit in mentem scripsisse me Seneschallo, comperisse me in Borbonii natalitiis revolutionibus, illum, frustratis vestris exercitibus, etiam in hunc annū victorem fore. erupi in risum, sed Sardonicum: dixique intra me: O infelix Propheta hoc vaticinio: jam omnem Principis tuæ gratiam concacasti: hoc est ulcus, hic antrax, hic carbo, hic cancer ille, quem Noli me tangere dicunt, quem tu imprudens tetigisti etiam cauterio. profectò hinc fenestra, hinc posticum, hinc ostium, hinc janua, hinc porta, hinc valvæ adulatoribus, assentationibus, detractoribus, cateroque tempestum populo contra te aperta sunt: jam livor occupat Principis præcordia, ideoq; aures non recipiunt consilium, & verba

paci

acis pro te dicentium iravertit in scandalum, compique & aulico ingenio conjectari omnia in priorem partem. Miseream me, qui hactenus non didici illius & hujus aurium voluntati, sed nude rerum veritati studere, ac tam diu frustra inter illicas artes versatus qui, cum his mihi maxime opus fuerat, in e potissimum neglexerim. Sciebam Borbonium hostem se, sed ignorabam illum tam pestilentem hominem, & plus uam olim Telechines, Illyrios, Thessalosq; noxios populos, quàm Scythicas perniciosas feminas. periculosiorem, ut iam solum nomen ejus secum serat venenum. Sed & nesciebam me prædario Astrologum conductum, quodque mihi, uod ars illa dicat, monendi dicendique jus relictum non esset, occurritq; exemplò Orintius Parrhisiorum insignis Mathematicus & Astrologus, qui dum veriora, quàm poterat, vacinaverat, iniquissima captivitate diutine vexatus est: jamq; ebam ad me, quid, si reliqua misisses prognostica? procul duio ex fumo in flammam te conjecisses. Nam quæ tu de Borbonio imprudens vaticinasti, sortè nimis vera res ipsa jam manifesta facit. Quid, si cetera mala ominatus fuisses, proh deumque hominum fidem, nunquid, quæso, sicut Micheas, non iam mentitus Regi bona, aut sicut Balaam nescivi maledicere Borbonio, iccirco reus sum? Non inficio Astrologiam datum fuisse spiritum mendacem in ore omnium prophetarum per illam: sed quis Balaam poterit detestari, quem Deus non detestatur; aut maledicere, cui non maledicit Deus? Nonne victoria Principum est in manu ejus, & ipse assert suppressæ potentiam adversus eos, qui deprimebant eum; & mendaces stendit, qui maculaverunt illum? Nunquid pro Deo ego sum, & immutem verbum veritatis? Hoc illud crimen meum, hoc scelus, hoc facinus, hoc venenum, hic aculeus, hæc spicula, quæ Principis tuæ animum vulnerarunt, quæ exulcerarunt, quæ abesecerunt: jam iam reus sum, indicio Borbonius sum, hostis sum. Si Borbonius ego sum, ipsi testari possunt tanti Ducis plerique proceres, qui me, cum Friburgo Helvetiorum discederem, importunis precibus magnisque pollicitis præmiis, in illius obsequium traducere conabantur. Quid in illis tunc responderim quidque egerim, testabuntur cum ejusdem Ducis liquor Capitanei, tum illi primipilares nobiles ab Eylens anati mei, qui cum Borbonio faverent, ego illos cum quatuor milibus expeditis peditibus Borbonio adduxi: induxi autem levotos Regi, omnemque meam fortunam in hoc exposui ac simul ære alieno obstrinxi, pro quorum remuneratione, casis

N s

nostris,

nostris, & uno agnatorum meorum, de quo vulnere, in super neque pectorum, neque pectorum schedis publicis militari lege obligatorum fidei est ubi si Borbonii partes secuti fuissetis, resisteretis essemus, ius super & victoria felices: nec oportet hic ex aurato milite Principis tuæ scatophagus, at sperabam benevolentia illius, quemadmodum fuerat, me apud Regem instauraturum. Verum Regem oblivione neglexit absente, sed Domina tua, cuius ceteris secutus sum, quia illa paulò liberius ad ceterorum malorum, impatiens veri, incontinens ira, vinctæ vindictæ, jam me contemnit, abdicavit, repulit, que gratiâ meriti detractorum atrocitas atque ego, defuturo Borbonio, me ipsum, quod pro omnibus viribus iuvarem, fortunis meis omnibus exui, nunc ille Borbonius. At non sunt Borbonii trigaleati illi lepores ac desertores, qui relinquentes captivandum Borbonio, ipsi, vix cōspectis hostibus, sanis membris, integris, salvisque rebus profugerunt in patriam, jamque Gallorum regno, nisi Dominus misertus fuisset vestri. Itaque nunc, & adorate ariolos cœlorum, à quibus veniant vobis, ventura sunt. Nonne Deus exercituum est, qui benedixit vobis, ut capto rege vestro infelix regnum salvaret in magna mulieris, atque, sicut in Israël tempore Deborah, deficientibus viris mulier egerit imperium Galliarum, ac tam prudenter, utque rexit, ut non melius olim Semiramis, aut Aphrodite, hæc, ut egregia Domine tuæ laus est juxta verbum Scripturæ, sic univerforum Galliarum procerum insigne est opprobrium, atque populi ac regni infelicitas, quia non est in illis, in tantus Princeps dignus pro imperio: & defecerunt sapienter consilio, & sortes eorum profugerunt à bello, & requiritur sub stola mulieris hæc laus est Principis tuæ. Nec mihi quis ingerat pro lapido the, sive baruchta ventricosa, illam rabulam, cujus consilia, tanquam Pythonis, sunt in ventris, & virtus ejus est in patinis, non est galea salutis in capite ipsius. De his autem, quod reliquum futurum superest, mente repositum. Vides, mi Capellane, cujusmodi finis Propheeta, si quis hac arte me conducere velit vatem, patiamur Pontificem ariolorum fieri. Ceterum contemno omnes & boynos & Bulliones & quosunque similes, superbie, invidia, detractionis, dissimulationis, assentationis, adulationis, conditionis, ceterorumque aulicorum vitiorum ideas: & cetera.

est extrusum me alieno scelere, non me crimine. Quid autem aliud fecerunt postici illi nebulones, nisi quod me Principis iræ obtulerunt: ipsam autem Principem mihi ludibrio exposuerunt, quippe quæ me quondam in delitiis habebat, nunc odit, & pro ignavo, inerte, inutili aspernatur, etiam vel pro hodie habet: Ego contra, qui promissa ejus hætenus pro miraculis habenda putabam, nunc didici dictis, promissis, scriptis, literis, sigillisque illius fidem nullam esse habendam, nisi ex illorum nebulonum arbitrio: illam tamen egregiam Principem fatebor, sed sui sexus levitate illorumque assentatorum raude perniciofa, Principum teste, timendam: jamque, quod aliquando in Antiquorum traditionibus didici, facto insuper in me periculo, verum comperi, Principes esse omnium hominum genus ingratissimum, qui nullum amant ex animo, nulli fidem se debere putant, nisi ex sua libidine: nullius magis, etiam ne de morte pro illis suscepta, compatiuntur: quin & sæpe affligunt bene meritos, illisque non modò gratiam conferre non cogitant, sed insuper persequuntur injuriâ, nonnunquam proscribunt & bonis omnibus spoliunt, etiam vitam adimunt, sicut in Barone Plancejaco nuper omnibus cognitum & manifestum est. Possem alia hujus crudelitatis exempla recentissima ante oculos ponere, si, ut clara, sic tuta illius esset veritas. Quare & nos nec Principes ejusmodi amare lebemus, nisi pro compendio: nec fidem illis habere, nisi pro am acceptis: nec de calamitatibus illorum dolere, sed gaudere, quia manus Domini est, quæ tætegit illos, saluum facere vultis populum suum à manibus illorum. Atque hæc, mihi Cæsellane, olim meminisse juvabit. Erunt adhuc nostra sidera, rivemusque foelicioribus astris, qui nunc vivimus adversis sæpè namque desperatio melioris spei causa fuit, & vexatio icuit ingenium. Strenua enim ingenia non tam secunda pugna, quàm adversa, ipsaque rerum desperatione efferuntur. Hætenus ut gregarius miles dimicavi, mox pugnabo cataphractus: animosius deinceps agere videbis, animosius loqui, sed tu parce iræ nostræ, nullum siquidem animal tam in valium, quod iratum non excandescat. Nisi integritatem animi erga me tui notam haberem, non tam periculosa libertate ad te scriberem. Scis, quoniam angustia animi nullum majus oblatum est, quàm habere amicum, qui cum, ut tecum ipso, loquaris, talis tu mihi es, quem scio non minus pro mea salute, quàm pro tua propria, esse sollicitum. tu unus mihi pluris es, quàm Princeps cum tota reliqua aula. Esto bono animo,

& no-

& noli pro me amplius loqui ad Dominam, nec immedicabilem iram illius mitigare coneris, faciat hoc, si velit. Seneschallus noster, qui huic iræ, licet sine culpa sua, occasione præbuit. Præterea cave tu ulterius mihi inscribas Consiliario, aut Medico Domine detestor hunc titulum omnemque spem, quam ex ea conceperam, damno: omnem fidem, quam illi iuravi, revoco: nec ultra illam ego pro Principe mea, (jam enim esse deficiit) sed pro atrocissima & perfida quadam Jesabele, mihi habendam decrevi: si quatenus animum ejus citius assentatorum detractio, quam mea offensa evertat, si tantum potest in illam detractorum nequitia, ut sit illi veri ratio virtutumque disciplina contemptui, si fidele obsequium compensat odio, si benemeritum beneficio indignum judicat: si sua causa egentem, opè, auxilio & benevolentia spoliât: sedeat nunc medius quisque vir probus, & judicet: procul dubio in illis animi nequitia comprehendetur, in me non nisi fortuna poterit accusari. Vale felicissime. Sed & salutabis mihi Fabrum & Copum & Budæum literarum & virtutum Patriarchas, cæteroque, quicunque te & me amant: opto illis omnibus, salvi sint, & prosperentur: reliquos aulicos dii perdant. odi enim jam ego pariter & Principes & aulas. Iterum vale. Salutat te charissima conjux mea, fidissima nostræ fortunæ comes E Lugduno, die 3. Nov. Anno 1526.

Amicus ad Agrippam. LXIII.

Si vales, gaudeo, mi colendissime Agrippa: ego quidem valeo, utinam ex sententia. subtraxi me à Lingonibus, quod ibi diutius esuriem pati non possem. contuli me ad oppidum, cui nomen Novum Castrum apud Lotharingos, ubi melioris fortunæ spe Principis adventum indies præstolor, à quo mihi stipendium promittunt ejus oppidi Magistratus. Te igitur nunc rogo per tui ingenii candorem, industriam, solertiam sagacitatem, modestiam, & denique per magnum illum heroem, quem Amorem vocat Plato, velis tuum Joannem Paulum commendatione tua promovere apud aliquem ex his satrapis, qui Duci à latere sunt, qualis est ille tui observantissimus Abbas S. Antonii, qui præterea omnes studiosos, ut mihi dictum est, summa humanitate amplectitur. scio enim quemcunque tu illi commendaveris, fore illi commendatissimum. Age ergo, mi doctissime Agrippa, atque omnium studiosorum patrone, respice tuum amicum, licet de facie tibi ignotum animo tamen notissimum, & literis non contemnendorum

um virorum tibi commendatum. Literas si quas misisti per latorem tuorum librorum, non accepi, eò quòd tunc à Lingonibus discesseram. argumentum earum mihi, si molestum non sit, per harum latorem rescribito. Vale, festino calamo ex Nervo castrò, sexto nonas Nov. Anno 1526.

Agrippa ad Amicum. LXIV.

IN quo articulo rerum mearum fortuna constituta sit, jam scipè vos & amplius Epistolis commonui, reverendissime Pater, tuque amicissime Capellane. Vos autem hactenus obdormistis actionem meam totam, atque nec rem, nec verba remittitis integra: cumque, ut sapissime ad vos scripsi, omnia facilius, quàm moram, perpeti potero, vos mora vestra insuper augetis periculum. Qui itaque me jam & Principis stipendio illiusque Magnificis plus quam veris promissis destitutum, & furacissimorum quæstorum & bullificorum fraude circumventum, & amicorum intempestiva postergatum opera video, ipse mihi tale consilium constitui. Satiùs esse inter optimam conscientiam & iniquissimam fortunam strenuè perire, quàm tardè convalescere: atque cum hactenus pro me nihil effeceritis, jubeo vos deinceps quiescere, nec ulterius ullam mei curam agere, quippe sægnes medicos & lenta remedia meus morbus non expetit, atque Hippocrates vetat desperatis adhibere Medicamina. Vos itaque valete aulicè, sed foelicissimè: & mei obliviscimini. Valete. Abs Bullione nihil unquam accepi, nec accepturum ultra confido. Utinam Barguinus negasset mihi solutionem apertè, & non sic, hoc interposito nebulonè, me lussisset. Iterum valete. Ex Lugduno, 10. Nov. Anno 1526.

Amicus ad Agrippam. LXV.

SAlve, mi cognate fidissime. Jam tempus est & occasio oportuna vindicandi nos de Gallorum perfidia, quibus nobis tam nefariè illuserunt. Tu igitur, visis presentibus, quàm primum te itineri accinge, & cum hoc meo servulo protinus ad me veni, eundum enim tibi est celerimè in castrò Cæsarea, & conveniendus Borbonius, futurus illi gratissimus nuntius, cætera coram intelliges. Vale, & Capitano Claudio, Ottoni, Joanni, Francisco, fratribus tuis Germanis, mihi cognatis, & & meo & uxoris meæ nomine infinitas salutes dicitò. Datum apud montem Legionum, sive, ut vulgò vocant, Metelai propè Lugdunum.

Agrip-

Agrippa ad Amicum. LXVI.

Sapiens mulier, & mihi amica soror, D. Episcopo Valatensi, Suxor Petri Salla, tantum tandem effecit apud Thomam Bullionem, ut ille incautus sibi ostenderet, quas habebat me solutionis literas, illasque corripuens illa, mox ad me transmissit: erant autem literæ cujusdam donationis factæ quibusdam aulicis, D. Roberto de Caulx & Loyfio Faron, ut laus Seneschallo nostro jam antea scripsi. Iratus Bulleus, & muliebri astutia se circumventum dolens, repetit abs me literas, primum ad paucos dies solutionem pollicitus, deinde additis etiam minis, ni reddidero, effecturum se ut ne obulum unquam pecuniarum illarum accepturus forem. Ego contra, me sibi literas non redditurum, qui me tot mendaciis fefellerit, sed judicii tenore executioni mandaturum: quod si, quod minus succedat, ipse in causa sit, me literas illas remissurum Dominæ, ostensurum quæstorum illorum fraudes, qui retentis meis pecuniis, mihi alieno debito eoque coram judicibus litigando imponant. hoc metu atque aliquot gravium virorum improbro victus, ille bullator nequam post quadriduum sub ipsa D. Martini vigilia pudore & ita prægnantissimus numeravi, partu admodum doloso: etiam fortè doleroso, si Latine liceat, scribere debui. Sed audi dolum, reliquamque quæstorum fraudem. Protulit nostra bulla ex aula missam schedam, et cujus exemplar recognitionis literas, quas quitantiam vocant, coram duobus Notariis per me fieri postulavit: erat scriptura aded fraudulenta, aulicis dolis & furacium quæstorum technis sic conflata, ut ab omnibus (ostendi siquidem, quot potui, voluique eorum nequitiam palam esse) Jurisconsultis ac tabellionibus explosa pro iniqua, captiosa & circumventitia damnaretur. Jamque Bulleus eo pudore ac tot Jurisperitorum sententia denuo victus, coactus est consueti styli æquum quitantiam abs me recipere, atque sic tarda noctis hora peracta fabula est, & quisque domum suam abiit, ille cum suis bullis & ampullis, ego cum meis posthumis pecuniis, gratias Deo agens, quod me liberaverit ab ore leonis, oransque, ut sit mihi deinceps provideat, ne cogar rursus descendere in infernum vivens. hanc Comœdiam te scire volui. Vale felicissime.

Ex Lugduno, decima quinta Nov. Anno 1526. repenni-
no calamo. Salutat te uxor mea, & valere jubet,

[414]

Agrippa ad Amicum. LXVII.

Tantis curis nunc premor, ut vix otium detur ad te scribendi. Scripsi autem ad te diebus præteritis, dum arbitror adhuc Lingonis esse. Nunc cum ex literis tuis acceperim, te in Novo castro Lotharingorum degere, jubeo te prius ad Lingones Epistolas nostras recuperare. Cæterum commendo te vobis amicis meis, & apud Principem acceptis potentibusque, uni Abbati, alteri equestri ordinis nobili: apud Abbatem D. Antonii non est mihi tanta familiaritas: sed is, cui scribo, illis à sacro fonte filius est: tum exemplum literarum ad te simul emitto. Vale sælix. E Lugduno, 29. Nov. Anno 1526. rapidissimo calamo.

Agrippa ad Amicum. LXVIII.

Qui hæc vobis reddit literas, colendissimi Viri, adolescens est, nomine Joannes Paulus, natione Flandrus, professione Physicus, mihi autem aliquot eruditorum virorum literis non sine singulari virtutum nomine commendatus his am ad me, ut accepi, contenderet, spoliatus in itinere restitit apud Lingones: exinde se contulit in Novum castrum Lotharingæ, hunc itaque si mihi commendatum, ob amicitiam Lugduni vobiscum contractam, vobis rursus commendo, ut & illi vestris ope, auxilio, commendatione assistatis, ut intelligat me etiam, licet apud Lotharingos non sim, tamen non ignes illic amicos habere, nec vos (quod confido) me hoc honoris vestri experimento fefelleretis. Cæterum quod vos scire volo, hoc est. Inveni tandem projiciendorum igneorum laborum machinam, cui in velocitate, in facilitate, & in compendio non est par: quin & alia his similia plura. sed de his nihil, nisi coram, vobiscum acturus sum. Valet ambo, & felicissimè. Ex Lugduno, decima nona Nov. Anno 1526. apidissimo calamo, ut videtis, apud noctem cæcutientibus uminibus.

Amicus ad Agrippam. LXIX.

Magnifice Domino, his diebus elapsis accepi literas tuas quas reddidit mihi Dominus Seneschallus Lugdunensis, sed & heri in alio fasciculo accepi alias literas tuas, quarum una directæ erant Domino Capellano, & aliæ sibi mihi que simul: ex quibus videtur, Dominationem tuam nobis abirratam, atque imputare nobis negligentiam. In quo certè
de no.

de nostra optimâ voluntate & affectione erga Dominationem tuam non rectè æstimandi nulla in nobis culpa est : sed hujus curiæ cōsuetudo, in qua nihil repenti expediri potest. Verum ego, quantum in me est, relictis omnibus aliis curis, instabo pro negotiis Dominationis tuæ pro toto meo posse. Dominus Capellanus idem pollicetur, qui & ipse infra biduum Dominationi tuæ respondebit. Vale. Datum apud S. Germanum, vicesima Nov. Anno 1526.

Amicus ad Agrippam. XXX.

TERNAS literas tuas simul complicatas nudius quartus recepi & heri eas legi, quas ad Reverendissimum D. Vasensem & me destinaſti. Procul omni dubio, si qualis sis mea in curia miseria & calamitas, conspiciari posses, non posses non compati, & eam, quam de me lenitatis & negligentia suspicionem jam concepisti, protinus exueres. sum enim non Tantalus alter, sed *ταλάντης*, qui in re aliena multo vigilantior esse consuevi, quam in propria præsertim in tua: nec meminisse possum de alio, aut consanguineo, aut affine, aut alia quacunque necessitudine mihi conjuncto, pro quo tantum fuerim sollicitus. Per hos etiamnum dies continuo exploravi opportunitatem tui memoriam adhuc refricandi apud Dominam occasionem sumpturus ab illa ingeniosa tua conjectura de vis portentis, quæ in Parthenopeo & Siculo regno apparuerunt. Si post hanc hyemem, quod suspicamur, Lugdunum profecti fuerimus, poterit faciliè, quantum confido, apud Regiam Majestatem aliquid impetrari. Scis, quod desideratur in curia, nisi fieri pro arbitrio, quod mea magno damno hætenus sum semper expertus, etsi non vulgaris de mea quantalacunque doctrina & industria habeatur opinio. sed (ut est in adagio) non omnibus datum est adire Corinthum, nec Gallias facile est in Albionem trajiciendi facultas aquilone sæviante, & Marti procelloso & tempestuoso. Reverendissimus D. rem etiam tuam non minus cordi habet, quam ego. At id ipsum nemo est mortalium, qui hoc negotium expeditius & efficacius tractare & curare possit R. D. Bituricensi, qui te plurimi facit, quæque audio in curiam propediem rediturum. Vale. simulque valere percipio modestissimam filiam. Ex S. Germano vicesima prima Nov. Anno 1526.

Hieronymo Montio, Physico, Henricus Cornelius Agrippa

S. D. LXXI.

✓ Ratissima mihi fuit Epistola tua, Hieronyme mi amicissi-
 Jmo: gratumque munusculum tui ignivomi fontis Com-
 entarius, licet jam dudum libellus ille inter Bibliothecę meę
 namenta abs me locatus esset. De aqua illa mirifica gaude-
 m effectum aliquem vidisse. nam opiniones ut rem non
 obant, nec mutant, ita nihil mihi persuadere possunt. Phia-
 fragmenta conspexi variis coloribus aspersa. Verum ego
 ndudum hæc figmentorum ostenta in multis comperio, in
 tibus impostorum illorum vulgus laborat. Verum quo tu
 bjecto agaris, decipiarisve, scire delectarer, quod crebrioris
 is literarum certaminibus tecum agendi haberemus argu-
 entum. Vale felicissimè. Ex Lugduno, vicesima tertia
 ov. Anno 1526.

Agrippa ad Amicum. LXXII.

✓ Uod ad me hætenus non scripsisti, nec ullum tot tantif-
 que meis literis dedisti responsum, vir amicissime, & ad-
 irabar taciturnitatem tuam, & irascebar negligentię. Ve-
 m cum nuper occurrisset in lectione Evangelium illud de
 ivite epulone sepulto in inferno, & nuncios ad fratres po-
 ulante, mox & admirari & irasci desii, cogitans & te in in-
 rno esse: unde juxta Evangelicam lectionem nefas est nun-
 am remittere. Annon in inferno es, mi amice, qui es in aula?
 i dæmonum habitatio est, qui illic suis artibus, humana li-
 t effigie, regnant, atque ubi scelerum schola est, & anima-
 m jactura ingens: ac quicquid uspiam est perfidię ac doli,
 icquid crudelitatis & inclementię, quicquid effrenatę su-
 rbıę & rapacis avaritię, quicquid obscenę libidinis ac for-
 ssimę impudicię, quicquid nefandę impietatis & morum
 ssimorum, totum illic acervatim cumulatissimè inest: ubi
 apra, raptus, incestus, adulteria. Principum & Nobilium lu-
 sunt: ubi fastus & tumor, ira, livor, sędaque cupido cum so-
 is suis imperant: ubi criminum omnium procellę, virtu-
 mque omnium inenarrabile naufragium. Quod palam vide-
 possumus, non aliter quàm olim Pharaoni atque Egypto,
 atum illis Deum & mittentem in illos iram indignationis &
 ibulationis, immisiones per angelos malos, tradens eos in
 sideria cordis eorum, in immunditiam, in passiones igno-
 inię, in reprobum sensum, ut faciant ea quę non conve-
 unt, repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, avari-

tia, nequitia, plenos homicidiis, contentione, dolo, maligni-
 tate, sularrones, detractores, Deo odibiles, contumeliosos, su-
 perbos & elatos, inventores malorum, & quæ reliqua Paulus
 commemorat ad Romanos. Quicquid cogitant, venum est:
 quicquid loquuntur, fraus est: quicquid laudant, turpe est:
 quicquid probant, malum est. siquidem jamjam virtutum &
 bonorum hostes esse decreverunt: quorum prompens ad
 omne flagitium animus: quorum quod pollutior via est, eo
 clarior: quod plus scelerum, eo plus gloriæ & præmi. Pessimus
 quisque illic provehitur, optimus quisque opprimitur simpli-
 ces irridentur, audax inertia erigitur, sapientiæ nullas locu-
 est, & rationis imperium fortunæ traditum, qua omnes tem-
 re præcipitesque, Ixionis instar, volvuntur. Malitia sciens
 nomen habet, & pro consilio amentia est, omnia bona exor-
 dine. Spes, fides, charitas, pietas, justitia, libertas, profus ex-
 tincta & jam pridem sepulta sunt. Veritas pro summo & multi-
 crucibus expiando crimine est. siquidem tales sunt vestri auli-
 ci, quibus nemo veritatem dicere possit absque gravi contri-
 no, sed tanquam antiqui gigantes (ut ait Ecclesiast.) extollunt
 se in peccatis suis. quos rursus in Proverb vocat Scriptura con-
 vivas inferorum, & habitationem eorum profundum infero-
 rum. Annon illic infernus est, ubi tot parentes à seculo gigantes
 ubi robustus contra Deum venator, & superba Babylone con-
 lum petens tarrificus Nemroth, & pharetrata filii amoris
 stans terribilisque Semiramis, ubi templorum prædo Deo-
 rumque contemptor, & pastus cæde suorum vesanus Cam-
 ses, & Prophetarum Domini persecutrix atrox Jesabel, ubi il-
 everfor, spreto Cassandræ fatidicæ sororis consilio, adulter
 Alexander, & infelix in rabiem versa mater Hecuba, ubi impi-
 fratrum occisor spurius Abimelech, & infesta regio sanguis-
 scelerata Athalia, ubi pinguis & ventricosus viduarum & or-
 phanorum artifex Amalechites Agag, ac molli sermone
 proditrix fraudulenta Dalila, ubi impetuofus Nero, & impe-
 riosa senatrix Semiamita cum suo Heliogabalo, ubi flagiti-
 celebris Pausanias & Erostratus, ac postergato pudore fami-
 suæ prodiga posteritatisque contemptrix impudica Messa-
 na, ubi tenebricosus Pluto circumfusus sceleratissimorum deli-
 bulonum frequentia, acieque pessimorum satellitum, & ite-
 pata furiis astra Proserpina, ubi fœdis frigus Antiochius & pro-
 stituta fidei stuprata Cleopatra, ubi omnia consumens vorax
 tricerberus, & insensa superis tabida pallentique forma perio-
 nata Hecate, ubi sævus Rhadamanthus & crudelis Clytem-
 stra.

ra, ubi tremendus Minos urnam versans hominumque fata
 rrmiscens, & inexorabiles Parcae intemptivum stamen ab-
 impentes, ubi Dei odium rufus & hispidus Esau, & naturæ
 iproperium terrifico tauro supposita Pasiphae, ubi tenebro-
 domus, carceresque horrendi quibus

----- *Mixtumq; genus prolesq; bisformis*

Minotaurus inest, Veneris monumenta nefandæ, ubi im-
 anis Tition, ubi centimanus Giges, ubi perfidus Busris, ubi
 istis tremenque Cacus, ubi insatiabilis Liacon, ubi exitialis
 rocrustes:

Multi præterea, quos fama obscura recondit:

enique, ubi furens Medea, ubi præstigiatrix Circe, ubi perni-
 ofæ Gorgones, ubi insanientes furia, ubi sordæ harpiæ, ubi
 nprobæ syrenes, Scyllæque bisformes, ubi horrendi struthio-
 es, ubi rapaces gryphi avidique dracones, ubi Cete, ubi Behe-
 ioth, ubi Leviathan, & quicquid fatalium monstrorum us-
 iam apud veteres legimus scriptores, & quicquid infelicitis
 ortentū uspiam stupet coacta natura, habitat atque visitur: u-
 i repunt aviculæ, volant asini, vulpes in equis ambulant, &
 runci incedunt pedibus, lupi in subfelliis, oves in vinculis,
 orvi in tectis, sues in lectis, columbæ in stercoribus:

Centauri in foribus, atq; in præsepibus urfi:

bi omne virtutum genus suos patitur carnifices atque tyran-
 os.

Non, mihi si lingua centum sint, orach, centum,

Ferrea vox, omnes scelerum comprehendere formas,

Omnia pœnarum percurrere possem.

ed quò me rapit furor? quò me oblitum periculi proripuit
 uidens veritas? quò me malorum impulit odium: quid dixi:
 uid ad te scripsi? Fortè tibi ista audire nefas est, & mihi illa
 icere onus est: nec habeo, quòd illud fidentius, quàm in tuas
 ures, deponam. Sed an hæc audias, ignoro: certè multa ad te
 ocutus sum hætenus, quæ frustra audisti. Sed jam tandem au-
 i & para te ad exitum. Propè est Ariadne, quæ salutare filum
 exit, & perplexum ire irremeabilis labyrinthi tacita ope o-
 tendet: aderunt & Dædali artes & Ulyssæa consilia. his stipatus
 uxiliis,

Maturato fugam, atq; ab litore rumpito funem,

Hæc fuge crudelas terras, fuge litus avarum:

fuge Æthneos fratres concilium horrendum, fuge truces po-
 ulos, nefarias aulicorum cohortes: festina omni studio, gene-
 bique huius inferni contemptu remeare ad superos. Redde

te nobis affabilem nostrisque tam multis scriptis fidem vel paululum responde, nec me, licet cæca fortuna ventum, contemnendum putes. Sunt mihi alii, qui me vendicasse, & quos inferorum vestrorum portæ per se contremiscunt, fœdissime adjutent amici, quos inferi vestri ignorant: fœdissime vires, quas ne suspicari quidem poterunt. Vale scilicet, sed nomen, ac locum, inscriptionem ac manum & annuntiare quære. Scis, ubi sum, & vocem loquentis & scribentis stygiæ nostri, penult. Nov. Anno 1526.

Ioanni Capellano Henricus Cornelius Agrippa

S. D. LXXIII.

Nuper ex homine in Salamandram migrabar, Capellane amicissime, & Regi tuo Pyromachiam scribere institui: sed supervenerunt mihi heri D. Seneschalli literæ: is scribit, non licere Plutonium nostram aggredi nisi placata prius Proserpina, tum & aliis quibusdam divis. Cogitavi itaque, si tot Deos demonesque placare atque ex tam tenui supellecile mea Charonti stipem, Cerebro offam, Proserpinæ tantum offerre oporteat, ipsum me, consumpto, omni oleo Plutoni pro flamma vix sumum allaturum. Præterea admonitus ab amicis: probis viris, & stultum & impium esse, ignem inferno addere, agnoscens impietatem meam, detestari corpi.

Tartareos sine fine Deos, & lumine cecum

Infernum, atque ignem insandum & gelidam Salamandram.

Nihil ergo de mea Pyromachia polliceare. mutavi enim consilium, & non est ultra, qui fuit animus. Vale ex Lugduno: Anno 1526.

Agrippa ad Amicum. LXXIV.

Annon jam illud ipsum verum facitis, R. R. tuque amicissime Capellane, quod scripsi: vos scilicet neque rem, neque verba remittere integra? En, fatemini vos literarum mearum fasciculos, quos misi à fine Septembris, à medio Octobris, à principio Novembris, accepisse omnes: verum ad unam potius, quam ambobus junctum scripsi, tantum respondetis, & tanquam ab Echo progeniti, duntaxat ultimas syllabas refertis, & me tot tantisque literis ad vos scribentem clamantemque non exauditis. vestroque officio me simul ac literarum vestrarum voluptate destituitis. Profecto haud æquum factis, qui tam inhumaniter mecum agitis, qui literas meas, quas ne hostes quidem despiciere solent, contemptui habetis & obli-

brio:

rio: & ubi vos ad vivum tegeri, irascimini. ego autem nunc vobis iterum mando, ut à sollicitudine mei quiescatis. nolo si-
quidem operam vestram vobis mihiq; perditam esse, nec
quicquam vobis oneris ultra abs me impositum volo, nisi quod
amicitiæ jure mihi debetis, ut scil. rescribatis, & ad singula re-
pondeatis. quod si facere contempseritis, per has seriales bel-
larum vobis indictum esto. Et si hactenus satis infelicitè pu-
naverim in vestra gallinaria, & me malè habuerit gallina ve-
stra, tamen non verebor, si oporteat etiam vos reticulatissi-
mos gallos gallinaceos aggredi, obruamq; vos literarum mearum
cumulis, donec vos ad omnem horam canere faciam, vel
ictos comedam in patinis. Interea valete, & gaudete apud
allinas vestras: sed cavete, ne vos ex gallis faciant capos. Hæc
vobiscum joculari libuit, ut cognoscatis, me nunc apud superos
gentem bilem omnem evomuisse in infernum. Iterum vale-
e, & felicissime. Ex Lugduno, 3. Dec. Anno 1526.

Agrippa ad Amicum. LXXV.

Profectò perpulchrè aulam vestram Corinthio lupanari as-
similasti, Capellane amicissime. scribens ad me, non omni-
us esse integrum Corinthum petere. At, mehercle, jam Co-
rinthia illa Lais nimium supraque vires constitit, & quid ultra
humanitatis, aut clementiæ, aut gratiæ inde sperare possem, i-
gnoro: melliti sunt sermones ejus supra oleum, & ipsi sunt ja-
cula. Quæ scribis de reverendissimo D Bituricensi, tibi hoc in
manu esto, adire hominem, narrare omnem fabulam, osten-
dere etiam (si videbitur) tot meas epistolas. poteris autem o-
stendere omnes, præter unum infernum. Si ille quippiam pro
me, quod sentiam, prius quàm aliò devolutus aliis fidem de-
dero, effecerit, habeo in promptu, quo illi condignas queam
referre gratias. Sed tu nihil respondes, quid actum sit de his li-
teris, quas scripsi Dominiæ tuæ, quarum simul ad te Exemplar
misi. Cæterùm scripsi ad te diebus proximis: res omnis bellè
procedit, sed modicè. Sed ego te nunc per omnes superum in-
fernumque Deos Deasque adiuro perque mutæ amicitiae sa-
cratissima jura obtestor, ut mihi rescribas, nec me celare velis,
quisnam sit ille malignus diabolus, qui, ut aliàs ad me scripsi-
sti, sic omnem apud Principem tuam gratiam meam oblite-
ravit. hoc ipso nihil mihi facere poteris grarius. Vale nunc a-
pud tuam Corinthum vel salacissimorum hircorum stabulū.
Sed de flumine vivo, aut Tantalī fonte potius sæpiissime con-
tinuèque abluito, ne loci viciniæque contagione ipse puoque
O 3 Corin-

Corinthiūm hircū nobis oleas. Iterum nunc felicissimè valè superis. Ex Lugduno, 3. Decemb. Anno 1526. Salutat te charissima nostra conjunx.

Amicus ad Agrippam. LXXVI.

Hodie literas tuas recepi die tertia Septemb. doctissime Agrippa alteras, & ipsas quidem geminas recepi Parisiis, ubi plusquam per mensem à curiali tædio secesseram. recreandi animi gratia. Scis, quàm assiduus ferme & totus sum carialis, & quàm mei quantulacunque ingenioli & doctrina & in mordendo dexteritas, non omninò nihili pendatur. cui tamen sic fortuna adversata est, ut post tot annos ex meis laboribus præter annua stipendia nihil obtigerit, & utinam pro te absente felicius, quàm pro me ipso præsentè, patrocinari possem, quod quidem efficere conabor pro virili parte, quoties occasio se obtulerit. suspicaberis forsan, negotium tuum apud me tractari verbis tenuis, factis procul, quanquam mihi hætenus semper fuerit longè alia de amicis sollicitudo. Rumor est Regem nostrum brevi concessurum Lugdunum, ubi omne hoc negotium exactius tuorum amicorum auxilio dirigi poterit. Si tamen interim jusseris me aliquid moliri, minimè recusabo. De tuis ad D. literis, quo animo acceperit, nihil habeo compertum. Archiepiscopo Biturigum melius esset, & eidem gratius futurum quod tu ipse ad illum scriberes, quàm illi ostendere eas literas, quas ad me scripsisti, in quibus omnibus non nihil est amaroris. Scis rerum universarum seriem pro divina voluntate, non pro desiderio nostro continua successione procedere, & nunc suas directiones, nunc retrogradationes obtinere. Vale cum modestissima tua consorte & universa familia. Ex sancto Germano, vicesima nona Decembr. Anno

1526.

EPISTO

EPISTOLARUM

LIBER V.

HENRICVS CORNELIVS AGRIPPA

ad Amicum,

EPISTOLA I.

Salve spectabilis atque ornatissime Franciscæ, Constat, Saffones, quos vulgò nunc Saxones vocamus, gentes vetustissimas, quemadmodum & Francos, utraque vera origine Germanas fuisse indigenas, & equaquam à Trojanorum aut Græcorum (ut multi fabulantur) profugis reliquiis traxisse originem, quam sententiam non parum promovent, etiam, quæ in hunc diem extant insculpta saxis eorum antiquissima monumenta. Erat autem prima Saffonum sedes ea provincia, quæ hodie Westphalia dicitur: Francorum autem Sicambria, Germaniæ provincia, assionibus vicina. Nam de Scythica illa Sicambria quæ scribit, nescio quis, barbarus Hunnibaldus, præter ipsum, nullus alius prior meminit Historiographus. Sic etiam de Macedonia Saxonum origine principium dedit Vitikindus uidam, cujus fabulam tuus secutus est Petrus Cara orator, ve adulator: quemadmodum Hunnibaldum sequuti sunt Gregorius Turonensis, Regino atque Sigebertus. Verum licet gentes has constat fuisse in Germania antiquissimas, & primos incolas, nomina tamen eorum atque limites (ut quod diè adhuc fieri videmus) variis eventibus sæpè mutata fuisse, non ambigimus. Nam Sicambri primum sub Antonio & Probo Imperatoribus Franci appellari cæpti sunt: sicut de his apud Trebellium Pollionem legimus: & Thuringorum, qui ab antiquo Saxones fuerunt, nomen sub Valentiniani Imperatoris temporibus emerfit. Saxonum autem nomē in Germania vetus, cujus omnes veteres meminere, & ante omnium scriptorum memoriam antiquissimum est & in hunc diem inlelebile perseverans, ut non difficile sit illorum nugæ convincere, qui Vitikindum secuti, Saxones Macedonum sobolem ajunt, pulsisque Thuringis eas regiones occupasse Fateor autem & Saxonum & Francorum & Suevorum limites mutatos sæpè fuisse, non autem gentem. Sed & genus hominum

O 4

qua-

quadam gloriæ cupiditate inductum, ut ad antiquissimos De-
ces originem suam extendere conentur: quorsum cum in sua
gente pervenire nequeant, necum aliis quicquam habeant
commune, ad externas origines fabulasque recurrunt, nihil
non commentientes, quò generis sui claritatem asruant, non
intelligentes, longè præclarissimum esse, ab antiquissima &
suis sedibus invicta gente originem ducere, quam ab externis
exulibus profugisque latrunculis processisse. Cæterum quod
de Cattris quæris, hi suere etiam antiqui Saxonū populi. Quos
hodie Moranos nominamus, de his quòd superest, non capit
Epistolaris angustia, & plura scribere temporis inopiā non
conceditur. Comperies autem, quæ de desiderio tuo satisfacere
poterunt, apud Procopium, Hermannum, Urspergensē. Si-
gebertum Geblacensem, Joannem Grammaticum Saxoni-
ensem historiographum: item apud Irenicum, Nauderum &
Tritemium, & quem vidisti, Albertum * qui historiam suam
ex antiquissimis Saxonum archivis collegit. Verum si vel tibi
Uceret Lugdunum petere, vel mihi Amniacum, plura coram
differeremus. Quin & habeo alia tibi dicere, si coeli non men-
tiantur, D. Comit̃s Principis tui negotia ac bonam fortunam
concernentia, cui & ego hanc optimam foelilissimamque o-
minor. Reliquum commendabis me eidem D. Comiti, obse-
resque ei omne meum obsequium. Salutabis meo nomine D.
de Costis: & Vincentium Physicum, cæterosque, quos nosti,
amicos meos omnes: & tu nunc foelicitissimè vale: sed & scripe
ad nos scribe, in hoc rem mihi factururus gratissimam. E Lugdu-
no, 3. Jan. Anno 1527.

Amicus ad Agrippam. II.

TUæ mihi literæ, doctissime Agrippa, multis modis iur-
dissimæ fuerunt, ad quas non licuit mihi per mea negotia
respondere: hætenus enim Vienna absui, ut cum parentibus
qui te plurima salute impertiunt, Menses aliquot agitarer.
Cæterum quod de me quæris, ex qua scil. Materia illud (ut se-
dicam) ἀλξίτηριον efficitur, id coram atque viva (ut ajunt) vo-
ce exponam, quandoquidem ad te brevi accedam. Verum-
men quòd honesta literarum velitatione, qua etiam Socra-
tes emunctæ naris homines uti solitos ferunt, mecum age,
ecce tibi argumentum: Ex uno secundum sensum simplici
mixtum, quale ἀλξίτηριον, sive aurum est. fieri potest nec ista,
ut opinor, reclamationat Aristoteles, cujus, si memini, hæc sunt ver-
ba quarta Metaphys. Fit naturale mixtum ex humido siccoq.
Præter.

ætherea ex occasione hujus citationis vestir in mentem locus
 idam, qui me diu torfit, libro de Sensu & sens. ubi scribitur,
 enses patiuntur viri suo modo, ut mulieres. cujus interpre-
 tionem à te omnifaria prædito doctrina audacter petam,
 oniam de me polliceri tibi nihil non potes, quod ego pos-
 n. Vale diutissimè tua nobili cum familia. Ex Vienna, vice-
 na quarta Januarii, Anno 1527.

Agrippa ad Amicum. III.

Uia aulicæ ille nugæ etiam penes nos rumorem sparfe-
 rant, venturos vos Lugdunum: idcirco, Capellane am-
 time, distuli ad te scribere usq; adhuc: nunc verò nugis illis
 ventum suum reversis, oblatoquè mihi fido hoc nuncio. scri-
 read te constitui, & literis tuis respondere, quò me sanum
 e scias & salvum, & auram haurire inter superos, qui jam a-
 idmanes in umbram propè versus eram: quoniam contra
 ripturæ monita audiui mulierem alienam & extraneam
 iæ molli sermone suos, & verba dulcia facit, & declinavi ad
 am, & de calice ejus bibi aquas furtivas, & de manu ejus com-
 li panem absconditum, & non consideravi, quòd ibi erant
 gantes, & in profundo inferni convivæ illius, & qui applica-
 r illi, descender ad inferos. & qui abscefferit ab illa, salvatur,
 que ego stultissimus hominum in hac dura graviq; necessi-
 te constitutus, oblitus originis meæ, inops consilii, adver-
 s hostem, non nisi ab ipsa hoste, opem poscebam atque spe-
 bam, donec omnium amicorum opera, omnique hominum
 xilio destitutus, venit ad me Angelus Domini, & eripuit me
 ore inferni, & dedit vigere lumen cœli, & bonis omnibus
 er eum replegi sumus hic est vir ille, de quo aliàs ad te loquu-
 sumus. Nihil itaq; te nunc ultra pro me in aula moliri volo,
 ee quicquam aliud abs te postulo, nisi, quod jam pluribus li-
 ris postulavi hætenus, ut significes mihi, quis fuerit spiritus
 le malignus, ut tu aliàs ad me scripsisti, qui sic apud Princi-
 em tuam gratiam meam oblitteravit. hoc solum, nec aliud
 uicquam, abs te scire cupio. hunc nosse mihi opatius est,
 nam omnes regis tui atque ejus matris Principis tuæ, om-
 iumque aulicorum gratificantes gratias, quarum commodo
 ecessitatis tempore defraudatus sum, atque nunc ultra non
 geo: & si egeo, amodò nec spero, nec confido: nec volo. In-
 enuus enim animus semel justè iratus, nunquam mitigatus
 n naturam revertitur. Nihil itaque aliud nunc animo medi-
 or, quam vindictam, hoc est egregium aulicarum injuriarum

contemptum. Etsi non desit nobis ingenium ~~ad id~~ ^{ad id} doctrinam
etiam potentioribus, muliebris tamen injurię contemptum me-
lius, quam ultione, mihi plectendę videntur. Nec me fugit
Ecclesiasticus, qui inquit, Non esse caput iniqui super caput
colubri, nec ira super ira in mulieris: quin & melius cohabitare
leoni & draconi, quam cum muliere nequam. Sicut igitur
animalia venenosa tutius est vitare, quam capere: sic hostem
mulierem nullo melius modo vinci posse arbitror, quam fugam
& latebris. Ne autem quis putare queat, tacitum aliquod esse
in me vitium, quod Principis tuę aula indignum me fecerit:
atq; propter quod sic absens & clandestinè abdicatus esse
que sim: (nam etsi nulla certa culpa accusatus sim, pulsus
tamen hoc ipso omnibus accusari judicarique videor, & ut est
in proverbio, Trahitur in pejus, quicquid non exprimitur.) i-
pse igitur totius negotii illius seriem prodere constinui. Si-
quidem æquè generosi animi officium arbitror, nullam velle
pati calumniam, nec injuriam, atque vitę innocentiaque sua
omnibus rationem reddere, idque jam nullo melius modo
posse facere visum est. quàm publicatis illis familiaribus
stris epistolis, quę hanc tragœdiam in omni vico & platea
ludant, nullusq; futurus sit locus, ubi illustres hæc fabulę
non innotescat. Displiceat, cui velit, incurram aulicorum
odinium, etiam & Regis & Principis tuę implacabilem iram
perpetuumque odium, ne flocci hæc facio, modò res ipsa par-
tescat. Utcunque enim cesserit res, modò æquè periculosum est
tacere ac dicere. Omnia pati paratus sum potius, quàm sine
facere jacturam, pondusve suscipere in famiæ. Quin & quan-
tum virtute odium, partamque veritate invidiam interturbat
honoresque numerabo. Denique, ubi, quod exspecto brevi-
tutus in portu navigavero, ostendam tunc tuę Semianę
qualem illa hominem projecit. Cæterum scripsi ad te ad
penultima Septembris anni elapsi, & alias eodem die de-
dem read D. Episcopum Vasatensem longas epistolas, sed illas
omnes jam ex literis tuis interceptas intelligo, & fortè etiam
meas plures tibi non esse redditas: sed ut est in vulgari pro-
verbio, animalia quęque tandem in officina pellionum congre-
gari, sic & epistolę illę omnes redibunt sub prælo. Vale
cicissimè. E Lugduno, quinta Februarii, Anno 1527. ad Roma-
num calculum. Salutat te uxor mea. Salutabis meo nomine D.
Episcopum Vasatensem, ac Dominum eleemosinarium Po-
terafrum: quin & Fabrum & Copum.

Ille si-

*Inſubriſſimo Principi, Carolo, Barbonis duci, & Caſarei exercituſque
Italiæ Imperatoriſtrenuiſſimo, Henricus Cornelius
Agrippa S. D. IV.*

Em mihi ab Excellentia tua injunctam. Princeps Illuſtriſſime, licet multum temporis poſtulabat, tamen magnitudo ſtudii ac diligentia breviffimo tempore peregi. Quod ſi non in reliquis deſiderio tuo meaq; voluntati ſatisfacere poſſiſcis, non mea culpa, ſed temporum præcipitio tuorumque diligentia actum eſſe. Veruntamen res adhuc in eo ſtatu ſunt, ut nondum opera omnis, tempuſque deperierint. Itaque ſi poſſes, & non tam quid egerim, quàm quid facere voluerim, expendas. Cura autem ad me quamprimum reſcribere, id ultra me facturum velis, & ubi perſecero, reſidua quoque gloria illa dirigenda ſunt. Atque ego interim cum omni cotu laborabo, & aut immoriar, aut perſiciam, quod tua Excellentia tam avidè deſiderat: atque ego tuo deſiderio ſatisfacere tam vehementer cupio & volo, maximè contra tales hoſtes. De oblata mihi ab Excellentia tua præfectura infinitas gratias ago. ſiquidem mihi jam pax eſt in caſtris, bellum atque æda in libris eſt. Venire ad te nequeo, cauſas tibi narrabit cum meſus affinis, per quem tibi cum poſtulata expeditione ſiſul etiam conſilium meum tranſmitto, quid videlicet facturus ſis extremo tempore. Vale. Ex Lugduno, viceſima ſexta Februarii, Anno 1527.

Amicus ad Agrippam V.

Evandi animi gratia & corporis valetudini conſulendi cauſa plures dies abſens fui à curia, doctiſſime Agrippa, nunc ſcribi, nunc in Parhiſina urbe, ubi mihi cum humaniſſimis viris clariffimis quam gratiffima & ſuaviſſima fuit conſuetudo. quibus utinam nunquam ſeparari licet. quoties verò ab eis diſcedens regredior in curiam, toties ab illa animi tranquillitate & corporis integritate transferor in animi tedium & corporis languorem. Quod rectè & feliciter valeas, admodum gaudeo. Quem autem noſſe cupis, indignus eſt, de quo ego goſcendo ſis uſque adeo ſolicitus. Deſiderarem etiam generoſi & forèundi ingenii tui dexteritatem ad meliorem frugem otius converti, quam ad hæc, quæ tractanda tibi, & dicato ſolumine exaggeranda polliceris. Vale quam ſceliciſſimè cum modeſtiſſima filia, mihi etiam quam chariſſima. Ex S. Germano, decimo Martii, Anno 1529.

Ad Bar-

Ad Barbonium Ducem Agrippa. VI.

ACcepi rursus nuncium tuum cum tuis credentiæ tui-
lis, Princeps illustrissime, intellexi metuentiam, & ga-
sus sum, & tibi gratias habeo: laudoque quodd, quid hostes fu-
cturi sint, prævideris, quodq; consiliis eorum præueniens oc-
curristi. Verum memineris, tibi non tam viribus & armis cum
hostibus, quam etiam ingenio & prudentia cum Fortuna esse
decertandum, Atque in his quantum tibi præstare valeam, hic
præsentium latq; indicabit, atque alia multa cui in illis, tan-
quam mihi ipsi præsentis, plenariam fidem habeto, sicut & tu
excellencia tuorum me illi mandatorum fidem habere iussisti.
Non te conturbet hostium illorum potentia, quæ non in pro-
priis viribus. sed in aliena fragilitate & mutua inter se diti-
dentia fundata est: jamq; fara illis propinquam stragem suam
que perniciem denunciant. mox illa superba moenia vix op-
pugnata corruiere videbis. Eia ergo nunc, strenuissime Prin-
ceps, quem tantæ victoriæ ducem fata constituunt, rump-
moras: perge intrepidè, quod cœpisti: prosperè: aggredere for-
titer, pugna constanter habes electissimorum militum arma-
tas acies, adest celorum favor, aderit & iusti belli victor
Deus, nihil formidaveris. ingens siquidem te manet gloria
triumphus Vale. Ex Lugduno, penultima Martii, Anno 1527.

Agrippa ad Amicum. VII.

Instans hujus latoris recessus, Capellane amicissime. non po-
tuit longiorem epistolam scribere. Quodd autem ad tuam
postremam à decima Martii ad me datam, hactenus non re-
spondi causam accipies à D. Seneschallo nostro compare, &
reliqua alia, cui satis longas literas remitto. Quod scribis, tu-
rum, quem tanto perere nosse cupio, indignum esse, de quo cog-
noscendo usque adeo sum sollicitus, hanc injurius mihi es, &
bi amicissimi desiderium. Esto ille, quisquis est, certè nequam
non esse non poterit, sed tu hominem ipsum tandem edicito
jam toties per me adjuratus. Cæterum vale felicissime, saluta
te uxor nostra, quæ hac Quadragesima jam quartum nobis fi-
lium peperit. Saluta nobis R. D. Vasatensem quin & Febru-
arum. Iterum vale E Lugduno decima septi-
ma Maij, Anno 1527.

Agrippa

Agrippa ad Amicum. VIII.

Ionysius Thurini, Doctor physicus Lugdunensis, tibi natus & amicus, de me autem taliter benemeritus, ut nihil, quod sibi conducere queat negare debeam, nunc litem hanc, nescio quam, devolutam ad senatum Parisiensem. agitur. Item inter fratres magna contentione, nec minore periculo, ironum habet illic, qui suam partem tucatur, neminem. in-
 apud me, existimans causam totam in tua manu positam, se tibi meis epistolis commendem, dignus haud dubio omnium commendatione, sed & dignus ope & patrocinio tuo. Ita que humanitatem tuam, ut, sublati iniquis delationis semotis quibusdam juris diverticulis, justitiam, illi, æquie juris postulante, facias accelerari: omnemque illi favorem am. servata integritate, ut præstes. vehementer oro. majora viderem ultra hanc cum præstare iniquum foret, non petis. in hoc me tibi plurimum perpetuoque obligabis obno-
 um. Cæterum verò Joannem Parisiensem nostram optimè lere cupio. sed & Lugdunum ad nos reverti, vel me aliquan-
 ad illum posse transferri. Quid autem agat ipse, & quid am ego, nec ille, nec ego scio, adeo nulla afficimur scribendi molestia. Quod autem ego illi non scripserim, est, unde spero niam, a sua scilicet tantundem taciturnitate: quæ etsi mihi molestissima sit, in hoc tamen plurimum auxiliabitur. Vale felicissime. E Lugduno, tertia Aprilis, Anno 1527.

Agrippa ad Amicum IX.

Unquam quicquam penes te valent, aut valitura sunt precibus meæ. Capellane amicissime, nunc nunc te oro, suppli-
 , deprecor, obtestor, ut licentiæ ac emancipationis meæ ex-
 ula Dominæ tuæ rescriptum impetres, idque protinus remittis, in hoc siquidem me non tam sollicitum, quam beatum si-
 ul effeceris, nec minus, atque olim Gregorius Papa, si vera fabula, Trajanum, quem ex inferis revocatum in beatorum choros remisit. Salutat te uxor mea. Vale felicissime. Ex
 ugduno, decima septima Julii, Anno 1527. festino calamo, la-
 us scripsi D Seneschallo, compatri meo. conscium te confo-
 : velim.

Agrippa ad Amicum. X.

Am sæpe ad te scripsi, Capellane amicissime: & tu egregie conticescis, nec respondes quicquam. Verum hæc non tua culpa

culpa, sed mea infelicitas, si modo inferi felices sunt, si felices sunt superi. Scio enim, sacris edoctus, inferno nefas est nuncium remittere, & tamen intra læthæum gurgitem transvectus es, quibus minisse queas ideo hoc tuum silentium, non tibi verò nec Hercules ullus, nec Orpheus accessus est, qui ad te vivus descendat in infernum, & luminis. Atque hæc mea infelicitas est. Quod si tibi molestæ sunt, & tu respondendi officium deinceps, ut quid agas tu, & quid agam ego, nesciamus: verumq; reddemus proverbium illud, quod in ra amicitia non habitat aulas. Cæterum nobis nec Plutone ulterius opus est. Ideoq; cupio te scripsi tibi à decima septima Julii. Salutaris tibi felicissime E Lugduno, duodecima Augusti, Agrippa.

Agrippa ad Amicum XL

Vix tantum otii est, ut peritioni tuæ vel satis deam, vir ornatissime. Itaque quod præsentem non datur absolvi, coram expediemus, si modo tu brevi apud nos adfuturus sis. Mitimus Naucletum & Gebacensem. numerati sunt pro pretio quatuor, tur, Franci. Cæteri autores non reperiuntur, sed adferri ad proximas nundinas. Cæterum scio, quia infra Principes tuos ab Ottonibus derivant: quod si falsò illie hic Saxonum arma gerunt, quæ falsæ videntur bunt clypeis, siquidem hæc non Ottonum, neque Saxonum insignia erat, sed alterius tribus, cui Henricum Superbum Saxonie ducatus commisit. res enim albicantem equum in rubro ferebant. Quod tuius coram differemus, ostendamque simul, ut utriusq; nomines nomen ducant. Reliquum Joanni Alenanti ad præsens non scribo: tu me illi & excusatum & postulatum habe, illudque meo ex consilio referas, illud tui utilitati consulturum, si parumper ad nos contuleris. lum usque adhuc non absque mei ignominia, & tribus propugnando tueor, ac tantam illius otiositatem. Verum ipse neque venit, neque scribit, & me facit xium reumque facit & mendacem. Præterea quæ me & verbis & literis pollicitus est, atque ego non minus rio postulavi, amicitia omnis immemor, & velis nec præsentia præstat, nec literis. hæc illi meo nomine scribo.

erratorum in amicum amicè corripias. sed & benè valere
ibeas, & tu nunc felicissimè vale. E Lugduno, decimasexta
sept. Anno 1527.

Agrippa ad Amicum. XII.

Desperabam ego jamdudum de tua erga me benevolentia
recordationeque, Natali ornatissime, ut qui tot ac tantas
d te dederim literas, ac nihil unquam ex te acceperim re-
ponsi. Verum cum pridie ostendisset mihi literas tuas R. P.
Confessor Regis Navarrae, in quibus erat, te ternas ad me de-
disse epistolas, ac simul misisse, quæ tanto desiderio ex te po-
tulaveram, secreta quadam, mox totus revixi, spemque om-
nem receperam: sed dolore maximo afficior, quum ego neo
literas illas tuas, neque secreta illa undecunque acceperim,
neque Capellanus in suis ad me literis de his ullam mentio-
nem facit. Nunc ergo te rursus oro, deprecor, obtestor, ut
namprimum ad nos rescribas, secretaque illa rursus remittas:
aque fido nuncio Lugdunum dirigas. ibi siquidem maneo
isque adhuc, hospitatus in domo Episcopali apud conventum
ratorum Augustinianorum. Cæterum secreta illa quò minus
divulgentur, secreto caractere, ut nosti, ad me remittas. O-
ro autem iterum, ut hæc quàm citissimè expedias. incertus
siquidem ego sum, quandiu hic mansurus sim: nec, quò mi-
ni migrandum sit, satis scio. Vale felicissimè cum tota fami-
lia tua. Salutat te uxor mea. Iterum vale. E Lugduno, vice-
masima prima Sept. Anno 1527.

Agrippa ad Amicum. XIII.

Nepe jam ad te literas dedi frustra, Capellane amicissime, &
tanquam surdo tragediam lusi: & quia non respondes, de-
cepse tacere decrevi, nec ulterius silentibus apud inferos um-
ris tuis meis strepitibus obturbare. Sed pridie nova occurrit
tribendi occasio, quæ rursus contra hoc institutum meum co-
git tartareas sedes inamabiles aulae hoc epistolio repetere. Hæc
item ea est: scripsit ad me his diebus Natalis Tolefanus, sese
lures ad me dedisse literas, simulque misisse secreta quadam,
omniaque hæc ad manus tuas in aulam direxisse. Restat ergo,
hæc accepisti, ut ea ad nos, qua decet, bona fide remittas: sin-
tius acceperis, de his diligenter inquiras, & literis tuis me-
ritiorem reddas. Quin etiam ad ea, quæ prioribus literis ad-
scripsi, respondeas. Cæterum vale & aulicū illum infer-
um aliquando desere, teque refer cœli melioris ad auras. E
Lugduno, vicesimatercia Sept. Anno 1527.

Vene-

Venerabili Patri, Sacra Theologiae Magistro,
pendente, Augustiniano, Martini,
Agrippa S. D.

XIV.

EX literis, quas ad me à secundo huius mensis
spexi erga me animi tui candorē. P. R. Scrip-
tyclicè doctum, eorūmq;, quæ adhuc in
curiosum exploratorem, gavisus sum illo,
tulor, nactum me amicitia talis viri, qui cum
do & genium & ingenium excolere, teq; omni
rographo inter amicissimos recipio. Sed de
ces tui, quos sequeris? tu qui audes iremē-
trare Dædali, atq; tremendi Minotauri per exitum
mittere Parcīs. Qui sunt magistri tui? tu, qui
mensa, ausus conari vagū stabilem, peridum
rum omnium fugacissimum reddere vel ipsi
torem? Cave, ne decipiare ab his, qui fuerunt
enim hic te dirigere poterit quantacūq; librorū
non nisi mera ænigmata sonent. O quantæ legū
inexpugnabili magicæ artis potentia, de prom-
gorum imaginibus, de monstrifica alchimistæ
phosi, deque lapide illo benedicto quo, Mida
era mox omnia in aurum argentum ve permuta-
nia comperiuntur vana ficta & falsa, quoties
cantur. Atq; tamen traduntur ista, scribuntur
vissimisq; philosophis & sanctis viris, quorum
quis audebit dicere falsas? Quinimo credere
los data opera scripsisse mendacia. Alius est ergo
literis traditur: isque variis obductus mysteriis,
nullo Magistrorum palam explicatus, quæ
ne perito fidoque Magistro, sola librorum
sequi, nisi fuerit divino numine illustratus
simis. Ideoque in vacuum currunt multi, qui hæc
Naturæ arcana persequuntur, ad nudam
ferentes animum. Nam inauspicato ingenio
ctu prolapsi, in falsas imaginationes exteriorum
fragmentis irretiti, illorum, quorum dominari
culosi servi effecti sunt, & ignorantes semetipsos
post vestigia gregum suorum, quærentes extrinsecus
possident: Atque hoc est, quod te nunc scire volu-
psis est omnium mirabilium effectuum operatur.

quid portentosi Mathematici, quicquid prodigiosi Magi,
quicquid invidentes Naturæ persecutores Alchimistæ, quic-
quid dæmonibus deteriores malefici necromantes promitte-
re audent, ipse novit discernere & efficere, idque sine omni
rimine, sine Dei offensa, sine religionis injuria. In nobis, in-
quam, est ille mirandorum operator,

Nos habitat, non tartara: sed nec sidera cæli,

Spiritus in nobis qui viget, illa facis.

Verum de his nobis quàm latissimè tecum conferendum esset,
et coram. Non enim committuntur hæc literis, nec scribun-
tur calamo, sed spiritu spiritui paucis sacrisque verbis insun-
tuntur, idque, si quando nos ad te venire contigerit. Cæterum
uos postulas libros, aliqui illorum aliquando fuerunt penes
me, sed jam non sunt. Qui verò penes vos circumferuntur libri
dolescentiæ meæ de Occulta philosophia intitulari, horum
prioribus duo in multis deficiunt: tertius totus mancus est, nec
in si scriptorum meorum epitoma quoddam continet. Sede-
o totum opus, favente Domino, integrum recognitumque
liquando in lucem dabo. Clave tamen operis solis amicissi-
mis reservata, quorum te unum esse ne dubites. Vale felicissi-
mè. E Lugduno, vicesima quarta Septembris, Anno 1527.

Amicus ad Agrippam. XV.

Alutem plurimam. Prælegit mihi tuas literas Aurelius no-
ster, imò utriq; communis amicus, quibus mirè me adfecit:
et erum illud in primis mihi fuit gratissimum, quòd te intelli-
am haud quaquam abhorre a nostra Antuerpia. quòd si
diveneris, crede mihi, longè gratissimus advenies. & ausim
colliceri, te inventurum amicos tui & observantissimos & in-
gerrimos. Quantum ad me spectat, non deero officio candi-
ssimi amici: imò fratris amantissimi. nec video causam, cur
navelis manere in Gallia Lugdunensi, quam tua Belgica, quæ
produxit. Consentaneum enim est, ut patriam illustres, &
partam, quam nactus es, exornes. Persuasum mihi planè ha-
eo, Augustinum Furnarium non improbatum invitatio-
em meam. tu vide, ut quam mox advoles. Raptim. Antuer-
iæ, è curia nostra, decima septima Octobris, Anno 1527.

Amicus ad Agrippam. XVI.

Ia animi mei sclicitatem, quam ex tuis literis nactus esse vi-
deor, doctissime Corneli, absens penetrates, introspiceres,
ulla me alia relongius abesse ab his, quos beatam vitam de-

gere existimamus, præterquam quod in signem hanc animi tu
 in me humanitatem non modò se, sed mea ipsa cogitatione sa
 perari posse opinor. Nam ut solitam erudi
 undiq; feruntur alveo, ut candorem illum in
 quo abstrusissima philosophiæ arcana exultant
 ipsa quidem literarum salutatione ita omni
 dore refragabant, ut continuò ad te unum in
 millia, velut ad Deum cælitus demissum, victor
 tus suspicarer: quæ illa est humanitas, ut mentibus non
 bus & doctrina tibi longè inferiorem, sed auctoritate
 ferendum in amicorum tuorum cætum & ad
 taveris? Quid, quod ea demum pollicearis, quæ
 lapillis, non ulla ingenti aut ubertate au
 possumus, quæ vel sublimia ingenia in ad
 unt, quæ item ad longinquas regiones philo
 nam impulerunt O utinam istis tuis moribus quæ
 tuna respondeat: Ego quidem, qui tanti munus
 deleri nunquam posse arbitror, si memoriam
 ennem pollicear, in quod vulgares omnes
 laborer, qui dum beneficium rependere tergiver
 mum memoriamque fugientes, cuncta in se collata, etiam
 maxima fuerint, officia referre putant. Unum tamen
 habeas velim idemque mihi maxime est in votis, ut me plus
 quam cæteri mortales opes, regna, imperia, hanc tuam ego
 me benevolentiam facere existimes. Ipsa hæc, si dabitur occa
 sio, restituebitur. Nunc autem in tua juratus verba, tibi me
 dissimum mi idem dedo, condono ac commendo, ac mihi
 posse gratius contingere scias nihil, quam si vitam spiritumque
 meum tibi consecratum, eadem, qua sese offert, animi mag
 nitudine recipias. Petis, quos ad explicandas Labyrinthi do
 mos, seu ambages duces delegerim: quasi ego vel Charontia
 matus, vel sine offa soporifera Cerberum aditus fuero, at
 que intrepidus hæc subterranea regna obturbare ausa, illud
 non præsenferim.

----- Facili descensus Averni:

Sed revocare gradum, superasq; evadere ad antra;

Hoc opus, hic labor est -----

Non mea me adeo effert opinio, qui nathore De
 fundissima Naturæ fluentia ingredientem me in
 cipiam: sed ab ineunte ætate cum insana hac
 ditate laborasse fateor, ut, quod maxime rideo, non
 animum quantacunque futilium librorum lectio

nunquā, sic eō sæpius ventum, ut nihil ea re puerilius, & stultius esse judicaverim, ac in Plinii multorumque aliorum doctissimorum sententiam non solum manibus, sed etiam pedibus irem. Incidi denique in libellum tuum de Occulta philosophia, quem in adolescentia scripsisse te ais. O doctam divitiamque adolescentiam: submonuit me illico titulus: tum paulo intentius ac avidius perlegens principia, media ac finem, animi admiratione consternarunt: sic victa deniq; fides, auctus amor. Quod si ex pectore est, quod literis testificaras, hoc est, quod me in amicissimorum tuorum numerum adscripseris jam mihi liceat effari, quod ferme est apud Poetam:

Hic mihi dux, auctor, deus hic cur sumq; per auram

Diriget in lucos, ubi pinguium dives opacat

Ramus humum-----

Quo sit, ut si Antuerpiam, quæ tibi simul perdulce ac gratum pollicetur hospitium, veneris. si me à fundamentis initianum susceperis, ut ille inquit, in cælo sum, Vale. Antuerpiæ, die decimanona Octobris, 1527.

Amicus ad Agrippam. XVII.

SI quod Domina mihi sæpe pollicita erat, mansisset integrum, R. P. Domine colendissime, certe ipse ego meo unctus officio venissem, & me tibi exhibuissem: sed tum, ut est aulica perfidia, in hoc angulo relictus fui, non potui hætenus pedem referre absque gravi meo incommodo, coactusq; sum iter meum differre in meliorem occasionem, atq; nec nunc in manibus est, quamobrem, favente Deo, intra paucos dies cum tota familia & suppellectile hinc migrabo, nec natalitia Domini festa acturus apud Parisios, ni forte contingat longius ire. nam longius instat iter, & ultra Parisium progrediendum est. Agam autem iter per Ligerim fluvium, & Briaram, qui locus, aut audio, tibi vicinus est. illic ajunt, tractandum esse unius diei itinere in aliud flumen, quod nos Parisium usq; devehit, fac ergo, ut cum Briariam venero, nota de te intelligam ab hospite, aut alio quovis, cui id commiseris. Nam morari illic diutius nō potero. instat enim iter grave & magni dispendii. Cæterum gaudeo me tanti esse apud te, quod tenearis mei desiderio, habeoq; ubi gratias, & paratus sum tibi hujus benevolentiae vices rependere: & si quid aliud venes me est, quo tibi gratificari queam, nec eo quidem frustraberis. De reliquis coram, tu fac, te ut inveniā, aut tu me invenias. Valeat felicissime R. T. P. cui me plurimū commendo. Salutat te uxor mea, & precatur tibi omne bonum. Iterum

P 2

vale.

insidere animo: me verò ealem esse, qui ex abundantia cordis hoc scribam, quique eos: qui se meæ amicitia commiserunt, nulla unquam tempestate soleam deferere. Quare ut tu vota consequaris tua, meis non minora, ego propediē ad te veniam: tibi cum coram dabitur mutuas audire & reddere voces, scio amicitiam nostram indissolubilem fore, perpetuoq; duraturam. Jam verò quod ad postulatam philosophiam attinet, te circūvolō, quod omnium rerum cognoscere opificem ipsum Deum, in illum tota similitudinis imagine seu essentiali quodam contactu sive vincula transire, quod ipse transformetur, efficiareque Deus. ea demum vera solidaq; philosophia sit: quemadmodum de moyse ait Dominus, inquit: Ecce ego constitui te Deum Pharaonis. Hæc est illa vera & summa mirabilium operum occultissima philosophia. Clavis ejus Intellectus est quando enim altiora intelligimus, tantò sublimiores induimus virtutes, tantoq; majora & facilius & efficacius peramur. Verùm intellectus noster carni inclusus corruptibili, nisi viam carnis superaverit, fueritque propriam naturam sortitus, divinis illis virtutibus non poterit uniri (non enim, nisi sibi quàm similibus congregiuntur) ac pervidendis illis occultissimis Dei & Naturæ secretis omnino inefficax est: atq;

Hoc opus hic labor est, superque evadere ad auras.

Quomodo enim qui in cinere & mortali pulvere seipsum amisit, Deum ipsum inveniet? quomodo apprehendet spiritus in carni immersus & sanguini? an videbit Dominum homo, & iver? Quem fructum adferet granum frumenti, si prius mortuum non fuerit? Mori enim oportet, mori inquam, mundo & carni, ac sensibus omnibus, ac toti homini animali, qui venit ad hæc secretorum penetralia ingredi: non, quod corpus separetur ab anima: sed, quod anima relinquat corpus. de qua morte Paulus scribit Colossensibus: Mortui estis, & vita vestra abscondita est cum Christo: & alibi clarius de seipso ait, Scio hominem, in corpore, vel extra corpus, nescio (Deus scit) rapum usque ad tertium cælum: & quæ reliqua sequuntur. Hæc, inquam, preciosa in conspectu Domini morte mori oportet, quod contingit paucissimis, & fortè non semper. Nam id paucissimi, quos æquus amavit.

Iupiter, aut ardens evexit ad æthera virtus,

illis geniti potuere primùm, qui non ex carne & sanguine, sed ex Deo nati sunt: proximè, qui Naturæ beneficio ac cælorum genethliaco dono ad id dignificati sunt. cæteris meritis nituntur & arte, de quib, viva vox te certior reddat. Verùm hoc

te admonitum volo, ne circa me deciderem. Sed do divina passus, tibi ista prædicem, ut scire velim, vel concedi posse sperem, qui tuus sanguine sacratu miles, semper ferè alicui, & charissime uxori alligatus, omnibusque in te tibus expositus, totusque à carne, à mundo, à transversum actus, tam sublimia immortalitate non sum adsecutus: sed accipi me volo velut in semper præ fortibus manens, aliis, quod ita fit, ostendo. Cæterum de amore in te meo tu falleris. beneficiis meis quid debeas, non video, quod contulerim in te quicquam, nisi quod parati sunt tur occasio, conferre omnia. Tu nunc felicissimus duno, decima nona Nov. Anno. 1527.

Agrippa ad Amicum. XX.

Salve Augustine, mihi in omne ævū observandum. Sed te scribam, te dignum non habeo. Ego à quo fuisti, circa iter meum tota solitudine in contemptibus, disponēdo familie, redimendis negotiis, hodie primum rem omnem absolvi, tuo adjutorio, ne, tua opera: sine quibus ego jam non tam facili quam tragediam. Cras igitur tuo felici auspicio ar Antuerpiam, quod cum favente Deo, salvus venio. longas rerum omnium ex me recipies epistolæ modo, sed & magnarum rerum volumina, que te reddant, ac posteritati omni semper desideratissimam te uxor mea, precaturq; omne bonum: optamus ut cum tuo commodo & integra prosperitate brevi Antuerpiam. Mittimus tibi cum residuis machinis nostrum, opus quidem rude & abortivū ac prope ingenio tamen & industria facilitateq; haud contemnendum. Sed ubi Antuerpiam venerimus, ego hand machinis omnibus numeris denuo absolvam. Scripsit Joannes Stratius, eruditus adolescens, qui tibi beneficiis infinitas gratias agit. Vale, Ex Lugduno, Anno 1527.

Agrippa ad Amicum. XXI.

Heri vesperi, R. P. veni Briaram cum tota familia de te per singula diversoria inquirere, nec nec verbum ullum de te comperi. præterit ita.

um neque istuc ullum de te nuncium percepi hodie igitur i-
r meum continuo usque Morargum : exinde perflumen ad
aristos, sicut ad te scripsimus nuper. illic me invenies, si me
illoqui cupis, auditurusque es reliqua. hospitabor autem in
co Divi Martini, in diversorio cui aureum prælum index
t. ibi te expectabo per biduum, aut triduum. Vix diutius mo-
ri potero. Nam, sicut scripsi ad te, longius iter mihi agen-
um est. remigro enim in patriam meam tu nunc optime va-
Ex Guienna, è diversorio trium Regum, decimasexta De-
mbris, Anno 1526.

Amicum ad Agrippam XXII.

Non potui per occupationes, in curando affectu Regiæ
Majestatis & ejus matris, quæ non nihil tædii in renibus
asit, tuum tractare & prosequi negotium : nec putes me ne-
gentiæ criminandum, verum intra biduum spero me satisf-
cturum tuo desiderio. desiderâram, ut citius id fieri posset,
ut Parisiis te commonueram, Biturigensem præfulem sa-
itares, & Dominum Seneschallum, qui te unice amat, aut u-
rque, aut horum alter in gratiam Regiæ Matris te infinita-
t quod per facile factum judicarem qui enim pollent ingenio,
ræsertim in iis artibus reconditis, quibus cæteros vincis ma-
ni semper ab eodem Rege æstimari consueverunt. Rogo, ut
igneris mihi communicare literarum situ oblitteratarum re-
ognoscendi modum, ut is liber Græcus, qui apud me est, non
arum medicis necessarius, suo autori restituatur. Vale. Ex S.
ermano, ultima ultimi mensis, Anno 1527.

Agrippa ad Amicum. XXIII.

Quid hoc est consilii, Capellane amicissime, ut qui ipse ro-
gandus nunc est, atq; donis stipendiisque devinciendus,
lli suadeas, ut, imploratis mediatoribus, sese Regis gratiæ in-
inuari faciat. tantum hoc abest animo, ut malim me vel cum
Regis indignatione proscriptum iri, modò semel nunc hoc re-
gnum tutò egredi liceat, quam sic animo dejici. Ego cum sal-
ro conductu licentiam meam scripto accipere cupio, hanc
postulo, hanc volo, propter hanc ab itinere meo plus quadra-
ginta leucis huc diverti, non absq; multo dispendio, hanc istuc
expecto dispendio non minori, siquidem jamjam vicesimos
ferme coronatos aureos expendi in diversorio. hæc si Princeps
tua principum more mihi data sit unà cum decenti viatico,
sive muliebri avaritia me tot damnis onustum dimissura sit
vacuum, scio ego, quas pro alterutro illi relaturus sim gratias.

Quod si me quid velit, ego rogandus sum, non in sinuare debeo: si me ignorat illa, non scire possim, quæ sciam, quid valeam, quæ possim, non norunt, vel haftenus me experiri debuerunt, vel apud hostes. Sed ego illi melius consilium dabo, licet virum semel malè demissum, nunquam de ministerium, ea siquidem est ingenui animi natura, ut semel iusta ratione iratus, nunquam mitigatus revertatur. Cæterum tu boni consule, & quid a te fieri possit, remitte. Mitto tibi, quæ postulasti. Vale. Lutetia Parisiorum ipso die Kalendarum Januarii, Anno 1528. non calculo.

Agrippa ad Amicum. XXIV.

Venturum me Antuerpiam scripsi tibi ex Lugduno diebus quinquaginta Novembris: recessi autem inde decembris, præmissa bibliotheca mea per Lotharingum, qui me Antuerpiam in domum D Augustini Furnarii adire peto. Ego autem cum uxore & familia per Ligerim & Sequanæ fluvios descendens, vicesima die ejusdem mensis in Lætiam, atque istic maneo, mansurusque adhuc sum. Nam sunt mihi expedienda hic aulica quædam negotia, quæ expecto simul, quas peto à Rege, ejusque matre, illarum dimissorias, & alias, quas vocant salvi conductus. Epistolæ quoque eaque adaucta pollicentur stipendia, quod me non movet: Verum ego nullis promissis, nedum collatis etiam stipendiis montibus, à proposito itinere dimoveri potero, quod mihi maxime egeam, ac quasi defecerit viaticum, quod me interim isthic lucello aliquo, novum constare oportet. Confiduum iter perficiam Antuerpiam: quod cum venissemus, tunc consilio, facile me fortunæ ipsius victorem fore spero, remque evasurum spero: tu interea hanc mea littera quo animo feras. Vale. Ex Lutetia Parisiorum, diebus quinquaginta Januarii, Anno 1528.

Agrippa ad Amicum. XXV.

Si his, quæ hinc recedens mihi pollicitus es, mihi Capellane te meas literas dimissorias, quas jam Dominica daturam se mihi daturam, his inquam, si satisfactum esset, litterarum peram tuam, haberemque tibi condignas gratias. Jam iter meum prosequeretur, neque istic abfunderetur:

torio: fin minus, quid monstri alatur, scire velim. Neque enim causam video ullam, cur me in tuam operam sic frustra considerare passurus sis. Non te excusare poterit Regis tui immedicabilis languor, minus ejus mors, si salva intercesserit, quin amicitiae nostrae praevaricator desertorve habere. Nunc ergo responde, an pro me quicquam facturus sis, an ego alium procuratorem invocaturus sim. sat enim jam & ultra in diversorio mihi expensum est, tempusque perficiendi incepti itineris inerat. Scripsi Dominae tuae jam literas, nihil accepi responsi ex te scire vellem, quid illa ad meas literas. Sed & Cancellarius refter nescio quid olfecit, sunt, qui ejus nomine me nunc magnis promissis & ingenti spe futurorum bonorum adoriantur, etiam de suo stipendio offerentes ut maneam: verum ego his gallicis nugis jamdudum satiatus, nullis promissis, nedum collatis aureis montibus retineri potero: siquidem alia promissa, quod illas opes jam facile contemnere & vel superare valeam, praeterum tu mihi literas salvi conductus à Domina tua curas. id si feceris, est, quo te remunerer: si deseris, est &. quo ego destituam. Vale felicissime, & jam tandem responde, qui id priores literas meas adhuc respondisti nihil. Ex Lutetia Parisiorum, 21. Jan. Anno 1528.

Amicus ad Agrippam. XXVI.

Solebant veteres edito Proverbio insignem stultitiam notare, Noctuas Athenas inferre. Sed non minoris stultitiae est, impieciatis autem maximae, daemones inferno addere. Scis, quem dico infernum, illam inquam, scelerum scholam, quam indignatus alibi suis coloribus egregie depinxi, aulam. Sed nunquam antea tam justa scribendi simul & indignandi occasio data est, atque nunc, si per occupationes liceret rem pro dignitate tractare. Continere tamen nequeo calamum, quin argumentum ejus tibi exponam. Audi nunc igitur rem stultam simul & impiam. Accersitus est è Germania non modicis sumptibus vir quidam daemoniorum, hoc est Magus, in quo potestas daemonum inhabitat, ut, sicut Jamnes & Mambres resistunt Moyfi, sic iste resistat Caesari. Persuasum enim est illis à patre malediciorum, illum futurorum omnium praescium, arcanorum quorumcunque consiliorum conscium, ac deliberatarum cogitationum interpretem: tanta praeterea praeditum potestate, ut possit regios pueros reducere per aëra, quemadmodum legitur Abakuk cum suo pulmento traductus ad laenum leonum, possetque, sicut Helisaeus obsessus in Dothaim,

P 5 ostend.

ostendere montes plenos equorū & curras, & equitumq; plurimū : insuper & revelare, ut sciret, quare qualq; voler, coget nuptias amoris, & quid sit, quos quoq; curabit morbos stygio pharmaco, & chricā confirmatam hydropen, inollatam elegit.

Solvete nodo jam neq; cit medicina pedagram.

Multaq; paterem, qua fama obscura recondit.

Vides, ubi fides eorum locata est, ubi spes reposita, cælum, fata, naturam, providentiam, Deum, & Magi imperio subicere conantur, & regni quædam publicæ salutis hostibus, dæmonib; dicentes in Ochozia. Non est Deus in Israël, eamus ad confidendum sobub deum Acharon, & sicut Saul locutus ad Pythiam, Philistii impugnant adversum me, & Dominus respexit, & exaudire noluit: vocavi ego te. Adeone & penes istum est de Deo, ut requirenda censuerint auxilia? Nonne hoc est juxta verbum Judæ & Petri, Dominus JESUM Christum Salvatorem qui nos redemit, & negare, & superinducere sibi celerem perditionem, & thesaurizant sibi iram indignitionis Domini, & eos immisiones per angelos malos? Nonne tradidit probum sensum, qui veritatem arcani consilii per mendaciorum diabolo, & victoriam postulant alienæ, a Domino exercituum? Atque tamen huic tam nefariæ latræ & sacrilegorum artifici audaciam præstat, quæ tam impensè favet orthodoxa illa mater, & Christianissimæ commodatur autoritas, & è sacris pecuniis largiuntur, & conniventibus etiam atque tam nefariam operum centibus columnis Ecclesiæ, Episcopis & Cardinalibus pietatis Ministro impii applaudunt procères, quæ operibus lupi congratulantur corui. Quod magis, & comiserunt Pharaon, Balach, Saul, Achab cum suis Ochozias, Nabuchodonosor, Balthasar, Sennacherib, & cultores Baal? Vocavit Pharaon contra Moysen Magos, & illi victi in tertia plaga, confessi sunt digitum Dei, & obstinatus per decem plagas, periit in mari rubro, Balach Moahites Balaam ariolum, ut malediceret Israel, ipse maledictionem convertit in benedictionem, & maledictus est. Quid Saul Samuelis sui, aut Pythiæ re responsa? Nonne confessus est in monte Gelboe, & Jesabel nefariis nuptiis conjuncti, confidebant, & Baal, & juxta verbum Dei egressus est spiritus infernalis.

nium Prophetarum Achab ascensuro in Ramo Galaad pro-
 pra promittentium, ceciditq; Achab, & Jesabel præcipitata
 : & canes comederunt eos. Corripitur Asa Rex Juda a Pro-
 eta Domini, quia in ægritudine sua non quæsit Dominū,
 in artem Medicorum confitus est. Nonne majus peccatum
 bituri sunt, qui relinquentes Deum Salvatorem, & salubres
 turæ vires salutem quærunt a Sathana? fecit ita quondam
 hozias, proptereaque audivit à Propheta Domini: Supra
 tum quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris.
 rcurratur cæterorum infidelium regum series, etiam genti-
 m historię Zoroastes Dietherus, Cræsus, Pompejus, Pyr-
 as, Crassus, Nero, Julianus: quid lucrati sunt in magis & di-
 atoribus suis, qui mentiti sunt illis foelicia? nonne omnes
 nihilum redacti sunt, & malè perierunt in peccatis suis? Sic
 ent impiæ illæ nugæ semper perniciem suis adferre cultori-
 s, quibus profectò qui maximè confidunt, maximè omni-
 a redduntur infœlicissimi Non inficior, sunt artes, sunt in-
 nia, quibus citra Dei offensam, citra fidei & Religionis inju-
 um rueri possunt regna, explorari consilia, vinci hostes, eri-
 captivi, adaugeri divitiæ, conciliari hominum benevolen-
 t, depelli ægritudines, conservari sanitas, prolongari vita,
 stitui juventutis robur: sunt insuper sacræ Religionis inter-
 ssiones, publicæ supplicationes, privatæ bonorum preces,
 ribus non solum iram Dei flectere, sed & simul illum nobis
 neficium impetrare possumus Quod si præterea ars quæ-
 um est præscientiæ & mirandorum operum, certè hæc istis
 agatoribus & dæmoniorum mancipiis incognita est: quip-
 e explorare de futuris, aut imminentibus, aliisve occultis &
 uæ hominibus divinitus portenduntur, Veridicas senten-
 as, atque operari virtutum communem Naturæ consuetu-
 nem excedentia, non nisi profundæ & perfectæ doctrinæ,
 itegerrimæque vitæ ac fidei est, non hominum levissimorum
 : indoctorum hominibus autem innocentibus & doctis in-
 ge Domini pro voto fidei servit omnis creatura, & exaudi-
 ntur ad omnia quæcunque petierint Sic Heliam corvus
 auit, & ad preces ejus terra fructus retinet, cælum negat plu-
 am, & in impios evomit ignes suos. Sic Helisæo serviunt
 rsi, militant Angeli, flumina siccis transeuntur pedibus Da-
 ieli, posita ferocitate neglectaque fame, adblaudiuntur leo-
 es: & succensus in fornace ignis non urit pueros. Ejusmodi
 ant non Magorum, non dæmoniorum, sed fidelium divino-
 umque hominum opera. Non enim dormones, sed spiritus
 Dei.

Dei ministrant illis Sunt, fateor, & sunt, qui
 fortè plures, viri sapientia graves, & ingenio
 & potestatibus pollentes, vita & moribus
 invicti, etiam ætate & robore dispositi, ut
 opera plurimorum possint prodesse, sed non
 tam nunt, ut ab instituo eorum longè differat.
 sapientia malitia est, fraus & dolus pro consilio
 tas pro scientia, deceptio & perfidia pro prudentia
 nis locum possidet superstitio, & in afflictionibus
 tur Deus. & quæ, ut ait Apostolus, in infirmitatibus
 des contemnitur, sed recurritur ad invocandum
 bonus quisque apud eos irridetur, audax hypocrita
 tur, veritas pro crimine est, laus & præmia statim
 reposita sunt. O stulti & impii, qui his artibus
 regnum, quibus olim potentissima imperii ceciderunt
 tulque eversa sunt, de quibus verè dictum est per
 Cecidit corona nostra: v. quia peccavimus. Quod
 tam verè, quàm excogitata ingeniosa sorte in vos.
 Siquidem ille versiculus, collectis invicem numeris
 MCVI annum exprimit M. D. XXIV. quo jussu
 culum Rex vester apud Papiam captus est. Nonne
 & admirati estis, quæ ante facta quam fuissent, in
 judicatis: & adhuc superbitis & obdurati estis in
 vestris contemnitis Prophetas, & Dei comminationes
 pro fabulis sunt. En propè est, & adhuc videbitis.
 Magnalia Dei in orbe terrarum, & collapsi in fine
 scetis, quia veniet super vos repentè miseria, quæ
 quò tunc fugietis? State cum incantatoribus vestris
 multitudine Maleficorum vestrorum, si fortè quid
 bis aut possitis fieri fortiores. Nonne accersitus
 Magus salvabit vos & mendaces faciet Prophetas,
 bit contra iram Domini, liberabit vos a malo? Non
 non sic: nisi Dominus ædificaverit & custodierit
 regnum, in vanum laborant & vigilant omnes
 Solius Dei est, non dæmonum, non Magorum, sed
 mutare Prophetarum sententiam. Si vos toto corde
 ad ejus misericordiam, vestrâ mutaveritis malitiam
 diam: & is se ad vos convertet misericors. Sic na-
 chodonosor Danielis consilio peccata electorum
 & iniquitates in misericordiis pauperum, immine-
 ad tempus effugit, donec in aula Babylonis voce
 rursus illam in se revocavit. Ahab impiissimus con-

1, cui mortem per Heliam Dominus nunciavit, quia confusus est ad Deum, factus est iterum sermo Domini ad Heliam, quia reveritus est Achab faciem meam, non inducam alium in diebus ejus. Ninivitarum, quia ex edicto Regis & Principum egerunt poenitentiam ad prædicationem Jonæ, ab imminente protinus excidio liberati sunt. Intimavit Esaias Ezechiæ sententiam, ut disponeret domui suæ, citò moriturus: ille pavit, & flevit, & sanatus est, adauctis ei annis vitæ quindécim. Sic enim ad eum per eundem Prophetam locutus est Dominus: Vidi lachrymas tuas, & exaudivi orationem tuam: ecce ego adjiciam super dies tuos quindécim annos. Insuper & manu Regis Assyriorum eruiam te, & civitatem istam, & regem eam. Tantum potuit conversio & oratio pii Regis, qui pro se solo oravit, tamen non pro se solo impetravit, sed iam pro civitate & populo. Solus Dominus est, qui salvum cit Regem, & qui sapientiam dat filio Regis. Ad hunc Magistram nostrum confugere oportet, qui quærit salutem, non Magos & ariolos. Induimini justitiam, & timeite Dominum vos, qui quæritis felicitatem: si regni firmitas quæritur, scriptum est: Justi hæreditabunt terram. In memoria æterna erit justus, & in æternum non commovebitur. Si securitas quæritur, qui timent Dominum, ab auditione mala non timebunt, & omnes despicient inimicos: si honor & opes quærantur, gloria & divitiæ in domo ejus: si laus & fruor, generatio rectorum benedicetur: si potentia, potens in terra erit ipse, & senectus ejus, fortitudo ejus exaltabitur in gloria: si nuptiæ, & conjugii prosperitas, uxor ejus, sicut vitis abundans in lateribus domus, & filii ejus, sicut novellæ olivarum: si corporis sanitas & robur, non dabit Dominus sanctos suos videre corruptionem. In omnibus beatus est vir, qui timet Dominum, qui inmaculatus in via, qui non abiit in consilio impiorum, qui non miseretur super egenum & pauperem. nam in die mala liberabit eum Dominus, & non tradet eum in manus inimicorum ejus. Peccatores autem videbuntur, & irascentur, dentibus frequent, & tabescent, desiderium eorum peribit. Hæc nunc addidisse satis. Nolo enim curiosius hanc rem prosequi, ne formalitia subjectæ materiæ calamum protrudat, quod non expedit. Vale. Ex Lutetia Parisiorum, 23. Febr. Anno 1528. Romano calculo: Gallico autem adhuc Anno 1527.

Agrippæ ad Amicum. XXVII.

Crispi humanitati tuæ in prioribus, Paule mihi observandissime, quemadmodum à Lugduno discedens salubri cura &

amœna tempestate, prospero itinere, modicis quindecim dierum itinere, veni cum tota familia, omnibusque mihi illic aulam: adlocutus sum Petris & Agnathæ matrem: petii literas, quas viderem, mulat illa indignationē, quod dicitur, ut maneam: tandem pollicetur, ut spectare ad tempus: facio ego, ut ad S. Germanum: maneo ego Petris: cum multis pollicitationibus ac promissionibus, ut mutem abeundi sententiam. Quibusdam & necessariis rationibus, tam de terque excusavi, quas postulavi literas, cum multo dispendio atque expensâ, diebus ægrè tandem obtinui: jamque meo Antuerpiam versus: sed iturus per medios enses, per hostiles turmas, plebem cum uxore & pueris residuoque onere, nam mihi æque foelix faustumque futurum plenumque periculo. Quo die autem scio, nec planè constituere possum. detur curis, neque satis viarici superest, quicquid statuero, quicquid fecero, facturumque reddam. Scribo D. Augustino Epistolam, cures si quas tu ad me habueris Epistolæ Antuerpiam, scribeque me illic indubitè primùm potero hinc abire: illi interim bona custodia. Salutat vos uxor mea, primum. Valemus omnes sani & salvi: lucrum dicum, & quod vix æquat expensas Amici recentes, sed omni mihi fastidio sunt, domum, sedes ubi fata quietas pollicentur. Vis vobis vota nuncupabo, reddamque causa: tunc imponam super altare tuum licissime vale. E. Luteria Parisiorum, 17. Rino calamo.

Agrippa ad Amicum. XX.

COgnovisse te jam arbitror ex prioribus Augustine observandissime, quàm commendans iter meum Lutetiam usq. per saluberrimamq. auram explicui. Verum cum ex aliis aulicis commentis ac gallicis nugis

ere coactus sum diutius quam speraveram, atque paucissimis
 iebus citrà tandem abeundi licentiam agrè obtinui: sed &
 bsque ullo avaræ Principis munere, sive beneficio, quæ me
 am per tres menses inanibus promissis & magnis meis sum-
 tibz in diverforio detinuit. Non possum tamen de mora hac
 lmodum dolere, quòd mihi interim contigerit fortuna o-
 inium auspicatissima inveni præterea istic veteres amicos, &
 onquisivi novos, etiam viros arcanarum literarum eruditif-
 mos, didicique & vidi permulta, quæ hætenus ignoravi quò
 ctum est, ut nihil istic tam triste tamq; adversum mihi con-
 ngere potuerit, quod propter hæc ipsa non feram aut liben-
 us, aut patientius omnia tamen (ut verum fatear, vertuntur in
 stidium, nec quiescit animus, donec fuero Antverpiæ, sedes
 bi fata quietas promittunt: sed & donec te illic convenero,
 te scælicitatis meæ reddidero participem, difficile enim, mi
 ugustine, verbis ullis, aut scriptis exprimere queo, quantum
 i tenear desiderio. nullo enim temporis momento tui non
 meminisse queo, qui immensam in me beneficiorum tuorum
 mensuram indies experiar. Jam igitur paro residuum itineris
 nei. Tu nunc scælicissimè vale. Valere te cupit uxor mea, pre-
 aturque omnia scælicia. nos rectè valemus. Iterum vale. Ex
 utetia Parisiorum, 17. Martii, Anno 1528.

Agrippa ad Amicum. XXIX.

¶ Rater Aureli, vir integerrime & amice observandissime,
 scripsi tibi nuper, significans me Lugduno abiisse, & Parisiis
 etineri aliquibus aulicis negotiis, atque ut literas salvi condu-
 tus acciperem, atq; has nunc ad quatuor semè menses expe-
 tatas, tandem proximis istis dieb. obrinui. Sed hanc Scyllam
 nunc prætergressus, in Charybdim lapsus sum. defecit enim
 ne viaticum, nec inveni adhuc qui mihi succurrat, aut mutu-
 um det Antverpiæ restituendum, malitia temporis bellorum-
 ue hostilitate obstante. En vides, qualem ludum mihi paret
 irrtuti semper inimica fortuna, & jam mihi cum uxore & par-
 ulis eundum ad vos est per nudos enses, per infestos limites,
 er hostilia agmina: nec ista me retinent, modò adsit viati-
 um. lucrum istic permodicum, & quod vix præstat expensas,
 uboni consule, procuresque per Antverpienses Mercatores
 inc me redemptum iri, qui istic mihi accipiendi viatici fidem
 aciant illic reddituro. Ego tamèn in spæsum mox accipiendi
 liunde. quod si successerit, prorinus ad vos hinc avolabo. Su-
 ereft aliud, quod me angit: opus habeo salvo conductu à
 Prin-

Principe Margarita illud oportet tibi in
comitatus numero decem personarum, p
his, & cæteris impedimentis Salva
mndi diligentia & protinus procures, in
Cameracum in manus Nicolai Majoris, p
ronæ, hunc ab illo experiturus, illic in
veniam da qui tantum tibi oneris impo
rè, quæ tu non potes, sed potes obtine
Fac igitur illæ, incultæ licet & ab
apud te pondus habeant, quantum
bituras. Cum autem Antuerpiam venetis,
per altare tuum virulos. Vale felicissime
fum, ut vides, festino calamo, ult. Martii, Anno

Agrippa ad Amicum.

XXX.

PRidie conscribi feceram literas in fa
Principis Vandemiensis, de quorundam
Capitaneos, qui in limitibus sunt, illas
lerunt quidam amici mei, qui se apud eum
putabant. At ille, conspecto, siue audito, non
ira repente dirupit papyrum totam, inquit
signaturum in favorem divinatoris. Ecce tu
lucrum accipio ex obsequio & famulam Do
to. Sed redeam ad Principem illum, siue illum
Ducem. Accepit hoc illius responso, occurrit
verbum, aut Principem aut stultum. Considera
minem illum preposterè religiosum, & ingenu
ertem, ut qui nihil sapiat, nisi in patinis & calib
quisque ex naso facile noscat, aut dijudicet, sub
psum veniam dans stultitiæ, sed tamen irasci
illos, qui hæc illi malitiose suggererunt, siue
quæstor, ne dicam & proditor, fuerit, siue aliud
invidiæ mancipium. Totius tamen mali occasio
cipe est, quæ abusa quondam opera mea in Ant
supra ingenadamnum his me titulis decoravit,
non licebit de illa conqueri, nec irasci, ne dicam
illa locutus, & super inducam mihi laqueum
Parisiiorum, ult. Martii, Anno 1528.

Agrippa ad Amicum.

XXXI.

QUando angore turbatus sit animus meus,
latione partim cognoscere potuisti, quæ

nim istic nunc in quartum mensem defixus in diversorio tota cum familia fortunæ omnes atque supellectiles jamdudum remissa sunt Antuerpiam, quo & me subsequi necesse habeo, tque ut sese tempestas hæc contulit, per infestos limites, per medios enses, per hostilia agmina, plebesque cruentas, idque um charissima uxore, & parvulis: nec ulla hic vel majora me tinere poterint pericula cundū enim est, ni fortunæ omnia reæ subverfor fideique desertor esse velim, quam ego nec pro illo auro venalem, nec pro quovis sublimi gradu commutabim habeo, nec periculo ullo exterritam, atque illam nunc captivavit in me viris probis invida egestas, absumpto residuo atico, quod istic alieno ære constare oportet novū apud nummularios pro quo hesternæ tuæ literæ admodum validam rem dedere mihi: quas hoc vespere reddidi Petro Spinæ, ostēque simul quæ mihi sint credentiarum literæ ad Andorpios. addit ille plena spei bonæ verba. & se tuam humanitatem super his adlocuturum. Fac ergo, quod, ut potes, ita velis, quam teris tuis mihi spem conciliaſti, hanc, ubi nummularius hic: allocutus fuerit, coram quoq; ac præsentanea commendatione confirmes. Scio equidem & cognosco, quantum mihi commendatio tua profutura sit: atque ego, quod superest, ipsi nummulario eam fidem securitatemq; dabo, qualem ille expetit, tque ego hoc temporis & loci potero præstare. Quod autem reæ clementiæ debebitur, utinam non tam verbis, quam re ipsa, aut opere condignè reddere queam Sed faciam, enitar, elaborabo, quoties sese occasio obtulerit, quò tuam clementiam mihi profuisse nunquam poeniteat. Cæterum quod ads te mihi conjunctum negotium est, nunc verso in manibus: atq; in breves dies tibi exactum referam. Vale felicissimè. E diversorio nostro, 1. April. Anno 1528.

Henricus Cornelius Agrippa N. XXXII.

NON putabam unquam eventurum mihi, ut cogerer experiri amicos. Verum cū præsens sors mea in eam necessitatem me impeerit, te unum reservaveram, ad quem post redi veluti ad sacram anchoram, confugerem. Cumque te uum, qui mihi tam magnificis blandimentis palpare solitus fies, amicorum omnium amantissimum putate. Nunc, ubi mihi experiundæ amicitiaæ tuæ necessitatis ingruit, te non amicum, sed truculentissimum hostem experior, qui me quasi apta perdendi oportunitate, hoc loci, ubi scias me minus cognitum, ac propè nullos amicos habentem in rerum mearum

2. Vol.

Q

tristi

tristi absentia, peregrinum cum dante, & meo
rio exhaustum, sic repente deseris, cui non
scius esse debes, tute tuo suasa & comissa
meæ non minima causa sis. Nunc igitur
ris illam tuam adulatricem hypocrisin, per
fit, tuum non verum fuisse, sed simulatorum
usque mihi illusisti: en testibus hæc mea mentis
nuntio amicitiaæ tuæ, detestor consuetudinem tuam,
mno quæcunque ex te sperare potuero, ac deinceps
pro perniciosissimo adulate, ac crudelissimo
rum decerno, idque eo animo ac ea memoria, quæ
mitigata in oblivionem revertatur, opto que tibi: te
roto animo in te confisum turpissima inhumanitas
rudineque deseris ac destituis, sic te deserat Christus,
stituant hæc paschalia Sacramenta. Denique me
bueras, potuisse me tibi nonnunquam plurimum
Quod si nocendi cupido esset, nec premerem alium
dolorem, nosti me habere scientiam & potentiam
si voluntas quoque aliquando accessura sit, quid
quod est in proverbio. Arborem quæras ad suspensum
versorio nostro in Paristorum Lutetia, ipsa die
quæ est 10. April, Anno 1528.

Agrippa ad Amicum. XXXIIII

Quæ me occasio hætenus morata sit, quæ etiam
retur, quò minus veniam Antuerpiam, quæ
hi opus sit remedio, Aureli pater venerande obsecro
ex literis, quas ad te hætenus dedimus, novissimè
hæreo istic in diversorio, prope nullos amicos
invisus jam insensufqun Gallis ferè omnibus, quæ
vos migraturus sum. Salvum conductum nihil
absque magna difficultate magnoque dispendio
& jam etiam alio mihi salvo conductu à Mercatoribus
opus est. In his quid te curaturum velim, scripsi
potero ego istic residuum corradere viaticum,
ære id conflare penes Mercatorem aliquem, qui
mihi concedat pecuniarum, proxima hebdomada
cedam cum omni familia atque impedimentis, per
casus, per tot discrimina rerum tendam Antuerpiam
vero ullus detinet me periculorum metus, sed
Quod si semel ad vos venero, scio me vobis

atum. Sed de istis plura scribere non conceditur propter in-
 fensos limites, qui intercipiunt, quicquid trāsit literarū. Quod
 perest, præsentium lator ipse narrabit. Commendo tibi Bi-
 othecam meam, reliquamq; supellectilem, quæ nuper præ-
 iisimus, omnia ut salva atque in toto sint. Vale felicissimè, &
 ei curam habe E Lutetia Parisiorum, 16. April. Anno 1528.

Agrippa ad Amicum. XXXIV.

Am res mea ad sacram anchoram redacta est, ego uxor, par-
 vuli, persona, fortuna, honor, fama, reputatio, omnia in peri-
 culo sunt, deferunt amici, negligunt necessarii, destituunt
 teri omnes, ni tu, omnis residua spes mea, mihi celerrimè
 bvenias, totus perditus ero. O utinam hæc scripta mea tan-
 m penes te virium atque fidei habitura sint, quantum ego
 ibens hæc in te confido: atque tu mihi, ut potes, ita velles
 lerem adferre opem: dico equidem & posco celerem; nam
 c instans malum meum jam nullas ultra patitur inducias.
 loro igitur te nunc, esto mihi (quodd, ut potes, ita velis) ju-
 ns pater esto mihi Deus, ne me contemnas, ne negligas, ne
 seras, ne producas in exitium, te totis viribus supplicabun-
 as obtestor. nam in te uno ac solo jam mihi salutis anchora
 fugique portus reposta sunt, qui spontanea tua benevolen-
 sine ullis meis meritis à multis annis & nunc toties mihi
 peram tuam obtulisti. Manda igitur nunc, mihi Domine,
 ruti tuæ, confirma nunc hanc spem, quam hætenus opera-
 ses in nobis: fer opẽ amico idque aliàs absq; tuo auxilio pe-
 turo, sin minus, quam citissimè jubeas desperari, ne vel hanc
 item, quæ unica miseris salus superest, Nullam sperare salu-
 m, defraudes, ac descendam in infernum vivens. Vale sæli-
 ssimè. E diversorio nostro in Lutetia Parisiorum, Anno 1528.

Agrippa ad Amicum. XXV.

Iteras tuas, quas in favorem meique Apologiam scripsi-
 sti ad Principem Vandomium. eidem non fuerunt reddi-
 ti. Nam qui illi à secretis est, conspectis lectisque literis tuis
 vi vidit mei mentionem fieri, suppressit, & reddidit nobis
 sponsum, non ausum se semel resutata à Domino suo secun-
 ditiò replicare. Tu igitur si Principem illum in aula alloqua-
 s, meamque illi cognitam feceris innocentiam, sortè obti-
 bis, quas pro me optaturus sis literas, quarum Exemplar
 bi cum istis remitto. Esto igitur diligens, quantum potes &

Q₂

velis

velis pro amico, impetrataque littera, tuam me protinus remitte. Cæterum cum se agere quendi de me apud Dominam tuam, potest quod lucrum, quem honorem, quam famam mihi attulerit suus famularus, etiam apud te. Quocirca licet fortè imprudenter, non tamen absque justo dolore conqueror. Vale feliciter. do Lutetiam reversurus sis, nuntia, & rescribere. dare te adhuc & colloqui secretius prius quam in diversorio nostro in Lutetia Parisiorum, 18. Agrippa celerrimo calamo. Salutat te uxor mea.

Agrippa ad Amicum. XXXVI.

DEbuerat ille à secretis Vandomii Ducis, quid in illis contineretur, præsentare litteras, quod sine criminatione agere potuit. Iturū fuit, aut hodie, aut cras, ubi, quod petis, fideliter curabo. minam, ubi se obtulerit occasio, quam etiam si non amicè loquar pro amico, vel confidenter. Eius eventum, qualiscunque fuerit, mihi primū potero, Parisios redibo. Vale cum uxore, quam plurimū salvere jubeo. Ex S. Germano. Anno 1528.

Agrippa ad Amicum. XXXVII.

Scribis ad me, responsum tibi à Principe, Rege plura imprudenter locutum esse, fatebor scio conscientiam, laudavi olim, & hætenus, vi: illud non sine mendacio, sed seductus illius terum veris quidem argumentis, sed fortè cum frumque ergo imprudenter. hinc quidem incutus, rō deceptus. Quod si quid horum rescierit, non rer, neque enim deesse puto apud inferos Hec nia, quæ illi renuntient omnia, quorum etiam plenus est, adulatorum, detractorum, renunciatorum, sycophantarum, pseudolorum, famulorum hypocritarum, & si qua reliqua de mō officiaque, qui illic humana sub effigie regnant in tenebris suis minimè queo agnoscere, sic illi ce operor, faciliè queuntprehendere. Sed ex patre mendaciorum diabolo, etiam si quæ verum sunt, non ut malè dicta sunt, verè referunt, sed menda-

nendaciis ne sint ipsi etiam minùs maledici : atque hoc est
 erè diabolos esse , videlicet criminatores , qui sicut Jamnes
 & Mambres restiterunt Moyfi , sic ipsi resistunt veritati : hoc
 est verè Heccaten esse , illis fidem habere , illis præesse atque
 ueri. Verùm rātum abest, quòd ego quid mali imprecer Prin-
 cipi tuæ. ut cuperem illam in longas dies proli suæ supervive-
 re. Cognitura siquidem tunc foret, utrùm amore , an odio di-
 na sit, visuraque & palpitatura, qui hætenus illi fuerint veri,
 ui falsi amici, qui adulescentes, qui parasitæ, qui babuini & pro-
 itores, qui bullæ & bullones, qui illi ante oculos adsentantur,
 post terga verò maledicunt : iudicaturaque tunc esset, quid in-
 er fraudulentam dissimulationem & liberam veri linguam
 interfit. Vale. Ex Lutetia Parisiorum, Anno 1528.

Agrippa ad Amicum. XXXIIX.

Quoties existimo expeditum me itineri, mi Augustine, o-
 mnium, qui vivunt hominum observandissime , ut hinc
 beam Antuerpiam, quo ire nuper constitutum est , & quoti-
 die illuc anhelò , toties involutus istis novis negotiis , per va-
 rias occupationes impedimendaque & obstacula non licet mi-
 ni hanc lutosissimam Lutetiam egredi: quo fit , ut adhuc ne-
 cire cogar, quando istuc ibo, neque tamen duxi diutius disse-
 dendum. Nam ab initio , ut alias tibi scripsi , detinet me istic
 Principis iussio. successit literarum dimissio in plures
 menses prorogatio: interim nova bella orta sunt : audimus
 præterea, exortas seditiones maximas in Flandria atque Bra-
 bantia : dehortantur me & vetant amici omnes , ne uxorem
 cum parvulis tanto exponam periculo , eamque conjiciam in
 manus prædonum & raptorum , quorum promptus in omne
 flagitium animus , quos penes salvi conductus literæ nullam
 habituræ sint auctoritatem , jubentque expectare tempus quie-
 tum , quod proximè adfuturum suspicantur : jamque rursus
 novis nugis vocor in aulam, sed frustra: ut qui hanc jam in per-
 petuum abjuravi. Scripsi jam pluries ad fratrem Aurelium, &
 tantæ moræ meæ causas reddidi, sed nullum recipere potui re-
 sponsum : neque certus sum ego , si literæ meæ tuto ad illum
 pervenerint. scis enim, quantum chaos interest Lutetiam An-
 tuerpiam inter : dico autem armorum & prædonum , qui in-
 tercipiunt quicquid transit literarum. Te igitur oro , quo per-
 cursorum aliquem è vestris scribam Antuerpiam , resque me-
 as sic illis commendes , ut salvæ atque in tuto sint , donec , vo-
 lente

lente Deo, atque fortuna, juvantibusque amicis ipsis, ego illi salvus advenero. Cæterum verò oro, ut mihi protinus istius rescribas, ut quid agas, quomodo valeas, quando & ubi apud nos adfuturus sis, ubi te conveniam, quid me pro te agere velis, quid præcipias, quid jubeas, scire valeam: æque ego pro tuo arbitrato, pro tuo consilio, pro tuo jussu atque imperio ero tibi in omnibus obsequentissimus, laudumque tuarum non inelegans nec sterilis præco futurus, commiserentibus hoc illis tuis heroicis virtutibus, collatisque tuis in me beneficiis. Salutat te uxor mea, ominaturque omne bonum cupidissima & ipsa videndi te, & abs hinc migrandi Antuerpiam, sedes ubi fata quietas datura sint. Cæterum quas istic ad me daturus es literas, dirigas ad manus Petri Billardi Mercatoris Parisiensis, commorantis in vico D. Dionysii prope templum Innocentium: rescribas autem, oro, quam citissimè. Ego vix intra mensem hinc discedere potero: nec scio, si manere oportet diutius. Vale felicissimè. E Lutetia Parisiorum, die 3. Maii, Anno 1528.

Amicus ad Agrippam. XXXIX.

Salvus sis, Agrippa doctissime, Hodie sciam, quidnam fecerit. M. Nicolaus super tuo negotio: iboque ad eum, datur expediat, opera, & tibi, cum primum vacabit, calculum meum exhibebo. quamvis multa sint, quæ tam apertè recesserunt a veritate, ut novis penitus videntur indigere fundamentis, & me ab hoc negotio deterreant. Interea si libeat promissum canem ad nos per hunc mittere, tu mihi rem gratissimam facies. Si voles scire, an masculinum potius, quam femininum exoptem, in tua erit libertate, quod volueris facere. quamvis multo pleris sim facturus masculinum, quam femininum, & quasi ipsum cogar à te petere: ego verò, in quibus potero, conabor tibi vic versa gratificari. Vale, Anno 1528.

Amicus ad Agrippam. XL.

Sollicitavi Agrippa doctissime, M. Nicolaum pro rebus. Tandem is mihi dixit, sese in curia perdidisse formulam tuam, quam illi coram te exhibueram. Si verum dicat, necio. Si igitur habueris Exemplar, remitte ipsum ad me, & ipse Nicolaus suo modo calculum indubitanter pollicitus est. Ego etiam, si tibi via meliori prodesse potero, non parcam labori. Interea tibi commendo promissum canem masculinum, quem tuo consilio adhuc matri relinquendum iudico. Benè vale. Anno 1528.

Amicus

Amicus ad Agrippam. XLI.

Alve Agrippa doctissime. Quidam amicorum meorum, vir satis eruditus etiam in Mathematicis, te cupit hodie ad randium apud se recipere. aderit M. Nicolaus una cum priario nostro Collegii. Si placet, dignaberis adesse. ego non pollicus sum, te facile ad ipsum amicum accessurum. Vale, & optatum mihi da responsum, Anno 1528.

Agrippa ad Amicum. XLII.

Oleo vehementer, non licere mihi nunc interesse tue cœnæ, vehementius doleo, non me posse præsentis officio amicum mei studium comprobare: vehementissimè quidem, ex isto malo importuno, quo nunc ab honesto officio erga meos tibi videor abduci. tamen pro summa nostra fide nihil dubito, quo pacto hæc sis interpretaturus, nimirum ut cui absenti omnia possis injungere, perfidissimum Mercurium possis committere, ut quod doloris intempestivitas, præsentis officio observantiæ detrahet, hoc absentis diligentia & exactissima cura compenset. licet nunc ergo joculari, quo citius per Deum conalescam. quod, obsecro, hoc jocandi genus? scilicet ut ipse in te transmutet, nominisque tui possessione detrudam, quod sic, qui pedibus laborem, melius dici possem Agrippa, quam tu ipse, qui incolumis sanusque totus Minervæ duplicis trophæa insignibus tuis præfers. Sed nec sic volo esse notum, stolidus, anceps, interpretæque, ut quod honoris sit nomen, hoc tunc tibi suspectum sit faciam, ut tuis quoque male mulctatis grammaticis inserar, & quo nihil indignius, tandem sensu amisso in aliud convertar. Boni consule, & vale, Anno 1528.

Agrippa ad Amicum. XLIII.

Gratias ago tibi, Capellane amicissime, qui mei memores. Securitatis literas, quas mihi paratas scribis, nescio quas, nisi eas, quas ego à Principe vindemiarum (sic enim, ni erravero, puto Latine vocandum) postulavi commendatitias, ut capitanei, qui in limitibus sunt, mihi meo impendio aliquot equitum Comitatum dent, qui me conducant ad loca tutiora. Nam & saluum conductum, & sat literarum jam a Rege ipso habeo. Sed non defendunt literæ à latronibus, adversus ordinariam profunt militiam. Cæterum quod de personis & tempore scire vis, accipe. Datus est mihi salvus conductus à vicesima quinta die Februarii proximè lapsi ad sex menses futuros pro

Q

decem

decem persona, videl. me & uxore, & filio, & fratre, & sorore, & quatuor
qua, duobus servulis, & uno puerulo, & ceteris personis, & ceteris
meis oneribus & impedimentis satisfaciendum, & ceteris literis respondeant. Verum quod
iturus sum, nescire cogor, deficientibus mihi viis, & incerto
venturus sis, loquar tecum latius. Tu fac te
fissimam hanc Lutetiam quam proxime exspectamus.
Sed & quem de me apud Dominam sermonem
revelim Salutatte charissima conjunx mea.
diversorio nostro D. Barbaræ vici harpyiarum, frater
Lutetia, die 6. Maii, Anno 1528.

Amicus Amico. XLIV.

Salve Orenti humanissime. Quod loci
Svernus luciniarum modulos musicaris, &
dulci amicorum consuetudine prosperaque
ris, lætor: quod cælette tuum ingenium haud
bus artibus feliciter excolas, admodum laudamus.
absis, doleo: quod mutuis colloquiorum fab
vamus, plurimum tristor. Salutat te uxor mea
te nobilibus illis puellis pariter & matri earum
commendari. Nos istic adhuc hæremus in di
clavo defixi: nec quomodo mansuri, nec quomodo
certus sum. Ubi miseris ad me opusculum de
sphæræ calculo, rem mihi feceris optatissimam
tibi plurimum obligaveris. Vale felicissime. E
stro ad D. Barbaræ imaginem in vico citharæ
re licet, harpyiarum potiùs, prima Junii, Anno
Lutetiam.

Agrippa ad Amicum. XLV.

Quanto expensarum damno putas me istic
liadecem personarum numero, & in rerum
sti absentia manere in diversorio. Aureli frater, &
fime? Si me libenter istic morari putas, erras quod
Tantum abest, grata nobis ut sit Lutetia, vel Gallia
charissima conjuge præ dolore & tristitia fore com
Adeò nos tenet adeundæ Antuerpiæ desiderium
quantumcunque parva morula, istic nobis ævum
berur nobis ex aula non parva pecuniarum sum
differtur, ut ne sperare quidem possim me illius
particulam accepturum. Lucri nihil accedit, quod
rursus absumat diversorium: neque hucusq; tantum

idere potui, ut residuum ad vos migrandi supersit viaticum, ccedunt ad hæc iterum infesta pericula armorum læs, valorum omnium cumulus. Vides, quo invidæ fortunæ clao in hac lutosissima Lutetia defixus sum. Audio tamen susurri istic, datum iri moram bello, quam treugam vocant, id si re vi futurum est, multum admodum me juvabit. Cæterum ro te, rogo & supplico, ad tot meas epistolas ad te Lutetia unc missas saltem vel una laconica scheda responde: & si re ivare non potes, saltem consilium da, & tuarum literarum iritu consolare. Ego istic in hac tristi mora die & nocte inenio & calamo armatus pugno in papyrum. hoc unicum ic mihi solatium est. Fasciculum mittendarum ad me literarum tuarum trades Antuerpiæ D. Joan rustici: diriges Luteiam ad Petrum Billadi mercatorem, in vico Divi Dionysii rope templum Innocentium commorantis. Sed & te intem nunc supplex oro, ne me negligas, ne deseras, ne contemnas: quin citissime harum responsum ad me rescribas, & quotes, bono consilio adjuves: præterea si quid novi ex Augustino nostro habæas, & si is brevi Antverpiam venturus est, id ipsum quoque scribas. Vale felicissime. Ex Lutetia Parisiorum, tertia Junii, Anno 1528.

Agrippa ad Amicum. XLVI.

Q Uis sub tempestatibus fluctuet hætenus. ex me didicisti vidisti que. Capellane amicissime: Verum non erat hoc in idæ fortunæ satis, ut istic in rerum mearum tristi absentia tot nensibus oppignorum & ad medullas usque exhaustum teneret in diversorio, ni etiam omnem residuam supellectilem neam ipsamque super omnia bona divitiasque gratiorem bibliothecam meam: quæ omnia jam ante natalitia Christi festa Antverpiam præmisi, mihi surripere conetur, quod nihil mihi residui supersit. quam laqueus ad suspendium. Ita siquidem accepi apud Flandros omnia Gallorum bona proscribi, quodq; i non brevi doceam authenticis testimoniis, me invitum istic detentum, atque jam ante bellorum feciales extra Dominae tuæ servitium abactum, omnia mea extrema sententia proscriptum iri intelligo. En vides, quem colophonem tot malis meis fortuna adjicere nititur. hæc sunt egregia illa lucra honoresque, quæ Dominae tuæ gratia mihi attulit. Quid faciam reliquum? in te solo nunc salutis anchora est. Fer ergo nunc opem, atque illam quidem celerem: aliàs & mihi & tibi pertero, jamque naufragio proximus sum: à quo si me eri pueris, si me

Q s serva

servaveris, totum me tibi lucratus es. quod, ut potes ita veli-
te nunc summis viribus obrestor: si relinquis jam me, perdidisti,
destruxisti, occidisti. Verum id tibi persuasum esto, nisi mi-
hi citissimè celerimeq; succurras, nihil profeceris. non enim
mortuos suscitabit medicus, nec deploratis proderit pharmaca,
nec revelare poterit intempestivum beneficium, quando
jam totus periero. Fac ergo nunc non spem mihi polliceris,
sed feras opem: nec tam opem quidem, quam illam pauper ce-
lerrimam. Vale felicissimè. Salutat te mœstissima mea con-
jux, oratque nostræ sortis ut miserearis & adjuves. Ex diverso
nostro, decima quarta Junii, Anno 1528.

Amicus ad Agrippam. XLVII.

Illico tuæ mihi redduntur literæ: vix rescribendi datum oti-
um vel brevissimè: jam manibus ac pedibus operam do. ut ti-
bi viaticum mittatur: doleo, quod non scripseris. quæ tibi pecu-
niarum summa opus esset curabo tamen, ut ad viaticum ab-
det tibi provideatur. cætera cum hic fueris abunde suppetat
vix pererranti mihi tuas literas datum est rescribendi spatium
sed quæ calamo attingere tempus non permittit, tu cogitatio-
ne attingas. habes Aurelium doctis omnibus amicissimum. Va-
le. Plura scribam per primum tabellarium: ac spero sero, quod
vix his lectis, alteræ cum viatico reddentur. Secunda Julii. Eo-
dem temporis momento, quo tuas legi, rescripsi. Vale iterum,
Anno 1528.

Agrippa ad Amicum. XLVIII.

Aureli, frater & amice, Paterq; venerande, salve. Sive tu ad
literas meas absurdueris, obdormierisve, sive illæ tibi fa-
stidio aut ludibrio sint, sive tu me contemnendum responsoq;
indignum putes, sive quid aliud penes te monstri alatur, ut-
rum suspicari liceat, incertus sum. res in propatulo est. meæ
tantæ mearum literarum copia, quas ne hostes quidem despi-
cere solent, præter silentium ex te recepisse nihil: cum tamen
responsum tuum plenus desideriorum avidissimè aq; te flagi-
tarim. Quod minus autem sinistrum quid de te suspicer, facit,
quod persuasi mihi amicitiam nostram integerrimam perpe-
tuamque fore, & non vulgarem. ut quæ non in carne & san-
guine, nec incorruptibilius hujus mundi, sed in virtute &
spiritu inter nos contracta sit, sciamque & habeam, quibus
possim te vel perpetuè beatum reddere. quod, ut possim, ut
velim, tibi in manu est, eritque, dum ad te venero. Veniam
autem

utem in vita fortuna, & vel ipsis faris, fortè in ruinam & resurrectionem multorum: tu nihilominus protinus festino cecerrimoque calamo ad me rescribe, etiam vel perituras literas. Vale felicissimè. Cætera præsentium lator narrabit. Iterum ale Ex Lutetia Parisiorum, die nona Julii, Anno 1528.

Agrippa ad Amicum. XLIX.

Putabam te mihi, Capellane amicissime, multa diligentior rem amicum esse: & si quid mihi immineret periculi, te primum futurum admonitorem. Nunc autem, te tacente ab aliis præmonitus sum, taque incuriosus rerum mearum, pateris, ne per ignorantiam labi serè in laqueum. Fac ergo nunc præceas te amicum, non quidem aulicum, sed tamen aulica curiositate, verum & integrum, & Dominae tuæ gratiam mihi renereare, aut saltem ab ejus indignatione me exemptum fac, & negotium meum Illustrissimo Domino Comiti Subaudiensi consule, idque protinus & cito, ne me procrastinando perditum iri cogas. Vale. E Lutetia Parisiorum, decimatertia Julii, Anno 1528.

Agrippa ad Amicum. L.

Si ad te non accedo, spectabilis vir, non est, quodd mireris. admonitus siquidem sum indignari mihi Principem, cujus præcipitem iram vereor, non tuam auctoritatem contemno, neque verò culpam ullam in me agnosco: sed scio principum rã nonnunquam prostratam jacuisse innocentiam, quos pees tantum sæpe potest detractorum calumnia, ut non solum quid à nobis erratum fuerit, sed etiam quæ à nobis benè gesta sunt, timeamus. Mihi itaque extero ac peregrino homini istic minus noto, nullosq; amicos aut necessarios istic habentis, quanto magis putas declinandum esse aulicæ invidiæ periculum, donec me principi expurgavero, innocentiamque meam notam fecero? quod equidem facturum me non ambigo, si modò delatores illi non ambas illius possederint auriculas, jamque scripsi ego Principi, qui loqui hæcenus prohibitus sum: atque utinam, qui post terga apud illam proscindor, coram purgare me possem, atque tu medius sederes iudex: non dubito, quin omnis hujus indignationis causam, non culpam, sed invidiam deprehensurus sis. Cætera bonus iste pastor narrabit. Vale felicissimè. E cœnobio Carmelitarum apud Lutetiam Parisiorum, decimasexta Julii, Anno 1528.

Agrippa

TAndem, invita fortuna, superatis fatis, venit Antuerpiam tuus Agrippa, Aureli integerrime. venit autem non totus, sed potiore sui parte desiderata tu, ubi, & quando conveniendus es, per hunc gerulum nunciato. interim me calarum habebas volo siquidem, tanquam Ulysses cognosci istic a nemine cupio, donec te prius adlocutum consuluerò, Nestorem. Vale. Antuerpiæ, vicesima tertia Julii, Anno 1528.

Agrippa ad Amicum. LII.

SAlve, mi Capellane. Longanimis & patiens est Dominus Deus, ut ad poenitentiam adducat peccatores, quia autem secundum duritiem cordis eorum contemnunt benignitatem ejus, non effugient iudicium Dei. Occidit nuper Bortomius Naboth, & impia Jesabel possedit vineam illius. tu scis, quod illa clanculum perdidit Prophetas, viros justos, & quos alios excruciat pane tribulationis & aqua angustiae. Scis miseram Baronis Planciacci necem, & qui toties fidem, famam, fortunam omnem ipsamque vitam pro illis obstrinxit, cujusmodi illi redditæ sint gratiæ? Scis, quam tragediam moverit Catholica illa nostra epistola ad amicum, & tanquam Thesbires Helias, odiosus factus sum Jesabeli propter veritatem & justitiam & insectatus ad mortem: sed Angelus Domini prænuit me, & à muliere mala liberavit me. Nil superest, nisi ut præcipietur Jesabel & comedant illam canes, & perdant omnes cultores Baal. Cave ergo tibi, & fuge malorum consortia in tempore opportuno, ne forte etiam te corripiat manus Domini, & pereas cum mingentibus ad parietem, dum veniret Hiehu percutere domum Achab vestri, & vendicare sanguinem innocentis & servorum Domini de manu Jesabel. Rumor hic est Baboinum Lyaonem sortis suos copulasse spuris Medusæ, ut fieret una caro & unum corpus cum illa. Cave ne te devoret. Cæterum scis, quæ mihi pollicitus es. fac fidem serves, eaque ad me quamprimum remittas. Vale felicissime. Et Antuerpiæ. 25. Julii, Anno 1528.

Agrippa ad Amicum. LIII.

TAm triduum præterit, quod venimus Antuerpiam, revivendi amplexandique cupidissimi. per idem hoc triduum quæsi vimus te, misimus domum tuam. sed citius errantem Ulysses latentem ve Achillem, aut raptam reperissemus. Pro-

serpi

pinam, quam te. Nunc igitur aut ubi erres, aut ubi lateas, et quod abductus sis, fac sciamus, ut & quando, & ubi à nobis inveniri velis, id ipsum quoque scire possimus. Vale. Antuerpiae, vicefima septima Julii, Anno 1528.

Agrippa ad Amicum. LIV.

Pater Aureli, Pater Aureli, citius mihi nuncium ferret ignavus bubo, dirum mortalibus omen, quam iste lechlineus cygnus, in auspiciis quamvis latissimus ales: ego de Augustino nostro, nec de illius umbra ex hoc cygno alicquam discere queo, nec ipse hic pertransiit, neque Joannes Justinianus illi obviam hic pertransiit. meri fumi sunt, nos mercatores illi nobis obsundunt, sed quid hoc commentum, quid alatur monstri, homo cum sim destitutus spiritu, divinare nequeo. quod praesens est malum, id video, id sentio, id alpiro, ubi nunc fides illorum, qui se polliciti erant amicos? te uno reliqua spes est, utinam & tuus non vacillet animus, que tu, quod potes, sic velis adferre celerem opem. Vale. Antuerpiae vicefima quarta Aug. Anno 1528.

Agrippa ad Amicum. LV.

Heu, quid nuncias, mi charissime cognate, tam periculoso morbo laborat mea charissima conjunx, illaque gravida, me absente, qui ipse tam grandi vitae periculo vix me subtaxi solum, ut illam tandem salvam reducerem, quae sola mihi ro animo, pro spiritu, pro ingenio, pro salute, pro ipsa denique, ita est? heu, quam male cecidit haec alea? ego hic nunc miserè rucior? Lutetiae miserabilius perit uxor: nec ullum illi adferre possum solamen. illachrymantur filii: luget tota familia, & iam ipsius animam pertransit hic gladius. O utinam deberem ego solus hoc anathema fieri, & illa salva esset: Quid faciam? quod me vertam, quem implorem? praeter te alium habeo istic neminem. scio, illa tibi praesens gravis est, & ego absens jam iteri tibi cogor esse molestus: sed veniam posco, non enim habeo alium, cui molestus sim, in te uno & solo omnis spes est, ac preces meae atque hae literae tantum penes te virium ac filii habiturae sint, quantum ego in te confido. ne parce summiui, ne parce diligentiae, adhibe quoscunque medicos, sed illos optimos, ut revaleat uxor: In hoc & me pariter servaveris, & tibi omnes nos perpetuò devinxeris. Vale, & protinus omnia scribe. Antuerpiae vicefima quarta Augusti Anno

1528. festino calamo.

Agrippa

Agrippa ad Amicum. LVI.

SALVUM te huc advenisse admodum gaudemus, candidissime Augustine. nihil te nobis hoc tempore tuo adventu contingere potuit cum optandum, tum necessarium magis: ita & tibi nostram presentiam haud minus gratam profuramque speramus. siquidem hic locus est hac occasio est, ad est cum instructus, tum fidus comes Aurelius, cui eadem, quæ nobis ingenia sunt, tu nunc triadem complens, nihil nobis impossibile relinquis. quin te una nobiscum & nunc felicem & in posterum immortalem reddamus, modò jacto hoc fundamento non sis defuturus. Cæterum quando te conveniri velis, manda nullius enim rei cupidior sum, quam te videnti, & amplectendi colloquendiq; vix me continere queo quin ad te advolem. Fac ergo, ne nos hac tua presentia diutius frustremur. Vale felicissime. Antuerpiæ, undecima Augusti, Anno 1528.

Agrippa ad Amicum. LVII.

DE reducenda huc uxore mea reliquaque familia jam vitium misimus. parûper adhuc illi deest. hunc colophonem si per bancum tuum tu adjeceris, salvi erimus, sine tuo hoc auxilio perituri. quicquid autem in me contuleris, quod decet, bona fide restituam, nihil aliud oneris. Posthac tibi impositurus, in super tanti sub hac urgente necessitate collatis me beneficii. quoties occasio dabitur, futurus non ingratus. Fac igitur nunc hanc unam gratiam abs te impetremus, qui abs te solo nunc pendemus patrono: idque ut potes, ita velis, ni me tibi, tanquam ethnicum & publicanum, habendum censeas. Vale felicissime, Antuerpiæ altera Octob. Anno 1528.

Amicus ad Agrippam. LVIII.

COgnate candidissime salutem. Non possum non suspicari, quendam, cui tu plurimum fides, infidelitatis, reum esse eò quòd non citius curaverit nostras litteras tibi reddendas, quas ego illi plus tribus abhinc hebdomatibus commiseram tradendas cuidam mercatori Antuerpiensi, quem se in manu habere asserbat, qui istuc citissime iter facturus esset, nec potui præter illum reperire alium, cui tuò meas exponere ausus fuisssem: neque liceat expressum nuncium mittere propter metum hostium. Non est ergo, quòd molesto sis animo, aut mihi negligentiam imputes qui omne quod in me est feci. quod te de omnibus semper certiores facerem. Scio te dilationem
hanc

ic ægrè tulisse: sed tu meditare, quot & quanta in causa sunt & ecce, jam menses duo, & nihil adhuc præter verba & ras accepimus, exceptis octo coronatis cum dimidio, quos fisti per Dominum Michaellem de Moneglia, & sexaginta coronatos, quos cum postremis literis tuis accepimus: cætera à Magistro Jacobo Calcho. Sed miratus sum, quòd non prefferis summam, cum scribas te illi residuam partem pecuniarum tradidisse. Quòd si etiam jam nuper omnem pecuniam accepissemus, tamen quia adhuc ægrotabat cognata tua, tua uxor, nequaquam illam tanti itineris discrimini exsuissem: nunc verò, quia sanata est, & treugæ redintegratæ sunt, quam proximè, volente Deo illam tibi cum filius tuis & nilia, cæterisque impedimentis omnibus salvis Antuerpiam huc adducam. Vale, Anno 1528.

Agrippa ad Amicum. LIX.

Multo revolutionem natalitiam D. Camilli. Cæterum ego ad te, veluti ad tripodem, aut, si mavelis Sybillam, vel prophetam, perfugio, quando tumundi adyta unus penetra-
nusque naturæ omnium parentis exuberibus pependisti. Id id tam mirandum proficiscatur, quòd cum perpetuo rotatur sydera lapsu, ac, ut Platoni visum est, non secus atque scæces in aqua, agitentur, immobiles tamen causant effectus, ignem calidum, aërem levem, terram siccam, humectam, aërem: sic beluis omnibus alias fixas passiones indiderunt. quid rorò memorem innumerās propemodum affectiones hominibus ingenas? quas ut præter unam omnes taceam? dic, rogo per sydera, elementa, animantia, ac uxorculam animi tui usquam dimidium, qua vi, quo agendi impetu illam ferre adamantinamque obstinationem, alterutri nostrum (non ego mihi, sed tibi) astra conciliārint, pro qua adversum ulcos, stimulos, laminas, crucesque, nervos, cathenas, carceres, umellas, pedicas, boias, torroresque acerrimos, non modò ignares, sed velut fortissimus Imperator triumphares? non cesses credere, quantum ego id scire appetam. tu si me docueris, (potes quidem, es enim in illa veteranus exercitatusissimus) etiam Imperatores, Sybillas, prophetas perpetuum te laudave-
Vale. Antuerpia, Anno 1528.

Amicus ad Agrippam. LX.

Plendide Ludovice salve. Accepi nuncium, ad futurum hoc die apud Mechliniam uxorem meam, reliquamque familiam

liam hanc si inviseris, si salutaveris, magna me adfeceris cō-
gratia, tum gloria. cupio n., cognoscat me Mechliniæ habere
amicos, comitatur illam quidam affinis meus, vir doctus, & qui
Reipublicæ nostræ plurimum prodesse posset. ex hoc intelli-
ges nova omnia, quæ ferat Gallia, ego tibi hominem aliis am-
pliori sermone commendaturus sum prius quam hinc abeat,
& in quam res nobis plurimum prodesse possit, significabo.
Vale felicissime, Antuerpiæ, 5. Nov. Anno 1528,

Amicus ad Agrippam. XLI.

Adventu Agrippinæ cave ne plus nimio lateris. modum
nec minus servandum esse in prosperis, quam in adversis,
jam pridem didicimus. Ipse in concinnandis meis sarcinulis
ac misera supellectile totus opprimor, quin aream concinno,
in quam aves præpingues includam. Tu Telerine maritum ad
auri crepidinas insulas relegato. in ea re corpus, mentem ani-
mumq; figito, ubi deorum interpret acrium sorore Phœbus in
arma ignemq; ferantur, habebis me non modò spectatorem,
sed Steropem, ita ut humani capitis hostem atq; decoctorem
sim omnino superaturus. Interea cum uxorcula tua valeat
quid ab illius intuitu vacet, non me dedigneris invisere.

Amicus ad Agrippam LXII.

Ac credit aliquid hac nocte, quod mihi risus occasio
præstitit maximam. Primum in ipso sermē accubim
venere duo juvenes: qui ubi primum Rubinū conspexere, gra-
tulari sibi mutuò incœperunt: tum ilico sunt ambo ad ortica-
dem, atq; se ita in illum injecerunt, ut facile dignoscere in-
nam consuetudinem. ad hoc palam de ejusdem officinæ sunt
sermōnes habiti, cujus te etiam participem esse dicebant nec
nec de me esse validissimam suspensionem. Ego risum vix ad-
huc contineo, ut qui cogitem vel de Venere suspectum me ha-
beri, vel de Vulcano. Sic feliciter cœnam absolvimus. palatū
quippe inter egregia fercula, mens cum Vulcano ac Venere
Dixi cras Rubino horam primam pomeridianam. Non des
oblivioni Camilli nostri negotium. pisciculos falsos undiq; in-
quiri jussi. cras, si copia mihi fiat, verabitis. Vale. Salutem dico
to cognato. Anno 1528.

Amicus ad Agrippam. LXIII.

Salutem plurimam, Agrippa mi colendissime Et si præfata
Scorporis absim, corde tamen continuò tecum sum. & cum
minimo

maximo tædio afficerer, si grata consuetudine tua minus fru-
er: eo citius reditum meum accelerabo, ut unâ cum Aurelio
astro semper congratulemur. Tu interim cura rem execu-
cioni mandare, ut commutæ desiderium tua causa maxime ô-
nes adsequamur. Guliermo tuo, si adhuc adsit, me commen-
tum reddas. Dominam uxorem tuam meo nomine saluta-
. Nicolaum consobrinum meum, quem ex tota corde dili-
gi, commendatum habe. Quid ultra ad te scribam, nescio
nisi Augustinum tuum omnino fore Circæ. decimasexta
novembris, Anno 1528.

Agrippa ad Amicum. LXIV.

⁊ Ratulo tibi, & quidem vehementer, generose, & Reve-
rende Domine, quod in Corbejensem comitem atq; Ab-
batem restitutus sis, quodque liberatus es litigiorum mole-
sta, optoque ut ea dignitas & principatus tibi felix, faustus,
longo tempore duraturus existat, sperans confidensque, te
super adhuc ad sublimius quoddam fastigium conscensu-
rum. quod mihi non minus jucundum esset, quam tibi deco-
rum. Sed ignoscas mihi, si nihil te dignum tibi scripserim, nec
lo studiorum meorum munere congratulatus sum. Certè
voluntas ardentissima est: sed deest facultas. nondum enim
ecollegi, nondum ad me redii, nondum, quam nosti præter-
itam fortunarum mearum cladem, superavi. Ubi autem ad
quam tranquillitatem rediero, redieritque fortuna, quæ
esset nostrum literarum oclolum alere, tunc ita in te loca-
rum senties meum obsequendi studium, ut nihil non sim fa-
urus, quod & facere possim, & tuo honori conducere cogno-
scam. Vale felicissimè, & me ama, quem certè cum literas
nes, odisse non poteris. Ex Antuerpia, mense Decembri,
anno 1528.

Agrippa ad Amicum juris studiosum. LXV.

Quantum hic ego te fecerim, ac aliis, qui mihi cum veteri, tum
recenti consuetudine, aut amicitia conjuncti sunt, fieri
pluerim, atque etiam in te ornando, tuoque nomine augen-
do amplificandoq; nullum amici officium prætermiserim mi-
hi Johannes, abundè fortis ex aliorum literis accipere poteris, si
hi hic tibi residui sunt amici & aliqua necessitudine juncti,
ut te de rebus tuis certiore reddant. Ego sanè nominis tui
vehementissimus defensor sic pro te depugnavi, ut me non pauco-
rum invidia objecerim, qui de te planè aliter loquuntur su-
scitanturque. Apud parentem tuum sic causam tuam perora-

vi, ut facile & multo cum scenore rediturus sis ingratiusque antea tragoediae comicum finem impoliturus, modo factururus sis quod ego facturum me pollicitus sum & te fieri facile potest atque debet. Id ipsum est, si desinas tam gurgus frustra circumagi, & te civilis juris disciplinae tantum mancipaveris, quousque scholasticam lauream consequaris. Hoc ego te facturum pollicitus sum, idque ipsum te facere nunc hortor, admoneo, suadeo, consulo. Scio ego mores tuos ingenuos, & animum gloriae cupidum: scio liberalia studia tu, & laudo & probo omnia: sed hoc non Probo, te destituta pollegataque sacrosancta, ac paulo minus divina Juris sapientia, illis rebus discendis tam curiosum esse, tamque dignum mare, in quibus omnem operam, tempus ocium, aetatem consumere velis, quae te sine hac clarum efficere non possunt, perparumque aut nihil per sese ad vitae commoditatem conferre possunt emolumentum. Neque verò ego te ab istis tuis studiis totum retrahere intendo, aut te in vasta illa ingeniorum commentariorum barbara volumina impingere, sed te ad Pauli ceteras duntaxat, prudentissima simul & elegantissima veterum Jurisconsultorum oracula revoco. non Accursios, Bartolos Baldos, sed Ulpianum, Paulum, Cajum, Scaevolaem, ceterosque illos singularis sapientiae pariter & elegantis doctrinae Maestros te sequi volo. Hi fontes, dimissis quibusque impudenter glossatorum rivulis, commentatorumque lacunis, tibi ad vitam jurium eloquentiaeque eruditionem adipiscendam sufficere, in quibus si te adhuc per annum unum, aut aliquid exercere velis, praeter insignem doctoratus titulum, nomenque celebrem tamam id quoque fructus adsequeris, utrumque humanarum negotia quam prudentissime tractare curareque possis, atque non solum privatis amicis, sed & omnibus in commune prodesse, tuamque & progeniem & patriam illustrare, tuisque honori simul & formidini his quibus forte nunc ridetis, loes & ludibrio, divitiasque amplissimas una cum dignitate praereminentia consequeris: quibus aliter tanquam indignum destitueris. Sola siquidem hac, dico juris scientia, duce, la alia, apud Reges, apud Imperatores, apud Pontifices, altissimum honorem, dignitatem, auctoritatem, gloriam, divitiarumque fastigium conscendere potes: atque officia magistratuum, pontificatusque consequeris. Egenus, inops, obscurus, pauperis nunquam. nam undique ad Jurisconsultum confugeris pecuniae, & quod apud Ciceronem ait Crassus, Domus Jurisconsulti.

onsulti totius oraculum civitatis, quam frequens semper
 urba frequentat. Habes præterea parentem ea apud Cæsarem
 ideatque autoritate virum, cui si hoc ipso obsecundatus fue-
 is, nihil residuæ sollicitatis tibi in hac vita sit defuturum. Po-
 te tibi ante oculos velim, & recogita, quod mihi jam multis
 ætib. cognitum est, quantis fortunis ob neglecta legum stu-
 dia ac contemptum, metuendam maximè Christiano filio, pa-
 entis indignationem hæcenus excideris: cogita etiam, si, quod
 omni conatu tibi nitendum est, parentem placueris, si illi pau-
 sper morem geras, illiq; iterum charior futurus sis, quantis
 onis rursus cumulaberis. En habes meam communicatio-
 em, habes meum consilium, meam persuasionem: habes, quid
 go de te pollicitus sim: quo uno & solo parentem placabis:
 ui tibi, si hoc iter ingressus fueris, in nullo erit defuturus. Fac
 ergo nunc redi in viam. Quod, ut potes ita velis. Velle autem
 non solum debes, & potes, sed & obligaris. Quod si parentis
 lutare præceptum, & amicorum honestum utileque confi-
 um non probas, poteris ipsa quoque Dei mandata stultè im-
 robare. Dei siquidem sacrosanctum mandatum est. Parenti-
 us esse obediendum. Quod si pollicitationem meam mini-
 id irritam fieri passurus sis, habebis me interea talem nominis
 c famæ tuæ tutorem, ut nec mea ego melius possem, nec tu
 ose tua tueri magis velles. Vale. Salutat te uxor mea, optatq;
 bi omne bonum: nos cum tota familia optimè prosperrime,
 ue valeamus. Sed heus tu, quæ hæc tua perversitas, à die, qua
 incabiisti, ut ne unicam epistolam, vel Laconicam schedam
 arenri tuo remiseris? Annon putas id illum a gre ferre, & te
 liquandò, aut egestate, aut alia occasione ad scribendum com-
 ulsum, illius, responsa tunc sera pœnitentia frustra desidera-
 rum? Tu igitur sapere si vis, scribe, crebroque rescribe, ac
 arentem placare stude, quæ res crede mihi, tibi beneveret. I-
 rum vale. Ex Antuerpia, vicesima octava Jan. Anno 1529.

Amicus ad Agrippam. LXVI.

ruditiſſime vir, non inducas animum, me tui huic im-
 memorem fuisse, cui si operæ meæ aliquis usus esse possit,
 bentiffime illam darem tanquam amiciffimo: sed quod non
 inus doleo, quàm tu, spes ea, quam conceperam non nihil
 ro mea virili de te benemerendi, omninò me frustrata est,
 fedicis enim sereniffimæ Dominæ Margaretæ sententiam
 animum mutavit, atque hic remansurus est, licet splendidis
 additionibus hinc in suam patriam accerferetur: quibusta-
 en præsentem fortunam prætulit, licet longe aliud præ se

R 2

ferre

ferre non defisteret, eam ob rem credo, quo salarium augeretur. Utcunque sit in praesentiarum, boni consulum cum altimum tibi additissimum, quem me re utcunque non potuisse declarare doleo. Olim autem si qui incidat, in quo tibi mei usus aliquis esse poterit, semper tuus sum, quando voles. Vale. E Mechlunia, decima septima Januarii, Anno 1519.

Agrippa studiosum admonet. LXVII.

Nullo infortunio vel tibi ipsi dignus videberis, mi Joannes, si rectè mediteris, qualem parentem offendas, & quam pronam tibi arridentemque fortunam postergas. Utinam istam tuam animi impotentiam, & conscientiae tuae perniciosa, & fortunis tuis inutilem, ut ut vehementissimè etiam obiciat, posses vincere, ac cum parente tuo redire in gratiam: ad quod ut manibus pedibusque entitaris, re & admonui nuper, & nunc iterum etiam atque etiam hortor, mi Joannes Tabae prognatum familia, qui posses in libertate & cum decore vivere, sic agere vitam omnino servilem, sordidam, & afflictam, servire aliquot aulicis spongiis, ac sitibundis pumicibus, quod illos esutire, illis operam locare, illis praelegere, castigare, componere, meditari? Taceo, quod te fortè etiam ad viliora servitia abutantur, à quibus nihil te dignum sperare possis, qui ipsa ea sitiant, quae tu jam, si vells, possideris. Recedendum igitur tibi consulo ab his, à quibus nihil doctrinae, nihil honoris, nihil dignitatis, nihil compendii capitur. Linquendus tibi est ille lunaticus protonotarius, & versipellis Burgundio, & parandum est omni modo parenti tuo. Si illius legitimus filius & haeres esse vis, si illi prae ceteris fratribus tuis charior esse vis, vis esse longævus super terram, & dies videre bonos, possideri bona terrae, & promereri coelum, parenti obedias necesse est. Atque is vult te Aureliam, aut Dolam remigrare, legibus operam dare, quousque doctoratus insignia consecutus sis, quae tibi longè amplius solidiusque decus allatura sunt, quam aulica servitus. Luctandum igitur tibi est, ut his studiis affectus. Tum non dubito, quin mox futurum sit, ut fatearis nullam disciplinam tibi placere magis, si modò optimos illius auctores tibi legendos proponas: de quibus latius scripsi tibi in prioribus. Haec est paternis tui una & immobilis sententia, ad verius quam si quid postulas, scio ego illum nihil daturum. Quod si pertinaciori inobedientia illum acrius exacerbaveris, tamen tantillum quidem spei supererit reliquum: si obsequaris, laetus eris, & tandem intelliges, quae ego pro tuo commodo a-

pud

ad illum operaturus sum, & operabor. Vale & teipsum tibi
rva. Ex Antuerpia, septima Martii, Anno 1529. Salutate u-
or mea partui proxima.

Agrippa ad Amicum. LXVIII.

Alve Capellane amicissime. Scripsi nunc ad te sæpe, sed pau-
ci momenti & nullius periculi literas, nisi quod te de statu
fortunis meis certior rem redderem; verum nullum hacten-
us abs te recepi responsum, quamvis mihi longè expectatis-
simum. Caterum nosti, quæ mihi Parisi pollicitus es. Nunc i-
tur te iterum compello, & per veteris amicitiae vincula, per
romissorum jura te obtestor, hæc mihi utcumque, nisi prodi-
ticias distribuas, atque quamprimum transmittas opera præ-
sentium latoris; deinde scribes, quid agas. & ubi ac quomodo
tibi tutas dare poterō literas. Sic namque sæpe & plura ad te
scripturus sum remissurus etiam rem, quam hic perfecimus,
longè tibi gratissimam futuram. Vale. Valere te itidem jubet
xor mea, quæ hesternæ die jam quintum mihi filium peperit.
erum vale. Ex Antuerpia, 14 Martii, Anno 1529. ad Roma-
um calculum.

Amicus ad Agrippam. LXIX.

Ex quo hinc discessisti, nihil à te literarum vidimus, quan-
tum certè à nobis acceperis, ignoro. hoc scio, plus ternas
ne ad te dedisse: unæ tantum, quas à patre accepi, significant
proximo superiore mense ad me rescripsisse. doleo multum
nil redditum nobis. meminit enim & tui erga nos studii & fi-
dei data, in rerum nostrarum cura, de qua tu aliquid ad nos
ro quamprimum; nam nescio, quod propediem patroni nostri
eteris consilia nos aut casus abripient. Erigimur non incerta
pe patroni nostri promissis, in beneficii aut magnæ liberali-
tatis possessionem. Quod si contingat, impartiemus tibi tui-
us commodi nostri partem: Tuam est partium absentis fa-
nam rueri, & amorem nostri conservare. Est nobis hic sum-
ma familiaritas & magna amicitia cum sene quodam perfectio-
o, & docto, multoque linguarum ac rerum usu claro. nosti
ominem, ni fallor, nomen est Nicolaus de Charo monte. Ju-
entis hic eruditissimus, multisque mihi de rebus charo & ma-
nus, de Nicolai vario ingenio quædam indicabit. nam & illi
nultus cum eo usus est. Eidem huic nostro trades ad nos per-
trends Chiromantiz nostræ libellos, quibus nos defessi ab
ula strepitu oblectemur. Si quid hic possum, impera. Vale
um jucundissima uxore, & charissimis liberis. Parisiis, ex ve-
usto hospitio, die Veneris sancto, Anno 1529.

R 3

Venif.

Amicus ad Agrippam. LXX.

Venisssem ipse ad te, D. Agrippa, causa nostri Stratii, sed ita multæ rerum mearum curæ aliò atque aliò me distrahunt, ut sine iactura facere non potuerim, quare te oro, lectis ejus literis, quas nunc ad te mitto, perficere velis quod petit autem, ni fallor, chiromanticos libellos, quod ad illum portabo bona fide. Si quid literarum addideris, aut aliò à me factum desideraveris, utriusque vestrum nomine etiam diligenter. Doleo me non posse tuò colloquio frui, intelligo enim ex amicis, raram quandam in te esse rerum cognitionem atque scientiã, in qua laude excellere pulcherrimum est. Bene vale. Gandavi, mense Aprilis, die decima, Anno 1529. Quicquid ad Stratium dare velis, harum literarum nuncio ad me ferendum dabis. Spero me propediem rediturum.

Amicus ad Agrippam. LXXI.

Eruditissime Domine Doctor salve. Hodie ad me misit domesticella quædam, cujusdam Secretarii oppidi Lovanienis uxor, ut ad te literas mitterem, quibus orarem, vellet humanitas tua venire Lovanium illius visendæ gratia, quæ profecto languit quatuor ac quinque perpetuos annos, petens auxilium à medicis auditit tui famam, cupitque Lovanium revinias, & se liberatum iri credit, si tui præsentis habeat, salutæque est magno cum sænore gratias, & tibi non modico sum acturus. Vale Ex nostro pædagogio Lilianorum, cundo nonas Junii, Anno 1529.

Amicus domesticus Agrippæ Domino suo absenti. LXXII.

Omnia domi salva sunt, uxorcula magis ac magis in horis singulas validior fit. liberi gaudent, cantillant, rident, creseunt. Maria sedulo uxorculæ valetudinem curat. Tarot, Franz, Musa, concubinæ, diu noctuque personant, furibus, crucibus minitantur. quin quotidie per viridarium deambulantes, satis vereor ne pro canibus aut hortorum dii, aut agricolæ vel certe philosophi, hoc est academici stant. Ciccionus tuus cum altero Socratio uxoriblandiuntur, applaudunt ac pro marito interdum oscula impetrant. Reliqua turba domus, ancilla ancillatur, Hercules herculatur, Aurelius chemicatur, omnia denique bene, rerum tuarum exceptorem composui, qui me domine tuo invasit egregie miror, cur tu ex ea re ne nutum quidem mihi innueris, cætera omnia disposui ad vires nostras.

hæc

ec ad te scribere jussit uxor, quo tu tranquilliori animo Domini tui praepositi sanitatem curares, citiusque ad eam remi-
are valeas. ego nomine meo nihil habeo quod certè scri-
am. nosti quippe animum meum, nosti studium, nosti mo-
s. nulli, quamdiu ad nos redieris, occasione sum defuturus.
contrà fac mutuo ames, & tuis modò doctis ac animo can-
dis amicis, quantum potes, insinuà. Vale. Uxor Domino tuo
rtunas, valetudinem, felicitatem omnia ad nutum impre-
tur, ac illi fortè commendari cupit. Iterum vale. Antuer-
piae, Anno 1529.

Agrippa Amico domestico. LXXIII.

Xhilararunt me utraq; tuæ epistolæ, cum quodd uxor cha-
rissima benè valeat, tum quod cætera negotia benè proce-
ant. Sed de his parè admodum scribis. quare scire velim,
um olidum stillicidium jam in copia deguttarit, atq; an de-
igratam Dianam jamq; ad inferos Proserpinam factam non-
um in tribuendo suo templo exaltaris, atq; quid illi deorum
ille alypis nuncius attulerit. Cæterum commendo tibi uxo-
em, filios, familiam, Tarottum cum sua familia, cæteraq; o-
nia. Mariam majorem salvere jubeo, minorem virgulari:
Ferculem non tam herculari, quàm baculari cupio: Marga-
etam sanam. scio, quàm sum externa commendatione tibi
uræ. Vale. Sed & Dominum Augustinum plurimum valere
tueo, & uxori meæ me omnibus modis commendatum ha-
re. Iterum vale. Ex Mechlinia, festino calamo, decimaquinta
Julii, Anno 1529. Si servulus ille, quem Magister oratorii ad
me missurus est, venerit Antuerpiam, excipias, & retineatur
domi, aut in occursum mihi huc mittatur.

Amicus ad Agrippam. LXXIV.

Salutat te vetustissima uxor, major Maria, acturba canum.
Eramus fermè in ipso prandio, cum tuæ nobis literulæ red-
duntur: quæ quàm melitissimas epulas fecerint uxoreulæ, dii
boni, quam dictu difficillimum, accipies cum his fasciculum
literarum, nam post eas, quas à me accepisti, cum mihi redde-
rentur literæ à Magistro illo oratorii, ad te illico eas uxori red-
didi, quæ ilico Joannem Martinum accersivit, ac per eum Gal-
licè ad te scripsit. Summo manè jussit ad te scribi August. in
eam, quam leges, sententiam. Stillicidium, quod nosti, quam
rarum & quàm parum scatet, ita ut nobis polliceri prolixita-
tem videatur, etsi non deest studium atq; continua diligentia.

R 4

Diana

Diana eclipsim jam passa, cum ex thalamo suo coitura est thalamum, ut quam ex eclipsi fecerat nem. abluit excutiatque. Ex Antuerpia. Anno 1565.

Agrippa ad Amicos domi reliquos. LXXV.

MAnere mihi grave est, abire nefas. grave laborat Dominus jam moribundus, nec quicquam vult medicum, sic in uno me haret. passus est in me morbum malignam, cum defluxu catharri acuti, utroque hoc morbum vimus illum triduo quæ circa pedes & tibias patitur, & non bene habent, sed perniciosus antiquus morbus est, & periculum est, fluxus est diversus, lientericus, diarrhoea, & colicis, à debilitate virtutis retentivæ stomachi & intestini, tenasmodum, intra biduum sustuli. ceterum fluxum, quoniam possumus, moderamus: curare impossibile est, siquidem continuus fluxus dejicit virtutem, sic retentus opprimat. itaq; inter has utraque Scyllas tandem naufragari nocet, nos ad sacram anchoram jam confugimus. sed hunc diuturnitatem morbi ac senio effocta, in actum non deducimus, camina. heri sacra ministrari fecimus, ex pharmaco, quod Antuerpia ad ferri jussimus, paulo restitutus, est validior. Adstant parentes & multi magnifici viri: jubent manere, ne extrema omnia experiri videtis, quis clavis hic defuit sum. Servus, qui istinc rediit, narravit, uxorem benevalere, domum & stomacho aliquid conqueri, sic ille mihi redeundi ad vos occasionem præripuit, puto intra biduum me resolutum fore, verò ultra diuturnus esse poterit hic morbus, quin uno, aut altero modorum, aut in salutem tendat, aut terminetur minimam. Ego quamprimum aliquam occasionem accipere, mox ad volo, vel aliquot horas vobiscum manere. Inter cetera Vulcani sacris immorantes, Ethnezum Scylliam cumulare ne desistite: reliquam massam continuo detur, et siquidem maturior reddetur. Ceterum oro me vobis commendatum haberi, & excusatum, qui invitus à vobis abest, commendando vobis charissimam conjugem meam, ut valeat, & modo valete. Ex Mechlinia, decima tertia Junii. Anno 1565.

Amici domestici ad Agrippam. LXXVI.

ACcepimus ad decimam noctis horam literas tuas, & las legendas D. Augustino reddam. Primum Augustinum mihi jussisse, ut te denno literis pariter

inque, ut Antuerpiam redires: verum nil vereor, ubi tuas le-
 rit, quin exultationem tuam, quæ illius etiam est humani-
 s. gratissimè admittat, & bono animo id biduum se maceret:
 verò interea temporis, quantum potes, excogita ac medita-
 quicquam, quod rei nostræ fastigium optatum adferat: adse-
 t autem, ut spero, modò Æthnæum illud stillicidium uberius
 atere valeat, reliquas massas. quod delictatæ ad amissim esse
 debantur, amovimus à pristino & aridò alveo, & in alterum
 l cui imitationem locavimus, ac tēperato calori maturamus,
 ynthiam & Cyllenium unā junximus intra translucidiffi-
 um thalamum. is est rerum nostrarum status. Tu igitur,
 uando aliquid ocii succidere poteris, ad nos advolato ad ali-
 uor horas. Uxorula te salutat, & sanitati non modò restituta
 t. sed alterum induit vultum, hoc est maximè hilarem. nun-
 aam adhuc egressa est domo, quod auræ desideraverit sereni-
 tem. Salutat te millies, doletq; se non posse literas effigiare. ut
 cum literis jocaretur: rogat insuper, quàm maximè porest, ut
 uando isthinc divelli poteris, ad nos cursites, gratificaturus
 d diem amicis tuis. hæc ex ejus ore ad te scribuntur hora no-
 is undecima, ilicò tuis lectis. Vale ac sanitati stude, Tarot,
 ranza, Muza, Ciecopius, Batassa valent, salutant, redeas citò
 recantur. Maria majortibi salutem dicit: minorcum Hercu-
 ac Margareta te istic diutissimè commorari faciliè ferrent,
 terum vale. Ex Antuerpia, Anno, 1529.

Amicus domesticus ad Agrippam. LXXVII.

— Cripturo ad te dextra est uxor, læva Maria: illarum utraque
 dictitant verba, quare si, quæ ad nos spectant, non ritè scri-
 sero, dabis veniam mihi. nam nec aures, nec manus habeo
 erreas. Primum hodie abs te literas accepit uxor: quæ quoniā
 iallica lingua sunt scriptæ, nō recte illas legimus. verum quid
 u in terris habere potes gratius? valet uxor restituta viribus
 ulchritudine, gratiā nihil illi desit, si te habeat ac fruatur dies
 c noctes; id continuo suspirat. Verum ut prudens ac honesta
 ion minùs, quam venusta, ita etiam perpendit, quàm sit tibi
 ompendiosum ac laudabile istic tamdiu morari, quādiu do-
 ninus tuus meliusculè valere incipiat: propterea fortiter hos
 lies, quibus abes, se macerat. Tu igitur illius valetudini stude,
 um ut per te dominus valeat, tum etiam ut uxori gratificeris.
 Maria valeat, ac post tuum reditum religabitur ad brevissimas
 Gyaras, omnia quæ domi tuæ pertinent sunt in optimo statu.
 Uxor bellè valet fortiter, phalaricè tauricè. Canes nunc deam-
 bulant

bulant per viridarium, nunc Dominam circumstant, non dormiunt, latrant, vorant. Liberi etiam optimè. Nihil est igitur, quod tu interea temporis crucieris. nec quid de amicis dubites: quandiu spiritus hos reget artus, amoris meo in te integerrimo non deero. Res nostra sat foeliciter progredieretur, cras rescribam uberius. jam profectio nuncii, canes, prandium, omnia calamum interrumbant. esto bono animo. Uxor te plus quam millies salutat: Maria, Aurelius, Augustinus, Emanuel. scribe in posterum Latine ad uxorem, ut illi sim Mercurius. Si ad singula literarum tuarum non responderetur, scito me Romanum non Gallicum. Quamdiu istic manseris, non deero domui tuæ, quantum pro viribus potero. Vale Ex Amertua Anno 1529.

Amicus domesticus ad Agrippam LXXVIII

Quam varia est rerum omnium vicissitudo. Uxorcula quæ heri valebat, noctem duxit infœlicissimam. jam antiquæ valetudinis argumenta apparent, propterea duximus esse ad rescribendum in hoc initio persuasimus illi, ut Jacobum Meium consulat, sed præter te vult habere neminem quin jussu filico ad te mittendum esse, ut huc, si fieri possit, advoles. Jam in tua causa non est quod amplius scribam. Vale. Ex Amertua, Anno 1529.

Amicus Medicus ad Agrippam. LXXIX.

Quod de mea fortuna scire cupis, scias eandem ejusdemque conditionis semper esse. de foeliciori (quando tu Christo placet) non video mihi sperandum. tui nulla est memoria, præterquam apud amicos, qui te non minus absentem quam præsentem venerantur & amant. Salutabo, quos tu nomine salutari jubes. cujus vices doles, foeliciter cum Christo vivit, apud quem de hostibus reportavit triumphum. Scio omnia è divina voluntate dependere. Rogo cum primum poteris, mihi communicato de parte una gemmas perficiente, ut si fieri possit antequam hinc abeamus. Literas, quas ad me posthac scripturus es dirigere poteris, aut ad Dominæ meæ apothecarium, aut Parisiis apud Basilensem Bibliopolam. Sum hic ex Anglis Gonstaldus Episcopus Londinensis, & Thomas Morus, viri doctissimi, quibus paro consilium adversus pestilentiam: quod cum absolutum fuerit, tibi rescribent.

Vale Ex Cameriaci, vicesima secunda Julii,

Anno 1529.

Amicus

Amicus ad Agrippam LXXX.

Um propter imbrium abundantiam non potuerim iter accelerare, nondum introivi aulam. nam vespertorum hoc applicui. & cum à lecto surgerem, advenit veredarius cujus manu hanc suscipies. Nonnulli ferunt, omnes pacis ditiones jungendorum Matrimoniorum causa fore constas, cæteri dicunt multa adhuc superesse. De regio in hanc em adventu dubium est. Stabimus, ut communis fama accumat, hic diebus multis, & spero latius ad describere. Superest à Parisio quidam pinguis Minervæ vir, è cujus manu, quid habere potero, habeo: mittam, & redde pŕecor vices, cum novercante fortuna aperto Marte præliemur. Mitte, quid habes, hicque caduceator præclaram tuam sponsam ex salvere jubet Vale. Cameriaci in domo Franciscana, hac sexta, Julii penult. Anno 1529.

Agrippa ad Amicum. LXXXI.

Utinam tibi mi amiceſſime cognate, non tristia, non mœſta, non dolentia nuntiare poſſem, deberemq; : ſed longe orſum iniquiſſima ſors mea adhunc calamū deſleſcit, petotus, occidi, perditus ſum. perdidi namq; , quæ mihi unicū at vitæ ſolacium, & dulciſſimum laborum ſolamen, amantiliſſimam conjugem meam. Ah, perdita mihi eſt, & mortua eſt? dæterna gloria habet illā. Intellexiſti, mi Guilhelme, quodo à Paſchate citrà cœperit ægrotare gravi admodum, im multis Appendicibus malis morbo, nihil illi unquam deſe paſſus ſum: non Medicos, non remedia, non cuſtodes, non mptus, non ſervitia, non omnis generis ſolatia: ter liberata eſt, ter recedit, ter remedicatum eſt, jamque integræ ſanitati ſtituta per integrum ferme menſem optime valuit, in omni roſperitate & lætitia agebat, arridebat nobis fortuna undique, jamque nova & ampliſſima domus in dies nova inſtaurabatur ſupelleſtile, dum altera die D. Laurentii, invaſit illam ſeris peſtilentialis validiſſima, cum abceſſu inguinis: mox exhibita omnis generis remedia: nihil, quod conferre poſſet inus aut foris, omiſſum eſt: cuſtodix & ſervitia diligentiſſima addita, atque ego à latere ſuo dies nocteſque ne uno paſſu unquam diſceſſi: nemo illam fugit, adeòque ab omnibus dilecta: amq; in quartum diem paulò meliùs habere viſa eſt: ſed, proh dolor, nulla profuerunt remedia, quin ſeptimo die, quæ erat ſeptima Auguſti, manè horam circiter nonam magno labore, ſed ſa-

sed sano intellectu, constanti in Deum animo, & innocenti conscientia astantibus nobis reddidit spiritum, pestilentia sese per universum corpus magnis maculis effundente. Ah, mortua est maximo meo dolore, maximo meo malo, maximo parvulorum nostrorum incommodo, magno omnium, qui eam noverant, luctu. Nota jam erat annos xxvj. minus diebus xxxi. ab omnibus ubique locorum ob multijugas virtutes suas insignemque pudicitiam semper dilecta & reverita: vixit mecum, ut nosti, per annos 8. uno mense minus, summo semper cum amore & pace, nunquam ira inter nos fuit, supra quam sol occumberet: omnem meam adversam fortunam, pauperatam, exilium, fugam, pericula, æquo animo mecum perpessa est, jamq; omnia mala tandem superaveramus, jucundam & quietam vitam deinceps acturi. Ambiebat jam illa ob prædicatam ob omnibus virtutem Margareta princeps, jamque etiam honorum & divitiarum multæ occasiones in manibus erant. Quid multa? non ad duas horas supervixit, cum adferrentur nobis nova lucrosissima Nihil ad hujus seculi felicitatem nobis defuturum erat, si ipsa supervixisset: sed hæc (proh dolor) perit ipsa mihi, & cum ipsa perierunt mihi omnia: corruit animus totus prosternata mens, & vita mea adhuc sub contagionis periculo est: non est, quod consolerur me: domus mea in manibus ancillæ & Herculis relicta est, malè custodita: filii cum Maria ancillula in alienam domum collocati post paucos dies obnoxii quissimæ puellæ sordidam petulantiam ejecti, rursus aliode migrare coacti sunt: sum ego cum unico servo & illo ægrotante in diversorio quodam: secretus lateo, dies noctesque amicissimam conjugem lugens, & me miserè excrucians. Accedunt me quotidie Augustinus & Aurelius, qui me & charissimam conjugem meam in omnibus malis & periculis & contagione nunquam deseruerunt. En habes, mi Forbiter, micognate, & meam & charissimæ conjugis meæ miserabilem tragediam, quanto succinctius illam hoc lachrymoso calamo tibi describere potui. O utinam affuisses: quantum illi attulisses solatium; Ah, quoties moribunda desideravit te: quoties inclamavit te: quoties suspiravit te: jussit me tibi Extremum valedicere, & hæc scribere, orans te, ut dimittas illi, si quid peccaverit in te, utq; Deum pro se devotè exores. Cæterum in prioribus ægritudinibus suis vovit illa votum visitationis D. Claudio, hoc onus moribunda jam tibi imposuit, obnoxie supplicat, ut cum te in patriam redire, aut circa regiones illas vicinum iter agere cōtingat, ut sua causa ad divi illius limina deferretur, obla-

latisque pro ea sacris precibus accerea imaginacula, eam
 ex voto libera. idem nunc etiam ego tui causa suppelle
 o: faciam & ego pro ea simile, si sit mihi vita superstitis. Ceterum
 adhuc oro te, ut quæ in catenulam auream pro illa im
 mensus eras, hæc nunc pro salute animæ suæ in meliorem
 lam, in sacra aut eleemosynas, erogare velis. Reliqua adhuc
 multa supersunt, quæ mihi tecum, amicissime Forboti, tra
 anda & consulenda forent, de disponenda residua vita mea
 providendo miseris nostris: quæ omnia & alia multa tecum
 si queunt Epistola, sed tuam requirunt cum consilio præse
 rim sunt mihi hic, fateor aliqui quidem fideles amici, quid di
 versa & singula bene consulunt: verum in te tetuo mihi sinceri
 in filii confidentiæ reposita est, seq; in junxit mihi moribus
 charissima conjux, ut deinceps tuo consilio obsequerem,
 que mihi patronum & filiorum nostrorum protectorem ad
 iscerem. Ejus itaque mortis in hærens, nunc obsequi vellẽ,
 apæremque quam maximè, sic tui mihi copia esse queat.
 Magna adhuc tibi dicere habeo, mi Guilielme sed non potes
 i audire modò. Fac protinus rescribas ad me, si quãdo ad nos
 enturus sis. Ad postremum literarum tuarum fasciculũ, quẽ
 tulit F. Jacob. Chalcus, non respondi tibi, eram enim absens
 pud Mechliniã diebus multis, cum illæ mihi tarde redderen
 ar, turbavitq; me postea morbus charissimæ uxoris, quod mi
 us ad te scripsi, jamque totus ego omniaq; mea collapsa sunt,
 nec quicquã ulterius in hac vita jucundum esse poterit, amissa
 dilectissima conjugē. quæ una me in vita, in solatio, in homi
 lum amicitia, in omnibus servare solebat incolumem. Vale, &
 Deum ipsum pro nobis exora, & pro salute charissimæ conju
 gis meæ, cognatæ tuæ, suppliciter precare: de cujus tamen sa
 lute tantum abest quod dubitem, ut ego illam mihi interces
 sorem apud Christum piis precibus constanter implorem. Ita
 um vale. Ex Antuerpia, Anno 1519.

Agrippa ad Amicum. LXXXII.

Utinam adhuc in eo statu essem, in quo etiã, cum tu pro
 xime apud me esses Antuerpiæ, Pater venerande observã
 leque non cogerer te tam mortissima Epistola salutare, sed
 cecidit omnis fortuna mea cecidit animus, & vita in dubio est.
 perdidit namque, quam tu vidisti, amantissimam meam con
 ugem, quæ cum jam à trimestri languore restituta, aliquot
 dies sanam, lætam ac prosperam ageret vitam, ipsa altera die
 post festum D. Laurentii corripita febre pestilentiali, ac peste
 ipsa

ipsa septimo die mortua est, me autem illa nocte
illi noctes diesque semper afflicta & mortua
ctu, constanti in Deum animo innocentem
bito, quin aeterna gloria habeat illam, & tu
supplex oro, ut tuis sacris precibus Deum pro
meam tam asperimur foris misereatis. Scripsi
pia post discessum tuum, & misi fasciculum
manus Guardiani conventus vestri, in quo est
lanum literarum mearum: scripsi utrique vobis
communicearetis inter vos mutuo, & tibi per
quae petisti, exposui. Nunc oro, si quid apud
bes opusculum breve mihi impartiare: in hoc
posteritatem tibi tuisque perpetuo devinxerit.
peratus sum, tibi & Capellano nostro una cum
eodem praedicto fasciculo misi: jam perfecta
duo antequam uxor charissima agrotare corpi
ptatum, & inventum est lucrum, sed non quan
boribus & longi temporis operi satis responderet. Si
bonae fortunae acciderit, faciam te omnium hono
rum participem. te autem supplex oro, mei
que negligas, neque deseras: quin protinus ad me
quaecunque autem me secretò scire velis, ipsa
tutissimè exponet. Vale felicissime, & Deum pro
conjugem nostram & pro me simul deprecare. *Lucrum*
Antuerpia, Anno 1529.

Agrippa ad Amicum.

LXXXIII.

Salve Capellane amicissime. Si vales, bene est. Si
Siquisimè valeo, sic de merentibus peccatis
liquidem à me Deus dilectissimam cordis mei, &
tium vitae meae, charissimam conjugem meam,
post D. Laurentii festum correpta peste, septimo
lis juvantibus remediis mortua est, cum integra
innocentia, ut non dubitem, quin gloria aeterna
Ah me miserum: jam toties perii, nec quicquam
vita jucundum esse poterit. Novisti tu in partu
vitam nostram, quanta in pace, in tranquillitate
amore conjunctam, quanta illa mecum in
aequo animo perpeffa est, jamque superaveram
adversam fortunam, prosperam deinceps & quae
beris nostris acturi vitam, cum ipsa mihi, pro
tò periit, & cum ipsa perierunt mihi omnia.

b contagionis periculo est. nunquam enim, quamdiu agrobatur, ad extremum usque spiritum dies noctesque à latere suo scessi: totus consternatus sum: nec est, quod consoletur me: nni consilio & auxilio privatus, quid acturus, quid facturum omnino nescius: te supplex oro, mi Capellane. Deum ium pro charissimæ conjugis meæ, quæ te in vita hac semper modum dilexit & reverita est, salute deprecare, & mei misere. & quantum potes, & me & prolem servare stude: & si quid habes, nunc mihi communices: ego si quid adeptus fuero bonorum, nihil eorum te celabo. scripsi tibi postremis literis me ad Cambracum. misi tibi aliqua miraculosa, & alia quædam verendo Patri confessori, ut communicaretis mutuo. Inter illa, quæ operabar, & postea complevi, successit quidem bene, & ventum est lucrum, sed non quod tanti temporis operosis laboribus responderet. multum tamen esset, qui possit operari in ulto: sed improbus ille labor esset. & mihi impossibilis. A Mastro oratorii adhuc nihil literarum accepi. spero te illi reliquisse aliquid boni mihi communicandum. Cæterum oro te, quamprimum & protinus ad me rescribas: & si quid habes certi, quale mihi profuturum putas, nec celare velis, sed miralose remittas, & literas tuas, quando tutius poteris. Antuerpiam dirigas. Vale felicissime, & Deum pro charissima conjugis mea & pro me pariter exorato. Iterum vale. Ex Antuerpia, Anno 1529.

Agrippa ad Amicum. LXXXIV.

Amdudum tribus literis significavi, tibi, observandissime cognate, in signem calamitatem meam, amantissimæ conjugis miserabile fatum, Herculis & Mariæ interitum, servi & anillæ utriusque periculosum morbum: solus ego cum filiis salvis sumus usque adhuc, & jam horrenda eademque subitanea epidemia hanc urbem invasit, & mortui sunt plurimi: pauci manent tacti. Ego nunc extra diversorium maneo apud Augustinum urnarium. saluti sui multis contra hoc incognitum malum, quo remedio utor, accipies à Petro Billado, in quo firmiter confido, si, quod absit, aut tibi, aut amicis tuis accidat hic morbus, quem non dubito universam Galliam pervasurum. Cæterum quæ me fortuna maneat, nescio. vocor ad Regem Angliæ magnis conditionibus sed id mihi non convenit. Cæsariæ Majestatis Cancellarius pollicetur, si in Cæsaris aulam conferre me velim, sese me ad summum evecturum fastigium: jamque etiam Augustinus literas accepit abs Marchione.

quo.

quodam, qui me olim cognovit hic summis precibus sollicitationibusque me cum tota familia in Italiam revocat, in hac aula apud Margaretam principem etiam honesta offerenda conditio, sed emolumenti minoris. Quid eligam nescio, & nihil adhuc statuere possum. Malim ego in libertate vivere, quam me servituti ingerere. Verum non meæ voluptatis, sed filiorum rationem, quod illis profuturum sit, me habere debet. hictuum velim consilium, quod utinam non lateri, sed voce ex te capere possem. multa siquidem tecum mihi loquenda essent, quæ nulla capere potest Epistola. Vale, amantissime cognate, & Deum ipsum pijs precibus pro salute christianæ conjugis meæ & cognatæ tuæ supplex exora. Cæterum si quid est, narrabit tibi horum lator, Petrus Billadi. Te oravi, ut protinus rescribas, & me de omnibus certiores facias. Vale, & conservet te Deus in omni sanitate & prosperitate. Antuerpia, 4. Octobr. Anno 1529.

Agrippa ad Amicum. LXXXV.

Iam pluribus literis, cognate observantissime, tibi fortiter nostræ tragœdiam exposui: deinde redditæ sunt mihi tuæ, & illæ etiam doloris atque metus plenæ. Domini terigit me, & sustulit solatium vitæ meæ: non est quicquam ultra, quod jucundum esse poterit: nec est, quod consoletur me. nondum remigravi in domum meam, nec disposui huiusce rebusque rebus meis: impedivit siquidem nos novum pestilentius, quod omnem hanc provinciam subito invasit. nec dubium etiam vestrum hemispherium irrepturum: huius remedium tibi proximis diebus per Petrum Billadum, & quod saluti tuæ tuorumque melius consultum sit, ego tibi morbi genus aperiam, & quomodo præscrutaberis, & curaberis, iterum describam. Est enim morbus hic febris quædam, quia calor est naturalis, accensus & motus à centro in superficiem: & licet terminetur in xxiiij horis, non tamen est febris ephemera, quia cum horripilatione & rigore incipit, & cum sudore non terminatur, sed humoroso, plurimoque perdurat, atque cum calore intensiore, quam in ephemera. Non est etiam febris hectica, quod ex pulsu urinae exacerbatione & velocitate curæ facile cognoscitur. Est ergo febris putrida, humoralis, non quidem sanguinea, non cholericæ, non phlegmaticæ, non melancholicæ puræ, sed pestilentialis cujus materia est maligna, venenosa, cholericæ, subtili sanguini permixta, cujus signa sunt manifesta, quia est in ea vehemens calor & angustia, soda pulsativa & aliam

& ru-

rubore faciei, cum inflammatione maxillarum, quæ omnia
gaunt super choleram & sanguinem : atque sunt cum istis
rturbatio intrinseca circa pectus & thoracem, cum tristitia
anxietate & casu virtutes, ac spasmus membrorum nervoso-
rm, estq; sudor fetoris horribilis & in pluribus exeunt mor-
læ, aut sanguinem expuunt: quæ quidem sunt propria fe-
is pestilentialis. Verum quoniam materia peccans in hac
re superficialis est, non profundata, & subtilitate sua dispo-
expulsione, hinc est, quod natura stimulata malignitate il-
is, subito movetur ad faciendum crism, quæ tunc plurimum
salubris, si non cadat error in regimine: nec obstat huic di-
um Galeni commento xiii. super secundo aphorismorum
quentis, Omnem crism plus attinere saluti, quam morti,
cepta ea, quæ in febre pestilentiali fit. nam illud tunc ratum
t, quando materia in profundo putrefacta est. Habes ecce
orbi notitiam. nunc accipe remedia. Vt ergo præserveris, ute-
bis vel ter in hebdomada pilulis pestilentialibus, communib;
formatis cum modico olei amigdalarum dulcium. sic n. ef-
itur, ut non indurescant, capiasque unam aut plures per ho-
m ante coenam: tute etiam mane in aurora, & sero eundo
mitum ex præservativis theriacalibus contra pestem, quo-
m plura excellentia comperies in uno libello contra pesti-
ntiam. ad Episcopum Cirenensem edito. Ego autem parti-
lare præservativum feci tale. Capiatur granorum juniperi
ncia una: herbe scabiosæ manipulus medius, & una nux mu-
ata: coquantur omnia in quatuor libris aquæ, & media libra
ceti, ad tertie partis consumptionem, & exhibeatur de hac de-
coctione cochlear unum, aut duo, matè & sero. Curativum
utern remedium composui tale ex mente Avicennæ de cura
ariolarum & morbillorum ad expellendam caliditatem à par-
ibus cordis, & materiam peccantem à centro ad circumferen-
iam, quibus addidi ea, quæ pestifero veneno appropriata sunt.
accipiantur ergo ficum siccarum, passularum mundatarum,
actylosum enucleatarum, de singulis uncia una: lenium ex-
orticarum uncia tres, seminis citri uncia media scandalorum
ubeorum, fosarum rubearum, radicum dictamini, gentianæ,
edoariæ, fœniculi, petrosilini, granorum juniperi, de singulis
rachmæ duæ: macis drachma una: coquantur omnia in qua-
uor libris aquæ fontis, vel, quod melius est, in aquis scabiosæ
& fœniculi, ad consumptionem tertie partis: & de hac deco-
ctione exhibeatur tepidè cyathus unus, aut plures à principio,
& etiam in progressu hujus mali. sentiet namque æger subito

juvamen notabile, & ego cum hoc remedio non
curri, & communicavi illud Magistro Jacobo
Antuerpiensi, qui eodem primum utroque
numeris aliis porro sibi ipsi salutis fuit. Præcedit
ni Mariæ physico Margareta Principis, vixit
primum remedium: sed consuluit decoctionem
to, aut infusionem rerum prædictarum primum
& ego assentior illi, facioque in posterum ad superius
mediam libram aceti, & sic decoctionem perfici. Ego
cognate, ut scias, quomodo patiens regendas sit, &
Ixxam Epistolam pariam, mitto ad te, ibellum Mag
bi prænominari, in quo omnem reliquam huius
em compendiosè traditam invenies. Non occurr
te scribam aliud, nisi quia commendo tibi charissimam
gem meam, cognatam tuam, semper piis ad Deum
prosequendam. Vale, ac salutem & sanitatem tuam
filiis valeamus sani Deo protectore, usque adhuc. E
pia, 13. Octobr. Anno 1529.

EPISTOLARUM.

LIBER VI.

HENRICVS CORNELIVS AGRIPPA

ad Amicum.

EPISTOLA I.

PLura sunt in causa, quibus tuus ad nos
necessarius esse videtur. Primum, quod
Gunnus, qui Lugduno nuper venit, me
qua communicaturus tibi, ut ait, non
ut nosti, vir gravis, & tibi amicus, si quis alius. Alia
negotia nostra tam lento procedunt gradu, ut si
nicus annus expectandus. Quare tuo indigemus
opera: ac, si fieri potest, ut nobis non diem unus
rum, sed aliquod tantum mutues horas, quod
gratum, quam quod gratissimum esse potest. Vale
be, Anno 1530.

Agrippa ad Amicum. II.

NEscio, quo meo fato accadat, ut quoties
tuerpiam veniunt, ad me primum currant.

enit Zelandus quidam, non tam doctus, quam candidus. vi-
urus est te circa secundam, & quædam petiturus. Commen-
atus mihi à Petro Ægidio, illi verò ab Erasmo. Hæc tibi volui
ignificare, ut pari abs te complectatur benevolentia, qua duo
i cædidissimi viri sunt doctissimum juvenem prosequuti. Ego
tiam curarè id abs te beneficii impetrare, nisi satis esse conspi-
erem, quanti sit prædictorum virorum apud te autoritas. Va-
:, Anno 1530.

*Ad Illustrissimum Principem Austria, Margaretam, Hen-
rici Corneliij Agrippa Epistola.*

III.

☾ Audeo quam maxime, & auspiciatissimum mihi omen du-
co, Princeps serenissima, tuæque Celsitudini immortales
ratias ago, quod me tam felicissimo Cæsareæ coronationis
rgumento collatum per te mihi jamdudum Indiciarii & Hi-
toriographi munus volueris exordiri. quod mihi admodum
icundum est, ut nec majorem animo meo optare volupta-
em, nec famæ & nominis mei dilatandi meliorem occasio-
nem sperare potuisssem. scio enim & fateor, magis mihi ex tam
ugustissimi Imper. celebrationi, quam suæ Majestati, cui ad
loriæ amplitudinem nihil adjici potest, ex hoc opere meo fa-
ram nominis celebritatem. Quocirca iterum nunc tibi,
Princeps illustrissima, ingentes gratias ago, agâq; dum vivam:
uod me unum ex multis ad id decoris elegisti & extulisti. Ag-
rediarque nunc à Celsitudine tua mihi delegatum, & à me in
estram totiusque Austriacæ & Burgundiæ domus vestræ glo-
iam susceptum munus, Cæsareæque coronationis historiam,
erenitatus tuæ jussu protinus absolvam. Veruntamen non pa-
um me conturbant cum multarum rerum commemoranda-
um instructionis penuria, tum hujus historiæ necessitate
uadam præcipitanda editio, quod minus copiosa, minusq; eli-
ata prodiret. Quare hanc legens, veniam dabis, excusabisque
sermo ejus humilior sit, quàm exigat tantæ celebritatis pom-
a. Quod sicut ego de me ingenuè fateor, ita nec alium quem-
iam, quantumvis licet loquentem, etiam omnibus ab arte
onquisitis coloribus, condigna elegantia hanc assequi posse
utem, tamen si spatium mihi daretur, abundantioraque re-
um gestarum documenta non defuerint, fortè non minore
opia dicendique ornatu ea traditurus essem, quam alii, fide
amen & diligentia interea cessurus nemini. Denique bene-
centissimè mecum actum reputabo, si mihi tua Celsitudo

hoc indulserit, ut ex hac qualicumque mea consuetudine, & eloquentiæ, saltem in hoc obsequii referam testimonium. Quod si pietas tua concesserit, non recusabo omne verbum, quod mihi deinceps divina voluntas præcipiat, quantumcunque à cura rei familiaris mihi detrahatur, id in sacratissimæ Cæsareæ Majestatis tuæ, & magnificentissima gesta describenda conserte: pulchre perque præstabo, mihi neque in narrando fidem, neque inquirendo diligentiam, neque in notitiis vestris sapientiæ gloria celebranda industriam defuturam. Quod vitæ meæ tempore enixurum, elaboraturum, hoc indicarii & Historiographi munus à Celsissimæ me non malè positum videatur. Accipe igitur, mea Princeps, hilari vultu hanc à me Cæsarem præstatoriolam, frugum mearum primitias, scribi debere gravissimè reprehendendus sum, & tua Celsitudo mihi succensere debeat, si illas, quales quales sunt, non tibi consecrarem: deinceps, faventibus superis, imperator natus, & elimatiore calamo editos maturioresque litteris ter acceptura Vale felicissimè.

Ad generosissimum Comitem Agrippa. IV.

Alexander ille Magnus, generosissime Comes, quando spectandæ urbis gratia Athenas contempsit, gloriabundi cives magnifica ædificia, arcus triumphales, obeliscos, pyramides, trophæa statuasque. Non ego, inquit, viri Athenienses, vestris invidens rerum à vobis magnificè gestarum monumentis, enim Rex prudentissimus, quantumcunque eorum hæ structuræ duraturæ videantur, tandem cum ævo aut saltem obliterari: præterea uni semper affluente famam spargere, nec factorum omnimodum modumque exprimere: contra historiam latissimissimum rerum gestarum monumentum obliquum, & omni tempore, omnibus linguis, omnibus gentibus, & omni tempore, omnia cum voluptate enarrare, & omnibus generis humani utilissima exempla præstare. Hinc idem generandarum gloriæque cupidissimus, ne sua gesta temporum posteritati intermorentur, Callistum, & Aristobulum cognatum, & Aristobulum scriptorem, & Celsissimum historicum, qui ei ejus res gestas conscriberent, in exilium perduxit. cujus exemplum multi deinceps Romani

cuti, ut essent, qui eorum magnifica facta celebrarent, Historiographos omni honoris genere prosequuti sunt, factorumque suorum testes magnis stipendiis circumducebant. Sic Scipio Polybium, L. Muræna Athenæum, Fulvius Ennium, Cato theodorum, Pompejus Passidonium & Theophanem; Marcus Antonius Boetium quendam, Augustus Polydorum Xenarchum, Tiberius Theopompum, Nerva Ælium & Continum, Trajanus Plutarchum & Dionem, & alii plerique proprio ingenio freti rerum à se gestarum ipsimet Commentaria scripserunt, sicut Julius Cæsar, illumque imitatus Octavianus Augustus. Cognoverunt enim cum strenuissimi, tum sapientissimi illi viri, nulla tam plena gloriæ gesta, quæ non uacuum cum ætate occasura essent, si non historicorum traditionibus interitum vindicarentur. Hinc consuetudo illa laudabilis apud posteros Reges & Principes, tum etiam Pontifices emerit, ut Indiciarios & Historiographos publicis stipendiis sibi condpcerent, & Archivis eorum præficerent, ne frustratis, & brevi in oblivionem casuris tantis pro Repub. laboribus commenderent. Ad quod munus cum me nuper illustrissima Princeps nostra extulisset, & nulla hætenus data fuisset scribendi materia, his proximis diebus Cæsareæ Majest. Augustalem cononationem describere jussit, quam ex innocentia, nec minus gena instructione, quantum potui, ad plenioris historię imaginem formatam edere acceleravi. acceleravi autem, inquam, ne sortè nimia cunctatio & mora, ut nonnunquam accidere solet præcepti operis gratiam imminueret, tum quodd ad alia & majora scribenda me evocatum iri putarem. Hanc itaque historiā, quod debui, serenissimæ Principi, velut collari in ne publici muneris primitias dedicavi. Hanc nunc etiam tuæ amplitudini commendatam cupio, quem sciam historiarum electione non solum delectari, sed etiam earundem ad vitæ imitationem cognoscere utilitatem, quantumque rerum antè gestarum notitia, & heroicorum virorum exempla ad impetrandi regendique prudentiam conducunt. Quapropter, ut res viri patriæ & progenitoribus nobilissimus, & magnificorum gestorum excellentissimo stemmate prognatus, (quorum tanta semper fuit prudentia, tanta innocentia, tanta in rebus omnibus fides, tanta benignitas & mansuetudo, tanta rursus & reunitatum constantia, & in administrandis publicis muneribus continentia) tantarum provinciarum gebernium tibi non tam ab Imperatoribus traditum, quàm hæreditaria quadam successione à majoribus agnatum accepisti. Sed hæc omnia,

omnia, & quæ plura sunt etiam, cum totam vitam optimis exempli transigas, provinciam tuam indefessis curis iustissime administres, præclara quæque facinora magna strenuitate geras omnia inquam, vana, ne dicam stulta, erunt, si hæc nullam apud futura secula habitura sint laudem. Quam autem habitura erunt, si nullâ de his posterius legent historiam? En habes, splendissime heros, studii & voti mei professionem. Abs te autem peto, ut hanc apud serenissimam Principem prosequi non graveris, nihil ego interim veriturus, hanc suæ Celsitudinis tuæque sublimitati gratissimam futuram, quandoquidem ea semper fuit literarum dignitas, ut dicari eas sibi Principes & Reges semper honestum gloriosumque putaverunt. Vale.

Amicus ad Agrippam V.

BArbara illa experimenta, quæ vidisti, quoniam hand perit Bad dedicatissimum palatum tuum facere nuper animadvertissem, magne Agrippa, turpicula illico abrepta veste, Romano habitu perspicua tibi cernenda mitto, odiosi ingratiq; conspectus expertis: quæ grato suscipias animo, experturus, quum graviora tibi fastidio fuerint. Non enim licet homini semper à rebus humanis sese ita sequestrare, ut sincerus reddatur aptusque ad divinos quosque suscipiendos adflatus. Verum cum tanta sit divinæ exuberantiæ providentiæ, ad ostendenda nobis signa, ut vel in virgultis, frumento, aqua, & plerisque id genus rebus indicia præbeat non modò præsentium (ut interim præterita omittam) sed & futurorum, quibus, utpote rebus creatis, mirabiliter inanimatis animam, immobilibus motum, rationis expertibus rationem & intelligentiam quandam præstare videtur, ut Jamblichus ait: Nihil est apud me indubitatus, quam duas hæc res mysteriis esse accommodatissimas. quod adeò notum esse reor omnibus, ut minime testimonio egeat. Tu itaque illis foelix utitor. & me me divinæ doctrinæ anhelantissimum sectatorem, ejusque apud omnes non clancurarium laudatorem mellia tua, quæ hæcenus aliisti, alimonia non privato. Vale jubar unicum.

Amicus ad Agrippam. VI.

Non plus ferventer, aut accuratè suum Ulysses casta præstolabatur Penelope, quàm heri horà per te pollicita, ingenuè mi Agrippa, splendissimeque Domine, te præstolabar, ivissemque denuo ad te, si nox non obstitisset: quæ mihi longior mense fuit. Cum autem primum dies apparuit, re-

Simocursu ad domum, in qua te heri conveneram properas-
sed solum obviavit quædam honesta virago, quæ te alibi per-
cussisse afferuit diutius licuit hic commori. placuitque, ut te
die ad prandium haberem, licet mihi sit grandis festinaque
s, quæ me ad accelerandum urget. Manda igitur per hunc, si
nirere decreveris, & qua hora. multa enim sum Dominationi
æ dicturus, quæ hesternæ luce à memoria evanuerunt nus-
tam enim cum amicis satis. Cæterum tabellarius, è cujus ma-
hanc accipies, compatriota est, qui extorris & colonus est.
etit herum, cui possit inservire, donec quidem dederit obli-
ni infortunium. si eum dirigere poteris, charitatem non par-
um peregrisse arbitror. ætatem habet. pro se loquetur. ipsum
udies, Felix vale. Ex D. Jacobi cauponaria, 6. Sept. Anno 1530.

*Henrici Cornelij Agrippa ad Senatum Casareum apud Mechli-
niam residentem attestatio. VII.*

Requisitus ego Henricus Cornelius Agrippa ab honorabi-
li viro Magistro Joanne Theobaldo, Medicæ & Astrolo-
icæ artium Professore, ut sibi coram claritudine vestra con-
ra Antuerpianorum Medicorum calumnias, de Medicæ artis
ufficiencia attestarer: quia ego, cum eandem artem apud Re-
ges Principesque olim publicis stipendiis professus sim, iccir-
o videar illi gravius aliquod de hac posse ferre iudicium: no-
lui itaque iusta petenti, quod æquum est, denegare. Fateor au-
tem ex vero testorque, quia ego M. Joannem Theobaldum
novi. & Antuerpiandis Medicos cognosco: sed quæ inter illos
controversia est, meo iudicio non nisi mera injuria est, qua so-
let hoc invidum Medicorum genus porcorum ritu sibi sterco-
ra invidere, ac de lotio & recrementis, quoties contingat, alte-
rum alteri matulam aut concham stereorariam. præripere,
magnis contentione. digladiati sordidi lucelli gratia. Quod
verò ad Medicam artem attinet, ego prænominatum Magi-
strum Joannem Theobaldum ea peritia præditum attestor,
ut si mihi aut meorum cuivis ægrotandum sit, malle me in
manibus ejus potius, quam cujusvis cæterorum Antuerpia-
norum Medicorum periclitari. Artem autem medendi hic
ego voco, non illam Logistam, sive Sophisticam Medici-
nam. quæ licet naturalis Philosophiæ non infima pars sit,
medendis tamen ægris non admodum necessaria est. cum
circa voces potius & contorta quædam sophismata schola-
sticosque Syllogismos, quàm circa res & sincera Medicami-

na verſetur, quam iccirco Serapion, ſplendidiſſimus Medicus
 nihil ad medendi artem pertinere profeſſus eſt. Artem enim
 Medicam, de qua hæc controverſia eſt, non aliam hic dicimus
 niſi illam proriſus mechanicam & operatricem Medicinam
 quæ, ut fateſtur Theſſalus ille vetuſtiſſimus olim Medicus, &
 Dialectica, neq; Mathematica, nec ullis ſcholasticis diſciplinis
 indiget: quam idem ipſe 6. menſibus ſeſe traditurum pro
 tebat: quam etiam Serapion, non niſi in uſu & experientia
 collocatam dicit: cui conſentit etiam Cornel. Celſus Romanus
 Medicus, ad curandirationem, inquiens, nihil magis conſecrum
 quam experientiam, qua conſtat doctiſſimos Medicos non tam
 rō abs ruſtica anu victos: qua conſtat etiam hunc M. Joannem
 Theobaldum plurimos reſtituiſſe, quos illi Antuerpiani Doctores
 pro deploratis reliquerunt. Atque hæc cauſa eſt in videri
 hoc litis hujus caput & cauda hoc vulnus, hoc ulcus, quod il
 lis dolet, quod urit, quod ſtimulat: quia ipſi Doctores cuncti
 ſint, vincuntur ab idiotis. Atque hic nunc quærere operatri
 tium eſſet, cur non attentarint hanc litem, quando ſederent
 rum illud malum per hanc urbem graſſabatur, annon tunc po
 lam viſum & cognitum eſt, qui fuerint utiliſſimi Reipubl. Me
 dici? nonne tunc Doctores illi à civitate profugi, contra ſacra
 mentum ſuum Magiſtratu præſtitum & debitam publicis ſti
 pendiiſ ſervitutem populum deſeruerunt? Sed M. Joannem
 Theobaldo pauciſque aliis huic civitati ſtrenuè ſalubriterque
 ſuccurrentibus, licet iſtis ſcholasticis Medicis, & ſeſquipole
 libus Doctoribus ſua ſophiſmata neſtere, & de vitæ ac ſan
 te noſtra cornutiſ Syllogiſmis diſputare, ac pronuntiare ob
 ſcuras ſententias. Habeant ſibi contendendi & opinandi glo
 riam, & ſcholasticorum titulorum honores, primas in ordi
 natione & nominis ſui publica ſtipendia: verum apud ægro
 torum læſulos, ubi non ad diſputandum, ſed ad curandum
 conducitur Medicus, non invident aliis, ſi qui norint nobis
 expertis innoxiiſque remediis, vel melius etiam cōſulere, etiam
 quando ipſi jam ægrum (ut ajunt) Prognostiſis reliquerunt, ſi
 quidem in Evangeliiſ jam non ſacerdos, nec levites, ſed ſamar
 ritanus, qui miſericordiam ſecit ſuper ægro, quem illi præter
 ierant, à Domino probatus eſt. Sumus hic in patria libera, ſub
 libero imperio, ubi unicuique ex ſua arte vivere & compen
 dium facere licet, modò citra Reipublicæ detrimentum exerceat
 hanc libertatem veſtrum eſt tueri atque conſervare. hæc
 veſter implorat M. Joannes Theobaldus, cujus ingenium cum
 Deus juverit, ut aliquid didicerit, experientia conſecutum

et cognoverit, profecerit, protulerit, eo sibi divino dono frui
at, cum ad proprium commodum, tum ad totius reipubli-
cilitatem, multorumque salutem: sin aliter, jam non illi
dò, sed & universo populo, servitutis frænum injectum est,
n non licebit cuiquam, quem velit, medicum deligere. co-
urque à præfinitis aliquot etiam vel invidiosis Magistris
media petere. quod quam æquum est, vestra nunc iudicet
identia. Datum Antwerpæ, Anno 1530.

Agrippa Studio suo admonet. VIII.

A Irabere haud immerito, splendide Vir, quænam me ca-
piat fiducia tuam sic meis literis compellendi & ampli-
linem & præstantiam. Certè eximie tuæ virtutes & egre-
facinora id faciunt, ut cui te præsentem videre & loquen-
n audire & jucunda pariter ac veneranda præsentia tua frui
et datur, magni muneris loco futurum sit, si te per episto-
n compellare permittas, non aliud abs te contendentem,
am ut me in clientulorum & amicorum tuorum album ad-
ribi patiaris, qui te non tantum diligam & amem, verum &
mirer, colam & venerer. Quod si rudem non dedigneris
lammum & vacat tibi legere, quod ego aliquando in variis di-
plinis profecerim, in hac ipsa declamatione nostra, de Van-
te scientiarum inscripta, quam ad te mittimus, conspicias,
qua tamen innumeros typographi errores excusabis. Reli-
ios libellos nostros, de Præstantia feminei sexus, de Sacro
latrimonio, de Originali peccato, de cognoscendo Deo,
Vitanda gentili theologia, & alia quædam olim typis ex-
isa, jamdudum te & vidisse & legisse arbitror: de quibus om-
ibus quid tua præstantia sentiat, qui præsens non potes, per
pistolas tuas saltem nos instruas: cujus iudicium eris semper
ibi in utramvis partem ratum atque gratissimum. Vale fas-
cissimè. Ex Mechliniæ, mense Decembr. Anno 1530.

Amicus ad Agrippam, IX.

R Ecepiliteras tuas, Agrippa mi suavissime, cum opuscula
tuo de Vanitate omnium scientiarum. lator te ad has no-
tras regiones belgicas commigrasse. Nos enim hic barbari &
legantia inimici, anseres inter argutos strepimus olores. O-
nnipotentem precor, ut te longævum & incolumen in his
regionibus esse sint. tali enim viro, naturali ingenio acutissi-
mo, iudicio acerrimo, omni genere literarum doctissimo, &
rerum experientia peritissimo, elegantiaque non mediocri

S,

nobis

nohis opus erat, ut hæc linguæ Latinæ barbaries, quæ nunc passim viget, procul à nobis expellatur, & Romanorum elegantia paulatim reduci possit. Insuper ne lingua quidem, aut calamo tibi explicare possem, quanto gaudio me affecisti hanc scientiarum & Magistrorum vanitatem describendo. Ego enim quarundam illarum inutilitatem ac falsam credulitatem jamdiu me percepisse fateor: alias verò, quæ utiles ac etiam necessariae judicantur, à præceptoribus tamen perversè & ineptè eas doceri invenio. Itaque fecit indignatio versum, & animum meum ita stimulavit, ut ne tacere quidem potui, sed opuscula quædam edidi in quibus judicium meum descripsi. non inventivis, probris, aut conviciis, sed mentem meam tantummodo aperui, ne lectores ac studiosi juvenes his vanis artibus & inutilibus falsa crudelitate irritoque labore amplius deciperentur, dolens, tot puerorum etiam & virorum ingenia acutissima his vanis scientiis detineri, & à bonis literis retardari. Imprius Grammaticam artem condemnavi, judicans illam linguæ Latinæ non esse fundamentum, ut ajunt Grammatici, sed impedimentum maximum, & omnium aliorum artium retardationem. quod rationibus, autoritatibus & experientia præcipue comprobavi, non obstinatione tamen, aut fatua pertinacitate sed sub ferula & correctione doctiorum. Quid enim homo barbarus inter barbaros & aulicos ignaros. ac linguæ Latinæ inimicos enutritus, in hac re affirmare possit, qui nunquam in gymnasiis, universitatibus, aut scholis publicis interfuit? Secundò Rhetoricam reprobavi: tertio Logicam: quartò Astrologiam & omnes divinationes: Magicam & alias artes omnes quæ ab ea dependent, Geomantiam, Pyromantiam, Aeromantiam, Nigromantiam & alias similes, tum auguria, auspicia, aruspicia, & ejusdem generis alias multas, quibus multi ac etiam magni nominis viri jamdudum decepti fuerunt, ut ex operibus eorum patet, nisi id ostentatione, aut lucri gratia fecerint. De Grammatica opusculum edidi, cui titulum de Grammaticorum concordia imposui, hoc Horatii versiculo impulsus, ubi ait in Arte poetica:

Grammatici certant, & adhuc sub Iudice lis est.

Insuper in operibus horum Grammaticorum ultimum semper priores reprehendentem, & conviciis insectantem inveni. mirabar maximè. tandem ex natura artis ipsius hoc accidisse compertus sum, ut tu optime in initio opusculi tui tetigisti. Aliæ quædam opuscula incœpi. quæ nunquam perficere ausus sum, neque, cuiquam ostendere. Nunc autem hoc opusculo rogamus,

s, tuaque autoritate confusus, hoc opusculum de Gram-
 :orum concordia perficere decrevi, & tibi videndum
 re duxi, ut quid erratum sit, mihi fideliter rescribere
 : ego lubens omnia corrigam, ac tibi gratias immortales
 . Vale, Cominii, ex arce nostra, octava Jan. Anno 1530.

*Reverendissimo in Christo Patri ac D. Domino Ioanni Carundeleto,
 iepiscopo Panormitano, privati Casarei consilii per inferiorem Ger-
 am atque Burgundiam supremo Prasidi, Henricus Cornelius A-
 grippa, ejusdem Casarea Majestatis à Consilio & ar-
 chivii Indiciarius*
 S.D.X.

Ostquam, ornatissime Præsul, dñs immortalibus ita visum,
 ut serenissimam Principem nostram Magaritam nobis
 importunis satis velut è mediis manibus surriperent, co-
 vi illius manibus veterum more inferias mittere, ac fune-
 oratione publicè parentari, ejusque vitam, educationem,
 res, virtutem, fortunam, resque gestas, licet modicis, veris
 nem laudibus perstringere, neque verò conquirere ani-
 ullo modo mihi posse videbar, donec meum in illam stu-
 um observantiamque, ea oratione & præsentibus & poste-
 manifesta facerem. Arrepto ita lugubri calamo fateor, vim
 tuli consopito ingenio & quæ tum ingens animi dolor, &
 affirmæ Principis lachrimosa memoria mihi suggererunt,
 illa artis nec ordinis observantia, in hanc flebilem mœstam-
 te orationem protinus & sine mora contuli, minus malum
 tus, si non rhetoricis coloribus adeo elaboratam ac diu-
 rna præmeditatione conditam orationem, vel cum ingenii
 ei periculo ederem, quàm si nimia meditationis mora offi-
 o meo intempore non responderem. Circumspicienti autè
 mihi, quemnam orationi huic nostræ quærerem patronum,
 ibi cujus auspicio, velut amuleto quodam in publicum exi-
 et, tu unus, Reverendissime ornatissimeq; Antistes, mihi oc-
 curristi multis rationibus deligendus, cui hanc inscriberem.
 Bernebamenim, quantà in te semper aulæ hujus sita est auto-
 itas, qua prudentia, qua dexteritate, qua omnium benevo-
 entia cuncta administras, ac privati Casarei consilii per has
 provincias supremus Præses, sic semper Divæ Margaritæ cle-
 mentissimæ Principi nostræ adstitisti, ut sine tuo consilio ac
 autoritate non ageret quicquam : cujus dignitatis & gloriæ
 ut semper studiosissimus fuisti, ita nunc quoque æternis ejus
 laudi-

laudibus impensissimè faves. Quare ego me tibi non ingrati-
 gratam facturum putô, si hanc meam qualemcunque oratio-
 nem tuo nomini inscripsero. quæ etsi non tanto verborum in-
 pore, sermonis elegantia, sententiarum pondere, composui-
 nis ordinè tibi admodum probanda videbitur, spero tamen
 quod studium & pietatem meam in optimam principem non
 sis improbarus. Quod si tibi nimis prolixa videatur oratio
 ubi recitanda erit, faciliè illi aliqui decidemus. Scribendo ta-
 men, & edendo de tam clarissimæ Principis laudibus non
 quam quisquam esse poterit nimis prolixus Vale Mechliniæ,
 decimo Kalendas Januarias, Anno salutis millesimo, quin-
 gentesimo, tricesimo.

Agrippa ad Amicum. XI.

Mitto quaterniones duos, cæteros, ni fallor, habet ego ad
 huc si meliusculè me habeam, puto me ad te venturum
 nil oberit, si pares carnem Pythagoricam, præcipue caules per
 me condiendos. Ab Augustino nihil postea literarum habet.
 Imò adhuc incertum mihi est, an illum fasciculum literarum
 receperit, quem, dum esset in Mechliniæ, cursorum præfectus
 assignavimus. Perditus omnino sum, si ille literarum fascicu-
 lus ad manus suas non devenerit. erant quippe in eo, quæ tu
 ad illum, quàm ad te & ad me, aliqua compendii maximi. Ca-
 terùm rogo, ut mittas illum defectum ex libro de Vanitate sen-
 tentiarum, jam siquidem cum excussore translegi. De monstro
 solari ad me scripsisti nihil, nec, si tibi placeat, nec, quid for-
 molerius ille, ille vini perniciës statuatur. Alterum monstrum a
 fra biduum videbis: siquidem diebus his occupatissimo, non
 fuit otium mihi conficiendi illius. Pecunias si receperis, scri-
 be & libellos. deceptus sum à bibliopola, quin non ligatus, ut
 promiserat, dedit, sed dissolutos. Vale, & nos ama. Antuerpiæ
 decimatertia Januarii, Anno 1531. Veneram ad literarum
 calcem, cum tuæ ad me redditæ sunt. De adventu meo fiet
 quod postulas: pecunias aliquot misi. libros ego ipse hic di-
 vendam, & tibi aliunde pecunias expiscabor. Iterum vale.

*Henricus Cornelius Agrippa ad Lectorem operis de Occulta
 Philosophia. XII.*

Non dubito, quin titulus libri nostri de Occulta Philo-
 sophia, sive de Magia, raritate sua quàm plurimos alliciat
 legendum, inter quos nonnulli obliquæ opinionis, mentis la-
 guidi, multi etiam maligni & ingenium nostri ingratu-
 cedent,

erit, qui temetaria sua ignorantia nomen Magi in deterio-
 rem partem accipientes, vix conspecto titulo clamabunt. Nos
 eas artes docere, hæresium semina jacere, piis auribus of-
 fensivum, præclaris ingeniis scandalo esse, maleficum esse, su-
 perstitiosum esse, dæmoniactum esse. Magus qui sim. Quibus
 respondeam, Magum apud literatos viros non maleficum,
 non superstitiosum, non dæmoniactum sonare, sed sapientem,
 sacerdotem, sed prophetam: Sybillas Magas fuisse, proinde
 Christo tam apertissimè prophetasse: jam verò & Magos
 mirabilibus mundi arcanis ipsius mundi autorem Chri-
 stum cognovisse natum, omniumque primos venisse ad illum
 orandum: ipsumque Magiæ nomen acceptum philosophis,
 datum à theologis, etiam ipsi Evangelio non ingratum:
 do ego, istos tam pertinacis supercilii censores Sybillis, &
 ceteris Magis, & vel ipso Evangelio prius sibi interdicturos,
 iam ipsum Magiæ nomen recepturi sint in gratiam, adeo
 in scientiæ suæ consulentes, ut nec Apollo, nec Musæ om-
 nes. neque Angelus de cælo me ab illorum execratione veni-
 care queant. quibus & ego nunc consulò, ne nostra scripta
 ignorent, nec intelligant, nec meminerint. nam noxia sunt, ve-
 niosa sunt, Acherontis ostium est in hoc libro, lapides lo-
 quitur, caveant ne cerebrum illis excutiat. Vos autem qui æ-
 ria mente ad legendum venitis, si tantam prudentiæ discre-
 tionem adhibueritis, quanta in melle legendo apes, jam secu-
 legite. puto namque vos & utilitatis haud parum, & volupta-
 tis plurimum accepturos. Quod si qua repereritis, quæ vobis
 non placent, mittite illa, nec utimini. nam & ego vobis illa
 non probo, sed narro. Cætera tamen propterea non respuite.
 nam & medicorum volumina insipientibus costingit cum
 antidotis & pharmacis simul etiam venena legere. Fateor præ-
 erea, Magiam ipsam multa supervacua, & ad ostentationem
 variosa docere prodigia: simul hæc, ut vana, relinquite: causas
 tamen illorum ne ignorete. Quæ verò ad hominum utilita-
 tem, ad avertendos malos eventus, ad destruendum maleficia,
 ad curandos morbos, ad exterminanda phantasmata, ad con-
 servandam vitæ, honoris, fortunæ dexteritatem sine Dei of-
 fensa, sine religionis injuria fieri possunt, quis illa non tam u-
 tilia censeat, quam etiam necessaria? Sed quia admonui vos,
 multa me narrando potius, quam affirmando scripsisse. (sic e-
 nim opus esse visum fuerat, quò pauciora præteriremus) mul-
 ta insuper Platoniorum cæterorumque gentilium Philoso-
 phorum placita secuti sumus, ubi instituto nostro scribendi
 suggere-

suggerebant argumentum, ideo, si alicubi erratum sit, sive quod
liberius dictum, ignoscite adolescentiæ nostræ, qui non
quàm adolescens, hoc opus composui, ut possim me excu-
ac dicere, dum etiam parvulus loquebar ut parvulus sapiens
ut parvulus: factus autem vir, evacuavi, quæ erant parvuli.
in libro nostro de Vanitate & incertitudine scientiarum huius
librum magna ex parte retractavi. Sed hic me iterum forte re-
darguetis, inquiringes, Ecce juvenis scripsisti, & senior retra-
ctasti, ut quid ergo edidisti? Fateor: juvenis admodum hos li-
bros scribere aggressus sum, spe tamen, illos aliquando corre-
ctiores locupletioresque emissurus, atque ea causa Joanni Tri-
themio Abbati Peapolitano, quondam Spanheimensi, viro ar-
canarum rerum admodum industrio, primum illos obtuli cor-
rigendos Contigit autem postea, ut ineptum opus priusquam
illi summam manum imposuissim, corruptus exemplaribus
truncum & impolitum circumferretur atque in Italia, in Ga-
lia, in Germania, per multorum manus volitaret, jamque non
nulli, impatientius, nescio, an impudentius, ipsum informe
opus sub prælum exponere volebant: quo uno percussus, mihi
ipse ego edere constitui, cogitans, minus periculi fore, si
isti paulò castigatiores mea manu prodirent, quàm si hæc
per incondita fragmenta invulgarentur per manus aliorum.
Præterea nullum nefas ratus sum, si juventutis meæ specimen
perire non sinerem. Addidimus autem nonnulla capitula
seruimus etiam pleraque, quæ prætermittere incuriosum
debatur. quod curiosus lector ex ipsius phrasibus inæqualibus
facile deprehendere poterit. Noluimus enim opus ipsum
tum innovare, &, ut ajunt, totam telam retexere, sed paulatim
castigare, atque aliquid splendoris infundere. Quapropter
terum nunc, quæso te candide Lector, ne de præsentem por-
editionis ista libris, sed veniam des curiosæ juventutis, si qua
fortè secus, quam placeat, in istis deprehendes. Vale.

Reverendissimo in Christo Patri, ac Principi Illustrissimo, Hermann-
o Comitibus Vuyda, Dei gratia S. Colonienſis Ecclesiæ Archiepiscopo, &
eri Romani Imperij Principi Electori, & per Italiam Archiepiscopo
Vestphaliæ & Angaria Duci, &c. sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ Legationis
to, & in Pontificalibus Vicario Generali, Henricum Corn-
lius Agrippa ab Nettesheym S. D.

XIII.

EA est illustriſ famæ tuæ celebritas, Reverendiſſime & Illu-
striffime Princeps: ea virtutum tuarum magnitudo & do-
dona

inæ splendor, & frequens optimarum literarû exercitium, & in solida prudentia gravis oratio, & elegans dicendi prom-
tudo. multarum rerum cognitio, constans religio, ac mores
adati firmi, quib; supra communem aliorum consuetudinem
editus es: taceo priscae eminentis nobilitatis imagines. ac di-
tiarum cum antiquarum, tum novarum thesauros, amplitu-
nem dominiî, sacrarumq; dignitatum mitras, quorum etiam
æstantia antestas cum corporis decenti forma robore: quæ
et omnia maxima sint, ego te tamen his omnibus longè ma-
rem existimo heroicis illis & superillustribus tuis virtutibus,
lib; sanè effecisti, ut quantum quisque doctior est, ac virtutum
nantior, tantò magis benevolentia tuæ sese cupiat infinuari.
Inde & ipse etiam illud decus tuum petendû mihi constitui,
d Parthorum more, hoc, inquam, est, non sine munere, quem
quidem salutandi Principis morem, à priscorum usq; sæculis
hæc nostra tempora derivatum, & ad usq; hoc observatum
idemus. Cumque viderem alios quosq; viros egregiè doctos,
doctrinarum suarû pulchris magnisq; muneribus te ornare,
et solus ego, velut cultus & venerationis tuæ desertor, ad tuam
amplitudinem vacuis manibus applicare aüssim, cogitabun-
us ac circumspiciens in cellâ mea libraria, quo munere tam
n signem Principem condonare possem, en inter recondita
offerebant sese subitò libri de Occulta philosophia, sive de Ma-
gia: quos juvenis admodum scribere aggressus, & jam multis
annis, vel oblitus, intermiseram: mox tuæ amplitudinis vene-
ratione ad illos consummandos, velut ad vota reddenda, pro-
peravi: sanè quod persuaderem mihi, nihil me tibi gratius da-
re posse, quàm antiquissimæ abstrusissimæq; doctrinæ novum
opus, opus, inquam, curiosæ juventutis nostræ, sed antiquita-
tis doctrinam, aüssim dicere, à nullis hætenus restituere ten-
atam. Attamen non in hoc tibi adscribuntur hæc nostra, quòd
et digna sint, sed ut patefaciant mihi aditum ab benevolentiam
tuam. Quæso itaque, si non est improbum, habeant apud te
quandam excusationem. Nam tibi vota præfaturus sum, si hæc
juventutis meæ studia tuæ Amplitudinis auspicio in notitiam
veniant, ac, fugata invidia, perennitatis jure illorum remaneat
memoria nobis ad fructum bonæ conscientia, cum plura in
illis etiam seniori mihi visa sint cum utilissima, tum cognitu
necessaria. Habes itaq; opus non tam juventutis, quàm etiam
præsentis ætatis nostræ. Multa siquidem juvenilis operis errata
castigavi, multa compluribus locis interfulsi, multis capitibus
adauxi, quæ ex ipsa orationis inæqualitate faciliè deprehendi
possunt:

possunt: atque sic cognoscēs me per omnem ætatem meam in obsequiis fore devotum. Vale, felicis Coloniae felicissimi Princeps. Ex Mechlinia, Anno 1531. mense Januario.

Amicus ad Agrippam. XIV.

Librum tuum de Vanitate scientiarum. Agrippa mi oblectandissime, volui offerre Domino Principi Coloniaensi. Dominus de Malardiam antea unum Reverendissimæ Dominationi suæ tuo nomine obtulit. significavi illi alium de Occulta Philosophia Reverendissimæ Dominationis suæ dedisse & quod jam imprimeretur Antuerpiæ, ostendi quatuordecimque, quos apud me habebam probavit ingenium tuum, & que summa existimatione apud præfatum Principem est quodque brevi pro te missurus sit, alius de te sermo mihi non fuit, nec præfatum Domitium de Malard conveni. Itaque quæ mihi dederas librū Reverendissimo Domino Coloniaensi presentandū, tuo nomine dedi Cortelio Sceppero, qui dixit mihi illum à doctis quibusque probari. Curia est ita mota, & ego per expeditionem nostram maxime occupatus sum, ita ut tempus non fuerit civitatem tuam perlustrare. Optaret omnia nostra spero, felicissime succedere, quod faxit Deus. Electio, credo hoc die publicatur. Obsidio Budæ soluta dicitur, intravit subsidium Turcæ. Principes & civitates Imperii accordantur Cæsari peditum quadraginta millia militum, & equitum octo millia contra Turcā. Negotia fidei ad Concilium intra annum promulgandum remissa sunt. De rebus Italiæ nihil habeo. Curia intra dies quinque hinc abibit Aquilgranum: post facta coronatione, Rex Ferdināsus revertetur in Germaniam. Cæsar Bruxellas petet, ubi nos per hunc mensem absuturos spero. Bene vale. Ex Colonia, decima die Januarii. Anno 1531.

Agrippa ad Amicum. XV.

Quod ad te scribam, non habeo aliud, nisi quod ego hinc egregie furio, ab istis aulicis diis totis præteritis. quod magnus ille Jupiter, suspicari nequeo. ego quanto futurum in periculo, jam primum rescivi. tantum enim, dictum est mihi prævaluerant cuculliones illi apud Domitiam, sed muliebiter religiosam Principem, ut nisi illa mox periisset, jam ego quod maximum crimen est, monachalis Majestatis sacræque cucullæ reus, tanquā in religionem Christianam impius, peritus fuisset: sed & nunc audio illos adversum me multo crudelius

stare apud Cæsares, & librum nostrum de Vanitate magnis
lumnis onustū tradidisse Ferdinando Cæsari primum, qui
um tradiderit Carolo Augusto graviter indignato suas lites
suaque sigilla illi præfixa, mihiq; comminato nescioq; quas
in tharidum minas. itaque jam non aliud expecto, nisi ut ve-
licentur omnia illa, quorum ego in præfatione ad lectorem
ihī vates fui. Sed interea ex te scire cupio, quid tu de negotio
nostro acceperis, num mihi aliquando tam propitius futurus
iste novus Jupiter, ut liceat mihi reliquos istos minutulos
os dæmonesq; floci pendere: sin minus, saltem me possem
et aquilinis exuviis, aut marini vituli pelle adversus illius
lmina obarmare, vellauri umbra protegere. Vale, & Corne-
am Scepperum meo nomine salvere jube, & protinus rescri-
. Ex Mechlinia, decimanona Jan. Anno 1531.

Amicus ad Agrippam. XVI.

☞ Ratias & pax in Christo JESU. Mirum, quàm gaudeam &
propè exultem, mi amantissime Agrippa, audiens te istic,
nquam alterum Daniele in lacu leonum, esse excitatum
i gloriam Christi tam libere profiteris, etiam literarum
onumentis verbum Dei extollens. Perge igitur, & Domi-
is erit tecum, hand dubito, cum sua gratia & spiritu. Mihi
rtè nihil gratius feceris, quàm si non solum me examini a-
icorum tuorum aggregaveris. sed etiam si, quod commodè
steris per compatrem tuum Gabrielem Stendelinum, ami-
um meum singularem, mecum libellos tuos communicave-
s. Vertet enim id. mihi crede, in laudem Dei. Bene vale. Cur-
n Aldenburgi in Misnia, orientali, undecima Februarii, An-
o 1531.

Agrippa ad Amicum. XVII.

☞ Ardorem adventus mei molestam esse tibi non dubito,
propter expectationem & desiderium videndi tabulam il-
m geomanticam Scepperi, quam sanè monstrabo tibi, dum
neno: Veniam autem ante octiduum, si Deo placet. Haste-
as enim multis & variis negotiis impeditus fui graviter, ma-
mè obacerbam amici mortem, medici nostri, cujus gebe-
um tu habes. is nudiustertius mediocriter constitutus erat:
ost cænam verd, nihil dum mali sentienti, cum se parat cu-
tum, leni tussicula erupta est vena, quam rosam vocant, &
pente diffuente copiosius sanguine instar gurgitis suffoca-
2. Vol. T tus est,

tus est, magno omnium nostrum animi cum dolore & commiseratione. Vale. A vicefima septima Aprilis, Anno 1530.

*Reverendissimo in Christo Patri, ac Illustrissimo Principi ac Domo
D. Eberhardo, tituli S. Chrysogoni Presbytero, Cardinali, Antiqui
Principi Leodienfi, Henricus Cornelius Agrippa
S. D. P. XVIII,*

QUOD jam multis antea diebus ex Reverendissimo Domino Apostolicæ Sedis Legato Laurentio Campio Cardinale, ejusque Secretario D. Luca & D. Bernardo occultatum etiam ex Serenissimi Poloniæ Regis oratore Joanne Dantisco Episcopo Culmenfi accepi. Pater ac Princeps Reverendissime illustrissimeque. id hodie apud Celsitudinem tuam coram audiavi & perspexi, quod videl. magnitudine beneficentiae meum negotium apud Cæs. Majestatem promovendus suscepisti, in quo certè ego fortunæ meæ haud parum congratulor, quæ cum me multis hic obligatum esse voluit, etiam in Celsitudini potissimum obligavit, qui non solum, quod post idque velis, auxilium ferre sed etiam quid in me dignum auxilio sit, facile cognoscere atque dijudicare queas. Atque ut nam ea nunc esset fortuna mea, talisve reditura sit, quæ omnino quod non tam capere ex tua Amplitudine beneficium, quam eidem etiam referre possem, profectò audentius abs te auxilium peterem, tuamque operam liberius postulare. Verum ego hætenus partim occasione Cæsaris, partim aliis adversis fortunæ procellis ingentia damna passus, ad patientiam meorum meorum ad experimentum amicorum adactus, in obscuro vivere coactus sum, ferè cognitus à nemine, ut cuius fortuna etiam amici defecerint, qui omnes ferè sub idem tempus alii in longinquas legationes distracti absentes sunt. Neque ultro propter hæc omnia cecidit animus, neque torpet, neque defessus est. Quin imò est adhuc, quod olim constanter fortuna erat, sanum pectus, vivax consilium, rerum gerendarum industria, in adeundis periculis audacia; sunt literæ, sunt artes, sunt linguæ, est rerum novarum prompta inventio, est experientiarum solida memoria, sunt avitæ nobilitatis imagines, militaria insignia, scholastici tituli, & benè gestorum monumenta Pontificum, Cæsarium, Regum, Principumque & Magistratum clara testimonia. Proinde & pater & avi & avavi & triavii Cæsarium Romanorum Austriacorumque Principum legumque ævo ministri fuerant. Horum vestigia & ego insecutus, de
vo Max.

Maximiliano Cæsari & pace & bello non segniter inservi-
 Deinde & sub aliis Regibus & Principibus multa & literis,
 militia, & legationibus gessi, longè peregrinavi, multa vidi,
 multa expertus, multa didici, & novi, & memini, & quantum
 mihi natura dedit ingenii, docuit ars, cumulavit studium, in-
 ruxit experientia, tot vidi, tot novi, tot gessi, ut non dubi-
 um, me etiam apud hunc Carolum Cæsarem nostrum posse
 signem & gloriam & mercedem promereri. modò materia,
 occasio, favor non sint defutura, atque sint, qui me, quis sim,
 quid sciam, quid valeam, quid possim, queant velintque cog-
 noscere. Hæc me oportet Cæsari offerre primum, qui meus
 naturalis Princeps est, cujus majoribus majores mei servie-
 ant, cujus avo servivi ego, & nunc servio etiam suæ Majestati
 iudicarii munere, cui nuper præfecit me Princeps Margare-
 ta Cæsaris nomine, accepto sacramento meo ac jurejurando in
 manus Reverendissimi Archipræsulis Panormitani, idq; mu-
 neris jam supra annum & medium gessi propriis impensis, &
 exerso domicilio, traducta familia, me in aulam contuli, re-
 nunciato omni externo commodo, imposita negotia sic pere-
 gi, ut nemo melius. Neque tamen adhuc usque datum, neque
 statutum debitum stipendium est. Quòd si nunc igitur talis
 sum, cujus opera Cæsari accepta esse possit, statuatur, unde vi-
 um, certum stipendium: sin minus, compensent peracta ser-
 vicia, & exoneratum damno ulterius frustra sperare prohibe-
 nt. liceatque vel aliena beneficentia frui, qui interea sub Re-
 verendissimi Domini Legati pennis sperabo. Hæc ego nunc
 celsitudini tuæ nimis prolixè, nimisquelicenter, & fortè et-
 iam arroganter narrasse videbor, & tibi molestus fuit tam lon-
 ga epistola: homo incognitus & pusillus. Sed tu, quæso, ne
 hic libertati meæ succenseas, sed clementiæ moribusque tuis
 ratulare, qui hanc mihi fiduciam subministrant, cujus eam
 magnificentiam, eam auctoritatem esse scio, ut, quod mihi lon-
 gi temporis tædio, indefessa sollicitudine, nec minore dispen-
 do, spe ambigua, cæterisque aulicis molestiis prosequendum
 foret, id tuam Celsitudinem apud Cæsaream Majestatem uno
 verbo posse efficere, Ego verò, ubi felicior fortuna sic mea di-
 xerit negotia quo tuæ Amplitudini in aliquo prodesse, aut
 iter usui fore ac inservire queam, non verbis tantum, sed re
 ipsa atque opera gratias agere conabor. Vale felicissi-
 mè. Candavi, duodecima Maii,

Anno 1531,

T 1

D. N. S.

*Doctissimo ac ornatisissimo viro, Huncius Cornutus
amico Eustachius Chapmanus S. D.*

Quandoquidem siue fortuna, siue vitæ ratio atque institutum ita fert, mi Agrippa, volumus, commentari non liceat, promissum inde mutuis literis colloqueremur, & illam suam fuerudinem huiusmodi literarum xeniolis ac tisper aleremus, dum per fortunam coram, dicendi potestas fieret: non quod amicitiam gilem tamque nutabundam putem, ut illi talia ac fulturis aliqua ex parte sit opus, sed quod, dixerim, ita iucundas amicorum literas esse manior inficiaturus sit. Quo consilio & tunc ac tumulante, & posthac tum fustus, tum re in animum induxi, simul quo testatum habeam etiam apud me integram ac incolumem te admonens, ut pari fide nostri meminisse velis, non dubito facere, simul quod leviculum quid, lo negotio præstare potes, abs te impetrem. De mur satis De posteriore sic habet. Libellis tuis, de Vanitate scientiarum, alteri de Occulta philosophia lum fecisti, magno consensu hic aberuditis ac nobilibus applauditur, libellis, inquam, si quidem trans chartæ numero eos æstimemus. Cæterum si ex fingit, nitissima reconditissimaque eruditione eos metiamur, audies, mi Agrippa, quod à Martiale Persiusque memoratur, Cornelius uno Quamlevis in tota Mazonide, ubi scientiarum vanitatem retegis, non illam do, quas cyclaeas vocant, sed mechanicarum etiam aliarum propè omnium. Quamquam nomenclaturatam variarum rerum facere non nisi singulari, siue memoriae fidelissimæ, siue potius utriusque sit, tamen sic in unaquaque declamas, sic singulis merato tibi constant, ut perpetuò in ea sola (de co) versatus videri possis. ut taceam miraculi fete id ætatis tantam tam multiugarum rerum prætereā esse assecutum. Jam verò de Occulta quid dicam per te prorsus è tenebris eruta? quod hominibus desiisse sciri putabant. Sed volo ut videar: & vino, ut ajunt, vendibili nil opus admono, ut hoc ingenio atque industria

studiosis bene mereri, & te id genus lucubrationibus immortalitati consecrare. Sed jam, quod initio institui, dicam tuis. Non est obscurum, dum de pellicarum sermonem habes, quem virorum perstrinxeris ea in parte, cum ingeris. Nec quidam regi persuasum, &c. Et unum tamille verum est, intelligat, quam id abs te non minus verè, quam falsè prosum est. Cæterum ne id videaris non constanti judicio, sed vere ac inconsideratiùs dixisse, maximòpere te rogatum sum, ut in tuæ existimationis vel meam, aut publicæ utilitatis & tranquillitatis gratiam, postquam jam abs te jacta est assententiam illam illustriorem ac probabiliorem facere non graveris, facturus crede mihi, non exiguum operæ premium, & simul reginam omnium gratissimam tibi conciliavim, meque, cui jam olim es charissimus, tibi non vulgariter obnoxeris. Si vis, nemo est, qui poterit argumentum illud te ut tractare scilicet: volest autem, si alioqui quicquam mea causa sis facturus, & ego jam eam de te fiduciam concepi, ut rem te nihil mea causa recusaturum. tu vide, ne nos frustres, & quò certius ac facilius id præstare possis, agnoscasque, niant quaque parte sagittæ, mitto ad te libellum, qui solus iustus prodire in gratiam Regis: sed variis & innumeri procurrunt, qui tueantur res Reginae, ex quibus unum tamen muto, quamplurimos missurus, si hoc abs te expeti sensero. le. Londini, vicefima sexta Junii. Anno 1531.

urissimo viro D. Eustochio Chapuiso, Casarea Majestatis apud Anglorum Regem oratori, Henricus Cornelius Agrippa S. D. X. X.

Ognita mihi est à multis annis tua in me benevolentia, Eustochi clarissime: nunc verò ed mihi perspicacior facta, quò me invidiæ pelagus plenis velis navigantem, ac sævis latum tempestatibus ad majora impellis pericula, hoc exino: ad insignem gloriam vocas, quam nullis unquam abs te magnis periculis redimere concessum est. Vide, quem in tum me constituas, qui me adversus totius Galliæ & Italiæ natissimà gymnasia, tum adversus hujus mundi potentissimos Reges exoptulas pugilem, ac si non Roffensis, Erasmus, ves, Eckius, Cochleus, Sasgerus, Faber, & cæteri omnes adversus hæreticos stipendiati, athletæ me longè opulentiores, rioresq; & multis admodum æcleis stipati. Ego verò tam lus sum, ut, si cecidero, non habeam sublevantem me. At,

hercle, forti opus est stabilique viro, non tenero, in debium, qui publicam perniciem privata redimere debeat. Vultu, an quem locum me constituas Ego vidi & legi, quem mihi fieri librum, & quas pestiferæ conjurationis collegiorum turba congeffit errorum sententias, quibus splendidissimam Regnam, torius patriæ lumen, densissimæ tenebris involvere cupiunt, tantæ Majestatis contemptui etiam religionis incuriam sociantes, plenisque temeritate sermonibus flagrantissimam Regio errori facem subicientes. Non est mihi incognitum, quis artibus res hæc apud Parisiorum Sorbonam tractum est, quæ cæteris tanti sceleris ausum temerario porrexit exemplum, vix me continere queo, quin imitatus poetam illum exclamem, Dicite sorbonici in theologia quid valet aurum? Quantum pietatis & fidei illorum pectore clausum putabimus, quorum venalis magis, quàm sincera conscientia est? qui eximias scendas universo orbi Christiano determinationes auro renales fecerunt, ac servatam tot annis fidei & sinceritatis opinionem nunc tandem extrema avaritiæ infamia corrumperunt. neque verò minus deforme fuit, suffragia Magistrorum nostrorum censu, non æquitate exquirere, & formidolosam omnibus illorum determinationem precio sibi mercari factum, partiumque emptivis suffragiis aucupari, quod liberis sententiis erat impetrandum. Hanc cene camerinam me morari vis, & adversus hoc hominum genus collatis signis pugnas jubes, ac si, quod ais, nemo hoc argumentum me uno, si velim, tractare posset scilicet: atque si ego non satis infens theologorum & scholasticorum omnium odium præterea hac Vanitatis declamatione mihi peperissem, paucioresque universitatibus, in aulis, in toto ferè orbe amicos habeam quam hostes, quorum opera factum est, ut mihi suspecta Anglia, infensa Gallia, etiam à Cæsare nostro, cujus beneficiis pro obsequio sperare debueram, indignationem, si dii placet, virtutis præmium referam. Hæc istis mihi denotanda literaturæ & præstiti obsequii atque laboris stipendia, tam infelici sydere nato, ut semper ingratis solem ferre Principibus. Neque verò ista me tibi narrare putes, quod laborem hunc plena tua fiducia mihi injunctum, conjugatis excusationibus subterfugere, aut tantæ Reginae gratiam recusare & velut contemnere velim, aut tam firmam sententiæ meæ quam in libro de Vanitate scientiarum protuli, tuendæ perseverantissimus propugnator existere meam, aut tam enervis doctrinæ, ut librum illum, qui potius

rica Sophistarum opinione, quam solido scripturarum ore contextus est, cui non nisi iniquissimorum suffragiorum sensus autoritatis umbram tribuit, nequeam expugnare, temporis & oculi opportunitatem operiri, autoritatisque rationem & scribendi libertatem facultatemque aucupari oportebit, nè caduca & fragili potentia tantum bellum grediar. Cæsaris namque & Mariæ illius sororis mandato sententiaque opus est. At mihi penes illos neque commendatio, neque fautor est, & declamatio de Vanitate scientiarum illis iniqua æstimatione in visum fecit. Quod si tu hæc non impetraveris, confido me hoc negotium cum interrita cendi libertate & sancti copia, tum invincibilibus scripturis, expugnabilibusque rationibus, non minore felicitate, quam dacia & acturum & peracturum. Tu si quid in hanc rem facurus sis, fac cito, & quid me facere velis, protinus significam. Cæsar intra paucos dies hinc migraturus est. Ego ubi in eam quoque divertam, incertus sum. Nullus hic mihi ad augendam locus est, nisi valedixero virtuti & veritati. Non firma manet vetus sententia, ut cum satis exeat aula, qui sit esse pius. Mitto ad te orationem meam in funere Divæ Margaretæ Principis habitam, jamque manu mea alicubi à typographi erroribus emendatam: tu cæteros, qui in gratiam reginæ scripti sunt, libellos mittere ne graveris, in hoc factus mihi rem omnium gratissimam. Nam Rossensis libellus modum placuit, utinam liceret illi viro liberè omnia proloqui, nihil ob metum reticere. Vale, & me omnibus amicis commendatum habe. Ex omnium bonarum literarum atque virtutum noverca aula Cæsarea, nunc Bruxellis 12. Kalen. Augusti, anno 1531. Quas ad me remissurus es literas, eas dirige in domum Reverendissimi Domini Legati Cardinalis Campegii, cui unicus meus Mæcenas, & sine quo ego sub isto inanimi core (aureo vellere dicere volui) rapacissimorum luporum præda factus fuisssem. Ad illius itaque œconomum, quem vocant Domus Magistrum, literas tuas dirigit. Iterum vale.

Ad Cæsarea Majestatis privatum Consilium supplicatio Henrici Corneli Agrippa. XXI.

Claritudinem vestram amplissimi Senatores, quotidianis turbare in cursibus, atque tot repetitis urgere supplicationibus, restor superos & Deum ipsū, non minus, quam hoc tandem vestram nauseat Claritudinem, & me tædere: sed laud utrobique par est, quum vestræ sublimitatis autoritas id

solo jussu præstare potest, quod ego à Cæsarea Majestate jam dudum anxius expecto. Dico autem anxius, non quòd de petitionis meæ æquitate & justissima ratione diffidam, Cæsaris judicium reformidem, sed de qua pendeo, aliquorum hominum fidem, qui me fortè velut peregrinum hominem minus notum minus amicorum hinc habentem, rejiciendum & contemnendum censent: neq; qui sim, quid sciam, quid valeam, quid præstare possim, velint Cæsarem cognoscere: atque utinam præterea non etiam obtrectarent. quorum operam totanis procrastinationibus hætenus suspensus, à finantiarum quæstoribus prosterगतus, à Cæsare contemptus, dum vecor, quæq; expectarem commoda, bona amisi præsentia, damnum certum sub promissorum stipendiorum ambigua spe passus sum, quousq; alieno ære obstrictus, & usuris propè præcipuus, destitutus auxilio, dum sequor aulam, absens domicilio, esurit familia, illachrymantur filii, persequuntur creditores, cum damno crescit mortalis egestas, etiam ne personæ meæ securus sum. Hæcne venerandæ literaturæ & commissi meritis, præstitiq; obsequii à Cæsare stipendia accipio? quòd restim, ad laqueum, ad desperationem propè adactus sum: utinam certò desperare liceret, & solutus jurejurando Cæsari præstito deletus essem de illo Cæsareo libro vitæ, in quo nunc modò fortuna mea, sed & spes quoque mea captivata est. Vultis de vestra Claritudine aliquanto mihi melior opinio, ut qui non adeò crudeles sitis, ut ne in fontem, perire sinatis, ob exiguum debitorum summam, auxilii inopem relicturi sitis, sed quod in vestra potestate situm est, ut si numerare stipendium laborumve mercedem promptum non sit, dilationem solvendorum debitorum, quæ sæpè per nos externis mercatoribus ad plures annos etiam pro maximis debitis, nec abiqua rei publicæ onere concedi solita est, mihi aulico vestro saltem ad modicum tempus non sitis denegaturi, quousque à Cæsare aut constituto stipendio, aut meritorum præmio detur, unde solvam, aut ab illo absolutus repudiatusque liceat frui alieni beneficiis. Hanc unam ab auctoritate vestra mihi præstari gratiam postulo, cedatque creditoribus, quicquid id est quod ego promeruisse stipendii censebor, habeantque fidejussorem Cæsarem pro qua ista patior. Quòd si secus vobis persuasum est agere, certe nullus alius mihi neq; ad satisfaciendum, neque ad supplicandum locus vacabit, atque alio quovis tunc vel pessimo consilio vivere oportebit esurientem & desperatum, ad illud tunc cum Cæsaris ingratitude, tum vestræ severitatis inclementiam

mentia, meoque iustissimo dolore vivendique necessitate impulsus. Bruxellæ, Anno 1531.

Alia ad idem consilium supplicatio. XXII.

I super illis, quæ mihi D. Margarita Princeps constituit, & expediri toties iussit per finantiarum illos finissimos, ut ita quær, procures satisfactum fuisset, non haberem, quod nunc Cæsare conquererer. Verum quum me ab illis inanibus sollicitationibus suspensum, vanis dilationibus postergatum, istis promissis delusum, tandem deprehendissem, & me, ad nullo fructu, frustra laborē accepisse cognovissem, quorsum id mihi recurrendum est, quam ad vos Cæsaris Consiliarios? tum illi, instar Pilati, lotis manibus rem meam rejecerunt in Cæsarem, quem jam supra septimum mensem supplicabundus sum sequor, statum magis, quam homini canere, videor. Sic ille me in morem terrestris ranz sitientem frustra vociferari affusus est, atque dum peregrinus in diversorio magno dispendio, tam onere & damno non immodico malum malo accumulo, currit familia, crescit æs alienum, persequuntur creditores. ipse ego judicio vestro periclitor, nec muneris mei stipendium, nec meritorum præmium, nec laborum mercedem, nec solvendorum debitorum meorum dilationem, ob æquissimas causas, iustissimasque rationes mihi cōcedenda impetrare queo: atque majus fortassis futurum nunc est damnum meum, quam quod debito mihi stipendio resarciri queat aut redimere illud velit Cæsaris parsimonia, ne dicam avaritia. Quorsum igitur ad quam ad vos viros sapientia graves, æquitate conspicuos, prudentia spectabiles, mihi recurrendum est? An me ignoratis. oculatissimi virorum? ipsa opera mea me vobis prodere poterunt, aut hactenus de me periculum facere potuissetis. An ne contemnitis, despicitis, refugitis?

-----non duru genuis me cautibus horrens

Caucasus, Hircanæq; admorunt ubera tygres.

Num enim non solum ingenuus, sed & spectabilis genere. nec tantum clarus imaginibus avitis, sed & propriis titulis militiae doctrinaque partis, nec modò scholasticis tyaris, sed etiam militaribus insignibus decoratus, qui sub diversorum Regum Imperatoribus militiæ præfectus, nitido coruscans ære strenua edidi facinora: inde per Italiæ, Galliæ, Germaniæ, celebrata gymnasia pulpito donatus, publicis theatris prælegi, splendida fama Doctor: sunt mihi horum aliorumque bene gestorū munerum summorum Pontificum, Cæsarum, Regumque & Potentatuum clara testimonia. Multa olim felici-

T s

cis

cis fortunæ experimentis effectus præstare potui, cum Rep-
bus & Principibus, qui nunc indignante fortuna subiguntur
queo sufficere. At fortè exulabit aliquandiu fortuna mea, cum
expirabit: vivemus aliquando felicioribus astris, qui nunc a-
gimur adversis. Sunt adhuc mihi & plus quàm olim, optimæ
literæ ingenueque artes, inveniendarum rerum novarum
pervicax ingenium, sanum pectus, vivax consilium, rem ge-
rendarum industria, in adeundis periculis audacia, in susti-
nendis laboribus vires, atque ad paranda accepta levis
facinora infractus animus: sunt & variorum populorum lin-
guæ, & mores, & cum multarum rerum experientia cuncta
lida memoria. Quod si Silenum illum invertere oportet, di-
sent etiam astus, calliditas, versutia uterq; dolus, & malorum
quorumvis scientia atque potestas, ingeniumque nocendi do-
ctum, etiam potentioribus. Hæc quoties in meipsum ingre-
sus recogito, non possum nec debeo, nec volo ulterius hoc
miseriæ cœno volutari, tam magno meo meorumque cum bo-
mino, tum ignominia & exitio. At quorsum alio mihi recu-
rendum est, quàm ad vos Magistros in Israël, quos decet illi
Cæsari evangelizare primum: qui si me condigna veneratio-
ne & præmio suum agnoverit, nulli unquam alteri Principi
serviturus sum lubentius, quàm sibi, cujus maioribus mei pro-
genitores longa serie servierunt: vosque pariter me lucrari
fueritis vobis semper obsequentissimum. Quod si me Cæsar
ipse repulerit, convertar tunc ad gentes fortè, quæ non ver-
tur illum, si fortè clementiam, quam in naturali Principe meo
non reperiero, apud externos populos, vel hostes patriæ, effe-
rataque barbarorum ingenia consequi valeam, & prætermi-
tibus mecum sacerdote Levita excipiat Samaritanus. Neque
verò quisquam Regum unquam adeo est aut fortuna felix,
aut imperio potens, aut sapientia efficax, ut nullis egentibus
minibus, qui fide, constantia, audientia, prudentia, taciturni-
tate illi aut domi adsint consilio, aut foris curent Reipublicæ
suz negotia. Nec me latet, quo nunc in pelago fluctent res
Cæsaris, etiam quas fortè arcanas & maximè reconditas pu-
tatis, nec tam sum improvidus, quin ex ratione prætorum
etiam de futuris, circa aliquam quamvis divinationem, conjec-
re sciam. Certè si unquam aliquando Cæsari opus fuit homi-
nibus, nunc omnium potissimè & maximè opus est, non
secus atque mihi opus est Principe, qui mea opera utatur, dei
quo mihi egregio aliquo facinore famam, honorem & opus
rursus accumulem: non qui me ociosa cunctatione fallat, &
se sua-

inani perire finat. At, ne vos lateat, sunt, fateor, & Pontifici-
 . & Reges, & Principes, & Respublicæ, qui me propolitis
 gnificis conditionibus ad munera, ad honores, ad officia
 detunt, quique non solum stipendia, sed & domicilia, prædia,
 fessiones, filiorumque; beneficam curam cum his offerunt: sed
 malorum clavohic defixus teneor, ut si etiam ad proximum
 idem me optima quævis fortuna maneat, hanc tamen ne-
 eam arripere. Quin tantali convivium hic ludere cogor, ad-
 otaque ore tenus poma, & aquas esuriens sitiensque capeffere ne-
 eo: hoc ipso etiam Tantalomiserior, quod mihi hic ne uno
 idem illo inferiorum solatio, quod ajunt: Nullam sperare
 utem, frui liceat: adeo mihi nec sperandi, nec desperandi,
 ultas conceditur, nam aliunde spem auxiliûve capere, quàm
 Cæsare, cui jurejurando astrictus sum, non tam nefas esset,
 iam crimen Majestatis. Proinde cum mea salus, si qua futura
 t, non magis in auxilio, quàm in auxilii celeritate consistat,
 on video, quid sperare potero ab hoc Cæsare quavis cochlea &
 studine tardiore, qui cunctando jam ad hanc ultimam me
 legit calamitatem. Quorsum igitur alio nunc mihi recurren-
 am, quàm ad vos ejus Consiliarios, quibus data est potestas,
 vos vultis, in album recipiendi, & quos vultis, submovendi?
 uuc ergo aut facite me apud Cæsarem esse aliquid, aut me
 præstito Cæsari jurejurando liberare, ut, illo me repudiante,
 aliunde quævis bona fortuna me respexerit, liceat hanc vel
 am illius offensa, obviis manib apprehendere. Si alterutrum
 orum præstiteritis, nō habēbo, quod de vobis aliquando iure
 onqueri possim: sin neutrum, & me patrocinii vestri indigum
 clementiæ vestræ sinu repuleritis, quam neminem supplicum
 nquam difficilem habere decet, iam cogeretis me acceptam
 a repulsa iniuriam ad novarum rerum licentiam transferre,
 & malo aliquo consilio (ceu quale Hermocles dedit Pausaniæ)
 iti oportere, sive quod docet Satyrus ille inquiens.

*Aude, aliquid brevibus Gyaris, vel carcere dignum,
 Si vis esse aliquid.-----*

Quin & malis artibus sæpissime bona fortuna parata est, & peri-
 turo melius est anceps experiri consilium, quàm nullum. Sæ-
 pissime n̄ humana desperatio ut speratis fallitur, insperata fa-
 cilius assequitur, & fortuna virtute prædita scelere recuperanda
 est. Sed interea memineritis, inter Æsopi Apologos esse, mu-
 rem aliquando subvenisse leoni, & scarabeum expugnasse
 aqu.

aquilam. multæ siquidem perpusillæ bestiolæ sunt, quæ contemptæ maximis etiam beluis rem faceffant. Nullus tam abjectæ sortis, qui non possit per occasionem prodesse amicis, & nocere inimicis, etiam potentissimo cuique. Nullus ingenui animi vir tam unquam prostratus jacet, cui pudor, ira, dolor ingens, & pertinax necessitas novas vires novasque vires non suppedient, quem non fortem & ad omne facinus impudum reddant, etiamque sagacem. Nolim tamen ego promere scarabeus fieri. Quid autem futurus sim, in vestro consilio & Cæsaris arbitrio repositum est. Potestis vos me Cæsari servare: potestis etiam me illi perdere. Vos boni consulite. & meæ huic amaritudini ignoscite. nullum enim tam pusillum animal est, quod angustiatum non exandescat. Atque ipsi sciri carere crimine, quod extremæ calamitatis necessitate committitur. Quod si quid peccavi, sique vel asinarum mole reus, jam satis supplicij eo ipso de me sumptum est, illudque adactus, quod cogor non tam pro merito stipendio procedere laborum, pro præmio virtutum, quam prosecuitate personæ meæ, pro vita parvulorum meorum, atque pro abdicatione, pro repudio, pro ipsa denique desperandi licentia supplicare, Bruxellæ, Anno 1531.

Agrippa in Carcerem conjectus ad Amicum.

• XXIII.

Cum ante hoc triduum. Vir clarissime, & tua autoritatis & totius privati Cæsarei consilii decreto Alexio Falco interdictum sit quicquam infra quindecim dies adversum me attemptare. nihilominus ille, contempta autoritate vestra, me hoc manè per Bruxellanos apparitores in carcerem conjici fecit, sese unà cum Joanne Plato utrisque stipatoribus, sed perfidis nebulonibus, comitantibus. quod illorum factum & intentum in me eorum violentia in tuæ præstantiæ ignominiam & totius Consilii Cæsarei ac Senatorii Ordinis vestri opprobrium non vergere non potest. Verùm tueamini vos vestram autoritatem, quando lubet, mihi præsentaneo opus est remedio. Te igitur nunc appello, quod, ut potes, ita velis, autoritate tua succurras, atque hoc injusto carcere liberum restituas, meque fortunæ rationem habeas: quem non vitium, sed virtus possum dedit, quemque nullum crimen, nullum scelus, nulla improbitas, nulla lex, nullum jus, nulla æquitas, sed Cæsaris ingratitude & consiliariorum negligentia afflixit. Vale. Ex carcere civitatis Bruxellarum, 21. Augusti, Anno 1531.

Amicus

Amicus ad Agrippam. XXIV.

P. Cùm libertate adii Reverendissimum Panormitanum, utui, ut mihi semper visus est, virtutumque tuarum apprimè adiosum: eique significavi tuum rerumque tuarum statum fortuniorum plenum, rogaviq̃ue Reverendissimi Domini. Legati nomine, ut projustitia tibi adesse velit, remque hanc paratim aperui, ex qua detentus es. quòd ut commodius & anius facerem, literas ei reddidi. respondit perhumaniter, uturum se quamprimum operam ut liber evaderes jussitque, ad te scriberem, ut interiam bono sis animo, dixi me redditum ad horam, quod renuit. seque pollicitus est missurum è is aliquem, qui significaret Domino Reverendissimo liberationem tuam. Quòd si, ut accepit, præstabit, non erit opus, denudò redeam: sin secus, quod nolim inciderit, redibo, neque ulli aut labori aut operæ parcam, ut cum libertati, tum nos, qui amantissimis hodie restituaris omnino. Vale, fortique nimo sis. Excuria Reverendissimi Domini Legati, 21. August. anno 1531.

Agrippa ad Indices. XXV.

Dilationem solvendorum debitorum hætenus concedere noluitis: tum Cæsarem fidejussorem accipere renuitis. uid mihi proderit vestræ autoritatis implorare clementia, si qua petentem repellitis? Quid valet apud vos Cæsaris fides, illum fidejussorem refugitis? An fortè illum de hoc hominum genere esse putatis, quos promissa non obligant? Quam im vultis me ex istis haurire sententiam aliam, nisi aulicam inc vestram benevolentiam nonnisi blandiloquentiam ac audulentam similitatem esse, illasquòdatas mihi tam magnificas aulicorum titulorum exemptionum privilegiorumque Cæsaris literas & sigilla, nonnisi meras nugas & ampullas esse, atque illa tum prodigia stipendiorum & beneficiorum promissa, esse non aliud quam verborum inanum crepitem fumumque plus quàm Poëticum, atque, quod est infalis de Echo nymp̃ha, nil nisi meras voces sine corpore? Oportet, hæccine mihi præbebitis scribendæ Cæsareæ historiæ laus sue indicia, inclementiam, avaritiam, ingratitude, litterum fidefragium posteritati propalanda? Dicite mihi, an eorum est Cæsari quòd ego suus Indiciarius jurejurando si adstrictus, jam propè ad biennium vacuum stipendio minus gessisse, & dempta mercede obsequium præstitisse deam? quidum supplicabundus hanc aulam sequi cogor, si non

non excepisset me Reverendissimus Legatus Apostolicus Cardinalis Campegius, fame periissem potueram. Forte cum metis mihi hoc commune malum esse dixeritis, nec me solus aliena vivere quadra, sed & omnes ferè Cæsaris stiparores, satellites, ostiarios, etiam qui illi à cubiculo sunt, id agere, quod passim mensas circumire alienas, vicissimque & alternatim per Oratorum adventitiorumque satraparum, comas, veluti mensalium sermonum exploratores aut parasitos, sapientia & cœnas emendicare videmus, & tanquam lupos subinde pervenientes sermones quosque liberiores odiosa sapientia restringere non immodica Cæsaris ignominia. Hic velim vos aliquando audiretis, quæ sæpissimè audio ego: videretis quæ video ego. Certe si Cæsaris honos vobis cordi esset, aut illi consulueritis, nec tam luscis oculis avaritiæ suæ contemneritis, quasi non sit turpe Cæsari, suos stiparores mercedis impia laceros, obzatosque procures præcario victum quæret quodque vos me suum Indiciarium coram vobis libris denatum, carcerisque terroribus vocatum, cum habeam me debitorem Cæsarem, illo præterito, jubetis emendicare inimicis quod solvam creditoribus. Quæ hæc vestra æquitas quæ justitia est? anne summum jus in summa injuria vobis positum est? Annon satis dedecoris & injuriæ passus vobis deor, qui contra jus & æquum, contra decretum vestrum, contra temptaque autoritate vestra, & pendente coram vobis licentia iudicii violentia, instar latronis & sacrilegi ductus: ram omni populo, atque in carcerem conjectus sum, nisi me ultra tantam ignominiam etiam mendicitatis ludibrio exponere velitis? Hæccine vestra sunt remedia? Sub qua quam tyrannide, quantumvis barbara, sæva, fera, truculenta crudeli, auditum aut lectum est, hominem literatura venerandum, virtutibus colendum, obsequiorum benemeritis premiandum, innocentia innoxium, taliter multatum, qualem à vobis, & sub hoc Cæsare, Principe, ut dicitur, quantum in est clementissimo? Aut agnoscite Cæsarem mihi debere aliquid aut non debere. Si debet, habere illud in depositum, habete illum fide jussorem, ni illum fide prorsus carere censueritis. Quod si non debes, liberate me à jurejurando, & ego non solum inveniam quod solvam creditoribus, sed & calamitatem hanc mox in felicitatem commutavero. Verumtamen scitis ipsi & fatemini, insignem mihi factam esse injuriam à jure deberi mihi & honoris & damni reparationem, longè superiorem illo quod abs me putatur. eadem causa est debito-

rum

um & injuriarum, ad idem iudicium spectat, simul, non separatim agenda terminandaque est, decet reconventionem plim habere vim depositi. At vobis major, quam mihi, facta est injuria: sed majus meum dedecus & damnum. Quocirca procuratorem fiscalem mihi adsciscere postulo. Quod si vos adversarii mei gratiam, cum vestram, tum Cæsaris ignominiam ulcisci nolueritis, ego, qualis qualis sum, meæ famæ pudelis & honoris mei prædigus esse nec debeo, nec volo, nec latam mihi injuriam pro qualitate personæ meæ tam paupæstimandam censeo. Quin quodd ultra læsi honoris mei reparationem ad utilem emendam jure mihi credere debeat plus ecuplo superaturum sit id, quod abs me petitur, debitum. Quod si cedere cogor violentiæ, & potentioribus par esse non otero, infirmitati fortunæ meæ imputabitur: verum honoris mei vindictam & injuriarum ultionem, si data aliquando portunitate vindicare neglexero, hoc certè ignaviæ, pusillimitatis & excordiæ vitium esset. quod ab ingenuis animis um semper alienum fuit, ut multi quam honoris sui vindictam iudicum sententia non obtinuerunt, alii vi, alii dolo, alii cariatu & beneficiis prosequi non dubitarint. Vos nõ dubito, quin facietis, quod æquum & justum est. Bruxellis, Anno 1531.

Agrippæ Protestatio iudiciaria. XXVI.

¶ I, pendente lite, à debitore creditorem extra iudicium solutionem accepisse constiterit, num secundarid solvere teneatur in iudicio? Quid si creditor vi, aut rapina sibi sive solvit, sive pignus abriperit, aut irreparabile damnum eandem banc causam intulerit, num etiam damnabitur illi debitor in iudicio? Alexius Falcovi & violentia rapuit mihi bonum nomen meum, rapuit bonam famam meam, contumeliatus est personam meam, & irreparabilem intulit mihi cum damno & corporis & honoris injuriam: nonne ipse sibi satisfecit supra sortem debiti, atque ex creditore factus est debitor, ex actore reus, ex civili criminofus? An gratis ista ego passus ero? Reddat mihi bonum nomen meum, reddat mihi bonam famam meam, restituat honorem, repetat injuriam, efficiat damnum & interesse: desinat petere, qui factus est debitor: cesset agere, qui reus factus est iudicio. Non iniquum peto, non diversum ago, de eadem re lis & causa est, & actio inseparabiliter sibi cohærens, quæ eodem iudicio, eadem instantia, una sententia simul terminanda est. Peto, nulla lex, nulla

nullum iudicium, nullum jus, nulla æquitas autem
 nare poterit, aut illum reddere indemnem. Quod
 legibus, malè meriti nulla debent iustitia, nec
 quantum magis nullum meretur iudicii favorem
 iudicium tam atrociter commiserit? si vim vi
 quantum plus jure? Si dolosus doloso in nullo tenet
 minus doloso innoxius? Si culpa cum culpa com
 bet, quantum plus iusta reconvictione? Hæc oro,
 iam vobis injuriam vestræ claritudinis cum iustitia
 equitas ante oculus habeat, nec me infontem & sine
 vore periturum, tam inclementer perdere velit, qui
 humillimè semper commendo. Bruxellis, Anno 1534

Agrippa ad Cæsarem. XXVII.

A Deam miseriam ob tuum servitium redactus sum,
 ende Cæsar, ut præter vitæ exitium majorem mihi
 gare non poteris: & licet nuper mihi, nescio qua in
 & aures tuas occluseris, & oculos tuos à supplicatione
 verteris, denuò tamen, veluti in moribundis solet Natura
 timum conatum experturus ad te supplex redeo, non ali
 titurus, nisi, quod si à clementia tua debitum virtutis
 præmium impetrare non liceat, saltem ab indignatione
 qua erga me est, obtineam repulsam: quodque sperare
 cet, subeas desperare, & solutum me à jurejurando
 statim præstito, repudiumque liberum abire sinas: & huius
 spei meæ admodum coactissimæ ne succenseas, nec
 tati que ex legem tribuas. Bruxellis, Anno 1531.

Agrippa ad Amicum. XXVIII.

R Equisitus ab Amplitudine tua, Pater Reverendissime,
 quæ mea opinio sit super Cometa hesternò vespere
 brevi scripto aperirem, non ignoro, quàm temeraria
 tiæ id mihi imputari posset, ad tantam præstantiã
 quid de his rebus non satis comperta veritate, nec
 cio scribere. Maximum autem crimen ratus sum, tu
 tatis, cui plurimum debeo, præcepto, in tempore non
 dere. Malui itaque erroris & vel temeritatis subire
 quàm inobedienciæ incurrere crimen, sciens, jam
 Sacris literis edoctus, pluris esse obedienciã, quàm
 Itaque in tam tristi laborum meorum absentia, quod
 his rebus velut umbra quædam memoria heret, jam
 in medium, Qui de astrorum judiciis scripserunt, non
 fori

decern narrant Cometarum stellarum genera. Neque tam inficior alia, & ab his diversa Cometarum genera à postea comperta, & olim ultra triginta duo genera Cometarum à his depicta. Hinc pogonios, acontios, pipnios, phitetes, rios, lampades, hippeas & ejusmodi plures à Græcis nuntos. Sed ego vulgatum apud Astrologos numerum sequar, horum unum Saturnium vocant, qui plumbeo livore palcaudam non adeo protensam habet, ut cæteri. Denique s duos, quorum unus argentum ab argento splendore auda lucidissima nuncupatur, alter Rosa dicitur, qui malus formam habet tanquam faciem hominis, caudam pro- m, & colorem in citrinum vergentem, velut aurum argen- nixtum: estque lucidissimus. Post hos Marti adscribunt tuor. horum unus Pertica dicitur ardens & igneus, cujus la unico radio in longam instar ardeptis lanceæ protensa: r dicitur Veru, priori haud dissimilis, nisi quia caudam un- atam veluti continuè vibrantem habet: tertius Tenacula, à ircata cauda, nomen tenet: quartus Rubea matura nomi- ur, colore rubeo & igneo, cauda multis radiis proteso. Pro- e Veneris est unus, qui dicitur Miles, omnium fere perni- sissimus, qui corpore grandi, cauda longissima, candens ac ilgens. Porro unus datur Mercurio, & dicitur Dominus A- riæ, colore citrino & radianti, corpore crispo, undique bre- radiis veluti barba emissis, unde etiam Barbatu à plerisque ncupatur. cauda ejus non nimium protensa, neq; admodum ida: Hæc si rectè memoria teneo, contemplatus hesternum netem, illum aut Saturnium, aut Mercurialem existimo. vi- satur enim mihi pallens & livido colore refulgens, quo ipsa am Saturni stella relucet: tum cauda neque proliza admo- m, neq; lucida: quia verò crispatus aliquantulum apparuit, velocioris transitus, quàm si cœli motum sequatur, hoc ad ercurium attinet. nihil tamen de natura illius adferre ausim oufque eum & melius contemplatus & acutius mihi perspe- i fuerit. Verùm, quod de situ ejus deprehendi, corpus erat sterno vespere ad occidentem sub tertia facie leonis pendens, uda ejus recta linea protendebatur per duas posteriores stel- s majoris urse, in stellam polarem, id est, ex occidente in se- entrionem: movebatur autem motu aliquo & irregulari & tali trepidante. descendens & occidens versus dexteram. Ve- im quid portendere videatur, ex multis considerationib. su- pari necessum est. Primum ex natura planetæ, quem imita- ur: deinde ex natura signi, sub quo apparet & ambulat: tertio

ex naturâ syderis aut stellæ behemę, à qua pendent: deinde perquirendæ sunt Principum nativitates & intronizationes & revolutionesque, ut sciatur, si in alicujus eorum nativitatis intronizationis revolutionisve ceciderit horoscopus: aut si forte ignum profectionis, aut locum directionis, aut locum alicujus istorum occupaverit. quod si compertum habeatur suspicari licebit de illo Principe, non modicam illi, aut vitæ aut honoris, aut regni, aut fortunæ imminere pericula: tum quod de Principum, id etiam de regnorum & orbis revolutionibus horoscopisque accipiendum est. Hæc sunt, Reverendissime Pater, quæ utcumque reminiscens hoc abortivo & inchoatoque calamo tuæ humanitati tradere potui, qui me hoc tuum respondere iussisti, alias exactiori perquisitione eam re tibi declaraturus, si & librorum & oculi copia non sint defuit. multamenim requirit diligentiam hoc divinationis genus: nam quis justis instrumentis Cometæ declinationem, latitudinem, ascensionem rectam & obliquam distantiam à sole, & que motum ab initio apparitionis suæ usq; in finem novæ quin & caudæ illius consimiles dispositiones versionesque statutus fuerit, nihil rectè prognosticaverit. Illud autem dico non verebor, quod quemadmodum corpus Cometæ est significatio eventus futuri, ita cauda est ostensor regionis, ubi potissimum futura sunt. Quia igitur cauda hujus Cometæ perentrionem versus rectè protenditur, certè quicquid id est, quod per illum comminatur, sive significatur, in illis regionibus, larumque triangulis sortietur effectum. Valeat felicissimè & reverentissima Paternitas, cui me humillimè commendo.

Doctissimo ac Ornatissimo viro, Henrico Cornelio Agrippa, Epistochius Chapusius S.D. XXIX.

Magnopere sum proximis tuis ad me literis delectatus. doctissime Corneli, non tam quia elegantes atque eruditæ essent, & benè facundæ, quamvis hoc etiam nomine pergratæ placent tua omnia: quam quòd veterem illam amicitiam nostram ac suavissimam consuetudinem sic vivam referebant, & spirabant recentem vegetamque, ut absentia atq; solitudo, quæ jam annos aliquot dispefcimur, non modo damni aliquid, sed imminutionis non attulerit, ut etiam incrementi aliquid, quod auctarii videatur accessisse, luculento nimirum & aperto argumento, non ea ratione hanc consuetudinē à nobis solutam initamque esse, qua vulgus hominum solet, qui stultè & temerè bracteatam quandam, ut ita loquar, ac superficialiam amicitiam ad tempus, hoc est, tantisper dum corporibus præ-

res sunt, metiuntur, & in summis duntaxat labris natantur habent, non etiam impressam animo: in quos Propertiam illud rectissime quadrat:

Quam procul est oculis, tam procul ibis amor.

peros comprecor, mi Agrippa, ut hanc benevolentiam, quamque; alterum arctissime cōplectimur, perpetuam esse velint; vitalem. Sed nunc, paucis istis sic præmissis, ad rei, qua de his hoc tempore institutus est sermo, caput perveniamus, eritò te amo, mi Agrippa, ac facio plurimi, qui, quod proximo dieb. magno ardore abs te contendere id me tam facile tamque; nigne pateris impetrare. profectò si quid unquam à me visum postulabis, quod quidem in me sit situm, saxo, ut ne polaveris frustra, sentiesque; cū eo tibi rem esse, qui non segniusque; libentius beneficium in loco dare velit, quam accipere, quanquam initio nōn hāc tergiversari videaris, varias causationes adferens in medium, quò negonum abs te amolitus alios, puta vel in Erasmodū, vel in Vivem, vel in Cochleum & teros rejicias, nihil agis. Obone, hæc ego modestiæ atqueudentiæ tuæ, ut debeo, tribuo: modestiæ sanè est, quod te in mediocritatem ponens, alios ad tam præclaram facinus pandū putes præ te accersendos, quos & ingenio, eruditionis propria & dicendi facultate ac copia te ducis præstantiores, sed hoc viderimus mox. Jam verò quis non videat prudentiæ ude esse, & quidem nō vulgaris, dū rem omnem diligenter atque ad amussim perpendens, acutè & graviter perspicias, quam numeris omnib. absolutū requirat artificem, ac proinde subverere, ne tantæ sarcinæ semel in humeros admittæ si deprehenda impar, malignis & vitiligatoribus hominib. ridendum te ac sibi landū propines: sic fortassè cum animo tuo ratione iniis, si captivus ille Alexandri exercitus peritissimus sagittandifex, ut erat dictus, obque; eam rem corā Alexandro adductus o specimē aliquod artis daret, mortis periculū adire maluit, quam de fama atque existimatione periclitari: quanto vero consultius, si me, meo, quod ajunt, pede dimetiens, coniecit à re tam ardua manus: & profectò perquam eleganter & aviter, nec minus verè à Thucydide scriptum est, Inscitiam dæ quiddam esse & sibi perfidens, contra eruditionem atqueudentiam subtimidam & verecundam esse ac cunctabundam. At ego utraq; de causa multò magis in spem vocor, fore, si res sit tibi cordi, ut cōfido esse sique; admoveas manū, ut ne omortalium sit argumentū illud foelicius ac majore cum ergia tractaturus: id quod scripsi ad te proximis meis literis.

neq; adduci possum, ut dictum ipsum, quam tu subinde me admoneas, in quem te locum constituam, in quo tuus heus tu, non ait Plautinus Pyrgopolynice, sine periculo facimus. Novi, novi, quam arenam, in quam palestram te extraham, arenam quem pugilem devocem: novi, inquit, novi ad quid vis, tum dicendum, tum incubandum praesentiam, suppellectilem distictam, nitam dicendi copiam illaboratam quidem, ram tamen, & ob hoc addocendum ac perneam magis ac propriam, novi praeter Cycli disciplinas ad unguem omnes perceptas, divinarum, quam humanarum, sacrarumque supra, quam credi possit, absolutam, dum una frequentes essemus, septennium conditionis tuae omni iuga varietas, & ingenua itaque enthufasmus verè entheus, meritorum putem, quod de Berbaldo grammatico Piccolandrisse ferunt, vivam & loquentem Bibliothecum cum ita se habeant, (neque enim ad adulationem loquor) tu modo vide, mi Cornell, (pater, moneam) ne talentum tuum defodias in terra, malae collocatae fortis severissimo Domino, quin potius, quod ille tibi concedidit, tibi ponas cum quanto potes fœnore. Sed infirmis his obtundam. Jam verò ut non nihil de illa te velle videris exonerare, ut de Erasmo noster, quem eruditi & candidi plerique omnes, eximunt ordini, de reliquis fidenter dico, idem ac bona venia fieri perquam velim, nemine tibi praefendum (ne quid dicam amplius) illud quidem satis adhuc mecum constitum dabit, ille ut est placidissimus, dicto ventando canorum quid & propemodum quodque in animos hominum leniter ac pargumentorum densitate, quibus in hac re potest te sit superaturus. Quod si tunc hanc laudem namque singulari modestia praedixit, centum jam pridem Reginae studium atque probasse, edito ad illam de Matrimonio Chastitudo erudito syntagmate, Vives quoq; dum Catholice

itur, vice suam officio functus videri potest. Cochleus est, quando quidem in eadem rem nonnullam scripserit, quæ propediem, ubi transcripta erunt, mittemus, non videtur reliquisse, ut jure ejus officium desiderari possit. Sed quid omnes accinctos esse ad scribendum: sac arripuisse calamos, tam speciosam laudem sibi vendicent. nonne palam in lio atq; aded in commune positam scripsit Horatius? Hæc upantis fit, fit obnixæ atq; acriter contendenti. Alibi similes, cedamus devia largiamur priores aliis: hic pia quadam eneroga superbia enitendum est ad summa proximusq; non dem cubito submovendus ulli, sed industria, sed contente ante vertendus. Mobile quid est virtus, loco stare nescit perq; unius acquisitio ad majus aliquid gradus est, non contenta: hoc vel maxime indicio palam nobis faciens, originæ coelitus se traxisse. Et postea tu, si Musis placet, tot modis ructus, tot commoditatibus suffultus, alicui tam præclari nōria gloriæ cedes, nedum admittes in participatum: Exca, quæ sote, mi Agrippa, istius ingenii tui energiā ac vires, olve divitias factui periculum quid valeas, quid possis, vel solo sisus, in causa præsertim tam pia, qui infantium linis disertas facit, qui Asinam Balaam, stupidissimum alioquitum, adversus nefarii hominis impietatem fecit vocalem. p; invidiosa, inquis, res est, & periculosa plenum opus alex, unus & privatus homuncio adversus tantum Regē vel hire ausim, si tot Academiæ spiculatorum carbonum exina in me sustineā provocare. Primum de Rege, mi Agrippa sic habe. Quanquā omnis amor præceps & cæcus esse convit, vel Poëtis & pictoribus testibus, tamen Rex ipse hæc semper fuit etiamnum est sani consilii & probe oculatus, rem legib; judicib; bonorum atq; eruditorum hominum culis, non vi, aut armis transigi velit, hac certè parte cordati incipis officio, functus. At illis aded malè sit, malè feriatis ribus & intempestivis turbatorib; qui primi optimo Principi & uxoris amanti sismo virus istud adflarunt: primi præporam hanc religionem ejus instillarunt animo, primum injunctissimos cum corporum tum animorū copula tot anis perpetua concordia conjugatos frigidum intersperserunt. nos ergò, sed nebulones illos, suæ conscientia suæq; syntere relinquamus ex carnificandos quibus judicib; quoquo genti se vertant, quibuscunq; strophis ac fucis malitiā suā incruent pallientq; nunquam absolventur siquidē, ut est in Satyr, Judice se nemo nocens absolvitur. Interim hætenus nobis

ac Reginae gratulandum, quod Rex ipse, quavis per quatuor aliquot, vel flamma cibum paratos petere, obsecrare valeret in deteriore partē impellatur, tamen (ut dixi) legi se & eruditorum iudicio permittit. Quod sit, ut pro sua aequitate, nihil, aut leviter illis succenscat, qui contra se promissum rem argumentis, & ut tanto Monarcha dignū est, id quod te facturum nihil prorsus addubito. Sed, quod secus habere: certē, mi Agrippa, non possum hoc loqui, quod sentio, dicam paucis, infelicitate videl. nos operante perdiscendis disciplinis, percipiēdis divinis pariter humanis, pervestigandae deniq; veritati, si, ubi publicum sum nostri desiderat, ubi pietas, ubi religio, tamen minus abscondimusve, non aliter faciētes, quam similes militari panoplia ad patriae ac penatium defensionem instructus, mox inspecto hoste, vel gratia, vel metu abjicit, aut dissimulet. Actum est mi Agrippa, de morū integritate, Philosophia Christiana, si personas hominū respicimus, potius, Aristot. exemplo, hominis primum ethnici, deinde in totum apud scriptores adulationis suspitione liberi, sicimus: Amicus Socrates, amicus Plato, amicus Rex, maxima veritas. Sed & illud te perspicere atq; animi cogitare veluti percipere non ambigo, si procedat, quas turbas, quos multus Christianae Reipub. jam annis aliquot satis superque exarsit datura videatur. Porro & illud mihi considera, nihil absurdi, nihil à majorum nostrorū ac sanctorum Patrum exemplis alienum facturum Agerem exemplis, nisi haec ad se referrent aliud, quā juxta paroemiam, aquas in mare attrahere tamen. Cogita Esaiam: Dispone, inquit Ezechiae Regi, domus tuae, &c. Cogita Nathan, qua libertate atque constantia homicidii ac stupri David arguerit: mox sub Christo passus offert se Joannes, unicum tuendae veritatis exemplar: quod offerunt se à recentioribus Chrysostomus & Ambrosius, acque magno animi robore adversus impios Principes. Si dicis mihi, plerisque libertas ista atque tranquillitas exilio multi mortem plures exilium, odium, contemptum, ejus generis calamitates innumeras pro mercede retulerunt: quibus ego uno verbo sic occurram: Alibi parvus sis vitae, hic, si parvus esset, in causa tam pia, pulchrum foret vitam pro laude percipisci. Quāquam hinc, ut dixi, nihil malè metuendum, si ne omnino quidē offensae aliquid: modò, quo moniti, res moderamine gerantur. Quare haec nunc missa facimus. De Magistris nostris quod metuis, scilicet, tu, quod pueri solent, aliter

viti

quasi verò nescias, ab aëis istis paucis quib. Orbis natum
 re cœpit, Cumanos illos aëinos defuisse esse terrori, nimirū
 detracta. Sorbona illa, aut, si mavis, Sorbonis, cū suis
 pedissequis fortiter cōtēnenda est: lucernarii illi tenebrio-
 baubatores ignavissimi, clamoti, tamē ridendi sunt, ac ful-
 ū quorundā instar habēdi quæ bruta propterea Physici vo-
 solent, quòd tametsi magno impetu collabantur, irrita ta-
 & citra noxiā ruunt, saltem cum Demost. eò tātum impu-
 iæ atq; perfidiæ sibi evadere permetterēt, ut tacerent mo-
 ion ēt aperte veritatem oppugnarent, nam illū synāche, &
 lse exclamavit alius, archyranche, mutū duntaxat fecit. At
 contrā vel Stenithore vocaliores atque obstreperos magis
 : quæstus ventrisq; negotium, nempe alioqui si ex animo &
 dita sen'irent, pronūciārunt sententiā, stupidissimi in sul-
 niq; sint oportet: sin in re tā seria gratiæ & favoris potio-
 onē habuerunt, quid, quæso, illis perfidiosius? quid impu-
 tius? puid talibus conscientis deploratis? Quo digniores
 : doctissime Agrippa, ut illorum sive fraude, sive insc'tia in-
 rum extracta, quemadmodum in fabulis Veneris Martis-
 nequitias reteggit Phœbus, per te ridiculo ac conspuendo
 m mortalibus sint spectaculo. Sed non potui non effuse ri-
 : ubi eo venissem legendo. Dicite Sorbonici, in Theologia
 d facit aurum? at ego continuo rogabam cum Virgilio:

Auri sacra fames, quid non mortalia cogit

Pectorat-----

abam cum Philippo Macedonum Rege: Quid non impe-
 , quòd non penetret aëllus auro onustus atque ad eò, si per-
 tis, habeo, quod pro illis tibi respondeam: Auro fit, Agrippa
 at ne potemur perditis, potitemus meracius ē dū
 , cuticula curetur nitidius, ventri ac palato sit melius, bre-
 r sorbeatur multis modis latius, reliqua ex te divinato. Ve-
 n istis hic modus esto, si modò uno verbo absolvero, quòd
 gnis ambagibus circuivēro. Nihil aliud quàm ridere Ma-
 ris nostris convenit, &, ut Aristophanis verbo utar, *αἰνέου-
 δῶ*. Ergo suscipies scribendi provinciam, modò id nostrā
 ra tibi perficiatur, ut vel Cæsaris, vel Mariæ sororis mādato
 : autoritate scribere videaris, potius quam privato & tuo
 impulsu. Puto, quo minus invidiæ aut calumnię loci sit re-
 uum, & probatur equidem mihi consilium, ac proinde Re-
 ia ipsa intra dies paucos scribet vel ad Cæsarem, vel ad Ma-
 m, quo tibi illorum autoritate liberius, quæ videbitur, scri-
 ndi potestas fiat. Mi Agrippa, si hac in re cum mihi, tum Re-

Gina strenuè ac sedulò morem gerens, proci-
 cipio futurum, sicq; ego advigilabo, ut te
 tantæ Principi poeniteat impensæ: & quæ
 animi generositate prædita est, ut misericors
 opus, advigilabo tamen: tu modò cura tale
 conflictu pugilem præbeas, qualem te ante
 qualemque, ut præstes, omninò secundum
 manu. Hic ego scribendi finem facturuseram,
 sed dicere de hoc, quod Cæsarem subinfectum
 linatione erga te animo esse, quàm solet, quæ-
 tem, ut verè scribis, & liberiores illam, sed per
 clamationem de Vanitate scientiarum hic quid
 habeo nihil, nisi quod optimam spem in ele-
 mique Principis ingenio collocatam habeam, quæ
 metui fuci quidam atque opici muros, ignora-
 alienæ industriæ arrodendæ natam, ad tempus
 quid invenerint, ut sunt placidissima quæque
 dulcitatem ferè procliviora, tamen ne credas perperam
 diuturnum quidem istud fore. Cito, crede mihi, hoc
 serenabitur. Quod si exemplis dolor tunc levare possit
 de ab initio Græcorum historias memoria repetitur
 mus Romanorum: annon apud illos clarissimi
 de Republica optimè meriti Ostracini civitate
 pud istos aut ad Gades, vel Gyaras, aut alioquin
 jussi sunt exulare? ut ne commemorem alia
 nihil simile tibi intentatur. Quare fac fortis
 te digno sis animo. Melius, ajunt, cras foris
 dam è recentioribus non infelicitè scripserit.

Nemo vel ingenti mersus desperat in unda.

Sapè sit expulsa nube serena dies.

Sed ecce & aliud subsidium, idq; indubitatum
 ræ instar. En habes clarissimum illum ac nobilissimum
 Ludovicum à Flandria, D. de Prato, virum, præsertim
 merabiles dotes, quibus ornatissimus est, tanta
 hementia atq; acrimonia, ut vel apud iniquissimos
 vis persuadere ac probare posset, dicas Periclem
 Ogmium Herculem esse: tanta rursus apud
 atque autoritate, ut te, vel si nocentissimus
 reducere in gratiam, nedum in fontem & pendens
 invidia, grato patrocinari non possit: postremo
 tam amicam, tam ex animo faventem, quæ mihi
 ut nihil non facturum confidam, quod e

Hoc tu Jove deprecatore ac fautore fultus, mi Agrippa, mi-
his istis & parellaribus diis, hoc est, vesanis rabulis, vel la-
cum ausiam mandare. Ego quoque vel absens per literas atq;
hicos, aut ubi ad aulam revocabor, coram polliceor me non
extremæ diligentia, & ut spero, non pessima cum gratia pro-
signatorem dignitatis tuæ futurum: tu modò perfer & ob-
tra.

Ac ne cede malis, sed contra audentior ito.

Abit enim Deus his quoque finem. Sed heus tu, an non hæc
ribendi occasio vel præsentissima, & cum primis opportuna
deri debet, aut reconciliandæ Cæsaris benevolentia, aut a-
ius etiam demerendæ. non hæc sine numine divûm eveni-
at, *ὅς τις ὄντι πᾶσι καὶ ἡμῖν*, adhuc nos aliquis Deus respicit. Va-
le. Funebrem orationem tuam legi avide & diligenter: quam ut
nunc non laudem effusius, (*καὶ γὰρ τοι αὐτῇ ἰαυτῇ αὐλῇ*) perpla-
uit. Typographo subiras cor: quod illam tot tamque pudendis
nendis ille verit. Iterum vale Londini, decima septembris,
ANNO 1531.

Amicus ad Agrippam. XXX.

S. P. Domine Agrippa, heri sub noctem amicus quidā mea,
cui non nihîl apud D. Hostratum fuerat negotii, mihi re-
tulit, sese illic cognovisse ex ore, ni fallor, ipsius D. Hostrati,
parari adversus tuos de Vanitate scientiarum libros, nescio
quod mandatum, sive edictum prohibitorium, ne quis illos
vel vendere posthac, vel legere audeat. id quoniam tua refer-
re, ut scires existimavi, non potui quin statim tibi indicerem,
quò posses, re adhuc aliquo modo integra, vel mature occur-
rere commoda apud D. Dominum insinuatione, vel aliter tuæ
existimationi, ut commodissimum videbitur prospicere. Un-
de verò hæc turba veniat, ab Lovanien sibusne, an aliunde de-
prehendere nondum certò potui. Vale. Anno 1531.

Amicus ad Agrippam. XXXI.

S. P. vir clarissime, jam pridem volitas hic per omnium ora,
præsertim ob novum opus, quod edidisti de Vanitate di-
sciplinarum: de quo quum eruditi complures ad me scripse-
runt, mihi tamen nondum videre contigit. in eo consentiunt,
illic esse libertatis affatim, de cæteris variant sententiæ. Cura-
bo quamprimum ut habeam, ac totum devorabo. Hic Andreas
sacerdos mea sententia modestus ac pius huc se contulit, ut E-
rasmum inviseret: sed, sperato thesauro, carbones repperit.

V 5

Nunc

Nunc tuum expedit congressum, & tuum illi-
tiaz è tuo pectore haustrus. Videtur enim
nium, ac libellum de Occulta philosophia per
itineris comitem. Eum tibi non commendo, sed
tius tibi commendari cupio. Ubi perlegero lib-
bam ad te copiosius. Interim præcor, ut quoniam
leas, Datum Friburgi Brisgoiæ, decima tertia
bris, Anno 1531

Amicus ad Agrippam. XXXII.

Quidam provincias lustrarunt, & novos populos
adierunt, mariaque transierunt, ut eos, quos
verat, coram quoque viderent, sicut Pythagoras
cos vates, & Plato Ægyptum & Architam Tarentum
que oram Italiae quæ quondam Magna Græcia dicitur
boriosissime peragrarunt, sic Apollonius intravit
transivit Caucaſum, Albanos, Scythas, Massagetas, &
sima India regna penetravit, & pervenit ad Brachmanes
Hyarcham in throno sedentem anreo, & de Tarento
tantem audiret dicentem: inde per Decem populos
alexandriam perrexit in Æthiopiam, ut gymnosophi
mosissimam solis mensam videret in fabulo, ut
refert. Sic debui, & merito, servus & ignorantissimus
Gallis ad Germanos transire, ut Erasmum & Agrippam
ximè lacteo fonte manantes, dominos suos, & philosophos
theologos, doctoresq; egregios, & famulos per
pam, & viderem & audirem loquentes, & doctrinam
burgum primò petii, & ipsum D meum Erasmum, &
manissime susceptus, eidem duo vel tria propoſita
quæſtiones de illa Occulta philosophia, quam
turalem & Cabalam vocitant, & de Alchimia
fumum, aut verba sola parvi fecit præfaram Magiam
utramque, vel omnem Magiam, & ipsam divinam
& pluris fecit dictam alchimiam, sed dixit, tot esse
ticus, quod est difficillimus ad eam ingredi
Hinc tandem ipsum rogavi, ut saltem quid per
ad Dominum meum Agrippam, ut majorem
fionem & tutiorem accessum ad eum, quod libenter
cessit & fecit: inde cum literis suis petii Argentoratensem
Spiram, in qua Cæsarem expectavi, & cum
meum Agrippam per tres hebdomadas fere. Tunc
num intellexi Cæsarem ante Festum natalis Domini,

hac hyemen non venturum Spiram, illico viam arripui
 Poloniam, & ad Bruxellas, cum laboribus & expensis & pe-
 nilis sæpè, ut antea, non modicis: sed nil mihi difficile, ut ve-
 tem percipiam, quæ est in Christo Jesu, quem tamen Dei
 & hominem verum redemptorem meum, vitam æter-
 nã mihi daturum firmissimè credo, & spero, ipsumque me-
 um & umbram ejus, aut imaginem, quæ est Natura com-
 ita ad omnia, juxta illud evangelicum, Ego sum via, veritas
 ita, &c. Hinc advenio, ut à Domino meo, cùm placuerit,
 adatis & enucleatis quæstionibus nostris doctus redeam.
 utinam coram oculis Domini mei Agrippæ inveniret ser-
 suus aut famulus gratiam, ut ei in aliquo etiam sine sti-
 ndiis inservire valeret & famulari, & quid beni tandem ab
 reportaret, vel ipse ego talem reperirem. qualem Bovillus
 quando invenit Trithemium, non magum, ut dixit, postea,
 it communiter sumitur Magus à vulgo, aut ignaro, sed bo-
 m Magum, & sapientem, aut philosophum doctissimum.
 per eum, vel per D. meum Agrippam me sacra lympha spar-
 re possem & vivo flumine abluere: quò fatalibus his igno-
 tiæ larvis exutus, in hominem devenirem, ut videre pos-
 n & percipere illam Occultam philosophiam, quam in py-
 graphia dare protinus promisit, & ut non modò ænigmata
 occulta picatricis caperem cum similibus, sed etiam ipsa sa-
 e disciplinæ ac geographicæ eloquia perfectè possem per-
 cere. Quid me detinet, ut etiam vestigia ejus non sequar &
 osculer? cui laudes dignas persolvere non est nostræ opis:
 ia nec Hebræus, nec Græcus, nec ferè Latinus ego, sed ig-
 rus in cunctis. coram tanto viro etiam loqui vereor, nec
 flem meam ignorantiam non fateri, nisi omnino tacerem:
 l confortatus in verbis suis. ubi ait, Quia nihil scire foelicti-
 na vita, vires mihi præbuit. loquar ego, ut novi, licet ma-
 in doctum, aut philosophum, sed tamen hominem in a-
 m transformatum, quasi alter Apulejus ut cœpi, & sequitur,
 eriam. Etsi, quicunq; occulta naturæ & philosophorum ar-
 na ostendit & manifestat ignaris, est maledictus, qui tamen
 ctis & sapientiæ amatorib; ostendit, hic lauro est coronan-
 s, hic credo digna locutus, ut in cœlo suo physico voluit
 ominus Ulstadius, & quamvis ignarus sim plurium, & indo-
 is amator, tamen sim bonarum artium & sapientiæ cupi-
 is, qui tot provincias & regna lustravi, & transivi per leucas
 centas & ultra, cum laboribus & periculis non modicis.
 di: ut ad te Dominum meum venirem docendus, & si a
 principa

principe nemo debet redire vacuus, nec a fortiori. nec a docto aut philosopho, qui, sicut gratis accepit, gratis etiam dare potentibus iustus est. Ad quod advertens præfatus Dominus Ulftadius de libro prædicto ait, Licet enim pro indoctis æque ac pro doctis ediderimus, non tamen abs re id factum esse quilibet invidus sciat, quum sumus omnium creaturarum genitor atque pater æquo lumine solari & probos & improbos visitet. maledictus enim est, qui propriam utilitatem publicæ commodo præponit: nec nobis solum nati sumus, sed & partem de nobis sibi vendicat patria, & partem amici, sicut Cicerodocuit, & Salomon absconditam sapientiam & absconditum thesaurum nihil prodesse dixit: item scribebat D. Trichemius ad D. meum Agrippam, Ne sinas tam excellentes ingenium vires otio tepescere: te, qua possumus, instantia monemus, petimus & rogamus, quatenus & tuo de labore ad meliora semper exercites, & lumen veræ sapientiæ, quo maximè & divinitus illustraris, etiam ignorantibus demonstras. Docilem ergo benevolum & attentum discipulum charitas & benevolentia tua, qua cunctis provides disciplinis, corripiet, & instruet doctrinis, ut tibi teneatur perpetuò, & pro salute tua Alristia offerat hostias pacificas. Vale, præsidium & dulce decus meum, Anno 1531.

Doctissimo ac ornatissimo Viro Henrico Cornelio Chapusio S. D. XXXIII.

Quanquã ita ferè naturã comparatum est, ut pa, ut deteriora ad tempus vincant, tamen ingenius, ea indoles atq; energia, ne tandem emittatur in lucem, quomodo nunc Lutetiæ evenisse, cum Sorbonici, sive subornatici magni ex Regiam pronunciantum censerent, multi tam vitæ, ac sanioris doctrinæ & iudicii adversarii tam conjuratas phalanges ausi sunt stare à veritate illorum sive suo solius, sive omnium nomine. Atque in hoc sententiam suam testatus est. Eum librum præfatus, non quod existimem te talibus Thebes hoc foret aliud, quam aquam ad mare, aut ligna sunt ligna: verum ut, si in animum induxeris, tandem recommentari non instructior sis, sed ardentior. Neq; enim tam sumus ingenii, atq; præposteri, neque tam insipidi æstimatorum.

tuo confertissimo penu posse & eruditiora multò & locutioniora promere: sed tamen quando Plinius scripsit, nullum rum tam malum esse, qui non aliqua ex parte profit, non erit fortassis abs re perlegere, vel in hoc tantum, ut dixi, ut ajores animos, majorem spiritum rei aggrediundæ concias. Age, mi Corneli, excute temetipsum, & istas tuas vires plica in re tam præclara, neque patere tam speciosam laudem uni tibi desponsam, tibi consecrata, ab alio præripi: sed laudando super hac rescriptimus non ita primum pluribus, volumus nunc esse coactiores. Est hic Florentinus quidam, Petrus de Bardis, homo mihi familiarissimus, & inter primos carus, candoris eximii, ipse studiosus & studiosorum amans, præquam dici possit, tuæ verò eruditionis admirator, quantis ne credi quidem potest: is vehementer cupit tibi innocere, unaque inire amicitiam ac necessitudinem. Quare si adscribas tribus verbis, faceres & mihi rem gratam, & tibi hominem officiosissimum dignumque, mihi crede, qui in amicorum tuorum album ascribatur, miris modis tantillo officio devinxeris. Vale, mi suavissime Agrippa, & me redamanda, Bononiæ, 25. Nov. Anno 1531.

Amicus ad Agrippam. XXXIV.

NEgotia tua pro libris recuperandis nobis injuncta, colendissime Domine, juxta posse peregrinamus, ex quibus invenimus, quos ad te desert famulus tuus: reliquos verò, quia nondum impressi fuere, vix poterit Dominatio tua repetire, nisi forte aut Romæ, aut Avenione. Ille etiam Doctor legum, qui Samuelis Cabalam habet non est hic, sed ab anno vel circa abiit cum uxore sua in regionem suam, unde non rediit: sicut nobis retulit soror dictæ uxoris suæ, misitque postea pro libris suis & nobilibus cæteris, quos habuit, licet diu manserit hic etiam cum uxore per annos viginti: sed quia dulce forum enique, ad propria rediit. & modò est à Gamberi in Sabaudia, & vocatur Magister Humbertus Veillet, ad quem locum accedendo, & ad partes alias prædictas, aut versus eas ascendendo, pro dictis libris poteris, si placet, leviter hominem mittere: interim tamen pro posse meo curabo, ut primum & secundum dictæ cabalæ Samuelis habeam, & mecum ad te deferam: nec redibo, ne videar tibi illudere, aut mentiri, nisi habeam: pro qua mittam his diebus aut nuncium, aut hominem: & quia est magna distantia, etiam per centum leucas & quinque etiam per mare in quandam insulam, in qua est frater meus,

ter meus, & cum eo libri mei, quod quidem mare in hyeme ob maris & temporis, sive eundo, sive redeundo. in disputationem non leviter transferatur, vix ante Purificationem Mariæ, vel fortè Quadragesimam potero recuperare : & si egomet irem, posset intervenire novum impedimentum, nec etiam, sicut alius, sic citò venirem : sed cum primum habuerim, die proxima sequenti ad te redibo, & tempore dicto pendente librarías Parisías plures visitabo, ut, si quid reperiam, quod te delectet, mecum deferam. Multum tristor ex equo, sicut etiam tristatus est famulus, qui compulsus fuit alium emere, & suum dimittere infirmum, de quo culpandus non venio, eo quod non petii, ut mitteret eum D. Bernardus : fecissem namque solus ea, quæ simul fecimus : sed sibi placuit mittere. in brevitas spero equum convalescere & sanum. Literas tuas, quibus competunt, adhuc non dedi, quia D. Capellanus, adhuc medicus regius, semper est in curia, in qua etiam sunt & D. de N. & D. Petrus Billady, pro quibusdam negotiis suis : & cognatus D. Guilielmus Furbiti extra urbem prædicat, sed expectantur & sperantur in Natali Domini : & cum venerint, faciam, quod in me est, & quod responsum habeam. Interim, rogo, memento mei, qui redibo, ne dubites, & tibi nova dicam, quia nondum novisti hominem, sed scribas interim responsa ad quæ sita, & quæ in memoriali reliqui fac, precor, aut ut facias, memoriæ commanda, & quod non incurram iracundiam aut indignationem D. Bernardi, si, quod cupiebat, non habuit, & de equo suo : quia per me non stetit, aut venit & si non vadam ante Purificationem Mariæ, mitte litteras pro me ad fratrem coci vestri, per quas insinues, ubi te reperiam & curiam, & quæ ex me volueris : si sim insuper in gratia Domini Bernardi, quoniam spero quandoque illum lætiores reddere, eo favente, qui solus omnia potest, qui te incolumem usque ad terminum ab eo constitutum custodiat, & donec videas & habeas naturam completam. Vale. Raptim ex Parisiis, sexta Idus Decembris, Anno 1551.

Agrippa ad Amicum. XXXV.

Iamdudum ac sæpè contendit à me D. Augustinus, vir eruditissimus, & utrique communis amicus, magnitudini aliquas scriberem litteras, idem nunc non instantia jubet, qui apud vos est, Cæsareæ Majestatis, Rochius Chapusius, vir doctrina juxta ac sapientia præditus à quibus cum humanitatem, virtutem, fuit, &

n, & qua erga me afficeris benevolentiam tuam admodum
 ædicari audiam, sumpsi mihi ad scribendas has literas auda-
 rim. At expectas tu sortè ex me insignem aliquam doctri-
 nam, egregiamve rem quempiam literis meis indicari: sed
 leris nihil est, quod vel ad dignitatem tuam, vel ad fortunas
 as, vel ad virtutes tuas ex me accedere posset. Voluntatis ta-
 en meæ qualecunque sit studium, significabo: ut intelligas,
 antiquissimum mihi institutum esse illis obsequium meum
 ædicare, quibus pro meritis ac virtutibus nihil unquam ma-
 ius præstari potest in quorum numerum & te facile admitti-
 us tuisque illis insignibus virtutibus nostrum quoque ani-
 um consecramus Vale. Ex has omnium bonarum literarum
 rtutumque novercula aula Cæsarea, apud Bruxellas, decima-
 ptima Decembris, Anno 1531. Salutabis meo nomine Do-
 minum Eustochium oratorem Cæsaris, cui idcirco non scribi-
 mus, quod brevibus epistolis illi respondere non possumus,
 nas vellem longissimas scribere, meæ non admittunt infau-
 rissimæ occupationes. Iterum vale.

Agrippa ad Erasmus. XXXVI.

Iteras tuas, colendissime Erasme, à 13. Calend. Octobris
 ad me datas, accepi quintas nonas Novembris. Vix dici
 ueat, neque tu sorte, si dicatur, fidem habeas, quàm incom-
 arabili lætitia effectus sim, hac insigni in me animi tui huma-
 itate, qui me ignotum tibi hominem non solum literis tuis
 illustrare dignatus sis, sed etiam plus præstas, quàm sperare li-
 eat Declamationem nostram de Vanitate scientiarum atque
 xcellentia verbi Dei totam te lecturum tuamque de illa sen-
 entiam te mihi uberius perscripturum, polliceris. Age ergo
 unc, precor, Domine mi Erasme, tantillum laboris tui Agrip-
 æ causa ne refugias, & quid tua præstantia de hac sentiat, mi-
 i significes. tuus enim sum, & in tua juratus verba tibi me fi-
 issimum militem dedo, condono & commendo, cujus judi-
 um erit semper mihi loco antiquæ & venerandæ autorita-
 is, tantumq; de humanitate tua mihi persuadeo, ut te credam
 ostram libertatem dicendique licentiam boni consulturum.
 osti enim, quid sit declamatio. Sed & illud te admonitum vo-
 o, me de his, quæ ad religionem attinent, nequæquam secus
 entire, quam sentit ecclesia Catholica. Andream sacerdotem,
 uarum literarum latorem, virum pium ac modestum & pro-
 priis virtutib; & tuis literis mihi commendatissimum, detinui
 apud me aliquot diebus. Utinam is sim, qui suis desideriis satisfacere

facere quam: aut talis aliquando contingeret, ut
existimat. Vale felicissime, illud quod tibi
gratius contingere, quam si spiritus tuus
dem, qua offertur, animi magnitudine
le. Ex hac omnium bonarum literarum
ca aula Casarea, apud Bruxellas, Decima
1531.

Amicus ad Agrippam XXXVII.

Nihil de te audiui ab eo tempore, quo
tes se jungebamur, magno certe animi dolore
nim te semper amavi propter ingenii & potestatis
Sed posset consolari librorum tuorum copia, quod
nes extarent, quos scripsisti. De Occulta philoso-
bito, quin sequentibus seculis immortalis gloria
bituri, si edideris. quod ego, si te hortari possem, non
quin persuaderem. Cupio itaque cognoscere an
tem. nam mihi dixeris tuo amico & addidisti. Mihi
mihi est Geomantia Ptolemæi Regis Elytropidis
de qua sæpè tecum locutus sum: si velis uti ea, spera-
rem nam dubitabam ubi nunc esses, quod pro te
potui. Si quo alio modo te adjuvare, aut ornare pos-
quicquam gratius fecerim, tu jube tantum. Quod
tu tuo & rebus literariis aliquando certiores, esse
per esse occupatissimum. Sed hanc audaciam igno-
mor tui me huc impulit. Vale Salutant te D. Decimus
nardus Casperottus Brugis, vicesima Decembris.

EPISTOLARUM

LIBER VI.

Archiepiscopus Coloniensis ad Agrippam.

EPISTOLA I.

Enerande, sincere, dilecte, cum nobis nuptu-
liber, quem, cum adhuc juvenem ageres, de
cultâ philosophia edidisses, inq; tua cella lib-
ria diu oblitum resumpsisses, & jam nobis de-
casses, quod nos ad tuam amicitiam invitare vi-
es, oblatus fuisset, perlegimus epistolâ, qua plura nobis am-

affectu potius, quam recto iudicio tributa suspicamur, quæ longe aliter, si coram adesses, experiri posses: nihilominus nunc te, quem in prædicta philosophia eruditum, inque nova Coloniensi patria oriundum cognovimus, summa gratia favore complectimur. Quapropter his proximis diebus, cum Cæsarea Majestas ad comitias Ratisponenses ascensura, ut nos Bonnæ esset, de te percontari fecimus, sed te adhuc uxellis esse intelleximus. Quare te hortamur, ad nos, quamimum tibi opportunum fuerit, venias, ut tecum, quæ lite-commendari non convenit, conferamus, tuumque erga nos hucusque incognitum amorem mutuis collationibus firmemus. In hoc facies nobis rem gratam, omni gratia & favore prosecutione viatici compensandam. Vale. Ex arce nostra Poppelstorff, prima die Febr. Anno 1534.

Agrippa ad Amicum. II.

Alve præceptor & benefactor observantissime, mi Domine Bernharde. A tempore, quo hinc abiit Cæsar, usque ad hunc diem non sum expeditus ab istis sceneratoribus & publicanis, quod finantiarios vocant. hodie pro pecuniis datæ sunt alteræ literæ, quibus remittor ad nescio quem pagum, ubi meo spendio exacturus sum hanc quadraginta aureorum carolorum exiguam summam. Cæterum hic nihil bonæ spei reliquum habeo. post cras repetam Mechliniam. exinde sub hasta venalem exponam. primum prætorem sequar, qualemunque fors obtulerit. siquidem hunc ingratißimum Cæsarem omnino detestor, & omnem spem, quam ex illo conceperam, damno, omni fidei illi renunciaturus, neque tamen aliud mihi imprecor, nisi ut faciat illi Deus misericordiam, quam fecit Ninus Nabuchodonosor, quem ex bestia restituit in hominem. Specto abs beneficentiæ tuæ Galatinum: & si quis alius raræ sciplinæ libellus. Plura, quæ scribam, non habeo, atque ediditior sum scribendo, quod harum lator Augustinus Furnarius, communis amicus, ore tenus narraturus tibi est omnem rerum mearum statum, apud quem te summè præcatum volo, ut commendatum serves, & librum nostrum ex Genua abs te recuperandum cures atque procures, & sit illius nobis omnibus transsumpti copia, neque cabalam Samuelis recuperandam negligas. Perinde alphabetum illud verus Hebræum, quod tibi pollicitus est D. Petrus ille Hollandus, quem tanto gantei corporis fastigio prodiga rerum natura donavit, ubi ceperis, ad me etiam transmitti cures. Vale felicissime: sed

& Reverendissimo D. meo, D. Agrippæ, Reverendissimo, commendatum & charissimum. Reverendissimo D. Episcopum Felanensem, & D. Episcopum, quæ omnes, quorum nomina hinc inferre non excederet. Ego, dispositis quietiore statum, singulas per ocium jucundas epistolas ad te me tibi commendatissimum habe. Bruxellis, Anno 1532.

Agrippa ad Amicum III.

Quo in statu res meæ versentur, vir ornatus, quamdudum vates fui. Hæreo adhuc in res & publicanos finantiarios, tanquam hæc res mittor à Pilato ad Herodem, & noster Paphlagonus non prophetat mihi bonum, itaque omnia in Egyptiam servitutem exuere, & nisi satisfactum scitabo in illos muscas & cimices & ranas & lepides, & ero spiritus persecutor, & malorum persequor adversus monstrificos illos Mydas, per quos quam fuerunt, ingratis, innovaboque ad legem beus aquilam. Cætera ex literis meis ad D. Bernardum accipies. Respondi Lovaniensibus calumpniarum, si quidem, sed non sine sale & aceto etiam in publicum, quamprimum non absque nova tragœdia, ut solernova veritas, re odium, nec deerunt, quibus placitum erit. Vale sollicitissime, & me Reverendissimo D. meo, humilimè commendatum habe. Bruxellis, Anno 1532. Reliqua, quæ hinc aguntur, ex sequenti cundum regulas tibi Bruxellæ datas, facile intelliges.

Agrippa ad Archiepiscopum Coloniensem.

Sperabam me cum Cæsare iturum Coloniam, Amplitudinem tuam, Princeps Reverendissime, offerremq; tuæ sublimitati residuos tuos de Occultiore philosophia libros, quos continuo nescius, si tuæ Celsitudini gratum futurum sit. Quod ubi gratum rescivero, mox editurus, & gratum, lateant perpetuo, & vel pereant. Cætera sentium lator. Is es, cui librum de Vanitate scriptissimus. Si quid præterea aliud est, in quo tua

ari possim, & meum non dedigneris obsequium, præcipe, utrum intelliges. Vale. Septima Februarii, Anno 1532.

Agrippa ad Archiepiscopum Coloniensem. V.

Tripsi Amplitudini tuæ, Princeps Reverendissime & Illustrissime, ab hujus mensis septimo per Augustinum Furna-
n Genuensem: triduo post invenit me hic tuus tabellarius,
me exabundus de civitate in civitatem quæritabat, ea si-
tem erat utriusque fortuna, ut alio ille ingrediens me quæ-
ret, ego paulo antea & ferè eodem momento ingressus es-
s. Is obrulit mihi tuæ Celsitudinis literas quàm humanissi-
s, pro quarum responso non aliud, nunc scripturus sum,
m me ante mediam Quadragesimam, & si fieri poterit, ci-
apud tuam Celsitudinem adfuturum. Quamquam ob exi-
s meas vires pro meritis & virtutibus tuis, vel ad dignita-
s, vel ad fortunas tuas nihil magni ex me accedere possit,
en id meæ erga te voluntatis & obedientiæ qualecunque
studium, sic tibi dedicatum constituo, quod te scire volo,
in signibus istis tuis virtutibus vitam ipsam, nedum obse-
am & famulatum meum consecrare. Vale felicissime. Ex
chlinia, die decimo Februarii, Anno 1532.

Agrippa ad Erasmus. VI.

Iteris illis tuis humanissimis, quas detulit ad me Andreas
Sacerdos, respondi nuper, Erasme colendissime, curaviq;
manus Maximiliani Transylvam meas tibi reddendas. an-
peris, nescio puto autem accepisse, licet ego ex te aliud ac-
erim nihil, quippe absens à Brabantia, plures dies fui apud
erendissimum & Illustrissimum Principem electorem Ar-
ræfulem Coloniensem, qui te unice & amat & veneratur:
issimè nobis sermo est de tua integerrima & invincibili do-
na: sunt apud illū multī tui nominis præcones, inter quos
emannus de Fossa tui nominis cultor studiosissimus. hic
narrasset se habere opportunum ad te nuncium, iniquum
i illum abire meis literis vacuum, & si nihil habeam, quod
ic ad te scribam aliud, quàm esse me tibi perpetuò addictis-
m obligatissimumque, qui me hominem ignotum & hu-
ioris literaturæ prior tuis literis illustrare dignatus es.
n ergo ea sit humanitas tua, quod præclarus obscuri literas
despicias: parcito huic audaciæ meæ, qui te rogo, ut mi-
er ocium aliquando rescribas. Spero siquidem inde brevi-
rum inter nos etiam de magnis rebus ultro citroque sæ-
X. 2. - pissima

pissimè scribendi & rescribendi argumentum. Vale scribè-
mè. Ex Agrippina Colonia, decima septima Martii, An-
1532. Adhuc per mensem unum hic mansurus sum, inde re-
turus in Brabantiam

Amictus ad Agrippam VII.

ET filiteris responderam, quas mihi abs te Augustinus Fur-
narius reddidit. non, ut nostra necessitudo exposulabat
sed ut meæ occupationes & temporis exiguitas postulat
veritus tamen, ne meæ parum fideliter reddidit forma, has e-
jusdem penè tenoris, sed non plenitudinis, ad te scribere ha-
rui, quibus te moneo atque hortor, ut id, quod effugeret
possumus, forti animo ferendum putes: id quod melius sci-
quàm ego: licet non pauci sint, qui affirmant, nos facere fo-
tunam deam, coeloque locare. Increbuit de te semelque
terum apud quosdam & probitate & doctrina atque astu-
tate præstantes viros sermo, qui fortunam tuam accubant
alii, ut est mortalium sententia varia, te tui mali consula-
bant, atque Satyricam illam libertatem tuam vituperant
omnes tamen ingenii acuitatem, & multiplicem lectionis
memoriamq; in te admirabantur. Ingolstadii conveni-
num illum mathematicum: ubi etiam alios quosdam ita
non ineruditos: omnes profectò à te erant, & extollebant
genium tuum, & te variaz lectionis hominem prædicabant
tyrissimum tamen notabant. Quocirca terogo, quoniam
semel præterit hora, non potest redire, ut in futurum per-
ac temperatius utaris dicendi libertate, animadvertatque
ratio ab impetu vincatur. Hæc ad te scribo non temere.
mihi amicissimus es, quem fraternè amo, & cui omnia ex-
to succedere cupio. Dii boni, cur non adsum vel consiliorum
particeps, vel sollicitudinis levator, vel adjutor, in quo
sem. Sed quando tanta locorum intercapedine disjungunt
te oro, ut rebus tuis consulas, ne te auferant aliorum pollici-
tiones & consilia. tibi enim consilium non deest, nec præ-
pites. Utinam ad nos advolare tibi fuisset integrum. omnino
enim esses clarissimus, & præsertim Domino Lucæ, qui
nem operam, industriam & facultatem pollicetur, & forte
inopinatum tibi bonum parabit, ubi occasio sese obtule-
mittò reliquos nostros, qui integram voluntatem in te re-
ment: mea autem oppella nunquam tibi deesset, quam sine
exceptione tibi polliceor. sed quid polliceor, cum te alme-
vare non possim, nisi Ezechielis vox te & me ab his mactet
in ci

etiam raperent. Sed ne à proposito digrediar, ad literas tuas
 o Libros, quos petis, ubicunque invenero, ad te mittam
 : nim nihil boni est. Si quid novi exhibit, quod te dignum
 tur, te impertiam. Typhæus ille ubi se occultaverit, certè
 io, nec Moguntia, nec hic unquam videre potui, & de al-
 beto illo Mosaico, quo ante Esdræ tempora usi sunt pro-
 æ, me frustratus est. quapropter hoc illi tantum imprecor
 am, ut Jovis iram non experiatur, sed ex gigante ut pig-
 as evadat: cabalam Samuelis recuperandam curabo, recu-
 tam non desiderabis: procurabo etiam librum tuum à Di-
 ustino ut Genua evehatur: sed utinam promissa sortian-
 effectum. Si quid novi istic apparuerit, te rogo, ut me cer-
 ern facias. cupio enim aliquid videre, quod meo faciat in-
 ito. In re mea mystica continuè diu noctuque persevero,
 ndo. omnia invenio & in novo & in veteri testamento &
 icris historiis, quæ ex animi sententia in rem meam ca-
 t, adeo ut mihi videatur à Deo factum esse istud, & fortè
 mirabile in oculis nostris. An putas me ad medium dor-
 e diem, & fruges consumere frustra? in manib. habeo me-
 tabilium omnium ætatum chronicos & commentarios
 pter rationem temporum, quam ego ad amussim corri-
 ni fallor, quod non credo, cum regulæ non à me, sed à
 procedant. licet enim multa benè dicant Veterum com-
 ntarii, in multis tamen hallucinātur. mea symphonia qua-
 r vocibus constat, quæ eodem sono, consonantia & har-
 monia usq; ad mundi finem perfectè modulantur, nam à præ-
 opifice consecræ sunt. imitabitur illud sapientiæ. Omnia
 umento, pondere & mensura quarta voce addita consistunt,
 quibus conflata fuit illa cantio, Gloria in excelsis Deo, &c.
 concordabit cum illo Esdræ. Vade & pondera mihi ignem,
 mensura mihi flatum venti, aut revoca diem quæ præte-
 cætera Mercurio tuo colligas. Fortè putas me insanire, qui
 hæc scribo. Deus permittat, ut possim ad optatum perve-
 e finem. fortassis non videbor operam & oleum perdidisse,
 ui non ero immemor. Hæc ad te familiariter scribo. Libros
 s de Occulta philosophia in finem reservo, tanquam om-
 n statuam ornatuuros, quibus libentius studerem, si fuissent
 pressi. Brevi Norimbergam sum iturus. vellem abs te intel-
 ere, si tibi cordi sit, ut imprimantur, dummodò lucrum ad-
 redeat. ego enim ex meis volo impendere pecuniis potius,
 am ex tuis habere. Bononium pictorem tibi commendo.
 Ludovicum Lucenam mihi millies salutabis, à quo aliquid

habere cuperem ad literarum. Et si quid
 declarandam : & si quid aliud apud ipsum
 quando ita prodesse illi poterō, ut in terris
 spinis & lapidibus seminasse senserit, velim
 minem quem ad me venturum dixerat, ad
 tinam veniret. sed de his hactenus. Velim, me
 ignoscas, si tardius & brevius ad te scribare,
 citia requirit. alterum enim occupationibus
 genio est adscribendum, qui amicos non videt
 & volo & soleo. Marius noster cras in Italiam
 cui scribendi munus imponebam. Scio tamen
 dimittam neminem, quem isthuc venturum
 facias, te etiam atque etiam rogo. tua enim
 quam jucundissimæ. Si quid exhibebitur illi
 Hodie veni ex quodam cubiculo, ubi ex tuis
 quod pro te nescio quid cuditur, utinam aperire
 & me ama. Ratisbonæ, octavo Kalendas Aprilis.

Amicus ad Agrippam. VIII.

SP. Ita vivam, ut nihil mihi durius, aut mollius
 in gratiam poterat, quam quod, ut de re
 nesta causa adhuc labores. Nunquam speravi
 tibi defuturum. videbatur enim, quantum ex
 sermone conjici poterat, amico atque adeo pro
 te animo. Verum de hominum voluntatibus
 jectura. Tu tamen, si me audies, moderate, ut
 phum hominem decet, atq; æquo animo omnia
 que desperabis meliorem indices fieri posse
 ditionem. Equidem quod ad me attinet, pro
 nostro tibi me ac mea omnia, quantulatunc
 polliceor, scribamque quamprimum, ut te per
 significas, ad quendam amicum mentem, cuius
 apud Pontificem Maximum autoritas, dabunt
 quod petis, impetremus. Ad reliqua epistola
 involvisti, non rescribo, ea enim intelligere
 igitur, si mea ames, ut mihi notas illas pro
 operam, ut illis ego quoque uti possim, si
 scribenda. que in alienas manus nollemus

diffimus Legatus rotaque domus nostra
 vale, & quam sæpissimè ad nos scribe. Ratisbonæ

octavo Kalendas Aprilis. An-

no 15 32.

Amicus ad Agrippam. IX.

D. Misiffem tibi jamdudum responsiones Erasmi ad censuras theologorum Parisiensium, si adfuisset hinc aliquis, & illas concedere licuisset: semel atque iterum accessi ad curiam Domini nostri Reverendissimi, sciscitaturus, num ades, & aliquis qui isthuc profecturus esset: sed toties me sefellit tuius es mea, dum opinio de re mihi abs te commissa concepta: tandem ad me venit Pater Gerardus Sledanus, ac me tuo nomine commonuit libri illius, quem avidè expectas, nempe responsionum: simulque coram me mentionem habuit vini illius, quod idem Dominus ille noster, imò meus, si mihi id licet dicere, Princeps scilicet, & humanissimus, & natura optimus, mihi se missurum hyeme superiore recepit, sed per occupationes gravissimas, quibus inqies ejus gratia verè nata variè multisque modis distringitur, oblitus est, & tamen aliquando missurus, cui videl. Principi te oro etiam atque etiam, quàm potes, me quamplurimum commendes: atque ipse per ferias Paschales ejus gratiam invisiffem, si per corporis mei vires licuisset, & in quo jam ipse expertus sum me calculo exari, id quod nunquam futurum arbitrabar, quoad viverem: sed res indicat atque ostendit, nihil non expectandum nobis, quicquid malorum homini accidere potest, dum vixerit, quantumvis idem sibi robustus ac validus videatur. Novarum rerum nihil propemodum habeo, quod ad te scribam, nisi quòd eo ipso die, quo hæc ad te scripsi, ex Magistro Godofredo Hitorpio bibliopola intellexi. Helveticos nondum satis sibi utrimque confidere, ac proinde à multis timeri, ne ad pugnam denuo congressi sint, & commissuri inter se, & sicut creverunt annis superioribus potentia ac robore, undiq; civitatibus ad se contractis ac coadunatis sibi, ita deinceps sensim minuantur ac decrescant: & id tandem in se experiantur, quod olim Græciæ civitates, de quibus Justinus historicus & Paulus Orosius referunt, ut quæ cum singulæ sibi imperium constituere cogitassent, ipsæ ad summam redactæ sint servitutem quod utinam & ipsa Germania aliquando non experiretur. Egi cum Magistro Godofrido, de quo paulo supra, ut declarationes Erasmi nunc ad te mittantur, quas in vigilia Paschæ tibi misiffem, si tantummodo per literas me monuiffes, aut misiffes, qui hujus me admonuiffet. Vale. Coloniz, quarto Aprilis, Anno 1533.

Amicus ad Agrippam. X.

Tuas à vicefima sexta Junii ad me latas sunt dies quatuor quod accepi, Agrippa mi colendissime, ex illis que ex literis per te scriptis magistro domus cognovi, quoniam fortuna te conduxerit, profectò eram de hac re in maximam expectatione. unde quamprimum huc appuli, ad te literas dedi & ad Aurelium destinavi. Respondit ille, quod non erat Melanic, nec se scire, ubi esses. postea scripsit, quod ad Principem Coloniensem iyeris, id quod ex me ipso jam conjectabar. verum dubitabam, an familiam sospitem traduxisses. quod ut accipere commodè factum, congratulor omni fortunæ tuæ, & ubi contigerit me in Brabantiam reverti, te invisam, & tecum aliquot dies morabor dies tu interim me advisabis, quomodo negotia tua accommodaveris, & si absolveris librum tuum de Oculi philosophia quem cum imprimendum dederis, duo ad exemplaria destinabis, duo etiam exemplaria apologiæ tuæ querelæ tuæ, quæ ab omnib. desideramur feci ego extreme diligentiam in perquirendo librum tuum cabalisticum quem mihi ante annos aliquot mecum Genuam perferendum co-cessisti, sed hætenus non fuit reperibilis, donec ego ipse valeas Genuam, quem repertum Magister domus transumptum ad te mittere. is amat te unice. adest apud nos Lucas Gauricus brevis in Italiam reversurus, qui pollicitus est se daturum dicto Magistro domus plura notanda. quæ omnia quamprimum tibi communicabuntur. Reverendissimus D. Legatus recessurus est in Italiam, cum primum venerit huc Cardinalis Medicus, qui jam deputatus est Legatus ad bellum contra Turcas. Caesar dedit illi Episcopatum Majoricæ. redditus aureorum quatuor millium annui, verum abstulit Episcopatum de Oscar, redditus aureorum duodecim millium quingentorum crebo itaque hoc refrigerio, ubi Reverendissimus ille abierit. Ego præterea à meo recessu ex Bruxellis continuo fere agrotavi: nunc autem melius habeo, sed nondum in tuto sum: quid de me futurum sit, scies omnia. Frater meus Thomas atque D. Julianus obnixè se tibi commendant. Cupimus plurimum & maximè desideramus apud nos præsentiam tuam, potissimè in tanta rerum varietate, ubi plura comperies, quæ notanda forent. Si scivissem, quo debuissem destinare literas, indies ad te scripsissem, & de singulis fecissem te certiores. nunc autem tales feruntur sententiæ Regem Ferdinandum fuisse in Bohemia, inde obtinuisse sexaginta millia peditum, & aliquem

nerum equitum, cum aliquot munitionibus : ex Moravia
 minum viginti quinque millia : ex Silesia viginti millia : ex
 stria & cæteris provinciis patrimonialibus numerum pedi-
 o quindecim millium & aliquem numerum equitum. sub-
 um Imperii fertur esse quadraginta millium peditum, & o-
 millium equitum. Cæsar daturus est peditum triginta duo-
 lla. quorum viginti millia recipiet ex Italia Duce Marchio-
 Agnasto, reliqua duodecim millia conscripta sunt in Ger-
 mia, Ducibus Capitano Thamyfia & Maximiliano. nam
 minus Caspar Frunspurgius & Marcus Sytrychonus illud
 uerunt : colligit etiam equitum sex millia, videl. duo mil-
 ex Italia Duce Ferdinando Gonzaga, reliquos ex Burgun-
 & Flandria. Pontifex pollicetur soluturum se equites levis
 naturæ Hungaros decem millia, & quadraginta mille an-
 os in singulos menses. Ajunt, Reverendissimum Cardinālē
 odienfum missurum quinque mille pedes & equites quin-
 ntos Duce Brederodio. Rex Christianissimus cum Rege
 ngliæ in nullo subveniunt. Ajunt, Turcā fuisse in Belgrado
 festum D. Joannis Baptistæ, & moraturum ibidem diebus
 cem. Embray Bassa præcedet cum parte exercitus, cujus ma-
 nitude est innumerabilis : ventunt illi in subsidium Tartari,
 ai jam transierunt auream Chersonesum : præterea Dux Val-
 chix & Moldaviæ. Verum de classe Turcica non est timen-
 um. nam in Janua paratur classis nostra quæ sola sufficiens e-
 se opponere Turcis. præterea Veneti habent triremes octo-
 inta armatas, ut fertur. In dieta hac Ratisponensi nihil reso-
 lutum percipio Galli cuperent perturbare negotia Italiæ, po-
 ssimum civitatis nostræ. quod si propositum illorum sit, ex-
 ectabunt arbitror, quousque exercitus Cæsaris ex Italia re-
 esserit, & classis maritima ex Genua. Orator Regis occultum
 uendam tractatum agebat cum aliquot Principibus Germa-
 niæ, cujus successum tibi mando in siferis. Hæc sunt, Agrippa
 ni, quæ hætenus intelligere potui. si quid aliud emergat, scies
 x me omnia, hoc tamen conditione, ut copiosius ad me re-
 cribas. Audio Hollandos contra Ostrosaxonos velle bellum
 novere. sed Regis Daniæ negotia non benè procedere. tu quid
 le his rebus intellexeris, rescribe, tuumque judicium addo.
 Domino de La Rocha & Eleemosynario tuo nomine salutem
 dixi. & historiam Borbonicam petii : quamdiu non sint expe-
 diti, minime illam daturus confido : sollicitabo tamen apud il-
 los continuè, & ubi primum dederint quamprimum ad te mit-
 tam. Super divisione bonorum rebellum Neapolis modò fa-
 cta.

sta, plura tibi scribenda essent, quorum summa hæc est. Omnes qui Cæsarem adjuvârunt, qui bona, qui vitam pro eo deposuerunt, irremunerati remanserunt, qui adversæ factionis hostes illius nati sunt, qui arma contra illum tulerunt, omnes fuerunt optimè & secundum vota sua expediti. Mortuus est Neapoli Cardin. Columna: in vice Regem susceptus dicitur Marchio de Villafranca. Cæsaris consilia adhuc per eos aguntur, per quos cum tu adesses. Cæsaris filius Hispaniarum Princeps, graviter ægrotare dicitur. Ceterum qualem ordinem in recipienda pensione tua Cæsarea reliqueris, scire cupio. Vale. & mei sum memor. Ex Ratispona, 17. Jul. Anno 1532.

Erasmus ad Agrippam. XI.

QUum huc rediisset Polyphemus à Ratisbona, & languebam & ædificabam, quo mihi nihil molestius: & obrebar studiorum laboribus, itaque malletm serius ad te scribere, quam committere, ut jure queri possis te non accepisse justam Epistolam, Bellum cum Turca suscepimus, cunctis malè onerantibus. Eò mittendi erant robusti bonis lateribus, ac brevocalles. Benè vale, Corneli doctissime. Ex nundinis scribam. alacrius & copiosius. Friburgi, Jacobi, Anno 1532.

Agrippa ad Amicum Cardinalem Campesium.

XII.

CUM me tuæ sublimitati, cum ob propensum ejus erga favorem, tum ob collata in me beneficia, atque ob patrimonium adversus illos, qui Cæsarem totamque Cæsaris aulam in meam perniciem irritârunt, & propemodum persuaserunt plurimis maximisque nominibus obligatum esse cognoscat Pater reverendissime, veniam mihi dabis, si gravioribus quæque nominibus cupiam me tibi reddere obligatorem, rursumque te patrem virtute præstantissimum & literatura eruditissimum orem, ut in tuendo Agrippa tam verere clientulo tuo tui similis esse velis, eademque animi clementia me suscipere digneris: quod enim ad te iterum confugio, autor mihi est insignis pudoris necessitas, qui jussu Cæsaris tuoque hortatugor me ab impietatis crimine vindicare, atque hanc pugnam aggredi, taleque certamen suscipere, ut capitale impietatis crimen agnoscam, si obticescam, nimiumque obfuturum sit famæ meæ, si negligam, nimisque periculorum, si detractem pugnam contra fortiter quod cum sine adversariorum dolore vulneribus fieri nequeat, periculosum mihi visum est, ab ipsa strenuæ eruditionis pariter & æquissimi judicii Patrono in hac

anc arenam descendere. En prodit Apologia nostra ad-
 ersus Lovaniensem aliquot Rabinorum calumnias, ad quas
 uanta cum celeritate respondi, nulli meliores testes sunt,
 uam vir ille ornatissimus Dominus Lucas Bonsius tuæ sub-
 mitatis Secretarius, qui non modicam Apologiæ nostræ
 artem vidit, legitque, atque Venerabilis Dominus Bernar-
 dus Paltrinus tuæ Amplitudinis oconomus, in cujus cubi-
 culo dies noctesque importuno studio peregi omnia. ita
 quod cum datus esset mihi libellus adversariorum ad diem
 decimum quintum Decembris, ego Apologiam hanc reddi-
 derim ante ultimas Kalendas Februarii, tradidique Mechli-
 aensis Senatus Præsidi, non editurus in publicum, nisi acce-
 pto prius Senatus illius Decreto, à quo mihi transumptum ca-
 lumniosorum illorum articulorum transmissum esset. Quam-
 vis iudicium & sententiam ejus negotii jam poena antecesse-
 rit, & incognita causa ex sola suspitione damnatus essem ab
 his, qui posthabita Senatus autoritate, sibi iudicandi liberta-
 tem usurpassent, quique accusatores cum essent & inimici,
 non tam iudicandi quàm opprimenti mei causam quære-
 bant. Qui igitur nunc supra decimum ferè mensem frustra
 expectavi Senatus illius Decretum, ne honoris mei prodigus,
 & famæ meæ crudelis, innocentiaque meæ desertor, tam cru-
 delem hæresis, impietatis, & scandali infamiam, quàm mihi
 sceleratissimi illi scriptorum meorum falsarii & perfidi famici-
 dæ impeerunt, silentio meo agnoscere videar, cogor illam
 vel ante iudicium, in paucis recognitam & nonnullis adje-
 ctis, in publicum edere, idque sub tui nominis protectione.
 quod quidem eo audentiùs facio, quod etiam tua Amplitudo
 me adhortata esset, ut responderem, & me de tam horribili-
 bus criminibus purgarem, sed lenitatem mihi injungens at-
 que modestiam. Unde ego mihi non permisi tam liberè lo-
 qui, nec tam vehementer respondere, quàm perfidi illi calu-
 mniatores mei commuerunt: qui quod nosti, non istis ar-
 ticularum contra me egerunt, sed innumeris aliis clauculariis in-
 fidiis & capitalibus criminationibus, multisque subornatis
 fycophantiis multo aconito conditis. Tantum lethalis ve-
 neni in aula Cæsaris apud Principes viros, & in Templariis
 concionibus apud imperitam multitudinem adversum me
 effuderunt, ut difficillimum sit mihi ad tam proditorias per-
 secutiones ubique habere bonum stomachum, quorum ca-
 lumnia quædam ejus generis sunt, ut quemvis etiam excel-
 sum animum possent à tranquillitate dimovere, & ad quas
 lenis

lenis esse nec possim, nec admodum debeam. Sicubi ergo in hac Apologia paulo liberiùs in malos malè loquor, sitque aliquid amaritudinis, meo jure id me facere puto, mihiq; in illos dicere arbitror edito nomine meo palam, &, præcipiente Cæsare, me defendere contra eorum calumnias, detractiões & maledicta, quæ ipsi præter auctoritatem, tacitis nominibus suis, clanculum, & post terga, proditoriè & in me sibi licere permiserunt. Certè non ignorabam ab initio declamationis meæ, me invidiam eruditionis præmium recepturum quodq; mihi obviatura esset gymnasiarcharum ferocitas, Sophistarum astus, scholasticorum insidiæ, Magistrorum nostrorum furor, Pseudomonachorum doli, & omnia mihi pulchrè prædivinaveram: sed arbitrabar illos eruditorum & proborum virorum more, aut in diversam partem declamaturos, & adversus me scripturos, aut disputationem publicam indicturos fuisse, non tot falsæ linguæ apparatus infectaturos, nō tot mendacibus calumniis apud Cæsarem capitis expetituos. Quod si scriberent, aut disputarent, qui tunc valiturus essem, non factus. Certè eruditionem eorum non vereor, violentiam autem per timeasco, non ignarus, quanto periculo vivam in ea multitudine, quæ cum videam mihi æternum bellum esse susceptum, præsertim cum tanta sit tyrannis eorum impunitas. Sed qui quondam disputationes indicare solebant scholarum Magistrum, nunc inscitæ suæ conscientia confusi, illas exhorrent, violentiaq; damnare prætendunt, quod deberent rationibus convincere. Scio à quorum judicio pendeat Cæsar, quales illi adsint Theologi. scio, quàm odiosa sit veritas, sed justo sub iudice vincer, nec terrebitur crimine innocens: at dicere causam apud eos, contra quos scripsissem, grave est. Quod si Cæsar nosset totius negotii circumstantias, quas passus sum injurias, ac illi paterent, quæ ego scripsi, fortassis propensior illius esset in me animus. nec me inter postremos numeraret: sed in aulis Regum plerumque plus valet detractorum improbitas, quàm bonorum favor. nec solum ille reus est, qui falsum de alio profert, sed etiam is, qui aurem citò criminibus præbet. nec me lassissent calumniæ, nec illis persuassissent malæ illæ linguæ, si nō invenissent sibi similes aurículas: sed confido innocentia mea, quo fit, ut non confundar, nec aliud cupio, quàm æquum & intelligentem iudicem qualis tu es unus. Propterea nunc iterum atque iterum oro amplitudinem tuam, ut non graveris animum tuum, licet plurimis gravissimisque negotiis occupatissimum, mihi tantisper accommodare, nostraque scripta & respon-

sponsa expendere velis, donec causam omnem perdiscas: ac molestè feras, si te, quod fortè plerique dicturi sunt, tam otioso argumento præficiam patronum, non enim molesta, nec diosa tibi fore puto, quæ adversus perfidos falsarios, & impios sycophantas, fidei & pietatis negotia tueantur. Faxit Deus, ut Ecclesia sua ab omni Hæreticorum impietate, & Sophistarum tenebris expurgata, in pristinum splendorem restituar, qui de prosperet & incolumem conservet, & omnibus bonis impleat & repleat. Vale felicissimè.

Agrippa ad Melanchthonem. XIII.

Si quid peccati est, quod, nulla occasione præbita, te virum præstantem, & eruditione summum, hac extemporanea Epistola compellem, Philippe Melanchthon, omnibus nominibus colendissime, totum id in hunc Ambrosium rejiciendum, cui hujus impudentiæ mihi fuit autor & impulsor. Quod autem ad te tantum virum scribere debeam, nullum in promptu est te dignum argumentum, nisi fortassis quod te scire conveniat, æternum bellum mihi susceptum esse cum Lovanienfibus Theologistis, in quod certamen me protraxit audens veritas: sed eo sub judice dimicare hætenus compellor, qui est hostis omnis veritatis, perijtque mihi & virtus, & gloria, & res, & fides irato tyranno, cujus pertinacem indignationem & ingratitude ergo magnitudinem servitorum meorum inauditam jam biennium pertuli, & magna patientiæ constantia prope modum vici, nisi nova veritas continuò novum mihi adderet odium. Utinam hic Nabuchodonosor aliquando ex bestia rediret in hominem aut ego relinquere possem istud Ur Chaldæorum. Sed satis jam argumenti aliàs largiùs longiusq; scribendi datum est. Deus te servet incolumem, ut omnia tibi pro desiderio Christiani animi tui prospera feliciaq; contingant. Salutabis mihi invictum illum hæreticum Martinum Lutherum, qui, ut in actibus ait Paulus, servit Deo secundum sectam quam hæresim vocant. Salutabis etiam Spalatinum veterem amicum meum: & tu nunc felicissimè vale. Ex Francofordia Mœni, 17. Sept. Anno 1532.

Agrippa ad Amicum. XIV.

Articulos illos, quos mihi pro impiis & scandalosis impia illa Lovanienfium Theosophistarum cohors objecit, quanta cum celeritate responderim, nemo te melior testis erit ornatissime Luca, qui Apologiæ nostræ non modicam partem

tunc & vidisti & legisti & audisti. Mense Martio
 mum mensem reddidissim. Scimus Menfem illam
 paulò ante articulorum illorum transierit, & hi-
 hilque in hac causa actum percipere. Quare
 famæ meæ consulere. Edidi itaque Apologiam
 rendissimi Domini & Patroni mei D. Laurentii
 Cardin. tutelæ commendavi, æquitate causæ
 mihi subministrante. Sed ut est in Profectu, non
 do injuriam invitamus novam. Ita profecto
 qui quanto me istis barbaris humiliorem exhibe-
 ctus sum contemptibilior. Quid multa? & tu
 vestri nihil omnium mihi servatum est, quæ non
 illaque egregia Cæsaris diplomata, minimè
 bullæ facta sunt, & quod de Echo dici solet, vocem
 re. Ingenuè fateor, me à Burgundionibus illis pro-
 & probitatis expectasse, quam ipsi factis suis ex-
 runt, atque Gallorum de illis sonat Proverbum,
 proditores Burgundos. Quia igitur nihil humani
 mentis, aut aliquid omnino justitiæ ab illis fore
 statui omnem bilem evomere, omnemque histore
 re, & luci palàm exponere. Itaque subiecimus Apolo-
 stræ. Querelam Eustochio Chapusio, Cæsaris apud
 Regem Oratori adscriptam, pariter omnia ex-
 lex quæ si nunc absoluta erunt, is gerulas ferat
 Exemplaria. reverendissimo, ac tibi, & D. Bernar-
 enda: sin minusego, ubi absoluta fuerint, promittam
 bo. Libri nostri de Occultiore Philosophia Col-
 losunt. hæc circa proxima Natalitia prodibunt. Sed
 aliquot volumina mittam. Tu interea mei mem-
 quibus jam sapissimè te interpellavi, Pontificia
 ve diploma mihi impetres, & me reverendissimo
 meo Cardinali Campegio charum commendaturo
 ves, & omnibus boni consulas. Vale felicissime.

13. Novemb. Anno 1532.

Agrippa ad Amicum. XV.

MUltra tibi debeo, & multum te amo: atque in
 testate mea esset, ita tecum mutuis officiis
 quam in promptu est amore mutuo respondere. Non
 habet fortuna mea, ut nihil aliud queam, quam fac-
 ri, quòd ubicunque agit Bernardus, ibi fidissimè
 pæ patronum & benefactorum? ubicunque agat
 esse Bernardi obligatissimum clientulum & amicum.

iis meis apud Brabantos Burgundiones sic se res habet: farei quaestores stipendium non solvunt, & fraudibus suis ictum insuper verborum fastu obruunt. nihil omnium, quæ huius Cæsare Decreta erant, observatum est: omnem pecuniam Turca absumpsit: ego me cum familia proripui, Bibliothecamque abduxi: sed vereor, nisi Deus aliquis interveniens vulgæ finem imponat, vix absque periculo me hanc fortunæ statum superaturum. Liber noster de Occulta Philosophia stus, correctus, castigatus, sub prælo est, & jam aliquot quæstiones excussi sunt: totus prodibit circa hæc festa Natalitia: nec, si tutum securumque nactus fuero nuncium, aliquot volumina ad te mittam: sin minus, hunc gerulum reversurum pectabo. Interea oro ad me scribas, ubi degas, quid geras, id rerum arcanarum adeptus sis: an cabalam Samuelis, & eorum nostrum ab Augustino Furnario receperis: denique, si ea ejusmodi sunt, me reddere velis participem, atque aliquid eorum librorum mitte. Vale felicissime, & me Reverentissimo Domino meo Cardinali Campegio commendatum dde, omnemque familiam meo nomine salvere jube. Ex Bonna. 13. Novemb. Anno 1532.

Agrippa Cratandro Typographo S. XVI.

Cribimus Domino Erasmo Roterodamo: quas literas ad illum tunc deferri cures, oro te, mi solertissime Cratander: in hoc facturus mihi rem gratissimam. de Apologia, & querela istra, quæ proximis nundinis Francofordiæ a nobis accepimus, excudenda quid actum sit, scire velim, cupio enim, ut quàm oximè in lucem prodeant. Tu ubi primum absolveris, mitte eo nomine Exemplar unum D. Erasmo, & mihi aliquot alia. Quod si fortè jam absolvesti, da huic gerulo tria volumina: est enim chartophorus reverendissimi Cardin. Campegii, mihi videl. dedicata est ipsa Apologia, ut referat Patrono suo. Deus amanuens in exscribendis reliquis opusculis meis diligentem operam navat, quæ ad futuras nundinas ad te adferam Francofordiam. Vale, & istis meis responde, & literas ad Coloniam ad Sotherum dirige. Ex Bonna. 13. Novemb. anno 1532.

Agrippa ad Erasmus. XVII.

IX literis tuis, candidissime Erasme, quas mihi Polyphemus ante nundinas reddidit, accepi te & languore corporali, & labore studiorum, & ædificandi molestia obrutum,

non

non potuisse tunc longiores ad me literas dedisse: postea
tamen post nundinas & alacritus & copiosius te scripsisse.
Itaque expectabundus tuarum literarum nolui tibi molestum
esse ulque adhuc: nunc verò nactus nuntii huius oportuni-
tem, statui rursus silentia rumpere, non quòd tecum correspon-
dem, sed ut te admoneam me nullas tuas accepisse, ne quòd
si fortè scripsisses, & interceptæ mihi perierint, meum in re-
spondendo silentium ignaviæ aut ingratitude meæ re-
jure argui possit. Scripturus igitur ad me literas, de Colonia
Coloniam ad Tilmannum de Fossa. Ego quas ad te scripsisse
sum, destinabo Basileam ad Frobenium, vel Cratandum: ut
spero neuter nostrum fraudabitur. Cæterum, quod de Kero-
lo, bellum mihi est cum Lovaniensibus Theosophistis. Mihi
nus variis insidiis in meis castris oppugnatus velitari cupit
ne me defendi: nunc autem ingravescente prælio, periculis
foribus, in apertam pugnam prorupci cataphractus non sine
illos destituta Colonienium & Parisienium subsidia: nunc
quæ futura sint præsidia, nescio, nisi quòd ea causa fretus, quæ
nulla expugnare potest *contradictio*, non ulla maculare potest
falsitas, quæ nec ab Advocatorum penuria, nec à fraude
cum ullum pati potest detrimentum. Sic munitus non dubito
me vel solum exponere periculo: sed si vicero certamen, non
minor tua, quàm mea futura est gloria, qui non minus
quàm propriis armis atque telis strenuè pugno, eoque addi-
tius in hunc campum profilio, videbisque proximè prode-
tem imperterrita libertate novum in arma militem. tunc tua
debis, scio: alii admirabuntur: Sophistæ crepabunt mediis
ego interea aut vicero, aut evasero. Vale, & boni consule à
Bonna, 13. Novemb. Anno 1531.

Agrippa ad Erasmus. XVIII.

PUdet me, colendissime Erasme, tot in fundis literis, & qua
præter salve & vale nihil habent amplius, occupationes tuas
interpellare: sed cum huc transiret iste tuus servulus, tuas mihi
impartiens salutes, turpissimæ ingratitude accusari possem,
si non scriberem. Impatiens itaq; silentii tui nominis venera-
tio, hunc abortivum calamum coëgit, non aliud nunciantem
quàm si quid apud me est, quod tibi conducere putes. utere
pera mea, nam neque tardum, neque defatigarum offendet
Agrippæ animum, scripsi præstantiæ tuæ à decimo tertio he-
jus mensis per Reverendissimi Cardinalis Campegii cham-
phorum, quas literas tibi redditurus erat Cretander Basilien-
Typo-

pographus, ex quibus intelliges, quale bellum mihi est in Theologis. Vale felicissimè. Ex Bonna, 12. Novemb. no 1532.

Erasmus ad Agrippam XIX.

Alatem P. Haftenus vir eruditissime, tuis literis non respondi, satius esse ducens, omnino filere, quam negligenter pondere. haftenus sanè expectatum est ocium, sed haftenus non datum. Quem chartophorum narres, nescio: nec tu. Epistolam historiae Theologicae narratricem Cratander. Ididit. Si quid posthac autem mihi bona fide reddi cupias, fac das Hieronymo Frobenio. Tibi cum crabronibus rem esse leo. Explica te quantum potes. Paucis bene cessit cum illis nstictari. Ad novam hirundinem scribam copiosius, favendo Christo Interim tibi persuade, Erasmus esse de numero becupientium Agrippæ. Vale. Friburgi, nono die Decembris, mo 1532.

Abili ornatissimoq; Viro, Ioanni Khreuttero, Serenissima Domina Hungaria & Bohemia Regina Secretario, Henricus Cornelius Agrippa, S. D.
XX.

Uid agis, mi Khreuttere, quid vales. quid Sacellanus Doctor vere pius, quid nummularius vester, quid Præfectus quinæ, quid Doctor Troccharus, quid cæteri Germani? Uam liceret aliquando mutuo convictu gaudere, aut nunc item ad sesquihoram colloqui, ut malè pereant, qui me à vero sodalizio abstrahunt, Publicani aliquot rapacissimi, digni ut corvos in cruce pascant. Attamen qui corpora prohibent, vimos prohibere non possunt. Quin sicut locorum spaciis jungimur, ita animis prope constituti sumus. Confido itaque, quodd tu in meis negotiis non minus absenti, quam prænti sis patrocinator. En, à laesa patientia audaciam mutuas, rupto silentio, victo pudore, tandem scribo serenissimæ reginæ Mariæ, omnemque illi meam narro Tragediam, modo haftenus à versutis illis Burgundionibus callidè defusus, fraudulenter circumventus, flagitiosè falsus, & impii ceptus fui, officique mei stipendium, statutam à Cæsare pensionem, & obsequii præmium repeto. Quæ omnia quod lane intelligas, mitto ad te cum istis transumptum literarum mearum, quas ad Celsitudinem suam scribo: præterea etiam uplum supplicationum mearum, quibus tempore calamitatis meæ, & Cæsarem & suum Burgundicum consilium inter-

2. Vol. Y pella

pellavi, ut ex illis perdiscas, & scias omnia, meminerique
 quando quotiesque oportunè fieri potest, apud Regina-
 m ipsam quod in hanc rem sit, pro me loquaris, exculesq; me
 dicendi libertatem, ne Burgundionum illorum fraude & ob-
 trectatione in mei odium inducta, mihi succenseat. Porro
 mitto Epistolas Cæsarei apud Anglorum Regem Ostorius
 Eustochii Chapusii, viri eruditissimi juxta & prudentissimi in
 quibus respondendi. Academiis pro Regina Anglorum mihi
 imposuit. Has literas, & quid ego illi responderem, capio
 Reginam Mariam legere, aut ex te intelligere. Verum hinc
 nunc anxius vereor primum, ne Regina ipsa nostras literas
 aut legere respuat, aut negligat, aut illis longè re-
 stitis stiptibus legendas tradat, qui tamen propter suum
 ingenii frustra omnia lecturi sunt, nec ullam partem
 intellecturi, tum propter vetus odium, si qua fortè in illis
 perverse interpretaturi sunt. Deinde vereor, ne inclita Re-
 gina circumfessa à personarum istis stas non sit sui arbitrio. Quo-
 licet nomen & titulum rectoris habeat, illi tamen omne reg-
 men & imperium ad se trahant, & sine provocatione pernici-
 tissimè sibi vendicent, aut sic Regina occupent aures, sic in-
 infideant, ut dum illos in res vel maximè detestabiles con-
 tantes audire coguntur, vix aperiantur aliis vel sanioribus
 iam consiliis. O quanta ego tunc indignatione consternatus
 contristatusque fui, quando inclitam Reginam primò illarum
 provinciarum imperium investitura sua, sublatam à
 veris Germanis, viris, in quam, prudentia gravibus, consilio
 invictis, fide incorruptis, illis versipellis & auro gallico cor-
 ruptissimis Burgundionibus circumseptam viderem, quod
 tantum venenum est, ut omnem probissimam indolis firmi-
 tem depravare possent. Sed spero, quia non succedet in per-
 petuum fraus, neque semper proficient doli, aderunt aliquando
 tam scelestæ colluvioni sua tempora, quando, contracta pa-
 puli patientia, illos omnes uno die tota perdet provincia
 plebsque seditionum fluctibus concitata publica vi injuriis eorum
 occurrat, Intolerabilia sua servitutesque excutiens, publicis
 armis libertatem prosequatur. Annon putabimus tunc illi
 atrocissimæ tyrannidis suæ, consternatæ amentię plebi me-
 ritas pœnas duros? Certè hoc Eclipses, hoc Cometa, hoc ter-
 ræ motus, hoc diluvia, & quæ proximè præcesserunt, cum
 varia prodigia, tum cœlestia omnia proclamant. Atque ego
 non ex dubiis conjecturæ modis, nec ex animi perturbatione
 à vera ratione transversum actus, sed ex veris vaticiniis

aculorum, prædictionum prænotionumque artibus tibi ædico, & illis de me pessimè meritis insuper sic ominor & precor, oroque Deum suppliciter, ut tradat illos in manus thanz me vivente & vidente, sed ut spiritus salvus fiat. In reginam autem scias me sic affectum, ut sibi ex animo optimè velim, honoremque suum & existimationem suam defendam, imperium & potentiam suam auctam semper cupiā, semperque exoptem. Sed ad te nunc revertor, mi Khreuttere, te oratum volo, ut hanc meam ad serenissimam Reginam Estolam, qualis qualis sit, quemcunque etiam eventum sortira, Celsitudini suæ exhibere ne formides: aut, si id melius videbitur, per alium interpositum, sed te præsentem, exhiberi cuss, tuque jam omnium instructus & conscius causam meam si Reginæ exponas, ingeras, & quoties oportunum erit, te amores, responsumque solerter procures. Præterea, quod cile potes, quid in negotio meo inter Publicanos illos finarios & reliquos illos privati consilii mystas agatur, diligentissimè perquiras: amicitiam tamen in te meam apud illos diffinules: sic namque facile audies intelligesque omnia, quæ in e absentem dicuntur deliberanturque: exploratisque illorum adversum me consiliis, cum illorum mysteriis non sis obnoxius, me per Epistolas tuas mone, ut æquum est, amicum, si istic nulla mihi spes sit, aliunde quæram huic malo remedium. Fac ergo, ut cognoscam, Khreuttero non secus absens, quàm præsentem amicos curæ esse. Cæterum verò Exemplaria omnium harum literarum, si videbitur, inter amicos diffmina donec ego illa sub prælo edidero. Volo enim hanc argundicam perfidiam notam omnibus fore, etiam si debent ab illa Cæsarea pensione propterea excidere. Neque verò tribo, quia fidam hanc pensionem mihi solvendam, sed ut æficem carbones super capita eorum, habeamque validiorem cationem ultionis, dum sese mihi vindictæ obtulerit oportunitas, quia iterum negaturi sunt, nisi fortè Reginæ imperium illos ad satisfaciendum compulerit, meumque justissimum morem suæ æquitatis clementia vicerit, in cujus gratiam fore remissurus illis effem omnia, alias cum in illos, tum in suos per me, perque meos, perpetua hostilitate omnibus nocendi modis vindicanda. Vale felicissimè,

& his nostris protinus responde.

Ex Bonna.

*Serenissimi Principi, Maria Hungaria & Bohemia Regina, ac Inferens
Gallo Germania Proregi, Henricus Cornelius Agrippa*

S.D. XXI.

NON eram his literis interpellaturus Celsitudinem tuam, Maria Regina illustrissima, clarissimorum stirum nepotis, serenissimo patre edita: nec te tot provinciarum rectricem plurimis & gravissimis occupatam negotiis intermodica fatigaturus forem, nisi me cum propriæ sortis impelleret necessitas, tum arbitrarer non omnino in commodum futurum, si mei nactus fueris notitiam, qui tibi non modico usus est, & nonnunquam etiam prodesse possem, tuamque memoriam inter cæteros laudum tuarum præcones non postrema fide & autoritate posteritati commendare: & quamvis virtutum tuarum hætenus nullam mihi habere contingit experientiam, tamen confusus de constantissima fama, qua te omnes prædicant, tam masculam Reginam, sic muliebri corpore virilem animum & avitarum virtutum habitum æquantem, ut tu refragetur sexus, Regem te existimari posse, quæ formidat iam adversis eventibus eundem animum, eandem constantiam & magnanimitatem servans multis Principibus virilitatis virtutem gloriamque præcipias: quo testimonio majora adhuc de indole tua spe præsumens, quam fama accipissem & te nunc & in posterum hanc de te conceptam bene spei opinionem non tam expleturam, quam superaturam credens non minus audenter, quam fiducialiter Celsitudinem tuam proximè & nullo mediatore adire constitui, hominem infacundus & tibi incognitus, sed quem aliquando cognovisse fortassis non poenitebit. Non est ergo quod huic auctoritatem meam succenseas, sed optimæ famæ tuæ gratuleris, quæ huius mihi fiduciam subministrat, nec adulatorias blanditias, & forme simul & grave Regum præcipitium fatalemque Principum pestem, ex me tibi verearis. Ars ea procul à meis muneribus abest. Neque despexeris irata libertatem meam, si liberos, ut sentio sum enim homo liber, apertus, sine furo & dissimulandi nescius. Attunc, quæso, qui sim, qui fuerim, qua studium, & qua occasione ad te scribam, quid petiturus, summatim cognoscere tædio non sit, nec graveris mihi animum tuum tantisper accommodare, donec causam omnem perdisser sermonemque meum, illicet paulò longiorem & liberam, quam expedire plerisque videri posset, pro morum tuorum bonitate patienter audias, humaniter excipias, & diligenter attendas. Majores mei ab avis & atavis Austriaci Principes

is semper additi, virtutum suarum præclara insignia for-
 asq; reportarunt. Horum ego nixus vestigiis ab illius aulae
 quæ majores meos aluisset, non abhorruì. hinc avo tuo
 Maximiliano Cæsari à prima ætate destinatus, aliquandiu
 minoribus secretis fui, deinde in Italicis castris septennio
 stipendio militavi: postea varia legatione functus, nunc
 is, nunc militia, diverso conditionis habitu geminam u-
 sq; laudem æquavi: pericula quoque varia superatus, nunc
 errimis, nunc foelicissimis par habitus, utriusque fortunæ
 asuram implevi: jamque octo linguarum mediocriter do-
 s, sed illarum, sex adeo peritus, ut singulis non loqui modò
 telligere, sed & eleganter orare, dictare & transferre no-
 tum, tum præter multimodam etiam abstrusarum rerum co-
 tionem: peritiam & cyclicam eruditionem, utriusque ju-
 & Medicinarum Doctor evasi, antea etiam auratus eques,
 am ordinem non precario mihi redemi, non a transmarina
 egrinatione mutuavi, non in Regum inthronisatione im-
 denti insolentia surripui, sed in publicis præliis media acie
 lica virtute commerui. Defuncto Maximiliano avo tuo
 variis & Principibus & Aristocratiarum Optimatibus &
 mocratiarum Magistratibus, per Italiam, per Hispaniam,
 Angliam, perque Gallias, nunc militia, nunc literis, stipen-
 merui: multa præclara facinora pessi, multa strenuè perpe-
 vi, quorum mihi fide dignissimi & testes sunt & testimonia.
 ndem post multos mari terraque emensos labores fessus,
 umnis superioris studii habitum tranquillioris vitæ medi-
 one mutare decrevi, sedemque mihi inter Allobroges: ele-
 ubi vitam ab externis negotiis procul transactæ eruditio-
 usu omnium securissimam ducerem: sed victus aliquot
 incipum virorum multis admodum literis & precibus, in
 gdunensem Galliam concessi, ubi inter cætera munera Re-
 e matris Physicus aliquot annis extiti, quousq; à Duce Bor-
 nio primum deinde etiam à Mercurino Cancellario evoca-
 s, non indignum ratus Galliarum aulae, in qua jam, etsi non ul-
 injuria affectus essem, licet alias inter Gallos omni venera-
 onis & benevolentiae studio semper cultus fuisset, deserto-
 m agere, ac illi me Principi me devovere, cui jam à progeni-
 rib, meis semper destinatus fuisset. Itaq; magno rei familia-
 s meæ damno, nec minore impensa, dehortantibus omnibus
 nicis meis, & sinistram fulmen augurantibus, inter infestos
 ellorum tumultus per medios hostes, summo etiam vitæ pe-
 culo cum omni familia mea Gallia egrediens, quia Cæsarem

in Hispanias petere non licuit, in hanc Burgundicam an-
 me contuli: ubi cum loco mutata fortuna, omnes bonæ so-
 citates meæ me deseruerunt. nam mortuo Borbonio defun-
 ctoque Mecurino, cognitæ à nemine, & res & fides con-
 pollicitationibus perierunt. Interea tamen Margareta Prin-
 ceptis constituerat me Cæsaris indiciarium, iussuque Cæsare
 publicanos, quos Finantiatores vocant, quasi sanorum anti-
 cipatores, iustum mihi taxare & statuere stipendium. quod
 dum sæpiusculè prosequeretur, nunc apud Hocstratum Consenti-
 nunc apud Panormitanum protopræsulè, hoc publicanorum
 illo privati consilii Præsidibus, illi dilationis excusationes va-
 rias benevolentia simulatione componentes, bono animo
 esse jubent, nec dubitare statuendum stipendium ab initio
 scepti & administrati muneris mihi in fontem fore numera-
 dum. His pollicitationum figmentis & compositis blandi-
 arum laqueis circumventus, dum ea spe credulus promissis
 suorum fidem secutus sum, nihil illorum fide fallacius reperi
 nihil illorum promissis damnosius inveni. hoc initium
 summorum dolorum, sic versipelles inter Burgundos ad
 fonti principio redactus sum ad miserrimam egestatem. Pro-
 ce, precor, calamo, quem iustus dolor excusat, & nescia bl-
 ditiarum integritas agrestiore reddit: jamque defunctæ
 Margareta Principe mea, residua spes in uno fortunatissimo
 Cæsare sita erat: quem dum adventantem integrum animo
 maximo meo commodo, & alieni æris dispendio sequi
 quum virtutis venerationem, & præstito obsequio laboris
 mercedem meruissim, ille, nescio, quorum improborum
 pulsu pro veneratione persecutionem, pro præmio poena
 propè irrogavit: jamque, tanquam in Cyclopiis antro, illi
 pulcherrimum literaturæ donum in præmium benignitatis
 exitio proprio mihi fuerat compensandum, nisi Apostolicæ
 Sedis Legatus Laurentius Campegius & Leodienfium An-
 stites Erhardus à Marka, ambo eruditissimi & reverendissimi
 Cardinales, & æquioris iudicii Principes, Majestatem illius
 meliorem sensum revocassent. Atque hæc tanta Cæsaris
 dignatio nonnisi ob scriptam declamationem de Vanitatis
 scientiarum & excellentia verbi Dei: quam si Cæsar potius
 solida oculorum fide legisset intellexisset, quam ad impro-
 borum instigatorum impulsu cæco præsumptæ suspici-
 nis augurio, ac inconsulta persuasionis credulitate mens-
 fuisset facile cognoscere potuisset, in quot & quantis illi
 esse possem, nec me omnino inter postremos numerasset.

Ad si nunc inflictas mihi apud Cæsarem calumnias nume-
 ti saceratae famae atrocitatem referam, & quomodo Cæ-
 sar Indiciarius ad insolentis stipatoris plenum ignominia-
 rium redactus fuerim, si captivitatis injustae ignomi-
 a, & permixtam ludibrio aulicorum insolentiam, atque
 tot acerbissimos casus etiam meruendi Cæsaris odium,
 egatam mihi à Cæsareis iustitiariis iustitiam recenseam,
 ingenti volumine omnia complecti possem. Transeo.
 interea gloriae suae meo labore partam abrogarunt ope-
 ra & quarum rerum ego selementem jeci, illi absque negotio
 factum messuerunt, & ex meis laboribus præmium rerule-
 rit. Præterea cum inter has angustias nec a tenacitate Cæ-
 saris virtutum præmium, nec ab illius indignatione postula-
 ri repudii libertatem impetrare potuissē. nec præ aulica in-
 dia illi plane innotescere liceret, longe minorem magnifi-
 centia sua & spe mea atque meritis meis gratitudinem exper-
 tum, statutumque stipendium, sed longe impar & infra
 meritis mei onus, si hoc solo & vivere & laborare & indicia
 temporum rerumque hinc inde exquirere debeam. Sed ut so-
 lit exiguu laetari munere, quos fors diuturnae tenuisset ino-
 xae, acceptavi magnopulenti Cæsaris humilem mercedulam.
 tumque est stipendii diploma, intus & exterius multis Scri-
 ptum publicanorum consignatum manibus, appensa in ru-
 ra cera Cæsaris aquila, quo solidiorem fidei speciem præse-
 re videretur. Hoc diplomate & ea spe dives, futuræque frau-
 s ignorantia beatus, abii ex aula illa, in qua sciebam mihi
 uiciores amicos esse, quam æmulos, quam hostes, veritate o-
 ram, virtute invidiam pariente, ubi rediissem Mechliniam,
 id minore dispendio instituerem domesticam impensam,
 more Cæsarei privilegii petii à civitatis illius publicanis re-
 mitti mihi cervisiae impositionem, rem quidem leviculam, &
 vibusque minimis Principis ministris concessam. Quam ut
 retinere non potui, hic primū sensi illud tam munitissimum
 quod indubitatae fidei esse sperabam, Cæsareum diploma
 mihi inutile & illis ridiculum esse, jamque in proximo erat se-
 rum D Joannis Baptistæ, quo numeranda erat mihi prima
 stipendii portio. urgebant creditores, instabant fœnatores:
 cessi quæstorem Mycautium, aiebat proxime soluturum,
 rippsit solvendorum quitantiam: ego subsignavi: ea spe cre-
 ditores omnes suspendi, firmum ratus, ut ea portione in sin-
 gulos distributa, singulos pacarem, cumque mihi tam magnis
 fortuna detrimentis affecto nihil relinqueretur ad vitam
 sum,

sum, nec ullum in aula præsidium haberem, secedendum mihi erat Mechlinia, si volui omnino vivere. Itaque cum familia mea me subduxi in Germaniam, fretus Illustrissimi Principis Electoris & Archipræsulis Coloniensis beneficentia, relicta tamen Mechliniæ domo cum suppellectile & muliercula custode, rediturus aliquando, quando præ creditoribus liberè liceret sibi agere. interea domestici dispendii parsimonia, & stipendiarii census auctione creditoribus solutionis fidem servaturus: confisus insuper apud tuam Celsitudinem & quoscunque iudicii probos censores, non tam probo cariturum, quam etiam laudem consecuturum, si temporì consuluissem. Sed dum ea confidentia injuriosus alienæ malitiæ istic absum, nuncior, quod Mycautius quæstor circumventum me eludat stipendio, negatque soluturum se absenti, etiam eam partem, quam præsens adhuc commerui, nescio cui hoc lucrum quæsiturus live interpretetur hoc hominum genus lucrum esse Cæsaris, qui quid fraude, aut vi, aut violentia sibi acquirant. At ego non absom, quamdiu istic domicilium habeo, & suppellectilem, apud interea ego non modo Brabatiæ Ducis, non Flandriæ, aut Hollandiæ Comititis, sed Cæsaris indiciarius sum: nec absom, qui sub Imperio sum, qui ubicunque sum, æquè meo fungor officio, quod non Spongiæ instar uni loco adstringitur, sed de cuius natura est variò peregrinari, rerum & gestorum occasiones eupari, temporum oportunitati servire. Nonne olim præcessor meus Joannes Marius Belga indiciarii munere functus, nunc Italiam, nunc Galliam & Franciam immorabatur, semper obsequio suo fretus stipendio, nec me Cæsar certo loco alligavit, sed liberum pro functione officii stipendium (quam iccirco pensionem nuncupavit, quod personam sequatur) contulit, cuius privilegia & diplomata (juxta scripti juris decisionem) largissimè interpretanda sunt. Nec ego, licet absens Brabantia, inter ea muneris mei studium deferui, qui interea Gallici belli, pro Cæsare in Italia per Borbonium gesti, historiam concepi, & huius Turciæ expeditionis indicia ex ipsis castris cum in Italia tum & Germaniam apud diversos Principes missa, summa cum solertia collegi. Sed longe majus his negotium pro vestri sanguinis decore, pro tua, inquam, matertera Angliæ celebratissima Regina meis humeris impositum suscepi: in quo licet me tibi hactenus operam suam collocarunt, nullus adhuc nodus rei dissecuit. Hoc ideo scribo: ut eo argumento declarem, non tam obeundi, quam etiam superandi muneris mei voluntatem non deesse, & me longè majoribus operam navare posse.

nam conscribendis chronicis. Itaque una cum hac mitto
 Celsitudinis tuæ Secretarium Joannem Khreutteri, trans-
 aptum literarum super eo negotio mihi scriptarum, ut in-
 cognoscas, à quo id negotii mihi committatur, habeasque
 rem tantum virum. videasque, quem me ille cognoscat &
 iat, qui tantum oneris meis humeris imponere confidat, &
 talibus admisceri negotiis velit: idq; jam aggressus profe-
 ar, si tua Celsitudo insuper jufferit, alias refrigescet animus,
 mihi extra gratiam laborandum erit. Ut itaque summatim
 hic concludam, quia pauci tacentis egestatem æstimant, aut
 entia necessitudinem metiuntur, supplicamus Celsitudini
 e, ipsa etiam æquitate id postulante, ut pensunculam mihi
 lacerare constitutam solvi jubeas, atque emeritam hactenus
 cuniam creditoribus meis distribui, quò sic alieno ære libe-
 us, aliquando ad Celsitudinem tuam redire liceat, quò libe-
 is commodiusque tunc meo ministerio fruarius. Stipendii i-
 que debitum abs te audacter expetere non formido, quod
 re mihi deberi scio: abs te, inquā, ut Gubernatrice, sive Pro-
 ge, sive Præcæsare, sive quovis alio nomine in hac præfectu-
 te fas est invocare, inclitam Reginam. nam ab illis, qui nunc
 ud te sunt Cæsarei consiliarii & quæstores, tantum abest, ut
 iquid humanitatis, aut clementiæ, aut omnino quicquam
 ititiæ expectem, ut mihi firmissime persuadeam, tametsi ju-
 am & æquum postulo, vix tamen futurum, ut illi faciant, aut
 ri permittant, sciamq; non defuturos ex illis, qui absentiam
 eam multis & gravibus obtræctionum notis apud Celsitu-
 nem tuam laceraturi sint, ut illorum inducta calumniis mi-
 succenseas: quò sic, quod nec æquitas, nec jus publicum illis
 necedere potest, tu illis in mei contemptum promissura sis,
 aque autoritate abutantur ad animi sui satiandum odium,
 si cum adulationem, detractationem, calumniam, sycophā-
 iam, perfidiam, dolum, supplantationem, violentiam, oppres-
 sionem, ingratitudinem, crudelitatem cæteraq; aulica vitia,
 ter sordes non ducunt. Facile permitto illis, ut fruantur sua
 ipudentia, etsi non nesciam, quantum in aula valeat nocen-
 iam linguarum fascinum, potissimè ubi similes sibi repe-
 at auriculas: ipsa tandem veritas justo sub judice vincet. Qua-
 si ita tibi persuaserint, ut spreto obsequio meo, & contem-
 a opera mea, nolis me ulterius hoc indicarii munere fungi,
 bentissimè cedam hoc officium, in quo præmium infra peri-
 lum est, ut si quis liberam aliquando exprimat historiæ ve-
 tatem, ab illis cicatricosis censoribus audiat reus Majestatis.

Y

Malo

Malo ego cedere officio, quàm si ingratiſſimis hominibus ulterius gratis laborare oporteat, aut debitam mercedem inſuper precibus extorquere, & donis emere ab hoc ancipiti hominum genere, quorum venaliſ magis, quàm utiliſ beneficiſſima eſt quos rariſſimè quis amicos habet, qui non habet numeros. dabunt i pſi tibi ſine me Cæſariſ indiciarium, & ſecundiorē, & blandiorē, ſi non veracem. verum cum me conſcribendarum hſtoriarum jamdudum jurisjurandi religione, fidei & veritatis debitorem Cæſari reddiderunt dignum & juſtum eſt, ut me jurejurando ſolutum, datoq; dimiſſorio diplomate liberum dimittant. priuſq; me nulla demeriti culpa privia officio extrudant, ſolvantq; præteritorum temporum laborumque ſtipendium, priuſquam alium ſubſtituant, niſi ſortitantum avaritiæ pectora illorum obſideat, ut in perniciem animæ ſuæ alienæ mercedis rapina diteſcere pro gloria habeat, & tam exiguam mercedulam mihi ſurripere turpe non ducant. Nunc ergo imperiali autoritate & maſculo animo præcipiat illis Celſitudo tua, ut faciant, quod æquum & juſtum eſt neque Cæſarei diplomatiſ autoritatem evertentes, illud, ſicut aliquod emplaſtrum vellus, ſibi ridiculo habeant, aliſque ludibrio exponant. Quod ſi conſtitutum ſtipendium, aut laborum mercedem ab illis non impetrare potero, jure tunc pud omniſ nationiſ Principes & populoſ omnibuſ linguæ conqueri licebit & teſtari hanc Burgundicam ingratitudinem ingenueque fatebor, me ab illiſ pluſculum fidei & probitatis expectaſſe. quàm vulgatum de illiſ gallicum proverbium ſignificat, & ipſi factiſ ſuiſ erga me declararunt, qui doliſ & fraudibuſ inſtructi ſinceram ſiduciam meam probroſiſ inſidiariſ cum venerunt, laborum & præſtiti obſequiſ mercede ſpoliaverunt. benemerita ingratitudine compenſarunt. gratiæ locodolum & fallaciā erogarunt, culpa eorum egentem præſidi vacuum dimiſerunt, equeſtre & doctorale decuſ meum contumeliſ conculcarunt, virtuti & eruditioni meæ plenaturpitudiniſ inſolentia ignominiam rependere non erubuerunt, capitalib; ſycophantiſ traduxerunt inſelicitatiſ meæ vulneribuſ ſaſtu ſuo illuſerunt, fortunæ meæ contemptu ſuiſ fraudib; aſſiſtum inſuper injuriſ obruerunt, & tanquam idigenarum injuriſ obnoxio ſententiā non æquitate, ſed adverſariorū favore dixerunt meæ innocentiaſ pœnam, offenſoriſ violentiaſ impunitatem decreverunt, laxataque legumque ſeveritatē convuliſque ſtatutiſ juris munimentis petitaſ juſtitiā megerunt, quā unā inter cætera intolerandā improbitateſ a

pu

antiquitatum historias fame-ferro, flammis. omniq; vin-
 æ genere tantum non, sed & veneno læpissimè vitari legi-
 s, & jura ipsa repræfaliis vindicare permittunt, ad quas si
 fugere oporteat, atq; ea mihi voluntas futura sit, non so-
 t mihi defutura potentiorum auxilia, nec defutura nocen-
 genia. Sed in tuæ Sublimitatis æquitate melior mihi spes
 fiducia est, quæ inclita Regina ea eruditione, prudentia, æ-
 tate, constantia, ac incorrupti animi fortitudine, ad hæc
 ic vulgari erga bonas literas animi propensione prædita es,
 nihil non masculum, nihil foemineū præter sexum ac for-
 m in te miro splendore relucescat, quæ sic justitiam & fi-
 n & æquitatem tuearis, ut nihil justī & æqui abs tua mag-
 nimitate me impetraturum diffidam, unde ultionis partib.
 etermissis, interno conscientia eorum rubore, si tamen in
 s aliqua conscientia scintilla relucet vindice contētis, ma-
 llorum infania parcere, meaque sententiam solvere, quam
 e Clementia offensam contrahere: malo illos propter tuas
 litas virtutes non solum foeminis, sed & viris imitabiles in-
 iam condonare, quam ob illorum odium tua gratia carere.
 niam tamen dabis dolori meo, si palpandi nescius, malui il-
 apud Celsitudinem tuam verioribus monitis objurgare,
 am tuam Clementiam blandioribus adulationibus fallere:
 us si tu propiorem consuetudinem aliquando nactus fueris,
 e pudebit te obsequii mei, nec pœnitebit beneficii tui. Vale
 licissimè, detq; Deus tibi consiliarios justos & fidos, & auro
 lico non corruptibiles, neq; finantiarios, castis manibus, nō
 aces, non plebis ac reipub. devoratores, ut sic obtineas in
 ce salutem & gaudium, inter seditiosos populos securitatem,
 ntra hostes victoriam, in omnibus operibus tuis gloriam in-
 gram & sempiternam. Ex Bonna.

Amicus ad Agrippam. XXII.

Micorum literæ, Agrippa mi amantissime, plerunq; mihi
 gratæ accidere solent: verum ubi tuas accipio, non pos-
 non maximè lætari, tum propter nostram mutuam bene-
 lentiam, quæ talis est, ut nihil addi ei possit, tum etiam pro-
 er communia studia nostra, quæ quidem jamdiu simul au-
 sunt, nec aliquid nomine tuo ad me perferri potest, quod
 mihi gratum sit ac perjucundum. Ut autem literis tuis
 onæ 13. Novembris à te ad me datis occupatissimus ego re-
 ondeam, primum omnium tibi persuadeas velim animum
 luntatemq; tuam erga me propensam mihi etiam atque et-
 m perspectissimam esse. Cæterū de solutione tibi non facta,
 angor

angor vehementer. quod Turca ille, nobis centē Turca, vel
hinc longē absens præsens emunxit argentum, temporibus
vel invitis serviendum est. De rebus meis sic habeto, me
perpetuò detentum esse curis ac negotiis curia Reverendissi-
mi nostri Campegii, donec aliud superis de me visum fuerit.
Misi ad te Alphabetum hebraicum, ut vocant, Esdræ. Præter-
ea Venetiis ad te curavi Petri Galatini librum per manus cu-
jusdam mei nepotis commorantis in curia Cæsaris Ratisbo-
næ, & quem nobis postea fama attulit satis concessisse. Vici-
cò, ut sæpe dicebas, tanto ne carceres thesauro, eundem librum
denuo destinavi per Joannem Scorman, qui hinc pluri-
diebus discessit. Hoc amplius nolo te ignorare, me in itinere
meo Italico Patavii convenisse Patrem Franciscum Geo-
gium Venerum, qui librum de Harmonia mundi conscrip-
sit, qui cum iturus esset Venetias conferre, eumque alloqui cupi
humanitate, brevissimo colloquio, eoque exitinere, ac pen-
sativo vix mihi perfrui licuit per quartam horæ partem, cum
tamen nostris illis mysteriis ne longissimum quidem tempus
fatis esse possit videretur: verum naturarum festinationi par-
te coacti sumus: neque plura cum eo cōferre potuimus, qui qui-
dem, postquam de te, & de nostris studiis mentionem fecisset
mirum in modum ingenio tuo gavisus est, mihi que pollicitus
est quicquid posset, in rem meam facturum libentissimè sequi
mea hac causa me Venetiis septem menses expectaturum. Illud
& quidem affirmavit eos Hebræos libros, quos & tu & ego
tantopere & cupimus & perquirimus, apud se esse, neque
eos mihi negaturum: verum legendos, non autem exscriben-
dos, cum id præcipuè causaretur, rem nimis & longam & di-
ficilem fore. Quicquid autem esset, in quo se nobis obsequi
posse animadvertet, daturum operam, ut extaret ejus ex-
imia voluntas ad nostra studia, quibus deberi omnium adju-
menta fassus est. Ego verò nihil sum omisurus quod non mihi
amplius ab eo possit obtineri, atque illud præterea etiam argui
etiam videbo, si quos Reverendissimi Egidii superiore mensis
defuncti libros quos his de rebus electissimos reliquit, conse-
qui valeam: ij autem ad Reverendissimi D. Brundusini manus
deventuri creduntur, qui, ut est omniū humanitatum pater
se se jam obtulit attestaturum quantopere nostras literas te
vendas ducat. Interim verò Pontificis Cæsarisque huc adve-
tum secutus: proinde non proprio, sed alieno nuntio ad agendum
compellor. Librum tuum de Occulta philosophia inscripsum
ubi auctum & recognitum videro, beatum me dicam. Misi in-
super

per literas tuas D. Lucam Bonfium , apud quem sæpè literis & coram & procul salutem nominis tuo dixi. Præterea mihi visum , certiorum facere de nova Tyberis inundatione , si denuo ad XIII. Kal. Januarias totam Urbem inundavit , cerim te cum tota familia rectè valere cupio : & ego quidem leo , cæterisque nos omnes , quibus commendatione tuæ lide cordi fuerunt , pariterque te salutamus , meq; tibi rebusq; is præstò esse confidas velim : rogoque , ut aliquando cum a quid eris nactus oculi , ad me scribas. De rebus novis nihil est , si quod Reverendissimus Egidius præfatus , in literis Hebrais doctissimus , mense actò , cum vesperi sanus esset mane rentino fato correptus est. Reverendissimus deinde Anconinus , in jure omnium consultissimus , & Reverendissimus alentinus vitam cum morte commutarunt. Fama adhuc inerta est de morte Reverendissimi Trulcii. Aloisius præterea onzaga , quem tibi in Flandria satis notum esse scito , omnium doctissimus & fortissimus , stipendiis Sanctissimi nostri Papæ erens dum quoddam oppidum oppugnaret , tormento minori trajectus perit , uxorem armis adeptam in maximo luctu mororere relinquens. In speculatione mea omnia dicta & figurata per prophetas. præcipuè de inundatione & divisione inguarum & per Moysen gesta de solatione , ac multa alia , & in sacra Scriptura inveniuntur , significantur & speculantur à principio mundi usque ad incarnationem & effabilitatem sancti verbi & diem Nativitatis & sanctæ Crucis , ac in quo omnia mysteria consumpta sunt , demum diem sanctæ resurrectionis cum pleno signo Jonæ prophetæ , ac quarto diem Ascensionis : & ultimo & quinto , in quem à Patre missus est , Spiritus S. in Apostolis de quibus rebus nec illos libros legero , nihil possum propalare , quos pro virtutibus meis habere nitar , ut tu eorum quoque fias particeps , & finem mysteriis meis imponam : quod si dii me amabunt , citò faciam. Exemplum ponam tibi in ista speculatione. sive speculo , si modò ita videro. sicut aliàs mihi ostendisti in eodem speculo , cognoscere in imagine picta partem vivam à parte mortua : quod si opus esset inducere personam vivam pro veritate rei , ita ratione personarum vivam in præsentia adducam satis est me melius scire , invenire , ac ostendere secreta divinare cum verbis , sed indigerem in hac re tanta tuæ linguæ , sicut Moyses indiguit Aaron. Gratias agas verbis meis Monterolo tuo. Videtur enim mihi censecutum esse subscriptionem Nabuchodonosoris in scriptura Hieremiæ Prophetæ , in qua promittebar ,
quando

quando factus esset Rex Hieruselem sanctam patriam suam non destructurum esse, & cum civitas obsideretur vallarumque, Hieremias venit ad Regem, ut sibi observaret scripturam quam prius antè habebat, cum quæreretur, non habebat: sic mihi quotidie accidit, qui cum circumquæram D. de Monacho, eum invenire non possim. Quantum verò pertinet ad librum D. Augustini de Fornariis puto eum ad non omnia scribere. Cabala autem Samuelis mihi promissa fuerat sed frater ille Georgius dixit, me in ea parum posse proficere. Reverendissimum D. nostrum verbis tuis salutavi, mihi que commisit, ut te pariter resalutarem. Sic & ego Masinusque nepos meus idem facimus, quos commendatos in omnibus habeas volumus. Datum Bononiæ, 5. Kalendas Januarii, Anno 1531.

Amicus ad Agrippam. XXII.

Non admireris, Agrippa mi colendissime, si literarum minimè dederim, cum non habeam commoditatem curarum, qui per Bonnam transeunt, et si id maximè cupere, aliud magis in votis habeam, quam loqui tecum per literas, quod id in præsentia coram assequi non liceat. In recessu nostrum Ratisbona, tuas literas accepi, quibus responsum paraveram equidem, sed illarum lator ad me non rediit. fuimus perterriti ut firmum locum nullibi haberemus, plura incommoda in itinere pertulimus: tandem huc appulimus, ubi tuæ à decima proxima Novembris ad me datæ sunt literæ, quibus ex me scire potuisti, quid rerum novarum hic geratur. Sed omittam nunc Turcaram: pariter etiam Germanorum, quas te ad plenius scire puto. Adsunt hic Papa atque Cæsar. Quid inter eos tractetur non satis intelligimus. Dubito valde, ne id pecus circumveniatur à lupo. Multi multa dicunt. Opinio mea est, agere debeant de concilio generali, neque Papam id recusaturum, cum habeat occasionem paratissimam. consentiet enim in concilium, dummodo Cæsar ipse personaliter sit affuturus: quod si minimè futurum. nam & Cæsar ipse & gubernatores omnino nimio afficiuntur desiderio redeundi in Hispaniam. Quod se Israel reversus Cæsar, vix unquam regredietur foras, idque etiam manifestè cognovimus in rebus Hungaricis, in quibus sempiternam gloriam sibi vindicare poterat Cæsar, orbemque Christianum ad multos annos securum reddere ab incurfione Turcarum quem omnem ob Hispaniarum desiderium, non sine grandi ignaviæ & ignominia nota post terga reliquit. Nunc faciam te certiores, quid sentiant de rebus præsentibus, et tendunt in negotiis Italiae: sub qua forma & ordine habebant.

nt, dimittere statui: verum de hac re possent fieri majora
 ramentaria, quam ea quæ scripta sunt super corpore legum.
 id sentiat vulgus, omittam meum iudicium est, dimit-
 te, quem velint ordinem; certò erimus habituri bellū, post-
 am Cæsar Italia excefferit. Plura ad hoc me movent, tria
 et tamen potissima. nam scimus, quòd raro vel nunquam
 lignationes in ingenuis animis & pectore magnorum vi-
 rum exstinguuntur, maximè ubi conceptæ sunt per publi-
 um opprobrium. Nunc vide tu, si hæc locum habeant in san-
 ctissimo Patre & Christianissimo Rege, tam enormiter à Cæ-
 sare offensis. Deinde etiam, quis animus sit Serenissimo An-
 norum Regi in Cæsarem, qui illius publicè repudiare vult a-
 tam in his tamen quisque illorum temporis opportunitate
 expectat. Interea Cæsarem variis negotiis suspensum tenet,
 & a magnis ad majores expensas cogunt, quòd sic tandem
 vastum thesauris semivacuum in opinatè aggrediantur.
 aterea tumultus bellici ab Italis desiderantur, multis id cu-
 rentibus pro privatis passionibus, aliis ob non redditam me-
 am remunerationem. Dux Mediolani omnium bonorum
 tenuatus est. Venetis id non displicet, putantibus, data
 acunque occasione, se posse tibi dilatare imperium suum: in
 gno Neapolitano satrapæ omnes & nobiles conqueruntur
 Cæsare, tam illi, qui profactione Cæsaris steterunt, quam
 i, qui sunt exules. Senenses cuperent Cæsarem rursus videre
 necessitate constitutum, & eorum egere opera, ingrati-
 tis suæ futuri haud immemores. Lucenses maximis odiis il-
 lum prosequuntur. De civitate nostra Genuensi nihil dico. sa-
 est tibi nullum esse qui de Cæsare sibi gratuletur. Tu pru-
 ns cogita, quæ parturire habeant ejusmodi animi. An-
 eas aureus noster expugnavit quatuor arces Græciæ potu-
 plura loca occupare, si non defuisset illi miles, tamen Co-
 nas muniit & Petras, duo, ut dicunt, loca fortissima. E-
 classis rediit in Apuliam, inde navigatura Genuam, ubi ad-
 ont etiam triremes Hispanorum pro reducendo Cæsare.
 ndreas ipse ex Neapoli terrestri itinere revertitur ad Cæsa-
 m, quem expectamus horandi: ubi venerit, quicquid at-
 lerit novi, singula intelliges. Cardinales duo Galli videli-
 de Tarba & de Agromont, venientes ex aula Regis Chri-
 anissimi, hinc intra triduum expectantur adfuturi. ajunt u-
 cum illis venire Admiraldum, quod negotii ferant, scies
 istea. Hæc sunt, mi Agrippa, quæ scribenda ad te occur-
 nt. Tu quid de rebus Germaniæ & Daciæ sentias, rescri-
 be. Ego

be. Ego adhuc aliam Cæsaribus scripsi, in qua nos blandis verbis : nihil tametsi de his expedire petuimus. Librum tunc ad me venero Genuam; quamprimum ad me veniet Cæsar ubi abierit in Hispaniam, peritiam Brabantiam quod si fiat, te invisa Brabantia. Mas frater meas te plurima salutis impetimus. ma. Bononiæ, vicesima septima Decembris.

Amicus ad Agrippam. XXIV.

S. P. Proximis his diebus ante Natalium Christi. S. P. Colynfordinis Prædicatorum, hæreticorum inquisitor, detulit ad senatum, libros tunc de philosophia vehementer esse de hæresi suspectos. Pater quam ferendum, ut in hac civitate typis editionem exacerbavit, ut à senatu vocatus Soter id quod excusum erat. id traditum est inquisitori suam adhibeat, num editio libri permitti deest te sint animo Monachi, præsertim Prædicatorum spectum est, ut non sit opus literis doctrinæ. utrique nostrum hac in re consultum, cum honore & meo dispendio. tametsi operis editionis prohibita, neque Soter cesseret absolutionem, tamen omnino te scire volui, ut venientem curramus. Nec videtur abs re fore, ut ex Imperatoris de concessio tibi privilegio ad matrem tas. Vale, doctissime Agrippa. Si quid restat literæ tuæ ad diem Jovis adsint. nam prædicatorum paro quare non licet diutius differre. prima Januarii, Anno 1533.

Typographus ad Agrippam. XXV.

S. P. Infausto sydere tua prognata est Oportet. Doctor doctissime, siquidem facessere nos legum officiales & fiscales Reverendissimi primatus, missa maxima censura prohibentes, ne ultra imprimatur, nisi prius examinato exemplari. Si scirem, quidnam agerem, absente nimirum. Si dius quartus in Brabantiam est profectus, nonnullis consilio, id accepi consilii, ut ad prudentiâ, Tuum igitur erit, id quod facillime dubito, ut ex Principis tui cancellariis ad præ-

ne Fiskales literas extorqueas, ut principis jussu hæc laxa-
 inhibitiō. Quod nisi tua fecerit humanitas, non video,
 i d restat agendum. Ego interim, dum redeat præsentium la-
 Literarum, imprimere cessabo. Rem omnem latius expo-
 cabellarius. Valeat Dominatio tua. Ex officina nostra, ra-
 ma, altera post Epiphaniam, Anno 1553.

*Orffimus Viris, urbis Agrippina, Romanorumq; Colonia Senatoribus
 & Consulibus, Henricus Cornelius Agrippa
 ab Nettesheym, S. D.*

XXVI.

Eratarum est ad aures meas, clarissimi Senatores, quendam
 (ut vocant, salva veritate) Reverendum P. Conradum de
 rna ordinis Prædicatorum, hæreticorum Magistrum, in
 ollicis conciliis vestris magnis criminationibus contra me
 ffe, ut liber meus de Occultiore philosophia, sive de Magia
 iculatus, qui nunc in vestra civitate sub prælo excuditur,
 quam si sit doctrina hæreticus & lectione nefarius, excudi
 hibebatur, atq; cum liber ille jam nuper per aliquos ecclesiæ
 ælatos & Doctores sacrarum humanarumq; literarum eru-
 istimos, & ex Cæsaris consilio ad hæc specialiter depuratos
 rmissarios, examinatus & probatus fuerit, deinde etiam
 tus Cæsarei concilii assensu admissus, & ejusdem Cæsareæ
 ajestatis authentico diplomate & appensa in rubra cera Cæ-
 is aquilla privilegiatus, in super Antuerpiæ & postea etiâ Pa-
 i sine contradictione impressus & publicè venditur & di-
 actus sit, nihilominus tamen præfatus ater Monachus, ni-
 q; majestate verendus, inquisitoris titulo insaniens, ac sibi
 pera supra Cæsarem, velut scarabeus supra aquilam, arro-
 rs, rursus hunc librum sua censura examinandû à vobis po-
 lavit, & quod valde miror, & jure vobiscum expostulare pos-
 1, cum vos Cæsareæ Majestatis diplomata tueri, & vestris
 ib. circa illa patrocinari debeatis, contra, vestro mandato
 ussos jam quaterniones præfato Monacho examinandos,
 um libri nostri Typographum Joannem Soterum tradere
 npulistis, quod quàm æquum, quàm justum est, sedeat me-
 is quisq; vir probus & integer, & cujus aures sunt dece-
 i difficiles, ac judicet. An debeam ego ultra Cæsareos cen-
 es, supra Cæsareum concilium, post Cæsarei diplomatis pri-
 egium, alios eruditionis meæ penitus ignotos, veluti Mi-
 ra sues sustinere, & accusatores pariter & judices? cum li-
 um illum nuper in orbem egressum omnes boni doctique

collaudarunt. quod plures etiam, alii, illustres, alii religiosi
 ri suis epistolis ad me testati sunt. Quod si etiā soli essent mihi
 illi Cæsarei censores, satis me abundate testibus neq; aliorum
 egere approbatione ducerem. hominum enim præstantiam
 non numerū pro digno testimonio ducimus: temerariam au-
 tem, & ignavam multitudinem pro solitudine & nullo testi-
 monio habemus. Sed ne qua vestram claritudinē offendant &
 me falsa opinio propter ipsum Magiæ vulgo execratū nomen
 ipsaq; sycophantæ, illius, inquā, monachi subdola hypocrisis
 qua me blasphemum & hæreticum, eo quòd aliena & vana
 pugnantia à sacra Scriptura differo, vobis persuadere conan-
 scire vos volo, fateorq; lubens, atque ex vero fateor, multa
 illo libro nostro tractari, quæ cum pietate Christiana atque
 cris scripturis non cohæreant, quæ tamen protinus hæretici
 censenda non sunt, nisi fortè & vos simul esse velitis hæreti-
 quorum senatusconsulta & plebiscita rarissimè consonant
 Evangelio. Jam verò cum peccatum omne cōtra sacramen-
 pturam sit, & ecclesia ipsa sine peccato esse non potest, tam
 illam propterea dicere hæreticam, plus quàm hæreticu-
 set. Meus autem liber Ethnicorum philosophorum placet
 que illa antiquitatis antiquissima tractat, paucis etiam et
 tissimis viris hætenus cognita: ab illorum autem philosophorum
 adhuc nullo intellecta, neque visa. At, hercle, est aliquis et
 & nescio an maximus, ex nostro libro sapientiæ fructus
 qualis fortè ex nullis aliis philosophorum scriptis alius
 si ethnicam omnē philosophiam, propterea quòd à fide Chri-
 stiana & Sacris scripturis aliena est, totam damnandam &
 jiciendam censent, projiciant suū in primis Aristotelem,
 jiciant Averroem Christianis dogmatibus repugnantissimū
 qui tamen hodie in Christianis gymnasiis omnium maxime
 habentur in manibus, projiciant suum Thomam & Albertum
 & reliquos doctores suos, qui ejusdem philosophi ethnica
 cita proponunt. Sed offendit istos delicatos asinos non phi-
 sophiæ, sed Magiæ & Cabalæ suspiciosum nomen. Ac si me-
 nerunt, Picus Mirandulanus, & Capnion Phorcentis jam
 vicerunt, nullas esse scientias, quæ nos de rebus cum natu-
 bus, tum cœlestibus atque divinis, etiam de Christi divinitate
 magis certificent, quàm Magia & Cabala. Nonne satis erat
 finos istos semel atq; iterum ad hunc lapidem lapsos esse
 rursus atque iterum in eandem impingere conentur? Omi-
 nabiles beluas. O imperiosum sophistam Colonien-
 genus, qui ad perniciem omnium bonarum literarum na-

ut: qui cum nihil viderint antiquitatis, nihil arcanarum disciplinarum sciant, nihil bonarum artium capiant, omnia accusare & damnare prætendunt, quæ ipsi non intelligunt. Itane aliquot non infimi nominis Magistro nostri Colonien- in domo Joannis Rinck, viri splendidissimi, quondam civis consulis vestri, convivantes, inventa Polygraphia Trithemii Urbatis Spanheimensis, mox contractis superciliis, ac constrictis naribus, hæreses, scandala, dæmonia, larvas, terribilia, phantasticabantur, jamque conveniendum inquisitorem insitabant, grandem concitaturi tragœdiam inter cætera, obventam ibi Archimedis angeliphoram aviculam, donec esset scrupulosam illam ignorantiam errorem suum edocti, rure tamen erassæ inscitæ suæ, simul & conscientia suæ malignitate confusi, abirent asini illi grandioribus auriculis, quam cesserant. Quid mirum ergo, cum in ejusmodi truncorum stipitum manibus vestra Universitas consistat, si omnes bonæ artes à civitate vestra exulare cogantur? Sed vestram patientiam, viri Spectatissimi, ne dicam vestri animi imbecillitatem, demiror, & iterum atque iterum demiror, quod ab hujusmodi hominum monstris tam frequenter delusi, tam insignia roventium vestrorum damna passi, tam copioso & abundantissimo studentium numero spoliati, tam celeberrima urbis veræ fama diminuti, adhuc illorum hypocritarum præstigiis, tam profundo somno demulsi jacetis, & nondum oculos aperire, & lumen respicere potestis. Unde opportunum nunc mihi videtur, & amore patriæ cogor vobis vera narrare, & hanc nalarum lernam vobis detegere, quæ tot damna, tot probra, ut dedecora reipublicæ vestræ invexit, & quotidie adhuc inehit. Neque verò vos penitus ignoraturos puto. Viri sapientissimi, neque civium vestrorum excidisse memoria arbitror, qui illa in hunc diem adhuc apud se deplorant, quæ nostra recentate apud vestram urbem perfidus Dominicanorum furor molitus fuerat, & reliqua Theologistarum intentavit avaritiæ violentia, qui ad unum omnes in hoc conspirasse videbantur, ut ex tota Germania, sicut jam antea ex vestra urbe, funditus & à radice extirparent omnes bonas artes atque iteras, dum nacti aliquot Pepericorni Christianistæ, sive juvenilestri ineptissimos libellos, illis tanquam insolubili fundamento innixi, egregia illa calumniarum suarum castra, cum perpetua illorum infamia superstruerent, atque hoc demiculato signifero, tanquam alteram Trojam expugnaturi, decennale illud bellum contra Capnionem gesserunt, in quo o-

mnis illorum doctrina, robur, vires. honor, fama simul perterq; occiderunt, deinde qua infœlicitate Erasum Roterdanum, orbis Christiani lumen, sorditie eorū commulare aggressi sunt, & qua nequitia Hermannum comitem Nuenariū illustrem & doctissimum virum, persecuti sunt. & qua Universitatis vestræ jactura Petrum Ravennatem, celeberrimū utriusq; juris Doctorem atque lectorem splendidissimum pepulerunt, vos non puto oblitos: quin & jamdiu antea quendam Joannem Æsticampanum, virum doctrina & morib. insignem, qui in vestra civitate Plinium, cū utilissimam, tum necessariam lectionem profitebatur, non solum scholis publicis iudicaverunt, sed & tanta invidentiæ rabie persecuti sunt, donec civitatem ipsam relinquere adegerint, adeo semper optimis literis insensu, & doctissimos quosq; viros perosi. Unde nunc etiam mihi spem atq; animum præsumo, me numerandū fore inter doctos & eruditos viros, si non ob aliud, certè ob hoc, quod porci illi nunc me expostulāt, cui scabiē suam affricare videntur, quodque scripta mea illis non placent, quibus omnia docti & erudita displicent, adeo ut vix aliquem reperiamus insignem doctum probumque virum, qui ab illis non sit lacessitus, magno civitatis vestræ malo atque dedecore, ut apud reliquas nationes jam in proverbium abiit, quoties velint aliquod gregiē insulsum consilium exprimere, dicant, Colonienſis fragium; atq; hanc universitatem vestram jam omnes uno calamitosam optimorum studiorum persecutricem, & furore quarumcunque literarum pertinacissimam propugnatricem appellent. En, habetis, exempla malitiæ, malitiæ dicere putavi: nunc etiam victoriæ triumphos, & quanta illorum utilitas in ecclesia, accipite. Nam cū recenter exortus fuisset Martinus Lutherus, omnibus etiam exercitatissimis theosophis formidabilis antagonista, cumq; tunc adhuc Parisiensis famatissima schola, atq; ipsius Romani senatus consistorium de illo judicium ferre cespitarent, isti vestri procaces Magistri nostri, congestis aliquot præcocibus articulis, illum sine argumentis, sine rationibus, sine scripturis, sine autoritate, & sine doctrina, tamen (ut dicebant) doctinaliter hæreseos condemnarunt. Verū cū hæc eorum condemnatio nullam operam attulisset ecclesiæ, & nullorum serè indignationem concitasset in Martinum, sed multorum risum atque contemptum in Colonienſes ipsos Magistros nostros excitasset, jamque illorum stimulis agitatū adeo procurrisset invaluisseque Lutherianum malum, ut & Pontifex & Cæsar contra statuerent,

Martinum hæreticum declararent, & multi eruditi pro Romana Ecclesia scripturarum arma arriperent, sufficeret tunc vestris Magistris nostris sua nuda & inermis cõdemnatio, jam triumphum agebant de victoria. Cæterum ab Ecclesiæ studio profugi & desertores, penitus obmurerunt, & aliis hæresim improbandam reliquerunt. Unus tamen illorum cipio, Jacobum Hostratum, tunc Prædicatorum ordinis hæreticorum Magistrum, vulgo & veraciter dictum, qui taliter ipse contra Lutheranas hæreses, ut ipse se proderet hæreticorum omnium pestilentissimum. Sed ne quis vestrum, illius amicus, aut illius hypocrisi exæcatus, vel aliter decessus, me non favore veritatis, sed aut invidia, aut alia offensa dicere putet, rem ipsam digito monstrabo nam in libro suo contra Lutheranos, quem Reverendissimo Cardinali ac Illustrissimo Principi & Episcopo Leodiensi dedicavit, in illius lib. 2. disp. paulo ante finem 1. capite sic ait: Scimus enim consecratione per debitam materiam ritè facta, Christum esse in Sacramento, non autem quod sub hac vel illa determinata hostia Christus contineatur. Neq; tamen puteris, hunc solum articulum apud illum reperiri hæreticum, sed alii multi. quos cum nimis longum, vobisq; tædiosum foret referre, enumerabo alibi, in eo scilicet libro, quem de fratrum Prædicatorum sceleribus & hæresibus inscripsi, ubi insecta sæpius veneno sacramenta, ementita sæpissime miracula interemptos veneno Reges & Principes, proditas urbes & respublicas, seductos populos, assertasque hæreses, & cætera ejusmodi heroum illorum cicinora flagitiaque in varias transfusa linguas, omnique populo exposita, dilucidè narrabo. Sed & qui nunc apud vos est Hostrati illius in hæreticorum magistratu successor, Magisteroster Conradus, non multo infelicius, ut accepi, & ipse rem Lutheranam promovit. præsertim apud suos Ulmenses. ubi iam doctè, tam piè contra Lutheranos clamasse dicitur, ut totam illam insignem urbem cum admodum amplo adjacenti territorio effecerit Lutheranam, etiam cum universi conventus sui excidio. fratribus suis omnibus unà secum propulsis. Nonne satius esset huic Monacho sui conventus curam gerere, suis fratribus ova & caseos præmendicare, non excitare turbas & querelas, labefactare famam bonorum virorum, agere ardorem alienorum negotiorum, vendicare sibi imperium supra Cæsarem, & illius consiliariorum doctissimorum virorum censuras, cum deberet pro professione sua omnibus exemplum præbere humilitatis? At prætexit belua, fungi se inquisitoris

officio. Inquirat ergo primum in errores & hæreses suorum Predicatorum Monachorum, Vincentii Augustini, Justiniani, Sylvestri Prieratis, Jacobe de Violis, Jacobi Hoftrati, in quibus per multos inveniet errores, qui offendunt animos aliorum theologorum, nec in istum meum librum sit tam odiose exoculatus, qui non theologiam, sed philosophiam proficitur. Sed solent isti porci & lutoſe ſues, quoties est aliquid, quod duplicet, quod non intelligunt, obgrunnire hæreses, scandala, offendi-cula, superstitiones, maleficia, atque omnem ethnicam philosophiam præter suum pestilentem Aristotelem, paganismum & perfidiam exponunt. Magiæ vocabulum non pro absoluta illa philosophiæ consummatione, sed pro maleficiorum artificio (cujusmodi ipsi olim insigni & memorabili Universitatis vestræ infamia in suo Malleo maleficarum tradiderunt) interpretantur: tum & sacrosanctam Cabalam pro Judaismo traducunt: astrologiā & cæteras mathematicas disciplinas irreligiorum probis adlatrant, ac abrogatis & mutatis legibus damnant, ac Modestini Jurisconsulti sententiā crimen falsi committunt. Nonne, juxta Terentii verbum, faciunt intelligendo, ut nihil intelligant? qui cum me accusare & damnare pretendunt, Joannem Picum Mirandulanum, Marsilium Ficini Florentinum, Joannem Capnionem Phorcensem, Petrum Galatinum Romanum, Paulum Ricium Papiensem, Franciscum de Georgiis Venetum & minoritanum, nostra ætate commendatissimæ doctrinæ viros, tum suum Thomam, & Albertum, & Baconem, & Guiliermum Parisiensem, & Petrum de Aliaco, & Arnoldum de Villa nova, & ex remotiore antiquitate Psellum, Chalcidum, Prudentium, & alios innumeros Christianos Doctores, qui in ethnica philosophia defraudantes, Aristotelem, Platonem, Lucretium, Plinium, Jamblichum, Porphyrium, Proculum, Syneſium, Ammonium, Hermetem, Hipparchum, Alchindum, & alios plures commentati sunt, quorum libri palam & publice prostant, & in Italia, Gallia, Germania, in ipsa denique arce ecclesiæ urbe Romana etiam summis Pontificibus dedicata, grata, accepta, & eorum privilegiis munita, impressa sunt: quos ego mihi autores habeo. Simul damnant, quorum ego malim emulari negligentiam, quam istorum vespertilionum obscuram diligentiam, qui cum se artium liberalium & philosophiæ Magistros, & sacræ Theologiæ Magistros nostros vocari volūt, penè omnia ignorant, & scilicet illarum artium, quas tanto magnificorum titulorum laude profitentur, sciunt omnino, nec Grammaticam quidem & Diale-

lecticam, nisi Alexandri Galli, & Petri Hispani, norunt ul-
 aiam, & pro honestis studiis, quæ olim & nunc semper in-
 cio sunt, non nisi meras nugas & deducenda deliramenta
 ent, & quos illis suis baccalaureatus, licentiatus, & Magi-
 stri titulis allectos, erudiendos suscipiunt discipulos, deterio-
 remittunt, quàm acceperint, similes meretricibus, quæ ex-
 no ornatu adolescentulis cupidinem quidem sui instillant,
 eos irretitos miserè perdunt, atq; his asineis umbris & per-
 iatis titulis hæctenus stulti parentes crediderunt, & filios
 is in illorum prostibula corrumpendos magno pretio loca-
 unt. His fumis & nebulis excæcatis oculis vestris, hæctenus
 erunt isti effœminati nebulones, sicci pumices, fontes sine
 ua & plebi & civib; vestris miserè imposuerunt: horum te-
 rricorû opera & interpretamine factum est, ut vos, vestriq;
 es per universam Germaniam rusticitatis titulo habeamini
 lignes, nec nos ipsi adhuc ad saniorè sensum revocati etiam
 nis urbis vestræ duos rusticos excussoria flagella gerentes
 pingi facitis, ita docti ab illis indoctis Magistris, qui vobis
 lonum pro rustico, colonia pro rusticorum habitaculo in-
 rpretati sunt, cùm Colonia dicta sit ab introductis Romanis
 vibus atq; legibus sitq; hoc ipso cæteris urbibus & oppidis,
 ioe Romanorum coloniarum deductæ non sunt, longe præ-
 untior atq; nobilior, cùm coloniarum omnium civis Roma-
 & Romani juris. ac gentiliæ Romanæque nobilitate præ-
 antes. Sed ut asini omnes herbas cupiunt, spinas, tribulos,
 carduos esse, sic porci illi voluerunt vos rusticos esse, ut
 uorum proprium sit saginare porcos, ipsi tanto liberius in
 extra viscera grassarentur. Memini ego, dum junior adhuc
 illorum theatris versarer, quales tunc ubi præsidebant por-
 i, quos tamen vos me longè meliùs novisse arbitror, sed
 memoriam vestram paululum reficere liceat. Nonne ex il-
 s fuit Magister noster Bommelchen rector primarius unius
 ursarum, homo in extremum senium & moribus & sermo-
 e turpissimus, perniciosissimum scholasticæ juventutis ex-
 mplum? Equavit illum, & fortè superavit Magister noster
 Cornellius de Breda, Pastor Ecclesiæ S. Martini minoris, ho-
 no cùm insolentissimus, tum sordidissimæ & perniciosæ con-
 uetudinis confabulationisque, & quem non puduit sese ci-
 vibus & proceribus mensarum & conviviorum morionem
 prostituere: ob cuiusmodi turpes excessus Hermanni Lant-
 gravii tunc Archiepiscopi Colonjensis iram & indignationem
 non rarò expertus, aliquando etiã pœnas dedit: is tamen adeo

magnus habebatur apud Magistros nostros, ut quicquid theologico illorum magistratu agendum esset, sive prædicandum, sive declamandum, sive orandum, sive scholasticorum graduū tituli conferendi, id præ cæteris huic uni iufami & ridiculoso theologico histrioni præ summo primarioq; committeretur. An non illi Magistri nostri voluerunt scholam suam cæni volutabrum esse, qui tibi tales præfecerunt promotores? Sed jam est promotos eorum specteris. Inter hos primo occurrit mihi memoriæ quidam nomine Joannes Raym, ab illius gymnasiarchis vestris in Magistrum artium promotus atq; quo tituli prætextu in sacerdotem ordinatus, & canonicatus Apostolos adeptus: qui nec legere sciebat quicquam recte, nec canere, nec missam unquam præter unam primam celebrare potuit, neq; horas canonicas legere novit. ob quam crassissimam ignorantiam coactus est à collegis suis abire Daventriam in ludum puerorum, & post tam insignem Colonienfis Magistrerii gradum atq; titulum, post sacerdotalem sacrū ordinem, & canonicatus dignitatem, rursus grammaticalia rudimenta discere sub ferula & sceptris pædagogorum. Fuit & alius, (nomen non memini) non tamen multis annis postea, ab eisdem magistrificis architectis in artiū Magistrum promotus, hominem mirè insanus, & atræ bilis furore vexatus. Sed ad theologos redeo. in quibus summa cum doctrina etiam novorum integritas spectanda venit. Nonne in Magistros nostros ab illis ascensuri erunt Henricus de Berchen, Canonicus in Capitolio, atque alius Franco Andreas Bosphorus, vulgò Ochsenfurt, scholasticus apud Divum Geryonē, utriq; nullius literaturæ homines, sed & moribus tam in compositis, ut ferè omnium risib. expoliti haberentur. Promoverunt etiam iidem Magistrorum nostrorum protoplastæ in Theologiæ licentiātū quendam Theodoricum Westphalū, hominem quidem simplicem & piū, sed non secundū scientiā, verū nullius literaturæ, qui quicquid habuit theologi farciminis, non nisi ex aure legenda, visione Tundali, Arnoldo Boschmanno, quatuor novissimis, peregrinatione Brändani, purgatorio Patricii, & ex libro Consolationis animarū, & theutonicis aliquot postillis, similibusque trivialibus nugis & fabulis totum hauserat. Similis lunæ liliū quendam plasmaverunt sine doctrina, sine literis, sed hominem callidum atq; versutum, eoque aptiorem illorum sycophantis, Monachum ordinis Carmelitarum, quem ob id solum meritum, quòd Magistrorum nostrorum Colonienfium contra Capnionem calumnias, nunc toto Christiano orbis-

gnitas,

is, sollicitaret, Theologica sua aureola remunerarent, pa-
 naq; absuit, quin etiam illum suum Ajacem Pepercornum,
 hic neophytā, si aliquot verba semilatina et future novisset,
 exorcula caruissent, in Theologici Magistri nostratus ordi-
 ē accivissent. Possem illius fursuris pleraq; alia similia ex-
 menta in conspectum producere, ni vereretur illorum nimiū
 lōrē vos sustinere non posse: sed arbitror vestrā sapientiam
 paucis ex innumera multitudine vobis propositis exēplis
 tandem intellecturos, cujusmodi hactenus saginitas por-
 & asinos, testamentorum vestrorum atque hæreditatum
 iponatores, orphanorum, viduarum & pupillorum vestro-
 n devoratores, ædium, negotiorum, omniumque actuum,
 trorum ardeliones: qui cum nullas bonas habeant literas,
 llas sciant ad vitæ usum proficuas artes, omnes tamen pin-
 a possideant Sacerdotia, ingentesque cumulent opes & di-
 ias, unde putatis, hæc illis obvenire, nisi ex circumventis &
 ceptis vestris uxoribus, & bonorum vestrorum fraudulentis
 rocinis. Possem vobis horum verissima exēpla referre, nisi
 ium vestrorum pudori parcendum, & patriæ meæ rationem
 bendā ducerem. Sum enim & ego, si forte nescitis, civitate *Agrip*
 stra oriundus, & prima pueritia apud vos enutritus: deinde *pa ori-*
 nem ætatem usque adhuc in externarum regionum explo- *80.*
 ratione etiā cum patrimonii mei iactura exercens, ultroneūq;
 ilium amplexus, sic me, & literis, & militia, & variarum lin-
 arum, gentium, nationum, morum consuetudinum, notitia
 experientia præparavi, ut vestræ Reipubl. aliquando non
 n necessarius, quàm utilis esse potuissem: sed quoties rever-
 s sum in vestram urbem, meam autem patriam, tanquam U-
 les domum reversus & cognitus à nemine, vix inveni, mi-
 is etiam inter sanguine propinquos, qui mihi diceret Ave:
 rtassis ut impleatur Scriptura dicēs: Non est Propheta acce-
 us in propria patria. Ego tamen meam virtutem pro aliorū
 iis non commutabo, quin Coloniam mihi semper charissimam
 patriam, vosq;, qui estis & futuri estis illius decuriones,
 natores, consules, rectores, omnibus virib. hortabor. ut huic
 avissimo malo, huic perniciosissimæ vestri splendoris pesti-
 tione & cōsilio. vel à tot passis famæ & bonorum vestrorum
 trimentis petito, tandem occurratis, atq; hanc Academiam,
 e universitatem vestram, à foedissima illa Sophistarum bar-
 rie, tumidis istis Cumanis asinis, qui jam annis pluribus
 immo cum civitatis vestræ dedecore & iactura in perniciem
 lolescentiæ & filiorum vestrorum perdurant, & bonarum li-
 terarum

terarum studiis obſiſtunt, purgetis, & à veſtris finibus procul
 exterminetis: Doctores autem & Rectores alios conſtituat,
 viros graves, tales, qui bonarum literarum gnari & eruditi, vi-
 ta & moribus integri, veſtræ civitatis & advenam quamcunque
 adoleſcentiam florentiſſimis elegantiffimiſque diſciplinis,
 pulcherrimis ingeniis excolentes, inuſtam hætenus Univer-
 ſitati veſtræ ignominiam abſtergant, illamq; priſtino ſoni-
 tori reſtituant, & illuſtrem dignam encomiis reddant, ſtatuiſ-
 que ut Theologi veſtri nativam ſacræ Scripturæ doceant pa-
 rochiam, & qui hætenus mendacib. titulis in Univerſitate ve-
 ſtræ grandem ignominiam ſeſe artium & Philoſophiæ & ce-
 rarum diſciplinarum Magiſtros & doctores jactitabant, nec
 tandem doctrinæ meritis gradus ſui juſtos titulos laureæ
 aſſequantur: ſic etiam medicos ſalubrioresq;ne ſceliciores, ta-
 bebitis, & Juriconſulti veſtri æquiores ac Reipubl. veſtræ
 liores commodioresque evadent. Hæc niſi fiant, Univerſi-
 tatem veſtram incolumem ſervare certè non poteritis. Dicite
 fortè, quis noſtrum iſta faciet, ſi ipſi ſcholarum Rectores &
 Præſides id non faciunt? Certè ſi illis permittis reformari-
 nis hujus negotium, in eodem ſemper luto hærebitis, cum
 nuſquiſq; illorum talem geſtiat formare Academiam, in qua
 ipſe maximè in pretio ſit futurus, ut hætenus aſinus inter al-
 nos, porcus inter porcos. Veſtra eſt Univerſitas, veſtri in illa
 præcipuè erudiuntur filii, veſtrum negotium agitur. Veſtrum
 ergo eſt omnia rectè ordinare, prudenter ſtatuerè, ſapienter
 diſponere, ſanctè reformare, ut veſtræ civitatis honor & util-
 tas ſuadent, niſi fortè vultis filiis veſtris, ignavos potius, quam
 eruditos, præeſſe Magiſtros, & ad hoc inſtitui, ut omnes bonæ
 literas neſciant, oderint, perſequanturque atque in civitate
 veſtram competat, quod olim in Ephēſios. Nemo apud noſ
 frugi: ſi quis extiterit, in alio loco, & apud alios ſit ille. Quis
 ſi filios veſtros, quos Reipubl. veſtræ profuturos genuiſſit, de
 narum literarum gratia ad externas urbes & Univerſitates per-
 egrè mittitis erudiendos, cur in veſtra urbe illos hiſ studiis
 fraudatis? Cur artes & literas non recipitis peregrinas, qui
 lios veſtros illarum gratia emittitis ad peregrinos? Quis ru-
 ad erudiendos filios ſuos Coloniam mittere velit, ubi ce-
 lant bonæ literæ, ubi frugi eſſe, eruditi & eloquentes fieri,
 lām prohibeantur, ubi optimarum diſciplinarum & cu-
 cunque elegantioris doctrinæ libri imprimi, diſtrahi, præ-
 & haberi inhiſbeantur? Atque ſic hætenus pulchrè conati ſun-
 tamultuoſi iſti Sophiſtæ, qui Univerſitatem veſtram jam

ad nihilum redegerunt, & cum cæteræ omnes urbes & Reipubl. resipiscant, &, pullis illis inveteratis dierum malorum phistis, aut scarabeis illis in suis sterquiliniis derelictis, bonarum literarum scholas, conductis amplo stipendio Viri egregiis, instaurant, vos hætenus obdormiscitis, vestram Universitatem inclinatam propè ad interitum negligi- & cum undique passim resipiscant multi Doctores & Magistri, agnoscentes se olim operam impensam & tempus inicribus illis studiis & futilibus dogmatibus perdidisse, & non se eximios Doctores putarent, non nisi magnos asinos esse, & tandem non erubescant in ipso senio & post illum in indoctissimum Magistratum nostratum velut postlimidi- dicere, quæ olim discipuli scire debuerant: soli Colonien- Theosophistæ non sunt, sicut cæteri hominum, nec possunt errare, soli illi per capillos tenent Spiritum S. & noverunt omnia, cum sint asini omnium obstinatissimi. Quod si nunc sci illi urbis vestræ gubernatores Senatoresque sepulchris exeuntes, Reipubl. a se formatæ Syndicatum vobiscum extularent, quid putatis illos dicturos, quod tam celeberrimam Universitatem vestram, magnis sumptibus, laboribus precibus ab ipsis huic urbi comparatam, vos taliter cum curari & obtenebrari patimini, tum penitus deperire, iditumque extingui sustineatis? Nemo certè negare potest, rem vestram, civesque vestros omnibus Germaniæ ci- atibus rerum atque morum magnificentia anteponen- m, si unus ille bonarum literarum splendor vobis non esset. Polletis enim omnibus fortunæ bonis & divitiis lo- pletes, nullius, ad vitæ & magnificentiæ usum egetis, sed omnia apud vos mortua sunt, & velut in pariete picta: oniam quibus hæc vivificari & animari debeant, anima- etis, hoc est bonis literis non polletis, in quibus solis splen- r, honor, dignitas, & immortalis in longævam posterita- n gloria continetur: cætera omnia concidunt hominum onumenta, domus, turres, templa, statux, sepulchra, epita- ia: pereunt divitiæ, aut dissipantur diripiunturque, nec per- tuos illos hæredes patiuntur, & familiarum posteritas & mina deficiunt, & insurgunt aliæ, & his rursus aliæ, succe- nt, & omnia abeunt in oblivionem, solæ bonæ literæ & ar- velut anima sunt Reipublicæ, & quæ solæ adferunt glo- iam immortalem & memoriam apud posteros sempiter- m. Quis ergò nequeat satis demirari, vos homines laus & gloriæ, ut decet, cupidissimos, illa, unde hæc potissi- me pen-

mè pendent proficiscunturque, optimas literas adeò negligere & quasi contemnere? Hæc vos ita admonuisse me compulit debitus patriæ amor. Si audieritis, & grato animo exceperitis, gaudebo me non omnino steriles has edidisse voces: sin minus, feci ego, quod debui, & bonam voluntatem erga patriam meam ostendi. Vos liberi relictis estis in manus consilii vestri; vos rem ipsam, & ante rem ipsius exitum sapienter considerate. Nunc ad meum redeo negotium, ad meum, inquam, librum, cujus quaterniones postquam illi i vestro hæreticorum Magistro tradendos adjudicastis, vos pulchrè, Pilatinus, lotis manibus, residuo negotio exonerastis, cum nos hæc in vobis spem & fiduciam habere debeamus, vos privilegiorum nobis à Cæsare concessorum futuros haud dubio paternos & vindices, ut qui teneamini Cæsarea diplomata, mandata, privilegia manu tenere, tueri & defendere, ni forte alium habetis Regem, quam Cæsarem, aut non estis amici Cæsaris vestrosque cives circa illa ab externa injuria tutari, atque illi pro suo jure, pro vestro libertatis interesse, etiam contra quacunque iniquas forensium tabularum vexationes patrocinari accepi enim, dum hæc scriberem, Sotherum à procuratoribus fiscalibus coram Colonienſi Officiali nunc vexari. Non tamiror seditiosorum illorum rabularum impudentiam, quam vestram in tuendis civibus vestris cum desidia negligentia maximè contra tales sanguisugas, quorum nihil cit in Rem vestram pestilentius, & civibus vestris exitius malum, quod auctoritate fori & officio suo contra mentem Principis variis modis abutentes, præter innumeram calamitatem, quam cum semper adferunt, cives vestros, arreptis quibuscunque quantumcunque, etiam iniquis occasionibus, litibus implicatis quorum quos nummatiores vident, prorogatis judiciorum processibus pecunia continuò spoliant: qui verò tenuiores sunt ab his, quarum rerum in singulos dies eget usus, abripiunt, & se totos pendere cogunt, pavidamque plebem terribant minaciis atque id genus aliis sycophantiarum strophis, in urbe vestra tyrannidem exercent: cui malo miror vos non prospicere. Neque verò propter me ista dico, sed propter vestros cives à quibus ego rogatus sum & instanter exoratus, ut hunc meum librum illis excudendum concederem, cum ego illum magis cum comodo meo, & sine contradictione aliis exteris Topographis tradere potuissem, sed malui id lucris vestris fore civibus. Quin habeo adhuc alia multa desiderata eruditionis meæ monumenta, unde aliquot millia nummorum augmen-

flari possent: quod lucrum etiam vestris civibus libenter
 -cturus essem, si vos illud pati possetis: h minus, habeant il-
 alii. Verum de libro nostro, qui nunc illic excuditur, iterū
 o, quodd nihil tractet Christianæ Theologiæ, ut sub hære-
 s judicium cadere debeat: sed brevi prodibit alius meus ex
 ileo. liber totus Theologicus, quem ego Apostolici Legati
 ilio hortatus, & à Cæsare iussus scripti: in hunc intendant
 vos suos vestri Theosophistæ, si quid virium habent: cæte-
 elinquant, quæ non sunt sui fori, quæque minimè, intelli-
 nt, nec unquam intellecturi sunt. Vos autem felicissimè
 ete. Universitatem vestram à tam fœda Sophistarum collu-
 ne purgate, bonas literas restituite: in omni honore, utili-
 e & virtute crescite: Cæsaris auctoritatem & privilegia de-
 dite, & meæ huic tam liberæ admonitioni, imperterritæq;
 itatis libertati veniam date. Ex Bonna, 11. Jan. Anno 1533.

*verendissimo Illustrissimoq; Principi Electori, Hermanno ab Wyda,
 trebisep:scopo Coloniensi, Administratori Paderbornensi, Westphaliæ
 & Angaria Duci, &c. supplicat Henricus Cornelius
 Agrippa. XXVII.*

Ibrum nostrum de occultiore Philosophia, Princeps illu-
 strissime, hætenus per Cæsareos Commissarios, illosque
 clesiæ Prælatos, & Doctores eruditissimos, examinatum,
 improbatum & subsignatum, deinde etiam Cæsarei consilii
 ensu admissum, & ejusdem Cæsareæ Majestatis authentico
 ploniate, & appensa in rubracera Cæsaris aquila privilegia-
 m, insuper Antuerpiæ, & postea, etiam Parisii sine contra-
 ctione impressum, & publicè distractum, tuæ Celsitudinis a-
 id Coloniam nuncupati procuratores fiscales, nescio qua
 æsumpta auctoritate, prætextu nominis tui, & Officialis tui
 b Ecclesiasticis & pœnalibus censuris illic imprimendum
 ohiberi procurant, illum tanquam de hæresi suspectum præ-
 dentes, cum liber ille tantum abest ab hæresi, ut nihil tra-
 ct Christiani negotii, sed totus in Philosophia versetur, at-
 ie ethnicis disciplinis, & quæ sub hæreseos judicium non ca-
 nt, sicut alia multa, quæ in publicis scholis versantur sine
 ntradictione Commentaria in Aristotelem, Averroem, Pla-
 nem, Plotinum, Jamblichum, Porphyrium. Proculum, &
 smodi Philosophorum. nihil cum religione Christiana
 mmune habentium, sed & sacris Scripturis in multis adver-
 ntium: neque tamen omne, quod sacris literis contrarium
 :, protinus hæresis est. Si namque omnes quantulicunque

*Eccle-
 sia ve-
 ra est
 sine
 pecca-
 to, li-*

res
 ejus
 mem-
 bra
 pecca-
 to sint
 obno-
 xia. Nec
 obstat,
 quod
 mem-
 bra
 faciât
 Eccle-
 siam. Ca-
 pud
 enim
 cui
 mem-
 bra
 confor-
 mari
 de-
 bent,
 est si-
 ne pec-
 cato.

peccatores hæretici essent, ipsaque Ecclesia, cum sine pecca-
 non sit, esset hæretica, ipse Thomas & Albertus, & multi
 sancti Doctores, qui in Aristotelem & alios ethnicos Phi-
 sophos & Poëtas scribentes, eorum mentem exponunt, esse
 hæretici. Porro cum iste liber noster talis sit, qui eorum ex-
 dens ingenia à nullis illorum intelligatur, nec intelligi possit
 & in quem illos non secus atque olim in Pici Mirandolæ d
 Magia & Cabala conclusiones, & in Capnionis Cabalisticar
 artem, cum alia rursus inscitiae & ignaviae suae infamia impu-
 gere contingat: iniquum & injustum foret, quod post Cae-
 ream censuram adhuc ego eruditionis meae, velut Minus
 suem, penitus ignarus sustinere debeam accusatores, & illi
 pariter judices: & quoniam planè violentum & temerarium
 & fortè etiam tyrannicum sit, præsumptuosos illos rabulæ
 perniciem bonarum literarum instructos sibi supra Cæsare
 scepra & judicium arrogare, iccirco de illorum temeraria
 rogantia Celsitudini tuæ conqueri cogor, & te Imperii Pri-
 cipem & Electorem, pro tuendo Imperialis indultu & pri-
 legii autoritate & valore contra eidem rebelles perduellor
 invocare & supplicare, quod præfatis illis tuis Colonien-
 bus Fiscalibus & Officialibus, qui prætextu nominis tui, &
 toritate tua & officio suo abutentes, & Cæsarei diplomatis
 bur evertentes, jubeas ab hac iniqua & injusta accusatione
 inhibitione desistere, & civibus tuis Colonienfibus hanc
 nostri ingenii laboribus lucrandi panis occasionem notum
 dere. Cæterum Celsitudine tua mihi in omnibus jugiter præ-
 cipiendo, &c.

Agrippa ad Archiepiscopum Coloniensem. XXVIII.

Q Uoniam adversarii mei jam integram hebdomadam con-
 sultantes hactenus non invenerunt, quod tuæ Celsitudi-
 nis literis responderent, Princeps illustrissime, quid aliud con-
 jectari licebit, quàm non invenire illos, quàm prætexent hi-
 nestam calumniae suae causam. Quare nunc iterum excellen-
 tiae tuæ supplico, ut submotis iniquis quibusque dilationibus
 & judiciorum minaciis, Officialium tuorum inhibitiones
 cessare jubeas, atque ut nos privilegio nobis à Cæsare conce-
 so frui permittant, & Typographum nostrum ulterius morari
 stare desistant, præcipere digneris; neque nos tanti tempo-
 ræ jactura & dispendiorum impensarumque damno ob tam in-
 volas rudium Sophistarum suspiciones afficere velin. Quod
 si post excusum librum, qui non Theologiam, sed Philoso-
 phiam

um profitetur, aliquid adversus illum, aut me illius autem, moliri velint, non recusabo Celsitudinis tuæ judicium. cum illos tumidos inflatosque Sophistas, quorum cerem est in ventre, ingenium in patinis, quis æquo animo e poterit, aut debeat, etiam accusatores pariter & judi- & c.

Amicus ad Agrippam. XXIX.

Ebita salute & recommendatione præmissa. Spectabilis Vir, Patroneque semper observande, utriusque nostrum ronus D. Bernardus de Paltrineriis, reverendissimi D. Car. Campegii Magister domus, quendam librum præstantiæ træ per familiarem meum nunc præsentandum Bononiæ didit. ut ex ejusdem D. Bernardi literis latius intelliget, nos tamem omnem suæ mentis affectum literis prædictis. sed hi committere. Affectat syncerè vestræ præstantiæ & salu- n & commodum, jussitque, ut ejus intuitu eidem significa- n: quod, si decens conveniensque locus, atque conditiones faculrates honestæ in curia reverendissimi D. Colonienfis ignatæ, præstantiæ vestræ congruæ non forent, hoc sibi si- ificare velimus quantocyus. Nam & conditiones & locum æstantiæ vestræ convenientes & utiles atque decentes eam- m in favorem ejusdem habere & scire. Si quid igitur desu- r aut alias præstantia vestra eidem D. Bernardo significare lit, placeat huic meo familiari consignare: quam Deus o- mus summusque diu & sælicem conservare dignetur. Ex ædio trium virorum de Emere prope civitatem Monaste- um, 3. Febr. Anno 1533.

Agrippa ad Archipresulem Coloniensem. XXX.

Is hætenus supplicavi Celsitudini tuæ, Princeps illustri-) me, ut juberet. quod officiales tui apud Coloniam Cæsareo ivilegio mihi super imprimendis libris meis eorumq; ratifi-) tione & approbatione concessio, me frui & uti permitterent: nque tertio scripsit Excellentia tua, ut me meo juri permit-) tent, aut producerent, si quā adversum me haberent causam: shæc jam supra sextam hebdomadam inanibus nugis dilata) quod patienter quidem, sed non absque insigni damno &) pendio hucusque sustinui, expectabundus, quem partum e-) phantes illi adversum me edituri essent. Nunc verò cum me) nil aliud efficere video, quàm ferendo unā injuriam invita-) & aliā atq; adversorios meos nihil causæ nihil rationis, nihil) toritatis contra me hætenus produxisse, sed fallaci prætextu) jus me-

Jus meum atque privilegium velle eludere, & iniquis dilan-
 nibus his proximis Francofordianis nundinis me fraudare, &
 in irreparabile damnum adducere: insuper eò arrogantiae &
 ambitionis sese efferentes, eò autoritatis sibi præsumunt, una
 illos & leges & jura quæq; procul extrudunt, qui se supra Cæ-
 sareos censors, supra Cæsarea Decreta judices constituant
 ac si plus valitutum sit, imò pro lege & imperio habendum sit
 quod ipsi machinantur, Cæsaris verò privilegium suorumque
 censorum judicia nihil valere debeant præ illorum sententia:
 cogor rursus tuæ Celsitudini supplicare, & te justissimum & a-
 quissimum Principem perjus & æquum obtestari, quòd apud
 tuos Officiales improbitati & sycophantiæ locum esse non po-
 tiaris, neque me pro calumniatorum meorum violentis con-
 siliis & improbis suggestionibus, reflexis pro libidine sua legi-
 bus, contra jus & privilegium mihi à Cæsarea Majestate con-
 cessum, ulteriùs molestari sustineas: quin rursus & cum ef-
 fectu jubeas præfatis tuis officialibus, quòd, remissa & re-
 sita inhibitione sua, cum iniqua, tum violenta, me privile-
 gio meo & frui & uti permittant, cujus valori & autoritati etiam
 leges ubique cedunt & concedunt, & contra quod nulli imp-
 nè licere debet quicquam designare. Cæterum verò si quod
 Magistris nostris Colonienfibus in opere meo displicuerit
 quod criminari illos libido inceffet, velintque adversus me
 figere aliquod doctrinæ & sanctimonix suæ specimen edet
 ego me coram Celsitudine tua ad tuum mandatum & justum
 semper promptum, paratum & præsentem exhibebo, illius
 sponsurus & tuæ Celsitudinis judicium in utramvis partem
 benter subiturus, confidoque, quòd, meis salvis, non secus,
 que de Capnione. hærebit in illis Magistris nostris perpetua
 calumniarum suarum infamia.

Agrippa ad Amicum. XXXI.

Valdè admiror pigritiam tuam, mi Godefride, quòd me di-
 reb. nostris non reddas certiozem, quomodo agatur cum
 Philosophia nostra apud illos omnium bonarum literarum o-
 fores. Fac ergò sciam omnia, ut si quo alio opus erit consilio
 provideam in tempore. Verùm tu vide nemini fidas, nec ulli
 blanditiis eò te perducere finas, ut exemplar librorum nostrorum
 cuiquam tradas: dic apud me esse, te mihi restituisse. Nam
 scire volo, nullum mihi aliud duplum esse. Ideò vereor quod
 maximè, ne mihi tot annorum labores, tot abstrusissimarum
 rerum rarissimorumque autorum laboriosissimæ explorationis
 ne

incautæ fidei incuriâ pereant. Quod si his diebus apud me
 esset Exemplar, ego, adhibitis tribus aut quatuor Scriptori-
 bus, intra biduum aut triduum excepissem totum, deinde sa-
 pe permissem unum illorum Theologis, ut insanirent in il-
 lo more. Deinde vide, ne privilegium in manibus illorum
 datur. quod licet jam expirasse videbitur, tamen quod ad
 ri approbationem nunquam expirat. Præterea est apud me
 natura examinatorum in privilegio nominatorum, per quam
 ille ostendere poterimus, si opus sit, omnes & singulos li-
 os fuisse probatos. Porro si isti rem nimium differant, quod
 s frustrentur proximis nundinis, consultissimum mihi vi-
 ur, ut residuum hic apud Bonnam excudatur. est mihi
 mus ampla, & loca non incommoda. Tu vide, quid melius
 & me de omnibus singulis per hunc gerulum certiore
 de, ac sæpe mihi rescribere ne pigriteris. Vale, Ex Bonna,
 o die Purificationis Mariæ Virginis, Anno 1533.

Amicus ad Agrippam. XXXII.

P. Pigritiam meam non immerito accusares, doctissime A-
 grippa, ubi per eos, qui sunt à consiliis Reverendissimo D.
 chiepiscopo nostro rescivissem, quid tibi scribendum fuisset:
 verum hætenus etiam post diligentissimam sollicitationem
 meam nihil certi scire potui, quod ad te scriberem. Ego,
 enso originali privilegio Imperatoris, una cum Philosophia
 risis excusa, recepi ad me originale Imper. privilegium, re-
 ta apud eos copia Antuerpiæ excusa. Ne dubites, quin hoc
 eliqua, de quibus scribis, diligentissime apud me servabun-
 . Ubi posses procurare apud Principem Electorem, ut ejus
 linarius revocet inhibitionem, per eum contra Typogra-
 um Soterum decretam, nos pulchrè procederemus ad ope-
 absolutionem, vel ipsis Theologis invitis. Id facile poterit
 inceptus absq; omni suspitione, attenta Cæsaris approbatio-
 Hoc apud eum curabis, ubi per oportunitatem licebit. O-
 s erit negotium nostrum maturare: alioqui opus non pote-
 ad proximas nundinas absolvi. Senatus, attenta Cæsaris ap-
 obatione, nihil prohibebit: totum negotium pendet à Prin-
 ce, & ejus ordinario: tametsi optarem te non tam acriter ad-
 natum scripsisse. Quod reliquum est, mi Agrippa, ne dubi-
 , cum aliquid rescivero, quod tui scire interfit, quin te red-
 m de omnibus certiore. Cæterum quas ad me misisti lite-
 in Brabantia reddendas, hæc ad me reportatæ sunt. proin-
 quid de illis fieri velis, me facies per literas certiore. Bene

1. Vol.

Aa

valé,

vale, doctissime simul & charissime Agrippa. Ex Colonia p-
 stridie Purificationis Mariæ Virginis, Anno 1533.

Amicus ad Agrippam. XXXII.

Volebat Petrus Quentel suis impensis curare excudend.
 libros tuos de Magia, sive Occultiore Philosophia, id est
 apud Melchiorum Typographum: hoc dissuasit Vicarius Car-
 thusianorum. Quentel tradidit librum Conrado Ulmenſi in-
 quisitori, ut eum legeret, & suam censuram adhibere, in liber-
 edi & divulgari deberet, necne: Conradus inquisitor p-
 pistolio Vicario Carthusianorum respondit, quod apud de-
 ipsius manuscriptum servatur. ejus Epistolæ exemplum hoc
 est. S. P. & commendationem, venerande pater Vicarie. Ne
 vellem contraniti, quoniam liber plenus est naturalibus, &
 porrigit se usque ad simplicium seductionem. Sinite imp-
 si volunt. Salutem domicello Petro, & valere. Hoc scrip-
 minò volui, & proferam in medium, ubi opus erit scrip-
 lium de manu Conradi Ulmenſis scriptum.

*Reverendissimo Illustrissimoq; Principi Electori & Domino D. E-
 manno ab VVida, Archiepiscopo Colonienſi & Paderbornenſi, &
 VVeſtphalia, & Angaria Comiti, &c. Domino suo clemen-
 tissimo, supplicat Henricus Cornelius Agrip-
 pa. XXXIV.*

Vis atque perpensis Colonienſium Magistrorum &
 tionibus Princeps illustrissime, per quas, dum li-
 meum de Occultiore Philosophia suspectum reddere con-
 tur, nullis locis revictis, sed in genere detortas sine distor-
 ne Scripturas, & in obligatorias autoritates præferentes, &
 alio confundunt, & cum se residuos libros nondum vidisse
 reantur, solis suspicionibus & præsumptionibus: sicut et
 juxta tradita in prioro libro intenti, de incognitis judicium
 pronunciare non verentur: cum tamen Parisienses & rupa-
 tissimi Theologi illum per eos revisum, in sua Universi-
 imprimi & distrahi permiserunt, & ille etiam Colonienſis in-
 quisitor Conradus Cullon sua quadam ad Carthusianum Pa-
 rem Epistola illum Petro Quentel Typographo Colonie
 imprimere volenti permisit, in super & commendavit: p-
 de quum omnes & singuli autores, quorum traditionibus
 go innitor, impressi sunt, & sine contradictione publicè legi-
 tur, & in omnium annibus versantur, & plurimi Catholici
 ri meis similia eademq; scripsere, quorum scripta palam
 stant. etiam privilegiorum indultis ac publicis rescrip-

ta, omniumq; consensu recepta: consideret Celsitudo tua, in iniquum & non ferendum fit, Cæsareæ Majest. de eisdem & similibus auctoritatem indultumque ab istis Magistris loniensibus improbari, cum tamen ego nihil horum sine jorum exemplo, sine doctiorum censura & judicio, sine Cætorum consiliariorum Senatus consensu, Cæsarique ex certitia indulto gesserim. Itaque nunc iterum atque iterum supplico tibi sacri Romani Imperii Principi Electori, & Cætorum privilegiorum & rescriptorum conservatori, ut me privilegio mihi à Cæsarea Majestate concessio, sine ulteriori ratione tandem uti & frui facias, & sine contradictione possis, nec tanto damno me pariter atque Typographum contra & æquum affici patiaris. Cæterum paratus coram Celsitudine tua, quoties requisitus fuero, non solum ad ea, quæ hæc Magistri illi prodixerunt, ad quæ hæsterna die festino cano respondi, & tuæ Celsitudini tradidi, sed etiam ad omnia ingula, quæ prænominati Magistri adversum me in postea obijcere velint, respondere tuumque super his iudicium sectare. Datum Bonnæ, 6. Maji, Anno 1533.

Agrippa Cantiuncula I. C. S. XXXV.

IUltæ ac magnæ contentiones olim mihi fuerunt cum Monachis, charissime Cantiuncula, quorum aliquibus destis expostulationibus, aliis amarulentioribus Apologiis respondi, alios silentio præterii: & cum essent mihi cum illis vata contentiones, nolui unquam aliquid horum in publicum edere, ne fortè paucorum culpa multitudinis redundaret omnium. Verum, ut est in Proverbio, qui veterem fertiniam, invitat novam, illi patientia atque silentio meo abusi, utinam novas contra me machinabantur insidias, easque finitudo per manus tradebant accipiebantque: tandem cum per edidissem declamationem illam de Vanitate scientiam atque excellentia verbi Dei, quam in hoc ipsum scripsi. tum ut segniora ingenia ad defendenda bonarum literarum dia excitarem, passim ut Monachis istis concionatoribus uendorum in omni exercitii genere vitiorum non frigida umenta conferrem, illi hoc beneficium meum ingratis animo, pariter omnes communem hostilitatem mihi indixerunt, jamque passim à suggestis, à pulpitis, in publicis concionibus, apud promiscuam plebem magnis vocationibus adversum me clamabant irascebanturque, atque nullam impietatem, nullam hæresim, nullum contumeliam

mellæ probrum in me non transiret. In
 tionibus, putà illis digitis, jactans in
 collis demibus, fremendo, conprensio
 pendo caput, & rodendo ungues, & concitantes
 nientes, nullum penitus amentie genus omittit.
 cipis & populi odium iracundiamque in me
 gratia Domini liberavit me ab insidiis bellu
 pitum, & ab unguibus feræ rapacissimæ, jam
 ro verius esse, qui veterem fert injuriam, injuri
 que esse hypocritarum illorum naturam. Ut
 illis mitiorem præbeat, eò effertantur insolentius
 gantius, quosque contemnunt, insectantur, & de
 de quadam persequantur. Si quis verò imper
 re sermone resistat in faciem, hunc jam magis
 oderint. Sic Hieronymus ille vir pius & sanctus,
 probè olim oblatratum est, adversarios omnes
 latione obruebat vincebatque. cognovit enim,
 citur, acri cane occupandum esse lupum, nec qu
 ledicorum linguas frænare magis, quam mordac
 linguæ metum. Quia igitur cognovi illos inimic
 extinguibiles inimicitias gerere, illasque altè
 cinnandas per manus tradere, nostrasque patien
 tio insolentiores evadere, deliberavi cum his, qu
 communem hostilitatem indixissent, quique in
 strum ingrati, beneficium pro injuria reputant,
 das esse inimicitias, voloque mihi cum universis
 rum Sophistarum & excullionum colluvione
 lum esse susceptum, & quicquid hactenus cum
 bus mihi negotii fuerit, postliminio resuscitare,
 coloribus depictos sub dio palam omnium
 ut videant populi, intelligant nationes, cognoscant
 quos homines tot seculis seducti & decepti
 itaque mihi his diebus ad manus Apologia ill
 monogamia, qua olim respondi cuidam Clau
 ventus Prædicatorum, tunc priori in urbe
 dam suas ineptias, quam tu illo tempore & v
 qua legenda cum te olim delectatum esse sciam,
 visa sit, quæ ad te proficisci possit, iccirco un
 cui illam dedicarem, qui pro singulis
 quicquid esse meum noveris, æquo judicio
 rus, & tuis auspiciis defensus.

Anno 1533.

Grippa Præfatio ad Lectorem in Disputationem suam de D. Anna monogamia. XXXVI.

Erè pium ac Christianum est, candide Lector, Sanctorum vitas dignis prosequi præconiis; sed mendacia illis con- e, & incompetas Genealogias comminisci, hoc impio- histrionum opus est. At reperiuntur nunc passim in istis nrioris ætatis Martyrologiis atque Sanctorum, ut vocant, ndis tot prodigiosa mendacia, & digna risu deliria, tot su- titiosa phantasmate, & gentium Myihologiis non minus losa, quæ si legant Judæi, Turcæ & Pagani, annon putas bunt nos, & religionem suam nostrà multò meliorem pu- nt, ut quæ multò minus habeat fabularum? Attamen ta- unt sermones istorum histrionum Cathedralium, quos s imperita & supersticiosæ vetulæ oraculi habent loco, deficiente illos antiquitatum notitia, suis propriis adin- tionibus confisi, nullam fere cujusvis Martyris aut Con- oris legendam incorruptam reliquerunt, cui non aliquid rstitiosè admentiti sint, quasi fas sit etiam fabulis & men- is propagare religionem, atqui omne id liceat in sacris, quid humanæ leges tolerant in profanis: horum, dico, hi- onum operà falsa illa opinio de B. Annæ trigamia in ani- populi seminata est & irrigata, quousque sic convaluit, ut cile eradicetur: ad quam tamen extirpandam post doctis- im illum Jacobum Fabrum Stapulensem hac præsentī di- atione laboravi haud segniter: sed an effecerim, an conse- is sim. nunc tui sit judicii. Vale.

Præfatio in Opuscula Godoschalci Moncordij.

XXXVII.

Actus sum per hanc hyemen, candide Lector, familiarita- tem cujusdam, cum sacrarum literarum, tum pii animi & mæ conscientiæ religiosi Viri atque Ordinis Cisterciensis nachi, Godoschalci Moncordii, brevique apud illum o- ni amici locum consecutus sum, ita quod mihi non paucæ litionis suæ librorum copiam facit: quos cum non minus genter, quàm avidè perlegissem, cognovissemque illius mata valida Scripturarum autoritate atque concinna ra- um veritate suffulta, mox cogitavi operæ pretium me fa- um, si illa in publicum prodirent. Selegi itaque nonnulla is opuscula, quæ mihi ad Evangelicæ veritatis instructio- , notitiamque plurimum facere visa sunt: eaque probatæ iac diligentia Viro Joanni N. Bibliopolæ Norimbergen- si, ad

Aa 3

si, ad

si, ad publicam Reipubl. Christianæ utilitatem, non
didi. quæ si qua decet, diligentia & candore, & non
pompa non desideraveris, scio plurimum place-
bunt autem eò magis, quòd Colonienſibus Theologiſſimis
rimum displicent, quibus displicent omnia bona, & quæ
etiam pietas hæresis est: qui cùm in omnes eorum virgo-
lam sibi arrogant, omnesque damnare præsumunt, neminem
unquam rectè aut justè accusarunt, nullum iniquum, tur-
ris & rationibus revincere potuerunt, nusquam magnam Re-
publ. Christianæ in tanta hæresum & schismatum perfuasio-
ne profuerunt, nunquam utile quicquam docuerunt, scrip-
runt, aut consulerunt, sed omnes suas vires in contemnendu
alienis laboribus locatas habent, piosque & Christianos viros
per auctupia verborum depravare, & à recto abducere atten-
tes, omnia verba & dicta, & scripta eorum, quibus videntur
aut quos oderunt, in pejorem partem falso interpretantur, quæ
cùm hujusmodi sycophantiis hæctenus perturbarentur omnia
& nequitia eorum jam toto orbi Christiano cognita, etiam
adversus hunc venerabilem partem aperta magis perspicua
tibi patebit. Accipe igitur nunc benigno animo hæc vere
ligiosum & pium autorem sermone licet incultiores, tam
Evangelicæ veritatis defensorum egregium, cuius viam ut ab
nisi fastu, sic sermo ob omni pompa alienus est: cuius scrip-
ti tibi accepta & probata esse cognovero, moralia eisdem
toris & varia in lucem dabo. Benè vale. Anno 1533.

Agrippa ad Erasmus. XXVIII.

MUltis & magnis de rebus ad te scripturus forem, ut
namque prioribus literis tuis polliceris, te post octiduum longè
easque necessarias literas ad me daturum, sed præsumptum
tuas ulterius interpellare non audeo, eò quòd tuus me
teor, qui tibi, quòd te dignum est, retribuere non possum.
tamen literas summo desiderio exopto, rogoque, ut qui
grandi diligit affectu, Agrippam tuam te committam. Lib-
lus meus, quem adversus aliquot Theologos hæc hæresis
dendum tradidi, re infecta ad me rediit, eò quòd nonnulli
offendisset. Is nunc excudetur alibi. Scriptis ad te de hac re
tius, sed eas literas tibi non fuisse redditas, ex his cognovi,
riterque ex Cratandro intellexi: sed de his aliis. Ceterum me
quod te scire convenit, reverendissimus vir & Illustrissimus
Princeps & Elector Archiepiscopus Colonienſis, qui impo-

rum studiosissimus, te unice diligit, amat, observat & veneratur, tecum auspicari cupit amicitiam, teque coram videre & scire desiderat, jussitque ad te scriberem, sciremque ex te, si hanc æstatem sese accedere velis Bonnam, five Coloniam, quot vel pauculos dies illi morem gesturus: effecturum se, te itineris illius minimè poeniteat. Tu, quid factururus sis, reibe. Unū hoc scio, si venturus sis, offendes Principem Christianissimi animi, & penes quem Christianæ & Reipubl. ac pucæ tranquillitati tu plurimum conferre atque prodesse possis. Vale felicissimè, 10. April Anno 1533. festino calamo.

Agrippa Khreuttero S. XXXIX.

Nte nuper præterita Natalitia festa scripsi serenissimæ Reginz Mariæ satis longas literas: scripsi etiam tuæ spebilitati, mi charissime Khreuttere: pariter atque aliarum harundam literarum transumpta simul misi tibi tradenda: I cum abesset mercator ille, in quem confidebam, fasciculus e ad me reversus est: itaque secundariè eundem misi tuæ spebilitati tradendum per Reverendissimi Cardin. Campegii Martophorum: is Bruxella oriundus, nomine Petrus ac olim, rectè memini, redo, & qui Bruxellæ in hospitio Campegii Martarium agebat, etiam uxorem Bruxellæ habet, hic, ut accepi, quod Bruxellas decubuit ægrotus, quod minus ad me rediit: tamen literas meas illum tibi bona fidæ reddidisse confido: sin minus, hominem inquirito. sunt enim in illis quædam ad te cretè scripta, quæ non expediret in alienas manus prodita. Tu verò, oro atque instanter oro, protinus responde, literasque, quas, quo securiores sint, ad Godefridum Hetorpium Bibliopolam Coloniensem dirige, idque faciliè ac tutissimè poteris ex quendam illius factorem, nomine Joannem Gymmeich Bibliopolam in Pantho majore apud Antuerpiam. Ceterum, quod te scire volo, pleraque opera mea sub prælo versantur, quæ tamen his nundinis absolvi non potuerunt: absolventur autem circa proxima festa Pentecostes, quæ ubi profutura sunt, mox te reddam omnium participem. Alia multa de te scripturus essem, quæ non audeo. his malè tutis committere literis. Tu, oro, protinus rescribe & qua via, quomodo frequentiores securioresque invicem dare & reddere queamus literas, consule. Vale felicissimè, ex Francofordia, 10. April, Anno

1533.

Aa 4

Ami

Amicus ad Agrippam. XLI.

Scripsi pridem ad te paucis, significans in opere tuo illo, libello de Vanitate scientiarum doctrinam hic doctissimis quibusque placuisse. nondum enim ipse legeram, aliquando. Post nactus librum commodato, iussi famulum a cena recitare. nec enim alias vacabat, & ipse cœnatus ab omni studio temperare cogor. Placuit *denique* & copia, nec video, cui tantoperè indignantur Monachi. Ut vituperas malos, laudas bonos, sed illi tantum amant laudari. Quod cum tibi laus, rursus suadeo, ut, si commodè possis, extrices te ab ista contentione. Sitt tibi exemplo Ludovicus Barguinus, quem nemo aliud perdidit, quàm in Monachos ac Theologos simplex libertas, vir alioqui moribus inculpatissimis. Sæpius illi laus arte explicaret sese ex eo negotio, illum sefellit victoris ipse. Quod si non potes effugere, quin experiare Martis altem, vide, ut è turri pignes, nec te committas illorum manibus. In primis cave, ne me isti negotio admisceas. plus satis oritur invidia, ea res & me gravabit, & tibi magis obfuerit, quàm profuerit. idem rogàram Barguinum, & ille promittebat, se sefellit, plus suo tribuens animo, quàm meo consilio. Exis vides. Ne tantulum quidem fuisset periculi, si meis consiliis obtemperasset. toties illi occinebam, nec Theologos, nec Monachos vinci posse, etiamsi haberet causam meliorem, quàm habuit S. Paulus. Et si quid haberem apud te autoritatis, etiam atque etiam monerem, ut istuc operæ, quod in sumptuosæ periculosæ digladiationi, impendas liberalibus studiis persequendi. In præsentia non vacabat pluribus. scribo enim plurimis amicis. Vale Friburgi, 21 April. Anno 1533.

Agrippa ad Amicum. XLI.

Gratia & pax Domini nostri Jesu Christi cum Spiritu suo. Amen. Ut nosti, vir sagacissime, quanta sit huius viri nostri malitia, quanta religionis & pietatis Evangelicæ iactura, quo facto, nescio, quidam me, licet ignarum, è latissima & Catholica Ecclesia in quem Lutheranae factionis angulum suo iudicio protrudere gestiètes, ad investigandas nonnullarum questionum rimulas compulerunt. Verùm, ut solet questio questio nem, & lis litem apud rixæ cupidos gignere, quantò me responsionum mearum obicibus è fovea sinistrae suspitionis explicare conabar, tantò gravius in lutum calumniis adversariorum impegi. Tandem sententiam meam tuæ discretionis reco-

ne cum obtuliffem, tibi profus aliter, quàm rabiniſ illis can-
 nienſibus viſum fuit. Quamvis autem nihil minus inſti-
 tiffem, quàm hac tempeſtate de mea tenuitate quicquam in-
 dium proferre, cum tot erudiſſimi viri è proſcenio in are-
 quotidie proſiliant, tamen quia tibi videbantur in gloriam
 riſti lucubratiunculæ meæ nonnihil operæ collaturæ, ma-
 proſectui multorum ſolertius inquirendi anſam, & me pe-
 oribus auſum loquendi præbere, quàm ſilentio meo videri
 buiſſe proſiteri, quod intimo corde ſenſi. Vela itaq; ventis
 mifiſi, & ſi quid erravi, ut ſunt fortasſe nonnulla minus ar-
 rêtè promulgata, tuæ & aliorum præſantiſſimorum cenſuræ
 na vel eradenda vel corrigenda humiliter exhibui. Scio
 mpe quàm ſint plerique ſinceri & æqui judices, qui nomine
 leſiæ de doctrinis inquirendi pronunciandique ſibi vendi-
 nt autoritatem. Videat ergo tota eccleſia, & diſcernat inter
 biè & lepram, inter hæreticam pervicaciam & oſcitantiam.
 alibus ergo conditionibus, ut noſti, præmiſſis, utrum mea
 pluſtraveris, utrumve quædam eorum chalcotyporum arte
 ocuraveris evulganda, quæ ſote, mihi reſcribere digneris,
 q; tuo conſilio me præmunias adverſus tyrannidem hæreti-
 pravitatis incitatorum, qui bonis omnibus interitum mo-
 antur, ut abſq; pudore Maozim auro lapidibusque precioſiſſi-
 lendum pauciſſimis contradicторib; è medio ſublatis, quod
 etica magiſtralltate vulgo perſuadeant. Vellem etiam com-
 unicares mihi citra incommodum tuum, ſi quid egregii fa-
 noris habes profuturum evangelico negotio. Vale, & intra
 duum reſcribas oro. nam ultra triduum lator præſentium
 onæ moraturus non eſt. Datum in monaſterio, cui nomen
 lemanicum, eſt Buſcus Divi Georgii in diſtrictu Juliacenſi
 urbem Aquenſem, Anno 1333. viceſima octava Aprilis,

Amicus ad Agrippam. XLII.

R. Quod ad te ſcribo, vir doctiſſime, quaſi peregrinus & i-
 gnotus, facit meus in te ſingularis favor & amicitia, & pro-
 ctò calamum hunc agreſtem retraxiſſem, niſi tua conſiſus
 nevolentia & humanitate fuiſſem: quoniam quidem tam
 octum undequaq; alloqui philoſophum erubui. Verùm cum
 idierim, tantum virum in metallorum tranſmutationibus
 onnihil converſari, mox animus magis magiſque, exarde-
 it, quiſnam eaſdem mecum cogitabam doctius rimari poſ-
 t, quàm is, qui naturalibus imbutus ſcientiis, noſcitur doctiſ-
 mis? cui ne aſſentari videar, per te exemplaria emanata ma-

ximè erudita probant. Nihil præterea amplius, nihilque mi suavius, quàm à tanto taliq; eruditissimo viro edoceri: mea operam, & quicquid saltem possum, si quid valeo, tibi viro & stitissimo pollicëor & voveo: me quoque quem in dedissimè discipulum offero, commendatum accipias. Vale. & ad Nestoreos annos vive sælix, Germaniæ decus. Raptim ex Heidelbergæ, vicesimaquinta Maii, Anno 1533.

Agrippa ad Amicum. XLIII.

Literas tuas, humanissime vir, reddidit mihi hic tuus Johannes Scheurius. quĩ si me offendisset domi meæ, non reteretur ad te vacuus: nunc autem in hac eremo detinuit apud me diebus aliquot, illius jucundissima consuetudo admodum delectatus, sed non satiatus, totus namque deesterravimus saltus, lucos, nemora, sylvas, dumeta, per brachymontium, per abyssos convallium, perque immania fructuariis rebus sermonem miscentes maximo meo solatio, interim dolens secretorum aliquot librorum meorum aetiam, quò minùs illum remitterem sine munere, nam cum per convenisset me Francosfordiæ, ubi auspiciata inter nostra amicitia, dedi illi rem quampiam experiundam, quam sibi rectè successisse retulit admodum gaudeo. Quando autem ad me revertetur, dabo, quæ tuæ præstantiæ referat, majora meliora initæ amicitæ nostræ monumenta. Sed ne loquissim, ipse tuus Joannes narrabit tibi omnia. habet insuper commissum sibi nuntium ab Illustrissimo Principe meo ad Dilectum Joannem Hasfurdium, cui pariter & me per te plurimum commendari cupio. Spero autem futuram occasionem, ut aliquando & fortè brevi conveniam Heidelbergæ, ubi de singulis coràm longè latèque differemus. Vale. Ex thermis Nitrigiis, 11. Jun. Anno 1533.

Agrippa ad Amicum. XLIV.

Illustrissimus Princeps Archiepisc. Colonienſis capit advenire Doctorem Medicum illum, qui fuit apud bonæ memoriæ fratrem suum Joannem Comitem ab Wyda, in domibus Emseranis: nomen illius putat esse Admiratum: equibitor eum esse, quem apud te vidi, & locutus sum virum quodgiè eruditum: sed nomen excidit memoria: quòd si is est, ego gaudebo illius in hac eremo posse frui jucundis consolationibus. Propterea nunc ad te scribo, neq; privatus sed nomine Principis mei ad te scribo, & tibi id onerum

,quæ præfatum Doctorem Admiratum, five is fit, quem e-
puto, five alius, quem Jacobus Doctor noster noverit, ad
s venire impellas: quem Princeps ipse sicut ad se venire cu-
ita benigna liberalitate excipiet atque remittet. Vale. Ex
ermis Wertrigijs, 22. Jun. Anno 1333. Salutabis meo nomi-
Antonium Adelberti, qui unâ apud nos fuit domi tuæ. Ite-
m vale.

Amicus ad Agrippam. XLV.

Alutem & foelicitatem. Candide, multisque nominibus ob-
servandissime vir, nosti, quam sim tibi tuique votis propen-
simè adstrictus: ob id præsentem D. Doctorem Sigismun-
um Admiratum eò permovi, ut sese itineri accingeret: sed
on est is, quem Dominatio tua commendatissimum habere,
aique convivio nostro Confluentino interfuerat Joannes
ryander. Quòd si ille & ego accersiremur, utique sciatii gra-
a, maximè autem tui visendi cupiditate veniremus. Miratus
um, cur hæc in commendationem nostram non curaveris.
ale, & successus vestros thermarumque delicias nobis expo-
e, & jocum istum meum æqui bonique consule. Ex Confluen-
a, 14. Jun. Anno 1333.

Agrippa ad Amicos nomine Principis. XLVI.

Omino Doctori Dryandro, ægrotorum salvatori, Anto-
nio Adelberti causarum licitatori, Cornelio Favio melli-
o, quo pharmacorum pinsitori, ter et inâ tripliciter triplices a-
ribus tres magnæ tribus modis salutes dicuntur. Salvere vos
res jubet revevendissimus & illustrissimus Princeps Elector
Archiepisc. Colonienfis, & vos ad se venire, cupit, vestram sibi
uspicaturus cum notitia amicitiam. Salutamus vos etiam e-
go atque Doctor Jacobus, atq; istinc vos venientes hîc expe-
ramus. Sed heus vos, non medicatum, nō pharmacatum, non
causidicatum vos vocat Princeps meus, sed confabulatum, sed
potum, sed lusum & lavatum, siquidem hîc nobis pro Medico
coquus est, culina cum penu pro myropolio sunt, dapifera
mensa pro tribunali est. Qua te tu, Dryander, mitte tuos hypo-
craticos Canones, non hîc ægrotatur, sed oblectatur: tuque,
Corneli, linque favum mel, & pharmaca, non hîc medicatur,
sed potatur egregiè: & tu, Antoni, linque rixosos libellos &
appellationes, nō hîc ligatur, sed luditur, sed jocatur. Verun-
tamen vacui ne veneritis. quippe si quid est vobis delicatioris
disciplinæ & amœnioris doctrinæ, comportate. nam de hu-
jusmo-

iusmodi rebus vobis cum Principe conversandum est, & curabimus. ne vacui abhinc revertamini, sed bene saturos potosque, & si lubet, etiam lavatos vos domum remittemus. Ite, & venite ocyus. Ex thermis Vertrigijs, vicesima Junii die, anno 1533.

Dryander Agrippa S. XLVII.

SP. Quantis laudibus id vehere debeam, nescio, quod Re verendissimus illustrissimusq; Princeps elector & Archipræsul Colonienſis dignissimus nos homunciones tam humiliter salutatur, tam amicè ad colloquia invitatur, tam denique minime fucato omnes nos sibi præſentes cupit. Hæc tam heroum virtutem in prisca seculi quantumvis & magnominis Monarchis non usque adeo raram miramur: qui subinde, deposita illa purpura, relictaque mensa regia apud Diogenem dolio sese volutantem oblectari, vel Aristippum olera lavantem ejusdem cænæ habere communem nequitiam erubuerunt. Verum hoc nostro corruptissimoculo, ubi pro honore dedecus, pro literis aurum, pro virtutem vitium, pro veris amicis adulatores in aulis Principum faciunt evaduntq; reperiri, qui pristinam hanc imitatur Principum humanitatem, id denique miri loco quis non doceat, Agrippa mi charissime? Quare ferè tibi hanc felicitàtem imitatio deo, cui apud tam prudentem, tam humanum, tam denique ruditis viris expositum agere contingat Principem. Ludis quidem, vel literarum amore obæcatus: frustraris, si me eruditione, vel Mathematicarum artium institutione Principi ulla in re satisfacere posse putes. Quare frustra me Hippocratis canones deponere, Ptolemæum Euclidemq; remittere jubes. tenuis, quantum mihi sit & curta supellex, fortassis antea plerunque, sic proximè, ubi in Cornelii nostri domo Musarum omnium asylo in mediam usque noctem confertimus, deprehendisse poteras. Verum hæc mea tenuitas quantumvis optimè me monere queat, quod non solum a Principe, immò & tui præſentia abstineam, accidit & hoc quo ego natus sum infelici sidere, in commodum, quod ante triduum & bri laborare coepi. Desinat nunc Huttenus, olim communis noster, febris succensere, quod Poëtam, liberum genus minimum invadere ausa sit. Jam & modicis negotium facere didicit. Quid jam ego nisi creberrimè audio, Medice, cura ipsum? vel, Alios salvos fecit, se nunc liberet, si est Dei filius, credemus ei. Ovidium jam mihi renasci cupio, qui diris interbris scriptis meam innocentiam ulciscatur, quid me tam

ndo, tam optato defraudet Principis & vestri colloquio. Ret, quò tu apud Reverendissimum Illustrissimumque Principem Dryandrum tuum commendes, meque, cur non venire deat, pro tua, qua polles, eloquentia excuses. Cornelius non, antequam ego decumberem, sæpius mecum egit, quò u- ad te lavatum proficisceremur: jam multò magis ardet. nullum non movet lapidem, quò vel ipse vobis adesse queat, id quid facias? ubi fortuna repugnat, frustra tu intenderis. Uxorem domi habet. non dico dies, sed horas numet, quo partum excludat. Domesticam rem officinæque cum, quam habet, ipse nosti. Diutius ergo ab ædibus abesse jam nimè licet. Excusatissimum ergò hunc habere volo, Doctori Jacobo, dein ochsen, qui subinde me quam humanissimè salutavit, cujus & majorem familiaritatem habere cupio, iam officiosissimè me commendabis. Spero nos aliquando inventuros, ubi ad satietatem usque mutuis colloquiis nos plectemur. In eremo illa, in qua jam agis, sat ocii tibi esse possunt. Verbose ergo tecum agere volui, alioqui vix tua studia meis nugis interpellare ausim. Has literas febris meæ paroxysmus me ipsum neutiquam exscribere permisit, aliena itaque pera usus me subscripsi. Vale, dulcissime Corneli. Confluentæ, vicesima secunda Junii, Anno 1533.

Amicus ad Agrippam. XLVIII.

D. P. Tux jam ad me datæ literulæ maximam mihi voluntatem attulerunt, mi doctissime pariter & humanissime Agrippa, libensque laudatissimo tuo Principi morem gererem, merario etiam ausu, & sponte, tantum abest, ut non tam libelliter atque humanissimè invitatus, si per valerudinem & occupationes quoquo modo liceret. Proinde, ne humanissimus Princeps, qui me abjectum hominicionem in suæ Amplitudinis & notitiam & familiaritatem admittere, quid dicam, non dedignatur, imò cupit & desiderat, hac sua expectatione omnia frustretur, mitto ad te præsentem s. Pelagii eremitæ Majoricani libellum ad Libanium Gallum, philosophum, pro natriseos operatione Archipræsuli tuo meo nomine præsentandum, ea tamen lege, ut lectus & relectus tandem ad me redeat. Præterea te istic dissolventem atque abeuntem coram excepto, eorum omnium, quæ in arcanis meis sunt, & Principi non displicere intellexero, & conscium & participem te facturus. Tubene vale, & Reverendissimæ suæ Paternitati commelatum me habeto. Datum veloci calamo, 10. Kal. Julii, 1533.

Finis Epistolarum.

HEN.

HENRICI CORNELII AGRIPPÆ

ORATIO, IN PRÆLECTIONEM CONVIVII PLATONIS, AMORIS LAudem CONTINENS.

SI quid est Usquam in natura humana magnipendendum (candidissimi Auditores) perpetuum nobis quod voluptatem pariat. unum hoc & omne, nihilque aliud constat esse, quàm (si saltem unico verbo effari possim) Amorem, quod nihil sublimius, nihil præcellentius, nihil expetibilius inveniri potest quicquam. Omnia nostra terminabuntur in bonum, si hic solus nobis præsit amor. Hic cui adest, nihil prorsus deesse potest, tanta potentia, tanta sublimitas, tanta gloria. Qui hunc repudiatus existit. Itcirco de amore tanquam de virtutum omnium summo apice maximeque expetendo, hic differere confitebor & quid de illo olim didicerim & expertus fuerim, narra- Deinde, quid divinus ille Plato in suo Convivio de Amore scriptum reliquit, per ordinem vobis prælegere & exponere decrevi. Hujus autem sermonis causam & autorem eundem ipsum, Amorem existimate : Amoris namque fulgoribus accensus, Amorem vobis prædico. Absint autem hac veneranda lectione, quicunque terrenis obvoluti sordibus, Bacchoque illi hortorum Deo mancipati, Amorem ipsum divinum munus, porcorum atque canum ritu in lutum prosterne- Vos autem viri castissimi Dianæ Palladique sacri adeste facite, divinumque mysterium diligenter audite : & ut vos Orpheus ad Musæum carminibus alloquar :

*Vos qui virtutem colitis, vos ad mea tantum,
Dicta autem adhibete, animosq; intendite vestros.
Contra, qui sanctas leges contemnitis, hinc vos
Effugite, & procul hinc miseri procul ite profani.*

Sed modo ad Amorem ipsum proporemus, ejusque antiquam & naturam proprietatesque scrutemur. Moyses ille sanctissimus Hebræorum legissator in principio libri Creationis mundi his verbis Amorem explicat. inquit : In principio creavit Deus cælum & terram. Terra autem erat inanis & vacua tenebræ erant super faciem abyssi, & Spiritus Domini ferebatur

uper aquas: Dixitque Deus, fiat lux: & facta est lux. Hoc
 onentes & Hebræorum & Christianorum Doctores,
 adum informem & invisibilem significari dicunt: Spiritum
 autem Domini, spiritum Amoris, qui pulsa discordia ex
 rmi & invisibili chaos produxerit ipsum invisibilem
 ndum formarum ac lucis plenissimum. Proinde Hermes
 re Orpheus Amorem in ipsius Chaos sinu locaverunt, cæ-
 sque Diis omnibus fuisse priorem. Et Phædrus apud Pla-
 em vocat illum Deorum omnium antiquissimum: Et Pla-
 ausam, cur mundum hunc creavit Deus: Empedocles
 sam bonorum omnium: Euripides autem cooperatorem
 entis. Plerique Poëtarum Herebi filium dicunt. Sed no-
 us hic Poëtarum figmenta in testimonium adducere, dum
 umus vera prosequi. Ideoque Catholicorum Doctorum
 entiam audiamus. Hi dicunt Deum esse Amatorem, atque
 Deo omnem amorem procedere. Hoc Propheta, hoc A-
 toli, hoc universus Theologorum Ordo affirmant. Sic
 Dionysius primum Amorem in Deo propria sua luce ac-
 sum foras resplendere dicit, & fulgore suo per varias crea-
 as diffusa, varios in illis amores inspirare. Hic omnia con-
 et, hic terram cum cælo conciliat, omnia perficit, superio-
 d inferiora inclinatur, æqualia conjungit, & inferna ad supe-
 ra convertit. Hæc de Amoris antiquitate & origine hacten-
 us. Nunc quid sit Amor, definiamus: cuncta enim per des-
 tionem, ut Dialectici testantur, apertiora sunt, & magis e-
 fescunt. Amorem itaque beatus ille Dionysius definit, esse
 utem unitivam. Augustinus, appetitum rei propter sei-
 m. Bernardus, ordinatam & vehementem voluntatem ad
 um. Alii Theologi dicunt esse conjunctionem amanti
 n amato. Nonnulli, desiderium possidendi, utendi, fruendi
 opinati pulchri & boni. Plerique esse spem irrequietam ri-
 ori conjunctam. Tullius dicit Amorem esse benevelle. Se-
 ra, vigorem animi & excessum mentis. Dantes, esse Incl-
 tionem animi in rem concupitam. Marius Æquicola, esse
 iderium boni, quo illud nobis semper adesse & possidere
 imus. Peripatetici serè omnes dicunt, Amorem esse argu-
 ntum benevolentis propter apparentem venustatem. A-
 temici autem, esse desiderium fruendæ pulchritudinis. O-
 testandem conveniunt in hac summa, non aliud esse Amo-
 n, quàm desiderium pulchritudinis. Et hæc apud omnes
 ilosophos & Theologos propria amoris definitio habet-
 . Illud enim quisque amat, cujus pulchritudinem diligit.

Sic

Sic angeli, divinam pulchritudinem : homines, corporis speciosi figuram diligunt. Pulchritudo autem omnis, siue incorporea siue corporea sit, nihil aliud est, quàm divini vultus splendor in rebus creatis relucens. Omnis igitur amans, nihil terrenum, nihil corporeum, nihil humanum, sed divinum aliquod amat. Atque hinc est, cur in illis qui corporis formosi figuram diligunt, nullo prorsus formosi visu, tactu, sensu & usu, amoris incendiū extingatur, non unum corpus hoc vel illud desiderant, sed aliud quiddam occultum præter corpoream formositatem circa formam illam latens, per corpus illud formosum resurgens, quod amantes clam affectant, stupent, amant & admirantur. Quocirca quid potissimū cupiat, quid quærat, quid patiat amor, ignorat : quia divinum vultum ignorat, cuius lux occulta, splendorem sui quendam omnibus infundit hunc sentimus, hoc excitamur, lucem verò ipsam ignoramus. Ideoque quid cupiat amator, quid quærat, quid patiat, ignorat : quia divinum vultum ignorat. Eadem ergo plerumque accidit amantibus, quod amati aspectum quodammodo timent, reverentur, verecundantur & venerantur : Quod etiam quicunque potentissimi ac sapientissimi etiam circa infirmum quodvis amatum patiuntur : quia non humanum aut terrenum est quod eos occupat, quum vis humana sit in illis longè excellentior. Quid ergo nisi divini vultus atque luminis splendor, in ipso formoso corpore quasi Dei imago emicans & amantes omnes stupefcere compellens ? Nonne Salomoni de sapientissimi Judæorum Rex, atque Aristoteles Peripateticorum princeps utriusque amatis suis divinos honores exhibuere ? Stultissimi profecto, nisi forte non mulierem in muliere, sed amorem ipsam ipsamque summam pulchritudinem in quodam sui repræsentativo simulacro adorarent. Vultis modò amorem ipsam, tamen prorsus divinam vobis latius declaremus. Non poterit id fieri qui celestia capere vix possumus, nisi cogamus ipsam ad moralem nostram philosophiam descendere. Et quomodo sponte sua omnes virtutes, omnesque moralis philosophiæ partes ipse & regit & complectitur & moderatur, ostendamus : Temperantiam, fortitudinem, justitiam & prudentiam. Unde Augustinus ait : Amor est temperantia, qua amatis voluntatem suam contemperat & subdit voluntati amati. Est fortitudo quia omnia sustinere paratus est propter amatum. Est justitia quia solus sine metu & odio cum ratione dominatur. Est prudentia, quia omni sapientia adornat amantem, & solus providere potest futura, & eligere bona, Anima enim amore sua

hectla

cessariò malevola est, inquam, teste Scriptura, non intrabis
 >ientia: quam iccirco Hiero. tenebrosam vocat. Virtuti au-
 tem dat operam omnis qui amat, ut amoris vicissitudine dig-
 nis sit. Præterea, cum amor ipse pulchritudinem semper desi-
 rat, omnes turpes & inordinatas cupiditates aspernantur:
 nec amator omnis à turpibus abstinet, decora semper & ma-
 iorifica ardenti amore aggreditur, quatenus placere conatur
 iato: & studens placere uni, placet omnibus. Obscena fu-
 git, oditque deformia, ne contemptui sit amato. Concupiscen-
 s omnes terrenaque ambitiones, dignitatum, honorum, di-
 tiarum faciliè contemnit, & præ amore pro nihilo habet: nec
 merito quidem, quum divina humanis longe sint antepo-
 nenda. Unde Titius Maximus ait, Amorem sic adhærere pul-
 chritudini, ut de nulla alia re esse possit. Ideoque ait improprie
 ci, Darium amare divitias: Xerxem imperium, Agefilaum
 morem, Calippum aurum: cum ille non sit amor, sed species
 ædam desiderii voluptatis quod sæpe tendit in perniciem:
 alchritudo autem nunquam est perniciofa, neque ducens ad
 alum. Quia igitur amor omnis pulchritudinem desiderat;
 quidò apparet, hunc carnalis libidinis appetitum; non Amo-
 rem esse, sed Amori maxime contrarium: quoniam ea rabies
 lascivia ad obscena trahit & deformia: deformitas verò &
 alchritudo maxime invicem contrariantur: necesse igitur est
 nori libidinem esse contrariam. Præterea, cum omnis pul-
 chritudo, vel est spiritualis vel vocalis, vel corporea, illa men-
 cognoscitur, hæc auditu percipitur, ista visu cernitur: certe
 rator omnis, solis contemplatione, auditu, visu, fruitur amo-
 reliqui ergo sensus & appetitus, puta tactus, gustus, olfactus,
 cula, basia, suavia, amplexus, non sunt Amoris, sed petulan-
 e & lasciviz, habentes quidem umbram quandam Athoris.
 ritarem autem ejus abnegantes Quare hunc lascivum & um-
 atilem Amorem pteriq; describunt esse, absconditum ardo-
 m, delectabile vulnus, dulce venenum, gratam amaritudi-
 m, amabile malum, letum supplicium, blandum interitum,
 jus comites sunt: timor, spes, suspicio, sollicitudo, zelotypia,
 enæ, tormenta, cruciatus, sanguores, dolores, diffidia, iræ, li-
 s, reconciliationes, querelæ, blasphemiz, maledicta, lachry-
 æ, suspiria, fastidium, poenitentia & innumera alia similia;
 erus autem Amor in virtute non in lascivia est: ipse n. conti-
 nentia & temperantia omnem obscenam libidinem procul
 illit, verecundia sua domat omnem appetitum qui honestati
 versatur, honestate sua omnem illicitam concupiscentiam

vincit. Ubi verus & integer Amor, ibi omnis modestia, ibi omnis iustitia, ibi nulla contumelia, ibi perpetua pax. *Paris* amor Deus est, pacem venerantur amantes. Ubi verus amor, securitas, ibi concordia, ibi felicitas, ibi communio omnium. Contra, nulla pericula, nullæ insidiæ, nullæ dissensiones, nullæ miseriæ, nullæ lites, furra, homicidia neque prælia. Porro quæ infinitæ penè leges & universa moralis Philosophia continetur & vix tandem allequuntur, solus Amor brevissimæ temporis præstat. Solo enim in Amore consistit, ut vitæ malis, reprobis, iniustis, bona, honesta & iusta sequamur. Sine Amore stititia est causa belli: fortitudo non est sine iracundia, non patientia absque malitia, non temperantia sine impatientia. Ubi Amor adest, ibi virtutum omnium unio & concordia. De fortitudine etiam Amoris nullum nobis dubium sit: quid enim Amore fortius, quid magnificentius, quid potentius, quid imperio non solum homines sed etiam Dii ipsi subijciuntur. Unde Orpheus atque Hesiodus inquirunt: Mortalium & immortalium mentes Amore domari. Phædrus apud Platonem vocat amorem magnum Deum, diis hominibusque mirandum. Idem apud Virgilium ripidem in vanum Græcos ait Jovi olympia, Apollini Pythiam sacra facere, quum solus amor adoratione dignissimus sit, cuius neque in cœlis, neque in abyssis, neque inter nos mortales neque inter Deos ipsos ulla major petentia sit. Diis aliis Martis fortitudine præstat, Venus sola hunc domat. Mars autem Veneri nunquam, quod apud Astrologos manifestum est. Hinc Seneca ait amorem potenter regnare in universo mundo & Jovem indomitis flammis accendere, bellicosum Martem sua face conficere, fulmineum Vulcanum inter Ætneæ ignis illacuna scintilla sua exurere. Quod si fortitudo aliqua in amore consistat, quid fortius, quid audacius amante, ad quæque pericula propter amatum intrepidè subeunda. Omne in amore re malum, si patiari, leve est. Nullum hominem autem Platonem in inertem fore aut ignavum, quem amor non reddat equalem fortissimo cuiquam. Hinc exercitum illum fore invincibilem dicit, qui constat ex amantibus. Narrat etiam Plutarchus fulgentem cohortem amantium, quæ sacra idè vocata est, quæ quæ multos annos durans, innumerabilia fortitudinis suæ experimenta dedit. Lacedæmonii etiam quoties conflictum aliquem inituri essent, amor prius sacrificabant, eorum ordines etiam amantibus constituebant. Amoris potentia jubente, inquit, (to) animalia quæque ruunt in præcipitia, despiciunt pericula, manifestam mortem non excludunt: etiam munitissima &

illia quæq; animalcula contra robustissima pugnare, & vel
 ri parata sunt. Testatur Virgilius pisces omnes & aviculas
 endi amore, nec ullo alio tempore leones, urfos, tigres esse
 ociores, tunc equos, non frenas, non laxa, non rupes, non flu-
 na retinent. Tunc bella gerunt tauri, pugnantq; alias timi-
 limi cervi. Sic inter cuncta animalia gravissima bella susci-
 amor, nec ulla major vindicta, quam quæ ob amoris inju-
 m expetitur: omnem iram minuit, quæ propter amorem su-
 pta est, quod de Turno Virgilius, & de Medea ostendit Se-
 ca. Reddit enim amor amantem, ut in propulsandis injuriis
 tiffimum, ita etiam inferendis laboribus patientissimum.
 nor enim facit, ut libenter patiamur incommoda, feramus
 urias, exponamus nos periculis. Quot anxios dolores pati-
 sustinuerunt Penelope propter Ulysssem, Laodamea propter
 otesilaum, Porcia propter Brutum, Cornelia propter Pom-
 jum. Et aliæ multæ illustres scemina, quantis sese periculis
 amorem virorum suorum obtulerunt, ut ne mortem, ipsam
 ribilium omnium terribilissimum excluderent? Alceste Ad-
 eti regis uxor pro marito mori voluit. Idem voluit Tiberius
 acchus pro uxore sua Cornelia. Laodamea proficiscente ad
 bras. Ilii pugnas Protefilao exanguis corrui: deind accepto
 illius morte nuntio, supervivere noluit Dido Phœnissa post
 alem viri obitum, ne alteri jungeretur seipsam interemit,
 c Porcia post Bruti mortem superesse voluit. Quid de amo-
 Orphei ad Eurydicem dicemus? nonne uxoris causa ad in-
 ros usque descendit? Neque verò tam in obeundis periculis,
 iam etiam in excludendis potens est Amor. Nonne Amor
 riadæ servavit Theseum? Et amor concubina regis Numi-
 rum, Marium? Quantum profuit Mosi Amor Æthiopissæ,
 Alcibiadi Amor Tunicæ Reginae Lacedæmoniorum? Sed
 Amor Hester universorum Judæorum genus non solum
 rvavit, sed etiam maximè honoribus decoravit atque rese-
 t. Denique quid profuerint Romanis amores mulierum in
 osidione Capuæ, in Tarento, in Massilia, longum esset refer-
 . Nonne amor Plotinæ debemus optimum illum Cæsarem
 drianum? notæ sunt historiæ quamplurimæ, tam de amore
 mulierum ad viros, quam virorum ad mulieres. Proinde forti-
 idinem Amoris, vel ex hoc apprehendere, quòd amor omnia
 arèt, ipse verò nulli. Omnia vincit Amor. Dii cœlestes, homi-
 es & animalia & corporea omnia, sapientes, fortes, potentes,
 ivites & reges, omnes Amoris subjiuntur imperio, Amor
 erò nullius. Non divitum munera emunt Amorem, non ulla

dignitas neque nobilitas. Neque Amor
 suis. Nec tibi nobilitas poterit succurrere, nec
 priscis cedere imaginibus. Marcus Cato, pater
 Imperator potentissimus, senator & optimus
 plebejam puellam arsit & in uxorem accepit.
 Stratus Atheniensium tyrannus, accepta in uxorem
 offa rustica puella. Alexander ille Magnus, per
 mavit Romanam ignobilem forminam, a qua
 cepit, Similiter & magnus ille Demetrius ar
 bicinẽm. Et magnus Pompejus Floram nobilem
 mitichus Ægypti Rex Rhodopen meretricem
 pit. Quin & recentiori ævo fecit idẽm Andre
 Peleponensi despota nobilissimus. Ea denique
 libertas, quod nullæ Regum potentissime
 mus, cogere possunt: neque Deus etiam ipse
 quia ab initio liberum fore decrevit. Ea est
 ac potentia, ut vim omnibus inferat, solus ipse
 giat violentiam, nihil est usquam quod Amorem
 mor omnibus inest & per omnia propagatur, eff
 effector & conservator. Unde Augustinus amorem
 morem vocat extinctam, nec ea vacare posse
 pudico. Hinc Dionysius in libris de divinis nominibus
 Amorem ipsum utcunque illum intelligamus, angelicum
 five angelicum, five spiritualem, five animalẽ
 lem, esse ipsum insitivam quandam communica
 tem, quæ superiora ad inferiorum providentiam
 riora ad superiora convertit, æqualia ad socialẽ
 com dilectionem conciliat. Hinc causæ omnes
 tanquam proprias suas imagines amant, famili
 nes, causas suas tanquam sui conservatrices re
 superioribus descendendo, Deus Angelos, in
 mas, hæc cum illis corpora sua foeliciter amant
 bernant. Rursus ab inferioribus ascendendo, om
 suas vehementer diligunt, nec absq; summa de
 parantur: animæ coelestium gloriam, coelestes
 jestatem sanctissimè amant atq; venerantur. Hinc
 percoelestibus hierarchiis Seraphini omnium
 cum tenent, qui non aliud quàm amor interpret
 movent intelligentiæ orbis cælorum: amore
 bus sua munera largiuntur: amore, stellæ ignea
 menta diffundunt. Amor ipse est moderat
 stium motuum & influxuum, rector elementorum

tor omnium creaturarum. Hic radix vitæ, promotor salu-
 , extinguit languores, vivificat moribundos, illuminat sapi-
 tes, intruit ignorantes, reducit errantes, mitigat iratos, hu-
 liat superbos, consolatur oppressos, promovet destitutos. I-
 e est mansuetudo semper coruscans, seipsum solus exaltans,
 nper quærens occasionem benefaciendi. Ipse dator delicia-
 m, joci, lepôris, facietiarum & oblectationum omnium, qui
 .lla lăditur obtrectatione, estq; omnium actionum nostra-
 m extremum desideratissimum. Hinc Orpheus appellat, a-
 orem solertem, benignum, omnium claves habentem, om-
 um regentem habenas. Omnia amore reguntur & existunt.
 nor omnis generationis & propagationis autor: neq; Deum
 tum, ut inquit Dionys. permisit in seipso manere sine germi-
 . Hinc homines & animalia omnia amore rapiuntur ad pro-
 eandum sobolem, ut speciem suam quadam successione ser-
 nt perpetuam: ut reddant naturæ, quod mutuo acceperunt:
 i imaginē sui viventem sculpant in filiis. Similiter brutorum
 hominū nulla generatio sine amore: eo semoto, vacua plan-
 , jaceret terra: nam herbæ plantæ & arbores amore sua semi-
 propagant, ut sibi similia gignant. Amor itaque non solum
 nnia facit, sed ēt omnia conservat & auget, omniumque est
 fector & conservator. Tanta vis amoris est, ut solus possit
 manum genus in perpetuo esse, in perpetua conservatione,
 ccessione, honestate, virtute, temperantia, justitia, fortitu-
 ne, magnificentia & pace servare: quod neq; prudentia, neq;
 oquentia, neq; vis armorum atq; legum absque amore effi-
 ere possūt. Ipse est moderator justitiæ & æquitatis. Ipse fugat
 ifamiam, compescit ambitionem, pellit odia, extirpat male-
 olentiā, semper nova gaudia humanis afferens ingeniis. Ni-
 il illi grave, nihil molestum. Nusquam superfluous, nusquam
 minutus, semper sibi ipsi constans, & non excedēs terminos
 mediocritatis. Ipse est autor omnis mansuetudinis, humani-
 atis, clementiæ & liberalitatis, quod de Alexandro erga filias
 Darii, de Masinissa erga Sophonisbam, de Julio Cæsare erga
 Cleopatram testantur historiæ. Amorem verò esse prudentissi-
 num, nemo est qui id vel deipso non sentiat. Ipse n. men-
 em nostram elevat, & nobilissimarum invētionum capacem
 reddit, acuit sensus, excitat ingenium, removet omnem iner-
 tiam rusticitatem, exornat virtutib. animum, naturæq; de-
 fectus arte supplet, etiam corpus eleganti habitudine decorat,
 munditia continet, hominemque cum lætitia & hilaritate in
 vita conservat. Ipse est Magister, ductor & via in omni actione

nostra Ipse principium felicitatis, perfectissimus, radix vitæ, conservator naturæ, & copula universi. Idem vacat illi principium, per mundū omnibus providens, deorū ministrum, Orpheus enī necessest illis innoxptabilib. Parcīs imperare dicit. Præ experimentum ex innumeris illud habetis recitat Bocatius de Simone Cyprio, qui ex stultissimo, ob Amorem puellæ cujusdam subito evasit disertissimus, strenuissimus & prudentissimus, prudentissimus, siquidem hebeuissimi quædam spirante, hoc est, amando, redduntur acutissimi, amor amantem ad res gerendas prudentem & ad loquendum disertum & facundum, ad convivium facetum, ad ludos jucundum, ad seria gravissimum. Reddit amor amantem in actionibus constantem, providū in studiis docilem, diligenter, in consulatione rerum omnium sagacem, sapientem. Si amare stultū aut turpe esset, nō amantissimi pariter & sapientissimi viri, Adriani, Thales, Themistocles, Porus, Demetrius, illeque Alexander & sanctissimus Salomon : neq; divinus Plato, Aristoteles, Virgilius, Ovidius, Tibullus, Catullus, Petrarca, Dantes & omnes ferme Philosophi, Poëtae & apud Scythas, ut auctor est Lucian. in multitudine, honestate, veneratione & reverentia habentur, habet amicos, quam qui divitias possidet & reverentia amoris omnibus hoc evidentius innotescit. Argumentum est, quod amor Magister est artium & omniumq; virtutum auctor & gubernator. Philosophiarum & humanarum rerum cognitio, ab amore habet: virtutum etiā definitio non alia est, quam amor: neq; quisquam unquam artem aliquam invenire potuisset, nisi illum investigationis & incitasset. Quis rectè docere aut discere artem tiam posset, nisi ille qui docet doctrinam diligat, & discipuli disciplinam ipsam ament. Solo namq; amore faciliè adipiscitur quædam gloria, quæ omni alio medio sine amore frustra incedit ad hoc, quod in singulis artib. & scientiis nihil aliud quærunt & curant, quàm amorem, & artium scientiarumq; finis. Hoc modo facit, & curat.

in eo potissimum versatur, ut doceat quæ hominum officia
 et Deus: quomodo Deum ritè amare debeamus: quomodo
 eo amici fieri ritè possumus. Sic in morali Philosophia nihil
 aliud quæritur, quam ut homines sibi invicem amici sint, ne-
 o alteri faciat quod sibi nolit fieri: deneque, quis amor ad pa-
 trem, ad principem, ad parentes, ad cognatos, ad benefactores,
 maiores, ad alios omnes tam ad vivos quam ad defunctos
 adhibendus. Simili ratione medicina nihil aliud curat, quam
 ut quatuor corporis humores invicem amici sint atque perma-
 nent, atque quos cibos & potus, quos vivendi & medendi usus
 et natura. Similiter in agricultura nihil aliud consideratur,
 quam quæ terra cujusmodi semina & quam culturam, amet,
 quis colendi modus à singulis plantis & arboribus diligatur.
 Similis in reliquis artibus & scientiis consideratio est. Jam habe-
 mus modo quis & quid sit amor, quis verus amator, quæ amoris
 veritas, virtus, potestas, honestas, utilitas & necessitas. Hortor
 igitur vos nunc & admoneo, ut amorem, rem profectò divi-
 nam, totis viribus amplectimini. Amemus igitur omnes, ame-
 mus imprimis Deum, post Deum uxoris amor rebus omnibus
 reponatur. Amemus patriam, pro qua semper viri sapientis-
 simi & sanctissimi multo periculo, multos labores, etiam mor-
 tem ipsam libenter impigreque susceperunt. Amemus princi-
 pem justitiæ autorem, amemus parentes, cognatos, benefacto-
 res. Amemus nos mutuo, hoc enim præ cæteris præcipit Chri-
 stus in Evangelio, dicens, Hoc est præceptum meum, ut dili-
 gatis invicem. Amemus omnes quotquot sumus nobilissimum
 semineum sexum, à quo omne nostrum esse, omnisque nostri
 generis propagatio & conservatio (quod aliàs brevi perituum
 esset) omnisque familia & Respubl. dependet: quod neque Ro-
 mæ urbis conditorem latuit, qui quum foeminis careset,
 cum Sabinis atrocissimum bellum suscipere non formidavit:
 agnovit enim, imperium hoc quod moliebatur, si mulieres
 non adessent, minimè duraturum. Verum de mulierum præ-
 cellentia & nobilitate, nolumus latius evagari, quia specialem
 de his libellum daturi sumus. Hoc vos, hic admonuisse satis
 est, quòd quicumque mulieres naturali appetitu non amaverint,
 ab omnibus virtutibus sunt exclusi. Amare igitur mulieres
 tantum abest à culpa, ut non amare, sit turpissimum vitium.
 Virtuti autem dat operam omnis amans, ut amicæ placeat. Sic
 hunc in armis exercet amor, illum in literis, & studet unus-
 quisque id agere, propter quod ante amicæ faciem laudetur.
 Adversabitur istis fortè aliquis tristis tetricus hypocrita, &

rugosa frontis incurvicervicus, cucullio, qui dum Curios mulat, Bacchona lia vivit, & de castitate loquens, clunes agitat dicetque me vobis falsa dogmata concinere, docili ingenio vestro scandalum ponere, piis aurib. offendiculo esse, vitæ precipere, turpes mores docere, sacra cum probanis confundere, amorem carnalem à divino distinguere: producit exemplum amore collapsos Adam, Samsonem, Loth, David & Salomonem, Nessum, Phaonem, Medeam atque Didonem. Hæc vos respondebitis, esse amorem essentiam unam non divam, sed & necessariam, quæ totum hoc universum moderatur & gubernat: quæ quatenus in diversis subjectis diversimodetur, diversa recipit nomina. Hinc dicimus hunc amorem vinum, illum mundanum, alium sensualem, alium corporeum, & hunc vulgò laudamus, illum vituperamus: nihilominus tamen una manet eademq; essentia amoris, quæ cū omni bona sit, nullum ab eo malum procedere potest. Itaq; quicquidque amor, malus esse nec dici potest: sed imperiti homines plerumq; loquuntur de amore secundum dispositionem propriam: unde persuadere nobis conantur, quendam amorem esse detestabilem & malorum causam, quum revera mala tantum quæ ipsi ex amore provenire dicunt, non proveniunt à deo objecti, sed à malitia subjecti: non ergo mulieres, non atque illorum causa malorum sunt: sed culpa illorum est, qui autem recte nesciverunt. Dicunt iterum, solum Deum amandum esse. Non eo inficias, neque n. sic ego amandas censeo creaturas, & creatorem ipsum negligamus. sed ut ipsum in omnibus amemus, & in Deo amemus omnia, in corporibus Dei umbras, in animis Dei imaginem, in Angelis Dei similitudinem. Nuncigitur securi amate Amor omnium bonorum est causa, principium, effector, conservator, finis & præmium, imò & sempiternum præmium: quia non est præmium præter amorem, quod amari sit dignum: Hinc est quod omnis qui amat, amorem præcipue amat: id enim solum vult ab amante potissimum, ut redamat amantem. Hinc in ipsa etiam corporea pulchritudine nostrum delectant forma & mores pulchri, licet nos trahant in admiranda: sed si sentimus nos redamari, ipsa redamatio nos longius plus quàm sola pulchritudo ligat atq; constringit. Hinc caritatem diligentiam, solitudinem, curam & obsequium in hoc exponimus, ut amantes simus redamati: quod ubi consecutus sumus, felicissimos nos existimamus: supra omnem n. voluptatem est fruitio amoris. Nolite igitur negligere amorem, nolite oblivisci amoris. Amemus imprimis Deum, nulla alia re digni-

gratias referre possimus quàm amando. Ille amor beatissimus, pulcherrimus & optimus, supernè ab intelligibili usque feriora descendens, ad divinam pulchritudinem, mentis nostram congregat atque converit, nos quoque in omni actione conservat, & effectus ad vora largitur, virtutem lificationibus nostris administrans. Hinc apud Homerum ur, Chrysen Apollo supplicantem exaudivit, quia sibi amiratur. Er in Evangeliiis legitur de muliere peccatrice: Dicuntur illi peccata multa, quia dilexit multum. Minus et peccat, quisquis propter amorem peccat, citiusque illi contrahitur peccatum. sic multi sanctissimi Prophetæ & Sapientes propter amorem mulierum nonnunquam Dei neglexerunt mandata, sed veniam impetrarunt. David ille sanctissimus, amoris causa adulterium cum homicidio commisit: nec veniam meruit, sed adulteram insuper divina dispensatione uxorem retinuit, & in semine illius successionem regni peperit, ipso amore vel Deum placante, vel crimen excusante. Et iraque peccata delet, animas in cælum reducit, beatitudinis distribuit gradus, gaudium largitur æternum: nemo enim elum ascendere potest, nisi qui cælorum Regi summè placet: placet autem ei maximè ille, qui eum maximè diligit, diutem maxime, quia Dei amor nec mensuram nec modum habet. sed ex tota anima, ex tota mente supra omnem mensuram Deum diligere oportet: qui quum summum bonum & pulcherrimum sit, illius amor supremus, optimus & pulcherrimus est. Amor etiam creaturarum bonus, pulcher & honoratus est, quia Dei operum est, qui creavit omnia bona, sed ille amor mensuram & modum habet: Unde si quis creaturas ore cura amet quàm Deum, is à vero amore excidit, & torquetur via. Verùm ut omnis excessivus amor amantem convertit, & quodammodo transmutat in amatum: sic perfectus Deum amor, animam nostram ad Deum convertit & transmutat, efficitque Deo penitus similem, tanquam propriam imaginem, & hæc est summa hominum felicitas, Deum licet fieri.

Oratio, habita Papia in prælezione Hermetis Trismegisti, de potestate & sapientia Dei, Anno M. D. XV.

Considerans Illustrissime Marchio, præstantissimi Patres, ornatiissimique Viri, varios humanarum rerum tumultus, volatque duram novercalis fortunæ sortem, qua per ingratam nunc triennii curriculum bellorum armorumque implici-

Bb 5

plici-

plicitus negotiis usque fatigatus sum, diu & multum cogita
argumentaque multa in pectus institui, ac multis modis
met mecum eam rem disputavi, quàm ratione quòvis
filio & ope post procellosum illum, utrasque prætergre
scyllas sanguinolenti maris transitum felicioris demò
cisci possem vitæ portum. Occurrebat mihi magnopere
cessarium esse fungi munere aliquo, & eo potissimum, quo
plurimum honestatis nec minus fungi in se cerneret. Atque
id repperi nunc tale quidem, quodcum decore persequi pos
sum, quodque à mea professione atque militia non detrahe
retur. Abditiora videlicet sublimioris divinæque Philosophiæ
mysteria in florētissimo hoc Gymnasio vobis & referri
interpretari. Nam cum ab ineunte ætate multumque
ruditus, cœlestium influxu divinoque genio ab ingenio
naturaliter corroboratus rerum secretissimarum naturam
naturæ ordinem spectaculum omnium amoenissimum
templatus sim, nihil magis ad me attinere arbitror, quam
sacrosanctam hanc amplexus Philosophiam, ducem me
sterni iis, qui ea maxime eruditione sunt digni, ut in Tyrone
Gymnasio optimi quique adolescentes nostro munere
opera, depromptis ex nostris thesauris novis atque veteri
sacra illius Philosophiæ fructus intellectuque consequantur.
Sed vereor hic (consummatissimi adjutores) nequa fortassis
nimium vestrum subeat indignatio ac me non modo arro
gantiæ, præsumptionis ac insolentiæ, verum, etiam temerari
tatis arguatis, quod ipse ego ut homo sic in natione barbari
exercitio hætenus niles, habitu exotico, hanc Cathedram
conscendere, atque in tam cruda & immatura ætate catu
bis & ea præsertim polliceri audeam, quæ præ rerum mag
nitudine gravissimum aliàs ac marurum inveteratorumque
studium expectant. Verum cum ad vestri intellectus perspi
ciam & promptitudinem, & ad vestram erga studia optatam
diligentiam atque constantiam me converto, necnonque hanc
ignaviter aliàs exercitatum & legendi & interpretandi
suetudinem cum his confero, nihil prorsus erit quod in hoc
vel de capacitate vestra, vel de ingenio meo diffidam. Ne
verò junior ipsa ætas prohibet, quin possemus æquè bene
meliusculè interdum quam seniores aliquid discernere. Sci
entia: neque enim numerus annorum & multitudo
dant scientiam, sed ingenium cœlitus infusum, ac spiri
tuali sapientiam præstat etiam parvulis quod in libro

re rationibus attestatur Helius filius Barachielis Buzitius.
 Id si exempla quæritis, Samuel cum esset putillus, accepit
 titum Domini Salomon quoque & Josias in juventute ac-
 erunt sapientiam, & Daniel per duodecim annorum, Spi-
 S. repletus est, & Paulus Apostolus non vult Timothei ju-
 tutem contemni. Et Jeremias audit a Domino, noli di-
 : quia juvenis sum ego. Et Ignatius ad Nagnesianam Ec-
 iam scribens ait, non longi temporis sunt sapientes neque
 es scit prudentiam, sed spiritus ipse qui est in hominibus,
 3; etiam mireris Marchio Illustris Joannes Gonzaga stre-
 ff. militum Dux, quod cum me proximis his annis felicis-
 is Cæsareis castris militibus Præfectum cognosceres, nunc
 sacrarum literarum Præpositum pulpito cernas. Neque et-
 vos candidissimi auditores deterrere ipsum militis cruen-
 nomen, ed quod Plato ipse ethnicus & Dionysius Chri-
 inus severiter præcipiant, sacra nonnisi à sacris viris contre-
 ri debere. Unde me quispiam tanquam humano sanguine,
 quo juxta Mose verbum, jam non semel manus nostras con-
 ravimus, pollutum, iccirco perinde ac prophanum respuen-
 m fore existimet. Nulla vos tam sinistra insensaque opinio
 fascinet vel seducat. An nescitis apud veteres Poëtas ac Phi-
 ophos Palladem atq; Bellonam unam ac eandem literarum
 litiaq; deam extitisse? Habemus præstantissimorum viro-
 m exempla, qui ob hoc ipsum divinis laudibus præcipue ce-
 orata sunt, quod utrisque & militæ & literarum studiis cla-
 erunt. Non dico nunc Demosthenem illum, qui ut extitit
 renus orator, tam erat ignavus miles. Vix enim conspectis
 ostib. abjecto clypeo in fugam se turpiter convertit: sed invi-
 os Catones, Curios, Fabios, Decios, Scipiones, innumeratq;
 ios tam Latinorum quam Græcorum Duces: Præ cæteris
 erò Julium illum Cæsarem & Christianæ Reipubl. augustum,
 arolum cognomento Magnum: qui utriq; utrisque sic ope-
 um navarunt, ut discerni non queat, utro magis valuerint.
 offerem hujuscemodi multos adducere, sed cum non sit præ-
 entis intentionis meæ velle laudare militiam, satis erit si hoc
 os commoneam, Christum ipsum Centurionem militum sic
 xtulisse, ut diceret, se non invenisse majorem fidem in Israël.
 Et Propheta ipse ob hoc singulares Deo agit gratias: Quia do-
 et manus ejus ad prælium & digitos ejus ad bellum. Jacob i-
 em Patriarcha benedicens filio suo Judæ, agebat: Manus tuæ
 n cervicibus inimicorum tuorum. Est enim militia divina be-
 nedictio divinumque institutum, ut in Machabæorum hi-
 storia

storia sacrae nobis literae tradunt. Ubi Jeremias Propheta Do-
 mini visus est extendisse dexteram suam, strenuoque militi Juda
 Machabaeo aureum gladium porrexisset inquit: Accipe gla-
 dium sanctum, munus à Deo, in quo concides adversarios po-
 puli mei. Quo verbo & me consecravit invictissimus Imperator
 meus, dum adolescentior & quasi puer adhuc accepto è manu
 sua gladio, haud sine foelici fortunatoque Martis successu militem
 insigniebar. Sed ut semel finiam & ad animi institutum rede-
 am. August. in lib. de verb. Domini, & Gregor. scribens uni-
 versis Neapolitanorum militibus, ipseque Decretorum Com-
 pilator Gratianus, ex illorum aliorumque sanctorum Patrum
 testimoniis unamiter concludunt, Militiam nulli imperari
 in peccatum, neminemque propter militiam a sacris Ordinibus
 debere repelli. Nec refert cui quis militet, etiam si infidelis
 dummodo fidem & reverentiam impleat militiam; nam & David
 militavit Achis Regi Philistinorum, & multi fideles atque
 S. Diocletiano & Juliano aliisque ethnicis Caesaribus militasse
 leguntur, fide semper incolumi & laudata. Ne itaque nos
 ter prophanos connumeremur, catholica Canonum sanctionum
 divinumque militiae institutum sacrarumque attractionum
 rarum nos excusant: Siquidem & Lactantio Firmiano placet
 eos qui sacras literas docent, haud secus atque quibus Annua-
 rum manus impositae sunt Sacerdotes sacros existimari de-
 re. Quin & milites ipsi à Psalmista sancti dicuntur, inquit
 Utique gloria haec est omnibus sanctis ejus. Exultationes
 in gutture eorum, & gladii ancipites in manibus eorum, &
 faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populo.
 Ad alligandos reges eorum in compedibus, & nobiles eorum
 in manicis ferreis. Quod si quem vestrum scandalizer, barbarum
 hominem in Lizeto gymnasio bonas literas interpretari
 is sciat barbaros etiam homines esse rationales, & frui coelestibus
 atque linguae nostrae Mercurium, pectorique nostro Saturnum
 quorum ille interpretandi, hic arcanæ contemplationis au-
 tor, foelici coelorum dono non defuisse. Quod si quem in
 scholis militare sagum transversum agit, respondeat illi
 Plutarchus. Non, inquit, Philosophum facit promissa
 barba & vestis pertrita, nec idem Isiacos linostolia: & quod
 vulgò dicitur Proverbium: Habitus Monachum non per-
 neque enim plantam cortex facit, sed vegetalis natura: nec
 jumenta corium, sed sensibilis anima: nec humani corporis
 habitus sapientem, sed coelestis ratio spiritalisque intelligen-
 tia. Adde pol multa sunt auditores, quæ efficacissimis rationibus

susceptam provinciam prosequendam nos adhortantur, &
 nonent adjuvantque Amici scil. qui innumeris in me col-
 s beneficiis, magnum mihi ad cœpta prosequenda stimu-
 n adhibent, quibus eo ipso morem gerendum duximus,
 mpellit me etiam Evangelica religio, ne erga Deum homi-
 que ingratus esse convincar, talentum quoque mihi con-
 ditum, lussodere videar, atque lumen sub modio absconde-
 ne denique mihi, quæ ficulneæ, maledictio contingat, quæ
 stum suum non dedit in tempore suo. Itaque juxta verbum
 i Sapientiæ, quæ sine fictione didici, sine invidia commu-
 o, & honestatem eorum non abscondo. Alliciunt me in su-
 haud parum patria, urbs, locus, tempus, orium, tranquill-
 , atque post tot bella pax atque libertas, quæ omnia nobis
 istissimus atq; invictissimus de hostibus triumphator Her-
 es Maximilianus Sforita Mediolani Dux octavus, singula-
 ua virtute ac sapientia conciliat, continet & adauget. Qua-
 re Deum immortalem oramus, ut cum perpetuò fœlicem
 tunatum faciat, egregiasque ejus laudes Celsitudinis, for-
 tæ, virtutis, ingenij, rerum gestarum gerendarumq; in me-
 riam seculorum omnium conservet & augmentet, ut o-
 ia denique ei ex desiderio optimi animi sui, quo nocere ne-
 ni, prodesse verò omnibus velit, prosperè glorioseque suc-
 ant. Deberem etiam nunc splendidiss. Joannes Gonzaga,
 s amplissimis virtutibus congruenter congratulari, atque
 idignas meritasque illis contribuerelaudes: Tua strennè
 ta, sapientissimè consulta, promptissimè ad inventa in me-
 m denartare, si sermonum unda sensuumque flamma mi-
 supperet: in aliud autem tempus hæc reservabimus, nul-
 ue unquam abolebit oblivio. Atque nunc unde digressus
 n redibo, & quod propositum meum sit in hanc suscepta
 provincia id paucis verbis aperiri Animus est, Hermetis. Tris-
 gifti Dialogos de Sapientia & potestate divina inscriptos,
 rpretari: quocirca prius nunc de Hermete ipso Trismegi-
 , cujus testimonio præ cæteris uti institutum est, ut quis
 ntusque fuerit, & quo tempore floruerit, dignoscatur, pau-
 licemus: deinde quæ in Dialogis, quos explanare intendi-
 s, dogmata continentur, brevi argumento docebimus. Le-
 us itaque apud Moysen magnum illum Hebræorum legis-
 rem atq; Principem, in suo Geneseos libro Abrahamum
 am Judæorum Patriarcham mortua uxore sua Sara, plures
 bellicib filios suscepisse: Inter quos unus erat nomine My-
 . Is genuit filium Enoch nomine, qui ob interpretandi scien-
 tiam,

tiam, quæ clavis habebatur, appellatus est. Hæc
 rius, quæ uterq; interpretè sonat. Is magister
 qui apud Hebræos Enoch vocatus, Abraham
 pos. Cujus rei gravis juxta ac fidus testis est
 nus, Rab Abraham de Avenazre ita volum. sup.
 stipulatur ei quod scribit Euseb. lib. suo de temp.
 set Isaac Abraham filius 80. annorum. Jacob
 rahæ nepos annorum 20. Osyrin apud Græcos
 latum, eodemque tempore floruisse apud Ægypti
 rahæ nepotem Enqch nomine. Accedunt ad
 Diodor, Sicul. de antiq. gestis. Præterea Lactantius
 antiquitatum scriptores testantur, eo tempore
 ris, floruisse Mercurium, qui postea vocatus est.
 Osyris namque ingenti exercitu orbem peragravit
 ab agresti rudique vita ad cultiorem nitidiorē
 Ægypti regno rerumque omnium cura Ifidi usque
 junxit ei Mercurium, cujus consilio in rebus agendis
 quandoquidem prudentia ac sanctitate ceteros
 tecelleret. Hunc ferunt interemisse Argum, Ægypti
 literas dedisse, verba in ordinem redegit, multa
 reb. nomina, isq; apud Ægyptios primus astrorum
 syderum cursus certis numeris descripsit, primus
 rationem vocumq; harmonias invenit. Per
 exercendas corporis vires, Medicinæ insuper ac
 ferunt, atq; oleæ plantam, non quod Græci
 nerva, sed ab eo repertam, Ipse etiā Græcis
 tiā contulit. ac primus inter philosophos
 matibus disciplinis ad divinorum contempland
 dit. Primus qui omnem sapientiæ semina
 tione licet modica immensa tamen sententia
 scripsit. Primus omniū de Majestate Dei, de opib.
 de animarū naturis sapiētissime differuit. Primus
 logiæ appellatus est autor & inventor. fortun
 crorum cōplexus, conscripsisse viginti sex milia
 viginti quinq; librorum volumina, in quib. ad
 secretissimique mysteria ac stupenda pat
 Philosophus duntaxat locutus est, verum
 multa præfagivit. Nam prisce religionis mig
 ortum, Christi adventum, futurum judicium
 surrectionem, renovationem sæculi, bestia
 catorum tormenta prævidit atque prædixit. I
 bigit August. periphrase syderum, an revelatio

noverit: Lactantius ipsum inter Sybillas ac Prohetas con-
 nerare non dubitat, Hic itaq; Mercurius noster, ut acumi-
 nteligentia Philofophos omnes excessit, ita sacerdos per-
 e constitutus sanctimonia vitæ, divinorumq; cultu univer-
 acerdotibus præstitit: Unde in tanta hominum venera-
 tie habitus est, ut post Osyridem ab Ægyptiis Rex appella-
 ar. Mos enim illis erat, quod & Plato recitat, ex Philoso-
 rum numero sacerdotes, ex sacerdotum cœtu Regem sibi
 igere. Regiam itaque dignitatem adeptus Mercurius, con-
 utione legum, administratione regni ac gestorum magni-
 ine, cæterorum Regum gloriam obscuravit, unde meritò
 isinegistus, hoc est, ter maximus nuncupatus est, quoniam
 ximus & sapientissimus Philofophus, maximus ac religio-
 mus sacerdos, maximus ac gloriosissimus Rex extiterit,
 apropter pro suæ virtutis admiratione divinos honores po-
 lus illi consecravit. Tunc pro Deo habitus in cœlos relatus,
 metarum imus præ cæteris ingenii ac scientiarum largitor,
 us nomine insignitus, templa numinis sui erecta quamplu-
 ra Nomen ejus proprium ob reverentiam quandam vulgò
 temerè effari vetitum. Primus anni mensis penes Ægyptios
 nomini dedicatus. Oppidum quoque ab eo conditum ex-
 , quod in hunc usque diem Hermipolis, hoc est Mercurii
 itas, appellatur. Narrat etiam de ipso Chalcidius moribun-
 illum astantes his verbis allocutum. Hactenus filii puius
 atriæ vixi peregrinus & exul, nunc vero incolumis patriam
 peto. Cumq; post paululum temporis solutis corporis vin-
 lis à vobis discessero, nequaquam me tanquam mortuum
 gearis, nam ad illam optimam beatamque civitatem regre-
 or, ad quam universi cives per mortis corruptionem ventu-
 unt Ibi namque Deus solus est, summus Princeps, qui cives
 os replet suavitate mirifica. Sed de auctore hæc hactenus De
 ere illius modo dicamus. Ejus titulus est Pimander, sive de
 pientia & potestate Dei. Est autem liber iste elegantia ser-
 onis refertissimus, copia sententiarum gravissimus, plenus
 itæ & decoris, plenus sapientia & mysteriorum. Continet
 im in se vetustissimæ Theologiæ profundissima mysteria,
 utriusque Philofophiæ latentia arcana, quæ omnia non
 n continet quàm explicat: Docet enim nos, Quis Deus,
 ais mundus, Quid mens, Quid uterq; dæmon. Quid anima,
 ais providentiæ ordo, Quæ & unde sati necessitas, Quæ na-
 ræ lex, Quod hominum phas, Quæ religio, Quæ sacra in-
 cuta, ritus, phana, observationes sacraque mysteria, instruit
 nos

nos præterea de cognitione suipsius, de ascensu intellectus arcanis precibus, de divino connubio, deque regenerationis sacramento, atque ut paucis cuncta complectiar, docet nos scire atque callere leges divinorum, phas sacrorum, jusque Religionum, & quo pacto felicitatem religionis divinae deus adipisci, quoque pacto mentem nostram, quæ sola veritatem apprehendere possumus, ritè debeamus excolere. Ea enim est magorum sapientumque vulgata sententia. Quæ si mentes atque animus benè valuerint, corpus ipsum bene valere non potest: tunc autem hominem verè sanum esse, quando mens & corpus ita copulantur & inter se conveniunt, ut firmata utrisque corporis viribus non sit inferior. Firmam autem robustaque mentem, per quam sine fallacia mirabilia & cognoscimus & operamur, quomodo possimus adipisci, ipse non immerito Pimander edocet. Quæ omnia vobis, ut auctoris verba non postulant, partim theologicè, partim philosophicè, partim dialectico rheoricoque more enucleabimus, enumerantes scripturas, autoritates, sententias, opiniones, exempla & experientias ad rem ipsam pertinentes: Sacrorum denique Canonum Civiliumque legum sanctiones dum dabitur occasio, non impertinenter adducentes. Ignoscat mihi utriusque Philosophiæ ac Medicinarum facultas, ignoscat mihi sacra Theologia schola, ignoscat mihi veneranda Canonum sanctio, legum reverenda Majestas, si quædam aliquando quorundam dogmatum paradoxa interpretari discernereque conabor. Nam nescio harum rerum in hoc gymnasio in immensum me extendentiores Doctores ordinariosque lectores haberi, nullum me facturum me arbitror injuriam, sed operam illis accommodaturum, si cum illis hujusmodi doctrinarum fructus in alium dividero: Multa siquidem illorum & scio & intelligo, & meriti, polliceorque vobis effecturum me totis viribus, ut nihil in suscepta materia tam difficile, tam intricatum, tam obfcurum, tamque arduum cuicunque facultati aut scientiæ ex tractatio consonet, quòd me interprete non assequarum omni intelligentia, favente nobis ipso ter maximi Mercurii Pimandro mente divinæ potentiæ Domino videlicet nostro JESU Christo Nazareno crucifixo, qui verus pimander, qui maximus consilii Angelus vero mentis lumine illustrat: quem verum Deum & verum hominem, regenerationis autorem cœdemur, futurique patrem sæculi judicem expectamus. Vos autem tur illustrissimi candidissimique Viri, vos qui virtutem cœlestem vos ad mea tantum dicta aures adhibete, animosque ad-

vestros: Contra, qui sanctas leges contemnitis, hinc vos
 agite, & procul hinc miseri, procul ite profani. Vos autem
 divina amatis, quique rerum arcanarum estis percupidi, &
 ea abditioris Philosophiæ symbola, ac mirabilium Dei o-
 rum reconditas vires, plenissimasque mysteriorum antiqui
 traditiones curiosi estis exploratores, vos inquam ade-
 feliciter, divinaque Pymandri mysteria attento animo au-
 2. Conabor quippe vobis cum Trismegisto scientiæ deco-
 1 enunciare, ostendamque vobis quæ ratio sit consequen-
 1 intelligentiæ lumen, sapientiæque sermones auribus vestris
 undam, quod dum abs me agitur, vos quæso attenti fitis, at-
 2 sicut auribus ita & animis verba nostra excipite, nostros-
 2 labores silentio, animadvertentia, diligentia ac constantia
 tra remunerate.

Protestatio.

¶ Erum quia circa divina sæpè solet humana decipi confi-
 deratio, & nos quidem non Dii sed homines sumus, nec
 mani quicquam nobis abesse putamus, nullo pacto vos la-
 e volo, palamque coram te illustrissime Joannes Gonzaga
 ram vobis venerabilibus ac Deo amabilibus cum Schola-
 rum Ecclesiasticis Patribus, coram omnibus vobis cla-
 imis auditoribus coram serpentibus terræ, volatilibus cœ-
 piscibus maris & universis pecoribus campi, coram cœlo
 raque protestor, quod quæcunque abs me uspiam dicta
 ipræ sunt, atque in posterum dicentur scribenturque, his
 lo quenquam plus assentiri, quod & ego ipse facio, quam
 Ecclesia Catholica fideliumque choro, ac sacro Episcopo-
 m Collegio, ejusque capite summo Pontifice comprobatur:
 ibus omnia dicta mea & dicenda, scripta ac scribenda sub-
 io, & omnib ejus negotii censendi & judicandi potestatem
 sentibus, paratissimus semper ab illis & à quovis melius sen-
 nte, fraterna Christianaque charitate erudiri & corrigi, &
 re cujuslibet melius sentientis & intelligentis sententiæ.
 æ quemadmodum vobis nunc dico, ita in omnibus lectio-
 bus meis ac lectionum partibus, lecturis, dictis, scriptis, di-
 didis ac scribendis quibusque meis, repetita esse volo, atque
 sic coram Deo & omni creatura protestor.

Censura.

¶ Eliquum adhuc superest unum, quod silentio prætereun-
 dum minimè censeo. Idque diligenter quæso advertite,
 a. Vol, Cc Tria

Tria potissimum in usu sunt penes Scholasticos differendi genera: Unum à Stoicis ac Peripateticis plurimum exercitatum qui videlicet proposita re vel quæstione aliqua, alterum certam ejus partem disputando defendunt atque adprobant, & aliquas circa hanc opiniones confutantes: Alterum apud Academicos ac Socraticos usitatum, qui in medium adducunt aliqua vel quæstione, diversas ad id quod investigatur sententias rationesque adferentes, illisque pluribus propositis & rem ipsam invicem collatis, quod ex his verisimilius probabiliusque visum fuerit, id eligunt atque adfirmant: Hos quoque modos in lectionibus nostris observare intendimus. Tertium verò differendi genus Scepticorum est, quos penes nihil certum est quod sequantur, sed omnia illis indifferentia sunt, ideoque de omnibus in utranque partem disputant, & quæ naturæ ordine disjuncta distinctaque sunt permisceri atque confundunt, & perinde ac gigantes montibus montes accumulantes, bellum contra Deos gerere videntur, dum disceptant instructi Syllogismis, homines rixosi ac meretriculis loquaciores, incunctanter audent quavis de re cum quovis contendere: litigiosis enim quibusdam altercationis captiunculis ac sophismatum jaculis armari, omnium disciplinarum etiam sacrarum literarum fores se posse diffundere & penetrare arbitrantur: atque hi à quibusque confutatis Philosophis ac Theologis aspernantur respiciuntur. Horum scientiam Jacobus Apostolus appellat terrenam, carnalem, diabolicam: Paulus segregatus gentium Dei in suis ad Titum, Timotheum Epistolis, stultam, vanam, inutilem & contentiosam vocat. Super quo scribens Hieronymus: Dialectici, inquit, solent argumentationis imperitia obtendere & vagam Rethoricæ libertatem Syllogismorum spineta concludere, in ea totos dies ac noctes conterentes, ut vel interrogent vel respondeant, vel dent propositum nem vel accipiant, assumant, confirment atque concludant quos quidem contentiosos vocat Apostolus. Hæc Hieronymus. Sed & multa contra eos loquuntur Gregorius Nazianzenus in libro secundo de Theologia, & Urbanus Papa benedictus: Amiochenis, & B. Athanasius in epistola quæ Enchiridion dicitur ad Ægypti & Libyæ Episcopos. Divus item Ambrosius in libro de Trinitate, & multi alii sancti Patres, quorum verba brevitate causa adducere obmitto. Ex quorum Gratianus Decretista XXX. d. Nonne eligimus. Et XXII. quæst. II. cap. Transferunt, contra hos argumentatores.

ruit. Sed & leges civiles Codic. de summa Trinit. lege I. frenum illis injiciunt. Quemadmodum itaque argumentatores isti à quibusque splendidissimis Philosophis sanctissimis Theologis ac celeberrimis utriusque Jurisperitis rel-
 luntur, sic etiam illos à nostris lectionibus quam longè ab-
 e volumus : nullius equidem vel argumenta vel quaestio-
 nes in Cathedra recipere intendimus. Verùm ne doctorum
 rorum judicium vereri videar, neque etiam discipulorum
 rorum ingenio contra id quod pollicitus sum, non velle sa-
 facere videar, atque ne quis æstimet nos responsionis pe-
 riria declinare certamen, iccirco cuicunque vel circa auto-
 verba, vel circa testimonia per nos adducta vel aliter reci-
 ta seu exposita, quippiam exigere vel contradicere libuerit,
 hic in fine lectionis verbo vel scripto id agere licebit, cui ad
 regula verba & sententias in subsequenti lectione abundè re-
 spondentes satisfaciemus. Quod si incommodum id erit,
 scripta scriptis referemus. Fecerunt sic veteres Theologi, ex
 grecis Origenes, Basilii, Athanasius, Cyrillus, Didymus, Eu-
 bios, Chrysostomus, Nazianzenus : ex Latinis Tertullianus,
 affinus. Hieronymus, Augustinus & illorum plures alii
 si quidem sancti viri nihil magis odere unquam quàm ver-
 sam illam contentionem, in qua plus stomacho quàm ra-
 one certatur, plus ad vanam linguæ ac memoriæ gloriam,
 tàm ad per vestigandam veritatem : neque verè aliud mo-
 antur disceptatores isti, quàm ut Pharisaica hypocrisis cir-
 cumveniant hominem, donec capiant in verbo. Quod si quis
 ite istos verbo non labatur, hunc juxta sententiam Jacobi
 apostoli, oportebit esse perfectissimum.

Gratiarum Actio.

Æterùm non existimàram me in tanta præstantissimo-
 rum Virorum illustri corona hodie verba facturum, qui
 nquam rutilantia cœli sydera cœlestiumque divina numi-
 mente. lumine, motu, terrenos quosque actus moderan-
 atque agentia, studium nostrum tam exhilararunt, sibi-
 ne usque adeò devinxere, ut quo debueram eloquio gra-
 as agere minimè queam. Quapropter etiam numinum in-
 ir tu Illustrissime Joannes Gonzago invicte militum Dux,
 osque celeberrimi viri me in armis militem, in literis nunc
 doctorem, vobisque devotum addictumque pectus meum

Cc 2

benigno

benigno animo suscipite. Vobis imperatoris opera, non secus ac lingua vobis in conspectu sum ducite.

Oratio, pro quodam Doctore in

Magna mihi Gratia est colendissimi Patris Viri, nec jucundior nec clarior ulla fore fingere potuit, quam ut hac solenni Cathedra nem dicturus sim, maxime apud vos gravissimos viros, coram quorum doctrina, nihil obscure non recte intelligi potest, ita ut ego nec scire prædicare possim, nec vera justaque mihi obesse igitur de qua re & qua de causa de eadem ad præsit animus, paucis accipite: De justitia & jurisjuris, de utrorumque administratione, meritis & tibus dicemus, ut in qua facultate coronam hodie ego meminero recepte à Doctoribus meis bonis & insuper illius docendi exercendiq; sit mihi voluntas mitorum spes palam dignoscatis. Primam itaque partem, definiamus, cuncta enim per definitionem, ut more loquar) aptiora sunt & magis elucidantur pro incurioso habeatis, si divisionem nullam in justitia absoluta & abstracta, fori & conscientia naturali, & si qua reliqua membra sint. Sed justitia juris justici determinatus, ad ipsum justum determinatus ab Ulpiano Jurisconsulto, deinceps ab Imperatore Just. & Jur. l. definitur, esse constans & perpetuus, qui unicuique tribuens. Quam definitionem Isidorus ita convertit, dicens: Justitia est habitus secundum quem constanti & perpetua voluntate jus suum servat. Accipitur autem in hac definitione voluntas generalis, non pro potentia: solent enim habitus determinari non per potentiam: Jus verò accipitur pro Rege vel Princeps vel Judex vel populus vel consuetudo vel natura vel religio vel necessitas jusserit. Ubi in definitionis particula designatum actum justitiæ, nem ad propriam materiam & objectum: Quod est justitiæ jus est, unde secundum Isidorum justitia est si juris status, & habetur de verbor. significat. in judicium executor. Judex in quantum talis, Isidorum in quantum jus dicens. Unde judex talis

ore vel dolo, in eo quod malè judicat, non est Jndex, cum
 1 sit in eo justitia, 2 3. quæst 2 cap, 1. Neminem ergo imperi-
 n vel improbum decet esse judicem, nam ille per ignaviam
 orat, quam proficitur justitiam: hic per odium & cupidi-
 m corrumpit ipsam pro qua judicaturus est veritatem.
 titiæ enim propria sunt & inseparabiliter cohererent, ut va-
 rerum gradibus atque formis, varias pro modo suo vires,
 tiones, actionesque distribuat, his quoque pro dignita-
 arias dotes, varios exitus atque terminos, atque ut in suis
 dibus officiisque quæque secuta permaneant, ne aliis alia
 fundantur, singula suum exequantur munus statumq; su-
 , & id quod suum est, & quod sibi convenit, teneant & exe-
 antur, nec usurpent sibi quod à se alienum est, & proprium
 orum: Hæc igitur est. nulla imperitia, nulla iniquitate vio-
 a justitia, per quam ædificata est Respubl. & constituti sunt
 ges & judices, cujus sententia est in lege & judicio, in quibus
 x præcipit & regit subditos, quos subicit justitia, in qua so-
 st salus Regis & subditorum. Hæc ubi regnat justitia, omnia
 citate gaudent, omnia terminantur in bonum. Ubi justitia,
 nullæ contumeliæ, nullæ factiones, nulla dissensio, nulla
 elia, nullæ insidiæ, nulla pericula, sed omnis modestia, con-
 dia, perpetuaque pax & omne bonum. Ipsa est gloria Regis,
 c populi, tutamen patriæ, libertas plebis, disciplina subdito-
 n, sine qua neque domus, neque civitas, neque exercitus, ne-
 e commercium ullum consistere potest, adèd ubique neces-
 ia, ut hac sublata, ne mundus quidem subsisteret: non infer-
 s: non paradysus illa carere potest, quamvis illic omnes aliæ
 tutes absint, hic ob vitæ beatitudinem, non amplius necessa-
 : Tanta est ejus potentia, tanta sublimitas, tanta gloria. Ubi
 a adest, nihil abesse potest: ubi verò deficit, nullæ virtutes
 n stare possunt. Nam prudentiæ fidesit justitia, transit in ver-
 iam, fortitudo sine ipsa labitur in pertinaciam, temperantia
 nvertitur in desidiam, amor in turpem voluptatem, benevo-
 luntia in adulationem. Respubl. in tyrannidem, religio, in su-
 rstitutionem, nec ulla virtutum in suo esse subsistere potest in-
 rrupta. Hæc sola si desit justitia, quæ unica & sola contra o-
 ne vitiornm genus pugnans, potens est comparare homi-
 m Deo, & facere Deo compotentem, ut ejus potestas à ne-
 ine possit superari, cujus justitia à nullo possit corrumpi, er-
 metum omnem abjicit justus, integervitæ scelerumque pu-
 s, non egens Mauri iaculis nec arcu, nec venenatis grvida sa-
 gittis

gittis pharetra. Cujus rei dignitas & honor
sunt quam inseparabilis sit iustitia, cum
summis victoribus à iustitiæ gradu deponitur
è contrariò locati sunt, qui scriptos etiam in
peris, arguentes, cupiditatibus refertur non
alius auro victus sit, qualis Pigmaleon & Am
nem occiderit, alius patriam parentemque
tate, alius ira impulsus iustitiam dereliquit,
q; corruerit, alius imperii cupiditate ductus
nisi iustitiam abjecerit, ut Romæ Sylla & Brutus
pud Hebræos Jeroboam & Mambres: alius
iustitia decidit, ut Romæ Appius Claudius, ap
tiam ipse sanctus David Et ut ad superiora redire
possumus cum Hieronymo ad Demetriadem, quod
um virtutum species, uno iustitiæ nomine continetur
Ambrosius in Hexameron ait: Ubi prudens, ibi
fortitudo, ibi & iracundia: ubi temperantia,
plerumque autem alia vitia: ubi autem iustitia,
est cæterarum virtutum. non n. per se pars est. sed
omnium. Hæc itaq; iustitia ut est virtutum omnium
ita & nostra juris facultas omnium aliarum facul
est atq; Regina: quod ita esse multis argumentis
nisi jam ab antiquo vobis id non solum sufficienter
sed & rationabili demonstratione reique veritate
rientia scirem esse notissimum. Hoc igitur omni
tiam veniamus, quæ iustitiæ est opposita, in qua
non est opus sermonem latius diffundere, cum
ea in oppositum sensum cōvertendo satis cognoscitur
cognito uno contrariorum cognoscitur & reliqua
lex Institut, de his qui sui vel alien. jur. sunt §. 1.
de Accus. & inscript. l. Qui accusare. quibus
bum illud Aristotelis in libro de Cælo & mete
tum, Quod opposita juxta se posita magis eluc
itaque iniustitia, ut describit eam Aristot. lib. 1.
rum. per quam aliena contra leges retinentur
numquodque vitium tantò gravius est, quod
gnat virtuti oppositæ, ideo duplicem depone
iustitiam: unam, quam vocant illegalem quæ
tiam legali, quam politicam nominamus, & hanc
intentionem & actionem propter contemptum
nis, est vitium generale, & secundum effectum

in quantum respicit objectum speciale, ipsa est vitium specie. Aliam dicunt injustitiam secundum modum inæqualitatis ad alterum, & est vitium speciale utroque modo oppositæ justitiæ particulari, inferens nocumentum alteri, de sereniens charitati, & utraque hæc injustitia est peccatum mortale, & maxime in eo qui scienter facit injustitiam. Si quis vero per ignorantiam dictaverit injustam sententiam, hæc ignorantia neminem excusat, quoniam potuerit habere copiamisperitorum, ff. de Jur. & fac. ig. l. regula, vel si sua scientia & labore faciliter scire potuit rectum judicium, Cod. de manu l. 3. ff. quis or. in bono possidet. in bonorum, l. 11. de juxta Ulpianum, Qui iniquam vel injustam sententiam erit, injuriam facit parti læsæ. Omne enim quod non fit, injuria est, 141. quæst. cap. quid dicam. Sed de justitia & eorumque contrariis hæc hæctenus. Modo judices ipsos scribamus. Oportet justum quemque judicem, quod ipse præcipit semet observare, ne quando alium judicans, inerat sententiam 3. quæst. 7. Judicet. Deinde ut causæ veritem plenè investiget, jurisque ordinem non pervertat, acundum authentica statua judicet, non sit acceptor personarum, sed pauperem audiat sicut divitem, peregrinum ut inenam, parvum ut magnum. juxta verbum Domini, Deuter. 1. non declinet favore vel clamore multorum, sicut præciur Exod. 23. Ne sequaris turbam ad faciendum malum, que in judicio plurimorum acquiesces sententiæ, ut à veròries. Nullas preces inter judicium alterius partis admit, nec alicui plus debito compatitur, nec propter timorem cujus à rectitudine Judicii deviet. Unde dicitur Exod 23. uperi non compatiaris in judicio, & Ecclesiastici 7. Noli ærere fieri Judex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitatem, ne fortè extimescas faciem potentis. Oportet enim Judicem sic directum & roboratum esse, ut minis illebrisque contemptis, non aliter agat quàm Deus, natura, civilitasque staverint. Legem ipsam tanquam Deum ante oculos habeat. Se verò non legis Dominum, sed fidum interpretem agentemque ministrum existimet. Hæc qui observat, hic itus Judex: qui justus Judex esse velit, hæc illum servare esse est. Hinc Sapient. 5. dicitur justo Judici: Induet pro orace justitiam, & accipiet pro galea rectum judicium; met scutum inexpugnabile æquitatem, acuet iram suam lanceam, & pugnabit cum illo orbis terrarum contra innsatos. Hinc justii Judices inter reliquos dignitatis suæ ti-

tulos clarissimi appellantur, & à contrariis turpissimum. de Senat. l. formidant. in judic. si. verfic. Maximi sunt, sunt autem turpissimi (ut ait Loretius quondam Cardinalis, postea in titius, in opusculo de miseria hominis) non ad causas, sed merita personarum: non justitiam sed pecuniam: non quod ratio dicat, sed quod luptas affectat: non quod lex sentit, sed quod animi non inclinantes mentem ad justitiam, sed justitiam commodum & ad suam mentem declinantes. rum causam cum mora negligunt, divitum causas constantia promovent, in illis rigorem executionis, in illis mansuetudine dispensant. Hæc ille. Quod sit in ventum ipso vir annulum gerens aureum cum veldida introierit & pauper in sordido habitu, intendunt qui indurus est veste præclara, & dicunt ei: Tu sede! peri verò dicunt: Tu sta hic, aut sede sub scabello pedestrorum, mortificantes animas quæ non moriuntur, cantes animas quæ non vivunt, ut legitur xi quæ. 2. que. Et sunt verba Zachariæ Prophetæ, qui expe- gorius ait in homilia 26. Non morientem mortificam condemnat: & victurum vivificat, qui reum solvit. Uterque eorum inquit Salomon Proverb. 21. justificat impium, & qui condemnat justum, abominatus est apud Deum, imò & apud proximum & populum. Proverb. 24. legitur: Qui dicunt impio justus es, & ei populi, & detestabuntur eum tribus. Reddunt itaque quous judex omnibus, primum Deo, cujus præsentium ceptumque contemnit. Omnis enim judex, ut legitur in lip. 2: 9. non hominis exercet judicium, sed Dei: & quæ que indicaverit, in eum redundabit. Offendit etiam, cujus maxime interest, ut rectè judicent filii hominum, quæ quieta sit provincia Regum, ut in Cap. ut fuit factus excommun. Et lege, vulneratus ad L. Aquil. ff. de offici. præ. Offendit & proximum, cui inferitur, de crim. fal. cap. 2. Et ita propter enormitatem offensus delicto pluribus tenetur. L. 1. ff. de Injur. Et cap. Candelares, §. final. desentent. excom. Et cap. Parochiani, c. 1. Tenetur enim parri quam læsit, non solum in re, quæ didit per litis sententiam, sed etiam ad omnia damna & litis discrimina, prout dicitur L. 1. de poen. ind. mal. & in Jure authenticorum condemnatur in triplum, si

levialis, punitur in confiscatione propriæ substantiæ, &
 piliū mittitur, ut in authent. ut legitur in exord. lib. 3. pa-
 si quis autem. & L. diversorum. ff. de variis & extraord.
 d. u. tenetur læso in quantum bonum & æquum videtur
 gioni judicantis: tenetur & crimine falsi, quia falsarius est
 falsitatem commisit, & pœnam deportationis & perpetui
 lii & ultimi supplicii meretur. ff. ad l. Cor. de fal. L. i. parag.
 judicem & s. ultim. Insuper infamis est, C. de pœn. iudi.
 l. jud. L. ij. Et crudelis in jure dicitur xi. q. i. nolo. Hæc in fo-
 rivilis, qamvis multa prætereo. De foro canonico, quæ pœ-
 statuuntur, nemo vestrum ignorat, qui legeretis terribilem
 m & metuendam decretalem per Nioolaū quantum Chri-
 vicarium, in concilio Lugdunensi editam, recitatam lib. 6.
 xcretalium, titulo de re judic. Cum æterni tribunal judicis
 te quod omnes stabimus. Item ubi iniquus judex in senten-
 maledictionum per annum suspenditur ab officio, hoc est,
 undum Joannem Andreæ in Novella, quod tanto tempore
 reat officio judicandi: & si sacerdos est, divina non celebret,
 alias horas canonicas in ecclesia solenniter non inofficiet.
 sit diaconus, evangelium non pronunciet, Si subdiaconus,
 istolam legere non præsumat: ac insuper propter execrabi-
 m criminis sui enormitatem omnes aliæ pœnæ alicubi per
 nones & leges pronunciatae & pronunciandæ in eundem lo-
 im habeant. Denique nisi pœnituerint, & omnibus offensis
 tis fecerint apud illum judicem, ubi vix justus salvabitur, qui
 alè judicata & judicabit, & restituet justitiam injuriam pas-
 in die iræ & maledictionis, die calamitatis & miseriæ, die
 tributionis & justitiæ, certè delebuntur de libro viventium
 cum justis non scribentur. Væ, hoc est, damnatio æterna erit
 lis qui condiderunt leges iniquas, & scribentes injustitiam
 ripserunt, justificarunt impium pro muneribus, & justitiam
 sti abstulerunt ab eo, & percusserunt animam innocentis.
 unc ergo ut me quam brevissimè recolligam, Sciant se om-
 es qui justitiæ præsumunt, & qui se pontificii juris legumque
 terpretes ac doctores appellari volunt, teneri & obligatos
 se ex professione nominis sui & dignitatis suæ, prius servare
 gem quam præcipere, prius docere populum verbo & exem-
 lo legis canones regulasq; vivendi, quam incautos tam gravi-
 r punire: necesse est enim, ut qui legem servare debeant,
 gem ipsam prius cognoscant, alioquin jus ipsum summa est
 et injuria, & lex ipsa nihil aliud quam subdolum rete iniqui-
 tatis. Tenetur insuper prius ostendere gratiam & misericor-

diam legis, quàm violentiam & pœnam. Puniant deinde imprudentes sed malevolos, doleantque causam esse puniti, punitos deinde revocent ad honestam emendationem: est opus proborum Jurisconsultorum: qui secus agunt, si se erga Deum & justitiam ipsam de dignitate & profectum malè meritos esse. Nos igitur omnes unanimis, quicquid hanc sublimem & sacrosanctam juris facultatem tam auctoritate profigemus, induamus pro thorace justitiam, & sumamus pro galea rectum judicium: sumamus scutum innobilem veritatem, acuamus iram in lanceam, & sic pugnet nobiscum orbis terrarum contra errores iniquorum, & infatos.

Oratio ad Metensium Dominos, dum in illorum advocatum, & oratorem acceptaretur.

SI voluptatem erga vos meam, Amplissimi Patres Domini mei metuendi, pari eloquio dicendique elegantia implere possem, deberem jam hanc tam insignem Rempublicam nostram, vestrasque in hac eadem administrandas laudes non minus ornatissimo atque longo sermone tollere, vestraeque clementiae condignas gratias agere, quod ad hoc praesens advocati & oratoris vestri munus nullis meritis praecedentibus, tanto dispendio & longanimitate evocare dignati estis. Sed ut laudare vos non modo, sed omnibus ferè perquam facile est, ita condignas gratias remetiri apud me praesertim difficilimum est. Nisi penitus elingui, in tanta virtutum vestrarum ubertate celebranda, quarum copia atque splendor, verborum abundantiam facilè accumulât dicenti, deesse posset oratio. Ego enim in hoc mihi ad praesens & consultò temperare constitui, ne quis me vestrae Celsitudinis arbitretur, vestram gratitudinis assentatiuncula velle aucupari credat. Neque enim vos estis tales, qui laudes vestras verbis praedicatas ubi pluram operibus praestitas palam ab omnibus cerni cupatis. Sicut vobis constantissima fama vestra, qua ob tam invictam justitiam, tam infatigabilem prudentiam, tam castissimam mentem, tam innocentem temperantiam, tam religiosam, praeter ceterarum civitatum Rei publicaeque rectoribus ceteras civitates, regna & nationes, magni & clari estis nulla usquam sit Respublica, quae hanc vestram iis virtutibus praecellat, vix aequare possit, idque adeò notum est, ut per

ne ogeat, mihiq; id citra adulationis suspicionem liceat
 ri. Optoque apud omnipotentem Deum, ut hanc ipsam
 publicam vestram perpetuò secundet, felicem fortuna-
 que faciat eximiasque vestras laudes virtutis, fortunæ, re-
 gestarum gerendarumque in perpetuam memoriam il-
 lis conservet & augmentet, ut omnia vobis ad ornamentum,
 incrementum, dignitatem & amplitudinem Reipub. ac nomi-
 vestri prospero gloriosoque eventu succedant, mihi que a-
 l vestram Clementiam, tam optimam opinionem dignita-
 que adepto, id quoque detur, per quod vestræ de me exi-
 nationi aliquandò condigna gratiarum repensæ satisfaci-
 c autem eò mihi difficillimum est, quò scio me vobis plus
 ere quam possim persolvere. Nec ignoro quanta sit Advo-
 i & Oratoris provincia, in qua exemplo Demosthene, Ci-
 one, Hortensio, excellentissima ingenia sæpissimè succum-
 nt. Mihi autem ingenium perquam mediocre, prout homo
 a paucioris experientiæ ac literaturæ minoris, nec infior,
 um eloquentia tenuissima. Neque enim is sum, cujus vox
 ita suavitate delectet, cujus verba tanto ornatu splendeant,
 us sententiæ tanta gravitate vincant, cujus oratio tanta vi
 rsuadeat, ac si Cicero vel Demosthenes aliquis essem, sed
 diocritas quædam est mihi loquendi duntaxat, non elo-
 endi, & in rerum feritate enancianda, nō in proloquendo,
 aleratis verbis fectas sententias. Nec vos in hoc me impro-
 bitis, qui vera libenter auditis, scelusque esset tanquam læsæ
 tjestatis, coram vobis incerta fucataque dicere. nedum sal-
 Integritatis meæ testis est mihi præsentia mea: si alia probi-
 sis meæ indicia quæritis, possim fidei causa ostendere ea,
 ita nota sunt, patriam non obscuram, progeniem non igno-
 lem, familiam non pudendam domum non sordidam, mo-
 s inculpatos, vitam sine crimine, famam apud probatissi-
 os viros sine macula, non indignus aliquando habitus, cui
 ummo Pontifice, ab Imperatore, à multis Prælati ac Re-
 lligis fides & gratiæ haberentur, quem filium & amicum
 ocarent, quorum mensa convivis affiderem, quorum fa-
 miliaribus epistolis ac publicis literis sum veneratus, quos
 ritutis meæ testes usque mecum adservo, longè mihi gra-
 ores quam pecunias, quarum ego nunquam cupidus fui,
 ec tibi adsunt unquam avarus. Verum postquam uxorem
 uxi, à publicis negotiis principumque ultra sortem meam
 amiliaritate, ut quæ longè plus ambitionis habeat atque
 ericuli quam tranquillitatis, abstinere proposui, & pro-
 pria

pria deinceps industria vixi, quæ præ se
 sorte mea demeruit, variisque famulis
 nimo penuli, nulli onerosus. Postquam
 do jam pluribus literis, misso in superius meo
 me in Oratorem suum postulasset, ipseque
 prior Rivi, everfi, atque illius frater germanus
 tensis unâ cum magnifico barone & genitorum
 rimum debeo, id ipsum à me multis precibus
 nephas arbitratus sum tantorum virorum ac de
 ritorum preces rejicere, vestramq; gratiam com
 spretis omnibus aliis commoditatibus ac muneribus
 quorum plures tunc apud Allobroges mihi præ
 bis me firma deliberatione dedicavi, confidenter
 cturum, ut hæc de me tam optima opinio vestra
 frustretur. Sed ne diutius huic sermoni in
 stus sim, ac majorum negotiorum cōsultandum
 occupem, non aliud agendum restat reliquum,
 maximè possim veneratione, devotione, religio
 demq; fidem, me nusquam vobis nulla in re, con
 turnitate, & reliquis muneris hujus debitis ac oneribus
 fors ceciderit, defuturum. Faciam ergo nunc quod
 vos accipite quod vobis debetur. En habetis me
 dum optastis. Titulum Advocati & Quæstoris
 Recognosco vos Dominos meos certos, & me
 omnem reverentiam, obedientiam ac fidem
 Orator, & ad consilia Reipub. vestre admissus
 dine præstare tenetur, & quicquid vestre Reipub.
 cere præceperitis, quam studiosissimè prosequar, cur
 tar, faciam, perficiam, neq; fidei, neq; industrie
 unquam defuturus. En facultas, persone, animæ
 vestra potentia sunt. Hæc dixi vobis breviter,
 dentia ex paucis multa percipere solet, nobis
 postulamus, si non vestram Celsitudinem com
 secundum vires nostras temporisque indigen
 raneam orationem diximus.

Oratio ad Senatum Lucenburgiorum pro D. Henrico C.
Menfibus habita

Celsitudinem vestram, clarissimi Senatores, non
 turbare commonstrationibus testatur, sed
 ipsum, non minus quam id eandem vestram

em, & meos Dominos tædere. Sed haud utrobique par est, in vestræ sublimitatis auctoritas id solo jussu potest, quod citra tamen juris ambiguum dubii expectamus. Non quod iustitiam æquitatemve formidemus, nō quod vestræ sententia aut alterius utriusve exitum timeamus. sed incontinentiam formidamus eorum, quibuscum nobis negotium est, publicanorum, hoc est, redemptorum vectigalium vestrorum, à quibus cives nostri ut alienigenæ & peregrini homines, tanquam indigenarum vestrorum injuriis obnoxii sint, in modico damno affecti sunt simul & injuria. Causa hæc pendet coram judici vestro, magno nostrorum cum incommodo tum impensa. Pendet ab anno ultra in hunc usque diem, iterum vobis sapè à nostri civibus in ea causa supplicatum articulatum est, scriptum est. Exhortari sunt vos Domini civitatis Mediomatricum Decuriones plus semel, vos fecistis quod in vobis fuit, scripsistis, mandastis, præcepistis istis vestris redemptoribus quod æquum fuit. Si decretis vestris obditum est, laudamus operam: sin minus, quid monstri alacritatem non satis intelligimus. Constat, quod redemptores illi, ne hoc neque illud auscultant, sed obdormierunt ad literas vestras, non absque nostrorum & damno & injuria. Quæ res, audendum est verum fateri, neque modestiæ proborum virum neque continentiæ publicorum munerum officia vincuntur. Debuisset revera redemptoribus istis pudori fuisse, si eadem regii vestri senatus mandatis hætenus non fuerunt intemperantes, vel sic se actales præstitissent, ut tanquam deficio eorum male meriti, aliquando jure argui non possent, quod si iustitiæ prompta largitas claros fecit senatores, quæ semper & omnibus à nobis concessa est, vos eandem nobis quoque confidimus concessuros, omnemque hanc controversiam & litem in hac præsentī congregatione vestra, & per vos statuta hodierna die, vestra senatoria sententia sopituram. Pro hoc postremo nunc miserum me Domini mei, obrestanturque infirmitudinem vestram, ut sublatis quibusque iniquis exactionibus, semotis quibusque judicii subterfugiis damnosisque ditionibus judicium civibus nostris, æquitate juris suadente, citius accelerare. Cæterum nunc quod causæ hujus caput est dico quod ad exactionis vectigalium nostrorum novitatem tinet) hæc res Dominis meis hucusque visa est ultra jus & quum, ultra hætenus & ab antiquo observatam veterem consuetudinem inducta, nec ullo sano consilio senatorioque decreto roborata. Fortassis sunt aliqui ex istis mercenariis redempto-

demptoribus & publicanis, qui excogitatis novis titulis Reipub. vestrae probè consulere contendunt: si ejusmodi actionum rapacitate, à vicinis populis quam plurimum extorxerint, ac tanquam auri spongiæ vicinorum opes exuerint in fiscum vestrum intulerint, quasi omnis Reipub. felicitas in ampliandis vectigalibus contineatur, quorum numerus pars in privatam eorum arcam dilabitur. Quod si huiusmodi rationes prævalebunt, si ita mentibus vestris persuasæ fuerint, frustra nobis ad orandum hic locus vacaret. Sed Domini de Celsitudine vestra longè melior opinio est, ut qui summi æquissimi tum justissimi animi, quo vestrae Reipublicae plurimum prodesse, alterius non nocere velitis, tum sancti integerrimæ prudentiæ scientiæque in pectore vestro præsentia recondita habentes, ipsas de novis vectigalibus tractandis leges censurasque non ignoretis. Itaque oramus, ut mini mei, ne patiamini exemplum hujusmodi inexactio-
ut exactio generet exactionem, innovatio generet intutionem. Quod si sic futurum est, ut ita metiantur, quem tandem futurum arbitramini exigendi vermodum finem, nisi fortè Deo ipso repetundarum acturo, aliquo malè gesti muneris rationem reddendam? Nollent Domini mei juri vestro quicquam derogare, nollent in suo decem subditos vestros supra veterem morem illa innovata cum ne gravare. Ut ergo minimum dubium sit, & nulla controversia, vos idem quoque erga nostros cives facturos speramus. Quod si præscripta per vos imperiali potestate auctoritate Lateranensium concilii id vobis justum videatur, ut licet vobis vectigalia taliter extendere, sitque vobis talis prærogativa libertas: jam occasionem dederitis Dominis meis cum vectigalia extendendi, ac victa per vestrorum excessus moderata temperantia, in vestros populos consimilia rependere. Facili autem id sint nec ne, jam vobis in manu est, vos ita populo consulite occasio dum est. Cæterum Dominis meis Celsitudini vestrae integerrimo animo deditissimi, semperque vobis bona, prospera gloriosaque ominantibus, de his quod superest litteram suam partes declamabunt.

*Oratio, in salutatione cujusdam Principis & Episcopi pro
Metensibus scripta.*

AD sunt hic præsentibus, præstantissime Præsul simul ac Princeps illustrissime, ad sunt inquam ex decurione civitatis hujus ad hoc ordinati, ut omnium eorum totiusque

ac civitatis nomine salutem excellentiam tuam, congratantur hoc jucundissimo adventui tuo. Adsum & ego à Dominis meis ad hoc munus deputatus, qui eorum erga excellentiam tuam optimum affectum omni sermonis furo semoveridica oratione exponam, qui certè, ut brevissimè dixerim, talis est. Salutant te Domini mei quàm maxima venerantia, reverentia & honore id eos facere decet, tuæ excellentie debetur, tua sublimis dignitas deposcit, ac insatigabiles rutes tuæ merentur: Congratulantur hoc jucundissimo adventui tuo, ominantes ut te benè secundent superi, semper in melius provehant, omnemque fortunæ invidiam ab oculis arceant, offeruntq; tibi quantum in eis est, omnem benevolentiam, favorem, beneficentiam, & si quid penes eos est, quod excellentiæ tuæ conducere queat. In quorum testimonium domant te munusculo quodam, non tanquam ita tua sublimitate digno, sed tanquam signo seu monumento eorum erga te benevolentiae amicitiaeque quo testentur tibi integritatem animi sui, significant tibi optimam voluntatem suam, exponant tibi semper promptum paratissimūque obsequium suum, orantque excellentiam tuam id iam eo animo abs te gratum & acceptum haberi.

Oratio in salutatione cuiusdam magnifici viri pro Dominis Muresibus scripta.

Etus mos est civitatis nostræ splendide Vir, & apud magnificos Dominos meos eorumq; prædecesores pro eorum optima voluntate laudabili consuetudine observatus, atque eximii alicujus status personas per eorum civitatem insequentes, jucunda quadam gratulatione, addito etiam munusculo aliquo, tanquam amicitiae suae benevolentiaeque pio salutare. Quod cum hodie mihi à Dominis meis erga magnificentiam tuam efficere injunctum est, deberem jam pro illustri natalium tuorum gratia, pro integritate viriū tuarum, pro virtutum tuarum uberrima copia egregias laudes tuas, si non omnes saltem aliquas condigno sermonis eloquio compecti, tuoq; adventui condigna oratione congratulari. Sed ne sermonis prolixitate tibi jam in itinere defesso, aliisque arduis negotiis intento molestus sim vel impedimento, tum ne diutius colore publicae integritati fideiq; Dominorum meorum nunquam adularum tibi obesse videar, ab hoc consulto mihi temperare constitui, relinquens ea vulgatissimæ ac constant.

stantissima fama tua, qua & splendens, quod non
 cias magno probitaris exemplo, magno vero
 splendore clarus haberi, longeque plus laudis
 id mea etiam si elaboratissima sit oratio, explere
 ciam igitur quod reliquum me docet, ut accipere
 betur: Accipe, inquam, salutem Dominorum
 quam maxima reverentia exhibitam. Accipe etiam
 nusculum hoc benevolentiae suae monumentum,
 quid est, quod eos colloqui velis, parat tibi parat
 bitur audientia. Quod si etiam loci patrique
 dus huc accesseris, En habes hanc urbem antiquissimam
 dam Romanorum sociam & amicam, postea claram
 Regum sedem invictam, porro inter sacri Romani
 vitates haud minimam, in qua quicquid rerum
 rum novarumque animum tuum cognoscere, et
 nium lustrandorum libera erit facultas, Dominorum
 nibus tibi semperque bene ominantibus.

*Oratio per quendam affinem suum Carpolianum, facta
 calanreum formidum, in acceptione Regentis,
 sic habita.*

SI unus ego ex Periandri Corinthii aut Lycophronis
 Sessum, qui felicitatem ipsam in gloria & honore
 runt, susceptor amantissime, multum gaudere
 natissimi eloquii tui divitiis coram tantis viris tam
 fimè laudatum, insuper & hac rosea veluti ovali
 magnificè adornatum. Sed ipsa cum profecta
 militas, tum ipsa humanitatis meae mediocritate
 minus hasce tam insignes laudes, quas tua
 curiente amore adscribit, pro meis agnoscant
 lendissimi Patres, quidnam commoverit
 stram, post alia multa in me collata beneficia
 mentis titulisque decorare, huic sublimi loci
 venerationis pompa comitari. Certè non sum
 giae laudes ac splendidi tituli, tam sublimia
 Vestra haec munera sunt, vobis ista debentur
 quam coelestia coeli sydera, divinae & humanitatis
 mine repleti coruscatis, à quibus mihi longè
 ri quam laudari, quam coronari, quam profectum
 est erga me humanitas & benevolentia, non
 Quicquid ergo istic nunc de me bene dicitur
 id vestrae refero benevolentiae, sed & totum me

fateor. Conabor igitur & nitat favere Christo vestris conatibus, aliquando evadere, qualem nunc me prædicaudistis aut fortè opinamini, vobisque dum dabitur occasio, de tanto in me collato honore, non minus re quam senne me satisfacturum dicite. Sed jam precor vos Domini, dica hæc amicitiae & obsequii pignora, vinum videlicet tiae symbolum, fructusque futurorum bonorum indices, ri animo mecum convivantes excipite. Vos fratres animi, currite, festinare, & clarissimis istis Dominis meis finis diligenti cura ministrare.

pro filio Christierni, serenissimi Daniae, Noruegiae & Sueciae Regis, &c. habita in adventu Caesaris.

mihi Imperator Auguste, Domine & avuncule colendissime, vincendus esset hic gemebundus animi dolor, quo diu Margaretam amitam & prope plus quam matrem nominam, ac omnium optimam principem, tam acerbo fato amissum lugemus. multo effusiores gaudia jam tuae majestatis adtui gratulaturus forem, & ultra quam ætatis & studii mei intulacunque fert opinio, sermonis mei nervos omnes in te salutando intenderem. Nunc verò uno hoc eodemque tempore, & summa tristitia & parilætitia distractus, nam hinc oris magnitudine superatus, inde reverenda specie venionis tuae attentus, redigor ad silentium, nec ulla est mihi nonis facultas, attamen tum tacens tum loquens usqueque tuae majestati gratulor. Congratulantur & mecum atque hæc principes, mihi quidem sorores unicae dilectae, tibi vero ex sorore æquæ atque ego nepotes. Tuo adventui gratulor, tua praesentia solamur, tuae clementiae gratias agamus. tuus altæ bonitas, praesens comitas, non patietur nos penitus atos esse, nec spoliatos spe bona relinquet. Agimus etiam tias pro ingentibus illis beneficiis, quibus nos diva principis amita nostra, non secus ac propriam prole hætenus protulit. Pro cuius æternæ gloria, cum aliud majus referre possumus, Deum ipsum indefessis precibus incessanter oramus. Tibi autem Imperator clementissime in primis illustrem gem, Dominum & parentem nostrum, tuae majestatis fratrem sororium, cum has adstantes puellas principes sorores as meque simul tuos nepotes, tum omnem nostram familiam commendamus, tuoque patrocinio devovemus, atque ne deferas, ne negligas, ne consueta tua benevolentia & favore destituas, ego unus omnium voto, tuam Clementiam

supplex oro atque obtestor. qui Deum Opt. Max. in tuis
 nis famam & gloriam, utque tibi omnia prospere feliciter
 que succedant, obnixè perpetuoque deprecabimur.

*Oratio, habita in funere divæ Margarete Austriacorum & Bur-
 gundiarum Principis æterna memoria dignissima.*

Vetustissima majorum instituta sunt, reverentissimi,
 & præstantissimi, clarissimi, generosi, nobiles, egregii,
 & præstantissimi viri vosque cæteri auditores omnes, et
 mi laudabili consuetudine ab illis ad nos usque, derivatis
 timorum Principum, quicunque, magnitudine rerum aut
 aut foris, aut pace aut bello gestarum, aut alia quavis vi-
 ria floruisse, cum luce hac excessissent quam ornatus
 ri potuit oratione à summis autoritate viris & dicentibus
 affluentissimis Oratoribus, narrando eorum vitam
 ortum, cursum, exitum resque gestas, adornatis laudibus
 celebrari, ac composita sermonis pompa publice illi
 tari. Quod cum mihi hodie injunctum sit manus divæ
 pis nostræ Margarete & Germaniæ & Burgundiæ un-
 ris, funus perorare, funus inquā, tam acerbum & flebile
 non solum provinciales lugent, sed etiam externi populi
 tim illachrymantur, quod etiam dolent flentque, hostes
 universus Christianus orbis sibi temperat à lachrymis
 esset non parere, & onus hoc licet humeris meis longum
 & pergrave, uno modo recusare, qui unus sum ex
 qui hanc mihi delatam provinciam refutare nullo
 sum nec debeo. Optarem autem nunc mihi eam in-
 citatem, orationis vim ac dicendi copiam, ut cujus
 rum gestarum laudes in præsentia vobis enarraturus
 cessi, quibus deceret orationis & verborum insignibus
 sem absolvere. Certè nulla mihi mediocritas in tam ce-
 re Principis funere perorando adhibenda esset, in cujus
 omnia amplissima, excellentissima, eminentissimaque
 Sed non mihi tantum est ingenii, non mentis, non spiritus
 virium, qui quanto magis in divinæ hujus principis
 celebrandam animum intendo, eo mihi res ipsa sese
 rem difficilioremque offert. Neque verò cuiquam possibi-
 lè si omnes id molirentur, omnes ejus laudes attingere
 principum omnium decus & insignium mulierum quoque
 quæque fuerunt unquam extitit honestissima atque nobilissima
 foris domique præclarissima majorum nobilitate illius
 omnium virtutum genere ornatissima, ornamentum

is totius foeminei sexus, nec foeminis solū illustribus, sed
 a r i s s i m i s v i r i s i n i m i t a b i l e e x e m p l a r, nec nostra solum æ-
 sed omni temporum posteritate memorabilis. quippe qua
 a ætas nec tulit nec feret majorem, vixq; ei parem. Quod
 um dicendi flumen. quod tam uberrimum orationis ge-
 , quod posset cum ejus incredibilib. & divinis laudib com-
 ri? Unde in tam immenso virtutum agmine potissimum
 ndi sumemus initium? Num laudabimus genus & nobi-
 em? cujus tanta erat nobilitas tanta claritas, tanta præ-
 tia generis, ut omnes Christiani orbis reges atq; principes
 pinquitate sanguinis & generis affinitate cōtingeret, quo-
 plurimorum oratores, summos viros, sed afflictos & atro-
 ore. mutato vestitu huc missos videtis ad honestandum hoc
 us, & celebrandum clarissimæ principis exequias. An lau-
 imus modestiam, prudentiā, æquitatem, mansuetudinem,
 atem, constantiam, justitiam, religionem? undique tot ad-
 abiles & heroicæ ejus virtutes sese proferunt, quibus supra
 humana conditio pateretur nomen suum æternitati cō-
 ayit, ut in posterum sancta divinaq; princeps habeatur. An
 gestas extollemus? Tanta sunt ejus præclarissima facino-
 ut penè mirandum sit tanta ac tot simul foeminam patrare
 uisse, quibus jam non summam reginam, non summam
 peratricem, sed numen, sed deam in terris sese præbuit co-
 dam. Hæc omnia cum non modò longissimum, sed peni-
 infinitum ac impossibile sit oratione velle complecti, quæ
 gnis historiarum voluminibus vix explicari possent: tamen
 raturus sum de splendore & laudibus ejus, non quanta se-
 erunt, sed quantum temporis angustia patitur. Itaq; capita-
 am duntaxat, non res ipsas perstringemus, atq; de his ipsis
 am multis admodum pauca quædam, & ea breviter expe-
 que dicemus, & ea sola, quæ sunt exploratissima, quorum
 es hic adsunt, qui hæc omnia aut planè viderunt, audive-
 nt, cognoverunt, experti sunt, quippe de nobilitate clarissi-
 generis sui, de præclarissimis virtutibus & integerrimè a-
 vita, de rebus per illam magnificentissimè & supra omnem
 nionem gloriosissimè gestis, de quibus omnibus dicturi su-
 s, falli non possunt. Hos ego mihi judices, hos mihi testes
 iubeo, horum præsentia fretus, nunc rem ipsam audentius
 rediar. Sed illud vos inprimis admonitos volo, me non ju-
 rhetorum præcepta, è vulgatis illis demonstratoriis lo-
 artificiosam orationem velle contexere, non enim quod
 , sed quod ingens animi dolor, & sui impotens suggerit

affectus, quæ occurrunt memoriæ sparsim, & in
 ordine colligemus. Quem enim ordinem se-
 re, in quo omnia sunt acerba, tristia, confusa,
 fletu, luctu, lamentis, lachrymis, quam verborum
 elegantissimarum ordine exprimenda, &
 series maximè ex postulat? Sed ut à nobilita-
 randi initium faciam, habuit hæc gloriosissi-
 ma paternum genus ex Germania orbis re-
 amplissima, atque ex gente Austria, totius
 antiquissima, super illustri quidem & excel-
 lente tempore clara, sed etiam Droti & Trajani re-
 Regibus semper potentissima, atque post re-
 nam religionem, semper Regum Catholicorum,
 ceteris fecundissima. Hodie verò cum tantis
 rum ducum, tum potentia invictissimorum
 ratorum, ac felicitate parti imperii, in tota
 prima & suprema Maternum autem genus
 provincia æquè satissima, & ab omni ævo
 ex Burgunda gente non minus potentissima
 magnitudine rerum gestarum, multatimque
 in Germania provinciarum atque gentium
 rima. Quod si nunc Reges potentissimos,
 simos, qui per superiora tempora ex utroque
 fontibus totius nobilitatis processerunt, &
 hac una ratione complecti, nec unquam
 nem facturusestem. Quis enim ignorat
 nis orbis Christiani vires, ut nobis hanc
 pem Margaretam ac ejus fratrem germani-
 stellæ Regem, atque per illum hunc Carolum
 Ferdinandum Ungariæ & Bohemiæ Regem
 rem producerent. Sed nos in progeni
 dis sermonem hunc non extendemus, non
 sed brevitate quanta fieri potest maxima,
 primentes, de iis velut delibando recen-
 nostra Princeps patrem Maximilianum
 rarem invictissimum, & superioribus
 quandum modò, sed in multis etiam ante
 num avum habuit Fredericum tertium
 pem omnium justissimum clementissimum
 nomento pacificum. Hinc cum Carolus
 guadionum princeps metuendissimus
 Germania oppidum copiosissimo exercitu

n Fredericus à circumvicinis principibus & civitati-
 mpārata imperii viribus non cōtemnēda bellica ex-
 onē Novesium contendit. Ubi pacificus Imperator pro
 itate, pro pugna, pro bello rebus omnibus optima pace
 e compositis, & oppidum insuperabili obsidione libe-
 & intra cūm Carolo itrenuissīmo principe strictissima a-
 ia ejus unicā filiam nomine Mariam, virginem splen-
 imā atque pudicissimā, multarum provinciarum at-
 entium hāredem, filio suo, quem diximus, Maximilia-
 onsam impetravit. Hæc extitit divæ Principis nostræ
 , hic verò pater, illi utrique avi, viri profecto de quibus
 ecclesiastico verē dicere poterimus, quorum pietates
 efuerunt, & cūm semine eorum perseverat bona hāre-
 filii eorum & nepotes eorum propterea in æternum
 nt, semen eorum & gloria eorum non derelinquetur,
 n eorum vivit in generationem & generationem. pa-
 illi avia fuit Helionora, Eduardi Lusitanæ Regis filia,
 crata & unctā impetratrix, verēq; Augusta Aviam autem
 nam habuit ex Borboniorum ducibus atq; Francorum
 progeneratā, genere æquē nobilissimā & clarissimā
 m temporum, laudatissimique nominis forminā, no-
 illi erat Isabella. En stirpis hujus nobilitatem, vetustatem,
 um, de quibus nunquam satis multa dici possent. En se-
 en radices, quæ pulcherrimum hunc & preciosissimum
 am protulerunt. Sed hæc de nobilitatis præcellētia ha-
 is, de qua tamen non ea quæ pro magnitudine rei dici po-
 nt complexi sumus, sed duntaxat quæ visa sunt memo-
 necessaria. Nolumus enim sic majorum suorum laudibus
 quod videamur suas proprias proficere non posse. Ipsa no-
 iva Princeps nostra laudanda est, ipsa nobis suis propriis
 rib, & lineamentis exprimenda. Princeps quæ forma ve-
 a, moribus modestissimis, prudentia præstans, & quæ æ-
 n suam honestissimis, eisdemq; clarissimis facinorib. per-
 it. longè peregrinaverit, multa viderit, multa peregerit,
 ver maximis in rebus maxima cūm laude versata, & om-
 n quos ætas nostra tulerit optima atq; clarissima. Nata est
 inc lucem Princeps serenissima, anno humanæ redempti-
 Milleesimo quadringentissimo septuagesimo nono, mense
 ario, die decima, hora horologii ante meridianā 11. nata
 leberrima Advaticorum urbe, videl. Bruxellarum, atque
 Reverendum D. Ferricum Tornacensem Episcopum ju-
 itum Ecclesiæ in templo Divæ Gudulæ per sacrum bapti-
 Dd 3

fina

sma Christianæ religioni initiata, fide jubentibus illustribus
 principibus Philippo à Ravenstein è ducibus Clivorum, &
 anne Austeraniæ principe, atque superillustri Domina Ma-
 gareta, materni Avi secunda conjuge, ad cujus institutio-
 nem huic divæ Principi nostræ tunc impositum est. Nec
 est autem, quo tempore fames, pestes, bella, factio, con-
 nium tragicorum malorum agmen quasi mare quod ex-
 undans erat, universas has provincias ira, rabie, odio, regi-
 ne, cæde, scelere in volvens atque permiscens, domus prius
 tiosa & rerum novarum cupida tumultuabatur, civis
 ardebant odio, diffidebant in varias factiones nobiles, co-
 gebant populi, discordabant rectores, patria omnino
 guo erat, & plura hostis possidebat. Inter has densissimas
 ctionum tenebras nata diva Princeps, tanquam nova quæ
 lux per universam provinciam visa est diffundi. O animæ
 divinorum consiliorum abyssum, ô infinitam divinæ
 tis providentiam, ô summam Dei elementiam, qui (quo-
 dendum est) propter demerita nostra, constitutis nobis
 tot ærumnas & calamitates, abundantibus malis nostris
 bundavit & gratia, & talem nobis principem in lucem pro-
 xit, quæ nos, patriam, quæ penates, tot periculis, tot dan-
 nibus fuerat liberatura. Ipsa enim nutritionis annos vixit
 sa, quibus parentibus, quib. majoribus originem traxisset
 præ ætatem ad miraculum spectantium ostendit, tum
 de se pollicebatur præclara & excelsa indoles, ut
 ma, famam admiratio, admirationem virtus vinceret, et
 apud omnes populos expectationis admirandæ. Nec
 illos opinio. Siquidem defuncta paulo post matre ejus
 principe clarissima, ac viduo parente ejus divo Maria
 Cæsare, & immortale bellum esset nobis cum Francigenis
 vicinia omnis armis fremeret, sola ipsa tunc solida pa-
 strumentum, medium, nodus & copula comperta est, æque
 provincialium opera Carolo Francorum Delphino, ac Lodo-
 vici undecimi Francorum Regis filio unigenito in matrimo-
 nium desponsata, vix trium annorum nata, in Franciam
 cta est, ubi maxima cum pompa, nec minori cum lætiti-
 tulatione excepta, à præfato Lodovico sapientissimo Rege
 irritò nec vano omine pacifica cognominata est. Man-
 aula Regis omni celebritatis genere honorata, educata
 nobilissimas puellas, optimisque moribus imbuta, tan-
 se subito per universum hoc regnum adultæ jam nobili-
 specimen præbuit, ut à cunctis velut numen quoddam
 varet.

ut revereretur. Quam præclarissimam & generis & educationis morumque nobilitatem, etiam corporis elegantia mihi ornamenta sociabant. Erat enim illi vultus perbenignus & jucundissimus, aspectus hilaris, plenus autoritatis & ætatis. Dignitas oculorum talis, ut nitidissimum quendam litatis splendorē profundere viderentur: gratia oris magna, vox suavis & sermo expeditus, summa totius corporis entia, & quæ regium atque imperatorium quiddam præ se venustate quadam majore quam humana videretur. Ad præclaram corporis venustatem accesserunt honestas, consuetudo, modestia, pudor, verecundia, cæteraque virtutes, ut se tanquam exemplum & speculum quoddam virtutis, omnibus præbet contemplandam. Nulla præclarior, nulla nobilior, nulla amabilior puella habebatur, sic cæteras res puellas atque virgines nobilitate, gratia, virtutibus anteciperet. Verum mortuo Ludovico Francorum rege cum Carolus regnum potiretur, persuasus à regni primoribus ut Britanniam regio suo adjiceret, Margaretam jam adultam, nobilitate, castitate ac morum integritate licet nulli secundam, repudiata, & Francisci Britonum ducis defuncti superstitem unicam heredem, Britannia hæredem, divo Maximiliano Cæsari per ora desponsatam, Britonibus ingenti prælio victis accepit uxorem. Utrunque factum cum maximorum bellorum potissimum causa fuisse debuerat, tamen contentionem & injuriam non omnem, ipsa licet repudiata Margareta princeps, nova se sopivit. Caroli autem repudium (mirum) quam constantulerit, quanta animi magnitudine toleraverit. Jamque præter illa adolescentiæ indoles, integritas, cum antea semper pereraret aetatem, magis magisque inclarescere coepit atque periculosos virtutum gradus majori cum ratione consilioqueingere, maximis rebus par ingentium difficillimis non minus constantiam exhibuit. Vitæ probitas singularis, animus dignus, & qui nunquam ad iracundiam, nunquam ad odium nunquam ad inferendas injurias, nunquam ad vindictam, nunquam ad bella, sed semper ad beneficentiam, laudem, concordiam ac pacem flectebatur, tantumque de se subito, ad omnes populos adultæ jam & plusquam masculæ virtutis specimen præbuit, ut fama ejus non in istis atque finitimis provinciis clausa teneretur, sed per remotissimas nationes lateque extensa, maxima cum laude & admiratione vagaretur, & publica omnium vox esset, nullam unquam natam esse

hac principe clariorem, nec meliorem. Hac constanti
 atque optima fama permotus Ferdinandus Hispaniarum
 magnificentissimus Rex, cum experientissimus tum acerrimus
 genii Princeps, sic in hanc indolis altitudinem exarsit, ut
 toties devictos Afros, & aucto imperio suo Græcæ reges
 conquistis etiam & subactis ad Antipodas usque
 modum & opulentissimis insulis, jam tot urbibus
 dis, tot regnis auctus, tot clarissimis victoriis
 nobilitatus, tot immortalibus triumphis celebratus,
 inter tantæ felicitatis titulos prius haberet, quam
 datissimam puellam Divam Principem nostram, Mariam
 tam inquam, quam tunc multi Reges & Principes
 rent, ambirent, observarent, filio suo unigenito, tot opulenti-
 ssimorum regnorum ac potentissimorum principum
 cessiori, desponsare posset. Itaque ut id conficeret, summo
 dio, nec minori ingenio annixus, missis splendidissimis
 tione Oratoribus summis viris, voti sui supra optatum
 compos factus, non solum nobilissima puella nobilissimæ
 spaniarum infanti desponderetur, sed ipse etiam Philippus
 væ Margaretæ germanum fratrem florentem adolescentem
 & Principem omnium, quos nostra ætas tulerit optimus
 que clarissimus, sibi generum ac filię suæ maritum. Pro-
 nunc Margarita nobilissima puella conscensa navi, &
 ti classe in Hispanias navigatura, cum illam jam aliam
 nerent, excitatis procellis in classem ejus effervescebat,
 visque jactata fluctibus, ad Anglicum litus compulsa
 savientibus undis perdurare maris intemperies, piam
 grum mensem anchoris hædere coacta; nunquam
 litus egressa est. Quam tunc Henricus Septimus Angliæ
 Rex, & unus sui seculi Regum opulentissimus magnificen-
 fimusque instaurata classe ejus, recentibus commensu-
 signib. & verè regis muneribus, ac omni honorificentia
 securus est. Solvensq; deinde ex Anglico litore in altum
 gressa, illiis inter se navibus, soluta proca cum
 timeretur, in scapham paucis admodum sociata inflexit,
 aliam navim abduceretur, tempestuosis fluctibus exponi-
 Circumcirca mortis pericula imperabant, lachrimabant
 nes, ingemiscebant, singultiebant, non tam proprium
 tantæ Principis casum: & extensis ad cælum manibus,
 inclinantes vota nuncupabant. Sed qua animi fortitudo
 qua patientia, qua constantia imperterrita puella hos
 rum rapidos insultus, & manifesta vitæ discrimina tole-

stiterit, effugerit, his qui aderant, qui viderant, qui exper-
t, res divina potius quam humana visa est, nec ulla nisi
a vi liberatam indubitatè credunt, omnesque in illa tan-
n miraculum admirari sunt, in tanto periculo tantam for-
titem, tantam constantiam, tantam patientiam, quæ pro-
ubio singularem & plus quam virilem animi magnitu-
m ad res maximas præfagiebant. Sed & (quàm ferè præ-
) res sempiterna memoria digna est, quòd cum juxta Nan-
n in eo periculo morem, manus sibi cum aliquot aureis
garetur, ut erat Gallicè tum prosa, tum rithmo facundè
a, ipsa sibi Epitaphium lusit, atque incerta tum allegari
t, in hæc verba:

Cygyss Margola noble Damisella,

Que sus deux fois mortes, & encore est puelle.

idem cum superatis periculis in Hispaniam ventum esset,
pompa, qua veneratione, qua reverentia, qua observatio-
qua honorificentia, quibus magnificentix triumphis tunc
epta semperq; culta fuerit, cõjicere magis possumus quàm
licare, effusi omnis sexus, omnis ætas, litora, vias, compita,
pos complent, et benignissimam Principem, commune
nium gaudium conspicerent, & vel gestu vel nutu saluta-
t. Quippe Rex ipse tantæ felicitatis suæ gaudium publico
ue aureo numismate ad perpetuam memoriam testatus
in quo illud Evangelicum verbum legitur: Inventa autem
rgarita una pretiosa. Verùm si singulos qui illi in Hispaniis
gnificentix honores exhibiti sunt, hîc enumerare deberem,
fectò nullum oratio inventura esset exitum. Neq; præter-
hic aliorum gesta recitare, sed Divæ Principis nostræ pro-
as virtutes enarrare constitutum est, quæ ut erat tunc puel-
lacundissima & vivacissimi ingenii, Hispanicam linguam
acis mensibus edocta, tanta sermonis suavitate, animi man-
tudine, morum comitate ac imperatoria quadam & indi-
ili gratia effulfit, ut gratia cum dignitate, dignitas cum glo-
& autoritate certarent: nullis laboribus, non industriæ, non
igentix, non solertiæ pro gloria comparanda pepercit. Ni-
inconsultè tentavit, nihil nisi cum laude peregit Hispanias
ones in longum & transversum ad Galdes usque magna cum
ide peragravit, universo populo, quacunque transibat quàm
atissima, ac si jucundissimo suo adventu omnium salus ad-
ntasset. Quam profectò si quis non laudasset, non extulisset,
on adorasset, veluti majestatis reus, in penates, in patriam, in
incipem insensissimus, & ingratiſſimus huic seculo ab omni-

bus judicatus fuisset, tantam gratiam sibi apud Hispanos omnes, populos profecto ingenio & judicio pollentes, bene comparavit heroicis illis suis virtutibus. Nam salubriter omnes: comitate & mansuetudine plus quam solent privati, sermones ejus semper lati, festivi, per jucundi & proprio rerum auditorumque conditione, gravitate sua & prudentia referti, semper autem honestate & majestatem dicebat omnes perhumaniter, respondebat perbenigne, neminem à se tristem discedere permittebat. Facili benignitas in familiam incredibilis. Tanta semper modesta & neque factis neque dictis quenuquam unquam laceſcere, & mini unquam detraheret, neminem unquam viuperare: quin & alienos errores quamplurimos aut blande benignè excusaret, aut si excusationem non reciperent modeste garet, virtutes omnes honoribus & beneficiis persequente benefacta omnia quantumcunque modica, magis tantis laudibus extolleret. Acerrima semper alienæ laudis, dignitas honoris propugnatrix: nec in illos quidem, qui cum eam majores ejus aliquando non parvis affecerunt injuriis, & quam vel unum verbum refuderit contumeliæ. Quæ cum etiam in eo rerum statu atque fortuna constituta esset, ut tanta sibi in adversarios & licere & posse cognosceret, nullam men unquam vindictam, nullum bellum, nihil hostile, & violentum machinata est, sed malevolentiam omnem per beneficium exinguere, quàm injurias bello & vindicta vitare nitebatur: ita omnia ejus proposita, studia, conatus, voluntas ad unum semper finem spectarunt pacis & concordie. Peritiam ita peculiarem, quasi hæreditatis jure sibi relictam studioſe: sed clementia sic temperatam, ut in maximis criminis mediocri poena contenta esset. Liberalitate & magnificentia admodum laudatissima, & ut erat in ea summa nobilitatis majestas cum summa animi magnitudine, consilio, prudentia, fide, constantia, continentia cunctis in ea summa divini cultus pietas, summa Christianæ fidei Religio. His heroicis virtutibus effecit, ut jam non solum Hispania, & Gallia, sed Germania, sed Italia. sed univèrsus orbis Christianus hanc unam loquerentur, laudarent, celebrarent, virtutes que tantas in adolescentula, in femina stupeſcerent & admirarentur. Quod si omnes divini animi sui super excelſas virtutes retexere vellem, nunquam præ multitudine & affluvia illarum finis futurus esset orationi, & angustia temporis & quæ superest rerum agendarum moles nos adhortaretur.

præsentia mittentes, ad ulteriora procedamus: Cum iam & D. Margareta, Princeps omnium Reginarum, in Hispaniis, omni honoris & dilectionis genere cemma haberetur, non potuit hoc ferre probis omnibus inimica fortuna, quæ ut superius audistis, cum jam illam Francia repudiatam remisisset, deinde in His navigantem tempestatibus & naufragiis oppugnatus tunc eam Principem, in quam Charites omnes, tota contulerint, funesta clade prostravit. Nam matrem suam, præstantem adolescentem, & in quem Ferdinandus & tota præterea Hispania, non dubias spes collocat, fore ut per illum ex Margareta Principe immortalis quidam, jam per tot secula vetustissima Gothorum agni adipiscerentur, ante triennium concitata, in exortu Parcarum sorte abstulit. Nec diu post filium, quem genetutero, in quo tota residua spes collocata erat, vix dum in, non absque propriæ vitæ periculo, pari clade surripuit, tota Hispania mox ingenti luctu completa, cum tantum non superesset cui tot regna destinarentur, alius hæres, dem & prior Ferdinandi filia Regi Lusitaniæ desponsata atque filius ejus sub eundem annum obierant. Philippus D. Margaretae frater, cui altera Ferdinandi Regis filia collocata fuerat, tanto imperio successor designatur: atque o Hispaniarum imperium à validissimis Gothorum Ducibus, per quique supra octoginta coronatos Reges perpetua successione strenuissime rectum, tunc ad Austriacam familiam translatus est. Margareta verò amisso viro & filio, Hispanis in patriam rediens, per Gallias & Francorum remiter fecit: ubi per totum regnum, quacunque transiit, omni magnificentia honorificentiaque affecta, per singula oppida & civitates officiosissime excepta, in ejus gratiam singularis clementiæ Symbolum aperti carceres, donata via fontibus, impunitas concessa maleficis, innumeraque reverentiæ officia singulari favore illi exhibita: nec miri favore & reverentia reversa in hanc suam patriam, à provincialibus excipitur. Non enim potest diu in occulto ere virtus. Splendet undique & remotè lucet, & quocumque igitur diversa fortuna atteritur, hoc semper exurgit illud. Ergo cum una esset Margareta Princeps virtutum, & lucerna optimis moribus & exemplis præluces, & annum domi morata, à Philiberto Allobrogum & Remontium subalpinae Galliae, Italiaeque florentissimo Principe

cipe in matrimonium postularur. Is ducum longè potens
 mus, Imperatoria & Regia stirpenatus, cujus heres Gail
 & in Italia longè latèque diffusi: hinc Allobrogibus, Carce-
 lis. Centronibus: Caturigis, Latobrogis, Veragis, Vacor-
 Anuatibus, Segusianis, Sequanis, Lemanis & alijs
 populis imperat: inde verò subalpinam Italiam, per
 montium dicitur, provinciam amplissimam, oppor-
 tus populatissimam possidet, cum quibus & Angu-
 toriam, Sybillinam, Eporedium, Apollineas. Verce-
 tonteam, Taurinum, Montem vicum, ab Annibale
 miratam munitissimas civitates, & ad Ligusticum ma-
 ceam nobilissimam urbem, atque portum Herculis, quo
 die dicitur Villa Franca, trophæis Cæsaris claram tenet
 que & generis nobilitate, & ditionis amplitudine illu-
 stramus, & plerisque etiam Regibus antefereendus. Patens
 avitum genus à priscis illis Saxonibus & Othonum
 nunquam interrupta posteritate recta linea accepit: Na-
 num autem genus, ex antiquo Francorum sanguine
 Mater illi fuit Margareta Borbonensis, illustrium Ma-
 rum Princeps sapientissima, & Isabellæ illius quæ nostræ
 cipis materna avia extitit, soror germana. Huic tam gen-
 ao simul formosissimo Principi cum jam nobilissima ven-
 simaque Princeps Margareta faustissimis omnibus nups-
 set, ut erat jam maturioris adolescentiæ, annum agens
 secundum supra vigesimum, tum aliis virtutibus, tam
 puerè consilio, prudentia, æquitate, justitia, & incredibili
 gionis observantia, per universas illas provincias, tan-
 quæ estem quandam lucem effundebat. Tanta sapientia pos-
 bat, ut iudicium ejus velut divinum quoddam oraculum, in-
 citatis honestatisque plenum haberetur. Quibus illustri-
 virtutibus sic Allobroges omnes atque Pedemonenses
 in sui dilectionem, reverentiam & admirationem, ut o-
 mnes ejus mansuetudinem colerent, majestatem
 iudiciumque pertimescerent: tantam tamq; auctoritatem
 toritatem, tantum animorum confessorum, tantam fidem ad-
 bentes, ut nihil contra ejus sententiam faciendum decerne-
 dumq; putarent. Proinde applausus erat maximus videre
 lam feminam viro gratiorem quam illam suo, non virum
 tam cordi fuisse uxori atq; ille suæ. Dii boni quantos ut
 florentissimo Principi nuptâ clarissimam Principem juvenem
 juveni, pulcherrimam pulcherri mo, amantiissimam amanti
 mo, ut jam nullam felicitatē illis factorū indulgentia
 mber

ere potuisset, quam ut in hoc perjurando amore, & tran-
 o otio, auspicate prolis parentes facti, illis in extremam
 am requiescendum fuisset. Verum invidit hoc illis nimi-
 crudelis fortuna, ac tam felicissimum conjugium post pau-
 nos indignissima clade funestavit. Nondum enim 4. an-
 nupta, nullius prolis mater facta, amantiſſimum maritum
 lit. Nec diu postea etiã germanum fratrem suum Philippum,
 ellæ gloriosiss. Regem, Hispan. omnium Principem, acer-
 torum serie amisit. O fatorum æmula, crudelis & impia
 una. Hæc tua scelera, hæc tua facinora, hæc tua ludibria,
 probis omnibus infidiosa & infesta, non nisi ignavis & im-
 bis impense faves. Num tibi satis erat, quæ in hanc opti-
 m Principem indignissimè lufisti hætenus, nisi rursus atq;
 um illi tam amantiſſimū maritum, tam dilectissimum fra-
 m, utroſq; florētissimos Principes, è complexu, è sinu tam
 maturo interitu tam immaniter eriperes. Quæ Principes à
 tuna tot laboribus, tot ærumnis, tot acerbis eventibus per-
 ura dici aut fingi potest? Quæ unquam orbis Regina in tan-
 fastigio ejusmodi bella cum fortuna gessit invicta, sicut hæc
 strasplendidissima Margareta nihil à virtute majorum suo-
 n degenerans, nec ad res magnas gerēdas animū gerens re-
 ffioem. Et licet adhuc junior, duodetriginta añorum esset,
 rpetuo tamen manere vidua secum cōstituit omnemq; reli-
 am vitam in cœlibatu pudicissimè vixit. Clades omnes cale-
 tatesq; domesticas, interitū viri, mortem fratris ita cōstanter
 oderateq; pertulit. doloris acerbicatem, violentiā fortunæ,
 imi magnitudine coercens, comprimens atque vincens. hoc
 urpato Gallico verbo (fortune infortune fortune) infelicem
 rtem suam posteritati testari contenta. Philippo Margarete
 arre & principe nostro, sub cujus imperio jam aliquot annos
 licissima pace fruebamur vita defuncto. rursus claudicare
 eperunt, quæ vivo eo pacta fuerūt, rursusq; ad dubiū statum,
 regimē incertū redacti, & inimicorum nostrorum insidiis,
 sultibus, prædis incursionibus expositi eramus, hostesq; fini-
 mi. non virtute sua, sed calamitate nostra fortiores facti, res
 ovas moliebantur. Bellorum magna suspicio, undiq; arma
 torū peire, cuncta timore trepidare videbatur: nec ullum aver-
 endi belli. nec suscipiendi, nec sustinendi consilium, nec vin-
 endi ulla spes erat. Præterea Principes patrii provincialesq;
 cæteri tum nobiles tam cives & plebei in diversa distracti, o-
 nis provincia plena terroris erat. Quid faciendum erat in re-
 us desperatis? Abesse eogebatur Maximilianus Cæsar, Carolus
 nepos

nepos adhuc pueritia imbecillus non erat, quod malum amoliri speraremus, nullum praestitit. Deorum immortalium suppliciis, quorum auctoritatus omnipotens Deus, qui nos non ulque contempsit, Provincialibus & Rectoribus tandem contempsit, & procul circumspicientibus Marci prope viduam, & in suis antipherenis seles conestendit, quae sola propulsandi belli, & concurrendes populos, tuendi; nepotes commodissimissimissima. Hanc tunc omnes certatim nuntiant, hanc volebant, hanc communi voto, sibi tot potentes provinciae postulabant. Quod optabant, atque eo tempore optandum maxime fecisset Maximilianus Caesar, atque ipsam D. Primitivum huius imperii cohaerem, iustissimam viduit, summa auctoritate constituit, summa pietate, ipsique omniū harum provinciarum imperio gubernandum: cuius curam omnem, ipsa non parentem tum in patriam pietate suscepit: rediens in hanc patriam, velut nomen aliquod è caelis hominum prolapsum, sic mox iratissimorum hominum flexit, tumultus plebis sedavit, privatas nobilitates sustulit, contentiones provincialium acerrimas pacem spiciones omnes abstulit, obsequium civitatum, pacem rectorum inter se conciliavit, rem omnem ita ut & optimatum dignitatem non minuerit, & potentium violentis concussionibus tutos conservaret, denique o nobiles dignitatem quo studio defendit, auxerit, fortunata illa ordinis vestri conditio restitutum finium custodiam conversa, reconferendo arces, praesidia, recognoscendo praefecturas, arces & muros hostibus jam pridem diruta & incensa refecit, muris & mœnibus oppida suis ordinibus instructa, bores nullas occupationes, nullas molestias, consultationibus, nullis interponendis decretis, tempore pro patria, pro Republ. impediffimè, omnia compleret. provincias omnes, quarum imperium neminem, sic administravit, ut ejus imperium poeniteret neminem. Erat in ea quoddam temperamentum severitatis atque clementiae, ut nunquam à justitia, nunquam à misericordia justitiam remittendo reddendo jure, & libellos sua manu subscribendo,

Diligens in consultando. Cum provincialibus de rebus
 oribus, nonnunquam etiam cum externarum gentium le-
 deliberando, quæ ad publicam pacem & Reipub. salutem
 lucere videbantur. Omnibus semper & majoribus & mi-
 bus mansuetissimam sese exhibebat, hospites & externos
 ros oratoresque magnificentissimè excipiebat, victus aulae
 largus, & rerum omnium affluentissimus. Neque verò po-
 mum inter laudes ejus reposuero, quodd ut erat illi vox so-
 a, expedita lingua, promptum ingenium fluens & elegans
 no gravis & sententiosa oratio, plurium linguarum sciens,
 issimè orare solebat ad populum: non rarò etiam externo-
 n principum oratoribus, cum ornatissima oratione, tum
 identissima gravitate respondere. Cæterum nihil unquam
 tyrannidem egit, sed omnia æquitate & justitia gessit. Ipsa
 piles in cōcordia, civitates in tranquillitate, universū pō-
 lum in pace conservabat. Splendebat nobilitas, fulgebat au-
 vigebat omnium artium quæstus, crescebant tabernæ, as-
 ebant mercimonia, confluebant mercatores, augebantur
 ndinæ, florebant studia literarum, omnia felicitate gaude-
 nt. Quod itaque subactis bellorum ardoribus, pacatis ho-
 um animis, pulcherrima hæc pace, totius inferioris Germa-
 zæ concordia, imperii gloria, vicinorum omnium quiete nos-
 ti & læti domi forisque viveremus, nullis oppressi vestigali-
 is, nullis obstricti exactionibus, nullis angariis aut peranga-
 s, nullis indictis aut superindictis onerati, sed liberis com-
 eatibus, commerciis præ cæteris nationibus omnium foeli-
 ssimi haberemur, totum hoc illius cura, illius opus erat, nec
 nemquam vestrum esse arbitror. cui non sint hæc jam pridem
 ignita. Magnus nobis est hic campus, magnus cursus ad lau-
 em apertus. Sed temporis ratio non patitur, nec auditorum
 ræsentia postulat omnem gestorum illius seriem, & quas ter-
 axima Princeps laudes merita est, retexere: Neque enim id
 unc ago, majora enim sunt quàm ut eis ulla quadret oratio.
 erum ex immensa illorum turba pauca quædam atque præ-
 puia decerpam: quæ etsi etiam tacente me vos non ignorare
 on dubitem, paucis tamen hæc aperire, & memoriam ve-
 ram breviter quasi excitare admoveoque pergam. Nam ab
 initio hujus imperii filii, cum Geldrorum Dux tunc hostis mi-
 acissimus, & adjutus Gallicis armis, hanc provinciam ingen-
 metu perterreret, & Francorum milites jam primum Cam-
 agniæ fines prædabundo exercitu ingressi, direpto Tornaco
 magni Campagniæ pago, post annum deinde reversi & op-
 perfluxi

pressuri Dieftum oppidum, repulsi, incenso Halo oppi-
 obiectis, captis & direptis Thennis, optimis spoliis
 deuntes, cum in Arduenna sylva præoccupati nocte
 sent, à Namurcensibus intercepti, & plebeiiorum par-
 fusi & trucidati essent: Et Margareta Princeps tam boni
 perio se Francorum potentia imparem fore con-
 consilio, qua singulari prudentia, quo in fracto
 cum Anglorum Regem tunc sibi adjunxerit; ac
 Geldrorum vim represserit, patriam latrocinii
 nos felici pace frui fecerit, nemo vestrum est qui
 multo post, sed eodem serè tempore fremebat
 niabellis, fervebat vehementius Gallia, æstuabat
 incendebatur armis Italis, non Anglia, non remou-
 cem habebant, non ipse ROMANUS PONTI-
 ab armis quiescebat, iterumque nobis circumsciba-
 minebat totus orbis terrore & formidine plenus
 tunc Margareta Princeps diffidentem Christianitate
 vit, & suo quasi natu restituit: quæ tot potentissimis
 victissimorumque Regum arma tunc in unos Venet-
 versa fuerunt, quia mole & magnitudine Imperii sui
 tio imminere videbantur. Non sunt solam hæc
 & in triviis decantata, ipsi vidistis, ipsi interfuistis
 anno salutis Millesimo quingentesimo octavo. Quæ
 illa quæ postea egit, quàm famigerata, quàm mira, quæ
 moranda? Quod Frisios populos, populos, inquam
 mos & efferos, gentemque ferocissimam ac plane ad
 libertatis propugnationem natam, & ingentibus vir-
 bellantem illorum provinciam amplissimam & invic-
 besque opulentissimas munitissimasque sua virtute, in-
 stantia. suo consilio, non tam armorum quàm benevol-
 vinculis ad deditionem compulerit, huicque Imperio ad-
 cerit & imperata facere coegerit: Quod nec Philippus
 ter, nec Maximilianus pater, nec Carolus materiarum po-
 tentissimi & bellicosissimi Principes assequi poterunt
 hodie gentes illæ quantumvis efferae, & quæ antea militi-
 bertarem & arma fremebant pacatae omnes conquies-
 illiusque imperio admodum lætantur. Illius fatum erit
 illa provincia luget, luget, inquam, principem, quam in
 posteritatem admiratura potius sit, quàm aliam unquam
 milem habitura. Annon etiam omnimoda gloriæ dig-
 mum facinus est quæso, quodd bellum illud postremum
 Geldrorum Duce toties jam antea semper metuendo

prum, tanta cum virtute animique magnitudine gessit, asque tam potenti Principi ac hosti, pacis & perpetui societatis conditiones dixerit atque ut communi serviret transiit ad egerit. Injurarum & antiquæ hostilitatis usque obliuio, ut quem auctoritate & armis ad concordiam reducit, etiam comitate & benevolentia in mutuam gratiam & amicitiam receperit, plusque novis officiis demerita fuerit amicitiam quam armis adorta sit hostem. Non minus præclarumque Imperatorium facinus, quod Trajectum civitatem orientissimam populumque potentem, omnemque superiorem & inferiorem adjacentem provinciam subactam Brabantiam partim, partimque Hollandiæ subiecit, imperiumque hoc viribus, tot oppidis, tot arcibus adauxit. Nec malè nota distant oppida plus decem & octo insignia & præclara ac nitissima stant arces oppidaque alia & municipia omnia quæ egregia & munita ultra ducenta, quæ huic imperio adje-
 Prætereo arcem illam munitissimam mœnibus, turribus, is, propugnaculis, copia rerum viribusque instructissimam, tum ipsa pro tuenda Trajectensi urbe ac pro coercendis seditionibus recentibus his annis extruxit. Dicit hinc forte aliquis, contrafractiori vultu arguet, communem hanc plurimorum timatum atque Ducum laudem me huic uni atque soli adhibere: quod ego inficiari non audeam, nisi tanta fuisset incipiente hac auctoritas, ut ceteri omnes ejus nutum observarent: & quod illa prius suo consilio deliberasset, sequerentur, obtemperarent, ac dissentienti adversaretur nemo, in universus populus sic parebat, ut huic uni & inermi & minime, cederent viri atque armati omnes. Cujus nutu tota provincia vel ab armis flectebatur ad pacem, vel à pace ad imperium concitabatur armorum. Quod etsi multorum ad hæc ediximus præclara facinora accesserunt, quibus suas laudes non invidemus, non auferimus, non detrahimus: unius tantum Principis consilio & auctoritate regebantur omnia: fateor, in ingenuè, non me posse unius Margaretæ Principis genarrare, quin simul etiam colligenda sint multa in hac una altorum ornamenta, de quorum laudibus atque splendore, multa & multa & illa quidem præclara atque illustria sese di-
 offerant, cum non sit hoc nostri instituti, multa præclaratranscunda mihi esse video. Transeo igitur nunc ad id quod nitissimum est, atque omnium linguis & literis monumē-
 que extollendum: Quod cum inter Carolum Cæsarem & Franciscum Francorū Regem, post tot cruentissima bella, jam

ad extremas etiam injurias ventum esset, & utriusque deserta concordia videretur, nec spes ulla pacis esset, nisi utrumque in partem bellorum victoria maxima mortalium clade exitium attulisset: tam durum, tam pertinax, tam calamitosum & universo orbi Christiano exitiale dissidium, quod à potentissimis Regibus, non à Christianæ religionis Pontifice componi nec placari potuit, ipsa, & ipsius sola, & ad suam sententiam composuit, restituit, restitutam divinæ Principis sapientiam. O nunc tam à sapientem prudentiam. O potentissimam virtutem. O clementer æterna memoria celebrandam. O præclarissimum & nullo unquam tempore intermoriturum. Sola ipsa, & sola, ut nulla secum alia id sibi arrogare queat, excutit ab omnibus, & exacerbatur tot injuriis odium, quod multos annos inter invictissimos Reges inolevit, è medio stulit & extinxit. Sola injectam clarissimis Regibus, (in dubio stygiis erynibus hanc imminentibus) abyssi ginem illustravit, Regesque sibi mutuo insensissimos non solum pace & concordia conciliavit, sed & perpetuæ pinqunitatis atque necessitudinis vinculis adstrinxit, effrete, & fraterno amore arctissimè conjunxit, copulavit, & vit, injuriarumque omnium oblita potentissimis & acerrimis hostibus, qui cum patre suo, cum avo suo, cum patre suo, cum nepotibus suis, tot cruentissima & atrocia bellatres gesserunt, salutem dedit: etiam de suis suorumque fortunis viribus non nimium remittens, insuperficiis demeruit atque vicit. Ubi sunt nunc tota actantia incredibiles virtutes, magnanimitas, prudentia, constantia, stitia, liberalitas, clementia, munificentia? Ubi venustitudo, agilitas, dexteritas? ubi nobilitas, quæ vel sola, dignatur imperio? ubi rerum gestarum gloria? ubi Principis quæ perpetua luce illustrium exemplorum patrum nostrorum illuminabat atque illustrabat optimis institutis? Proh dolor, extincta est, extinctum est nobis lumen illud nobilitatissimum & splendidissimum. Discessit prædictum patrum splendor, gratia, consilium autoritasque: quæ plebem nostram, quæ civium concordiam, quæ nobilium splendorem, quæ omnium nostrum salutem studiosissime persequens, quæ tot capitales inimicitias, tot vata odia toties repressit, sopivit, & extinxit: quæ toties illudentes Christianos Principes conciliavit, pacavit, & felici ei restituit: quæ has potentissimas provincias tam maleque

s ita rexit & gubernavit, ut nihil ille sub suo imperio per-
 itæ sint calamitatis: ita conservavit, ut cæteris circum vi-
 is provinciis & populis, diuturnis & continuis bellis ve-
 cis, nos soli tranquillissimè pacatissimèque viveremus. O-
 ò optimam ac heroicam Principem. O felices atque per-
 atos populos, quibus talem Principem atque gubernatri-
 cem habere contigit. Onunc miseros & calamitosos, qui-
 s talem rursus contigit amittere: haud dubiè nostris de-
 eritis peccatis id exigentibus. Qui cum indigni facti effe-
 us tanta Principe, ideò Deus illam nobis abstulit, quod
 am esse maluerit: Nam cum vix quinquaginta duos an-
 os confecerit, immatura fatorum acerbitate nobis subla-
 & extincta est, extinctæ simul tot præclarissimæ virtutes,
 as nunc fieri magis quam laudibus ullis exprimere conve-
 rit. Heu nos miseros, heu nos infelices! An fortè sperare au-
 debimus aliam, quæ consilio, quæ prudentia, quæ tanta re-
 am experientia, Reipublicæ studiis invigilare, eamque rege-
 & administrare, & qualem ab hac diva Principe relictam
 ceperit, talem continere & conservare possit? O utinam
 non tam sperare quàm vere confirmare possemus. Sed
 uam difficile est magnorum ædificiorum fundamenta, sine
 otius structuræ concussione aliò transferri: tam difficilli-
 sum est imperium, quodcunque absque Reipublicæ ingen-
 urbatione aliò deferri. Quæ erit illa, quæ gratia, consilio,
 o deratione, justitia, experientia, magnitudine animi, & Rei-
 ublicæ administrandæ scientia illi conferri, aut vitæ integri-
 te, autoritate, rerum gestarum gloria illam adæquare possit?
 Quæ una erat præ sui sexus ordinibus æternis præconiis ex-
 collenda, cui nulla secula majorem, nedum parem, protule-
 unt. Heu erepra est nobis Princeps illa & gubernatrix, at-
 que præsidium firmum & constans, quæ libertatem nostram,
 quæ pacem, quæ orium, quæ tranquillitatem, quæ salutem
 nostram studiosissimè atque acerrimè defendebat: cujus præ-
 idio quamdiu vixit freti, nullum periculum, nulla tempestas
 nobis nocere potuerunt. Qua nunc sublata, relicta est omnis
 provincia instar navis, quæ undis insurgentibus, spoliata Ma-
 gistro & solito carens gubernaculo, æstuosisssimis fluctibus
 atque procellis agitur. Sed nequaquam est nobis desperan-
 lum. Non est abbreviata manus Domini, quæ nos prote-
 gat. Habemus Carolum Imperatorem felicissimum, & Fer-
 dinandum Cæsarem strenuissimum, utrumque Augustum, in
 quorum fidem & securitatem omnia fata & successus nostros

turò collocare & possumus & debemus. Est etiam illa
 sor Maria Illustrissima, nuper Ungariæ Regina, quæ
 quæ si nobis gubernatrix contingat, sperare licet hæc.
 Margareta amita sua nobis non minus benefica.
 Ad te ergò nunc mihi gloriosissimè Cæsar, quantum
 xima atq; altissima voce sermo vertendus est: præ
 tibi talem amitam, sed plusquam matrem, cupueris
 minima tua salus tranquillitasque constabat. Amica
 curarum tuarum, prælidium consiliorum tuorum,
 tunc & dignitatis tuæ procuratricem, tot provinciarum
 præfectam, quæ tantas ærumnas, tantos laborum
 gnitate & defensione imperii tui sæpè suscepit, tot tum
 res fluctus sæpè sedavit, hostes (quicunque tibi con
 superavit, pacavit, reconciliavit: fines patrios & avia
 bi latissimè propagavit & amplificavit: ipsa tibi victori
 triæ pacem, civibus concordiam, plebi præsidia, oper
 sionemque reliquit. Tuam gloriam omni semper stre
 curavit defenditque. Res à te gestas omnes, tanquam
 numerabat, prædicabat, recitabat. Cumque post amica
 rum adhuc juvenis esset, in tuam gratiam celebs vivere
 git, ne hæredum, si quot genuisset, divisione, regnum
 debilitaret. Deum omnipotentem, sic quotidie in fac
 tuos religiosissimè precabatur, ut quem magis prope
 quam sibi cuperet esse propitium. Sed à te digressus
 me Cæsar, ad Deum optimum maximum orationem con
 tam. Hujus illa religionem semper observandissime col
 semper in illa cum gloria sine superstitione vixit, pro illa
 gloria acerrimè pugnavit Germanicis hæresibus sic restit
 ni ipsa fuisset, provinciæ istæ omnes supra quàm superior
 mania in profundissimas errorum hæreses prolapsæ fuisset.
 Huc etiam spectat, quod in primis dicendum erat, fundata
 illam sacra officia, resectas sacras ædes, restituta templ
 filicas à fundamentis magnificentissimè extructas, quæ post
 extant & celebrantur, & quæ illa virtutis & religionis in
 numenta reliquit. Quàm illa Dii boni apud Segosios, Bre
 nos hodie vocant, in suburbiis civitatis Burgensis angustis
 mum templum D. Nicolao Tollentino sacrum à fundame
 tis condidit, ac conventum fratrum Augustinianorum mag
 congregationis Longobardiæ ibidem piè sancteq; fundat
 agros, municipia & census perpetuos cōtulit, quibus fratre
 illis in singulos annos abundanter providit: in templi re
 Monasterii extructione supra ducenta millia aureorum
 posuit.

lit, & adhuc plus viginti millia pro absolvendo tanto ædificandis impendenda restant. Illic maritus suus Philibertus, ibi mater Margareta. sumptuosissimo Mausoleo sepulti sunt, quos penes & ipsa sepulturam delegit. Jam verò & a Morinos, Flandros inquā, extra oppidum Brugis in sub-
 o templum erat. D. Virginis annunciationi dedicatum, & multis religiosis fratribus cultum: quibus tandem intra ur-
 ranslatis, vacans & desertum templum diva Princeps in-
 ductis Monialibus sororibus, quas rubras vocant, restituit,
 ac in singulos annos statutis censibus cumulatissimo & regio mupere dotavit. Præterea in eadem urbe in templo
 Virginis, ubi Mariæ Principis matris suæ corpus requie-
 ubi & Philippus fratris sui cor repositum est, queis cum i-
 cor suum voluit reponi, ingentia dona cotulit. Non minus
 in regno Castellæ in civitate Avila, in conventu fratrum
 Dominici, quos penes prior maritus Joannes Hispaniarum
 ans sepultus est, pro illius salute, & lampades perpetuas, per-
 uasque preces ingenti ære constituit. Transeo innumera
 pietatis & munificentiae suæ religiosa dona, templis, sacel-
 xenodochiis variis in locis exhibita: quæ si omnia profe-
 i vellem, ipsa nos eorundem copia obrueret. Sed illud præ-
 ire non possum nec debeo: Cum esset à longo ævo inter
 sauros Ducibus subaudia sacrosanctum Salvatoris nostri
 larium, quod illi quocunque irent cæteras inter prophanas
 cinas pro amuleto circumferebant: id ubi rescivit Marga-
 ta nostra, Princeps religione & pietate insignis, indignum
 plus arbitrata tã sacratissimum thesaurum, sic inter prophæ-
 arum manus inhonoratum versari, capsam auream valore
 us duodecim millium aureorum donavit, in qua repositum
 istodiretur, marito persuasit: quia unà secum magnificen-
 ssum sacellum in arce Camberacensi, constituto ibidem
 anonicorum Collegio, maximis sumptibus extruxerunt:
 bi deinceps omni reverentia adservatum, stupendis claret
 rodigiis atq; miraculis: quibus procul dubio divina clemētia
 stendit, hanc à religiosissima Principe impensam sacrosan-
 to sudario venerationem reverentiamque fuisse sibi acce-
 ratamque gratissimam. Sed habes hoc ex Austriaca & Bur-
 undica utraque familia, qui à suscepta semel Catholica Re-
 gione. pietate insignes, in Ecclesiam munificentissimi sem-
 per extiterunt. Possem recensere ex utriusque familiae aavis
 nultos admodum, qui pro fide Christi adserenda, pro Ecclesiæ
 majestate tuenda, sanguinem admirabili constantia, effude-
 runt,

runt, & qui profidei constantia ac vitæ sanctimonia in
 relati sunt. Sed ponam orationi modum: satis enun-
 dum quæ ita vixit, ut nulla fuerit charitate in pauperibus,
 scientia in religiosos, honorificentia in sacerdotes, pietas
 in Pontifices, cum honestate morum, integritate
 ceritate fidei illi præferenda: ut si in comparatione
 mus cum priscis illis reginis, certè nulla secula
 sura sint: neque ullam laudem tantam comperimus, et
 magnitudinem meritorum suorum possit accedere. Certe
 ta omnis integerrima, cujus adolescentia non otio, de-
 ptatibus confRACTA, sed quæ juventutem honestissimis
 laboribus, reliquam omnem ætatem negotiis & vire-
 tem, tum maxima dignitate, autoritate, gratia, tum
 consiliis, & illustribus factis adornavit, adversa quam
 passa, utramque fortunam experta, magnitudine animi
 vicit & sub jugum misit, nec prosperis unquam elata, ne-
 cta adversis. Patriæ saluti & præsidio fuit, omne genui-
 tum, etiam inimicos beneficiis affecit, juvit plurimos,
 dit neminem: nec divina nec humana jura contempsit,
 unquam flagitiose, nihil crudele, nihil avare gessit, aut
 norum amatrix concordia, conservatrix pacis, corde, ore
 mo, factis, dictis integerrima fide, justitia, pietate, reli-
 cæterisque quæ ad sanctissimam ornatissimamque principem
 pertinere possunt accumulatissima. Sed amissus, heu
 mus lucem illam, cujus splendore omnes illustrabamur.
 simus illam sacram anchoram, in quam spes nostræ
 & certissimæ confidebant. Miserrimè sumus afflicti, ni-
 lamitosius universæ patriæ, nihil incommodius, nihil
 nihil dolentius nobis hoc tempore evenire potuisset. Quis
 gemus, quid habemus in quo nos possimus consolari
 morte sanctissimæ principis? Sordemus in obsequio
 flemus omnes, lugemus omnes, lugent omnes infirmi
 mania provinciarum, civitates, oppida, villæ, pagi, vici, & omnis
 omnis in luctu, planctu, fletu, mœrore & acerbitate versatur.
 Luget omnis ætas, omnis sexus, omnis status, magni, parvi
 crepiti, senes, juvenes, infantes, mares, foeminae, virgines, im-
 pæque, puellæ. Lugent Morini, Arrebatæ, Artesii, Aduari, A-
 tavi, Frisii, Namurtii, Nervii, Cymbri, Hannonii, Locren-
 gil, Trajectini, extinctam illam gubernatricem suam tam
 neficam atque clementem. Luget Burgundia, lugent Com-
 tenses. Luget Mechlinia tam humanissimam Dominam
 regnatricem, Luget Sabaudia omnisque subalpina Gallia

am tam piam atque pudicissimam suam custodem. Lu-
matronæ atq; puellæ , & omnis femineus sexus fati ejus
bitatem, amissam, surreptam, sublatam, quæ erat omnium
atum exemplum, actotius sexus sui decus & ornamentum.
emus omnes, qui eam amisimus. Lugent amici, lugent
n hostes, quibustories ipsa pacem reddidit. Lugent invi-
imus Imp Carolus, lugent potentissimus Rex Ungariæ &
ar Ferdinandus, causam doloris omnium justissimam ha-
tes. lugent cæteri Christiani orbis principes & reges, qui
nes illi affinitate conjuncti sunt, tantæ principis jacturam,
rum oratores hic magna parte videmus, voce, vultu, ge-
u, vestitu funestos atque afflictos, & inter acerbissimos lu-
s nostros mœore confectos lachrymari. Sed ab his digres-
orationem ad vos o Provinciales convertam, ad vos nunc
uor. Quid lugetis? quid lachrymamini? quid fletis? Noli-
lere super tam beatissimam principem, sed flete super vos
uper filios vestros. Nihil illa passa est mali per mortem, cu-
vita preclare acta, nullis turpibus illecebris, voluptatibus,
piditatibus inquinata, nullo flagitio, nullo impietatis sceler-
contaminata extiterit. Quod si honestas & pudicitia cor-
ris, si animi virtutes & optimi mores, si observantia justitiæ
religionis, si rerum optimè gestarum gloria & præmium, si
etas in parentes, in, patriam in amicos, etiam in hostes: si
otectio pupillorum & viduarum, si auxilium pauperum &
phanorum, si consolatio afflictorum, si labores pro Catho-
ta Religione tuenda suscepti, si exterminatio hæresum, si
nstant & indubitata fides, si bona opera quæ in hac vita per-
guntur, si mors patientissimè & cum serenti in Deum amo-
excepta, animum postquam corpore excessit possunt ef-
cere beatum, nequaquam nobis dubium erit, hanc beatif-
mam principem nostram Margaretam rectà in cœlum
nigrasse ubi paratus est illi locus, in quo cum Diis immor-
alibus foelicissimo semper ævo fruatur. Absit ergo putemus
illi aliquid contigisse mali: nobis verò & successoribus no-
tris ingentia inde succedunt incommoda, quibus sublata hac
rectrice (nisi Cæsar providerit fortasse) rursus discordiæ, in-
uriæ, factiones, finitimorum contemptus & hostium, qui
jam nihil audebunt, & omnia molientur, insultus immine-
bunt. Quare non jam principis hujus mortem, sed provin-
ciarumistarum, sed totius patriæ casum calamitatumque,
jacturam & manifestam cladem vobis censeo deplorandam.
Ipsa superstitè, omnes foelices nos prædicabant: ea autem

vita defuncta, omnia in luctum & lachrymas abvertuntur. non est qui miseriam nostram consoletur. Sed hæc ~~ma-~~
 stræ querelæ sunt, de illa nihil dubitandum est, quæ ~~quæ~~
 miseram hæc terras cœlesti illo & æterno domicilio ~~com-~~
 vit. Cujus certissimam nobis fidem faciunt, cum ~~betis~~ ~~re-~~
 ta, tum quod omnia ea diligentissimè absolverit, quæ ~~Cato-~~
 licam & orthodoxam Principem decet. Immensam ~~sua~~
 mortem interrita expectavit: sacrosancta Ecclesia ~~com-~~
 ta, & salutis nostræ viaticum devotissimè suscepit, ~~hæ-~~
 ta fuerat omni modestia mansuetissima, ita in morte
 summa cum tranquillitate decessit, religiosissimeque ~~de-~~
 mnipotenti reddidit spiritum. Mechliniæ vivens ~~lecti-~~
 delegit: ibi moribunda obiit, hoc currente anno ~~Janu-~~
 manæ M. D. XXX. ætatis suæ ferè quinquagesimo ~~sex-~~
 gubernii sui fermè vicesimo secundo aut tertio. Decesse-
 mo Calend. Decembr. hora una & media post medium ~~no-~~
 Sepulchrum & monumentum corporis sui esse voluit ~~Br-~~
 apud Sedusios, Cor suum Brugis penes Morinos vel ~~Flat-~~
 Viscera sibi vendicavit Mechlinia. Hoc amoris officium ~~e-~~
 rito, illud sanguinis & naturæ necessitate parenti, hæc ~~be-~~
 voluntiæ vinculis patriæ debebantur. At nunc tandem ~~or-~~
 tionem finem impono, ne mea impotenti facundia tam ~~su-~~
 mæ Principis laudes denigrare plus quàm celebrare ~~vide-~~
 Celebrabuntur enim melius & copiosius historiis, nec
 ulla sua præconia conticescet: admirabuntur & obstup-
 scent virtutes suas posteræ, inter divasque re-
 latam omni pietate venera-
 buntur.

NRICI CORNELII AGRIPPÆ
MATÆ MILITIÆ EQUITIS AURATI,
Sacrae Cæsareæ Majestatis à consiliis &
archivis Indiciarii,

E DVPLICI CORONATIONE CÆSARIS
apud Bononiam Historiola.

PRÆFATIO AD LECTORES.

Pæfari mihi licet (quod his qui interfuerunt testibus verissimum est) triumphum maximè memorabilem, & multorum fide majorem me scripturum, quo invictissimus Cæsar Carolus ejus nominis V. Hispaniarum tum utriusque Germaniæ & Romanorum rex, à summo Christianæ religionis Pontifice Clemente VII. celeberrimam Flaminiæ urbem Bononiam, primum in Gobardorū Regem, deinde etiā in Romanorū Imperatorem indigne Dominum coronatus est. Putabitis ut arbitror, ex magnitudine fortè ingenium meum mēientes, pro sublimitate & Celsitudine tantæ majestatis, me nimium multa volumina scripturum. Atque reverā optaveram ego plura scriberem, quorum maximam partem post terga relinere, vestramque in his expectationem, invitus licet, fallerem, sermonis ubertatē ob instructionis inopiam exclusam non nisi tumultuario exemplari festino calamo ex Itiad serenissimam Principem nostram divam Margaretam transmissam, cū ejus jussu in publicū edendam accepissem, officii mei necessitate inductus, qua obedientiæ meæ sacramento debitam pietatem pro virium mearum captu exhibere, editionem acceleravi, nephas arbitratus tantæ Principis, imos omnino gerendus erat, desiderium differre, aut publicum hoc & communis lætitiæ argumentum diutius suspendere. Non est ergo ut hoc loci ex me effusam sparsamque historiā expectetis, qualem non dubito alios plerisque, cum germanos tum Hispanos & Italos, qui huic tam felicissimo spectaculo interfuerunt, in singula propensi, singula comprehensi, singulorum memores, rem maximam maximam etiam

E c s

eloque n.

eloquentia & exactiore descriptione tradituros: quam ego iam alibi inter annales ampliore, & fortè feliciori stilo tradere conabor. Sed nunc epitomen duntaxat eorum quæ gestæ sunt, & amplissimi triumphi breve compendium, quæ magis in aperto sunt, è multis potiora accipietis: quorum festivissimis spectaculis licet impar & humi depressa meæ eloquii ratio, in hoc tamen non improbabilis erit, quod si recitantur omnia, quam longè plus quàm eloquentiam qua desiderat historia.

QUOMODO CAROLVS CÆSAR IN LONGOBARDORUM Regem coronatus est.

ANno à Christo nato Tricesimo supra millesimum quingentesimum, existentibus in Bononia celeberrimæ metropolis urbe, sanctissimo Patre Clemente VII. summo Romanorum Pontifice, atque Divo Carolo Cæsare ejus nominis Hispaniæ, Germaniæ & Romanorū Archirege, ad quem multi Principes & Legati, ac diversarum provinciarum cives, omnisque Italica nobilitas effuso quodam & magnifico comitatu, ingensque populorum multitudo confluerat. 8. Calen. Martias, in maxima omnium gratulatione Longobardica coronatio cœpta est. Dies ille ubique festis, ubique solennis agebatur. Civitas tota frequens profusaque honorificentiam Cæsaris ferebatur Indictum justitiam, & sacre tabernæ, expurgatæ plateæ omnes, & virentibus frons instratæ. Exornatæ tapetibus parietes, personabant corpora resonabant tympana, modulabantur tibie, ubique exultantes voces audiebantur, omnia urbis loca ingentia lætitiæ festis se ferebant. Jamque invalescente die, cuncti quoque ad hanc Coronationis magnificentiam conducere videbantur magnifico apparatu dispositis, duo Cardinei ordinis purpurati patres, videlicet Medices & Dorius Cardinales proximus palatium adeunt, ubi erat invictissimus Cæsar, Rex Catholicus purpurea ac diversis ramusculis argento crispato intextis, & talari toga indutus, aliquot principibus innumerateque stirum, Hispanorum, Burgundionum, & utriusque Germaniæ Alemannorum aliarumque diversarum nationum nobilibus stipatus: qui à reverendissimis illis Patribus primum quibus decuit officiis salutatus, magno omnium applausu ad Longobardicæ Coronationis sacrum, quod in ejusdem palatii theatro instructum erat, hoc quem dicemus ordine productus prægredebatur Cæsarem ornata auro & purpura, magnifice

ſibus ingens nobilitas. Poſt cujus agmen ſuccedebant
 aeri Barones, Comites, Marchiones, & plerique duces
 nicipes. Equibus proxime antecedeſſant Cæſarem, incli-
 x Aſcaloniæ, & Marchio à Moja, qui regium enſem in
 gina Cæſari præſerebat, Tum generoſus Marchio Aſtu-
 regale ſceptrum gerebat. Deinde magnificentiffimus A-
 der de Medices, ſummi Pontificis nepos, & dux Pennæ,
 tum illud pomum mundi typum ſerebat. Demum illuſtriſ-
 ſimus ſacri Romani imperii vicarius perpetuus, Bonifa-
 'alæologus, Marchio Montis ferrati, regiam coronâ am-
 s manibus geſtabat. E veſtigio Divus Cæſar medius inter
 duos reverendiſſimos Cardinales incedeſſat: quem a ter-
 oxime ſequebatur, ſtrenuus ac illuſtris Princeps, Henri-
 omeſ à Naſſau, & Marchio Zenettæ, aurei velleris mi-
 c Cæſarei cubiculi præſectus primarius. Poſt quem exter-
 m Regum ac Principum, variarumque gentium auratis
 bus Oratores & Legati: tum purpurati Senatores, candida-
 nſules, ac Scriniarum Magiſtri, Secretorum ſcribæ atque
 ſtores, reliquorum aulicorum agmina, ſingula pro ſui
 nis dignitatique gradu discriminatim ſuccedebant. Hac
 ni pompa, ad (quod diximus) ſacellum uſque itum eſt,
 ſtolabatur Cæſarem reverendiſſimus Cardinalis Dertuſen-
 qui clariffimo pontificatus habitu indutus, in pontificia
 ſedebat ad altare, multorum antiſtitum cæterorumque
 eſiæ Prælatorum turba ſociatus. Cui exhibens Cæſar debi-
 reverentiam, ab eodem quibus decuiſ officiis & hono-
 is excipitur. Converſus deinde Cæſar ad altare, genibus
 is adorabât. Quem aſſumentes prædicti duo Cardinales,
 erunt ſedere in medio ipſorum: & principes illi qui Coro-
 ionis inſignia portaverant, ſuis per ordinem locis ſedere
 i ſunt. Tum inſulatus Cardinalis accepto prius à Cæſare
 ſueto jurejurando, & mandato beatiffimi Patris illi per
 ve Apoſtolicum ab Epifcopo Maltæ præſentatum ſacris
 buſdam preculis ab hoc inſtitutis benedicens, auſpicatiſſi-
 m feliciffimæ Coronationis dedit exordium. Productuſ-
 e eſt Cæſar ad altare. Ibidem per aliquot ſacrorum cere-
 nias preceſq; & invocata alta voce quâ litaniâ vocant, ſan-
 rum ſuffragia, provolutus in ſtratum illi magnifice para-
 n jacebat. Peractis precibus illis, acceſſerunt Cæſarem illu-
 is Comes à Naſſau, & alter generoſæ nobilitatis vir Domi-
 ſ de Noir, Comes, Cæſarei corporis ſecundarius caſtos: qui
 ollentes Cæſarem, exuerunt illum utraque veſte ſua, ſupe-
 riore

riore videlicet toga & interiore subucula relaxatisque
 & camisia, spatulas cum toto dextro brachio demittens
 Quem cardinalis ille sacrorum antistes, stans cœnæ
 cibisq; sacrosancto catechuminum oleo intra
 dextro brachio perunxit. Et R. P. Guilielmus Vanden
 riansis Episcopus, Cæsareæ Majestatis Eleem
 marius, eorum manibus gestans, uncta loca demissa
 peractis reuestitus suo habitu Cæsar, ductus est
 ubi sumpta regia abolla, toga videlicet argentea
 desuper cincta, superindutusque regio patagio, ex
 pura auro crisdato intertexta, armelinis candidis
 suffulto, cujus rejectum in terga humerale, circum
 diffusum pendeat. Hoc regio ornatu tecto capite con
 birro, medio duorum Cardinalium regrediuntem Cæsar
 cum Principibus, generosus vir Adrianus à Croy Rhom
 minus & Cæsareæ Majestatis architriclinus primarius,
 Indica arûdine præibat, illustri comite de Nassau à tergo
 longæ abollæ pariter, atq; patagii fimbrias sustinente
 que est Cæsar in solium, quod illi juxta summi Pontificis
 thedram paratum erat Non longè sedebant cæteri principes
 circumstantq; purpurati proceres. Jamq; adventare co
 batur beatissimus Pater summus Pontifex suis Cardines
 & multis admodum Episcopis Ecclesiæq; Prælati comites
 Quo ad sacelli ostium appropinquante, assurgens de the
 Cæsar illi in occursum progressus, quam maxima pontifi
 norificentia Pontificem excepit: à quo vicissim benigne
 consalutatus, pariter cum illo ad altare regressus est, ubi
 que & Pontifici & Cæsari magnificis stragulis, ac am
 vinis instrata pulpita parata erant. Jamque procumbens
 solium suum Cæsare, Pontifex flexis genubus inclinato capite
 te rem divinam quam missam dicimus exorditur. Perfecto
 confessionis symbolo. ac data reatum absolutione, pontifi
 ciam cathedram conscendit, Cæsare pariter in suo solio, Car
 dinesq; Cardinalibus & principibus suis in subselliis
 Posita enim erant coronationis insignia supra altare. Inter
 Reverendissimus Cardinalis Dertusensis, papalem ut vocant
 missam solennibus ceremoniis peragebat. Cumq; venisset
 set ad canticum illud, quod (quia ad gradus pulpiti canunt)
 gradale dicunt, productus est Cæsar per Cardinales illos
 sibi collaterales affidebant, ad Pontificem, coram quo
 cumbens in genua nudo capite, ab eodem precibus ab
 erisque cœremoniis benedictus est. Posuitque Pontifex

manus annularem illius digitum, annulum quem Pistan-
 is Episcopus paratum tenebat, cui magni pretii adamas
 as erat: accinxitq; illum gladio super femur suum. Quem
 tus in pedes Cæsar educens, & ter in æra vibratum, terq;
 ras de hixum, porro supra sinistrum brachium suum reclī-
 m, reposuit in vaginam ad sinistrum latus suum: rursusq;
 ūbens in genua, coronam quam vocant chalybeam, Pon-
 non absque solennibus ceremoniis capiti ejus imposuit,
 nq; Longobardiæ pronunciavit: ponēsq; in manu ejus
 rum & mundum, ad singula sacris quibusdam precib. &
 noniis benedicens, plenariam regni tradidit administra-
 ē. Quem postea ad pedum beatorum oscula provolutum,
 atias agentem, Reverendissimi Cardinales artollentes, in
 am solium inthronisârunt, regemque Longobardiæ pro-
 târunt. Tunc assurgens in pedes beatissimus Pontifex il-
 livorum Ambrosii & Augustini jubileum canticum: (Te
 m laudamus,) alta voce exorditur. Quod perinde Ponti-
 autores suavissima vocum melodia prosecuti sunt. Con-
 ata deinde suis utrobique observatis ritibus Missarum so-
 litate cum caneretur antiphona illa, quam offertorium di-
 t, processit ad altare Cæsar, & oblato munere suo, sacri ca-
 operculum (patinam vocant) osculatus est. Rursusque ad
 icum Agnus Dei, accedens ad osculum pacis Pontificem
 axillam dextram summa cum reverentia osculatur Cum-
 jam postrema Missæ antiphona (quæ communionis no-
 i habet) caneretur, productus iterum ad altare Cæsar, ibiq;
 enua recumbens, orationi religiosissimè intentus, ab i-
 Reverendissimo Cardinale, qui pontificiam Missam per-
 rat, sacratissimo Eucharistiæ Sacramento refectus est. Por-
 veractis omnibus beatissimus Pater summus Pontifex be-
 icens populo, centum annorum pœnitentiâ singulis con-
 avit. Accipiens deinde per manum Cæsarem, que venerant
 npa maximo omnium cum gaudio regrediuntur in pala-
 m, ubi mutuo sibi congratulantes consalutantesque, unus-
 sque reversus est in triclinium suum. Eadem die post sa-
 ncoronationem pomeridianis horis ingressus est Bono-
 m, magnificentissimus Princeps Franciscus Maria Rovera
 : Urbini, Romanæ urbis præfectus Cæsareus, cui genero-
 Da Rhodio, Cæsareæ domus Magister primarius, cum
 ltis Cæsareæ aulæ satrapis obviam profectus Cæsareæ Ma-
 atis verbis honorificentissimè excepit: neque minus pleriq;
 dinales & Episcopi cum pontificiis aulicis eidem duci oc-
 currentes,

currentes, utrorumque magnifica pompa in urbem ^{trans-}acta est. Residuumque diei illius festivissima lætina ^{trans-}actum est. staurati magnificis sumptibus ornatissimi triumphi, extrinsecus arcus, parati ludi: variaque gaudiorum spectacula, quæ ut superba publico ærario, tum officiosi cives privatis impensis ultro exhibuerunt. Per universam orbem, per singula compita, cantibus & tibiiis dulcissimisque ^{trans-}actum est. musicæ instrumentorum modulis personabant catervæ, felicem sibi illum diem congratulantes, & Cæsari magnis lætitiæ clamoribus applaudentes. tanta copia, ut nocturnas tenebras flammarum splendore superarent, totamque cum die noctem felicissimis ^{trans-}actum est. egerunt.

Quid sequenti Longobardicam Coronat ionem die actum est.

Postera die perdurabit. adhuc publicis præcedentibus diorum ostentis, civibusque Bononientibus adhuc molientibus, nuntiatur interea adventus potentissimorum principum, quem ducem Sabaudia hodie appetitum aliorum quorundam è Germania superiore principum in quorum occursum repente undarum in speciem effluxit utriusque sexus multitudo extra urbem, omnis replevit. densissimisque turbarum globis principibus illis longissimè procedere obviam gestiebat. Conspicitur præ illustrissimus Sabaudia dux Carolus, & Carolo divo cognatus, cum insigni antistitem, abbatum, comitum, & aliorumque nobilissimorum virorum, auro & per resplendentium ornatissima turba, innumera equitum multitudine longa phalanga adventare. Quod ubi in aula receptum est, illustris comes Henricus à Nassau, cum ornatissimo Cæsareorum procerum agmine adventanti Allobrogum principi occurrens, regiis Cæsareæ Majestatis verbis salutem illi annunciabat, felicemque adventum gratulabatur. Tradiditque intra urbem in palatium ad Cæsarem principem: cuius matrum exosculatus, & ab illo benignissimè exceptus, post mutuas aliquot confabulationes dimittitur, accedensque pontificem, post pedum beatorum oscula traducitur in directum suum illi magnificentissime paratum, ubi ad Imperatoris coronationis pompam (quæ in sequentem diem fuerat) se interea magnificentissimo ornatu apparabat. Non multo post Allobrogum principis ingressum venit serenissimi principis Ferdinandi, Ungariæ & Bohemiæ Regis & Austriae

ducis. Cæsareæ Majestatis germani fratris legatus & Orator, nobilis & reverendus D Bernhardus, Episcopus Tridentinus. Venit etiam ex comitibus Palatinis Rheni atq; Ravaribus, illustrissimus Princeps Philippus, Cæsareæ Majestatis agnatus, uterque Teutonico apparatu & equitum numero nivicuus, magnoque nobilium & equestris ordinis strenuorum virorum agmine stipatus: qui vicissim non minori conulationis pompa congratulationisq; gaudio excepti, sua ad res foria magno omnium applausu traducti sunt. Nimis longum foret recensere quibus honoribus principes illi summo pontifice, à Cæsare, à Patribus, à Bononiensi magistratu excepti sint: quibusq; felicissimis studiis dies illa transacta est. totum in principum illorum ingressum occupata. Omnes plateæ, domus, omnes fenestræ, omnia compita conspicientium multitudine complentur. Occurritur illis undiq; ornatis consalutantium, talemq; illis Cæsarem congratulantium pompis. Hinc insignes apicibus sacerdotes, & vetustissimæ scholæ, omni doctrinarum genere insignes, cum discipulis doctores: inde conspicua gravitate togati senatores, & municipalis purpura venerandi civitatis consules, festivaque nobilitatis juvenus. Feruntur omnes gaudio, singulaq; loca publica lætitia occupabat. Ipsa plebs passim portas & fenestras rentibus sertis coronabat, alii ad nocturna lumina funabuparabant, alii lignorum strues congregabant, alii fasces pice bitumine illitas ad flammam fomenta subjiciebant, alii solennia sequentia diei spectacula, triumphales arcus multiformes instaurabant, alii trophæa erigebant, alii ludorum agnificientiam adornabant, alii partas de hostibus innumerales Cæsaris victorias, superbe magnificeque effingebant, in inventas novas terras, & ad Anripodas usque toto Occidente quasitas remotissimas insulas ostentabant. Nullus aut ætate aut valetudine tam imbecillis, qui otio detineretur, qui non aliquid ad publicum gaudium, pari lætitia diligentiaque excogitaret aut optaretur: non matronæ: non virgines, non pueri, non tremulæ anus titubantesque series suis munebus, vacabant, quo felicissimam Caroli Cæsaris in Romanorum Imperatorem coronationem, auspiciatissima solennitatis pompa perpetuæ posterum memoriæ consecrarent. Sic ita illa dies cum in Illustrissimorum Principum illorum ingressum & consalutationem, tum in Cæsareæ Majestatis inomanorum Imperatorem futuram postera die coronationem, concelebrandam, festivissimis laboribus transacta est.

Quib

*Qua pompa augustalis coronatio incœpensis, & quo oratione
summus Pontifex templum Drus Petronij ingressus.*

DEscribenda nobis nunc est Augustalis coronatio lennitas, quæ postridie à Longobardica coronatio agenda restabat. Erat illa dies sexta Cal. Martii, sanctissima terq; albo calculo signanda, dies qua in hac urbe editus Cæsar maxima omnium spe, necvana quidem Dominus natus est, dies qua de Gallis ab antiquo hoste sæpè antea victor, tum etiam triumphator, capto illo regē, gloriosissima & inaudita superis temporib; semper tanta victoria potitus, unde tandem hæc nobis cum bellicissima pax & affinitas parta est: Qua eadem die Austriacæ stale Romani imperii diadema, è septimi Clementis Christianorum pontificis beatissimis manib; susceptum fuerat optatissima illa dies, qua fugato atræ noctis nubium matutino crepusculo, disjecta obscura tenebrarum gine, ante solis exorientis radios adhuc propriæ lucis resplenderet, cum discursu triumphali nobilium turæ complent, tantaque hilaritudine cuncta gaudebant, & facie gestiebant, ut præter peculiarem morem æqueque & quæq; domestica hominibus animalia jucundis gesticibusq; exultarent sentirentur, canoræque aviculæ suorum concentus ultra consuetum adsonarent, exultantiumque cibis ipsum cælum reboaret. Admurmurabant dulciter perflati arbores, erumpentibusque adoriferis floribusque gemmis, amœna viridaria arridebant. Sicca sic nemora, sic prata florentulo virore alacritatem præstabant, ut non bruma, sed ver ipsum pareret. Omnis creaturæ Imperatorem temporum Dominum orbisq; totius rectorem, velut numen aliquod coelitus demissum venerari videbatur. Longum esset hic referre incredibilem inordinabilemque vestium ornatum, quibus inter se cum compositi Hispani, cum magnifici Itali & profusi Burgundiones, & varioparientes Germani, magnificentissimis sumptibus concurrabant & quisque quibus potuit quam maximo sumptu decoratis, suum præ cæteris in Cæsarem affectum ostentare nititur. Hi aureis, illi argenteis, isti holosericis, alii polymitis planis, alii villosis tum infectis purpura & tinctis murice & co, tum Attalica Semiramidaque textura & Phrygio operboratis, insertisque cum unionibus variarum gemmarum.

s resplendebant. Equi omnibus tales, quales Tusno fuisse tribit Virgilius, & Homerus ad Trojam venisse narrat Menis. Ea erat pomparum solennitas, cui nihil adjici ad gloriæ magnitudinem potuisset. Jamque crescentibus orientis solis illux erat clara dies, cum principes & satrapæ cæteris nobiles, palatium protinus adeunt, ubi in amplissimam victricem, ad alteram palatii contignationem ascendentes, omnes ad Cæsarem conveniunt, Quod ubi rescisset pontifex, consuetudineque esse omnia ipse prior pontificio ornatu sacrisque vestibus indutus, multis admodum Cardinalibus & Episcopis sociatus in pontificalibus eorum sociatus, templum divi Petri hoc ordine ingreditur: Prægredebantur bini & binicularii, ostiarii & scribæ apostolici. Post illos duodecim Bononiensis scholæ veterani legum doctores equestri ordine alatinatus dignitate à Cæsare recenter donati. Deinde omnes ejusdem civitatis viri patricii venerabili pompa succedebant, quos sequebatur Rector universitatis sua purpura superstitus. Deinde prætor urbis Bononiensis, quem potestatem vulgo prætorat, in veste aurata admodum conspicuus. Postea ibant cæteros Roræ cæteri que judiciorum officiales. Demum LIII. Episcopi tum Archiepiscopi, singuli in pontificalibus vestibus venerabiles. Hos proximè sequebantur reverendissimi Bononienses per ordinem videlicet Medices, Dorias, Grimaldi, Gaddi, Mantuanus, Pisanus, S. Crucis Cornarus, Grimanus, Perusius, Ravennates. Incheusfordius, Campegius, Anconinus, Sanctorum quatuor, Senensis, Farnesius, singuli in myrtis & palliis, quæ pluvialia vocant. quorum patagium tum instar in terga dependet. De hinc duo ecclesiæ tribuni capitanei, quos Italicum vulgus consaloneros vocat, maximus comes Ludovicus Rangon, & magnificus Dominus Laurentius Cibo, ambo armati incedebant. Post quos ad alios tres reverendissimi Cardinales, Ceserinus, Cæsius & alii, beatissimo Pontifici assistentes ambulabant, in quorum medio sanctissimus Pater Clemens ejus nominis Papa sextus, pontificio ornatu triplici diademate coronatus, in ea pontificali cathedra ab octo purpuratis stipatoribus sub eo umbraculo sublimis ferebatur: Quem deinceps ingenuum, protonotariorum, aliorumque cum ecclesiasticorum prælatorum tum secularium nobiliumque satraparum genitumque turba sequebatur. Cumque jam beatissimus pontifex intra templum prædictum ad altare majus usque appropinquasset, singulis sua loca occupantibus, inceptum est officium.

cium, quam concinentibus Psalmis, Tertiam vocant exhibita Pontifici consueta obedientia à teniori Cardinali Farnesio incepta, singulis deinceps pro suæ creaturæ onore Cardinalibus manum Pontificis deosculantibus. Proinde singuli Archiepiscopi, post etiam Episcopi consimili ordine pedum oscula processerunt. Interea missi sunt duces Reverendissimorum Cardinalium cœtu, videlicet Sabotus & Rodolphus Diaconi Cardinales, ut Cæsarem adducerent in templum, qui hæc quam nunc dicemus pompa palatio spectant.

Quo ordine ex Palatio iturus esset in templum.

Anteibat ingens nobilium puerorum caterva, præmam de se speciem præbens: subsequiebantur magister macro fulgidæ nobilitatis & equestris ordinis viri, omnes eadem magnifico ornatu spectabiles. Deinde complures comes, comites, marchiones & plerique duces, & sacri Imperii Principes, quibus Cæsareæ aulæ diversorum rerum præfecti, satrapæ succedebant: Deinde externorum regum atque Principum, videlicet Franciæ, Angliæ, Scotiæ, Sitanæ sive Portugalæ, Ungariæ, Poloniæ, Bohemiæ, Friæ, Sabaudia, tum etiam Cæsaris multorum suorum principatuumque, Castellæ Legionum, Aragoniæ, Neapolis, Siciliæ, Granatæ, Burgundiæ totiusque stratiæ & reliquorum paludati Heraldii, cæterique cum bulabant. Post quos Cæsareæ aulæ architrictini, quos Magistros domus, cum suis arundinibus (Scipiones vocant) bini & bini pariter incedebant. Supremus primarius Magister, generosus Dominus à Rhodia eorum arundine sui sequebatur illos solus. Continuo Cæsareæ coronationis insignia ferebant Principes, hoc ordine sequebantur Primum ibat illustris princeps Bonifacius Palatinus Marchio Montisferrati, toga holoserica coccinea indutus super vestitus ex villosa purpura, patagiata chlamyde, et distinctis armellinis pellibus suffulta, tum & maximo ferebat gemmata tyara caput ejus integebat, sacrumque imperium aurum magnificentissima cura arte tam inelaboratum, dextera præferebat. Juxta sequebatur illustrissimus & magnanimus Princeps Franciscus Maria Rara, dux Urbini, etiam suo ducale ornatu incedens, qui prætorium gladium (cujus capulus & vagina arte summa)

nata supra omnem æstimationem ad intraculum spectum sunt elaborata) sua dextera elevatum attollebat. Invenitur istos per per ordinem, ex Palatinis Rhæni & Bavarie, & illustris Princeps Philippus, ducali purpura æthyra, & sic ornatus, qui aureum mundum manibus sustinebat. De potentissimus Sabaudie Dux Carolus in suo ducali, & tam superbissimo sumptu elaborato, ut tyra illius summa millia ducatorum æstimata sit. Hic sacrum Imperii diademata ex auro obryzo pretiosissimis lapillis refertum, adeoque pretiosum, ut omnem æstimationem excedat ambebamus gestabat. E vestigio Divus Cæsar Carolus abolla regia, superindutus ex crispato auro Babilonica textura, & ongo patagio, corona regia insignis, medius inter prænotatos illos duos pontificio ornatus insulatos diaconos Carles incedebat, ejusque postremas fimbrias illustris Comes palatinus à Nassau sustinebat. Proxime deinde sequebantur prior insignes Episcopi, tum Regum Franciæ, Angliæ, & Scotiæ, & Ungariæ, Bohemiæ, Poloniæ, ducis Ferrariæ, & aliorumque Principum, tum Venetorum, Genuensium, Senensium, Lucensium, Florentinorum, & aliarum gentium Oratores, & Legati, clarissimi quidem omnes. Postremo Cæsarei filii Senatores ac viri consulares secretorumque scribæ, & qua togatorum turba suis discreta ordinibus succedebat, & post longum illorum ordinem novissimo loco fulgentiuro loricati aliquot bipenniferi, processionis totius præcedebant.

Quibus Cereemonijs Augustalis Coronatio perfecta est, atque generosus Adrianus de Croy Dominus à Rhoilio, in Comitum processit.

Convenerat omnis hæc multitudo, in eam quam diximus altiore palatii basilica, ex qua narrato ordine in inferiori, quæ in primo solario est, basilicam descendebat. Erat perforato muro constructum ostium per amplum, & æquum pons sublimis utraque parte munitus, & undique intibus ferris ex hedera, myrto lauroque vestitus, in serbontificiis & Cæsareis clypeis, per forum medium ad ostium templi divi Petronii per ducentes ferme passus, ex altitudine, quæ erat prima palatii contignatio, sublimis protendebatur, atque exinde intra templum in chorum usque continue majus paulatim declinabat: ad cuius extremum contra-

ostium templi in sublimi suggesto fabricatum sacellum, et virginis intra turres phanum representabat: per hunc portum in templum usque tota pompa sublimi procedebat. Cum jam Cæsar ipse ad sacellum usque, quod circum ad turrem pontis extructum) pervenisset, a Romanis canonicis ad divi Petri (qui ad hoc ex urbe Romana Bononiæ retrans correptus, ductus est intra sacellum ad altare, ubi erat pulpitum pretioso tapeto ac aureo hypocaustum, in quod recumbens in genua Cæsar, post breves tianculam jusjurandum beato Petro ejusque sanctissimo cario Romano Pontifici præstitit, in manus Salvatoris, ea forma, qua Ludovicum Caroli filium jurasse, de confirmant. Tunc per venerabilem Ciceræ Episcopum, summi Pontificis architrachinum ad Cæsar linostolio, quod superpellicium vocant, acceptus: dicitur amicia in canonicum S. Petri investitus est. Cæstanti ante altare, decanus & singuli per ordinem cæcorum exhibita augustali reverentia, manus deosculati sunt. Cæsus deinde sacellum illud, a duobus illis ducibus Cardinali medio interceptus, traductus est intra templum, ad confitium ab aliis duobus reverendissimis & post priorem tribus Episcopis Cardinalibus, Aneonitano & sanctorum tuor coronatorum, summa cum honorificentia obtinens: post certas pteculas intra templum abducitur. Vnde Cæsar cum Cardinalibus prætergressus ostium templi, interribus aliquot armatis stipatoribus; pons ipse super quogrediebantur xx. ferme pedum longitudine confractus ruit, cecideruntque innumeri, unus aut alter moribundi, poci vulnerati inventi sunt: res ab omnibus miraculosebita, non omnes unâ periisse. Plerique hanc rem in omes tentes, ex confracto ponte nullum deinceps alium Imperatorem coronatum iri, vaticinari ausi sunt. Jamque Cæsar ingressus templum ad sacellum divo Gregorio intitulatum traucitur, ubi positus superpellicio atque amicia, pervestitus Cauriensem amittitem, sacris vestibus, humerali & ab Dalmatia, & tibialibus, & sandaliis indutus est, ac impertrabea circumdatus. quæ Babylonicis ac Phrygiis artibus texta, & insertis pretiosissimis gemmis multiformiter variegata, sicut cum descriptione sit difficilis, tum pondere ferè portabilis, magnificentia ejus etiam supra omne præiæstimabilis, existat. Hoc sacro atque pretiosissimo habitu ornatus Cæsar, duobus præsulibus à quovis latere, videri

Baron.

rensi, Palatinensi, Brixenti & Cauriensi, ac illustri comiti Jassau à tergo, geminatae trabes grave pondus sustinenti, medius duorum Cardinalium ad medium usque templi, loco Rotæ Porphyreæ nomen indiderant, traductus est: ierinem benedictionem accipiens, proinde ducitur ad altarijus, quod divi Petri Apostoli Romanam aram repræsentat. Ibi super auream mattam, aureo pluvino subdito protutus, usque post cantatas litanias aliaque suffragia, pertransit: quem postea attolentes duo Cardinales, videl. Camerarius prior presbyterorum, & Cibo prior diaconorum, in illum divo Mauritio adscriptum, abduxerunt: ibi per præstantissimum Patrem Cardinalem Farnesium Ostiensem antistitem, & Cardinalium Episcoporum priorem, sed & totius reverendissimorum Cardinalium collegii seniore atque detum (exutus prius & solutus vestibus) sacrosancto chrysmata dextræ manus restricta usque in cubitum, atque intra usque spatulas in dorso, non sine sacratissimis benedictionibus & ceremoniarum ritibus delinitus est, & per venerandum urinensem Episcopum deterfus, & quo fuerat indutus sacro etiosoque amictu restitutus. Tunc rursus Salvatus & Rulphus Cardinales qui Farnesio astiterant, una cum illo concunt eum ad summum Pontificem primum, qui sacro Pontifici ornatu in sancta Apostolica cathedra omnipotentis Dei cæsius sedebat juxta altare. Cui exhibens solennem reverentiam Cæsar, super stratum magnificentissimum ante illum ocumbebat. Accedens autem ad altare Pontifex, rem divinum pari religione, maxima cum solennitate inchoavit, peraque confessione cum absolutione, ac intonato per eum alvoce Missæ introitu, & suffragio altari, accedens Pontificem ivus Cæsar osculatus est illum in maxilla & in pectore: deim: præcedentibus Principibus atq; coronationis insignia sentibus, tractus est Cæsar in solium, quod illi paratum est in imo chori, quo etiam abductus erat Pontifex, in cathedram illi paratam. Redeuntisque Principes ad altare, posuerunt insignia, quæ per Ceremoniarum Magistrum qui sacris præerat, locata sunt super altare, reversique sunt Principes ad Cæsarem in subsellia sua. Interea cum res divina diversis ceremoniis usque post canonicæ epistolæ lectionem (quam duobus Joannes Alberinus subdiaconus Adostolicus Latine, & braccius Martellus camerarius Pontificis Græcè canebant) peracta esset, adduxerunt Cæsarem prædicti duo Cardinales ad Pontificem ante quem super pulvillo aureo Attalicæ stragulae

gula injecto in genua procubuit. Tunc per Episcopum
 staurensem sublatu ex altari facer gladius, & datus Dia
 Cardinali, è cujus manibus accipiens illum Pontifex, & e
 ctum & è vagina suabenedicens, dedit in dextram Cæsari
 belli jura tradidit, inquit: Accipe gladium sanctum, ma
 a Deo, in quo concides adversarios populi Dei Israel. Quo
 rursus accipiens è manu Cæsaris, qui Missæ ministrabat Di
 conus Cardinalis, remisit in vaginam reddiditque Pontifex
 qui juvantibus Cardinalibus accinxit illo Cæsarem super d
 mur suum sinistrum. Tunc surgens in pedes Cæsar, ^{edidit}
 gladium valida dextra ter in aëra vibravit, & ad singula
 aciem in terram defixit. Porro remisit illum in vaginam suam
 & reclinavit se in genua ante pontificem: qui solennibus ce
 moniis, ad singula benedicens, aureum illud pomum mut
 repræsentaculum, dextræ: atque sceptrum immortale virtutis
 & fidei pignus, sinistræ manibus ejus pervices imponens,
 bis imperium illi tradidit gubernandum, quod & ille ma
 animo regendum suscepit: Postremo solennissimis cere
 niis sanctissimisque benedictionibus imperiale diadem
 crato capiti imposuit, sacratissimum illi Imperatoris mo
 characteremque contribuens. Mox omnis ætas, sexus
 do, ad sacrati capitis diadematisque conspectum effudit
 gaudio stupefacti, & quasi extra se positi sunt. Quorum
 man candidissimi animi lætitiæ, quæ res magis expr
 potuit quàm lachrymæ, quæ passim spectantium gen
 gabant: Tunc provolutus ad pedum beatorum oscula Im
 rator, jacentem illum ad pedes suos Clemens pontifex
 mentissimo affatu, juvantibus Cardinalibus attollit. Tum
 cinctus est & gladius, & evaginatus traditus est strenu
 duci Urbinati, præferendus. Tum duo illi reverendissimi
 dinales, Salviatus, & Rudolphus, Imperatorem jam diade
 te coronatum, in sinistra sceptrum, in dextra mundum
 stantem, in thronum suum, qui juxta summi pontificis
 thedram magnificentissime apparatus erat, produxerunt:
 statuis ceremoniis inthronisarunt Carolum V. Romanorum
 Imperatorem semper Augustum, mundi totius Dominum
 niversis principibus & populis semper venerandum mem
 dumque denunciantes. Sedebatque Imperator ad sinist
 Pontificis, superior primo Cardinali Episcopo: affidebat
 que illi duo Cardinales Diaconi, sicut affidere solent Pon
 tifici, & quatuor Episcopi. Interea cantata sunt pro Imper

ffragia, quam Litaniam vocant, in vocantibus divos Cardinalibus Diaconis, & respondentibus cantoribus: Tu illum ava: loco illius quod dici solet: Ora pro nobis. Finitis tantum suffragiorum supplicationibus, sanctum Domini Evangelium utraque lingua, primum Latina per Cardinalem Cenum, deinde Græca per Archiepiscopum Rhodiorum, altius lectum est, Postea fidei Christianæ Nicenum symbolum dulcissima harmonia cantatum. Cumque ad Offertorium ventum esset, Imperator depositis in manus principum idem ate. sceptro & pomo, ac simul magnificentissima illa bea, nudus capite in sacra Dalmatica tunica procedens ad altare, obtulit munus suum ad pedes Pontificis. Erat autem unum xxx. nummum aureorum, & singuli valoris ducatum x eo quod esset ei dies illa natalitia, qua jam xxx. ætatis annum complevit. Consuevit enim quotannis die illa totidem nummos aureos offerre, quot annorum tunc compleisset ætatem. Facta oblatione offertur Pontifici solennibus ritibus lavamen: qui lotis manibus accessit ad altare: quem secutus Imperator, ministravit illi, & hostias & vinum, & aquam sacrificanda porrigens, deinde flexis genibus procubuit in pulpitum aureis peristromate & pulvinis constratum, quod illi paratum erat ad cornu altaris, permansitque ibi intentus acro Missæ canoni usque quo caneretur: Agnus Dei. Tum argens adiit pontificem, illumque osculo pacis in dextra maxilla atque in pectore deosculatus est. Tum secutus pontificem ab altari, ambo reversi sunt ad sedes suas: juxta quas prostrati in genua, junctis manibus, nudis capitibus, devotissimis orationibus intenti, sacratissimum Eucharistiæ pabulum immaculum religione expectabant, quam summus sacerdos & pontifex super patinam reliquerat in altari. Accipiensque Cardinalis Cibo, qui Diaconus Missæ ministrabat, sacram patinam, elevansque ante altare, coram universo populo monstrabat, tradiditque deinde alteri Cardinali Cesis, qui subdiaconum agebat. Hic accipiens illam, religiosissima reverentia pertulit ad Pontificem: qui accipiens manibus Eucharistiam, quæ majuscula hostia erat, benedixit & fregit per medium, in cujus una parte devotissima mentis contemplatione Christi Corpus depassus est. Deinde allato sibi benedicto Calice, sacratissimum Christi Sanguinem aureo calamo pari devotione exuxit: porro ex alio calice vinum ablutionis hausit. Deinde fregit alteram partem hostiæ, deditque duobus Cardinalibus, Cæsariano Diacono, & Alberi-

no subdiacono. Communicato Pontifice & doctus illis Cardinalibus, procubuit ante illum Imperator: coram quo illustris comes à Nassau, & generosus Dominus à Rhodio: in cubiculi, illi architriclinii, præfecti primarii, magnificissimam mappam ex bysso auroque contextam, atque ex margaritis aliisque pretiosis lapillis elaborato summo limbo circumdatam, tenebant Tum Pontifex Imperatoris sacrosanctissimum dominici corporis Sacramentum, in alia virore hostia propriis manibus ministravit. Quod cum illi devotissima reverentia accepisset, surgens, Pontificem osculam obseculatur: rursusque recumbens in genua, eum diaconi Cardinalis, vinum, quod vocant perceptionem, cepit, prægustante sibi Reverendo Canriensi Episcopo. Deinde pluribus orationibus à Pontifice benedictus, surgens gressus est in thronum suum indutusque Imperiali trabe, acceptis in manibus mundo atque sceptro, imposito sacro piti diademate, vocari ad se jussit generosum virum Adrianum à Croy Rhodii Dominum, jamdudum aurei velleris litæ adscitum ac architriclinio supra ceteros præfectum: ante majestatem suam procumbenti, in hæc verba locutus. Non me latent generose Adriane majorum tuorum vultus: nobilitatis imagines, eorundemque in prædecessoribus nostros ingentia merita. Sed nec tuam in majorum tuorum virtute imitanda constantiam ignoro, qui tua strenua & magnificeque facta expertus, dignum virtutibus tuis premium referre statuens, te unum vocavi & elegi, in quem illi jus sacri diadematis primitias impenderem, teque, quod merita tua deposcunt & virtutes tuæ merentur, in sacro Romani Imperii Comitem proveherem. Quæ dignitas nunc nostro Imperio gloria, tibi que ac tuis successoribus perpetua decus esto: Sacri Romani Imperii comes bona fide appellator, tuoque Rhodio dominio, cum adjacentibus illis, tu & successores tui, deinceps Comitatus titulo fruentur, & qualem cum ceteris Rom. Imp. comitibus dignitatem habebitor, paribus honoribus, privilegiis, præ eminentiis liberantur, sine ulla contradictione utuntur. Qui in istis contradicere tibi ausus fuerit, aut obstinatus non paruerit, sacri Romani Imperii rebellis, & Majestatis nostræ reus habentor. Attomitus imperatoris dignitatis gaudio Rhodius Comes, cum longiore sermone Imperatori gratias dicere intenderet, Pontifex ad altare concessit, Missamque cum benedictione peregit, omnibus singulis cum in templo tum foris, Imperialis coronationis re-

tionis intentis, plenariam peccatorum omnium remissionem
condonans.

*in foro & civitate durantibus sacris interea gesta sunt, & quo ap-
paratu Bononiensi populus coronatum Imperatorem vi-
dere gestiens, excipiebat.*

Um hæc quæ diximus in templo geruntur, erant in foro.
quod ante templum est, eremæ marmoreæ duæ columnæ,
ra quas infidentes, una prægrandis ac biceps aquila, duo-
à late libus inaurati leones, qui Epistomiorum fungen-
officio, interea quo sacra peragebantur perque totam di-
& profundam noctem, hinc leones album, inde aquila ru-
m, suavissima vina continuò profundebant: juxta verb au-
is cornibus & ungulis bus Trojanus, varii generis minu-
bestiolis cum quadrupedibus tum volatilibus infarcitus,
eger in prælonga ac robustissima cuspidе volutus torreba-
t. Pluebant à fenestris panes artolagani, placentulæ, bra-
iola, panesque dulciarii, tum fructus varii, poma, pira, ca-
neæ nuces, & incrustatæ zaccaro avellanæ, amygdalæ, co-
ndri, atque id genus plura, quæ expectabundam plebem ju-
ntutemque interea cum reficerent tum solatiarentur. Præ-
ea ingens electissimorum militum exercitus, multiplici
aphractorum equitum turma, gemina & Hispanorum &
ermanorum peditum acie, numerosisque sclopetariorum
gittariis, tum supra viginti ingentium bombardarum ma-
inis instructus, ne qua seditio oriretur, omnes aditus occu-
bat, ac circa palatium atque templum custodias agebat: cui
ntonius de Leva Dux primarius, nomine Gæsaris impera-
t. Eratque ipse armatus totus, sedens in Cathedra sua in so-
ante Prætorium, & cæteri militum Duces, cum Hispani,
m Burgundiones & Alemanni juxta illum. Peractis sacris
ta est mora quieti, dictaque Imperatori Panegyrica quo-
que populus templo excederet, cæterique ad processionis
ompam sese conscensis equis in ordinem disponderent. Jam
gò promiscuus utriusque sexus populus, qui supra centum
allia hominum æstimatus est, egrediens templo, per varias
irmas & cuneos Imperatorem suum videre gestiens, quo il-
ingressurus esset, ferebatur: omnes sui ordinis & decoris
bliti, quem fors cuique locum obrulisset, occupabat. Con-
cendunt alii tecta, & summis pendent tegulis, alii trabibus in-
dent, alii columnis implexi, alii muris hærent: omnes fene-
Ff ; stræ,

stræ, omnes simulæ suis spectatoribus refertæ: perforati
 rietes & diruptæ maceries, quo oculos suos tam expectanti
 peratoris spectaculo populus expleret, nullus locus non occu-
 patus, ne iis quidem, qui non nisi ruinofum & periculo proci-
 mum caperet vestigium. Laborabant referta hominum pos-
 dere tecta, neque minus vias omnes densissimæ populi urbe
 opplebant: non ætas, non sexus, non valetudo, quenquam
 detinere potuit, omnes pari gaudio, pari alacritate novi
 Imperatoris spectaculum tanquam ad numen aliquod in
 communem omnium salutem è coelis demissum, procurrere.
 Quid referam civitatis apparatus, publicè privatumque
 modum adornatos. Quacunque via ingressus erat Impera-
 tor, expurgatæ plateæ, & viridibus juncis graminibusque
 multorum colorum floribus insperatæ, suavissimos odores
 profundebant. Parietes omnes peripetasma tribus auro purpu-
 raque distinctis, & hinc atque hinc longè pendentibus
 radiabant, affixaque Matronarum sumptuosa monilia, pen-
 tiaque longistractibus aurea balthea, tum aurea & argentea
 vasa instar scalarum per gradus exposita, crebris repercu-
 lis radiis fulgurabant: neque minus venustissimæque
 lieres & puellæ in fenestris & porticibus per distincta
 valla dispositæ pretiosissimis vestibus & monilibus
 transeuntium quorumque oculos perstringebant. Sed et
 privata studia publicus apparatus. Extructi arcus triumphales,
 erecta trophea, æditi ludi, celebratæ multæ admodum
 peratoris felicissimæ victoriæ, paratæ ad omnes angulos
 ctaculorum ostenta, & inscripta aureis literis encomiorum
 panegyricorum heroica carmina. Nihil unquam visum aut
 iam auditum festivius, nihil lætius, nihil magnificentius
 dici spectaculo.

*Qua pompa post coronationem publica
 habita est.*

Cætorum aunc processionis Ordo recte
 Censim a templo plebe, Pontifex summi
 interea exurus, acceptaque in caput magnæ
 na ac triplici insignita tyara, una cum Imperatoris
 coronato, templo prodibat: ad ostium
 fici nive candoris equus gradatius aureis
 frontalio purpureoque ephippiis insignitus
 pedes insiliente Pontifice cum Imperator
 at vix passus hæc clementissimus pater, his verbis

in alloquitur: Nequaquam id feceris fili mi Imperatorque; in-
 tre. Satis mihi supraque satis humanitatis tuæ obsequentissi-
 a voluntas, quam tamen non in meam personam, sed illius
 ejus vices gero, habeo acceptissimam. Cumque jam inscendisset
 equum Pontifex, apprehendens frenum Imper. ductoris ob-
 quium illi aliquot passus exhibiturus: quod beatissimus pa-
 ter nequaquam passus est. Tum datus est Imperatori equus,
 etiam niveo candore & sublimi altitudine illustris, quin ma-
 gnificentissimè ephippiatus phaleratusque auro & gemmis un-
 ique refulgens: cui insidens Imperator, altior omnibus emi-
 nebat, ut à cunctis conspiceretur. Post cæteri Principes totaque
 nobilitas conscensis equis, hoc ordine procedebant, ut duo &
 duo pariter ambularent. Pontificii à dextris, Cæsarei à sinistris
 præequitabant, cocco & purpura relucentes, cum Cardinalium
 Pontificumque, tum Principum, secularium familiares mini-
 stri. Sequebantur auro & argento magnificè fulgentes pontificii
 ac Imperatorii satrapæ, & phaleratis equis bellorum maximi
 Duces. Post quorum agmen duodecim Bononiensis populi
 vexilla alba, rubra cruce insignita, totidem signiferi pedites
 præferebant. Quos è vestigio Tribuni plebis sequebantur, qui-
 bus sexdecim Bononiensium Collegiorum rubra vexilla suc-
 cedebant, post quæ Bononiensis scholæ duodecim Legum Do-
 ctiores, sua purpura aureisque armillis insignes, atque Bononi-
 ensis urbis Gubernator elevatam arundinem tenens, suis late-
 ronibus & satellitibus stipatus: tum nobilis & strenuus vir An-
 gelus Raynuntius Capitaneus justitiæ, phalerato equo insi-
 dens, armatus & aurea lacinia superamictus, Bononiensis ur-
 bis vexillum attollebat. Deinde quatuor rubra vexilla totidem
 pontificii satellites, quos vocant cursores, ferebant: ad quæ pon-
 tificii cubicularii atque ipsa Ducis Pennæ familia sequeba-
 tur. Post quos antiquum populi Romani vexillum Julius Cæ-
 sarinus Comes portabat. Deinde quod dicitur D. Georgii ve-
 xillum junior Marchio Anguillariæ gestabat. Postea Roma-
 ni Imperii Aquilam generosus ex Vergeria prosapia Baro Au-
 tregius attollebat: succedebat, vexillum pontificis, vexillum
 Ecclesiæ, porro vexillum Crucis: quorum primum Comes Lu-
 dovicus Rangon, alterum nobilis Baro Gabriel Romanæ mi-
 litariæ tribunus, tertium Magnus Laurentius Cibo nudo
 capite gestabant. Sequebantur deinde sex albicantes equi su-
 perbissimis ephippiis phalerisque magnificentissimè ador-
 nati, quos totidem purpurati helciiarii à manibus ducebant.

Tum

Tum quatuor Pontificis insignes tyaras totidem cubili
ferebant, quos deinde longissimus cæterorum cubili
rum, acalytorum & Pontificiæ aulæ Clericorum, ^{sub}an
que ordo sequutus, tum causidicorum, advocorum & ^{te}
rileconsultorum ingens numerus. Porro auctoritate
tocco & Purpura insignes obequitabant. Sequuntur
tympanistarum, tibicinum, cornicum, tubicinum
um, tarantara tonantium multitudo non modica
vestigio sequuntur ostiarii janitores, lictores, virgati
larei, corynephori: deinde Principum Regumque & ^{le}
toræ Majest. Heraldii suis paludamentis ac phaleris
centissimi. His succedebant diversorum populorum
cipum atque Regum oratores & legati. Postea subduc
quidam summi Pontificis pastorem baculum triplici
insignitur præferebat, post quem alter pontificiæ præ
tem tyaram ostentabat. Sequuntur alii duo, qui tode
dentibus lychnis aurea candelabra gestabant. Deinde
nici corporis adorandum Sacramentum in sua capsula
nivei candoris aurato tegmine magnificè phalerato gra
serebatur sub holoserico umbraculo, quod duodecim
nienfium: cum viri patricii tum Doctores phisici sustine
atque duodecim candidæ ceræ ardentibus tedis Pontifi
bicularii ab utraque parte comitabantur. Proximè de
quebatur summi Pontificis sacrista, candidam virgam
gestans. Tum procodebant celeberrima pompa, ad sepa
ta serè diversi ordinis & per sua distincta agmina Cor
Marchiones, Duces & Principes, omnes aureis vestibus
guli suis lateronibus & satellitibus magnificè stipati. Q
deinceps serè ducenti holoserico & polymito vestito in
bissimi satrapæ, etiam suo satellitio stipati per ordinem se
bantur. Postea elevatis arundinibus suis Imperatori archi
elini, quos Magistros domus vocant, tum & ^{Mag}
ster, jam Comes à Rhodio succedebat solus, quem prox
armorum Rex Heraldus, cui à Burgundia nomen est, ^{palud}
rus antecedeat aureo argenteoque numismate plenus ^{belu}
(hypopæras alii vocant) ab equi ephippio suspensus ^{seren}
quibus ad utraque viæ latera, cum inter eundum ^{rum}
redeundum plenis manibus in plebem spargebat, Imper
ris liberalitatem proclamans, quæ tunc Imperium, Imper
Imperium vivat Carolus Imp. Catholicus, vicissim ^{ocula}
bat. Erat autem numisma quod largiebatur, Imper. effigie
cum inscriptione, CAROLUS V. IMPERATOR
AUG.

IUSTUS, ab una parte insculptam habens: ab alia ve-
 rō eadem **D.** Imperatoris sphrageticum signum, duas, videl.
 annas, in quorum medio annorum Christi numerus a-
 meticis apicibus expressus erat, circumscriptumq; **PLUS**
TRA. Post magnum domus Magistrum purpurato-
 rum, reverendissimorum videl. Cardinalium cœtus,
 cardineo ornatu procedebat: sequebantur suo ordine
 principes illi superius nominati, sacri imperii insigna feren-
 tes vestigio beatissimus Pontifex, atque à sinistris ejus **D.**
 Imperator diademate illo sumptuosissimo coronatus, aurea
 amataque trabea circumamictus, sed illa superinestima-
 quam antea diximus propter importabile pondus relicta,
 eo eodem sub umbraculo, quod à tribus Venetorum Ora-
 bus, & aliis tribus Bononiensium patriciis attollebatur,
 ifico decore incedebant Quos ab utroque satere Pontificii
 peratorii que laterones, cum Hispani cum Burgundiones,
 Germani Alemanique satellites longissimo tractu à ple-
 niter cursu constipabant. Acclamabant omnis sexus: o-
 mnis ætas, omnis status, vivat Carolus. vivat Imperator, Im-
 perii quoque nomen in cœlum tollebant: tum redolentissima
 spasmata imposita thymiateriis adolebant, cypridque pul-
 ve transeuntes perfundebant. Sequebantur proximè à ter-
 Pontificem duo cubicularii, & duo alii ob Pontificis in-
 fidem ac benevolentiam conspicui viri horum unus illis
 secretis scriba, alter verò vitæ illius valetudinisque præ-
 teris curam agens Physicus atque medicus, Imperatori
 rō proximè succedebant illustris Comes à Nassau, deinde
 archiepiscopus Bartenfis, post Cauriensis Episcopus, de-
 umque generosus simul & reverendus Georgius Austrius
 episcopus Brixienfis, postea spectabilis vir Nicolaus Perno-
 s Dominus Grandivallistum spectabilis Dominus Michael
 lajus, Imperatoriæ Majestatis apud summum Pontificem
 rator perpetuus: porrò in numeri Canonum legumque Do-
 ores ac viri Consulares, multi etiam Ecclesiastici proceres
 Prælati. Horum omnium turbam postremò premebant
 ingis ordinibus cataphractorum equitum galeatæ phalan-
 tes, suis signis tesseriisque distinctæ, ut quæ Marchioni Asco-
 nfi, quæ Comiti à Rhodio, quæ Baroni Antregio, quæ Vien-
 æ Domino, quæ Baroni S. Saturnini cæterisque strenuissi-
 is Ducibus paterent, facilè internoscerentur, quorum ag-
 men auratis loriceis inter lucentes hypotoxotæ claudebant.
 hæ celeberrima pompa Pontifex atque Imp. ad divi Domini
 rem-

mini templum versus progrediuntur. Tunc ad quinquecentos ferme passus processerunt, tunc multa honorificentia subsecuti sunt. Imperator, per aliam viam discessit, cunctisque totibus ad palatium regressus est. Imperator cum ceteris ad præfatum templum procedens. Cum esset liasset equo ad foream templi, aderant ibi ex Ubelis suis Canonici D. Joannis ad Lateranensem, qui Imperatori decuit reverentia excipientes Institutione id ceteris nonicum eum Lateranensem adfuerunt. Tum ingressus Domini sacram ordem ingressus, Deo gratias agere, dorabat ad altare, peractisque precibus sumptis inquit demate, paratum ibi folium conscendens affinis, unus cum autem potum tum evaginatum gladium, & strenuos & bene meritos viros equestri ordini dedit, & rata milita condonavit. His peractis rursus confectum quum Imperator, eadem qua venerat pompa, sed per aliam palatium versus regredirar. Itaque jam cunctis spectaculis omnibus præteritis & perlustratis, ubi adfuerat, tum est, exemplo qui resisterant ad custodiam, viginti millia delectas militie cum Hispani tum Germani, & scelopetas omnes tum majores machinas tanta sonitus reque exonerant, ac si Jupiter ipse quicquid uspiam in ipsis suis fulminum tonitruorumque conclusam habent, eorum pariter simulque tunc celo demisisset. Præterea, nabant in cœlum campanæ, tum verò vario generis, & rariarum, tibi arum tubarumque nubes postregebant. Tumulus omnis ingentibus clamoribus Imperii vocem, & efferebat, Caroli nomen ejusque victorias & triumphos, festis vocibus extollebat. Omnes supinis manibus agebant, Deo gratulabanturque novo Imp. applausibus, tuod sibi ipsi, felicem Carolum Augustum, felicem patriam, felices sese omnesque eum diem vidissent. Tum excitari per universam urbem ignes, tum vis facibus & impositis stipitibus flammis eorum, stræ omnes lucernis, cedis, & cujusque generis ignis, cœlestium syderum splendorem vincebant, & circumquaque adjacentes pagi oppidebant, stella, accensis in cœlum ignibus dici noctem, & agebant, pulsantibusque campanis lætificatione agebant. Nulla species pulchrior, nulla pompa, nullus triumphus illustrior unquam fuit. Nulla

hūm vetustas consecratos in literis habet, cujus tam infir-
ratulatio, tam effusum gaudium, tam celebres triumphi
fuerint tum esse debuerint, unquam à condita urbe, Ro-
māni populo illuxit.

*De reditu Imperatoris in palatium & convivii solennis
apparatu:*

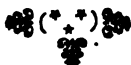
Ac magnificentissima pompa inclinate se jam die, rever-
susque ad palatium Imperator defiliens equo, primum
qui signa & vexilla præferebant, tum umbraculum gesta-
nt, & alios plerosque cum nobiles tum cives & Scholasti-
cequestris ordinis auratos milites procreavit. Deinde Basili-
cam amplissimam aulam auratis laqueariis de Babylonicis
spectasmatibus suspensam tapetisque instratam, principi-
comitantibus ascendit. Cernebantur ibi appetiti laqueari-
argenti polymixi pensiliaque candelabra, quæ luminis
etis redolentibusque lychnis referta, lumina late profunde-
ret. Conspiciebatur ibi etiam extructus amplissimus abacus,
ii generis aureis escariis & poculis, puta lancibus & lebeti-
conophoris, amphoris, phialis, scyphis, cyathis, pateris tra-
natrariis miro artificio cælatis, gemmatisque calicibus, &
genus epitrapeziis confertus. Ad caput autem Basilicæ sub
reo conopæo Imperatoris mensa sita erat, & juxta non lon-
gante mensa, qua magnificentissimus Sabaudie Dux ca-
ique Principes, qui coronationis insignia porterunt, re-
mbituri essent. Erant etiam cæteris principibus ac prælati-
imoribusque satrapis suspensa peristromatibus & instrata
leis, suisque abacis & mensis magnificè parata comacula.
In hora aderas convivii, & instructis mensis accumbebat
numum thronum Imperator, ac deinde per ordinem cæteri
incipes suas mensas accumbunt. Dantur aquæ manibus, &
cæteri Oratione mensæ benedicuntur. Tunc primores satrapæ
(apiferos idcirco vocant) præeuntibus cum suis scipionibus
architriclinis, argenteis canistris panem, & auratis patinis
ria tuceta, leucophaga, frictellas, tortas, & quicquid præcla-
m arte Apitæ excogitare potuit, inferunt. Deinde secundis
entis grandioribus lancibus exquisitissimas per ordinem e-
ilas copiose apponunt, assa, elixa, jussulenta, friza, pastilia,
omulidaria, pultaria, crustulenta, aliæque lautissimorum
uliorum genera sapidissimis succorum multijugis condi-
entis suffusa, multa quoque supra appetentiam discumben-
um magnificentia caussillata sunt. Porro tertius mensis quæ
cænam

cœnam clauderent, variegata conquinatis vestimentis figurarum tragœmata bellatque ministrabant. deerrant tota convivio varii generis generosissimæ banique præsto pincernæ, pocula singulis prolixi, res, propinatoresque ad omnes epulas & pocula præstata. Illud quoque magnificæ liberalitatis spectaculum admirationi fuit, quod post singulas dapes levissimæ mantilia, unâ cum auratis argenteisque patinæ, cumque cibariis à fenestris in forum præda plebiscitur, structoribus interea alia supra alia imponuntur. Jam absoluta esset cœna, dilutis pro more odoratis manibus, remotis mensis, iterum solennibus precibus sunt Deo gratiæ. Tunc Imperator accepto in manu gladio, plurimos rursus cum nobiles tum confidens equestris ordinis honorem dignitatemque prout, V. denique parte noctis transacta, Principes singuli cum Imperatore, ad sua diversoria cubitum facessunt, populi noniensi adhuc pluribus florulentis diebus igniisquebus festivitatis celebritatem jugiter continuante.

Totius Operis Peroratio.

Dicite io Pæan, & io bis dicite Pæan: illa enim quibus horis omnium votis indefessis precibus festinavimus, illa inquam felicissima dies tandem nobis illustratus est Carolus V. Imper. semper Augustus, cujus illam adventu mox pacati hostes, discessum ab armis, & posita bella, confederati Principes & Respublicæ, sed multus, revocati in concordiam factiosi optimates. tota Italia post tot armorum miserrimam afflictionem à gravissimo tyrannidis jugo vindicata, & vera Imperii luce reposita securitati & libertati restituta est. Sola Florentia restans & obsidione cincta, quæ (si summi Pontificis preces jura paterentur) ipsa quoque Imperatoris nutibus intimè obsequeretur, Cæteræ omnes Christianæ nationes toti Imperatoris, aut pietate dividetæ, aut metu quietæ. Quem Principem divinitus constitutum & ab ipso Deo pertum, vocatum, electum atque missum ad hoc amplissimum Imperium moderandum videmus. Cujus gloria humani modum supergressa, ipsaque rerum gestarum imperatorum magnitudo, & inimicorum suorum victores exercitus divinitus profligati testantur, quia non est alius Princeps qui habet

propinquantem sibi Deum, sicut adest illi Dominus Deus
 ter: quo auspicio jam divinare audemus, non nisi novum
 agens, majusque miraculum secuturum: nullum autem
 us neque Reipublicæ Christianæ salubrius evenire pote-
 quam quod sublati quæ circa religionem nostram in Ger-
 nia factiones grassantur, expurgatisque & extinctis pravis
 rum opinionibus: (quod in proximis istis Germanorum
 nitiis cum divino consilio, tum Imperatoris obsequio su-
 am certò speramus) ecclesiæ catholicæ pacem tranquill-
 itatem restituat. Deinde etiam has suas provincias, licet
 cissima pace fruente, adventum numinis sui illustret, red-
 que feliciores, quo sic tandem pacato orbe Christiano, u-
 nium principum & populorum consensu, contra immanif-
 os Turcas Christianæ religionis sanguinarios hostes, vi-
 ces ferat aquilas, favente Deo optimo, maximo, æterno.
 em nos suppliciter, obnoxie & indefinenter, omniq; vo-
 um nuncupatione precamur, ut Carolum V. optimum hu-
 ni generis Imperatorem Augustum, in longissimos annos
 bis & posteris nostris) neque verò illi melius quicquam op-
 e possumus, quàm quò fruitur ipsi) semper felicissimum,
 ctissimum, triumphatorem, conservet & augeat, utque o-
 tia sibi pro desiderio divini animi sui, quo nocere quidem
 nini, prodesse verò omnibus velit ad incrementum Chri-
 næ religionis, imperii amplitudinem, & nominis gloriæ
 e immortalitatem prospere felicissimeque succedant. Et
 nos omnes tam optimo felicissimeque Imperatore, o-
 bedientia, fide, gratitudine, dignos reddat
 & diutissime frui con-
 cedat.

F I N I S.

G.

HEN.

HENRICI CORNELII AGRIPPAE
IN TRIUMPHALEM CAROLICÆ
ſaris coronationem Epi-
gramma.

Romatus filius Caesar ſtansq; triumphis,
 Et qua teſtatur pagmata facta ducunt.
 En quid mirantur Graeci invictumq; potentem,
 Quom meritis magnam ſecula priſca canunt?
 Majus habet terras nomen, majorq; triumphus,
 Majus & imperium gloria fama decus.
 Dux genitrix, pietasq; nitens, juvenilibus annis
 Carolus & bello clarior atque toga.
 Arma movet Gallis, Helvetica corda retundit,
 Et tua nil trepidat tela Britannæ ſerox.
 Eridanus croceo decurrit ſanguine, Tybris
 Illachrymas, Rhodanum triſtior unda præmit.
 Vos etiam Ligures & Punicæ liſtera, Iberum
 Quam nocuit ſero hunc toluiffe deum.
 Nec modo Chriſticolæ, verum Garumnæq; Indolæ,
 Arctooſq; ſummi continet, arces, habet.
 Atq; ego qui ſolus, qui victor in orbe triumphas
 Carole, ſubjectis parces ſuperba domans.

Ejuſdem Epigramma ad Flaminem Bono-
niam

Quid modo te triumphis laudem, tantumq; laboris
 Affrit, & quicquid ſeptem miracula mundi
 Corda ciet virum, doctosq; ad carmina vites?
 Nil modo Nilivæ fuerint quandoque Quiritis
 Sola triumphales modo digna Bononia laudes
 Sola refert, quantum fulgentia ſydera terris
 Urbibus in cunctis præcellis vertice tantum
 Te propter Muſa Latium ſe propter eundem
 Pallæ, & afflati divino numine phœbi
 Incoluere ſimul legum & veneranda poteſtat.
 At modo Caſar adeſt, trepidat huc numine mundus,
 Caſar adeſt, morites præbes tu ſola triumphos,
 Quam multi, ſua ſua legens, quam latæ Iberus

ac Rhenus Romanasq; moenia sumant,
 qd; latens bellacia pectora Martii.
 lo captivos proceres, Gallumq; subactum,
 trosq; alias, quicquid vel Indica sellus
 et, ad Mauros ostendit laeta triumphos.

in aliud Epigramma in persona Caro-
 li Cæsaris.

is ille ego sum quintus hoc nomine Caesar,
 id imperium, Romana ut sceptrum tenerem.
 nus fessas musasq; reponere leges,
 ibumorum, fasces, priscaq; Quirites,
 is revocare viros, sanctumq; senatum,
 e prima voCapitolia prisca nitore,
 is revelare manu, frenare superbos
 is armisq; meis, iurisq; vetustis
 e & veterum servato tramite morum
 in antiquam correcta reducere pacem.

in Epigramma in Imaginem Caroli equo
 infidentis,

e Augustus bellos, & pace triumphans,
 intum pugnae conspicendus equo,
 & in freno sese committere cursu,
 docet artificis picta figura manu.

in Epigramma in Persona Mercurii olim
 Cæsaris cancellarii

is imperium Caesar felicibus astris
 et mortales cum mihi vita foret.
 is tunc superum nutu testabitur omnis
 lis, qui contra duxerat arma deos.
 inc iratis revocatus ad aethera caelum
 vocamus, mirum ni modo cuncta ruunt.

in Epigramma in Emblema nobilis do-
 mini Rosebaldii.

iam Aloë curasq; Megera, sed atrox
 inia Ctesiphone suspitione ferunt.

*Mox Acheron lachrymas prudens oblivio & unguem
Opponit, pila hac Gallica verba movent.*

In idem aliud ejusdem.

*Cuncta modo Alectoe, Negetaq, Ctesiphonesq,
Maesit in, curis anxietate strunt.*

*Nox Acheron lachrymis, prudens oblivio & unguem
Opponit medium, ut Gallica lingua movent.*

*Hilarii Bertulphi Ledii Epigramma ad D. Bernbardum
merium, Reverendissimi Cardinalis Campegi
lici legati, oeconomum.*

*Quid rogo portendit nimium tam pomifer arvens,
Vix tot habet frondes, mala quod arbor limbes,
Agrippa? quid heri visus Bernbardus cometes?
Multorum illa: sed hic, unius interitum.
Cujus as interitum? si non est Caesaris, ut sit
Quantumvis magni principis, exiguum est,
Exiguum est fateor si non & Principis bajus,
Quo sibi pontificem sospite Caesar habet.*

*Ejusdem Hilarii in Canem Agrippæ, cui nomen &
Filiolus, Epitaphium.*

*Hospes, Filiolus quod eras, ter amabile nomen,
Quod mihi Filiolo nobile nomen erat,
Non mirum: Dominus me famigeratus amabat
Agrippa, ingenij cognitor ille mei.
Quippe cui haudquaquam rationis inanis habebat,
Cui tam gratus eram, quam bene fidus hero.
Particula est homini, divina calitus aura,
Magna mihi humana portio mentis erat.*

Aliud.

*Hic hospes tibi Filiolus jaceo Agrippinus.
In vita tantum non homo, mortis canis:*

Aliud.

*Filiolum Dominus me cur Agrippa vocaret,
In causa est, memori mente minister eras.
Atque adeo in cunctis fueram paulo minus, in quod
Natus patri etiam, non modo servus hero.*

Aliud.

neget esse animum & quoddam divinius istis
ingenium canibus qui comitantur herum.

Dominum toties à grassatore tuentur,
estem Volcatij quis neget esse canem?
opè à suburbano rure Asturcone revertens,
Ionne animum Dominus debuit ille canis
is item Licij cantatus Iasonis alter,
num post facta sui jam nihil esses heri.
anatorij neque Calius ordinis esset
iaesus ab armata, ni canis ante, manu.
iradigma etiam tibi nobile, regia conjuncta,
et cane Confyngè dilacerata suo.

mira est, potuit non agnovisse puellam,
quam canis uxorem noverat esse prius?
van haud visa est illi, quum scilicet uxor
ascrive nimirum iudicaret usa joco.
id memorem Populi Romani est ante corona
O quam spectata est digna canina fides)
bus ut extinctum domini, mæsta ululatu
et projecta canis detulit ora cibum.

Yberim nutitant ter sustentare Cadaver
Jonasus. Tanta est Romula bruta fides.
domino pugnant soli, sua nomina soli
ignoscunt memores, plus elephante canes.
id si adeo inferis magna experientia parvis,
is tanta ingenij si vel araneolo,
reptator item superat si Gryllus Vlyssam
lutarcho, solida nec rationis eget:
us, si qua alijs, quos a pars animantibus, et si
rafortim canibus, particula ulla catie
rippa cujus hic habuit paulominus assem
Vinciolum humana si modo mentis habent.

Aliud.

is mago Filio, o famulus dextraq, sinistraq,
Obsequio & memori mente sequutus herum?
is quam Filiolus fido plus corde sodalis
Atque Comes domino quam fuit iste suo?
quod praesidium haud temere corrumpitur aquo,
Quod minus obsonii quaris et, atque stipis?

G g 3

Filiolus

*Filiolus, reduci comes hoc ille abeundi
 Planè invidius nocte dieq, fuit,
 Quid queso excubijs inconvenientius unquam
 Filiolis observat pervigil ut dominum,
 Quo propulsata est maiore injuria nixus,
 Quis potius dominum quo teneatur habet?
 Filiolo domini nihil unquam ut amantius uno,
 Hic & in hoc constans semper amore suis
 Filioli, domino nil contra ut amantius uno,
 Vnus & in hac summas, nunc is a morte dolor.
 Vsq, adeo agnovit perfectum illius amorem.
 Hac cynico ut faceres carmina digna sapbo.
 Nampe creatura naturam insignis amandam
 Duxit, & eximium vel canis ingenium.
 Plures sanè homines, qui nil ingratus unquam
 Terra tulit, digni vita & honore minores
 Quam canis hic noster, cui non sine nomine nomen
 Filiolo, Grylli cetera vultu homines.
 Hæc obijt, domini monumentum hoc fiat amoris
 Vana haud gloriola, sic aberit Nemeſis.*

**Hilarii Bertulphi Ledii in Generosam dominam Janæ
 Loyſiam Tytiam Gebennensem, Henrici Cor-
 nelii Agrippæ conjugem.**

*Quam Veneris Iuno cingulum sibi posceres, in quo
 Inſit amabilis omnis, & omnis amor,
 In quod amatori vice posset ferre marito
 Arcius amplecti, quo petis una suum,
 As Venus, hoc alia sub quercu college fodes,
 Illius hac nunc copia nulla mihi est.
 Quin petis hac una præstanteis dote Gebennas,
 Quas Rodanus lacus abluit inter aquas?
 Henrici est inibi præsignis lana Loyſæ,
 Agrippæ conjux, quæ modo ceſſon habet.*

rendi P. Magistri Aurelii ab Aqua pendente, Augusti
niani Epigramma ad eandem.

rum Agrippa requies tu laeta Loyfa,
silitium sola es solatiumq; tui,
tenues & Charites pulcherrima dona dedere,
na tibi Pierides contribuere simul,
m meritis doctum tibi calice numina vatem
iudiciumq; simul contribuere virum
rina hic specimen, Veneris tu tu gratia magnae,
ndiq; conveniens gratia, flammula, fides.
ge, ardentem ardens complectere virum,
rge, & amplexu delitiare percor.
la iunga simul fidissima pignora amoris,
uo tibi perpetuus concelebrat ut honos.

Idem Aurelii, in eandem defunctam
Epigramma.

darunt alii formam, quam Luna Loyfa
gregiam superi contribuere tibi:
iudicium pleno fert carmine. Pallis
nquit viri mihi docta Loyfa diu.
uis non mores, & grandia verba modumq;
s genus, & Chariten concelebrare velis?
ia parca nimis bene violente quid ausa es
Divinum hominibus surripuisse iubar?
superi retinere animum, retinere Loyfam,
ana quidem digna est noctare & ambrosia.

eruditissimum virum Henricum Cornelium
Agrippam Decasticon.

ua Corneli Pallas, tua maxima virtus
Afflat Apollineo potius amore meum,
n apud, non ignis nostro sic utiles arbo,
Ut sunt Pieris fœdera sancta gregis.
minibus serè fors obnoxia iuvanda nostris
Tot bona, tot nobis interiere dies.
irrigatur dulci iactura gravissima fructu,
Est vultus à longa nos preparare mora.

*Tarda sibi validas acquirit gratia vires,
Vincamus stabili tempora prisca fide.*

Marius Celsus Colentinus.

*Cur sylvas traxisse feroces, cur flumina furore
Orpheu, Threicio desinuisse sono?
Tartareosq; deos fidibus moruisse canoris,
Eumenidasq; feras, zergamennumq; canores?
Baxa Cytheronis Cadmea in moenia dicunt
Quare Amphionia sponte coisse lyra?
Agrippa facunda docet te pagina lector,
Qua posses Matres flellere Strimoniae.
Præterea Oceani fluctibus tibi monstrat abano
Exiguo clausos parvulus iste labor.*

Hilarii Bertulphi Ledii hendecasyllabi ad Alardum
Canonicum Gebennen sem.

*S*olo nomine iam vocens Agrippa
(Alardote nū decus Gebennæ)
Audito mihi, protinus per omnes
Iure numina sanctiora musas,
Vero verius esse, quod bonarum
(Sed si quis bene norit hic abusi)
Nugarum cecinit parens Homerus,
Iatges qd dñg, ut inquit, "edcā
En dñm & addidit que vñm.
Ausim huc addere nunc & ipse vñm.
Sed quum nobilis ac libens Agrippam,
Quamquam nobilis est sat ipse per se,
Facundia mihi bñcinatione,
Viq; ars cura, fides, parec in illo
Certent colligis: Ingeni geniq;
Vi præstans, adeo boni ferus ut,
Ne mi secula quis vñstidra
Nec cantes medicos diu celebres,
Hinc sunt, Hippocrates abi, Machaon
Grandi cum Podalirio sacofas
Tantum non simuld Apollinare
Hinc te naq; ad insulas beatas,

Mat

*Maternam nisi meus adire Dolon
 Legarem, nisi tam potens praesens.
 Ex aquo medicis vatibusq;
 In quos omnibus emicans Agrippa est.
 Cui tu sidera cum minora condas,
 Nadum vel superas vel aequas omnes
 Modis omnibus & recentiores,
 Modis omnibus & vetustiores.
 Da mihi secula tam recentiora,
 Cerno hic medicos beatiores
 Iam Copus, Linacrus, Ruelliusq;
 Adsurgens (mihi distat hoc Apollo)
 Cedes mirificus Leoniceus.
 Adsurgas (prae hic Apollo vati)
 Quin dicam omnia docto cum diserto
 Cedes Symphoriane Marliano.
 Cantet non Italus Lemnium,
 Non Anglus Linacrum, nec ipse Copus
 (Krasno licet audiente dicam)
 Germanus merito licet celebret
 Imprimis alius, nec ipse iactet
 Gallus Campegius Ruelliusq;
 Si qui sunt alii super sedendum est.
 In quos barbaries recondita astra,
 Et damnata tenebris latebricosis,
 Et damnata latebris tenebricosis.*

Aliud ejusdem.

*Alardate sacris decus Caucenis,
 Quidam nunc mihi vellicavit aurem,
 Non augur tamen in potens Apollo,
 Pontam putas hanc recentioris
 Sublatam mihi clausulam poeta,
 Me furem magis (si placet Laverna)
 Me clamat magis, non Lavernionem.
 Non ausus plagiarium vocari.
 Credo nec libes id licet, licet
 Nec forsitan licet id, licet liberos
 Ut barbasculum undecunq; vates.
 At de desperam miser, miserq;
 Cui fur emoriar probatioris
 Vnquam si mihi concigis videre*

Pontani hendecasyllabos poetas.
 Iurato mihi credis ille nunquam.
 At qui quid vobis impediens vases,
 Unum quo minus ac iubinde versum,
 Quem doctus cecidit Catullus olim,
 Quam nuper bene cecidit Marullus,
 Germanus canas hinc & inde Gallus,
 Quis est ingenuis nihil noxat unum?
 Sed nunc quo faciam satis superum,
 Moroso tibi tam probe diserto,
 Non ipsi mea iam minus probatur.
 Quam Pontanica mihi placet coronis.
 Quo circa tibi concinam libenter,
 Non dicam tenebris laebrisque,
 Adfectans duplicabilem tropiscum.
 Sed dicam tenebris Lupoldianis.
 Quid si nec placet hoc nec allubescis,
 Gergolphi potius vel Ortuini.

Aliud.

Quid mi suggeris d' Apollo dixisti?
 Praestanti omnibus & modis Agrippa
 Cedet mirificus Leoniceus?
 Nec victoris nec triumphus ipsum,
 Nec praeforrepitossi laurus vicia.
 Quid Nicot' haec d' Apollo cremenziogus
 Per Musas capital Apollo noster
 Nico est grandior hac Leonice,
 Haecq; syllaba, quam brevem sonabas,
 Longa longior intonante Graco est.
 Gracè nescio, sat scio latine.
 Olim Gracius eram, ita ut latinos
 Essem cura fuit, satis disertus,
 Sed nihil praeteron sat id putarar,
 At oracula cum darem Pelasgic
 Primum, dein Latineq; barbarumq;
 Respondere nisi perinde Graco,
 Cortina, tripodumq; Phabadesq;
 Sed quo nunc respicerem pudora
 Adfectus roseo frequenter ad nos
 Musa me quoq; tunc sagacioris
 Oracum undiq; principes Latino

Misere eloquij vive, disertos.
 Es quid dissimulo? meis utrinque
 Plano ludibrio fuis Camamui.
 Audui innumeros, sed us potentis
 Callentem modo Erasimum,
 Et Græcæ simul & simul Latine,
 Idque examine semper æquilibrj.
 Agnovi ætenuis stupens, & ore
 Vt suspensus inaudij rotundo.
 Hinc sacra, inde prophana differentem
 Crebro quàm sacra quàm prophana mistum.
 Mox inaccessis Apollini Cupido
 Imprimis Latialiter loquendi
 Hinc discens studiosum Latine,
 Et cura magis pertinace Græcæ
 Pene didici, tibi ne mirum id
 Nec mirum mihi, si subinde lapsus,
 Si tempuscula syllaba, quod ajunt.
 Quid quæso hac morula magis nimium?
 Crassa conduplico suspinitate,
 Et nostri veniam dabunt Magistri,
 Quis parvi Paracletus est momenti.
 Momenti. Quid Apollo, dic quid hoc est?
 Mirum jam quodque lapsus es Latine,
 Mi quamvis faciles & hoc Magistri
 Condonant, tamen id putate factum
 A me composito, ut videra discant,
 Quantum id quod pretiosus legentes,
 Summum temporis interim sonantem
 Quo fraudant magis indices in horas.
 Cui tam spiritus est brevis per illos.
 At major mihi nunc volo triumphum
 Et victoria sit Leonicens.
 Quanquam nolo mei sit hac Agrippa.
 Aut præstantior, aut magis celebris.
 Ni quamvis rapui, tamen Latine
 (Græcorum crepida crepent licabit.)
 Ut prudentius, Idolon, libenter:
 Dic, si non places hoc, tamen licenter,
 Cur Græci Latine disertiores?
 Tandem non id Apollini licebit?
 Quid si non facit hoc satis peritis,

Qui

Quis non syllabas res minus a passim
 Et magnis quoque digna res magistris.
 Hic praestare habeam sat est utraq;
 Iam nunc denique quid necesse novi.
 A Graeca simul & simul Latina
 Constans, altera ut alteri nocere
 Ne possis, studiosus auspicabor.
 Sic sic utraq; condocenda lingua est,
 Sed non mihi faciles erant magistri.
 At si nunc hominum desinam, sollers
 Sum consultus, ut eligam disertum
 E multis mihi millibus magistrum.
 Erasmus logo, sive Capnionem,
 Majus sum quibus ipso conspicatus
 Nil surgens, medicus, cadesco. Viterq;
 O quam Nestora vincis eloquentem,
 Si tam Nestora vinceret Trifolium
 Parcarum vetas quod malarum.
 His vitam sed Agrippa praelegabis.
 Atqui dum studiis laboriosus
 Sacris inq; positus est utraq;
 Eheu semper utraq; non leones,
 Sed leo habet hinc, & inde stygas
 Rudentes magis atq; rugientes.
 Et Germania nunc habet disertos;
 Vix tam me iuvenes adultiores,
 Vix dum flore genas reuestientes
 Formandum hic potius libenter ipsum
 Summittam modo me meumq; plectrum.
 Quo, si confieri queat, senectus
 Ut par est, venerabilis quiescat.
 In promptu datur ecce vel Melanchton.
 Offertur Sapidusque. Listeriusque.

FINIS.

